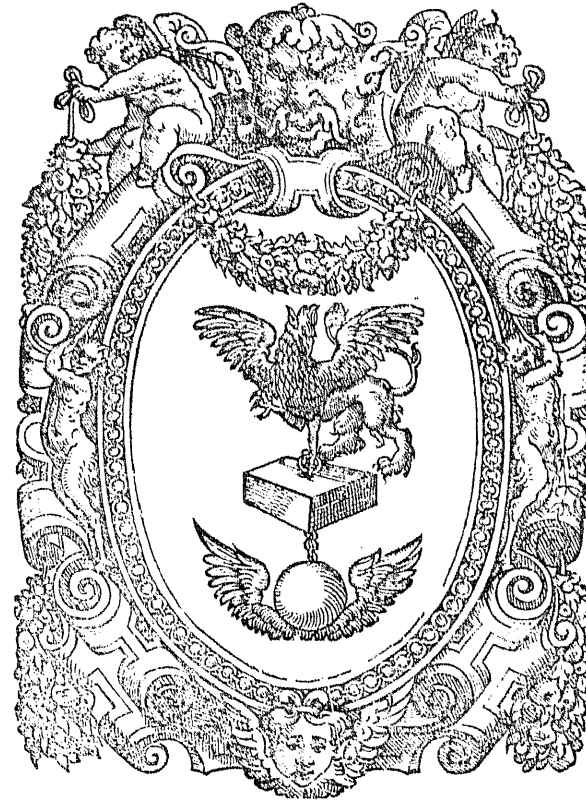

COMMENTARIVS
IN QVARTVM LIBRVM
SENTENTIARVM

MAGISTRI GABRIELIS BIEL
THEOLOGI LICENTIATI

PROFVNDISSIMI.

CVM SVO INDICE.

BRIXIAE APVD THOMAM BOZOLAM.
M. D. LXXIIII.

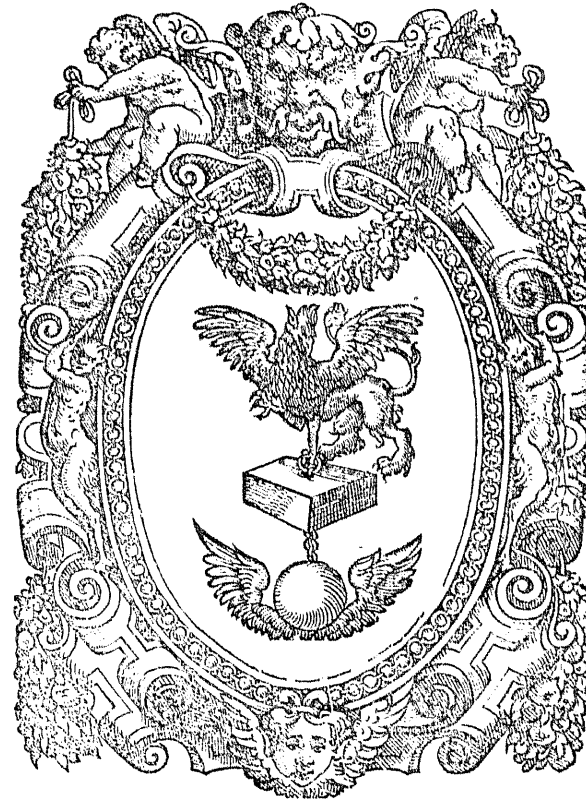
2 400 40

Stalpa

COMMENTARIVS
IN QVARTVM LIBRVM
SENTENTIARVM

MAGISTRI GABRIELIS BIEL
THEOLOGI LICENTIATI
PROFVNDISSIMI.

CVM SVO INDICE.

BRIXIAE APVD THOMAM BOZOLAM.
M. D. LXXIIII.

INDEX LIBRI QUARTI.

QVAESTIO PRIMA distinctio primae libri quarti.

VTRVM sacramen-
ta nouae legis sint cau-
se effectiuae gra-
tiae. 2 A
Praemittitur ante mo-
tionem quaestionis, cō-
tinuatio, & diuisio li-
bri: cum tribus conclusionibus textus
libri primae partis huius distinctio-
nis primae. 2
Etymologia nominis sacramenti. 2 A
Triplex acceptio sacramenti. 2 A
Triplex definitio sacramenti: Augustini,
magistri, & Hugonis. 2 A
Tres conditiones requisite ad esse sacra-
mentum proprie. 2 B
Et q̄ illę conditiones ex tribus definitio-
nibus sacramenti colliguntur. ibidem.
Quomodo sacramentum ex similitudine
representat, & ex institutione signifi-
cat. 3 B
Differentia inter representare, & signifi-
care. 3 B
Quomodo sacramenta significant effe-
ctū gratuitum: & etiam causam eius,
& finem. Et secundum primā signifi-
cationem sunt signa demonstratiua: secū-
dum secundam commemoratiua: secun-
dum tertiam pronostica. 3 B
Definitio sacramenti scđm Scotū, cū decla-
ratione singularū clausularum. 4 C

An sit praecise de ratione sacramenti, q̄
sit signum sensibile, & an sufficiat esse
signum spirituale. 4 C
Definitio sacramenti secūdu Ockā, & Ca-
mera. cū saluatiōe definitiōis Sco. ibid.
Neq; character, neq; corpus christi sub
speciebus est sacramentum. 5 C
Quo in definitione sacramenti excludun-
tur ne. test. sacramenta, & imagines pi-
ctae, serpens aeneus, agnus pascalis, uir-
ga Aaron, & similia. 5 C
Quod columba super christū uisa, & lin-
guę igneę super apostolos non sunt
sacramenta. 5 C
Tres cōditiones signi efficacis. 5 C
Opinio Tho. & Alex. de causalitate sacra-
mentōrū late recitatur, & de uirtute sa-
cramentis inexistente. 5 D
Opinio contraria Sco. & Ockam recita-
tur. 6 D
Causa diffinitur: & quid sit unā rem cau-
sare aliā: & quō causa secunda causet:
an per solā assistentiam dei effectū ad
sui praesentiam producentis. 7 E
Distinctio causę in causam pprie dictā, &
in causam sine qua non. 8 E
Replica, q̄ causa sine qua nō, ita uere est
causa sicut causa naturalis. 8 E
Diuisio causę in principalem, & instru-
mentalem. 9 F
Quod sacramenta nouae le. sunt causę ef-
fectus sacramentalis: probatur aucto-
ritate. 10 G
Quid intelligitur per effectum sacramen-
talem. 10 G

Sacramenta no. i.e. non sunt cause gratie ex natura propria. 10 G
 Sacramenta noue legis non sunt cause dispositionis preuiae ad gratiam. ibid.
 Character non est dispositio preuiae ad gratiam. 11 G
 Ornatus non est ponendus similis characteri in suscipientibus sacramentum iterabile. 11 G
 Sacramenta respectu characteris, & ornatus non habent proprie causalitatem: ut ad terminum sue actionis, quem attingunt. 11 G
 In sacramentis no. i.e. no est ponenda uirtus supernaturalis. 12 H
 Quod omnis opin. qua ponit pluralitatem sine necessitate est irrationabilis, & contemnenda. 13 H
 Sacramenta noue legis sunt cause gratie non principales: sed instrumentales. 14 H
 Sacramenta noue legis non sunt cause effectus sacramentalis per accidens: sed cause sine qua non. 14 H
 De duplici distinctione quid rei, & quid nominis. Et duplici quid rei quidditatiua, & descriptiua, & qua distinctione quilibet terminus potest distinguiri. 14
 Vtrum creare simpliciter repugnet creaturæ. K. It. q. iij. dist. j. secundi collect. 15
 Quid importet ly creare. 15 K
 De duplici potentia ordinata, & absolutam in deo qua in creatura. 15 K
 Secundum primam potentiam creare repugnat creaturæ: non secundum secundam. 16 K
 Latè disputatur, & arguitur, quod sacramenta non sunt cause sine qua non. 17 L
 Ponitur alius modus imaginandi: secundum quem ita uere sacramenta sunt cause gratie, sicut cause naturales suorum effectuum. 17 L
 Hic modus imaginandi impugnatur. M. & soluntur rationes. 18
 De ratione, & uirtute causalitatis, & cause secundæ: late disputatur. 18 L M
 Educi de potentia materie quid est. 18 M
 An concedendum sit, quod anima intellectiua, & gratia educantur de potentia materie. 19 M
 Saluatur differentia inter causam proprie dictam, & causam sine qua non,

plus secundum nomen, quam secundum rem in causis secundis. 19 M

Quæstio. ij.

Vtrum congruebat institui sacramenta in cuiuslibet legis tempore pro lapsi hominis reparatione. 20
 Sacramentorum institutio non fuit necessaria simpliciter: neque in ordine ad finem: sed erat necessaria ex suppositione ordinationis diuinæ. 20 A
 Tres sunt status hominis: naturæ, & ille triplex legis, & gratie. 20 B
 Sacramenta sunt quedam medicinæ. 21 C
 Sacramenta non fuerunt congrua ante lapsum hominis. D. nec in beatitudine: nec in paradiso. ibidem.
 Sacramentum matrimonij non est institutum in paradiso. 22 D
 Pro qualibet lege post lapsum instituta sunt sacramenta. 22 D
 Per quid remissum est originale tempore legis naturæ. 23 F
 Congruum fuit institui diuersa sacramenta pro diuersarum legum temporibus. 23 E
 Quæ sacramenta pro qualibet lege sunt instituta post hominis lapsum. 24 F
 Quomodo, & quæ fides sufficiebat paruulis pro remissione originalis. 25 F
 A solo deo possunt institui sacramenta. 6 GH
 Aliud est instituire signum ad significandum simpliciter, & ad significandum efficaciter. Est etiam aliud institutio, & institutionis promulgatio. promulgatio fieri potest a creatura: non institutio. 26 GH
 Quo intellectu moyses dicatur legislator, & quis proprie dicendus est legislator. 26 H
 Ex tribus sacramenta habent efficaciam: diuina institutione, christi passione, fide ecclesie. 27 I
 De partibus integralibus sacramenti in genere: quod in sacramento noue legis requiruntur uerba: non in sacramentis ue. le. 27 K
 Quæst.

Quæstio. iij.

Vtrum ceremonie ue. le. quæ dicuntur sacramenta generali uocabulo: constitulerunt gratiam rituentibus ex opere operato. 28
 Quid intelligitur nomine ceremoniarum: & de earum diuersitate. 28 A
 Gratia dupliciter datur: quoadque ex opere operante: quandoque ex opere operato. 28 B
 Tres opiniones recitantur de materia quæstionis. 28 C
 Cerimonie non contulerunt gratiam ex opere operato: sed per modum meriti ex opere operante. 29 D
 Vnus sacramentorum ue. le. non habentes gratiam, de congruo disponit ad gratiam susceptionem. 29 D
 Exponuntur uariæ autorita. contra prædicta sonantes. 29 D
 Quod tria sunt sacramenta legis naturæ, decimæ, sacrificia, oblationes: & quæ fuerunt a deo instituta. 30 E
 Matrimonium quomodo potest dici sacramentum tempore legis naturæ: & ad quid institutum. 30 E
 Sacramenta tria: legis naturæ non fuerunt necessitatis: sed præteritaneæ uoluntatis: & de eorundem significationibus. 30 E
 Quod circumcisio: licet instituta sit ante legem tempore Abrahæ cui data est: computatur tamen inter sacramenta legis Moysi. 31 E
 De numero sacramentorum legis scriptæ: & eorum differentijs. 31 F
 Quomodo sacramenta ueteris legis emittunt carnem. 32 G
 De rationabilitate legalium sacramentorum. 32 H
 Quomodo aqua expiationis, & eius sacrificium polluit sacrificatam, quibus cæteri mundabantur. 32 G

Quæstio. iiii.

Vtrum circumcisionis sacramentum masculis, currente lege necessarium, institutio baptisimi factum est mortiferum. 33
 Circumcisionis definitiones. 33 A
 Duo sunt effectus sacramentorum: pec-

cati remissio, & gratiæ collatio. 33 B
 Secundum omnes circumcisio ex ui circumcisio tollit originale. 34 C
 An circumcisio conferat gratiam ex ui circumcisionis: recitantur quatuor opiniones. B. Respondetur ad dubium. C. Non sine gratia remittitur culpa de potentia ordinata. 34 C
 Quomodo probatur ex scriptura: quod circumcisio ex ui sacramenti tollit originale. 34 C
 Circumcisio confert gratiam ex opere operato. 34 C
 In institutione circumcisionis, deus principalis intendit gratiam, quam peccati originalis remissionem. 35 C
 Circumcisio fuit sacramentum proprie dictum. 35 C
 In circumcisioe tria considerantur, efficaciam, significatio, observatio. 35 D
 Circumcisio fuit de necessitate salutis, masculis de domo abrahæ. D. nisi excusaret impossibilitas, aut dispensatio dei specialis. 35 D E
 Qui dicatur a domo abrahæ. D. & an idem sit esse a domo, & semine abrahæ. 35 D
 Paruuli ante octauidiam defuncti, quomodo remittuntur merito contra originale: recitantur opiniones. 37 E
 Quod est pactum, quod per omissionem circumcisionis irritatur. 37 E
 Ad circumcisionem tenebantur etiam pagani ab originali. 37 E
 Quid de filiis israel in deserto non circumcis. & a iosue in galgalis circumcisionem accipientibus. 38 E
 Octauidies fuit de necessitate præcepti circumcisionis, non sacramenti. 38 F
 Culter lapideus non fuit necessarius: neque propter præceptum: neque propter sacramentum: sed congruus significationi. 38 G
 De tempore cessationis circumcisionis. 39 H
 De baptisimi institutione: quod non est certum quando baptisimus a christo institutus sit: licet certum sit ipsum a christo institutum: & certa eius promulgatio. 40 H
 Promulgatio baptisimi fuit duplex: quod

per modum consilij: quodā per modū
p̄cepti. Et quomodo obliget ad qd
consilium simul, & p̄ceptū. 40 H
Consilium euangelicū quomodo obli-
get, ut non contemnatur. 40 H
De euacuatione circūcisionis, siue eius
cessatione, opinio Tho. recitatur, &
impugnatur. 41 I
Scotus distinguit quatuor tēpora circū-
cisionis, & duo baptismi: & secundum
hoc ipse respōdet de legalij cessatione:
& baptismi obligatione. 42 K
Determinat ueritas per quinque; cōclusio-
nes d̄ legalij cessatione, & bapt. insti-
tutione, pariter & obligatione. 43 L
De euacuatione legis, quantum ad utile:
& quantum ad necessitatē quoad lu-
deos, & gentes. 43 L
De rōnabilitate, & cōgruētia circūcisi-
onis: quantum ad oēs circūstantias. 44 M
Circūcisio delet etiam actualia pecca-
ta: si inuenit in subiecto. 46 N
Legalia quomodo cessauerūt ad literā:
non autem quoad fructum finem, &
signatum. 48 Q
De facto Petri, & Pauli reprehendentis
Petrum. 46 O. P
Quo legalia manserūt quoad mysteriū,
finem, & signatū, tā quoad moralia,
quā iudicialia, quā etiam cērimonia-
lia. 48 Q
Quomodo christus non soluit legē: sed
impleuit. 48 Q
Quomodo circūcisio data est in fēdus
æternum: cū tamen cessauerit. 48 Q

Distinctio. ii. Quæstio. j.

Vtrū sacramenta nouę legis in septena-
rio numero a deo instituta, sint sacra-
mentis ceteris perfectiora. 49
De uariis gratiæ effectibus rememora-
tiue. 50 A
De sufficientia siue ratione numeri sep-
tenarij sacramentorum sumpta ex di-
stinctione morborum, contra quos sa-
cramenta sunt instituta. 50 A
Ratio numeri sacramentorum: prout
sunt adiutoria animæ ad uirtutes ac-
quirendas: sumpta a numero septena-
rio uirtutum. 50 A

Ratio numeri sacramentorum, prout p-
ficiunt animam quantum ad uitam
eius primam per comparationem ad
uitam naturalem hominis. 51 A
De ratione ordinis sacramentorū. 51 A
De sacramentorum no. legis institutio-
ne: an omnia a christo: an aliquo ab
apostolis instituta: siue: recitantur opi-
niones. 51 B
Numerus sacramentorū nō accipitur ex
distinctione materię: neq; ex effecti-
bus eorū: neq; ex fine ultimo: sed
ex fine propinquo. 52 C
Omnia sacramenta no. le. sunt a christo
instituta, & promulgata. 52 C
De institutione singulorū sacramento-
rū a christo qñ, & ubi facta sit. 52 C
De perfectione sacramentorū no. le. &
p̄æminentia intēsiua, & extēsiua
supra sacramēta legis nature, & scrip-
tæ. 53 D. E
Sacramentale. no. esse alijs perfectiora
tripliciter intelligitur. 53 D
Vtrū sacramēta nouę legis ante passio-
nem christi instituta maiorem gratiā
cōtulerunt post passionē, quā ante:
& quomodo christus meruit sacramē-
tis efficaciam: Quid deniq; est sacra-
mentorū efficaciam in cauendo. 54 F
Sacramento no. le. cōferūt gratiā: etiam
ei, qui prius habet gratiā: etiam quan-
tumlibet extēsiua: non sic sacramen-
ta ue. te. 54 F
Quomodo sacramenta habent effica-
ciam a passione christi. 55 F
Quid ē sacramēta habere efficaciam. 55 F
In sacramentorū institutione cōcurrunt mi-
sericordia, & ueritas: quomodo. 55 F
Passio christi exhibita maiore gratiā cō-
tulit per sacramenta, quā p̄uisa. 55 F
Quomodo sacramenta fluxerunt ex la-
tere christi dormientis. 55 F
Gratia sacramentorū est eadem cum gra-
tia uirtutum, & donorum. 56 G
Quid intelligitur p̄ gratiā uirtutū: q; q;
gratia sacramentorū est uirtus. sc. cha-
ritas distincta a ceteris uirtutibus, &
donis: nō aut a gratia uirtutū. 56 G
Quod gratia, & charitas est species spe-
cialissima: & ideo eadem specie in om-

nibus: non secūdu intentionem. 56 G
De permanētia, & duratione sacramēto-
rū nouę legis, & gratiæ eorundē. 57 H
Cur sacramenta non sint æterna: cū ta-
mē sacerdotiū christi sit æternū. 58 H

Quæstio. ii.

Vtrum baptisate Ioannis baptizati
erant baptismo christi iterum: bapti-
zandi. 58
Cur baptisus dicebatur baptisus Ioan-
nis. 58 A
Ioannes fuit promulgator sui baptisma-
tis: & solus eius minister. 59 A
Baptisus Ioannis non durabat nisi usq;
ad incarcerationem Ioannis. 59 A
Ioannes fuit auctor omnium, quæ fie-
bant in solo baptisate. 59 A
Baptisus Ioannis non fuit sacra-
mentum propriū. 59 A
Baptisus Ioannis non contulit gratiā
ex opere operato. 59 A
De forma baptisatis Ioannis duplex
opinio. 59 B
Opinio magistri, q; non omnes Ioannis
baptisate baptizati: iterum baptiza-
ri oportuit, baptismo christi. cum suis
moruis. 60 C
Opinio contraria. ibidem.
Soluunt rationes, & auctoritates, quæ
adducuntur ad Alex. pro opinione
magistri. 61 E
Refert dicere iterum baptizari: & itera-
to baptismo baptizari. 61 D
Omnes Ioannis baptisate baptizatos
post sufficientem promulgationem ba-
ptismi christi: necesse fuit baptizari
baptismo christi. 61 E
Baptisus Ioannis non fuit baptisus
simpliciter. 61 E
Fides, & infidelitas nihil uariat circa
principalem effectū baptisati. 62 E
Generale p̄ceptū de recipiendo baptis-
mū christi omnes obligabat. 62 E
Per impositionem manus apostolorū da-
batur sacramētū cōfirmationis, & spi-
ritus sanctus ad robur uisibiliter: per
baptisum christi inuisibiliter. 62 E
Quando ualet consequentia a contra-
rio sensu. 62 E

Apostoli sunt baptizati a christo: quaa-
do, & ubi. 63 E
Quando locū habet: q; nō sunt repetēda
facta: sed omiſſa caute: supplēda. 63 E
Quare magis seruabatur forma baptis-
mi christi: cū baptizabant apostoli in
noie christi: q; cū Ioannes baptizabat
in nomine uenturi. 63 E
Ad quid fuit baptisus Ioannis insticu-
tus: cum non contulit gratiam: nec
proprie fuit sacramentum. 64 F
Quare baptisus christi magis habuerit
p̄paratorum antecedens, quā cir-
cumcisio, uel alius no. re. sacra-
mentum. 64 G
Cur christus uoluit baptizari a Ioan-
ne. 65 H
Pueri non baptizabantur Ioannis baptis-
mate. 65 H
An mulieres sint baptizate baptismo
Ioannis. 65 H

Distinctio. iii. Quæstio. unica.

Vtrū baptisus christi sit una eadēq; ma-
teria, forma ad eius effectus consecu-
tionem necessaria: descriptio baptis-
mi cum suarum particularum decla-
ratione. 65 ABCDE
De quidditate baptisati an hitorio tan-
tum: an aggregatum ex locutione, uer-
bis, & intentione. 66 B
De suscipiente baptisum quis sit. B. &
eius consensu. B. Sed de hoc magis in
fra dist. iij. 66
Quomodo intelligendū est materia, &
formā esse in sacramento. 66 C
Per materiam sacramēti intelligitur ele-
mentum: & per formā uerbū. 66 C
Duplex est materia baptisati: propinqua
sc. lotio, remota & est aqua. 66 C. G
Sola aqua elementaris fluida, est mate-
ria baptisati: & nullus alius humor dif-
ferens spē ab aqua elementari. 67 DG
De congruitate aque ad materiam bap-
tisati. 67 D
Nullus se ipsum baptizare potest. 67 D
De forma, quæ est de necessitate baptis-
mi. 68 EH
Aliquid d̄ esse de necessitate sacramēti:
aliquid de necessitate ministri: aliquid de

necessitate utriusq; 68 E
 Quæ sit forma baptismi: & eius expositio. 68 E H
 Amen non est de necessitate formæ: nec ex parte sacramenti: nec ministri 68 E
 De multiplici uariatione formæ, mutando, addendo, subtrahendo, transponendo: & quemadmodum quælibet harum multipliciter potest fieri, & quæ stat cum sacramento: & quæ nõ. F. Et deinceps fere per totam questionem. 68
 Quid in uerbis formæ est de substantia formæ. 68 F H
 Quod pronomen ego, nõ est de substantia formæ. 69 F
 Omnia uerba formæ sunt de necessitate ministri. 68 E. H
 Quid ã græcis q. alia forma utuntur. 70 H
 Omnis mutatio formæ facta a ministro: ut necessaria sacramento: etiã si unius literæ foret, uel syllabæ: aufert uirtutes baptismi. 71 H. I
 Mutatio uerborum principalium formæ baptismatis, tollit uirtutes baptismatis: nisi excusaret dispensatio auctoris sacramentorum. 72 K
 Aut nisi fieret p. uerba synonyma: ut p. uerba alterius linguæ. 72 K
 Quæ uerba dicuntur synonyma. 72 K
 Quod si uerba principalia ex linguæ imperitia corruperentur. 72 K
 Ex dispensatione diuina apostoli baptizabant in nomine christi: q. q. si nõ ita quis baptizaret: tan uere baptizaret, uel non. 72 K. L. M
 Non baptizat, qui in nomine trinitatis baptizat. 73 L
 Soluunt rationes, & auctoritates in oppositum. 74 M
 Non baptizat, qui baptizat in nomine genitoris, & geniti. 73 L
 Soluunt dicta in oppositum sententia. 74 M
 Quid de eo qui baptizat in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, & beatæ Mariæ. 76 N
 Non baptizat, qui dicit in nominibus. N. dubio secundo: nec qui omittit I. in dub. iii. nec qui omittit I. & ibidem.
 Nõ baptizat, qui dicit ego lino, lauo,

uel abluo, ibidem dubio tertio. 77
 Quid si loco, reponatur nomẽ propriũ baptizati, dub. iij. 77
 De institutione baptismi, quando factus est a christo. O. dub. ult. 77
 Ostenditur rationalitas institutionis baptismi in no. re. O. dub. ul. 77

Distinctio. iij. Quæstio. j.

Vtrum effectus baptismi in nõ indignè suscipiente, sit infusio uirtutũ, & gratiæ & remissio culpe, & pœnæ. 78
 Distinguuntur uarij effectus bapt. in remotione mali, & collatione boni. 78 B
 Recitantur tres opiniones de eo, an uirtutes theologicæ, & morales in baptisate infundantur. 79 C
 Gratia dei, & peccatũ ex natura rei non opponuntur: sed ex ordinatione diuina. 79 D
 Deus posset peccatorem nõ punire æternaliter, & innocentem punire temporaliter de potentia absoluta: nec propter hoc esset iniustus. 80 D
 Replica, q. peccatũ, & gratia repugnant formaliter: quia includit contradictionem simul in eodem esse culpam, & gratiam. 80 D
 Gratia accipitur dupliciter: absolute, & connotatiue. 80 D
 Deus potest de potentia absoluta remittere culpam, & pœnam sine infusione gratiæ. 80 D
 Similiter siue ea acceptare hominem ad uitam æternam: secus secundum potẽtiam ordinatam 80 D
 Deus potest infundere gratiam, & charitatem sine fide, & spe. 80 E
 Habitus charitatis potest esse sine habitu fidei, quã acquisito: licet actus charitatis nõ sit sine actu fidei, seu cognitiuo. 81 E
 Quomodo se habet habitus intellectus, ad habitum uoluntatis. 81 E
 Possibile est uirtutes morales generari in uoluntate sine prudentia habituali in intellectu. 81 E
 Virtutes theologicæ possunt infundi sine moralibus: & e contrario. 81 E
 Effectus baptismi est uniuersalis remissio

peccatorum: quod probatur quibusdam congruitatibus. 81 F
 Quis dicitur non indignè baptismum suscipere. 82 F
 Vtrum ueniale dimittatur in baptismis, quod placet. 82 F
 Nunquam peccatum dum placet dimittitur. 82 F
 Baptismus remittit pœnam æternam peccato originali debitam, non temporalem: cuius ratio assignatur. G. Remittit enim temporalem, & æternam peccato actuali debitam ibidem. G
 Baptismus fomitem minuit, & extinguit. 84 H
 Quod fomies non minuit secundum essentiam: sed quantum ad effectum. 85 H
 In baptismis infunditur gratia: aut si p. fuit, augetur. 85 I
 In uirgine Maria, nec gratia infusa est, dum baptizata est: nec aucta: nec fomies imminutus. 85 I
 In baptismis uirtus charitatis infunditur. 85 I
 In baptismis fides, & spes infunduntur; quod probabiliter tenetur. 86 K
 Nullæ uirtutes eiudem rationis cum acquisitis infunduntur in baptismate. 86 L
 In baptismis non infunduntur uirtutes morales de lege communi. 87 M
 Dans principia ad operationem non se perdat oia necessaria ad eadẽ. 87 M
 Gratia baptismi committatur illuminationi, secundatio, incorporatio. 88 N
 Quomodo baptismus aperit regnum cælorum: non circumcisio. 88 N
 Virtutes infusæ non sũt eiudem rationis cum acquisitis: & cur magis conceditur, q. in baptismis infunduntur uirtutes theologicæ, quam morales. 89 O. P
 Vtrum uirtutes morales fidelium sint eiudem rationis cum uirtutibus infidelium. 89 P
 Quod omnibus uirtutibus præter charitatem, potest quis male uti. 89 P
 De effectũ baptismatis in fide acceden-

tibus, recedere fidei. Q. Et recitantur ibi opiniones diuersæ doc. Q. R.
 Opinio collectoris. 91 S
 Penitentia quomodo est secunda tabula post naufragium. 91 R
 Cur baptismus non iteratur: & de sufficienti prouisione peccatorũ per penitentiam. 93 S
 Quomodo opus mortuũ reuiuiscit quantum ad aliquid: & non quantum ad aliud. 93 T

Quæstio. iij.

Vtrum omnes suscipientes baptismum, æqualiter accipiant sacramentalem eius effectum. 94
 Distinctio suscipientium baptismum: quã alij paruulicij adulti, & horũ quidã utantur ratione: quidam non. 94 A
 Dupliciter accipitur fides accessus ad baptismum. 94
 Item aliquis uult baptizari; uel simpliciter, uel secundum quid. 94 A
 Ecclesia compellit fide accedentes: licet baptismum non recipiant: ad seruandum legem euangelicam. 94 A
 Triplex est baptismus: fluminis, flaminis & sanguinis. B. Et quid est quilibet eorum ibidem.
 De multiplici baptismis scdm Damal. 95 B
 Accedentes ad baptismum, quidam recipiunt sacramentum, & rem quidam sacram: & non rem, quidã rẽ, & non sacramentum: quidam neutrum. 96 C
 Res sacramenti est multiplex: & quomodo differunt sacramentum, & res sacramenti. C. Ad effectum baptismi plures concurrunt causæ. 96 C
 Dissentiens contrariè simpliciter: nec recipit rem: nec sacramentum. 97 D
 Dissentiens contrariè conditionaliter recipit sacramentum: non rem. D. & idem dicendum de accedente fide secundum primum modum fictionis talis enim non recipit: sacramentum.
 Dissentiens negatiue: nullo modo consentiens, si fuerit adultus nihil recipit: nec rem: nec sacramentum. 97 E

Quid est consentire habitualiter: quid virtualiter. 98 E
 Quid; utroq; modo cōseries recipit sacm & rem: si fuerit dispositus. 98 E
 Maior intentio requiritur in ministrante, quam recipiente. 98 E
 Quid de habere actū suspensū. 98 E
 Quandoq; in accedente requiritur cōsentus actualis. 98 E
 Quod carens usu rationis suscipit sacramentum, & quandoq; rem: si prius utens ratione actu positio non discessit. 98 F
 Carens rationis usu in eo statu manet, durante impedimento, in quo fuit immediatē ante priuationem usus rationis. 99 F
 Quod pueri, & a natiuitate usu rationis priuati: dum baptizantur recipiunt sacramentum: & rem sacri. 99 F
 Vtrū expediat baptizare in furia uel sōno, eos q; habet lucida iterualla. 99 F
 Fictus seponō, id est indispositus accedens ad baptismū uolens baptizari, sacramentum recipit: & non rem. 100 G
 Fides aliena, sine qua paruulo non datur remissio, non est fides offerentium: sed fides ecclesie. G. Item dist. vj. quæst. j. 100 R
 Quomodo baptismus confert gratiam ex opere operato: si requirit contritionem in subiecto 100 H
 Accipientes baptismum non sicut accipiunt rem: & sacramentum. 100 H
 Effectus sacramentalis in omnibus nō sicut accedentibus est æqualis. I. & tū in non sicut accedentibus in æqualitas gratiæ propter diuersitatem causarum per se, & per accidens concurrentium. 101 k
 Deuotio baptizantis patrini circumstantium, & parentum auget paruulo baptizato gratiam. 102 k
 Quomodo ex parte dei, & meriti passionis christi, in æqualis gratia potest cōferri paruulis in baptizate. 102 K
 Dispar gratia confertur adultis in baptismo, propter inæqualem eorum dispositionem. 102 k
 Quod uenialia peccata non minuunt

gratiam. 102 k
 Ceteris paribus semper adultus baptizatus maiorem gratiam accipit, quā paruulus. 103 k
 Stat secundum legem ordinatam unum paruulū maiorem gloriam consequi, quā alium: licet ambo in puericia fuerint defuncti. 103 k
 Baptizati baptismō fluminis, aut penitentia, recipiunt effectum baptismatis quantum ad remissionem culpæ: non pænæ. 103 L
 Baptismus penitentia excedit baptismum aquæ quantum ad infusionem gratiæ: & exceditur quantum ad remissionem culpæ. 104 L
 Baptismus sanguinis effectū suo excedit baptismum fluminis. 104 L
 Quid de paruulis martyrium in utero matrum consecutis. 104 L
 Sanctificati in utero, quo baptizari baptizantur: duplex respōsio. 104 L
 Iustificati, & baptismō pñe baptizati: tenentur ad baptismū fluminis. 104 M
 Annus gloria fuerit baptiz. 105 M
 Iustificatus non frustra suscipit baptismum aquæ: & quæ consequitur ex baptismō aquæ. 105 M
 Perueniens ad terminum gratiæ sibi p̄uixæ: potest cumulare merita: licet non gratiam. 105 M
 Infans in utero matris baptizari nō potest: nisi secundum aliquam partem sit extra uterum. 106 N
 Mater uiuens scienda non est in mortis periculo, ut infans baptizetur: secus si iam mortua fuerit. 106 N
 Infans corio inuolutus ut aqua contingi nō possit: nō potest baptizari. 106 N
 Quale remediū prouisum est infantibus in utero cōtra mortale p̄sū. 107 O
 Baptizata matre infans in eius utero nō baptizatur. 107 O
 Neq; immersio trina: nec una est necessaria: potest enim baptizari sola aspersione. 108 P
 Quid agendum sit de paruulis expositis. 108 P
 Quid faciendum esset, si paruulus esset moriturus: & aqua haberi non posset

ex puteo, uel flumine, propter eius altitudinē: an puer esset proiectus ad puteum, uel flumen cū intentione debita, & forma uerborū. Et an eēt baptizatus, si proiectus. 108 Q
 Quid si quis habeat conscientiam, q; pueri mors acceleraret ex baptizatiōne: an deberet baptizari. 109 Q
 Erronea conscientia facit perplexum: & quid tali agendum. 109 Q
 An habens conscientiam, q; pueri mors acceleretur ex baptismō, mortuo puero, sit irregularis. 109 Q
 Si puer in cribro, & fune dimittitur in puteum baptizatur. 109 Q
 Nō est de necessitate baptismi: q; minister puerum manibus tangat. 109 Q
 Vtrum infantes infidelium in multis partibus sint baptizandi, recitantur opitres. 110 R. S
 Offerentes, & patrini non sunt de necessitate baptismi: neq; uoluntas parentum: sed sufficit fides, & uoluntas ecclesie. 110 R
 Vtrum adulti infideles ad fidem sunt compellendi. 113 T
 Et quomodo intelligitur dictum christi. Exi in uicos &c. & compelle. &c. 113

Distinctio. v. Questio. uicica.
 Vtrū peccet mortaliter, qui a malo ministro uerū baptismum suscipit scienter. 113
 Quid duplex est bonitas, & malitia: simpliciter & secundum quid: & quā bonitatem importat ly bonus in diuersis locutionibus. 113 A
 Sunt mali ab ecclesia præcisi, & nō præcisi. 114 A
 Quid intelligitur nomine ueri baptismatis. 114 A
 Baptismus a quocūq; traditur in forma ecclesie, uerus est & efficax: nisi per suscipientem impediretur. 114 B
 In necessitate baptismus a quolibet homine suscipi potest: a deli, & infidelibus. 115 C
 Non peccatur communicando in casu excommunicato. 115 C
 In præceptis ecclesie, præcepta diuina,

& naturæ intelliguntur excepta. 116 D. E
 Quid si sacerdos baptizare noller, nisi pro pecunia. 116 E
 Aqua baptismi si potest emitti similiter si labor sacerdotis in baptizando, uel celebrando possit emitti sine simonia. 116 E
 Paruulus simoniace baptizatus uerum recipit baptismum: licet baptizans, & offerens mortaliter peccet. 117 E
 Peccat mortaliter, qui extra casū necessitatis baptismū a præciso petit. 117 F
 Sine peccato petitur baptismus a suo sacerdote: licet sit malus: secus si non fuerit suus. 118 F
 Vtrum bonus laicus præferendus sit malo sacerdoti. 118 G
 De beato Cypriano, qui in hoc errauit q; dixit hereti. nō baptizare. 118 H
 Bona distinctio credendorū. 119 H
 Vtrum malus ministrādo sacramenta in mortali peccet mortaliter. 120 I
 De potestate baptismi, quā habuit christus. 121 k
 De triplici potestate, auctoritatis, excellentiæ, & ministerij. 121 K
 Quam potestatem christus communicare potuit: & quam communicauit ministris ecclesie. 122 L

Distinctio. vj. Questio. j

Vtrum ad ueritatem baptismi ex parte baptismatis requiritur certus gradus cōditio, & qualitas ministrantis. 122
 Ad ueritatem baptismi aliqua requiruntur necessaria: aliqua de cōgruo. 122 A
 Administrum requiritur uirtus motiua, qua possit lauare: loquela, & rationis usus. 123 A
 Quid intelligitur per gradū, cōditionē & qualitatem baptizantis. 123 A
 Quid intentio: et quocūplex respectu obiecti, respectu finis: & quilibet harum est actualis, habitualis, aut uirtualis. 123 B
 Omnis intentio uirtualis est etiā actualis respectu diuersorum. 123 B
 De multiplici unitate concurrentium ad baptismum, & simulatē. 124 C

Omne suppositum naturæ intellectua-
lis potest baptizare: quod probatur
de homine uatore. D. Probatur etiã
de angelis, & demonibus. ibidem.

Mancus, murus, rationis usu carens nõ
baptizat. 125 D

In baptizante non requiritur certus se-
xus, fides, nec baptismus. 125 D

Non licet non sacerdoti extra casum
necessitatis baptizare. 126 E

Quod nõ sacerdos extra casum neces-
sitis baptizans efficitur irregularis.
125 E

Ad ueritatem baptismi requiritur inten-
tio respectu actus, & respectu finis. F.

Non tamen requiritur intentio in
specie: sufficit in genere intendere,
quod ecclesia intendit. 128 G

Non requiritur actualis intentio respec-
tu finis: nec sufficit habitualis: sed
requirit, & sufficit uirtualis. 128 H

Plures possunt eundem baptizare: dum
quilibet totum facit. 129 I

Si duo baptizantes unum, dicant: nos
baptizamus te &c. non est baptiza-
tus secundum aliquos. 129 I

Quor nnum potest plures in necessitate
baptizare dicendo: Ego baptizo uos
&c. non tamen sine peccato extra
casum necessitatis. 129 K

An in casu illo sit unus baptismus uel
plures. 129 K

Ad ueritatem baptismi requiritur simul-
tas locutionis uerborum, & intentio-
nis. 130 L

Quo intentio uirtualis reducitur ad a-
ctualẽ tanquã ad suã causam. 130 M

Qualem certitudinem habere potest ba-
ptizatus de suo baptismo cum inten-
tio baptizatoris non sit tibi nota.
131 N

Quid si deficeret intentio in ministro:
an per hoc baptizati maxime paruu-
li sint in periculo dãnationis. 131 N

Vtrum ebrius balbutiens nec perfecte
uerba formans baptizat. 132 O

Quomodo unus a duobus potest bap-
tizari: cũ eiusdem effectus non possint
plures esse causæ totales. P. ibidem in
diffinitione causæ aliquid additur in

prima questione ommissum. 132

Quid agendum est de monstro: de
quo est dubium, an sit unus homo
uel duo. 133 Q

Vtrum fides requiritur ad baptismum:
& cuius, & quomodo: in infideli aut
hæretico potest esse fides ecclesiæ, ut
baptizet in fide ecclesiæ. R. Item
dist. 113. quæst. 11. 133

Quæstio. ij.

Vtrũ characteris impressio sit initerabi-
litate baptismi causa, uel ratio. 134

Nomen characteris non multum uicatum
est in scriptura, & originalibus docto-
ribus. 134 A

Character accipitur dupliciter. 135 A

Characteris effectus, & condiciones.
135 B

Characteris diffinitio, & particularum
declaratio. 135 C

Character est signum: & quid significat
Character a solo deo imprimitur. 136 C

Quare sola sacramenta initerabilia im-
primant characterem. C

Quomodo character est indelibilis: &
unde habet istã indelibilitatẽ. 136 C

De quidditate characteris: reprobantur
rationes probantes eum esse formam
absolutam: licet conclusio non re-
proberetur. 137 D

Relatio potest esse signũ significans naturali-
ter, uel ex impositione, ad eam po-
test esse mutatio. 137 D

Relatio fundat relationem. 138 D

De duplici acceptione eiusdem, æqua-
lis, similis, & quomodo secundum unã
inueniuntur in quolibet genere præ-
dicamentali. 138 D

Quomodo relatio est principium agen-
di. 138 D

Ad ponendum characterem: nec eui-
dens aucto. cogit: nec ratio demon-
stratiua: ponitur tamen probabiliter
propter certas congruentias, & appa-
rentẽ ecclesiæ auctoritatẽ. 139 E.F

Tractantur auctoritates de characterẽ
sonantes. 139 E

Probabiliter tenendum est characterem
imprimi propter congruentias ali-
quas,

quas, & auctoritatem ecclesiæ. 140 F

Character non est relatio: sed qualitas
absoluta. 141 G

Si poneretur relatio distincta ab absolu-
tis: æque probabile est characterem es-
se relationem sicut qualitatem abso-
lutam. 141 G

Quo intellectu sacramentum dicitur ite-
rabile, uel initerabile. 141 H

Tantum tria sunt sacramenta initerabi-
lia. 141 I

Vtrum baptismus iteratus sit simplici-
ter dicendus baptismus. 141 I

Principalis ratio initerabilitatis sacra-
mentorum non est impressio chara-
cteris: sed institutio diuinæ uolunta-
tis. 142 K

Ostenditur rationalitas huius institutio-
nis ex morbo: ex fine ex sacramen-
ti significatione: & ex propria sacra-
menti ratione: & hæc respiciunt solũ
sacramentũ baptismatis. 142 K

Theologus potest aliquid probabiliter
ponere: ubi ratio necessaria non com-
pellit. 143 L

In quo subiecto ponendũ sit character: an
in potentia, uel essentia. 143 M

In qua specie qualitatis sit ponendus cha-
racter. 143 N

De numero characterũ, & eorum distin-
ctione a se inuicem. 144 O

De circumcisione: utrũ impresserit chara-
cterem: duplex opinio. 144 P

Baptismus sanguinis, & flaminis non im-
primunt characterem. 145 Q

Virtutes non imprimunt characterem.
145 Q

In christo non fuerunt impressi chara-
cteres. 145 R

Vtrum in beata uirgine fuerit character
baptismalis. 145 R

De pœna iterantium baptismum ignorã-
ter, uel scienter. 146 S

Non excusat ignorantia iuris positiui in-
fligentis penam pro transgressione le-
gis, quam scire tenetur. 146 S

Qui in dubio probabiliter iterat baptismũ
sub forma. Si es baptizatus &c. non
peccat: nec penam incurrit. 146 S

Quæstio. iij.

Vtrum ad ritẽ baptizandum baptismatis
sacramento congruit catechismus,
& exorcismo prædisponere baptizan-
dum. 146

Quod secundum ritum baptizandi ali-
qua præcedunt baptismũ: aliqua com-
mittantur: quædam sequuntur. s. catechis-
mus, exorcismus, & oratio. 147 A

Quid sit catechizare: & quid exorcizare:
& de ordine illorum: alio in adultis:
alio in paruulis. 147 A

Huiusmodi præcedentia, concomitantia,
& sequentia non sunt sacramentalia: sed
dicuntur sacramentalia. 147 B

De triplici instructione: & quæ harum di-
citur catechizatio. 147 B

Et quomodo fieri debet: ac in quibus.
ibidem.

Et diabolus propter peccatum accepit
potestatem in homines: & ideo præ-
mittitur exorcismus deo sanctifican-
dis. 148 C

Duplex opinio: an exorcismus tollat po-
testatem diabolicam tantum expulsi-
onem significet. 148 D

Quomodo differenter tollitur potestas
demonis per exorcismum, & per ba-
ptismum. 148 D

Nec catechismus: nec exorcismus est de
substantia, & necessitate baptis-
mi. 149 E

Expediit catechismum præcedere bap-
tismum. 149 E.F

Quomodo paruulus: & in quibus potest
nesciens obligari per patres, aut pa-
trinos. 149 E

Exorcismus debet præcedere baptismũ:
probatur auctoritatibus. 150 F

Cur in necessitatis articulo exorcismus
sequitur baptismum: & quid tunc ope-
retur. 150 F

Reprobatur opi. præpositiui: quod exorcis-
mus minuatur tenebras in morientibus
ante baptismum. 150 F

Quomodo intelligenda est responsio
patrinorum pro pueris. Credo: abre-
nuncio, &c. 151 G

Patrini ad quid obligantur. 151 G

Vtrum exorcismus cohibeat potestatem

aduersarij per aliquam uirtutem naturalem, uel supernaturalem sibi inuicem: ponitur opi. & tandem negatiua responsio. 151 H	De significatione, & effectu huius sacramenti. 157 D.E
Exorcismus non est sacramentum: licet sit signum efficax effectus supernaturalis. 152 H	Alia definitio compendiosior confirmationis. 158 E
Quomodo Dauid psallendo in cithara: & odor iecoris expulit demonem. 152 I	Quis sit idoneus minister huius sacramenti: an solus episcopus. 159 F.H.I
Quo aliqua naturalia impedire possunt infectiones demonis. 152 I	Confirmatio est sacramentum noue legis ab alijs realiter distinctum. 160 G
De exorcismis Salamonis quo expulerunt demones. 153 I	Item sacramentum irreiterabile, & imprimit characterem. ibidem 160
De ritu, & significatione eorum quae sunt circa baptismum. 153 k	Paulus per impositionem manuum Ananiam non fuit confirmatus 162 k
Distinctio. vii. De sacramento confirmationis. Quæstio. vnica.	Cur unctio frontis est sacramentum: & non uerticis: scapularum nec pectoris. 162 K
Utrum confirmatio sit sacramentum nouae legis irreiterabile a solis episcopis dispensabile. 154	Quomodo est de necessitate salutis. 162 L
De duplici acceptione nominis confirmationis. 155 A	Gratia confirmationis non differt specie a gratia baptismi. 163 M
Definitio confirmationis sacramenti causalis cum singularum clausularum declaratione. 155 A	De poena irriterantium confirmationem. 163 N
Unctio est materia propinqua confirmationis. 155 A	De sacramentorum comparatione penes eorum excellentiam 164 O
Non baptizatus confirmari non potest. 155 A	Qui, quo tempore possunt suscipere hoc sacramentum. 164 P
Baptismus est ianua omnium sacramentorum, praeter quem nullum sacramentum excepta eucharistia: suscipi potest. 155 A	Quis quem tenere possit ad confirmationem. 165 Q
De intentione suscipientis confirmationem. 155 A	† Distinctio. viii. De sacramento eucharistiae. Quæstio. j.
In fronte tantum sit confirmatio, & quare sic. 155 B.C	Utrum eucharistia noue legis sacramentum conuenienter fuit a Christo post cenam ultimam institutum. 165
Fieri debet unctio in figura crucis. 156 B	Definitio eucharistiae: quodque non est res simpliciter una: nec ratio actio transiens: sed res permanens, scilicet species panis, & uini. 166 A
Materia remota est chrisma consecratum: & quare sic: ac unde conficitur chrisma: & quid mysterij habet. 156 B.C	Consecratio eucharistiae non est sacramentum eucharistiae: sed uia ad sacramentum. 166 A
Qualis requiratur intentio ministri. C. Atque simulata. ibidem.	Species panis, & uini sunt sacramentum coniunctum, & diuisum. 166 A
De forma sacramenti confirmationis. 156 C	Eucharistia est sacramentum principale nouae legis. 166 B
A quo sacramentum hoc institutum sit. 157 D	De quadruplici excellentia eucharistiae super alta sacramenta: scilicet in significando, in significato, in continendo, in continendi modo. 167 C
	Altercatio inter graecos, & latinos de die institutionis. 167 D

Eucharistia instituta est post cenam uina. xiiij. 167 D	Quae forma consecrationis panis. 173 C
De nominibus eucharistiae: eucharistia, sacrificium synaxis, uaticum & alijs. 167 E	Licet consecratio uini sit certa, non tamen praecisa. 173 C
Consecratio eucharistiae proprie est sacramentum: licet non sit eucharistia: similiter & praesumptio: & quomodo illa dicitur uia ad sacramentum: hic actus sacramentalis. 168 F	Expositio formarum quantum ad linguam uerba. 174 D
De differentia inter eucharistiam, & usum eius. 169 G	De eorum congruitate. 174 D
De causis congruentiae institutionis, quae duae sunt in genere: multae in specie. 169 H	Utrum omnia illa uerba, quae consecratis profert in persona christi sint de essentia formae. Et an alia praecedentia sint necessaria. 174 D
Quare institutum est post cenam immediate ante passionem, causae quatuor. 169 I	De formae mutatione: & an Christus hac forma sit usus. 174 D
Quæstio. ij.	Quid in sacro eucharistiae sit sacramentum tantum: quid res tantum: quid sacramentum, & res simul. 174 E
Utrum cum figurarum praecedentium pluralitate saluatur unitas sacramenti eucharistiae. 170	Distinctio. ix. Quæstio. j.
Sacramenta praefigurantur ratione dignitatis, & difficultatis, & ideo maxime conuenit praefigurari baptismi, & sacramento eucharistiae. 170 A	Utrum manducatio eucharistiae sacramentalis aut spiritualis sit de necessitate salutis 174
Sacramentum eucharistiae multipliciter praefiguratum est in oi lege. 170 A.D	De multiplici modo manducationis eucharistiae. Et reducuntur ad quatuor: scilicet manducare sacramentaliter tantum: manducare spiritualiter: manducare sacramentaliter, & spiritualiter simul manducare nec spiritualiter, nec sacramentaliter. 175 A.B.C
Inter alias figuras eucharistiae sunt quatuor principales. 170 B	Distinguitur esse de necessitate salutis ratione sui, uel ratione praeccepti, & uel communitati, uel singulari personae: & per hoc, quod esse de necessitate salutis conuenit cuilibet sacramento aliquo modo. 176 D
De multiplici acceptione unius. 171 C	Spiritualis manducatio est de necessitate salutis. 177 E
Quomodo species panis, & uini: & consecratio sint unum sacramentum: uel non. 171 D	Quomodo manducatio sacramentalis sit de necessitate salutis tam ratione sui, quam ratione praeccepti. 177 E
Sacramentum eucharistiae non potest sumi, uel consecrari a non ieiunis regulariter nisi in tribus casibus. 172 E	Christus manducauit eucharistiam sacramentaliter: non autem spiritualiter. 178 F
Quæstio. iij.	Utrum angeli manducant spiritualiter aut sacramentaliter. 178 G
Utrum a Christo instituta sit certa uerborum forma ad essentiam eucharistiae aut eius consecrationis necessaria. 172	Quale corpus dedit in cena suis discipulis. 178 H
Nulla uerba sunt formae Eucharistiae. 172 A	Quæstio. ij.
Quomodo intelligitur illud Aug. Accedat uerbum ad elementum, & sit sacramentum. 172 A	Utrum solum mortale peccatum reddat accedentem hac manducatione indignum. 179
Eucharistiae nulla est materia, neque forma. 173 A.B	
Distinctarum consecrationum distinctae sunt formae. 173 C	

Indigne accedere tripliciter accipitur: in comparatione ad rem sacramenti: ad effectum: ad culpam. Et quomodo huiusmodi distinguuntur. 179 A
 Possibile ad aliquem accedentem, nec gratiam consequi: nec mortaliter peccare. A Sed contra hunc modum arguitur: & rationes solvuntur. 179 B
 Tripliciter aliquid dicitur esse in peccato mortali. 179 B
 Facere, quod in se est, contingit dupliciter. 180 B
 Accedens ad sacramentum in mortali peccato, non probabiliter se expurgans peccat nouo peccato mortali. 180 C
 Quaedam alia quæ non sunt peccata: reddunt hominem sacramento eucharistie indignum. 180 D
 Maior preparatio requiritur ad dignè consecrandum, quàm ad dignè sumentum. 180 D
 Remissio de nocturnis illusionibus: de corporalibus immunditijs: de gravitate peccati indignè sumentium, ac certitudine probationis ad expositionem canonis. 181 E
 Vtrum sacerdos dispensans hoc sacramentum indignis peccet mortaliter: ubi multa de peccato mortali, publico, & occulto. Ibi quid dicatur notorium: & quod refert dicere manifestum, & manifestabile. E.F.G. Recitantur opiniones uariarum doctorum. 181
 Nulli debet negari ius suum: nisi ad sit legitima exceptio. Et quid si peccator occultus petat in publico extra tempus generalis communionis. 182 E.F
 Nullus peccator occultus in publico arguendus est: nec confundendus. 182 F
 Verius est accedere uolenti publice confundi: quàm indignè accedere. 182 F
 Sacerdos dando sacramentum peccatori occulto non facit contra charitatem. 182 F
 Et an illi sit danda hostia non consecrata. 182 G
 Vtrum dandum sit sacramentum suspectis de crimine. 183 H

Triplex est suspitio, temeraria, probabilis, uiolenta. 183 H
 Vtrum dandum sit sacramentum histrionibus, magis, sortilegis, torneatoribus, aleatoribus, & artes prohibitas exercentibus. 184 I
 Vtrum dari debet amentibus, energumicis, pueris. 184 K
 Generaliter eucharistia danda non est ratione simpliciter carentibus. 184 K
 Non debet dari ad probationem suspectorum eucharistia sacramentum. 186 L
 Non debet dari eis, qui sunt in penitentia solemnè sacramentum eucharistie. 186 M

Distinctio. x. Quæstio unica.

Vtrum omnes proprietates corpori christi inexistentes in celo conueniant eidem in eucharistia sacramento. Remittitur inuestigatio principalis conclusionis textualis: scilicet, quod in eucharistia uere, & realiter continetur christus ad expositionem canonis antequam. 186
 Dupliciter sit sermo de proprietate, realiter, & logicaliter. 186 A
 Quid intelligitur per quantitatem continuam. 187 B
 Duplex opinio de quantitate: quid sit an res quantitas accidens distinctum. Et probatur, quod non est res distincta a re quanta. 187 B
 Nulla relatio nec intrinseca, nec extrinseca distinguitur a rebus absolutis. 188 C
 In sacramento altaris duplicia possunt attendi accidentia. 188 D
 Totum corpus christi cum omnibus sibi inherens in celo est in toto sacro, & qualibet eius parte. 188 E
 Quantitas, qua christus quantus est in celo, est in sacramento: sed non quantificatur in sacramento. 188 E
 Nulla sit actio, uel passio in sacramento, per quam posset sumi experientia presentis corporis christi. 188 F
 Omnis spiritualis operatio potest christo inesse in sacramento ad quam non requiritur organum sensus. 188 F

An in christo, & in sacramento sint operationes sententiarum: duplex responsio. G. Et suo modo dicendum de qualibet operatione corporali. ibid. 189
 Corpus christi non solum est in diuersis locis distinctiue: sed ipsum & quodlibet corpus potest esse in diuersis locis circumscribitur. 189 H
 Corpus christi, quod incipit habere nouum locum in eucharistia: non deserit locum suum in celo: unde & mutatur localiter: sed non mouet localiter. 189 H
 Ad motum hostie localem, localiter mouetur corpus christi non a sacerdote: sed a deo, uel sua anima immediate. 190 I.K.
 Non eadem proprietates logicales conueniunt corpori christi, ut in celo: & ut in sacramento. 190 K
 Vtrum uideris hostiam consecratam uideatur christum. 190 L
 Multa dubia remittuntur ad canonem. 191 M
 Vtrum replicatus ad diuersa loca possit in uno peccare, & in alio mereri. 191 N
 Sacerdos mouens hostiam etiam mouet corpus christi contra conclusionem septimam. 192 O
 In uerbis consecrationis non est uirtus inficiens: sed uirtus diuina assistens. 192 O

Distinctio. xj. Quæstio. j.

Vtrum substantia panis, & uini in corpore, & sanguine christi conuersa, maneat cum eisdem sub sacramenti forma. 193
 Conuersio quid est. A. Successio quid est. 193 A
 Duplex est conuersio: substantialis, & accidentalis. 193 B
 Et conuersio substantialis duplex: ibidem distinctio transsubstantiationis. 194 C
 Et quod transsubstantiatio dupliciter accipitur. 194 D
 Tale corpus christi est sub speciebus, quale est in sua naturali consistencia. 195 D
 Corpus tripliciter accipitur. 195 E
 Substantia panis transsubstantiatur in corpus christi, & partes eius largè capi-

piendo transsubstantiationem: in solum uero corpus capiendo stri-- &c. 195 F.G
 Substantia panis conuertitur in accidentia corporis christi, sed non transsubstantiatur. 195 F
 Substantia panis, & uini non manet cum corpore christi. 195 G
 De modo exprimendi conuersionem illam: & quæ propositiones sunt ueræ, & quæ falsæ. 196 H
 Quomodo debet intelligi hæc conuersio. 196 H
 Quomodo illa conuersio dicitur transsubstantiatio: cum magis sit ad presentiam corporis christi, quàm eius substantiam. Et ibi replicatur, quod panis conuertatur in deitatem, & soluitur. 197 I.K
 Vtrum transsubstantiatio fiat instantaneè, uel successiue. 197 L
 Comparantur adinuicem uirtus transsubstantiandi, & creandi, & concipiendi corpus in uirgine Maria. 198 M
 Vtrum in conuersione panis in corpus christi panis annihilatur. 198 N

Quæstio. ii.

Vtrum materia eucharistie necessaria necessitate sacramenti sit panis triticeus, & naturalis liquor uini.
 Aliud est dicere de materia eucharistie quæ nulla est: & de materia consecrationis: eo quod hic sit sermo de necessitate sacramenti: & quæ sit illa. 199 A
 Recitantur opiniones doctorum de materia consecrationis eucharistie. 199 A
 Panis est materia consecrationis: & non sufficienter probatur: quod sit, & esse debeat triticeus. 199 B
 Non excusatur a peccato, qui scienter celebrat in pane non triticeo. 199 B
 Materia consecrationis sanguinis est uinum uitis expressum non artificiale. 199 C
 Aqua uino mixta est de necessitate ministri: non sacramenti. 199 C
 Quid si admiscere aqua rosacea. 200 C
 Vtrum certa quantitas materie sit determinata, ultra quam maior consecrari non possit. 200 D
 Tam in azymino, quàm in fermentato con-

fici potest eucharistia. 200 E
 Vtrum aqua uino admixta conuertatur
 in sanguinem. 200 E
 Nulla substantia addita eucharistiæ con-
 uertitur in corpus, aut sanguinem. F
 Et quid sit de huiusmodi additis post,
 uel ante consecrationem. 200 F
 Quid de aqua artificiali addita: q; q; nō
 sufficit cōmixtio aque in dolio. 201 G

Distinctio. xii. Quæstio. j.
 Vtrum accidentia, quæ sine subiecto sub-
 sistunt in eucharistia: agunt & patiun-
 tur tanquā subiecto in hæretica. 201
 Quæ sint accidentia eucharistiæ: q; q; so-
 lum duo predicamenta ponunt in nu-
 merum: & omnis res est substantia, uel
 qualitas. 201 A
 Transferte substantia panis, non manet
 eius quantitas: sed manet quantitas
 accidentium. 201 A
 Accidentia panis eadem numero manet
 post consecrationem. 202 B
 Commemorantur opiniones de quanti-
 tate: & eligitur ex, quæ tenet; q; quan-
 titas non est accidens inherens rei
 quantæ. 202 B
 Transmutatio naturalis fieri non potest
 nisi in subiecto præsupposito. 202 C
 Accidentia panis per se subsistunt in eu-
 charistia. 202 D
 Et q; accidentia sic manentia habent eā-
 dem uirtutem actuam respectu passi
 extrinseci: secus respectu intrinse-
 ci. 203 D
 Nam transmutatio passiva specierum
 acquisitiua fieri potest in speciebus pa-
 nis in eucharistia a causa naturali præ-
 ter motum localem. 203 E
 Omnes effectus in transmutatione spe-
 cierum apparentes immediate causan-
 tura deo: qui solus agit nullo subie-
 cto præsupposito. 203 F
 Species sacramentales in se nō agunt. 203 F
 Per quam specierum transmutationem
 definit præsentia corporis. 204 G
 Quare manet corpus christi sub specie-
 bus de nouo introductis, & non sub
 substantia post consecrationem ad-
 dita. 204 G

Vtrum species sacramentales nutriant
 sumentem: & unde generatur substan-
 tia nutriens: aut uermis sub illis spe-
 ciebus. 204 H
 In sacramento fit uera fractio non cor-
 poris christi; sed specierum. 205 I

Quæstio. ij.

Vtrum ad consequendum eucharistiæ
 fructum sit frequenter communican-
 dum. 205
 Varijs modis colliguntur fructus eucha-
 ristia. 205 A
 Eucharistia fructificat, ut sacrificium, &
 ut cibus. 206 A. B.
 Omnia, ut sacrificia figurabant sacrifi-
 cium christi in cruce: & illius memoria
 est sacrificium salutaris hostiæ. 205 A
 Sacramentum eucharistiæ, ut sacramen-
 tum prodest non tantum celebranti,
 & sumentem: sed etiam his, pro quibus
 sumitur. 206 C
 Omnes figuratum sacrificiorum fructus
 præstat eucharistia. Et cum hoc quic-
 quid saluator meruit in cruce. 206 C
 Eucharistia, ut cibus uiuificat, nutrit, &
 restaurat. 207 D
 Vtrumq; & frequentatio eucharistiæ, &
 abstinencia ab eodem in casu est com-
 mendabilis. 207 D
 Melius est accedere, quàm abstinere ce-
 teris paribus. 207 E
 Imprudenter agunt, qui dispositi a sacra-
 mentali communione abstinēt. 207 E
 Vtrum liceat laicis sub utraq; specie cō-
 municare. Quodq; multa licent, quæ
 non expediūt. Quodq; aliud est que-
 rere, an sit de necessitate salutis: &
 aliud an liceat. 208 F
 Quando tenentur communicare tam sa-
 cerdotes, quàm ceteri fideles de neces-
 sitate salutis. 208 G
 Vtrum liceat eodem die pluries commu-
 nicare. 208 G

Distinctio. xiii. Quæstio. j.

Vtrum solus, & quilibet sacerdos ritē or-
 dinatus potestatem habeat conficien-
 di eucharistiam, etiam si fuerit hære-
 ticus. 209

Quæ requiruntur ad idoneitatem mini-
 stri eucharistiæ, tam de necessitate sa-
 cramenti, quæ etiam de cōgruitate. 209 A
 Tripliciter dicitur aliquid ab alio cōfici:
 uel potestate naturali: uel meritoria
 operatione: uel assistenti uirtute. 210 B
 Soli sacerdotes habent potestatem con-
 secrandi eucharistiam. 210 C
 Omnes sacerdotes habent hanc potesta-
 tem. 210 C
 Q; q; hæc potestas auferri nō pot. 210 D
 Quomodo sacerdotes sunt apostolorum
 successores. 211 E. F.
 Quomodo nobilissimus actus solipri-
 cipi conuenit. 211 F
 Quomodo hæreticus potest habere in-
 tentionem consecrandi. 212 G
 Differre non est de essentia consecra-
 tionis: unde præcisus potest consecra-
 re, & non offerre: & q; oblatio sit in
 persona ecclesiæ: sed consecratio in
 persona christi. 212 G. H.
 Vtrum tantum ualeat missa mali sacerdo-
 tis, quantum boni. 213 I
 Vtrum liceat missam audire, & sacramen-
 ta recipere a fornicatore notorio. K.
 Et datur duplex responsio. 213
 A suspensio non licet audire missam. Et
 qui sint suspensi quoad deum: uel quo-
 ad proximum. 213 K
 Fornicator notorius est ipso iure suspen-
 sus. 213 K
 Differentia inter fornicatorem notorium,
 publicum, & occultum. 214 L
 Aliquis est suspensus quoad deum tantum:
 aliquis quoad proximum tantum: ali-
 quis quoad utrumq;. 214 L
 Alia responsio Petri came. ad hoc: utrum
 notorius fornicarius sit ante denun-
 tiationem uitandus. 215 M. N.
 Vtrum sacerdos curatus teneatur subdi-
 to ministrare eucharistiam quoties
 perierit. 216 O. P. Q. R. S.
 Pastor tenetur oues sibi cōmissas palce-
 re ex officio triplici, pastura, doctri-
 na, sacramentis, & subidio tempora-
 li. P. Et hoc ex charitate dei, dilectio-
 ne proximi, & ex officio. 216 P
 Curatus tenetur plus esse sollicitus pro
 subdito, quàm subditus. 218 R

Plura dubia de hac materia remittuntur
 ad expositionem canonis. 219
 Vtrum plures possint eandem hostiam
 consecrare. 219
 Vtrum sacerdos possit missam cui uo-
 luerit applicare. 219
 Vtrum proficiat una missa pluribus, quibus
 se singillatim obligant. 220 T
 Item de defectibus missæ 220 T
 Solus sacerdos potest eucharistia dispen-
 sare ex officio: sed diaconus quādoq;
 potest dispensare in casu: nunquā tū-
 pot. cōsecrare. Laicus pot. leuare de lo-
 co inhonesto: sed nō dispensare. 221 V

Quæstio. ij.

Vtrum hæretici ab hæresi cōdenata noia
 ti sine in ecclesia catho. tolerandi. 222
 Distinctio hæresis cum suis declaratio-
 nibus. 222 A
 Dogma falsum genus est ad hæresim. 222 A
 Non quilibet error est hæresis. 222 A
 Error ideo nō est hæresis: quia ab ecclesia
 cōdenatus: sed quia fidei cōtrarius. ibid.
 Plures sunt hæreses nō condemnatæ nos-
 latentes. 222 A
 Nulla hæresis est noua hæresis. 222 A
 Dupliciter intelligitur hæresim esse no-
 uam. 222 B
 Dupliciter capitur hæresis: & error pro
 habitu, & actu, uel pro obiecto & ex
 hoc ostenditur, quomodo potest cō-
 cedi hæresim esse nouam. 223 C
 Quid operatur cōdemnatio ecclesiæ de
 nouo condemnatis hæresim. 223 C
 Distinctio catholice ueritatis cum sua
 declaratione. 223 D
 Quæ ueritates inter catholicas sunt nu-
 merandæ. 223 D
 Distinctio hæretici proprie accipiendo. E.
 Dubitans pertinaciter in fide est hæ-
 reticus. 224 E
 Hæreticus nō est tolerandus ab ecclesia.
 Et si se ad primam correctionem correx-
 rit: recipitur ad penitentiam, & uite cor-
 poralis cōseruationem: sed si rebelabitur
 recipitur ad penitentiam: sed ultimo
 supplicio punitur. 224 F
 Infideles ad fidem sunt trahendi non cō-
 pellendi. 224 F

Vtrum simonia sit species hæresis. Ibi de multiplici acceptione hæresis. G. Item hereticus quis est. 225 G
 Vtrum simonia a hæresis sit grauissimū peccatum: diuersis comparationibus unū peccatum est grauius alio. 225 H
 De differētia schismatis, & heresis. 226 I
 Quis error dicitur sapiens heresim: & quæ ueritas dicitur sapere fidē. 225 G
 Pertinacia est de ratione hæresis: & quis est pertinax: q; non omnis fouens heresim est hereticus. 225 G
 Vnum peccatum est grauius alio diuersis comparationibus. 226 H

Distinctio. xiiii. Questio. j.

Vtrum sine pœnitentia possit deleri peccatū post baptismum cōmissum. 227
 De multiplici acceptione nominis pœnitentia. 227 A B
 Diffinitiones septem pœnitentiæ: & orationis collectoris cum clausularum explanatione. 228 C D
 Vnde peccator transeunte actu peccati dicitur formaliter peccator. 229 F
 Transeunte actu peccati, nihil manet in peccatore, a quo dicitur peccator: nec res absoluta: nec relatiua. 229 E
 Denominatio termini connotatiui nō semper attribuitur rei ab aliquo illi rei realiter inexistenti. 229 F
 Quomodo peccatū dicitur deleri. 230 G
 Quid sit reatus, macula, offensa. 230 H
 Deus non solum figuratiuē: sed realiter dicitur iratus. 230 H
 Actus pœnitentię quandoq; sunt formati: quandoq; informes: & hi & illi differunt specie propter diuersos fines. 231 I
 Culpa non dimittitur sine gratia secundum potentiam ordinatam: secus secundum potentiam absolutā. 231 K
 Remissio peccatorum, & gratię infusio sunt mutationes distinctæ: licet inseparabiles secundum ordinem institutum. Et quomodo remissio est deperditua: & infusio gratiæ acquisitiua: cum possit peccatum remitti sine alicuius corruptione. 231 K

Pœnitentia non est simpliciter necessaria ad remissionem peccati. 232 L
 Nec etiā secū sū potētiā ordinatā. 232 L
 Sine pœna peccatum nō dimittitur: q; pœna est ordinatiua culpæ: sed non semper remittit. 233 M
 Melius est peccatorē nō correctum esse sub pœna, quā sine pœna. 233 M
 Culpa manens ordinatur per pœnā inuoluntariā: sed culpa dimissa ordinatur per pœnā uoluntariā. 233 M
 Nec actus pœnitentiæ omnes: nec linguæ sufficiunt ad remissionem peccati: nisi sint debite circumstantiati. 234 N
 Solutus actus detestationis peccati debite circumstantiatus sufficit ad peccati remissionem: alij nō sine eo. 234 O
 Vtrum detestatio peccati sit dispositio sufficiens præuia, uel concomitans: ut formata, uel informis. 235 P
 Et declarantur termini, dispositio præuia, concomitans formata, informis. 235 P. V
 Vtrum in mutationibus inter contraria prior sit expulsio unius, an introductio alterius. Et determinatur hæc quæstio de oppositis generaliter, tam ex natura, quā ex ordinatione dei: & secundū utramq; potentiam dei absolutam, & ordinatam. 235 Q
 Quæ sit prioritas naturæ. 235 Q
 Gratia non est prior remissionem peccati causalitate: q; non possunt signari signa prioritatis naturæ, uel causalitatis. 236 Q R
 Item in primo dist. ix. q. iij. 236
 Ordo actū intellectus, & uoluntatis ad remissionem peccati requisitus. 237 S
 Qui actus habent se immediatē, & essentialiter ad peccati remissionem. 237 S
 Nulli sufficienter dispositio dñs subtrahit gratiam suam: q; illā cōsequitur pœnitens in primo instanti dispositio nis contra Sco. 238 T. V
 Pœnitentia etiam gratia informata non est meritum de condigno infusionis gratiæ, per quā formatur. 238 V
 Quomō pœnitentia est dispositio ad gratiam: an ut præuia, uel concomitans formata, uel informis. 238 V. P
 Pœna

Pœna quō potest esse uoluntaria. 239 X
 Et q; quadrupliciter potest dici uoluntaria. 239 X
 Tristitia quomodo causatur a uoluntate. Et q; secum cōpatitur gaudiū. 239 X
 De ordine actuum pœnitentiæ quis eorum sit alio prior. 240 Y
 Vtrum pœnitentia sit uirtus: & an moralis, an theologica. 240 Y. AA
 Diuersi actus pœnitentiæ ad diuersas uirtutes pertinent. 240 Y
 Pœnitentia secundū certam acceptionem est uirtus specialis. 240 Y
 Pœnitentiæ quædā potest simul esse moralis, & theologica: quædam tantum moralis. 242 AA
 Actus idem respectu finis & medijs magis foritur nomen uirtutis ratione medijs, quā finis. 242 AA
 Eadem est gratia pœnitentiæ, ac ceterorum sacramentorum ac uirtutum. 243 BB
 De subiecto pœnitentiæ: & cui subiecto inhæreat pœnitentia. 243 BB
 Quibus conueniat pœnitentia an angelis, demonibus, uel beatis: an tantum uiuatoribus. 243 CC
 De pœnitentiæ origine unde concipitur. 243 DD

Questio. ii.

Vtrum per pœnitentiæ sacramentum deleatur mortale peccatum. 243
 Diffinitio sacramenti pœnitentiæ secundū Sco. & Ockam. A. cum singularū clausularum explanatione. Itē. 244 C
 Quomodo sacramentum est absolutio: cum non semper conlens absolutur. 244 A
 Minister huius sacramenti est tantum sacerdos: non quilibet. 244 A
 Confessio est de necessitate huius sacramenti. 244 B
 Quæ sit materia huius sacramenti: & quæ aliter sumitur materia in isto sacramento, quā alijs. 244 B
 Verba absolutio nis sunt forma huius sacramenti, quō non sunt præcisa. 245 C
 Opinio magistri quō per sacramentum pœnitentiæ soluitur peccatū: quæ est, q; semper in dignē suscipiente sacramē-

tum præcedit remissio peccati, uigore contritionis præuia. 246 D
 Opinio Scoti de peccati remissione tenentis, q; per sacramentū nullā præuia attritione soluntur peccatā. 246 D
 Et soluntur rationes, & auctoritates contrariæ. 246 D. E
 Opinio Scoti de modo remissionis peccati per sacramentum pœnitentię: ex una parte uiam regni facilitat: ex alia arctat. 248 E
 Arguit cōtra Sco. q; uideatur sibi in uerbis cōtrarius de modo remissionis peccati p; pœnitentię sacramentum. ibid.
 Respondetur ad motiua Scoti. 249 F
 Ad iustificacionem impij requiritur mortus lib. arbit. 249 F
 Nō potest peccatū dimitti sine actu mortis præuio in peccatore cōuerso. 250 F
 Quomodo per sacramentum pœnitentiæ deletur peccatum. 251 F
 Licet per contritionem præuiā prima gratia datur, tamen per sacramentū pœnitentiæ additur nouus gratiæ gradus: & per hoc differt a sacramentis ueteris legis. 251 F
 Quomodo & cuius signum efficax est sacramentum pœnitentiæ. 252 F
 Quantum ad peccatorum remissionem simile est de sacramentis, & de baptismo adultorum. 252 F
 Non est pœnitentia nisi in adultis. 252 F
 Tangitur opinio tertia quasi media de modo remissionis peccati per sacramentum pœnitentiæ, quæ cum utraq; priori quantum ad aliquid conuenit: & quantum ad aliquid differt. Nam ponit duplicem dispositionem: quia quandoq; præuenit dispositio sufficiens, quā dicunt contritionem: quādoq; informis, quam dicunt attritionem. 252 G
 Quō secundum illam opinionem mediā, pœnitentia cōfert primā gratiā. 253 G
 Nunquam per sacramentū pœnitentiæ datur prima gratia præcise: nisi forte concomitanter. 253 H
 Attritio excludens contritionem non est dispositio ad gratiam: sed sęp; in impedimentum gratiæ. 253 H

Actus, qui non fit propter deum: non est dispositio ad gratiam. 254 H
 Displacencia peccati debite circumstantionata circumstantia finis est dispositio sufficiens ad remissionem peccati quantumcumque remissa, & momentanea. 254 H
 Quid est diligere deum, ut ultimum finem. 254 H
 Quomodo detestatio peccati remissa, dicitur maxima. 254 K
 Quare displacencia peccati est sufficiens dispositio ad remissionem peccati: & quare non: & quare omnis sufficiens est contritio. 255 KL
 De duplici acceptance sacramenti poenitentiae. 255 M
 Tripliciter dicitur peccatum remitti per aliquid. 255 M
 Quibus modis peccatum remittitur per sacramentum poenitentiae: declaratur per sex conclusiones. 256 N
 Confessio, & absolutio sunt unum sacramentum unitate significationis, & ordinis ad unum effectum. 257 O
 Item licet non sint simul, sed unum succedat alteri: dicuntur tamen unum sacramentum, & quanta similitudo sufficit. ibidem.
 Cur poenitentia dicitur secunda tabula post naufragium. 258 P
 Cur poenitentia dicitur fundamentum: & de multiplici distinctio fundamenti. 258 Q
 De origine poenitentiae, & ordine actuum ad poenitentiam concurrentium. 259 RS
 Omnis actio nostra a timore, & amore incipit. 259 R
 Amor radix est timoris, 259 R
 In diuersis modis habitus diuersus est processus in actibus poenitentiae: quare non statim ad mutationem actuum mutantur habitus acquisiti: unde in conuersis manent habitus uitiorum, & econtra. 259 R
 Quo poenitentia incipit ab amore, & timore: sed diuersis modis in diuersis modis habitus: quia quandoque a timore seruilis: quandoque a timore initali: quandoque filiali. 259 R
 Verumque timorem praecedat actus intellectus fidei. scilicet apprehensio peccati: &

hoc sub diuersis rationibus peccati. 259 R
 Ordo actuum poenitentiae: primus est amor sui, uel dei. Secundus apprehensio peccati. Tertius alius actus intellectus, quo credit se meruisse per peccata multa mala: & hunc sequitur passio timoris. Quartus actus est odium peccati: & quando illa dispositio sufficiens, uel non. Quintus est actus spei. Sextus est dilectio dei propter se. Septimus actus odium peccati propter deum finaliter: & ille est dispositio sufficiens. Octauus est propositum emendationis ortum ex timore filiali. 259 RS
 Iste processus non seruatur in habitu actio in dilectione dei. 260 S

Quaestio. iiii.

Verum poenitens post ueram poenitentiam possit recidendo cadere: & quoties ceciderit per ueram poenitentiam a peccatis resurgere. 260
 Quaestio intelligitur tam de poenitentia sacramento, quam de poenitentia uirtute: & non solum de habitu: sed magis de actu. 261 A
 Recitatur opinio negantium poenitentiam posse iterari: & peccata relapsio dimitti cum suis motibus. 261 A
 Veritas reidupliciter accipitur. scilicet quoad existentiam: & quoad efficaciam: & hoc quantum ad effectum propinquum, uel remotum. & secundum hoc multipliciter intelligi potest poenitentia esse uera. 262 B
 Post ueram poenitentiam quantum ad existentiam, potest poenitens in peccatum cadere. 262 C
 Post ueram poenitentiam uirtute efficaciam respectu effectus remoti, non contingit poenitentem finaliter cadere. 262 C
 Secus respectu effectus propinqui ibidem.
 Quotiescumque poenitens iterum lapsus fuerit, toties potest resurgere. 263 D
 Quod late probatur ex parte dei resuscitantis: & ex parte aique resuscitantis. ibidem.
 Et exponuntur auctoritates ad oppositum sonantes. 263 E
 Poenitentia quomodo debet non finiri: & quomodo debet esse infinita. 264 E

Quomodo concedendum est, quod per poenitentiam poenitens fit filius regni. 264 E
 Soluitur replica de exemplo christi, qui non eundem plures sanasse legitur. 264 F
 Exponitur multipliciter auctoritas apostoli. Impossibile est rursus lapsum renouari ad poenitentiam. 265 FG
 Cur poenitentia iteratur, & non baptizamus. 266 H
 Quo facilitas ueniae non praebet incrementum peccati: sed magis diligendi. ibidem.
 In iteratione baptismi corumelia inferre sacramento: non sic de poenitentia. ibidem.
 De duratione poenitentiae quomodo durare debet per totum tempus uiae quantum ad habitum intus. Non acquiritur. 266
 Semper tenetur homo uiciorum ad actum poenitentiae: sed non pro semper. Et quomodo tenetur habere displacenciam de commisso peccato. scilicet quandoque; occurrit in memoria in ratione offensae. 267 I
 Et consimiliter posset argui, quod quilibet tenetur ad actum dilectionis dei, quando occurrit in memoria. 267 IK
 Ad quantum gratia resurgat peccator. 268 L
 Resurgere ad statum eundem dignitatis, gratiae gloriae, quare non resurgit peccator ad eundem statum dignitatis: ideo nemo in spe correctionis peccare debet. 268 LMN
 Resurgens nunquam comodum reportat ex lapsu: et si ad maiorem resurgat gratiam. 268 L
 Quid est resurgere ad eandem gratiam, & gloriam. 269 M
 Tractatur opinio Scoti late quod peccator solum resurgit ad gratiam dispositioni in poenitendo respondentem: & non ad prius habitam. M. N. Et secundum illam opinionem peccator resurgit ad plura merita. Et per hoc ad maiorem gloriam ibidem. M. Hec opinio impugnetur. N. Et soluitur rationes Scoti. ibidem.
 Per quodlibet opus meritorium augetur gratia, & gloria. Et contra illud, quod dicitur, quod augmentum gratiae differtur usque ad instantem mortis. 270 N
 Recitatur opinio Alexandri. & sancti Bonauenturae. & impugnetur. Hec opinio tenet, quod non redit prior gratia: sed infunditur secundum intentionem: actus poenitentiae: & secundum huiusmodi

di quantitate, si perseverat in hunc: infunditur ceterae uirtutes: & premia turpiora bona opera. O. Soluuntur quoque rationes. ibidem.
 Tepiditas ad bonum post conuersionem non est ex imperfectione gratiae: sed habitus uiciorum in conuerso derelicti. 271 O
 Praecedentia merita non merentur conuersionem: nec priorum bonorum restitutionem: sed consequuntur perfectam peccati remissionem. 272 O
 Quomodo homo iudicatur secundum statum finalem. 272 O
 Tertia opinio, secundum quam respondeatur ad dubium aliquot propositionibus secundum sanctum Thomam & Ockam. 273 P
 Gratia, quae praesens respondet actui poenitentiae: quandoque est equalis gratiae amissae: quandoque maior: quandoque minor. 273 P
 Poenitenti restituitur tota gratia, quam perdidit. 274 P
 Per poenitentiam uiuificantur omnia opera mortificata. 274 Q
 Omnis uere poenitens ad maiorem gratiam resurgit, quam perdidit per peccatum: sic & melior, quam fuit: tamen quo ad gratiam, quam quo ad merita. 274 Q
 Vtrum per poenitentiam omnes uirtutes morales restituantur. 274 R
 Triplicia sunt opera bona de genere: moraliter meritoria. 275 S
 Differentia est inter opera mortua, & mortificata. 275 S
 Opera mortua qualia sunt bona de genere tantum: non reuiuiscunt per poenitentiam. 275 S
 De solenni poenitentia, quae sit: & quis eius ritus. 275 T
 Differentia est inter poenitentiam publicam, & solennem, & secretam. 275 T
 Quomodo peccatum contentis non publicatur per poenitentiam publicam, aut solennem. 276 V

Distinctio. xv. Quaestio. j.

Vtrum existens in pluribus peccatis mortalibus, de aliquibus poenitere possit: & non de omnibus: responsio negativa. 277 BC

Quæstio querit de penitentiâ, quæ remittitur peccatum: quia de actu derelictionis peccati nō habet dubium, quin possit. 277 A
 Sine gratia non remittitur peccatum. q; q; gratia, & mortalis culpa sunt immediate opposita 277 A
 Christus nunq̄ sanauit aliquē in corpore, quin eundē etiā sanauerit in anima: licet quidā recid iuauerunt. 277 B
 Qualis penitentiâ requiritur de obliuiscatis peccatis, 278 C

Quæstio. ij.

Utrum restitutio, qua alienum iniuste occupatum suo domino redditur, sit aliquid penitentiæ, per quam peccatum remittitur 279
 Lege naturę omnia sunt communia, & dominia indistincta. 279 A
 Præceptum legis naturę de communitate rerum reuocatum est pro statu naturę lapsę: & quare. 279 A
 Distinctio dominiorum facta est lege positiuâ; paterna, uel politica: & unde auctoritas statuendi legē utrāq; 280 A
 Unde trāslatio dñiorū est iusta. 280 A
 Duplex est translatio: domini; & usus tantum. Et hæc duplex: uel liberalis simpliciter: uel secundū quid, quæ dicitur contractus. Et unde iustitia in utraq; 280 B
 Ad iustam donationem liberalem requiritur, q; sit uoluntaria ex parte donantis, & recipientis: & q; nulla sit lege superiorum prohibita. 280 B
 Non est iusta donatio: dum interuenit coactio, uel deceptio. 281 B
 Non potest uisitator recipere munusculam uisitatis. 281 B
 Contractus tres sunt species, commutatio, uenditio mutuum 281 B
 Et unde iustitia in his contractibus generatur. 281 B
 Iustitiâ trāslatione usus pportionatur iustitiæ translationis domini; 281 B
 Restitutio quid sit distinctio. C. cū declaratione singularū clausularū. 281
 Triplicia sunt bona: animæ, corporis, ex-

teriora. 282 C
 Restitutio est de necessitate salutis. Et q; est pcepta pcepto negatiuo. 282 D
 Restitutio regulariter statim sine mora faciendā est. 282 E
 Tres casus in quibus potest fieri mora in restitutione exteriori: dū tamē intus sit uoluntas restituendi. 283 E
 Dominus rei quandoq; dicitur inuitus actu elicitio: quandoq; actu debito. q; q; res aliena teneri non debet domino rei inuito actu debito: secus actu inuito elicitio. 283 E
 Dum restitutio uergit in damnum spirituale, uel corporale creditoris: restitutio debet differri. 283 F
 Sic si uergit in damnum communitatis. 283 F
 Quid de persona necessaria reipublicæ: an teneatur statim restituere aliena, si hoc impeditur in obsequio. 284 F
 Si per restitutionem manifestatur fur, uel inuultus detinens: an sit faciendā, & quomodo. 284 F
 Quid sit de adultera, quæ genuit ab adultero: & tamen partus putatur mariti: quomodo restituat legitimis hæreditatem, quam recipit spurius. G. Ibidē de adultero in consimili calu. Et quid de spurio. 284 F
 Quid si propter distantiam eius, cui debet fieri restitutio: plures sumptus fieri oporteret in mittēdo, quā res restituendā ualeret. 285 H
 Quid sit restituere debens fuerit in extrema necessitate. 286 H
 An quis tenetur uendere instrumenta artis suę, de qua uisitatur, ut restituat creditorī. 287 I
 Restitutio nō est pars satisfactiois, nec penitentię: sed præcedit eam. 287 K
 Quid restituendum: non solum ablata: sed & fructus: si res fuerit fructifera, & damna consequentia. 288 LM
 Utrum eadem numero, specie, uel ualore debeant restitui. 288 L
 Quid sit inuitus simpliciter, uel ex conditione. 288 L
 Lucrū ex re iniuste ablata nō fructifera p-

industriā uirupantis, non est: restituentum. 289 M
 Quæ expensę sint deducendę in faciendā restitutione. 289 M
 Quid si res rapta perijt: aut meliorata sit. 289 N
 Quis tenetur restituere iniuriator, inuens, consulens &c. causa mouens, exequens, consentiens. 290 O
 Quid si inuens, uel consulens post receptionem iubeat restitutionem: utrius se sic liberet. 290 P
 Quid si fur cum furto confugiat ad domum alicuius: utrum in hoc casu ille recipiens teneatur ad restitutionem: & an prodendus sit fur, uel raptor. 291 P
 De duplici defensore, ante factum, & post. 291 P
 Unde scitur, q; auferens alienum auferi propter consilium &c. alias rationablitur. 291 P
 Cui faciendā est restitutio rei alienæ iniuste ablatæ. 292 Q
 Per quem fieri debet restitutio: & cuius auctoritate, dū faciendā est pauperibus. 293 R
 In uagis restitutionibus non requiritur auctoritas episcopi. 294 S
 Quid si facta restitutione pauperibus, appareat dominus rei. 294 S
 Quatuor casus, in quibus episcopus habet se intromittere de restitutione uaga. 295 R
 Episcopus nō potest sibi reseruare restitutiones incertas: nec eos excommunicare, qui fideliter eas faciunt sine auctoritate eius. 294 S
 Qui inter pauperes sunt eligēdi. 295 S
 Utrum cōfessor possit dare dilationem in restitutione certa, uel uaga. 295 T
 Cui prius faciendā est restitutio: dum debitor multis tenetur: & non potest omnibus soluere. 295 V
 Utrum in incertis pauperes sint ecclesię preferendi. 295 V

Quæstio. iij.

Utrum omnes fures, & raptores, eorūq; participes teneantur ad restitutionem

rerum singularum a suis dominis alienatarum. 296
 Distinctio furti secundum beatum Thoma alia distinctio completior secundum Ray. A. cū declaratione clausularū. 296
 Neq; in re propria: neque incorporea: nec sine fraudulentia: nec non inuito domino: nec sine spe lucri sit furtum. 296 A
 Vnus casus, quo in re propria fit furtum. ibidem.
 De speciebus furti manifesti, & non manifesti. 297 B
 De sacrilegio peculari, abigeari, & plagiari: quæ sunt species furti. 297 B
 De multiplici acceptioe rapinę. 297 C
 Descriptio rapinę, & distinctio a furto. 297 C
 Varię species rapinę distinctę secundū modos inuoluntarij. 298 D
 Omne furtū, & rapina sunt pētū. 298 E
 Coactionem inhumana societate nemo habet, nisi potestas publica: qua si abutatur, rapinam cōmittit. 298 E
 Rapina est grauius pētū furto. 299 E
 Cur raptor magis uerecundatur de furto, quā de rapina. 299 E
 Raptoribus nisi restituant, uel cautionē faciant de restituendo: penitentiā negatur et sepultura: tamen sub multiplici distinctioe. 299 E
 Participantes cum furibus, & raptoribus sunt duplices 299 E
 Fur, & raptor tenentur restituere: sic similiter, & participans in actu uel re ablata. 300 F
 Non est furandum ex pietate, ut fiat elemosyna. 300 G
 Quomodo furtum est contra charitatē proximi: & quid est diligere proximum. 300 G
 Utrum uxor potest aliqua reseruare uel dispensare uiro ignorante. 301 H. f
 Explicite sunt bona coniugum: quędam uiri: quędam uxoris: quędam communia. 301 H
 Quid sit dos: & quid donatio propter nuptias. 301 H
 Item quæ bona paraphernalia. 301 H
 Quid uxor teneatur quantum ad labo-

res domus: & cui ueratur, si non ar-
rificium. 301 H
Vxor de rebus mariti nihil potest dispē-
sare nec in pios usus uiro non con-
sentiente. 302 I
Sed de suis paraphernalibus laboribus,
& lucris potest etiam de bonis com-
munibus, dum uiri negotia utiliter a-
git: & ibi satis particulariter uide, qd
possit uxor, & quid non. 302 I
Maritus distrahens dotem, uel donarum
propter nuptias tenetur restituere.
303 I
Cui restituenda est dos. 303 I
De filiofamilias, qd nihil potest auferre
de paternis bonis. 303 K
Quid si filius habet peculū. ibidem.
Quid peculium, & de quatuor eius mē-
bris: scilicet pfectio, aduentio, ca-
strensis, uel quasi castrensis. & quid po-
test de quolibet dispensare. 304 k
Famulus aut famulæ quomodo ad resti-
tutionem tenentur ablatorum a suis
dominis. 305 L
Vxor non potest dare de bonis uiri, uel
communibus. 305 L
Si mulier fecit furtum: aut cum uiro cō-
municat in furto, & uir cum ea: de-
bet restituere etiam prohibente ui-
ro. 305 L
Vtrum auferens suum, uel quod sibi de-
betur: teneatur restituere: ubi nota
responsionem. 305 M
In quatuor casibus quis auferendo pec-
cat: & tamen restituere non tenetur.
306 M
Quid si prælatus præciperet restitui ab-
latum. 306 M
Non committit furtum, qui christianū
ab infidelibus captum furat. 306 M
De participantibus in actu furandi, dū
multi simul concurrunt. 307 N
De participantibus in re spoliata: &
non in actu spoliandi: quo modo te-
nentur ad restitutionem. 307 O
Quilibet recipiens rem scienter iniuste
acquisitam, tenetur ad restitutionem,
O. & nota illam propositionem ex-
tentam, & generalem. ibidem.
Quid de recipientibus aliena bona fi-

de: & qd sit bona fides: an & quomo-
do tenetur ad restitutionem. 309 P
Quantum confert bona fides. 309 P
Emens rem alienam a domino rei, cui
restituere tenetur: nil potest petere:
sed bene a uenditore in foro con-
scientiæ: secus in exteriori. 309 P
Recipiens rem alienam in probabili du-
bio tenetur ad restitutionem: secus
si non sit probabile. 309 P
Quid de scienter comedentibus de ma-
le quaeritis, ut uxore, pueris, & fami-
lia raptoribus. 310 Q
Casus quatuor, in quibus uxor potest
uti raptis: & de eis uiuere: quorum
tres etiam respiciunt liberos, & fami-
liam: non quartus. 310 Q
Rapientes de naufragio. Item rapien-
tes, & bona naufragorum confiscan-
tes, quomodo tenentur ad restituti-
onem. 311 R
De rapientibus ex incendio: & de de-
struentibus domum, ne incendium
ad alias ædes progrediatur: an teneā-
tur: & qualiter ad restitutionem.
311 R
De rebus inuentis quando, & cui sint
restituendæ. 312 S
De insula de nouo nata cuius sit. 313 V
De lignis per alluionem in agrum
alterius deductis, culus sint: & an re-
stituenda. 313 X

Questio. iij

Vtrum in bello acquisita sint suis domi-
nis restituenda. 313
Quid bellum: quodq; duplex est, iustum,
& iniustum. 313 A
De quatuor, quæ requiruntur ad iustum
bellum: auctoritas, causa, intentio re-
cta, moderamen. 314 A. B
Auctoritas legitima duplex: iuris diui-
ni, naturalis uel humani, & iudicis: &
de auctoritate iuris triplicis. 314 B
Quomodo uim ui repellere concedit
ius naturale in continenti: & cum in
culpata tutela. 314 B
Quæ sit auctoritas iudicis: & quid no-
mine principis intelligēdū. 315 B. C

Habens iurisdictionem potest auctori-
tate propria contra subditos mouere ar-
ma: non autem contra non subditos,
si iustitiam cōsequi potest coram: eo-
dem superiore. 315 C
Ecclesiastici temporalem iurisdictionē
habentes possunt bellum indicere: &
generaliter quomodo, & ad quid ec-
clesiastici possunt bellis interesse.
315 C
De causa, propter quam moueri potest
bellum. 316 D
Quæ debet esse intentio iuste pugnan-
tium. 316 E
Pax finis esse debet bellantium. 316 E
Quale moderamen seruandum est in
bello: ne innocens lædatur: aut subdi-
ti aduersariorum non præstantes eis
adiutorium. 316 F
Fides seruanda est hosti: licet autem in si-
diis uti. 317 F
Aduersarij non plus iusto lædantur: &
quantum ledi possunt. 317 F
Cauenda occisio iniuste bellantium quā-
rum fieri potest: & misericordia ui-
ctis impendi debet: & ibi de duplici
bello. 317 F
De multiplici differentia uenientium
ad bellum. 318 G
Qualis restitutio fieri debeat de acqui-
sitis in bello per plures conclusiones.
318 H
Damnificatus ab alio. s. in bello etiam
iniusto recuperat. & si damnus illatum,
non tenetur ad restitutionem. 318 H
Incidens pœnam non tenetur illam sol-
uere, nisi ad pœnam fuerit condem-
natus. 318 H
Bellator in bello iniusto ad quid tene-
tur. 318 I
Quid de subditis nescientibus bellum
esse iniustum: & dominos suos ad bel-
lum sequuntur. Similiter de uasallis.
318 K
Quid de extraneis ad bellum ultero se
offerentibus: an hi, & illi in dubio a
restitutione excusentur. 318 K
Ignorantia affectata de belli iustitia, nō
excusat subditos. 318 k
Quale dubium excuset subditos, uel ex-

traneos. 319 k. L
Pugnantes mala fide tenentur ad resti-
tutionem: & quæ sit bona fides in bel-
lantibus. 319 L
Cum minima læsione hostis reduci de-
bet. 319 L
Cauendū sunt in bellis hominum ce-
des, quantum fieri potest. L. & quan-
do possunt homines licet occidi, ibi-
dem.
Dominus in bello iniusto tenetur suis
eum bona fide sequentibus de dam-
nis. 320 M
Dominus bellans iuste tenetur manda-
tarijs de damnis: secus de suis sponte
uenientibus cum quadam modera-
tione. Nō autem tenetur conductis:
nec tenetur de casualibus: quæ præui-
deri non poterant. 320 N
Non uocatis uenientibus ut negotium
bellantis utiliter gerant, tenetur bel-
lans: secus si ueniunt causa spoliandi,
aut acquirendi gloriam. 320 N
Non tenetur bellans uenienti prohibi-
to: licet utiliter negotium gerat. N. nec
illi, qui causa parentelæ aut pietatis
ueniunt. ibidem
Medicus tenetur mederi morienti in-
uito. 321 M
Subditi bona fide bellantes in bello in-
iusto, tenentur ad restitutionem eo-
rum, quæ consumpta non sunt ces-
sante bona fide. 321 N
Non subditi uenientes ad iniustum bel-
lum ad restitutionem tenentur om-
nium damnorum. 321 N
Damnificans innocentes siue iniusto,
siue iniusto bello tenetur restituti-
onem omnium damnorum. 321 N
Vtrum bellum in dubio sit præsumendū
esse iniustum. 321 O
De repræfalijs, quando licite concedun-
tur. 321 P
Vtrum concedentibus equos, arma &c.
tenetur bellans restituere, si perdan-
tur. 322 Q
Vtrum clericus rapiens in bello, aut re-
cipiens a bellatoribus, teneatur ad eo-
rundem restitutionem. 323 R
Quid de incēditib⁹ ecclesijs, & rapiētī

bus ibi recondita. 323 S
 Verum omnes ad bellum iniustum con-
 curentes enecantur in solidū. 323 T
 Vtrum domini bellantes possint com-
 ponere subditis non consentienti-
 bus. 323 V

Quæstio. ij.

Verum habentes temporale dominium
 in subditos: omnia teneantur resti-
 tuere in quibus inveniuntur subdi-
 tos, tam suos extraneos aggravasse.
 323
 De duplici consensu in alienatione rei,
 uoluntario simpliciter: & uoluntario
 ex conditione. in continuatione an
 reticulum quæstionis. 323
 Potestas dominandi licet sit a deo: non
 tamen est naturalis generi humano:
 quodq; necessaria est naturæ lapsæ,
 & ex electione populi originem ha-
 bet 324 A
 In statu innocentia fuit prælatio: sed
 non ea, quæ opponitur seruituti. 324 A
 Variis modis acquiritur auctoritas do-
 minandi: originaliter tamen consen-
 su, & electione populi. 324 A
 Non propter dominum populus: sed e-
 conuerso: & quoties dominus ab utro-
 que potestate in damnum subditorum, ro-
 tates excedit terminos sue potestatis.
 324 A
 Dominus subditis tenetur fidelitatem,
 amorem, defensionem, populus do-
 mino obedientiam, tributum, reue-
 rentiam. 325 B
 Quot modis dicitur seruus: & quibus
 modis inducitur seruus: & quid est
 seruus. Item qui sunt adscripti: uel
 originarij. 325 C
 Varia nomina præstationum, quæ a sub-
 ditis exiguntur: cum descriptione eo-
 rundem. 326 D
 Superiores non habentes legitimam do-
 minium in subditos tenentur cedere,
 & omnia restituere. 326 E
 Dominus legitimus tenetur ad restitu-
 tionem exactorum: dum non est cau-
 sa legitima imponendi collectam.
 327 F

Quatuor causæ ad impositionem col-
 lectæ requisitæ, scilicet auctoritas bo-
 num commune: moderamen quantum
 ad personas, & ad finem: & res aut p-
 sona de qua exigitur. 328 F. G
 Res, & personæ ecclesiasticæ non debent
 talliari. 328 G. H
 Quæ sunt personæ ecclesiasticæ: 328 H
 Quæ res possit talli subici. 329 I
 Nota moderationem prædictorum se-
 cundum Antoninum. 329 I
 Si plus exigitur, quam causa exactio-
 nis requirit: licet debet restitutio. 330 K
 Quando dominus potest collectam im-
 ponere populo suo: & colliguntur o-
 cto casus in quibus licet. L. scilicet p-
 terre, & populis defensionem: pro exer-
 cibus necessarij instructione: pro do-
 mini capiti iniusto redemptione: pro
 pontium & uiarum refectione: pro
 paupertatis subleuatione: pro silij ma-
 ritatione: pro terminorum utili: &
 necessaria dilatazione. 330 L
 Dominus grauens subditos in uicibus ser-
 uitijs, canibus expensis &c. tenetur
 ad restitutionem grauaminis. 331 M
 Dominus impediens subditos in usu suarum
 rerum licito: aut prohibens natu-
 ralem defensionem tenetur ad restitu-
 tionem. 331 M
 Item de piscantibus, uenantibus, de fe-
 ris, & de prohibentibus in usu rione
 morum &c. 332 N
 Item de condentibus leges iniustas in
 grauen populū. 332 N
 Quomodo serui proprie se habent ad
 dominos suos, & quam potestatem
 habent in eos domini. 333 O
 De adscriptijs & originarijs ad quid
 obligantur suis dominis. 333 O
 Fraudantes pedagia legitime instituta,
 tenentur ad restitutionem: secus si non
 fuerint legitime instituta. 333 P
 Serui exigentes pedagia noua debent
 esse certi de legitima institutio: nec
 in dubio excusantur, nisi sint subditi:
 & ex obedientia seruiant. 333 P
 Officiales iniuste exigentes: aut iniuste
 inæqualiter subditis imponentes ad
 restitutionem tenentur: & nota cui.

334 Q
 Pedagia recipientes, & permittentes ro-
 borari tenentur ad restitutionem spo-
 lij, non pedagij. 334 R
 Subditi non tenentur obedire domino
 usurpanti dominium sibi iniuste. S. Nec
 etiam habentibus iustum dominium
 in his quæ sunt contra deum. ibidē.
 Vtrum dominus possit alicui concede-
 re immunitatem talliarum. 335 T
 Vtrum Jns possit recipere a recedentibus
 a suo dominio quædam uult. 335 V
 Vtrum dominus teneatur ex facto fa-
 milie, & suorum officialium: & an pos-
 sit officia temporalia uendere. 335 X

Quæstio. vj.

Vtrum ministri iustitiæ exacta a parti-
 bus, propter actus iudiciales, uel ad
 iudicium requisitos: tenentur resti-
 tuere: & iustitiam partibus gratis mi-
 nistrare. 336
 De multiplicibus personis ad iudicium
 concurrentibus, iudex, accusator, re-
 us, testis, assessor, aduocatus, procura-
 tor, tabellio, executor. A. Et q; illæ
 nunc dicitur personæ multipliciter de-
 uiare possunt a iustitia. 336 B
 Quæ plonā habere debet iudex. 336 B
 Iudex gerit uicem dei: ideo deo debet
 conformari in potestate, ueritate,
 bonitate. 337 C
 Quæ personæ repelluntur ab officio iu-
 dicandi. 337 C
 Qui a proximo rem, quam non debet,
 extorquet, tenetur ad restitutionem.
 337 D
 De crimine concussionis. 338 D
 Omnes personæ iudicij deficientes a iu-
 stitia: ac proximos scienter damnifi-
 cantes, tenentur ad restitutionem.
 338 E
 Iudex damnificans per negligentiam,
 siue per ignorantiam, tenetur ad dā-
 ni restitutionem. 338 E
 Iudex recipiens manera quomodo te-
 netur ad restitutionem. 338 F
 Ibide iudice ordinario: & delegato ec-
 clesiastico. 339 F. G
 Iudex secularis quid recipere possit: rā

ordinarius, quā delegatus. 339 F. G
 Idem de sportulis, quas recipit iudex se-
 cularis. 339 F. G
 Actor iniuste damnificans reum, tene-
 tur ad restitutionem: & de triplici ini-
 iustitia actoris: scilicet calumnia, præ-
 uaricatione, & tergiversatione.
 340 H
 Quid si actor habet causam iustam: sed
 uincit per iniustam mediā: aut causam
 iniustam, & uincit per iniquam sen-
 tentiam. Item credit habere iustam,
 cum sit iniusta. 340 H
 Reus calumniosus se defendens, & infe-
 rens damnū actori, uel iudici tene-
 tur ad restitutionem. 341 I
 Nunquam licet negare ueritatem: sed
 licet quandoq; facere eā. 341 I
 Quomodo se habebit accusatus de cri-
 mine respondendo parti, & iudici, &
 quomodo licet se possit defendere.
 I. k. quodq; potest sine uolentia fu-
 gere penam: sed non cum lesione al-
 terius innocenti. 342 k
 Testis tenetur ad restitutionem damni,
 quod proximo incurrit ex falso testi-
 monio: aut negatur testimonio. Simi-
 liter etiā pecunia, si quā recepit pro
 ferendo testimonio. 342 L
 Testis tenetur perhibere testimonium
 cum certa distinctione quando, qua-
 liter &c. requisitus: & quandoq; etiā
 non requisitus: nec ei licet uendere
 testimonium, potest tamen recipere
 expensas uic. 343 I.
 Assessor, aduocatus, procurator, tabel-
 lio, executor, recipere possunt mode-
 ratum laboris precium cæteris pari-
 bus. 343 M
 Aduocatus, procurator non possunt pa-
 cisci cum clientulo pro quantitate cer-
 tapacta litis, scilicet quarta, uel de-
 cima. Neq; pro determinata post in-
 ceptam litem: sed bene pro determi-
 nata summa ante litem. 344 M
 Si autem fouent causam iniustam, uel iu-
 stam iniuste, aut exactioant partem
 immoderate tenentur ad restitu-
 tionem. 345 N
 Similiter si negligunt partem suam, aut

defendere ignorant. Et quid agendū si non in principio: sed in causę processu intelligit partem suam pro se non habere iustitiam. 345 N
 Cui debet fieri restitutio accepta pecunia a iudicibus iniuste. 346 O
 Quid si iudex non condemnat parrem in expensis. 346 O
 Caudentes leges iniquas tenentur ad restitutionem omnium damnorum earum occasione contingentium. Similiter iudicantes secundum eas, & scribentes. 346 P
 De legibus contra ecclesiasticas libertates, & excommunicatione sextuplū personarū in his culpabilū. 346 P
 Vtrum aduocati teneantur gratis pauperibus aduocare, & patrocinari. Q. 347.
 Et similiter an iudex teneatur eis de aduocato providere. ibidem.
 Extorquentes pecuniam pro sigillis, peccant, & ad restitutionem tenentur. probatur tribus rationibus, quia crimen concussionis committunt: testimonium uendunt: & nullo titulo iusto recipiunt. Quodq; consuetudo non excusat. 347 R.S.T
 Dominium rei tradit non potest: siue iure uendi. 347 S
 Questio. viij
 Vtrum proficiens ad officia dignitates, uel beneficia personas minus idoneas teneatur recompensare damna, & negligentias per huiusmodi personas commissas. 350
 Diffinitur acceptio personarū: & particula diffinitionis declarantur. 350 A
 Acceptio personarum in sua ratione includit deformitatem. 350 A
 Qui nullus est debitor, non potest esse acceptor personarum. A
 Deus nō est acceptor personarū. 350 A
 In his, quæ merè liberaliter donantur, non est acceptio personarum. Et q̄ acceptio personarum in tribus solet contingere. 351 B
 De ratione nominis acceptio personarum, penes quid attenditur. 351 C
 Acceptio personarum est peccatum, &

culpabilis: & contrariatur iustitię distributioni. 352 D
 Damnificans per acceptioem personarum tenetur ad restitutionem. 352 E
 Vtrum peccet qui minus idoneum præficit prætermisso meliore. 352 F
 Recitantur de hoc opiniones diuersæ. 353 G
 Respondetur ad dubium. 353 H.I.k.L
 Soluuntur rationes: 353 M
 Dupliciter aliquis dicitur melior alio simpliciter per comparationem ad officium. 352 F
 Mali, qui scilicet sunt in mortali, ad officia ecclesiastica non debent promoueri. 355 H
 Peccant accipiendo personam, qui prætermisso meliore scienter promouet ad curam animarum minus bonum: quod probatur auctoritate, & ratione. 356 I
 Secus in minoribus animarum curam non habentibus, in quibus instituere bonum. 356 K
 Non melior simpliciter, sed melior per comparationem ad officium debet promoueri. 356 k
 Qua occasione nobilis minus doctus: ignobili doctiori præferri potest. 357 k
 Et quid de consanguineis minus, & equè idoneis. 357 L
 Soluuntur rationes probare nitentes, q̄ non oportet meliores: sed sufficit bonum præficere. 357 M
 Pauper in iudicio non est preferendus diuiti in ueritate sententię sine personarum acceptioe. 358 N
 Domini, prælati, potentes mali, honorandi sunt. 358 O
 Diuites qua occasione possunt honorari. 358 O
 Questio. viij.
 Vtrum beneficiati in ecclesia negligentia onera eis imposita perficere: teneantur subleuata restituere. 358
 Multiplex acceptio huius terminat beneficium, & distinctio. 358 A
 Beneficia quę possidentur iusto titulo quandoq; iniusto. 359 B

Ad hoc ut titulus iustus sit: quinque requiruntur: canonica institutio, idoneitas personę, tempus legitimum prouisionis, ætas prouisi, absolutio ab alia cura. 359 B
 Non habentes iustum titulum tenentur beneficium resignare, & subleuata restituere. 360 C
 Absentes, & recipientes quotidianas distributiones tenentur restituere: nisi fuerint infirmi, uel rationabiliter excusari. 360 D
 Beneficiatus nihil sui officij implens, nec per se, uel alium: tenetur ad restitutionem subleuatorum. 361 D
 Beneficiatus habens certa bona in pios usus deputata specialiter: si ad alios usus conuertit, ad restitutionem tenetur. 361 E
 Distinctio triplicium bonorum, quæ possident beneficiati. scilicet patrimonialia, ecclesiastica: & horum quædam ad distinctos usus deputata: quædam indistincta scdm sanctū Tho. 361 E
 Licet grauius peccet bona indistincta ecclesiastica dilapidantes: tñ certum non est, utrum ad restitutionem teneantur. F. & recitantur opiniones duæ contrarię diffusę 362 F.G.H.I
 Duplices sunt administratores bonorum: & quales sunt beneficiati respectu fructuum collectorum. 364 H
 Accipiens beneficium, & non habens animum residendi: sed post tempus dimittendi, tenetur ad restitutionem fructuum. 365 K
 Et idem uidetur dicendum de illo, qui recipit beneficium, nō ut ibi seruiat: sed donec pinguius acquirat. Et q̄ talis tenetur cedere, uel uoluntatem mutare. 365 k
 De beneficiorum pluralitate. 366 L
 Beneficiū datur pp officium. 367 L
 Omne beneficium tam curatum, quā simplex requirit residentiam. 367 L
 Casus, in quibus absens tenetur pro residente. 367 L
 Contra abusionem, qua quis eximitur a residentia intuitu seruitij episcopi, qui tamen nec episcopo commora-

tur: nec seruit. 367 L
 Infirmus est imatur residens cum certo moderamine. 367 L
 Excusat absentem causa rationabilis, & licentia prælati. 367 L
 Cur curata beneficia dicuntur requirere residentiam: & non simplicia. 367 M
 Quare duo curata dicuntur incompatibilia: & non duo simplicia. 367 M
 Recipientes secundum curatum beneficium ipso facto primum uacat: similiter, & secundum: nisi primum resignet. 367 M
 Beneficia annexa: uel ubi unū dependet ab alio: reputantur unū. 367 H
 De multiplici differentia humanarum actionum in malitia. 368 N
 Pluralitas beneficiorum nō est de illis, quæ mox nominata conuoluta sunt malitia: licet multas habeat annexas deformitates. 368 N.O
 Casus, in quibus permittitur pluralitas beneficiorum. ibidem. O
 Et q̄ in quibusdam ius dispensat: in aliis iudex. ibidem. Et q̄ conditiones tres necessariō concurrunt, ut dispensatio sufficiat. Hæ sunt auctoritas, necessitas, pia utilitas, non personę, sed ecclesię. 369 P.Q
 Dispensatus ad plura beneficia: si unum sufficit: tenetur redditus alterius in pios usus conuertere. 369 P
 Dispensatio legitima non fit sine rationabili causa. 370 Q
 In dispensando attenditur personę nobilitas aut scientia: nō propter personam: sed propter bonum publicū. 370 Q
 Peccat mortaliter, qui plura tenet beneficia sine dispensatione iuris, aut iudicis. 370 R.S
 Quomodo peccat tenens opinionem minus certam, & periculosa. 371 S
 Tenens plura beneficia agit contra charitatem dei, sui, & proximi. 371 S
 Extra casus concessos nulla dispensatio, nec consuetudo excusat. 372 T
 Conferens beneficium ei, qui prius habet sufficiens ad sui sustentationem scienter, peccat mortaliter. 372 T
 Habens plura beneficia, quorum alterū suffi-

cit ad congruam sustentationē : fructus cæterorum tenetur exponere in pios usus, uel pauperibus erogare: quos si aliter exponit: tenetur ad restitutionem. 372 V
 Suspendus ab beneficio, aut officio, uel excommunicatus tenetur restituere, quæ tempore suspensionis subleuauit. 372 X
 Verum clericus teneatur restituere fructus in mortali receptos. 373 Y
 Cui debentur fructus beneficij uacantis. 373 AA
 Recipientes a clericis quæ dare prohibentur, ad restitutionem tenentur: ut scorta, confanguinei. 373 BB
 Et cui restituendum est, quod sic a clericis recipitur. ibidem.
 Clericus de bonis ecclesiæ non potest restituere. 374 CC
 Vtrum clericus habens patrimonium sufficiens, possit tenere beneficium, 374 DD
 Vtrum clericus de bonis ecclesiæ possit restari. 374 EE
 Et quæ dicantur bona ecclesiæ. ibidem.
 Monasterium non obligat ex factio monachi: neq; ex contractu, neq; ex delicto, nisi in duobus casibus. 375 FF
 Monasterium non tenetur soluere debita prius ab ingredientibus monasteria contracta: nisi in casu. 375 GG

Quæstio. ix.

Vtrum falsarius acquirens aliquid per dolum falsitatis: tenetur ad restitutionem taliter acquisiti, damnificatis. 376
 Quis sit falsarius, & unde dicatur. 376 A
 Falsitas non est in resed in intellectus apprehensione: licet resquâdoq; de nominatione extrinseca falsa dicatur. 376 A
 Falsitas committitur in mēte, in uoce, in scripto, & in opere. 376 A
 Numisma quare inuentum: & de eius conditionibus. 377 B
 Indigentia humana mensurat precium rei. 377 B
 Moneta potest tripliciter falsari: in ma-

teria, pondere, & forma. 378 C
 Vnde attenditur iustitia in pondere. 378 C
 Forma monetæ est testificatio ueritatis, & iustitiæ. 378 C
 De multiplici uariatione monetæ. 378 D
 In rebus multipliciter contingit falsitas: scilicet in substantia rei, in numero, in pondere, in mensura, in simulatione. 378 D
 Falsificans monetam in damnum reipublice, peccat mortaliter: & q; tenetur damnum illatum restituendo compensare. 378 E
 Tres causæ propter quas expedit mutare monetam. Et additur quarta. 378 F.M
 Expendens scienter monetam falsam, uera, tenetur ad restitutionem. Similiter qui expendit extraneam minus ualentem pro bona, & corrente scienter: tenetur ad restitutionem. 379 G
 Transferens monetam de loco, ubi minus ualeat: ad locum ubi plus ualeat: non peccat. 379 H
 Omnis acquirens aliquid per fraudem peccat: & tenetur ad restitutionem: nisi in casu. 380 H
 Recipiens aliquid per simulationem a. has non recepturus: tenetur ad restitutionem. ibidem. H
 De simulante se alium: de hypocrita: de mendicis abundantibus, & ualidis: etiam nullam simulationem prætententibus. 380 H.I
 Qui ualidi corpore possint mendicare. 381 I.k
 Quæstores falsæ prædicantes, tenentur ad restitutionem sic extortorum. 381 K
 Ad quem spectat fabricare monetam: quodq; moneta non est principis, sed communis. 381 L
 Vtrum in aliquo casu princeps possit mutare monetam propter lucram suam. 382 M
 Et an hoc facere possit sine consensu subditorum. ibidem.

De

De uenditione frumentorum beati Ioseph, quo excusatur ab iniusto lucro. 382 N
 De simulatione Iacob, qua simulabat se esse Esau, ut benedictionem primogeniti acciperet. 383 N
 Vtrum elgens ad partem denarios meliores, ac conflare faciens propter lucrū tenetur ad restitutionem. 383 N
 ¶ Quæstio. x.
 Vtrum fraudans proximū in negotio, mercantijs, uel labore teneatur fraudato damna restituere. 384
 Exponitur terminus mercatio, emptio, uenditio. 384 A
 Ad mercationem quinq; requiruntur: duæ personæ, merx, precium, donatio conditionalis utriusq; personæ. 384 A
 Mercatio non est mala ex genere: sed bona reipublicæ & necessaria. 384 B
 Mercatoribus debetur iusta retributio. 384 B
 Mercatio est periculosa, & difficilis sine peccato agitur. 385 C
 De septem periculosis officijs: tamen secundum se non malis. 385 C
 De circumstantijs, ex quibus mercatio redditur licita, uel illicita: quibus supponitur obiectum. s. merx. 386 D
 Clericis prohibita est negotiatio. 386 D
 Non quælibet emptio, aut uenditio dicitur negotiatio. 386 D
 Dux causæ excusantes negotiatore laicum a peccato: necessitas, & pietas. 386 D
 Mercari propter lucrum finaliter est malum. 386 D
 Ex modo redditur mercatio mala: si cum dolo, & mendacijs fiat, aut periurijs, aut falsitate. 386 D
 Ex tempore, & loco qualificatur mercatio. 386 D
 Non licet carius uendere forensi, quā incolæ. 386 D
 Non licet mercari in damnum reipublicæ: & contra eos, qui emunt rem, ut eam statim integram uendant. 387 D
 Excessus perijulpat mercationē. 387 D
 In iustia precij, eiusq; qualitas non ex ua-

lore naturali rei uenditæ accipitur: sed ex lege consuetudine, & rationali discretionē. Circa quod ponuntur regulæ quatuor notandæ diligenter. 387 E.F.G
 Quæ sint attendenda in constitutione precij. 388 F
 Quanti mercator æstimare debet suos labores, pericula, curas, industriam, expensas. 388 F
 Potest uendens in constitutione precij attendere damnum suum: non autem commodum ementis. 388 F
 Aequalitas precij nõ consistit in indiuisibili: & unde sumitur eius latitudo. 389 G
 Locus, tempus, persona uendentis mutant precium: non autem conditio ementis. 389 G
 Frequenter uenditionem, & emptionē comitatur libera donatio: & quomodo uerum est: restantum ualeat, quantum uendi potest. 389 H.I
 Quæ attendenda sunt in precio artificij, & officialij, ac stipendiij. 390 K
 Proximum fraudat, qui equalitatem precij non seruat. 391 L
 Fraudans scienter proximū in negotio ultra dimidium iusti precij tenetur ad restitutionem etiam in foro exteriori. 391 M. Sed ignoratæ fraudas nõ peccat: nec tenetur ad restitutionem stante ignorantia, qua cedente tenetur restituere. 391 M
 Fraudas tenet ad hanc alternatiuam: aut pccij iustum dare: aut contractū rescindere: & datur electio fraudati. 392 M
 Fraudas proximum citra dimidium iusti precij, excedens latitudinem precij iusti, tenetur ad restitutionem. 392 N
 Quomodo iura deceptiones citra dimidium iusti precij permittunt. 392 N
 De precio laborum artificum. 392 N
 Vtrum uendens rem teneatur defectum occultum manifestare. 392 O
 De ementibus re ut in eodem loco immutatam uendant carius. 393 P
 Mercator sciens alios superuenturos non tenetur res suas remissius uendere. 394 Q

Vtrum habens commissionem uenden-
 di rem pro certo precio: & uendens
 carius, possit sibi retinere excessum
 precij. 394 R
 Cuius est res empta de aliena pecunia.
 395 S
 Prædia empta de pecunia ecclesiæ sunt,
 ecclesiæ. 395 S
 De soluentibus labores suorum per res,
 & non per pecuniam. 395 T
 Vtrum clericus possit negotiari. 395 V
 De locatione, & conductione, & eius iu-
 stitia. 396 X
 De depositi restitutione: quæq; deposita-
 rius non potest habere ulum depositi:
 nisi deponens consentiat: & alia plu-
 ra hanc materiã concernentia. 396 Y
 usq; ad finem.
 Quam diligentia tenetur facere deposti-
 tarius in custodia depositi. 397 Y
 Quid faciat depositarius in casu periculi
 imminenti: in quo utrumq; seruare
 non potest: res. s. suas, & depositum
 quid cui præferat. 397 Y
 Casus fortuitus regulariter imputatur
 dño rei: & non comodatario, nec depo-
 sitario: nisi in tribus casibus. 397 Y
 Quatuor casus, in quibus depositarius
 non tenetur ad restitutionem deposti-
 ti statim: dum peritur. 397 Y
 Compensatio non habet locum in depo-
 sito: & ubi habet locum. 397 Y
 Quid intelligitur per culpam latissimã,
 latiorẽ, latã, leuẽ, & leuissimã. 398 A A
 ¶ Quæstio. xj.
 Vtrum possidens aliqua, per usurariam
 acquisitionẽ teneatur de necessitate
 salutis ad eorum restitutionem. 399
 Descriptio usuræ: lucrum ex mutuo prin-
 cipaliter intentum. 399 A
 Quid dicatur lucrum: quid fors. 399 A
 Nomine pecuniæ accipitur, quicquid pe-
 cunia mensuratur. 399 A
 In solo mutuo committitur usura: licet
 etiam in alijs commutationibus inu-
 stitia committatur. 399 A
 Est mutuum palliatum, & apertũ. 399 B
 In quibus rebus consistit mutuum.
 400 B

Duo contractus de sui natura sunt gra-
 tuiti: mutuatio, & commodatio.
 400 B
 Differentia mutationis ab alijs contra-
 ctibus. 400 B
 Differentia inter mutuo, & mutuo.
 400 B
 Ad usuram requiritur: quod lucrum inten-
 datur a mutuantẽ: nam ubi non est
 pactum: sed spes lucri est usura. 400 C
 Dupliciter intenditur lucrum ex mutuo:
 principaliter & secundario: & quæ in-
 tentio facit usurarium. 400 C
 Spes facit usurarium: & quare. 401 C
 Et quæ spes. ibidem.
 Vtrum liceat sperare reciprocam mu-
 tuationem: & an liceat illam deduce-
 re in pactum. 401 C
 Usura est contra legem naturę diuinam
 & humanam, 401 D. Ostenditur etiã
 per philosophum.
 In quibusdam rebus usus est earum cõ-
 sumptio: in alijs non. 401 D
 Pecunia habet etiam usum quẽdã im præ-
 ter eius distractionem quæ distinguitur
 a dominio: & pro illo licet acci-
 pere. 402 D
 Casus, in quibus licet aliquid recipere
 ultra sortem. 402 EFG
 Licet recipere aliquid ultra sortem ra-
 tione pœng conventionalis. 402 E
 Item licet recipere ultra sortem ratione
 interessẽ. i. damni passũ, uel patiendũ
 uerisimilis. 403 F
 Volens negotiari, & impeditur propter
 mutuum datum, potest recipere pro
 suo interesse, quãtũm lucratus fuisset
 additis certis moderationibus. 403 F
 Compulsus dare pro alio usurã potest eam
 perere ab eo pro quo dedit. 403 F
 Licet recipere ultra sortem ratione du-
 bii: quæq; uendiciones, possunt resolui
 in mutũ: & sic cognoscitur, si hant
 in fraudem usurarium. 404 G
 Nota duas regulas seruandas in uẽditio-
 ne ad terminũ, & emptione, ubi pecũ-
 datur, antequã merx habeat. 404 H
 Quid si quis mutuat res, ut recipiat in
 termino, in quo plus ualent solu-
 das. 405 H

Propter periculum rei in se susceptũ ali-
 quid recipi potest ultra sortem. 405 K
 Quid de ementibus blada in herba non
 dum maturas: & uinum in uite. 405 K
 Quid si creditor aliquid gratuito offert:
 & sic recipitur. 406 L
 Usura proprie accepta nunquam est lici-
 ta: nec dispensabilis. 406 L
 Quomodo ab inimicis, & his quorum
 bona cõfiscari possunt: liceat usuram
 capere. 406 L
 Quomodo usura est contra legem diui-
 nam, & humanam. 406 I
 Replicet cum earum solutionibus, quæ usu-
 ra non sit contra legem naturę. 407 M
 Dñs inferior potest res uari, non quomo-
 docũq; uoluerit: sed honeste, & non
 contra uoluntatẽ domini superioris:
 & quomodo dicitur sua. 407 M
 Quomodo homicidium est dispensabi-
 le: & non usura. 407 M
 Cur præceptum de uitanda usura poni-
 tur inter consilia. 407 M
 Replicet quæ usura non sit contraria legi
 diuinæ: & humanæ cum suis solutioni-
 bus. 408 N
 Quomodo intelligitur illud Deu. xxiii.
 Fenerabis alienis. 409 N
 Quomodo promittitur in præmio obser-
 uantibus legem. 409 N
 Vtrum in usura transferatur dominium
 in usurarium: tractantur opiniones
 contrariæ. 409 O
 Omnis usurarius tam manifestus, quã oc-
 cultus tenetur ad restitutionem om-
 nium ultra sortem acceptorum: Decla-
 ratur cõclusio, & probatur. 410 P
 Non solum usurarij: sed etiam eorum hæ-
 redes ad restitutionem tenentur: &
 quid si unus heredum efficitur non
 soluendo. 411 Q
 Cooperatores ad solutionem usuræ, &
 impediens restitutionem: non autẽ
 cooperantes ad mutuum sub usura te-
 nentur ad restitutionem. 412 R
 Index, aduocatus, procurator, & statutarus
 quorum patrocinio usuræ extorque-
 tur: tenentur ad restitutionem. 412 R
 Vtrum usurarij tolerari possint, & per-
 mitti a communitatibus. 413 S

De triplici permissione, & tolerantia ali-
 cius. 413 S
 Usura quomodo potest peraiti: non
 propter cauere malum temporale: cũ
 ipsa sit peior omni temporali malo.
 413 S
 Quomodo intelligendum: quod minus ma-
 lum est eligendum. 413 S
 Malum culpę nunquã est eligendũ. ibidẽ.
 Publicis usurarijs domus locanda non
 sunt. 413 S
 Usurarius nedum usuras tenetur restituere:
 sed & fructus pignoris deductis ta-
 men expensis necessarijs. 414 T
 Tres casus, in quibus licet recipere fru-
 ctus pignoris. 414 T
 Qui casus hic explicantur.
 Primus: si pignus fuerit eius, cui impi-
 gnoratur.
 Secundus: si fuerit feudum impignora-
 tum domino feudi.
 Tertius: si in termino solutionis non sol-
 uitur pignus emptum.
 Quartus: dũ possessio datur in pignus
 dotis numerarie. 415 T.V
 Non tenetur usurarius restituere, quod
 de pecunia usuraria iusta negociatio-
 ne acquirat. 416 X
 Si possessio fructificans per usurã acqui-
 ritur: tenetur usurarius restituere pos-
 sessionem cum fructibus perceptis.
 416 X
 Ex iniuste acquisitis potest homo iuste
 acquirere, quo restituat, & deinceps
 uiuat. 416 Y
 Vtrum liceat alicui rustico mutuari, ut suã
 possessionem colat iusto precio. 417 AA
 Vtrum negotiator mutuari possit, ut
 attrahat sibi ementes: doctor ut at-
 trahat se holares. 417 AA
 Vtrum quis potest mutuari pecuniam,
 ut reddat ultra sortem tantum, quan-
 tum tanta pecunia lucratur in nego-
 tio posita. 418 BB
 De uendentibus ad terminum pro maio-
 ri precio, & reuentibus ab eisdem
 statim pro minori precio statim da-
 to. 418 CC
 Vtrum liceat emere debitũ pecuniarũ cer-
 tis futuris terminis soluendũ: pro minori

pecunia in prompto soluta. 418 DD
 De ementibus non existētia: & ea fictē
 locantibus, pro annuo censu. 419 EE
 Vtrum liceat mutuare pecuniam, ut red
 datur æquivalens in alta moneta de
 nouo instituenda. 419 FF
 Vtrum ciuis compulsus mutuare com
 munitati possit recipere ultra sortem
 annuē aliquid a cōmunitate. 419 GG
 Vtrum quis potest alteri mutuare: ut si
 bi committatur officium lucri, uel ho
 noris gratia. 419 HH
 De uendētib; carius ad terminū, quā
 preparata pecunia: quando commit
 tant usuram, & quando non. 419 II
 Quemadmodum in societatis cōmit
 titur usura. 420 KK
 Quomodo in sociis, i. in societatis
 animalium caueatur, aut committatur
 usura. 421 LL
 De usura in cābijs cōmissa. 422 MM
 De uarijs modis cambiorum, quorū ali
 quis uel liciti, alij non. ibidem.
 De deposito, quomodo iure potest com
 mitti usura. 423 NN
 Vtrum liceat accipere pecuniam sub usu
 ris: siue utrum liceat dare usuram.
 424 OO
 Inducere ad usuram in omni casu est
 mortale: etiam propter uitare maius
 malum. 424 OO
 Aliud est permittere: aliud inducere.
 424 OO
 Dari potest usura sine peccato, quando,
 & quando non. 424 PP
 Ad quid tenetur iurans dare usuram.
 425 QQ
 Vtrum liceat ab usurarijs emere, recipere
 dona, precia, labores: & an liceat
 ab eis emere. 425 RRSS
 Non absoluitur a restitutione faciēda,
 cui remittit is, qui usurā soluit despe
 rans aliquid obtinere posse. Et quo
 modo fieri debet petitio remissio
 nis, ut sufficiat. 427 TT
 De usurarijs mentalibus, qui sine pa
 cto recipiunt ultra sortem. 428 VV
 Quis dicatur usurarius manifestus: &
 quæ pēnē eorum. 428 VV

¶ Quæstio xii.

Vtrum habentes census, uel redditus an
 nuos tēporales, uel perpetuos teneā
 tur ad restitutionem huiusmodi uen
 dentibus, seu donantibus. 428
 Nominē redditus, uel census intelli
 gitur ius accipiendi aliquid de fructu
 alicuius rei, uel personę: & quid sit il
 lud ius ex parte rei. 428 A Et q̄ tale
 ius distinguitur a re, ad quā habetur.
 Non tantum res corporales, sed etiā in
 corporales uendi possunt & emi: &
 generaliter quæ res uendi possit.
 429 B
 Refert redditum esse licitum, & licitē ha
 bere redditum. 429 B
 In omnibus rebus habentibus usum se
 paratum a dominio potest constitui
 redditus, etiam in persona hominis.
 CD 429
 In communicatis, collegijs, monaste
 rijs, uniuersitatibus, possunt consti
 tuti redditus. 430 C
 Destructo eo, in quo constituitur reddi
 tus, perit & redditus. 430 C
 Nihil refert: an redditus cōstituitur in
 pecunia, uel rebus pecunię compara
 bilibus: in bonis immobilibus, uel mo
 bilibus: certis, uel incertis. 430 C
 Vnicuiq; fas est uti re sua, prout sua. 430 D
 Habens dominium rei potest ipsum in
 alium transferre gratis: uel per cōmu
 rationem totam, uel partem: simpliciter,
 uel sub conditione. 431 D
 Redditus legitime constituti possunt
 emi, & uendi pecunia. 431 E
 In emptione redditum nihil refert, an
 ueteres sint: uel de nouo constituti.
 432 E
 Tam temporales redditus, quā per
 petui possunt emi, & uendi: tempora
 les ut ad uitam hominis, uel certum
 tempus, seu perpetuū. 432 FGH
 Censu in certa pecunia ad certos an
 nos constitutus: puta decem potest
 emi minori pecunia, quā sit sum
 ma censuum annorum determinatorum,
 propter periculum fundi.
 432 F

Census

Census eiusdē quantitatis pecuniarius
 potest minori precio emi in uno fun
 do, quā in alio. 433 F
 Censu potest uendi ad tempus certum,
 uel incertum. 433 G
 Opinio Henrici de Hal. concordās pre
 d. Ais de redditibus ad uitam. 433 G
 Censu perpetui possunt constitui, uen
 di & emi. 434 H
 Vnde attenditur æqualitas precij, quo
 emitur census, perpetuus. 434 H
 Precij censuū æqualium in diuersis re
 gionibus uariatur, & iustē. 434 H
 Condicio reemptionis appohta non ui
 tiat contractum. 435 IKL
 Res uendi pōt ad tempus certū. 435 I
 Cauendum est: q̄ nihil fiat in fraudem
 usurarum: & unde deprehenditur ali
 quid factū in fraudem usurarū. 435 K
 An propter cōditionē facultatis reemē
 di adiectā possit minui precium rei uē
 ditæ, duplex opinio. 436 LM
 Res uendita cum certa obligatione em
 ptoris, minus ualet emptori, quā sine
 obligatione. 437 M
 Quantum possit minui precij propter
 conditionem reemptionis, & quæ opi
 nio sit uerior. 437 M
 Tutius est propter conditionem dictam
 non minuere precium: licet si minua
 tur moderatē, non uitiat contra
 ctum. 437 M
 Habentes redditus legitime constitutos
 titulo emptionis, aut donationis &c.
 non tenentur ad restitutionē: secus
 si fuerint constitutæ aut acquisitæ in
 fraudem usurarum. 438 N
 Emere redditus non est emere pecuniā:
 sed ius recipiendi pecuniam. 438 OP
 Pecunia est terminus commutationis:
 q̄q; potest emi & uendi. 439 P
 Quomodo pecunia est medium commu
 tationis rei pro re. 439 P
 In emptione redditus, dominiū iuris re
 cipiendi redditum transfertur in emen
 tem. 439 Q
 In uenditione redditus est æqua propor
 tio precij, & iuris recipiendi censum
 quantum ad ualorem. 440 Q
 Non est de ratione uenditionis, q̄ sit

æqua certitudo mercis, & precij
 440 Q
 Fundus, in quo constituitur census, non
 est pignus emētis censum: Et quid sit
 de ratione pignoris. 440 Q
 Quid de fideiussoribus, qui superaddun
 tur fundo, in quo constituitur cen
 sus. 440 Q
 Argumenta cōtra redditus ad uitā, quæ
 soluuntur. 441 RS
 Quæ sit differētia inter mutuum in cer
 tis terminis successiue soluendum: &
 inter uenditionem, & emptionem
 reddituum temporalium: q̄q; non so
 lum nomine differant, sed re. 441 S
 Quid nomine fortis intelligitur: & an re
 cipiēs plus in redditibus, quā precij,
 quo emi, recipiat ultra sortē. 442 S
 q̄q; sperare lucrum ex emptione non
 facit usurarium: secus si sperat ex mu
 tuo. 442 S
 Sperare lucrum ex emptione uitalitij:
 similiter ex uenditione accidit con
 tractus: neq; recipiens ultra precium
 datum: aut recipere cupiens, cupit
 dari de alieno. 442 S
 Quæ differētia inter ludum, & emptionem
 uitalitiorum: & q̄ in emptione
 uitalitiorum contrahentes non com
 mittunt se fortunæ: sed dant, & acci
 piunt æquale pro æquali. ibidem.
 Quomodo possit seruari iustitia in uita
 litij empris a iuuenē, & senē: & quō
 possit esse precium iustum in tali em
 ptione per comparationem ad reddi
 tus perpetuos. 443 T.V
 Contractus reddituum possunt fieri ex
 intentione bona, & mala: hoc aut ac
 cidit contractus: q̄q; quādoq; profi
 ciūt reipublicę: quādoq; nō officiant:
 sed hæc accidit cōtractui. 443 V
 Arguitur contra contractus cum condi
 tione reemptionis. X & soluuntur ra
 tiones. 446 AA
 Quomodo contractus ille cum pacto
 reemptionis differat a mutuo re ipsa,
 non tantum nomine. 444 X
 In uera emptione unus contrahentiū
 ligari potest absq; alio: nec oportet:
 q̄ tantum dominium habeat emptor

in merce: quantum uenditor in pre-
cio. 446 AA
Vtrum uedens possit se obligare ad ree-
mendum ad uota ementis: sicut econ-
uerso. 446 AA. BB
Aequum foret, & securum: q̄ reëptio-
nis merx estimaretur secundū ualorē
eius tempore reëptionis: & non se-
cundum ualorem primæ emptionis:
potest tamen propter dubium excu-
sari. 446 B
Quibus liceat emere, & possidere reddi-
tus: an indifferēter oib⁹. 447. CC. DD

Quæstio. xiiij.

Vtrum acquisitum per turpe lucrū sit de
necessitate salutis restituendū. 448
Turpe lucrū est, quod acquiritur cum
turpitudine peccati. 448 A
Lucrum turpe contra legem acquiritur
prohibentem quandoq; actum tantū
quo acquiritur: quandoq; actum, &
lucrum. 448 B
Differentia est inter turpe lucrum, & in-
quum lucrum. 448 B
Turpe lucrum a uarijs personis, & modis
acquiritur. 449 C
De multiplici ludorum distinct. 449 C
Ludus alearum prohibitus est utroq; in
re. 449 C
Recitantur opi. utrum acquisitum per lu-
dum alearum sit de necessitate salu-
tis restituendum: aut pauperibus ero-
gandum. 450 DEF
Leges approbatæ sunt per canones.
451. E
Incidens p̄nam iuris non tenetur illā
soluere, priusquam a iudice declare-
tur, & exigatur, & cōpellatur. 451 EF
Lucrum turpe restituendum est. 452 G
Semper lucrum, seu ludus alearum dissua-
dendum est, etiam si restitutio non fo-
ret faciendā. 452 HK
Restitutio lucra alearum suadēda est per
modum certioris cōsiliij, propter mul-
tas causas: etiam si non fuerit de ne-
cessitate imponenda. 453 H
Ludens alea ex cupiditate peccat graui-
ter: quia contra legem diuinam.
453. I

Securius est lucrum huiusmodi restituere,
uel pauperibus erogare: licet opi-
nio tenēs hoc esse de necessitate salu-
tis non sit securior. 554 K
Non omnis damnificans tenetur ad re-
stitutionem damni. 454 L
De ludo seacorum: utrum liceat clerici-
cis. 455 M
De inspectoribus ludicium: de ministrā-
tibus ludendi instrumenta, taxillos,
chartas, mensas, lumina, domos &c.
Item de artificibus talia facientibus,
aut uendentibus, ludentibus: utrum
peccent: & an teneantur ad lueri re-
stitutionem. 455 NOP
Vtrum, quando compensatio in ludo lo-
cum habet. 457 R
De p̄na tenentium ludum prohibi-
tum. 458 S
Mutuans lusori in ludo, non potest re-
petere mutuatum: nec ualet trans-
actio nec ibi uedens tenetur de eui-
ctio: 457 Q
Quid de ludo uadantium, & altercantiū:
sive de lucrantibus ex uadio. 458 T
Quid de columbarijs emittentibus co-
lumbas ad agros. 458 V

Quæstio. xiiij.

Vtrum titulo p̄scriptionis acquisita re-
stitutioni in foro conscientie sine ob-
noxia. 458
Duplex acceptio p̄scriptionis: & diffe-
rentia eius ab usucapione. 458 A
Diffinitio p̄scriptionis, & eius declara-
tio. 458 A
Ad p̄scriptionem non necessariū re-
quiritur titulus. 458 A
In p̄scriptione tempus legitimum nō
debet interrumpi. 459 A
Necesse est rem possideri tempore p̄-
scriptionis suo proprio, non alieno
nomine. 459 B
Quæ sint p̄scriptionis tempora. 459 B
Ad p̄scriptionem requiritur bona h-
des: & quæ dicatur bona hdes. 459 O
Bona fides requiritur pro qualibet parte
temporis. 460 C
Quid si quis completo tempore p̄scrip-
tionis, incipit habere malam fidem,

credens rem fuisse alterius. 460 C
Conscientia dubia non sufficit ad bo-
nam fidem: nisi fueris irrationabilis,
& leuis. 460 D
An numeratur quindecim res non p̄-
scripibiles. 460 E
Legitimè p̄scribens acquirit uerū do-
minium re p̄scriptæ. 461 F
Nec tenetur p̄scripta restituere. 462 G
Quid de eo, qui post cōpletam p̄scrip-
tionem incipit habere malam fi-
dem. 462 H
Quale remedium ei, qui sine sui culpa
negligit tēpus p̄scriptionis. 462 H
Quomodo teneantur ad restitutionem
damnificantes p̄ter intentionē cau-
saliter per se, uel sua animalia. 463 IK
Vtrum tenetur restituere rem pereun-
tem qui fuit in mora restituendi: &
quis dicitur morosus. 464 L
Quid de eo, qui facit fugere debitorem
ex pietate. 464 M

Quæstio. xv.

Vtrum damnificans proximum in bonis
corporis: tenetur ad restitutionē de
necessitate salutis. 464
De multiplici lēione corporis, & mem-
brorum. 464 A
Restitutio facta secundum legem statu-
tam certior est. 464 A
Bene prouisum est communitati, ubi
pro homicidio statuta est p̄na ratio-
nis. 465 B
P̄cne ueteris legis non obligant chri-
stianos, nisi fuerint de nouo per re-
ctores rei publice christianæ statu-
ta. 465 B
Securius satisfacit homicida, qui se sub-
dit patienter p̄næ talionis, ubi hæc
statuta est. 465 C
Nullus homicida sibi ipsi inferre debet
p̄nam talionis. 466 D
Quomodo restituet homicida, cui p̄na
talionis non infligitur. 466 E
P̄ter satisfactionem exhibitam perso-
næ occise, necesse est restituere dam-
na personis coniunctis illata. 466 F
Quomodo restituet lēdens in corpore
contra homicidium. 466 G

Quis iuste potest occidi: & an fur pro
furto possit iuste occidi: & recitantur
opiniones. 467 HK
Quid restituitur pro homicidio casuali
inuoluntario. 468 L
Item quæstione. xiiii. 468 K
Quid si animal alicuius occidit homi-
nem. 468. L Item quæstio. xiiii. 468 IK
Contra nutriendos animalia leua, leo-
nes, urfos &c. 468 L
Ad quam restitutionem tenentur medi-
ci infirmos negligentes. 468 M
Ad quam restitutionem tenentur, qui pro-
curat aliquem iniuste redigi in serui-
tutem. 468 N

Quæstio. xvj.

Vtrum damnificans aliū in fama teneat resti-
tuere dāna hac occasione illata. 469
De duplici acceptioe famę. 469 A
Fama est magnitudo boni hominis excedens
omnia bona exteriora. 469 B
Læditur fama proximi tripliciter. 469 C
Iniuste lēdens famam proximi tenetur
eam restituere. 469 D
Detrahens proximo falsum imponedo:
tenetur dicta sua expresse, & clare re-
tractare: & restituere omnibus ex hoc
damnificantis: & quā difficulter pōt
fieri sufficiens restitutio. 470 E
Dissimans proximum uerum occultum
publicando tenetur restituere famā,
absq; mendacio: & quomodo hoc fie-
ri possit. 470 F
Mendaciter dissimans tenetur famā pro-
ximi p̄ponere famæ suę: & cum sui dif-
fama famam lēsi restituere. 470 G
Referens crimen publicum non dissi-
mat: sed publice crimen committens
seipsum dissimulat. 470 H
Negans crimen occultum sibi in publi-
co propositum quomodo restituet
famam accusatori. 470 G
Quomodo restituet mala de proximo
referens, non asserēdo tanquam cer-
ta: sed audita referendo. 471 I
Vtrum negans crimen uerum occultum
in publico propositum, peccet mor-
taliter. 471 KL

Quomodo se habere debet in re-
spondendo accusanti, ut non mentia-
tur, nec crimen confiteatur. 472 M

¶ Quæstio. xvii.

Vtrum damnificans proximum in bonis
spiritualibus: teneatur ad restitutio-
nem damnificatis: responsio affirmati-
ua. 473 C

Bona spiritualia sunt bona anime secun-
dum se: non ut coniuncta corpori: &
hæc duplicia, essentialia: & accidenta-
lia. 473 A

Quomodo anima damnificatur in bo-
nis spiritualibus. 473 A

Ab alio nullus potest damnificari in bo-
nis spiritualibus directe: sed tantum
indirecte, & inclinatum. 473 B

Qualiter hæc restitutio fieri habet, ut sit
conformis modo damnificationis. 474 D

Quomodo restituet, qui alium non in-
ducit ad peccatum: seu impedit aspectu
spirituali: & ab ingressu religionis. 474 E

Quomodo restituet, qui alium impedit in
affectione beneficij: & quando tene-
tur ad restitutionem. 474 E

Quomodo restituet, qui impedit aliquem
ab ingressu religionis tam religioni,
quam persone. 474 E

Quomodo restituet, qui in solo suo pre-
cidit uenas, per quas aqua fluit in
puteum vicini. 475 E

Vtrum damnificans alium consilio ma-
lo, quod credit bonum; teneatur ad
restitutionem. 475 F

De restitutione infidiantis pudicitie
mulieris honeste. 475 G

Non tenetur ad actione iniuriarum, qui te-
tat procedentem in habitu meretricio.
475 G

Ad quid tenetur seducere uirginem. 475 H

Distinctio. xvj. Quæstio. j.

Vtrum partium poenitentiae, quæ sunt
contritio cordis, confessio oris, & o-
peris satisfactio: principales sit in-
terna contritio. 476

De duplici acceptione poenitentiae pro
uirtuti, & sacramento. 476 A

De duplici acceptione partis, & eius di-
stinctione. 476 A

Contritio est peccati detestatio. 477 B

Dolor quandoque dicitur actum afflictio-
nis illatiuum: quandoque afflictiuum:
primo modo accipitur, cum contri-
tio dicitur dolor. 477 B

De differentia contritionis: & attritio-
nis: quæque contritio semper est forma-
ta: attritio nunquam. 477 C

Contritio, confessio, satisfactio non sunt
partes poenitentiae acceptæ pro quali-
tate simplici: sed acceptæ aggregatiue
477 D Sed neque sunt partes poeni-
tentiae acceptæ pro sacramento. E.

Sunt tamen partes poenitentiae tam
uirtutis, quam sacramenti impro-
priæ. 478 F

Contritio, confessio, satisfactio sunt par-
tes poenitentiae subiectiue: si poenitenti-
a capitur, ut totum uniuersale ad
omnia hæc, quæ ad poenitentiam perfe-
ctionem requiruntur. 479 G

Inter partes poenitentiae contritio est
principalior. 479 H

Vtrum attritio sit pars contritionis: &
an possit fieri contritio: Recitantur
opiniones: & determinatur pars ne-
gatiua. 479 IKLM

Neque est idem actus contritio, & attritio:
neque idem habitus: neque differunt si-
cut perfectum, & imperfectum in ea-
dem specie: sed specie differunt: nec
possunt simul stare: licet non sint con-
traria. 480 LM

Attritio, & contritio sunt actus elicitivi: &
ideo intrinsecè uirtuosi, aut uirtuosi: &
per hoc immutabiles. 481 M

Multæ quæstiones de contritione, &
eius obiecto mouentur, quæ ad unam
reducuntur: & una breui solutione ab-
soluuntur. 481 N

Remissio multarum questionum de contritio-
ne ad prius determinata. scilicet de eius qua-
litate intentionis & durationis: de eius
qualitate utrum sit uirtus, & qualis:
de eius subiecto, & origine. 481 N

Tres partes poenitentiae requiruntur ad
remissionem cuiuslibet peccati, li-
cet approprientur tribus generibus

peccatorum singulatim. 482 O

Satisfactio generaliter accepta includit
alias duas: & quomodo ab eis distin-
guitur. 482 P

Quæstio. ii.

Vtrum satisfactio poenalarum operum re-
quiritur ad perfectam remissionem pec-
catorum. 483

Duplex acceptio satisfactiois: ac descri-
ptio satisfactiois generaliter acce-
ptæ. A. Et quomodo modo accepta satisfactio
congruit peccatori: & quomodo regulariter
consistit in actibus poenalaribus. 483 A

Regulariter peccator uirtute per opera pe-
nalia: licet quandoque per opera cha-
ritatis non penalia. 483 B

Et illo modo satisfactio non distinguitur
contra alias poenitentiae partes: sed
eas includit. 483 B

Acceptio satisfactiois, qua distinguitur
contra alias poenitentiae partes. 484 C

Satisfactio strictè consistit in ieiunio, o-
ratione & elemosyna. D. Et ad hæc
cetera opera satisfactoria redu-
cuntur: & de eorum sufficientia. 485 D

Et de triplici acceptione cuiuslibet eo-
rum communissima, cõmuni, & propria. ibidem.

De multiplici æquialentia rerum: & un-
de attenditur æquialentia poenarum ad
culpam. 485 E

Secundum strictum rigorem diuinae iu-
stitiæ, nullus satisfacere pro peccato
potest. 485 EFG

Omne peccatum iuste posset a deo pu-
niri poena æterna. 486 FG

Remissio cuiuscumque offensæ est ex pu-
raliberalitate dei. 486 FG

In satisfactioe æquialentia attenditur
secundum acceptionem dei. 486 FG

Concordantur doctores diuersimodè
de satisfactioe loquentes. 486 G

Quodque etiam in uirtute passionis chris-
ti, non potest fieri satisfactio pro pec-
cato secundum districtam dei iusti-
tiam. 486 G

Sine merito passionis christi, nullus po-
test satisfacere etiam secundum acce-
ptionem diuinam. 486 G

Ex sua misericordia deus non obligauit
hominem ad reddendum deo quicquid
potest: sed ad certam in reliquis liberta-
ti suæ dimisit, & de his potest satisfacere.
486 G

Perfecta remissio peccatorum est, qua
tollicitur, & culpa, & poena. 487 H

Dupliciter dicitur opus poenale. formaliter,
& uirtualiter. 487 H

De potentia dei absoluta potest fieri re-
missio peccati sine satisfactione poe-
nali. 487 I

Secus de potentia ordinata. de hoc su-
pra in primo dist. xvii. ibidem.

Sine merito passionis christi non fit sa-
tisfactio pro peccato. 487 I

Peccatum potest remitti sine satisfactio-
ne peccatoris formaliter poenali. 487 K

Sed non sine poenali uirtualiter: ibidem.

Nec sicut formaliter poenali regulariter.
488 L

Quodlibet genus satisfactiois pro
libet peccato imponi potest: etiã plu-
ra pro uno peccato habita discretio-
ne personarum, & circumstantiarum:
licet regulariter congruentius pro pec-
cato carnis iniungitur ieiunium: pro
peccato auaritiæ elemosyna: pro pec-
cato superbiæ oratio. 488 M

Non est iniungenda satisfactio, quæ pe-
nitens inuitus assumit. 488 M

Nolens assumere aliquam satisfactioem
temporalem: tamen dolens de commisso
lo habens propositum cauendi futu-
ra: absolendus est. 488 M

Vtrum satisfactio fieri possit extra cha-
ritatem quantum ad poenarum solutio-
nem: duplex opinio utraq; probabi-
lis. 489 NOP

Pro peccato mortali hic dimisso nondum
satisfactio punitur recidens temporaliter
in inferno, sicut de ueniali. 490 N

Secundum opinionem Scoti. secus se-
cundum opinionem oppositam.

Virtus, & quando satisfactio facta in mor-
tali sit iteranda secundum uniuersas
opiniones. 490 NOP

Distinctio satisfactiois reconcilians,
& non reconcilians, ac satisfactio-
nis. 490 OP

Vtrum pro uno peccato possit fieri sa-
tisfactio

tisfactio sine alio. 491 Q
 Opera mortaliter bona extra charitatem facta, nihil merentur de condigno: multa autem merentur de congruo: merentur enim bona temporalia gratiam iustificationis: etiam aliquid beatitudinis mediate, non immediate. 492 R
 Item merentur diminutionem poenae peccatis quoad culpam remissis debentur. 492 R
 Vtrum opera bona extra charitatem facta redeunt gratia reuincant. 492 R
 Confitens non tenetur acceptare satisfactionem sibi iniunctam: si tamen acceptat, tenetur eam implere. 493 S
 Opus satisfactorum non minus meretur in gloria, quam si non esset satisfactorum. 493 T.V
 Cuiuslibet operi meritorio correspondet duplex praemium: est uentiale, & accidentale. Et quid de illis, qui non indigent satisfactione. 494 T.V
 Vtrum flagella a deo illata, uel permissa sint satisfactoria. 495 X
 Vtrum uiuens satisfacere possit pro uiuente. 495 Y

Quaestio. iij.

Vtrum ieiunium ecclesiae transgredientes obligat ad mortale. 496
 Triplex est ieiunium: naturae, uirtutis, & ecclesiae. 497 A
 Quid sit ieiunium ecclesiae: & quis soluat illud. 497 A
 Quid ieiunium addit uirtuti abstinentiae. 498 A
 Ieiuniorum ecclesiae quaedam sunt de praecipuo: quaedam etiam ibi particulariter nominantur. 498 B
 Consuetudo ieiunandi inducit praecipuum. 498 B
 Quae ieiunia sint de consilio scilicet rogationes, aduentus quarta, & sexta feria. 498 B
 Aliter obligant praecipua iuris naturalis, & diuini: aliter ecclesiae praecipua: ecclesiae multas recipiunt exceptiones, in quibus non obligant. 498 C

Tres causae generales, quae excusant a ieiunio: in summas multiplex. scilicet. languoris, complexionis, etatis, & conditionis: labor necessarius, personae, communis, temporis, & paupertas. 499 D
 In qua aetate homines obligat ieiunij praecipuum. 499 D
 Praegnantibus, & nutriendis non debent ieiunare. 499 D
 Qui pauperes excusantur a ieiunio. 500 E
 Non potens hora debita habere refectioem: sicut ambulantes, ad mensam legentes: mensis ministrantes: & refectioem continuare non potentes: possunt aliquid praelibare absque solutione ieiunij. 500 E
 Quis labor: quae peregrinatio: quod iter excusat. 500 F
 Quomodo opus consilij tollit praecipuum ieiunij. 500 F
 Tres regulae seruandae ab his, quae praetendunt se excusatos a ieiunio. 502 G
 Doctor legens aut praedicans si ab illo opere impeditur ieiunio: potest soluere ieiunium. 500 F
 Et ita de similibus. ibidem.
 Quibus necessarium est quaerere dispensationem. & quis possit dispensare. 502 G
 Praecipua positua legis humanae iuste obligant sibi subiectos ad mortale in foro conscientiae. H. Ex quo sequitur: quod irrationabilis est opinio Cardinalis tenentis, quod solum obligant ad non contemnendum. 503 I
 Exponitur dictum Gerf. quo dicit nullam legem humanam: in quantum talis est: obligare ad mortale. 503 I
 Quae sit lex iusta, siue ex fine: siue ex auctore: siue ex forma: & per oppositum quae sit lex iniusta. 504 K
 Lex tantum obligat subiectos. 504 K
 Et tantum obligat secundum mentem legislatoris. 505 L
 Non peccat ex rationabili causa uerba legis non seruans. ibidem.
 Et quae est causa rationabilis. ibidem.
 Transgrediens legem ex surreptione, aut ignorantia, non peccat mortaliter. ibidem.

Non omnis lex seu statutum habet uim praecipui: & unde cognosci potest, quoniam habet uim praecipui. 505 M
 Ieiunium ab ecclesia praecipuum obligat transgredientem sine rationabili causa, dum fuerit legi subiectus ad mortale. Et declarantur singulae causae. 506 N
 Quibus, seu quot modis soluitur ieiunium ecclesiae: & praesertim de comendo pluribus uicibus: ubi recitatur triplex opinio. 506 O
 Licet omni tempore medicinam accipere: quodque triplex est medicina: curatiua, coersuatiua, & praeseruatua. 507 O
 Quid sumi possit i collatione. 507 O.P
 Lectoribus, ministris mensae, licet aliquid praegustare. 507 P
 Quid consuetudo faciat circa ieiunium ab ecclesia indistinctum. 508 P
 Potus uini, uel ceruiciae ante, uel post scriptus non soluit ieiunium: nisi sumeretur in fraudem. 508 P
 Quomodo frangitur ieiunium ciborum qualitate. 509 Q
 Et quae in quadagesima cauenda sunt laetitiam, & ouaz in alijs ieiunij seruanda est consuetudo loci. 509 Q
 Per comestionem carniū soluitur ieiunium generaliter. 509 Q
 De hora comestionis, seu tempore quo non obseruatur frangitur ieiunium quadagesimale. 509 Q
 Quid sit aliquid sumere in fraudem ieiunij. 509 Q
 De duplici causa institutionis ieiunij: propter afflictionem corporis, ac satisfaciendum pro commissis: & ad reprimendam concupiscentiam ad cauendum a futuris. 510 Q
 Vtrum ieiunia ab ecclesia indicta possint transferri redimi, uel commutari, & per quem. 510 R
 Vxores non excusantur a ieiunio propter uirorum prohibitionem. 510 R
 Soluens ieiunium non tenetur uigore praecipui alio die ieiunare: sed ad dictamen coeessoris satisfacere. 510 S
 Vtrum soluens ieiunium sine causa legitima toties peccat mortaliter, quo-

ties ea die ultra semel comedit. 511 T
 Cuiuslibet diei quadagesime ieiunium frangens peccat nouo peccato mortali. 511 T
 Vtrum ministrantes cibos frangentibus ieiunium peccent mortaliter: arguitur ad utranque partem: & probabiliter sine pertinacia concluditur: quod sic. Et haec quaestio late disputatur cum annotatione quorundam doctorum. 512.V.X usque in finem.
 Aperitur intellectus quaestionis. 513 AA
 Probatur responsio ad dubium affirmatiua triplici uia: ex charitate proximi, ex status obligatione: ex scandalum litatione: primum. 513 BB. secundum, CC. tertium. GG
 Replacatur dubium an soluens ieiunium, obligetur praecipuo: excusat ministrantes cibos a peccato cum rationibus suis. 515 DD. solutiones rationum. 515 EE
 Triplex est certitudo: supernaturalis: naturalis, moralis. 516 EE
 Moralitudo certitudo sufficit ad uitandum peccatum, & ad incidendum. Quodque in subueniendo proximo non expectandus est lapsus uel damnus: sed praueuendū est periculum. 416 EE.FF
 Probatur principalis responsio ad dubium ex necessitate uitandi scandalum: ubi notatur: quod soluens in publico ieiunium: etiam si habet causam excusantem occultam: peccat mortaliter scandalizando proximum: qui uero non habet causam, dupliciter peccat soluendo ieiunium, & scandalum: ad o. Et multa ibi descendunt. 518 GG.HH
 Habens causam legitimam manducandi in praecipuo ieiunio: sed occultam manducando coram infirmo manifeste causam hanc ignorante propter scandalum fratri praestitum peccat mortaliter. 518 II
 Soluuntur rationes ad oppositum: quodque consuetudo multorum deuiantium, ac carnalium, non tollit legem positiuam: quodque non est sequenda ratio ad faciendum mala. 518 II

Exponuntur quædam exempla ad op-
positum responsionis inducta de of-
fibus excommunicatorum non ei-
ciendis. & de zizania nõ eradicanda.
Et q̄ dubium, an quis obligetur, non
excusat. 519 kk
Multũ refert permittere malum, & co-
operari malo: primum aliq̄: scdm̄
nunquã conceditur. 519 kk
Paterfamilias non tenetur dare cibum:
nec precium in blasphemiam creato-
ris: in damnum reipublicæ, & fami-
liæ. 159 KK
Scandalum Pharisæorum acceptum est
contemnendum. 519 LL

Questio. iij.

Vtrum eleemosyna, quæ est pars satis-
factionis: sit de consilio, aut de ne-
cessitate salutis. 524
Eleemosyna unde dicitur: quõ hic acci-
pitur: & quomõ diffinitur. 524 A
Eleemosyna non est uirtus: sed uirtutis
actus: nõ elicitus, sed imperatus: nec
unius uirtutis tr̄s: sed plurium. 524 B.
Immo aliquando simul uirtutis, & ui-
tij ibidem.
Datio rei inutilis non est eleemosyna:
nec inducentis ad pct̄m. 524 B
Largitio facta non indigentibus nõ est
eleemosyna. 524 B
Acceptũ rõne officij, aut obligationis
ad laborem rependendũ, non est ele-
mosyna, sed stipendium. 525 B
Prælati, ac curati, & beneficiati: ratio-
ne cuius tenentur ad aliqua officia:
non sunt eleemosynarij. 525 B
Eleemosyna aliq̄ accipitur pro reda-
ta propter deum. 525 B
De numero, & sufficientia eleemosyna-
rũ corporalũ, & mixtũ operũ. 525 C
Multiplex est distinctio bonorum: quæ
dam sunt necessaria uel personæ, uel
statui: quædam superflua. Item quæ-
dam bene acquisita: quædam male:
quædam quæ exigunt restitutionẽ:
quædam non 526 D
Dare eleemosynam de necessarijs per-
sonæ dantis, aut sibi commissorum, ẽ
contrarium ordinis charitatis. 526 E

Non est danda eleemosyna extra casũ
extremæ necessitatis de bonis decen-
tiz status necessarijs. 526 F
Extra casum necessitatis non est danda
eleemosyna de malè quæstis: ad quo-
rum restitutionem tenetur dans ele-
mosynam. 527 G
De rebus malè quæstis ut turpi lucro:
ad quorum restitutionem tenens nõ
tenetur: potest fieri eleemosyna.
527 G
Non solum in extrema necessitate: sed
signis, quibus deprehendi potest in
proximo uentura: danda est eleomo-
syna. 528 H
Dare eleemosynam de superfluo extra
casum necessitatis est consilij. 529 I.
Et recitatur opinio contraria ibidẽ.
De tribus gradibus iustitię, scilicet ne-
cessitatis iustitię, æquitatis, & dispõ-
sationis. 529 I
Sicut nõ de omnibus bonis: sic nec om-
nibus indiscretè danda est eleomo-
sya. 530 K
Ibidem quæ discretio habenda est quan-
tum ad recipientes. 530
Eleemosyna danda est peccatori inui-
tu nature: non peccati. 530 K
Non habentes iustũ dominium nõ pos-
sunt dare eleemosynam. 530 L
Numerantur plures nõ potentes dare
eleemosynam. 530 L
In extrema necessitate etiam de alienis
danda est eleemosyna. 531 L
De ordine dandi eleemosynam: & quæ
sint in eo attendenda. 531 M
De ualidis mendicantibus, an sit eis dã-
da eleemosyna. 531 N.R
Omniarelinquere propter deum est bo-
num, & meritorium. 532 O
Relinquens omnia cogitur uictum, &
uestitum acquirere, aut mendicare,
aut labore. 532 O
Non omnes ualidi tenentur ad labores
manuum. 532 O
Dum ad eundem finem præceptum sunt
diuersa media: quorum quodlibet suf-
ficat: tunc neutrum mediõrum est in
præcepto: nisi sub distinctione ad
alia. 532 P

De multiplici distinctione mendicita-
tis. 532 O
Iudicium uniuscuiusque rei sumitur a
fine. 532 P
Labor manuum ordinatur ad otium ui-
tandum: ad corpus domandum: ad ui-
tium querendum. 532 B
Multiplex distinctio pauperis. 533 Q
Omnibus danda est eleemosyna ualidis,
& infirmis: dummodo per hoc non
fouetur mendicantium inertia, lasci-
uia, aut alia facinora. 534 R
Sanctius est de labore manuum uiuere
ceteris parib⁹, quã de mendicate. 534
R. præsertim dum labor non impedit
a melioribus. ibidem.
Non solum publica ministeria: ut præ-
dicationes, sacramentorum admini-
strationes, profunt ecclesiæ: sed etiã
priuatę deuorum orationes, & spi-
ritualia exercitia. 534 R
Adducuntur pro ualidis mendicantibus
exempla patrum. 534 R
Exponitur lex de ualidis mendicanti-
bus. 535 S
Exponitur illud: In sudore uultus tui ue-
sceris pane tuo. 535 S
Labor manuum conuenit homini de le-
ge nature. Et de duplici præcepto le-
gis nature: quoddam datur toti cõ-
munitatis: quoddam singulari perso-
næ, & quõ utrũq; obligat. Et q̄ obligã-
tur ad laborem manuum. 536 S
Et soluitur auctoritas Hiero. ad opposi-
tum sonans. ibidem.
Non oportet p̄cedentem eleemosynã
nimis inquirere conditionem paupe-
ris. 536 T
Distinctio uenatorũ, & histrionum, &
quibus dandum est. 537 V
Vtrum eleemosyna sit magis satisfactõ-
ria, quã ieiunij, & oratio. Et q̄ satisf-
factio ad multa ordinatur: principalit-
ter tr̄ ad placandum deũ. 537 X
Dans eleemosynam non debet obligare
recipientẽ ad rependendum spiritua-
lia: ne cõmittat simoniã: tamen obli-
gatur recipiens non legali, sed gratui-
ta obligatione. 537 X
Ceteris paribus eleemosyna spiritualis

est præstantior corporali. 537 Y
Questio. v.
Vtrum uenialium peccatorum peniten-
tia sit ad salutem necessaria.
De differentia peccatorum uenialium,
& mortalium. 538 A
Veniale peccatum nec mortem indu-
cit. nec gratiam tollit, neq; eam mi-
nuit: nec auertit a deo uiatorem: sed
gressum eius obliquat oppositum fa-
cit mortale. 538 A
Mortale tr̄ in hac uita delet. 539 B
Duc opinionis quõ, & per quid deletur
peccatum ueniale. 539 C
Peccato ueniali non debetur pena æter-
na: neq; in inferno: & quõ in infer-
no nulla est redemptio. 539 C
Essentialis pena damnatorum est pena
damni, quę etiam comitatur omnem
penam etiam minimã. 539 C
Peccata uenialia, & mortalia sunt im-
proportionabilia in ratione malitię,
& offensę dei, ita & correspondentes
penę. 540 C
Alia opinio: q̄ peccatum ueniale non
soluitur per solutionem penę: sed a-
liculus actus, & eius remissionẽ ordi-
nari a uenialiter peccãte, uel a deo
acceptante. 540 D
Penitẽtia dupliciter accipitur: pro seipso,
& pro uirtute, aut actu ei⁹. 541 E
Pniã pro uirtute multipliciter accipit:
proprie, & multum largẽ. 541 E
Peccatum ueniale non dimittitur: quã-
diu placet in uoluntate. 541 F
Ad remissionẽ pct̄i uenialis non requi-
ritur pniã proprie accepta: sed capien-
do gñaliter sic requiritur. 541 F
Per omnem actum meritorium ordina-
tum ad remissionem peccati uenia-
lis, remittitur ueniale, licet non quan-
tum ad totam penam: 541 G
Pniã simpliciter nõ requirit: neq; lacrimę:
neq; uirtus ad pct̄m ueniale. 542 G
Vtrum unum ueniale potest remitti si-
ne alio ueniali. 542 H
Duplex opinio: utrum ueniale remitti-
tur manente mortali. 542 I
Quid per fernorem charitatis intelligen-
tur. 542 I

Non omne ueniale tollit feruorem charitatis. 542 I
 Quo aliquando inimico remittitur offensam absq; sui reconciliatione: & quando aliquando opus est acceptum, ubi operans non est acceptus. 543 I
 Quare quedam opera specialiter assignantur ad remissionem uenialis peccati, cum tamen per omne opus meritum deletur ueniale. 543 k
 Veniale elicitum non potest fieri mortale: nec econuerso: secus de actu imperato. 543 L
 Frequentia, & consuetudo uenialis non reddit ipsum mortale. 544 M
 Triplex est ueniale. ex surreptione, ac sine consensu, & cum consensu: prima duo sunt mortalia per accessum consensus perfecti: tertium per accessum contemptus. 545 N
 Distinctio. xvij. Questio. j.
 Vtrum confiteri sit sacerdoti sit necessarium ad salutem mortaliter peccati. 546
 Multiplex distinctio confessionis: laudis. f. & fraudis, publicae & secretae, generalis, & priuatae. 546 A
 Distinctio confessionis factalis. 546 A
 Confessio in uoto, & in actu est necessaria ad salutem: & qual lege praecipitata inquiritur. B. C. usq; H. 546
 Quo confessio in uoto includitur in contritione. 547 B
 Confessio sacramentalis an sit de lege naturali. 547 C
 Confessio non est de lege positua ecclesiae, neq; ab ecclesia instituta. 548 D
 Dubium est utrum graeci confiteantur sacramentaliter. 548 D
 Per constitutionem capituli, Omnis ecclesia non instituit confessionem: sed instituit tempus, & modum determinat. 549 D
 Confessio est de lege positua diuina. 549 E. H.
 Inquiritur per multarum operum recitationem, ubi, & quando a deo sit instituta confessio. 549 E. F. G.
 Solus qui mortaliter peccauit, tenetur ad confessionem: & non is, qui tantum uenialiter. 551 H. I. k

Impugnatur opinio dicentium habentem uenialia, & non mortalia, oportere confiteri propter statutum ecclesiae. 551 I. K.
 Quo pastor potest cognoscere uultum sui peccatoris quantum ad eos, qui non tenentur confiteri. 552 k
 Quomodo cognoscuntur anni discretionis, & aetas adulta, in qua necessaria est confessio. 552 L.
 Quid de his, qui post annos discretionis priuantur usu rationis: aut habent impedimentum confitendi. 552 L.
 Ad omnium mortalium confessionem tenetur peccator, quorum memoria habere potest. Et quanta diligentia tenetur se recolligere: ac peccata sua ad memoriam reducere. 553 M.
 Confessio non est diuidenda. 553 M.
 Quae impedimenta exculent a confessione. 553 M.
 Per nuntius, ac signa, & per scriptum potest fieri confessio praesente confitente: non autem per interpretem, nuntium aut scriptum ad confessorum absentem missum. 554 M.
 Circumstantiarum quaedam necessariae ad confitendam sunt, quaedam non. Et de quibus duplicibus circumstantiis: quaedam mutant peccati speciem, quaedam grauant in eadem specie, quaedam alleniunt, quaedam sunt impertinentes. 554 N. O.
 Complices peccatorum manifestari non debent: nisi in duobus casibus, scilicet quando aliter peccatum sufficienter specificari non potest: aut quando confessor prodesse potest, & non obesse. 555 P.
 Quando peccator tenetur confiteri: & ponuntur quatuor casus. scilicet dum imminet mortis periculum: aut actus, cui debetur specialis reuerentia, tempore paschali: & dum occurrit opportunitas confessoris alias uerisimiliter non occurrentis. 556 Q.
 Additur duo alij casus, scilicet error conscientiae: & ordinis statutum. ibidem.
 Quatuor casus, in quibus iteranda est confessio eorundem peccatorum: quando. scilicet non consequitur absolutio

nem propter impedimentum, uel ex parte confessoris, uel ex parte confitentis &c. 557 R. S. T. V. X.
 Quo remissus ab inferiori ad superiorem, potest absolui a certis peccatis ab uno, & ab alijs ab alio: cum tamen unum peccatum sine altero remitti non potest. 557 R. S.
 Vtrum necessarium sit confiteri sacerdoti scienti soluere, & ligare: & confessio facta sacerdoti ignaro sit iteranda. 558 S.
 Tenet iterare confessionem, qui eam diuidit ex hypocrisis, uel uerecundia. 559 T.
 Vtrum excommunicatus potest absolui a peccatis: & deinde remitti ad excommunicatorem pro absoluteione ab excommunicatione. 559 T.
 Ficti accedens ad confessionem tenetur iterare confessionem: nec sufficit tantum de fictione confiteri: contra sanctum Thome. 560 V.
 Impenitentes recipiendi sunt ad confessionem: sed non ad absoluteionem. 560 V.
 Oblitus iniunctae penitentiae non tenetur iterare confessionem de necessitate salutis. 561 X.
 Sed neq; negligens penitentiam, cuius recordatur. ibidem.
 Non tenetur reiterare confessionem legitime factam: ex eo, quod penitentiam post recidiam impleuit. 561 X.
 De peccatis oblitis bona distinctio, quae & si sint confitenda. Item quid si quis oblitus est excommunicationis, uel casus reuerenti cum confiteretur uigore confessionum habentem plenam facultatem &c. 562 X.
 Ibidem de eo, qui peccatum non confitetur: quia putat ipsum non esse mortale: quamuis sit mortale. 562 X.
 De effectibus confessionis. 562 Y.
 An expediat peccatum confiteri. Vide de hoc infra dicit. xvij. q. j.
 Vtrum papa possit dispensare cum aliquo, ut non teneatur confiteri. 563 AA.
 Vtrum papa teneatur confiteri. 563 AA.
 Vtrum confitens non penitens nec contritus: sed fectus satisfaciatur praecipio ecclesiae. 563 BB.

Questio. ij.

Vtrum quilibet obnoxius peccato mortaliteneatur confiteri proprio sacerdoti. 563
 De multiplici intellectu tituli quaestionis. 563 A.
 Triplex est potestas ligandi, & soluendi Ordinis: & haec est omnium sacerdotum aequalis. Secunda executionis. Tertia iurisdictionis. 563 B.
 Potestas iurisdictionis est duplex: ordinaria, & delegata. 564 C. D.
 Tripliciter accipitur proprius sacerdos. scilicet communissimè, communiter, & proprie. Et in decretali, Omnis accipitur secundo modo. 565 E. F.
 Expolitio decretalis Omnis. & eius particulae. 565 F.
 Secundum statutum omnis, quilibet peccator mortaliter tenetur confiteri ei, qui eum potest absolui. 566 G.
 Absolutus ab alieno non tenetur eadem peccata, a quibus absolutus est confiteri sacerdoti proprio. 567 H.
 Licentia proprii sacerdotis semper necessaria est, quoties uoluerit confiteri alieno. 567 H.
 Sufficit unica licentia ad confitendum alieno, siue illa detur confessori, siue confitenti. 567 I.
 Per licentiam proprii sacerdotis, nulla potestas datur alieno: sed materia ei subicitur. 567 I.
 Quo sacerdos parochianus tenetur agnoscere uultum peccatoris sui multipliciter exponitur. 568 K.
 Qui sunt proprii sacerdotes singulorum descendendo a papa usq; ad simplicem clericum: & ab imperatore usq; ad simplicem laicum. 569 L.
 Rati habitio sequens absoluteionem nihil operatur, neq; licentia praesumpta. 569 L.
 In quibus casibus commissarii habent absolui, & ibi de medicamentis. 570 M.
 In quibus casibus potest relinquere sacerdos proprius sine licentia petita ab eodem. 570 N.
 Vtrum habentes licentiam generalem eligendi confessorem possunt ad suum be-

neplacitum eligere curatum, uel non curatum. 572 Q
 Item infra dist. xix. conclusione. v.
 Vtrū cōfessio possit heretico. 572 Q
 Vtrum sacerdotes simplices se mutuo possunt absoluerē sine speciali licentia. 571 P
 Distinctio. xvij. Quæstio. j.
 Vtrum potestas clauium data ecclesiæ extendat se ad remissionem reatus, & culpæ. Responsio secundum Scot. per duas conclusiones affirmatiuas. 574 E. Responsio secundum aliam opi. 575 G. Et est arti. ii. præmittitur autem intellectus tituli quæstionis secundum hanc opi. 575 F
 Clauis ecclesiæ sunt spirituales: nō corporales. 572 A
 Diffinitio clauis cum sua declaratione. 573
 Triplex est potestas soluendi, & ligandi: principalis, excellentiæ, & ministerialis. prima dei; secunda christi; tertia ministrorum ecclesiæ. 573 B
 Licet potestas ligandi, & soluendi est clauis principalis: habet tamen annexam clauem scientiæ 573 C
 Clauis scientiæ non est scientia: sed potestas discernendi contra magistrum 574 D
 Iustitia punitiua habet aliquam latitudinem, infra quam manens clauis nō errat: sed quod deficit a punctuali medio, remittit secundum Scot. 574 E
 Vfus clauium est in absolutione peccatoris. 575 F
 Potestas clauium, extendit se ad remissionem culpæ, & pœnæ in quantum includitur in uoto cōtinentis: non autē in actu: neq; ut causa principalis; neq; ut cā instrumentalis. 575 G. H
 Sacramentum, pœnitentię semper est causa partialis, sine qua non gratiæ, uel pœnitentiæ: dum conteritur confitens in ultimo instanti absolutionis, uel gradus gratiæ primę superaddite, dum contritus accedit. 576 H
 Potestas clauium extendit se ad remissionem culpæ: non coram deo: sed in facie ecclesiæ. 576 I

Sacerdos euangelicus ligat, & soluit, dū peccatorem suo iudicio ligatum, aut solutum ostendit. k. Item ibidem ligat, & soluit, dum satisfactionē imponit: & aliquid pœnæ temporalis remittit. 576 k
 Potestas clauium licet non extendat se ad peccati remissionem: tamen extendit se ad gratiæ infusæ augmentationem. 576 k
 Vtrum pœnitens teneatur implere penitentiam sibi iniunctam. 576 L
 Pœnitens non tenetur acceptare pœnitentiam a sacerdote iniunctā 576 L
 Pœnitens acceptans satisfactionem iniunctā tenetur eam implere: quod dū negligit sine legitimo impedimēto, mortaliter peccat. 577 M
 De multiplici errore clauis, & appbatione iudicij sacerdotis a deo. 577 N O
 Vtrum absolutionis iteratio super eisdē peccatis aliquid conferat ex ui clauis: recitantur duæ opi. contrariæ. P. Q & soluit auctoritas Aug. & ratio contra secundam opi. 578 Q
 Quæstio. ij.
 Vtrum uirtute clauium ecclesiæ potest homo hominem excōdicare. 580
 Interpretatio nominis excommunicationis. 580 A
 Triplex est cōmunitio: quædam interior, & merē spiritualis, scilicet in charitate, & illa non tollitur per excommunicationē: alia in sacramentis: tertia in humanis: ad has duas extendit se excommunicatio. 580 A
 Duplex excommunicatio: maior, & minor: & utriusq; diffinitio. 580 A. B
 Duplex est forus in ecclesia: pœnitentię secretus: & exterior publicus: primus habet clauis: secundus gladium: & possunt ab iniuicē separari. 581 C
 Excommunicatio de se nō est nociua: sed utilis excommunicatio: quamuis sit grauis in pœna pœnæ ecclesię: est enim medicinalis ad correctionem adhibita, excommunicatio: quodq; est duplex correctio, & duplex medicinalis. 581 D
 Pro mortalibus grauioribus (quibus est

annexa contumacia) est fulmināda excommunicatio. 582 E
 Per excommunicationem non auferuntur bona spiritualia: sed ostenduntur ab lata, nec damnificatur quis: sed damnificatus ostenditur. 582 F
 Quomodo excommunicatio dicitur eterne mortis damnatio: & quomodo per eā homo traditur sathanę: & quomodo excommunicatio secundum presentis ecclesiæ statum: & quomodo habet in primitiua ecclesia. ibidem. 583 F
 Pro sola contumacia infligitur excommunicatio a iudice. 583 F
 Maledictio quandoq; fit in malū. quandoq; in bonum. 583 F
 In ecclesia est potestas excōdicandi: probatur auctoritate, & rōne. 584 G
 Et hæc potestas magis proprie dicitur gladius, quam clauis. 584 H
 Omnis ecclesiasticus habēs iurisdictionē coercitiuā pōt excōdicare. 584 H
 Duplex potestas soluendi, & ligandi secundum duplicem forum pœnitentię: interiorem, & exteriorem: & q; possunt separari. 585 H
 Neq; excōdicatio: neq; suspensio a iurisdictione pōt excōdicare. 585 H
 Triplex est suspensio: ab officio, a iurisdictione, ab utroq;. 585 H
 Nō habēs iurisdictionem coercitiuā excōdicare non potest. 585 H
 Excommunicatio incurritur quandoq; a iure: quandoq; a iudice: & de casibus, in quibus ipso facto incurritur in genere. 585 I
 Nullus potest excommunicare, nisi habeat iurisdictionem: & q; illa multis modis datur. 585 I
 Nullus a seipso, a pari, aut ab inferiori excommunicari potest 586 k
 Communitas, aut totum collegium excommunicari nō potest: sed bene singule personæ. 586 k
 Iurisdictionis multipliciter acquiritur. 586 I
 Sententia excommunicationis lata in uniuersitatem est nulla. 586 K
 Vnus, & idem potest pluribus excommunicationibus excōdicari. 587 L

Ad iustam excommunicationem requiruntur multa: ex parte excommunicantis, & excōdicati, ex causa, & processus ordine. 587 M. N. O
 Mortuus potest excōdicari. 587 L
 Nullus pro crimine alterius potest excōdicari. 587 L
 Excommunicatio non potest ferri in non subditum: nec in subditum extra locum subditum. 587 L
 Excommunicatio iniusta, quæ non est nulla timenda est. 588 N
 Quid interest inter sententiā excōdicationis iniustam, & nullam. 588 N
 Contra fidem, & contra eleemosinam: & contra disciplinam nō admittitur appellatio. 588 N
 Error intolerabilis quis sit. 588 N
 Quæ sententiæ excōdicationis ē nulla: & q; nō est timenda, nisi aliquando propter scandalū, donec sedetur. 588 O
 Sententia iure lata semper est iusta. 589 O
 De effectibus excommunicationis maioris. 589 P. Q
 Quoties fit mentio excommunicationis: intelligenda est excommunicatio maior. 589 P
 Non leuiter ferenda est excommunicationis sententia. 590 Q

Quæstio. iij.

Vtrum omnis participans excommunicato maiori excommunicatione in diuinis, & humanis sit excōdicatus: & peccet mortaliter in casibus non exceptis. 590
 Repetitur differentia inter excommunicationem maiorem, & minorem posita supra. q. ii. 590 A
 Omnis mortaliter peccans est excommunicatus excommunicatione minori, sed non econuerso. 591 B
 Quintuplices personæ cōmunicatæ excommunicato excusantur a peccato, & excommunicatione minori. scilicet cōmunicans ob utilitatem spirituales, uel etiam temporalem suam excommunicati, uel coniuncti lege matrimonii, familiares, & subditi ignoran-

tes, & necessitatem habentes. 591 C. D. E. F. G. H

Vtrum uasalli teneantur suis dominis excommunicatis. 592 F

Vtrum debitor teneatur soluere debitum creditori excommunicato. 592 F

Mercenarium post conductionem excommunicatum non tenetur uitare is, quod conduxit. 592 F

Ignorantia facti aliquando iuris excusat: & quæ notitia requiritur ad uitandum excommunicatum. 592 G

Excommunicatus non denunciatus non est uitandus secundum decretum consilij Constan. quod ibi inseritur. 592 G

Omnis non denunciatus ferè in omni casu potest rationabiliter præsumi non excommunicatus. 593 G

Quæ necessitas excusat communicantes excommunicato: quodque excommunicato potest dari elemosyna. 593 H

Obligatus ad communionem iure diuino, uel naturali non potest, nec debet arceri ad uitandum excommunicatum. 594 H

Quadruplex est participatio cum excommunicatis in crimine, pro quo lata est excommunicatio in alio crimine mortali in diuinis, & in humanis. 594 A. I

Opinio: quod communicans excommunicato in humanis peccet mortaliter cum suis mortuis: & responsio ad rationes alterius opinionis. 594 K

Septem casus, in quibus communicantes excommunicatis in humanis peccant mortaliter. 594 k

Potius sustinenda est mors, quam peccandum mortaliter. 598 L

Communicans excommunicato maiori in casibus non exceptis, est excommunicatus ipso iure. 599 M

Communicans denunciato post canonicam admonitionem, incidit excommunicationem maiorem. 599 N

Communicans in crimine, pro quo lata est sententia: est excommunicatus maiori excommunicatione. 600 O

Extra casus hos communicans excommunicato incidit excommunicatio-

nem minorem. 600 O

Communicans quando incidit peccatum mortale. 600 P

Et ponuntur sex casus. ibidem.

Sola frequentia peccati uentilis, non reddit ipsum mortale. 601 Q

Credens sua communione alios induci ad contemptum clauium peccat sic communicando mortaliter. 601 Q

Communicans in humanis regulariter non peccat mortaliter. 601 Q

Communicans cum excommunicato minore excommunicatione non peccat, nec incidit. 601 Q

Qui sunt effectus excommunicationis minoris. 601 R

In quibus excommunicatus maiori excommunicatione uitandus est. 602 S

Quomodo sententia iudicis ligat non subditos suos ad uitandum excommunicatum per eum. 602 T

Vtrum timor mortis excuset communionem cum excommunicato: maiori excommunicatione in diuinis a mortali: opiniones duæ. 602 V. X

Ecclesia non potest regulariter obligare fideles generaliter ad ea, ad quæ nec lege diuina, nec naturali tenentur. 602 V

Vtrum participatio cum excommunicato in diuinis sit contra legem diuinam, aut tantum humanam: opiniones duæ. 603 V. X

Excommunicatus maiori excommunicatione peccat communicando alij. 604 Y

Quis habeat absolueri excommunicatum. 604 AA

Excommunicatus a iudice potest absolui inuitus: secus si fuerit excommunicatus a iure. 605 BB

Distinctio. xix. Questio. unica.

Vtrum cuilibet, & soli euangelico sacerdoti conferatur clauis in susceptioe sacerdotij. duplex clauis, iurisdictionis, & ordinis. 606 A

Duplex est sacerdos, legalis, & euangelicus. 606 A. ibi de eorum differentia.

Aliud est habere clauis: aliud est habere usum clauium. 606 B

Clauis ordinis, & regni non conferebatur legalibus sacerdotibus. 606 C

Cuilibet sacerdoti euangelico conferuntur clauis in susceptioe ordinis inseparabiliter ab ordine. 607 D

Clauis scientie, & potestatis dantur solis sacerdotibus. 608 E

Clauis scientie, & clauis potestatis, sunt distincte: & possunt abinuicem separari: & una sine alia conferri. 608 F

Cuilibet sacerdoti traditur potestas clauis respectu cuiuslibet personæ peccati: sed non eius executio. 609 G

Non habens executionem clauis respectu certæ personæ, uel peccati, & tentans absolueri: non tantum peccat: sed nihil facit: late tractat eum opinioe contraria falsa. Et quod hoc est singulare in sacramento penitentiae. Et de duplici modo non habendi executionem alicuius potestatis manente in ipsa potestate. 609 G. H. I. K

Ad usum, siue executionem potestatis clauis, requiritur duplex subiectio contentis uoluntaria, sua, et ecclesie. 610 I. K

Materia, siue subiectum, in quod huius potestatis, & sacramenti est peccator cõfiteus, subditus duplici subiectioe. Et quis minister idoneus. 611 K

Usum, & executionem alicuius potestatis negari alicui, intelligitur dupliciter. 609 G

Differentia huius potestatis a potestate ministrandi alia sacramenta. 611 K

Potestas clauis non est præsoluendi, & ligandi propinqua, sed remota. 611 k

Mali sacerdotes recipientes potestatem clauium, recipiunt spiritum sanctum in dono gratie gratis datæ. 610 I

Dupliciter accipitur spiritus sanctus, in seipso, & in dono. 612 L

Ostijarij non habent clauis regni: sed materials templi. 613 M

Vtrum christus habeat clauis. 613 M

Quomodo inferior potest uti clauis in superiorem: cum obiectum eius sit peccator subditus duplici subiectioe. 613 N

Distinctio. xx. Questio. unica.

Vtrum penitentia peccatori ad uitam necessaria, protendatur usque: ad terminum uitæ in hac uita. 614 A

Ad consequendam uitam æternam, necessaria est penitentia post mortale peccatum. 614 A

Quid intelligitur per tempus penitentie: & quid per terminum uitæ. 614 A

Terminus salutaris penitentiae durat usque ad finem præsentis uitæ. 614 B

Penitentia uera non semper haberi potest in articulo mortis: ut quando usus rationis deficit ante mortis articulum. 615 C

Periculosum est penitentiam differre usque ad articulum mortis. 615 D

Ponuntur ad hæc quatuor rationes. ibidem.

Persuadendum est sano, ut sanus peniteat. 615 D

Item infirmo ut ad eam conetur etiam in mortis articulo: licet præueniendus sit mortis articulus. ibidem.

Peccat mortaliter, qui actum elicitum penitentiam differit in fine uitæ. 616 E

Confessor magnam diligentiam habere debet in iniungendis penitentijs: ne remedium uertatur in occasione peccati. 616 F. G

Propter duo penitentia iniungitur: ut scilicet soluatür poena, & caueatur recidua: secundum principallius attendat confessor. 616 F

Vtrum implet penitentia a sacerdote iniuncta: qualiscumque fuerit: homo ab omni alia sit immunis. 616 F. G. H

Errante clauis, deus non approbat iudicium confessoris. 617 H

Distinctio. xxj. Questio. unica.

Vtrum confessor teneatur celare peccatum sibi quodcumque: in confessione detectum. 617

Celare secretum sibi commendatum est de lege naturæ: probatur quatuor rationibus. 518 A

Sub sigillo confessionis cadunt peccata cum omnibus, quibus cõfiteus aut persona ab eo detecta prodire possent:

aut populus retrahi a cōfessione aut scandalizari. 618 B
 Peccata confessa in genere, aut in specie non relata ad personam non clauduntur sigillo confessionis. 618 B
 Clausa sigillo confessionis in nullo casu sunt reuelanda. 619 C.G.H
 Audiens confessa, aut reuelata casu, uel dolose tenetur non reuelare huiusmodi. 619 D
 Non solum peccata commissa: sed etiā committenda sunt reticenda. 620 E
 Confitens tenetur celare dicta, & acta confessoris. 620 F
 Hæresis confessa: similiter propositam damnificandi rem publicam quantumcunq; grauitur, non est reuelandum. 621 G.H
 Item neq; in bonum persone confitentis: nec per occasiōis subtractionē reuelaretur actio peccati. 622 I
 Quid de confessore producto in testem super aliquo facto sibi tantum in cōfessione noto, an sit reuelandum. 621 k.L
 Nullum periculum: nec uita præsens cōseruanda confessoris potest excusare confessorem a reuelatione confessionis. 623 M
 Si confessor non possit confiteri peccatum mortale, quod incidit: nisi reuelaret confessionem: non tenetur illud peccatum confiteri. 624 N cū certa limitatione.
 Quando persona tertia, cum qua peccatum est cōmissum, exprimi potest confessori: & quando non. 624 O
 Quid agendū confessori, dum idem no scit per confessionē, & extra. 624 P
 Vtrum confitens possit dare licentiam cōfessori reuelandi cōfessa. 625 Q
 Vtrum reuelans, quod extra confessionem sibi notificatur, sub sigillo cōfessionis: sit tractor sigilli confessionis. 625 R

Quis sit effectus confessionis generalis. 625 S
 Distinctio. xxij. Quæstio unica.
 Vtrum peccata dimissa in reciduiante redeant eadem genere specie, uel numero. Et intelligitur quæstio de reditu peccati ad penam. 626 A.B
 Quid intelligitur precidium. 626 A
 Reatus manens post actum peccati trāsentem multa dicit. 626 A
 Peccatū redire potest intelligi, uel quoad actum reatum, uel poenam: & hoc idem numero, specie, uel genere. 626 A
 Non redit peccatum remissum idem numero, nec quoad actum: nec quoad penam. 626 A
 Remissio peccati quoad penam æternā semper concomitatur culpam: & de duplici pena damni, & sensus. 627 B
 Peccata remissa non redeunt quoad penam æternam: nec quantum ad temporalem penam solutam: sed cōsoluēdam. 627 C.D
 Peccata redeunt quoad penam per modum circumstantiæ aggravantis. 627 E
 Modus ingratitudinis secundum Senecā. 628 E
 Vnde ingratitudo in reciduiante prouenit. 628 E
 Magis peccat cadens ab innocentia, quā cadens a pœnitentia. 629 F
 Quare non redeunt peccata, seu reuiscunt ad penam: sicut merita mortificata reuiscunt ad gloriā. 629 G
 Quantum grauat ingratitudo peccatū recidiue. 629 H
 Non tenetur reciduians iterum confiteri in specie, quæ dimissa sunt propter circumstantiam ingratitudinis: sufficit ea tangere in genere. 630 I

COLLECTORIVM QVARTI SENTENTIARVM EGREGII VIRI

MAGISTRI GABRIELIS BIEL, SACRAE

THEOLOGIAE LICENTIATI.

INCIPIT FOELICITER.

ROPOSVERAM quidem post abbreviaturam scriptorū secundi, & tertij, librorū sententiariū, ori meo dignum apponere: ac sub silentio delitescens, quarti abbreviacionem praterire propter ingenioli mei obtusitate: scientiæ pauperiæ: materiæ latitudinē: & clarissimorū scribentū pluralitate, quorū fundatissimas doctrinis addere nil presumo. Nimia tamē fratrum meorum (quibus me ipsum debeo) precum instantia deunctus: opus supra vires (diuina confusus gratia) fratrumque meorum orationibus adiutus, aggredior similibus forma, & ordine, quibus in prioribus processurus. ¶ Igitur postquam magister in primis tribus libris egit de rebus fruedis, & utedis similiter & de his, qui utuntur, & fruuntur: in hoc quarto libro sententiariū suarū: agit de sacramentalibus signis. ¶ Vel cōformiter ad priores diuisiones. Postquam magister in libro primo egit de deo secundū rationē naturalis perfectionis. Et in secūdo de eodē in quantum relucet eius potentia in opere creationis. In tertio in quantum relucet eius sapientia in opere humanæ reparationis. In hoc quarto determinat de eodem, in quantum relucet eius bonitas, & iustitia in opere uulnerati sanationis, & finalis retributionis. ¶ Et diuiditur liber ille

in duas partes principales. In prima determinat de sacramentis salutiferis, homini per peccatum laplo medicinam efficaciter conferentibus. In secunda de finali retributione post unionē animæ, & corporis in generali resurrectione correspondente singulorū operibus: quæ pars incipit infra dist. xliij. ¶ Circa primum primò agit de sacramentis in genere: premisso breui proemio. Secūdo de sacramentis in specie institutis in nouo, & ueteri testamento. Secunda pars ibi. Fuit tamē inter illa sacramenta &c. ¶ Et quoniam distinctio illa habet duas distinctas materias, ut patet ex diuisione. Ex qualibet eius parte eliciuntur tres conclusiones sententiæ textus comprehendentes. ¶ Prima conclusio partis primæ. Sacramenta non tantum significandi: sed sanctificandi gratia sunt instituta. Ideo ue. le. cerimonie signa sunt in onus impositæ: & non proprie sacramenta. ¶ Secunda conclusio. Sacramenta instituta sunt propter causam triplicem: sanandi .i. hominis humiliationem, eruditionem, & exercitationē. ¶ Tertia. Sacramenta nouæ legis, quæ duobus, rebus, uidelicet, & signis cōstitant salutē, quæ sacramēta uet. le. tantū promittebāt: efficaciter præstāt. Harū conclusionū deductionē cū sacramenti descriptione uide in textu. ¶ Circa hanc partem distinctionis primæ, quaritur de duobus. Primò de sacramentorū efficaci

eis. Secundò de eorū institutione: neces-
sitate, & congruentia. Est igitur qua-
estio prima.

Questio. j. Distinctio. j.

ATRVM sacramenta legis
no. sunt cause effectiue gra-
tię. ¶ Tribus articulis hæc
questio absoluetur. Primus
erit notabilium. Secundus conclusionū.
Tertius dubiorum. Notabilia terminos
deklarabunt. Conclusiones ad quaestio-
nem respondebunt. Dubia replicarum
difficultates uel materias coherētes ter-
minabunt. Et ne idem sc̄pius repetere
oporreat, hunc ordinē per singulas qua-
estiones huius quarti, domino auctore
tenebo: sicut & tenui in prioribus li-
bris. ¶ Quantum ad primum articu-
lum notandum circa hunc terminum sa-
cramentum: q̄ sacramentum secundum
sanctum Tho. & secundum Durandum.
q. j. quarti dicitur a sacrandō actiue: si-
cut medicamentum a medicando: & or-
namentum ab ornando. Et sicut medi-
camentum est illud, quo aliquis medica-
tur: & ornamentum est, quo aliquis or-
natur: sic sacramentum est aliquid, quo
aliquis sacrandur. Verum sicut uirtus in-
terior sanans non dicitur medicamentum:
sed aliquid de foris adhibitum, uel intus
susceptum naturalis uirtutis confortari-
um, aut morbi expulsuum. Ita etiam
interior contritio preparans: aut gratia
formaliter sanans non est sacramentum:
sed aliquid corporale, siue sensibile ex-
trinsecus ad sanctificandum hominem
appositum. ¶ Accipitur autem no-
men sacramentum tripliciter secundum
magistrum. Primò pro sacro secreto my-
sterio signato: quo modo dicimus sa-
cramentum diuinitatis: sacramentum
incarnationis: sacramentum passio-
nis. Et hæc acceptio non est ad propo-
situm: quia sacramentū, de quo hic agitur,
nō est signatū, sed signū. Secūdo accipit
sac̄m. p. sacro signo: & sic accipit dupli-
citer. Vno mō generaliter: pro quolibet
signo sacro rei: & sic accipitur a magi-
stro: cum ait. Sacramentum est sacre rei

Arti. 1.
Not. 1.
Ethy-
molo-
gia no-
minis sa-
cramen-
tum.

Triplex
acce-
ptio sa-
cramen-
ti.

signum, quę elicetur sententiā iter ex uer-
bis beati Aug. x. de ciui. dei. c. v. sic dicitur.
Sacrificium est uisibile inuisibilis sa-
crificij sacramentū. i. sac̄rū signū. Et hoc
modo extendit se ad sacrificia, & ceri-
monias uere. te. Alio mō strictius accipi-
tur, p. signo gratię efficiaci. & certo: quo
modo sacramentū no. te. dicitur sacramē-
ta. Et hoc mō ponuntur tres definitio-
nes sacramēti. ut recitat Alexā. par. iij.
q. viij. Vna est beati Aug. in libri de cor-
pore christi. Sacramentum est, per quod
subtegemēto rerū uisibilium diuina uir-
tus secretius salutem operatur. Secūda
est magistri partim elicita ex uerbis bea-
ti Aug. ubi sup. Sacramentū est inuisibi-
lis gratię uisibilis forma: ut ipsius imagi-
nē gerat, & eā existat. Tertia est uenera-
bilis Hugo. de sac̄to uictore lib. de sacra-
mentis prima parte. c. j. Sacramentum
est corporale, uel materiale elementum
foris sensibilibiter propositum ex simili-
tudine representans: ex institutione
significans: ex sanctificatione continens
aliquam inuisibilem, & spiritualem gra-
tiam. ¶ Illę diuisiones, si bene intelli-
guntur, uariis uerbis eandem præfe-
runt sententiam: & quod una obscu-
rius inuicit: alia clarius exprimit. ¶ Nam
ad hoc, q̄ aliquid sit sacramentum
tria requiruntur. Primum, q̄ sit res
sensibilis habens naturalem similitudi-
nem ad gratiam, siue effectum dei gra-
tuitum: quam uel quem representat.
Naturalem similitudinem dico nō
per participationem eiusdem qualitatis.
Sic enim corporalia, seu sensibilia non
sunt similia spiritualibus: cum nulla ea-
dem qualitas secundum speciem in sit
utriq; Sed similitudinem per propor-
tionabilitatem quę est similitudo pro-
portionatorum: ut sicut se habet hoc
ad illud, ita hoc ad istud: est exempli cau-
sa: sicut se habet aqua ad diluendas ma-
culas corporales: ita se habet gratia
ad abluendas maculas spirituales. Et hæc
similitudo bene est corporalium ad res
spirituales. Hęc Tho. q. j. arti. ii. distin-
j. in solutione ultime rationis. ¶ Secun-
dum, quod requiritur est, q̄ sit actuali-
ter a deo institutum. Nam solus ille

Tres dis-
tinctio-
nes sa-
cramen-
ti

B

Triare-
quirunt-
tur ad
esse sa-
cramen-
ti pro-
prie.

Signū.

potuit instituire sacramentum, qui po-
tuit suo signo dare significationis cer-
titudinem, & efficaciam. Hęc autē solus
deus potest dare, qui solus potest gratiā
infundere, & gratuitum effectum causa-
re. ¶ Tertiu, qd̄ requiritur est, q̄ sit
signū efficacax, & certū: ita q̄ semper ha-
beat effectū suū, quē signat infallibili-
ter, nisi sit impedimentū in suscipiente
per positionē obicis gratię repugnantis.
Et hæc tria intelligere oportet in singu-
lis triū definitionū. Nā primum innui-
tur in definitione Aug. in hoc, q̄ dicitur:
rerū uisibilium. Et in definitione
Magistri: uisibilis forma, id est similitudo:
ideo additur, ut imaginem gerat. Et
accipitur uisibile ibi generaliter pro sen-
sibili. In definitione Hugo. clarius hoc
exprimitur. Sed q̄ ibi dicitur corpora-
le, uel materiale elementum, non intel-
ligitur elementum propriē, ut distin-
gitur contra elementatum: sed quæli-
bet res sensibilis, siue substantia, siue ac-
cidens. Sicut in eucharistia. Sacramen-
tū est species panis, & uini, quę sunt ac-
cidentia. Et in matrimonio. Sacramē-
tum est uerba consensus contrahentiū
experimentia. ¶ Secunda conditio, &
tertia satis implicite in definitione. Au-
gust. innuitur in hoc, q̄ dicitur: per quod
uirtus diuina secretius operatur: ubi in-
nuitur, q̄ illa tegumenta uisibilia, per
quę salus acquiritur: a uirtute diuina
assumuntur in cooperationem: & ita a
deo instituta, & certa sunt signa. Et si
hoc non satis intelligitur: suppleatur in
diuisione magistri in eo, quod dicitur:
& causa existat; non enim pōt causa exi-
stere: nisi ex diuina institutione. Et si
est causa: erit signum efficacax, & certū: &
ita patet tertia eōditio in definitione
Hugo. Secunda conditio tangitur cū
dicitur: ex institutione, i. diuina signi-
ficans: & tertia in eo, quod sequitur:
continens aliquam inuisibilem, & spiri-
tualem gratiam: continens non forma-
liter, sed causaliter: & ita signū efficacax,
& certum. ¶ Et si queritur cum idem
sit representare, & significare: quoniā
quod representat, facit illud, quod re-
presentat in cognitionem uenire: &

ita significat per quid nominis signi, seu
significare. August. de doctrina christia-
na: & ponitur in litera. Quomodo ex
go ex similitudine representat: & ex
institutione significat. Dicendum, q̄
ex similitudine representat: & significat
generaliter, & naturaliter omne simile
ei, cui nota est similitudo. gratia exem-
pli. Baptismus: quia est quędam lotio
exterior in aqua, potest significare om-
nem lotionem in quacunq; materia: si-
ue corporalem, siue spirituales cuius-
scunq; creature: potest enim mouere
intellectum ad cogitandum quamlibet
lotionem propter naturalem similitudi-
nem mundationis. Verum sic non si-
gnificat certē, & efficaciter: quia non
ponit inesse mundationem, quam signi-
ficat: mundationem uero animę a pec-
cato, quā certē significat, representat
ex institutione diuina: ex quo deus, qui
baptismus instituit, suo signo asstitit
ad producendum effectum representa-
tum. Et si significare accipitur, ut inclu-
dit hanc certitudinem: differentia est
inter representare, & significare: quia
signa æquiuoca. i. dubia, & incerta re-
presentant: sed non significant. Item sa-
cramenta ex similitudine naturali non
præcisē representant effectum sacramē-
talem: sed omne illud, in quo saluatur
similitudo. Sed ex institutione præcisē
determinatur ad significandum certē sa-
cramentalem effectum. Et hanc differe-
ntiam puto Hugonem uoluisse pone-
re inter significare, & representare. Si-
gnificant autem sacramenta principali-
ter gratiam, seu effectum gratuitum, re-
spectu cuius habent aliquam causalita-
tem: ut infra dicitur: significat etiā cau-
sam meritoria gratię principalē, christi
i. passionē. Significat tertiō finē effe-
ctus sacramentalis, qui est uita æterna, ad
quā omnia sacramēta ordinantur. ¶ Ex-
emplum: baptismus primò, & principaliter
significat gratiam baptizato collatam,
qua mundatur a peccato: ad hoc enim
significandum, & causandum est institu-
tus. Significat etiam christi passionem,
& mortem. unde ad Rom. vj. Quicunq;
baptizatus sumus in christo Iesu: in mor-

te ipsius baptizati sumus: consepulti. n. sumus cum illo per baptismum in mortem &c. Significat etiam futuram gloriam, ad quam perueniemus per finalem resurrectionem. Vnde ubi supra apostolus. Quomodo surrexit christus a mortuis per gloriam patris: ita & nos in nouitate uite ambulemus. Si enim complati facti sumus similitudini mortis eius s. per baptismum simul, & resurrectionis erimus. Est ergo baptismus non solum similitudo mortis christi; sed etiam resurrectionis christi: & etiam nostre futuræ ad gloriam. Quo ad primum, sunt signa de monstratiua habentia semper effectum concomitantem sublato impedimento. Quam ad secundum sunt signa rememoratiua. Et quæ ad tertium sunt signa pronostica. Nam signum demonstratiuum præsentium. Rememoratiuum est signum præteritorum. Et signum pronosticum est signum futurorum. Hæc sententia Th. & concordat Pe. de palu. in. q. ii. m. explana- tione definitionis sacramenti: cum no- tificatur secundum magistrum sacræ rei signum: super uer. signum. ¶ Verum quia sacramenta ordine nature præcedunt effectum sacramentalem: respectu illius possunt dici pronostica: ut uult Scotus. ¶ Has autem definitiones doc. subtilis reducit ad unam, quæ talis est. Sacramentum proprijs suis acceptum est signum sensibile: gratiam, uel dei effectum gratuitum ex institutione diuina efficaciter significans: ordinatum ad salutem hominis uiatoris. Dicitur primò signum sensibile: siue sit uisibile, siue audibile: ex causa supra tacta. Dicitur gratiæ inuisibilis: ubi gratia dicitur gratiam grati facientem: & hoc in anima suscipientis sacramentum. Additur, uel effectum dei gratuitum propter sacramentum eucharistie: quod non significat gratiam gratuitam facientem, quæ est quedam forma accidentalis: sed significat corpus christi uerum sub speciebus contentum, quod est effectus gratuitus: quia ex gratuita uoluntate procedes. Et dicitur effectus: non quod tunc de nouo fiat, siue esse accipiat: sed quia fit de nouo pñens illis speciebus p trãssubstantiatione panis in ipsum. Dicitur ex

Diffini-
tio sa-
cramen-
ti.

institutione diuina: per quod excludunt signa pure naturalia, ut lotio balnei: & aqua benedicta, quæ non est sacramentum: quia non a deo sed ab ecclesia instituta. Dicitur efficaciter significans: quod includit certitudinaliter propter signa æquiuoca, siue dubia: ut sacrificia ue. le. quæ quia gratiam non contulerat, quæ significabant (saltem ex opere operato) ut j. docebatur: non fuerunt sacramenta. Per idem excluduntur imago crucifixi: petra delertu. agnus pascalis: uirga Aaron: serpens generis: quia ex quo non contulerunt gratiam, uel effectum gratuitum: non sunt sacramenta: licet sacrarum rerum representatiua. Quæ additur: ordinatum ad salutem hominis uiatoris: nihil excludit, uel includit: sed finem institutionis sacramentorum ostendit. ¶ Sed contra hoc, quod dicitur, signum sensibile. Arguitur. Nam de ratione sacramenti non est, quod sit signum sensibile. Nam si deus institueret aliquod spirituale ad significandum efficaciter gratiam: puta meditationem dominicæ passionis: uel aliam cogitationem, aut actum interiore: assistendo eidem ad producendum gratiam in anima medientis talis actus interior esset uere sacramentum: & tamen non esset signum sensibile. ¶ Preterea. Corpus christi uerum est sacramentum sub hostia: quia sacramentum, & res secundum doc. & magistrum dist. viij. Sic in baptismo character impressus res est, & sacramentum: & tamen nec corpus sub hostia: nec character est res sensibilis. ¶ Si dicitur, quod illæ definitiones daturæ de sacramentis secundum quod sunt instituta christo: non secundum quod possunt institui. Contra: definitio debet esse conuertibilis cum definito: ideo prædicabilis de eo, & subijctibilis uniuersaliter respectu cuiuscumque; copulæ: & in quocumque; casu possibilis: nunc autem in casu argumenti definitum prædicaretur de signo spirituali: quia illi conueniret rota ratio nominis sacramentum. Nihil. n. aliud est de ratione eius: nisi quod est signum efficaciter significans rem sacrã. i. effectum gratuitum: ut patet ex nominis deriuatione, & interpretatione: ex quo colligitur eius signifi-

significatio, & tñ de tali spūali signo, nõ pñdicatur distinctio, propter genus distinctio. s. signum sensibile. ¶ Propter hæc rationem Guilielmus Ockã, in suo quarto q. j. ponit aliã breuiorẽ distinctioẽ sacramenti, quã etiam cõmendat Pet. de Aliaco q. j. quarti ar. iij. quæ est. Sacramentum est signum significans efficaciter effectum dei gratuitum. Et per effectum gratuitum, intelligitur gratia gratuita faciens accidentalis, uel gratia substantialis, quæ est corpus christi. Ista distinctio, omnino sacramento conuenit proprie dicto, & solũ tali respectu cuiuscumque; copulæ: altem posita cõstantia subiecti. Et licet de facto solum prædicetur de signo spirituali. Et ita est cõmunis signis sensibilibus, & non sensibilibus. ¶ Cui placet saluare definitionem Scot. & cõmunia dicta sanctorum (quæ oēs loquuntur de sacramentis, ut de facto instituta sunt) potest dicere, quod signum spirituale si institueretur a deo ad significandum effectum gratuitum nõ esset sacramentum: & consequenter, quod ratio sacramenti includit, quod sit signum sensibile. Et licet hoc nõ habeat ex deriuatione nominis, & prima eius impositione: habetur tñ ex usu loquentium: quæ habet uicẽ impositionis: maxime quia nomina sunt ad placitum: & per hoc soluta est prima replicata. ¶ Ad secundum dicitur, quod nec corpus christi: nec character est sacramentum nõ solũ, quia est signum non sensibile: sed quia non est signum efficax sui signati: non enim comitatur signatum: corpus. s. christi subiectum mysticum, corpus christi uerum: neque in suscipiente sacramentum, neque in sacramentum. Tum etiam: quia signatum nõ est effectus dei gratuitus: eo modo, quo accipitur in definitione: quia nec gratia gratuita faciens: nec gratia substantialis: tñ quia ad hoc significandum non sunt instituta a deo. Sic de characterẽ, qui non est institutus ad significandum gratiã: sed ad distinguendum, & configurandum, ut intra dicitur. ¶ Ad magistrum dicitur cum corpus christi dicitur sacramentum, & res: sacramentum capitur largè pro signo sacre rei, & non proprie, quod si querit.

Neque
chara-
cter, ne
quod cor-
pus chri-
sti sub
specie-
bus est
sacra-
mentum.

Quid de colūba sup christũ uisa, & linguis signis super capita apostolorũ uisus: quæ significabant plenitudinẽ gratiæ in christo, & apostolis: & ita eis tota cõuenit distinctio sacramentũ: ut patet discurrendo singulas particulas. Respondetur, quod non fuerunt signa efficaciter gratiæ: nõ enim habebant aliquam causalitatem respectu gratiæ. Precessit. n. plenitudo gratiæ signa: de christo manifestũ est: de apostolis patet: quia nõ propter signa fuit eis infusa gratia: sed quia fuerunt pleni gratia: apparuerunt signa. Fuerunt. n. illa signa a deo exhibita solum ad significandum plenitudinem gratiæ, nõ ad causandum. ¶ Sunt autem tres conditiones signi efficacis, secundũ Scot. q. iij. dist. præsentis uidelicet, quod sit signum practicum. i. habens aliquã causalitatem respectu signati. Secunda, quod sit signum certum: certitudine ut in pluribus. i. semper dũ non ponitur impedimentum ex parte sulcipientis. Tertia, quod sit naturaliter prius effectu signato. & omnia illa deficiunt in proposito. Et tantum de definitione sacramenti, ¶ Secundo notandum, quod de materia principali quæstionis, uidelicet an, & quomodo sacramenta sint causæ gratiæ: sunt opinioniones duæ contrariæ apud doc. quas recitat beatus Th. q. iij. huius dist. Et si militer sanctus Bonã. Vna est Alexã. de Ales. par. iij. q. viij. quam imitatur beatus Th. & durandus. Et hæc ponit quatuor per ordinem. Primum, & sacramenta sunt causæ gratiæ nõ tantum sine qua non. Nam causa sine qua nõ: nihil causalitatis facit ad inducendum effectum supra causas per accidens: sicut albus est causa per accidens domus, si ædificator, sit albus. Causa uero per accidens non pertinet ad artem: nec ingreditur definitionem. In definitione autẽ sacramenti ponitur: ut cã existat. Secundũ, quod licet sacramenta sint causæ gratiæ, nõ tñ actum effectiue gratiæ: nec principaliter: nec et instrumentaliter in uirtute principalis agentis: sed quãdam dispositionem præpam. Pro quò notat, quod ex sacramentis duo consequuntur in anima suscipientis sacram. Primum, quod est sacramentum, & res: sicut character, uel aliquid

Tres cõ-
ditio-
nes si-
gni effi-
caces.

Not. 2.
D
opinio-
nes de
causalita-
te sa-
cramen-
torum.

ornatus animę in sacramentis non imprimantibus characterem. Secundū, quod est res tantum sicut gratia. Respectu ergo primi effectus sunt sacramenta cause aliquo modo efficientes ad illū effectū instrumentaliter non principaliter attingentes. Sed respectu secundi; sunt cause disponentes tali dispositione, quę est necessitas, nisi sit impedimentum ex parte recipientis sacramentum. Dicitur ergo sacramentum esse causa dispositiua gratię: in quantum est causa instrumentaliter attingens primum effectum, qui est dispositio necessitatis ad gratiam. Tertium: in sacramentis oportet ponere aliquam uirtutē supernaturalem supra uirtutem propriā naturalem: quę est quedam res absolute spiritualis: quia ad effectū spūalē. Primum ostendit, quia cum sacramenta sint res corporales non habent uirtutē naturalem ad effectū spūalē: maxime respectu effectus, cuius solus deus est causa principalis. Secundum ostendit: quia uirtus causalis semper nominat principium actionis. Ad aliquid autē seu relatio non potest esse principium agendi, neque terminus actiōis. v. physico. Et ideo uirtus illa supernaturalis non est ordo sacramentorum ad effectū sacramentalē: ordo dico institutionis. quia illa est relatio: oportet igitur, quod sit aliquid absolutū. Quartum: quod uirtus illa, quamuis sit quid absolutū: tamen non est ens completum in natura: sed est quoddam ens incompletum: sicut motus. Huius rationem assignat: quia sacramentum est causa instrumentalis. Est autem hæc differentia inter causam principalem, & instrumentalem: quia agens principale agit secundū exigentiā suę formę: ideo uirtus actiua in ipso est aliqua forma: uel qualitas habens esse completum in natura. Instrumentū autem licet ei cōpetat duplex actio. una, quā habet ex propria natura: alia, quā habet ut motū a principali agente, & semper in quātū instrumentū attingit ad aliquid ultra illud, quod cōpetit sibi secundū suā naturā: siue illud, ad quod attingit sit ultima forma: siue dispositio ad eam: alias non ageret, ut instrumentum. Tamen uirtus eius, ut instrumentum proportio-

natur motui: quia agit, ut motum a primo agente. Est ergo uirtus illa ens incompletum, & diminutum non fixum in natura: & per se: non in aliquo decē generum: quia ens incompletum, quod est in anima, distinguitur contra ens distinctum per decem genera: reducitur tamen ad illud genus, in quo est uirtus completa principalis agentis: uel in quo esset: si esset in genere: quia uirtus increata non est in aliquo genere. Sic etiā non constituitur in aliquo genere bonitatis, nisi per reductionem, reducitur autem ad bona maxima, in quibus est gratia, quę quodāmodo est cōpletum ipsius uirtutis, quā finis eius. ¶ Addit etiam, quod non est inconueniens, quod uirtus spiritualis sit in re corporali, in esse incompleto. Ad quod adducit quatuor similitudines. Nam uirtus artis est in instrumentis motis ab artifice. Et sermo discipline audibilis contra intentionē animę quodammodo. In motu etiam cęli est uirtus substantię separatę mouentis. Et semen agit in uirtute animę uergetatiue. Consequenter dicit: quod illa uirtus licet sit una in uno sacramento, est tamen in omnibus, quę constituit sacramentum: hoc est in elementis, & uerbis finalis completę: & in singulis in esse incompleto. Et si queritur, quando hæc uirtus datur sacramentis: respondet, quod inchoatiue datur quando sacramenta instituuntur in specie instrumenti. Sed completiue datur, in usu sacramenti, quando actu mouetur a principali agente: licet statim cum usu sacramenti definat: nec est inconueniens, quod uirtus, quę motui proportionatur, datur rei statim, uel post modicum desitura. Hęc omnia colliguntur ex quęstio. iij. huius distincti. & varijs eius articulis. ¶ Alia est opinio, cui consentit sanctus Bonauentura. Rich. de media q̄lla. Sco. Ockam Tho. de argen. & eorum sequaces, quę tenet, quod deus constituit sacramenta sensibilia tanquam signa certa gratię, quam ipse creando producit in anima suscipientis sacramentum: aut in ipso sacramento effectum gratuitum ad hominū salutem ordinatū; quod

additur propter sacramentum eucharistię. Statuit enim, quod adhibito tali signo secundum modum, & formam lux institutionis: infallibiliter uult assistere suo signo: producendo gratiam, si non ponatur obex in suscipiente sacramentum: quā gratiam alias non produceret: si sacramentum illud non exhiberetur. Et de hoc fecit ecclesiam suam certam. Et ista ordinatio, siue institutio diuina uocatur pactum dei initum cum ecclesia. Et non est ponenda aliqua dispositio media inter sacramentum, & gratiā in anima: ad hoc, ut gratia infundatur: neque aliqua uirtus supernaturalis in sacramentis, aut usu eorum, quę instrumentaliter agerent ad effectum gratuitum, uel ad dispositionem preuiam. Probatio unius opinionis est improbatio alterius: ideo referuabitur ad probationem conclusiōnum in sequenti articulo ponendarum. Et ex illis etiam ostendit, quomodo sacramenta possunt dici cause effectus sacramentalis. ¶ Tertio notandum pro dicendorum intellectu: quia causa communitur diffinitur. Causa est, ad cuius esse sequitur aliud. i. causa est res, quę posita in esse, aliqua alia res ponitur in esse quid sit se. Addendum est: & quę non posita, aliud non ponitur eo modo, quo ponitur. quod ideo additur: quia alias quęcumque duo simul tempore producerentur, unū esset causa alterius: & ita si duo infantes simul tempore generarentur ex diuersis matribus: unus esset causa alterius. Et si di. quod illi ablatiui: quę posita: ponuntur in designatione consequentię: & per hoc important quandam necessitatem: ut sic intelligatur: quę posita: aliud necesse sequitur. Et sic solueretur instantia de duobus infantibus: quia uno posito in esse, non necessario alius ponitur in esse &c. ¶ Contra tunc nulla causa secunda esset causa: quia ad nullius positionem sequitur necessario effectus: non enim ad positionem ignis sequitur necessario calor, uel combustio: ut patet de pueris in camino ignis. Vnde omnis effectus pure contingenter sequitur ex causa secunda: quia posita causa secunda potest non sequi: non cōcur-

rente deo. Additur eo modo, quo ponitur: quia si idem calor producit simul ab igne, & sole: licet altero remoto, adhuc produceretur calor: tamen non eo modo, quo producit ab utroque: quia non est æque intensus: aut non in tanto tempore; citius. n. produceretur a duobus, quā ab uno solo. ¶ Si di. adhuc sequitur, quod si calor produceretur ab igne cū prima causa: & conseruaretur a sola prima causa: tunc ignis non esset causa caloris: quia remoto igne non remoueretur calor in casu. ¶ Dicendū, quod ignis tunc est causa productionis caloris: quia sine igne non est productus: sed non est causa cōseruationis caloris: uerū si igne applicato calefactibili deus suspenderet actionē ignis: & se solo produceret calorem in calefactibili: tunc ignis non esset causa huiusmodi caloris producti: quia si ignis applicatus non esset: adhuc calor a deo productus esset. ¶ Et si diceres. Tunc ignis presens calefactibili non suspensus: non esset causa caloris in calefactibili geniti: quia calor ille potuit produci a solo deo remoto igne: ergo &c. Respondetur negando ultimam consequentiā: quia non dicitur in definitione cause: quia non posita non potest poni effectus: sed non ponitur, ita quod negatur actus, non potentia. Nunc autem Quō cā in casu, remoto igne non produceretur calor: quia si determinauit se deus non produceret regulariter calorem sine causa secunda presente: & hoc non est suspendere ignem presentem: agere in presentia ignis: sed ordinatam, & regularem suę uoluntatis determinationem, quę est non agere remota secunda causa. Et sic intellecta diffinitio causę uideatur esse conuertibilis. ¶ Ex quo patet, quod unam rem causare aliam: nihil aliud est, nisi ad presentiam unius rei aliam rem produci, uel esse: ut ignem causare calorem in aqua apposita: nihil aliud est, quā ad presentiam ignis calorem inesse aquę. Nec est imaginandum, quod inter causam immediatam, & effectum sit aliquod medium, ratione cuius diceretur causare: aut quod ipsa causa aliquid

Not. 3.

¶ E dicendum intellectum: quia causa communitur diffinitur. Causa est, ad cuius esse sequitur aliud. i. causa est res, quę posita in esse, aliqua alia res ponitur in esse quid sit se. Addendum est: & quę non posita, aliud non ponitur eo modo, quo ponitur. quod ideo additur: quia alias quęcumque duo simul tempore producerentur, unū esset causa alterius: & ita si duo infantes simul tempore generarentur ex diuersis matribus: unus esset causa alterius. Et si di. quod illi ablatiui: quę posita: ponuntur in designatione consequentię: & per hoc important quandam necessitatem: ut sic intelligatur: quę posita: aliud necesse sequitur. Et sic solueretur instantia de duobus infantibus: quia uno posito in esse, non necessario alius ponitur in esse &c. ¶ Contra tunc nulla causa secunda esset causa: quia ad nullius positionem sequitur necessario effectus: non enim ad positionem ignis sequitur necessario calor, uel combustio: ut patet de pueris in camino ignis. Vnde omnis effectus pure contingenter sequitur ex causa secunda: quia posita causa secunda potest non sequi: non cōcur-

Quō cā
secunda
causet.

ex se transfundat in effectum, aut huiusmodi. Sed causare est ad nudam presentiam rei aliam rem incipere, uel esse. Hoc autem ut dicit doctor: & post eum Pe. de Alia co. q. j. quarti art. j. contingit dupliciter. Uno modo, quando ex natura rei ad esse, & presentiam unius sequitur naturaliter esse alterius. Alio modo, quando ad esse unius sequitur aliud ex sola uoluntate alterius illud ad presentiam eius producentis: ut si rex statueret, quod habens denarium plumbeum signo regis signatum reciperet de camera regis 100. florenos. Denarius ille presentatus ad cameram regis: causa est receptionis. 100. flore. non ex natura plumbi: sed sola uoluntate regis. Primum dicitur causa proprie: quia est causa ex uirtute propria, id est ex uirtute, que est in ipsa: aut que est ipsa res, siue eius natura. Secundum uero dicitur causa in causa sine qua non. unde Pet. de palud. distinct. j. q. j. notificando causam sine qua non dicit. Causa sine qua non, est qua posita aliud ponitur aliunde &c. in causa quamuis secundum eum idem uideatur esse causa per accidens, & causa sine qua non. Hinc in naturalibus non contingit dare causam sine qua non: nec mediatam, nec immediatam: respectu alicuius effectus: sed tantum in uoluntarijs: quando scilicet causa uoluntaria determinat se ad presentiam alicuius (quod non est naturaliter productuum certi effectus) producere illum effectum: & non sine illius presentia. Sed contra hoc posset argui. Virtus causandi effectum quemcumque est plene, & sufficienter in prima causa: & in nulla re creata sufficienter, & plene: nisi quatenus ipsa causa prima, que deus est: liberet, & contingenter uoluit: & se determinauit: quod ad presentiam talis rei uult producere talem effectum: gratia exempli. Quod ignis siue calor est causa caloris: ex eo est: quia determinauit se deus, quod ad presentiam caloris uult producere calorem in alio subiecto: nec sic calor habet esse causam caloris, per aliquam aliam uirtutem sibi inexistente: sed solum ex eo, quod deus ita se determi-

Distin-
ctio cau-
sa in cau-
sam pro-
prie di-
ctam, &
in causa
sine qua
non.

nauit, quod ad eius presentiam: & non sine eius presentia regulariter uult producere calorem. Et si non sic determinauit: calor idem, qui nunc sine omni sua mutatione esset, esset calor: & non esset causa caloris. Unde deus nihil facit per causam secundam: quin illud faciat per se ipsum eque principaliter: & non minus, quam si solus faceret: immo ut dicit do. Pet. de Aliaco, ubi supra. Plus facit deus faciendo aliquem effectum mediante causa secunda: quam si faceret eundem effectum se solo: quia quando facit aliquem effectum mediante causa secunda: ipse non solum facit illum: sed etiam facit causam secundam esse causam illius effectus. Unde in factione qua aliquid facit mediante causa secunda, sunt plures termini diuine factiois: quam si faceret se solo: quia in prima unus terminus est effectus de nouo productus: & alius terminus ipsa causa secunda in esse cause. Sed in secunda est solum unus terminus, scilicet effectus productus: & per hoc ita uere est causa signum quodcumque: si deus determinat se ad eius presentiam producere signatum sicut calor est causa caloris. Et ideo illa distinctio cause in causam proprie, & causam sine qua non: non uidetur subsistere. Illa ratio uidetur mihi fortis, & satis probabiliter concludere: quod si deus determinaret se, quod ab hac die ad prolationem alicuius uerbi a quocumque prolatus, uelut dare pluiam: uerbum illud iam prolatus: ita proprie esset causa pluiam ad eius prolationem a deo causare: sicut calor est causa caloris: & hoc uidetur omnino uerum. Nihil enim habet creatura nisi ex mera uoluntate dei illud liberet, & contingenter sibi dante: & sic posset faciliter dici: quod sacramenta sunt uere, & proprie cause effectus sacramentalis, quem deus ex participatione sua, cum sua ecclesia ad eorum exhibitionem producit: & ita saluarentur omnes auctoritates sanctorum: & contra nullam militarent rationes. Nihil enim inconueniens, quod ignobilis, aut corporale sit causa nobilioris, & spiritualis ex ordinatione, & participatione

diuina. Nec hoc est aliud dicere: quam quod ad presentiam rei minus digne, & corporalis deus ex sua uoluntate libera producit effectum nobiliorum, & spirituales. Nec ex alia ratione causat, que cumque causa secunda naturalis causa. Ad saluandum tamen illud dictum, & differentiam causarum, potest dici, quod deus in prima rerum conditione determinauit se ad producendum effectum regulariter ad aliquarum rerum, & quorumcumque eiusdem speciei presentiam: & non sine eis. Et illis conuenit esse causam ex sua natura id est ex ea natura, in qua constituta sunt in earum creatione. Et dicitur regulariter: quia deus presentiam suam non alligauit creaturis: quoniam omnia, que potest cum creatura in genere cause efficientis: potest se solo: tamen ut frequenter quedam non agit sine creatura. Quandoque autem determinat se ad producendum effectum ad presentiam aliquarum rerum: non ex creatione siue sub earum constitutione: sed pro tempore post creationem earum. Et illa non dicuntur cause proprie, uel ex sua natura: quia non a conditione sue nature erant cause: quin immo naturam propriam habuerunt, priusquam instituerentur esse cause. Sic sacramenta habebant eandem naturam: puta aqua baptismatis, cum ceteris, quem nunc habet: sed non fuit causa, uel signum, aut sacramentum effectus spiritualis ante institutionem christi factam post suam incarnationem. Sed dicuntur cause sine qua non: & ita uidetur, quod illa difficultas consistit plus in terminis, quam in rebus: quantum ad differentiam cause proprie, & cause sine qua non. Et hoc uidetur intendisse dominus Pet. de Aliaco ubi supra. in propositione vij. qua dixit. Licet ad presentiam secundae cause proprie distet sequatur effectus: non solum ex uoluntate dei: sed ex uirtute ipsius cause, & ex natura rei: tamen quod ad presentiam alicuius cause secundae, sequatur aliquis effectus uirtute ipsius cause seu ex natura rei: solum est ex uoluntate dei. Nam hoc solum est: quia deus uult talem allu-

mere causam ad cooperandum sibi talem effectum, quem sine ea posset producere. Et in octaua propositione. Licet omnis causa secunda proprie dicta causet effectum ex natura rei: tamen quod ipsa sit causa proprie dicta non est ex natura rei: quia solum ex uoluntate diuina. Quod non aliter intelligi potest, nisi quod causa secunda est causa rei non habens ex aliqua naturali proprietate superaddita: sed ex uoluntate diuina se determinantis ad assistendum sue nature ad productionem effectus. Consequenter notandum, quod secundum communiter loquentes causa diuiditur in instrumentalem, & principalem. Dicitur tamen causa instrumentalis per oppositum ad principalem: & ita tot modis dicitur, quod principalis. Causa principalis dicitur quatuor modis secundum Sco. q. j. & iiii. huius distinctio. Primo modo per exclusionem cause superioris agentis: & hoc modo agere principaliter est agere independenter: & illo modo sola causa prima, est principalis: & omnis causa secunda, instrumentalis. Secundo modo causa principalis dicitur totum suppositum agens per aliquam sui partem: & pars, per quam totum agit, dicitur instrumentalis: & sic totus homo dicitur causa principalis uisionis oculus uero instrumentalis. Tertio modo causa principalis dicitur causa, que attingit effectum principale secunda aliquam prequam dispositionem: sic calor dicitur causa instrumentalis respectu ignis supposito, quod non attingat formam ignis generandi: sed tantum calorem. Quarto modo dicitur causa principalis, que agit per formam propriam intrinsecam: siue in sic agendo sit subordinatum agenti superiori, siue non. Et causa instrumentalis est, que non agit per propriam formam: sed tantum per motionem alterius mouetis: ut in scientia artis ut terra, uel securus. Et illo modo omnis dispositio necessitans ad formam, que est ratio receptiua, potest dici causa instrumentalis actiua quodammodo. Sic merita sunt causa instrumentalis premii. Nam proprie dicitur: per meritum acquiritur premium: & tamen meritum non causat premium: nec aliquam dispositio-

Not. 4
F
Diuisio
causae
in prin-
cipale,
& in-
strumen-
talium.

Arti. 2.
Cōcl. 1.
G
Sacra-
menta
no. le.
sūt cau-
sæ effe-
ctus sa-
cramen-
talis.

nam mediā: sed solummodo ipsum est dispositio prævia ex ordinatione diuina ad præmium: non tamen sicut ratio receptiua. ¶ Quantū ad articulum secundū est conclusio prima. Sacramenta nouę legis effectum sacramentalem causant, quem ex institutione diuina certitudinaliter significant. Hęc conclusio quantū ad primam partē probatur auctoritate, & ratione. Et ne ambiguitas incidat ex illo termino effectus sacramentalis: p̄fectū sacramentale intelligo gratiam gratū facientē, quā consequitur suscipiens sacramētū nō indignē: & hoc quātū ad oīa sacramenta præter sacramentum eucharistię: & quo ad illud præsentia corporis christi sub sacramentalibus signis speciebus scilicet uini, & panis. & sic intelligo quoties de effectu sacramentali fit mentio. Probatur igitur prima pars conclusionis auctoritate Augusti. in de bap. In solis elementis sacramenta efficiunt, quod figurat. Idem super Ioan. Quæ est uirtus ista aquæ, ut corpus tangat, & cor abluat. loquitur de aqua baptismi. Si abluit cor id est animam: ergo abluitionem causat. Non autem fit ablutio animę nisi per gratiam: causatur igitur gratiam. Itē Beda super Lucā. Christus tactu mundissimæ carnis suæ uim regeneratiuam contulit aquis. Vis regeneratiua est uis causatiua gratiæ, quia per solam gratiæ infusionem fit regeneratio. Item orat ecclesia. Proficiant in nobis domine sacramenta, quæ continent: scilicet gratiam: non continent autem gratiam formaliter: ergo uirtualiter: & non nisi sicut causa suum effectum. Item magister diffiniens sacramētū addit: ut imaginem gerat, & causa existat. Ad idē sonat Hugo. j. lib. de sacra. parte. ix. cap. j. ubi inter cetera dicit. Debet oē sacramentum quandam similitudinem habere ad ipsam rem, cuius est sacramētū, secundū quā habile sit ad eandem repræsentandam. Institutionem quoq; p̄ quā ordinatum sit ad illam significandū: postremo sanctificationem: per quā illam contineat, & efficax sit ad eandem sanctificandis conferendā. Ecce di-

cit sacramenta gratiam continere: non nisi causaliter: & efficacia esse ad conferendam gratiam sanctificandis. scilicet suscipientibus sacramenta. Consonat Tho de argen. dist. ij. q. j. ar. j. cū inquit. Sacramentum nouę legis est in genere causæ efficientis causa per se gratiæ diuinę, quod probat ex auctoritatibus nunc deductis. Quod autem sit causa per se, probat ex diffinitione causæ. Causa est, ad cuius esse sequitur aliud. v. Meta. & causa per se est, ad cuius positionem in actu semper sequitur effectus in actu. j. Physic. sed sic est de usu sacramentorum: ergo. Hęc ille. Ratione probatur sumpta ex quid nominis causę: nā ad esse sacramenti sequitur effectus sacramentalis, qui non sequitur sacramētum non posito: ergo sacramentum est causa sacramentalis effectus. Consequētia tenet per locum ad diffinitionem. Antecedens patet: quia deus instituendo sacramenta determinauit se ad producendum effectum gratuitum ad præsentiam sacramenti, quem non producere eo nō posito: ut infra patebit: ergo antecedens uerum. ¶ Secunda cōclusio. Nouę legis sacramenta non sunt causa gratiæ, ex natura propria eis in prima rerum conditione tradita. Probatur conclusio: quia ante institutionem sacramentorum a christo fuerunt, uel esse potuerunt res illę, quæ modo sunt sacramenta: & tamen nullam habebant efficaciam, seu causalitatem respectu effectus gratuiti, cum tamen tunc habebant eandem naturam, quā nunc: ergo causalitas eorū nō est ex natura propria: alioquin manente natura maneret & causalitas. Ad idem faciunt probationes sequētis conclusionis. In duabus cōclusionibus omnes concordat. ¶ Tertia conclusio. Sacramenta nouę legis non causant effectiue dispositionem præuiā ad sacramentalem effectum necessitatē. Hęc conclusio ponitur contra opinionem beati Tho. & Pet. de palu. cum inquit. q. j. dist. j. Secunda conclusio est, q̄ sacramenta attingunt ad productionem dispositionis ad gratiam, quæ est character, uel ornatus: & pari ratione

Cōcl. 1.

Cōcl. 3.
Sacra-
menta
no. le.
nō cau-
sant ef-
fectiue
disposi-
tionem
præuiā

ad gra-
tiam.

Chara-
cter nō
est di-
positio
præuiā
ad gra-
tiam.

ad gratiam sacramentalem, si differat ab alia gratia. Et secundum eius dictū supra recitātū: probatur cōclusio: quia illa dispositio secundum eū, esset character in sacramentis initerabilibus, & in alijs ornatus quidam characteri similis. patet ex præmissis: sed character ille non est dispositio ad effectum sacramentalem: neque ornatus ille est ponendus. Et si ponendus esset respectu eius, similiter & respectu characteris sacramenta nullam haberent causalitatem, eam, ut terminum attingentem: ergo conclusio uera. Consequentia nota. Et antecedens tripertitum probatur quantum ad singulas partes. Quo ad primam scilicet q̄ character non est dispositio præuiā ad effectum sacramentalem: & idem esset de ornatu, si poneretur. Arguitur. Dispositio, quę potest stare sine gratia sacramentali: & sine qua potest infundi, & stare gratia sacramentalis: uel eiusdem speciei, nō est dispositio necessitas ad gratiam sacramentalem: sed talis est character: ergo. Cōsequentia nota cū maiore Minor probatur: quo ad primam partē: quia character manet in reiditibus: imo in damnatis, in quibus nō est gratia. Similiter ficit acciditibus ad sacramentum imprimitur character: alioquin recedente fictione iterandum esset sacramentum: quod patet esse falsū: & tū non infunditur gratia. Patet ergo q̄ character potest stare sine gratia. Secunda pars minoris, q̄ sine charitate datur gratia: patet in circumfusione, quæ non imprimit characterem secundum eum: & tamē confert gratiā, immo secundū Pet. de palu. ubi supra in prima propositione, liberū arbitrium cōperit se principaliter ad gratiā disponere, & facere illud, quod est immediata dispositio ad gratiā: immo scdm eundē melior est dispositio p̄ lib. arbi. quā sit alia per dispositionē sacramentale, & licet sint eadem quantum ad efficaciam: nō tamen quantum ad essentiam. Similiter baptizato baptismate flammis infunditur gratia sine characterē: non enim imprimitur character nisi uigore sacramenti. ¶ Item character est signum distinctiuū,

& configuratiuum: ut infra dicitur: tale autem signum sequitur gratiam ordinem naturæ. Nam signum distinctiuū præsupponit distinctionem eorum, quorum distinctionem ostendit. Similiter & signū configuratiuum præsupponit configurationem signatorū. Hęc autē dispositio, & configuratio fit per gratiā sacramentalem: ideo character præsupponit gratiam sacramenti, & sequitur ipsam ordinem naturę. ¶ Secunda pars principalis antecedentis, scilicet q̄ talis ornatus non sit ponendus: probatur: quia si esset ponendus: ornatus ille erit character: tū quia indelebilis: non enim habebit contrarium, tū quia erit distinctiuus ab his, quæ non habent talem ornatum: & configuratiuus his, quę habent: & hęc sunt condiciones characteris: ut infra dicitur. ¶ Præterea: tunc sacramenta imprimētia ornatum, ita essent initerabilia, sicut imprimētia characterem. Consequens falsum. Consequentia probatur: quia esse eadem ratio in his, sicut in illis. ¶ Præterea, ut arguit Scot. in quibus sacramentis imprimitur dispositio ad effectum principalem: si p̄pter obicem in suscipiente non causatur effectus principalis, tunc cessante obice sufficit dispositio impressa ad effectum illum principalem causandum: sicut apparet in sacramentis imprimētib; characterem, quę propter hoc sunt initerabilia. Sed in ficitē penitentię nihil est, quod sufficiat ad effectum penitentię cessante fictione. alioquin non oporteret talem ficitē confessum de eisdem peccatis iterum confiteri, quod non tenetur: ergo in sacramento penitentię non imprimitur talis dispositio. Pari ratione nec in alijs. Hoc illicitū concedit sanctus Tho. sed eius falsitas ostendit infra dist. xvij. q. j. arti. iij. ¶ Tertia pars minoris, scilicet q̄ respectu characteris, & huiusmodi ornatus si ponetur: sacramenta non habent causalitatem: ipsos ut terminum attingentem secundum eundē Sco. creatura nō pot agere instrumentali ter minus principaliter ad terminū creationis secundum ipsum opinantes. quod secundū eū maximē uerū est de substantia

corporea, cuiusmodi est sacramentum. Dispositio autem prævia: quam ponit scilicet character: aut ornatus est terminus creationis: ergo. Minor patet, quæ talis dispositio, est forma supernaturalis, & quælibet talis est, quæ non ducibilis de potentia naturali subiecti recipientis. Subiectum etiam quæ est in potentia obiectuali ad quamlibet talem formam. Sicut ergo sacramenta non sunt causæ instrumentales gratiæ ipsam attingentes: ita nec huiusmodi dispositionis: cū utraq; creatur, & est forma supernaturalis. ¶ Præterea. Dispositio illa est forma indiuisibilis: quia in subiecto indiuisibili sicut gratia: ergo producit in instanti: etiam quia terminus creationis. Sed sacramenta, quæ habent esse successiuum propter uerba uocalia, quæ de ratione sacramenti non possunt agere in instanti. ¶ Et si dicitur, quod ultima syllaba agit in uirtute priorum. Contra non potest agere in uirtute priorum, nisi priores aliquid derelinquant in subiecto: sicut nec ultima gutta cauat lapidem: nisi & priores aliquid abstulissent de partibus lapidis: & ita tota actio sacramenti est successiua. & ideo non erit ad terminum instantaneum. ¶ Præterea, ipsa ultima syllaba habet esse successiuum, & diuisibilis est in semper diuisibilia: sicut omnis sonus temporalis. Latet, & bene improbat hanc partem doct. subtilis: ideo transeo. ¶ Conclusio quarta. In sacramentis nouæ legis non est ponenda uirtus supernaturalis, per quam respectu sacramentalis effectus eis conueniat ratio causalis. Hæc conclusio ponitur contra tertium dictum sancti Tho. quo ponit uirtutem quandam spirituale super-naturalem in sacramentis, per quam concurrunt actiue instrumentaliter ad dispositionem, & dispositiue ad gratiam. Probatur itaq; conclusio. Primo, quod ista uirtus non est spiritalis: quia si sic: aut quia perficit spiritum: aut secundo, quia indiuisibilis: aut tertio, quia habet esse incompletum: aut quarto, quia habet tantum esse obiectiuum. Non primum: quia tunc non esset in corpore: & ita nec in sacramentis. Antecedens proba-

Cōcl. 4
H
In sacramentis
no. le.
non est
ponenda uirtus
supernaturalis.

tur: quia nulla perfectio spiritus informat corpus. Alioquin intellectio, & uoluntio, scientia, gratia, charitas possunt subiectiue informare lapidem: quod non conceditur maxime de potentia ordinata. Nec secundum: quia tunc non posset esse in subiecto diuisibili: nisi totum esset in toto: & totum in qualibet parte: quod non conceditur nisi de sola anima intellectiua. Et si hoc concederetur: tunc accidens migraret de subiecto, in subiecto, quia cū partes sacramenti non sunt simul: sed sibi succedunt: sic totum in qualibet parte migraret de parte prioris, in partem posteriorem succedentem. Nec tertium: quia tunc motus, & tempus dici deberent res, seu formæ spirituales. Si quartum: tunc non esset ens reale absolutum: nec esset subiectiue in sacramentis: quod ipse negat, quæ enim habent esse obiectiuum suo modo tantum sunt in anima: non in re extra. ¶ Præterea, quod uirtus illa simpliciter non sit ponenda: probatur: quia si uirtus illa est res aliqua: aut substantia, aut accidens. Hæc enim diuisio entis immediata fundatur in contradictione. Patet ex quid nominis utriusque: sed non est substantia manifestum est: nec accidens: quia non potest assignari, ei subiectum: quod probatur: cum enim illa uirtus in uno sacramento sit una, ut puta aqua, sacramentum habet unitatem formalem secundum illum: aut erit subiectiue in elementis: aut in uerbis: aut in intentione. Ex his enim integratur sacramentum: & in quocumque horum ponitur cætera superfluit, & non erunt de ratione sacramenti. Nec potest dici, quod sit in omnibus simul: quia idem accidens esset in diuersis subiectis, genere, loco, & situ distinctis. Sequitur similiter, quod accidens esset in accidente: quæ sunt absurda, & philosophiæ Aristotelis extranea. ¶ Nec sufficit dicere, quod quia habet esse incompletum: ideo illata de eo concedi possunt: simul etiam, quod cum sit spirituale: esse tamen non potest in re corporali. Quia quæro quid intelligatur per esse incompletum: aut esse successiuum: aut esse tale cui, aliquid deficit ad suum esse requisitum.

Si pri-

Si primum: sic motus, & tempus habent esse incompletum: & tamē utrumque est in uno subiecto adequato. s. in mobili secundum opinionem aliquorum. Vtrūque est per se in genere. Si secundum: tunc simpliciter non est. Nihil. n. actualiter est, cui deficit aliquid ad sui esse requisitum: sicut homo non est, si deficit materia aut forma. Præterea queritur: quando illa uirtus datur Sacramento: uel in principio: uel in medio: uel in fine: & quocumque datur reliquæ partes sacramenti superfluant: ita quod sine eis esset sacramentum: quia in quocumque instanti est uirtus sacramenti: in illo est plenum, & uerum sacramentum alijs omnibus circumscriptis: sicut in quocumque instanti forma humana est in materia: in illa est uerus, & perfectus homo: & ita esset sacramentum nondum existente forma. Si enim in principio prolationis formæ est uirtus: & ita sacramentum: nondum est forma: sed pars eius. Si in fine: tunc similiter non est forma: quia pars eius trahit. ¶ Et si dicitur (sicut ipse dicit) quod uirtus datur sacramenti inchoatiue, dum instituitur in specie sacramenti: sed completiue in usu sacramenti. ¶ Contra primum, illa institutio facta est a christo, dum adhuc ageret uitam mortalem in terris saltem ante ascensionem: ut infra dicitur: tunc autem sacramenta: quibus nunc utimur: non fuerunt quod uero non fuit: nihil recipere potuit, nec inchoatiue, nec completiue tunc quando non fuit. ¶ Contra secundum: quod non recipiunt hanc uirtutem completiue, dum sunt in usu: probatur: quia ex quo sacramenta consistunt in certa uerborum forma: quæ sunt de sacramentorum essentia. Quæro: quando ipsam uirtutem recipiunt: an existente prima syllaba, media uel ultima: & non potest dici nisi existente ultima: quia illa deficit, ceteræ non constituunt sacramentum: nec sequitur effectus sacramentalis deficiente aliquo substantiali in forma. Ultima autem syllaba, quæ est de necessitate sacramenti: quando est perfecta definit: definit autem per primum instans non esse: & sic recipiet uirtutem,

quando non est: quod est impossibile. Et si dicitur, quod recipit uirtutem per partes: quælibet syllaba unam partem uirtutis. ¶ Contra. Virtus illa est indiuisibilis: quia spiritalis, & supernaturalis: & ita tota simul producit in instanti a uirtute supernaturali, quæ est infinita. Item si haberet partes aut eiusdem rationis: aut diuersarum. Non secundum: quia est forma simplex: nec potest assignari diuersitas partium ex quibus componeretur. Si primum: tunc productio uno gradu, seu parte sufficeret ad esse sacramenti: sicut unus gradus gratiæ uel charitatis sufficeret ad hois sanctificationem, & peccatorum remissionem. Item similia illa, quæ adducit ad ostendendum, quod res spiritalis possit esse in subiecto corporali: non inducunt propositum. Primum non: quia in instrumento artis non est aliqua uirtus impressa ab artifice præter motum: si ponitur distinctus a mobili: & ideo supponit fallum. Similiter fallum est, quod in sermone discipuli audibili continetur intentio animæ. Intentio animæ est cognitio, quæ inheret potentiæ cognitivæ, quam perficit: non aliquid rei extræ: & forte hoc etiam ipse sentit: ideo addit quodammodo. Et si intelligitur inesse causaliter: nihil ad propositum: hic enim non queritur causa huius uirtutis: sed eius subiectum. Pariformiter in motu cæli non est uirtus aliqua, quæ sit principium effectuum alius effectus in inferioribus. sed per motum cæli sit applicatio partium cæli: quæ causat effectus in his inferioribus. ¶ De quarta uero similitudine dicitur, quod semen agit uirtute caloris, quæ est forma, seu qualitas materialis, & non spiritalis: nihil enim spirituale est in semine: sed quæcumque uirtus est in eo: est materialis, & extensa sicut suum subiectum: & ideo similitudines illæ deficiunt. ¶ Præterea & finaliter arguitur pro conclusione. Omnis opinio, quæ ponit pluralitatem sine necessitate, est pænitus irrationalis, & reprobata: sed talis est hæc opinio ponens ornatum, & uirtutem in sacramentis, modo ergo est irrationalis.

bilis. Consequentia nota. Maior probatur per philosophi: j. Phyl. quia ex hoc commendat opinionem Mellisij, praeferens eam opinioni Anaxagorae: qui non ponit pluralitatem, quam ponit Anaxagoras. Similiter. vij. Physic. & iij. de anima. quod natura nihil agit frustra: quare semper paucitas, si sufficit ad saluandum apparentia, est ponenda. Sicut ergo sequendo rationem naturalem, nihil est ponendum, nisi quod ratio naturalis concludit: ita & incredibilibus nihil est ponendum, nisi quod fidei ueritas, aut scripturae auctoritas, uel ecclesiae determinatio, aut certa ratio conuincit: alioquin fides nostra supponetur humanae uoluntati, contra illud. ij. Pet. j. Hoc primum intelligentes, quod omnis prophetia scripturae propria interpretatione non fit. Non enim uoluntate humana allata est aliquando prophetia: sed spiritus sancto inspirati locuti sunt sancti dei homines. & ideo, ut dicit magister, quod de monte scripturae non descendit: ea facilitate contemnitur, qua approbatur. Minor probatur: ad ponendum hanc pluralitatem ornatus, & uirtutis in sacramentis modo dicto: nulla est necessitas, aut ratio naturalis conuincens: neque scripturae auctoritas bene intellecta affirmans: nec determinatio ecclesiae compellens: immo hoc ponere uix est intelligibile: ut auct. sanctus Bonauen. Vnde uidetur pura fictio, & maxime in sacramento eucharistiae ponere in speciebus panis quaedam ornatum, uel dispositionem praeruiam: & in eis uirtutem ad transubstantiationem panis, quae sit sola uirtute diuina instituta. Hanc rationem ponit Scot. & eam ponderat plus caeteris dominus Pet. de Aliaco: quae etiam in ueritate est ponderanda, tanquam principium naturalis philosophiae, & theologiae. Et non parum miror, quomodo doctor Scot. qui pro ingenij sui acumine subtilis nominatur in tam salubri sententia constitutus: tot res multiplicauit sine aliqua ratione efficaci in praedicamentis accidentium: & maxime in relationibus: ponens penam tot res nouas, quot nomina signifi-

ficatiua: immo infinites plures: quae eisdem rebus non possent imponi plura nomina non synonyma. Quinta conclusio. Sacramenta nouae legis causae sunt gratiae non principales: sed primae, & quarto modis instrumentales. Prima pars probatur: quia non agunt independentes: nec sunt suppositae: nec artingunt effectum principalem saltem ex propria natura: nec per formam propriam: hi autem sunt modi causae principalis. Secunda pars patet: quia sunt causae dependentes quoad primum: & non agunt per propriam formam quoad secundum: sed sunt dispositiones immediate necessitantes ad effectum sacramentalem secundum ordinationem diuinam. Sexta conclusio. Sacramenta nouae legis non sunt causae per accidens effectus sacramentalis, Probatur: quia causa per accidens est, qua posita non necessario sequitur effectus: necessario stante lege: & ea remota non minus ponitur effectus: sicut musicus respectu adificationis: Nam non sequitur adificationis: quia musicus, nec (si non fuerit musicus) remouetur adificationis. Sacramenta uero sunt efficaciacia, & certa, & dispositiones necessitantes remoto impedimento: quibus positus certe sequitur effectus sacramentalis. Septima conclusio: & cum prima responsalis. Sacramenta euangelicae legis sunt causae sine qua non effectus sacramentalis: Patet quia sunt causae effectus sacramentalis: ex conclusione prima, & non causae naturales, siue ex natura propria: ex conclusione secunda: ergo sunt causae sine qua non. Tenet consequentia ex sufficienti diuisione. Item ex uoluntaria institutione diuina sine eis non causatur effectus sacramentalis: causatur autem eis positus: ergo sunt causae sine qua non. Tenet consequentia ex quid nominis causa quae non posita in. j. ar. Et tantum de arti. ij. Quantum ad articulum tertium est primum dubium, contra primum notabile, quo definitum est sacramentum: nam sacramentum non est distinctibile, quia non est res una, neque est substantia habens genus, & differentiam essentialis;

Cōcl. 5
Sacramenta
no. le
causa
sūt gra
tiae non
princi
pales.

Cōcl. 6
Nō per
accidēs

Cōcl. 7

Arti. 3.
Dub. 1.

haec aut sola definiuntur. Solutio: quae uis de materia huius dubij, an scilicet sacramentum sit distinctibile definitione proprie dicta. Sco. & Richar. latē disputant: quia tñ illa materia magis est logicalis, quam theologialis: nec refert ad efficaciam sacramenti, an sacramentum distinctatur logicaliter, uel metaphysice: breuiter, & sufficienter absoluit se de hoc Ockam: & post eum do. Per. de Aliaco ubi supra arti. iij. ita dicens. Sciendum, quod duplex est distinctio secundum philosophum. ij. Post. Vna est oratio exprimens quid rei. Alia est oratio exprimens quid nominis. Primo modo nihil distinctur, nisi sit res una: hoc est terminus significans unam rem. Et si sit una unitate compositionis ex se distinctis sui generis. tunc proprie distinctur per genus, & differentiam essentialem: & sic aggregatum non potest distincti. Si uero sit simplex sicut angelus, anima: aut una unitate compositionis partium eiusdem rationis: sicut qualitas intētibilis, ut caliditas, charitas, gratia: sic potest distincti per genus, & differentias accidentales: & per multos conceptus, quorum quilibet est in plus, & totum in aequo. Distinctio primo modo dicitur quidditatiua: secundo modo dicitur descriptiua: quia prima praedicatur essentialiter de distincto: secunda accidentaliter. Distinctio quid nominis potest omnis terminus categorematicus distincti, quod quid significet in recto, uel in obliquo. Nam pro omni nomine possunt poni plura nomina distincte significatiua illa, quae significantur per illud unum nomen tam in recto, quam in obliquo. Ad propositum dicitur, quod sacramentum non potest distincti primo modo hoc est distinctio quid rei, quia sacramentum non est res una: sed aggregatum ex pluribus sicut dicit Aug. Accedit uerbum ad elementum: & sic sacramentum, sed tantum distinctur distinctio quid nominis. Et per hoc ad rationem dicitur, quod arguit uerum de distinctio quidditatiua: quia non distinctur sacramentum: & de illa loquitur philo. vij. metaphysice. Secundo dubitat circa hoc, quod in probatione ter-

Dub. 2.

K dubitat circa hoc, quod in probatione ter-

re cōclusionis dictū est, quod creatura non concurret effectui ad terminum creationis: utrum creare simpliciter repugnet creaturae. Et uidetur, quod sic: quia creare soli deo conuenit; ergo. Antecedens probatur per beatum Augustinum. de tri. c. vii. & ix. ostendentem solum deum esse creatorem. Et ad idem sonare uidentur multae auctoritates sanctorum. In oppositum. Creatura potest communi cari uirtus creandi cum deo: ergo creare non repugnat creaturae. Consequentia nota. Antecedens probatur: quia communicare uirtutem creandi non implicat contradictionem: ergo a deo non est negandum. Antecedens probatur: quia multi conati sunt repugnantiam illam inducere uarijs rationibus, quae tamen omnes sunt inefficaces, & solubiles: inter hos laborauit beatus Thome cuius rationes soluit Sco. qui ad probandum idē adducit alias rationes, quas soluit Ockam: & rationes eius in parte nititur soluere do. Per. de Aliaco ubi supra arti. ij. Relinquitur igitur, quod euidenter ostendi non possit contradictionem: ergo. Pro responsione memorandum, quod quaestio haec mota est dist. j. lib. ij. ubi responsio est post doctrinam struam, quae creatura non potest creare capiēdo creare, ut includit causam subiectiuam non coefficientem: uidelicet ut crearet aliquid producere de nihilo: hoc est non de potentia subiecti siue non concurrere subiecto in suo genere causandi. Sicut etiam capitur a tractatoribus huius dubij. Probata est haec responsio per rationem sumptam ab experientia. Vnde patet, quod responsio illa praesupponit ordinem naturalem causarum: & per hoc non satis generaliter responderet ad quaestionem. Et ideo notat hic Pe. de Aliaco ubi supra. arti. ij. quod sicut dicitur, quod deus aliquid potest de potentia absoluta, quod non potest de potentia ordinata: sic etiam creatura potest aliquid de potentia ordinata, quae uidelicet potest secundum ordinem a deo nunc institutum. Potest etiam aliquid de potentia absoluta, siue obedientialiter secundum quam potest quicquid mediante ipsa, deus potest producere: non solum secundum ordinem nunc institutum: sed secundum ordinem

Vtrum
creare
simplici
terre--
pugnet
creatu
rae.

institui possibilem. Et ita natura aliqua potest in effectibus contrarios effectibus, quos modopoteest. Sicut de cataplasmate sicubi apposito uulneri regis Ezechiae per Esaiam prophetam, quo sanatus est: ut habetur. iiii. Regum. xx. Dicunt expositores, quod sicut secundum naturam propriam erant contrariae sanationi ulceris: tamen ex speciali miraculo, & ordinatione diuina speciali induxerunt effectum contrarium. Sic nulla uidetur includere contradictionem, quod per nouam institutionem diuinam ignis algeret. Posset enim ordinare deus, quod ad praesentiam ignis produceretur frigiditas in subiecto approximato manente forma ignis. Quibus praemissis respondetur ad dubium per duas propositiones. Prima propositio Creaturae repugnat creare secundum ordinem, & naturae cursum nunc a deo constitutum. Hanc propositionem relinquo probatam ex secundo. Quae Secunda propositio. Creare non repugnat creaturae quin possit producere effectum non ex subiecto supernaturaliter. Illa propositio probatur: quia sicut deus ordinauit; quod ignis producat calorem in passo approximato: ita posset ordinare, quod ignis produceret calorem non in passo, seu subiecto. Nullam enim hoc includit contradictionem: nam prima ordinatio fuit merè contingens: ergo potuit, & potest mutari. Praeterea potest deus nouam creaturam corporalem, uel spirituales producere, & uelle creaturam sibi cooperari ad producendum talem effectum totum secundum se, & quodlibet sui: cum hoc nullam includat contradictionem, quod si faceret, creatura crearet. Praeterea: ut arguit Pet. de Aliaco ubi supra, licet deus talem legem naturalem rebus indidit: quod unus angelus non producat alium, tamen non apparet contradictionem, cur hoc non possit absolute: sicut ignis potest producere ignem: cum sit perfectionis posse producere sibi simile: & angelus sit multo perfectior igne. Item uidetur, quod etiam nunc de facto ignis producat calorem sine subiecto: & per consequens creat. Antecedas

patet in sacramento altaris, nam si ignis applicatur calici consecrato, producat calorem, ut patet ad sensum, & iste calor non est in subiecto. Quae nec ualet solutio Ockam, qua dicit, quod calor ille ad praesentiam ignis creatur a solo deo, & non actione ignis: quia in fide christi nunquam neganda est apparentia sensus naturaliter bene dispositi: nisi ubi expressa auctoritas fidei, uel efficax ratio superata ex his, quae sunt fidei ad hoc cogunt; sed ita apparet sensui, quod ignis applicatus producat calorem post consecrationem sicut ante: nec est aliqua auctoritas fidei in oppositum: quia licet negetur in sacramento eucharistiae esse panis: quatenus appareat post sicut ante consecrationem, propter determinationem ecclesiae; nihil tamen cogit dicere, quod ignis post consecrationem non producat calorem sicut ante. Verum haec ratio facile soluitur: nam dicitur (ut dicit Ockam) quod omnes mutationes in speciebus sacramenti fiunt immediate a solo deo: & ad improbationem dicitur, quod secundum fidem nulla apparentia neganda est & c. nisi comitetur miraculum supra naturam, sicut in proposito miraculosum est accidens subsistere: & similiter produci sine subiecto: ad effectum autem miraculosum non cooperatur creatura ipsum attingendo. Praeterea ad sensum apparet, quod ad praesentiam ignis incipit esse calor: & hoc non negatur: sed an ille calor incipiat per actionem ignis, uel solo deo, non apparet ad sensum, & per hoc negans actionem ignis, nihil negat apprens ad sensum: & ita patet, quod ista ratio. d. Pet. de Aliaco deficit, nec sufficienter improbat rationem Ockam. Et illa propositio est de mente magistri d. huius quarti. cap. vlti. di. Posset deus creare aliqua per aliquem, non per eum, tanquam auctorem: sed ministrum; licet cum quo, & in quo opere ut. Tertia dubitatur contra conclusionem ultimam. Sacramenta non sunt causa gratiae sine qua non: ergo conclusio falsa. Antecedens probatur. Sacramenta ita uere: & proprie sunt causa gratiae: sicut ignis est causa ignis ab eo producti: & sicut calor non.

caloris

caloris: sed ignis & calor sunt causae proprie dictae, & non causae sine qua non ergo & sacramenta. Consequentia nota: quia non est ratio, cur tam uarie. Minor est ab omnibus concessa. Maior probatur: quia eadem ratione, quae ignis est causa ignis, & calor caloris: sacramenta sunt causae gratiae & effectus sacramentalis & non alia: ergo quae proprie, & uere sunt causae. Consequentia nota: antecedens probatum est in. j. arti. Et si dicitur, quod non est simile de igne, & sacramentis. Unde potest hic assignari triplex ratio. Prima quae supradicta est: quia causae naturales receperunt rationem essendi causam simul cum prima sua conditione, quare ceperunt esse: & per hoc ratio causalis inseparabiliter comitatur naturam sacramenta uero non in sua prima conditione, sed longe post: ut ibi dictum est. Secunda: quia causa naturalis habet in se uirtutem naturalem, per quam producit effectum: non sic sacramenta: ut dicit conclusio. iiii. Tertia nam causae naturali essentiale est producere suum effectum sub lato impedimento in passo disposito: ita quod non potest esse, quin sequatur effectus. Unde in definitione causae dicitur, ad cuius esse sequitur aliud: sed effectus sacramentalis non est de essentia sacramentorum, nec sequitur eorum essentiam: quia essentiae sacramentorum. s. materia, uerba, intentio, poterant esse ante institutionem eorum: & tunc non habuissent effectum sacramentalem: non ergo sequitur effectus sacramentalis essentiam: sed tantum per actionem diuinam. Et hoc est, quod uult Hugo. h. j. de sacramento. ix. c. iiii. dicens, quod elementa sacramentalia sunt, non natura prima facit: sed institutio: & ideo causae naturales sunt uere, & proprie causae: & non sacramenta. Contra. Ista prima differentia nihil facit ad propriam rationem causae: nam quicquid est causa, a deo recipit, quod est causa, i. quod ad eius esse sequitur aliud: sed nihil refert ad rationem causae, utrum hoc recipiat a principio suae productionis, an postquam fuerit productum, quia si recipit post suam productionem: ita uere ad eius esse sequitur aliud post institutio-

Latè disputatur hoc dubiù.

nem in esse causae: ac si recipisset in sua productione: quia ita uere est res calida, quae recipit calorem post suam productionem: sicut si calor esset sibi in principio comproductus. Nec secunda differentia potest stare: quia non omnis causa naturalis agit per uirtutem sibi in existentem a se realiter distinctam, Quod probatur signo unam (exempli causa) a calorem: quare an a calefaciendo agat per se, uel per uirtutem superadditam. Si primum: habetur propositum, quod agens naturale non agit per uirtutem sibi in existentem. Si secundum: quare de illa uirtute, utrum agat per se, uel per aliam: & sic erit processus in infinitum rerum actu existentium: quod est impossibile: aucta bitur una uirtus, quae seipsa non per se superaddita agit: & illa erit propriissima causa: ergo illa differentia nulla. Sic de terra differentia, qua dicitur, quod causa naturali essentiale est causare & c. distinguitur. Quia, aut quod dicitur essentiale sic intelligitur, quod impossibile sit rem illam esse; quin causet passio disposito & c. Vel quia de facto quando cõti; est stante ordinatione diuina, & passo sufficienter disposito, & approximato causet, si primo modo: tunc nulli causae secundae essentiale est causare: eo quod quamlibet talem possibile est esse, & tamen non causare. Potest enim deus quamlibet causam secundam conseruare in sua essentia absque hoc, quod causet suspendendo solum suam coactionem, quae tamen non est de essentia creaturae. Probatur: quia ordo naturae a deo, secundum quem creaturae conuenit causare, a deo contingenter est institutus: & potest reuocari, & mutari saluis naturis rerum. Potest enim deus se solo omnem rem positum producere: & omnem causalitatem cuiuscumque creaturae a terre perpetuo, sicut potest ad tempus: ut fecit de igne in fornace babilonica. Si secundum modo intelligitur: tunc igitur est essentiale sacramentis causare effectum sacramentalem saltem post institutionem, sicut calori causare calorem: quia de facto stante ordinatione diuina quando cõti; exhibentur sacramenta subiecto disposito

Gab. Biel. bb

Alius
modus
imaginā
di, secū
dū quē
sacramē
ta sunt
cā gra
tię.

incipit esse gratia in anima suscipiens sa
cramentum. Ad hęc respondendo pri
mō pono quendam modum, quem exa
minandum offero lectori nihil asseren
do, qui mihi uidetur ualde probabilis: &
in sententia non discordare a sententia
aliorum: etsi parum in uerbis distat. Vn
de primō dico, q̄ omnis causalitas causę
secundę conuenit creaturę ex sola libe
ra uoluntate diuina contingenter de
terminantis se ad presentiam, seu po
sitionem creaturę producere aliam crea
turam. Secundō, q̄ si causa sine qua
non, dicitur causa ad cuius esse ex sola
uoluntate alterius sequitur aliud esse;
omnis causa secunda est causa sine qua
non: quia omnis causa secunda sic se
habet, q̄ ad positionem eius ex sola uo
luntate diuina se determinantis produ
cere aliud ad illius causę positionem se
quitur aliud: quia circumscripta diuina
uoluntate contingenter agente nun
quam ad positionem causę secundę se
quitur aliud. Horum declaratio satis pa
tet ex illo articulo. ¶ Ex quo uidetur
sequi tertio: q̄ ita proprie sacramenta
post diuinam institutionem sunt causę
gratię, & effectus gratiiti: sicut quęcūq;
cā naturalis est causa sui effectus: q̄ pa
tera: q̄ utraq; causę sunt causę sine qua
non: & inter causas sine qua non, non
est diuersitas quantum ad rationem cau
sę: ut patet in reprobatione differenti
rum statim positarum. ¶ Quarto; q̄
sacramenta ita attingunt effectum sa
cramentalem effectiue; sicut calor calo
rem, & sol splendorem. Patet: quia
utrumq; in hoc attingit effectū uisum:
q̄ ad positionem eius deus producit ef
fectum: nec est alia attingentia hic uel
ibi. ¶ Quinto: licet sacramenta causent
gratiam; tamen quam causę sine qua non:
non tamen creant gratiam. Patet: quia
non causant gratiam, nec causarent eā,
nisi in subiecto susceptibili scilicet ani
ma intellectuua. Deus autem creatur:
quia in producendo gratiam non inni
tatur subiecto: posset enim ita produ
cere extra subiectum sicut in subiecto.
Nec est inconueniens eundem effectū
creari a deo, & produci a creatura, uel

de subiecto: ut habitum est in ij. distin
j. q. j. art. iij. Hęc imaginatio magnifi
cat potentiam actiui in deo: quia po
nit solum deum omnem effectum posi
tiuum secundum se, & quodlibet sui cau
sare principaliter, & proprie per actum
proprium sui libere uoluntatis creaturę
uerō tantum concurrere ex diuina uo
luntatis determinatione tanquam cau
sam sine qua non; modo supra exposito.
Et hoc satis concordat scripturę, & di
ctis sanctorum. Aut enim apostolus. Nō
q̄ sumus sufficientes cogitare aliquid a
a nobis, quasi ex nobis: sed sufficientia
nostra ex deo est. ii. Cor. iij. & j. Corin.
xiii. Deus operatur omnia in omnibus.
Et secundum hoc negant hoc. commu
niter creaturam concurrere ad effectū,
seu terminū creationis: puta animę, uel
gratię & c. tanquam causam proprie di
ctam: non autem tanquam causam sine
qua non. Nā concedunt de dispositione
de congruo respectu gratię: & de meri
to respectu glorię: & de dispositione em
brionis humani respectu animę intelle
ctiue, q̄ sunt causę sine qua non: licet om
nes illi effectus proprie creentur a deo.
¶ Sed contra hanc imaginationem for
titer replicatur. Nam ex his positis se
queretur, q̄ anima intellectuua educeretur
de potentia materię: & per conse
quens non uere crearetur: nō enim pro
duceretur de nihilo. Similiter & gratia.
Consequens falsum. Cōsequentia pro
batur: quia qua ratione forma materia
lis educitur de potentia materię: eadem
ratione & illa. Probatur: quia utrobq;
est causalitas sine qua non: & ita æqua
lis ratio causandi: & utrobq; est æqua
lis innitentia causę secundę, ipsi mate
rię. i. subiecto. Nam sicut ignis producē
do formam ignis innititur subiecto: quia
presupponit subiectum: nec producere
posset eam, nisi in subiecto suscipiente.
Sic qualitatiua dispositio embriōis, quę
est causa sine qua non, productionis ani
mę, non concurreret in suo genere cau
sandi ad productionis animę, nisi esset
subiectum. i. embrio recipiens in se animam,
quę producit suo mō de. causis sine qua
non gratię. ¶ Ad hanc replicam posset

Modus
i magi
nādi im
pugnaf.

tripliciter fingi respōsio. Primō, q̄ cau
sę naturales educunt suas formas, quas
efficiunt de potentia materię: & non
qualitatiue dispositiones embriōis ani
mę intellectuā: nec sacramēta gratiam
propter aliquem occultū modū, quo se
habent ad suos effectus naturales, quę
nō est in his causis respectu animę, uel
gratię: quę tñ uerbis non pot̄ exprimi:
sed in hoc stādum est auctoritatibus san
ctorum, qui negant animam intellectu
uam, & gratiam educi de potentia ma
terię, uel subiecti: sed de formis natura
libus concedunt, sicut de uirtutibus se
minalibus elementorum loquitur Aug.
de trin. sicut in pleriq; statur auctori
tibus sanctorum sine ratione probante.
¶ Vel forte aliter dici posset magis con
formiter prædictis, q̄ proprie loquendo
nullus effectus educit de potētia mate
rię: sed omnis effectus immediatē, uerē:
& ppriē a solo deo creatur: causa autē se
cunda habet eā ratum, ut causa sine qua
non secundum: hanc imaginationem.
Et quęquid philosophi locuti sint de
causalitate causarū secundarū, totū redū
cēdū est ad causam sine qua non: & solū
apud primā causam est uera, & propria
causalitas: quia ipsa sola est, quę actu sue
uolūtatē proprie, & uerē producit re
de non esse ad esse: & si hoc agat ad præ
sentiam causę secundę: hoc agit merē
uoluntariē non quasi causa secunda re
quiratur: uel quasi aliquid ageret, sine
quo effectus a prima causa produci nō
posset, & p hoc est tamē causa sine qua
non: deus autem nihil producit de po
tentia subiecti cū nullo indigeat in sua
actione. ¶ Vel posset dici tertio, q̄ ter
minus obscurus: & non multū apud
originales doctores uirtutus: & per hoc
habere potest nescio quid latentis peri
culi: & est difficilis intellectu: ut uult do
minus Pe. de aliaco. Si ergo, educt de po
tentia materię est causam in producen
do (extendendo nomen causę ad cau
sam sine qua nō) inniti materię seu sub
iecto. i. requirere subiectum sui effectus,
quem causat: ita q̄ si non esset subie
ctum, non causaret: nihil inconueniens

dicitur, cū dicitur, anima uel gratia pro
ducitur ab aliqua causa sine qua nō, de
potentia subiecti. i. sic q̄ causa sine qua
non, nō cōcurreret effectiue: si nō esset
subiectū recipiens animā, aut gratiam.
Siquidem ille intellectus sanus est, & ca
tholicus: nec ex hoc sequitur, q̄ anima
intellectiua sit ex traduce in sensu, in
quo hoc negat beatus Hier. & Aug. in
ecclesiasticis dog. de hoc in secundō la
tius uide dist. xviij. q. j. Hunc autem in
tellectum omnes concedunt: concedūe
enim q̄ non concurreret, nisi esset sub
iectum recipiens animam. Siquidem
uis illa disponit, & organizat pro rece
ptione animę: suo modo de sacramētis
respectu gratię. Si uero educi de potē
tia subiecti aliquid aliud dicitur: exprima
tur clarē significatio termini: & secun
dum hoc respondeatur uera conceden
do, & falsa respuendo. Fateor me uirtu
rem huius uocabuli ignorare secundum
acceptiōnem diuersorum. Hęc non scri
bo, quicquā asserendo: sed tantum reci
tando occasionem dare cupiens docto
ribus, quorū in his informationē peto,
& expecto: interim non recedens a cō
muni modo loquendi doctorum premis
sis: conclusionibus in art. ij. Et secun
dum hoc respondeo ad dubiū, q̄ causę
naturales secundum usum doctorum di
cuntur causę proprię: sed sacramēta
causę gratię sine qua non. Et negatur
maior: rationis: q̄ eo modo, quo causę
naturales sicut causę effectuum, natura
lium etiam sacramēta sint causę gratię:
& pro causa differentię assumitur prima
causa. ¶ Ad improbationem dicitur, etsi
nihil refert ad rōnem causę, siue uirtus
causandi recepta sit in principio cōditio
nis: siue post rem productam, quoad re
ipsam: refert: tamen quantum ad modum
loquendi. Et quia magis trahitur sic
loqui: & ex loquendi usu trahitur signifi
catio termini. Sunt enim termini ad
placitum utentium: & ideo, quia pla
cuit dicere causam naturalem, & proprie,
quę esse causę recipit simul cum natura
a principio conditionis: & causam sine
qua nō, q̄ hoc recipit posterius: stabūt
cōclusiones supradictę. P̄ oest etia asse
bb 2

gnarialis differentia inter causam naturalem, & inter causam sine qua non. Nam causę naturali cōuenit causare secundum totā speciem ita quod omne illud, in quo saluatur natura talis secundū speciem potest in similem effectū: nō autē sic est in causa, sine qua nō: nā si laicus habeat materiā eucharistię, intentionē consecrandi, & proferat uerba formalia: nō tamē cōsecrat: & tū eadē est natura specifica panis, uerborū intentionis in laico, & sacerdote ut ponit illa tamen differentia non sufficeret in causa naturali: quę causaret ex proprietate indiuisibili nō specifica: ualeat quāntū potest. De aia intellectua magis spectat ad secundū librum. Pro illa opinione de causalitate clarissime uidetur facere, & alludere Pet. de pal. dist. j. q. j. quarti scripti: uide ibi multa optime ad propositum facientia. Et tantum de illa quęstione.

Q V A E S T I O . II.

ARTICULUS I. **Q**UANTUM QUÆRITUR UT RUM CŌGRUEBAT INSTITUI SACRAMENTA IN CUIUSLIBET LEGIS TEMPORE PRO LAPSI HOMINIS REPARATIONE. ¶ Tribus articulis quęstio illa terminabitur: notabiliū, cōclusionū, & solutionibus dubiorū. ¶ Quantum ad primū

Arti. 1.
Not. 1.

Sacramentorū institutio fuit necessaria simpliciter. ¶ Etiam non sunt necessaria homini ad finem, quę est beatitudo: quia beatitudinē potest deus conferre homini sine sacramentis: beatificat .n. angelum sine præuijs sacramentis: similiter & hominē si in statu innocentie sterit, beatificasset nullis præcedētib; sacramentis. Deniq; de facto sal

uat quosdam sine sacramentis: eos. s. qui propter defectum ministrorum sacramentis, quę desiderant, uti nō possunt: sicut de baptizatis baptismo fluminis, uel sanguinis: non enim (ut ait magister) deus suam potentiam alligauit sacramentis. ¶ Pręterea. Sicut omnis effectus ad extra est in libera potestate diuinę uoluntatis ad producendū & non producendū: ita & modus producendū. Vnde sicut nunc ordinauit hominē saluari per sacramēta: ita potuit, & potest alium ordinem saluandū instituere. Omnia enim ad extra a summa, & omnipotentē, ac libera uoluntate sunt cōtingentes: ut uult beatus Aug. ii. de trin. cap. iij. ¶ Est tamen quędam necessitas ex suppositione, quę est necessitas consequentię, non consequētis: ut necessariū sequitur: si homo loquitur, uiuit: quamuis ipsum uiuere nō sit necessarium. Hoc modo ex suppositione diuinę ordinationis (qua ordinauit nullum de massa perditionis propagarum saluare regulariter .i. si non excusat suscipiendi in potentia nisi per sacramēta) ipsa sacramēta sunt ad salutem necessaria: quia impossibile est aliquem saluari sine sacramentis stante illa ordinatione christi. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu sancto, non potest introire in regnum dei. Ioan. iij. Verum non omnia sacramēta sunt hoc modo necessaria: ut infra particularius dicitur. Quęrit ergo quęstio de institutione sacramentorum congruitate. ¶ Secundū notandum, quod tres sunt distingui hominum status. Primus

Not. 2.
B
Tres status hominis.

naturę perfectissime, qui est in beatitudine: de qua Boet. iij. de consol. q. est status omnium bonorum congregatione perfectus. Secundus est naturę integrę nondum a perfectione suę conditionis lapsę: qui dicitur status innocentie: hic fuit status hominis in paradiso. Tertius est status naturę lapsę siue corruptę per peccatum, .i. primi hominis. Primus erit hominis status in patria. Secundus fuit in paradiso: hoc est sub præcepti obedientie. Tertius est hominis de presentis exilij miseria. Et hic

status

status hominis lapsi subdiuiditur secundum triplicem legē. Est .n. status hominis lapsi sub lege naturę: sub lege scripta moysi: & sub lege ueritatis, & gratie, quę est lex christi secundū illud Ioan. j. Lex per Moysen data est: gratia, & ueritas per Iesum christum facta est. ¶ Tertio notandum, quod sacramēta sunt quędam medicinę homini lapsi traditę: aut curatiuę ut baptisimus, pęnitētia, & extrema unctio: aut preseruatiuę ut cōfirmatio, eucharistia, matrimoniu, & ordo. Vnde & Hugo ait cap. iij. parte .ix. lib. j. de sacra. Ipsa medicina ipsa sunt sacramēta. & c. iij. dicit ea uasa medicinalia: unde ait. Deus medicus: homo egrorus: sacerdos minister uel nuntius: gratia antidotum: uas sacramentum. Medicus donat: minister dispensat: uas seruat, quę sanat percipientem egrotum gratiam spiritualē. Et magister. Contra peccati originalis, & actualis uulnera, sacramentorum re-

Arti. 2.
Cōcl. 1.

media deus instituit. ¶ Quantum ad articulum secundum est conclusio prima. Antelapsi hominis natura adhuc integra, sacramentorum institutio non fuit congrua. Probatur conclusio. Nullo existente morbo, non est opus medicina: sed ante hominis lapsū non fuit morbus: ergo nec opus erat medicina. Ultra ergo nec opus erat sacramentis.

Tenet consequentia: quia sacramēta fuere quędam medicinę: ut patet ex notabili. ij. Minor nota. Maior est saluatoris. Non est opus ualentibus medico: sed male habentibus. Matthę. ix. Et si dicitur, pro quocunq; statu homo indiget gratia: pro eodē indiget sacramentis: sed in statu innocentie indiget gratia ad salutem: ergo. Respondetur. Licet indiget gratia prout est ornatus animę disponens ad meritum, & beatitudinem: sed non ut est gratia sacramentalis: unde licet pro eodem supponant illa nomina, diuersa tamen connotant. Vna enim est gratia gratū faciens una, inquam, totalis: ut supra patuit distinct. xxvj. secundi libr. & infra distinct. ij. q. j. dub. ij. ¶ Sed di. Probatio illa procedit de sacramentis in ratione medicinę curatiuę: non autem preseruatiuę: nam

& sanis est opus medicina sanitatis conseruatiua. Similiter & sacramentorum non tantum est causa uulnerati curatio: sed etiam hominis eruditio: ut scilicet ex uisibilibus signis hō ducatur in notitiam effectus gratie inuisibilis. Nunc autem homo ante lapsum et si non fuit uulneratus, sed integer: fuit tamen peccabilis: ideo indiget medicina preseruatiua. Similiter ante lapsum fuit homo sensitiuus: & ex sensibilibus habens cognitionis principium: ergo indiget signis sensibilibus, quibus duceretur in cognitionem intellectualium: & ita sacramentis. ¶ Ad illa dicendum, quod illa argumenta non procedunt de statu patris. Tum quia ibi superflua est medicina tam curatiua, quā preseruatiua: ubi non est possibilis infirmitas ulla. Beati autem sunt in gloria confirmati omnem enim defectum excludit gloria. Tum quia frustra beatis exhiberētur signa sensibilia ad cognoscendū spiritualia: ubi spiritualia intuitiue uidentur tam in uerbo, quā in genere proprio: sic autem cognoscunt beati quęcunq; cognoscere libet. Sed de statu innocentie in paradiso uidentur habere aliquam apparentiam: ideo quantum ad istum statum respondetur secundum Richar. in. iij. q. j. principali arti. j. Ad primū, quod hominibus non dispositis ad aliquam infirmitatem non est danda medicina preseruatiua: sed ordinatum regimen præcipiendum est: in statu autem innocentie non fuit in parentibus primis dispositio aliqua ad infirmitatem, in quibus omnia fuerunt integra: sed præcipiendum erat, ut recte uiuerent, per cuius præcepti obedientiam mererentur confirmationem glorię, qua perpetuō conseruaretur a lapsu: & hoc præceptum datum est. Item secundum Duran. ubi sufficienter, & faciliter potest resisti morbo absq; exteriori adiuuaculo: non est opus medicina exteriori: qualia sunt sacramēta: in statu autem innocentie facilliter poterat homo resistere morbo, & cuiusq; peccato per dona originalis iustitię: & ut quibus placet gratie ideo non opus erat sensibilibus sacramentis.

Gab. Biel. bb 3

¶ Ad secundum dicitur, qd licet in statu innocentie homo sensibilis cognosceret: & in eis spiritualium similitudines inspiceret: non tamen ex similitudinibus spiritualium: sed magis ex influentia diuini luminis: & ideo ad eruditionem non indiguit sensibilibus sacramentis. Verū Alex. parte. iiii. q. j. mēbro. ii. arti. j. uult, qd in statu innocentie non incongrua fuissent sacramenta, si qua fuissent ordinata ad intellectum, & eruditionem gratie non remediantis, sed perficientis. Sed quia sacramenta principaliter instituta sunt in remedium contra morbum, & inclinationem ad morbum, quorum neutrum fuit in statu innocentie: ubi deficit ratio principalis: non sufficit rō accessoria. Et si replicatur de sacramento matrimonii: quod institutum est in statu innocentie. Dicitur breuiter, qd in statu innocentie institutum fuit matrimonium: sed non matrimonii sacramentum: nam matrimonium sibi institutum est in officium, non in remedium: nec fuit efficax gratie signum: de quo inferius dist. xxvi. latius uidentur. ¶ Secunda conclusio. In qualibet lege hominis lapsi congruum fuit sacramenta institui. Hæc conclusio probatur per ostensionem congruitatis, quæ a uariis uariè ostenditur. A magistro & Hug. ponuntur tria: humiliatio, eruditio, exercitatio. Sed ostendēdo congruitatem post Sco. qui ceteris in hac parte clarius uidetur. Ostenditur ergo congruitas, & quantum ad totam communitatem humani generis: & quantum ad quamlibet priuatam personam. ¶ Quantum ad primum sic. Congruum est omnibus uiatoribus unius sectæ in aliis quibus signis exterioribus communicare, per quæ etiam ab aliis alterius sectæ distinguantur. Nam ex talibus signis noscere potest homo de altero, an sit lux sectæ, uel alterius. Et hoc noscere congruit: ut dum sciuntur esse eiusdem sectæ, se mutuo iuuent ad eius obseruationem: & si alterius sectæ, & se uident, & caueant tanquam mutuo impediētes. Tale autē signum uniuersum eorum, qui sunt eiusdem sectæ & distinctiuum ab aliis alterius sectæ, expectat esse certum, & practicū respectu ali-

cuius effectus inuisibilis cooperantis ad sectæ obseruationem. Huiusmodi autem signa sunt sacramenta: & ideo eorum institutio toti communitati fidelium congrua. Ad hoc facit auctoritas beati Augustini lib. ix. contra Faustum: longe ante medium. In nullum nomen religionis, seu uerū, siue falsum, homines coagulari possunt: nisi aliquorum signaculorum uelut sacramentorum uisibilibus consortio colligentur. ¶ Quantum uero ad quamlibet priuatam personam sic ostenditur. Ad consecutionem beatitudinis gratia est homini necessaria: similiter ad ceteros actus homini secundum statum suum debitos. Ad huiusmodi autem consecutionem requiritur congrua hominis dispositio: ut scilicet illam desideret, & efficaciter quærat. Non potest autem homo desiderare, quod non nouit: nec ardentius quærere, ubi nulla, uel dubia spes est consequendi. Nam secundum beatum Hieronymum ad Demetriadem Appetendi omnis conatus perit consequendi desperatione: quærere autem gratiam per solos actus interiores, qui tanquam meritum de congruo disponunt ad gratiam: satis dubiosum est, quia difficulter potest homo de seipso scire, an habeat in se huiusmodi actus interiores de congruo ad gratie susceptionem sufficientes: cum nesciat homo utrum amore, an odio dignus sit. Eccl. ix. Igitur ualde congruum erat instituire aliqua signa sensibilia, certa, & efficacia, quibus uiator quasi familiari similitudine gratiam agnosceret inesse: & per huiusmodi signa tanquam certa, & efficacia eam ardentius quæreret. Nec tamen congruit signum illud esse certum certitudine demonstratiua: quia sic auferret a suscipiente debitam preparationem: quia sufficeret sibi qualitercumq; indisposito signum illud suscipere, quod impeditret suscipientis deuotionem, & profectum. Sed congruit, ut signum illud sit certum, ut in pluribus. id est semper, nisi suscipientis indispositio impediatur. Et sic patet congruitas sacramenti quantum ad totam eius rationem. Concordat Tho. de argē. sed rationes, & conclusiones Petri

de palu. nimis extendunt nomē sacramentū. s. pro signo rei sacræ. Sāctus Bonauēt. ratione congruitatis institutio- nis sacramentorum reddit ex parte dei, & nostri. ¶ Ex parte dei, est summa misericordia, iustitia, & sapientia. Misericordia, qua homini, qui malè gratiam præpter uoluntatis uerbilitatem serua uerit: sacramenta preparat: ad quæ recurrens gratiam certè inueniret. Iustitia, qua hominis, quæ per superbiam cecidit, humiliationem requirit, per quam ad gratiam homo se disponeret. Hinc sacramenta instituit, ut suscipiendo sacramenta, quæ infra eum sunt, se humiliaret: & sic gratiā quasi ex pacto inueniret. Sapientia, ut in eo, in quo homo ceciderat, resurgeret. Et sicut a uisibilibus occasione lapsus acceperat: ita in sacramentis uisibilibus gratiā inueniret. ¶ Ex parte nostri. Nam homo lapsus cecatus fuit in rationali: ideo data sunt ei sacramenta uisibilia sensibilia ad eruditionem. Elatus fuit in irascibili: ideo data sunt ad humiliationem. Fastidus est in concupiscibili: ideo dari debuerunt ad exercitationem. ¶ Tertia conclusio. Congruet ad diuersa sacramenta institui pro statu diuersarum legum hominis uulnerati. Diuersa dico, quantum ad sensibilia significantia, & quantum ad perfectionem significati si mul, & modi significandi. Probatur conclusio secundum Sco. quia in processu generationis humanæ semper creuit notitia ueritatis: ut patet per Grego. Homil. xv. j. super Ezech. Lex etiam posterior semper fuit priorē perfectior: quia deus ordinate agens, procedit de imperfecto ad perfectum: lex autē perfectior perfectioribus indiget adiutorijs ad sui obseruationem: & notitia ueritatis clarior exigit signa manifestiora: debuit ergo lex perfectior habere sacramenta perfectiorem gratiam perfectius significantia: ut esset congrua correspondenti signi ad signatum. Ad hoc autem magis congruebat instituire alia signa, quæ priora de nouo instituire: ut sic tolleret signorum equiuocatio, quæ mater est dubiorum, & errorum. ¶ Præterea.

Lex scripta Moyse propter prouitatem populi ad idolatriam data erat in onus: ideo dicta est lex seruilis, & timoris: & ideo multis ceremonijs, & sacramentis (saltem largè accipiēdo sacramentū) oneranda erat: ut populus ille iugo legalis seruitutis oneratus, minus uacaret: & per hoc ab idolatria arceretur. Lex uero euangelica, quæ est lex gratiæ, & amoris a seruitute liberans, potioribus, manifestioribus, ac facilioribus sacramentorum auxilijs: sed paucioribus dāda erat: prout beatus Augustinus lib. contra Faustum dicit. Cum christus suo aduentu sacramenta ueteris legis impleuisset: ablata sunt, & alia instituta uirtute maiora: utilitate meliora: actu faciliora: numero pauciora, tãquam iusticia fidei reuelata, & in libertatem uocatis filijs de iugo seruitutis ablato: quæ duro, & carnali populo congruebat. Hæc Augustinus. Verum loquendo de sacramentis proprie dictis, plura fuerunt, & perfectiora legis perfectioris, quæ ad sui obseruationem perfectiorem perfectioribus indigebat, & pluribus auxilijs, de quo clarius inf. Et tantum de articulo secundo. ¶ Quantum ad tertium articulum, est primum dubium: quæ sacramenta pro qualibet lege post lapsum sint instituta. Sed quia de sacramentis legis moysaice tractabitur, cum de circumcissione agatur: & consequenter de sacramentis nouæ legis. Videndum est diuersa hic de sacramentis legis nature: Sed per diuersa quia nullo tempore diuinitus deus cultores suos sine remedio necessario ad salutem. Omni autem tempore post lapsum fuit necessaria ad salutem delicti originis peccati: & per hoc omni tempore post lapsum fuit aliqđ efficax remediū: quale autē fuerit hoc remediū an sacramentale. i. aliquod signū sensibile: an aliquis actus interior insensibilis: sunt opiniones diuersæ: beatus Thomas quem sequitur Richardus de media uilla tenet: quod paruulis sufficiebat sola fides sine exteriori signo. Non quidem habitus fidei solus: sed morus eius, id est actus eius relatus ad salutem perierit: in uicium quoddam professionis fidei redemptoris,

Sacramentū matrimonii non fuit institutum in paradiso.

Coel. 2.

Cōcl. 3.

E conclusio.

Cōgruū di-

uerfa sa-

cramēta

institui.

Arti. 3.

F

Cōgruū

fuit in-

stitui sa-

cramēta

diuersa

legis

post lap-

sum

legis

post lap-

sum

legis

post lap-

sum

legis

post lap-

sum

legis

post lap-

sum

quicūq; esset ille: & a quocūq; fieret: quamuis hoc magis pertinebat ad parentes, qui pueri curā habere debēt: & per quos contraxit originale. In adultis similiter sufficiebat sola fides, sicut & modo sufficit ei, qui non ex contemptu sacramenta omittit: sed ipsa fides, quādo tempus erat instigabat, ut se aliquo exteriori signo demonstraret. Quando autem illa signa exteriora exhibebantur, nō remittebat culpa ex efficacia signorum exteriorū: sed interiori fide. Signa uerō fidei protestatiua siue sacrificia, siue alia, nō obligabant ex p̄cepto diuino: sed ex uoto celebrabantur, secundū q̄ unicuiq; mens sua distabat: ut fidem suam signis exterioribus profitebatur ad honorem dei, sicut & habitus charitatis inclināt ad actus exteriores. Fundatur horum opinio in uerbis Greg. iiii. morali. quē ponit magister: & habetur in canon. de consecr. dist. iiii. quod autem. Quod autem apud nos ualeat aqua baptismatis, hoc egit apud ueteres: uel pro paruulis sola fides: uel pro maioribus uirtus sacrificij uel pro his, qui ex stirpe Abrax̄ prodierunt: mysterium circumcisionis. Et secundū p̄missa limitant secundam partem p̄missę auctoritatis. ¶ Alia est opinio Alexand. de hales. parte iij. q. v. membro j. quā imitatur Durandus & clarius prosequitur Scot. q. ult. huius dist. quā est conformior conclusionibus positis. Hęc tenet, q̄ licet peccatū originale in adultis potuit deleri per aliquem motū bonum intrinsecum: in paruulis tamen, in quibus talis motus fuit impossibilis: nō potuit deleri per actum proprium eorū: ergo per actum aliorum circa ipsos, siue ad paruulorum salutem relatum: sed nō potuit esse certū, q̄ actus alterius relatus ad paruulum sufficeret sibi, nisi hoc esset institutum a deo. Nullus enim potest esse certus, q̄ per aliquid attingat ad salutem: nisi sit certus, q̄ deus acceptet illud tanquā sufficiens ad talem finem. Cum ergo non solum adultis suis cultoribus prouidit d̄s de remedio necessario ad salutem: sed & paruulis eorū & de hoc remedio, de quo parentes possent esse

certi: sequitur, q̄ pro tempore illius legis nature erat a deo institutum aliquod signum certum, & efficax ad deletionem originalis peccati. Et magis probabile est signum huiusmodi fuisse signum sensibile, quā intelligibile tantum: ut ex p̄missis patet: & huic concordat aucto. Aug. sup. allegata contra Faustum. in nullū nomen religionis &c. Et per hoc dicitur ad auct. beati Greg. q̄ per solam fidem non intelligit solū habitum: nec actum interiorē fidei: sed actum sensibilem exteriorē fidentē protestantem. Et ille actus sufficiens habere potuit rationem sacramenti: & etiam si illa protestatio fiebat in aliquo uerbo solum inuocando deum: uel offerendo paruulum deo. Et sic distinguitur fides sola. i. solitaria sine sacrificijs contra fidem in sacrificijs protestatam. Et primum ponit ipse Gregor. sufficere pro paruulis. secundum autem scilicet fidem protestatā in sacrificijs requirit in adultis. ¶ Et si dicitur: non legitur deum instituisse aliquod sacramentum, uel sacrificium saltem usq; ad tempus Abrax̄. Respondetur, q̄ deus potuit tale sacrificiū, uel sacramentum aliter patribus reuelasse, cum quibus frequentius loquebatur: licet cui, & quando, scriptura non distat, quā ab Adam usq; ad Abrax̄ satis succintē pertranst. Huic opinioni alludere uidetur Pet. de pal. q. v. art. v. ponens in effectu tres conclusiones. ¶ Prima. In adulto fides propria erat remedium contra originale: in paruulo fides aliena. Sed illa fides non est fides habitus: nec actus fidei elicitus, aut imperatus: non enim plus tunc requirebatur fides, quā nunc: sed sicuti modo aliquis posset baptizare, posito q̄ nullus fidelis esset nunc in ecclesia ea intentione, quam olim habuerunt in ecclesia baptizantes: habita intentione faciendi illud, quod deus instituit, uerē baptizaret: ita & tunc de circumcisione uidetur esse dicendum. Non ergo aliter requiritur fides ad efficaciam sacramenti: nisi q̄ exhibeatur intentione hoc faciendi, q̄ deus instituit: & talis intentio si-

des dicitur. Talis ergo fides cum signo aliquo secundum eum uidetur fuisse sacramentum. Et licet non per legem exteriorē: tamē per reuelationem dicit fuisse tunc instituta sacramenta, scilicet p̄nitentię, & matrimonij, & cōtra originale peccatum: sed de hoc alibi. ¶ Secunda conclusio: q̄ cū fide tali, de qua conclusio prima, requirebatur signum sensibile extēius tam pro paruulo, quā pro adulto, sed differenter: sicut & nunc licet de lege cōmuni nullus saluari possit sine baptismo fluminis: sufficit tñ adultis baptismus fluminis, uel sanguinis, dū baptismus fluminis haberi nō potest: sed est dūtaxat in uoto habēdi respectu adulti. Vnde sicut paruulus modo non saluatur non habito baptismo fluminis: nec saluatur in fide ecclesię siue baptismate aquę. Ioann. iij. ita & tunc nisi pro paruulo, uel circa eum exhibita esset quędam benedictio, uel oblatio: uel aliquid huiusmodi, quod tunc fiebat: licet scriptura id ipsam non exprimat: non erat mundatus ab originali. ¶ Præterea. Videtur esse de ratione cuiuslibet sacramenti, q̄ sit materiale signum, seu elementum oculis suppositum: seu ut idem loquitur: de ratione sacramenti in genere ē, q̄ sit aliquid sensibile extēius, licet pro tunc illud signum sensibile nō erat determinatum tunc sicut modo: modo enim stante lege requiritur ad p̄nitentię sacramentū peccatorū confessio: siue fiat nutu: siue uoce: siue signo alio: tunc uero ad iustificationem peccatoris satis erat habere interiorē detestationem, cum proposito satisfaciendi extēius: uel p̄te iunia: eleemosinā: aut orationes: tunc .n. erāt eadē partes satisfactionis, sicut & nunc. Et forte adultus, qui sine sacramento saluatus fuit: dixit in corde suo petens remissionem peccatorū. Ab alienis parce seruo tuo: loco sacramenti alicuius usu tempore legis nature. Et quia non erat determinatum, quo signo exteriori utendum esset: ideo tenet probabiliter, q̄ adultus sine sacramento, & sine signo exteriori in re uel toto exhibito poterat ab originali mundari: quod tamen di-

ctum uidetur contrariari propositioni tertię, in qua uult, q̄ tā signū extēius, quā fides requirebatur de necessitate p̄cepti & sacramenti, licet differenter: sed si respiciantur dicta sua in conclusione tertia uult, q̄ pro adultis sufficit fides sola. i. sine sacrificijs: sed non sola sine aliquo protestatiuo fidei siue fiat uoce, siue signo exteriori &c. aut quali cūq; modo. Requiritur ergo in adultis fides protestata: & aliquo exteriori facto, uel signo applicata, citra tamen sacrificium. Et ita manet ueritas prioris dicti, q̄ adultus poterat saluari, & mundari ab originali non sine sacramento: sed sine sacrificio. ¶ Tertia conclusio secundum illum doc. est, q̄ utrumq; tam fides scilicet quā signum extēius erat de necessitate p̄cepti, & sacramenti: Adultus enim quoad se ad utrumq; tenebatur: & similiter respectu paruuli si uidet eum moriturum. Si .n. homo tenetur alteri succurrere in necessitate, & dare elemosinam corporalem ne moriatur: quanto magis tenetur dare elemosinā spiritualem, quatenus ab originali mundetur, & maxime parentes. Peccaret .n. nunc permittens scienter paruulum mori sine baptismate: cū nō est alius qui uelit aut possit paruulum baptizare: & habentur (ut pono) alia ad hoc necessaria. Sic ergo secundum illum doc. & secundum p̄missa sola fides saluabat ab originali: non tamen excludendo signū aliquod extēius fidei protestatiuum: siue sit inuocatio dei sola: siue peccati detestatio: siue sacrificium aliquod &c. Quod uero doctor ille dicit sacramenta fuisse instituta tempore legis nature, hoc explicat dil. ij. q. j. arti. iij. quia erāt signa rei sacrę: non tamen causatiua gratię: & ita improprie dicta sacramenta. Vel potest dici, q̄ expressē habetur ex scriptura: q̄ pro tempore illo placuerunt deo sacrificia: ut patet de oblatione Abel, Genesis iiii. Noe, Genesis viii. Melchisedech, Gen. xiiii. Abraq̄ diuidentis uaccas, Gen. xv. Non autem placuissent, nisi fuissent a deo instituta: immo p̄sumptuosum reputaretur, & fatuum si ta-

Cōcl. 1.

Cōcl. 3.

Dub. 2. **G** lia fecissent sine inspiratione diuina, uel eius præcepto. ¶ Secundo dubitatur: a quo instituta sint sacramenta, an a solo deo: an ab aliqua creatura. ¶ Pro responsione præmittendum post Scot. qd aliud est instituire signum aliquod ad significandum simpliciter; & aliud ad significandum certè, & efficaciter: aliud etiam est signi institutio: & aliud institutionis promulgatio; nam signum instituire simpliciter ad significandum potest quilibet, qui potest uti signo pro se: & alijs, siue practice, siue speculative. Sed ad significandum practice certè, & efficaciter (id est ita infallibiliter, quòd cessante impedimento ad exhibitionem signi producatur effectus signatus) nõ potest nisi ille, qui in sua potestate habet producere huiusmodi effectum, qñ, & ubi uult; in subiecto apto nato. ¶ Et secundum hoc potest distingui actus instituentis signum ad significandum, & ad certè, & ad efficaciter significandum. Primus fit per nudam impositionem signi: qua instituens uult, qd tali signo utatur ipse, & alijs ad representandum signatum: quo modo uoces, & quedam alia signa imposita sunt ad significandum. Secundus fit per determinationem uoluntatis ad producendum effectum signatum eius, qui potest producere ad signi exhibitionem. Et hi actus possunt fieri a diuersis. Posset enim unus imponere signum ad significandum effectum, qui tamen non haberet facultatem producendi eum: & alius habens huiusmodi facultatem, posset imposito signo tribuere certitudinem, & efficaciam, determinando se ad producendum effectum quoties signum impositum exhiberetur: hic tamen accipitur institutio sacramentorum: ut includit utrumque. ¶ Patet etiam, quòd aliud est institutio: aliud promulgatio: nam promulgatio præsupponit institutionem per se, uel alium factam. ¶ Quibus præmissis respondetur per duas propositiones. Prima institutio sacramentorum, qua non solum representant: sed certè, & efficaciter signant sacramentalem effectum: per solum deum fieri potest: & non per

alium. Probatur: quia iste solus instituire potest sacramentum: qui potest causare sacramentalem effectum: sed solus deus hunc causare potest: ergo consequentia nota. Maior patet ex præmissis. Minor probatur: quia effectus sacramentalis est effectus supernaturalis excedens facultatem creaturæ: & per consequens soli deo possibilis. ¶ Secunda propositio. Quamuis solus deus potest sacramenta instituire, tamen alius a deo potest huiusmodi institutionem promulgare. Prima pars est præcedens propositio. Secunda pars patet: quia promulgare institutionem sacramenti a deo factam non excedit limites creaturæ. Et secundum hoc secundum multos, beatus Iacobus fuit promulgator, tanquam præco diuini sacramenti penitentia, & unctionis extremæ, cum ait: Constitimini alterutrum &c. quoad primum. & infirmatur quis in uobis inducat presbyteros ecclesie, & orent super eum, unguentes eum oleo sancto in nomine domini. Iaco. v. ¶ Sed replicaret aliquis contra primam propositionem. Licet nulla creatura auctoritate propria possit instituire sacramenta: ex commissione tamen superioris, dei scilicet ei non repugnat: sed lex data est non immediate a deo, sed mediate per Moysen legislatorem. Respondetur, qd licet institutio ad significandum simpliciter possit committi creaturæ: non tamen institutio ad certè, & efficaciter significandum: quia illa non potest fieri nisi per determinationem diuinæ uoluntatis ad assistentium signo, producendo effectum signatum. Hęc determinatio fieri non potest nisi per deum. uoluntatis enim libertatem nemo determinare potest nisi uoluntas ipsa: alioquin uoluntas non esset libera. Nemo, dico, alius a deo. Et si deus determinaret se generaliter ad assistentium circumquaq; signo per Petrum institutio: & Petrus institueret ali quod signum: adhuc institutio illi signi, quatenus sit certum, & efficax, non est a Petro: sed ex generali determinatione diuina: & esset in casu petrus præco, & promulgans noui sacramenti: duo

A solo deo pos sunt sacramenta institui.

ppo. 2.

Dub. 3. **I** Vnde habent efficaciam sacramenta.

modo dicitur, qd nullus alius præter deum fuit legislator legis; suos transgressores ad damnationem æternam obligantis: nisi sicut præco promulgans legem: & ita Moyses nõ fuit legislator propriè: sed præco, nuntius, & promulgator legis diuinæ: neque in persona sua: sed dei legè, proposuit: ut patet ex forma litteræ. Et qd dicitur, legislator extenditur nomen ad promulgatorè. ¶ Tertiò dubitatur: unde habent sacramenta efficaciam, an ex institutione, uel a christi passione: Responderetur breuiter, qd sacramenta ex tribus habent efficaciam non tamen omnimodè: habent enim efficaciam ex deo tanquam a causa principali instituentè: a passione christi tanquam ex causa prima efficaciam merente: & a fide ecclesie causam minus principalem causæ principali continuatè. Principalis enim causa, quæ sola sufficeret, est ex determinatione diuinæ uoluntatis, qua instituit sacramenta ut essent signa, efficaciam, qua determinatione sola existente, etiã circumscripta passione christi, & fide ecclesie, sacramenta essent efficaciam signa. Verum de facto concurrebat passio christi tanquam meritum, propter quod deus sacramenta instituit: & sic accipienda est glo. ad Roma. v. super illud. Qui est forma futuri. Sicut ex latere illius id est Adæ dormientis assumpta est costa, unde formata est Eua: sic ex latere istius id est Christi, fluxerunt sacramenta: aqua scilicet ablutionis, & sanguis redemptionis, per quæ saluatur ecclesia. Et August. xv. de ciui. dei. cap. xxv. loquens de ostio arcæ Noe ait: illud est uulnus, quando latus crucifixi lancea perforatum est: hac quippe ad illum uenientes ingrediuntur: quia inde sacramenta manarunt, inquam, tanquam a causa meritoria: de quo supra lib. iij. distin. xix. & xx. Concurrunt etiam fides ecclesie: nam ad efficaciam sacramentorum requiritur et fides ecclesie: dum ministrantur, per quam sacramenta aliquo modo continuatur passioni christi tanquam causæ minus principales, siue instrumentales causæ principali meritorie: & deo tanquam causæ principali efficienti. & per hoc dicitur sacramentorum efficaciam aliquo modo esse a fide ecclesie. Hęc Scot. Tho. Rich. ¶ Ultimo dubitatur: quæ sint partes integrales sacramentorum. Ad hanc dubitationem respondet magister, qd duobus sacramenta consistunt: uerbis scilicet, & rebus: quas be. Augu. Homil. viij. super Ioan. nominat elementum, & uerbum. Accedat, inquit, uerbum ad elementum, & fit sacramentum. Perrè, huc elementum intelligitur res, siue actus aliquis sensibilis: ut ablutio, unctio, calicis traditio &c. quæ cum uerbis significat effectum sacramentalem: per uerbum autem oratio prolata ore ministrantis sacramentum. Elementum siue res dicitur materia: uerba dicuntur forma: non propriè, sed metaphorice: ut infra dicitur de sacramento baptismatis, & de quolibet sacramento: ubiq; enim requiritur quæ materia, & quæ forma. ¶ Sciendum, qd præter ista duo uerbum, & elementum, requiritur etiam intentio in conferente sacramentum, qua intendit ministrare sacramentum id est rem: & uerba exhibere tanquam ea, quæ ad certum effectum instituta sunt a christo: & hoc est exhibere in fide ecclesie: etiam si non crederet sequi effectum: ut infra declarabitur. Et hæc intentio comprehenditur sub uerbis proferentis: ut dicit Rich. Et quæ hic dicuntur, intelligi debent de sacramentis nouæ legis tantum, quoniam sacramenta uel. le. consistunt in rebus, & non coexistunt aliqua uerba: sicut patet de circuncisione, cui nõ prescribitur aliqua forma: sed nec esui agni paschalis, aut sacrificijs: quæ dici possunt sacramenta largo nomine sacramenti. Quòd uero uerba requirunt in sacramentis uel. le. ratio principalis est institutio christi, cui placuit sic instituire. Congruit autem assignatur, quia sacramenta nouæ legis perfectiora sacramentis uel. le. non tantum causando: sed etiam in significando: ut infra dicitur. Perfectissima autem significatio fit per uerba, quæ certius, expressius, & distinctius significant secundum omnem mentis conceptum ex impositione:

Dub. 4. **K** Quæ sint partes integrales sacramentorum.

quam significant ex naturalisimilitudine. Aliæ assignantur: quæ tamen parum faciunt ad propositum. Et tantum de illa questione.

QVAESTIO III.

ARTIO' quaritur circa illam partem: utrum ceremoniarum uete. le. quæ dicuntur sacramenta generaliuocabulo: contulerunt gratiam ritè utentibus ex opere operato.

Arti. 1. Not. 1. Quid intelligitur nomine ceremoniarum

¶ More processus soliti in respondendo erunt tres articuli. ¶ Quantum ad primum articulum notandum, q in lege ue. fuerunt multæ obseruantia ceremoniales: ut puta purgationes ab immunditijs a lepra: a cõactu morticinij, & aliarum rerum immundarum per aquam expiationis, & alios ritus, de quibus in leuitico per totum. Erant etiam ibi quædam plus ad perfectionem accidentia: sicut oblationes hostiarum, & sacrificia: hæc enim pertinebāt ad cultum patriæ pro tempore illo, quò deus uoluit sic coli. Et hæc obseruantiones purgationum, & sacrificiorum, ac oblationes dicebantur proprie ceremoniarum: ut dictum est in. iij. distinct. xxxvij. Sacrificia, & oblationes tanquam immediate pertinentes ad deicultum: purgationes tanquam mediate ad deicultum pertinentes: ut puta disponentes, & aptantes personas ad perficiendum deicultum. Improperie autem dicuntur, ac nominantur sacramenta, extenso nomine sacramenti: ut dictum est quæst. j. huius di. & de talibus est quæstio præsens: non de circumcissione, de qua dicitur sequenti. q. ¶ Secundò notandum, q ut tangit beatus Tho. dist. præsent. q. j. ar. j. post Alexan. licet satis obscure: q signum aliquod cõferre gratiam dupliciter potest intelligi. Vno modo ex ipso signo, seu sacramento: uel ut alij dicunt: ex opere operato: ita q eo ipso, q opus illud puta signum, aut sacramentum exhibetur: nisi impediatur obex peccati mortalis, gratia confertur: sic q præter exhibitionem signi foris exhibiti non requiritur bonus motus inte-

Not. 2. Gratia dupliciter confertur.

rior in suscipiente: quo de cõdigno, uel de congruo gratiam mereatur sed sufficit, q suscipiens non ponat obicem concordat Sco. dist. præsent. q. v. iuxta fi. Sic baptisimus, confirmatio, extrema unctio, conferunt gratiam ei, qui non habet usum perfectum rationis. Alio modo intelliguntur signa, uel sacramenta conferre gratiam ex opere operante, & per modum meriti: quando scilicet sacramentum foris exhibitum non sufficit ad gratiæ collationem: sed ultra hoc requiritur bonus motus, seu deuotio interior suscipientis sacramentum, secundum cuius intentionem confertur gratia tanquam meriti, cõdigni, uel congrui præcisè, & non maior propter exhibitionem sacramenti. ¶ Tertio notandum, q de materia quæstionis fuere tres opinioniones. duæ extremæ, & tertia media. ¶ Prima, q sacramenta ue. le. contulerunt gratiam ex. ui sacramenti siue ex opere operato: licet non tantam: nec ita directè, sicut sacramenta no. le. Vnde dicit hæc opinio, q sacramenta ue. le. (per hoc, q erant signa sacramentorum no. le. & passiois Christi, a qua nostra sacramenta habent efficaciam. Erant enim quædam protestationes fidei mediatoris futuri) indirectè, & ex cõsequenti habebant iustificare, quasi mediantibus nostris sacramentis per ea significatis. Hęc opi. uidetur fuisse Hugonis li. j. de sacramentis par. xj. cap. j. & ij. Vbi uult, q mediantibus sacramentis no. le. illa prioris temporis sanctificabant: ut eadem esset salus: & his: qui recta fide signa futurorum in illis uenerati sunt, & his, qui effectum salutis in his percipiunt. Pro ista opi. allegatur, q in canone missæ orate ecclesia: ut sacrificium eucharistiæ sit deo acceptum, sicut sacrificia antiquorum patrum, Abel, Abraam, Melchisedech accepta fuerant. Sed sacrificium eucharistiæ confert gratiam ex opere operato: ergo, & illa ueterum patrum. ¶ Secunda opi. huic contraria tenuit, q sacramenta ue. le. non contulerunt gratiam, neq; ex opere operato: neq; per modum meriti, seu operis operantis, etiam si in fide, & charitate fierent:

Not. 3. Tres opinioniones de materia quæstionis.

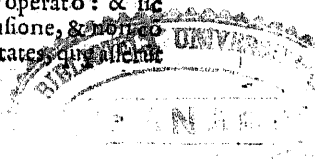
ret quia imposuit eadominus in onus, & seruitutem: non in iustificationem. Et huius opi. quidam putat magistrum fuisse pro eo, q allegans apostolum ad Gal. ij. Nunquid ex operibus legis aliquis iustificatus est. addidit etiam si in fide, & charitate fieret. ¶ Tertia opi. est Alexan. de altes. parte. iij. q. vj. mēb. iij. arti. j. sancti Tho. Sco. & communis scolę: q sacramenta uete. le. ex ui sacramenti, siue opere operato gratiam non conferunt se- cundum tamen per modum meriti ex opere operante. Et secundum hanc respondendum erit ad quæstionem. Et tantum de articulo primo. ¶ Quatum ad articulum secundum est prima conclusio. Sacramenta uete. le. quæ dicuntur ceremoniarum non contulerunt gratiam ex opere operato. Probatur: quia omnis gratia est iustificatiua eius, cui confertur, si prius fuerit iniustus. Facit enim filium regni secundum Aug. sed ex sacramentis ue. le. nemo iustificabatur: secundum illud ad Rom. iij. Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram illo. Item Ezech. xx. Dedi eis præcepta non bona, & iudicia, in quibus non uiuent. Ad idem est apostolus ad Heb. ix. & x. ubi ex intentione probat, q per obseruantiam legalem non iustificatur homo. Ex quibus auctoritatibus satis habetur, q ceremoniarum ueteres non iustificabant: & per consequens non contulerunt gratiam: hoc autem non potest intelligi per modum meriti, ut sequens conclusio docet: ergo oportet hoc accipere ex opere operato, & ex ui sacramenti. ¶ Secunda conclusio. Sacramenta ue. le. gratiam contulerunt ex opere operante, siue per modum meriti ex suscipientis deuotione, dum processerunt ex fide & charitate. Probatur. Nam suscipiens res ea ex fide, & charitate meruerunt augmentum gratiæ: ergo &c. Consequenti nota. & antecedens probatur: quia omnis actus uirtutis charitate formatus est meritorius augmenti gratiæ: & usus sacramentorum uete. le. procedens ex charitate est huiusmodi: ergo est meritorius augmenti gratiæ. Consequenti est syllogistica. Maior

Arti. 2. Cõcl. 1. D Ceremonie non contulerunt gratiam ex opere operato.

Cõcl. 2. Sacramenta ue. le. contulerunt gratiam ex opere operante.

est manifesta. Minor probatur: quia usus sacramentorum ue. le. fuit actus obedientiæ: & cum hoc in sacrificiis, & oblationibus actus patriæ: ergo. Quæ obedientiæ patet: quia data sunt præcepta de huiusmodi ceremonijs: & ita usus eorum fuit impletio præcepti, & per consequens uirtutis obedientiæ. Quæ usus sacrificiorum, & oblationum fuit actus patriæ, patet: quia fuit actus colendi deum: talibus enim illo tempore uoluit coli deus: ergo pertinebat ad patriam. Cõfirmatur: omnis actus procedens ex charitate est meritorius: sed usus ceremoniarum procedere poterat ex charitate: ergo dicitur sic processit erat meritorius. Poterant enim iudæi uti ceremonijs suis finaliter propter deum sic insipienter, & precipitè. ergo. ¶ Item minus reuerenter dictum uidetur, q deus dederit præceptum nolens seruantem ipsum mereri quantumcumq; ex charitate seruaret: sed manifestum est de purgationibus, & ceremonijs data fuisse præcepta: quare conclusio uera. Pro ista conclusio est auctoritas uenerabilis Bedę dicentis. Sacramenta ueteris legis suo tempore custodita uitam conferebant æternam: sed nihil confert uitam æternam nisi per gratiam. ¶ Tertia conclusio. Usus sacramentorum ueteris legis relatus ad dei honorem: unusquisque non habuerunt charitatem disponit de congruo ad gratiæ susceptionem: quia per quemlibet bonum motum animi in deum disponitur homo de congruo ad susceptionem gratiæ: ut infra dicitur. Sed usus ceremoniarum relatus ad honorem dei includit bonum animi motum: quia relationem actus ad honorem dei, tanquam in finem. Per bonum enim animi motum nihil aliud intelligitur, quam actus uoluntatis terminatus in deum obiectiue tanquam in finem. ¶ Et secundum hoc respondetur ad omnes auctoritates hinc inde allegatas: q ille, quæ uidentur negare collationem gratiæ ex sacramentis ueteris legis, intelligendę sunt de collatione gratiæ ex opere operato: & sic sunt pro prima conclusione, & contra secundam. Et auctoritates quæ afferunt

Cõcl. 3. Unusquisque non habuerunt charitatem disponit ad gratiæ susceptionem a congruo.

gratiam, & uitam conferre sacramenta ueteris legis: intelligendæ sunt de opere operante: & per modum meriti, non ex rei sacramenti: & sic erunt pro secunda conclusione, & non contra primam. Quod uero magister dicit, quod sacramenta ueteris legis non iustificauerunt, etiam si in fide, & charitate fierent, simpliciter referendum est ad opus operatum: & quantum ad illud non iustificabant: etiam si ex charitate fierent. Non tamen uult, quod ratione charitatis efficientis opus non conferat gratiam. Quod si hæc expositio non placet, dicatur, quod magister fuit illius secundæ opinionis, in quo cõmuniter docet eum non sequitur. Quod iterum dicitur, quod cetimoniam illam fuerunt impositam illis in seruitutem, & in signum futurum: & in onus (quonia dñs potius uoluit sibi ipsi hæc offerri, quam idolis. Nam secundum beatum Augustinum. Lex inquãt ad huiusmodi sacramenta datur: est duris, & superbis in flagellum, & onus: ut onerari diuini sacrificijs, non liceret eis ad idolatriam declinare: sed perfectis in signum, & paruulis in pedagogum) non obuiat conclusioni secundæ: quia nihilominus qui ex charitate subierunt hoc onus per actum obedientiam scilicet obseruationis diuini præcepti: meruerunt. **Arti. 3.** **Dub. 1.** **E**st primum dubium de numero sacramentorum legis nature. Respondetur secundum Rich. q. v. huius dist. post Alex. par. iij. q. ij. arti. j. quod ut tangit Hug. lib. j. de sacramentis. par. xij. cap. iij. Tria fuerunt sacramenta legis nature: scilicet decimæ: sacrificia, & oblationes. De cime in proportionibus: quia secundum certum numerum: sacrificia in occisis animalibus: oblatiões in ceteris rebus: quod intelligendum est de sacramentis. i. signis sensibilibus a deo tempore legis nature, & non ante institutis: & ab hominibus ad significandum rem sacram frequentandis. Quæ adduntur propter matrimonium: quod ante legem nature (quia in statu innocentie institutum: non quidem tunc in remedium concupiscentie: sed in officium prolis propagandæ) fuit quidem nunc matrimonium sacramentum: non proprie sicut in noua le-

ge, sed large: quia sacræ rei signum. hinc de matrimonio loquens apostolus ad Eph. v. ait. Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in christo, & in ecclesia. Item propter penitentiam uirtutem: que et si fuit in lege nature: non tamen sacramentum: quia non sensibile signum. Item propter illius legis sacerdotium, quod non fuit sensibile sacramentum: neque signum ab alijs distinctum. Licet enim fuerat potestas a deo ad offerendum aliquid in significatione rei sacræ: non tamen erat distincta a seculari potestate. Vnde Gen. xij. Melchisedech rex salem sacerdos erat dei summi, dicit. Glossa. Autem hebrei omnes primogenitos a Noe usque ad Aaron pontifices fuisse. Dicit enim Glossa super illud Gen. xxvij. Vestibus Esau ualde bonis. Tradunt hebrei primogenitos sanctos officio sacerdotali: & habuisse uestimentum sacerdotale, quo induci uictimam offerbant antequam Aaron in sacerdotem eligeretur. Non tamen inuenitur: quod de domini mandato a domino consecretur per aliquod sensibile signum. **Item** propter unctiõnem, qua Jacob lapidem, quem erexit: oleo unxerat. in figura consecrationis ecclesie, uel altaris Gen. xxvij. non tamen a deo institutum est, licet probabile sit: Jacob hoc fecisse inspiratiõne diuina: nõ tamẽ deus hoc instituit hominibus obseruandum, & frequentandum. **Item** propter diluuium, quod licet baptismum figurabat. j. Petri. iij. non tamen fuit institutum a deo tanquam hominibus frequentandum. **Propter** illud immolatio arietis pro Isaac: de qua Gen. xxij. quæ significabat immolationem Christi: non numeratur inter sacramenta legis nature: eo quod non est instituta ad frequentandum ab hominibus. Vnde si sacramentum accipitur generaliter pro quolibet signo sacræ rei: sic in lege nature plura fuerunt sacramenta, quam prædicta tria. Horum autem trium decimatio significabat remissionem peccatorum propter numerum, quia drachma decima perditata fuerat, & inuenta. Lucæ. xv. Sacrificia, carnis macerationem, etiam per sa-

crificia, quæ consistebant in immolatione animalium occisorum significabantur futura Christi passio. Quodque christus, qui passurus erat, dominus est mortis, & uitæ. Oblatio significabat boni operis exhibitionem. Hæc etiam tria, ut legis nature sacramenta, ut uult Hugo ubi supra cap. iij. a deo sunt instituta (probabiliter enim præsumitur hominem ad hæc exercenda, in principio a deo instructum fuisse) non autem præcepta. Vnde Hugo. ubi supra cap. iij. de necessitate horum sacramentorum, addit. Neque existimandum est illa prima naturalis legis sacramenta, decimas siue sacrificia, siue oblationes: ita homini ex necessitate indita: ut qui ea executus non fuisse, reatum præuarcationis incurreret: quem admodum ille, qui fideliter ea coleret: meritum deuotionis suæ inueniret. Vnde cum aliquod prædictorum sacramentorum in remissionem originalis peccati siue paruulo, siue adulto adhibeat: non illius sacramenti uirtute: sed fidei a peccato mundabitur. Addit Rich. Tamen loco, & tempore erat eis necessarium ad salutem suam in aliquibus signis sensibilibus fidem exterius profiteri. Et sic potest intelligi uerbum beati Grego. quod magister in littera dicit. Quæ apud nos ualent & c. Prædicta cõfessio habebat per oblationes, & sacrificia, & decimationes: quæ per oblationes significabatur deus omnium creator: per sacrificia, redemptor: per decimationes remunerator. In hoc enim, quod homo retinebat sibi nouem partes, quæ imperfectionem significant: & decimam, quæ significat perfectionem, offerebat deo, significabat in se imperfectionem: in deo perfectionem esse: & perfectionem a deo expectari debere. **Item** Sed dices. Circumcisio est sacramentum legis nature. Nam Ioan. vij. dicitur. Non est circumcisio ex Moysse: sed ex patribus. siquidem data est Abræ: qui fuit in lege nature longè ante datam legem: & tamen non est aliquod prædictorum trium. Respondetur: quod circumcisio computatur inter sacramenta legis Mosaiæ: quamuis antea data sit: quonia

fuit preparatiua ad legis susceptionem. Vnde Hugo lib. j. parte. xij. cap. iij. Sacramentum circumcisionis ante legis dationem datum est, & per ipsum quædam preparatio ad suscipiendam legem facta est. Et sequitur. Antiquus ille populus primò per circumcisionem significatus est: postea per legem informatus. Vnde ut ait Alexand. Circumcisio non fuit data, tanquam sacramentum legis nature, quia currẽte homines quasi neophiti manuduendi erant mansuetudine quadam: ne grauitas eis esset causa reuersionis. **Item** Fuit tamen, qui tempore legis a circumcisione asserunt inceptisse. Vnde Hugo cap. j. parte. xij. lib. j. Obseruantia legalis in circumcisione exordium sumpsit. **Item** Dubitatur secundò de numero sacramentorum legis scripturæ. Respondetur secundum Hugo. parte. xij. cap. iij. lib. j. Sub lege (inquit) scripta multa sunt præcepta, & sacramenta. Illa tamen sacramenta omnia ad tria genera reducuntur. Vnde eadem parte capitulo ultimo ait. Tria genera sacramentorum inueniuntur sub lege scripta. Quædam specialiter ad remediũ: quædam uero ad obsequium: quædam ad cultum diuinum. Prima pertinent ad peccatorum remissionem: secunda ad exercendam deuotionem: tertia ad colendam pietatem. Prima instituta fuerunt quasi ad necessitatem, ut in eis homo sanctificaretur: qualis fuit circumcisio, & hostia pro peccato, & pro delicto: & cetera quædam, quæ specialiter ad emundationem, & remissionem instituta fuerunt. Secunda autem quasi ad exercitationem fuerunt proposita: ut in eis deuotio fidelium exerceretur: & meritum augeretur: quales fuerunt hostia pacificorum, quæ offerebantur a fidelibus ad reconciliandum sibi gratiam diuinam. Tertia instituta fuerunt quasi ad preparationem quandam: ut quasi quædam instrumenta essent ad cetera sacramenta tractanda, & sanctificanda: quale fuit tabernaculum, & arctũ: & oia ut cõsilia, quæ continebantur in eis: nec nõ, & sacra indumenta ministrantiũ: & cetera omnia, quæ ad ornatum cultũ

Dub. 2. F De numero sacramentorum legis scripturæ.

diuinum fuerunt instituta. Subdit etiam ibidem Hugo. Quod sacrificiorum tria sunt genera. Alia sunt holocausta: alia simplicia sacrificia: alia pacifica. Holocaustum uocabatur quod uel ex debito uel sponte oblatum totum incendebatur. Sacrificium uocabatur: quod pro debito institutionis oblatum partim cremabatur: partim seruabatur. Pacifica uocabantur: quae sponte offerebantur pro gratiarum actione: siue pro procedentis uoti adimplentione: siue pro spontanea, & uoluntaria deuotione. Holocaustum autem fiebat de armentis: aliquando de pecoribus: aliquando de uolacilibus. Oblatio aliquando de similia fiebat: quae dicebatur sacrificium crudum: aliquando de clybano: de sartagine: quaedam de craticula quod sacrificium coctum dicebatur. Haec omnia Hugo: hic inserta pro declaratione terminorum. ¶ Dubitatur tertio. Vtrum sacramenta legalia emundabant ab immunditijs carnis. Respondetur secundum Alex. parte. iij. q. vi. mem. iij. art. ij. Tho. & Rich. q. intentio ueteris legis erat homines ad timorem, & reuerentiam dei inducere: & a carnalibus paulatim ad spiritualia trahere: & ideo instituit multa impedimenta, quibus homines ab illorum sacramentorum frequentia impediretur: ut sic magis in reuerentia haberentur, quam omnerarum charum. Etiam ut sic a carnalibus obseruantijs disuellerent: quoad quod; scilicet in tempore gratiae totaliter ab eis abstrahendi. Et haec impedimenta dicuntur quaedam irregularitates, quibus homo in idoneus efficebat corporaliter accedere ad sancta: puta templum, & cultum dei exteriorem in eo operandum. Et haec irregularitates distinxerunt immunditiae carnis, & ab his sacramenta legis purgabatur secundum illud apostoli ad Heb. ix. Sanguis hircorum, & taurorum, & cinis uitulae aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis. Haec sanctificatio non fuit nisi reabilitatio hominis, & ablatio huius irregularitatis. Unde sanguis: & cinis aspersus magis corporaliter inquinabat simpliciter. Sed dicebatur emundare car-

nem: quia abstulit irregularitatem. Unde frequenter, & sacerdotes post huiusmodi sacramenta manus lauabant, ne sanguinolentis, & cinerosis manibus alia tangerent. Consonat de Pa. q. v. ar. j. Licet, & alia sit res huius lotionis: scilicet quia sanctorum ad communia non debet esse commixtio. Unde & in no. le. sacerdotes post tactum chrisimatis, & uenerabilis eucharistiae manus lauauit. ¶ Sed di. quomodo ritus ille aquae expiationis cineribus uitulae rursus combustae commixtus caeteros expiauit: cum sacerdotem immolantem, & portantem cineres poluit; & immundum reddidit: ut habetur Nume. xix. Respondetur, quod illa irregularitas inducta est propter tria, ut dicit sanctus Tho. Primo ut sacerdotes essent sub onere legis sicut caeteri. Secundo ad tollendam superbiam sacerdotum de hoc quod alios sanctificabant. Tertio ad significandum, quod sacerdos non test. propter maximam sanctitatem sacrificij, semper se debet in idoneum reputare. Irregularitas autem in no. test. non tam crebro immo raro contrahitur: nec contracta tam facile tollitur. ¶ Quarto dubitatur de rationabilitate legalium sacramentorum. Nam multa uidentur ibi sine ratione instituta in eorum ritibus: sicut de ista lustrationis aqua: & quod sanguine pecudum, & cineribus, quae naturaliter inquinant tabernaculum templi uasa; & homines debeant sanctificari, ac munda ri. Pro responsione notandum post Rich. quod aliquid dupliciter potest dici rationale. Vno modo, quia est de naturali distamirationis, sicut principia legis naturae, & conclusiones ex eis euidenter deducuntur. Alio modo: quia nihil continet rationi contrarium: & ex rationali causa, & modo debito est institutum pro tempore, & loco. Primo modo non omnia sacramenta legalia sunt rationalia, quia non de lege naturae. Sed secundo modo, fuerunt ualde rationalia: quia a summa sapientia, aqua quae uincit procedunt, ordinata sunt. Ad Roma. xij. Et certi mysterij gratia futurae salutis significatiua: & ita ex rationali causa instituta. ¶ Haec mysteria, & cau-

Dub. 4. H. De rationabilitate legalium sacramentorum.

Dub. 3. G. Quo sacramenta legalia emundabant carnem

causa instituta. ¶ Haec mysteria, & caetera, quales sunt circa singula, glossae, & post illa textus legis circa singula instituta explicant, & euoluunt.

SECUNDA PARS.

VI T autem inter illa sacramenta &c. ¶ Egit magister de sacramentis in genere: in hac secunda parte distinctio primae incipit agere de sacramentis in specie. Et primo agit de sacra. ue. te. Secundo distinctio. ij. incipit tractare de sacramentis euangelicis legis. ¶ Circa primum agit de principali sacramento ue. le. scilicet de circumcisione in presenti distinctio cuius sententia in hac parte in sequentibus conclusionibus summarie continetur. ¶ Prima. In remedio originalis peccati instituta est circumcisio, quae certi gratia mysterij fiebat die octaua cultro lapideo in humanae propagationis membro. ¶ Secunda. Circumcisio mutata est per baptismum, qui est communius, ac perfectius ac omnibus necessarium sacramentum. ¶ Tertia. Id sentendum est de paruulis ante octauam diem sine circumcisione ex hac uita migrantibus: quod de paruulis fidelium sine baptismo defunctis. Harum declaratio patet ex textu.

QVAESTIO. III.

A Vtrum circa hanc partem quaeritur. Vtrum circumcisionis sacramentum masculis eurentente lege necessarium, institutione baptismi factum sit mortificatum. ¶ Quia haec quaestio duo supponit: & unum querit. Supponit primo, quod circumcisio fuerit sacramentum: & per hoc, quod fuerit efficax, & certum, effectus sacramentalis signum. Hic enim sacramentum proprie accipitur: pro signo mortificatiue gratiae efficacis, prout descriptum est in quaestione prima. Secundo supponit, quod circumcisio fuit necessaria masculis

currente lege. Et queritur: utrum institutio baptismi cessauerit circumcisio: ita ut ex hinc fuerit mortifera utentibus ea. Et secundum haec responsione ad quaestione erunt tres articuli, quibus adijcietur quartus seruans dubiorum mouendorum solutioni. ¶ Quantum ad primum. Notandum, quod Alexan. parte. iij. q. vii. membro. j. tres ponit definitiones circumcisionis. Prima Dam. Circumcisio est signum determinans Israel a gentibus, cum quibus conuersabantur. Secunda. Circumcisio est signaculum curationis ab originali. Tertia. Circumcisio est abscisio superfluitatis concupiscentiae. Neutra tamen harum est sufficiens, & conuertibilis sicut iacet in uerbis. Ideo ex his tribus colligitur una descriptio quid nominis conuertibilis, quae talis est. Circumcisio est signaculum efficax curationis ab originali, permanens in carne, institutum a deo: determinans israel a gentibus. In hac definitione tanguntur duo propter quae principaliter data erat circumcisio. Primo, propter distinctionem populi dei a non populo dei. Secundo, propter deletionem originalis peccati. propter distinctionem non quamlibet: sed eam, quae est per signaculum permanens in carne. Et per hoc excluditur baptismus a sacrificijs legis naturae: quae licet etiam distinguebatur: quia tamen non erant permanentia in carne: non dicuntur circumcisio: nam sacrificium fuit signum extra hominem: baptismus ablutio corporis humanae: sed nec hoc, nec ille permanens erat in carne. ¶ Per hoc etiam, quod dicitur curationis ab originali, excluduntur signa caetera: sicut Indi habent quaedam signa aduersionis in carne faciei, quibus distinguuntur a caeteris: sed illa non sunt signa curationis efficacia ab originali: nec illa instituta sunt a deo. Excluduntur per idem oblationes expiationis, & sacrificia legis mosaicae, quae etiam distinguuntur, non tamen ab originali curabant: nec permanentia erant in carne. ¶ Secundo notandum, prima pars quaestione supponit circumcisio non esse sacramentum proprie dictum: igitur circumcisio

Arti. 1. Not. 1.

Definitio circumcisio-

Not. 2.

Duo sūt effectus sacramentorum

nem esse signum efficax effectus sacramentalis: Et quantum ad propositū nūc sufficit: duo sunt effectus sacramentorū

remissio peccati: & collatio gr̄e. ¶ De hoc ergo quantum ad circumcissionem sunt quatuor opi. quas recitat Alexand. par. iii. q. vij. membro. vij. & post eū beatus Tho. q. ix. huius dist. iii. que omnes in hoc concordant, q̄ circumcisio ex vi circumcissionis, siue ex opere operato delet culpā originālē: sed dīcordat quātum ad gratiam. Vnde dicunt primi, q̄ circumcisio non confert gratiam innitentes glossē ad Rom. iii. super illud. Signum accepit circumcissionis. In circūcissione peccata dimittebantur: sed nec gratia ad bene operandum adiutrix: nec uirtutum possessio, uel augmentū pr̄statur. & habetur in textu. Secūda opi. q̄ circumcisio ex sua ui peccatū tollebat: gratia uero circumcisio conferebatur, non ex vi circumcissionis: sed ex diuina liberalitate ablato gratiē impediendo. Tertia opi. q̄ circumcisio etiam conferebat gratiam ex vi circumcissionis quantum ad effectus priuatiuos, qui sunt priuare culpā: sed non quantum ad effectus positiuos, qui sunt gratificare: & habitare ad opera meritoria: sed illi effectus consequiebantur ad gratiam culpam remouentem. Quarta opi. quā imitatur Alexand. & Tho. quantum ad effectus priuatiuos, & positiuos: licet non tam intensos, sicut nunc baptisimus. Et hanc opi. nūc sequitur communis schole theolo. ¶ Tertio notandum, q̄ licet de hoc. An culpa possit remitti sine gratia sint opi. doc. quia tñ posterior, de sacramento p̄nitentię agitur. lib. j. di. xvij. de necessitate gratię multa dicta sunt, & dicitur. Ideo nunc breuiter supponatur, q̄ omnes concedunt: q̄ culpa nec originalis, nec actualis remittitur sine gratia de potentia dei ordinata: quicquid fieri posset de potentia dei absolutā. ¶ His p̄missis est prima conclusio ad hunc articulum. Circumcisio ex vi circumcissionis tollit omnem reatum peccati originālis. Hęc conclusio: ut dicit Durandus probari non potest: nisi ex circūcissionis significatione, uel ex eius

Not. 3.

Cōcl. 1.

Circūcisio ex ui circumcissionis

institutione. Sed ex primo non probatur: quia multa fuerē legalia, q̄ equē expressē, uel expressius significabant mandationem a culpa, sicut circumcisio: ut patet Leuit. xv. & Nume. xix. de aqua lustrationis: & tamen hęc non auferebāt culpam: dictum est sup. q. iii. Et quamuis hic dici posset, q̄ circumcisio determinatius significaret mundationem a peccato originali: p̄to eos, q̄ sit in membro propagationis, per quam contrahitur originale peccatum: tamen ut sup. patuit. q. ii. Sacramenta non habent ex significatione efficacitā: sed ex institutione. Ideo oportet ostendere ex scripturis: q̄ circumcisio instituta sit ad remittendum originale peccatū. Hoc ergo Beda ostendit per illud. Anima, cuius p̄putiū caro circumcisa non fuerit, peribit de populo suo: eo q̄ pactum meum irrum fecit. Gen. xvii. ¶ Sed hic replicari posset: per hanc scripturā probari posse, q̄ p̄ceptum de circumcissione esset p̄ceptum necessarium ad obseruandum: sed non, q̄ esset culpę remissiuum: quoniā simile habetur de custodia sabbari. Anima, que quippiā operis fecerit, delebo eā de populo meo. Leuit. xxiii. Et similiter de esu agni pascalis, & fermento. Exod. xii. & Nume. ix. & sic de multis aliis: & tamen illa nō remittebant culpas. Ad hoc dicitur secundum Durandum, q̄ illa cōminatio animę non circumcisio, fuit cōminatio p̄cepti: quoniam p̄ceptum non datur, nisi capacibus, & potentibus p̄ceptum implere: hoc est adultis: & talia sunt illa, de quibus replicatum est. Sed circumcisio fienda erat in paruulis nondum p̄cepti capacibus, quibus tamen dominus comminabatur interitum, si circumcisi non fuerint. Non ergo circumcisio habet rationem p̄cepti, quo ad paruulos: nec comminatio illa facta paruulis fuit comminatio transgressionis p̄cepti: sed institutio sacramenti remouentis culpam ab ingressu regni impediētem. Hęc autem in paruulis non fuit actualis: sed tantum originālis. Cum ergo non circumcisus peribit: circumcisus autem saluabitur: ergo circumcisio tollit impedimētū salutis, quod

tollit omnem reatum peccati originālis.

Cōcl. 2.

Circūcisio homini attulit gratiam ex opere operato.

Cōcl. 3.

Coroll.

non fuit saltem in paruulis: nisi culpa originalis. ¶ Secunda conclusio. Circūcisio homini contulit gratiam ex opere operato. Probatur conclusio: quia circumcisio ex vi circumcissionis remittebat culpam originālem, ut dicit conclusio prima: ergo contulit & gratiam. Tenet consequentia: quia quicquid confert aliquid, confert omne illud, sine quo primū conferrī nō potest: sed p̄tūm originale secundum ordinatam dei potentiam non potest tolli sine infusione gratię: ergo circumcisio, que tollit peccatum originale, confert gratiā, sine qua p̄tūm dimitti non potest: & hoc eadem ui, qua tollit. Consequentia nota cum maiore. Minor probatur: quia per remissionem peccati originālis, & etiam mortalis actualis, cui dimittitur: fit de filio carceris filius regni: ergo confertur sibi gratia. Tenet consequentia: quia nullus potest esse dignus regno dei sine gratia: quia (teste apostolo) gratia dei uita æterna. Ad Roman. vi. Antecedens probatur: quia post lapsum nō est medium inter filium regni, & filium carceris gehennalis: cum ergo per remissionem peccati definit esse filius carceris: sequitur, q̄ incipit esse filius regni. Nullus enim est filius carceris: nisi propter peccatum, quo sublato definit esse filius carceris. Cessante enim causa, cessat effectus. Quod etiam contulit gratiam ex opere operato, patet: quia non p̄requiritur morum bonum in deū in circumcisio: alioquin non profuisset paruulis, quibus tamen principaliter data est. ¶ Tertia conclusio. In institutione circumcissionis deus principaliter intendit gratię collationem, quā peccati originālis remissionem. Probatur post Sco. quia agens secundum rectam rationem principaliter intendit perfectionē, quāni imperfectionis ablationem: quia istam non intendit, nisi propter imperfectionem. Cum ergo deus sit agens secundum rectam rationem, instituendo circumcissionem, principaliter intendit perfectionem circumcisi, que est gratia, quā carentiam imperfectionis, .i. peccati originālis. ¶ Corollarium quē sequitur

ex duabus conclusionibus p̄cedentibus. Circūcisio ex opere operato contulit gratiam: non solumi confecuritur ad peccati remissionē: sed principaliter, quā circumcisi a peccato mundationē. Patet plane: quia eo modo contulit, quofuerat instituta: sed ex conclusione secunda fuit instituta a deo principaliter ad gratię collationem. ¶ Cōclusio quarta. Circūcisio tollens culpam originālem, fuit sacramentum secundum propriam sacramenti rationem. Patet per omnes clausulas diffinitionis sacramenti propriē dicti: & ex conditionibus requisitis ad sacramentum propriē dictum in q. j. positis. Fuit enim signum sensibile institutum a deo significans efficaciter effectum gratuitum: quia gratiam gratum facientem culpam originālem remittentem. ¶ Quantum ad secundum articulum de necessitate circumcissionis, & modi eius. Notandum secundum Bonauenturam post Alexand. & Thom. in hoc sacramento tria considerantur, .i. efficacitā: significatio: & obseruatio. Efficacia, quantum ad collationē gratię, & remissionē originālis culpe. Significatio: nō tantū gratię collatię, & remissionis culpe: sed & circumcissionis futurę in resurrectione generalī corporis ab omni defectu, & passionis christi &c. Obseruatio quātum ad p̄ceptū de circūcissione datū. Et secundū hęc potest distinguī triplex necessitas sacramenti ad cōsequēdū effectū. Necessitas signi ad ea, quorū signū est circūcisio perfectē significāda: & necessitas p̄cepti ad nō transgrediendū p̄ceptū. Fuerunt .n. quēdā de necessitate consequēdi effectū: quibus .i. omnis per circumcissionem non conferebatur gratia: nec remittebatur culpa: & illis omnis non fuit sacramentum. Quēdam tantum de necessitate p̄cepti, quibus omnis p̄ceptum uiolabatur: sed nihilominus gratia conferebatur. Quēdam de necessitate signi, quibus omnis non fuisset plena, & perfecta significatio omnium, ad que significanda est sacramentum id est institutum signum. ¶ Quibus p̄missis est prima conclusio. Circū-

Cōcl. 4

Arti. 2. D In circūcissione tria cōsiderantur.

Cōcl. 1.

Circūcisio fuit masculis de domo Abraz de suo fuit necessitate salutis: nisi excusaret impo-
 fibilitas, aut dispensatio dei specialis. Probatur conclusio per illud Gen. xvii. mo A - Circūcideret ex uobis omne masculinum: & circumcideretis carnē preputii uestri: ut sit signum, fœderis inter me, & uos. **nece-
 sitate salutis.** Infans octo dierū circumcideretur in uobis. Et sequitur. Masculus, cuius præpu-
 tii caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo: quia pactum meum irritum fecit. Ex qua auctori-
 tate satis patet necessitas salutis circum-
 cisionis: quia ubicunq; in scriptura ponitur hoc uerbum, delebitur, aut pe-
 ribit de populo suo: denotatur interitus salutis, & mors eterna. ¶ Dicitur in cō-
 clusione masculinum, ad excludendum femellas, quarum propagationis organum non est aptum circumcisioni. Et iā propter mysticam significationem: quia ut dicit Hugo. lib. j. de sacramentis par. xii. cap. ij. Sacra scriptura per masculinum sexum animam: per muliebrem uero carnem significare solet: ut ostenderetur, q̄ illa exterior circumcisio animabus significationem cōtulit: sed carni non abstulit corruptionem. Etiam ut addit Richar. corruptio naturæ per quā peccatum originale contrahitur: principiū salutis fuit a uirō, quā a muliere. Si enim Adam non peccasset: etiam postquam Eua peccauerat: proles eius peccatum originale non contraxisset. Alias rationes habet Palu. q. v. ar. ii. conclusione ii. & Lyra c. xvii. Gen. pulchriores ponit rationes: uide ibi. Saluabantur autem femine in populo circumcisionis: sola fide, sacrificiis, & oblationibus, aliisq; legis cœremoniis purificatæ. Hęc Hugo. ¶ Dicitur de domo Abraz: per quod excluduntur omnes, qui non fuerunt de semine Abraz: nec inquilini domus sue. Gen. xvii. Omne masculinum in generationibus uestris: tã uernaculus quã emptitius circumcideretur: & quicunq; non fuerit de stirpe uestra. Et in fra eodem c. clare habetur, q̄ Abraam, circumcidit oēs mares domus sue siue emptitios, siue uernaculos &c. Vnde Hugo ubi sup. Quicunq; in cœrima nō de-

semine Abraz exiterunt fideles: huius præceptioni subiecti non fuerunt: neq; circumcisionis (quæ soli semini Abraz indicta fuerat) suscipiendo debito tenebantur. Sed fide operante per dilectionem, sicut & prius sub lege naturali: priusquã instituta fuisset: qui iusti fuerūt sine circumcissione saluabantur. Hęc Hugo. ¶ Dicitur autem de domo, & non de semine Abraz. Nam ut dicit Alex. par. iiii. q. vii. membro iiii. ar. j. & Palu. q. v. ar. ii. concl. j. non omnes descendentes de Abraz obligabat hoc præceptū. Non enim obligabat descendentes de Hismael, & Esau: licet obligabat personas Hismaelis, & Esau, qui fuerūt de domo Abraz. Non enim posteri eorum ligabantur. Illi enim conuertentes se ad cultum alienum, separauerunt se a domo Abraz. De domo autem Abraz fuerunt omnes, qui permanserunt in fide Abraz: quibus promissa fuit terra Chanaan: & qui legem receperunt in deserto. In cuius signum in institutione pacti circumcisionis, promissa fuit Abraz terra promissionis. Vnde Gen. xvii. Statuam pactum meum inter me, & te: & inter seminum tuum post te in generationibus suis fœdere sempiterno. Daboq; tibi, & semini tuo post te terram peregrinationis tue. Et sequitur. Tu ergo custodies pactum meū, & semen tuum post te in generationibus suis. Ecce custodie pacti præmisit promissionem: insinuās, q̄ quibus facta fuit promissio, tenerentur custodire præceptum. Omnes autem de Iacob descendentes tenebantur hoc præcepto: quia illis omnibus facta est promissio terræ Chanaan: unde debebāt discerni a gētribus, qui alios ritus habuerūt. Licet ergo Hismael, & Esau, & alij, qui fuerūt de domo Abraz: tenebātur lege circumcisionis: non tamen illi, quorum patres conuertentes se ad alium ritum hlios alienauerunt a domo Abraz. unde Gen. xxv. Duę gentes sunt in utero tuo: & duo populi ex uentre tuo diuidētur. dictum est Rebecca uxori Isaac, quarum una descendit ab Esau. Alia a Iacob fratribus uterinis gemellis, quarum una tantum, quæ a Iacob descendit,

Anidē sit esse dōmo ne A. braz.

De par- uulis ante diē circum- cisionis defun- ctis. Ascendit permāsit de domo Abraz. ¶ Ad dūtū & duę exceptiones. Vna, ubi excu- sare impossibilitas. si parēdi præcepto circum- cisionis octaua die fidē: quę addi- tur propter pueros ante octauam diem defunctos. De illis quidā dixerunt (de quorū numero uidetur fuisse magister) q̄ tales pueri sicut nunc ante baptismū defuncti in peccato originali perierunt, mori uerbis Bedę. Qui nunc per euan- gelū terribiliter, & salubriter clamat. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiri- tus sancto non intrabit in regnum cœlo- rum: ipse dudum clamauit per suam legē. Anima, cuius caro preputij circumcisa nō fuerit, peribit de populo suo &c. Sed hoc dictum nimis durum est: nec uerita- ri consonum: quia masculini ante octa- uam diem nullum haberent remedium salutis cōtra originalem culpam: & fuisse deteriores conditionis sub lege Moysi, quã sub lege naturæ: & simili- ter, quã fœmelle. Et ideo magister tē- perat dictum suum addens. Forte tamen sub lege ingruente necessitate mortis ante octauam diem circumcidebant sine peccato hlios; sicut modo fit in ec- clesia de baptismo. ¶ Ideo ē alia opi. Hugo. quam sequitur Alex. par. iiii. q. ii. mē. iiii. ar. iii. dicentis: q̄ paruuli, qui morie- bantur ante octauam diem, saluati fue- rant in fide parentum: cum oblationi- bus, & sacrificiis: cum præceptum de cir- cūcīdendo masculos: nō nisi uenientes ad octauam natiuitatis sue diē ligabat: & propter hoc præuaricationis rei non fuisse credendi sunt: nec eius contem- ptores ante octauam diem, quę in præ- cepto determinatus fuit. Et ita ante octauam diem non debuit circumcīdi. Vi- det tamen, q̄ sicut neglecti quo ad octa- uā diē poterant post circumcīdi: ut patet in profelitis: & in his, in quibus solue cir- cūcīdionē innouauit, ut statim dicitur. Itē in Achior Iudith. xiiij. Itē in Siche- mitis. Gen. xxxiii. Hinc dicit Pe. de pa- lu. illud præceptum de octauo die solum respicere Abraz. & nascituros ab eo, non aduenas, & profelitos. q. v. ar. ii. j. conclu- sione. j. in fine. Itē in filio Moysi Exod. iij. in filio Dauid. ii. Regū. xii. Ita pote-

rat instanti mortis suspitione, anticipari; quamuis non tenebantur: & tunc cir- cumcisio habuisset suum effectum: si ta- men ipsum non circumcidebant timea- res; ne circumcīdendo mortem accelera- rent pueri: saluabatur puer in fide parentum: ut supra; & hoc confir- mat mos Iudeorum, qui usq; nunc ante octauam diem infantulos non circū- cidunt, etiã si morte præueniantur. ¶ Sed quid si paruulus habita præsumptiōe probabili mortis eius per oblationem paren- tum purgatus, octauam diem attigisset. Responderetur, & circumcidendus erat propter obligationem legis, qua obliga- batur ad hunc ritum: sicut pater in Ioā- ne baptista in utero sanctificato: quod constabat ex reuelatione angelica: ni- hilominus octaua die circumcisus fuit: ut habetur Luc. j. Similiter de Hiero. Erat etiam necessaria circumcisio pro- pter diminutionem concupiscentiæ cir- cumcisi. Et est simile nunc de baptismo. Nam baptismus flammis non tollit de- bitum baptismi, ut aqua sacramentalis, si aduerit opportunitas: ut infra dicitur. Et per hoc ad auctoritatem Bedę, quā magister allegat: q̄ intelligenda est de paruulo post octauam diem non circum- ciso: uel etiam ante octauam diem non purificato fide, ac oblatione parentum: talis enim irritum fecit pactum domini. Quale pactum dicitur semper Aug. xvj. Quod ē pactum, quod p omisio- nē cir- cumci- sionis irrita- tur. de ciui. c. xxvii. Pactum illud fuit pactū domini factum in paradiso cum primo parente Adam de non comedendo de ligno uetito: quod pactum in primo parente tota sua posteritas irritum fecit: nam Adam transgressus est: in quo semi- naliter tanquam in suo principio, tota posteritas fuit. Propter hanc transgres- sionem, quæ per originale peccatum re- dundat in paruulos: paruuli non circum- cisi damnantur: & non propter transgres- sionē pacti circumcisionis, quod nō est in præte paruuli: sed parētū eius. Vel si placeat intelligere de pacto circumcisionis facto cū patre Abraz. Dicitū est, q̄ paru- lus nō circumcisus dānat propter pactū factū irritū: nō paruulū: sed in paruulo p negligētia circumcīdētū parētū: uel alio

ru, qua nō est sublatū originale peccatū, propter quod manens in paruulo paruulus damnatur. Vnde in libris de sententijs sanctorum dicitur. ut allegat Alex. par. iij. q. viij. membro. iij. ar. iij. Sicut negligentiam Adam in suam propagationem peruenit: ita negligentia parentū, si non circumcidant puerum, anima eius peribit: quia si ille pceptū dñi nō dissipauit: tñ in illo dissipatū ē, & ita paruulus nō omisit: sed ppter omissionem, & negligentiam parentum paruulus datum consequitur. Et in hoc est simile de circūcisione, & baptismo: quia paruulus neglectus in baptismo negligentia parentum propter originale dānatur. ¶ Secunda exceptio est: nisi excusaret dispensatio dei specialis: quæ additur propter filios Israel genitos in deserto. Nam in deserto non fuerunt circumcisi donec transirent Iordanē. Omnes namq; ex Egypto exeuntes ab annis. xx. & supra, circumcisi in Egypto mortui sunt in deserto. Nume. xliij. Natorum uero in deserto nullus putatur mortuus: si tamen aliqui paruuli mortui fuerant in circūcisione: in fide parentum, & oblatione saluati creduntur: propter dispensationem, qua dominus dispensauit, do nec intraret terrā promissionis. Et hoc duplici de causa. Vna, quia incerti fuerant in dies, & horas, quando progredi, & labore itineris fatigari oporteret: quod circumcisi nondum sanati perficere non potuissent. Secūda, quia in deserto soli fuerunt, & non cōmixti inter gentes: ideo non indigebant distingui a parentibus. Et additur causa mystica: quia dominus uoluit propter figurā circūcisionem distēri: ut nna generalis circūcisio fieret in introitu terræ promissionis in signū illius spiritualis fidē in ablatione omnis corruptionis: in corporibus resuscitatis electorum in generali introitu in patriam futuro. Hæc Alexan. q. vii. membro. v. j. ar. j. cui cōcordat Pe. de palu. q. v. ar. iij. conclusionē. j. Historia clare habentur Iosue. v. ¶ Secunda conclusio. Octaua dies circūcisionis fuit de necessitate pcepti: nō autē dies fuit de necessitate sacramenti. Prima pars pa-

tet clare Gen. xvii. ubi deus pepigit cū Abraā, & semine eius, dans pceptum de circūcisione modo, & tempore: ut ex præmissis patet: quare si quis octaua die non circūcideretur. pceptum non seruaretur. Secunda pars probatur: quia circūcisio quolibet tempore facta suum effectū habuit conferendi gratiam originale remittentē: quod ex præmissis patet: & de pueris ante octauā diē circūcisis: & de profelitis, ac filiis Israel in Galgalis post octauam diem a solue circūcisis, qui omnes consecuti sunt effectum sacramentalem: gratiam. s. originale remittentem, & concupiscentiā minuētem: & per consequens dies octaua non fuit de necessitate sacramenti: quia illud est de necessitate sacramenti, sine quo non habetur effectus sacramentalis, & tunc deficit ratio sacramēti: quæ efficaciam signi. Et hoc modo de necessitate circūcisionis fuit sexus masculinus: & membrū gentiale uiri: quia si circūcisio in alio sexu, uel membro attēta fuisset: nihil contulisset: nec sacramentum fuisset. ¶ Tertia cōclusio. Culter lapideus nec quo ad obseruationem pcepti: nec quo ad efficaciam sacramēti fuit necessarius: significationi tamen mysticē fuerat opportunus. Probat cōclusio: quia de cultro lapideo non fit mētio in pcepto: nec tollitur efficaciam sacramenti: huc culter sit calibis, huc lapideus. Vnde de cultro lapideo (ut dicit Hugo ubi sup.) nulla auctoritas alia habetur: quam q̄ Sēphora uxor Moyſi tercia ab angelo acutissimam petram sumpsisse legitur: & ea pceptum filii sui circūcidisse. Exo. iij. Et Iosue terrā promissionis ingressurus secundum circūcisionis sacramentum, cultris petrinis innouasse memoratur. Sed illud quidem in altero magis ob festinationem, & trepidationem. In altero uero obrypum, & figurationem ueri Iesu, quam per consuetudinem factum non inconuenienter estimatur. Hæc Hugo. Non ergo fuit culter lapideus de necessitate pcepti, neq; sacramenti: quia neq; auctoritas instituentis, nec pceptum circūcisionis lapidei cultri

de necessitate pcepti.

Cōcl. 3.
Culter lapideus nō fuit necessarius.

mentionē fecit. ¶ Et si dicitur: dñs Iosue pcepit. Fac cultros lapideos. & circūcide secundō filios Israel: q̄ autem dominus pcepit, est de necessitate pcepti: est non sacramenti. Dicēdū, q̄ illud pceptū datum Iosue non cōcernebat circūcisionem generaliter: sed rātum pro illa uice: q̄ n. circūcisio nem generaliter concernit: in institutione circūcisionis a qua uim suā hēt pceptum erat. Instituta est autē Gen. xvii. & non Iosue. v. c. & ibi de illa pceptum datū est q̄ omnino nullā facit mentionem de cultro lapideo. ¶ Altera pars conclusionis. s. q̄ lapideus culter fuit congruus mysticē significationi. patet: quia per hoc significabat principalis auctor purgationis christus, qui petra dicitur: secundum illud. j. Cor. x. Petra autē erat christus. Hic autem futurus erat, ut purgationem faceret p̄tōrū tollendo peccata mundi secundum illud Ioan. j. Ecce agnus dei: ecce qui tollit peccata mundi. Item significabatur ēt duricies, & inobedientia Iudeorum: ut patet in Leuit. & in libris sequentibus. & Act. vii. c. ex uerbis beati Stephani. Vnde congruebat propter has significationes tunc fieri cultro lapideo: sed nō omnis significatio est de necessitate, & essentia sacramenti: sed illa tantū, qua significatur effectus sacramentalis: qui in proposito est remissio originalis: quæ non plus significatur per cultrum lapideum, quam ferreum. Confirmat etiam conclusio mos Iudeorum: qui non circūcidunt cultro lapideo, sed ferro: ut dicit sanctus Thom. hoc est nouaculis acutissimis. Nec facit contra conclusioem, q̄ baptisimus fit tantum in una materia exteriorē, s. aqua: & cōfirmatio tantū in christo: & unctio extrema tantum in oleo oliuarum. Non n. ideo est necessarium instrumentum circūcisionis esse unius speciei: quia illa sacramenta sic sunt instituta. Non illud, cuius cōgruitas est: quia illa habent magnā cōueniētiā, & aptitudinem ad significandū effectū sacramentalem: nō sic culter lapideus plus, quā alius cuiuscūq; naturæ: licet habeat quā-

dam aptitudinem ad significandū institutum, & auctorem circūcisionis: & populi Israelitici duræ cernicis, quibus data est circūcisio: sed hæc non sunt de essentia sacramenti. Et hoc de articulo secundō. ¶ Quantum ad tertium articulum, quo respōdendū est ad quæsitum. Vtrū per baptisimi institutionē circūcisio facta sit mortifera. Vbi uidendum est de tempore cessationis circūcisionis. Quia autem quæritur, an cessauerit ex eo tempore, quo institutū est baptisima: præmittendū est aliquid de tempore institutionis sacramēti baptismatis. ¶ Notandū igitur post Sco. q. iij. dist. iij. lib. iij. q. licet baptismum esse institutū in lege noua tanquā sacramentū necessarium ad salutem, certū sit tam ex scriptura euāgelica, quā ex doctrina apostolorū: quo tamen tempore (puta an ante passionē christi: dum Ioan. iij. dixerat christus Nicodemo ad eum nocte uenienti. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu sancto: nō potest introire in regnū dei. An uero post suam resurrectionem: dum ait apostolis. Mar. ult. Euntes docete omnes gentes: baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Et Mar. ult. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit) nō est ita certum. Et uidetur, q̄ in nullo prædictorum tempore. Non enim uidetur, q̄ tam necessarium sacramentum in conclauī coram persona priuata, quæ nō debuit esse præco huius institutionis, institueretur. Neq; post resurrectionem. Nam discipuli christi ante passionem christi baptizabant: ut dicitur Io. iij. Quāuis Iesus tūc nō baptizabat: sed discipulū eius: ut dicit c. iij. Nō autē baptizassent, nisi fuisset institutū: alioquin frustra baptizassent. & est uerisimile scdm Nico. de Lira: q̄ baptisimo christi baptizantur discipuli iā a christo baptizati: ut uult Aug. in epistola ad Gelentianum. & similiter in sermone quodam de Epiphā. Et præterea discipuli Ioannis non fuissent turbati de hoc, q̄ christus, & discipuli baptizantur: si baptizassent baptisimate Ioannis: postea cum christus maioribus intentus commisit officium ba-

Arti. 3.
Dub. 1.
H

Not. 1.
De tpe
cessationis
circūcisionis.

Cōcl. 2.
F
Octaua dies fuit de necessitate pcepti: nō autē dies fuit de necessitate sacramenti. Prima pars pa-

De baptis-
mi institu-
tione.

peizandibaptismo suo discipulis: ipse uero prædicationi, & doctrinæ insistebat. ¶ Præterea eucharistiâ ipse instituit, & corpus suum impie. Item sacramentum confirmationis per manus impositionem per se exhibuit: ergo & de baptismo rem idem uidetur dicendum. Sed nec factum instituit, dum a Ioanne in Iordanie baptizatus est: quia tunc non fuit baptizatus baptismo christi: sed baptismo Ioannis. i. non in forma christi: sed in forma Ioannis: licet tunc contractu suæ mû dissi- carnem dedit uim regeneratiuam aquis secundum Bedam. i. contactu sui corporis dedicauit aquam in materiam idoneam sui baptismatis. Probabile est igitur, quod aliquo actu, aut uerbis publice coram suis discipulis sacramentum instituit: sed locum, & tempus quo ad actum scriptura non expressit: sicut multa alia certissime credenda, uel agenda tacuit. Nec erat necessarium hoc nosse: cum sufficienter ipsum sacramentum materiam formam uimque necessarium expressit. Et tenet Nico. de Lyra, quod baptizatus ante resurrectionem fuit institutus: & tunc quâdo data est uirtus aquæ pro ducendi talem effectum: hoc autem fuit, quando Christus a Ioanne baptizatus, tactu sanctissimæ carnis suæ, uirtutem regenerandi contulit aquis, & hoc communiter tenetur a doc. licet necessitas utendi hoc sacramento inducta fuerit post passionem. Hæc ille. c. iij. super Io. in fine. ¶ Sed si quæris: quia ignorat tempus præfixit institutionis: quomodo sciri potest tempus suæ necessitatis. i. quando incepit esse necessarius ad salutem. Responderetur, quod necessitas huius sacramenti, siue alterius sacramenti aut præcepti non accipitur ex institutione tantum: sed ex institutionis promulgatione. Vnde nullus tenetur ad aliquod præceptum diuinum, uel humanum, quod non est nature infert nisi p aliquem idoneum, & authenticum promulget: uel saltim ex fama ueridica, & testimonio bonorum, quibus debet quilibet rationabiliter credere: innotescat. Hinc Io. xv. Si non uenisset: & locutus non fuisset: peccatum non haberet. ¶ Poterat autem dupliciter promulgari: .i.

uel per modum consilij: aut per modum præcepti. Siquidem congruum uidetur, quod primo promulgaretur per modum consilij: tunc quia lex euangelica, quæ perfectissima est: non debuit precipitanter imponi: sed homines primo ad eam allici, dum adhuc caderet sub consilio: & postea sub præcepto imponi. Propterea etiam præmissus fuit baptismus Ioannis, tanquam præparatio hominum ad baptismum christi. Tum quia lex uetus non erat mala, sicut idololatria: & ideo non debuit subito repelli: sed debuit mater synagoga cum honore sepeliri: ut ostenderetur bona fuisse pro tempore suo. Et demum sequi debuit promulgatio nouæ legis per modum præcepti: quia aliter lex illa non haberet firmitatem, seu necessitatem salutem quæ ad ea, quæ erant necessaria ad salutem, ut est baptismi sacramentum. ¶ Si dicis, quid profuit promulgatio per modum consilij: cum sic nullum obligabat. Responderetur, quod promulgatio facta de consilio diuino obligat ad non contemnendum: qui enim contemnit consilium: contemnit consulentem, ut talem. Et ideo nolens seruare consilium diuinum, & euangelicum, quasi contemnit illud, tanquam irrationabile, aut infructuosum peccat mortaliter, ait Scot. Vnde caute uideant nolentes seruare consilia euangelica, que utique possunt non seruare sine peccato: quia non sunt necessaria: ne contemnendo grauiter peccent: ipsa scilicet uilipendendo tanquam inutilia: sic. n. christum contemnit, qui hæc suauiter obseruari tanquam utiliora, & meritoria uite æternæ. Promulgatio uero per modum præcepti obligat: non solum ad non contemnendum: sed etiam ad significandum, si est affirmatiuum, uel cauendum, si fuerit negatiuum. ¶ Et dictum est notanter de consilio diuino: quia secus est de humano. Quoniam licet quâdoque tamen consilium, quod præceptum superioris etiam contemnere. i. irrationabile, & infructuosum iudicare: nam nullus tenetur necessarium habere falsam opinionem de suo superiore: sed monitio eius, uel præceptum eius potest esse irrationabile, & infructuosum: & tunc rationabiliter, & utili-

Promul-
gatio
baptismi
duplex.

ter laborandum est ad eius reuocationem, uel correctionem. Et non tenetur tunc subditis monitionem huiusmodi reputare rationabilem, & fructuosam: sed potest reputare sicut est: & sic contemnere non approbandum. Non tamen licet, dum est prælati contemnere non obseruando: quia dicitur Mat. xxij. Super cathedram Moysi sederunt scribere, & Pharisei: omnia, quæcunque dixerint uobis, seruare, & facite, &c. quod uerum est, nisi contra legem diuinam dixerint. Tunc. n. locum habet illud Pe. Act. v. Obedire oportet deo magis, quam hominibus. Nec sic precipiendo sedent super cathedram Moysi. Non. n. hæc procedunt de cathedra. i. doctrina Moysi: sed de cathedra pestilentie & erroris. Sic ergo ad propositum prima promulgatio baptismi per modum consilij obligauit omnes ad non contemnendum. Secunda autem per modum præcepti, obligauit omnes, ad quos legitime peruenit ad suscipiendum. Hæc omnia Sco. ¶ Secundo notandum, quod de eo, an ex eodem tempore fuerit circumcisio euacuata, ex quo susceptio baptismi fuit simpliciter necessaria. Fuit opinio beati Thomæ in iij. scripto dist. j. q. x. art. iij. quem sequitur Richar. & Duran. Pe. ne circumcisio. q. ult. art. v. in fine dist. j. que distinguit tria tempora circumcisionis. Vnum usque ad passionem domini. Secundum, a passione usque ad publicationem euangelij. Tertium post publicationem euangelij in finem. In primo circumcisio fuit necessaria: quia non fuit illa lex remota, sicut nec alia imposita. In secundo tempore circumcisio fuit illicita: sed nec utilis, nec necessaria: quia in christi morte legalia sunt consummata: quia morte imminente dixit christus: consummatum est. Io. xix. & in illo tempore saluabantur non in circumcissione (etiam si fieret) sed in fide parentum protestata in oblatione, uel sacrificio: sicut in tempore legis nature ante circumcisionis institutionem. In tertio tempore post publicationem euangelij circumcisio erat mortifera: pro quo tempore loquitur apostolus ad Gal. v. Si circumcidimini, christus nihil uobis proderit. ¶ Sed contra hanc opinionem arguit Sco. contra primum: quod usque ad

passionem christi, circumcisio esset necessaria: sicut præceptum de baptismo fuit circumcisionis prohibitio: ita consilium de baptismo fuit consilium non obseruandi circumcisionem. Et ergo sicut præceptum de baptismo reddidit circumcisionem illicitam: ita consilium de baptismo reddidit circumcisionem non necessariam. ¶ Et confirmatur: quia si ante passionem aliquis Iudeus ad prædicationem christi, uel Petri paruulum baptizasset ante diem octauæ non circumcidisset: paruulus fuisset lauatus: si fuisset mortuus in infantia: quia receperat gratiam baptismatis. Siquidem a prima sui institutione baptismus contulit gratiam. Nec potest dici, quod pater peccasset non circumcidendo die octaua: quia cum pater paruulo prouidit de remedio sufficienti contra originale per baptismum: non tenebatur prouidere de alio remedio contra eundem morbum. ¶ Præterea morbo sublato frustra adhiberet aliud remedium ad tollendum, quod non erat. ¶ Contra secundum. scilicet quod post passionem christi, & ante promulgationem circumcisio fuit licita: sed tamen utilis, nec necessaria. Lex obligatiua non tollitur per obligationem alterius legis: nisi lex alia promulgetur: quia alia non obligat non promulgata. Cum ergo lex de baptismo ante promulgationem non obligabat: sequitur, quod non sustulit obligationem circumcisionis. Itaque ab eadem habent præcepta uim obligandi, & curandi: ut patet per Bedam. Qui nunc per euangelium suum clamat terribiliter, & salubriter: nisi quis renatus fuerit &c. (Terribiliter dicit propter arctam obligationem: salubriter propter efficacem medelam) Ille dum clamabat per legem. Masculus, cuius caro præputii circumcisa non fuerit, peribit anima eius de populo tuo: sed circumcisio habuit uim obligandi quousque authenticè reuocaretur: ergo per idem habuit uim medendi usque ad illam reuocationem. Sed per mortem christi sola non est reuocata: quia per illam nulla lex alia est promulgata, neque instituta: igitur. Item Iudei post christi

stipationem: quibus non erat promulgata lex baptismi: eodem modo tenebatur legem circumcissionis sicut ante: ergo necessaria erat eis circumcisio, sicut ante. Tenet consequentia: quia ubi eadē obligatio: eadem est necessitas obligati. Antecedens probatur, quia ex quo Iudeis certū fuit q̄ circumcisio a deo fuerat instituta, & præcepta: non debebant illam dimittere: nisi quæ certū haberent, q̄ per institutionem baptismi a deo reuocata. Hanc autem certitudinem habere non poterant nisi per secundæ legis authenticam promulgationem. Et sic ante promulgationem erat eis circumcisio necessaria. Etiam utilis: quia ante promulgationem nō habebant aliud remedium eis certum contra originale, quam circumcissionem: & cum secundum prædicta nūquam genus humanum post lapsum, fuit, sine remedio certo: sequitur, q̄ etiam post passionem circumcisio fuit eis remediū sicut prius: & ita circumcisio nō solum fuit necessaria, sed etiam utilis. ¶ Contra tertium: q̄ post publicationem euangelij, circumcisio fuerit mortifera arguit. Nā post publicationem euangelij Paulus de beati Iacobi & aliorū fratrum consilio ascendit Hierusalem: & purificatus secundum legem obtulit pro se sacrificium: & ita seruauit legalia: ut habetur Act. xx. j. ubi etiam dicitur. Vides frater quorū milia sunt in Iudæis, qui crediderunt, & omnes emulatores sunt legis. & hoc quidem contigit. xxij. anno post christi passionem: ut colligit Sco. quo satis publicatū fuit euangelium in iudæa: & tamē adhuc seruabant legalia. Sic post separationem eius a Barnaba, uolens coassumere Timotheum fidelē: de matre Iudæa, & patre gentili genitum, eum circumcidit. Actuum. xv. j. cum tamē publicatū fuerat euangelium: ergo uel legalia nō fuerunt tūc mortifera: aut apostoli cum cæteris fidelibus ex Iudaismo cōuersis mortaliter peccauerunt, seruantes legalia: nec excusari possunt per hoc, q̄ hæc fecerunt propter uitare scandalum Iudeorum: quia recte Greg. utilis scandalū nāci permittitur: quā ueritas relinquitur.

¶ Propter has rationes est alia opinio Sco. quæ uidetur probabilior, qui quo ad baptismum distinguit tantum duo tempora. Vnum, quo erat sub cōsilio. Aliud, quo erat sub præcepto. Primum tempus incepit a principio prædicationis christi, & discipulorum ex quo prædicabatur euangelium, & baptismus: & durauit usq; ad publicationem solēnem & authenticam post christi ascensionem: & hoc tempus non habet differentiam ex morte christi, ut aliter curet, & ante & post passionem christi. Secundum tempus ut credit: in Hierusalem cepit in die Pentecostes, in quo misso spiritulāto solēniter prædicauerunt: ita ut in die illa appōitæ sunt animæ & baptizate circiter. 3000. ut habet Act. ij. prius autem non ita publicē, & solēniter prædicauerunt: sed secundum uerbum christi (uos autem sedete in ciuitate. Luc. ult.) expectabāt spiritum sanctum. Inde autem & alijs, ciuitatibus cuilibet loco, & genti erat tempus illud secundū, tunc quando eis solēniter prædicabatur lex euangelica: ita q̄ tempus illud nō incepit simul apud omnes, sed de se non exhibat lex: & uerbū domini de Hierusalem. Esaia. ij. Et ita quibusdam incepit tempus illud scdm ad mensē post Pentecosten: aliquibus ad annum, quibusdam ad decē annos: & sic deinceps, secundum q̄ eis prædicabatur. ¶ Quantum uero ad circumcissionem distinguit quatuor tempora: pro primō erat necessaria: pro secundō utilis, & non necessaria: pro terciō nec utilis, nec necessaria, tamen licita: pro quarto illicita, & mortifera. Primum tempus circumcissionis præcessit utriq; tempus baptismi. Secundū tempus circumcissionis cōcomitabatur primū tempus baptismi. ¶ Ex quo enim baptismus consulebatur: non fuit circumcisio necessaria uolenti baptizari: sed tūc cōcurrat utriq; sub distn. ut Iudeus, eligeret q̄cūq; uellet. Licuit. n. & profuit sibi circumcidī: nō. n. fuit tunc reuocata: quāntū ad utile: licet quāntū ad necessarium, licuit etiam sibi: immo laudabile fuit baptizari. ¶ Tertium tempus circumcissionis: cū secūdo baptismi,

K
Scotus
distinguit
quatuor
tempora
circumcissionis.

quātum ad Iudæos usque ad tempus Pauli: de quo supra argutum est: & forte ultra. Sed quantum ad gentiles conuersos, secundū tempus baptismi: & quātū tempus circumcissionis simul concurrerūt saltem post. xiiij. annos post passionem christi quando scilicet Paulus ascendit Hierosolimam ad seniores: super illa questione Act. xv. Vbi Petrus allegauit factum Cornelij: de quo habetur Act. x. Et deinde Iacobus tanquam ecclesiæ Hierosolymitanæ episcopus protulit sententiam secundum magistrum historiarum dicens. Ego iudico non inquietari eos, qui ex gentibus conuertuntur ad deū: sed scribere ad eos, ut abstineant a contaminationibus simulacrorum, & fornicatione, a suffocatis & sanguine. ¶ Et quia duo prima scilicet abstinere ab idololatria, & fornicatione fuere simpliciter necessaria ad salutem. Reliqua duo, scilicet abstinere a suffocatis, & sanguine, non fuere necessaria: sed congruebant ne gentes conuersæ essent abominabiles Iudæis: quia talia abominabantur. ¶ Quartum uero tempus circumcissionis, & legalium quātum ad Iudæos cucurrit cum secundo tempore baptismi: longo tempore post publicationem baptismatis, & euangelij: ut patet partim ex dictis, & patebit latius ex dicendis. ¶ Quātū ad hunc articulum est prima conclusio. Circumcisio cessauit simpliciter quantum ad necessitatem salutis: quā baptismus cōsulebatur tam gentibus, quam Iudæis. Hanc conclusionem probat ratio Sco. supra cōtra opt. sancti Tho. primo inductā. Nā cōsiliū de alio perfectiore remedio contra morbum peccati relaxauit præceptū de priori remedio: sed consiliū baptismi fuit consiliū perfectioris remedij contra morbum peccati: ergo relaxauit præceptum prioris remedij, puta circumcissionis: & per consequens substituit eis necessitatē. Cōsequētia nota: quia syllogistica. Maior probatur: quia dū cōtra eundē morbū duplex habetur remediū, quorū utriq; est sufficiens ad tollendū morbū: uno adhibito, reliquū non est necessarium, alioquin illud non esset sufficiens: si

Cōcl. 1
Circumcisio cessauit simpliciter quantum ad necessitatem salutis.

cū eo requireret necessariū aliud. Item: sublato morbo nō ē necessitas remedij ad eius sublationem: sed adhuc bito sufficiens remediū; morbus tollitur: ergoposito illo, aliud quo ad necessitatem euacuatur: & per consequens præceptū de alio relaxatur. Frustra enim esset præceptum de remedio non necessariū. Minor probatur: quia baptismus est perfectius remediū cōtra peccatum, quā fuerat circumcisio: ut infra dicitur in dubijs: ergo eius consiliū fuit consiliū de perfectiori remedio contra peccati morbum. ¶ Secunda conclusio. Per baptismi institutionē, & eius sufficientem promulgationem circumcisio facta est non statim mortifera: sed inutilis. Iudæis sub legis onere constitutis. Probatur pro illa parte: quod facta est inutilis: quia per baptismi promulgationem baptismus factus est necessarius ad salutem: ita q̄ sine illo nemo saluabatur: dicente domino. Nisi quis renatus fuerit &c. ergo circumcisio facta est inutilis. Tenet consequentia: per hoc circumcisio facta est insufficientis ad salutem: quia sine baptismi non fuit salus. Nec utilis: quia baptismus fuit sufficiens remediū conferens gratiā, & delens peccatum ex priori conclusione: ergo superfluebat circumcisio: & per consequens erat inutilis. Voco autem promulgationem sufficientem promulgationem per modum præcepti. ¶ Secunda pars conclusionis: quod per institutionem baptismi, circumcisio non est facta mortifera Iudæis, patet: quia etiam apostoli post publicationem euangelij, ac baptismi, legem seruauerunt, & circumcissionem, ut patet de Paulo, & circumcissione Timothei: & legis obseruantiam seruauerunt: ut supra argutum est: ergo Iudæis non fuit mortifera. ¶ Tercia conclusio. Pro aliquo tempore cum legalibus cessauit circumcisio: & facta est mortifera omnī gentium, ac Iudæorum populo. Probatur conclusio: quia hæresis est dicere, q̄ legalia currant cum lege euangelica: ut habetur extra de baptif. & eius effectu. maiores. ubi dicit Ia-

Cōcl. 2
Determinat ueritas in his quinq; conclusionibus de legalium cessatione

Cōcl. 3

no. Absit; ut in illam damnatam heresim incidamus; quæ perperam affirmabat legem cum euangelio, & circumcissionem cum baptismo seruandam. Mortiferum autem esse seruandum: sicut mortiferum est omittere seruandum. ¶ **Quarta conclusio.** Non uno eodemque tempore cessauit circumcisio facta mortifera apud gentiles, & conuersos ex Iudæa. Probat: quia quantum ad gentiles cessauit circumcisio: ita quæ eis erat mortifera post sufficientem promulgationem baptismi eis factam. unde Pau. Galathis de gentilitate ad fidem conuersis scribens ostendit eis legalium obseruantiam esse mortiferam inter alia dicens. Ecce ego Paulus dico uobis: quoniam si circumcidimini: christus uobis nihil proderit: ergo illis circumcisio fuit mortifera, quæ abstulit eis gratiam christi: & tamen illo tempore non fuit mortifera Iudæis: ut satis supra argutum est contra tertium dictum Tho. ¶ **Quinta conclusio.** Quo præcisè tempore circumcisio cum legalibus cepit Iudæis esse mortifera: non est euidenter notum ex scriptura. Probat: quia historia scripturæ non producit ecclesiam ultra quintum annum Neronis, scilicet ultra tricesimum annum post passionem christi: & toto illo tempore etiam Iudæi ad finem conuersi obseruabant legem. Nec creditur hoc omisum fuisse usque ad euerisionem Hierusalem, qua dispersi fuerunt Iudæi conuersi inter gentes: tunc forte conformabant se gentibus, inter quas erant dispersi: & sic paulatim cessauit etiam apud eos legis obseruatio. Vel posset dici, quod deus per apostolos, uel successores eorum determinato tempore simpliciter prohibebat legalia obseruari: licet de hoc non habeamus in scriptura, eo quod scriptura non protenditur usque ad tempus: quod ex eo probabile uidetur: quia ecclesia indicat hæresim dicere legalia currere cum euangelio. Non autem uidetur, quod ecclesia hoc iudicaret ex sola omissione. Iudæorum quodam necessitate dispersionis: sed magis propter aliquam reuocationem simpliciter factam a deo: de qua certificata est ec-

clesiasticè scriptum non sit, ubi quomodo, & quando. Nec potest dici: quod per hoc, quod christus in cruce ait. Consummatum est: reuocauerit legem. Tunc quia uerbum hoc intelligitur de his, quæ scripta sunt de filio dei, iuxta illud Lucæ. xviii. Ecce ascendimus Hierosolymam: & consummabuntur omnia, quæ scripta sunt per prophetas de filio hominis. Vel si exponitur de lege Moysaica: debet intelligi de cõsummate tanquam in causa: quia mors christi causa erat consummationis legis Moysaica: sed non erat lex euangelica tunc confirmata, tanquam necessaria ad salutem ante eius publicationem, quæ non incepit in passione christi: sed in Penthecoste: ut dictum est. Tum quia post passionem christi: ut tactum est: longo tempore conuersi fideles legem obseruebant cum euangelio, quos in hoc obseruantia causa uirandi scandali non excusabat: ut supra habitum est. Et hæc de arti. iiii. ¶ **Quantum ad articulum quartum est primum dubium de causa, siue congruentia circumcissionis.** Circa quæ Alex. q. vii. parte. iiii. late prosequitur assignando rationem congruitatis singularum circumstantiarum circumcissionis, quem imitatur ceteri doctores, dicta sua abbreviatis. Ideo breuiter expediendo: quia sacramentum hoc transit: dico quod circumcisio congruè fuit instituta, & rationaliter multiplicata: & præsertim quadruplici: ad quas ceteræ reducuntur scilicet ratione morbi, contra quem instituta est, temporis, personæ, modi. ¶ **Ratione morbi.** Morbus hic erat peccatum originale, contra quod instituta est: quod expressè significabat circumcisio: quantum ad causam, processum, effectum, quia peccatum originale contrahitur per libidinosam propagationem: ut patuit in secundo libro, quam representabat circumcisio ratione membri, in quo hebar. Hoc enim seruit uirtuti propagatiuæ, & in eo dominatur libido. ¶ **Processus etiam illius morbi fuit circumcissionis:** quia secundum Antiel. persona peccans primo scilicet Adam corrupte naturam, deinde natura personam. ad hunc

hunc intellectum, peccatum Adæ fuit personale, & actuale, per quod tota natura humana per libidinosam propagationem communicata facta est obnoxia: tota natura. i. uniuersitas hominum sic propagatorum: non quod natura sit distincta a singularibus personis: & in propagatione cuiuslibet personæ in eam deriuata. Et hoc representatum per circulum pelliculæ incisionem. Effectus morbi est superabundantia concupiscentiæ, quæ minuit sacramentum circumcissionis: quod significatur per remotionem superfuitatis pellis abscissæ. Quæ remotio etiam de leuionem, siue remissionem originalis peccati aptè representat. ¶ **Ratione temporis,** quo instituta est: & quo fiebat scilicet octaua die. Quoad primum. Circumcisio instituta est: ut quædam dispositio ad suscipiendum legem. s. ad distinguendum populum, cui danda erat lex ab alijs populis. Nam conueniens fuit populum dei peculiarem, & cultui diuino specialiter mandandum, distingui aliquo signo sensibili, & permanenti ab alijs: ideo conueniens fuit ut institueretur ante legis dationem. Ut hoc signo populus dei esset inter se: & a ceteris distinctus, cui lex daretur: & præsertim tempore Abraham, qui specialius post diluuium a deo ad suum cultum fuit electus: & a sua cognatione, & terra suæ natiuitatis diuina uocatione separatus. Gen. xii. De cuius semine colligendus erat peculiaris ille populus dei legem accepturus: & sanctus sanctorum nasciturus. ¶ **Ratio temporis,** quo fiebat circumcisio: s. octaua die congruebat: quia ante octauam diem propter nimiam paruuli teneritudinem infans nimium lederetur. Nec fuit ultra differenda: & propter mortis periculum, & casus uarios: ne in originali periret: & propter negligentiam parentum penam ultra modum differentiū ex amore filiorum. Et propter mysterium. Nam octauus numerus aliquando tempus resurrectionis (quod post præsentem uitam, quæ diebus septem currit, sequitur) significat: in quo omnis corruptio corporis remouenda est. Et quan-

doque significat tempus gratiæ, in quo quasi post septem dies presentis uitæ æterna bona promittuntur: in quo tempore gratiæ corda humana ab omni corruptione peccati circumcidenda sunt. Ad hæc igitur significanda congruè est (ut octaua die fieret) præcepta. ¶ **Ratione personæ:** tam Abraham ex causa iam dicta, quam personæ masculinæ: ut ex causa in primo articulo exemplificata. ¶ **Ratione modi:** quantum ad membrum incisum: de quo statim supra. ¶ **Et quantum ad circumcissionis instrumentum,** de quo supra arti. ij. Et quantum ad penam conueniens erat: quia contraria contrariis curantur: tam in materialibus, quam spiritualibus. Cum ergo originale contrahitur ex delectatione accedente per opus membri generationis: circa illud idem in pena illata debet fieri curatio originalis. Neque paruulus punitur pro pena alterius, scilicet patris: sed pro culpa propria, licet contracta, in qua communicat cum parente. ¶ **Nec impedit,** quod in datione non interrogatur pena sensus pro originali: quia dei decreto prius homo factus eo reus duplicis mortis præuariando præceptum: scilicet mortis animæ & corporis. A nimè in pena dani, quæ est carètia dei quantum ad priuationem gratiæ, & gloriæ. Corporis, in necessitate moriendi per separationem animæ a corpore, cui annexa sunt incommoda, & sensibilis pena: quæ patitur homo in morte, & ante mortem. Non ergo patitur de cedentes in originali tantum penam sensus post mortem: quia decretum dei quantum ad penam sensus pro originali non est, nisi usque ad mortem: & ita terminatur in morte. Non sic de pena damni, quæ durat in æternum. Et ita uerum est, quod peccato originali non debetur pena sensus, quæ est pena tantum: & nullo modo purgatoria, aut uia ad salutem: ut illa; quæ est in inferno: bene tamen ei debetur pena sensus uitæ presentis: quæ potest esse ad salutem. ¶ **Fuit autem congruum hoc penale remedium institui in lege Moysaica: magis, quam in naturali, uel euangelica.** Nam currere lege naturæ, mundus erat adhuc in ætate infantili: quare

Arti. 4.
M
De congruitate circumcissionis

non conueniebat ei remediū afflictiuū: sed magis oportebat ipsum sicut infantes māuē tueri duci, ac lenitate. Similiter lex euāgelica est lex clemētię, & misericordię: propter quod conueniebat remediū originalis pro illa non esse illatū pēnā. ¶ Currente autē lege Moy si mūdus erat quasi in erate iuuenili fortis, & robustus ad sufferendum afflictio nes, & onera: & ideo lex pro illo statu fuit lex rigoris. secundum illud. Deus ultionum dominus. Ideo congruebat, ut in ea esset pēnalis curatio ad ostensionē diuine iustitię cum misericordia temperata. Etia q̄ remediū illud fiebat cum effusione sanguinis: significabat (secundū Orige. sup epistolam ad Rom. & Pe. de pal.) generalem curationē futuram in sanguine redemptoris, scđm illud. j. Pe. j. Scientes, q̄ non corruptibilibus auro, uel argento redempti estis de uana uestra conuersione: sed p̄ciōso sanguine: quasi agni immaculati christi ¶ Dubitat secundo de perfectione circumcisionis in comparatione ad baptismum. Similiter de efficacia eius respectu characteris. Sed q̄n illa magis locū habebūt dis. seq. & dis. vj. usq; ibi differantur. ¶ Sed nunc posset dubitari: quia dictum est, q̄ circumcisio est ad remediū cōtra peccatū originale: an etiā deleat actualia peccata. Hoc dubiū nō habet locū de paruulis octaua die circumcisus: quoniā illi nō habēt p̄ctā actualia; cum non habēt rōnis usum, sine quo nullus peccat actualiter: ut dictū est in scđo. Sed in his, qui adulti circūcidētur; sicut p̄seliti accedētes ad ritū Iudeorū. Et in illis, quos Iosue circūcidit ante itroium terrę promissionis. Et si qui alij adulti fuere circūcisi. Vnde quantum ad illos rādetur, q̄ licet circumcisio sit instituta, ut remediū cōtra originale: delet tñ in accedente non fictē oē actuale mortale: si aliqd tale inueniret in suscipiente. Patet ex p̄missis; q̄ circumcisio ex ui sacramenti cōfert gratiā: ut habitū est in. j. art. Ḡr̄ autē repugnat oē p̄ctm mortiferū: ergo cōferēdo gratiā aufert, seu expellit oēm repugnāntē culpā. An autē tollat uenialia: & oēm pēnā

dicetur dis. seq. ¶ Tertio dubitat. Cōtra cōclusionē scđam arti. iij. Per sufficiētem promulgationē baptismi, circumcisio facta est mortifera cōuersis Iudęis: ergo illa non stat in ueritate. Consequētia nota. Antecedens probatur: quia Petrus obseruās legalia, post euāgelij publicationem, peccauit culpabiliter: ergo legalia erant mortifera, inter quę principale sacramentum fuit circumcisio. Consequētia nota. Antecedens probatur: quia propter hoc fuit publicē reprehensus a Paulo uerbo, & scripto. Ad Gal. ij. tanquam is, qui non rectē ambulabat ad ueritatem euāgelij: sed nō rectē ambulās ad ueritatē euāgelij culpa biliter peccat: ergo. ¶ De hac materia ceteris la: ius scribit Sco. Sed eā breuiantes primō notetur, q̄ beatus Petrus cū uenerat Antiochiam, priusquam uenirent quidam Iudęa a Iacobo, cum gentibus in cibo cōmunicabat edendo, quę lege fuerant prohibita. Cum autem uenissent Iudęi, subtrahebat, & segregabat se a communione gentium conuersorum, timens scandalizare eos, qui uenerant ex circumcisione, Iudęos: & simulationi eius conseruauerunt ceteri Iudęi: ita ut & Barnabas ducere ab eis in illam simulationem: ut habetur ad Gal. ij. Propter quod Paulus eum reprehendit. Sic enim ipse testatur. Sed cum ui dissem, quōd non rectē ambularet ad ueritatem euāgelij: dixi cephā coram omnibus. Si tu cum Iudęis sis: gentiliter uiuis, & non Iudaicē: quomodo gentes cogis Iudaizare. cogis factō scilicet tuo. & p̄missis. Cum Petrus uenit Antiochiam, in faciem ei restitit: q̄ reprehēnsibilis erat. ¶ Circa hoc duo uidenda sunt. Primū; an Petrus fuit reprehēnsibilis scđm uerba Pauli, scđm in quo fuerit reprehēnsibilis. Et hoc patebit responsio ad dubiū. ¶ De primo fuit opinio beati Hiero. quōd neque Petrus in p̄dicto facto peccauit: nec reprehēnsibilis fuit: neque Paulus peccauit reprehendendo Petrum, a peccato excusat: quia legem, quę secundum eum post passionem christi mortifera fuit, & reuocata, non seruauit gentibus cō-

Dub. 3.
O
Legalia
quomodo
cel
sauerūt
ad lite
ram.

De fa
cto Pe
tri.

municando: sicut nec seruare debuit: & ideo nec peccauit, sed quadam pia dispensatione aduenientibus nuntijs Iacob ad uitandum scandalum Iudeorum usus est legalibus: & hoc faciendo ad uitandum scandalum: similiter non peccauit: neq; reprehēnsibilis erat. Paulus uero dispensatoriē eum redarguit: ac gentiles, quorum ipse apostolus fuerat, exēplo Petri legalia tanquam necessaria quęrerent. Et per hoc Paulus excusatur a culpa mendacij, qua Petrum reprehēnsibilem dixerat: & procaciter arguebat: quia pia simulatione hoc egit. Sed oppositum huius sensu Augustinus tenens, quōd licet apostoli, & prophete in actibus, & uerbis, ut homines poterant errare: nullus tamen eorum tanquam scriptor alicuius partis sacrę scripturę errare potuit: quia in hoc fuerūt, ut calanus scribe, qui est spiritus sanctus: uel ocire scribentis, & errare non potentis. Vnde nequaquam admittendum est Paulum in epistola ad Gal. quę pars est canonicę scripturę, quodcunque mendacium iocolum, uel officiosū scripsisse. Vnde in epistola ad Hiero. & habetur. ix. distinct. si ad scripturas diuinas adiūssum fuerit aliquod mendaciū quantumcunque p̄rium, seu officiosum: nihil remanet in ea solidā ueritatis, quę conuincatur aduersarius: quicquid enim contra ipsum allegatum fuerit: respondebit illud mendaciter esse dictum iocose, uel officiose: ut est illud aliud, quod conceditur ita dictum. Vnde & ibidem ait Augusti. Ego his solis libris, uel uiris, qui canonicē dicuntur, didici hunc timorem, honorem quę referre: ut nullum eorum scribendo errasse audeam credere. Et hanc sententiam beati Augustini communiter sequuntur doctores. Secundum quam dicendum; quōd Petrus, ut scribit Paulus: reprehēnsibilis erat in ueritate: nec Paulus mendaciter, uel simulatorie hoc scripsit ad uitandum scđalum gentium conuersorum, quia ut supra dictum est: ut: uilius scandalum nasci permittitur, quā ueritas re-

linquatur. Nec propter scandalum uitā dum est peccandū: omnis autem simulatio, & mendacium peccatum est. Et sic patet primū, q̄ Petrus fuit reprehēnsibilis. ¶ Sed de secundo, in quo fuit reprehēnsibilis. Dicitur primō, q̄ non in eo, q̄ legem non seruauit communicando cum gentibus in cibis lege prohibitis. Erat enim pro tunc lex reuocata quantum ad obligationem. Neque in hoc peccauit; q̄ uenientibus Iudęis legalia seruabat: abstrahendo se a communione gentium in cibis: quia non erat ob seruatio legis mortifera: licet inutilis, & ut dictum est: poterat a Iudęis conuersis tunc sine peccato obseruari, uel omitteri. Nam & post hoc Paulus Timotheum circumcidit: & iuxta legem se purificauit: ut habetur Actuum. xvj. & xxi. Sed in hoc peccauit non quidem mortaliter, sed uenialiter: quia incautē se abstrahendo a comunione gentium occasionem scandali prębuit, q̄ propter huiusmodi factum Petri credere poterant obseruantiam legalium fore tunc necessariam ad salutem: quod credere erroneum fuisset. Non tamen in hoc peccauit mortaliter: quia scandalum illud non fuit inductiū ad mortale. Nam hoc credere (licet fuisset erroneum) non tamen fuisset eis mortale: quia nondum declarata ueritate: nondum est mortale errare; sicut contingit in opinionibus cōtrariis prouentura parte determinatis: & hoc factō cogebat gentes Iudaizare, dando occasionem suo facto. Potest etiam aliter ostendi reprehēnsibilitatem Petri: ut ostendit Sco. sed hoc sufficiat. ¶ Et per hoc ad dubium dicitur, quōd Petrus seruando legem non peccauit, nec propter hoc reprehensus ē a Paulo, sed seruando legem aduenientibus Iudęis, quam prius non seruauit: communicando gentilibus, occasionem scandali, & erroris pręstitit: & in hoc saltē uenialiter peccauit. Aut in hoc peccauit: quia simulauit foris abstinendum a cibis secundū legē immundis coram Iudęis: quod tamen corde non sentiebat. Nam in his prius cōmunicabat gēti-

P
In quo
Petrus
fuit re
prehēn
sibilis.

Dub. 2.
N
Circū
cisio de
let etiā
actualia
peccata

libus, quod & faciendum didicit in facto Cornelij. Actuum. x. ubi audiuit diuinum responsum. Quod deus purificauit, tu ne commune dixeris. Et ad hoc potest referri illud uerbum Pauli, & simulationi eius consenserunt ceteri Iudæi. Vel tertio in hoc, quia non utebatur auctoritate prælati; quia cum esset superior nuntijs Iacobi, magis debuit ueritatem, constanter tenere in opere, & eos reducere ad rectitudinem suam; quam propter timorem flecti ad illud, quod erat eis placitum; aut magis acceptum. Et talis remissio, seu timiditas prælati est pro tempore reprehensibilis. Et hoc uideretur innuere Paulus, cum ait. Cum uenissent quidam a Iacobo, subtraheret se rimens eos, qui ex circumcissione erant. ¶ Dubitatur quarto. Si cum circumcissione lex euacuata est per supuenientem gratiam ueritatem; quomodo saluatur: quod Gen. xvii. data est circumcisio Abrahæ in fœdus sempiternum, Et Matth. v. Non ueni soluere legem, sed adimplere. Non ergo baptisimus abtulit circumcissionem: nec euangelium euacuat legem. ¶ Pro solutione notandum; quod cessatio legalium dupliciter intelligi potest. Uno modo in se, & quoad litteram; & sic cessare dicuntur, quæ secundum exteriorem ritum, secundum quem ad litteram præcepta sunt, non seruantur. Alio modo quoad mysterium, sine uel signatu: & sic cessare dicuntur, quando ea, quæ mystice significantur; aut ad quæ ordinata sunt, tanquam in finem cessant. ¶ Secundo supponendum est ex dictis in iij. distinct. xxxvij. & xl. quod in lege fuerunt triplicia præcepta, scilicet moralia, iudicialia, & ceremonialia, quibus præmissis ponuntur tres propositiones. ¶ Prima. Moralia legis, quæ comprehenduntur in decalogo; quoad litteram non cessauerunt in testamento nouo. Patet; quia illa sunt de lege nature strictè, uel largè; lex autem nature mutationem non recipit: ut ostensum est in tertio loco statim allegato. ¶ Secunda propositio. Legalia, iudicialia, & ceremonialia ad litteram; & in se per legem gratiæ sunt euacuata. Patet hæc propositio quoad circum-

cissionem, quæ fuit principalissimum ceremonialia ex conclusione. iij. art. xxxv. & similiter de alijs legalibus. Cuius rationem triplicem ponit beatus Tho. q. x. huius arti. ij. Una; quia lex instituta fuit ad significandum gratiam noui testamenti, quæ per christum facta est; & ideo ueniente christo cessare debuit: sicut ueniente lumine cessat umbra. Hinc apostolus ad Heb. x. de lege dicit; quod habet umbram futurorum; neque conuenit significare eam futurum, quod plens est. ¶ Secunda ratio est imperfectio legalium. Cum autem uenit, quod perfectum est, euacuatur, quod ex parte est. j. Corint. xiiij. si ad illud ordinatur; frustra autem fit per plura, quod æque perfecte, uel perfectius fit per pauciora; nedum in naturalibus; sed etiam in gratuitis. Hinc ad Heb. vij. Reprobatio quidem fit prioris mandati propter infirmitatem eius, & inutilitatem; nihil enim ad perfectum adduxit lex. Quomodo autem lex euacua sit perfectior lege ueteri infra dicitur. ¶ Tertia ratio est infirmitas populi, quibus data est lex. Erant enim ut paruuli; & ideo paulatim a pristina consuetudine idololatricæ abstrahendi: ut sic concederetur eis eadem offerre deo, quæ prius idolis obtulerunt: uel ab alijs offerri uiderant. Sed postquam ad perfectum humanum genus peruenit, debuit ab obseruantijs legis liberi esse: & hoc tangit Apostolus ad Gal. iij. & iij. & Petrus Actuum. xv. ostendens legalia in omni populo rudi imposta. Verum quædam ceremonialia (significantiâ principaliter ea, quæ semper in nobis esse debent: puta cordis deuotionem ad deum sicut thurificatio) manserunt. Et dicitur principaliter propter circumcissionem, quæ licet significet circumcissionem cordis; quæ semper in nobis esse debet: non tamen principaliter. Sed principaliter significant purgationem ab originali; quæ semel facta posterius non repetitur. ¶ Tertia propositio. Legalia quantum ad mysterium finem, & significatum, non sunt euacuata; sed in testamento nouo magis perfecta, & impleta. Patet hæc propositio de moralibus; quia decalogus

Jogus simpliciter manet: & perfectius exponitur in euangelio; quam Iudæi intellexerunt: ut patet. Matth. v. Audistis: quia dictum est tibi, & c. Non occides. Ego autem dico uobis: qui cumq; dixerit fratri suo racha, & c. Iudicialia manent quantum ad finem: qui est pacifica cohabitatio hominum. Magis autem seruat pax per patientiam euangelicam non reperiendo, quam per seueritatem legalis: oculo pro oculo: & in ceteris talionem reddendo. Vnde, ut dicit Scorus nullum iudiciale ligat nunc: ut est preceptum illius legis. Licet tam bene principibus nunc statuere aliqua, quæ etiam in lege Moysei erant statuta; quæ nunc ligant non auctoritate legis ueteris; sed auctoritate principis de nouo statuentis. Cerimonialia etiam manent in suis significatis: quia umbra transiit; & ueritas successit. Omnes enim ille purificationes ueteris legis significabant purificationem a peccatis. Et oblationem, & sacrificia significabant sacrificium perfectum christi; & actus quosdam patrie in deum; fidei scilicet spei, & charitatis: quæ cõpleta sunt in oblatione christi; qua deleta sunt peccata; & mentes nostræ in cultum patrie sunt directæ. Et secundum hoc intelligendum est, quod christus non solum uenit soluere legem, uel circumcissionem, quantum ad mysterium, & fructum; sed ad quem erat instituta; immo perfecit eam copiosius in soluendo legem; & remediū longè perfectius instituendo. Et per hoc solutum est secundum in principio dubij factum. Sed de primo dicitur secundu Scorus: quod fœdus sempiternum exponi potest: sempiternum in se, uel in æquiualeuti. Vel magis ad litteram: sempiternum inter deum, & Abrahæ, & semen eius specialiter: quia nunquam fuit aliquid signum fœderis inter deum, & genus Abrahæ specialiter. Licet futurum erat aliud signum fœderis inter deum, & totum genus humanum: & melius fuit semen Abrahæ transire in fœdus commune: quæ remanere sub signo fœderis specialis: quia melius est partem esse in toto, cui simpliciter bene fit: quam esse distinctum a ceteris partibus, ut sibi aliquid be-

ne fit: & alijs male. Vel dicitur secundum sanctum Thomam, quod sempiternum accipitur ibi pro seculo; quod habet quidem finem; sed non est determinatus nobis. Et tantum de illa quæstione, & distinctio. j.

DISTINCTIO II.

VN C uero de haptissimi sacramento uideamus: quod inter nouæ gratiæ sacramenta primū est & c. In superiore distinctio magister egit de sacramentis utriusq; testamenti in genere & de circumcissione, quod est principale sacramentum ueteris testamenti in specie. Consequenter de sacramentis noui testamenti incipit determinare in hac secunda distinctio. Et primo agit de eis simul in genere. Secundo de eorum singulo in specie distinctio. In hac uero distinctio facit primo quod dictum est. Secundo specialiter de quodam præambulo primi sacramenti nouæ legis, baptisimo scilicet Ioannis præmittit. Summat autem sententia huiusmodi in tribus conclusionibus subiectis. ¶ Prima conclusio septem sunt nouæ legis sacramenta, quæ quia ex christi passione efficaciam sortita sunt, ante eius aduentum non fuerunt instituenta. ¶ Secunda. Cõiugium, quod ante peccatum institutum est in sacramentum, & officium: post peccatum fuit in remedium carnalis concupiscentiæ ordinatum. ¶ Tertia. Baptisima Ioannis in aqua tantum peccata non relaxabat; sed ad christi lauacrum, qui baptizabat in aqua, & spiritu hominem baptizandi consuetudinem præparabat. Declaratio harum unquam forma baptismatis Ioannis laus in textu declarantur. ¶ Circa hanc distinctio mouetur duplex quæstio. Prima in genere de sacramentis nouæ legis. Secunda de baptisimo Ioannis. Circa primum queritur.

Dub. 4. Legalia quomodo cessauerunt ad litteram.

ppo. 1.

ppo. 2.

ppo. 3.

Q V A E S T I O . I .

De nu-
sacramē-
to. lepte-
nario ā
ob id p-
fectio-
ra.

Arti. 1.
Not. 1.
A
De ua-
rijs esse
sibus
gratię
rememo-
ratiuē.

S T R V M sacramenta nouę legis in lepenario numero a christo instituta, sint sacramentis ceteris perfectiora. ¶ Quęstio hęc tribus articulis terminabitur. Primus suppositum respiciet. Secundus quęsitum concernet. Tercius dubia absoluet &c. ¶ Quantum ad primum notandum, q̄ sicut ex præmissis patet: sacramenta proprie dicta: qualia sunt sacramenta nouę legis: conferunt gratiam suscipienti non ponenti obicem. Gratia autem multos habet effectus: ut habitum est in secundo, & habebitur quantum ad aliqua infra distincti, decimaquarta. Nam tollit defectus culpabiles, & ad culpam inducentes. Delet namq; peccatum: & minuit concupiscentiam: præstat uirtutem animę. Nam per gratiam deus, qui est uita animę (sicut anima est uita corporis), inhabitat animam. Roma. v. Charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum &c. Perficit etiam animam, & corroborat inclinatio ad actus meritorios, qui sunt actus uirtutum: ut de charitate, de qua (identificatur gratię) dictum est in tertio. Et secundum hęc sacramenta dicuntur medicina, & remedia contra morbos spirituales animę. Dicuntur etiam adiutoria animę ipsam perficientia in uita spirituali tam in prima, quam secunda. Conferunt enim gratiam, quę est uera uita prima animę, per quam anima spiritualiter uiuit deo, grata & accepta deo ad uitam æternam. Per eam etiam actus uirtutum, ad quos inclinatur uiuunt in diuina acceptatione tanquam merita in uita beata præmianda: qui actus sunt animę uita &c. ¶ Et secundum hos gratię effectus uarios, uarię assignant doctores sufficientiam, & numerum sacramentorum nouę legis, prout recitat Alex. q. viij. par. iiii. membro. viij. Et post eū beatus Th. dist. præfenti. q. i. Quoad primum: quia secundum Hugo. Sacramenta nouę legis sunt medicinę dei spirituales, quę foris corporibus adhibentur per sensibi-

lem speciem: sed intus animam sanant per inuisibilem gratiam. Ideo secundum numerum morborum (spiritualium) sumi debet numerus sacramentorum. Sunt autem seprę differentię huiusmodi morborum, quorum tres sunt culpę. Est, n. culpa originalis, actualis, mortalis, & uenialis. Quatuor sunt pœnę ex prima trāgressione in se, & secundū Bedā: scilicet difficultas discernēdi inter bonū, & malum in ratione. Malitia siue inclinatio ad malum in uoluntate. Infirmittas resistēdi, & proficiēdi in irascibilitate: & concupiscentia illicitorum in concupisibilitate. Contra primum est baptismus, quo tollitur originale. Contra secundum penitentia, qua expellitur mortale. Contra tertium extrema unctio, qua remittitur ueniale. Contra quartū est ordo, quo datur clauis scientię ad discernēdum. Contra quintum est eucharistia, quę mutat suscipientem in susceptum, incorporat, & unit: & per hoc uoluntatis inclinationem malā in bonam transformat. Contra sextum est confirmatio, quę roborat ad cōstitēdum nomen christi in persecutione. Cōtra septimum est matrimonium, quo excusatur carnalis concupiscentię actus a crimine. ¶ Aliter sumitur sacramentorū numerus, considerando sacramenta, ut sūt adiutoria animę, per scientię ipsam in ordine ad uitam secundam: actus. uirtutum. Et sic accipitur numerus sacramentorū secundum numerū uirtutum trium theologicalium, & quatuor cardinalium. Et sic baptismus respicit fidem: quia sicut fides prima est, & fundamentum cęterarum uirtutum: sic baptismus principium, & ianua sacramentorum, propter quod baptismus dicitur sacramentum fidei: per baptismum enim baptizatus connumeratur cęteri fidelium. Unctio extrema est adiutorium spei: per hanc homo a uenialibus expeditur, & preparatur ad gloriā. Ad actum charitatis, adiuuat eucharistia. Ad actum prudentię, ordo. Ad actū fortitudinis, confirmatio. Ad actū iustitię, penitentia. Ad actū temperantię, matrimonium. ¶ Considerando sacramenta ut sunt adiutoria animę perū-

De id.
nenu-
meri se-
ptenarij
ex distin-
ctione.
morbo-
rum.

Distinctio II.

scientia eam quoad uitam spiritualem primam, quę est gratia. Habet autem hęc spiritualis uita conformitatem quandā ad uitam corporalem, & eius processum. In uita corporali consideratur homo ad se, ut singularis persona. Vel in ordine ad totam communitatem, cuius est pars: quia est naturaliter animal sociale. Quoad primum requiruntur quinque. Primum est generatio, per quam recipit esse. Secundum augmentatio, siue corroboratio, per quod recipit augmentum debitę quantitatis. Tertium conseruatio in esse per nutritionem. Quartum (quoniam homo est corruptibilis) est perditę sanitatis reparatio. Et quoniam hęc uita naturalis uia quędam est ad uitam aliam incorruptibilem: requiritur aliquid quintū: quo exiens finaliter preparatur, ut de hac uita exiens sine impedimento transeat ad aliam. Et hęc quinque requiruntur tanquam necessaria eūlibet personę singulari per se. Ad bonum autem cōmunitatis, requiritur multiplicatio partium communis: quantum ad esse naturale: ne species humana deficiat per proles propagationem. Requiritur & institutio aliquorum regentium, & conseruatio membra cōmunitatis in concordia, & unitate, sine qua subsistere non possent. Secundum hęc septem sumitur distinctio, numerus, & sufficientia sacramentorum. Nam baptismō regeneratur homo: & accipit esse spirituale. Per confirmationem, corroborationem. Per eucharistiam, nutritionem gratię & conseruationem. Per penitentiam, lapsi reparationem. Per unctioem extremam, ad finalem exitum præparationem. Per matrimonium cōmunitas accipit multiplicationem in esse naturę, uel carnali. Per ordinem, multiplicationem ministrorum ecclēsię ad totius corporis regimen. Et per idem potest accipi ratio ordinis sacramentorum pertinetium hominem in se, & in ordine ad cōmunitatem: nisi q̄ ordo præponitur matrimonio: cum tamen prius esse debet, quod est animal, quam quod est spirituale. Sed

Quęstio I.

huius ratio est duplex. Vna: quia digniora ordine præcedunt: sunt autem digniora, quę perficiunt ad esse spirituale, quod faciunt prima sex. Matrimonium uero minus dignum: eo q̄ perficit quantum ad esse carnale. Secunda: quia matrimonium ministrari debet per sacramētum ordinis. Hęc ultima applicatio, & assignatio sufficientię numeri septenarij sacramentorum ceteris melior est, quę est Scoti, & Durandi. Sunt & alię, sed minus pertinentes, quę plures patiuntur instantias. ¶ Secundū notandum: q̄ licet nonnulli opinati sint, q̄ quędam sacramenta nouę legis: scilicet baptismus, & eucharistia, ordo, matrimonium immediate a Christo instituta sunt: quędam ab eo mediantibus apostolis instituendi auctoritatem ab ipso recipientibus: ut penitentia, confirmatio, extrema unctio. Vnde de penitentia dicunt: q̄ fuit instituta a Iacobo dicente. Confitemini alterutrum peccata uestra. Iaco. v. Et similiter de extrema unctioe dicit ibidem. Si infirmatur quis in uobis, inducat præbyteros ecclēsię: & orent super eum unguentes eum oleo in nomine domini. Et oratio fidei saluabit infirmum: & alleuiabit eum dominus: & si in peccatis sit: remittentur ei. De confirmatione, qua datur spiritus sanctus ad robur: dicunt, q̄ non debuit institui ante plenam spiritus sancti missionem in die pentecostes: & ita non a Christo in morte: quia iam non ambulauit in terris: sed per apostolos instituta est. Vnde Actuum. viii. dicitur, q̄ Petrus, & Ioannes misit ab apostolis ad Samariam ad baptizatos a Philippo diacono in nomine domini Iesu, imponebant illis manus: & accipiebant spiritum sanctum. Tamen ut supra dictum est quęst. ij. dist. j. accipiēdo institutionem proprie, ut distinguitur contra promulgationem, facultas instituendi sacramenta non potest communicari creature. ¶ Sed an Christus per se publicauerit sacramentorum institutionem: an apostolis cōmiserit eorum publicationē

Not. 2.
B
De sacramentorum institutione, an omnia a christo.

sunt opinionēs. Vna tenet, q̄ non, de prædictis sacramentis tribus, & præfertim confirmationis, & unctiois. Cuius uideretur fuisse magister dist. xxiii. dicens sacramentum unctiois institutum esse a Iacobo: accipiens institutionem largē: ut extendit se ad promulgationē. & Hugo lib. ij. de sacramentis parte. xv. cap. ii. eisdem uerbis loquitur, quibus magister. Assignatur ratio: quia non inuenitur in scripturis, q̄ illa promulgauerit Christus. nihil autem asserendum est de sacramentis, quod scriptura non tradit. Alij oppositum tenent: q̄ sicut Christus omnia sacramenta immediate instituit: ita etiam promulgauit: & hoc ex scripturis ostendere nituntur: ut infra patebit. Quę opinio probabilior iudicatur a sancto Thoma, Scoto, Durando, & Richardo: quamquam promulgationem ipsi nominant institutionem.

Not. 3. Tertiū notandum: q̄ hic numerus septenarius sacramentorum nouę legis non accipitur secundum distinctionem numeralem: neq; secundum distinctionem specificam naturarum eorum, quę inter se differunt. Nam unum, idēq; sacramentum ex pluribus essentiali specie distinctis integratur: ut ex materia, forma, & intentione, quę specie distinguuntur. Sic etiam species. s. panis in sacramento eucharistię specie distinguuntur a speciebus uini: & tamen sacramentum eucharistię non diuiditur in duo sacramenta. Neq; distinguuntur sacramenta secundum effectus, cuius sunt efficaciam signa. Hic enim est gratia gratum faciens, quę eadem est specie: non intentione in omnibus habentibus eā. Neq; etiam distinguuntur ex fine, qui est salus hominis eadem ratione. Sed distinguuntur ex ratione finium proximorum, secundum quos ordinantur tanquam remedia ad diuersos morbos spirituales expellendos. Vel ut adiutoria animam perficientia quoad uitam eternam primam, uel secundam: ut dictum est in articulo primo.

Cōcl. 1. est in notabili primo. Hic præmissis est conclusio prima ad hunc articulum. Tantum septem sunt nouę legis sacramenta secundum consuetam diuisio-

nem sacramenti acceptam secundum rationem finis institutionis eorum propinqui. Pater hęc conclusio sufficienter ex notabili primo: & patebit particularius, dum dicitur in speciali de quolibet sacramento. Declaratio autem clausularum conclusionis satis patet ex notabili tertio. ¶ **Secunda conclusio.** Omnia sacramenta nouę legis a Christo sunt instituta: & ab eodem in assumpta natura uerbo, uel opere promulgata. De institutione patet, ut allegatum est in secundo notabili. Nemo præter deum potest instituere sacramenta, ut sint gratuiti effectus certa signa. Secunda pars patet, transcurrendo singula in genere: quia posterius patebit de singulis in specie. De baptismo: quia discipuli Christi baptizabant: ut patet Io. iii. Post hęc uenit Iesus, & discipuli eius in terram Iudęam: & illic morabatur cū eis, & baptizabat. Glos. per discipulos. Etc. iij. Quādoq; Iesus nō baptizabat: sed discipuli eius. Baptizabant autem discipuli non baptismo Ioannis. (ut uoluit dicere Chrysosto.) sed baptismo Christi: ut dicit glos. & Augustinus. Nam & ipsi apostoli prius fuerunt baptizati a Christo, quā ceteros baptizabant: ut notare uidetur Augustinus ad Celerianum, dicens. Credibile est apostolos fuisse baptizatos baptismo Christi. Nec enim ministerio baptizandi desuit, ut haberet baptizatos seruos, per quos baptizaret: quia non desuit humilitatis ministerio, quando eis pedes abluit. Non autem baptizasset: sed nec baptizarentur a Christo: nisi baptismus a Christo fuisset institutus: cum baptizare præsupponit baptismi institutionem. Item præceptum fuit Matthę ultim. a domino, ut publice predicaretur. Confirmatio publicata, seu promulgata fuit, dum manus imposuit paruulis. Matth. xix. Et in die resurrectionis cum inuissans ait. Accipite spiritum sanctum. Ioann. xx. Eucharistia prædicata est diffusē: Ioannes sexto. Sed instituta est in cœna Matthę. xxvj. Pœnitentia pro-

Cōcl. 2.
Oia sacramenta sunt instituta a Christo.

missa est. Matthę. xvj. Tibi dabo clauēs regni cœlorum: & quodcuq; ligaueris super terram: erit ligatum & in cœlis, & quodcuq; solueris super terram: erit solutum, & in cœlis. Instituta Ioan. xx. Accipite spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata remittuntur eis &c. Unctio extrema: & nō appareat ubi a Christo instituta sit, & promulgata, tamē quā ut apostoli (ut legitur Marci. vj.) iunxerunt infirmos, & sanabantur. Constat, q̄ hoc non fecissent nisi ex institutione Christi, & eius informatione, in cuius uirtute sua unctio sanabat: sed nec B. Iac. dixisset. Infirmatur quis in uobis indu. &c. nisi id a Christo prius hæc committere discipulis hoc didicisset. Matrimonium. Matth. xix. & Mar. x. ubi Christus approbat, & ratificat matrimonium, quod deus in statu innocentie instituit: & per os Adę publicauit. Relinquet homo patrem suum, & matrem suam; & adhærebit uxori suę: & erunt duo in carne una. Quos deus coniunxit, homo non separet. Ordo. Mart. xxvj. Hęc quotiescumq; feceritis, in mei memoriam facietis. Hęc est sententia Thomę, Scoti, & sequentium. Et tantum de articulo primo. ¶ **Quantum ad secundum articulum de perfectione sacramentorum nouę legis supra sacramenta ueteris legis scilicet, naturę legis**

Arti. 2. D ad secundum articulum de perfectione sacramentorum nouę legis supra sacramenta ueteris legis scilicet, naturę legis. **Not. 1.** Mosaicę. ¶ **Notandum primo,** q̄ comparatio sacramentorum nouę legis, ad uetera sacramenta, non est intelligenda de ceremonialibus legis naturę, uel Mosaicę: quę dicuntur sacramenta generali nomine sacramenti: de quibus (quoniam ut dictum est, non contulerūt gratiam ex opere operato) quęstio nullum habet dubium. Sed de his, quę constituta fuerunt contra originale peccati: quę (quoniam purgant a peccato ex opere operato) gratiam contrahunt: & ideo fuerunt sacramenta proprie dicta, sicut sacramenta nouę legis: qualia fuerunt in lege naturę sacrificia: pro paruulis hęc parentum protestantia: & in lege scripta circumcisio.

Not. 2. ¶ **Secundo notandum,** q̄ sacramenta nouę legis esse perfectiora ceteris, po-

test tripliciter intelligi. Primo quoad intentionem gratię, quam conferunt, scilicet. Secundo quantum ad extensionem: & hoc tripliciter: scilicet. Vel quantum ad adfucientes sacramenta: quia a pluribus participantur. Vel quantum ad numerum sacramentorum. Vel quantum ad pluralitatem morborum, quibus medentur: siue remediorum, quę conferunt. Vel tertio quantum ad causam extrinsecam instituentem, uel promulgantem. ¶ **Quibus præmissis respondetur per unicam conclusionem ad hunc articulum.** Sacramenta nouę legis perfectiora sunt ceteris omnibus modis supradictis. Hęc conclusio probatur primo in generali post Scotum. Legi perfectissimę debentur perfectissimā sacramenta: huiusmodi est lex noua: ergo. ¶ **Consequentia nota.** Maior uidetur nota: quia ex perfectione sacramentorum arguitur perfectio legis. Minor probatur: quia lex perfectissima, quam trinitas disposuit dare homini pro statu uię: est lex noua, quę dicitur lex gratię, siue lex euangelica. secundum illud Matth. xxvj. Noui, & eterni testamenti. Aeterni, id est post quod nullum aliud est futurum. In processu autem ab imperfecto ad perfectum posteriora sunt perfectiora prioribus: ergo lex noua, quę est posterior: est ceteris præcedentibus perfectior. Ista etiam lex est proxima perfectissimo statui scilicet beatitudinis: & ideo perfectior. Congruēbat ergo eam perfectissimis adiutorijs ad gratiam præparari. Hęc autem adiutoria sunt sacramenta. Specialiter probatur conclusio quantum ad singulos supradictos modos. Primo quantum ad intentionem perfectionis. Nam perfectio sacramenti intentione consistit in perfecte significatio quātum ad cognitionē, & in gratiā perfectiorē causando. Sed sacramenta nouę legis perfectius significāt gratiam, quā conferunt: ita propter materiam quam propter formā, quę consistit in uerbis clarius significantibus, quā res ipsa. Nam lotio baptismalis, lotionem animę a peccato clarius significat, quam circumcisio: & hoc con-

Cōcl. unicę.

gruebat: quia est lex ueritatis. Causant etiam sacramenta nouę legis maiorem gratiam, quantum ad gradum intensio- nis: quia cum sacramenta habeant effi- caciā suā in causando gratiam ex me- rito passionis christi: ut supra distin. j. q. ij. dictum est. Passio autem exhibita plus impetrat, quā preuisa, sequitur, q̄ sa- cramenta nouę legis passione Christi iam exhibita, perfectiorem gratiam con- ferant, quā cetera ante passionē Chri- sti currentia. Et propter hoc lex noua, dicitur lex gratiæ: secundum illud Ioan- j. Lex per moysen data est, gratia & ueritas per Iesum Christum facta est. Et ex il- lo uidetur sequi, q̄ sacramenta nouę le- gis ante passionem Christi instituta ma- iorem gratiam contulerunt post passio- nem, quā ante: ut dicit Petrus de alia co. q. j. quarti sententiarum. arti. iii. Ni- sidiceretur, q̄ quia passio Christi a pri- mo instanti conceptionis fuit a Chri- sto patri oblata actu uoluntatis: ita per- fecte sicut in ipsa passione: ex qua uo- litione fuit meritoria. Et ideo quan- tum ad meritum censetur ab instanti incarnationis Christi exhibita: & hoc est probabile secundum Scotum: & magis placet, quā ptimum. Proba- tum etiam quantum ad extensionem: quia sacramentum baptismatis pluri- bus ex institutione conuenit: quia masculis, & feminis in qualibet æta- te, & pro quolibet tempore: non sic circumcisio. Item sacramentum circumcisionis fuit determinatum ad certum gradum gratiæ, ultra quem non contulit ex opere operato. Vnde si suscipiens circumcisionem prius habuisset hunc gradum gratiæ (sicut forte Abraam) illi circumcisio nul- lam gratiam contulit. Vnde de A- braam dicit apostolus Roman. iiii. q̄ si- gnum accepit circumcisionis signaculum iustitiæ fidei, quę est in præpu- tio. quasi diceret. Abraam per cir- cumcisionem non recepit iusticiam fi- dei, quā prius habuit in præputio an- te circumcisionem: sed eius signaculum tantum per circumcisionem. Et hæc uidetur esse sententia magistri di-

stinctio. j. capit. penultim. Baptismus omni accipienti confert gratiam; si prius non habuit: uel augmentum gratię, si prius habuit. Nisi forte habe- ret omnem gratiam, ad quam preuisus esset prius, quā baptizaretur. Sicut quidam de beata Maria semper uirgi- ne aiunt: q̄ in conceptione Christi totam gratiam accepit: ita q̄ post gra- tia in ea non sit aucta: licet merita per gratiam habita aucta sint. quod si ue- rum est, baptizata non accepit gratiæ augmentum. ¶ Similiter quantum ad numerum excedunt: cum septem sint sacramenta nouę legis: sed tantum unum legis scriptę: scilicet circumcisio. Deniq; plurium morborum reme- dia conferunt sacramenta nouę legis: ut patet ex articulo primo. ¶ Quan- tum etiam ad causam extrinsecam pa- tet: quia sacramenta legis nouę om- nia sunt instituta, & promulgata im- mediatē a Christo: ut dictum est: sed lex uetus, & omnia ibi contenta, & promulgata sunt ab angelis moysi: & per moysen populo: ut dicitur Actuum. vii. Accepistis legem in dispositione angelorum. Et ita patet perfectio sa- cramentorum nouę legis. Et secun- dum hoc etiam exponi possent uer- ba sanctorum dicentium sacramenta ueteris legis gratiam non contulisse: id est non tantam, nec ita generalem sicut sacramenta nouę legis. Et tan- tum de illō articulo. ¶ Quantum ad articulum tertium, est primum du- bium: quia dictum est in probatione conclusionis unice articuli secundi, q̄ sacramenta nouę legis habent effi- caciā in causando effectum grati- rum ex merito passionis Christi, quo- modo passio Christi meruit eis huius- modi efficaciā. Respondetur: licet de hoc aliquid dictum sit distinctio. j. & in tertio distinctio. xix. tamen pro eo- rum maiori declaratione paulo latius est hic tractandum. ¶ Vnde primo aduertendum post Scotum: q̄ effi- caciā sacramentorum in causando rem- nihil aliud est, quā q̄ effectus grati- tus per sacramentum ex diuina insti-

Arti. 3.
Dub. 1.
F

Quo
christus
meruit
sacra-
mentis
efficaci-
am.

tutione, significatus. regulariter con- comitatur exhibitionem sacramenti re- gulariter: id est si non ponatur obex. Hęc autem concomitantia potest esse ab aliquo, tanquam a causa agente prin- cipali, uel tanquam a causa meritoria: scilicet cuius intuitu causa principalis producit effectum concomitantem. Vel uelut a causa instrumentali, seu a causa sine qua non. Et primo modo sa- cramenta habent efficaciā a solo deo. Secundo modo a passione christi. Ter- tio modo ex sua institutione. Ex hac enim habent, q̄ sint causę instrumen- tales, siue causa sine qua non effectus gratuiti: ut patet ex dictis distinct. j. quæst. j. & ij. ¶ Sed est dubium quo- modo habent efficaciā ex christi pas- sione. Ad quod respondet Scotus di- stinct. ij. quarti quæst. j. homine facto deo inimico oper culpam, disposuit deus trinitas non dimittere illam: ac recon- ciliari homini inimico: neq; illi ali- quod adiutorium dare ad peccati remis- sionem; aut beatitudinis consecutio- nem: nisi per aliquod sibi oblatum, quod gratius acceptaret, quā offen- sa illa erat sibi displicens, & ingrata. tale autem offerendum, totum genus humanum (quia inimicum) exhibere non potuit: nec ex se habere perso- nam magis dilectam deo, quā tota il- la communitas displicens, quę offen- derat: quę huiusmodi obsequium deo offerret. Incarnauit ergo trinitas uer- bum: ut esset una persona deus, & ho- mo: deditq; naturę uerbo unitę spi- ritum charitatis, & gratiæ non ad mensuram: & ita sibi plus dilecta, quā genus humanum propter culpam odit- um. Quę persona offerendo se ad mortem pœnalissimam pro iustitia, ex- hibuit hoc obsequium ex maxima cha- ritate dei: quod gratius fuit deo, quā offensa hominum ingrata. Et pro- pter tale obsequium, christi scilicet in cruce personę dilectissimę, & dignis- simę, & ex maxima charitate exhibi- tum, contulit deus homini uniuersa adiutorij sacramenta, scilicet gratiam ac uirtutes necessarias ad salutem. Et

sic passio christi fuit meritoria omnis boni collati homini uiatori ordinan- tis ipsum ad salutem. Et ex illo patet, q̄ in collatione huiusmodi remedio- rum necessariorum ad salutem huma- no generico concurrunt misericordia, & ueritas: id est iustitia. Maximę enim Quō sa- misericordię opus est, homini inimi- cramēta cō tanta remedia concedere: puta per- habent sonam sic genus humanum deo recon- efficiaciā ciliantem. Maximęq; iustitię pro- apassio pter obsequium, tam gratum personę, ne chri- tam dignę ac dilectę tanta remedia con- sti, ferre eis; pro quibus illa persona tale obtulit obsequium. Maxima quoque misericordia fuit in persona: sic offe- rente pro inimicis trinitati, quā sum- mę dilexit. Maximę iustitię, tam quo- ad deum, quā quoad hominem la- psum: quia non uidetur maximę dili- gere deum, & proximum: quod iustitia fuerat: nisi pro tanto bono commu- ni scilicet pro beatitudine hominis, ad quam deus eum predestinauerat, & disposuerat eum post lapsum, non ali- ter ad eum perueniturum: nisi per istud obsequium uellet ipsum obsequium ex- hibere. Ex eodem secundo claret: cum passio christi meritoria est respec- tu sacramentorum tam ueterum, quā nouorum, & gratię ac donorum patri- bus antiquis, & modernis collato- rum: maiorem tamen efficaciā sa- cramentis nostris, quantum ad gratiam per ea conferendam meruit, quā sa- cramentorum illorum: quia iuste ob- sequium exhibitum ad manus bonum acceptatur, quā exhibendum, & pro- uisum. Hinc etiam apparet. quare ba- ptismus aperit ianuam paradisi, & non circumcisio: non quidem ratione gra- tię maioris collatę: sed quia quanta- cūq; gratia fuisse collata in uirtute pas- sionis christi præuisa: non confereba- tur, ut efficax ad finē gratię. scilicet ad bea- titudinē: nisi prius obsequium illud fuis- set solum: minima autem si conferre- tur in uirtute huius obsequij nunc so- lum: conferretur tamen, ut sufficienter disponens: sic & nos maius bonum con- ferimus propter obsequium exhibitum,

quā speratum. ¶ Sed contra illa quis replicaretur. Sacramenta fluxerunt ex latere christi dormientis in cruce secū dum Aug. ut sup. allegatum est. q. ij. dist. j. Sed tunc christus non fuit uicior: siquidem desijt in morte esse uicior: ergo tunc nihil meruit: & ita falsio christi non est causa meritoria. Respondetur: qd sacramenta non fluxerunt ab illo uulnere tanquam a causa meritoria: sed neq; ab alio uulnere in uita inflicto: quoniam uulneribus non meruit christus formaliter: sed actu uoluntatis, qua ex maxima charitate uoluit omnia illa uulnera ob honorem dei propter iustitiam pati, quem uiuens elicit: non tunc quando uulneris lateris mortuo christo inflicto fuit. Dicitur autem illa sacramenta manasse ex illo uulnere secundū August. specialiter propter quandam similitudinem expressiorem eorum, quæ ibi fluxerunt ad materias, seu sensibilia, quæ sunt in quibusdam sacramentis. Sanctus enim specialius assimilatur speciei uini, sub qua est sanguis in eucharistia: & aqua specialius assimilatur materiam baptismatis: quæ duo sunt principalia sacramenta. Et ita dicitur extra de celebr. mis. ca. In quadam. In illis duobus scilicet aqua, & sanguine duo maxima sacramenta redemptionis, & regenerationis refulcent. Palsio itaq; christi non exterior inflicta corpori: sed intus uolita ex affectu animi fuit causa meritoria salutis, & gratiæ, & omnium ad salutem ordinatorum: quæ instituta sunt, & data humano generi. ¶ Et si iterum replicares. si falsio esset causa meritoria gratiæ iā gratia esset ex meritis: & ita gratia nō esset gratia: ut arguit apostolus Roman. xi. Respondet Scotus: qd gratia non est ex meritis recipientis gratiam saltem gratia prima potest tamen esse ex meritis alterius. Nā potest quis mereri primam gratiam alteri: ut dictū est in ij. dist. xxvii. art. iiii. Etiam quis sibi ipsi potest mereri augmentum gratiæ. Et hoc uult apostolus cum ait. Si autem gratia iam non ex operibus scilicet nostris: alioquin gratia non esset gratia. Vnde potest concedi, qd in ope-

ribus dei ad nostram salutem ordinatis nullum fuit meritum gratiæ: id est sine quibuscunq; meritis nisi sola incarnatione filij dei: ut habitum est in tertio distinct. iij. quæst. unica. ¶ Secundō dubitatur. Vtrum sacramentorum gratia sit eadem cum gratia uirtutum, & donorum. Ad hoc dubium diuersimodē respondetur secundum diuersas opiniones. Nam Thom. tenet, qd gratia distinguatur a charitate, re & subiecto: nam gratia secundum eam inhæret essentia animæ, & charitas potentia affectiua: quæ realiter distinguuntur ab essentia animæ. Consequenter dicit: sicut potentia fluunt ab essentia: ita a gratia, quæ est in essentia animæ fluunt uirtutes, quæ sunt in potentia: & distinguuntur secundum actus diuersos perficientes potentia. Consequenter dicit, qd a gratia illa quæ est in essentia anime fluunt alique ad temperandum defectus ex peccato accidentes: & hæc dicuntur gratiæ sacramentales: quia ad has sacramenta directē ordinantur. Et quoniam gratia, quæ respicit essentia anime, non potest esse sine uirtutibus: potest autem esse sine gratia sacramentali: ideo gratiam, quam sacramentum continet differre a gratia, quæ est in uirtutibus, & donis. Hæc Thom. distinct. j. quarti scripti. quæst. iiii. art. v. Sed quia illa opinio reprobatā est distinct. xxvi. ii. libri. Ostensumq; est potentias animæ non differre realiter ab essentia. Nec gratiam a charitate: gratiam dico gratum facientem, de qua loquitur beatus Thom. & dubium morum est. Petrus de palude quæst. iij. recitata opinione communi: ut inquit: qd sunt idem sacramentorum gratia, & uirtutum: in fine quæstionis dicit, qd gratia sacramentalis non est gratia gratum faciens: nec gratis data informis: sed gratis data formata, sicut morales infuse. Et paululum ante hoc uult in effectu. Ex quo in omni sacramento datur remedium contra diuersum defectum, cui non subuenitur per gratiam gratum facientem: sed compatiuntur se in eodem concupiscen-

Dub. 2.

G
Gratia sacramentorum est eadē cū gratia donorū; & uirtutum.

tia, timiditas, peccatum ueniale, & similia. Nec aliquid corrumpitur nisi a suo contrario: ergo. est alia gratia contraria istis: per quam tolluntur uel remittuntur, uerecunda scilicet concupiscencia, peccatum ueniale, & similia, quæ stant cum gratia gratum faciente. Ideo dicitur aliter Alexander. quæst. viii. parte iiii. membro ii. quem sequitur Richardus quæst. iiii. distinct. j. lib. iiii. artic. iiii. Quod hæc gratiæ distinguuntur tantum ratione: & non re nec essentia propter comparisonem diuersam ad diuersos effectus: quia gratia sacramentalis dicitur in quantum ordinatur ad sanandam animam a morbo peccati: uel ad sanitatem conseruandam, uel augendam: gratia uirtutum dicitur in quantum ordinatur ad bene operandum. Est tamen in re idem habitus, quo anima sanatur per sui iustificationem: & dirigitur ad meritoria operationem. ¶ Sed ut elarior sit responsio. Notandum cum quæritur. Vtrum gratia sacramentorum sit eadem cum gratia uirtutum: per gratiam sacramentorum intelligitur gratia gratum faciens: quam conferunt sacramenta, & quæ est res sacramenti. Sed per gratiam uirtutum intelligitur gratia, quæ est uirtus, uel causa uirtutis, aut forma uirtutis. ¶ Consequenter supponitur ex dictis in secundo distinct. xxvi. & intelligitur gratia uirtutum. ¶ Consequenter supponitur qd gratia identificatur charitati. sicut & potentia anime ipsi eius essentie. Vnde patet, qd gratia est uirtus non quilibet: sed charitas. Est etiam donum, quia sapientia. Patet secundō, qd gratia realiter distinguatur a ceteris uirtutibus, & donis: sicut charitas realiter distinguatur a ceteris donis & uirtutibus, scilicet, & spe, ac aliis uirtutibus cardinalibus: quia omnes ceteræ uirtutes possunt esse informes, & esse sine charitate licet non e conuerso. unde dicitur gratia uirtutum: quia est forma, uel causa earum. Patet tertio: qd sicut charitas est species specialissima: ita & gratia gratum faciens. Vnde sequitur, qd est una, & eadem gratia specie in omnibus ha-

bentibus gratiam siue illa sit infusa per sacramentorum participationem: siue per merita acquisita: siue etiam, siue utrisq; gratuite infusa nulla suscipientis dispositione præuia: licet non eadem numero; neq; intensioe & gradu. Illa itaq; gratia dicitur forma uirtutum: quia reddit earum opera deo gratia. Est etiam quandoq; causa mediata uirtutum: quia inclinat ad actus omnium uirtutum, quatenus fiant finaliter. propter deum, ex quorum actuum frequentatione generatur uirtus. Vnde cum dicitur: gratia uirtutum: nihil aliud intelligitur nisi charitas, quæ est uirtus in se specialis, & aliarum uirtutum forma: & quandoq; causa earum. Ad opinionem Petri dici potest cum Richardo ubi supra, qd gratia in quantum per sacramentum confertur directē, & immediate ordinatur ad sanandam animam a morbo peccati, uel ad sanitatem augendam, qua per gratiam sanata iam disponitur ad operationem. Et per hoc patet responsio ad dubium. ¶ Tertio dubitatur de duratione sacramentorum nouæ legis. Vtrum sint perpetua: an aliter quando cessabunt. Ad illud respondetur secundum Alexandrum quæstio. viii. j. membro. vj. parte. iij. qd illa perpetuitas potest intelligi per comparisonem ad statum uis: ita qd intelligatur non desitura in statu uis: uel simpliciter: id est nūquam desitura: neq; in uia neq; in patria. Tunc responderet per tres propositiones. ¶ Prima. Sacramenta nouæ legis in uia sunt perpetua. Probat: quia lex noua est ultima, postquam non sequitur alia: ut tangit apostolus. i. j. Corin. iiii. dicens. Legem ueterē euacuari, nouam uero manere: ergo & eius sacramenta manent: nec ipsa sequuntur alia: sacramenta enim proportionantur legi. Item sacramenta sunt medicina contra morbos, uel uulnera: ergo manentibus morbis, debet manere, & medela: manent autem morbi, donec sumus in uia. ¶ Secunda propositio. Sacramenta nouæ legis non manebunt in beatitudine. Probat: quia cessantibus uulneribus

Dub. 3.
De duratione sacramentorum nouæ legis.

ppō. 1.

ppō. 2.

Quid intelligit ex dictis in secundo distinct. xxvi. & intelligitur gratia uirtutum.

non erunt necessaria sacramenta medicina uulnerū: sed in resurrectione liberabuntur homines a seruitute corruptionis. Vnde Augustinus super illud. Qui alligat contritiones eorum. P. salm. cxlvj. Alligamenta sunt sacramenta: que tunc detrahuntur: cum perfecta erit sanitas: sicut medicus perfecta sanitate detrahit alligamenta. ¶ Tertia propositio. Licet sacramenta non permanent in gloria, permanebit tamen sacramentorum gratia. Primum patet ex propositione secunda. Sed secundum probatur, quia sacramentorum gratia est charitas, quæ secundum apostolum non excidit: sed in patria perficitur: ideo dicitur gratia colummata: nec tamē ideo sacramenta permanent, sicut uirtutes permanere dicuntur: licet non quantum ad omnem actum: quia aliquis eorum actus non includit imperfectionem, sicut actus obedientiæ, iustitiæ, &c. quorum aut actus essentialiter includunt imperfectionem: sicut fidei: & spei: hæc non manent in patria, ut dictum est in. iij. dist. xxxj. Sacramenta autem non manent: quia sacramenta habent imperfectionem annexam. Instituta enim sunt ad humilationem superbiorum: ad eruditionem ignorantium: ad exercitacionem a bonis uacantium. In beatitudine autem nulli uicium, ignorantia nulla: nulla desidia, aut otium iners locū habet. Denique non ibi sunt uulnera, aut morbi: nec sanitatis mutabilitas: sed in omni bono perfecta stabilitas: quare superfluerent ibi sacramenta. Nec opus est ibi gratiam querere per opus externum, & signum sensibile: quoniam per se infundit, & confirmat trinitas immediate: nec opus est ibi cognoscere per signa obsecrare: ubi omnia uideri possunt in uerbo clare, & in proprio genere. Quæ uero christi sacerdotium manet in æternum: non arguit sacramenta in æternum manere. Manet enim sacerdotium christi: ut dicit Alex. quantum ad illa, quæ status ille, qui est perpetuus, requirit: ut saluare, & beatificare electos, ac seipsum: præbendo eis cibum, qui est obiectum beatitudinis fructio: secundum quod dicit Luc. xij. Præcin-

Cur sacramenta non sint æterna.

get se, & faciet illos discumbere: & transiens ministrabit eis. Non autem manet sacerdotium christi quantum ad omnia, quæ requirit status, qui transit uiatorum. Et tantum de illa questione.

QVAESTIO. II.

SECUNDO queritur circa eandem dist. Vtrum baptismate iohannis baptizati, erant baptismum christi iterum baptizandi, & solito more tres erunt questiones articuli: notabilium primus: conclusionum secundus: & dubiorum tertius. ¶ Quantum ad primum notandum, quod baptismus non dicebatur ideo præcisè iohannis baptismus, quia hunc iohannes ministrabat: quia tunc similiter dicitur erat baptismus Petri, quo Petrus baptizabat: & Pauli, quo Paulus baptizabat: quod apostolus reprobatur. j. Cor. j. & iij. reprobans istos, quod dixerunt se esse Petri, aut Pauli &c. qui a Petro, aut Paulo fuerunt baptizati. Nec ideo dicitur baptismus iohannis: quia fuit a Iohanne institutus. Non enim fuit institutus a Iohanne: sed a deo, a quo missus est baptizare. Vnde & ipse iohannes ait Ioan. j. Qui misit me baptizare in aqua: ille mihi dixit &c. Ille autem institutor est rei, cuius præcepto, & auctoritate res fit. Hinc Augusti. lib. iij. de baptismo contra donatistas. Baptismus Iohannis est: sed solum a christo concessus: secundum quod iohannes dicit. Non potest homo quicquam accipere, nisi datum fuerit ei de super. Nec ideo dicitur baptismus iohannis, quia primus baptizans tali baptismo: poterat enim aliquis apost. baptizasse baptismo christi: nec propter hoc dici debuisset baptismus Apostoli. ¶ Sed dicitur baptismus iohannis quaduplici ratione. Primo: quia primus promulgator fuit baptismatis, non enim christus hoc promulgauit, sicut suum primus promulgauit, & nullus discipulo rui. Secundo: quia fuit solus minister huius baptismi. Non enim discipuli iohannis: sed solus ipse baptizauit. Vnde Augusti. ubi supra contra donatistas. Nulli pro-

Arti. 1.
Nor. 1.
A
Cur baptismus dicebatur iohannes

Baptismus iohannis durat ut usque ad eius carcerem

pherarum: nulli prorsus hominum est concessum baptizare in aqua penitentiae, in remissionem peccatorum: quod concessum est Iohanni, quia mirabili gratia suspendens in se corda populorum, uisum præpararet in eis illi, quem se tantum prædicabat esse maiorem. Ex quo sequitur, quod baptismus iohannis non durabat nisi tempore iohannis: ipso namque existente in carcere: cessabat cum illo: solus itaque iohannes, & non alius baptizabat. Et ita congruit ut adueniente baptismo christi, cessaret baptismus iohannis, qui fuit præparatorius ad ipsum, sicut cessat generaliter præparatio inducta forma. Tertio dicitur baptismus iohannis: quia iohannes fuit auctor totius, quod agebatur per suum baptismum. Nam totum, quod ibi fiebat, iohannes operabatur. Nam ibi, tunc fuit exterior corporis lotio, quam totam iohannes operabatur: non autem lotio interior animæ, quam deus solus operatur. Nam per baptismum iohannis non conferebatur gratia ex opere operato: nec ex consequenti peccatorum remissio. Vnde Mar. j. Ego baptizauit uos in aqua: ille baptizabit uos spiritu sancto. Simile habetur Luc. iij. & ioan. j. & Act. j. dicit Christus iohannes quidem baptizauit aqua: uos autem baptizabimini spiritu sancto, non post multos dies. Et glos. Luc. iij. Probat se iohannes non esse christum: quia uisibili tantum officio aqua non spiritu sancto baptizauit. Ad idem sunt auctoritates Augusti. magistri. Hugo. Damasceni. & aliorum. Quod uero Matheus ait ex persona iohannis. Ego baptizo uos in aqua in penitentiam. Et Mar. j. Fuit iohannes in deserto baptizans, & prædicans baptismum penitentiae in remissionem peccatorum. Non est intelligendum, quod iohannis baptismus penitentiam, & remissionem peccatorum contulerit: sed quod baptismum in aqua tantum dedit: & baptismum penitentiae in remissionem peccatorum prædicabat: quod etiam sonant uerba Marci benepunctuata. Quorum sensus est. iohannes erat baptizans, & prædicans baptismum christi, qui fuit in remissionem

peccatorum: ita quod remissionem peccatorum, non determinet participium baptizans: sed nomen baptismum. Dicitur tamen baptismus iohannis baptismus penitentiae: quia baptizando docuit penitentiam: uel quia baptizatis impoluit dignos fructus penitentiae secundum Tho. Sed non potest dici baptismus remissionis peccatorum: quia hanc non dabat, nec docuit: cum non sit opus hominis, sed dei. Hinc glos. Mar. j. Penitentiae baptismum dedit: baptismum in remissionem peccatorum tunc prædicauit: non dedit. ¶ Corollariū sequitur ex his, quod iohannis baptismus non fuit sacramentum propriè dictum: non enim fuit lignum efficax gratiæ. Vnde glos. de cont. dist. iij. Aliud est. Non est sacramentum redemptionis nostræ: nec deus per illum remissionem peccatorum operatus est. Vnde quoties a sanctis dicitur sacramentum: sacramentum capitur largè pro signo sacræ rei. Hinc Hugo. lib. ij. parte. vj. c. vj. Solum sacramentum fuit ibi in baptismo iohannis: sed non remissio peccatorum. Quarto dicitur baptismus iohannis: quia non dabatur in forma, quam instituit christus. ¶ Sed in qua formabatur baptizabat. Tenebat magister, & post eum Alex. Pet. de palu. & Tho. quod iohannes baptizabat in forma futuri. Ad quod adducitur illud Act. xix. iohannes baptizabat populum baptismo penitentiae dicens: in eum, qui uenturus est post ipsum, ut crederent. hoc est in iesum. Venturus, non quantum ad carnis præsentiam: quia secundum hanc iam uenit. Siquidem iohannes prædicante, & baptizante christus incarnatus, & natus fuit. Sed uenturus fuit quantum ad effectum redemptionis, siue passionis: uel etiam quantum ad actum baptizandi docendi: quia licet iohannes sua natiuitate præcessit christi natiuitatem: ita etiam sua baptizzazione præcessit christi baptismum, & suam prædicationem, christi prædicationem: & sua morte, christi mortem. Fuit ergo hæc forma baptismi iohannis. Ego baptizo te in nomine uenturi. Exponit Alexand. id est in fide uenturi. Sed alia opinio, tangit Duran. quæ tenet:

Corol. Baptismus iohannis non fuit sacramentum propriè dictum.

B De forma baptismi iohannis duplex opinio.

¶ Ioannes non baptizabat sub aliqua formaverborum. Cuius motiuum est: quia baptismus Ioannis fuit medius inter sacramenta ueteris legis, & nouæ. Conueniebat enim cum sacramentis nouæ legis: & maxime cum baptismo christi in materia, quia in aqua: & in expressa significatione interque mundationis. Cum sacramentis ueteris legis in insufficientia: quia non cõferebat gratiam. Cum autem efficacia sacramenti formæ attribueretur (& sicut in rebus naturalibus) actio est a forma, potest probabiliter dici: ¶ Ioannes in baptismo suo nõ utebatur aliqua forma uerborum. Nam cum quæstio hæc est de facto de quo scriptura nihil expresse determinat; probabiliter dici potest, ¶ nõ utebatur aliqua forma uerborum. ¶ Ad rationem aliterius opinionis dicunt: ¶ in uerbis illis Pauli non fuit intentio eius, ¶ quia illa esset forma Ioannis: sed fuerunt uerba illa beati Ioannis docētis: quod patet ex ipso contextu uerborum. Dicit enim primo, ¶ baptizauit baptismum penitentiar: deinde dicebat, ut crederent in eum, qui uenturus est, eum, id est Iesum. Constat autem, ¶ de forma baptismi nõ erat penitentia: sed solum de doctrina: ergo eodem modo nõ fuit de forma baptismi, ut crederent in uenturum: sed solum de doctrina. Vtraque opinio potest probabiliter teneri, utramque etiam tangit Sco. q. ij. huius dist. His ergo quatuor de causis dicitur baptismus Ioannis. ¶ Verum (ut dicit Sco.) si Ioannes baptizasset in forma baptismi christi, quam poterat scire a discipulis christi, uel alijs audientibus eos baptizare: ille baptismus non fuisset dicendus baptismus Ioannis sicut nec Petri, & Pauli: sed baptismus christi. Verum de illo nõ querit quæstio: sed de baptismo Ioannis, quo præuenit baptismum christi: quod scilicet baptizabat in nomine uenturum sine uerborum forma secundum alteram prædictarum opinionum. Et de hoc baptismate intelligendæ sunt conclusiones, & cætera, quæ sequuntur. ¶ Secundõ notandum, ¶ de materia quæ sit idæ fuere opinio nes. Vna magistris: quam etiam saluare

Not. 2.
C

nitur Alex. hæc tenet, ¶ baptizati baptismum Ioannis erant duplices: quidam enim in illo spem ponebant non referentes baptismum Ioannis ad baptismum christi: nec habebat fidem trinitatis: sicut hi, qui dixerunt, Neq; si spiritus sanctus est audiuius: ut habetur Actuum. xix. Et illi erant baptizandi baptismum christi. Nam & tales iterum baptizati sunt in nomine Iesu: ut ibi dicitur. Qui uero spem in baptismum Ioannis non fixerunt: & fidem trinitatis habuerunt: non sunt baptizati denuo baptismum christi: sed per impositionem manuum apostolorum factam, receperunt spiritum sanctum in robur, quem prius receperunt in remissionem peccatorum. ¶ Pro ista opinione arguitur. Nam Act. viij. habetur, ¶ apostoli in Samariam uenientes eos, qui baptizati fuerunt a Philippo, nõ rebaptizabant: sed tantum manus imponebāt, & accipiebant spiritum sanctum: non enim in quemquam illorum uenerat spiritus sanctus. Cum autem baptismus in nomine Iesu christi sine collatione spiritus sancti sit baptismus Ioannis: sequitur: ¶ baptizati baptismum Ioannis non fuerunt rebaptizandi. Item Hiero. super illud Iohel. ij. Effundam de spiritu meo. dicit: ¶ hæc est causa; quare quidam baptizati a Ioanne baptismum christi, iterum baptizati sunt a Paulo: quia fidem trinitatis non habebant. Er ergo a contrario sensu baptismate Ioannis baptizati, & fidem trinitatis habentes, non erant baptismum christi baptizandi. ¶ Item Apostoli sunt baptizati baptismum Ioannis saltem Andreas, & cæteri, qui fuerunt discipuli Ioannis: & tamen non leguntur iterum baptizati baptismum christi: sed dumtaxat baptismum flaminis: sicut dixerat eis christus Act. j. Ioannes baptizabat aqua: uos autem baptizabimini spiritu sancto: non post multos hos dies. quod & impletum est in die pentecostes. ¶ Præterea baptizati baptismum Ioannis habentes fidem sanctæ trinitatis, habebant, quicquid requiritur ad salutem: ideo nõ fuit opus iterum baptizari. Antecedens probatur: quia per baptismum Ioannis habebant ablutionem

Nõ oēs qui Ioannis baptismum baptizati erāt, iterum baptizari oportuit baptismum christi cum suis motiuis

tionẽ exteriorẽ: & per fidẽ trinitatis interius infigebatur character: habebat & spiritus sanctum per impositionẽ manuum apostolorum: & illa sufficiebat ad salutem; secundum illum Ioan. iij. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritus sanctus &c. Per Ioannem autem ministrabatur aqua: & per manus impositionem spiritus sanctus. ¶ Item in receptione sacramentorum quod datur, non est iterandum: sed si quid omittitur, caute est implendum: ut habetur de clerico per salutem promotõ c. unico. Et de sacramentis non iterandis c. j. Sed in baptismum Ioannis dabatur ablutio exterior: ergo si desuit interior, illa erat supplenda, & non exterior iteranda: supplebatur autem manuum impositione. Hac enim dabatur spiritus sanctus, quo interius abluatur anima a fordibus peccatorum. ¶ Item in baptismum Ioannis fuit debita materia, & forma, & ita uerum baptismum: & per consequens non iterandum. Antecedens probatur: de materia, quia aqua: de forma, quia eadem, qua apostoli baptizabant: baptizabant enim in nomine christi: Ioannes in nomine uenturi: hic autem erat Christus. dicit Paulus Act. xix. uenturi i. Iesu christi. Er ergo sicut baptismus discipulorum christi sufficit: ita & Ioannis. ¶ Alia est opinio communis sancti Tho. & sancti Bonauent. Scot. & Pet. de palu. & aliorum communiter: ¶ omnes baptizati Ioannis baptismate iterum baptizandi erant baptismum christi. Nec sufficit baptismus Ioannis ad salutem; quia non contulit gratiam: sed erat tantum preparatio ad baptismum christi: etiã quantumcumque baptizati haberent fidem trinitatis: nec spem ponerent in eo: sed ipsum referrent ad baptismum christi, secundum quã opinionem ponentur conclusiones. ¶ Tertiõ notandum, ¶ quod refert iterum baptizari: & iterum baptizari, qui post primam ablutionem iterum abluitur: siue prima ablutio fuerit uerum baptismum, siue nõ: sed tantum exterior ablutio. Sed iterum baptismum baptizatur: qui post uerum baptismum rece-

Not. 3.

D

Refert

dicere

iterum ba

ptizari,

qui post

primam

ablutionem

iterum

baptizatur

siue prima

ablutio fue

rit uerum

baptisma,

siue nõ: sed

tantum

exterior

ablutio.

prum, secundõ baptizatur. Ex quo sequitur, ¶ licet baptizati baptismum christi post baptismum Ioannis, iterum baptizabantur: non tamen iterum baptismum: quia baptismum non iterabatur: quia primus baptismus, id est Ioannis non fuit uerum baptismum: sed preparatio ad uerum baptismum. Hanc differentiam tangit magister in fine huius dist. cum dicit: baptizati sunt in nomine christi: nec in his iteratum est baptismum: sed nouatum loquitur de his, qui post baptismum; Ioannis receptum, baptizati sunt baptismum christi. ¶ Quantum ad articulum secundum est hæc conclusio unica. Vniuersa colliter omnes Ioannis baptismate baptizati, post sufficientem baptismatis christi promulgationem erant iterum christi baptismate baptizandi. Quod dicitur, eos baptismum (uniuersaliter omnes) intelligendum est præter christum: non enim christus Ioannis unus est ex omnibus legi subiectis: sed fuit unus super omnes, & super legem: quia dominus est filius hominis, & sabbati. Huc cõclusioni consonat Pet. de paulo. præsentis dist. q. ii. art. v. Et ponit rationem Richar. art. ij. q. ult. quia cum baptismus Ioannis esset quædam preparatio ad baptismum christi, sicut ad medicinam sanatiuam: ideo sicut infirmus accepta preparatione indiget medicina sanatiua: ita & hic baptizatis baptismum Ioannis necessarius, & baptismus christi. Dicitur etiam post sufficientem promulgationem &c. quia circumcisi ante promulgationem per circumcisionis sacramentum sine baptismate saluabatur: ut sup. dictum est dist. j. quæst. iij. Non autem circumcisi baptizati Ioannis baptismate fuere deterioris conditionis non baptizatis: ergo saluari poterat sine baptismum christi, sicut ceteri. Hac declaratione præmissa, probatur conclusio auctoritate beati August. super Ioan. Homil. v. de consecr. dist. iij. Aliud est. Si quos baptizauit Ioannes, iterum sunt baptizati: planè iterum: sed non iterum baptismum, quos enim Iudas baptizauit: baptizauit etiam Christus: quos autem baptizauit Ioannes, baptizauit Ioannes quasi diceret: non Christus. Idè de

Arti. 2.
Cõcl.
unica.
E
Baptizati
ptismo
Ioannis
ba
mo christi

baptismo contra donatistas. Tali baptis-
mo christus mūdāt ecclesiam, quo acce-
pto non erat alterum necessarium. Ioan-
nes autē tali baptismo p̄cingebat: quo
accepto esset etiam baptisma dominicū
necessarium. Itē idē: Baptizauit Iudas,
& est baptizatus: baptizauit iōannes, &
nō est baptizatus. Et in enche. c. xlvij.
Nō renascebantur, qui baptisate ip̄ā
nis baptizabantur, a quo & christus ipse
baptizatus est: sed quosdam p̄cursoris
illius ministerio, qui dicebat: parate uia
domino. Huic uno, in quo solo renasci
poterat: parabatur. Huius enim baptis-
ma est, nō in aqua tm̄, sicut fuit iōannis;
sed in spiritu sancto: ut de illo spiritu san-
cto regeneretur, quisquis in christū cre-
dit: de quo christus generatus regenera-
tione non eguit. ¶ Probatur etiam ra-
tione. In nouo testamento baptisus ē
de necessitate salutis: ille (inquam) qui
fit in aqua, & sp̄u sancto, secundum illud
Io. iij. Nib quis renatus fuerit ex aqua,
& spiritu sancto: non potest introire in
regnum dei. sed talis baptisus non fuit
ioannis baptisus: sed solus baptisus
christi: ergo de necessitate salutis fuit
baptizari baptismo christi. Consequen-
tia nota cum maiori. Minor patet ex
allegationibus adductis. Item baptisus
ioannis non fuit baptisus: quia defe-
cit forma, quæ est essentialis sacra-
mento: quia ideo non præstabat gra-
tiam ex opere operato: & per conse-
quens non suffecit ut sacramentum ad
salutem. Item baptizatus baptisate
ioannis: & non habens fidem trinita-
tis tenebatur baptizari baptismo chri-
sti: ergo etiā hi, qui habuerūt fidē tri-
nitatis, & ipem. Tenet consequētia: quia
fides, & spes suscipientis sacramentum
nihil faciunt ad sacramentum: licet pos-
sint facere ad rem sacramenti percipien-
dam. Nam sacramēta gratiam conferūt
non ex fide recipientis: sed ut dictum ē:
ex opere operato. Vnde infidelitas sus-
cipiens baptisma, nō est causa suscipiens,
propter quam oportet eum alias bap-
tizari, dum tamen intendit suscipere, &
ecclesia intendit conferre: ideo si susci-
piens baptismum ioannis, sine fide, te-

nebatur iterū baptizari: hoc fuit ex defe-
ctu baptismatis: quia non erat sacm̄, &
baptisus sacramentum necessarius est
ad salutē. Nec fides addita fecit de non
sacramento sacramentū: sicut si quis ha-
bēs fidem trinitatis modo baptizaretur
non in forma christi, non esset baptiza-
tus. ¶ Præterea arguitur ad cōiunctionē
scdm̄ Sco. & Richar. generale p̄ceptū
christi de baptizando obligat oēs ad
hoc: ut essent membra ecclesie: ad susci-
piendū signū cōe omnibus ingredieñti-
bus ecclesie. Hoc autē nō p̄stabat bap-
tisus Ioannis: ut dicitur infra de chara-
ctere. Deniq; medicina preparatiua su-
scepta congruū fuit recipere medicinā
curatiuā: sicut inducta dispositione ad
formam principalem, forma principalis
inducēda est: sed bap- tisus Ioannis erat
medicina preparatiua, & dispositio p̄æ-
uia ad baptismum christi: sicut ipse ait
Io. j. Ego uos baptizo in aqua. s̄ tm̄: me-
dius uestrū iterū, quē uos nescitis. Et se-
quitur. Hic est, qui baptizat in sp̄u sc̄o:
ergo baptismum Ioannis sequi debet bap-
tisus christi, ad quē disponebat. Item
Act. xix. clare habetur: quod baptizatos ba-
ptisate Ioannis, Paulus fecit bap-
tizari baptismum christi: & de hinc im-
pōuit eis manus &c. ¶ Restat nunc sol-
uere rationes pro opinione magistri ad-
ductas. Ad primam dicitur: quod bap-
tizati a Philippo, baptizati sunt baptismum
christi: & ideo non fuerunt rebaptizan-
di, in quo baptisate dabatur spiritus
sanctus ad peccatorum remissionem, nō
autem ad robur, quod est sacramenti
confirmationis: quod dabatur tm̄ per
apostolos, qui fuerunt episcopi. Philip-
pus autē fuit unus de septem diaconis: q
nō habuit officium confirmandi: quod
tantū episcoporum est. Quod uero dicit: Spiritus
sanctus: intelligendū est in signo uisibili ad
robur: quāuis uenerat inuisibiliter, sicut
& nunc in baptisate: & iō m̄l̄i sunt ter p̄ ba-
Petrus, & Ioannes, ut manus imponen-
do confirmarent: & sic acciperent spi-
ritum sanctum uisibiliter in dono lin-
guarum: sic enim in primitiua ecclesia,
quibus apostoli manus imponebant, ta-

signum receptionis spiritus sancti loque-
bantur linguis sicut apostoli. ¶ Ad secū-
dum dicitur: quod sit de originali, un-
de illa uerba sumpta leguntur: saltem ex
glos. ordi. illa mēs sumi nō potest: sed tā-
tūdem, quod baptizati in nomine uenturi,
& hoc baptismum Ioannis: debebant de
hinc uerum baptismum recipere: quia nō
erant baptizati in spiritu sancto, seu my-
sterio trinitatis: & hoc uerum est. Et
idem præcisē uult Augustin. in epistola
xlviij. contra Vincentiū donatistā lux-
ta finem cum docet baptizari ab hereti-
co non fore rebaptizandū. sed bap- tiza-
tum baptismum ioannis fuisse iterum a
Paulo baptizandū, ratio nō annexa, quia
baptizatus baptismum christi: licet ab hæ-
retico baptizatus est baptismum christi:
sed baptizatus baptismum ioannis non ē
baptizatus baptismum christi; ergo uenit
iterum, & uerē baptizatus: sed nō ite-
ratum. Attamen admissis uerbis beati
Hiero. super Iohel. ij. conceditur: quod
baptizati baptismum Ioannis non habent
fidem trinitatis, baptizandi erant.
Sed non sequitur a contrario sensu, quod
habentes fidē, & baptizati baptismum iō-
annis non sunt iterum baptizandi: quoniam
cōsequētia a contrario sensu nō tenet ni-
si in causis præcisīs: modo non sola in-
delitas fuit causa rebaptizandi: sed ma-
gis quia baptismus ioannis nō fuit uerus
baptisus. Vel (ut dicit Tho.) beatus
Hiero. in uerbis suis non intendit alsi-
gnare causam iterum baptizandi: sed
sufficientiam fidei requisitæ ad salutē.
Vnde ait. Qui dicit se credere in chri-
stū, & nō credit in spiritum sanctum, nō dū
habet claros oculos: ut allegat magister
in textu. ¶ Ad tertium dicitur, quod aposto-
li baptizati sunt: licet nō legatur quā &
ubi: ut dicit glos. Io. xij. super illud. Qui
lotus est, non indiget &c. Non tm̄ dicit
glos. quod sint a christo baptizati, sed quia
ip̄i alios baptizabant, ut habet. Io. iij.
Non est uerisimile, quod ip̄i non primum
fuisse baptizati eo baptismum, quo ip̄i
baptizauerunt ideo baptismum chri-
sti: prius enim exemplo sui magistri ce-
perunt facere, & sic docere. Multa. n.
facta sunt, quæ scripta non sunt. Io. xx.

Quando
tenet cō
sequen-
tia a cō-
trario.

Aposto-
li bap-
tizati.

& ulti. Hinc ait glos. super illud Io. iij.
cū dicitur. Iesus plures discipulos facit,
& baptizat, quā uiuioannes. Super uerba
baptizat, dicit glos. per apostolos suo
baptismo: non eo, quo baptizatus est.
Illud enim subiit, ut esset uia, & p̄æpa-
ratio suo baptismum. Et quod per aposto-
los tunc baptizauerit: licet prius (cap.
iij.) per se baptizauerit, sumi potest ex
cap. iij. cum subiungitur: quamquam
Iesus non baptizaret: sed discipuli eius.
Hoc enim uerum est, quod tunc non
baptizauit per se: sed per apostolos: ut al-
terioribus intendere posset: & sic nulla est
contradictio in uerbis christi. cum (Io.
iij.) dicitur baptizasse: (Io. iij.) non ba-
ptizasse. Facit pro illo epistola. cvij.
beati Augu. ad Silentiū: & habetur
de conse. distinct. iij. quando ab Hie-
rosolymis. ubi habetur discipulos tunc
fuisse baptizatos: quando iuit in terrā
iudeam, & illic morabatur. Io. iij. & quod
magis credibile est: baptismum christi ui-
de epistolam, & similiter Lyram Ioan.
iij. Item epistolam ad Vincentiū nō
longē a fine. est epistola. xlvij. ¶ Ad quar-
tum dicitur: quod baptizati baptismum iōan-
nis non habebant quicquid requiritur
ad salutē: quia nō habebant regeneratiōē
ex aqua, & sp̄u: baptismum. n. ioannis nō
regenerabat: nō enim fuit sacramentū,
defecit. n. forma: nec dabat sp̄m̄ sanctū:
ut dictum est, nec impresit characterē: quicquid
nec apostoli manus imponebant bap-
tizatis tantum baptismum ioannis, sed ba-
ptizatis baptismum christi. ¶ Ad quintū
dicitur: quod uerū est, quod aliquid sacra-
menti cōferret. In baptismum autē iōannis nihil
sacramenti cōferebatur. Ablutio enim
exterior sine determinata forma nihil
est sacramenti: sed quod ablutio cū debita
forma, & ablutione simul, & intentione
cōcurrūt, faciūt sacramentum, & tunc
quodlibet horū est aliquid sacramenti,
& nō quod alterum de cetero. Illa autē maxi-
ma, quod omisum est, est cautē supple-
ndum, non habet ueritatem in uo sacra-
mento, si omittitur aliquid substantiale
sacramenti, tunc. n. non est sacramentū.
Sed ueritatē habet de diuersis sacramē-
tis ordinatis adinuicē, sicut in ordina-

Quod
baptiza-
ti bap-
tisus
ioan-
nis non
habebāt
quicquid
requiri-
tur ad sa-
lutem.

bus sacris: si quis per saltum promoveatur: puta ad sacerdotium omisso ordine diaconatus, non est iterandus ordo sacerdotalis: sed accipiendus est ordo diaconatus, etiam post sacerdotium, & in illo casu loquuntur canones allegari. Vel si in uno sacramento una pars posset esse sacramentum sine speciebus vini, & econverso. Ibi si panis non confectetur, sed vinum: non esset iteranda vini consecratio: sed supplenda consecratio panis: non sic in proposito, si hodie fieret ablutio in aqua: cras proferretur forma: non esset sacramentum. ¶ Ad sextum negetur: quod in baptismo Ioannis fuit debita forma: nam necesse est in forma implicari trinitatem, quam non importabat nomen uenturi (si saltem Ioannes usus est forma) ideo non in forma christi: dicitur autem baptizantes in nomine christi, in hoc nomine implicabant trinitatem: quia qui dicit christus, dicit eum, qui unctus est. i. filium: & eum, qui unxit. i. patrem: & eum, quo unctus. i. spiritum sanctum: de quo magis infra. Vnde licet idem sit christus, & qui tunc uenturus erat: non tamen eadem forma baptizare in nomine uenturi, & in nomine christi. ¶ Quantum ad articulum tertium Dub. 1. est dubium primum. Cur, uel ad quid fuit institutus baptisimus Ioannis: cum non contulerit gratiam: nec fuit proprie sacramentum: nec absoluebat baptizatum a precepto baptizandi. Respondetur, quod non inuitis fuit baptisimus Ioannis: licet predicta non contulerit. Pontunt autem doctores plures rationes, quarum tres sunt principales. Prima est ad figurandum baptismum Christi: propter quod dici potest sacramentum largere: quia faceret. i. baptismi Christi signum. Secunda, ad preparandum populum ad christi baptismum: nam suo baptismo affuefecit populum, ut non horreret Christi baptismum. Vnde super illud Matt. iij. Ego baptizo uos aqua (air glos.) quia soluere peccata nequeo: ut sicut christum nascendo, & predicando precario: sic baptizando ad baptismum Christi dirigere. Et licet potest dici sacramentum: quia

preparans ad baptismum christi, qui est sacramentum. Tertia ad manifestandum Christum: & sacramenti baptismi materiam consecrandam. Vnde Ioann. j. Ut manifestetur in Israel: propterea ego ueni in aqua baptizans. Vnde cum baptizaret Christum, aperti sunt caeli, & uisus est spiritus sanctus descendere in specie columbe: & uox testificantis patris audita est. Hic est filius meus dilectus. In hoc etiam baptismum christus conceptu suae mundi simae carnis, uim regeneratiuam contulerat aquis secundum Bed. id est aquam ordinauit, ut esset materia sacramenti regenerationis. Et per hoc dicitur fuisse initium nouae legis, & finis ueteris, & medium inter utramque. Hac Bonauent. Addit Alexand. quartam, ut reuocarentur iudei a circumcissione. Et sic dici potest baptismus Ioannis finis ueteris testamenti secundum illud Mar. xi. Lex, & propheta usque ad ioannem. ¶ Secundum dubitatur: quare baptismus Christi magis habuit an te cedens preparatorium, quam circumcisio: cum utrumque fuit institutum contra eundem morbum. i. contra originale peccatum. Et quare magis baptismus, quam aliud nouae legis sacramentum. Respondet Alex. par. iiii. q. ix. membro j. Ad primum. Perfekte obedientibus non est necessarium preparatorium, sed minus perfectis, & ad obedientiam duris. Circumcisio autem data est Abrahae: qui fuit crudulus uerbis dei, & obedientissimus: populus uero Israel, cui primo a christo dandus erat baptismus: fuerat durus & rebellis deo: ideo indiget preparatorio: non autem Abraham. ¶ Ad secundum respondet. Filiorum est acquiescere preceptis: ac doctrine patris. Antequam autem sint filii necessaria est quaedam preparatio, ut fiant filii: & acquiescant doctrinae, & preceptis patris. Nunc autem per baptismum (quod est in uia sacramentorum) ex filiis irae efficiuntur filii dei. Ideo illud sacramentum indiget precedenti preparatorio: sed iam filii dei facti per baptismum non indigent preparatorio ad ceterorum sacramentorum participationem. ¶ Du-

Dub. 4. G
Quare baptismus christi magis habuit preparatorium, quam circumcisio.

Arti. 3.
Dub. 1.
F
Cur baptismus Ioannis institutus.

Dub. 3. H
Cur christus uoluit baptizari a Ioanne.
bitas tertio de subiecto huius baptismi, quibus conueniebat baptismus Ioannis. Respondetur: quod christo conueniebat sic baptizari, & uirorum multitudinis: sed diuersa, non una ratione: christo: ut humilitatem impleteret: ut baptismum Ioannis approbare: ut aquam sanctificaret: ut ipse innolesceret. & propter alias causas quas glos. Alex. & Pe. de palu. & Thom. latius prosequuntur. Populus autem Iudeorum ut ad poenitentiam, quam Ioannes praedicabat: baptizando instrueretur, & incitaretur: ideo baptismus poenitentiae praedicabatur: ut ad baptismum christi prepararetur: ut dictum est, ut a circumcissione auocaretur: propter hoc non conueniebat pueris qui poenitentiae incapaces sunt: nec ad christi baptismum preparari poterant: cui rationis usum non haberent. ¶ Sed quid de mulieribus, an baptizatae sint baptismum Ioannis. Opinatur Alex. q. no. Tum propter honestatem: ne in concursu tantae multitudinis uirorum ad baptismum Ioannis concurrentium nudarentur. Tum quia non fuit opus eas reuocari a circumcissione, quam non acceperant. Tum quia satis per baptismum uirorum inclinari poterant: & sic preparari ad baptismum christi, quo uniuersaliter omnes erant baptizandi. Et tantum de quaestione.

DISTINCTIO III.

OST hec uidendum est &c. Postquam magister egit de sacramentis noui testamenti in genere: in hac distinctione tertia incipit agere, de eisdem in specie. Et diuiditur in septem partes secundum numerum septem sacramentorum. Primum, agit de sacramento baptismi in quatuor sequentibus distinctionibus. Secundum, de sacramento confirmationis, dist. viij. Tertio, de sacramento eucharistiae, dist. viij. cum sequentibus sex dist. Quarto, de sacramento poenitentiae dist. xiiij. & sequentibus noue dist. Quinto, de sacramento extremae unctionis, dist. xxij.

Sexto de sacramento ordinis, dist. xxiiij. & sequenti. xxv. Septimo de sacramento matrimonij, dist. xxvij. usque ad. xliij. p. xvi. dist. q. Circa primum tria facit, primo de terminat de sacramento baptismi secundum se, quo ad eius distinctionem, materiam, formam, & institutionem, dist. presentis. Secundo de eo, quo ad eius effectum, dist. iij. Tertio quantum ad eius ministerium, dist. vj. Sententia rexus presentis dist. summatur in subiectis tribus conclusionibus. ¶ Prima; Baptismus est ablutio corporis exterior, in aqua facta sub certa uerborum forma. ¶ Secunda. Forma baptismi est, qua trinitas sub nomine patris, & filij, & spiritus sancti inuocatur: aut in nomine Christi uel unius personae implicitè designatur. ¶ Tertia. Baptismus in aqua a Christo antepassionem institutus, in immersione trina, uel una perfectus, legalia in eius passione terminauit: & hominem depositione uirorum, ac uirtutum collatione iustificando inuouat: nec tamen ipse: sed salutaris hostia aditum regni aperuit. Has latius magister in textu prosequitur.

QVAESTIO VNICA.

CIRCA hanc distinctionem A
quiritur. Vtrum baptismi Christi sit una eademque materia, & forma ad eius effectus consecutionem necessaria. ¶ Tribus articulis more solito terminabitur haec quaestio. ¶ Quantum ad primum Arti. 1. notandum, quod baptismus christi (de quo consequenter dicendum) uarie a uariis describitur. Aliter enim describit beatus Dionysius, aliter Augustinus, aliter Damascenus, aliter Hugo, aliter magister. Aliter dico quam ad uerba: non quam ad sententiam: quas colligit Alex. par. iij. q. xi. & post eum sanctus Th. q. j. huius dist. ¶ Sed his dimissis, ponam unam distinctionem quod nois, secundum quam ceteras oportet modificari. Est ergo baptismus lotio hominis uiuatoris, non dissentientis: facta in aqua elementari fluida, ab alio simul formam debitam, cum intentione debita proferentem. Gab. Biel. e e

Arti. 1.
Not. 1.
Distinctio baptismi.

re. Et potest addi. ex institutione diuina efficaciter significans abluionem a peccatis. Hec definitio collecta ex definitionibus Scoti, Ockam, ac Petri de alia. qui inter se satis concordant: descriptio causalis est, simul in actibus quidditate baptismi subiectum, materiam, formam suscipiendum, conferentem, & finem. ¶ Dicitur primò abluio: quod ponitur pro genere: & indicat quidditatem baptismi: eo modo, quo habet quidditatem. Vbi nota, quod de illo quid sit baptismus fecerit dicitur, duplex potest esse modus dicendi (ut tangit Scotus. q. j. huius distinctio.) licet sub alijs obscurioribus uerbis. Vnus est, quod baptismus sit realiter ipsa lotio facta in aqua tantum: non tamen quaecumque: sed circumstantiata debitis forma, & intentione, & c. id est facta cum debita uerborum forma: a ministro habente debitam intentionem & c. quod est dictum: quod nomen baptismus supponit, siue affirmatiue prædicatur de lotione tantum: & reliqua requisita ad hoc, quod lotio dicatur baptismus connotat. Et sic baptismus non est lotio, & uerba, & intentio & c. sed tantum lotio, cui ad sunt uerba. Sicut albi non est substantia, & accidens: sed sola substantia: non quælibet, sed ea, cui inest albedo, quæ est accidens. Sic, ut ait beatus Augustinus. xix. de ciui. dei. c. iij. Equus non homo, & equus: sed solus homo est: ideo tamen equus dicitur: quia aliquo modo se habet ad equum. Alius modus: quod baptismus realiter sit omnia illa, quæ ad essentiam, siue necessitatem baptismi requiruntur: hoc est, si ne quibus non esset baptismus: puta aggregatum ex lotione, aqua uerbis, & intentione baptizantis. & si qua alia requiruntur ad baptismum. Sic secundum Augustinum ubi supra. duos equos simul iunctos bigas uocamus. Vnò uero quoquo modo se habeat ad alterum, bigas non dicimus: sed ambos simul. Quare autem solus homo equus dicitur: & non solus equus, sed biga: nulla ratio alia est, nisi impositio, uel terminum usus: sic de exercitu, & signifero, seu duce. Sic in proposito utroque modo accipi potest nomen baptismus: & secundum primam acceptionem definitio est: si secundo modo accipiatur, hæc est definitio. Baptis-

mus est lotio hominis uiatoris, non deficiente: facta in aqua elementari: fluida ab alio: & forma uerborum simul prolata: ac intentio debita abluentis ex institutione diuina significans abluionem anime a peccatis. & suo modo potest huius distinctio de alijs sacramentis. ¶ Et dicitur notate abluio in aqua, non aqua: quia baptismus non est aqua, quæ est res permanens: sed lotio in aqua, quæ est operatio transiens. Omnia nam sacramenta præter sacramentum eucharisticum consistunt in quadam operatione transeunte, qua cessante desinit sacramentum. Et per hoc patet quid baptismi. i. quid realiter est baptismus. ¶ Dicitur, hominis uiatoris, per quod tangitur subiectum recipientis baptismum. Non enim nisi uiatoribus instituta sunt sacramenta: ut supra habitum est: nec alijs nisi uiatoribus ministrari possunt. Et nota, quod omnis homo, qui lauari, seu tangi potest secundum se totum, uel partem principalem, uel minus principalem, est aptus subiectum baptismatis: uerum de hoc dist. seq. in qua agitur de suscipiendis baptismum. ¶ Dicitur non deficiente, quod similiter dist. sequenti declarabitur. ¶ Dicitur facta in aqua elementari fluida: ubi notatur materia baptismi. Vbi nota: quod capiendum materiam, & formam proprie pro altera parte compositi substantialis in sacramentis: non est assignare neque materiam, neque formam: cum sacramentum non sit compositum substantiale per se unum: sed uel operatio quadam circumstantiata uerbis, & intentione & c. Aut aggregatum ex his, & hoc quo ad sex sacramenta: uel species accidentales permanentes, ut in sacramento eucharisticum. Sed hic capitur materia, metaphoricè, similiter & forma. Et hoc dupliciter. Nam quia sacramentum est signum sensibile: duo in eo considerantur. i. sensibile aliquid, quod significat effectum sacramentale: & ipsa significatio, propter quam sensibile signum est impositum ad significandum. Pro primo supponit nomen sacramentum: & secundum connotat. Et sic primum, i. signum est materiale, uel substantiale: secundum formale, seu connotatum. Et sicut in composito substantiali materia substat forme: & forma dat esse

An sit
lotio
tum.

De ma-
teria ba-
ptismi.

specificum composito: sic in importatis per terminos connotatiuis significantes substantiam, & accidens sibi inherens significatum subtractiuè est materia, siue subiectum denominationis forme accidentalis, quæ connotatur. Et connotatur est forma accidentalisi inherens subiecto: ut patet de calido, albo, iusto, uirtuoso. Et hinc generaliter significatum subtractiuè per quoscumque terminos connotatiuos dicitur materia: & significatum formale dicitur forma. Et ita loquendo de sacramentis omnia sensibilia in sacramentis res, operatio, & uerba: puta in baptismum, aqua lotio, uerba, dicuntur materia. Et ipsa significatio forma. Sic autem non communiter loquuntur doctores de materia, & forma sacramentorum. ¶ Alio modo: quia in sacramentis noui testamenti est res aliqua sensibilis, uel corporea: quæ Augustinus & Hugo nominant elementum, & uerba, sine quibus elementum non est sacramentum, saltem in alijs ab eucharistia secundum illud Augustinus homil. viii. super Ioan. & habetur in decretis. j. q. j. detr. he. Accedit uerbum ad elementum, & sit sacramentum: ut patet in text. c. j. huius dist. Elementum autem (quia magis materiale, siue corporale) dicitur materia. Et uerba (quia magis spiritualia) dicuntur forma: sicut in composito substantiali forma est spiritualior materia: & principalior pars compositi: sicut uerba in significando sunt principaliora, quæ res sensibilis: secundum Augustinus. ii. de doctrina christiana. Verba inter homines obtinuerunt principatum in significando. Et ita communiter accipiunt doctores materiam, & formam in sacramentis. Verum quia in re sensibilis etiam duo frequenter sunt: operatio transiens: & res (in qua sit operatio) permanens: ut aqua, oleum, chrysmum & c. Operatio, ut lotio, unctio, dicitur materia propinqua: aqua, oleum, chrysmum & c. materia remota. Ratio patet: quia in rebus illis, ut permanentes sunt, non est sacramentum: scilicet in operatione accedente: ideo baptismus non dicitur aqua: sed lotio in aqua: utramque ergo materiam tangit definitio baptismi. propinquam, cum dicitur

lotio: remota, cum ad dicitur in aqua. Et de ista materia remota est hic uidendum. ¶ Dicitur itaque in definitione baptismi aqua elementaris. & hoc excluditur omnis humor, qui specie differt ab aqua elementari. Vnde in aquis artificialibus distillatis (quia specie differt ab aqua elementari: ut ex eorum proprietatibus arguitur) non potest fieri baptismus. Nec in quocumque humore mixto: ut uino, sanguine, phlegmate, sputo, uel salua, urina, quæ specie differunt ab aqua elementari (De baptismum & eius effectu c. ut non apponeres.) Si uero non mutatur species: potest in ea baptizari. Vnde si dubium foret de humore: utrum sit aqua elementaris, uel non: ut de ceruisia, brodio carnum, medone, & aqua formata, & similibus, non debet in eis aliquis baptizari: quia dubium est, an lotio in talibus sit baptismus. Si enim differunt specie ab aqua elementari non est baptismus: si non differunt specie, est baptismus. Vnde si quis in aliquo horum baptizatur: cautius foret hunc iterum baptizari in aqua pura: non mixta sub conditione. ¶ Dicitur fluida: quia si non fuerit fluida: ut nix, aut glacies nisi prius resoluantur: non potest in eis fieri baptismus: cuius ratio est: quia in his non potest fieri lotio: licet ab aqua non differant specie. Et similitudine in luto spisso, non potest fieri baptismus: secus si fuerit fluidum, & tenue. Cura autem in aqua tantum: & non alio humore. posuit fieri baptismus: ratio est institutio diuina. Licet plures assignentur ad hoc congruitates: quia aqua pura, i. elementaris, congruit significatio ni effectus baptismi, & usus. Vnde congruitatem Scotus breuiter tangit q. iij. huius dist. dicens. Aqua est frigida, fluida, lucida, communis, & necessaria. Et hæc proprietates omnes conueniunt illi humori, in quo debet fieri baptismus: qui est ad reprimendum estum concupiscentiæ: ad flectendum rigorem inobedientiæ: ad illustrandum claritatem fidei: ad introducendum puritatem rigoris obedientiæ: clarita-

D Sola
aqua ele-
mentaris
fluida est
materia
baptis-
mi.

De a-
que con-
gruitate
ad mate-
riam ba-
ptismi.

tem fidei: generalitatem obligationis precepti obligantis ad necessitatem baptismi ad introducendi in viam salutis.

Nullus seipsum baptizari potest a seipso (de baptismo, & eius effectu. debitum.) Cuius ratio est diuina institutio: sicut omnium, que sunt essentialia in quolibet sacramento. Aut enim dominus Mat. ult. Ire, docete omnes gentes baptizantes eos &c. eos dicit: non uosipfos. Oportet igitur esse distinctionem personalem inter baptizantem, & baptizatum: quia baptismus est regeneratio spiritualis. Nisi quis renatus fuerit &c. ait dominus Io. iij. Ne mo autem generat seipsum. August. de trinit. propter quod etiam in diuinis: ubi est summa unitas, generas, & genitus personaliter distinguuntur. Quis autem esse debeat ille alius. i. cui liceat baptizare: dicitur infra dist. v. ¶ Dicitur etiam ab alio singulariter, non ab alijs pluraliter: quia duo simul non possunt eundem baptizare: ut infra dicitur. ¶ Dicitur communi sequenter: simul debita forma profertur: ubi duo tanguntur. s. forma debita i. uerba ad hoc a deo instituta: tangitur etiam si multas prolationis formæ cum latione. De primo. s. forma: cur uerba dicantur forma ista sup. dist. v. ¶ Notandum igitur, quod formam esse de necessitate, dupliciter potest accipi: uel de necessitate sacramenti, qua non existente non est sacramentum: nec sequitur effectus sacramentalis in suscipiente. Aut de necessitate ministri: quoniam ad ipsam seruandam minister obligatur precepto: ita quod si eam non seruauerit, peccauerit. Unde patet: quod quicquid est de necessitate sacramenti, est de necessitate ministri: ut sunt substantialia sacramentorum. Illis. n. non seruatis a ministro peccauerit: sed non e converso. Namea, que constituta sunt pro uerentia sacramentorum, uel aliarationabili causa: non tamen sunt substantialia: sunt de necessitate ministri: quia ea omittit de peccare: & tamen uerum esset sacramentum, quod ministraret. ¶ Et secundu hoc forma dupliciter dicitur debita: uel ipsa sacramento: uel sacramenti mi-

nistro. Et licet questio querat principali ter de primo: tamen respondendum erit de utroque. ¶ Deinde aduertendum: quod forma baptismi exprimit de baptismo, & eius effectu. c. j. ubi dicitur. Si quis puerum in aqua merferit in nomine patris, & filii, & spiritus sancti: & non dixerit. Ego baptizo te in nomine patris, & filii, & spiritus sancti: non est puer baptizatus. ¶ In hac forma quatuor notantur: persona baptizans, ego: actus baptizandi, baptizo: persona baptizata, te: inuocatio trinitatis, in nomine patris, & filii, & spiritus sancti. Vbi unitas significatur essentia, in nomine: & discretio hypostasum seu personarum, patris, & filii, & spiritus sancti. Amē non ponitur in hac constitutione Alex. sed nec in euangelio Mat. ult. ubi forma traditur. Eunt docete omnes gentes baptizantes eos in nomine patris, & filii, & spiritus sancti: ideo amen non est de complemento forme: sed de usu quorundam baptizantium, ac ipsam addentium: ideo nihil refert, siue addatur, siue omittatur. ¶ Insuper notandum: quod forma illa potest multipliciter uariari: & in genere quadrupliciter.

Primo modo mutando illas uoces, ponendo loco earum alias. Et hoc tripliciter: uel ponendo loco earum alias illis tamen synonymas: ut si loco latinarum uocum ponantur eis correspondentes: in uulgari theutonico, aut in greco, uel alia lingua. Aut ponendo alias in significatione differentes: & hoc, uel penitus disparatas: ut si diceretur: in nomine Perri, & Pauli, & sancte crucis: loco illorum uerborum patris, & filii, & spiritus sancti. Aut idem non eodem modo significantes: ut si loco nominis patris, ponatur nomen genitoris: loco filii, nomen genitoris loco spiritus sancti, procedentis. Licet. n. pater sit genitor: filius, genitus: spiritus sanctus procedens: tamen pater nomen est hypostasis: nec aliquid potest dici pater, nisi persona: sic filius: sic spiritus sanctus. Genitor autem nomen uerbale, & genitus, potissimum respiciunt notionales actus: & non (ex uel significationis sue) hypostases: unde & imposita sunt ab actu generationis secundum

Amē non est de necessitate baptismi.

De multiplici uariatione forme.

secundum Tho. de argen. Hinc est, quod si actus conuenirent alicui, quod non foret hypostasis: sicut in creaturis anima generat cognitionem: & calor calorem: de illo dicerentur illa nomina genitor, genitus: quæ etiam significant personas sub ratione proprietatum, & non sub ratione substantiarum: ut Sco. loquitur: & non nomen, persona, uel hypostasis. Item sicut conceditur, anima nutrita etiam illa concedenda est: anima generat: quia generare, sicut nutrire est actus potentie uegetatiuæ: & tamen anima non est suppositum. Item pater est de predicamento relationis: genitor de predicamento actionis. Diuersorum autem predicamentorum genera, & species non sunt synonyma secundum regulam philosophi. Unde quia genitor est de predicamento actionis: non importat suppositum præcisè: quia non tantum supposita agunt: sed & partes suppositorum: & formæ accidentales. Aut etiam quod dictiones loco illarum positæ significant quidem personas: sed non distinctæ: sed implicite, & uelut collectiue: quod trinitas significat tres personas. ¶ Contingit etiam fieri mutationem per corruptionem terminorum: ut si in eis mutetur littera, uel syllaba: aut incongrue proferatur: ut si dicatur. Ego baptizo te in nomine patris, & filii, & ipsissima. ¶ Secundo principaliter potest fieri mutatio per additionem. Et hoc et potest fieri multipliciter. Vel quod addatur aliquid repugnans: ut in nomine patris maioris, & filii minoris. Vel: Baptizo te, si sum episcopus: posito, quod non sum episcopus. Vel sic: Ego episcopus baptizo te. Vel aliquid non repugnans, nec distrahens ut, Baptizo te in nomine patris omnipotentis, & filii unigeniti, & spiritus sancti paraclæti. Vel sic, Baptizo te in nomine patris, & filii, & spiritus sancti, & sanctæ crucis; uel, beatæ Mariæ uirginis. Aut omnino impertinens: & illud uel discontinuat formam: ut si heret interruptio forme: ut secundum consuetudinem loquendi interrupta non acciperentur pro una oratione ut si quis diceret. Baptizo te in nomine patris: & in terponeret longum sermonem, post cuius finem diceret: & filii, & spiritus sancti. Aut

non est tanta diuersitas, ut soluat unitas orationis ut si quis diceret. Ego te baptizo in nomine patris: acetate, uel recedite: & filii, & spiritus sancti. Quando autem unitas interruptur, uel non considerari oportet ex alijs actibus humanis: quæ do alias actus aliquis interruptus, uel sermo diceretur, uel non diceretur unus: sic & in proposito. ¶ Tertiò principaliter potest fieri mutatio subtrahendo aliquid de prædicta forma, uel uerbum aliquod: & hoc uel de his, que sunt de substantia formæ: uel de non essentialibus, aut syllaba aliqua per synopam. ¶ Vbi notandum, quod de substantia forme sunt uerba importantia actum baptizandi, personam baptizantem, & tres trinitatis personas explicitè & distinctè: & hoc copulatiue. Hoc enim expressit Christus, cum ait Mat. ult. unde forma accipitur: Baptizantes eos in nomine patris, & filii, & spiritus sancti. ¶ Dicitio autem significans personam baptizantem explicitè non est essentialis forme: quia nec illam Christus expressit. Itaque pronomen ego, non est de substantia forme: ut dicit glossa in me ego c. j. de baptis. sup. allegato: allegans. c. re non est tulerunt. de consue. dist. iij. ubi dicitur: de sub- quod is, quod baptizatio dicit: baptizo te &c. stantia uere baptizauit: ubi non ponitur pronomen ego. ¶ Quarto potest fieri mutatio per transpositionem dictionum. Et hoc potest dupliciter contingere. Vel sic: quod per eam uariatur sensus orationis: ut si diceret. Ego patris baptizo te in nomine filii, & spiritus sancti. Vel, quod non: sed manet idem sensus: ut si diceret. Ego in nomine patris, & filii, & spiritus sancti te baptizo. Vel, ego te baptizo in nomine filii, & patris, & spiritus sancti. Nam & si congruum est proferre personas secundum ordinem originis; non tamen transpositio ordinis inducit transmutationem: & quocumque ordine persone nominentur, sunt tamen unum efficiens principale in baptismo; & ut sic inuocantur. Hæc Sco. ¶ Quantum ad articulum secundum, est conclusio prima de materia. Ad baptismum ueritatem, & eius effectus consecutionem, necessarius requiritur aqua elementa-

Arti. 2. Cōcl. 1. G

Dema- teria ba- ptismi.

ris, ut materia remota: & baptizandi lo-
tio in aqua tãquam materia propinqua.
Veriusq; partis probatio est institutio di-
uina. ¶ De aqua habetur Ioan. iij. Nisi
quis renatus fuerit ex aqua &c. & de ba-
ptismo, & eius effectu. non ut apponeres.
& de conse. dist. iij. c. necessarium. ¶ Et
si dicis: in his auctoritatibus non dicitur
aqua elementaris. Respondeo: suffi-
cit, q̄ dicitur aqua absolute. i. sine deter-
minatione: quoniam aqua absolute po-
situm non importat nisi aquam elemen-
tarem. Alios enim humores non signifi-
cat nisi analogice: & ideo pro eis nun-
quam accipitur, nisi ponatur cum deter-
minatione distrahente: ut aqua ar-
tificialis: aqua uitis, quæ tamen sim-
pliciter non est aqua. De lotionem dicitur
Mar. uli. Baptizantes eos. Baptizare au-
tem, est lauare: Vnde baptizare græcè:
est lauare latine. Sic enim apud Iudeos
baptismata dicebantur lotiones corpo-
rum, & uasorum. Hinc Mar. vij. Iudei
nisi baptizentur: non comedunt. Et se-
quitur. Baptismata calicum, & urceor-
um &c. Vbi per baptismata intelligun-
tur lotiones: ut ex præcedentibus in
eodem textu patet. Non tamen hic ac-
cipitur locio strictè: prout includit amo-
tionem lordium a corpore per contra-
ctum aquæ. Sed capitur generaliter pro
omni contactu corporis ab aqua fluida:
sive ille contactus fiat per asperisionem,
sive per immersionem: sive per super-
fusionem. de quo magis infra. ¶

Cõcl. 2.
H Secunda conclusio. Hęc oratio: Ego ba-
ptizo te in nomine patris, & filii, &
spiritus sancti, est forma baptismi ne-
cessaria quantum ad omnes suas partes
necessitate ministri ecclesiæ Roma-
næ subiecti. Probat: quia talis mi-
nister non seruando hanc formam pec-
cat: ergo &c. Antecedens probatur: quia
quilibet minister Romane ecclesiæ sub-
iectus tenetur eius legibus obedire,
& præceptis. Hanc autem formam
seruari statuit ecclesia Romana: ut pa-
ter de baptismo, & eius effectu. Si
quis. Nec potest minister baptismi,
cui ex officio conuenit baptizare (de
tali enim intelligi debet conclusio)

excusari per ignorantiam: quia quilibet
tenetur ea scire, quæ sui sunt offi-
cij. Secus de non habentibus officium
huius ministerii: ut simplices mulier-
culæ, quæ forte possent per ignoran-
tiam excusari a peccato. ¶ Et dicitur
notanter: ministri Romane ecclesiæ
subiecti, propter ecclesiam Græco-
rum, apud quam forma quantum ad
aliquos terminos minus principales est
mutata. Verba principalia sunt quibus
inuocatur trinitas, & scilicet in nomi-
ne patris, & filij, & spiritus sancti.

Minus principalia sunt, quibus signifi-
catur suscipiens, actus, & minister,
scilicet ego te baptizo. Quantum ad
illa, græci mutauerunt formam: unde
in hac forma baptizant. Baptize-
tur seruus Christi, in nomine patris,
& filii, & spiritus sancti. qua ideo usi
sunt: ne gloriarentur de ministris ba-
ptizantibus: contra illud. j. Corin.
j. Vnusquisq; uestrum dicit. Ego qui-
dem sum Pauli. Alius autem: ego
uero Cephe: ego autem Christi: quos
ibi reprehendit Paulus subdens. Di-
uisus est Christus &c. propter hoc or-
dinatum est inter eos, ad tollendum
illud scisma: ne scilicet nomen mi-
nistri exprimeretur: nec actus in indi-
cariuo modo, sed in optariuo: quia
tunc minister non signatur esse auctor
baptismi: sed tantum minister: orans
effectum baptismi conferri a deo. Su-
scipiens etiam non exprimitur in se-
cunda persona: sed in tertia: quasi
non præcisè reciperet, quod recipit
ab aliquo sibi sermonem dirigente. Ve-
rum dicit Sco. melius potuisset susci-
piens fuisse expressus nomine proprio,
quàm hoc, seruus Christi. Non enim
seruus Christi est cum iam baptizatur:
sed baptizatur, ut sit seruus Christi,
scilicet spiritualis: quo Christiani sunt
serui christi. De hac forma dicit Sco. q̄
quandiu tolerata fuit ab ecclesia Rom.
& pro tẽpore, pro quo instituta, fuit rõ-
nabilis. Si uero postea ab ecclesia Rom.
alia fuisset eis imposta: & eorũ prohibi-
ta: peccarent utendo sua. ¶ Sed diceret
uerba importantia actum baptizandi, &

Quid d
græcis,
qui alia
forma
utuntur.

suscipiendi baptismum sunt substantia-
lia: ut supra dictum est: ideo non pote-
runt illa per statutum humanum mu-
tari: quia sicut ecclesia non potest in-
stituere sacramenta: ita nec substantia-
lia sacramentorum mutare. Ad hoc di-
citur, q̄ licet de substantia formæ sit
expressio actus, & suscipiens: sed non
est de substantia, q̄ determinatè expri-
matur per uerbum indicariuum, uel per
optariuum. Item per pronomen secun-
dæ personæ, uel per pronomen ter-
tiæ personæ. Cuius ratio est, quia
Matth. ultim. in uerbis christi: unde
trahitur forma: licet exprimat christus
actum, & susipientem: tamen non ex-
primit sub uerbis inuentibus præceptum.
Vnde dicit: Ite, docete &c. baptizan-
tes eos. His uerbis præcepit baptizare,
& non tradidit formam: nec illa uerba:
baptizantes eos, possunt poni in for-
ma: sed in eo, quod sequitur: in nomi-
ne patris, & filij, & spiritus sancti: recitat
uerba, ut pertinentia ad formam: ut sa-
tis patet ex contextu orationis. & ideo
dispositioni ecclesiæ relictum est: qui-
bus uerbis exprimitur actus, & suscipiens,
quos ipse in præcepto suo expressit.
Et circa expressionem actus, & susci-
pientis potuit ecclesia ordinare, quibus
uerbis hoc exprimitur. An autem græci
nunc peccet ut tẽtes alia forma ab eccle-
sia romana: cũ nũc cessauerit causa, pro-
pter quã formã suã assumpserunt. dubiũ
è: quia dubiũ è, an ecclesia romana eis alia
formã tradiderit, cũ expressa prohibitio
ne prioris: quod si factũ est: peccat utren-
do sua. Sin autẽ ecclesia sic pmittit, nõ
peccant: sed sive sic, sive sic uerè bapti-
zant: ut dicit Durã. dist. ista. q. j. quia in
forma sua, sunt omnia substantialia for-
mæ: ut declaratũ est: & reuertẽtes ex eis
ad obedientiam ecclesiæ romanæ non
rebaptizantur. Statutum autẽ ecclesiæ li-
cet potest ligare ministrum, sed non eua-
cuare sacramentum. Optime, & clarè
ad idem loquitur Petrus de palu. q. j.

Cõcl. 3.
I articu. ii. ¶ Tertia conclusio. Quæ-
libet mutatio circa formam ecclesiæ
Omnia facta a ministro: ut præcisè necessa-
ria ex parte sacramenti: nequm indu-

cit culpam ministro: sed euacuat, & tol-
lit effectum, ac ueritatem sacramento. De hoc Innocent. in c. j. de bapti. & a mini-
stros effectum. Probat: hęc conclusio
post Scotum, & Durandum: quia ibi de-
finit intentio debita in ministro: quia si
minister uariis intẽdit uti uerbis, qui-
bus utitur ecclesia tanquã forma præci-
sa baptismi: deficit sibi intentio utendi
illis uerbis, sicut utitur ecclesia tanquã
forma: quia intendit uerbis uariatis
uti, ut forma præcisã, & necessariã bap-
tismi: & ita non ut forma ecclesiæ: & per
hoc deficit intentio requisita, quæ est
intendere, quod ecclesia intendit, & eo
modo, quo ecclesia: ut infra patebit.
Præterea talis mutans formam, quæ est
de necessitate sacramenti, baptizando
intendit inducere errorem: ergo sacra-
mentum frustraretur effectum. Tenet cõ-
sequencia: quia sacramenta habent ue-
ritatem in fide ecclesiæ, non personæ:
ut dicit Durandus. Intendens autem
inducere errorem illud, quã facit, non
facit in fide ecclesiæ: sed contra fidem
ecclesiæ: ergo talis non confert uerũ sa-
cramentum. Antecedens probatur: quia
qui sub hac intentione baptizat, q̄ for-
ma sua mutata, sit forma præcisã, sine
qua non confertur sacramentum: aper-
tè errat: & ecclesiam sub alia forma ba-
ptizantem errare indicat: & per hoc
grauissimum errorem fouet, & inducit.
Ista conclusio tertia intelligitur, q̄ in-
tentio mutandi formam a christo insti-
tutam, ut de essentia sacramenti impedit
sacramentum: eo q̄ substantialia mutã-
tur, & quæ sunt de necessitate sacramen-
ti. Non enim compatiuntur se intende-
re baptizare: & non uelle uti forma, si-
ne qua nõ cõfertur baptismus ex christi
instituzione. Si uero intentio mutandi
formam respicit solũ ea, quæ sunt de ne-
cessitate præcepti, seu ministri: & inten-
dit uelle facere, quod Christus instituit:
& non sit mutatio circa substantialia: li-
cet sic faciẽs credat ecclesiã catholicã er-
rare, & se bene sentire: uerum sacramen-
tum confertur: quicquid addatur, uel
subtrahatur a baptizante: alias enim
græci, & hæretici nõ possent baptizare,

Cōcl. 4.
K
 Mutatio uerborum principia-
 menti auctō deus dispēset: tollit sacra-
 menti ueritatem, & priuat sacramēti ef-
 ficaciā. Probat̄ illa conclusio per uer-
 bum christi sacramentorum institutorē
 frequenter allegatum Mat. ult. Bapti-
 zantes eos in nomine patris, & filii, &
 spiritus sancti. ¶ Item ratiōe secundum
 Durandum, & Petrum de palude: quia
 cum baptismus sit specialiter sacramen-
 tum fidei (per baptismum enim primō
 adscribitur baptizatus eorum: fidei) in
 ipso debet esse fidei protestatio, uel in-
 sinuatio, & maior expressio, quā in alijs
 sacramentis. Maior autem fidei prote-
 statio debet correspondere actui inter-
 iori: sed non est satis sufficiens fides,
 qua creditur in unā personam sine alia:
 ergo non est sufficiens protestatio, qua
 exprimitur una persona sine alia: & per
 cōsequens ad baptismum requiritur pro-
 testatio fidei: maximē expressa articulo
 trinitatis, qui primus est. Vnde patet,
 q̄ non sufficit expressio unius personæ
 nisi omnes exprimantur. ¶ Patet etiam
 conclusio, & expressa determinatione
 ecclesiæ, de consec. dist. iiii. in synodo.
 ubi dicit Zacharias papa. In synodo
 Anglorum decretum, & firmissimē præ-
 ceptum, & diligenter demonstratum ef-
 se dignoscitur, q̄ quicumq; sine inuoca-
 tione trinitatis merus fuisset: sacramen-
 tum regenerationis non haberet: quod
 omnino uerum est: quia si merus in fon-
 te baptismatis quis fuerit sine inuoca-
 tione trinitatis: perfectus christianus nō
 est: nisi in nomine patris, & filii, & spiri-
 tus sancti fuerit baptizatus. Hoc quoq;
 obseruare in p̄dicta synodo sacerdotes
 uoluerunt: ut qui uel unam de trinitate
 personā in baptismum non nominauerit,
 illud baptismum uerum esse nō posset: qđ
 pro certo uerū est. ¶ Dicitur notāter in

cōclusionē uerborū principalū: quę sūt
 in nomine patris, &c. quia in alijs uerbis
 minus principalibus: quę expriment
 actum, & suscipientem, quorum expres-
 sio est necessaria: ut dictum est: admitti-
 tur aliqua uariatio: per terminos etiā nō
 synonymos: ut dictū est de græcis. ¶ Di-
 citur non synonyma: quia licet loco il-
 lorum uerborum in nomine patris, &c.
 ponere eorū synonyma in alia lingua:
 nam in omni lingua, latina, hebraica,
 greca, theuonica &c. potest tradi bap-
 tismus: dū tamen uerba (cuiuscūq; lin-
 guę sint) fuerint synonyma his latinis:
 In nomine patris &c. quamuis latinus
 sacerdos sub romana ecclesia consti-
 tutus, peccaret in alia lingua baptizan-
 do ex officio solemniter: sicut etiam si
 consecraret eucharistiā in alia lingua:
 quia ordinauit ecclesia romana, q̄ offi-
 cia ecclesiastica dicantur, & ministrantur
 in latina, & græca. Et hoc rationabili-
 ter: quia in hac p̄t̄ distinctus scribi, &
 proferri, ut dicit sco. ¶ Et nota, q̄ per
 uerba synonyma non intelligo uerba
 æquipollentia: quę idē significāt, ut uult
 glos. in c. multi. de cōsec. dist. iiii. ¶ Sed p̄
 synonyma intelligo uerba idē, & eodē
 mō significātia: siue sic significāt ex ha-
 tura: siue ex propria institutione: siue ex
 cōmuni usu accommodato: quo modo
 hō, & animal rationale non sunt syno-
 nyma: neq; pater, & genitor: nec gene-
 raliter terminid uerforū p̄dicamento-
 rum: uel eiusdē p̄dicamenti sub diuer-
 sis generibus, aut speciebus non subal-
 ternatis contenti: quantumcūq; idem
 significent: differunt. n. omnes tales in
 mō significādi: ut sup. in litera. F. latius
 patuit. Ex illo sequitur, q̄ licet uerba illa
 in nomine patris &c. ex imperitia, aut
 linguę lapsu aliquatū corrūperentur:
 dū tamen circumstantes plenum capere
 posset sensum: nihilominus si adsit debi-
 ta intētio: uerū est baptismus, quoniam
 uerba hæc corrupta, licet nō ex propria
 impositione: rñ ex usu sunt uerbis inte-
 gris synonyma: idē cū eis, & eodem mō
 repræsentantia. Vnde papa (qui ex im-
 pericia latinæ linguę baptizauerat: in
 nomine patria, & filia, & spiritus sancta)

Quæ
 uerba di-
 cuntur
 synony-
 ma.

facerdorem uerum baptismum contulisse
 dicitur. in. c. retulerunt de conse. dis-
 iiii. Secus si tanta esset corruptio uer-
 borum, q̄ sensus eorum non caperetur
 ab audientibus, & latinum intelligenti-
 bus: quod cōmunitur accidit; qđ in prin-
 cipio dictionis ista, uel syllaba corrūp-
 sit. ¶ Dicitur etiā, nisi deus dispēset. Sic. n.
 apostoli ex diuina dispensatione, & fa-
 miliari. ff. consilio in principio bap-
 tizabant nascentis ecclesiæ: in nomine
 christi: ut habetur Act. ij. & Ioan. iiii.
 Non enim propria auctoritate formā a
 christo promulgatam aliquatenus mu-
 tare cōtastent: legē. n. superiorū nullus
 inferior potest reuocare: nec simplici-
 ter, nec ad tempus. Dispensauit autem
 christus pro tempore primitiue eccle-
 siæ, ut in nomine christi baptizaret, in
 quo implicite trinitas tota designatur,
 & inuocatur. Nā q̄ dicit christus. i. unctū
 dicit etiam eum, qui unxit. .p. patrem: &
 eum, quo unctus est, idest spiritus sanctū;
 ut magister ex auctō. beati Ambr. expo-
 nit: ut nomen christi lesu: in quo est sa-
 lus (ut in Act. Petrus dicit) diuulgare-
 tur, & amabiliter edderetur: quod tūc plu-
 rimis odiosum erat incredulis, & eru-
 bescibile infirmis. Sic enim dum uide-
 bant super baptizatos in nomine christi
 descēdere spiritus sanctum in signo usū-
 bili: ex irabantur ad amorem, & uene-
 rationē nominis christi, ut dicit Alexā.
 Sed rōne illa cessante, & nomine christi
 diuulgato, ecclesia redijt ad priorem
 formam a christo promulgatam, quia
 cessante rōne dispensationis, et ipsa di-
 pensatio cessauit: ut dicit sanctus Tho.
 & ceteri doctores. ¶ Ex illo sequitur
 Corollariē secundum eundē, q̄ si quis
 nūc baptizaretur in nomine christi: nō
 esset baptizatus: sed ueniret iterum ba-
 ptizandus: quia deficeret forma, & di-
 pensatio nunc locum non habet. Con-
 sonat beatus Tho. sanctus Bonauent. &
 Duran. & Aliaco. q. xxiiij. arti. j. Scotus
 uidetur dubitare: dicit enim. Non au-
 deo dicere, q̄ baptizatus hodie in no-
 mine christi esset baptizatus: sed nec au-
 deo omnino dicere cōtrariū: q̄ nō esset
 baptizatus. Nō lego, ubi fuit illa dispē-

satio reuocata. In hoc ergo casu repuro
 dubiū, an talis sit baptizatus: unde circa
 ipsum agendum foret in dubijs: hoc est
 rebaptizandus esset sub conditione: ut
 haberetur extra de bap. & eius esse. c. de q-
 bus. Sed dicit Petrus de Aliaco, ubi. sup.
 q̄ non uenit dubitādum: quia licet non
 legatur, quando fuerit illa dispēratio re-
 uocata: tamen quia dispensatio facta est
 ex causa, satis censetur reuocata, quādo
 dispensationis causa cessauit. .i. quando
 nomen christi fuit sufficienter promul-
 gatam: quia cessante causa, cessat ef-
 fectus. ut dicit Tho. & sanctus Bonauen.
 Et ab illo tunc, nec illa forma baptiza-
 relicuit, nec ualuit. Et licet dubium sit,
 quando illud primō fuerit, tamen nuac
 non est dubium, quin ita sit. ¶ Secundo
 sequitur, q̄ si quis baptizatur in nomi-
 ne trinitatis, aut in nomine genitoris,
 & geniti, & procedentis ab utroq; non
 est baptizatus: sed uenit rebaptizan-
 dus. Hoc concorditer sentiunt sanctus
 Tho. Bonauen. Rich. Petrus de palu.
 quæst. j. ar. iiii. Holkot. Tho. de argenti.
 Sco. Durā. & Petrus de Aliaco. q. xxiiij.
 ar. j. & ceteri theologi communiter. Et
 patet corollarium ex conclusione: quia
 hic mutantur uerba principalia, & alia
 uerba eius nō synonyma: non. n. est syno-
 nymū hoc nomē trinitatis huic copulato,
 pater, filius, & spūs sanctus: ut notum est.
 Nec illa nomina genitoris geniti, spiri-
 ti, seu procedentis, his nominibus patris,
 & filii: & spiritus sancti: ut declaratū est in
 primo articulo. Nec sufficit, q̄ de nrā
 dem remintelligere: ut uidetur uelle
 Petrus de pal. ubi supra arguendo con-
 tra seipsum. Tum quia non eodem mo-
 do, tum quia uerba sacramentalia non
 tam ex significatione, quam ex institu-
 tione sunt efficacia. Christus uero tra-
 dendo formam sacramenti fidei talem
 dedit, & obseruari uoluit: in qua ex-
 pressa fidei trinitatis professio sub pro-
 prijs diuinarum personarum nomi-
 nibus explicatur: qualis est hæc forma.
 In nomine patris, & filii, & spiritus san-
 cti. & non illa in nomine trinitatis, seu
 genitoris. Vnde dicit Sco. Sicut Iudeis
 datum fuit aliquod nomen significans

Coro. 2.
 Si q̄s ba-
 ptizati
 in noie
 trinita-
 tis nō ē
 baptiza-
 tus.

essentiam diuinam sub propria ratione, quod ipsi uocabant nomē dei tetragramaton. Ita christus dedit ecclesie noīa significantia personas sub proprijs rationibus, quæ sunt pater, & filius, & spūs sanctus. Verum tota ratio est institutio diuina. Et per hoc scilicet institutionē diuinā, sub inuocatione explicita nominū trinitatis, distinctē pro personis supponentium: & non pro aliquo, nisi quod est formaliter plona possunt tolli multę brugę, & instantiæ de identitate essentiali actuum notionalium cū personis diuinis: ratione cuius Petrus de paludetur uelle, q̄ in nomine genitoris, & geniti potest fieri baptis̄m: sicut in nomine patris, & filij, &c. nisi diceretur: q̄ ex accommodatione usus pater importet hypostasim: hoc est supponat solum pro hypostasi connotando actus notionales: genitor uero pro omni gignente supponit: non curando, an sit suppositum, uel non. Sed tunc quis diceret: uolo: q̄ omnino pro eodem supponant etiam itante noua impositione uocabuli, non sufficit: quia christus instituit sub illis uocabulis, & non alijs, quæ apud totam communitatem distinctē supponunt pro personis: non curādo de quocunq; idiomate. Et quid si fieret nouū idiomata: nonne posset sub eo baptizari: utiq; uidetur: q̄ sic igitur pariformiter hic in proposito: sed tunc posset dici, q̄ adhuc non essent uetē synonyma eo, q̄ possunt cōpetere alicui, quod nō est persona: forma autē debet esse certa. ¶ Quinta conclusio. Variatio formæ in non substantialibus per pronominis ego subtractionem: siue per aliarum dictionū additionem: siue per uerū formę transpositionem, dūmodo non tollit uerum formæ intellectū, neq; unitatē, nec adest intentio inducendi errorem: non impedit sacramenti efficaciam, nec baptismatis ueritatē. Cōclusio hæc declaratur per singulas clausulas. ¶ Dicit primō in nō substantialibus: quia de substantialibus formæ habitum est cōclusione. ij. & iij. ¶ Dicitur sine pronominis ego subtractione: quia cum omnia cætera in forma præter pronomē ego, sint substan-

tialia in non substantialibus non potest fieri alia subtractio nisi pronominis ego: & huiusmodi subtractio (quia nō tollit sensum) non impedit sacramenti effectum: ut dictū est. ¶ Dicitur sine aliarum dictionum additione: illa potest multipliciter fieri principio, in medio, uel in fine. Et ubicunq; fiat, si sensum uerū formæ non uariat: uerum est sacramentum. Si uero quod additur, repugnat ueritati formæ: aut alium sensum inducit: nihil fit. Similiter si unitatem formæ per interruptionem minimam tollit: non est sacramentum. Exempla patent in primo articulo. Eodem modo de transpositione uerborum. ¶ Dicitur: nec adest intentio inducendi errorem: quia illa existente, quęcunq; uariatio fiat quantumcūq; modica, nō erit sacramentum: ut dictum est in conclusione secunda. Quia declaratiōe præmissa probatur cōclusio: quia sicut in materialibus manentibus substantialibus rei manet eius species, & naturæ ueritas: licet accidentia mutantur. Ita in sacramentis manentibus substantialibus uariatio nō substantialiū non mutat ueritatem sacramentorū: dūmodo sensus formę nō mutat. Nā & sensus uerus formę est de substantia sacramenti: qm̄ sacramenta signa sunt significatiua effectū gratiuitū, quæ significatio si tollit: tollitur ratio sacramenti. ¶ Quantum ad articulum tertii dubitatur primō contra dicta in quarta conclusione, & eius corollaria. Baptizatus hodie in nomine christi uerū baptis̄m recipit: similiter si baptizatur in nomine trinitatis. Sic si baptizatur in nomine genitoris, & geniti: & sancti spiritus: seu ab utroq; procedentis: ergo corollaria ibi posita sunt falsa. Consequencia nota. Antecedens probatur: quia uerba hæc equipollēt his uerbis. In nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Nā illa includunt inuocationem, ac fidem trinitatis sicut illa: pater deus christus, quod implicat ungenitum, unctum, & eum, quo fit unctio: qui sunt pater, & filius, & spiritus sanctus. ¶ Item trinitas dicit trinitatem personarū, similiter, & genitor, cū importat

Arti. 3.
Dub. 1.
M
Solum
tur ra-
tiones,
& aucto-
ritates
oppositum.

distinctē personas, propter distinctos actus notionales, quos connotant. De equipollentibus enim idem est iudiciū: & nō refert utrum ex equipollentibus quis dixerit. glos. in c. multi. de conse. dist. iij. Et probatur aucto. canonis. Nam prima dū habentur in ea a quodā. de conse. dist. iij. ubi Nicolaus papa in responsis ad consulta Bulgarorum dicit: q̄ baptizati in nomine trinitatis, aut in nomine christi non debent rebaptizari: sed sunt uerē baptizati. De tertio est expressa glos. ca. multi de conse. distinct. iij. Item ut tangit magister in textu ex aucto. beati Ambro. Etiam qui tantum personā nominat: dū tamē fidem trinitatis mente tenear, uerē baptizatur. Ad illa beatus Bonauen. quæst. v. huius distinct. respondens dicit. Quidam dixerunt: q̄ cum sacramentum baptismi uirtutē habeat a fide, quæ in corde est: qualicunq; professione trinitatis, siue tres personæ, siue duæ exprimantur: plenum est sacramentum. Econuerso autem si non est fides in corde: etiā si exprimantur tres personæ ore, non est sacramentum. Hoc uidetur sentire Ambro. in li. de trinit. dicens. Si unum in sermone comprehendens uel patrem, uel filium, uel spiritum sanctum: si de autem nec patrem, nec filium, nec spiritum sanctum abneget: plenum est sacramentum fidei id est baptismus: hic enim specialiter est sacramentum fidei. Et huius opinionis uiderur fuisse Hugo, & Magister. subdit: sed quia ut dicit Aug. in epistola ad Bonifacium. Baptismus est sacramentum fidei nō singularis personę, sed ecclesie: ideo fides personę nihil obest, uel prodest. ¶ Et ideo dicit illa opinio: quicquid sit de fide cordis, iudicandum est in baptismate de professione oris, siue expressione sermonis. & ideo qualitercunq; credebatur baptizans: si totam exprimat trinitatem baptismatum est: si non totam, baptismatum non est, & rebaptizandus est. Et hoc certitudinaliter dicunt magistri. hæc Bonauen. ¶ Et per hoc dicitur ad rationes dubij. Primō de baptismate in nomine christi: q̄ licet olim tēpore apostolorū sic baptismatus uerū

baptis̄ma receperit: sed non modo: quā uis certi canonistæ oppositum teneant: ut glos. in c. a quodā. allegato: & in c. si quis. de baptis̄mo & eius esse. quā pauci sequuntur. Vnde Pe. de pa. q. j. ar. ij. & Durand. satis grossē reprehendit glossatorem dicens, q̄ Ioannes errauit in apparatu illius c. a quodam. de conse. dist. iiii. & Ber. in c. si quis. Possent honestius dici: q̄ locuti sunt opinati uē. Sed ad textum c. a quodam qui est Nicolaus papa, & de ciuitate: quia est responsio ad consultationem. Responder Astens. q̄ non intelligendus est omnino secūdū q̄ uerba sonant. Vnde quoad hoc, q̄ dicit: in nomine trinitatis, intelligendum est explicitē: hoc est explicando distinctē personas. Vnde qui in nomine patris, & filij, & spiritus sancti baptizant: baptizant in nomine trinitatis: sicut habet glos. eodem capitulo & glos. in c. si quis. Itē Pelagius papa in c. multi. de consecr. dist. iij. exponit nomen trinitatis. i. nomine patris, & filij, & spiritus sancti. unde ait. Euangelicum præceptum ipso domino saluatore nostro Iesu Christo dicente, uel tradente: nos admonet in nomine trinitatis sanctum baptismum unicuiq; tribuere: dicente domino nostro Iesu Christo discipulis suis. Ire, baptizate omnes gentes in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Ecce dicendo baptizate in nomine patris, & filij, & spiritus sancti: monet baptizare in nomine trinitatis. Hinc glos. ibidem super uerbo trinitatis dicit explicitē. Simile ait Zach. papa. in synodo Anglorum ibidē dicens. Si uersus quis fuerit in fonte baptismatis sine inuocatione trinitatis, nō est perfectus christianus: nisi in nomine patris, & filij, & spiritus sancti fuerit baptizatus &c. Sic etiam exponendum est, qd̄ beatus Bernard. in quadam epistola dicit respondendo cuidam quærenti de quodam baptizato in nomine domini, & sanctę crucis. Ego hunc puto baptizatum. Quod nomen domini, intelligit distinctam expressionem trinitatis. Adiectio autem facta (& sanctę crucis) ex deuotione non tollit baptismatis effectum. ¶ Sed de nomine Christi

Solum
tur di-
sta in
oppositum
solum
nantiā.

dicitur, q̄ p̄p̄a illud refert ad tempora apostolorum quantum ad causam, uolens dicere, q̄ unum quippe, idemq; est idest eiusdem uirtutis, & efficac̄ie in casu, quo esset eadem causa baptizandi, unde & eadem dispensatio est: & hoc uideatur innuere aduerbium sicut. Unde dicit, q̄ hi p̄fecto si in nomine sanctę trinitatis, uel tantum in nomine christi sicut in aḡibus apostolorum legitur (sēper factum) baptizati sunt unū quippe, idemq; est sequitur. rebaptizari non debent, uel rebaptizari non debent simpliciter, & absq; conditione propter dubium aliquorum: sed cum conditione. ¶ Ad illud, quod arguitur de baptismo in nomine genitoris: dicitur breuiter secundum omnes theologos, q̄ sic baptizans nihil facit. Quibus concordant potiores canonistę. Hosti. Panor. & penes omnes summistę. Sed de glos. dicitur, ut dictum est: q̄ in hac parte non tenetur, sicut nec Hugo, nec magister in priori casu: licet hanc causam non ponant: & cum argutum est, q̄ de equipollentibus idem est iudicium: & nō refert utrum ex æquipollentibus quis dixerit: uerum est, nō refert: & est idem iudiciū quantum ad ueritatem locutionis: non autem quantum ad ueritatem sacramenti. Cuius ratio supra tacta est. Quod si aliud intendit glos. non tenetur, & contraria est sententię doctorum. Ita etiā sentit Petrus de palude ubi supra. Thomas de argentina, Robertus holkot. Ad uerba Ambrosij responderet Alex. & post eum ceteri tripliciter. Vno modo, q̄ loquitur in casu, quo puer ante cōpletionem formę, post nominationem unius personę: aut sacerdos deficeret, tunc p̄lumeretur, q̄ ex sua misericordia deus summus sacerdos suppleret, q̄ deficeret: non tamen certum est, an baptizatus est: sepeliendus tamen esset in cimiterio: ut dicit Rich. Si tamen superuideret, esset sub conditione rebaptizandus propter dubium. Alexan. dicit, q̄ intelligendum est: si fides trinitatis fuerit in corde: licet solum una persona exprimat, plenum est fidei sacramentum quantum ad fidem, idest requisita ad fidem. i.

fides requisita ad sacramentum: sed non plenum sacramentum, quia illud requirit expressam confessionem fidei trinitatis: & sic sacramentum est plenum quantum ad fidem cordis: sed non plenum quantum ad rationem sacramenti: & ideo addit, fidei. Tertio dicitur, q̄ ibi ponitur signum pro signato. Unde cum dicitur plenum fidei sacramentum: hoc est plena est fides, quę designatur per sacramentum. ¶ Consequenter mouetur aliqua dubia breuia. Primum, si quis baptizandus puerum diceret. Baptizo te in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, & Beatę Marię, an puer esset baptizatus. Respondetur sub distinctione secundum Durandum: quia si intelligit baptizans in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, & Beatę Marię, eodem modo, quo patris, & filij: ita q̄ baptizatus sortiretur effectum ex nomine beatę Marię sicut ex nomine patris, & filij, & spiritus sancti, ille contrarius est ueritati fidei: & ita non est baptizatus. Et hic sensus clarus deprehenderetur, si additio illa intersereretur dicendo. Baptizo te in nomine patris, & filij, & beatę Marię matris eius, & spiritus sancti. Si uero intelligitur, & sanctę Marię id est ad honorem sanctę Marię: uel in nomine sanctę Marię, ut intercedentis, adiuantis, aut gratię stabilitatem impetrantis, uel huiusmodi: uerum est baptisma: dū addat, nō ut partem formę necessarię: sed ex deuotione: licet addens grauius peccet: immo dicit Angelus in summa: si quis ex malitia dicat. In nomine diaboli: Ego te baptizo in nomine patris &c. nō ut aliquid formę, uerē baptizat. ¶ Item quid si dicatur. In nominibus patris, & filij, & spiritus sancti. Et uideatur, q̄ melius dicatur in nominibus, quam in nomine: quia uerius dicitur pater, & filius, & spiritus sanctus sunt tria nomina, & non unum nomen. Respondetur, q̄ in casu nō est baptizatus: quia non sunt synonyma nomine, & nominibus. Et cōsequenter dicitur licet nomen patris, & nomen filij, & nomen spiritus sancti sint tria nomina personalia: unum tamē est nomen essentialia: uirtus autem diuina,

quę

quę operatur in baptismo, sicut omnis operatio ad extra, ad essentialia pertinet: ut supra dictū est. Unde pater, & filius, & spiritus sanctus non tres baptizatores sunt: sed unus baptizator, sicut unus creator: unus sanctificator. Vel dicitur secundū Alexand. q. xiii. par. iiii. q. nō ibi non accipitur pro uoce ad significandum, seu nominandum aliquid imposita: sed pro notitia prout dicitur a notamine. Est autem notitia trinitatis per fidem, quę est una secundū illud apostoli ad Ephes. Vna fides: unum baptisma. ¶ Itē quid si prępositio (in) sciēter omittitur. Dicitur, q̄ nō est baptismus: quia nihil est dicere nomine patris, uel oratio redditur ambigua: quę prępositio subintelligitur in ex, uel de: & non manet eadem significatio, ac significationis certitudo. Si tamen ex defectu lingue inaduerterent, aut idiomatis proprietate, in qua idem significaretur per ly in nomine: & per ly nomine sicut id ualeret: ego baptizo: & baptizo piē credi potest, q̄ esset baptizatus. Hęc Astenf. ¶ Quid si dimitteretur (&) dicendo. In nomine patris, filij, spiritus sancti. Dicit, q̄ nihil sit: quia ad denotandū personale distinctionē inter patrē, & filiū, requiritur cōiunctio copulatiua. Et licet posset subintelligi: tñ forma sacramentalis debet esse expressa, & sētibilis. Si autē loco (&) poneretur coniunctio, q; cū &, quę sunt synonymę: est baptismus. ¶ Quid si dicitur. Ego inio, huc lauo, uel abluo te in nomine patris, & filij &c. Dicitur, q̄ non est baptismus: quia non sunt illa synonyma cū ly baptizo: quoniam baptizo nō quālibet locutionē, seu ablutionē significat: sed illam, quę fit cū certa intentione uerbis, & in certa materia. s. in aqua: ut dicit glos. in c. mult. de consec. dist. iiii. ¶ Quid si loco te, ponatur nomen propriū, dicendo: baptizo Ioannem in nomine patris &c. Dicit, q̄ est baptizatus: quia idem ualent demonstratiuū, & demonstrabile: nec refert uariatio personę: quia etiam greci expriment baptizati in tertia persona: ut dictū est. ¶ Plura concernentia suscipientem, & ministrantem tanguntur in sequentibus

distinctionibus. ¶ Dubitatur ultimō de institutione baptismi: de hac dictum est supra dist. j. q. iiii. & dist. ii. quęstio. ii. q. a Christo institutus est. Quando uero institutus sit, sunt opiniones docto. ut tangit magister in textu. Et breuiter post Scotum dicendum, q̄ dubium est, quando primō fuit institutus, non enim quando Christus baptizatus est a Ioannes: ut quidam dixerunt: quia ille non fuit baptismus in forma Christi: sed in forma Ioannis: tamen Christus dedicauit aquam tanquam materiam idoneam suo baptismo ex contactu suę mundissimę carnis. Et hoc intendit Beda. cum dicit, q̄ Christus contactu suę mundissimę carnis contulit uim regeneratiuam aquis. ¶ Vis illa non fuit aliqua realis entitas aquę inherens: sed fuit ordinatio aquę, ut esset materia baptismatis, quam per hoc designauit, q̄ ipse in aqua baptizari uoluit. Et sic dicit Alexan. q̄ Christus tunc instituit baptismum potentialiter, seu materialiter: quia materiam dedicauit. Nec institutus in illo uerbo ad Nicodemum. Nisi quis renatus fuerit &c. Io. iii. ut dictum est supra distinctio. j. quęst. iiii. Dicit tamen Alexan. q̄ ibi institutus est quoad finem: quia ibi ostenditur finis baptismi, qui est ingressus paradisi. Nec Matth. ult. dum pręcepit dominus discipulis. Docete oēs gentes baptizantes eos in nomine patris &c. cuius ratio ubi supraposita est, licet secundū Alex. ibi institutus sit formaliter: quia ibi formā expressit quantum ad principalem eius partē. Nec cū Marc. ult. apostolis inquit. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. eadē rōne: quia ante passionē institutus est. Hęc autē locutus est dñs post resurrectionē: p̄t̄ tñ dici, quod ibi institutus est quantum ad effectū, qui est saluare a culpa, & poena. ¶ Nec in cruce, dum deus benedicto latere exiit sanguis, & aqua: quia ut dictū est ante passionē eius institutus est: licet tūc dici posset secundū Alexan. institutus quantum ad significationem: quia sanguis ille, & aqua significabant sacramentum eucharistię, & ba

Dubium ultimum. ¶ De institutione baptismi.

N

Dub. 3. Nec q̄ scietur omittit ly in.

Quid de eo q̄ dicit baptizo te in n. p. & fi. & sp. s̄. & Beatę Marię.

Non baptizat, q̄ dicit lino, lauo, uel abluo te in nomine patris, & filij &c. Dicitur, q̄ non est baptismus: quia non sunt illa synonyma cū ly baptizo: quoniam baptizo nō quālibet locutionē, seu ablutionē significat: sed illam, quę fit cū certa intentione uerbis, & in certa materia. s. in aqua: ut dicit glos. in c. mult. de consec. dist. iiii. ¶ Quid si loco te, ponatur nomen propriū, dicendo: baptizo Ioannem in nomine patris &c. Dicit, q̄ est baptizatus: quia idem ualent demonstratiuū, & demonstrabile: nec refert uariatio personę: quia etiam greci expriment baptizati in tertia persona: ut dictū est. ¶ Plura concernentia suscipientem, & ministrantem tanguntur in sequentibus

Dub. 2. Non baptizat, q̄ dicit in nominibus

prismi. Nec dum discipulos suos misit binos, & binos ad predicandum, & baptizandum: quia misio ad baptizandum presupponit eius institutionem tunc secundum Alexan. institutus est: officialiter: quia tunc officium baptizandi eis commisit; sicut officium predicandi. Institutus est ergo baptismus prius quam baptizandi officium discipulis commissum fuerat: licet quando, & ubi determinate ex scriptura non sit certum. Et hec sententia est magistri. Licet autem Alex. partiatur institutionem baptismi: non est accipiendum quasi baptismus diversis temporibus partialiter sit institutus. Cum enim baptismus sit unum sacramentum: unica est institutione institutum: & quantum ad materiam, & formam finem, & effectum: licet potuit post institutionem significari, & officium committi. Ideo Rich. dicit dist. iij. q. v. arti. j. q. christus baptismi sacramentum prius instituitur institutum facto; dum a Joanne baptizatus est. Et uerbo Io. iij. Nisi quis renatus fuerit &c. Secundo instituitur facto, dum per discipulos baptizavit. Io. iij. & iij. Verbo, quando misit discipulos binos, & binos predicare, & baptizare ut dicit Marcus. Tertio confirmavit in signo: cum de latere aquam emanare fecit. Et precepto, cum post resurrectionem discipulis precepit. Ite, docere omnes gentes baptizantes eos &c.

Ratio- nabilis institutio baptismi in no. rest. & c. Rationabilitatem uero institutionis tangit Seco. quia sacramentum principale legis euangelicæ, per quod scilicet intratur in eius obseruantia: debuit esse nouum, & proprium ipsi legi. Debuit etiam, illud sacramentum esse euidens in significatione: quia ista est lex ueritate uacans umbram: & debuit esse copiosum in gratie collatione, quia hæc lex gratie. Io. j. Gratia, & ueritas per Iesum Christum facta est. Debuit etiam esse facile: quia iugum christi suave, & onus leue. Mar. xj. Debuit esse commune: quia lex noua communis erat omni populo, & toti mundo: uti sexui, & etati. Omnium horum una est ratio: quia sacramenta legis debent congruere legi: maxime illud, per quod quis coadunatur populo legis.

Hæc autem quinq; inueniuntur in hoc articulo baptismatis sacramento, scilicet in aqua cum uerbis. Hoc enim euidenter significat mundationem animæ, quæ est effectus eius principalis. Dat gratiam copiosè. Et facile: quia sine periculo: & commune omni sexui, & etati. Et ideo ratio nabiliter de nouo instituta. Quod autem baptismus obligabat, & circumcissionem euacuabat: dictum est. q. iij. distin. j. De immersione, & numero eius tangit magister in hac dist. satis clare. Dicitur tamen aliqui infra distin. vj.

DISTINCTIO. III.

HIC dicendum est aliquos &c. Superiori distinctione egit magister de baptismo secundum se: hic de eius effectu. Et circa hoc duo facit. Primo agit de effectu baptismatis quantum ad suscipientem. Secundo de effectu eius in ordine ad conferentem. v. Sententia autem textus subiectæ conclusionis continet. Prima. Omnes paruuli nati baptizati sunt, & sacramentum suscipiunt: sed sacramentum tantum habent, & sine fide, & contritione accedunt. Baptismum uero habere non possunt. Qui pro christo sanguinem fundunt: aut fidei contritionem: iungunt: rem sine sacramento percipiunt. Secunda. Iustificatis baptismum suscipientibus gratia augetur: & omnis penitentia relaxatur: & hoc in eis per sacramentum significatur. Tertia conclusio. Paruulis datur gratia operans, & cooperans per baptismum sicut adultis: sed paruuli sine uinere non usu operis. Has conclusiones magister in textu latius prosequitur.

QVAESTIO. I.

CIRCA hæc distinctionem queritur. Vtrum effectus baptismi in non indigne suscipiente sit infusio uirtutum, & gratiarum, ac remissio culparum, & penarum. Tribus articulis more solito soluetur præ-

A De effectu baptismi.

Arti. 1. Not. 1. B

Distin- gūtur uarij ef- fectus baptismi.

sens questio. Quantum ad primum articulum notandum, quod hic non tractabitur de effectu, qui est res, & sacramentum pura de charactere, de quo infra dist. vj. specialiter tractabitur: sed de effectibus, quæ sunt res tantum: & de ista distinctione uide infra. q. proxima. Huiusmodi autem effectus quidam respiciunt remotionem mali: quidam collationem boni. Respicientes remotionem mali multiplicat secundum diuisionem mali. Est autem duplex, malum. scilicet culpe, & hoc triplex. scilicet culpe originalis, moralis, & uenialis. Et malum penarum, quod est duplex, scilicet penarum æternarum, & temporalis. Et quod liber horum potest multipliciter subdiuidi: hæc tamen subdiuisiones non seruiunt proposito nostro. Tamen de pena temporali aduertendum, quod duplex est pena secundum Alex. parte iij. q. ij. §. ult. quædam contracta, quæ respondet peccato originali: ut fames, sitis, infirmitas, & cætera pœnalitates, & miseriam huius uitæ: etiam mors ipsa temporalis, quæ naturales dicuntur: quia consequuntur naturam in primo homine corruptam. Et omnes hoc tempore cum morte neminem accipiunt. Aliæ sunt penarum temporales assumptæ in satisfactione peccati actualis: ut ieiunia, uigilias, & orationes, & uariarum corporis castigationes. Effectus uero respicientes collationem boni posunt distingui: quia aliqui sunt quasi radices: ut gratia, & uirtutes. Alij sunt, qui hos concomitantur quasi annexi: ut fomes remissio, mentis illuminatio, affectus secundatio, corporis christi incorporatio, & celestis regni apertio. Si quidem gratia sequitur fomes debilitatio: fidem intellectus illuminatio: charitatem uoluntatis secundatio: utrumque (fidem & charitatem) ecclesiæ incorporatio. Et oia simul (scilicet remotionem mali, & collationem boni) celestis regni apertio. Secundo notandum, quod de hoc an in susceptione baptismatis infundantur uirtutes theologice, & morales: Alexand. & post eum Thom. recitat tres opiniones. Prima; quod in baptismum uirtutes non infunduntur præsertim pueri non dum ratione utentibus:

Not. 2. C Opi. 1.

sed dum ad perfectam etatem perueniunt: tunc conferuntur, si mauerint in innocentia: uel si mortui tunc in separatione animæ a corpore uirtutes illis conferuntur. Motiuum: quia frustra tunc inessent: cum penitus non possent exire in actu. Secunda opinio; quod uirtutes non infunduntur secundum habitum: sed in radice, quæ est gratia. sed cum tollitur impedimentum antecedente usu rationis: gratia ramificatur in habitibus uirtutum. Tertia opinio; quod uirtutes infunduntur secundum habitum: sed non actu durante impedimento usus rationis. Et hæc opinio nempe amplectuntur utriusque. Tertio notandum; quod gratia, & peccatum absolute, & ex natura rei non contrariatur: & per consequens sese non expellunt ex natura rei. Hoc probatur de peccato originali: quia gratia per potentiam diuinam potest infundi animæ quantum ad illud absolutum, quod est gratia absque hoc; quod de obligaret animam a debito habendi iustitiam originalem: cum illud nullam implicet contradictionem: nec apparet aliqua repugnantia: carentiæ iustitiæ originalis cum debito habendi ad illud: accidens absolute: quod est gratia. Carentia non repugnat: quia iustitia originalis non requiritur; quod in gratia: ergo eius carentia non obest. Præterea in baptizato est gratia, & non iustitia originalis. Nec debitum habendi repugnat gratiæ: quia aut est respectus rationis: & nullus talis contrariatur rei absolute, aut ipse debens habere: & hic etiam non repugnat gratiæ: quia debens, & non debens sunt eiusdem speciei specialissime: & non repugnat non debenti: ergo nec debenti: quia quicquid repugnat alicui ex propria natura, repugnat cuilibet eiusdem speciei, & gradus cum illo, cui repugnat. Probatur idem de peccato actuali: quia peccatum actuale dicitur præteritum, propter quem aliquis obligatur ad penam, quod autem præteritum est, non contrariatur ei, quod est. Et si opponis: de actu peccati iam existentis: ut si quis iam occidat: etiam ille actus non repugnat gratiæ: quia ille actus idem specie, & numero potest iuste fieri, ut puta: si deus se perciperet, & tunc

Opi. 2. Opi. 3. Not. 3. D Gratia Dei, & peccatum ex natura rei non opponuntur.

Deus flaret cum gratia. Nec illa obligatio ad poenam ei, quod est gratia repugnat: quia sicut deus posset quemcumque; etiam habentem gratiam punire pena aeterna, sicut & temporalis secundum potentiam suam absoluta: ita posset quemcumque; ad penam aeternam obligari. Sicut ex aduerso: posset peccatorem manentem in peccato a debito poenae aeternae absolueret; & qualitate illam, quae dicitur gratia, ei infundere. Posset enim deus de potentia absoluta peccatorem non punire aeternaliter: sicut eum non punit pro certo tempore. Item posset aliquem sine omni suo demerito punire aeternaliter absque; hoc quod sit iniustus: licet illa punitio non diceretur proprie poena: sed magis dolor. Et sic posset brutum perpetuo punire: sic & hominem. Patet ergo; quod non est repugnantia gratiae, & culpae ex natura rerum; quam ex propria natura culpa expelleret gratiam: & gratia culpam. Sed; repugnantia earum, quae non sunt simul in eadem anima, est ex sola ordinatione diuina, quae est contingens, & uoluntaria. ¶ Sed di. inter culpam, & gratiam est formalis repugnantia: quod probatur. Implicat contradictionem in eadem anima esse simul culpam, & gratiam. Probatur: quia sequitur bene: in a est culpa: ergo a est inimicum deo: siue non est acceptum deo ad uitam aeternam. Et sequitur: in a est gratia: ergo a est acceptum deo ad uitam aeternam: quae sunt manifeste contradictoria. Vtraque; consequentiarum probatur per locum a diffinito ad suam diffinitionem. Nam culpa est illud, quo homo redditur inimicus deo: id est ingratus ad uitam aeternam. Et gratia est, quae homo redditur gratus, seu acceptus deo ad uitam aeternam. Ad hoc respondetur; quod gratia potest dupliciter accipi. Vno modo absolute, ut significat qualitatem illam, quae est gratia nihil connotando. Similiter culpa pro actu illo, quo offenditur deus non cogitando offensam. Et intelligendum est, quod dictum est: quod res illa significata absolute per hos terminos gratia, culpa, ex natura rei non repugnant: nec termini sic accepti opponuntur. Alio

Replica

modo accipiuntur connotatiue, ut supponant pro rebus posituius: & connotant gratiaeceptionem habentis eam ad uitam aeternam. Et culpa repulsionem ad uitam aeternam: & ordinationem ad penam aeternam. Et licet res substractae, pro quibus, hi termini gratia, & culpa supponunt; non repugnent ex natura rei: termini tamen sic accepti opponuntur; & pro eodem supponere non possunt in concreto propter sua connotata. Et per hoc ad rationem negetur, quod implicat in eodem esse culpam, & gratiam, si accipiuntur absolute: quia ualeat tantum implicat simul esse rem illam, quae est gratia: & illam, quae est culpa: quae est falsa. Et cum probatur. Sequitur in a est gratia: ergo & c. negetur ambae consequentiae: quia oppositum consequentis potest stare cum antecedente; nec arguitur per locum a diffinitione: quia illae non sunt diffinitiones gratiae, & culpae capiendo absolute: sed capiendo connotatiue. Si autem accipiuntur connotatiue: conceditur; quod gratia, & culpa repugnant, ad hunc sensum: quia res illae sub his rationibus id est sic se habentes; ut significantur per hos terminos, repugnant: quia sic sua concreta de eodem uerificari non possunt: & hoc probat replica. ¶ Ex his corollariè sequitur: quod deus de potentia absoluta potest remittere culpam, & penam sine infusione gratiae. Potest etiam acceptare ad uitam aeternam; & illam conferre sine gratia. Illud latè probatum est in primo dist. xvij. de charitate in fine. Illa autem identificatur gratiae: ut probatum est in secundo dist. xxvj. Verum de facto secundum potentiam ordinatam neutrum potest. Si quidem ordinatè nulli dare uitam aeternam in futuro, cui non dedit gratiam in praesenti seculo: quod nobis manifestum est ex scriptura; & sanctorum scriptis: ut patet in locis allegatis. ¶ Quarto notandum secundum Ockam, quod dist. iij. ar. iij. quod de potentia absoluta deus potest infundere quamlibet uirtutem theologice sunt habitus realiter distincti, quorum neuter dependet ab alio: quia

Corol. Deus a potentia absoluta potest remittere culpam.

Not. 4. E

Deus quia quilibet immediate infunditur a deo: & si unus dependeret ab alio: tamen non nisi in genere causae efficientis. Sed hanc causam deus potest supplere: quare propositum. Et hoc dico de infusis. ¶ De acquisitis dico similiter idem. Nam si non, maximè quia charitas acquisita non posset esse sine fide: quia de alijs non est dubium. Potest enim fides, & spes esse in formis: & ita esse sine charitate. Sed quod charitas habitus acquisitus possit esse sine fide: probatur: quia charitas acquisita generatur ex actibus uoluntatis. Ad productionem autem actus uoluntatis, non requiritur habitus intellectus: sed sufficit actus eius, per quem ostenditur obiectum diligibile uoluntati: quo osteso statim uoluntas elicere potest dilectionem obiecti: ex quarum frequentatione generatur habitus diligendi, qui est charitas acquisita. ¶ Si dicis, non potest uoluntas frequentare actus diligendi: nisi intellectus frequenter actus cognoscendi, & ostendendi obiectum. Sicut ergo ex frequentatione actuum uoluntatis generatur habitus charitatis. Ita ex frequentatione actus intellectus generatur habitus cognitionis, seu fidei. Respondetur, quod deus potest suspendere actus intellectum, & intellectus respectu habitus intellectus, & non respectu actuum uoluntatis: neque actus uoluntatis respectu habitus uoluntatis: tunc procedit probatio. Etiam habitus intellectus non est causa habitus uoluntatis: nec potest concurrere ad generationem habitus uoluntatis: nisi mediante actu suorum: & actus suus, id est intellectio non coërrit nisi mediante actu uoluntatis: & ita tunc habitus intellectus, quam actus eius sui causa cause habitus uoluntatis, & non cause immediate habitus: tamen intellectus est causa remotior, quam actus intellectus: quia inter habitum intellectus, & habitum uoluntatis mediantur duae causae. scilicet actus intellectus, & actus uoluntatis: sed inter actum intellectus, & habitum uoluntatis tantum una causa, scilicet actus uoluntatis. ¶ Preterea in patria charitas esse potest sine fide, & spe: ergo & in uia. Tenet consequentia: quia si esset essentialis de peccatis charitatis ad fidem, aut spem, sine eis non posset

esse nec in patria: nec extra patriam. Verum actus uoluntatis non potest esse sine actu intellectus: quia incognitum non amatur. x. de trinij. Vnde non est talis habitudo habituum uoluntatis, & intellectus ad inuicem sicut actuum. ¶ Ex illo sequitur corollariè: quod possibile est uirtutem moralem in uoluntati generari sine prudentia habituali in intellectu: non tamen sine recta ratione in actu, hoc est sine prudentia actuali. Probatur ut supra: quia deus potest suspendere adiuuata actus prudentiae respectu generationis habitus prudentiae: & potest coërrere cum actu intellectus, & uoluntatis ad generationem habitus in uoluntate. Verum sine actu rationis rectae non potest generari uirtus moralis: quia recta ratio est obiectum parziale omnis actus uirtuosi, ex quo generatur uirtus, quae est praecipua circumstantiarum. Sunt autem circumstantiae obiecta partialia: ut habitum esse in tertio dist. xxij. ¶ Ex illis sequitur secundò, quod uirtutes theologice possunt in fundi sine moralibus: sicut & morales sine theologice. Hoc nunc supponatur ex tertio, ubi etiam ostensum est, quod ratione naturali non potest probari necessitas quarumcumque uirtutum infusarum, neque theologice, neque moralium. Sed earum necessitas est credita: & per scripturam canonicam, ac sanctorum patrum sententias reuelata. Vnde quaecumque rationes naturales inducuntur ad probandum earum necessitatem deficiunt: licet multae congruitates adduci possent. Et tantum de articulo primo. ¶ Quantum ad articulum secundum: est haec prima conclusio. Effectus baptismi in suscipiente eum non indignè, est uniuersalis remissio culpae. Haec conclusio probari non potest ratione naturali, & efficaci: sed est fidei credita, & auctoritate scripturae probata. Nam Ioan. iij. dicitur. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu sancto &c. ergo a contrario sensu. si quis renatus fuerit &c. intrabit in regnum caelorum &c. sed nullus peccato maculatus siue originali, siue actuali mortali, seu ueniali intrare potest in regnum caelorum: ut dicitur Apocalypsis. xxj. Non intrabit in eam aliquid coinquinatum Gab. Biel. ff

Coro. r

Coro. 2. Virtutes theologice possunt in fundi sine moralibus.

Arti. 2. Cocl. 1. Effectus baptismi est uniuersalis remissio peccatorum.

quid coinquinatum : quæ regeneratio in aqua, & spiritu : ergo fit per baptismum, tollit omne peccati inquinamentum. Huic cõsonat illud Marci ultimo. Qui crediderit, & baptizatus fuerit; saluus erit. Solus autem credens actu, uel habitu, fide propria, aut aliena, dignè baptismum suscipit; ergo omnis dignè suscipiens saluus erit: utiq; per baptismum: ergo a peccato soluitur. Ad idem est auctoritas beati Augusti. in ench. cap. ij. tractantis illud apostoli ad Roman. vj. Quicumq; baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus: ubi latè probat conclusionem quoad paruulos, & adultos. Et ad idem est illud ad Ephes. v. Mundans ecclesiam lauacro aquæ, & uerbo uitæ: ut exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiam non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi. Ex quo patet, qd baptismus tollit mundanam omnem maculam originalem, rugam mortalem: & quicquid huiusmodi id est culpam ueniale. Item Augusti. in ench. cap. xlii. Sicut a paruulo recentè nato usq; ad decrepitem senè: nullus prohibendus est a baptismo: ita nullus est, qui non peccato moriatur in baptismo. Sed paruuli tantum originali: maiores autem etiam his omnibus moriuntur peccatis, quæ tuncq; male uiuendo addiderunt ad id: quod nascendo contraxerunt. Et hoc est, quod dicitur in conclusione: uniuersalis remissio; quæ nullam culpam excludit: nec originalem, ad cuius remissionem principaliter ordinatus est baptismus: nec actualem mortalem. quod patet: quia culpa non remittitur nisi per gratiam: ut infra dicitur de penitentia. Sed omnis culpa mortalis: siue actualis, siue originalis, secundum institutum dei ordinem repugnat gratiæ; ergo una non potest remitti manente alia. Probatu idem extra de baptismo cap. maiores. quia Christus totum hominem saluum fecit in sabbato, qui opus imperfectionis non nouit. Itè si originale sine actuali dimitteretur: simul esset quis beatus, & miser: quod est impossibile. ¶ Sed de ueniali possit

esse dubiu: cõuenialis culpa fiet cõgratia: neq; eã expellit, nec minuit. Sed illo nõ obstat: baptismus nõ tñ tollit mortalia: sed etiã uenialia cõmissa: ut patet ex auctoritatibus adductis. Nã baptismus in spiritu sancto sufficit ad salutem. Vnde moriens in innocetia baptismali euolat: & per consequens impediẽtia ad piscendã salutis tollit. Impedit aut peccatum ueniale ingressum regni: quare tollit per baptismum non tanquam repugnans gratiæ: sed tanquam repugnans gloriæ. Ratio autem huius fundamentalis non est: nisi diuina liberalitas, quæ tantum huic sacramento uoluit conferre efficaciam. Ponit tamen Alex. par. iij. q. xx. art. ij. huius plures congruentias. & post eum sanctus Bonauent. dist. iij. q. j. quas placuit hic inserere. ¶ Prima ex parte eius, contra quod baptismus est institutus, scilicet culpa originalis peccati. Nam sicut corruptio originalis peccati est uniuersalis, & pessimas reliquit sequelas: ita cõgruum fuit, ut deus uniuersale, & magnæ efficacie remedium institueret: ut sicut in corruptione istius morbi manifestatur magnus rigor diuinę iustitię: sic in remedio liberalitas magna, & dulcedo diuinę misericordię ostenderetur: ut non solum morbum sed omnia, quæ consequuntur peccata: huiusmodi remedij uirtute deleantur. Hinc Rom. v. Non sicut delictum: ita & donum: sed multo excellentius donum. ut ibi probat apostolus. ¶ Secunda cõgruitas ex parte eius, ad quod est. Est enim baptismus ad regenerandũ. Vnde in hoc sacramento transfertur homo de potestate tenebrarũ in adoptione filiorũ dei. Et maxime aperitur largitas diuinę manus in primo editu hominis ad deum. Et hoc innuitur ad Titum iij. Per lauacrũ regenerationis, & renouationis. sc. quem effudit in nos abunde. ¶ Tertia congruitas est ratione ordinis: quia baptismus est primum inter omnia sacramenta, & fundamentum aliorũ. Ideo ut perfectũ sit ueniale: placuit diuinę misericordię huic sacramento perfectam dare efficaciam ad delendũ oẽm culpã, ut posteriorũ obligus

Vtrũ ueniale dimittat in baptismo.

is, qui baptizatus est quasi nouus effectus: omnino ad anteriora se extendat: porissima tamẽ causa est supererogatio Christi in humana redẽptione. Christus enim satisfaciendo pro homine damnato, multũ supererogauit in satisfaciendo: quia incomparabiliter maius fuit precium redemptionis, quã delictũ. Vnde Aug. in quodã sermone. Si æqualitate libentur culpa hominis peccantis, & precium redemptionis, non tantũ distat in sima pars inferni à summo cardine cœli. Et quoniã secundũ apostolũ. Ro. vj. per baptismum cõmorimur Christo peccato, & conresurgimus ad uitę nouitatẽ; operatur in baptismo perfectam sanationẽ supererogatio mortis Christi. & hoc est, quod dicit glo. Exo. xliij. sup illud. Nec unus supfuit ex eis: puta in mari rubro: quia omnia peccata in baptismo sunt remissa: & potentia diaboli est submersa. ¶ Sic ergo; quia baptismus est sacramentum perfectum: & perfectum remedium, & fundamentum legis, perfectũ ideo cõ originale peccatũ priuẽt hominem innocentia: non deleret perfectẽ originale: nisi restitueret innocentiam. Non autem est innocens simpliciter, qui non caret omni peccato. Baptismus autẽ hũc effectũ habet: nõ precitẽ ex eo, quia cõfert gratiam simpliciter: sed quia cõfiguratur baptizatũ morte christi: & secundũ supererogationẽ meriti mortis christi baptizato per gratiã baptismalẽ. Et licet gratia baptismalis sit incipientiũ: & ita imperfecta: quantũ ad habitadũ ad bonum: tñ quantum ad liberandum a malo habet uim gratię perfectissime: & hoc ex diuina ordinatione, qui per illud sacramentum tanquam per remedium perfectum uult omnia peccata delere: & perfectam innocentiam restituere. ¶ Dicitur notanter in conclusione suscipiẽti nõ indignè: quoniã in hũc accedẽtib; baptismus non habet neq; hunc, neq; sequentes effectus, ut dicitur, quæstio. sequenti. Accedit autem non indignè: qui non accedit hũc, neq; actu peccat peccato actuali. Non enim capit mens humana (ut dixit Alexan.) qd deus remittat aliquod peccatum ei, qui

est in actuali uoluntate peccandi. In talibus enim baptismus non habet effectum: ut in sequenti q dicitur. ¶ Verum de peccato ueniali, hoc est singulare, qd si quis baptizatus est in actu, uel in proposito peccati uenialis: cer illud ueniale non dimittatur: quia non dimittitur peccatum actuale contra uoluntatẽ peccantis. Sed peccans actu uenialiter uult peccare. Siquidem omne peccatum actuale est uoluntarium. Non autem dimittitur peccatum uolenti continuare peccatum: tamen non impedit remissionem quantum ad alia peccata mortalia, & uenialia. Cuius ratio est: quia ueniale non opponitur gratiæ baptismali: ideo gratia alia remittit respectu quoru nõ non impeditur. Secus de mortali: quoniã si unum mortale placeat, nullum peccatũ dimittitur: quia gratia pœnitus excluditur. Hęc est sententia sancti Tho. q. v. huius distin. art. j. in solutione tercię rationis. ¶ Secunda conclusio. Baptismus ritè susceptus remittit omnem pœnã eternã originali, & actualem. Et temporalem pro actuali peccato ut tali satisfactoriam. Ratio conclusionis est diuina uoluntas, & ordinatio, quæ uoluit hęc per baptismum tolli. Et probatur quod ad primam partẽ: quia baptismus tollit debitum originalis, & actualis peccati: ex conclusione prima: quia dimittit debitum culpæ uniuersaliter: sed debitũ culpæ est debitum pœnæ eternæ ergo. Ad hoc facit uerbum apostoli ad Rom. vj. Si complantati facti sumus similitudini mortis eius: simul & resurrectionis erimus. Ergo sicut ipse surrexit liber ab omni pœna: ita & nos liberamur per baptismum a pœna. ¶ Propterea, ut arguit Thom. Christus per mortem suam sufficienter satisfecit pro peccatis totius humani generis; etiam si essent multo plura: & quia per baptismum Christo cõmorimur, & cõsepelimur: ut dicit apostolus: ideo baptismus quantum in se est totam efficaciam passionis in baptizatũ influit: & propter hoc absoluit non tantũ a culpa: sed etiã a pœna satisfactoria; & per hoc peccatũ nõ dimittitur impunitũ: sed pœnam

Cõcl. 1. G Baptismus ritè susceptus remittit omnem pœnã eternã originali, & actualem. Et temporalem pro actuali peccato ut tali satisfactoriam. Ratio conclusionis est diuina uoluntas, & ordinatio, quæ uoluit hęc per baptismum tolli. Et probatur quod ad primam partẽ: quia baptismus tollit debitum originalis, & actualis peccati: ex conclusione prima: quia dimittit debitum culpæ uniuersaliter: sed debitũ culpæ est debitum pœnæ eternæ ergo. Ad hoc facit uerbum apostoli ad Rom. vj. Si complantati facti sumus similitudini mortis eius: simul & resurrectionis erimus. Ergo sicut ipse surrexit liber ab omni pœna: ita & nos liberamur per baptismum a pœna. ¶ Propterea, ut arguit Thom. Christus per mortem suam sufficienter satisfecit pro peccatis totius humani generis; etiam si essent multo plura: & quia per baptismum Christo cõmorimur, & cõsepelimur: ut dicit apostolus: ideo baptismus quantum in se est totam efficaciam passionis in baptizatũ influit: & propter hoc absoluit non tantũ a culpa: sed etiã a pœna satisfactoria; & per hoc peccatũ nõ dimittitur impunitũ: sed pœnam

pro nobis soluit christus, cui per baptismum incorporamur. ¶ Dicitur notanter aeternam: propter poenam temporalem inflatam originali: quae facta est uelut naturalis homini: miseria. s. & mortalitas praesentis uitae, quae manet: & per baptismum non auferitur: nec in exteriori homine, nec interiori. Vnde Aug. in de baptismo paruulorum lib. j. Non hoc praestatur adulto in baptismo, nisi forte miraculo dei: ut lex peccati repugnans legi mentis penitus extinguatur: ut manifestum est: quod ita uoluit dominus. Cuius sanctus Bonauent. octo ponit congruitates. Valent enim pene illae ad humilitatis profectum: ad timoris diu inorum iudiciorum incursionem: ad sui ipsius cognitionem: ad peccati fugam: ad boni stimulationem: ad uirtutum exercitationem: in signum adoptionis. & ut nemo accipiat baptismum in praemium retributionis. Si enim in baptismo daretur immortalitas: non propter aeternam salutem: sed temporale praemium susciperetur: & fidei praemium euacuaretur. Adducit concordantias ad singula: de hoc magister dist. praesentis cap. viii. Si a poena homines per baptismum liberarentur, ipsam putarent baptismi esse praemium, non aeternum regnum. Ideo soluto reatu peccati temporalis: poena tantum manet: ut illa uita studioli quae gratatur, quae erit a poenis omnibus aliena. Ideo etiam manet, ut sit fidelis, & certandi materia, & uincendi occasio, qui non uinceret, si non pugnaret: nec pugnaret, si in baptismo fieret immortalis. Et Aug. xii. de trinit. cap. xvi. Profant ista mala, quae fideles peiperferunt: uel ad emendanda peccata: uel ad exercendam, probandamque iustitiam, uel ad demonstrandam huius uirtutis miseriam: ut illa ubi erit beatitudo uera, atque perpetua, & desideretur ardentius: & instantius inquiratur. ¶ Dicitur & temporalem pro actuali &c. quia licet baptismus non tollat temporalem poenam pro originali omnibus inflatam: remittit tamen omnem poenam satisfactionem pro peccatis actualibus commissis. Vnde adultus non tenetur ad aliquam

exteriorem satisfactionem. unde Aug. in libro de baptismo paruulorum. & concor. in Ench. xliii. c. & habetur de consec. dist. iiii. per baptismum. Quicquid ab homine dictum, factum, cogitatum est: totum aboleretur: & quicquid factum non sit, habetur. Sed si puniretur, non haberetur ut non factum. Peccatum autem factum, & cogitatum ad actuale peccatum spectat. Itē Amb. super illud Rom. xi. Sine penitentia sunt dona, & uocatio dei. Et habetur in litera. Gratia dei in baptismo non requirit gemitum, & planctum, uel aliquod opus: & omnia gratis condonat. Quod exponit magister de exteriori gemitu, & plāctu. Nam sine interiori nemo adultus renouatur: sed exteriores satisfactiones, & afflictiones. s. & sordes penitentium, ibi dimittuntur. Hae magister. Sed dicitur Iudaeis ad baptismum uenientibus indicatur penitentia quatuor dierum: ut dicit Greg. Faustino defensori. Et habetur de consec. dist. iiii. Ne quod absit. Ergo uidetur, quod baptismus non tollat penitentiam exteriorem. Respondetur: quod illa penitentia non indicatur propter sacramenti inefficaciam: sed propter eius reuerentiam: & probationem iudiciorum baptismi recipientium. Ideo non indicatur post susceptionem baptismi: sed ante. ¶ Tertia conclusio. Quamuis baptismus fomitem peccati in rite baptizato non penitus extinguat, ipsum tamen minuit, & remittit. Prima pars patet per experientiam. Nam rebellio carnis aduersus spiritum manet: ut dicit apostolus Rom. vii. Video aliam legem in membris meis repugnantē &c. Secunda pars patet per magistrum in textu. Et per beatum Aug. in de baptismo paruulorum, & habetur de consec. dist. iiii. Non ex quo. In baptismo quamuis fiat plena remissio peccatorum: nondum tamen plena est nouitas: & mutatio perfecta: quia adhuc remanet corruptio: non solum in corpore: sed etiam in animo, qui est homo interior, in quo si perfecta non esset nouitas: non diceret apostolus, de die in diem renouatur. Hoc quoque ad primam partem. Et quo ad secundam

Cōcl. 3.

H Baptismus non tollit fomitem peccati: sed minuit.

dam sequitur. Hae autem lex peccati non sic permanet in membris eorum, qui renati sunt, quam non sit eis facta plena remissio: ubi plena sit omnium peccatorum nostrorum remissio: omnibus inimicis interfectis, quibus separabatur a deo: sed manet in ueritate carnis tanquam separatum, & peremptum: si non illi cito consensu reuiuiscat: & in regnum proprium reuocetur &c. bene ad propositum. ¶ Sed contra conclusionem replicatur. Fomes non remittitur in baptismo. Quod probatur, quia si sic, maxime per gratiam infusam: sed hoc non: ergo. Consequenter nota cum maiore: quia nulla alia causa assignari potest. Minor probatur: quia cum fomes sit in carne, uel in aliqua uirtute corporali: per gratiam, quae est in anima: non potest formaliter remitti: seu diminui: quia non est inter ipsum, & gratiam formalis repugnancia: cum non sint nati heri circa idem. Ad hoc respondetur secundum Sco. quod fomes quantum hic sufficit: dicitur diminui: non quantum ad eius essentiam: sed quantum ad effectum, quem consuevit causare in anima scilicet peccatum: & quantum ad illum minuitur per gratiam: quia cum gratia augetur: & fomes minorem habet efficaciam inclinandi ad peccatum: ut puta uirtus a fortiore inclinatione gratiae ad meritum. Vtrum autem fomes quoad essentiam sit intencibilis, & remissibilis: dictum est in secundo dist. xxx. v. ii. prope finem. Et ponitur exemplum conueniens de lapillo alligato alae aquile: quia si crederet uirtus motiua aquile, licet non diminueretur grauitas lapilli: quia non sunt opposita: nec in eodem uirtus motiua aquilae: & grauitas lapilli: diminuitur tamen grauitas lapilli quantum ad effectum. Quanto enim maior est uirtus in ala: tanto minus impedit lapillus uolatum. ¶ Et per hoc patet responsio ad formam replicae: concedendo, quod fomes minuitur quoad effectum: sed inclinationis per gratiam. Et consequenter conceditur, quod gratia non formaliter opponitur fomiti: & per hoc, quod non remittit essen-

tiam fomitis. Sed nihilominus potest impedire eius effectum: quia etiam uirtus se impediunt, quae non formaliter contrariantur. ¶ Conclusio quarta. Omnibus rite baptismum suscipientibus gratia gratum faciens si non est, de nouo infunditur: si praesens, augmentatur. ¶ Dicitur rite: ad excludendum indignum, & sic accedentem. Hoc enim intelligitur per rite suscipientem: quod per non indignum accedentem. Probatur prima pars conclusionis: quia rite suscipiens regeneratur in adoptionem filiorum dei: & redditur dignus uita aeterna. Remittitur etiam omnis culpa, & poena, ut dictum est, sed nihil horum fieri potest sine gratia secundum legem dei ordinatam: ergo illa pars conclusionis uera. ¶ Secunda pars huius probatur per magistrum in textu dist. praesentis cap. viii. & viii. colligentem quid efficiat baptismus in iam iustificatis per contritionem: antequam baptismum percipiunt. Primo dicit, quod tales absoluuntur per baptismum ab omni poena satisfactionis pro peccatis actualibus: nec per contritionem quoad culpam dimittitur. Secundo mundantur a peccatis: ubi quae post conversionem commiserunt: & ab eorum exteriori satisfactione absoluuntur. Tertio adiutrix gratia, & omnis uirtus in eis augetur: ut quilibet talis tunc uere nouus homo dici possit. Et ad hoc allegatur beatus Hieron. dicens: Non habenti tibi datur: & iam habenti, ut plenus habeat, datur. Qui ergo mundus accedit: tibi sic mundior. Et omni habenti tibi amplius datur. Quarto fomes peccati in tali amplius debilitatur. Quinto: quia ecclesiae incorporatur: quia quasi ramus a columba in arcam portatur. Antequam erat iudicio dei: sed nunc etiam iudicio ecclesiae intus est. Hae magister. Et debet illa pars conclusionis intelligi de communi lege: propter uirginem gloriosam, quae in conceptione filii sui, totam gratiam, ad quam praesens erat, recepit: & fomes penitus extinctus fuit in baptismo: quo post baptizata creditur: neque gratiae augmentum: neque remissionem culpae

Cōcl. 4.

In baptismo gratia infunditur, aut si praesens fuit, augetur.

Cōcl. 5.
In bap-
ptismo
uirtus
charita-
tis infun-
ditur.

nullā unquā fecit: & per cōsequens nec
pœnæ: quia nullus debitor fuerat: neq;
fomitis debilitationem (qui totus extrin-
sus erat) recipit. Ecclesiæ incorporatio
nem eius iudicio: characterem, & meriti
augmentum est consecuta. ¶ Quinta cō-
clusio. Omnibus ritē baptismum susci-
pientibus: infunditur charitatis uirtus.
Probatur: quia omnibus talibus infun-
ditur gratia ex cōfessione quarra: ergo
& charitas. Tenet cōsequentiā: quia idē
sunt: ut ostensum est in secundo: uel se-
cundum aliorum opinionem: si sint rea-
liter distincte: sunt tamen inseparabiles:
ut ibi probatum est. ¶ Præterea: per bap-
tismum baptizatus constituitur in sor-
te filiorum regni: sed sola charitas diui-
dit inter filios regni, & carceris: ut uult
August. super cano. Ioan. ¶ Præterea:
baptizatus si moritur in eo statu, salua-
tur: sed sine charitate nullus saluatur.
j. Corint. xij. Si linguishominum lo-
quar, & angelorum: charitatem autem
non habeam: factus sum uelut as sonans:
aut cymbalum tinniens &c. Ergo in bap-
tismate charitas infunditur. ¶ Sexta

Cōcl. 6.
In bap-
ptismo
infundi
spem, &
fidē te-
neē pro-
babili-
ter.

K
conclusio. Licet fides, & spēs in habitu
infundi baptizatis non possit probari
evidenter: est tamen tanquam magis
consonum scripturæ, & dictis sancto-
rum tenendum probabiliter. Proba-
tur prima pars: quia neq; id potest
probari per rationem: neq; per scri-
pturam: neq; per ecclesiæ determina-
tionem. Quod non per rationem pro-
batur. Quia cum charitas, quæ est gra-
tia: potest separari ab habitu fidei, &
spei: ut dictum est in primo articulo:
& in Ockam. quæstio. iij. arti. iij. ideo
potest sine eis infundi. Quia quæ sunt
distincta: & unum non dependet ab
alio, possunt distincte produci id est unū
sine alio: & sic producta conseruari.
Quod non per auctoritatem scriptu-
ræ patet: quia maxime per illas. (Qui
non crederit, condemnabitur.) Mar-
ulti. Item Heb. xj. Sine fide impossi-
bile est placere deo: & per consimiles,
quæ possunt adduci ex canone biblię:
sed omnes illę intelligendæ sunt de adul-
tis, quibus non sufficit fides ecclesiæ:

sed requiritur fides propria: ut exponi-
tur extra de baptismo, & eius esse. Ma-
iores. Quod etiam non per determina-
tionem ecclesiæ: quia ecclesia hoc non
determinat. Sed utrum uirtutes in bap-
tismate infundantur, uel non: disputa-
tioni doctorum relinquatur: ut habetur
extra de baptismo. Maiores. Secunda
pars probatur: quia ecclesia illam docto-
rum sententiam: licet non simpliciter
determinet, eam tamen eligit, quia asse-
runt gratiam, & uirtutes in baptismate
infundi tanquam probabiliores: ut ha-
betur de sum. trin. & si. catho. c. unico
in clementinis. Præterea: per hanc sen-
tentiam planius saluantur scripturæ su-
pra allegatæ. Qui non crediderit, &c.
quæ uerę sunt, sicut sonans: cum, nec
paruuli baptizati sine fide saluantur: ha-
bent enim fidem habitualem: licet non
fidei acti uis. Item partes beatitudinis sci-
licet uisio: tenario: fruitio: correspon-
dent fidei, & spei, & charitati uis. Cum
ergo pueri post baptismum defuncti cō-
sequuntur ueram beatitudinem, quan-
tum ad omnes partes ex uirtute bap-
tismatis: probabile est, quod etiam in uia con-
ferat, quibus illa correspondent in pa-
tria. Item dicit August. ut allegat A-
lexand. Fides datur, & nutritur in bap-
tismo. Datur quantum ad paruulos:
& nutritur quantum ad adultos. Item
per baptismum paruulus renascitur spi-
ritualiter: ergo ad uitam spiritualementem:
sed spiritualis est per fidem, sicut scriptum
est. Iustus ex fide uiuit. Nec uirtutes
theologiæ frustra sunt in paruulis: quia
eō, quod infunt, animam ornāt, & perfi-
ciunt: ipsamque disponunt, & habi-
lem reddunt adueniente usu rationis
ad actus uirtutum tunc eliciendos con-
currentibus doctrina, & uirtutibus ac-
quisitis. ¶ Septima conclusio. Nullæ
uirtutes eiusdem rationis cum acquisi-
tis infunduntur ut sacramenti ritē bap-
tizatis. Probatur conclusio dupli-
ci experientia. Prima: quia uirtute
eiusdem rationis cum acquisitis: præ-
sente obiecto ex se sufficiunt ad eli-
ciendum actus suos. Nam habens ha-
bitum scientiæ: formata propositio-

Cōcl. 7.
L
Nullæ
uirtutes
eiusdem
rōnis cū
acq̄sitis
infundū
in bap-
tismo.

ne in intellectu statim assentit. Et ha-
bens habitum temperantiam presentato
obiecto uoluntati statim elicit actum
temperantiam: saltem sufficit elicere si-
ne alio. Sed paruulus baptizatus ue-
niens ad annos discretionis: si propo-
nitur obiectum fidei: circumscripto ha-
bitu, & doctrina acquisitis: non ma-
gis credit: quam non baptizatus: ut
docet experientia: ergo non habet in
se habitum eiusdem rationis cum ha-
bitu fidei acquisito. Suo modo argui-
tur de obiectis uoluntatis odij, uel dile-
ctionis: & sic de alijs. ¶ Item ut arguit
Ockam q. iij. quarti. Illud, quod facit
obiectum respectu notitiæ intuitiue:
hoc facit habitus respectu notitiæ ab-
stractiue: ergo sicut obiectum potest
esse causa respectu notitiæ intuitiue, ita
habitus (si ponatur) potest esse causa
notitiæ abstractiue: & per consequens
si ponitur habitus eiusdem rationis cum
acquisito in habitu: potest per ipsam
habere notitiā abstractiuam alicuius
credibilis, cuius nunquam habuit noti-
tiam intuitiuam: uel præuiam actua-
lem: quod est contra experientiam.
¶ Secunda experientia. Habitus uirtu-
tis acquisitus, cōtrariatur habitui uitio-
so opposito acquisito: & per consequens
expellit eum: sed pono, quod baptizatus
adultus habeat habitum intentum ante
baptismum (gratia exempli odiendi pro-
ximum) post baptismum adhuc sentit
se inclinatum ad odium proximi. Er-
go adhuc manet in eō habitus odiendi:
& per consequens non habet habitum
infusum: eiusdem rationis cum habitu
diligendi proximum: quia si fuerit eius-
dem rationis: contrariatur habitui o-
diendi proximum: & per consequens
eum expellit: quod est contra experien-
tiam. ¶ Octaua conclusio. De lege eō
nūni in baptismate non donantur uir-
tutes morales infuse. Illa conclusio pro-
batur. Quia uel uirtutes illæ infuse es-
sent eiusdem rationis cum acquisitis,
uel alterius. Non primum, ut patet ex
conclusione præcedenti. Nec secun-
dum: quia huiusmodi uirtutes morales
non sunt ponendæ ergo. Probatur an-

Cōcl. 8.
M
in bap-
tismo de
lege eōi
nō infū-
dunt uir-
tutes
mora-
les.

tecedens: quia non est ponenda neces-
sitas sine ratione: sed nulla ratio, nec au-
thoritas scripturę cogit ad ponendum.
Quod ostenditur. quod nulla ratio proba-
tur: quia maxime illa, quæ ponentes op-
positum ponit: & recitat Ockam quæst.
iij. scilicet deus nō minus perfecte agit
in operibus gratiæ, quā natura: sed nō
inuenitur in scriptura, quod ipse dat ali-
quod principium operationum: nisi det
omnia necessaria ad illas operationes:
sicut non dat uirtutem progressiuam,
nisi det organa: & omnia requisita ad
progressionem: & sic de alijs operibus
naturę: ergo eodem modo in operibus
gratię. Nunc autem habens charitatē:
habet principium omnium operationū
meritoriarum: & non possunt operatio-
nes illę exerceri sine uirtutibus morali-
bus. puta actus prudentiæ sine pruden-
tia: actus iustitię sine iustitia: actus
temperantiæ sine temperantia: actus
fortitudinis sine fortitudine: & sic de
similibus. ergo deus dando charitatem:
dat omnes uirtutes morales. ¶ Sed il-
la ratio non probat: quoniam multipli-
citer deficit: ut idem uult ubi supra.
Nam falsum assumit: quod deus in natura
non dat principium operationum: nisi
det omnia necessaria ad illas operatio-
nes &c. quia oppositum frequenter est
uerum. Nam deus creando hominem,
dat sibi principium sciendi, & uirtute
uolendi: scilicet intellectum, & uolunta-
tem: & tamen non dat sibi habitum de
communi lege, per quos potest faciliter
in talia opera: sed dat sibi facultatem
acquirendi tales habitus. Et sic in pro-
posito: quando dat charitatē, dat prin-
cipium merendi sufficiens, quo potest
in omnia opera meritoria, & uirtuosa.
Ideo non oportet, quod det sibi omnia, per
quæ potest in illa propter, & expedite: sed
sufficit, quod dat facultatē acquirendi ta-
lia. ¶ Præterea nō imprimatur talia natu-
rę necessaria ad operationes: nisi quādo
principium ex se non est sufficiens ad
huiusmodi operationes exercendas, si-
cut exemplo posito, quia uirtus progres-
sua sine organo non sufficit ad motum
progressiuum: ideo natura dedit or-

gana: sic non est in proposito: quia per charitatem quis potest in omnia opera meritoria mediante habitibus acquisitis: ut dictum est in tertio. Ideo præter uirtutes morales acquisitas non est necessarium infundere alias. Et per hoc patet: quod nec hoc est uerum, quod in ratione assumitur: scilicet quod opera meritoria non possint exerceri sine uirtutibus moralibus saltem infusis, de quibus argumentum est. Quoniam si intelligit de acquisitis nihil ad propositum: quia illas homo habere potest ex se: & per hoc, quod illæ requiruntur: non probatur, quod infusæ sint necessariae. Quamuis etiam uirtutes acquisitæ non sint simpliciter nec essarie ad opus uirtuosum, aut meritorium præcedit habitum acquisitum: eum habitus uirtuosus acquiratur ex operibus uirtuosis frequentatis. Nec experientia cogit: quia nihil experitur baptizatus, quod possit: quod non possit non baptizatus: similiter sicut ipse nutritus, & formatus. Nec auctoritas aliqua, cui non liceat contradicere, hoc asserit: quoniam & capit. in Clementinis (quod opinionem istam reputat probabiliorem, quæ dicit, quod uirtutes infunduntur) non dicit, quod uirtutes morales infundantur. Sed dicit gratia, & uirtutes. quod sanè de theologis uirtutibus intelligitur, quæ sunt necessariae ad salutem: non de moralibus: saltem non oportet. Et similiter si allegatur, quod ipse dominus docuit omnem uiam prudentiæ. Baruch. iii. dicens. Audi Israel madata uitæ: auribus percipe, ut scias prudentiã &c. Et illud Ioann. j. Omnia per ipsum facta sunt &c. Et illud Est. xlv. Ego dominus faciens omnia hæc. Et j. Corint. xii. Diuisiones operationum sunt idè uero deus, qui operatur omnia in omnibus. Intelligendæ sunt secundum Ockam, quod deus est causa partialis, & immediata respectu cuiuscumque effectus. Et ita uidetur, quod superfluum est ponere uirtutes morales infusas. ¶ Conclusio nona. Gratiam cum uirtutibus theologice infusam in baptisate concomitantur intellectus illuminatio; affectus se-

cundatio: & incorporatio baptizati Christo, & ecclesie. Probatum conclusio: quia gratia unit eum, cui inest capituli Christo, & corpori ecclesie: & membrum eius constituit: non mortuum (quod fides informis potest) sed uiuum. Vnde August. ad Bonifacium dicit, unumquemque membrum Christi per baptismum fieri. ¶ Item per baptismum adscribitur familie Christi: quæ adscriptio est incorporatio ad minus numero: et si non merito, si impediret fictio. Similiter charitas fecundat: quia dat anime potestiam ad meritorie operandum: operari uero meritorie est parere fructu uitæ. Hinc gloss. ps. xxvii. Per baptismum anima ariditate peccatorum sterilis fecundatur. Sic fides in baptismo infusa: lumen est, quo aptatur ad uidentum credenda. quæ uis nondum in actu: sed in habitu manifestentur credenda. quæ (concurrente fide actuali) uidentur. i. cognoscuntur. Et hoc modo Dionysius, & Damascenus illuminationem attribunt baptismum. Vnde, & baptismus sacramentum fidei dicitur. ¶ Conclusio decima, & ultima. Baptismus omnibus ritè baptizatis aperit ianuam regni celestis. Probatum conclusio. Illud aperit ianuam regni celestis, quod remouet omne illud, quo anima separata a corpore impeditur ab ingressu regni. Sunt autem duo impediencia animam separant: scilicet peccatum, & poenæ debitum. Illa enim superna hierusalem libera est: ut ait apostolus ad Gal. iiii. Libera ab omni seruitute poenæ, & culpæ. Poenæ quidem: quia poenæ solutionem sequitur tristitia, & dolor. Hæc autem in celesti beatitudine minime reperiuntur: propter quod Ioann. in Apoc. de electis loquens ait cap. xxi. Absterget deus omnem lachrymam ab oculis eorum: & mors ultra non erit: neque luctus: neque clamor, neque dolor. Culpæ uero sicut ibidem testatur Ioann. c. xxi. cum dicit. Non intrabit in eam aliquid conquinatum, aut abominationem faciens, & mendacium. Sed baptismus omnem culpam tollit, & omne debitum poenæ satisfactoriæ, baptizatum expedit ab omni retardatio regni: ita quod baptizatus nisi post ba-

fini con
comitat
illumi
natio.

Concl.
10.

Bapti-
smus om-
nibus ritè
bapti-
zatis a-
perit ianuam
regni cele-
stis.

Cöcl. 9.
N
Gratiã
bapti-

ptismum in peccatum relabatur: moriens euolat ex gratia baptismi: ut ex superioribus patet: ergo regnum celeste aperit. Et licet hæc porta aperitur principaliter a deo: meritorie a passione Christi: tamè sit instrumentaliter, & dispositiue a gratia baptismali. ¶ Ex hoc patet differentia, quam inter alias Beda assignat baptismi a circumcisione: quia baptismus aperit ianuam regni celestis: non autem circumcisio. Non tamè in hac fundatur, quod circumcisio præcessit passionem, per quam regnum apertum est omnibus: quantum ad sufficientiam: & baptismus sequitur. Quin etiam circumcisio facta post Christi passionem, ante sufficientem euangelij promulgationem: licet originale peccatum abstulerit: non tamen regnum circumcisio (saltem adulto) aperuit: quia poenæ actualium peccatorum satisfactoria non penitus abstulit: & ita non omnia impediencia introitus regni remouit. Baptismus uero, ut dictum est: omnia tollit: quia poenam, & culpam remittit. ¶ Quantum ad tertium articulum dubitatur primo. Nã uidetur, quod septima conclusio contradicat sextæ. Nam sexta conclusio concedit tanquam mater infundis consonum scripturæ, fidem & spem in se non fundi baptismum: & septima generaliter negat uirtutem eiusdem rationis cum acquisitis infundi in baptismum. Fides autem, & spes, quæ infunduntur: sunt eiusdem rationis cum fide, & spe acquisitis: quia sunt eorundem actuum, & obiectorum. Ad hoc dubium responderetur breuiter: quod conclusio nes illæ non contradicunt sibi: quia conclusio septima non contrarie loquitur de uirtutibus eiusdem rationis cum acquisitis: nunc autem fides, & ceteræ uirtutes theologice infusæ, de quibus sexta conclusio loquitur: non sunt eiusdem rationis cum acquisitis: ut probatum est in tertio. Et quod hic arguitur: quod sint eorundem actuum, & obiectorum: patet ibi, quod non: quia uirtutes infusæ non possunt in illos actus sine acquisitis, in quos acquisitæ sine infusis: ut ibi declaratum est. Non enim potest habitus infusus immediate mouere ad actum sine acquisito: ut experientia docet saltem loquendo de infusis, quæ de lege cõicuntur gratia infundunt. Põr tñ deus p miracu-

lū infundere uirtutes eiusdem rationis cum acquisitis: quæ immediate mouent sine acquisitis: sicut apostolus infudit spiritus sanctus fidem, quos docuit (iuxta promissum Christi) omnem ueritatem, per quã statim crederunt omne credibile obiectum. Hoc autem non operatur fides de cõmuni lege in baptismo infusa. ¶ Dabitur secundò contra conclusio nem octauã, quæ negat infusionem uirtutum moralium. Nã uidetur, quod uirtutes morales infundantur eadem ratione, qua hoc conceditur de theologice infusis. ¶ Præterea deus quos sanat, perfecte sanat. Dei enim perfecta sunt opera. Deut. xxxij. ergo cum iustificat impium ipsum sanã dõ: ita partem sententiã sanat & rationalem. ergo sicut in rationalibus ponuntur uirtutes theologice infusæ: ita ponendæ sunt in sensitiua morales infusæ. ¶ Præterea uirtutes morales acquisitæ non sufficiunt ad salutem: ergo necesse est ponere infusas morales. Consequenter tenet: quia deus non deficit in necessarijs ad salutem. An probatur: quia uirtutes morales acquisitæ non sunt natura dirigere actiones in deum tanquam in finem: quod tamen necessarium est salutem. Nã philosophi, & alij infideles: habuerunt uirtutes fortitudinis, temperantiæ et eiusdem rationis cum uirtutibus nostris: ad tamen uirtutes eorum non dirigebant ad deum tanquam in finem ultimam suas actiones: ergo nec nostræ: cum sint eiusdem rationis in illis, & nobis. Et per consequens necessarium est ponere alias in nobis, quibus nostra opera in deum dirigantur. ¶ Præterea cum uirtutes illæ sint perfectiones animæ: nullam includentes imperfectionem: etiã ponendæ sunt in beatitudine: ubi est omnis perfectio cõueniens beato. Sed si paruulus moreret, priusquam adoleret: semper illis uirtutibus in beatitudine careret: si cut semper caruisset in uia. ¶ Item in tertio dicitur: quod ponendæ sunt uirtutes morales infusæ: & allegatur ad hoc auctoritas Aug. Et ita psalterium non cõcordat cum cithara. ¶ Ad illa respondetur: quod ut dicit Ockam. Virtutes morales infusas esse ponendas, non potest euidenter probari: nec

Dub. 2.
P

Verum
uirtutes
morales
sunt eius-
dem ratio-
nis cum uir-
tutibus in-
fidelium.

etiā improbari. Et ita uidetur esse pble ma neutri ex utraq; parte pbabile: tñ quia nō appareat rō necessitatis: nec auctoritas cogēs: eligit dictus doct. (quē imitor) partē illā, q̄ uitat pluralitatē. Et p hoc ad primā rōnem dī, q̄ alia ratio est de theologicis, ut patet in probatio ne sextæ cōclusionis, q̄ licet sint rōnes nō cogētes: habent tñ locū in theologicis: & non in moralibus: ut patet eas ad uertenti. ¶ Ad secundā dicit: q̄ deus, quē sanat, perfectē sanat; quia oīa peccata dimittit. His. n. dimissis est perfectē sanus: quia dispositus ad regnum. Non tamen ideo habitus uirtuōrum a iustificato expellit: ideo nec oportet, q̄ habitus uirtutū infundat. Vnde perfecta sunt opera in genere: quibus nihil deficit de necessarijs: uel ad integritatē rei p̄tinentibus: sed nō sunt pfecta scđm oēm perfectiōnem rei, quam operatur possibīle. ¶ Ad tertiā dicitur: q̄ uerū est; q̄ uirtutes morales nō sufficiunt ad salutē sine theologicis. Sed acq̄sitæ morales sufficiunt cū charitate ad salutē, & ad omnem actū meritorium elicendum: quia charitas inclinat immediatē ad actum cuiuslibet uirtutis. Ideo dicit bea. Greg. quia omnia præcepta sunt unum in radice charitatis, eo q̄ charitas ad obseruantiam omnium præceptorum inclinatur. De omnibus autem actibus uirtutum quatenus sunt necessarij ad salutē dantur præcepta. Et ideo nullus actus est perfectē uirtuosus, uel meritorius sine actu charitatis. Verū facilius inclinatur homo ad uirtuosa, & meritoria: concurrente cū charitate uirtutē morali acq̄sita, q̄ a sola charitate. ¶ Et quod in ratione tertiā assumitur: q̄ uirtutes nostrę sunt eiusdē rationis cum uirtutibus philosophorū infidelium: uerum est, q̄ fidelis potest acquirere uirtutē moraliē eiusdē rōnis, cū nō: quando. s. operatur fortiter, & tēperanter: propter finem honestum circa deū. non ultra ordinādo in deū: sed habitus sic acq̄siti non sunt uirtutes perfectę: sicut nec actus eorum meritorij. Sed uirtutes morales fidelis ex actibus meritorijs causatæ non sunt eiusdē rationis cum uirtutibus philosophorum: quia uir-

tutes morales distinguunt scđm distinctionem obiectorum partialium: finis autem est obiectum partiale: ut dictum est in tertio: cum ergo hic, & ibi sint diuersi fines: quia in istis deus est finis: qui non est finis in illis. Nam philosophi (exēpli causa) abstinēt per temperantiam propter salutē corporis, & eius bonā dispositionem ad operationes rationis: fortiter egit propter bonū reipublicę, aut alios similes honestos fines: & ita habitus acq̄siti inclinabant ad opera similia propter eosdē fines. Sed christianus, ut talis operatur fortiter: abstinēt temperanter: corpus castigat, & in seruitutem redigit propter deū: quia sic deus præcepit: uel quia deo placet huiusmodi opera. Ideo uirtutes ex illis operationibus genitæ habent alium finem: & per hoc aliud obiectum partiale: & per consequens sunt alterius rationis uirtutibus philosophorum. Et hoc etiam uerum est circūscripta charitate infusa, puta si esset charitas acq̄sita, siue infusa. ¶ Ad quartam dicitur, concessio q̄ sunt perfectiōnes animæ, nō tamen oportet eas esse in beatitudine: quia non sunt debitorum alicui nisi ex merito proprio, aut singulari dei benignitate homini conferantur. Nec omnis perfectiō inest beatis: sed illa, quæ inesse debet eisdem. ¶ Ad ultimam dicitur, q̄ in opinabilibus, quæ ut opinabilia dicuntur: non est incōueniens aliqua nunc secundum unā opinionē asserere: & nunc eius cōtrariū scđm aliam opinionē. Hoc etiam frequenter philosophos, & sanctos fecisse inuenitur. Secus si contraria dicerentur determinatiuē. Sic in tertio dictū est secundū opinionē aliorū, nō eā approbādo: sed dictum eius recitando. Vnde ibi sic dī: q̄ cōter dicitur de uirtutibus moralibus infusis sicut de theologicis: & ita nihil determinādo asseritur. Sed dictum cōter opinantium recitatur. Hic autem oppositum tanquā magis rationabile opinādo asseritur. Et ad auctori, Augu. quæ ibi allegatur, respōdetur, q̄ Augustinus non diffinit uirtutem in genere: sed uirtutem gratuitam, quæ semper includit charitatem infusam,

Dub. 3.
De effectu
actu sacramenti
in fide
accedē
tibus.

qua sola recte uiuitur: & qua nullus male utitur. Alijs enim uirtutibus omnibus potest quis male uti obiectiue: licet non formaliter: charitate autē habita nemopoteest male uti: neq; formaliter, neq; obiectiue: quia nō stat cum malo usu. Et ita ista auctoritas Augu. non est ad oppositum conclusionis. ¶ Dubitatur tertio. Vtrum baptismus habeat plenum effectum in fide accedentibus cedente fide. Dubium illud non quærit de fide: qui nec sacramentum suscipit, nec rem sacramenti: quia cum ille in fide non recipit sacramentum: nullum eius effectum recipit cedente fide: quia eius, quod non fuit, nullus est effectus: sed de eo, qui sacramentum uerē suscipit: sed propter suam indispositionem non participat gratiā, quæ est res sacramenti: nec remissionē peccatorum. Quis sit hic, uel ille fictus: sequenti questione dicitur. ¶ Consequenter notandum: q̄ de hoc utrum recedente fide peccata dimittantur ei, qui deponit fide: uel gūerā cōtritiōne. Cōcors est omnium sententia, q̄ sic: alioquin fide accipienti baptismū p̄clusa esset uia salutis: cum baptismus nō sit iterabilis. Instituit. n. dñs baptismū iterabile: ne propter plenam remissionem, quæ fit in baptismo tam culpæ, quā pœnæ daretur occasio sepius delinquēdi: si baptismus sepius posset reiterari. Nulla uero quotiescunque labenti præclucit deus uia salutis: quandiu fuerit in hac uita. Non enim ad maiorem miseratorem uoluit quemcumque nostrum ad proximum obligare, quā ipse uoluit habere ad subditum. Petro autem quæretī quoties deberet dimittere fratri peccati in ipsum respondit. Septuagies septies Matth. xviij. imo secundum August. Milleies. in homilia dicentem. Et uniuersaliter quotiescumq; peccauerit, & recognouerit: toties parcendum est ei. Ideo que instituit dominus aliud remedium a baptismo: per quod quotiescūque peccatum commiserit in uia: scilicet sacramentum pœnitentiæ potest deo reconciliari: & ita patet fictio uia salutis uolētī recedere de illa fide. Sed

utrum cedente fide: alia peccata pura ante baptismum commissa dimittantur uel baptismatis in fide suscepti: an uigore pœnitentię, & contritiōnis. De hoc recitat Durandus duas opinionēs. Vnā: q̄ cedente fide peccata dimittuntur, quæ propter fide in baptismo remissa non sunt: sed non uirtute baptismi præcedentis: sed propter cordis contritiōnem per charitatē, & mentis humiliatōnem. Et hæc est Io. in apparatu decreti in capitulo. tunc ualere. de conse. distinct. iij. exponentis illud Augustini in de baptismo paruulorum. Tunc ualere incipit ad salutem baptismus: cum illa fictio ueracis confessionis recesserit, quæ corde in malicia, uel sacrilegio perseverante peccatorū ablutionem non sinebat fieri. Et posset addi ratio. Nam opus mortuum nunquam uiuificatur: sed baptismus in fide susceptus est opus mortuum, quia in mortali peccato factus: ideo per celsionem fidei, aut contritiōnem uiuificari non potest. ¶ Sed cōtra istam opinionem, & glossam arguit Durandus; q̄ glossa ista corrūpit textū: qui dicit, q̄ baptismus incipit ualere, cum fictio recesserit gloss. dicit, q̄ remissio peccatorū nō fit uirtute baptismi præcedentis: sed propter cōtritiōnem cordis. Ex quo sequitur: q̄ recedente fide, nullus est ibi ualor baptismatis, sed contritiōnis: nō ergo tunc incipit ualere baptismus. ¶ Ideo est alia opinio doctorum communiter Alexan. Tho. Bonauen. Richardi, quam ipse approbat: & dicit ecclesiā tenere: de remissione peccatorum per baptismum, q̄ per baptismum recedente fide tollitur oīs culpa, & pœnæ peccatorum ante baptismum commissorum: non tñ ipsius fidei: nec eorum præcedentiū, q̄ erant cā fidei in baptismo: ut addit Sco. & declarat. q. v. huius distinct. uerbi gratia. Aliquis ante baptismum commisit septem peccata mortalia: & ueniens ad baptismum de sex atteritur; septimum actū placet, uel de eo nullo modo atteritur. Illud septimum est solum causa fidei eius in baptismo. Oportet ergo, q̄ uerē pœnitent

Alia opinio.
R
Recedente fide tollitur omnis culpa.

de illo septimo, & in se: & in quantum fuit causa fictionis eius in baptismo: quod p[ro] tanto dico: quia forte peccauit uno alio peccato mortali faciens irreuerentiam sacramento: suscipiendo baptismum in tali fictione. Sed recedente illa fictione, quæ fuit impedimentum effectus baptismi per ueram penitentiam, & contritionem (quia aliter fictio illa, & peccatum hoc septimum non dimittitur) deus confert gratiam baptismalem in remedium contra alia sex peccata, quæ fuissent deleta in baptismo: nisi fictio concurrisset: & ideo: talem de illis sex non oportet habere ueram penitentiam, nec forte nouam attritionem: præter illam, quæ habita est ante baptismum: sed solo impedimento amoris: sicut deus suo signo assistit ad causandum, & dandum effectum eius suscipienti: si non fuisset impedimentum in suscipiente. Ita paratus est semper post susceptionem signi, assistere ei, qui suscipit: ad causandum in eo effectum, quando cessat huiusmodi impedimentum. Et non oportet, ut uult Scotus ibidem, id attribueret characteri impresso ipsi fictio: quasi ipse sit causa: aut aliquid operetur ad effectum baptismalem: ut dicunt communiter alij. Sed solum, quod deus ex eadem fictione assistit etiam postea ei, qui suscipit: quam cito fictionis obex tollit, qua assistit in signi susceptione, si fictio non fuisset. Sed contra hunc modum replicat Scotus ibidem: Si per penitentiam deletur fictio: & illud septimum peccatum, quod erat causa fictionis: non autem potest delere unum mortale, quin deleantur omnia: quia secundum Augustinum. Impium est dimidiam ueniam a deo sperare: ergo per illam penitentiam delentur omnia alia sex peccata: non ergo gratia baptismalis delet illa sex alia. Item peccatum mortale, quod manet post baptismum, non potest deleri sine penitentia: quia illa est secunda tabula post naufragium, secundum Hieronymum. Illa autem sex peccata, quæ non sunt causa fictionis, manent post baptismum: ergo non delentur nisi per penitentiam. Vel si fingas alia deleri per baptismum, quando tol-

litur impedimentum: quare non ita potest illud septimum, & fictio tolli, quando cessat impedimentum per illud baptismum. Nec ualet solutio: si diceret, quod penitentia quantum est de se, delet omnia peccata: si non præueniret ab alia causa potensior: sed quia præuenitur per baptismum, quod tunc habet effectum suum: penitentia non delet illa: quia prius naturaliter tollitur fictio, quam per baptismum aliquid auferatur: & in illo priore oportet habere ueram penitentiam: quia fictio non tollitur nisi per ueram penitentiam secundum Augustinum. Vera autem penitentia plenè recõciliat deo quantum ad omnia: ergo baptismus non potest præuenire effectum penitentiam quantum ad illorum sex deletionem: immo præuenit penitentiam delendo omnia. Ad hanc replicam ponit duplicem solutionem Scotus ibidem. Prima, quod penitentia perfecte reconciliat deo: delendo omnia peccata, quæ sunt obiecta penitentiam per se id est de quibus penitet. Non autem oportet omne peccatum, quod in causa deletur, esse obiectum penitentiam: quia non illa sex, quæ ante baptismum commissa sunt, de quibus aliqualis attritio præcessit baptismum, de quibus etiam non requireretur uera, & sufficiens contritio ante baptismum: ut delerentur in baptismo: non ergo per uirtutem penitentiam dimittantur hæc omnia peccata. Dimittantur quidem omnia: sed aliqua ex uirtute penitentiam: ut illud septimum: & fictio. Alia uirtute baptismi: & ita non habetur dimidia ueniam: sed tota, per diuersas tamen causas simul concurrentes. Et secundum hoc consequenter dicendum est: quod illa sex delentur quantum ad penam, & culpam: nec oportet de eis habere penitentiam, siue contritionem: nec confessionem: nec satisfactionem. Sed solum de illo septimo, quod fuit causa fictionis: & de ipsa fictione. Et per hoc ad secundum: quare per baptismum illa fictio non deletur: dicitur, quod illa fictio, & septimum peccatum causa sunt, quare in baptismo nec ipsa, nec alia sunt deleta. Et ideo impossibile est, quod respectu

cuis

eius baptismus non habeat efficaciam, sed respectu aliorum: quia ipsum est formaliter impedimentum effectus baptismi: alia non. Illud enim operatur nunc baptismus respectu cuiuslibet peccati: quod tunc fuisset operatus, si illud solū inuenisset sine alio. Si ergo illa sex, & quodlibet eorum fuisset solum tempore baptismi: fuissent remissa: illud autem sepe, si solum fuisset, non fuisset remissum in baptismo: ergo nec iam remittitur per baptismum: sed per penitentiam. Ad aliud, quod penitentia est secunda tabula &c. Dicendum, quod est secunda tabula quantum ad peccata post baptismum commissa, non quantum ad ea, quæ ante baptismum commissa sunt: & non fuerunt causa: quare in baptismo non sunt remissa. Alii potest dici: ut idem doctor recitat. Quando uerè penitet fictus de fictione: & de peccato septimo infunditur ei gratia perfectior (propter præcedens baptismum) quam esset illa gratia, quæ præcisè infunderetur ratione penitentiam: si baptismus non præcessisset: ita quod illa gratia nunc post fictionem cedente infusa includat in se perfectionem gratiam penitentiam, & baptismalem. Et hoc modo baptismus habet effectum: quia gratia æquiuales gratiam baptismalem datur penitenti de fictione simul cum illa, quæ daretur ratione penitentiam. Nec cum sit fictus: & postea penitens recipit commodum de fictione sua: pro eo, quod penitens de fictione recipit duplicem gratiam, quam non reciperet, si non fictus suscepisset baptismum: & post lapsus fuisset in simile peccatum peccato fictionis: quia tunc penitens de fictione non haberet nisi simplicem gratiam penitentiam: quia licet duplicem gratiam recepit: tamen non respectu omnium peccatorum. Nam respectu illius septimi peccati, & fictionis non recipit nisi gratiam penitentiam: gratia illa recepta non operatur respectu fictionis plus, quam operata fuisset sola gratia penitentialis: remitteret enim culpam: sed non totam penam peccato fictionis debitam, nisi esset perfectissima contritio, quæ est perrara. Sed respectu aliorum sex, operaretur gratia baptismalis dimittendo penam, & culpam illis alijs debitam.

Reportaret etiam sic fictus graue dānū: quia interim durante fictione esset filius gehennæ, & inimicus dei: priuaretur etiam multis meritis, quæ tempore illo fictionis cumulare potuisset: & pro hoc priuaret se augmento gratiæ, & gloria: quod nunquam recuperare poterit. Videtur mihi, quod facilius illa difficultas expediri posset, tenendo quasi medium inter illas duas opiniones: & per hoc saluando utraque. Scilicet deo, quod baptismus non alium effectum habet nunc cedente fictione, quam habuisset, si fictio non fuisset. Si autem non fuisset fictio: & peccata ante baptismum commissa per præuam contritionem fuissent dimissa: baptismus illa non dimitteret, non ex sua impotentia: sed quia non inueniret peccata, quæ dimitteret: potens tamen est dimittere quæcunq; inueniret: & quantum inuenit, tantum dimittit. Et ideo si penam non est dimissa uirtute contritionis præuam, illam integrè dimittit. Sic etiam cessante fictione per penitentiam (quæ non potest esse de sola fictione: sed de omnibus peccatis formaliter, si occurrerent: uel uirtually, si non occurrerent: talem enim necesse est fore penitentiam, quæ sufficit delere peccatum) dimittitur omnia peccata ante baptismum in baptismo: & post commissa quo ad culpam: per baptismum autem omnia ante baptismum commissa, quæ non fuere causa fictionis remittuntur, quantum ad omnem penam, quam penitentia non abstulit: remitteret etiam quo ad culpam, si inueniret reatum culpæ. Unde baptismus tollit quicquid inuenit: quod enim non inuenit, tollere non potest: & sic incipit ualere baptismus cedente fictione, quantum ad remissionem penæ: & per hoc saluatur aucto Augustinus. Sic baptismus paruulorum non tollit peccata actualia: quia nulla per paruulos sunt commissa: non tamen ideo imperfectior est, uel minus potens, quam baptismus adultorum. Et hoc patet responsio ad mortua primæ opinionis. Ad Ioannem glossatorem dicitur: quod fuit illius opinio. in qua ceteri doctores non imitantur. Ad rationem dicitur: quod opus bonum mor-

Opinio gabriel.

§

T

quo o-
pus mor-
tuum re-
uiuifcit.

tuum. id est in mortali peccato factū, nū
quā reuiuifcit quātū ad meritū opantis;
q̄ meretur si non in mortali fieret, sed
quantum ad effectum, quem aliunde ha-
bet, potest reuiuifcere. Exempli causa.
Elemofina in peccato mortali facta
non reuiuifcit quantū ad meritū dātis:
reuiuifcit tamen quantū ad orationem
pauperum elemofinam recipiētū, qui
bus impetrant gratiā dantis. Sic absti-
nencia, & corporis castigatio in morta-
li facta non reuiuifcit, quo ad meritum
abstinentis. Sed quia castigatio ex ipso
ope habet carnē subijcere spiritui; quā-
tum ad illum effectum reuiuifcit: q̄ ce-
dente fictione caro subiectior est spiri-
tui, quā si non præcessisset castigatio.
Sic susceptio baptismatis quantū ad me-
ritum, quod mereretur, si susciperet cō-
tritus, non reuiuifcit: sed quantum
ad effectum, quē habet ex opere opera-
to per diuinam adfidentiam reuiuifcit:
nec ut sic est opus suscipiētis: sed dei suo
signo adfidentis. Et tantum de illa
questione.

QVAESTIO. II.

SECUNDO queritur u-
trum omnes suscipientes ba-
ptismū equaliter accipiant
sacramentalem eius effectū.
Tres articuli respondebūt questionī.
Quantum ad primum, primō notan-
dum: q̄ duplex sunt baptismum susci-
piētes: quidam paruuli non dūm ratio-
nis capaces: alij adulti: & hi multiplices.
Nam quidam actu utuntur rōne: quidā
actu non utuntur; sed prius usi sunt: ut
dormientes, uel qui ex infirmitate, aut
accidente casu ratione priuati sunt: ut
fatuus, aut furiosus a natiuitate: & de illis
per omnia dicendum sicut de paruulis.
Item adultorū quidam sunt ficti, qdā
non ficti. Ficti sunt, qui aliud præten-
dunt foris: aliud intus habent. Et hoc
in suscipiente baptismum pot̄ dupliciter
contingere. Vel quia ostēdit se uelle se
suscipere baptismū eo modo, quo ecclesia
intendit dare: & tū oppositū habet in

anima. Vel secundo, ostendendo se esse
dispositum ad suscipiendum baptismum
& tamen nō est dispositus in animo: aut
quia nō habet restā fidem, aut q̄a habet
pctū mortale in actu: uel in proposito:
uel complacentiā, uel nullā displicentiā
de pctō. Et illo secundo modo cōiter lo-
quuntur sancti, & doctores de fictis ac-
cedentibus, ad baptismum: qui scilicet
accedendo, ponunt obicem gratiā, s. i.
infidelitatē: aut mortale pctū, q̄ tunc
actu uoluntatis committit: aut de quo
commisso nullam habent displicentiā.
Item adultorum quidam consentiunt
sue baptizatiōi, qui, si actu elicitō uo-
luntatis in eis per baptismum, quē reci-
piunt fieri, q̄ ecclesia credit: seu ppter
q̄ a christo institutus est: licet forte nō
credant ualere baptismum: ut si quis a-
nimodiceret: uolo baptizari, ualeat quā-
tum ualeat. Alij sunt dissentientes, q̄
potest intelligi negatiuē tantum: uel
cōtrariē. Negatiuē negat actiualem con-
sensum, sed non ponit contrarium dis-
pensum: hoc est, non uult baptismum:
nec habet uoluntatem baptizandi: &
hic dissensus potest esse in dormiente, &
non aduertente baptismum. Cōtrariē
ponit actiualem dispensum: & hoc simpli-
citer, uel scdm qd. Simpliciter, q̄ uult
non baptizari: hoc est, habet in se nolle
baptizari. Scdm quid, q̄ uult baptizari:
nollet tamen sub cōditione. s. si assequi
posset illud sine baptismō, quod per ba-
ptismum assequitur: ut qui uult bap-
tizari, ut uitam redimat; nollet tamen, si
sine baptismō uitam posset conseruare:
sicut in similitudine proiectente merces in
mari, qui uolens proiecit. Voluntate
enim membrā mouentur ad proieciē-
dum: nollet tū proiecere, si alio modo
posset uitam conseruare: & sic dicitur
nolle sub conditione. Ex quo ad pri-
mum membrū nolle simpliciter nihil re-
fert ad propositū. Vtrum hāc uolitione
uerbo, uel signo protestetur: an sola uo-
luntate teneat: etiam si foris opposi-
tū simulet, quia in rei ueritate, si est
dissensus talis in animo, omnino idem
est, quo ad deum, & quo ad baptismi ue-
ritatē suę reclamet, siue non signo ex-

Duplex
fictus
accessus

Aliquis
uult ba-
ptismū
uel sim-
pliciter
uel secu-
dum qd

teriori, tñ quātū ad iudicium ecclesie, q̄
iudicat de manifestis: & eum qui tacet,
praesumit consentire. Quo ad deum, &
ueritatem differentia est: qm̄ per eam
nō cogitur reclamans ad obseruationē
religionis christianę: cogitur aut̄ nō re-
clamans. Nec in hoc pot̄ argui eccle-
sia, q̄ isti nolenti, nec tamen reclamā-
ti fieret iniuria. Minus enim malum est
sibi, q̄ inuitis seruet legem christianā:
quā q̄ impune permittatur agere cō-
tra eam: quia minus malum est aliqua
bona agere, & mala fugere, quā libe-
rum, & impune mala perpetrare, & bo-
na omittere. Hęc omnia Sco. q. iij. hu-
ius dist. Secundo notandum, q̄ sicut
tangit magister in textu. Triplex est ba-
ptismus. s. fluminis, sanguinis, & poenitē-
tię: qui dicitur generaliori nomine ba-
ptismus fluminis. Pro cuius intellectu
notandum, q̄ loquendo proprie de ba-
ptismo, prout est sacramentum nouę
legis: non est nisi unus baptismus secū-
dum speciem; quę sit in aqua sub deter-
minata uerborum forma: prout supra
descriptus est dist. iij. de quo apostolus
ad Ephel. iij. Vnus dominus: una fides;
unum baptismum. Cetera, quę dicuntur
baptismus: dicitur baptismus æquiuocē:
& secundum quandam attributionem:
sicut urina; medicina; & dieta dicitur
sana per attributionem ad sanitatem a-
nimalis. Urina, quia est signum sanita-
tis: Medicina, quia est causa sanitatis ef-
ficiens. Dieta, quia est causa sanitatis
conseruans. Et sic aliquid dicitur ba-
ptismus: quia signū, aut hura ueri ba-
ptismi. Et sic diluuium dicitur baptismum:
q̄ propter saluationem fidelium, & sub-
mersionem infidelium in ipso factam, si-
gurat baptismū: q̄ extinguit uitia: & li-
berat baptizatum a dēmonis potestate.
Propter eandem rationem submersio
Aegyptiorū in mari rubro: & liberatio
populi dei baptismus dicitur. Vnde. j.
Corinth. x. Patres nostri omnes sub-
mersuerunt: & omnes mare trāsierunt, &
oēs in Moysē baptizati sunt in nube, &
in mari. Sic & quędam oblationes
ueteris testamenti baptismata diceban-
tur: ut in aqua lustrationis; & in uatis

Not. 2.
B
Triplex
est ba-
ptismus

De mul-
tiplici
baptis-
mo se-
cundum
Dam.

ablutis. Dicitur etiā quandoq; bap-
tus: quod est quędam dispositio, uel p-
paratio ad baptismum: sicut baptismus
Ioannis: & baptismus, quo christus ba-
ptizatus est a Ioanne, quo sanctificatę
sunt aquę: ut supra dictum est. Dicitur
etiā baptismus attributiue: quia ha-
bet effectum similem baptismō: & hoc
modo baptismus poenitentię, uel flami-
nis, & baptismus sanguinis dicuntur ba-
ptismi: non q̄ sacramentum baptismi
fiat nisi in aqua: sed quia ipse uirtus,
& sanctificatio datur non tantum per
aquam: sed etiam per sanguinem, & poe-
nitentiā: ut dicit magister: quia p hęc pctā
remittitur, & poenitentiā in toto, ut in mar-
tyrio: uel in parte, ut poenitentia, si non
fuerit perfecta, & sufficiens. Est autem
baptismus fluminis, uel poenitentię, con-
tritiō cordis, aut preparatio sufficiens
ad gratię infusionē, per quam de con-
gruo meretur peccatorum remissionē.
Et baptismus sanguinis, est martyriū p
christo, seu iustitia susceptum: dum mo-
do non fuerit contemptus baptismi:
sed impossibilitas suscipiendi. Susceptū,
intellige uoluntate propria, uel princi-
pij coniuncti: q̄ dicitur propter paru-
los in matrū uteris, p fide christi extin-
ctos. Dicit aut̄ martyriū baptismus san-
guinis: licet non semp sanguis fundat-
ur in martyrio: quia tñ semp uita extin-
guitur in martyrio: q̄ scdm legem est in
sanguine. Nullū aut̄ pmissorū est ba-
ptisma sacramentū, ut clare patet ex dif-
finitōe baptismi: quia omnibus his de-
ficit forma, & intentio: & in plerisq; ele-
mentum sensibile sicut in ultimis duo-
bus. Hos septem modos ponit Dama-
sius. lib. iij. c. j. addēs octauum, q̄ est in spū,
& igne. De quo dominus ait. Vos autē
baptizabimini in spiritu sancto non
post multos hos dies. Act. j. Et Ioannes
de christo. Vos baptizabit in spiritu san-
cto, & igni. Luc. iij. Non uocat etiam
Damasius uerum baptismum dicens. Baptiza-
mur etiam, & nos perfecto domini ba-
ptismate per aquam, & spū sanctū. Et
ita nouē ponit baptismatis modos: quo-
rum solus ultimus nunc notatus est ba-
ptismus proprie, & sacramentū. Dicit aut̄

communiter tantum loquuntur de tribus, quae magister ponit, ut supra: ad quos etiam praesens quaestio est retorquenda.

Not. 3. C
Differētia iter sacra-
mentum,
& rem
sacra-
menti.

¶ Tertiū notandum: quod secundum magistrum, differentia est inter sacramentum, & rem sacramenti. Nam dicit quosdam accedentes ad baptismum suscipere sacramentum, & rem sacramenti: quosdam sacramentum tantum, & non rem: quosdam uero rem, & non sacramentum. Et posset addi quartum scilicet quosdam neque accipere rem, neque sacramentum. Pro cuius intellectu aduertendū: quod per sacramentum intelligitur operatio exterior exhibita corpori humano sub debita uerborum forma: uel signum sensibile ex institutione diuina significans operationem interiorem, quam deus operatur intus in anima, uel effectum gratuitum. Illud uero, quod significatur, id est effectus ille, quē deus inuisibiliter operatur scilicet gratia, uel gratuitus effectus: dicitur res sacramenti, siue effectus sacramentalis. Est effectus duplex: quia quidam praecise sequitur opus operatum id est sacramentum foris adhibitum, semoto impedimento circumscripto deuotionis merito suscipientis, uel conferentis. Quidam uero sequitur non tantum opus operatum, sed etiam opus operans, id est dispositionem seu meritum conferentis sacramentum, uel suscipientis: prout supra. q. ii. dist. j. declaratum est. Et primus effectus sequens opus operatum proprie dicitur effectus sacramentalis: & de illo intelligenda est principaliter praesens quaestio. ¶ Sed adhuc talis effectus est duplex: quidam est res, & sacramentum: & in proposito est character baptismalis: de quo dicitur dist. ix. Et ideo de illo effectu nihil hic dicitur. Alius est res tantum: & est gratia animae suscipientis intus: & ceteri effectus gratiae consequentes, de quibus dictum est. q. praecedenti. Et illi effectus gratiam consequentes, uirtutes scilicet & fomes remissio, habent se proportionaliter ad gratiam quantum ad intentionem, & remissionem. Ita quod si gratia fuerit intensa: & ipsae sunt intense: si remissa remissa. ¶ Vltimū notandum: quod ad

Not. 4. remissa. ¶ Vltimū notandum: quod ad

effectum baptismi concurrunt plures causas scilicet principalis effectus gratia, quae est deus. Meritoria, quae est passio christi, unde sacramenta trahunt efficaciam. Et dispositiua subiecti: & est dispositio suscipientis baptismum. Posset addi congruitas, siue habitudo, aut dispositio ministri, & circumstantiarum: & secundum quodlibet horum potest uariari gratia in baptismo collata. ¶ Quantum ad secundum articulum est prima conclusio. Baptizatus dissentiens contrarie simpliciter nolens baptizari: nec sacramentum suscipit: nec rem, sacramenti. Probatum conclusio aucto. Innocentij. in. c. maiores. de baptis. & eius effectus. Qui nunquam consentit: sed poenitentis contradicit: nec rem nec characterem suscipit sacramenti. Et ratione probatur secundum Rich. quia per susceptio nem baptismatis, intrat homo ecclesiam militarem: & adscribitur exercitui eius. Ad hoc autem requiritur consensus actus, uel habitus si est in statu, in quo possit consentire. Probabile enim est, quod ad hoc plus requiratur ab illo, qui consentire potest: quam ab eo, qui consentire non potest: sicut in catechismo respondet patrum, & tamen sicut dicit magister, si adultus est, debet respondere pro ipso. Vnde August. lib. iij. de baptismo, de conse. dist. iij. cum pro paruulis. Cum pro paruulis alij. respondet, ut impleatur erga eos celebratio sacramenti: ualeatque ad eorum consecrationem: quia ipsi pro se respondere non possunt. At si pro eo, qui responderet, alius responderet: non ita ualeat. Et quia regula illud euangelij dictum est (quod oēs cum legitur, naturaliter mouet) etatem habet ipse, pro se loquatur. Et statim sequitur. Nemo ex aqua, & spiritu renascitur nisi uolens: quod non de paruulis, sed sciolis, & adultis, & suae uoluntatis arbitrijs intelligendum est. Item Pro uerb. xxiiij. Prebe mihi fili cor tuum. Vnde non uult deus aliquem inuitum adscribi familiae suae. ¶ Et nihil refert, si sola mente dissentiat: an mente, & uoce dissentium exprimat: immo si mente dissentit actu positiuo: licet uoce se consentire menda-

citer

ter asserat: baptismum non susciperet: quia homo uidet ea, quae parent: deus autem intuetur cor. j. Regū. xvj. ¶ Dicitur notanter nolens simpliciter: quoniam si nollet conditionaliter: cum tamen uult simpliciter suscipit sacramentum baptismi: licet non rē. Et de illis loquitur concilium Toleranū de baptismo, & eius effectu. c. maiores. quod illi, qui in pridem ad christianitatem tracti sunt: quia iam constar eos diuinis sacramentis associatos, & baptismi gratia susceptos: & chrismate unctos esse: & corporis domini extitisse participes: oportet, quod fidem, quam necessitate susceperunt, tenere cogantur ne nomen domini blasphemetur: & fides, quae susceperunt, cōceptibilis habeatur. & uideatur totum illud capitulum clarē loquens ad propositum. Hi. n. non simpliciter uiolentati sunt: sed metu poenae inducti. Qui ergo, ut poenam uaderent, baptizari consentierunt: licet uellent magis non baptizari, si euadere poenas possent: sacramentum accipiunt. ¶ Et nota, quod dicitur notanter baptizari: quoniam si quis consentiret metu, uel promissione inductus in illam lotionem tantam in quoddam balneum, non ut in baptismum: nec in eam illo modo, quo illam intendit facere ecclesia: non recipit sacramentum: licet nec is, qui pro ludo se baptizare consentiret. ¶ Qui ergo consentit se baptizari: hoc est se lauare eo modo, quo ecclesia baptizat: etiam si non credat habere effectum aliquem: uerē baptizatur: sicut si quis non credit uerba incantationis aliquem posse habere effectum: tamen concedit in cantatori, quod dicat illa uerba incantationis super eum ea intentione, qua solet ea dicere, dicens in corde suo: ualeat quantum ualere potest, iste uerē diceretur incantatus. Et si incantatio super aliquo diceretur consecratio diaboli: ille esset a diabolo consecratus. Sic similiter ad propositum. Sic consentiens se baptizari: uerē baptizatus est, & characterē recipit: & ideo si postea mutatus uerē credit: non uenit iterū baptizandus: sed poenitentia purgandus. Qui uero dissentit simpliciter baptiza-

tus non est: & si postea incipit consentire, & ecclesiae obedire, rebaptizandus est. ¶ Ex hac conclusione sequitur corollariē, quod accedens sicut ad baptismum secundum primum fictionis modum simpliciter, non recipit sacramentum. Patet: quia talis est dissentiens mente actu positiuo nolens baptizari: & ita cedente fictione erit iterum baptizandus. Licet beatus Aug. lib. viij. de unico baptismo non determinet, an sic baptizatus receperit baptismi sacramentum, uel non: sed dicit in tali casu diuinum iudicium per alicuius reuelationis oraculum concordat oratione gemitibus implorandū. Illud uero, quod gloss. in. c. lolet. de conse. dist. iij. super eisdem uerbis Augustini dicit: quod si quis baptizans intendit baptizare: qualemcunq; baptizatus intentionem habeat: recipit sacramentum: non tenetur: neque uerum est: ut dicit Rich. & communiter tenent doctores.

Et licet sic fictus non recipiat sacramentum: ecclesia tamen, quae de exterioribus iudicat: ipsum censet baptizatum: & consensisse in sacramentalem ablutionem: quia praesumit partem meliorem. Et ideo cogeret eum ad obseruatiā legis christianae: ut in. c. maiores. de baptismo. Item. xlv. dist. de Iudaeis. ¶ Secunda conclusio. Habens usum rationis dissentiens actu negatiue: & quoniam nec habitualiter: nec uirtualiter consentit: neque baptismum, neque baptismi rē ullam suscipit. Probatum secundum Sco. dist. praesenti quaestio. iij. iuxta finem quaestio nis: quia oportet, quod utens ratione deuotionem aliquam habeat ad sacramentum: si debet sibi ualere: aliter uideretur contemnere. ¶ Praeterea sicut secundum August. Qui creauit se sine te: non iustificat te sine te: sic nec adscribit te sine te: siue te. Sed negatiue dissentiens, nullum actum habet respectu baptismatis: nec dissentit: (ut pono) neque consentit. & ita sine suo actu christi familiae adscriberetur. Et hoc est, quod Augustinus dicit: ut supra allegatum est: & concordat Rich. Nemo ex aqua, & spiritu sancto renascitur nisi uolens: quod non de paruulis:

Gab. Biel.

88

Coroll.

Cōcl. 2.

E
Dissentiens negatiue nec uirtualiter consentiens non baptismum, nec rem suscipit.

sed sciolis, & adultis, & suæ uoluntatis arbitrijs intelligendum est. ¶ Dicitur notanter: nec habitualiter, nec uirtualiter consentiens. Dicitur enim habitualiter consentire, qui quandoq; consensit: & post actum contrarium non habuit. Et uirtualiter: qui ex consensu prius habito ad recipiendum baptismum se applicat: licet tunc actualiter (quia distractus) non consentiat. Habens ergo consensum uirtualem sine actuali, recipit sacramentum: & si obicem non ponit, etiam rem sacramenti: licet non consentiat actu negatiuè. Probat hoc Sco. quia noluit deus hominem ligare ad impossibile: uel secundum statum huius uitæ ad nimis difficile. Nunc autem non distrahi nimis uidetur difficile homini pro statu isto: quia secundum August. iij. de lib. arbi. non est in potestate nostra, quibus uisus tangamur. Noluit ergo deus hominis salutem ponere in ista conditione; si non distrahatur. Non ergo uoluit ligare baptizandum, q̄ in suscipiendo baptismum non distrahatur: & per consequens q̄ actualiter intendat: immo generaliter: ita est in omnibus alijs sacramentis ministrans ea non obligatur necessariò: ut ministrando non sit distractus, ut infra dicitur de sacramento eucharistiæ. Similiter habens consensum habitualem (licet utens ratione) recipit sacramentum: quia non uidetur propter aliquam conditionem minus capax (si utitur ratione), quam si prius usus est ratione: nunc uero non utatur: sed in tali non utente nunc: tamen prius usus ratione, sufficit habitualis consensus, ut dicitur: ergo. Et quamuis intentio habitualis tantum nõ sufficiat in baptizante ad causandum effectum, id est ad ministrandum sacramentum: potest tamen esse sufficiens dispositio ad suscipiendum sacramentum: ut dicit Richar. Maior enim actualitas requiritur in agente, quam patiente. ¶ Requiritur tamen quandoq; intentio actualis in suscipiente per accidens scilicet, uel ad remouendum prohibens. Vnde si in accidente ad baptismum est actu, uel habitu intentio non

recipiendi baptismum: huiusmodi intentio: quia (ut dictum est) prohibet sacramenti susceptionem: necessarium est illam intentionem expelli per contrariã intentionem in actum uolendi recipere baptismum: ad hoc, ut recipiat sacramentum. Similiter si prius nunquam actualiter cõsensisset: nec esse foret, q̄ tunc actualiter cõsensiret: quia sine cõsensu actuali præsentis, uel præteriti in habere usum rationis, non suscipitur sacramentum. Item interrogatus tenetur pro se respondere: ut uult magister ca. ulci. huius dist. Si adultus est, debet respondere pro se ipso. Ad idẽ Aug. lib. iij. de baptismo. ut supra allegatur. Ergo tunc tenetur habere actualem consensum baptismum recipiendi: quoniam tunc obicitur sibi baptismus: & tunc uel consentit, uel dissentit secundum impediri: ergo primum requiritur. ¶ Si dicitis: posset habere actum suum sensuum: & sic nec assentire, nec dissentire etiam quicquid foris uerbo responderet. Dico, q̄ in casu illo nõ reciperet sacramentum: quia non consentiret neq; actu: neq; uirtualiter: nec habitualiter. Primum patet: sequentia duo probantur: quia is tantum uirtualiter, uel habitualiter cõsensit: ut dicit Richar. qui sic est dispositus, q̄ sic actualiter & deliberatè re cogitat de illa re, q̄ actu cõsensit in eã: & ideo in casu (si interrogatus fuerit) requiritur actualis consensus. ¶ Corollarium. Si quis uerum cathecuminum non actu de susceptione baptismi cogitantè ablueret sub debita forma uerborum intendens eum baptizare, uerè baptizaret & cathecuminus ille characterem suscipere baptismalem. Sic ponit Richar. ¶ Tertia conclusio. Carens usu rationis si baptizatur: sacramentum suscipit: nisi prius immediatè actu positiuo dissenserit. Hæc conclusio quantum ad ambas partes satis clare determinata est ab Inno. iij. c. maiores. de baptismo. ubi dicitur querendo. Vtrum dormientibus, & amentibus sacramenti saltem characterem baptismate imprimatur, ut excitati à somno, uel ab ægritudine liberati, non sint denuo baptizandi. Partem affirmatiuam astruit

cum moderamine, quod sequitur. Dormientes autem, & amentes, si prius quam amentiam incurerent, uel dormirent in contradictione peristerent: quia in eis intelligitur contradictionis propositum perdurare: si sic fuerint immerfi characterem non suscipiant sacramenti. secus autem si prius cathecumini exciterent, & habuissent propositum baptizandi. Vnde tales in articulo necessitatis consueuit ecclesia baptizare. Tunc ergo characterem sacramentalis imprimit operatio: cum obicem uoluntatis contrariæ non inuenit obstitentem. Hæc ibi, Dicitur in conclusione: nisi prius immediatè &c. quia si aliquando (dum talis usus est) rationi contrariam uoluntatem habuisset: & tamen ante somnum, uel amentiam illam correxisset deliberans baptizari: non impedit contraria uoluntas præuia post correctã: quia immediatè ante priuationem usus rationis, illam contrariam non habuit. ¶ Dicitur autem immediatè dissentire ante priuationem usus rationis: quando inter illum dissensum non interuenit consensus illic contrarius. Vnde ille actus dicitur in proposito immediatè ante priuationem, inter quem, & illam non interuenit actus contrarius: etiã licet ille diu ante priuationem usus rationis cessasset. Vnde generaliter nunc non utens ratione, qui tamen aliquando usus est iudicatur cum non utitur ratione habitualiter consentiens, uel dissentiens secundum Scot. iij. quæst. huius distinct. secundum q̄ habuit se actualiter in sanitate ante illud impedimentum usus rationis immediatè, puta si tunc actualiter consentit: & iudicatur nunc habitualiter consentiens. Si tunc actualiter dissensit: iudicatur nunc habitualiter dissentiens. Et ita uersaliter habitualiter se habens, potest recipere, uel non recipere sacramentum: sicut potuit prius quando actu sic, uel sic se habuit. Quid autè potuit actualiter se habens: patuit in duabus conclusionibus præmissis, & in sequentibus. ¶ Dicitur notanter, actu positiuo: quia

si tantum negatiuè dissenserit: ita q̄ ante impedimentum rationis nunquam respectu baptizatiõis actum positiuum habuerit: tunc aut semper priuatus fuit usus rationis: sicut infantes, & fatui, & furiosi a natiuitate: & tunc si baptizatur, recipit sacramentum, & characterem. Si uero prius usus fuerit ratione: nihil recipit: quia si fuisset in statu illo, quo usus est ratione, baptizatur, nihil recepisset. Defecisset enim cõsensu actualis, & habitualis. Et ille secundus casus excipiens est a conclusione tertia. ¶ Si queritur: quid de re sacramenti. Vtrum in tali impedimento rationis baptizari, qui recipiunt sacramentum, & characterem, recipiant etiam rem sacramenti, gratiam, & uirtutes &c. Respondetur de pueris infantibus, q̄ recipiunt plenè rem sacramenti. Vnde sicut creditum est: q̄ paruulo in baptismo originale peccatum dimittitur: ut habetur in ca. maiores. de baptismo: ita & creditum est sibi gratiam infundi: quia deus pro statu naturæ lapsæ nulli remittit culpam, nisi cui dat gratiam. Nullum enim liberat a perditione: nisi quem assumit in filium regni. Et sicut dictum est de paruulis: ita per omnia dicendum est de furiosis a natiuitate, & fatuis. ¶ De his uero, qui post ulum rationis ipso priuari sunt: dicendum sicut de consensu habituali: si immediatè ante impedimentum usus rationis aliquis talium fuit dispositus ad recipiendum gratiam: puta non posuit obicem: breuiter quemadmodum talis tunc temporis fuit, sic dispositus: q̄ tunc si baptizatus fuisset, rem, & sacramentum recepisset. Ita & nunc etiam existente tali impedimento, quod est defectus usus rationis: si alias ritè baptizatur: recipit sacramentum, & rem: si uero tunc non recepisset: nec modo recipit. Et ideo ualde cauenda sunt peccata mortalia: ne si quis in mortali incideret furiam, uel mentis insaniam aliud ue periculum, sibi nõ esset uia salutis. ¶ Sed querit hic Sco. quæstio. iij. distinctio. Expedit ne tales baptizari: multa enim

Coro.

Cõcl. 3.
F

Carens usu rationis si baptizatur sacramentum suscipit.

licent, quæ non expediunt. j. Cor. vj. Responder, & consonat Pe. de. pal. q. iij. art. ij. præsentis dist. Si speretur ipsum redit eorum ad usum rationis: magis expedit tempus expectare, quo utatur ratione: puta de dormiente tempus uigiliæ: & de furioso tempus lucidi interualli. Si uero non speretur: puta de eo, qui incidit in perpetuum impedimentum: uel si imminet mortis periculum: expedit eum baptizare: quia alias exponeretur periculo damnationis: & hoc si sit capax baptismi: puta si non fuit dissentiens contraire usq; ad horam impedimenti usus rationis.

Cōcl. 4. ¶ Quarta conclusio. Accedens fidei secundo modo ad baptismum uolens tamen baptizari, sacramentum recipit: sed non rem, neq; effectum sacramenti. Per effectum intelligo gratiam, & consequentiam eam, & non characterem: quia quicumq; recipit sacramentum: recipit et characterem: ut infra dicitur. Probatur secundum Sco. q. v. dist. iij. quia habens actualiter obicem contra gratiam: puta infidelitatem, uel aliquod peccatum mortale, quod tunc actu uoluntatis committit, uel prius commisit: & nullo modo displicet: nullo modo recipit gratiam: secundum illud Aug. de penitentia. capit. j. & ponitur in litera. Omnis, qui iam se uoluntatis arbiter constitutus est: cum accedit ad sacramentum fidelium: nisi poeniteat eum ueteris uirg, nouam non potest inchoare. Ab hac poenitentia, cum baptizatur, soli paruuli immunis sunt. Et de talibus fictis intelligitur illud Sap. j. Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum. Ad idem addit magister aucto. Hiero. & Ambro. concludens: qd adultis sine fide, & poenitentia uera in baptismo non conferitur gratia remissionis: quia nec paruulis sine fide aliena (qui propriam habere nequeunt) datur in baptismo remissio. Si quis ergo fidei accedit non habens cordis ueram contritionem: sacramentum sine re accipit. ¶ Sed nota, qd fides aliena, sine qua paruulis non datur remissio: non est fides ostentium paruulum ad baptismum: nec etiam baptismus: quoniam si heretici

offerat, & heretici baptizet seruantes debitam formam cum intentione conferendi, & accipiendi baptismum: uere baptizant: & puer baptizatus remissionem originalis peccati recipit: ut dist. sequenti dicitur: sed est fides ecclesiæ. Et sic intelligendum est illud Aug. super Ioan. nem homil. v. Accedat uerbū ad elementum; & sit sacramentum. Et sequitur paucis interpositis. Non quia dicitur: sed quia creditur; creditur non a baptizante, aut baptizato: sed ab ecclesiā militante: alias dixisset: non quia dicit: sed quia crediderit. In adultis tamen requiritur fides propria: non ut recipient sacramentum: sed ut consequantur gratiam, quæ est res sacramenti. ¶ Sed hic opponitur. si in adultis baptismus ut habeat effectum suum, requirit præuiam fidem, & contritionem siue poenitentiam in baptizato: quomodo confert gratiam ex opere operato: immo quomodo confert gratiam: nam gratiam præsupponit: ergo eam non confert. Præsupponit enim fidem, & contritionem, quæ non sunt sine gratia. quoniam et si fides possit esse informis: sed non contritio: quia contritio includit gratiam, sine qua non meretur dici contritio: sed attritio. ¶ Præterea sacramentum poenitentia non præsupponit contritionem: nec bonum motum interiorem poenitentis: sed dumtaxat obicem remotionem: alioquin non esset sacramentum nouæ legis: nec secunda tabula post naufragium: ut arguit Sco. dist. iij. q. iij. Ergo multo magis sacramentum baptismatis, quod est prima tabula: & efficacissimum remedium contra peccatum: non requirit præuiam contritionem in adulto: sed tantum intentionem recipiendi baptismum in fide ecclesiæ. ¶ Ista replica inducitur contra Sco. & suam opinionem de poenitentia. Nam uidetur sibi ipsi contrarius: in eo, qd hic expressè dicit, qd ad consequendum effectum baptismatis, requiritur displicentia peccati mortalis comisi: allegans ad hoc Aug. ubi supra in probatione conclusionis: & hoc negat de poenitentia: cum tamen baptismus sit efficacior ad

Quo
bapti-
mus cō-
fert gra-
tiam ex
opere
operato

delen-
dendum peccatum, quam poenitentia: & minorem requirit dispositionem præuiam in suscipiente, quam poenitentia: quia habet effectum suum in paruulis, & usu rationis priuatis, in quibus poenitentia sacramentum locum habere non potest. Sed posset dici saluando opinionem: qd ad effectum baptismatis in adulto non requiritur contritio proprie dicta, quæ peccatum tollit: sed aliqualis displicentia peccati commissi, uel ad minus non placetia in peccato: quia hoc scilicet habere complacentiam in peccato, effect ponere obicem: & hoc intelligendū est in nomine poenitentia: & contritionis in auctoritatibus allegatis. Sed hæc solutio uerbis sanctorum obuiat, & intentionibus, qui dicunt requiri ueram contritionem. Sed de hoc magis infra de poenitentia. Tenendo ergo opinionem magistri, qd poenitentia sacramentū non deler peccatum: sed presupponit eius remissionem per contritionem præuiam: qd sacerdos absoluendo non remittit peccatum: sed pronuntiat ipsum esse remissum: ratio illa non obuiat conclusioni. ¶ Ad primā autem replicam satis uisum est supra. q. præcedente. quod confert gratiam ex opere operato: non qd non requirat præuiam dispositionem suscipientis: sed quia super gratiā dispositionem suscipientis correspondentem gradū gratiæ addit præcisè correspondentem sacramenti perceptioni. Est etiā prima tabula non sine dispositione præuiā ad dignam eius susceptionem requisita: & cum inclusio ne huius dispositionis restituit naufragū portui gratiæ: ueram in paruulis illud agit immediate in fide ecclesiæ. ¶ Quinta conclusio. Accipiens baptismum secundo modo non fidei recipit rem sacramenti: scilicet gratiam & remissionem culpe, & poenæ. Probatur: quia aliqui baptizati recipiunt rem sacramenti: alioquin non esset sacramentum: sed hæc non recipiunt fidei: ergo illa recipiunt non fidei. Cōsequenter tenet a sufficienti diuisione. Omnis enim accedens aut fictus est: aut non fictus. Maior probata est. Minor est conclusio præcedens. Quod autem gratia ac remissio poenæ & culpe sint res huius sacra-

Cōcl. 5.

menti: patet ex questione præcedenti. ¶ Sexta conclusio. Effectus baptismi sacramentalis in omnibus non fidei accedentibus est equalis. Probatur: quia deus in situens baptismū tāquam signū efficacis gratiæ, aliquam gratiam disposuit regulariter conferre cum illo signo præcisè propter susceptionem huius signi in subiecto disposito. In non fidei: ita qd nulli minorē. Et dicitur effectus sacramentalis: ut dictū est in primo articulo: & ille est equalis in omnibus non fidei: ergo. Cōsequenter nota. & maior patet: quia deus instituit baptismum tanquā signum certum gratiæ, & uniuocū: ergo est certum eius signatum: & ita eera gratia per ipsum significata: cum baptismus in se sit eiusdem rationis in significando. Minor probatur: quia quando aliquid datur præcisè propter aliud: in quocūq; illud, propter, quod datur, est eiusdem rationis ibi & datū est æquale: alioquin non daretur præcisè propter illud; sed aliqua gratia datur præcisè propter baptismum: & illa est eiusdem rationis in omnibus non fidei accedentibus: ergo gratia talis erit in omnibus equalis. Præterea. Deus non est acceptator personarum: ergo ubicūq; est eadem dispositio in subiecto, ratione cuius dat aliquod bonum ibi erit equalis donum. dispositio autem gratiæ sacramentalis est eadem: quia sacramentū baptismatis, ergo equalis donū, quod est gratia. Probata conclusione de gratia, probata est de alijs effectibus, qui sequuntur gratiam: ut patet ex notabili ultimo primi articuli. De characterē autem non habet dubium: ut infra dicitur. ¶ Sed de Remissio culpe, & poenæ est effectus sacramentalis baptismi: quia consequitur opus operatum: & tamen non est æqualis in omnibus suscipientibus: quia minor in paruulis, quibus solum remittitur originalis culpa: in adultis uero maior, quibus remittitur cum originali actualis: sic uni maior poena remittitur, quā alteri. Respondetur: qd effectus baptismi quantum est ex parte sui quantum ad remissionem culpe, & poenæ est equalis: quia remittit oem culpā, & poenā, quā inuenit in subiecto. Quod

Cōcl. 6.
Effectus
sacramentalis
baptismi
in oibus
non fidei
accedentibus
est
æqualis.

Cōcl. 7.

Cōtin-
git in-
equale
gratiam
cōferri
nō sicut
accedē
tibus.

uero uniplurali pauciora, uel nullare
mittuntur: est ex parte subiecti, & non
sacramenti: quia plura, uel maiora de-
bita inuenit, in uno subiecto, quam in
alio. ¶ Conclusio septima. Contin-
git inaequalem gratiam conferri non
sicut recipientibus baptismum: pro-
pter diuersitatem causarum, per se, &
per accidens ad baptismationem, uel
eius effectum inaequaliter concurren-
tium. Probatur quantum ad causam esse-
ntiam principalem, quae deus est: quia li-
cet deus instituerit sacramenta ad deter-
minatam effectum: ut dictum est: non
tamen potentiam suam alligauit sacra-
mentis. Potest ergo uni maiorem gra-
tiam infundere ex sua bonitate, quam prae-
cisae exigat sacramentum, dum nulli dat
minorem: & dicere. Tolle, quod tuum est,
& uade. Volo autem & huic nouis imo-
dare, sicut & tibi. An nō licet mihi quod
uolo facere: an oculus tuus nequam est:
quia ego bonus sum. Mat. xx. ¶ Neque
propter hoc acceptor est personarum:
dum nulli subtrahit, ex suo pacto debi-
tum. Et forte sic maiorem gratiam con-
tulit Paulo, quam eunuchō in utriusque
baptismo: istius per animam: huius per
Philippum: ut habetur Act. ix. & viij. Si-
militer ut ait Sco. Deus praedestinauit
suos electos ad diuersos gradus gloriae:
& ordinato ad maiorem gloriam, ratio-
nabiliter potest conferri minor gratia.
Et potest deus alicui suscipienti confer-
re gratiam praecise illam, ad quam bap-
tismus est determinatus. Et alteri ma-
iorem, quem determinauit ad minorem
gloriam: sed ille ulterior gratiae gradus
non confertur uirtute baptismi: nec re-
gulariter: sed de speciali benignitate
diuina. ¶ Si quantum ad causam meri-
toriam, quae est passio Christi. Nam illa
potest efficacius operari ad gratiam in
uno, quam in alio. Vel quia specialius
oblata pro uno quantum ad intentio-
nem offerentis quam pro alio. Vel quan-
tum ad executionem pro uno oblata in
effectum: pro alio non, nisi in praesentia
diuina. Primo modo, cum Chri-
stus communitate ponitur nosse omnia,
quae deus scientia uisionis: per conse-

quens nouit omnes electos, & ad quem
gradum gloriae sint electi. Potest ergo
pro praedestinato, ad maiorem glo-
riam offerre plenius passionem suam: &
praecipue cum se obtulit pro genere hu-
mano: ad hoc ut impletur praedestina-
tio diuina. ¶ Secundo modo passio Chri-
sti efficacius operatur pro nobis, qui su-
mus in lege euangelica: quam pro patri-
bus in lege moysi: quia obsequium prae-
stitum ad maius bonum retribuendum
acceptatur, quam obsequium praesitum.
Et propter hoc est inaequalitas in susci-
pientibus gratiam per circumcisionem,
& per baptismum propter inaequalem ap-
proximationem, seu applicationem cau-
sae meritoriae ad istos, & illos. Etiam se-
cundum quorundam opinionem in bap-
tizatis antepassionem, & post. ¶ An
autem primo modo scilicet propter spe-
cialem oblationem in uoluntate Chri-
sti sit inaequalitas gratiae in modo bap-
tizatis, dubium est de facto: sed possibi-
litas est ostensa. Similiter quantum ad
susipientes, si comparatur paruulus ad
paruulum, nulla erit ex hac parte inaequa-
litas: quia nullum habent motum liberæ
uoluntatis proprium, propter quem in
uno esset maior dispositio, quam in
alio. Potest tamen esse inaequalitas in
parentibus, patris, & ceteris assisten-
tibus: etiam in baptizante quantum ad
deuotionem, & orationes, & affectus pios
pro paruulo domino oblato. Et propter
horum merita deus potest uni paruulo
conferre maiorem gratiam, quam alteri
in eius baptismo: nō quidem uirtute bap-
tismi praecise, sed diuersitatis meriti assistē-
tium ceterorum. Et forte hoc modo parentes
beati Nicolai, suis orationibus merue-
runt sibi maiorem gratiam, quae erat princi-
piū in eo paruulo tam mirabilis effectus, quod
duobus diebus in hebdomada unica tra-
lactatione contentus manebat. Et quantum
ad hoc magis operatum est pueros baptiza-
ri a bono, ac deuoto sacerdote, quam a
malo: quia propter personalem meritum sacer-
dotis, & eius orationem, cum affectu ante, &
post lectas, gratia puero augetur plus,
quam si a sacerdote indeuoto bap-
tizaretur. Sic etiam eligendi essent patri-

Deu-
tio ba-
ptizatis
patris
auger
paruulo
gratia.

ni, homines iusti, & deuoti. Admonendi
quoque essent circumstantes, ut lemoris le-
uitatibus assisterent deuotione, & ora-
tionibus baptizatori cooperantes ad
gratiae augmentum paruulo impetran-
dum. Haec autem inaequalitas gratiae nō
est ex uirtute baptismi, sed meritorum.
¶ Quantum uero ad adultos: cum illi
per motum proprium possunt esse inae-
qualiter dispositi: & motus magis meri-
torius maiorem consequatur gratiam:
sequitur inaequalitas gratiae propter inae-
qualem dispositionem baptizandorum.

Coroll.

¶ Ex quo sequitur corollarie, quod ceteris
paribus adultus baptizatus non sicut
consequitur maiorem gratiam, quam par-
uulus. Patet: quia paruulus non conse-
quitur gratiam, nisi eam, quae infunditur
praecise ratione sacramenti, id est operis
operati: sed adultus eandem consequitur:
& cum hoc gradum gratiae respondentem
merito proprio, id est bonae uoluntati, quae
uult suscipere baptismum in fide eccle-
siae: fidei quoque & contritionis peccato-
rum commissorum: etiam quantumcumque re-
missus fuerit ille motus. Si autem tale motum
nō haberet: & iam sicut accederet: nec
rem sacramenti acciperet: ut patet ex
praemis. ¶ Sed dist. pono, quod adultus to-
to tempore baptismi uenialiter peccet:
tunc uidetur esse aequantum in dispo-
sitione: paruulus autem nullam habet in di-
spositionem: ergo in illo casu paruulus
habet equalem gratiam, uel maiorem, quam
adultus. Teneat consequentia: quia sicut
dispositio bona baptizandi auget gra-
tiam: ita dispositio mala eam minuit: quia
contrariorum contrarij sunt effectus.
Respondetur: admissio calu dicitur, quod
propter illam in dispositionem non mi-
nuatur gratia adultis: quia peccatum ueni-
ale non phibet gratiam infundi: neque
etiam simul habere actum meritorium.
Siquidem gratia nō minuitur: sed totali-
ter tora auferitur: & hoc nō nisi per pec-
catum mortale. Attamen quia anima nō
potest pluribus actibus equè perfecte in-
tendere: actus bonus, cum quo concur-
rit ueniale peccatum, est minus intensus:
& per consequens minus meritorius, quam
esset, si esset sine illo ueniali. Et per hoc

patet, quod adultus si non posuit obicere pec-
cati mortalis (quia in susceptione bap-
tismatis consentit &c.) habet bonum mo-
tum, & meritorium, quo caret paruulus: li-
cet propter uenialia remissum, cui cor-
respondebat gratia, qua similiter caret
paruulus. ¶ Sequitur secundo: quod stat
de lege ordinata, quod infantes in bap-
tismi innocentia defuncti inaequalem
gloriam sortiantur in beatitudine. Pa-
tet: quia stat eos inaequalem gratiam con-
sequi in baptismo: sed gratiae correspon-
det gloria: ergo. ¶ Octaua conclusio.
Licet baptizati baptismi fluminis, seu
penitentiae recipient effectum baptismi
aquae quantum ad remissionem culpae,
& infusionem gratiae: non tamen regula-
riter quantum ad remissionem poenae.
Prima pars probatur: quia sicut natura
non deficit in necessarijs ad saluandam
uitam naturalem: sic nec deficit deus in
necessarijs ad uitam spiritualem. Ideo
facienti quod in se est, assisistit conte-
rendo necessaria ad salutem: habens ergo
fidem, contritionem, & desiderium
baptizandi, in casu impossibilitatis reci-
piendi baptismum, facit, quod in se est: ergo
ei assisistit dominus in necessarijs. Haec autem
sunt gratiae collatio: & peccatorum remis-
sio. Patet idem per auct. a magistro in
textu adductas. ¶ Corollarium. Bap-
tizatus baptismi poenitentiae non recipit
equalem effectum quoad peccati remis-
sionem, quam quoad gratiae infusionem cum
baptizato tantum baptismate aquae. Pa-
tet: quia exceditur, & excedit. Excedit-
tur quoad primum: quia baptizatus aquae
recipit remissionem omnium peccato-
rum quoad culpam, & quoad poenam: ut pa-
tet quod praecedit. Sed baptizatus baptismi
poenitentiae consequitur remissionem poenae
quantum ad reatum culpae: & secundum quanti-
tatem contritionis: nō autem regulariter
quoad reatum poenae: nisi esset tanta con-
tritio, quae in diuina acceptatione aequa-
ret satisfactionem sufficientem peccatorum,
quae rara est. Item secundum Pet. de pal. q. iij.
huius dist. Cathecumini nō dant eccle-
siastica sepultura, quae tamen datur pueris
baptizatis, licet pro eis orer ecclesia.
Excedit autem quantum ad infusionem

Cōcl. 8.

L
Baptizati
baptis-
mo fla-
minis
aut poe-
nitentiae
recipiunt
effectum
baptis-
matis.

Coroll.

Cōcl. 9. Baptismus sanguinis excedit baptismum suum esse

gratiz: quia gratia contritio infusa maior est gratia baptismali, eo qd ad illam concurrat motus bonus uoluntatis tanquam meritum de congruo, quo caret. baptizatus tantummodo baptismo aquæ. Quod dico tantummodo, dico ad exclusionem adulti, qui contritus baptizatur in aqua. Hic habet duplicem baptismum poenitentiz, & aquæ: ergo recipit gratiam utriusq; , quæ maior est gratia tantum per unum eorum tradita. ¶ No na conclusio. Baptismus sanguinis effectum baptismatis sacramentalis nedum equat: sed abundanter uincit, & superat. Patet conclusio: quia baptismus sanguinis tollit omnem culpam: tollit etiã omnem poenam: admittit recidiam: confert sine mora premium: & tribuit maiorem gratiam: & per consequens gloriam amphiore. Primum patet: quia qui martyrii propter deũ suscipit, se totum deo offert, & facit quantum potest: quia maiore charitatem nemo habet, quam ut animã suam ponat &c. Et per hoc maiorem gratiã cõsequitur: quia gratia infunditur secundũ proportionẽ dispositionis ad eã de cõgruo infusipientis: & per consequens liberat ab omni culpa. Et per hoc patet secundũ, qd tollit omnẽ poenã: quia deus nõ exigit ab homine ultra id, quod potest. Nihil. n. impossibile requirit ab homine, secundũ Hiero. in explanatione fidei: sed offeres se martyrio totum exhibet, quod potest: ideo nihil ultra ab eo exigit: sed martyrio plene satisficit. Quod etiam adimat recidiã: patet: quia transfert hominẽ de statu presentis uitæ per mortẽ ad futurã: & ita de statu meriti, & demeriti. Non. n. accipitur hic martyriũ pro qualibet poena pro christo passã: sed pro morte uoluntariã, aut passiã pro nomine christi cõfessione: siue pro iustitia acceptata. ¶ Per idẽ patet quartũ. Nam martyres euolat ad patriã. Unde beatus Aug. qui orat pro martyre, iniuriã sibi irrogat: in eo utiq; , qd cum nõ dũ putat beatũ: sed suffragio indigere. ¶ Quintũ patet ex primo. Et illa conclusio quã & intelligenda de martyrio propria uoluntate passio: propter martyrium paru-

lorum in uteris matrum cum matribus matrum pro fide Christi extinctorum: quia licet gratiã consequantur, perquam saluentur: tamen certum non est, an maiorem consequantur, quã consequerentur per baptismum aquæ: quia ratio ad conclusionẽ in illis locum non habet. Verum quantum ad characterẽ deficienti arguuntis, & poenitentiz baptismi: quia hunc solum imprimat baptismus aquæ, qui solus est sacramentũ. Cõsonat Pe. de pal. dist. præcedenti. q. iij. Ex illis patet, quod horũ baptismorum sit alio præstãtio in ordine ad suos effectus. Nam habent se, ut excedentia, & excessã. Baptismus poenitentiz excedit ceteros: quia solus iterabilis. Baptismus aquæ excedit: quia solus imprimat characterẽ. Baptismus sanguinis: quia solus meretur aureolam: cõsummat gratiã: & introducit ad gloriam: habet etiam in ecclesia honorabiliorem sepulturam: quia paruuli non uenerantur: ut innocentes martyres: secundum Pe. de palude. ¶ Si queris de sanctificatis in utero, quo baptizantur baptizantur. Dicunt quidam: qd baptismus flammis extendendo nomen, ita qd baptismus flammis dicatur generaliter iustificatio, impij, & secundum hoc includitur in baptismo aquæ, & sanguinis. Sed quia baptismus est uia ad iustificationẽ, & iustificatio effectus baptismi: uidetur magis congruum: qd sanctificati in utero non sanctificentur per aliquod genus baptismi: sed per miraculum, & potentiam spiritus sancti, qui suam potentiam sacramentis non alligauit. ¶ Quãtum ad articulum tertium est primum dubium. An iustificati in utero, uel poenitentiz baptismi sint baptizandi: quod mouet Sco. q. j. dist. præsentis. & Pe. de palu. dist. vj. q. j. ar. ij. & iij. Et uidetur, qd non: quia non est opus ualentibus medico Marth. ix. ergo nec medicina: baptismus est medicina: igitur. Item nihil in dei operibus debet fieri frustra: sed uetus baptizatus nihil recipit per baptismũ cum prius habet, quod baptismus præstare solet: immo uidetur iniuria fieri sacramento: quia assumitur ad significandum lotionẽ animæ a peccato: quæ tũc nõ

Arti. 3. Dub. 1. M An iustificati in utero, uel poenitentiz baptismi sint baptizandi

Quid & paruulis martyrio in utero

fit: & sic erit signum falsum. In oppositum est illud Ioan. n. iij. Nisi quis renatus &c. ¶ Respondetur cum Scot. qd post baptismum per modum præcepti promulgati, quilibet uiaior quãtũcũq; iustificatus, qui non est baptizatus in aqua: & cum quo christus specialiter nõ dispensauit: tenetur ad baptismi suspensionem affectu: & pro loco, & tẽpore effectu. Huius ratio est mandatum christi uniuersale neminẽ excipiens. Lex. n. uniuersaliter promulgata omnes obligat uniuersaliter. Et illa lex promulgatur uniuersaliter, quæ nullum excipit. Talis fuit lex de baptismo suscipiendo. Nisi quis renatus fue. &c. Probatur idẽ congruitate. Cõgruum fuit, & rationale omnes de lege christiana habere si gnum, in quo cõuenirent inter se, & distinguerentur ab alijs: ut sup. dictum est de institutione sacramentorum in genere. Vno, & discretio hæc fit in genere secundum iudicium: ecclesiæ militantis per suspensionem baptismi, per quã fideles de ecclesia esse iudicantur tanquã per signũ exterius sensibile: de quo iudicat ecclesia militans: per ecclesiã uero triumphantem fit hoc discretiois iudicium per characterẽ: ut dicit Rich. quẽ nõ recipiunt iustificati in utero, uel baptizati baptismo poenitentiz. Quã uero baptizati baptismo sanguinis non tenentur, ratio est: quia non manent uiatores: ipso enim martyrio uitam hanc finiunt: & ad terminum uitę perueniunt: si tanquã per miraculũ resuscitarẽtur: tenerentur ad baptismũ aquæ eadẽ ratione, qua ceteri: ita tenet Holkor q. j. & iij. ¶ Præterea, ut arguit Scot. ibidẽ. Quilibet uiator tenetur esse membrum ecclesiæ militantis: non tantum in notitia diuina: sed etiã quantum ad notitiã aliorũ mēbrorũ: cũ quilibet habet cõmunicare in his, quæ pertinent ad obseruantia legis: & eos non scandalizare. Si autem non acciperet sacramentum, per quod fit membrum ecclesiæ secundum eius iudicium: non esset aptus ad cõmunionẽ cum alijs mēbris in multis actibus pertinentibus ad ecclesiã: scandalizaret etiã actiue alia mēbra, quæ haberent occasiõ-

nẽ iudicãdi eũ tanquã cõtẽptorẽ cõmunitatis, uel gratiæ. ¶ Præterea: qui potest ex actu facili magnã gratiã acquirere: si negligit illum actũ, uidetur gratiam cõtemnere: uel saltẽ eam non appreciari, quantum est appreciabilis: sed per baptismũ, qui est actus facilis, potest gratiã magnã nõ baptizatus acquirere: quia quantum cũq; perfectio, & per præuã contritiõnẽ iustificatio, si accedit ad baptismum: de lege cõmuni augetur gratia: & per consequens si negligit, uidetur contemnere gratiam: & alijs dat occasione iudicandi se, ut gratiã contempserit. ¶ Et ista ultima argumenta uidentur concludere: qd utens ratione, & baptismi gratiã cognoscens: tenetur non disterre baptismum: dũ opportunitatem accipiendi habere poterit. Declaratur etiam conclusio exemplis apostolorum, qui post eorum electionem, & iustificationem: priusquã mitterentur ad baptizandum baptizati sunt: ut sup. dictum est q. ij. dist. ij. ¶ Item Cornelius centurio cum suis baptizatus est a Petro: post eorum iustificationem, & acceptionem spiritus sancti. Unde ait Petrus Actum x. Nũquid aquam quis prohibere potest, ut non baptizentur hi, qui spiritus sanctũ acceperunt, sicut & nos: & iussit eos baptizari in nomine Iesu Christi. Sic Actũ vii. de euncho candactis reginæ, qui prius corde credidit, & iustificatus fuit: & post a philippo baptizatus. ¶ Et dicitur notanter nisi deus dispensauerit &c. propter uirginem gloriosam: quia de illa dubium est: an sit baptizata: licet probabilius sit eam esse baptizatã, quã eius oppositum: qd si baptizata non est: dispensatum fuit cum ea. Et fuit ratio dispensandi: quia forte habuit in conceptione filii istã plenitudinẽ gratiæ, ad quã dispõsit eam peruenire. Nulla uero uidetur ratio fuisse dispensandi cum apostolis. Nec ulla utilitas consecuta. Non enim baptismum carentes fuissent per hoc deo gratiores: aut ecclesiæ utiliores: immo minus grati, & minus idonei. Item fuerunt a Christo sacerdotes facti: ergo merito prius habuerunt ianuam omnium sacramentorum baptismũ,

An uirgo gloriosa sit baptizata.

ut arguit Scotus, & paruit supra dist. j. q. iij. H. Conformiter respondet Petrus de pal. dist. vj. q. j. arti. ii. ad dub. um motum: & late prosequitur Scotus ubi supra. Per hoc ad rationes dubii dicitur, quod uolentibus non est opus medicina curativa: sed opus est medicina praeseruatua; & perfecta: baptismus autem non solum curat morbum peccati, sed etiam gratiam auget: & fomitem minuit, ac caractere animam perficit, & eam conseruat, & distinguit. Ad secundam patet: quod iustus non frustra suscipit baptismum: quia gratia habita augetur, & obedientiae meritum recipit etiam characterem: & fomes peccati minuitur. & pena debita peccatorum tollitur: nec fit iniuria baptismi: nec est signum falsum: quoniam significat gratiam in fieri, aut in esse. Unde est uerum signum quantum ad utrumque, quantum scilicet ad gratiam praesistentem, quae inest: & quantum ad gradum augmenti gratiae, quae inest. Et si quis ante baptismum peruenisset ad plenitudinem gratiae, ad quam praesens est in uia: ponamus ita; tamen in eo augetur meritum obedientiae praecipue diuino: potest enim habens huiusmodi plenitudinem gratiae addere opera meritoria. Vnde & uirgo gloriosa: si in conceptione uerbi recepit totam gratiam: & peruenit ad terminum gratiae: non tamen ad terminum meriti: si quidem meruit usque ad terminum uig. Dubitatur secundum: an paruulus in utero matris sit baptizandus. Dicendum breuiter quod licet possit in eo sanctificari. Cuius ratio est secundum Alex. Tho. Sco. & ceteros: quia puer in utero matris non potest aqua lauari, nec contingi: quauis Alex. & Tho. alias rationes quorundam recipient, a quibus non recedunt: stantes in dicta ratione. sicut enim paruulus in utero matris potest habere baptismum fluminis: ut patet de sanctificatione in utero Hieremiae: Ioanne; uirgine Maria: & etiam baptismum sanguinis. Nam si quis persequitur matrem grauidam: persequitur, & paruulum in utero: ergo similiter sicut mater occiditur pro iusti-

tia: ita paruulus pro iustitia occiditur: etiam si intentio intersectoris non feratur nisi ad interfectionem matris: ut dicit Rich. Nam una occisione mater, & paruulus occiduntur. Concordat (ut uidetur) Pet. de palud. dist. iij. q. j. arti. iij. & Sco. dist. iij. presenti. q. iij. Si autem paruulus, extra uterum occideretur pro fide, uel iustitia non baptizatus: si in utero occiditur, uel iustitia non habet effectum baptismi: & saluaretur; ergo eadem ratione si occiditur in utero matris, ex simili causa. Et dicitur notat per pro fide, uel iustitia: quia si occideretur ex alia causa, ut odi operetur, uel patrie uel multiplicationis: non censetur baptizatus baptismi sanguinis. Unde si paruulus ad baptizandum portatus occideretur, ne baptizaretur: creditur baptizatus baptismi sanguinis: non autem si ex alia causa occiditur: non propter christi legem: etiam si ablui possit in utero matris: uel debita forma uerborum, reciperet uerum baptismum. Unde si de matre uiua in periculo inbris scinderetur: quod tamen fieri non debet propter praecipuum. Non occides. Vnde de Pe. dist. vi. q. j. arti. j. Mulier uiua non debet scindi, ut puer uiuus baptizaretur. Et si mulier est ad mortem damnata: differatur executio usque post partum: ne pereat innocens cum nocente. Et de pgnis. l. pregnantis. Nec licet matrem sic damnatam occidere, ut puer uiuus inde extrahatur. Et si mortua est, sepeliri non debet, donec fetus extrahatur. Si uero (ut aliquibus placet) puer adhuc latens in utero matris, quamuis matris coniunctus, aqua corpus eius contingente ablueretur, uel aspergeretur: licet debita intentione, & forma: uere paruulus baptizaretur, & saluaretur: ut inquit beatus Thomas reddens rationem, quare mater scindi non debet: si tamen mater mortua, praesumeretur puer adhuc uiuere, aperienda esset mater: & puer baptizandus: ut dicit Alexanus. Ex illo sequitur: si puer conuoluerit in aqua uoluit perfunderetur: ita quod aqua non tangeret, puer uero corpus ceteris adhibitis intentione

Mater uiua scindenda non est

scilicet, & forma, puer non baptizaretur. Sed quid, si non totus est clausus in utero: sed scilicet aliqua pars appareat: ita quod illa aqua aspergi possit. Dicitur concorditer doc. Si apparet pars principalis, ut caput, uel pes, potest in illa parte baptizari. Et hoc simpliciter dicit Scotus. dist. presenti. q. iij. ita quod si postquam nascitur, non debet rebaptizari. Non enim est uerisimile, quod in die pentecostes baptizati. (Actuum. iij.) numero, 3000. fuerint toto corpore abluti: sed secundum faciem aqua aspersi: uel quantum ad caput perfusi. Si autem apparet pars minus principalis, puta manus, uel pes, quibus quidam dicant, quod uel illa pars, uel paruulus secundum illam partem non sit capax baptismi: dicit tamen Scotus, quod illa pars sit baptizanda: quia in illa parte est tota anima licet non omnis sensus, sicut in capite. Si autem nasceretur, ad cautela sub conditione rebaptizandus esset. Satis consonat Thom. dist. iij. arti. j. Credendum est autem, quod deus suppleret id, quod impotentia impeditur. Talis etiam si mortuus nascitur, repellendus est in si mortuo bene dicitur. Sed contra responsum de puero secundum se totum in utero clausum arguitur. Nulli statui hominis pracluditur uia salutis ab eo, qui uult omne hominem saluos fieri, qui quousque prior est ad miserendum, quam ad puniendum. Sed paruuli in utero matris clausi homines sunt: cum iam sint animam rationalem sortiti; & sunt in periculum animarum propter originale peccatum contractum, & corpusculi teneritudine: ergo illis sicut ceteris statibus est de remedio salutis prouisum: sed non nisi per baptismum: uel assignetur aliud remedium. Ad hoc respondet Alexan. & sanctus Thom. ubi supra dist. vj. ar. j. quod quia paruulis in utero matris non est prouisum de remedio: non est ex defectu misericordiae dei, sed quia non sunt capaces illius remedii: puta baptismi ordinati, secundum legem communem contra originale peccatum. Sed haec solutio non satisfacit: quia admittit, quod paruulis pro-

isto statu non est prouisum de remedio salutis: quod uidetur repugnare misericordiae diuinae: quae, ut communiter loquuntur doctores, nullo unquam tempore post lapsum reliquit hominem sine remedio. Unde si paruuli non sunt capaces remedii baptismi in utero: debuit aliud remedium institui, cuius posset esse participes, & capaces, sicut in lege Moyse: quia femellae non fuerunt capaces remedii circumcisionis, pro eis aliud fuit remedium: ut supra habitum est. Quod ergo erit remedium generale pro paruulis in utero existentibus: nullum manifestat ecclesia. Sed sensum domini quis cognouit: aut quis consiliarius eius fuit. Ex sua misericordia dominus praedito homini remedia constituit, quae, & quando, & quomodo uoluit, quae sine remedii iuste dari potuit. Et quod dicit ei. Cur ita facis: aut signum tuum fistori tuo: cur me fecisti sic. Nam quocumque uoluit, fecit: & quod uoluit: eo quod uoluit, iuste uoluit, & fecit. Voluit itaque remedia instituire contra morbum peccati in ecclesia: per sacramenta dispensanda his, qui non esse poterat ecclesiae. Eorum uero, quod nondum in lucem notitiae prodierunt: remedia in sua praesentia sola constituit, quos cum uoluerit sine exteriori remedio, & sanctificare, & saluare potest: sicut factum est de quibusdam scripturae testatur: in super quod paucis in privilegio factum est: potest quibuscumque uoluit impartiri: qui potentiam suam sacramentis non alligauit. Hinc consulti Ioannes Gerson parentibus: quatenus deuotis orationibus, ac bonis operibus paruulis suis gratiam impetrare nitantur. potens enim est dominus in utero sanctificare, quos nouit ad natiuitatis ortum non peruenturos: licet de hoc certitudine non habeamus, misere enim, cui uult, & quem uult, indurat. Quod uero sancti dicit nullum nisi regeneratum saluari posse: loquuntur secundum legem communem: non prauidendo specialibus privilegijs, ac diuini dispensationibus. Et si quis querit an baptizata matre, infans in utero tanquam pars eius baptizetur: Dicendum, quod non, ut dicit Aug. contra Iulianum

Quod remedium pueris in utero uisum contra mortale peccatum.

Nota dum.

An baptizata matre

cur puer in utero
 num de conse. distin. iij. Si quis quid. ga-
 licet puer sit continuatus uisceribus ma-
 tris propter eius nutritionem: non ta-
 men pars matris: quoniam personaliter
 distinctus a matre uiuens uita sua: scilicet
 anima rationali infusa non anima
 matris: ut uult sanctus Tho. ubi supra.
 Nunc autem baptismus unius personæ,
 non habet effectum in alia persona esse
 ritualiter, & substantiualiter ab ea discreta.
 Tertiò dubitatur, an necessaria sit tri-
 na immersio ad baptismatis ueritatem.
 Respondet Alexan. & Tho. cum baptis-
 mus sit lotio: lotio aut fieri potest immer-
 sione: superfusione: & asperzione. quo-
 cunq; modo aqua tangitur corpus ba-
 ptizati: siue totum: siue pars: cum debi-
 tis intentione, & forma: uerum baptis-
 ma confertur. Vnde apostoli multa mi-
 lia una die baptizantes. Actuum. ij. & iij.
 non poterant omnes immergere: sed
 asperzione, aut superfusione baptiza-
 bant. Etiam non nunquam immersio fie-
 ri non posset, nec deberet: ut habet Pe.
 de pal. dist. iij. q. iij. ut puta, si ecclesie
 illius consuetudo non habet immersio-
 nem. Si puer est propinquus morti, nec
 potest expectare trinam immersionem.
 Si forte puer propter teneritudinē non
 potest ferre immersionem: si sacerdos
 foret debilis manibus, non potens tene-
 re puerum, si fuerit aqua modica: sicut
 de sancto Romano legitur, qui attulit
 aquā in urceolo beato Laurentio, ut ba-
 ptizaretur. Non enim refert: secundum
 Holkot. q. j. utrum parum, uel multum
 in fundat de aqua de conse. dist. iij. Nec
 quemquam sufficit, q̄ possit heri asper-
 sio: si infans non fuerit plene natus: si
 natus propter nimiam debilitatem im-
 mersionem non posset sustinere: uel ex-
 pectare propter periculum mortis. In
 omnibus his casibus, & similibus asper-
 sio sufficit: alias seruanda est consuetudo
 ecclesiarum, in qua baptismus cele-
 bratur immergendo, aut aspergendo:
 etiam semel, uel tertiò immergēdo, aut
 aspergendo: quia utraq; immersio una,
 & trina mysticas habet significationes,
 quæ tamen non sunt de necessitate sa-
 cramenti. De hoc beatus Grego. ad Leā

drum episcopum: de conse. distin. iij. de
 trina. ¶ Dubitatur quartò de paruulis ex
 positis, siue inuentis, an sint baptizā-
 di. Respondetur secundum Sco. dist. præ-
 senti. q. ult. & Robertum Holkot. q. j.
 quarti, & habetur casus de conse. distin.
 iij. paruulos. &c. placuit, q̄ si inuenian-
 tur certa signa, q̄ non est baptizatus:
 sicut mulierculæ solent eum eo ponere
 sal: sicut cum deportantur ad baptismū
 & tunc absq; hesitatione baptizandus
 est paruulus abloure. Si autem non in-
 ueniantur aliqua signa: nec habentur
 uicinarum testimonia, q̄ baptiza-
 tus est: baptizandus est: & tutius sit, si
 addatur conditio. Si baptizatus es: non
 te rebaptizo: ut de baptismo, & eius ef-
 fectu. c. de quibus dubium est. & de hoc
 casu loquitur Leo de conse. distin. iij.
 Si nulla. & in c. præcedenti. Cum itaq;
 (ubi dicitur) Non potest in iterationis
 crimen uenire, q̄ omnino factum esse
 nescitur. ¶ Sed hic queritur: si infan-
 tus esset moriturus: & aqua haberi non
 posset propter putei altitudinem, aut flu-
 uij. Vtrum si puer proiceretur in flumē
 uel puteum intentione baptizandi, cū
 debita uerborum forma simul prolata:
 an esset baptizatus. Respondet Scot. q.
 iij. distin. v. querens generalius. An ali-
 quis debeat ministrare baptismum, dum
 præsumitur baptismationem ue. gere in
 periculum uitæ eius, qui baptizatur. Et
 dicit: aut talis præsumptio est certa: &
 ex signis certis: ut in casu præmissis: ubi
 certum est ex ratione talis actus submer-
 sionis mortem subsequi. Et cum tali cer-
 titudine nullo modo proiciendus est
 paruulus in puteū, uel flumen: quia hoc
 faciēs peccaret mortaliter occidendo.
 Et quilibet teneret magis uitare pecca-
 tum mortale in seipso: q̄ querere salutē
 proximi: quia ordinata charitas magis
 est ad seipsum. Simile supra dictum est
 de incisione matris. ¶ Dicit secundò, q̄
 puer in casu sic proiectus non sit bap-
 tizatus: ablutio enim dici non potest: sed
 submersio: quia ablutio ordinata est ad
 uitam ablutio: non sic talis projectio. Vn-
 de in casu isto aliquis pannus demitten-
 dus esset in flumen, uel puteum, si non
 habe-

Dub. 4.
 De paru-
 liss ex
 positis
 quid.

Si infan-
 tus est
 mori-
 turus
 & aqua
 non
 possit.

De con-
 sciētia.

haberet uas, in quo posset hauriri: & si
 exigeret altitudo scindēdū esset pepulsi,
 uel pallium: ut haberetur longitudo suf-
 ficiens ad tangendam aquam: & de illo
 pāno exprimenda foret aqua, qua asper-
 geretur; & aspergendo baptizaret puer.
 Consonat Pe. de pal. dist. vj. q. j. arti. iij.
 ponens ad hoc certas rationes. Et Hol-
 kot. q. j. quarti. Si uero præsumptio de
 periculo mortis imminens ex bap-
 tizatione paruuli non esset certa: sed leuis,
 aut irrationabilis: ut si paruulus esset de-
 bilis, & iam moriturus: & quis præsume-
 ret, q̄ per contactum aquæ moreretur.
 Est præsumptio erronea: quia non ob-
 stante puerum debet baptizare. ¶ Sed quid,
 si quis habeat firmam conscientiam de
 acceleratione mortis talis infirmi per
 baptismationem eius. Respondet Scot. ubi
 supra. q̄ si nullus alius adsit, qui baptizat.
 conscientia talis facit eum perplexum.
 Et licet nullus perplexus est ex lege diui-
 na, potest tamen aliquis perplexus esse
 ex erronea conscientia. Et ita est de il-
 lo: si enim baptizat, damnatur: quia cō-
 tra conscientiam agit ad mortem tol-
 lendam pueri contra diuinum præcep-
 tum, ut sibi testatur conscientia. Si nō
 baptizat puerum morientem: reus est
 dānationis pueri, cuius uitam æternā
 posset saluare: & non facit: Necessē
 ergo illi est dimittere illam conscientia:
 nec aliud est remedium uitandi pecca-
 tum mortale in tali casu. ¶ Et satis ra-
 tionabiliter apparet: q̄ illa præsumptio
 est fatua, & irrationabilis: quia non
 multum nocet infirmo grauius: parum
 aspergi aqua in capite. Et si forte frigi-
 da noceret, saltem tepida non nocer-
 ret: quia paruuli tenerrimi pro reme-
 dio balneantur aqua tepida. Et conse-
 quenter querit Scotus. Nunquid bap-
 tizans cum ista erronea conscientia
 est irregularis, si puer moriatur. Re-
 spondet: non est: quia non est ho-
 micida, licet credat se esse homici-
 dam. Ideo stante consciētia, teneret se
 tenere tanquam irregularem. Amota
 tamen conscientia, non oportet dispen-
 sationem querere: quia nunquam fuit
 irregularis. Verum Holkot in casu sup

Habens
 hanc cō-
 sciētia
 an sit ir-
 regula-
 ris.

posito de puero proiecto dicit, q̄ si in
 casu necessitatis puer sic projector, &
 moreretur: credo: q̄ saluaretur: deo
 perficiēte id, quod ab hominibus sit im-
 perfecte. Si autem euaderet mortem, ef-
 fer sub conditione rebaptizandus. Rich.
 & communiter alij consentiunt Scot.
 addit, & Pe. de palude cum Richardo aliā
 rationem: quia in casu non est ablutio
 pueri. Nā qui aqua ablutur, primò aqua
 operitur in toto, uel in parte: & postea
 discooperitur. Et propter primum, bap-
 tizatus repræsentat christi sepulturam; &
 propter secundū resurrectionē. ¶ Sed rō
 illa parū concludit: quia per solam asper-
 sionem, potest fieri baptismus: & tunc
 uel pars non operitur primò: & postea di-
 scooperitur. Quia possumt guttulæ asper-
 se adherere corpori: nec est necessitate,
 q̄ abstergantur. Vnde lotio in diffi-
 nitione baptismi dicit generaliter oēm
 contactū aquæ fluidæ, quæ humectat nu-
 dum corpus, uel eius partem. Et per hoc
 etiā posset solui ratio Scoti, cui etiā in-
 nititur Rich. & Pe. scilicet q̄ actus ille
 projectionis nō est ordinatus ex sui na-
 tura, ut puer abluatur: sed ut submerga-
 tur, quoniam diceretur, q̄ sufficeret. q̄ ex
 intentione proiectis ordinatur ad ab-
 lutionē, quem proiectis intendit. ¶ Et
 uideretur dictū Holkot non improbabile.
 Nam posset casus nō omnino dissimilis
 contingere: posset enim puer de mani-
 bus sacerdotis dum immergeret in fon-
 tē; & uerba cum intentione proferreret,
 elabi: & priusquam de fontis profundo
 leuaretur, extingui: puto, q̄ non ne-
 garetur baptizatus: licet actus ille etiam
 ad submerionem ordinaretur. Vide hic
 Panor. de bap. & eius effectu. c. nō ut ap-
 poneres. ¶ Si queris: quid si puer in cri-
 bro, uel calatho cum fune submitteretur
 in puteum: ita ut aqua subintrans
 corpus pueri tangeret: cum intentione,
 & forma debita: & inde extraheretur:
 an esset baptizatus. Respondent om-
 nes, q̄ sic: quia non est de necessitate
 baptismi, q̄ baptizans puerum mani-
 bus suis contrectet: sufficit, q̄ abluat
 immersione, uel asperzione: dum ta-
 men idem sit, qui abluat, & uerba

Si dimittit
 in puteum
 an sit bap-
 tiza-
 tus.

proferat: ut infra dicitur. Nec est cura si multum, uel parū aq̄ habeatur, sc̄dm Holkor. q. j. quarti. de cōse. dist. iij. nec quemquam. Vnde de cribro tantūdem potest exprimi, ut puer aspergatur. ¶ Dubitatur ultimō. Vtrum infantes infidelium inuitis parentibus sint baptizandi; & adulti ad baptismum compellendi. ¶ Circa primum recitat Durandus tres opiniones cū suis motiuis, quas etiam recitat. Pe. de palude. distinctione præfenti. quæst. iij. arti. ij. & rationes earundem soluit late multum. Prima opinio duo dicit. Primum, quod principes terreni possunt licite, immo merito auferre pueros iudeorum, qui sunt in dominijs suis, & eos baptismum offerre. Secundum, quod puer sic baptizatus recipit uerum baptismum. Primum probat: quia magis occurrendum est periculo mortis æternæ, quam periculo mortis temporalis: sed puero existente in periculo mortis temporalis subueniendum est etiam inuitis parentibus: etiam si ex malitia uellent puerum occidere: ergo &c. Hæc autem subuentio fit per baptismum: quare licet eos inuitis parentibus baptizare. ¶ Præterea quilibet homo magis est dei, a quo habet animam, & corpus, quam parentum, a quibus solum habet corpus: ergo iniustum non est, si pueri auferantur de parentibus, & consecrētur deo. ¶ Præterea specialiter probant quoad pueros iudeorum, & bona seruatorum sunt dominorum suorum (extra de iudæis, & sarra, sicut iudæi.) sed filij sunt res quedam parentum: ergo sunt in potestate parentum: possunt ergo eis uti, ut rebus suis offerendo eos ad baptismum. Et confirmatur: quia principes christiani (ut domini iudeorum) possunt eorū filios uendere in seruitutem terrenam: ergo a fortiori ratione possunt eos offerre in seruitutem diuinam: quod fit per baptismum: immo uidetur: quod in hoc mereantur: si hoc faciant propter dei honorem, & puerorū salutem. ¶ Scdm probat: quia ad susceptionem baptismi sufficit, quod non inueniatur in suscipiente obex contrariæ uoluntatis: ut patet in paruulis

christianorum: qui ante baptismum patres sunt paruulis iudeorum. Hic autem obex non est in paruulis ratione carentibus: ergo suscipiunt uerum baptismum. ¶ Secunda opinio est huic contrariæ quantum ad utrumque, quam ex animo uidetur amplecti Petrus ubi supra: saltem quoad primam partem. Sed de secunda suspensus manet, sicut & Durandus. Vnde autem opinio ista quod non licet paruulos auferre inuitis parentibus, & offerre ad baptismum quoad primum. Et si de facto baptizentur, nihil fit: nec suscipiunt sacramentum. Primum probat: quia quamuis aliquis posset esse seruus aliorum quantum ad opera ciuilia: in his tamen, quæ eis competunt iure naturali, uel diuino, non sunt serui: sed liberi; pot. n. seruus comedere, & liberare, & matrimonium contrahere inuito domino: ut habetur de cōiugio seruorū. c. i. & hoc iure naturali. Potest et inuito dño credere in deum, & hmoi, quæ pertinent ad ius diuinum: ad quæ etiam spectat baptizari. Cum ergo cura paruulorum iure naturali, & diuino quantum ad hoc competat parentibus: non possunt eis licite auferri, ut baptizentur: licet possint eis auferri: ut uedantur ad opera ciuilia. ¶ Præterea non habet dominus temporalis maiorem potestatem in filios, quam parentes: quoniam a seruitute parentum deriuatur seruitus filij: sed princeps non habet cōpellere iudæum ad susceptionem baptismi: ut habetur. xlv. dist. c. de iudæis. ex concilio toletano ubi dicitur. De iudæis, præcepit sancta synodus: nemini deinceps ad credendum uim inferre. Et eadem distinctio. Qui sincera dicitur. Qui sincera intentione extraneos a christiana religione ad fidem cupiūt rectam producere, blademis debet non asperitatis itudere: ne quorum mentem reddita ratio a plano poterit reuocare, pellat procul aduersitas. ergo non debet eis inferri uis auferendo filium, ut baptizetur: cum uoluntas filij paruuli sit uoluntas patris, quouisque peruenit ad usum rationis. ¶ Præterea arguunt: si hoc licitum esset probabile est, quod primi

etiam sancti, & rectores ecclesiæ: hoc cōsulissent terrenis principibus, quos habuerunt sibi ualde fauorabiles: ut Syluester Costantinensis: & Ambrosius Theodosium: quod tamen nullibi legitur factum. ¶ Secundum probant: quia ad susceptionem baptismi non sufficit ex parte suscipientis, quod non inueniatur obex contrariæ uoluntatis: sed requiritur intentio suscipiendi baptismum directam, uel interpretatiuam. Quod patet: quia si aliquis adultus nunquam intentionem baptizandi habuisset: nec de fide, aut baptismum aliquid audiuisset: & esset in solo originali, & dormiens baptizaretur, nihil fieret: ut patet ex præmissis: quamuis in uoluntate eius non esset obex. Requiritur ergo uoluntas suscipiendi baptismum directam in adulto: & interpretatiuam in paruulo. Sola autem uoluntas parentum est uoluntas paruulorum interpretatiua: antequam habeant usum rationis. Ideo si contra uoluntatem parentum baptizarentur: non est ibi uoluntas: nec directam, nec interpretatiuam. ¶ Tertia opinio est quasi media: hæc tenet, quoad primum: quod non sit licitum filios iudeorū baptizare inuitis parentibus: cū secunda opinione: & tamen dicit, quod si fiat, est uerum sacramentum: & uere baptizati sunt paruuli. Primum probat rationibus secundæ opinionis. Secundum sic ostendit. Nam non maius ius habet infidelis filius suis, quam christianus in suis: sed filius patris christiani si baptizatur inuitis parentibus, recipit uerum baptismum: ergo similiter si filius infidelis baptizatur inuitis parentibus, recipit baptismum uerum. Et pro illo est cap. paruuli alio de cōse. dist. iij. ubi dicitur. Paruuli alio proficere baptizantur: quia adhuc loqui, uel credere nesciunt: sicut etiam egri, surdi, & muti, quorū uice alius proficetur: ut pro eis respondeat, dum baptizantur. Vbi nulla fit mentio de parentibus, nec determinatur persona, que pro eis respondeat. ¶ Durandus cū Petro, ut supra assentit secundæ opinioni quoad primum dictum. scilicet non licet principibus paruulos iudeorum auferre parentibus, & eos baptismum offerre. Sed secundum, scilicet

si de facto baptizantur: an sit uerum sacramentum dubitat: & dat uiam soluendarum probationes, quod sit uerum sacramentum. ¶ Richardus dicit dist. vi. art. ij. q. iii. quod non est consuetudo in ecclesia: nec esse debet, quod paruuli iudeorum, & paganorum, inuitis parentibus baptizentur: non tamen hoc dicit ea ratione, qua opinio secunda prædicta: sed alia. Quæ est: quia aut baptizati restituerentur parentibus ad nutriendum: aut non. Si sic: parentes eos inducerent, & assuefacerent ad suos errores: & ad christianæ fidei contemptum: ita ut etiam adulti contemnerent sacramentum, quod ignorantes inuitis parentibus recepissent: quod esset in sacramenti fidei dehonorationem. Si autem non restituerentur parentibus: esset periculum paruulis: ne parentes eos interficerent: ut non fierent christiani. Et præterea fieret eis iniuria: quia ius habent in corporibus eorum, quamdiu usu lib. arb. carent: postquam autem habent lib. arb. incipiunt esse liberi: & tunc possunt, si consentiunt, inuitis parentibus baptizari. ¶ Subdit, quod possit dici secundum aliquos: quod si esset consuetudo in ecclesia: ut deo consecrati nutrentur de facultatibus ecclesiæ: nec parentibus restituerentur: tunc bonum esset eos inuitis parentibus baptizari: ac per baptismum eos superiori domino consecrare: sed consuetudo ecclesiæ non est talis. Ex quo dicto uidetur consentire primæ opinioni in secundo eius dicto: quod si paruuli infidelium inuitis parentibus baptizarentur: uerum baptismum perciperent. ¶ Scot. uero quæst. ultima huius distincti. primæ opinioni consentit, secundum quem respondeo ad dubium, quod principibus non solum licet: sed debent auferre paruulos a dominio parentum uolentium eos educare contra cultum dei: dum hoc facere poterunt cum bona cautela: ne parentes cognoscentes hoc futurum: occiderent paruulos suos. Probat. Nam in paruulo deus habet maius dominium, quam parentes. Et uniuersaliter in potestatibus ordinatis: potestas inferior non obligat in

Opinio
Richard.

Opin.

Opinio
Scot.
S
Principes
debet
auferre
pueros
a
parentibus
infidelibus.

bis, quæ sunt contra superiorem: ut dicit August. de uerbis domini homil. vi. & allegat Magister dist. ult. lib. ii. Si illud iubet potestas, quæ non debes facere: in hoc contemne potestatem: timen do potestatem maiorem. & declarat in exemplo de curatore, & proconsule: & de proconsule, & de imperatore: & de imperatore, & deo. Et per hoc magis compellendus est quilibet obedire dño superioris, quã inferiori, immo compellendus est obedire domino superiori contra inferiorē. Et ideo si Titius seruus sit Petri: & Titius uti uoluerit seruo suo cōtra dominum Petri: magis cogendus est seruus Titii seruire Petro (quia superior est Titio) quã Titio. Maxime ergo debet princeps zelare pro seruando domino supremi domini. s. dei: & per consequens auferre paruulos &c. ¶ Et dictum est notanter princeps: quia forte singulari, ac priuata personæ non licet, quæ nullā habet superioritatem in parente: sicut nō liceret priuata personæ iniuste ab alio detenta propria auctoritate recipere, & uero domino restituere: nam ad iudicem, & reipublice rectorem hoc pertinet. ¶ Dicitur etiam: dum modo facere cū bona cautela potest &c. quia nisi caueretur periclitatio puerorū: magis nocuumentum asserret paruulis, quã salus. Et quia satis graue est cauere hoc periculum: ideo estimo ecclesiam hanc consuetudinem non habere: & per hoc soluta est ratio Richar. Faciunt etiam pro responsione rationes primæ opinionis. ¶ Per hoc ad rationes secundæ opinionis. Ad primam posset reduci cōtra opinantem: quoniam in his, quæ sunt iuris naturalis, & diuini, non est seruitus. Paruuli (quoad cultus diuini applicationem) non sunt sub domino parentum; ideo non fit eis iniuria, si eis inuitis baptizentur: & uero domino consecrantur. Et cum inferitur, quod cum cura paruulorum iure naturali, & diuino competit parentibus &c. Est penitus impertinens illatio: sed concessio, quod cura paruulorū, & quantum ad corpus, & etiam animam ante rationis usum commissā sit parentibus: manifestum est, quod cura sa-

lutis utriusq; non interitus commissā est. Non enim habent parentes tale dominium in filios: ut eos possint inuicere, aut mala inferre. Et si quis uideret patrem uelle interficere filium: tenetur eum uiolenter (si potest) eripere de manibus patris: quanto magis tenetur, dū uidet paruulū periclitari a patre: quoad animam, quæ maior est corpore. ¶ Præterea iure diuino, & naturali tenetur homo eo ipso, quo homo cognoscere suū creatorem, & illi seruire: ut dicit Greg. in principio moralium. Et ideo non debent parentes contra suum creatorem filios in errore inducere: quod cum faciunt: licite ab eis auferri possunt filij tanquã ab utentibus iure suo, non minus, quã si abuterentur corporibus eorum. ¶ Ad secundā rationem respondetur statim infra. Ad rationem pro secundo dicto, scilicet quod si baptizaretur paruulus inuitis parētibus, nihil heret: dicitur, quod si uoluntas interpretatiua requireretur: eo modo requiritur, quo fides aliena. Hęc autem non est fides parentum: sed ecclesie: ut dictum est. Neque requiruntur de necessitate baptismi offerentes ad baptismum, & patini: sed ad ornatum, & congruitatem: alioquin si quis inueniret paruulum expositum, morientem non posset eum baptizare, si non adesset offerens eum: quod nullus concedit. Et pro illo facit ratio tertie opinionis. ¶ Præterea supra ostensum est: quod ad ueritatem baptismi paruulorum sufficit aqua, forma, & intentio ministri, & fides ecclesie: quæ omnia concurrunt in proposito: ergo est uerum baptismum. Et si diceretur (ut Durā. & Pet. tēgūt) quod paruuli infidelium non sunt de ecclesia, sicut paruuli fidelium: ideo non est simile de utriusq;. Dicendum: quod quantum ad illam causam, sicut isti sunt de ecclesia. Nam & parentes infideles tenentur esse de ecclesia: quia oēs uocati: & in oēm terrā exiit sonus eorū. Et sicut oēs tenentur recipere baptismum, si noluerit saluari: ita & esse de ecclesia: quia si esse noluerit: de sua malitia, non debent reportare commodum: ut maius ius habeant in paruulis suis, quã fideles in suis.

¶ Ad

T Ad secundam partem dubij. An infideles adulti ad fidē sint compellēdi. Dicitur communiter doc. quod non. habet pro se allegata superius in secunda opinione, & quædam alia: ut late deducit Pet. ubi supra Rich. uero dist. vi. arti. iii. q. j. ad dicit hanc rationem. Non possunt homines licite cogi ad ea, quæ nec illis profunt, neque ecclesie: quia illa coactio penitus esset inutilis: sed compellere homines ad proficendum fidem ore: & ad suscipiendum baptismum foris nihil proficit coactis, nisi adhiberēt actum interiore uoluntatis, ad quem cogi non possunt. Nec ecclesie: quia plus possunt nocere ecclesie infideles occulti, quã manifesti: quia sub simulatione christianitatis possunt ueros christianos facilius seducere. Nec per coactiones ad actus exteriores: redduntur prouiores ad bonū actum interiore exterioribus concordantem: quia naturaliter homo refugit, & odit ea, ad quæ coPELLITUR. iuxta illud. Nitimur in ueritatem. Et si in contrariū allegetur illud Luc. xiiij. Exi in uias, & sepes, & coPELLE intrare. Respondetur, quod nō est intelligenda auctoritas de uolēte coPulsionē: sed de effi caci ad monitionē, & uocali inductione. Et quod August. ad Vincētū dicit. Ad fidē auctoritate legū coPELLENDū esse. Rñdet, quod loquitur de hereticis, quod fidē receperunt, & apostatarunt. Aliter respondet Scotus: quod dist. iij. Crederem religiose fieri, si ipsi parētes paruulorū cogentur minis, & terroribus ad suscipiendum baptismum: & ad seruandū post susceptū: quia esto, quod id si nō essent ueri fideles in animo: tñ minus malū est eis: non posse impunitē legē suam illicitā seruare, quã posse eam libere seruare. Item filij eorū si bene educarentur in terra, & quarta generatiō, essent uere fideles. Et secundū hoc probare uidentur concilium toletanum supra allegatum: quod cōmendat si libertū religiosisimū principem, qui infideles cogit ad fidem. Et secundum hoc potest responderi ad canones allegatos, quod ecclesia nō coPELLIT infideles propter pacē ecclesie seruandā, & cauēdā eius turbationē, qui sequerēt, si generaliter omnes infideles

ad fidem compellerentur. Per idem ad aliud de sanctis Syluestro, & Ambrosio: quia tempore Syluestri pauci fuerunt christiani. Et tempore beati Ambrosij plures heretici Arriani: propter quæ tunc congruē fieri nō poterant generales compulsionēs. Omnia enim suo tempore, & modo adstantia sunt.

DISTINCTIO V.

POST hoc sciendum est. Egit magister de baptismo quantum ad eius quidditatem: & quantum ad effectum eius quoad suscipiendū. In hac dist. v. agit de eius effectu quantum ad conferentē. Et summatur sententia textus in histeribus conclusionibus. ¶ Prima. A bonis, & malis, baptismum uerum, & sanctum bonis, & malis datur, sed baptismum munus equale tantum bonis cōdicatur. ¶ Secunda. Habet nō tantū boni: sed & mali ministerium baptizandi: sed neutri accipiunt potestatem baptismi. ¶ Tertia. Potestatem baptismi in remittēdo peccata: quā dominus seruauit sibi seruis concedere potuit: ut secum concurrerent nō ut auctores, sed ut ministri.

QVAESTIO VNICA.

IRCA hanc distinctionem A quæro. Vtrum peccet mortaliter, qui a malo ministro uerum baptismum suscipit sciēter. ¶ Tribus articulis soluetur nodus huius quæstionis. ¶ Quantum ad primum notandum, secundum Durant. & palu. quæstio. ij. arti. ii. refert dicere de malo, siue bono simpliciter, siue secundum quid: nam bonus simpliciter secundum cōmunē acceptionē dicitur bonus moraliter: & malus simpliciter dicitur uiciosus. Petrus inquit: bonum bonitate moris est bonitas simpliciter. Esse bonum artificem: est bonitas secundum quid: sed bonus secundum quod dicitur bonus secundum id, quod sibi addit: ut bonus faber, bonus

Arti. r.
Not. r.
An referat accipere sacramentum a bono uel a malo ministro.

Gab. Biel. hb

grammaticus. Et patet differentia: quia aliquis est bonus faber, aut bonus grammaticus, qui non est bonus simpliciter: nec bonus homo. & econverso: aliquis est bonus homo, qui non bonus faber: nec grammaticus. Verum hoc posset magis logicè sic exprimi. Bonus, & malus sunt termini connotatiui: quia adiectiua: quia in oratione posita determinat sua substantiua appellantes suam bonitatem, aut malitiam adiacere principali significatio sui determinabilis, dum ponuntur cum eisa parte eiusdem extremi. Et si determinabile fuerit terminus connotatiuus: sicut faber, dominus seruus &c. appellat bonitatem, aut malitiam adiacere connotato. Id enim est significatum principale termini connotatiui: unde cum dicitur, bonus faber, denotatur bonitas artis fabrilis. Bonus dominus, intelligitur bonitas potestatis dominandi: & sic de similibus. Per hoc cum dicitur: baptismus dari a bono ministro, aut malo ministro, de rigore uerborum importatur bonitas, uel malitia: non hominis ministrantis: sed ipsius ministerij. i. modi ministrandi. Subdit autem Duran. & Pe. de pal. ubi supra, quod nullus est malus minister, in quantum minister: nisi qui deficit in aliquo particulari requisito ad suum ministerium. Qui autem deficit in aliquo requisito ad suum ministerium, non potest ipsum perficere. Ad ministerium autem generaliter requiruntur hec tria: scire, uelle, posse secundum eodem. Et sic malus minister baptismi esset: qui nesciret modum, & formam baptismi: aut noller. i. non intenderet baptizare: aut non posset: quia non posset proferre uerba: aut non posset aliter pergere, aut immergere, ut mutus, aut mancus. Et ita accipiendo terminos, certum est malum ministerium non conferre uerbum baptismi: quia aut deficit in notitia baptizandi: aut in intentione: aut in forma: uel materia propinqua solutione: quia non potest lauare: & ideo si attaret, nihil faceret. Sed quia illo modo non loquitur doc. nec attendit hunc rigorem uerborum, sed per malum ministrum intelligunt ministrum, qui est malus malitia morum. i. qui est in peccato mortali constitutus, & de

Ad ministerium tria requiruntur.

illo accipienda sunt, que dicentur. Et talis est duplex: quidam est precipuus ab ecclesia: ut hereticus, aut excommunicatus: suspensus, uel interdictus: aut non est precipuus: sed adhuc habetur ut membrum ecclesie numero: et si non merito. Et secundum hoc uariabitur responsio in sequentibus. **¶** Secundum supponit hic: quod sacramenta habeant efficaciam suam ab instituyente. scilicet christo, non a ministrante. Item ex opere operato: non ex deuotione operantis: de quibus satis super dictum est. **¶** Notandum tertio: quod per uerbum baptismi intelligitur baptismus, cui nihil deficit requisitum ad esse sacramenti: licet forte non habeat omnem effectum, quem posset conferre semper impedimento. Unde sic dicitur suscipiens baptismum secundo modo fictionis, uere recipit baptismi sacramentum: licet non recipiat gratiam, & alia gratia conueniantia. Unde (ut breuiter dicam) Verum baptismus est, quod imprimis characterem, de quo infra. **¶** Quantum ad secundum articulum est haec conclusio prima. Baptismus a ministro quantumlibet malo rite secundum formam ecclesie collatus, uerus est, & efficax cuiuslibet sui effectus: nisi fuerit per malitiam suscipientis impeditus. Haec conclusio est de more omnium doctorum. Sco. Pe. & aliorum. **¶** Dicitur notate quod rite secundum formam ecclesie per quod intelligo, quod nihil desit eorum, que ad substantiam requiruntur: hoc est, qui sit in debita materia elementari. scilicet aqua, ac integra uerborum forma simul cum ablutione prolatazate baptizantis in intentione, qua uelit baptizare. Tunc probatur conclusio quoad primam partem: quia ita deo placuit instituire: ut malitia ministri non impediret sacramentum, nec eius effectum. Quod sic instituerit Aug. colligit ex auctoritate Iohannis baptista. Super quem uideris ipsum scilicet descendente: hic est, qui baptizat: ut deducit magister in textu. additis pluribus alijs auctoritatibus. **¶** Adducitur ad idem doct. plures rationes congruente homini institutionis declarantes. Una est: Rationabile est deum admittere signo suo pratico ad causandum signatum, ex determinatione uoluntatis sue precedente omnino conditionem ministrum: sicut illa determinatione, qua tribuit suo signo certitudinem: est ab illo immediate omnino, & primo: ita & ad instantiam consequens illam determinationem ad cooperandum sit ab ipso immediatè. **¶** Preterea arguitur ex illa congruentia, qua sumitur ex fine. Si baptismus non posset conferri nisi a bono: non esset magnum remedium uia toris: sed quasi communiter incertum. Cum enim quasi nullus possit esse certus de bonitate propria: multo magis, nec de bonitate alterius. Ergo si ex bonitate ministri dependeret baptismus: nunquam posset aliquis esse certus se recepisse uere baptismum: quod esset magnum inconueniens. **¶** Et si replicatur, quod etiam modo nullus potest esse certus: quoniam etsi quis possit esse certus de intentione propria, qua uult recipere baptismum: tamen de intentione ministri certus esse non potest: que tamen requiritur ad ueritatem baptismi. Respondetur: quod licet non possit esse certus certitudinem euidentiæ: & demonstratiua: tamen probabiliter presumi potest: quod minister baptizans intendat illud facere, ad quod actus ille secundum se est ordinatus: quid enim mouere deberet ministrum ad habendum sinistram intentionem: cum nullum ex hoc consequeretur commodum. Sed non sic potest haberi certitudo de bonitate, ac sanctitate ministri: cum ualde multa sint foris insensibilia, que sanctitate ministri tollunt. Item ex parte suscipientis est congruentia: quia omnino iniustum est alterum pro alterius iniquitate puniri: dum punitus non communicat cum iniquitate alterius: ita ut possit sibi imputari. Si ergo baptizandus disponit se ad gratiam, quantum potest: & malitia ministri impediret: ille puniretur propter culpam alienam nullo modo sibi imputanda. **¶** Ad idem arguit Durandus. & Pe. ea, quae sunt maxime necessaria ad salutem, debent esse communissima, & notissima: baptismus est sacramentum maxime necessitatis: maxime quo ad paruulos, qui non habent aliud remedium salutis: bonitas autem ministri moralis, quae est per gratiam est rara, & ualde ignota: ergo non congruit, ut sit necessaria ad ueritatem baptismi. **¶** Preterea secundum eisdem sacramentum

Not. 1.

Not. 3.

Arti. 2.

Cöcl. 1.

B.

Baptismus uerus est a quoque ministro colatus sit

metu, quod consistit in opere operato non utriatur ex demerito operantis: dum tamen concurrat, que sunt de necessitate operis: sed omne sacramentum consistit in opere operato: ergo non utriatur ex malitia, uel demerito ministri operantis: dum concurrunt &c. Et hoc est, quod Aug. ait super Iohan. homil. v. & habetur de consec. dist. iij. baptismus. Baptismus talis est: qualis ille est, in cuius potestate dat. Et sequitur. Ego dico, & nos dicimus oēs: quia iustos oportet esse oēs, per quos baptizatur. Iustos oportet esse tantum iudicis ministros: si ministrare iuste uoluerint: si autem noluerint esse iusti, qui in cathedra Moysi sedent: se curum me fecit magister meus, & quo spiritus eius dicit: hic est, qui baptizat. Non timeo adulterum: ebriosum: non homicidam: quia colubam artedem, per quam mihi dicitur. hic est, qui baptizat. Itē eadē dist. Romanus potest ex: & pluribus alijs locis. **¶** Secundum apars conclusionis: que est exceptio a prima parte: nisi fuerit per malitiam suscipientis impeditus: patet ex dist. precedētis. quod ii. quoniam si recipiens ponit obicem contrarie intentionis nolens recipere baptismum: non est uerum baptismus: nec sacramentum secundum distinctiones ibi positas. Si uero ponit obicem peccati mortalis: uolens tamen baptizari: baptismus uerus est: & sacramentum non iterandum: caret tamen effectu salutis: quia non confert gratiam sic accedenti: nec ibi sufficienter dictum est. **¶** Secunda conclusio. Sine peccato in necessitate inenitabili: baptismus a quolibet sumi potest fidelis: & baptizandi. Est autem inenitabilis necessitas: quando mora baptizandi est in periculo: ne peccato ut nisi statim baptizetur, periret: & non potest esse, qui uelit, aut possit baptizare: nisi malitia (gratia exempli) unus ab isto recipi potest, quolibet in forma ecclesie baptizare uelit, siue ille sit gentilis, necessitas idololatra, siue hereticus: aut alias ab ecclesia precipuus perpetuo, uel ad tempus: siue bonus, siue malus. **¶** Haec conclusio quo ad precipuos ab ecclesia, ponitur contra quosdam tenentes, quod in nullo casu recipiendus est baptismus a precipuo: quod sic nituntur ostendere: quia prohibitum est communicare cum tali, & maxime in sacramentis xxiii. q. j. omnis & c. sequē. Itē c. schisma. vii. q. j.

ne: est ab illo immediate omnino, & primo: ita & ad instantiam consequens illam determinationem ad cooperandum sit ab ipso immediatè. **¶** Preterea arguitur ex illa congruentia, qua sumitur ex fine. Si baptismus non posset conferri nisi a bono: non esset magnum remedium uia toris: sed quasi communiter incertum. Cum enim quasi nullus possit esse certus de bonitate propria: multo magis, nec de bonitate alterius. Ergo si ex bonitate ministri dependeret baptismus: nunquam posset aliquis esse certus se recepisse uere baptismum: quod esset magnum inconueniens. **¶** Et si replicatur, quod etiam modo nullus potest esse certus: quoniam etsi quis possit esse certus de intentione propria, qua uult recipere baptismum: tamen de intentione ministri certus esse non potest: que tamen requiritur ad ueritatem baptismi. Respondetur: quod licet non possit esse certus certitudinem euidentiæ: & demonstratiua: tamen probabiliter presumi potest: quod minister baptizans intendat illud facere, ad quod actus ille secundum se est ordinatus: quid enim mouere deberet ministrum ad habendum sinistram intentionem: cum nullum ex hoc consequeretur commodum. Sed non sic potest haberi certitudo de bonitate, ac sanctitate ministri: cum ualde multa sint foris insensibilia, que sanctitate ministri tollunt. Item ex parte suscipientis est congruentia: quia omnino iniustum est alterum pro alterius iniquitate puniri: dum punitus non communicat cum iniquitate alterius: ita ut possit sibi imputari. Si ergo baptizandus disponit se ad gratiam, quantum potest: & malitia ministri impediret: ille puniretur propter culpam alienam nullo modo sibi imputanda. **¶** Ad idem arguit Durandus. & Pe. ea, quae sunt maxime necessaria ad salutem, debent esse communissima, & notissima: baptismus est sacramentum maxime necessitatis: maxime quo ad paruulos, qui non habent aliud remedium salutis: bonitas autem ministri moralis, quae est per gratiam est rara, & ualde ignota: ergo non congruit, ut sit necessaria ad ueritatem baptismi. **¶** Preterea secundum eisdem sacramentum

Cöcl. 2.

C.

Baptismus si

quando mora baptizandi est in periculo: ne peccato

ut nisi statim baptizetur, periret: & non potest

esse, qui uelit, aut possit baptizare: nisi malitia

(gratia exempli) unus ab isto recipi potest, quolibet

& debet baptismus. Si tamen in forma ecclesie

baptizare uelit, siue ille sit gentilis, necessitas

idololatra, siue hereticus: aut alias ab ecclesia

precipuus perpetuo, uel ad tempus: siue

bonus, siue malus. **¶** Haec conclusio quo ad

precipuos ab ecclesia, ponitur contra quosdam

tenentes, quod in nullo casu recipiendus est

baptismus a precipuo: quod sic nituntur ostendere: quia prohibitum est communicare cum

tali, & maxime in sacramentis xxiii. q. j. omnis & c. sequē. Itē c. schisma. vii. q. j.

deniq; j. q. j. si quis. inquit: Recipiens ergo ab eo baptismum scienter contra praeceptum ecclesiae: communicari cum praeciso in sacramentis: ergo peccat mortaliter. Idem de offerente paruulum praeciso. Et si dicitur: tunc tali baptizando precluditur uia salutis. Dicitur, quod si adulterus est, sufficit sibi baptismus flaminis: cui non possit habere ministrum baptizantem: & in proposito non potest habere: quia prohibuitur est sibi communicari cum tali praeciso. Si uero fuerit paruulus: baptizet, & ipse offerens, si potest: si non potest: quia forte mancus est: nec alium habere potest: cogitur paruulum relinquere sine baptismo: quia non sunt facienda mala, ut eueniant bona.

D Contra hanc opinionem concordant beatus Thomas, Durandus, Richardus, Scotus, & Palus. Et probatur: quia baptismus est sacramentum necessitatis: ideo nullo debet omitti, dum potest suscipi: sed a praeciso potest suscipi uerus baptismus: ideo ab eo est suscipiendus in necessitate. Nec impedit mandatum ecclesiae de non communicando praeciso: quia plus ligat praecceptum superioris, quam inferioris: & inferioris cedere debet praeccepto superioris: deus autem praecipit baptismum suscipi: ecclesiae autem prohibet communicare cum eo, quem praescindit: ergo magis tenetur obedire praeccepto diuino, quam praeccepto ecclesiae: immo uerius obediendo praeccepto diuino

In praecceptis ecclesiae sunt obligare: in quantum non obuiant praecceptis legis diuinae, aut legis naturae: etiam diuina, si non semper exprimat in praeccepto. & naturae intel liguntur excepta non transgreditur praecceptum ecclesiae: quia omnia praeccepta ecclesiae intelligenda sunt obligare: in quantum non obuiant praecceptis legis diuinae, aut legis naturae: etiam diuina, si non semper exprimat in praeccepto. Non enim intentio ecclesiae est (quae ipsa christi est) aliquid contrarium sponso praecipere. Et per hoc patet, quod suscipiens in necessitate baptismum a praeciso: aut paruulum offerens praeciso: licet communice cum eo in sacramento: non tamen facit contra mandatum ecclesiae: quod intelligi debet extra casum necessitatis. Et ad hoc arguitur simul, & pro conclusione. Plus tenetur fidelis procurare salutem animae proximo, quam corporis: sed propter salutem corporis: tenetur in necessitate communicare praeciso in humanis quantumcumque; sibi inhibita sit communicatio: ergo etiam licet sibi communicare in spiritualibus in necessitate propter

salutem animae. Tenet consequentia: quia si propter salutem corporis licet communicare praeciso propter salutem animae: multo magis hoc licet propter salutem animae. Nec impedit, si arctius sit praecceptum de non communicando in spiritualibus, quam in humanis: quia neutrum exiit limites ecclesiae praeccepti. Antecedens probatur: quia in casu, quod praecisus ipse esset in periculo corporis: aut famis, teneor eum eruere, si possum: ac cibare, & potare ex diuino mandato: alioquin fieret homicidij reus: iuxta illud Ambrosii. Paleae fame morientis: si non paruis, occidisti. Similiter si alius esset in famis periculo, quem pascere non possem: nisi emendo panem a praeciso, teneor, emere panem ab eo: & hoc sibi communicare, non obstante prohibitione ecclesiae. Praeterea: teneor ipsi praeciso impendere subsidia salutis animae in necessitate: ut si praecisus non baptizatus incidere in furiam: & ante desiderasset, aut consensisset baptizari se: & in furia immineret sibi mors, baptizandus esset secundum praemissa non obstante sua excommunicatione: ergo multo magis teneor per praecisum in necessitate lubenire salutem alterius non praeciso. Item omnes ecclesiae sunt praeciso in salute, & non contra salutem eius, quod incidit: quia sunt medicinales: ergo nullo casu debet uergeri in impedimentum salutis proximi. Et per hoc videtur ad motum opinionem contra conclusionem. Ad primum dicitur, quod in casu necessitatis non transgreditur praecceptum ecclesiae: quia ille intelligitur exceptus: cui etiam communicatio in humanis in necessitate est excepta: ut dictum est. Sed quod additur de adulto, quod quantum ad illum non est articulus necessitatis: quia ei sufficit baptismus flaminis. Dicitur secundum Scotum, quod ii. dist. praesentis: quod adulto licet recipere baptismum a praeciso: si alius minister haberi non potest. Et ideo, quia in casu necessitatis recipiendi baptismum: quia habet praecisum, quod potest dare: ideo baptismus flaminis non sufficit: nec praecceptum ecclesiae excusat: quia in illo casu cum sit contra praecceptum superioris: christi, non ligatur: ut dictum est. Et pro isto est Augustinus de baptismo contra donatistas. Baptismum potest tradere separatim: si cur potest habere separatim: sed perniciose tra-

se tradere. Iste autem, cui tradit, potest salubriter accipere: si ipse non separatim accipit (sicut plerumque accidit) in catholico animo, & corde ab unitate praecis non alienato: aliqua necessitate mortis ingruente ad hereticum uenit: & ab eo baptismum christi sine peruerficate percipit: & siue defunctus, siue liberatus nequaquam apud eos maneret, ad quos nunquam corde transierat. Et subdit, Potest etiam fortasse adultus non recipere: quia baptismus flaminis sibi sufficeret: si propter reuerentiam ecclesiae talem uideret. Redit tamen Scotus ad sententiam priorem. nam addit: sed omnibus tamen praefatis, melius, & tutius uidetur, quod a tali recipiat, quam quod de uita sine baptismate decedat. haec ille. Et per hoc patet solutio secunda. non enim precluditur uia salutis: ut patet: Thomas uero dist. praesentis quod ij. ar. ii. in si. Durandus, & Petrus quod iij. ar. j. dicentes adulto, sufficere ad salutem, si perat baptismum: loquuntur non in casu nostro: sed in casu alio, de quo mox dicitur: ideo non contradicit Scotus.

Quid si. Si dist. Ex illo sequitur, quod si in casu necessitatis sacerdos nollet baptizare nisi per aliquos, si data pecunia: etiam baptismum recipi deberet: quod tamen communiter doctorum negant. Patet consequentia: quia si peccatum ab excommunicato licet recipere: licet etiam a simoniacis recipere. Huius enim poena est excommunicatio, quae in casu non impedit. Respondetur secundum doctores in casu, aqua posset enia sacerdoti: non autem baptismus: nec impedit, quod aqua est sanctificata: quia illa sanctificatio non est de essentia baptismi. Sicut etiam calix benedictus uendi, & emi potest licite: non habito respectu ad benedictionem: sed ad materiam. Et addit hic Scotus. Si sacerdos nitatur uendere actum baptismationis: potest ille, qui offert paruulum emere, non intendens actum illum, in quantum sacramentalis: sed sacerdotis laborem in actu. Sicut conduuntur sacerdotes ad celebrandum missas: ut non ipsi uendant, & alij emant actum celebrationis, in quantum est sacramentalis: sed ipsi uentunt laboris, & alij emunt eum: quia oportet

unumquemque, de suo labore taliter, qualiter uicitare. Haec Scotus quod ij. huius dist. in si. Clare similiter loquitur Petrus dist. praesentis quod iij. art. j. docens aquam, ut talem praecise non habito respectu ad consecrationem debere emi. Concordat sanctus Thomas quod ij. art. ii. praesentis dist. in si. Et hoc ualde notandum pro conscientiarum liberatione. Et ita raro, & uix casus contingere potest, qui paruulus possit sine uicio simoniae baptizari. Si uero tam peruersus esset sacerdos, ac temerarius, quod non uellet baptizare nisi pro pecunia: cum ementes, & uendentes sacramenta sint simoniaci: nequaquam esset talis baptismus recipiendus. Et in hoc casu adulto sufficeret baptismus flaminis: quia non posset habere ministrum secundum legem dei. Siquidem contra diuinam legem est simonia. Gratis, inquit dominus, accepistis: gratis date. Mat. x. Si uero fuerit paruulus, offerens cum tali pacto simoniacus est: & peccat mortaliter: & ideo offerre non debet. Sed si potest, ipse baptizet paruulum: si non potest, magis dimittere debet puer mori sine baptismate, quam peccatum mortaliter. Ibi locum habet uerbum Apostoli. Non sunt facienda mala, ut eueniant bona. Magis enim tenetur quis uitare peccatum in seipso, quam in alio damnationem. Verum si paruulus baptizaretur: quamuis in casu uterque baptizans, & offerens peccaret mortaliter: paruulus tamen uerum baptismum acciperet, & saluaretur. Nec est ille casus similis priorum: de quo tangitur in argumento: quia in priori casu baptizatus, uel offerens non communicat cum praeciso in crimine: neque in casu praecisus, nec offerens baptismum petens peccat, ut patuit. In secundo autem casu simoniae petens baptismum pro se, uel paruulo, cum sponfione, uel datione etiam participat in crimine simoniae cum sacerdote contra legem diuinam: quod nullo casu faciendum est. Conclusio tertia.

Notandum si potest, ipse baptizet paruulum: si non potest, magis dimittere debet puer mori sine baptismate, quam peccatum mortaliter. Ibi locum habet uerbum Apostoli. Non sunt facienda mala, ut eueniant bona. Magis enim tenetur quis uitare peccatum in seipso, quam in alio damnationem. Verum si paruulus baptizaretur: quamuis in casu uterque baptizans, & offerens peccaret mortaliter: paruulus tamen uerum baptismum acciperet, & saluaretur. Nec est ille casus similis priorum: de quo tangitur in argumento: quia in priori casu baptizatus, uel offerens non communicat cum praeciso in crimine: neque in casu praecisus, nec offerens baptismum petens peccat, ut patuit. In secundo autem casu simoniae petens baptismum pro se, uel paruulo, cum sponfione, uel datione etiam participat in crimine simoniae cum sacerdote contra legem diuinam: quod nullo casu faciendum est. Conclusio tertia. **Cōcl. 3.** Peccat mortaliter qui baptizatum a praeciso, non exculatur a peccato. Probatur secundum Richardum quia quantum est in se, contemptibile redditur qui Gab. Biel. h. h. 3

Scienter a præcisi-
so ba-
ptismū
petit.

sententiam ecclesie: quod scienter sine peccato mortali non potest fieri. ¶ Præterea: secundum Durā. Eodem præcepto, quo præcipitur excommunicato, aut cuiuscumque ab ecclesia præciso, ne se ingerat diuinis: præcipitur cuilibet alteri, ne sibi communicet in eisdem: sed præcisus ingerendo se diuinis peccat mortali ter faciens contra præceptum ecclesie: ergo petens, & recipiens ab eo sacramentum peccat contra idem præceptum. Ad idem est illud August. ad Orosium de conse. dist. iij. quāuis. Quamuis unū sit baptisma hæreticorum (qui in nomine patris, & filij, & spiritus sancti baptizant) & ecclesie catholice: tamen qui foris ecclesiam baptizantur, non sumant baptismum ad salutem: sed ad perniciem: & per consequens mortaliter peccant.

Cōcl. 4. ¶ Conclusio quarta. Extra necessitatis articulum potest quilibet a suo sacerdote non præciso petere baptismum: quāuis probabiliter eum existimet esse malū.

In hac conclusione doctores omnes cōcordant. Et probatur conclusio: quia nō peccat, qui a malo debitum perit, & accipit: sed sacerdos suus. sacerdos parochialis sue parochie debitor est omnibus suis parochianis in sacramentis ministrandis. Et habet cōclusio ueritatem etiam si fuerit notorie malus: puta fornicator, aut lusor, uel usurarius publicus: quia de occulto malo, cuius uita nō est scandalosa: nō est dubium, quin a tali sine peccato possit recipere sacramenta: immo ut dicit Sco. q. 7. dist. 5. presentis: non solum potest, sed debet ab eo recipere baptismum, si alias debeat: quia propter peccatum, quod non est notorium, non debet aliquis uitare proximum in actibus notorijs. Nec ille, qui petit baptismum a malo sacerdote non præciso, directe cooperatur ei in peccato mortali, quod committit, indignè ministrando sacramentum: petit enim ob eo debitum; & in hoc non dehnquit: quia sua malitia non excusat eum a soluendo debitum, quæ tenetur alteri. Etiam huius reddit sanctus Tho. questio. ij. in fine duas rationes. Consonat Petrus distinctio. presenti. questio.

iiij. ar. j. & ii. Vna: quia petens nō potest esse certus, quod sacerdos sit in peccato mortali: cum in uno instanti spiritus operetur iustificationem impij. Secundo: quia iste petit, quod iustum est: quia a suo sacerdote debet sacramenta percipere: nec propter hoc cogit eum ad peccandum: quia sacerdos potest redere, quod debet non peccando: immo ut dicit Sco. quantum est ex actu petentis magis necessitat sacerdotē ad penitendum, quā ad actum peccandi. Si autem ille non penitet: non est imputandum petenti illum actum: quia non petit, in quantum peccatum est: sed in quantum est debitum. ¶ Dicitur est notanter in conclusione a suo sacerdote: quia si non fuerit suus sacerdos parochialis: si possit habere alium, cui incumbit ex officio baptizare: puta sacerdotem, aut alium curatum meliorem, peccat: ut dicit Sco. quia ab illo recipit, cui non incumbit sacramenta ministrare. ¶ Sed quid, si non possit haberi alius curatus, uel sacerdos nisi equè malus, possit tamen haberi aliquis bonus laicus. Dubium est. Respondet Sco. quis sit cui præferendus in illo actu: an bonus laicus sacerdoti publicè malo, an econuerso. Et breuiter, quia officium dispensandi sacramenta in ecclesia comperit sacerdotibus: uidetur dicendum, quod quantum ad istum actum magis eligendus est malus sacerdos. Hæc Sco. ¶ Quantum ad tertium articulum, dubitatur primò cōtra conclusio- nem primam auctoritate Ambro. de inuitandis rudibus. & habetur. j. questione. j. non sanat. ait. Non sanat baptismus perdidorum: non mundat, sed polluit: qui in diluio aquarum ad dominum non approximabant: quia, ut per apostolum dicitur, quicquid non est, ex fide peccatum est. Roman. ix. Et ex ipsis, qui faciunt, & quibus faciunt: non solum nihil prodest: sed ad iudicium est. Item beatus Augustinus in de uerbis domini. & habetur eadem. q. corporalia dicit, quod segregati ab ecclesia formam habere pietatis possunt. Virtus uerò spiritua-

lis, & inuisibilis in eis esse non potest, quemadmodum sensus non sequitur membrum, quando amputatur a corpore. ¶ Et ex hoc potest argui ratione. membrum separatum, uel aridum non potest esse causa influendi uitam in aliud membrum: sed minister malus est membrum separatum ab ecclesia; uel aridum, & mortuum: quia sine gratia, quæ est uita ecclesie: ergo per tale non potest fluere uita gratiæ. ¶ Præterea: beatus Cyprianus martyr in ista sententia, quod hæretici non uerè baptizant, usque in finem uitæ perdurauit: ut habetur. j. quest. j. si quis y. & de consec. distinct. iiii. quomodo exaudit. & tamen fuit sanctus Martyr: ergo non errauit. Tenet consequentia: quia omnis errans in fide damnatur, si in errore perseverat: quia error non stat cum fide: & sine fide impossibile est placere deo. ad Heb. xi. Aliter autem sentire de sacramentis, quæ ecclesia Romana sentit, est errare: propter quod tales in culo perpetui anathematis innodantur. de hære. ad abolendam. ¶ Ad illa responderetur. Ad auctoritatem Ambr. & August. quod loquuntur quantum ad suscipientes sacramenta ab hæretici animo eos sequendi: & qui sic suscipiunt: licet sacramenta suscipiant: non tamen sacramenti uirtutem. Et licet præcisus sit membrum mortuum carens uita: tamen per ipsum potest dari uita suscipienti. Vnde ad rationem dicitur secundum Scot. quest. prima. distinctio. presenti: quod in toto corpore humano uita una est omnium partium: & participatur ab eis ordine quodam: quia primò in corde: secundò in alijs: secundum quod propinquius se habet ad illud principium uitæ. & ideo per unam partem nō potest uita deriuari ad aliam: nisi illa pars deriuans prius uiuat eadem uita. Non sic est in corpore mystico, quod est ecclesia: quia non est in eis una uita numero. ¶ Nec oportet, quod illud membrum, quod ministeria liter dat uitam alteri: sit propinquius principio uitæ in participando uitam: sed tantum in gradu ministrandi. Hæc ille. Breuiter in corpore naturali est

operatio naturalis, qua unum membrum per uirtutem sibi insistentem, & propria operatur in aliud: non sic in corpore mystico: ubi operatio ministri dispensantis sacramenta non est naturalis: sed ex uoluntaria ordinatione: nec minister agit ad effectum gratiæ uirtute propria: sed ministerium tantum exhibet. & christus sacramentorum institutor suo signo adhsit ad producendum eius effectum. ¶ Ad aliud de sancto Cypriano respondet Scot. ibidem, ponens bonam distinctionem credendorum, dicens, quod aliqua sunt simpliciter de substantia fidei: quæ omnes post perfectum usum rationis tenentur explicitè credere: sicut sunt articuli de incarnatione christi, eius passione &c. de quibus sunt solennitates in ecclesia: & quos potest populus concipere: quia sunt de humanitate christi. Aliqua sunt explicitè de substantia fidei, credenda a maioribus ecclesie: ut pater, quod deus est trinus, & unus: & huiusmodi spiritualia. Alia sunt, quæ non sunt necessariò explicitè credenda: nec ab istis, nec ab illis: quia non adhuc ab illis tempore sunt declarata ab ecclesia: cuiusmodi sunt multe conclusiones necessariò incluse in articulis creditis: sed tamen priusquam sint per ecclesiam declarate: & explicare non oportet quemquam eas credere: oportet tamen circa eas sobriè opinari: ut scilicet paratus sit opinans eas credere pro tempore, quo fuerint per ecclesiam determinate. Hoc modo baptismum esse sacramentum nouæ legis necessarium ad salutem statim erit de ueritate fidei christianæ: quia expressè continetur in euangelijs. Sed quod ab hæretico poterat conferri: non statim expressum est: nec tempore beati Cypriani fuit declaratum: propter quod circa illam ueritatem declarandam multum laborauit August. in libris suis: & ideo licet Cyprianus sensit baptismum non dari ab hæreticis: quia tamen promptus erat animo sentire cum ecclesia: cum circa hoc aliquid determinaret, non errauit pertinaciter: & solum errans pertinaciter, & in errore permanens dam-

Cypria
nisi
terro
nea.

A rti. j.
Dub. 11

Dub. 2.
I
An ma-
lus mini-
strando
sacramen-
ta in
mortali
peccet
mortali-
ter.

naturæ: & talis error pertinet contra fi-
dem non stat cū fide. ¶ Dubitatur secu-
dō: utrum malus. i. baptizans in mortali
peccet mortaliter. Respondet beatus Th.
& Rich. distinguendo: quia malus aut ba-
ptizat cum solemnitate, ut minister ec-
clesiæ, cui hoc competit ex officio: &
tunc si in mortali baptizat, peccat mor-
taliter: si peccatum suum mortale reco-
lit, & non penitet: ut dicit Richar. Ratio
secundum Petrum, & Durā. quia irreue-
rentia sacramentorum uideretur esse mor-
tale peccatū: sed baptizans in mortali ir-
reuerentiam facit sacramēto. Est enim
irreuerentia; cum uasa sanctitatis tractā-
tur ab immundis. Vnde Diony. in de ec-
clesiastica hierarchia. Immundis sacra-
symbola, & signa sacramentalia tange-
re nefas est. ¶ Præterea: magis obligan-
tur ad munditiam ministri nouæ legi-
s, quam ministri sacramentorum
ueteris legis: sed in ueteri testamen-
to qui cum immunditia tractabāt illius
legis sacramenta, mortaliter peccabant:
ergo. Consequentia nota. Maior pa-
ter: quia lex perfectior, & sanctior maio-
rem sanctitatem, & munditiæ perfectio-
nē requirit in suis ministris. Minor pro-
batur per illud Leuit. xxii. Omnis ho-
mo, qui accesserit de stirpe uestra, ad ea;
quæ consecrata sunt: & que obulerunt
domino filij Israel in quo est immundi-
tia: peribit coram domino. Vbi gl'of.
Qui accesserit, mundus ad munda debet
accedere. Et Aug. j. q. j. remissionem. §.
si ergo. Sacramenta in mundum luctis
ab immundis coinquinari non possunt: si
bitamen inutiliter & perniciosè habet:
alijs autem utiliter, & salubriter eadem
administrant. Idem hb. ij. contra episto-
lam Perminiani eadem. q. per Elaiam.
Omnia sacramenta cum ob sint indigne
tractantibus, profunt tamen per eos di-
gne sumentibus. Si uero quis baptizat
simpliciter in articulo necessitatis: non
quasi minister ecclesiæ: sed sicut uerula
baptizare posset sine solemnitate:
non peccat mortaliter. Sed quia talis
non baptizat, ut minister: sed quasi ut
uerula baptizaret: & ideo nihil uiderur
agere indebitum contra ministerium

suum. Excusat etiam casus necessitatis.
Sed contra illud arguit Duran. & Pe-
questio. ij. arti. ii. probans. Quia in nul-
lo casu quis potest baptizare, quin ba-
ptizer, ut minister: quia quod non po-
test aliquis facere nisi minister: qui-
cunq; hoc facit, facit ut minister: sed
administrare quodcunq; sacramentum
non potest nisi minister: nam minister
est necessarius, sicut materia, & forma
ad hoc, ut sit sacramentum ex institu-
tione diuina: licet solemnitas consti-
tuta ex ordinatione ecclesiæ non sit ne-
cessaria: nec sollemnitas dat esse ministris
sed est magis signū ministerij sui. Etiam
casus necessitatis non excusat: quia casus
excusabilis non est casus necessitatis
excusans aliquem a peccato: quia non
tollit rationem uoluntarij: sed semper
potest baptizans cauere, ne in morta-
li baptizet: potest enim intus conteri
de peccato commissio cum proposito ab-
stinendi, & confitendi: quod cum fe-
cerit, iam non erit in peccato. ¶ Et ideo
rationes probantes primam partem re-
sponsionis, similiter concludunt con-
tra baptizantem sine solemnitate, sicut
contra istum, qui cum solemnitate ba-
ptizat. Et subdit Duran. q. securum es-
set sic facere prius, scilicet se purgare per
internam penitentiam. Sed addit, q.
durum est dicere: q. ad hoc teneatur:
quia posset talis necessitas baptizandi
occurrere; quando non haberet memo-
riam cuiuscunq; peccati mortalis: nec
uacaret ei conscientiam suam scrutari.
Hæc Duran. Eadem fere uide in Petro
ubi supra. ¶ Potest dici, ut sequen-
ti distinctione dicitur, q. nulli licet
baptizare nisi sacerdoti extra casum
necessitatis: & quia in casu neces-
sitaris raro est congruentia scrutan-
di conscientiam: ideo tunc neces-
sitas excusaret: si tamen non esset
in actuali proposito peccandi mor-
taliter: uel peccatum mortale con-
tinuandi: quod si fuerit actualiter
peccans: non uideo magnam differ-
entiam inter laicum baptizantem, & sa-
cerdotem, quin uterq; cum ministrat sa-
cramentum baptismi tenetur illud mun-

Dub. 3.
K
Qua po-
testate
habet
christus
in ba-
ptismo.

dos ministrare. Vile enim reputaret sa-
cramentum, cum tanta uilitate pecca-
ri præsumeret ministrare. Vide ad hoc
dubium opinionem, & responsionē me-
diam in Pe. q. ij. arti. ij. ¶ Tertio dubita-
tur. Quam potestatem christus habet in
baptismo: & quam communicauit mi-
nistro. Pro responsione notandum, q.
per potestatem baptismi nihil aliud in-
telligitur, nisi potestas conferendi effe-
ctum baptismatis. hic autem est remis-
sio peccatorum, quæ fit per gratiam: ut
patet ex præmissis: licet hæc concomi-
tentur: character, illuminatio, incorpo-
ratio &c. hi tamen sunt principales.
Vnde potestas baptismi est potestas cō-
ferendi gratiam, & remittendi peccata.
Hæc duo se inseparabiliter concomi-
tantur: & neutra est sine alia in iustificatio-
ne impij. ¶ Consequenter notandū,
q. beatus Tho. post Alexand. quæstio.
xv. par. iij. & Pe. quæst. j. arti. j. distinguit
triplicem potestatem scilicet auctori-
tis, excellentiæ, & ministerij. Et hanc ul-
timam Duran. & Richar. partuntur in
duas scilicet in ministerium respectu in-
stitutionis sacramenti, & ministerium
respectu dispensationis. Potestas aucto-
ritatis est, qua quis ex se principaliter,
non ab alio superiore potest remittere
peccatum: & hæc est solus deus commu-
nis tamen patri, & filio, & spiritui sancto.
Et licet filius, & spiritui sanctus hanc
potestatem habeant a patre: a quo ha-
bent, & essentiam: & ita ab alio non ta-
men habent a superiore: eo quod pa-
ter non est superior, neque maior filio,
& spiritui sancto: ut patet ex primo. Po-
testas excellentiæ est potestas quodam-
modo inferiori delegata cum præro-
gatiua. Et hæc in proposito consi-
stet in quatuor prærogatiuis, quæ
sunt mereri efficaciam sacramentis:
conferre effectum sacramenti sine sa-
cramentis: instituere sacramenta, &
in eius nomine conferre sacramenta.
¶ Potestas ministerialis, est potestas
dispensandi, uel etiam ministerialiter
instituendi sacramenta. ¶ Et per hoc
patet responsio ad primam partem du-
bij: q. christus habuit hanc triplicem

potestatem sacramenti. Auctoritatis
secundum naturam diuinam tantum,
sive ut deus. Excellentiam secundum
humanitatem coniunctam diuinitati:
& ita secundum q. homo, qui tamen
est & deus: nam secundum humani-
tatem meruit sua passione efficaciam
sacramentis. Potuit etiam secun-
dum humanitatem, ut instrumentum
coniunctum diuinitati conferre effe-
ctum sacramenti sine sacramentis: sic
remisit peccata Mariæ Magdalene, &
quibusdam alijs: sic & per humanitatē
conceditur: q. operatus est miracula:
principaliter quidem per diuinitatē: ta-
men per humanitatem uerbo uocali
præcipiendo, uel tangendo, uel aliquid
operando, uel lutum faciendo ex spūto,
& liniendo: ad quod diuina uirtute se-
quebatur sanitas animæ, & corporis.
¶ Ipse etiam instituit sacramenta (ut di-
ctum est) principaliter uirtute diuina:
ministerialiter scilicet promulgādo uir-
tute humana. Collata etiam fuerunt sa-
cramenta in primitiua ecclesia in nomi-
ne christi: ut sup. patuit, quod est no-
men dei, & hominis importantis hypo-
stasim in utraq; natura subsistentem: ut
dictum est in tertio. ¶ Habuit etiam po-
testatem ministerialem dispensandi sa-
cramenta secundum humanitatem: nō
ut coniunctam: cum illam etiam ha-
buerunt apostoli, quibus præcepit. Itē
&c. baptizantes eos &c. Ipse creditur
baptizasse apostolos: consecisse eucha-
ristiam: & certa sacramenta personaliter
exhibuisse. ¶ Quantum ad secun-
dam partem dubij dicitur, q. potesta-
tem ministerialem scilicet dispensandi
sacramentalibus communicaui mi-
nistris ecclesiæ tantum: non excellen-
tiæ, neq; auctoritatis. ¶ Sed est du-
bium: an etiam hominibus potuerit
communicare potestatem excellentiæ:
quoniam de potestate auctoritatis ma-
nifestum est: q. non potuit communica-
ri homini puro. Et dicitur communiter, q.
sic: non autē congruebat. Primum patet:
quia que quid comunicatur nature hu-
manæ coniunctæ: potuit comunicari ei
separatæ. Nihil enim poterat comunica-

DISTINCTIO VI.

NVNC quibus liceat baptizare. Postquam magister egit de baptisimo quiddam ad effectum quo ad suscipientem, & ministrantem in tribus precedentibus distinctionibus: in hac distinctio. vij. agit de congruo baptisimi ministro, & hoc principaliter. Adiungit et diuersarum questionum resolutiones: baptizandorum preparationes per catechismum, & exorcismum incidentaliter. Et colligitur sententia textus in sequentibus tribus conclusionibus. Prima baptizare extra casum necessitatis solis congruit sacerdotibus: a quocumque tamen datur in forma ecclesie: uerus est baptismus, & nullatenus repetendus. Secunda. Trina immersione baptismus non multiplicatur: nec qualibet uerborum corruptione: nec tempore: nec fine indebiti intentione uitatur. In matris utero, aut ioco, seu ludo baptismus non traditur: baptizatur tamen, cuius baptizatio ignoratur. Tertia. Tam patris, quam patrinorum responsiones baptizandum obligant. Catechismus autem, & exorcismus non necessarii: sed de congruo ad dignam sacramenti susceptionem preparant.

QVAESTIO I.

VAERITVR primo: utrum adueritatem baptismi ex parte baptizantis requiritur certus gradus, conditio, & qualitas ministrantis. Tribus articulis expedietur solutio questionis. Quantum ad primum notandum primo, quod ad ueritatem baptismatis aliqua dupliciter intelligitur requiri. Vno modo necessario, siue de necessitate sacramenti, siue quibus non esset sacramentum, neque baptismus. Secundo modo de congruo: & sic illa requiruntur, siue quibus non seruaretur debita honestas: aut impeditur aliquis fructus, & utilitas sacramentis.

Art. i.
Not. n.
Ad ueritatem baptismi
primum
requiritur ex parte baptizantis

Not. 2.

ti: & utroque modo aliqua requiruntur ex parte sacramenti in se, quae respiciunt materiam, & formam sacramenti. Aliqua ex parte suscipientis baptismum: aliqua ex parte ministrantis sacramentum: de primis duobus dictum est de alio nunc dicendum. Secundo notandum, quod cum baptismus sit ablutio facta in aqua sub certa uerborum forma, ad necessitatem sacramenti baptismatis ex parte ministri requiritur actio, qua corpus baptizandi contingatur ab aqua: & hoc uel per motionem corporis ad aquam, ut pote immergendo: uel per motionem aquae ad corpus, puta ipsum perfundendo, uel aspergendo: quam actionem dicimus locutionem: uide Palu. distinctio. iij. q. iij. Et ideo ut dicit Scotus. necessarium requiritur in baptizante uirtus motiua, quae potest aliquo illorum modorum actione abluere. Et quia ad substantiam baptismatis requiritur forma uerborum: necesse est ministrum posse loqui. Et quia locutio est actus naturae rationalis qui requirit intentionem in eo, qui loquitur: ut sit perfecta, & intelligibilis locutio: necesse est baptizantem habere rationem, per quam possit intendere agere ea, & proferre, quae ad baptismum requiruntur. Sunt autem uarij gradus rationalis creaturae. Est enim quaedam pure spiritalis: ut natura angelica, extendendo ad angelos apostolicos. Et quaedam composita ex spiritali, & corporali: ut homo. Et horum quidam uiatores: quidam extra uiam. Item uiatorum quidam in ordinibus constituti: quidam non habentes ordinem. Hoc quo ad gradum. Quoad conditionem baptizantis est intentio: sicut ad qualitatem respicit modus baptizandi. Igitur de intentione notandum tertio, quod cum intentio est actus potentiae liberae, quo fertur in aliquid. Dupliciter potest ferri in aliquid: uel in obiectum: uel in terminum, aut finem: ut dictum est in secundo distinctio. xxxviij. sic intentio baptizantis potest ferri in actum baptizandi sicut in obiectum, & sic nihil aliud est, quam uelle actum istum perficere. Potest etiam ferri in aliquid ut in finem scilicet in illud, propter quod

Varij gradus creaturae rationis.

Not. 3. B. Quid in & quod duplex.

uult baptizare, ut uelle fieri illud, propter quod baptismus est institutus. Et haec intentio est duplex. scilicet specialis, quae intendit, ut baptizatus fiat filius regni, qui est finis remotus, uel propinquus, qui est remissio peccati originalis, ac gratiae infusio: aut quae fiat Christianus, & membrum ecclesiae militantis. Vel generalis: ut fiat, quod ecclesia intendit: licet non cogitetur, aut ignoretur: uel etiam non credatur id conferri per baptismum, quod ecclesia intendit. Et quilibet harum intentionum est triplex secundum Scotum. ut in secundo distinctio. xli. tactum est, scilicet licet actualis, uirtualis, & habitualis. Actualis est dum intendens habet actum elicitem respectu eius, quod intendit. Gratia exempli. Qui actualiter uult baptizare, in se habet actum uolendi baptizare. Habitualiter intendit, qui habet habitum inclinantem ad talem actum. Intentio uirtualis est, quando aliquis ex uirtute intentionis actualis praeiugit procedit ad aliquos actus: non intendens actualiter ad illud, ad quod primo intendebat, ita quod ad tales actus non procederet, nisi praecessisset prior intentio actualis. Exempli gratia: ut quicumque intendit aliquid actualiter, ad cuius executionem requiruntur aliqua media in processu ad ista media: quamuis non actualiter intendat ad illud, ad quod media ordinantur: tamen in medijs illis manet intentio eius uirtualis: unde qui primo actualiter intendit finem aliquem, ad quem consequendum ordinat media: in omnibus illis manet intentio uirtualis finis: eo quod intentio finis actualis primo habitata est principium, & radix omnium intentionum actualium mediorum. Unde uolens ire ad limina apostolorum, habet intentionem actualem eundi Romam: ex qua intentione disponit uestes, & carripit uiam: in omnibus his manet uirtualis intentio eundi Romam: quia ex illa intentione eundi Romam: omnia illa media sunt sumpta: nec aliquid eorum fieret, si non actualis intentio eundi Romam praecessisset. Unde si queritur: cur preparas uestes, pecunias &c. responderet uolo, seu intendo ire Romam: licet in di-

Quaestio est triplex actualis, uirtualis, habitualis.

ponen

Dub. 4. L. Quam potestatem christus potest communicare.

ri coniuncte: nisi cuius ipsa erat capax: sed eadem est capacitas omnium humanarum naturarum: cum sint eiusdem speciei: & capacitas sequitur naturam specificam. Verum de merito generali, & uniuersali beatitudinis toti generi humano quidam dubitant, putantes, quod illud non possit communicari naturae humanae non coniuncte: quia meritum illud contrahit quandam infinitatem ex coniunctione naturae infinitae, propter quam sufficit pro infinito. Sed probatum est in tertio, quod tantum ualeat meritum, quantum potest acceptari. Potest enim deus meritum in se finitum acceptare pro infinito: ideo motiuum hoc non subsistit. Sed adhuc uertitur in dubium, an possit communicari homini potestas cooperandi ad remissionem peccatorum, & infusionem gratiae, quae difficultas in hoc consistit: an creatura possit concurrere cum deo ad effectum creationis: quia gratia creando infunditur: de quo supra. q. j. dictum est, & in secundo: ideo nihil hic superadditur. Quod uero non congruebat potestati excellentiae communicare ministris: rationes plures assignant: ne scilicet baptismus, qui unus est, diuideretur: & diceretur baptismus Petri: baptismus Pauli: sed baptismus christi. Nec est ipse salutis in ministro constitueretur: ne putaretur, quod in uirtute puri hominis inuocati suscipiens sacramentum interius mundaretur. Et ne auctoritas ministri minueretur. Ex illo patet: quod licet de rigore uerborum, uerum est, quod filius hominis potestatem habet dimittendi peccata: quia filius hominis: non tamen intelligendum est cum reduplicatiua, id est non in quantum filius hominis: sed in quantum filius dei: quia illud conuenit ei secundum naturam diuinam principaliter: & ideo uera est sicut caetera propositio, in quibus quod dei est: homini attribuitur per idiomatum communicationem, &c.

ponendo huiusmodi media non semper actualiter cogit de roma: & per consequens, nec actualiter illo ire intendat: siquidem intentio cum sit actus voluntatis, presumit apprehensionem eius ab intellectu, quod intenditur. Et hæc virtualis intentio est quasi media inter actusalem, & habituales: quia est imperfectior actuali, & perfectior habituali respectu finis. Nam habitualis intentio est in dormiente actu nihil nec finem, nec media cogitante, uel intendente. Actualis est in eo, qui actu uult finem. Virtualis est in eo, qui non habet actum uolendi finem: uult tamen actu media ad finem prius actualiter intentum.

Corol. Omnis intentio uirtualis est et actualis

Corollarium Omnis intentio uirtualis est etiam intentio actualis: sed non respectu eiusdem: quia est actualis respectu medij: & uirtualis respectu finis, quem actu non intendit. Srat tamen eandem intentionem esse actualem utriusque; medij scilicet, & finis: ut dum quis simul utrunque apprehendit: & actu uult medium propter finem apprehensum. Ille actus uolendi potest esse unus, siue una uolentia: terminatus: uel terminatus ad medium, & finem, sicut dictum est in j. dist. j. q. j. q. unus, idemque actus potest esse usus, & fruitio:

Not. 4.

De multitudine

possunt etiam esse plures. Quarto notandum circa qualitatem, que respicit modum operandi, & maxime in proposito unitatem, uel simultatem concurrentium ad baptismum: quia alij modi non uariant unitatem. Dico autem operis, aut baptizantis, aut baptismum suscipientis. Potest enim esse unitas, uel pluralitas in ipsa lotionem, semel, uel pluries demergendo, superfundendo, uel aspergendo. Item in baptizante, si unus tantum baptizat, aut plures simul. Et si plures, utrum actum baptizandi inter se partiantur, ut unus lauet, alius uerba proferret: puta si unus immergeret; & mancus uerba proferret: aut quilibet plurimum faceret: ut si duo simul lauerent, & quilibet uerba integre intentione baptizandi proferret. Potest etiam esse unitas, uel pluralitas ex parte baptizati: ut si unus tantum, uel plures simul baptizaretur sub hac forma. Baptizo uos

in nomine patris, & filij & c. Et si plures aut personaliter, & localiter distincti, aut loco indistincti, & personaliter distincti, uel dubij: ut in monstro habente duo capita, & cetera membra simplicia: aut omnia membra duplicia, ut dorso tenus continuata. Item respicit et qualitas similitudinem, uel separabilitatem materie, forme, & intentionis: quod possunt illa simul tempore concurrere: ita ut nullum perfecte plene perficiatur sine alio: aut quod facta lotionem uerba proferantur. Aut primo uerba proferantur: & deinde baptizandus immergatur. Et secundum omnes has uarietates ponenda sunt conclusiones, præterquam de unitate, & pluralitate immersionum: de quibus supra dictum est: ideo non repetitur. Quantum ad secundum articulum est prima conclusio. Omne suppositum nature intellectuales potest uere baptizari: quod sub debitis materia, & forma, & intentione ualeat baptizandum abluere. Dicitur in conclusione nature intellectuales: quod includit angelos, demones, animas separatas, & homines uiatores, & comprehensores: licet capiendum suppositum strictè: ut distinguitur contra naturam: animam separata non sunt supposita: ut habitum est in tertio. Probatur primo de hominibus uiatoribus: quia christus instituendo baptismum, ab eius ministerio nullum hominem uiatorem exclusit: quod ex eo patet: quia discipuli priusquam in ultima cæna in sacerdotem fuerint ordinati, adhuc laici baptizabant: ut habetur Io. iij. & non nisi ex commissione christi: & per consequens primo commisit ministerium baptizandi laicis. Sic & post christi ascensionem Philippus diaconus baptizabat, ut habetur Act. viij. & ita uidetur, quia nullum uiatorem exclusit. Et congruitatem ostendit Tho. q. iij. dist. v. Nam baptismus inter alia sacramenta est maxime necessitatis. Tum quia pueris non potest aliter subueniri. Tum etiam quia nec adultis quantum ad remissionem totius peccati: igitur quæ ad necessitatem sacramenti requiruntur, debuerunt esse communissima. Et ex parte materie, aquæ,

Arti. 4. Cõcl. 1. D. Omne suppositum nature intellectuales potest baptizari.

Angeli possunt baptizare.

aque, quæ ubique haberi potest: & ex parte ministri, ut quilibet homo baptizare possit. Probatur etiam quoad angelos bonos, & malos, & homines, & animas: quia deus sicut potestatem baptizandi concessit hominibus (quod certum est ex scriptura) ita potest eam dare cuilibet creature intellectuali: nam sicut potentiam suam quantum ad effectum sacramentalium causandi sacramentis non alligauit: ita nec potentiam suam ministrandi sacramenta aliquibus ministris alligauit: quin potestatem conferendi sacramenta concedere, cui uoluerit. Et tamen probabilis est illam de facto non concessit nisi hominibus uiatoribus. Tum quia christus, qui instituit, homo fuit: & congruum est, quod minister sacramentorum conueniat cum uerbo incarnato, a quo sacramenta fluxerunt in natura assumpta. Tum quia in sacramentis est aliquid sensibile, & aliquod spirituale: & per hoc magis congruum est eius dispensationem committere sensui, & intellectu uerenti, quam nature pure intellectuali. Tum quia per susceptionem baptismi adscribitur aliquis, ut membrum ecclesie militanti: hoc autem congruit fieri per aliquem in illa ecclesia. Tum quarto: quia ad necessitatem non proficeret potestas eis concessa: quia non sunt in promptu hominibus ad eos fieri posset recursus: ut baptizarent in necessitate. Tamen si bonus angelus baptizaret in corpore assumpto cum debitis forma, & intentione, ac aqua elementari: supponendum est uerum esse baptismum: quia non faceret, nisi de precepto dei, cuius uoluntati discordare non potest. Nec si baptizatus esset ab homine iterum baptizandus: dum tamen sufficienter constaret baptizantem fuisse angelum bonum. Sic angelus Michael prohibuit episcopo dedicare ecclesiam suam in monte Gargano, afferens eam a se fuisse dedicatam. Si etiam malus angelus in corpore assumpto baptizaret: & constaret, quod hoc faceret de precepto dei: quia oportet angelum malum etiam inuitum obedire deo: talis habendus esset probaptizato: nec iterum baptizandus: sed non esset sine certa re-

Demon potest baptizare.

uelatione credendum, quod malus angelus uere baptizaret. Tum quia deus non ministrat sacramenta salutis per exclusio finaliter a salute. Tum quia si non esset arctatus precepto diuino ad oppositum: supponendum esset ipsum fraudulenter agere, nec completere ea agere, que essent necessaria ad salutem baptizati: quia odit salutem hominum. Nec existimandum esset, quantum bonum spiritualis regenerationis procuraret homini: nisi forte ex fallaci nequitia, ut baptizatum post ad grauiorem lapsum deiceret, qui propter magnitudinis circumstantiam grauius peccaret, quam si baptizatus non fuisset. Et quod dictum est de angelis bonis: similiter est dicendum de animabus, & hominibus beatis. Et quod dictum est de demonibus, locum habet de animabus, & hominibus damnatis: si aliqui damnati essent in anima, & corpore. Corollarium. Nec mutus: nec mancus: nec usu carentes rationis, possunt esse ministri sacramenti baptismalis. Patet: quia primo deficit potentia proferendi: secundum lauari: tertio intendendi. Corollarium secundum. In baptizante non requiritur lex certus nec fides, nec baptismus. Quod patet: quia quicumque potest baptizandum intingere, seu lauare uerba formalia proferre: & intentionem baptizandi habere: siue sit uir, siue mulier, sacerdos, siue laicus: baptizatus, siue carens baptismate: fidelis, siue infidelis, uel hæreticus, uere poterit baptizare: ut etiam habet Pal. dist. v. q. ij. ar. j. Patet ex conclusione: quia nulli horum deficit aliquid, quo non possit ministrare omnia ad uerum baptismum necessaria. Hinc dicit Aug. ad Fortunatum. In necessitate cum episcopi, aut presbyteri, aut quilibet ministrorum non inueniuntur: & urget periculum eius, quod petit: ne sine isto sacramento hanc uitam finiret: etiam laicos solere dare sacramentum, quod acceperunt: solemus audire: de conse. dist. iij. in necessitate. Item ex concilio carthagenensi. Mulier quamuis docta, & sancta uirorum conuentu docere: uel aliquos baptizare non presumat, nisi necessitate

Coroll. Mancus, mutus, roris usu carens non baptizatur.

Coroll.

cogente eadem dist. mulier. Item Iſido. Romanus pontifex non hominem iudicet, qui baptizat; sed spiritum dei subministrare gratiam baptismi: licet paganus sit, qui baptizat. ea. dist. romanus. Simile habetur de Iudgo baptizante. c. feq. ¶ Secunda conclusio. Extra casum necessitatis nulli licet baptizare, qui non habet ministerium sacerdotale. ¶ Dicitur notatèr nulli licet baptizare: quia si alius a sacerdote baptizat, uerus est baptismus, sed baptizans peccat. Vnde Richar. dist. v. q. iij. arti. j. dicit. Casu necessitatis excepto non debet baptizare nisi sacerdos: nec nisi in aqua sanctificata: si tamen tunc non ordinatus baptizaret siue in aqua sanctificata, siue non sanctificata, uerum baptismus conferret: sed mortaliter peccaret. Ordo enim ministrum, & sanctificatio aquæ alia ab illa, quæ in actu baptizandi sanctificatur per inuocationem trinitatis. non requiritur de necessitate ad essentiam sacramenti. Nec ad hoc, ut ille, qui baptizatur, recipiat effectum sacramenti. Et dicit Ange. in sum. q. non sacerdos sine necessitate baptizans efficitur irregularis. Contrarium tenet Palu. dist. v. q. ij. ar. j. & allegat Ange. c. j. de cler. nō ordi. min. ubi. Ormisda Papa dicit. Si quis baptizauerit, aut aliud de diuinis officijs exercuerit nō ordinatus: propter temeritatem suam abiciatur de ecclesia: & nunquam ordinetur. Probat hanc conclusionem Sco. q. soli sacerdoti cōgruit baptizare, & illi præsertim, cui incumbit ex officio præsidere. Quia per baptismum recipitur baptizatus in collegium ecclesiæ militantis: receptio autem alicuius in collegium pertinet ad præsentem, & habentem auctoritatē in collegio. Et ideo quanto aliquis habet maiorem auctoritatem in ecclesia: tanto magis pertinet ad eum recipere: & introducere in ecclesiam. Et per consequens baptizare uidetur magis competere episcopo, quàm simplici sacerdoti: si sufficere possent episcopi. Sed propter raritatem episcoporum, & pluralitatem baptizandorum regulariter conceditur omnibus sacerdotib⁹. Hęc Sco.

Cōcl. 2
E
Non licet nō sacerdoti extra casum necessitatis baptizare.

Efficit irregularis.

¶ Probat etiam conclusio auctoritate canonis de conse. dist. iij. constat. & xxi. j. dist. diacones. ubi dicit Pelagius papa: & Iſidorus. Constat baptismum a solis sacerdotibus esse tractandū: eiuq; ministerium nec ipsis diaconibus explere est licitum absq; presbytero, uel episcopo: nisi his procul absentibus ultima languoris necessitas cogat: quod & laicis fidelibus plerunq; permittitur. Et dicit glof. absq; presbytero, uel episcopo: uel auctoritate presbyteri, id est episcopi: nam in præsentia sacerdotis etiam si necessitas exigit, nisi iussus a presbytero: pura con multi sunt, qui indigent baptismo: & presbyter non potest omnibus satisfacere, uel sufficere. Et dicit Aretanus in sum. lib. iij. titu. v. q. mulier in necessitate si adsit copia uiri nō debet baptizare: nec laicus presente clerico, nec clericus præsentè presbytero: qui tamē potest baptizare præsentè episcopo: eo q. hoc pertineat ad officium presbyteri. Consonat Pet. ubi supra. ¶ Tertia conclusio. Ad ueritatem baptismi requiritur intentio ministri: non tantum respectu actus baptizandi, ut obiecti: sed etiā respectu effectus eius ut finis, & termini. Illa conclusio tres habet partes. Prima, q. ad ueritatem baptismatis requiritur intentio ministri. Secunda, q. non tantum respectu actus baptizandi, ut obiecti. Tertia, q. etiam requiritur intentio respectu effectus baptismi, qui est eius finis, & terminus. ¶ Primam partem probat sanctus Thom. & post eum Richar. Quia quando plura concurrunt ad unū effectum: oportet, q. aliquo modo uniantur: nam ex duobus distinctis non constituitur tertium, nisi per aliquod tertium coniungens uniantur. Ad sacramentū autem baptismi concurrunt elementū, uerba, minister, & suscipiens, quæ sunt plura distincta: ergo requiritur aliquod coniungens. Illud autem non potest esse suscipiens: quia habet rationem materiam, & suscipiui: ergo oportet, q. sit aliquid in ministro: tale autem non uidetur nisi intentio, qua ipse minister per potentias executiuas exteriores: puta motuam, qua abluit: & expressiuā, qua

De diacono.

Cōcl. 3
F
Ad ueritatem baptismi requiritur intentio respectu actus, ut finis.

profert uerba, causet illa, ut distincta. ¶ Sed hanc rationem tanquam inefficacem impugnat Sco. dist. præsent. q. v. quia in signo ad placitum instituto possunt multa concurrere ad rationem unius signi propter actum instituentis: licet nihil aliud sit, ppter quod habeat unitatem: sicut patet de circulo folijs uiridibus se interfecantibus ornato (& alijs quibusdam) multum significantibus. Sufficit enim ad unitatem signi ad placitum instituti, unitas institutionis ordinantis ipsum ad significatum. ¶ Et ideo aliter probatur hæc pars conclusionis, post Alexan. & Sco. Actus ministrandi sacramentum est actus humanus (proprie loquendo de actu humano) q. per intellectum, & uoluntatem causatur ab homine: ergo requiritur intentio in agente. Tenet consequentia: quia actus casualis fortuitus, aut per impetum factus (& ita sine intentione) non est humanus: quia non a proposito, neq; a libero arbitrio factus: ij. Physic. Antecedens probatur: quia actus ille est actus, ad quem deus obligauit ministrum ex parte sua ad dispensandum: & suscipientem ex parte sui ad suscipiendum: sed si per actu fortuito, non cadit obligatio. Ipsa enim obligatio est, ut homo intendat ad illud, ad quod obligatur: & per consequens non potest esse actus fortuitus: sed actus a proposito, & ita humanus. ¶ Huius etiam Alexā. addit duas causas, scilicet propter reuerentiam sacramenti, & cautelam baptizati. Vnde iniuria, & irreuerentia sacramento fieret: si sine intentione fieret ex impetu, temere, & a casu. Similiter q. periculū salutis est baptizato, si non rectè ministraretur eum bona cautela, & prouidentia: ne quid omittatur, quod ad ueritatem baptismi necessariū requiritur. ¶ Secunda pars conclusionis, scilicet q. non tantum requiritur intentio respectu actus baptizandi, ut obiecti. Illa quidem requiritur, ut probant rationes ad primam partem conclusionis, alias non esset actus humanus: sed non sufficit: quia alias irrisorie baptizans: & pro ioco, siue pro alia qualibet causa la-

uans, & proferens uerba, baptizaret. Consequens falsum ex prædictis, & patet consequentia: quia est intentio irrisorie baptizantis respectu actus: quia uult lauare, & uerba proferre in irrisionem, & contumeliam christianæ fidei, & sacramenti, & nihil aliud deficit nec materia: nec forma. ¶ Tertia pars conclusionis: q. requiritur intentio respectu effectus, qui est finis baptismi: probatur: quia deus uult istum actum exercitum esse humanum: & non tantum, ut est talis actus in natura: quia in hoc non distingueretur a quacumq; alia ablutione cum alijs uerbis ioco prolatis: sed in quantum est actus ministri exercentis signum dei. Habens autem actum humanum intendit finem illius actus, ut est sibi impositus. Illud enim est rationabile uniuersaliter in usu signi practici. Si quis enim legislator institueret in polittia sua tactum manus esse signum amicitie, non intenderet, q. utentes isto signo practice haberent actum humanum circa illud, in quantum est tale signum institutum. Et si determinasset se ad tale signum aliquid daturum, uel facturum: non daret, nec faceret illud, nisi homo exerceret illud signum, ut est institutum ad talem finem. Sic in proposito non sufficit intentio exercendi baptismum, ut est talis actus in natura: sed ut est signum ad certum finem institutum. ¶ Et confirmatur: Intentio ministri requiritur ex prima parte conclusionis actus, & nō sufficit intentio actus talis, ut est talis in natura ex secunda parte: ergo requiritur intentio actus, ut ordinatus ad finem aliquem, finem uiriq; illum, quem fideles (qui hoc signo uiuunt id est ecclesia) intendunt. Tenet consequentia: quia nihil aliud assignari potest, quod intendi debet ultra actum illum, ut est talis in natura. ¶ Corollarium, quod sequitur ex conclusione. Quod ebrius, furiosus, & generaliter carens ratione pro tempore, pro quo non utitur rōne, nō potest baptizare: quia non habent tūc libertatem, nec intentionem illam, quæ dicta est. Ne hoc est contra Aug. homil. v. super Io. Non curo ebriosum. Nō

Coroll.

enim dicit: nō curo ebrium: sed ebrius: Ebriosus autem non semper est ebrius: nec furiosus semper furit. Tales enim baptizare possunt, cum habent lucida interualla: non tempore ebrietatis, aut furie. Ad hoc enim dicit August. non curo ebriusum. Multitia enim sacerdotis non impedit effectū sacramenti: Quarta conclusio. Ad ueritatem sacramenti non requiritur intentio ministri respectu effectus baptismatis in specie: sed sufficit intendere, quod ecclesia intendit in genere. Probat: quia infideles, & hæretici etiam circa hunc articulum baptisati, & laici, ac mulieres possunt baptizare exprima conclusione, quorum quidam non credunt baptismum habere effectum aliquem circa animę purgationem, quidam non intelligunt, qui sunt effectus baptismi; & tamen omnes possunt habere intentionem baptizandi, ut baptismus institutus est: uel ut christiani eo utuntur. Et hoc est dicere: intendere, quod ecclesia intendit, etiam si non credant, quod aliquid efficiat, quod dictum est. Quinta conclusio. Ad baptismi ueritatem non exigitur dicta intentio actualis: nec sufficit habitualis: sed requiritur intentio uirtualis. Prima pars probatur, quod non requiritur intentio actualis: quia deus instituens sacramentum baptismi tanquam sacramentum necessarium ad salutem, non obligauit hominem ad impossibile, uel nimis difficile: sed non distrahitur quocūque actu humano, quo interrumpitur, uel tollitur actualis intentio: uel est impossibile, uel ualde difficile: quia secundum beatum August. i. j. delibe. arti. non est in potestate nostra, quibus uis tangamur: ergo non obligauit baptizantē, ut in actu baptizandi nō distraharur ad cogitandum aliud aliquid non pertinens ad baptismum. Cum uero distrahitur, non actu cogitat: & per consequens nec intendit ad baptismum: quia nō potest homo simul plura cogitare, quorū unū non ordinatur in aliud: & ita nec intendere: quia intendere præsupponit cogitare: sicut actus uoluntatis actum intellectus. Secunda pars, quod non sufficit

habitualis intentio, probatur: quia illa potest esse in dormiente: immo in habente contrariam intentionem actualē: sed neuter horum baptizat. Nam si quis plebanus habens habitum baptizandi, in somno baptizaret puerum: quod nō est impossibile: quoniam quidem in somno quidam ambulat: & mirabiles operationes exercent. Similiter si talis ex malitia (licet exterius ablueret) intendere actualiter non baptizaret, uel baptizaret: quamuis uterq; haberet intentionem habitualem. Item propter solū habitum, inexistens actus non dicitur humanus: licet sit cōformis propter habitum actui humano. Probat: quia actus procedens ab habitu sine intentione actuali est actus purē naturalis, & nō libe. arti. quia habitus non libere: sed purē naturaliter inclinatur ad actum: & per consequens actus talis nō est humanus: cū omnis actus humanus est actus lib. arti. Et adducit Sco. exemplum. Si quis haberet habitum inclinantem ad desiderium sanitatis: si currat non intendens, nec cogitans de sanitate: sed intendens ludere: ille si ex cursu consequitur sanitatem, non dicitur consequi eam per actum humanum: sed causaliter, uel fortuite: non magis, quam si non habuisset in se habitum desiderandi sanitatem. Idem patet in furiosis: qui in furia operantur ex habitu prius acquisito: & tamen tales operationes non sunt humanæ. Tertia pars, quod requiritur intentio uirtualis: probatur uia diuina: quia intentio requiritur ex conclusione tertia: & non sufficit habitualis, ut nunc probatum est: ergo requiritur uirtualis. Tenet consequentia a sufficienti diuisione. Sufficit ergo in baptizante, quod aliquando habuit intentionem actualem baptizandi, ex qua descendit actus baptizandi, siue in illo actu habeat intentionem actualē baptizandi, uel non: quia forte intendit circa actum laudandi, ut est talis actus in natura: aut aliquid impertinens. Intelligendum tamen est, quod descenderit ille actus absq; oī motu uoluntatis contrario: sicut si induēs se ad missam intendit celebrare secundum uolum romanę ecclesię:

Cōcl. 4 G

Cōcl. 5 H

Ad baptismi ueritatem nō exigit dicta intentio actualis.

ecclesię: & ex illo procedat cōtinuē forte ex aliquo habitu derelicto in phantasia cū magna distractione: ita tamen quod faciat ea, quę necessaria sunt ad consecrationē uerē cōficere eucharistię sacramentū. Hęc Sco. & Sexta cōcl. Si plures eundē baptizent: uerū cōferunt sacramentum: dū tamen eorum quilibet perficit totū. Probat: quia unus totū faciens non anihilat per hoc, factū alterius. Sed si unus facit totū, quod plures faciunt: baptizatus esset nihilominus alio similiter facere. Dicitur notanter: dū eorū quilibet totū facit. id est dū quilibet abluat, & uerba cū intentione baptizandi integrē profert: quia si unus ablueret, & alter uerba proferret: nihil facerēt: ut ponitur cōmuni ter casus. Si duo cōcurrerent mutus, & mancus: mutus ablueret, & mancus proferret: & uterq; baptizare intenderet: nō esset uerum sacramentū. Cuius ratio (secundum Sco.) nō est nisi institutio diuina, quę sicut uoluit esse unum principale agens: ita uoluit habere unū ministrum in collatione integra sacramenti: quā patet ex forma, qua nos utimur: nā proferens eā, significat se abluere: non aut debet oratio esse falsa in forma sacramentorū ueritatis. Similiter etiā debet intelligi de uerbis grecorum dicentium: baptizetur: quā nō est tantum deprecatio: sed quasi quidam efficax oratio; ut sit sensus: per istum actum meū circa istum baptizetur iste. Hęc Sco. uide Pe. de pal. dist. iii. q. ii. arti. Sed illa congruentia de ueritate uerborū parum, uel nihil facit: quia si plures quilibet baptizet, dicens. Ego te baptizo &c. oratio uera est, cum quilibet baptizet. Si di. quid si duo baptizantes unum dicant. Nos baptizamus te in nomine patris &c. Respondet Alex. par. iij. q. xy. j. men. b. vii. quod nō baptizant: quia sic mutaretur forma. Itē baptizans minister significat christum: unus autem est christus, qui principaliter baptizat: & id debet nūc esse minister. Septima cōcl. Quāuis unus plures perfundens, uel aspergens simul dicēs. Ego uos baptizo in nomine &c. uerē omnes asperfos baptizat: extra tamen necessitatis casum hoc faciens

Cōcl. 6 I

Si plures eundē baptizent: dū quilibet totum facit est baptizatus.

Cōcl. 7 K

Resperfundens, uel aspergens simul dicēs. Ego uos baptizo in nomine &c. uerē omnes asperfos baptizat: extra tamen necessitatis casum hoc faciens

mortaliter peccat. Probat conclusio pro prima parte: quia nemini præcluditur uia salutis. Sed posset occurrere casus, quo pluribus baptizandis immineret periculum mortis, si simpliciter baptizaretur: ideo necessariū erit eos simul baptizare. Nō autē possunt simul baptizari, dicendo. Ego baptizo te: quia (te) singulari numero nō demonstrat, nisi unā personā: ideo oportet dicere, uos: nec illa mutatio uerbi importat is personā recipientis, mutat ueritatē, & efficaciam baptismi: ut habet Pe. de pal. dist. iii. q. ii. Et etiā uidetur factū fuisse in die pentecostę cū Petrus, uel apostoli baptizarent multos. De hoc sup. patuit dist. iii. quia uerba significatiua personā cōferentis, & recipientis non sunt determinata a christo: sed ab ecclesia: id in eis potest fieri aliqua mutatio. Nec uidetur, quod ecclesia uoluerit aliquē præcisē ad istam formā arctare: quod per hoc alicui præcluderetur uia salutis. Secunda pars patet: quia nō conformās se ecclesię in sacramentorum ministerio peccat mortaliter, nisi necessitas excuset. Excusat autē necessitas, cū imminet a peccato mortali. Alioquin in casu posito quis esset perplexus. nā si non baptizaret in necessitate, peccaret mortaliter: quia negligeret salutem proximi. Et si mutando formam (quod exigit talis necessitas) sic baptizaret: peccaret mortaliter: quod tamē falsum est: quia ex lege euangelica sine sui culpa nullus est perplexus. Facit ad hoc. c. quicumq; Martini papę. de conse. dist. iii. quod licet loquatur de sacerdote: tamē locum habet in omni potente baptizante: quia ratio legis in quolibet locū habet. Sed diceres: cur hæc mutatio formę, qua, te mutatur in uos, nō tollit baptismi ueritatem: cum tamen mutatio pronominis ego, in nos tollitur statim sup. dictū est. Respondet hic Alex. quod nō est par ratio: quia (uos) includit suum singulare geminatum: scilicet te, & te. nō sic (nos). Cum enim dicitur nos, nō ualeat tantum ego & ego: scilicet ego, & tu, uel ille. Et ideo cum dicitur. nos baptizamus, mutat forma: quia aliquid includit, quod forma non includit, eo quod

ptizare dicēdo. Ego uos baptizo.

non geminar singulari. Sed cum dicitur uos, non est mutatio forme: sed quedam geminatio. i. baptizo te, & te. Et quia christus unus baptizans sponus est multarum animarum, & omnium animarum que rite baptizantur: ideo oportet baptizantem, qui significat christum esse unum: non autem baptizatum. Verum Pe. de palu. dist. ii. q. j. art. ii. j. aliud sentit exemplificans de prelati, qui solent se pluraliter nominare. Item de modo loquendi aliorum, qui more patrie semper nos de notant. Sed di. an in casu sit unus baptismus, uel plures. Et uidetur, quod sint plures: quia plures baptizati: & ita plures baptizaciones passiuæ: baptismus autem est baptizatio. Sed oppositum uidetur: quia est una forma: quia uerba eadem simul prolata. Forma autem dat esse rei, & per consequens unitatem. Respondetur, ut & Pe. tenet dist. ii. j. q. j. art. ii. j. quod si baptismus supponit pro lotionem simul & omnibus, que sunt de essentia baptismi, tunc sunt plures baptismi: tot, quot baptizantur: quoniam quando aliquid componitur, uel aggregatur ex pluribus, plurificato aliquo eorum, ex quibus componitur, uel aggregatur: quorum quodlibet cum cæteris constituit totum: totum plurificatur. unde si ex aceruo lapidum tollitur lapis, uel additur: non est idem, qui prius: & qui plures sunt baptizati, quorum quilibet cum requisitis cæteris facit baptismum: plures sunt baptismi. Si uero baptismus supponit pro sola lotionem, & cætera connotat: est unus baptismus: quia una lotio: quia una perfusio, uel asperio: & hoc capiendum lotionem actiue. Si uero baptismus est lotio passiuæ: sic dici possunt tot baptismi, quot sunt loti. Vel breuius dici posset. habendo respectum ad baptismum, sic sunt plures: si ad baptizantem, & formam, & actionem est unus. Prima responsio est magis formalis.

An in isto casu sit unus baptismus, uel plures.

Cocl. 3. Ad ueritatem baptismi talis simultas lotionis, forme, ac intentionis, requiritur, quod neutrum eorum sine alijs perfectè finiatur. Ratio huius conclusionis est institutio diuina, quæ instituit, ut illa simul: lotio, uerba, & intentio, sint signum efficax interioris mutationis: & neutrum sine alio. Quandoquidem; aut aliqua plurarè

quiruntur ad esse alicuius: necesse est, ut sint simul: eo quod neutrum sine alio sufficit. Sicut ad esse albi requiritur subiectum, & albedo: ideo nunquam est albus, nisi cum albedo est in subiecto. Non est requiritur talis simultas, ut neutrum incipiat, uel desinat sine alio: sed sufficit simultas, que requiritur in actibus humanis. Nolumus nos obligare ad tã subtilè similitudinem, quã uix possit homo percipere, uel seruare. Iudicatur autem simultas inter factum hominis, & uerbum: ut dicit Sco. q. iij. huius dist. quod incipit unum antequam totaliter finiatur aliud: & hoc indifferenter: siue prius finierit hoc, quam aliud: siue econuerso. Verbi gratia, si quis dicat facias, & fricet barbã: siue incipiat fricationem ante prolationem, siue econuerso: dum tamen unum non finiatur completè ante inceptio nem alterius dicit: ille simul dixit hoc, & fecit hoc. Ita siue baptizans prius immergat: subiectum est ter immergere: & incipiat uerbum cum secunda immersione: siue prius uerba incipiat, & ante finem uerborum abluit: ita ut prolatio non finiatur ante inceptio nem abluionis: nec immerio, per fusio uel asperio finiatur ante inceptio nem uerborum: est sufficiens si multas abluionis, & uerborum. Intentio autem uirtualis est a principio utriusque usque in finem: ut patet ex dictis. Uidetur consonare Pe. de pal. dist. ii. q. j. ar. j. Nec est opus tãta subtilitate canonistarum, quæ tangitur in glos. c. detrahe. j. q. j. quam in urbanitate deridet Sco. & quantum ad articulum tertium: Dubitatur primo circa conclusionem quintam, quo modo intentio uirtualis reducitur in actiualem præuiam, tanquam in causam cum ipsa non sit: quoniam causa simul est cum effectu: Respondent aliqui, quod uoluntas actualiter intendens imprimè airtutem potentie motiue: & quãdiu manet illa uirtus impressa: uirtus motiua manet. ut si aliquis intendere ire ad certum locum, per illam actualè motio nem sit actualis impressio in potentiam motiuam: & quãdiu illa impressio manet, mouet ad terminum uoluntatem: licet homo in uia cogitet de alijs, & non semper de termino, ad quem mouetur: & illa impressio paulatim

lotionis forme ac intentionis requiritur.

Art. 3. Dub. 1. M. Quid intentio uirtualis reducitur ad actualè.

minuitur, & tandem deficit: & tunc cessat homo a motu. Et tunc dicitur, quod cessat èr intentio uirtualis: hæc enim non habet nisi quãdiu manet illa uirtus impressa potèntie inferiori motiue. Sed mirum est apud Scot. q. v. j. huius dist. quod uoluntas potèntie esse uirtus factiua. causas talè formam in potentia organica. Mirum etiam uidetur, aut: si cauteretur ibi: unde paulatim deficeret. Ideo aliter respondet Scot. q. v. j. dist. v. j. quod in appetitu sensitiuo, siue in phantasia, est aliqua dispositio, secundum quam mouet, cessante actu uoluntatis imperantes eis. Vel aliter, ait, ad propositum, quod siue uoluntas actu intendens aliquid relinquit in potentibus inferioribus, siue non: inordinatè tamè habet suas uolitiones respectu finis, & eorum, que sunt ad finem. Et cum ad aliquem illorum peruenit, & actu potèntie inferioris correspondentis imperauerit: potèntia illa inferioris potèntie imperatus permanere: licet intentio nec prima, nec secunda maneat: & dum manet ille actus uoluntate quantumcumque distracta, dicitur manere intentio illa uirtualis. Et secundum hoc dicitur ad rationem dubij, quod uoluntio actualis ordinatè causat uolitionem, donec imperatur actus exterior: & que liber prior est causa sequentis in fieri, non in conseruari. & ideo sequens potèntia manere priore cessante: sicut & actus potentie inferioris imperatus potèntia test manere, & continuari, cessante actu interiori imperante. Multi enim effectus exteriores causantur, quando actualis motio agentis per intellectum, a quo produciuntur non manet. Ponit exemplum in naturalibus: qui a proiecto lapillo in aqua, primus circulus est cæcundi: & sic deinceps: non tamen semper manet primus, quãdiu ceteri. Ita etiam auerſaliter in motu proiectorum prius cessat pars motori propinquiore, quã remota. Et secundum hæc responsio nem prima intentio est causa mediata: hoc est causa causa respectu effectus ultimisacramentalis. Secundo dubitatur iuxta eandem conclusionem. Si requiritur intentio in baptizate, nunquam baptizatus erit certus de sui baptizatio ne: quia licet intentio sua sit sibi nota:

Dub. 2. Si requiritur intentio

sed non intentio alterius: & ita semper erit dubius: & nunquam de sua salute securus: & ita semper erit in periculo. Respondetur secundum Alex. quæst. xiii. part. iiii. memb. j. quod cum aliquis debet baptizari: adhibenda est diligentia, quod baptizandus non committat aliqui suspecto, & notato de heresi: sed probato in fide: non quod heresis impediatur baptismum, si fuerit intentio baptizandi: sed quia de suspecto magis timeatur ne malitiose intentionem subtrahat: dum autem non suspecto offeratur: licet intentio baptizatis non innotescat certitudinaliter, & euidenter: tamen innotescit uehementi presumptione: & hoc sufficit salutem baptizati adulti cum propria fide, & intentione: & sic factis precauetur periculum: quoniam & si non intenderet ministerialiter baptizare: & sic non esset sacramentum, saluatur tamen adultus baptismum flammis. Sed quid de paruulis si non intendit baptizari: non est baptizatus paruulus: & si decedit ante usum rationis damnabitur: & tamen nihilominus ecclesia facit, quod in se est: & paruulus nihil facere potuit. Igitur uidetur, quod insufficienter pro uilum est humane salutem, cum scilicet paruulus damnatur: & ecclesia nihil negligit faciendum totum, quod in se fuit. Respondet idem sine iudicio, quod in casu isto præsupponi & credi potènt, quod summus sacerdos suppleat quod deficit sacramento. Cum enim uirtus sua non sit alligata sacramentis: supponendum est, quod super abundantia liberalitatis, & gratie illius, ac merito ecclesie in nullo negligentis aliud remedium salutis adhibebit. Huic consonat Tho. & hoc bene notandum: quia ualde consolatorium addit tamen: quod si deus hoc non faciat prouidendo de alio remedio: non preiudicatum est ecclesie, nec paruulo: cum sola gratia, & absque illo debito remittat dominus peccata: quocumque modo, uel medio remittat. Nec præiudicatur diuine iustitie si non remittit peccatum paruulo. Non enim in hoc iniuste facit: sicut nec in eo, qui non subijcitur sacramento. Nulli enim debitor est, ut saluetur nisi quatenus libera, & misericordi uoluntate debitorem se consti-

Notandum.

Dub. 3. **O** ruit. **¶** Tertio dubitatur circa hoc, quod dictum est: quod ebrius adhuc ratione utens potest baptizare. Non enim omnes ebrii penitus ratione carent, ut ex intentione agere non possint. Quid si talis teneret perfectam: quia habet linguam ligatam: an esset uerum baptismum. Et uidetur, quod sic: quia simile sumptum ab eo, qui per naturam habet linguam impeditam: quales sunt I, pro I, dicentes. In nomine patris & filii, & spiritus sancti. Sed constat, quod tales baptizant: ergo similiter & ebrii habentes tale impedimentum, baptizant. In oppositum est: quia non obseruat formam si cut in scriptura est a deo: nec habent, quod eos excuset: ergo non baptizant. Respondent quidam: ut refert Alex. q. xvi. part. iiii. memb. iiii. quod ebrius talis non baptizat: nec est simile de impotente per naturam, & per culpam. Qui enim impotens est per naturam, culpam non habet: & ideo baptizat: qui uero impotens est per ebrietatem, culpam habet: & ideo non baptizat. **¶** Sed illa responsio deficit, & falso innititur fundamentis: quia nec uirtus sacramentalis: nec eius ministerium impeditur per culpam, uel peccatum ministerii. Unde dicitur, quod si ebrius non habet maius impedimentum linguarum, quam impeditus naturaliter: & baptizans, ita baptizat sicut naturaliter impeditus: licet habet culpam: si tamen tantum impeditur ebrietate, quod circumstantes non possent capere sensum uerborum: non baptizaret: sicut nec naturaliter sic impeditus baptizaret. Et ad illud, quod argutum est, dicitur quod impeditus non seruat formam, sicut debet ex parte ministerii: seruat tamen quantum debet, & quantum sufficit ex parte sacramenti. Illud enim indubitum non redundat in sacramentum: sed in ministerium. **¶** Dubitatur quarto contra conclusionem sextam: quod unus non potest a duobus baptizari: quia idem effectus non potest esse a duabus causis totalibus in eodem ordine. Sed si unus baptizatur a duobus, quorum quilibet exhibet totum ministerium: quilibet eorum causa est totalis in ordine causae ministerialis: ergo uno baptizante, alius non baptizatur. **¶** Pre-

terea in casu neuter baptizantium erit causa: quia ad esse causae requiritur, quod ipsa non existente effectus non sequatur: ut dictum est q. j. sed hoc neutricum uenit: quia quolibet duorum baptizantium non existente, adhuc alter baptizaret. Respondetur, quod in casu neuter est causa totalis: sed quilibet sit causa totius effectus in suo ordine causandi: quia causa totalis est causa, quae sine alterius concursu in suo ordine causat: nunc autem neuter causat sine alio: quia ambo concurrunt: licet quilibet sine alio posset causare. Ad secundam rationem dicitur: quod ad esse causae requiritur, quod sine ea effectus non lequeretur, eo modo, quo sequitur. Nunc autem lotio illa eo modo, quo fit ab utroque, non fieret ab uno. Nam si fiat immergendo, ambo mouerent corpus baptizati uno motu causato a uirtute motiua utriusque: & licet alter posset illum motum causare: tamen quando simul mouent, neuter utitur totali uirtute motiua, quantum posset ea uti: sicut quando duo portant unum pondus, quod alter posset portare. Si uero fiat perfundendo, uel aspergendo: licet uterque madefaciat aqua parte perfusa, uel asperfa: neuter tamen madefacit tota illa madefactione, quae est per actionem amborum. **¶** Sed dicitur, licet ambo sint causae operationis exterioris, quae non fieret illo modo altero remoto: tamen respectu effectus sacramentalis nullius actio exterior puta lotio, uerborum prolatio, & baptizandi intentio est causa: eo modo, quo sacramentum est causa effectus sacramentalis: quia ille aequae sequeretur ipsa remota: scilicet per actionem alterius: & ita non erit causa. Ad hoc dicitur, quod utriusque actio est causa effectus sacramentalis eo modo, quo sacramentum est causa. Et quando dicitur: nihil est causa quo non posito nihilominus ponitur effectus. Dicendum, quod addendum est: quo non posito, nec alio eiusdem rationis: nihilominus ponitur effectus: & sic in proposito: nam posita actione unius, adhuc ponitur effectus, qui tamen non poneretur, nisi posita actione alterius, qui est eiusdem rationis, eiusdem rationis causas

causando: & ita oportet intelligi distinctionem causae super expositam. Si dicitur (ut super quaest. j. distinct. j.) ad minus actio unius superfluit: quia sine ea aequae causaretur effectus. Respondetur: quod aliquid superfluere in ratione causae respectu effectus dupliciter potest intelligi. Vno modo superfluit id est non causat. Alio modo superfluit id est eo non existente nihilominus causaretur effectus. Primo modo neutrius actio superfluit: quia utraque causat, & hoc si praesens coocurrat: ita quod nullus uerba prius alio finiat: alioquin, qui prius uerba finiret, solus baptizaret: & sequens nihil faceret: & eius actio illo modo superflueret. Secundo modo conceditur: quod actio alterius superfluit. Si queritur: cuius. Respondetur utriusque: singillatim posita alia: non tamen simul superfluit: quia sublati utriusque non sequitur effectus. **¶** Si queritur: an sit unum sacramentum, uel duo. Respondetur, quod duo: quia actio unius non est actio alterius: & quilibet est sacramentum: ergo duo sacramenta. **¶** Sed contra: tunc ille bis baptizaretur cum effectus: & sic iteraretur baptismus, quod est impossibile. Respondetur (saluo meliori iudicio) quod sunt duo sacramenta: sed unus effectus sacramentalis: quia sunt duo signa sensibilia: sed sunt causae eiusdem effectus. Nec tamen sequitur: quod ille bis baptizaretur: quia nulla est hic temporis interruptio, quam tamen importat iteratio: sed semel a duobus baptizaretur: & duobus baptismis eundem tamen effectum causantibus. Nec tamen propter hoc baptismus est iterabilis: quia etiam iteratio temporis interruptionem importat: & ita baptismus iterari non potest cum effectu: licet exterior actio possit iterari. **¶** Dubitatur quinto: quid agendum esset de monstro, si aliquod naceretur, de quo dubitaretur, an esset unus homo, uel duo. Respondetur Secundo distinct. vi. q. ii. si omnino deprehendi non potest, an sint duo homines corporaliter sibi conglutinati: siue habentes quodam membra communia: uel an sit unus homo: puta quia tantum una anima intellectiua: quod quod deprehendi possit, ponit aliquas considerationes, quas transeo. Si

ergo mahe dubium, dicitur, quod baptizandum est monstrum illud in illis partibus, qui principaliter pertinent ad unam personam: tamen in forma singulari. Et secundo abluenda sunt partes aliae, quae non uidentur principaliter pertinere ad illum primum: & hoc cum forma, quae seruanda est in illis, de quibus dubium est, quae ponitur extra de baptismum. de quibus. Si uero certitudo haberi poterit: & sunt partes, de quibus pater, quod pertinent ad distinctas personas: separatum quilibet illarum partium abluenda esset, cum forma in singulari. Primo, una: post, alia: & ita siue monstrum hoc esset una persona, siue plures, non esset forma in plurali proferenda. **¶** Ultimo dubitatur: utrum ad ueritatem baptismi fides requiratur in suscipiente simul, & conferente. Respondetur breuiter, quod de hoc habitum est. quod ad ueritatem baptismi non requiritur fides personalis: neque suscipientis: neque conferentis: nec offerentium baptizandum. Quod non suscipiens pater in paruulis. Praeterea & si suscipiens adultus, conferens, & offerens sunt infideles, aut heretici: etiam non credentes baptismum alicuius fore efficaciam: si fuerit intentio conferendi, & suscipiendi baptismum in forma ecclesiae, est uerum baptismum: ita quod recedente infidelitate, non est talis rebaptizandum. **¶** Verum ad consequendum effectum baptismi, requiritur fides in adulto: non autem in baptizate, uel offerente: quia adultus alias fide accederet: quo non fide accedente, nihil obest infidelitas, & nequitia conferentium, & offerentium. ut super declaratum est. **¶** Requiritur tamen fides ecclesiae. Nam baptismus est regeneratio spiritualis, in qua ecclesia mater est: deus pater. Ecclesia uero copulatur deo per fidem. Unde Aug. Hec mater ecclesiae, quae in sanctis suis est, facit: quia tota omnes, tota singulos parit. Datur ergo gratia fidei a deo patre, in qua iustificatur disponente fide ecclesiae matris, ut sit sic conformitas geniti ad gignentem. Itaque Aug. Offeritur paruuli ad percipiendum gratiam spiritualem: non tamen ab eis, quorum manibus gestantur, quam ab ueritate sanctorum. Ab omnibus enim recte offerri intelliguntur.

Aliquid superfluere intelligitur dupliciter.

Dub. 5. Quid agendum de monstro.

Quibus placet, q̄ offeruntur: & quorum individua charitate ad communionem s̄c̄i spiritus adiuuantur. Sic ergo in fide ecclesie ministratur baptismus. Et ad dit Alex. Et si militans ecclesia erraret: quod tamen nō contingit: nihilominus ipsa triumphans adiuuaret, in qua est fides largē sumpta; quia clarissima cognitio ueritatis. Si dicis, cū baptismus specialiter dicitur sacramētū fidei; uidetur, q̄ non sufficit illa generalis fides ecclesie. Rñdetur, q̄ baptismus dicitur sacramētū fidei: quia in illo datur signū fidei, s. character, quo distinguuntur fideles ab infidelibus: quandoq; re, & nomine, qm̄ nō in dignē accipitur: quādoq; nomine, & nō re, dū fidei cōceditur. Si dicis. In tentio, requiritur, ergo & fides: quia fides dirigit intentionē. Augu. super Psal. ii j. Nec uidet, q̄ id possit quis intendere, quod non credit esse. Rñdetur ad primum: q̄ fides dirigit intentionē in operibus uirtutū, quibus q̄s meretur opera dirigēdo in ultimum finem: & ad hoc dirigit fides personalis exercētis huiusmodi opera. In sacramentis autē dirigit fides ecclesie intentionē: eo q̄ intentionē requiritur est intendere facere id, quod ecclesia credit, seu intēdit. Vnde sic intēdo quod ecclesia intendit: baptizans fit minister ecclesie: etiā si fuerit hereticus: facit. n. opus ecclesie. Si. n. non intēderet, quod intēdit ecclesia: sed quod intēderet heresis, nō baptizaret. Sicut igitur, qm̄ baptizat fidelis, intētionē eius dirigit fides propria. Sic qm̄ baptizat hereticus, intētionē eius dirigit fides ecclesie: quia intēdit, quod ecclesia intēdit. Ad secūdū: non pōt quis intendere, quod nō credit esse: dicitur, q̄ immo pōt quis in genore intendere; & uelle, quod nō credit in sp̄e. Pōt. n. intendere baptizare, eo mō, quo ecclesia intēdit: & uelle, quod operetur, quod baptismus ecclesie operatur: licet, nō intēdat in particulari effectū baptismi: quia uel nescit eum: uel quia non credit, quod habeat effectū: aut quia non cogitat in particulari de ipso effectū. Sicut in simili tradit alicui medicina certa contra morbum: & is, qui recipit, nō credit, q̄ medici

na illa aliquid ualeat: aut ignorat eius effectū: sumit tamen dicens sibi: ualeas, si ualeas: seu ualeas, quantum potes. Hic sumit eadem intētionē, qua medicus datur: uult. n. per eam fieri illud, quod fieri potest; & hoc intēdit medicus: licet non credat p̄ eā aliquid posse fieri: aut nescit in particulari, quid per eam fiet. Simile exemplū ponit Sco. de incantatione, si aliquis cōsentit se incantari, ut ualeat, quātū pōt: credens tū, q̄ nihil ualeat, intēdit in generali, quod incantatrix intēdit: licet non intēdat idem in particulari. Et tantum de illa questione.

QVAESTIO. II.

SECUNDO queritur de A iterabilitate baptismi, & characterē. Vtrum characteris impressio sit iterabilitatis baptismi causa, uel ratio. Tribus articulis questio terminabitur. In primo supposito. In secundo questio. In tertio duobus mouendis respondebitur. Quātū ad primum articulū, quia supponit questio: q̄ per baptismum imprimatur character. Videamus primō de nomine, quid nomen character significet: & deinde de re significata: q̄ Quoad primum notandum: q̄ nomen character non est multum uisatum in scriptura: nec apud originales doctores. Nam in toto canone biblicū non inuenitur, nisi in Apocal. cap. xii j. & sequentibus: ubi fit mentio de characterē bestie in manibus, aut fronte habendō. Vbi secundum expositores per characterem non intelligitur aliquid impressum anime (ut hic loquuntur doc.) sed signum aliquod in exteriori conuersatione, aut professione secte erronee: aut etiam figura aliqua in fronte, uel manu, qua signatur illum pertinere ad sectam bestie. Deniq; magister, qui fuit diligentissimus collector auctoritatum originalium: nullam mentionem facit de characterē, nisi in dil. presentī. Vbi dicit, q̄ qui ab hereticis baptizati sunt seruato characterē Christi, rebaptizādi nō sunt: ubi per characterē intelligit formā uerborū a christo tra-

Arti. 1. Per baptismū imprimatur character. Not. 1.

Chara-cter.

Not. 2. B. Chara-cteris effectus, & conditiones.

Triplex similitudo.

ditam. Et ideo satis dubia est eius significatio. Potest tū character dupliciter accipi. Vno mō generaliter pro signo, uel figura: ut dicit sanctus Bonau. dist. presentī. Et hoc modo litera scripta dicuntur characteres. Et similiter ablutio baptismalis; etiā forma baptismi potest dici character, eo q̄ est signum quoddam significatiuum. Alio modo, & in proposito accipitur pro aliquo signo impresso anime, quod est primum gratiæ in susceptione sacramenti interabilis: & secundū hāc nominis significationem, intelligenda sunt, que dicuntur. Secundo notādū, q̄ (ut tēgit Alex. de hales, par. iiii. q. xix. membro ii. & post eum ceteri doc.) plures effectus; seu conditiones attribuantur characteri, quas Ockā in iiii. q. ii. reducit ad sex: quæ sunt significare: configurare, seu assimilare: distinguere: disponere: memorari: obligare. Est primō signum gratiæ: non quidem ex natura: sed institutione diuina: sicut & sacramentum gratiæ. s. inexistens: uel quia inexistet: si non poneretur obex, seu impedimentū impediens. Secūdo est signū configuratiuum, seu assimilatiuum christo, & ceteris characterē similibus habentibus. Configuratur christo: quia per ipsū habens characterem adscribitur familiæ christi. Etiam (ut dicit Alex. & post eum sanct. Bonauent.) configuratur christo per imitationem. Vnde notat, q̄ triplex est similitudo: quæ dā p uulnus nature participationē: secūda p imitationem: tertia per diuisionem. Prima est creature ad creaturā: que sunt eiusdē speciei. Secūda est creature ad deum. Tertia est unius diuine psonę ad alterā. Assimilatio autem creature ad deum creatorē: uel est perfecta: uel sufficiens: uel ad sufficientem disponens. Prima est in gloria, que non comparatur dissimilitudinem culpe, neq; miserię. Secūda est in gratia, que cōparatur secum dissimilitudinem miserię: nō tamen culpe. Tertia est characteris, que secum comparatur utrumq;: tamen disponit ad gratiam, in qua est similitudo sufficiens: licet non perfecta. Assimilat etiam omnibus similem characterem habentibus:

quod naturalē est omni qualitati, & forme. Similia. n. dicunt, in quibus una est forma, uel qualitas secundum speciem. Similiter naturalē ē characteri sicut cui libet alteri rei, distinguere ab alijs rem talem non habentibus. Est etiam signū dispositiuum ad gratiā sacramenti, per quod imprimitur tāquā causa sine qua non: & hoc solū ex uoluntate; & ordinatione diuina: & non ex rei natura. Est & signum rememoriuū, seu recordatiuum sacramenti præcepti. Similiter ex diuina ordinatione, qua per characterē inducere uoluit suscipientem in notitiā, seu memoriā sacramenti suscepti. Est sextō signum obligatiuum ad obseruantiam diuine legis: eo modo, quo suscipiens sacramentū per eius susceptionē plus obligatur, quam nō suscipiens: sicut habitus religionis est signū, q̄ portans eum obligatur ad obseruandū legem christi, & ordinis, siue religionis. Ponitur etiam, q̄ character sit quid ideabile in anima redēs sacramētū, per quod imprimitur interabile. Tertiō notandum, q̄ character, ut hic sumitur, potest breuissimē sic describi. Est signum spirituale a deo solo anime impressum: in susceptio ne interabilis sacramenti: manens indelebiliter de lege communi. Hęc descriptio habet tres particulas. Prima, q̄ est signum spirituale anime impressum: quia est quoddam spirituale, & indiuisibile productum in anima significans gratiam, & sacramenti susceptionem. Vnde sicut foris hominibus certus status datur, quandoq; certus ornatus, uel signum in corpore, uel ueste sicut clericis corona in capite: iudicis quandoq; circulus in ueste, quibus cognoscuntur esse illius status, siue secte. Ita per sacramenta, quibus ponitur homo in certo statu, imprimitur immediate a deo quoddam spirituale signum in anima suscipientis sacramentum: quo cognoscitur suscipiens esse in tali statu. Dicitur a solo deo anime impressum: quia respectu characteris nulla creatura habet aliquam causalitatem reā: non enim sacramentum foris susceptū: cū sit signū sensibile: & p cōsequēs mate

Not. 3. C. Chara-cteris definitio.

riale. Nullum autem materiale attingit actiue aliquem effectum simpliciter indiuisibilem, & spiritualem in anima. Sed sicut gratia a solo deo creatur: ita & character a solo deo create anime imprimitur. ¶ Secunda particula est, quod character imprimatur in susceptione sacramenti initerabilis: quia tantum in illorum susceptione baptismi, confirmationis, & ordinis: & non aliorum imprimitur: immo nihil iterabile: nec uirtus: nec gratia imprimit characterem. Cuius ratio assignatur duplex. Vna, quia character est indelebilis: ideo non potest imprimi nisi per sacramentum, quod non iteratur: quoniam si iteratur sacramentum, non imprimit nouum characterem; alioquin duo characteres eiusdem speciei inessent eidem subiecto, quod de actibus non conceditur. Si uero non imprimi characterem, cum iteratur: ergo nec dum primo suscipitur: quia eiusdem uirtutis est sacramentum, cum iteratur cum eo, quod primo suscipitur. ¶ Sed hic facile diceretur infirmo istam rationem: quod uirtus productiua effectus in subiecto, si hunc inuenit in subiecto non producit alium de nouo, sed priorem conseruat, uel intendit: ut si ignis, qui productiuus est caloris certi gradus: si applicatur passo, in quo inuenit calorem tanti gradus, non producit alium, uel intensiorem calorem: sed productum conseruat. Sic diceretur de sacramento iterabili, quod primo susceptum imprimi characterem: & dum iteratur: quia inuenit formam in subiecto: aliam non producit: sed iam impressum characterem conseruat. Nec ideo sacramentum iteratum est minoris potentie, quam si fuerit primo adhibitum. Alia ratio: quia character est quedam spiritalis potestas ad agendum aliquid secundum certum statum. Nunc autem tantum tria sunt sacramenta, que ponunt hominem ad certum statum ad aliquod spirituale exercendum. Sic baptismus ponit baptizatum in statu fidelium, & membrorum ecclesie: quo distinguitur ab infidelibus. Confirmatio ponit in statu bel-

lantiu: quo distinguitur ab infirmis. Et ordoponit in statu ministrantium in templo domini, siue multiplicantium proles spirituales, & membra ecclesie: quo distinguitur a laicis. Et ideo tantum per hoc tria sacramenta imprimitur character. ¶ Vel (ut dicit sanctus Bonauentura) & redit in idem) his sacramentis imprimitur character, quae dicunt statum huius determinatum. Sunt autem haec tria: baptismus, confirmatio, & ordo: quia triplex est status fidei. f. geniteque roborate, multiplicata. Et secundum hoc est triplex distinctio in populo: scilicet bonorum a malis: fortium ab infirmis clericorum a laicis. Et quia tantum sunt ista tria sacramenta, quae respiciunt statum fidei determinatum. Baptismus, in quo fides generatur: & homo ab aegyptijs id est ab infidelibus separatur. Confirmatio, in quo fides roboratur: & in pugilem homo inungitur. Ordo, in quo multiplicandi fidelem populum datur uirtus: & ut homo sanctus id est ad ministerium templi, & altaris deputatus, a laicis separatur: ergo &c. Hec Bonauentura. ¶ Et per hoc uirtutes, & gratia in anima non imprimunt characterem: quia licet sint perfectiones animae: tamen habens eas non constituitur per eas in certo gradu in ecclesia: quia sunt communia omnibus membris in quocumque gradu. Hec Scotus. ¶ Tertia particula est manens indelebiliter: & per hanc excluditur uirtus, & gratia: quae licet conferantur per sacramenta: non tamen manent indelebiliter: quamuis etiam per primam particulam possent excludi: quia non conferuntur semper per sacramentum initerabile: nec solum per tale. Vnde autem sit ista indelebilis characteris: uarij uarij dicunt: ut recitat & reprobat Alexander. q. xix. membro. v. tandem illam assignans: quia est in subiecto perpetuo nullam habens impositionem: & per consequens sicut subiectum non desinit: ita nec ipse deleretur. Quod non habeat aliquod oppositum simpliciter: nec detentorie: patet. Non simpliciter: quia cum character sit signum distinctiuum: cui licet oppo-

Distinctio triplex in populo.

natur signum oppositum significans: hoc tamen signum oppositum characteri non imprimeretur, nisi a deo, sicut nec character. Sed signum oppositum deus non imprimit: hoc enim non esset nisi character bestiae: quod deus non imprimit: nec habet oppositum demeritorie: quia hoc maxime esset peccatum mortale: sed hoc non: quia actu mortaliter peccanti imprimitur character: ideo per mortale peccatum non tollitur. Quia ergo character non deleretur uirtute creata: quia est forma supernaturalis. nec a deo: quia nihil donorum suorum infusorum tollit, nisi propter demeritum: & respectu characteris nullum est demeritum: sequitur, quod sit indelebilis. Et illud potest sustineri de potentia dei ordinata: sed non de potentia absoluta: secundum hanc enim nihil a deo creatum, uel contingenter productum est indelebile: potentia enim, qua creat: potest & creata annihilare. Eadem potentia potest etiam omnipositium creare saltem, quod non est deus. Et sic etiam in eo, quia si fide, aut charitate recedit: possit aliqua signata reproducere, uelut characterem bestiae: quo discerneretur a fidelibus, & membris ecclesiae. Et ideo ratio indelebitatis characteris, est sola diuina uoluntas, & ordinatio, qua ordinauit, quod character post impressionem non deleatur: sicut ordinauit, quod angelus, uel anima post sui productionem non desinat esse: licet ipsum annihilare possit. Et ideo additur in distinctione: de lege communis id est secundum ordinatam dei potentiam. ¶ Quarto notandum, quod de quidditate characteris plures fuerunt opiniones, supposito, quod sit pondus, quas recitat Alexander. ubi supra. Ipse tamen tendit ad illam opinionem, quod sit qualitas absoluta, quem imitatur sanctus Thomas & sanctus Bonauentura. ¶ Rationes, quibus probant characterem non esse relationem: sed qualitatem absolutam: in hoc fundantur. Tum quia relatio non est signum: quia non facit deuenire in co-

gnitionem alterius: character uero est signum. Tum quia mutatio non est nisi ad formam absolutam v. Physic. sed ad characterem est mutatio. Nam si scilicet baptizatus nihil nouum recipit in characterem: & ita ista baptizatio, quae est mutatio quaedam, est ad characterem. Tum tertio: quia relatio non potest esse fundamentum relationis: alias esset processus in infinitum: character autem est fundamentum multarum relationum: scilicet distinctionis, configurationis, assimilationis, obligationis. Tum quarto: quia similitudo fundatur in unitate qualitatis v. Metaphysic. sed character fundat similitudinem. Tum quinto, quia relatio non est principium agendi, uel patiendi. character autem est potestas aliqua: utpote character baptismi, potentia passiva, per quam homo fit capax aliorum sacramentorum. Character uero ordinis est potestas quedam actiua ad multos actus sacros in ecclesia. Et potestas confirmationis ad militandum contra diabolum, carnem, & mundum. Tum sexto: quia in quolibet sacramento causatur aliqua relatio in anima suscipientis ad christum: & tamen non imprimitur in quolibet sacramento character. ¶ Quamuis autem conclusio sit uera illius opinionis ponendo characterem esse entitatem positiuam, ut dicitur: tamen rationes praedictae hoc non probant: quia cum secundum illos opinantes relatio sit quedam entitas distincta a fundamento, & qualiter re absoluta: omnia, quae dicuntur de characterem, ita possunt conuenire relationi, sicut absoluto. ¶ Nam quo ad primum, ita relatio potest esse signum sicut accidens absolutum. Patet: quia relatio potest esse signum naturale, & etiam ex institutione. Naturale: quia si cut per cognitionem intuitiuam accidentis absoluti deuenire ad cognitionem subiecti suscipientis accidens. Ita si uideretur relatio aliqua intuitiue: possit uidens deuenire in

Not. 4
D
De quidditate characteris.

cognitionem subiecti suscipientis relationem: quia magis dependet relatio a subiecto, quam accidens ab soluto: nec solum dependet a subiecto: sed etiam a fundamento, & termino. Et per hoc dū incuitiue uideretur relatio, inducit ad cognitionem fundamenti, & termini. Similiter potest significare ex institutione, quia ita potest quis relationem imponere ad significandū hoc, uel illud; sicut accidens absolutum. ¶ Similiter si relatio distinguitur ab absoluto: potest ad relationem fieri mutatio: sicut ad absolutum, sicut ad primum terminum: ut patet de unione, & generaliter de relatione extrinseca, quæ non necessario sequitur fundamentum posito termino. Illa enim relatio potest omnino esse noua sine quacumq; mutatione fundamenti, & termini: & ad illam potest esse mutatio, per quam ipsa relatio de nouo incipit sine inceptioe, uel desitione cuiuscumq; absoluti. ¶ Quod uero philosophus negat motum esse in ad aliquid secundum ponentes relationes distinctas ab absolutis: uerum est quoad relationes intrinsecas; tales enim dumtaxat ponit in ad aliquid. Nam manifestū est, quod ponit motum ad ubi: & tamen ubi est relatio extrinseca. Et ita ad characterem, quamuis esset relatio: posset fieri mutatio. Esset enim relatio extrinseca, quæ non necessario sequitur fundamentum, & terminū: posset enim deus suspendere actionem suam respectu characteris in baptizato: & tamen causare gratiam sicut in alijs sacramentis: & tunc esset uerus baptismus sine characterē.

Relatio fundat relatio nem.

Similiter falsum est, quod relatio non fundat relationem. Nam si ponitur relatio distincta ab absoluto: ipsa fundat distinctionem eius ab alia relatione, similiter ab alio absoluto. Item distantiam, proximitatem, & plurimas alias habitudines relatiuas. Nec est conueniens in accidentaliter ordinatis esse possibile pro cessum in infinitum. Similiter quod arguitur de similitudine, quæ fundatur in unitate qualitatibus. Dicendum, quod similitudo quandoque accipitur strictè; ut distinguitur contra idem, & æquale: ut idem præ-

cise fundatur in substantia: æquale in quantitate: & simile in qualitate: & tunc accidens non identificaretur sibi ipsi: nec una quæritas esset similis alteri: nec qualitas æqualis. Alio modo accipiuntur illi termini largius: ut omni generi attribuantur: quomodo dicimus accidentia distincta esse idē: & duas formas habentes uirtutis eiusdem gradus, siue quæque intensas esse æquales, siue æqualis uirtutis, aut intentionis, & quæritas; quarum neutra excedit aliam secundum intensionem esse similes: & hoc modo est relatio fundat similitudinem. Et sic character configurat, & assimilat baptizatum christo: non primo modo. Philol. v. metaph. loquitur secundum strictam terminorum acceptionem. Quod quinto dicitur relationem non esse principium agendi, aut patiendi: si accipitur principium agendi pro causa propria sine qua non, posset fieri actio: sic character non est principium agendi: quæcumque actum potest facere characterizatus: eundem realiter posset facere non characterizatus. Potest enim non baptizatus, nec ordinatus facere omnem actionem, quam potest facere baptizatus, & ordinatus: licet deus istis assistat ad productionem effectus, ut gratiæ, ad quem non assisteret illis. Tamen illorum effectuum nec baptizatus: nec non baptizatus est principium propriè actuum. Alio modo accipitur principium agendi pro principio, seu potestate ministri, qua aliquis sit idoneus minister principalis agentis, talem potestatem non oportet esse formam absolutam: immo quandoque sufficit sola relatio rationis: sicut in iudice constituto a principe, qui est idoneus minister iudicandi: & tamen nihil recipit a principe nisi relationē rationis, qui oritur ex uolitione, qua princeps uult illum esse iudicem. Quod sexto arguitur; quod in qualibet sacramenti susceptione oritur relatio &c. nihil aliud arguit, nisi quod non quælibet relatio orta ex sacramenti susceptione, in suscipiente est character. Sicut non quælibet forma absoluta inducta per sacramentum est character. Non enim or-

natus ille, quem secundum eos sacramenta imprimunt iterabilis (licet sit forma absoluta) est character. Et ita patet, quod rationes illæ sunt inefficaces ad probandum characterem esse formam absolutam. ¶ His præmissis quantum ad istum articulum est conclusio prima. Characterem esse ponendum eo modo, quo esse ponendum est: nec ratio necessaria demonstrat: nec euidens auctoritas probat: primum patet, quod omnes auctoritates, quæ adducuntur ad probandum characterem siue ex Diony. siue Augu. siue Damasco. siue magistro uerè, & magis pertinent ad mentem ponentium, exponuntur de baptismatis sacramento, aut forma sacramentali; quàm de aliquo realiter animæ impresso. Nam auctoritates Diony. qui adducuntur ex li. de ecclesiastica hierarchia. c. ij. quod ueniēti ad baptismum datur sacramenti signaculum a summo sacerdote: non per signaculum intelligunt characterem. Sed magis ad intentionem Diony. intelligit quoddam signum scilicet manus impositionis, quo hierarcha ante baptismum signauit baptizandum, præcipiens sacerdotibus, quod tam ipsi, quàm eius susceptionem describant, ut habuit ritus veterum in primitiua ecclesia: ut latius ostendit Sco. & clare habet textus Diony. Quod etiam Alexan. allegat ex lib. de ecclesiastica hierarch. character est signum sanctum communionis fidei, & sanctæ ordinationis datum a hierarcha. Dicit sanctus Tho. & uerum est: quod hæc uerba non sunt a Diony. posita. sicut nec illa. character est signum communionis potestatis diuinorum, & sacra ordinationis fidelium a diuina beatitudine. Veraque autem eliciuntur aliquo modo ex uerbis beati Diony. Sed non potest elici, quod sit intentio sua, quod signum illud sit aliquid impressum animæ: sed magis, quod sit signum aliquod foris adhibitum, ut impressio manus hierarchæ id est pontificis. Sunt autem hæc uerba Diony. secundum translationem nominam, ex quibus distas descriptiones eliciant. Hunc ita accedentem diuina maestitas in sui consortium interadmittit:

ei quod lucem suam perinde, ac signum aliud quod tradit, sanctum efficiens, & sanctorum sanctis, ordinisque participem. Sed sicut patet ex contextu orationis cum prioribus: loquitur ibi de signo, quod traditur ante baptismum. Vnde Diony. de scribens ritum baptismatis, his facit mentionem de signo baptizando imposito. Primum dum baptizandus adducitur ad pontificem, præparandus ad baptismum pontifex imponit eius capiti manus, cōsignansque illum sacerdotibus mandat, ut describant. Deinde postquam baptizatus est, rursus ad pontificem ducitur, qui tunc illum unguento signans, sacratissime communionis participem facit: harum significationum una præcedit baptismum: altera sequitur. Vnde in uetera character imprimitur: ille enim secundum ponentes eum in baptismo imprimitur: non ante: nec post. Vnde patet; quod beatus Diony. per illas significationes non intelligit impressionem characteris. ¶ Similiter quod de Damasco. allegatur ex li. iij. c. j. quod ponit sigillum in distinctione baptismi. Sigillum autem nihil aliud est, quàm character: inconuenienter allegatur: tum quia non diffinit baptismum: sed hæc sunt uerba eius. Nunc quidem per baptismum primitias sancti spiritus accipimus: & principium alterius uitæ sit nobis regeneratio, & sigillum, & custodia, & illuminatio. Tum quia per sigillum intelligit impressionem signi crucis in fronte: ut expressè. cap. sequenti dicit. Hæc crux nobis signum data est super frontem: quomodo israeli circumcisio, per ipsam enim fideles ab infidelibus distamus, & cognoscimur. Hæc galea est, & scutum, & trophæum aduersus diabolum: hæc sigillum, ut non approximet nobis ouium uastator. Vult ergo dicere: quod crux nobis impressa sit sigillum contra inimicum, quod nihil est ad propositum de characterē. ¶ Præterea beatus Augu. qui diligentissimè de baptismo scribit, nullam facit mentionem de characterē ad sensum, quo docto. de illo loquuntur: quoniam licet lib. vj. de baptismo contra donatistas aliquid dicat de characterē.

Ait enim. Eduxit orem, quæ foris dominicam characterem accepit: uenientem ab errore ad salutem corrigit, quæ tamen characterem multilupi lupi insigunt, qui intus uidentur. Item sicut baptizatus, si ab unitate recesserit, sacramentum baptismi non amittit. Sic ordinatus, si recesserit, sacramentum dandi baptismum non amittit. Nulli enim iniuria facienda est: sed ibi character accipitur conuenienter pro sacramento baptismi. Sic ergo patet, quod neque auctoritates sacræ scripturæ: neque sanctorum patrum originali a cogunt ponere characterem ad hunc intellectum, in quo accipitur a recentioribus doctoribus. Est tamen una auctoritas canonis, de qua postea uidebitur in secunda conclusione. Quod etiam ratio necessaria esse seu imprimi characterem non demonstrat: sic patet: quia illud, quod solū dependet ex uoluntate diuina contingenter causante, & liberè, non potest probari ratione naturali esse, uel non esse, nisi sola experientia. Nam posita causa contingenter agente, & liberè: non propter hoc necessariò sequitur effectus. Nulla enim experientia probat characterem esse: quia oia quæ attribuntur characteri, puta significare, configurare, distinguere, disponere, rememorari, obligare, & soluuntur sine characterem, sicut cum characterem. Omnia enim operatur sacramentum ipsum sine characterem. Præterea hæc ita inueniuntur in sacramento eucharistie: & ceteris non imprimuntur characterem. In his, quæ imprimunt characterem. Nam significare est de ratione sacramenti, & configurare, distinguere & c. manifestè conuenit eucharistie, & ceteris sacramentis. Præterea hæc omnia conueniunt circumcissioni, & tamen negatur, quod circumcisio imprimat characterem: ut in dubijs dicitur. Et omnes rationes, quæ adducuntur: persuasiones sunt, non procedentes ex necessitate, ut patebit in sequenti conclusione.

Cōcl. 2. Quæ secunda conclusio. Per rationes persuasivas, & ecclesiæ auctoritatem estendi potest probabiliter ponendum esse characterem. Persuasiones sunt illegit

ponit Sco. Congruum est ad formam perfectam supernaturalem ponere aliquam dispositionem naturalem ex parte subiecti recipientis: gratia est forma supernaturalis perfecta: quia sufficiens ad salutem: ergo congruit ad eam ponere dispositionem supernaturalem: & hæc est character, & non sacramentum: quia sacramentum est quid naturale, quia operatio humana. Sed hæc congruitas quæ locum habet in sacramento penitentiae: sicut in baptismo: quia utriusque confert primam gratiam: & in alijs sacramentis sicut in confirmatione, & ordine: qui præexistentem gratiam augmentant. Secunda congruit deum non instituisse sacramenta uana saltem pro tempore nouæ legis, quæ est perfecta: ergo congruit, quod semper sacramenta sua habeant aliquem effectum in suscipiente: sed non semper habent gratiam: ut patet in fide accedente: ergo aliquem alium, quæ est character. Sed ista congruitas sicut prior locum habet in omnibus sacramentis: quia omnia sacramenta nouæ legis sunt perfecta, etiam quia secundum alios in omnibus sacramentis iterabilibus imprimitur quidam ornatus, & non character: ita dici posset de sacramentis iterabilibus, quod imprimuntur ornatus, & non characterem. Tertia, quæ est magistratibilis: quia congruit, ut receptus in familiam christi, uel certum statum familiæ christi distinguatur a non recepto per aliquid intrinsicum permanentem in eo: quod licet christus possit distinguere sine tali intrinsicum: tamen perfectior in se, & comparatione ad omnem ecclesiam militantem, & triumphantem: si hoc per aliquam formam intrinsicam permanentem: quam si non sic fieret: talis autem formæ ponitur character. Auctoritas ecclesiæ habetur extra de baptismo, & eius effectu. c. maiores. ubi Innocentius ii. dicit. Qui fide ad baptismum accedit: characterem recipit christianitatis impressum. Et infra idem in fine. Tunc characterem sacramentalis imprimi operatio, cum obicem uoluntatis contrariæ non inuenit obstantem. Et licet per characterem intelligi possit baptismum:

persuasivas ostenditur esse characterem.

eamen quia loquitur de characterem, tanquam de aliquo impresso: uideatur, quod per characterem intelligat aliquod impressum a nime præter sacramentum: uerum glossa nihil ponit circa illum terminum character. Illa ergo sola auctoritas aliquid facit, licet posset exponi, quod per characterem intelligatur ipsum sacramentum, quod dicitur imprimi suscipiente, pro quantum natum est in suscipiente cauere aliquid. s. gratiæ. Quæ tertia conclusio. Character sacramentalis non est relatio rationis, uel realis: sed forma absoluta de genere qualitatatis. Prima pars probatur, quia non est ponenda aliqua relatio ab omnibus absolutis distincta: ut deductum est in primo distincto. xxxviii. Secunda pars probatur: quia character est forma absoluta, & non substantialis: manifestum est: ergo accidentalis. Sed omnis forma accidentalis est qualitas, ut alias deducitur: ergo propositum. Quæ quarta conclusio. Opinio tenens relationem esse entitatem: potest uariè ab omnibus absolutis distinctam, & que sustineri potest characterem esse relationem realem: sicut qualitatem absolutam. Probatur conclusio: quia omnia attributa characterem. & que conueniunt relationi, sicut qualitati absolute: ut patet ex ultimo notabili: ergo conclusio uera. Quæ tamen ad secundum articulum in quo respondetur ad questionem. Notandum, quod sacramentum non dicitur iterabile: quia idem numero non iteratur: quia sic solū eucharistie sacramentum dicitur iterabile: tamen n. hoc est idem numero, quod ad contentum, quotiescunque, & ubicunque, consecratur: licet neque species: neque consecratio ipsa in diuersis missis sint eadem numero. Cetera uero sacramenta cum consistunt in operatione, quæ transit: quoties exhibentur alia sunt, & alia secundum numerum. Nec ideo: quia eadem specie non iteratur: quia sic baptismus non esset iterabilis: quia idem specie iteratur circa diuersos baptizandos. Sed dicitur iterabile: quia idem secundum speciem, & non omnino iteratur circa eandem personam, ita quod una eademque persona non potest tale sacramentum pluries suscipere: puta eadem persona non potest baptizari, bis confirmari, bis eandem or

dinè suscipere. Quod præmissum est prima conclusio ad hunc articulum. Tria sunt sacramenta circa eandem personam irreiterabilia: quæ sunt ordo, confirmatio, & baptismus. Probatur: quia nullum horum potest eidem pluries exhiberi: potest licite, & sine peccato mortali: probatur de baptismate: de alijs duobus suo loco patebit per illud apostoli ad Hebræos. vj. Impossibile est. n. eos, qui semel sunt illuminati: gustauerunt et donum cælestis: & participes facti sunt spiritu sancto: gustauerunt nihilominus bonum uerbum dei: uirtutesque seculi uenturi: & lapsi sunt rursum renouari ad penitentiam: rursum crucifigentes sibi metipsum filium dei, & ostentui habentes. ubi loquitur de illuminatione per baptismum, quod consequuntur baptizati donum spiritus sancti & c. ut exponit Damas. lib. iij. c. j. Et beatus Augustinus de uera, & falsa penitentia. c. iij. pulchre, & efficaciter probans, apostoli de renouatione per sacramentum baptismatis locutum contra eos, qui mentiebantur penitentiam iterari non posse post baptismum. Idem in epistola ad Maximum. & habet de cōse. dist. iij. Rebaptizare. Rebaptizare hereticum hominem, qui hæc sancte trinitatis signa suscepit que christiana tradidit disciplina: omnino peccatum est. Rebaptizare autem catholicum immanissimum scelus est. Sed quereres: quia dictum est baptismum iterari non posse licite: an simpliciter iterari posset: hoc est an si quis iterato lauaretur in aqua cum debita uerborum forma, & intentione baptizandi: utrum hæc secunda lotio sit uerum baptismus. Solutio stat in quid nois: tamen potest dici sine præiudicio melius sentientis, quod illa iterata lotio non est baptismus simpliciter: sed analogicè: quia in multis baptismis: & ita nominantur sancti eadem baptismum, sicut mortuum hominem, hominem. Ratio: quia illa lotio non significat ex diuina institutione efficaciter abluitionem animæ a peccatis. non enim instituit deus huiusmodi lotionem secundò factam ad significandum abluitionem efficaciter quod non quæ efficit: etiam subiecto qualitercumque disposito: quoniam et si aliquis baptizatus nesciens se baptizatum: immo credens se

Cōcl. 1
I
Tria sacramenta irreiterabilia.

Utrum baptismus iteratus sit dicitur baptismus.

non baptizatum, peteret cum deuotio-
ne se baptizari: si iteratur baptisma, non
est uerum baptisma: quia nihil confert
baptizatum ex opere operato: quamuis
subiectum sit bene dispositum. Si uero
quis utri contendit, quod sit baptisma: ad-
dens quod illa lotio efficaciter significat
gratiam quantum est ex se, si subiectum
fuerit dispositum. Sed in casu subiectum
sicut in hystere accedere non est dispo-
situm ad suscipiendum effectum baptis-
malem: non propter peccatum, quod in-
est: sed propter praedens baptisma libens
cedo: nolens seruire contentioni
uerbali: dum satis de re ipsa constat. ¶ Se-
cunda conclusio. Interabilitatis sacra-
mentorum principalis ratio non est charac-
ter: impressio: sed sola diuina institutio.
Probatum conclusio: quia non impressio
charact. quia cum non solum charac-
ter. sit effectum baptismi: sed magis
gratia abluens animam a peccato; quae
potest animam infundere: & in ea conseruari,
& augmentari sine charact. ut patet
de baptizatis baptismi flaminis, aut
sanguinis: item de instituto per interio-
ris poenitentiae contritionem. Ideo
cum baptismus possit habere effectum
principalem sine impressione charact.
non ideo est interabilis: quia iteratus
non imprimit charact. sicut si baptizandus
modo habeat omnem gratiam, ad quam
est praesuisus: nihilominus est baptizandus:
licet baptismus in eo non habeat effectum
principalem, scilicet gratiae infusionem,
ut infusa augmentationem pro eo, quod
habet effectum minus principale, scilicet
charact. impressionem. Minus ergo repugnat
iterari, si potest habere effectum principale:
licet non habeat effectum minus principale.
¶ Et posset ratio sic formari. Omnis causa, quae
iterari potest, dum effectum potest habere
minus principale: licet non habeat effectum
principalem: etiam iterari potest, dum habere
potest effectum principale: licet non habeat
effectum minus principale. Item minus
manifestum est characterem esse, quam

baptismum posse iterari. Secundum, autem,
ab institutione baptismi fuit certum. Primum
hodie non est euidenter certum. Secunda pars
conclusionis patet: quia qui instituit sacramenta
eodem modo instituit: quo uoluit, nec est alia
causa sic, uel sic instituit: nisi quia sic
uoluit. Et diuina uoluntas causa prior
quingenda non est. *ij. de trini.* Fuit tamen
illa institutio ratioabilis primo ex morbo,
contra quem institutum est. Nam principaliter
institutum est contra originale peccatum: quod
non est nisi unicum: quod iterari non potest:
ergo nec remedium. Etiam ex fine principali,
ad quem est institutum: qui est plena remissio
penae, & culpe: quae si saepius haberi possit,
per tale leue remedium, esset magnum delin-
quendi incentiuum. Secus de poenitentia, quae
non est leuis ut deleat utrumque poenam, &
culpam: sed cum magno labore, & digna satis-
factione agenda, ut tollat utrumque. Alia ratio
ex sacramenti significatione, quam tangit
August. & Damasc. locis supra allegatis: quia
per baptismum commorimur christo, & consepel-
mur: ut dicit Apostolus ad Rom. *vj.* Quicunq;
baptizati sumus in christo Iesu, in morte ipsius
baptizati sumus: consepulti enim sumus cum illo
per baptismum in morte: ut quomodo christus
surrexit a mortuis per gloriam patris: ita &
nos in nouitate uitae ambulemus. Christus
autem tantum semel mortuus est, & semel
resurrexit. Et licet etiam cetera sacramenta
efficaciam habeant ex passione, & morte christi:
non tamen ita appropriatae illa significant, sicut
baptismus. Nam inmersio baptizati in aqua,
similitudinem habet submersionis, & mor-
tis. Et eleuatio, ac susceptio, similitudinem
habet resurrectionis, & restitutionis uitae: quod
non est in alijs sacramentis. Ideo subdit
apostolus. Si enim complantati facti sumus
similitudini mortis eius; simul, & resurrectionis
erimus. Sumitur etiam ratioabilis ex propria
ratione baptismi: quia per istud sacramentum
cum sit principium, & ianua per quod in-
trat in legem christianam: adscribitur aliquis
familiae christi: & sit membrum

ecclesiae militantis: ideo non saepius de nouo
iteratur: nec adscribitur aliquis ut membrum
ecclesiae: licet saepius si in ecclesia ostendit
reconcilietur. Et licet quandoque separet ab
ecclesia merito: non tamen numero: & ita bene
frequenter fit reconciliatio: non tamen frequenter
noua, & prima inscriptio. ¶ Quantum ad
articulum tertium, est primum dubium contra
conclusionem secundam primi articuli: nam
uidetur; quod omnino character non sit ponendus
per illam communem maximam in theologia, &
philosophia. Non est ponenda pluralitas sine
necessitate: hoc est nihil ponendum est a
theologo, cuius necessitas non apparet ex
hysteris: sicut naturalis nihil ponere habet,
cuius necessitas non apparet nisi naturaliter,
sive secundum rationem naturalem notis.
Sed omnia credita tam circa ueritatem
sacramenti baptismatis, quam circa alia
credenda saluantur, non ponendo characterem.
Similiter & illi effectus supra characteri
attributa saluari possunt aequae non ponendo
characterem. ut in primo articulo ostensum
est. Et si diceretur, quod character est dispositio
necessaria ad gratiam: hoc non uidetur: quia
baptismus non est minoris uirtutis, quam
circumcisio, & tamen circumcisio contulit
gratiam sine characteres: ut dicunt ponentes
characterem: ergo & baptismus: cum & illa,
sicut, & ille sit sacramentum interabile. ¶
Praeterea gratia confertur sine sacramentis:
confertur etiam per sacramenta iterabilia,
ubi non imprimitur character, ergo character
non est dispositio praerogata ad infusionem
gratiae. ¶ Ad hoc dubium respondetur: quod
theologus non habet aliquid ponere tanquam
certum, cuius necessitas non apparet ex
hysteris: id est ex creditis aut manifestis per
rationem. Credita quicunq; probantur ex
scriptura canonica: aut per determinationem
ecclesiae: etiam si illud determinate non habeat
ex scripturas: quia non potest errare ecclesia
in his, quae fidei sunt: ut promissum dominus
petro. Ego pro te rogavi, ut modo delectat
fides tua. Potest tamen theologus aliquid
ponere tanquam probabile: quod est consonum
scripturae: aut determinationi ecclesiae: & in
nullo contrarium, dum ad hoc habet rationes
congruentis: licet non possit euidenter deduci,
& necessario ex his, quae fidei sunt. Vnde in
proposito magis uidetur consonare determi-
nationi ecclesiae ponere characterem, quam eius
oppositum, & communiter schola theologorum
tenet. Sunt etiam ad hoc congruentiae quae
distant: quare praesumptiuolum foret negare
characterem. Cui non placet haec solutio, quae
re aliam. ¶ Secundum dubitatur: in quo
subiecto poni debet character. utrum in
essentia animae, an in potentia. Et si in
potentia, in qua respondetur, cum secundum
praedicta in *ij. dist. xv. j.* potentiae animae non
distinguantur ab essentia animae, nec inter se:
sed sunt idem omnibus modis. Ideo quae
character est in anima subiecti: est et in
essentia, potentia, intellectu, & uoluntate:
quia omnia idem sunt. ¶ Si uero tenetur
alia opinio, sunt diuersae opiniones. Posset
tamen dici probabiliter, quod est in essentia:
quia cum potentiae dicitur in ordine ad
operationes proprias sibi. Et character nullus
actus est principium: nec intellectus: nec
uoluntatis. Comparatur enim habitus
religioni, pro quem distinguitur religiosus
a communi populo: & obligatur ad
certas regulas obseruandas. Ille tamen
habitus exterior non est principium
alicuius actus. Sic character est signum
distinctiuum, & obligatum animae: non
tamen ponitur principium aliquod
inclinatum ad operationem: uel
aliquam, seu actum: & per consequens
conuenientius ponitur in essentia animae,
quae non dicitur in ordine ad operationem.
Si uero poneretur in potentia: conuenientius
poneretur in uoluntate, in qua ponitur,
& grauius: quae est realiter
charitas, ad quam disponit. Nam conuenit,
quod dispositio, & forma, ad quam
disponit, sit in eodem subiecto. ¶ Tertium
dubitatur: supposito, quod character sit
qualitas absoluta: in qua specie est
ponendus qualitatis, respondetur
distinguen- de illo termino charact. aut de re
significatis.

Art. 3.
Dub. 1.
L
Theologus potest aliquid ponere probabiliter, ubi ratio necessaria non conpellit.

Dub. 2.
M
In quo subiecto poni debet character.

Dub. 3.
N
In qua specie est ponendus qualitatis.

Cocl. 2.
K
Ratio cur aliqua sacramenta sint interabilia.

ficata. Si de termino sic dicitur, quod non sit in specie qualitatis: quoniam sic est in predicamento ad aliquid, quia in eius quid nominis ponitur signum pro genere. Signum autem: quia dicit respectum ad signatum: est in ad aliquid: unde character supponit pro tali accidente ablutio, & connotat ipsum per modum signi configuratiui, & distinctiui: & ita est in ad aliquid sicut similitudo, diuersitas. Si de requiritur: cum res de se non sit in predicamento, nisi in quantum significatur per terminum alicuius predicamenti. Et cum eadem res potest significari per terminos diuersorum predicamentorum, & diuersarum specierum eiusdem predicamenti: sic charac. ponitur in diuersis predicamentis, & speciebus: in tot. sin quot possunt poni termini supponentes pro caractere: & habet connotationes diuersorum predicamentorum, & specierum. Et quia potest significari per terminum connotantem ipsum, ut habitum, quendam id est qualitatem difficulter mobilem. Nam secundum Alexandrum est habitus relucens in anima impressus perperuo: non ad agendum, sed ad disponendum ad gratiam: & ad discernendum ouem dominicam a lupis: & sic erit in prima specie qualitatis. Si autem ut quoddam infusum supernaturaliter disponens subiectum naturaliter ad suscipiendum cetera sacramenta: erit in secunda specie. Si ut qualitatem inherente precesse, erit in tertia specie. Et si ut productum a deo precesse, erit in predicamento passiois. Si ut obligatiuum distinctiuum &c. erit in predicamento relationis. Ita logicalia ueris logicis sunt manifesta: ideo transeo. ¶ Dubitatur quarto de numero characterum, ut eorum distinctio ne. Respondetur, quod characteres multiplicentur, & distinguuntur secundum numerum, & distinctionem sacramentorum characterem imprimendum. ¶ Sunt autem tria sacramenta in genere, que imprimunt characterem: ut dictum est scilicet baptismus, confirmatio, ordo. Ordo autem non est unus, sed sextuplex, species: ut infra dicitur: secundum hoc sunt tres characteres in genere: scilicet

Dub. 4.
O
De numero
charac-
terum, &
distinctio-
ne.

baptismalis, confirmationis, & ordinis. Sed character ordinis est toruplex, quo-
tuplex est ordo: & omnes isti distinguuntur specie: sicut & sacramenta, que eos imprimunt. Quod ex eo patet: quia plus differunt character baptismalis, & character confirmationis, quam duo characteres baptismales duobus baptizatis impressi: sed duo baptismales differunt numero: ergo duo, baptismalis, & confirmationis differunt specie. Quod etiam ex eo patet: quia characteres eiusdem rationis non distinguunt inter suscipientes diuersa sacramenta: sicut character baptismalis, non distinguita non confirmato, aut non ordinato: sed dum taxata non baptizato. Si ergo character confirmationis esset eiusdem rationis cum caractere baptismali: etiam ipse non distingueret a non confirmato: quod non est dicendum. ¶ Quinto dubitatur: utrum sacramentum circumcissionis. Item baptismus sanguinis aut flaminis impresserunt characterem. De primo tenet Alex. & post eum san. Tho. Pe. de palude. dist. iij. q. iij. sanctus Bonauent. quod non: cuius ratio duplex. Prima: quia circumcisio sacramentum est ue. le. quæ sunt sacramenta carnalia: character autem signum est spirituale. Secunda: tunc circumcisus non posset baptizari: quia cum character baptismalis omnibus alijs pre-supponitur, qui habet characterem, iam non potest baptizari. Item uel character circumcissionis esset eiusdem rationis cum caractere baptismali: & sic baptismus non imprimeret characterem. circumciso post baptizato: quia duo accidentia eiusdem rationis non sunt in eodem subiecto. Non possunt esse diuersæ rationis: quia gratia circumcissionis, & gratia baptismalis sunt eiusdem rationis: sicut dicit Be. quod idem salutaris curationis remedium, quod confert baptismus, olim contulit circumcisio. ¶ Aliter dicit Sco q. ix. dist. vj. lib. iij. Concedi potest inquit, de circumcissione, quod imprimebat characterem sicut baptismus: ita enim circumcisio erat prima ianua salutis in lege moysaica: sicut baptismus, in noua. Co-

Dub. 5.
P
Verum
circum-
cisio im-
prelle-
rit cha-
racterem.

sequenter dici posset: quod character impressus in circumcissione esset eiusdem rationis cum eo, qui imprimitur in baptismis. Et per hoc dicitur, quod dum circumcisus baptizatur, non imprimitur nouus character: quia in subiectum habens actu in se formam non imprimitur iterum talis forma: etiam a causa, que alias nata esset imprimere talem formam, ut supra tactum est. Et hoc ideo: quia subiectum non est in potentia: sed in actu leuandum illam formam. Producens uero formam nouam in subiecto, requirit, quod subiectum sit in potentia ad formam producendam: non in actu. Posset etiam dici, quod non obstante, quod circumcisio non imprimeret characterem: nihilominus & baptismus imprimeret characterem eiusdem rationis: quantum ad speciem essentialē: non autem accidentalem. Dissert. n. iste ab alio, sicut perfectum ab imperfecto: quem admodum gratia illius differt a gratia istius. Et tunc in susceptione baptismi, quo baptizaretur prius circumcisus: non imprimeretur simpliciter nouus character: sed prior perficeret. Quod uero adductum est pro opinione contraria: quod sacramenta ue. le. uel carnalia, nihil faciunt: quia uel carnalia dicuntur: quia in carne exhibita: sic & baptismus esse sacramentum carnale: quia caro lauatur. Si autem dicuntur carnalia tantum, propter carnalē effectum: puta, quia non contulerunt gratiam: sed tamen ordinabantur ad emundationem carnis: ut loquitur apostolus ad Hebræos ix. hoc non respicit circumcissionē (que contulit gratiam circumciso ex opere operato) sed cetera criminosa illius legis, que non fuerunt sacramenta proprie dicta. Alia ratio soluta est. Vtriusque ergo dici potest, quod nullaparte sunt rationes necessarie: sed tamen perualidæ & debiles: sicut in tota ista materia de characteribus. ¶ De secundo dicitur cõiter ab omnibus, quod baptismus sanguinis, & flaminis non imprimunt characterem: quia character non imprimitur, nisi per sacramentum sensibile: sed baptismus sanguinis, & flaminis non sunt sacramenta sensibilia: nec illa traditur aliqua potestas actiua, uel passiua recipiendi alia sacramenta, neque ad actus hierarchicos in eccle-

sia exercendos. Nam alia sacramenta participare non potest baptizatus baptismis flaminis aut sanguinis: nisi prius baptizetur baptismis aque. Unde baptizati baptismis flaminis, & sanguinis: si post tempus, & congruitas accedit, baptizandi sunt baptismis aque. Et per idem dicitur, quod uirtutes & cetera dona spiritualia non imprimunt characterem. Non enim imprimitur character nisi per sacramentum sensibile. Cuius finalis ratio non est nisi institutio diuina. Sed unde illa institutio cognoscatur, seu reuelata sit, non est certum. Sicut omnia de characteribus dicta pro magna parte uoluntaria sunt: & modica ratione fulciantur. ¶ Sexto dubitatur. Vtrum character fuerit impressus animæ christi, & beatæ uirgini in eorum baptismationibus, seu baptismatibus. Creditur enim uirgo gloriosa baptizata: licet non legatur ubi, uel a quo. Respondet de Christo quod non: quia baptizatus est baptismis Ioannis: qui non impressit characterem: quia non fuit sacramentum, nec contulit gratiam ex opere operato: sed fuit quædam preparatio ad baptismum christi. ¶ Preterea cum character sit quedam potestas spiritualis ad agendum, uel recipiendum aliquid in ecclesia. Christus autem ab instanti conceptionis habuit plenitudinem omnis potestatis. secundum illud Ioann. j. Plenū gratiæ, & ueritatis. Ideo licet fuit sacerdos in æternū secundum ordinem Melchisedech non tamen propter sacramentum ordinis. Non enim indiguit sacramentis sacramentorum institutor: qui etiam sine sacramentis potuit alius conferre omnem perfectionem, quæ cõtulerit mediantibus sacramentis: quia potestati suæ non alligant sacramentis. Nec ideo minus perfectus fuit: quia characterem caruit: quoniam sicut in natura creata sunt aliquæ perfectiones non simpliciter: sed in tali natura, que sunt perfectiones suppletæ imperfectione. Ita & in gratuitis dici potest: quod est perfectio supplet imperfectionem: & ideo talis non cõuenit simpliciter perfectio. Nec est illi plene in qua est aliqua maior perfectio: & ita careria charac. in talibus non est imperfectionis: sed argumen-

Dub. 6.
R
Vtrum
charac-
ter sit
impressus
animæ
christi,
& beatæ
uirg.

tum maioris inexistens perfectionis. Et per idem potest dici de beata uirgine propter perfectionem gratie, quam habuit tantam, q̄ baptismus nihil gratie ei attulit: si ut pleriq; opinant̄ in conceptione consecuta sit omnem gratiā, ad quā fuit prauisa. Et per hoc, quia baptismus nullā gratiā addidit: characterē nō impresit. Nā ut arguit Tho. Character est regeneratō accipientium aliquid a sacramētis. ¶ Viderur, tñ, q̄ æquē probabile foret de brā uirgine, q̄ etiā recepit characterem baptismalem: licet non recepisset gratiā augmentū in eius baptizatiōe. ¶ Septimō dubitatur. Vtrū sacramenta iterabilia imprimant animæ aliquē ornatum loco characteris. De hoc dubio habitum est supra dist. j. q. j. cōcl. iij. ar. ii. & ideo ibi uideatur. ¶ Vltimō dubitatur, quē sit pœna iterationis baptismi. Respōdet post Sco. q. viii. dist. vj. præmittendo, q̄ iteratio baptismi p̄r fieri ignoranter, uel scienter tam ex parte suscipientis, quam ex parte conferentis. Et licet communiter distinguatur duplex ignorantia iuris, & facti: hic tñ solū de ignorantia facti. In proposito enim ignorantia iuris positui non excusat, etiam si foret inuincibilis. Cuius ratio: quia ignorantia iuris positui inligentis pœnā pro transgressiōe legis diuine neminē excusat, quā pœna canonica incurritur. Quando. n. super aliquo, quod iure diuino illicitum est additur pœna canonica, ut illud euitetur: amplius non est necessarium ad hoc, ut illa pœna incurritur scientie iuris positui: sed sufficit, q̄ teneatur scire præceptum diuinum. Et si illud transgreditur, incurrit pœnā canonicā: etiā si nesciat illam a iure posituo inlicitā: hoc enim modo percutiens clericum: quia facit cōtra diuinum præceptum de fraternā charitate: & si nesciret excommunicationem laram a canone super tali facti; tñ incurreret eā. Sic occidēs hominē: licet ignoret canonē punientē homicidā: tamē irregularis est. Et est eadem ratio in omnibus istis: quia talis dat operam rei illicitæ, quā scire debet esse illicitam: ideo in proposito non oportet distinguere, nisi de ignorantia facti. Vnde

Dub. 7.

Dub. 8.

Quæ sit pœna iterationis baptismi.

let ad propositum. Palu. q. iij. dist. vj. qui uidetur concordare cū Sco. Distinguitur igitur: aut factum ignoratur, aut scitur hoc est, aut ignoratur illum prius esse baptizatum, uel non, & nunc baptizari. Et secundū hoc respōdetur ad dubiū: primō, q̄ scienter suscipiens, uel confersens iterato baptismum, est irregularis: ut habetur de apostatis. c. ex literarū. ubi dicitur, q̄ talis ad maiores ordines non potest promoueri, si publicum est: nisi ad religionem intrauerit: ut fauore religionis circa eum ualeat dispensari. Et hoc uerum est, si fiat iteratio absolute. Si. nā propter dubium probabile reteret baptismum sub forma capituli, de quibus est dubiū. de baptis. & eius effectus. scilicet: Si baptizatus es, nō te rebaptizo. Sed si nō dū baptizatus es: ego te baptizo &c. Secundo dicitur si rebaptizatio fiat ignoranter: suscipiens iteratō licet ignoranter, est irregularis, & non cōferens: ut habetur de cōse. dist. iij. qui bis. ubi dicitur. Qui bis ignoratē baptizati sunt: non indigent pro eo penitere: nisi q̄ secundum canonem ordinari non possunt, nisi aliqua magna necessitas cogat. In tali enim necessitate dispensari possent. Et loquuntur. c. de ignorantia facti: quia si esset sola ignorantia iuris, oporteret penitere. Verum cap. illud: quia non est summū pontificis: qui solus habet infligere irregularitatem toti ecclesie sicut tanquam caput ecclesie: sed Theodori episcopi Cantuarien. non uidetur sufficere ad probandum, quod dictum est: unde posset dici, q̄ ignorantia facti non trufactica, sed probabilis: sicut totaliter excusat conferentem a pœna illa irregularitatis: sic etiam suscipientem. Et de hoc latius uide Sco.

QVAESTIO III.

ARTIO' queritur utrum ad ritē suscipiendum baptismi sacramentum cogruat a techismo, & exorcismo præ disponere baptizandum. ¶ More solito tribus articulis terminabitur questio. ¶ Quantum ad articulum primum, notandum primō secundū ritū baptizandi

Arti. Not.

Vtrū ad ritē suscipiendū baptismi sacramentum cogruat catechizatio. ¶ Quædam præcedunt baptismum: quædam comitantur: quædam subsequuntur præcedentia: ut recitat uenerabilis Hugo lib. ij. de sacramentis. par. vj. c. iij. Tria sunt usq; ad susceptionem nouitatis. i. baptismi perficienda: hoc est tria sunt præcedentia baptismum, quo homo renouatur: quibus baptizandus ad ritē suscipiendū baptismum, præparatur. Et consequenter annumerat hæc, subdens quibus baptizandus quasi concipitur, & nutritur: & usq; ad integritatem nouitatis promouetur. Hæc autem sunt catechismi, exorcismi, & orationes. Primum itaq; catechizatur baptizandus, ut ad fidem proprio moueatur uoluntatis arbitrio. Deinde exorcizatur: ut ab eo diaboli potestas iniqua pellatur. Adicitur etiam oratio: ut præueniat gratia, & subsequatur, quæ uires tribuat libero arbitrio: & qua procul fiat uniuersa maligni spiritus illusio. De concomitantibus, & sequentibus dicitur in dubijs. ¶ Not. 2. ¶ Secundō notādum, q̄ catechizare grauum est, ualens tantū secundū magistrū Hugo. ubi sup. c. ix. id est instruere. Vnde de catechizatio interpretatur instructus, uel audiens. Et accipitur quādoq; generaliter pro qualibet instructione: quādoq; specialiter pro illa, quādo baptizandi prius instruuntur, & docentur, quæ sit forma fidei christianæ: in qua eos saluos fieri, & sacramentum salutis suscipere oportet. Exorcizare, & exorcismus similiter græca sunt: ut dicit Hugo ubi sup. c. ix. Exorcismus adiuratio dicitur. Exorcistæ enim sunt, qui supra catecuminos, seu eneguminos. i. eos qui habent spiritum immundum: inuocant nomen domini nostri Iesu Christi, diuina uirtute obiecta adiurantes eū, ut egrediatur ab illis. Est autem ut ait Alex. q. x. parte iiii. alius ordo horum in adultis, & alius in paruulis. In adultis enim præcedit catechismus: ut ipsi instruantur: non solum ad baptismum suscipiendum: sed etiam exorcismum. qualiter. n. intelligerent exorcizatiōe supra se: nisi ipsi prius instructi intelligerent, quid eis ferer. Et hunc ordinem prosequitur Hugo. unde dicit. Re-

ctē post catechizationem exorcismus sequitur: ut ab eo, qui iam instructus est fide, aduersaria uirtus pellatur. Alius est ordo in paruulis, qui non habent usum rationis, nec intelligere possunt. Vnde primō datur exorcismus, ne diabolus impediatur processum ad baptismum. Hæc Alex. ¶ Tertio notandū, q̄ ut ex dist. j. patet hæc, quæ circa ritum baptismi adhibentur, siue præcedant, siue concomitentur, siue sequantur: non sunt sacramenta proprie dicta: quia ipsa non conferunt gratiam ex opere operato efficaciter ex diuina institutione. Sed sacramentalia dici possunt: pro quanto præparant ad congruam sacramentorū susceptionem: uel ad significationem effectus sacramenti: aut ad usum, uel exercitium gratiæ in sacramento suscepto: uel impediendum remotionem, quæ effectum habent ex institutione ecclesie, & eius oratione: & hoc in lege gratiæ. ¶ Vnde dū est ergo de catechismo baptismi præcedente. Vbi notādū, q̄ cū catechizatio sit instructio: triplex distingui potest instructio. Vna ad cōuersionē fidelium. Alia ad dignum suscipiendū sacramentū baptismi, quæ ex usu dicitur catechizatio. Tertia ad instruendum baptizandū. Et quamuis omnes illæ fieri possint per sacerdotes: prima tamen maximē eis cōuenit: quia ad eorum effectū pertinet fidem prædicare: iuxta illud Aggei. ii. Interroga sacerdotes legem. Secunda etiā quāuis fuerat antiquitus per diacones exhibita: quando adulti ad baptismum ueniebant: & magna instructione indigebāt: ne impedirentur sacerdotes a maioribus, circa quæ erant occupati: tamē quia quicquid potest diaconus, potest & sacerdos: etiā talis catechizatio ad sacerdotem pertinet: maxime modo: quia cōsuetū ē. unde de consec. dist. iiii. c. catechismi. Catechismi baptizandorū a sacerdotibus uniuersiusq; ecclesie possunt fieri: sicut in hac sancta Romana ecclesia solenniter fieri comprobatur. Tertia pertinet specialiter ad anadochum. i. patrum in particulari: quamuis pertineat ad prælatum in communi. Hæc Ricard. ar. v. q. iij. Instructio autē catechi-

Not. 3.

Huiusmodi sacramentalia.

De triplici instructione.

zandorum uarianda est secundum diuer-
sas conditiones eorum. Vnde ut dicit Alex-
ander rudis: aliter intelligentes: aliter
paruuli rationis usum habentes: aliter
adulti: generaliter autem habere debet
instructionem ad baptismi sus-
ceptionem. Et si intelligentes fuerint,
instruendi sunt, qualiter a principio mu-
di, deo cura est de salute humana: &
qualiter prefigurauit nostram redemptionem,
& salutem per sacramenta habenda:
& pueri per baptismi sacramentum:
& ad fidem nostre redemptionis facte per
christum, & glorificationis in anima, &
corpore per ipsa futura. Et secundum
hoc beatus Aug. edidit libellum de ca-
techizandis rudibus ad quendam dictum,
Deo gratias, qui frequenter instruit
conuersos ab infidelitate ad fidem: in quo
ait. Narratio plena est: cum quisque pri-
mo catechizatur ab eo, quod scriptum est.
In principio creauit deus caelum, & ter-
ram, usque ad presentia tempora ecclesie:
& hoc in quodam summano, & genera-
li sermone, non reuoluendo omnes libros
biblicae: secundum quod tempus, & tas, personae
conditio patitur: ut ibi ostendit. Et hoc
quidem obseruandum esset hodie: dum Iudeus,
uel gentilis ad fidem conuersus baptizandus
esset aliquot diebus ante baptismi sus-
ceptionem: ut ad questiones ante baptismum
mouendas. Credis in deum patrem &c. pos-
set ex intentione respondere. Modo uero
et paruuli baptizantur: sufficit forma ser-
uare, quae in agendis describitur. de quibus
infra in conclusionibus dicitur. ¶ Confe-
quenter notandum quartum circa exorcismum,
quod diabolus, qui semper inuidet saluti ho-
minum secundum illud j. Pet. v. Tanquam leo
rugiens circumit querens, quem deuoret:
propter peccatum hominis potestatem re-
cepit in hominem, & in omnia, quae ad usum
hominis ueniunt in ipsius nocumetum.
Vnde circa omnia, quae ad hominis salu-
tem ordinantur: insidiatur ad impediendum
eorum effectum. Et ea propter quae
nulla est conuentio christi ad Belial: quae
docuit; aliquid sanctificandum est ad
cultum diuinum: & ad hominis salutem
conquirendum: illud prius exorciza-
tur, ne diabolus impedire possit sancti-

ficacionis effectum. sicut patet in be-
nedictione aquae, & salis ecclesiae, fontis
baptismalis, & ceterorum sanctifi-
catorum. Vnde cum in baptismo homo
proprie deo consecratur, lege magis qua
res inanimate (que cultui diuino appli-
cantur, ac benedicuntur) etiam bap-
tismo exorcismus praemittitur: ut diaboli
potestas fugatur: ne baptismi perfectio-
nem impediatur. ¶ Sed utrum exorcismus,
qui baptismi praemittitur, est fugatione
diaboli tantum significet, ut scienda in
baptismo: an etiam statim efficiat: fue-
re opiniones: ut recitat Alexand. part.
iii. q. x. membro ii. art. ii. Nam quidam
dixerunt, quod exorcismus tantum praemi-
tatur ad significandum expulsionem de-
monis a baptizando: quae fit in bap-
tismo: eo quod ibi tollitur causa. scilicet peccatum,
per quod diabolus potestatem accepit
in hominem: & in ea quae usui eius acco-
modata sunt. Et effectus non tollitur
manente causa. Vnde omnes auctori-
tates sonantes ad hoc, quod per exorcismum
expellatur, seu cohibeatur potestas de-
monum: exponunt, quod loquuntur per si-
gnificationem: ita quod exorcismus signi-
ficat expulsionem postea in baptismo
scienda: & ideo dicitur expellere. ¶ Alia
est opinio contraria, quae tenet, quod exor-
cismus non solum significat: sed etiam
cohibet potestatem demonis, & demonem
expellit a baptizando: aliter tamen
quam baptismus. Nam baptismus (quia
tollit culpam tam originalem, quam
actualem) poenitentiam aufert potestatem
diaboli a baptizato: ita ut eum tenere
non potest ad consortium suae dam-
nationis: nisi per subsequens actuale
peccatum se sponte de nouo subdat
eius potestati. Et sic non expellit exor-
cismus: quoniam exorcizatus si mo-
ratur ante baptismum: non est libe-
ratus ab hac potestate diaboli. Non
enim exorcismus tollit culpam: nec
per consequens damnationem. Tol-
lit autem exorcismus diaboli potesta-
tem quantum ad impediendum bap-
tismum: insidiatur enim diabolus ba-
ptizando: & quantum ualeat, & permit-
titur, impedit ne baptizandus con-

D
Duplex
opinio,
de uirtu-
te exor-
cismi.

sequatur gratiam baptismalem: uel de-
cidendo paruulum: uel mutando adulti
propositum: aut alijs doli sui artibus. Et
ideo exorcismus debet precedere bap-
tismum: ut tollatur potestas impediendi ba-
ptismum: licet non tollatur causa scilicet
peccatum unde consecutus est demon
potestatem. Nec uniuersaliter uerum
est, quod non tollatur effectus manente cau-
sa. Potest enim tolli effectus manen-
te causa tam in naturalibus, quam in uolun-
tarijs. Vnde superueniente causa fortio-
re effectus contrarij tollit effectum, &
non causam: sicut influentia frigida
aqua tollit calorem inductum a sole, so-
le non sublato: sic ignis tollit frigidita-
tem a luna, & sideribus inductam, luna, &
sideribus non mutatis. Sic in uoluntarijs,
quod peccatum est causa, per quam diabo-
lus recepit potestatem in hominem, non
est ex natura peccati: sed ex uoluntaria
permissione diuina, propter demeritum
peccati. Ideo potest cohiberi potestas
demonis in nocendo homini sine dimis-
sione peccati. ¶ Quantum ad secundum
articulum est conclusio prima. Nec quan-
tum ad baptismi substantiam: nec quan-
tum ad eius effectum, necesse est prece-
dere catechismum, uel exorcismum. Pa-
tet: quia sine his uerus est baptismus, &
efficax. Verus: quia sine his potest esse
materia debita, minister, & intentio re-
quisita, ex quibus constat baptismatis sa-
cramentum efficax: quia sine his tollit
culpam, & poenam: & confert regenera-
tionis gratiam: alioquin non suffice-
ret ad salutem his, qui urgent ne neces-
sitate articulo: alias rite baptizantur: co-
tra illud Marc. ul. Qui crediderit, & ba-
ptizatus fuerit, saluus erit. ¶ Secunda co-
clusio. Expedit eum prius catechiza-
ri, qui debet per baptismum ad uitam
spiritualem regenerari. Patet conclu-
sio tam de adultis, quam de paruulis ra-
tionis usu carentibus auctoritate, & ra-
tione. Auctoritate christi Matth. ul-
ti. Euntes docete omnes gentes bap-
tizantes eos in nomine patris, & fi-
lij, & spiritus sancti. Dicturus (bap-
tizantes eos) praemisit: docete: ut note-
tur, quod instructio fidei precedat bap-
tismum.

num. Vnde Hugo. Docete: ad fidem
pertinet. baptizantes ad emundatio-
nem. Item Rabanus de institutione cle-
ricorum de conse. distinctio. iiii. ante ba-
ptismum. ait. Catechizandi debet ho-
minem praeventire officium: ut fidei pri-
mum catechismus accipiat rudimen-
tum. Item in eodem: Christus prius
ceci nati oculos luto ex spuro facto su-
perliniuit: & sic ad aquas Siloe misit;
quia prius debet baptizandus de fide in
carnationis christi instrui: & sic ad ba-
ptismum iam credulus admitti, ut sciat,
cuius gratiae in eo est particeps: & cui
iam debitor fiat deinceps. Ratione
probat: quia dispositio precedere
debet id, ad quod disponit: sed per
catechismum catechismus disponitur:
ut sit magis idoneus ad baptismi sus-
ceptionem: ergo. Item specialiter
quantum ad adultos probatur con-
clusio post Durandum, & Pet. de pa-
lud. quia in baptismo fit obligatio ad
obseruationem fidei, & eorum, quae
ad fidem pertinent: sed nullus de-
bitur obligari ad aliquid nisi sciens:
& uolens: ergo congruum est, quod ea
quae sunt fidei proponantur baptizan-
do saltem in generali: ut ipse pro-
fiteatur fidem: & obligetur ad eius
obseruationem: & hoc fit in cate-
chismo: ibi enim est instructio ex par-
te catechizantis: & responsio, ac
professio ex parte baptizandi: & spon-
sio de obseruatione eius. ¶ Ostendi-
tur etiam congruitas ex parte paruulo-
rum. Nam sicut paruulus potest con-
sequi salutem ex fide aliena per sa-
cramentum baptismi: sic congruum
est, ut possit obligari ad ea, quae sunt
fidei obligatione aliena. Haec autem fit
per anadochum idest, patrum, cui
proponuntur rudimenta fidei: & obli-
gatio obseruandi, quae sunt fidei, quae
ex persona pueri respondet: profite-
tur, & ipsum puerum licet ignoran-
tem, & non consentientem obligat. Et
hoc quidem fieri potest in his, quae sunt
de necessitate uitae: & per quae condi-
tio paruuli melioratur: & ad quae ge-
neraliter omnes tenentur. Sicut etiam

utor pupilli potest obligare pupillum in his, que necessaria sunt ad conseruationem temporalis, secundum leges humanas: multo magis patris quasi tutor spiritualis obligare potest paruulum in his, que sunt necessaria ad vitam spiritualem eternam: sed tamen in his, que non sunt necessitatis: sed supererogationis sicut ingressus religionis, ac peregrinationis. Ad hec enim parentes paruulos suos ignorantes obligare non possunt. Nunc autem credere, & que fidei sunt, obseruare: necessaria sunt ad vitam spiritualem: ad que omnes tenentur: qui uoluerint saluari etiam si specialis, & specialiter non obligarentur. Ideo ad hac potest paruulus ignorans, & non consentiens, obligari per alium: quia per hanc obligationem conditio pueri non fit deterior: sed melior. Hac est sententia Alexan. & Thom. q. Tertia conclusio. Exorcizatio: ne tam paruulis, quam adultis ante baptismum adhibenda, & cohibetur potestas demonis: ne impediat sacramentum tradidit baptizandis. Probatur conclusio quantum ad primam partem: quod exorcismus premitte debet baptismi auctoritate. Celestini pape de consecratione dist. iij. sius paruuli dicentis. Si uer paruuli, siue iuuenes ad regenerationis ueniant sacramentum: non solum ante, uer post baptismum, quam exorcismis, & exufflationibus clericorum, spiritus immundus ab eis abigitur. Item Rabanus de institutione clericorum eadem dist. postquam ait. Postquam se baptizandus per confessionem ueræ fidei in alterius commendauerit dominium: & per abrenuntiationem prioris possessoris se alienauerit seruitio: exufflatur ab eo potestas sequi: ut per puri sacerdotis ministerium spiritu sancto cedat fugiens malignus spiritus. Itē Aug. de symbolo lib. 7. ea dist. sicut nostis. Sicut nostis fratres charissimi, paruuli exorcizantur, & exufflantur: ut pellatur ab eis diaboli potestas inimica, que decepit hominem, ut possideret homines: non ergo creatura in infantibus exorcizatur, aut exufflatur: sed illes, sub quo sunt, qui sub pecca-

to nascuntur. Ex his, & alijs pluribus sanctorum auctoritatibus patet etiam secunda pars conclusionis: scilicet, quod per exorcismum cohibetur potestas demonis: ut non impediat baptismum conferendum. Quod etiam expressè dicit Rabanus ubi supra. Exorcizatur baptizandus, ut diabolus suam nequitiam cognoscens in istis super se dei iudicium timens recedat ab homine: nec iam contendat eum arte sua subuerrere, ne baptismum consequatur: sed magis honorè deo creatori suo exhibens, reddat opus deo factori suo. Et Greg. super Ezech. homil. xxiij. Sacerdotes cum per exorcismi gratiam manu credentibus imponunt: & habitare malignos spiritus in eorum mentes contradicunt: quid aliud, faciunt, nisi quod demonia eiiciunt. Et idem probatur per uerba, que in exorcismo proferuntur per modum imperij, & non tantum per modum orationis. Unde dicit. Ex immunde spiritus: maledictè recede de lacum spiritus in inferno, & que frustra dicuntur, nisi aliquis effectum haberet. Facit ad id figuratio baptismi in submersione pharaonis in mari rubro. Nam pharaon, qui diabolus significat: prius flagellatus est: & postea totaliter in mari submersus est. Unde & Cyprianus. Per exorcismos uoce humana, & ueritate diuina flagellatur, ueritur, & torquetur diabolus. Sic ergo per exorcismos tollitur aliquid potestatis diaboli: non tantum scire possit, quantum faceret in non exorcizato: licet non penitus tollatur, sicut in baptismo, ut dictum est in notabili. Nec huic contrarium est, quod quando fit exorcismus post baptismum: quando scilicet propter necessitatem imminens periculum, paruulus continuo baptizatur non precedente catechismo, nec exorcismo: quia tunc non fit exorcismus ad tollendam diaboli potestatem, ne impediat baptismum, qui iam datus est: sed ut seruetur uniformitas in modo baptizandi: & tunc tantum significat. Vel, quod etiam tunc aliquo modo cohibet diabolus, non ut non impediat baptismum: sed ut minus impugnet baptismum. Neque enim baptismus sic ex-

cludit potestatem diaboli, ut nullo modo impugnet. (Non enim cessat insidiari baptizatis: habet enim fiduciam, ut iordanis inluit per os eius (Iob. xl.) id est insidiatur, ut peruerat baptizatos) sed eo modo excludit, ut non ad damnationem trahat (ut sup. dictum est in notabili) & etiam insidandi potestatem minuit. Propter hoc etiam per aquam benedictam baptizati aspergimur: ut potestas impugnantis reprimatur, non penitus tollatur: manet enim aliquo modo ad nostri exercitium: ut repugnando mereamur gratiæ augmentum, & gloriæ. Quod uero prepositus dixit: quod exorcizatus ante baptismum discedens minores tenebras patitur: non est probabilè: quia tenebræ iste in sola carentia diuine uisionis consistunt: & hæc in omnibus paruulis abque baptismi defunctis equalis erit: cum præter illam carentiam, nullam aliam poenam sensibilem patientur. Unde dicit Alex. quod non intelligat, unde prepositus hoc accepit. Et in talibus non sunt adiuuaciones nouæ faciendæ. Quantum ad tertium articulum dubitatur primo circa catechismum: quomodo uerè sit responsio patris, qui respondet: credo, abrenuntio. Satis ad hoc uidetur respondere magister in textu. Unde patris cum respondet, credo: respondet in persona pueri, & persona sui (ut dicit Alexand.) alio tamen & alio intellectu. Nam ut dicit: credo, in persona pueri, uel refertur ad tempus præsens: & tunc ualeat tantum (secundum Aug.) credo. i. sacramentum fidei recipio: & hoc uerum est. Nam paruulus recipit baptismum, quod dicitur, & est sacramentum fidei. Si uero refertur ad futurum. Et cum queritur: Credis in deum patrem omnipotentem: tunc sensus est: quando ad perfectam ætatem peruenero, fidei consentiam: ut Dionysius exponit. Et hoc profiteri potest patris ex proposito sollicitudinis circa ipsum exhibendæ, ut instruatur, & credat. Itē in persona sua respondet patris: ut dicit Alexand. quoniam sic respondendo se obligat ad

instruendum eum in fide: quando oportunitas se offert. Et est sensus: Credo, id est me & puerum ad credendum obligo. Me ad instruendum eum in fide. Unde si puer non instrueretur in fide ab alijs, puta parentibus: cohabitantibus, uel sacerdotibus: patris teneatur illos instruere ratione necessitatis. Puerum uero obligat ad credendum, cum habebit usum rationis, ex hoc quod sacramentum fidei suscipit. Sic de illo cum ait. Abrenuntio factiæ, & pompis eius, id est obligo puerum ad abrenuntandum: & me ad procurandum possidentem, ut abrenuntiet cum ad usum rationis peruenerit per informationem, & exhortationem. Et sic responsiones ille uerè sunt. Ex quo etiam patet obligatio patris, qua obligatur puer: cum non sint alij eius uicem supplentes. Nec moderno tempore periculum est patris: quia cum parentes pueri sint christiani: satis probabiliter potest estimari, quod eum in fide nutriant: & ab alijs, quibus coniunctus est, fidem adducat. Secus autem erat in primitiua ecclesia: ubi paruuli cum in fidelibus conuersabantur. De hac patris obligatione sic loquitur Hugo lib. ij. de sacramentis parte vj. cap. xij. Patris uocantur, qui paruulos ad baptismum offerunt: & pro ipsis spondendo quasi fidei iutores ad deum fiunt. Hi propterea patris uocantur: quia regenerandos ad uitam nouam offerunt: & quodammodo uicem patris sunt ipsius regenerationis nouæ: de quibus placuit patribus, ut per singulos baptizandos patris singuli admitterentur: unus tantum: siue uir siue mulier: propterea fortassis ne spiritualis cognatio, cui reuerentiam exhibere oportebat: passim diffusa in matrimonio contempulabesset. Sed quedam ecclesia hanc consuetudinem non seruauit: plures ad susceptionem paruulorum admittentes: & hoc similiter sancitum est, ut alium in baptismo, uel confirmatione in filium non suscipiat: qui ipse baptizatus, uel confirmatus non est. Et sequitur. Patris fidei iutores sunt pro his, quos in baptis-

mo susceperunt: ut eos, cum ad legitimam aetatem peruenerint: admoneant fidem rectam, & conuersationem bonam custodire. ante omnia symbolum, & orationem dominicam ut ipsi teneant, & eis insinuent, pro quorum fide sponsonem fecerunt. Hæc Hugo. Et habetur de consecr. dist. iiii. uos ante omnia. Per quid autem contrahitur paternitas, que impedit matrimonium contrahendum, & soluit contractum: dicitur inf.

Dub. 2. dist. xlii. ¶ Secundo dubitatur circa exorcismum. Vtrum exorcismus cohibeat potestatem demonis uirtute naturali, uel supernaturali. ¶ Circa hoc fuit opinio

quorundam (ut recitat Richar. arti. v. j. hibeat quæst. j. & Pet. de palude q. iiii. iuxta scripturam) quod exorcismi naturali uirtute expellunt ab eo, qui exorcizatur diaboli potestatem. Allegat ad hoc, quod sonus citharæ expulit spiritum malum a Saul: ut habetur i. Reg. xvi. & Tobie c. viii. habetur quod odor incensi iecoris cuiusdam piscis fugabat demonem. Vigorosior autem est uox humana sono citharæ, & odore iecoris.

Item exorcismi Salomonis fugabant demones: uel dicitur quodam glof. in actibus & c. ergo magis exorcismi ecclesie. Et Guido in sua musica uidetur dicere: quod quidam demones sonos multos sustinere non possunt. Modum etiam nituntur aperire. Nam quia sonus uerborum est ab homine composito ex corpore, & spiritu: ideo ex causa spiritali contrahitur uirtutem aliquam spirituales: ratio ne cuius potest agere in spiritum: sed de demonem. Et non potest totaliter uincere penitus auferendo potestatem diaboli: tamen potest eam debilitare, & impedire. ¶ Sed hæc opinio caret fundamento. Nam uirtus spiritalis non potest recipi in subiecto materiali. Nulli enim hoc conceditur, nisi de corpore humano, quod informatur anima intellectiua, que est spiritalis: & hoc ipsum est difficile intellectu. Præterea uerba exorcismi naturaliter agerent in demones: tunc omnia uerba eiusdem speciei essentialis similiter agerent: quia actio naturalis consequitur speciem. Sed omnia uerba ab eo-

dem prolata sunt eiusdem speciei essentialis: quia non sunt nisi aer fractus in ore loquentis. Aer autem est unus, & non diuersus secundum speciem. Præterea non uidetur aliqua contrarietas in uerbis naturæ demonum: propter quam demon compelleretur fugare a possessore. ¶ Ideo illa opinio dimissa, dico cum Albert. & Richard. & Pet. de palud. quæst. iiii. iuxta finem: quod exorcismus non expellit, nec cohibet potestatem demonis per aliquam uirtutem sibi rationem subiecto in existentem: neque naturalem: neque supernaturalem: sed ex diuina uirtute sibi ex decreto diuine misericordie assistente. dicitur etiam super dictum est de sacramentis sic intelligendo (ut dicit Richar. & Pet. de palud.) quod diuina uirtute arctatur diabolus, ne de cetero (cæteris partibus) tantum possit contra exorcizatum: quantum posset, si exorcizatus non esset: & hoc maxime (ut dictum est) impediendo baptizandum a susceptione baptismi, & eius effectu. Nec propter hoc exorcismus est sacramentum nouæ legis: quoniam non est signum efficacæ a deo institutum gratiæ ex opere operato conferendæ. Non enim institutum est immediate a deo, sed ab ecclesia, cui tamen Christus assistentiam promissit. Nec præstat gratiam: sed tollit impedimentum gratiæ per baptismum conferendæ modo predicto. ¶ Per hoc ad motiua opinio ad illud de cithara David, & odore incensi iecoris, dicitur: quod ista non fugabant demonia uirtuteis in existentem: sed fugatus fuit demon a Saul uirtute diuina, & merito futuro passionis christi, que significabatur per citharam, & chordarum tenentem in ea. Nam per citharam ligneam, figurabatur crucis lignum, & per tensionem chordarum extensio membrorum christi in eo: uel merito David, qui uexato: Saul le canebat laudes diuinas in cithara orando pro Saul, quo impetravit quietem Sauli a diabolica uexatione. ¶ De odore iecoris dicitur: quod odor ille non expulit demonem: sed meritum orationis Tobie: quod per fami odorem significabatur. Unde ibi dicitur,

tibus angelus Raphael apprehendit demonem, & relegauit in superioribus Aegypti. Unde patet: quod non uirtute iecoris: sed uirtute sancti angeli uoluntate diuinam exequentis, fuit demon ille expulsus, & hoc merito orationis. quod etiam factum fuisset: si oratio eadem, & diuina ordinatio sine iecoris intentione facta fuisset: ut dicit Lyra ubi sup. Dicit tamen Lyra in postilla super cap. xvi. primi Regum: quod duobus modis corporalia possunt naturaliter impedire afflictionem demonis. Nam demones non possunt res corporales pro libito sue uoluntatis transmutare: nec sua uirtute possunt: sed tantum applicare possunt actiua naturalia passiuis: ut dictum est in ii. lib. Actiua autem naturalia requirunt dispositionem suæ actioni conuenientem in patiente. Et cum hæc dispositio per corporalia impeditur: impeditur etiam actio afflictiua per demonem comparata. Hinc lunatici secundum aliam, & aliam dispositionem humiditatis cerebri, que influxum lunæ sequitur: plus uel minus patiuntur demonum uexationes. & sic sonus, uel odor, aut aliud sensibile, potest causare aliquam dispositionem in homine, per quam minus aptus est suscipere afflictionem demonis. Secundo modo potest hoc contingere: quia afflictio, ut sentiat, requirit perceptionem disconuenientis: sicut delectatio conuenientis. Vbi enim nulla est perceptio: nulla est afflictio: nec delectatio: ideo quod diminuit perceptionem conuenientis, uel disconuenientis etiam diminuit afflictionem, uel delectationem: & per hoc sonus, uel aliud sensibile arctans attentionem afflictio ad se: auertit ipsam ad minus attendendum ac percipiendum afflictionem, & hoc aequaliter minuit afflictionem. ¶ Sed quia ad assistendum homini: demon non requirit aliquam dispositionem in homine: sed tantum ad operandum: ideo per nullam rem corporalem, uel sensibilem potest expelli ab oblesso: sed solum uirtute diuina immediate, uel median-

tibus angelis sanctis: quod fit quandoque ex merito alicuius deuoti orantis: aut deum obsecrans pro salute oblesso. ¶ Ad aliud de exorcismis Salomonis dicitur: quod fecit eos tempore, quo habuit spiritum dei: tunc illis pellabatur demon uirtute diuina: sicut nunc per exorcismos ecclesie. Si uero fecerat eos, postquam factus est idololatra: & eisdem expellebantur demones: illud factum est arte magica, per quam demones lingunt se expelli quasi coactos, ut homines teneant in errore. ¶ Ad illud, quod adducitur de Guidone in sua musica dicitur: et si Guido hoc dicit, nullius est auctoritatis in theologia: possunt tamen modum modum predicto impedire operationes: demones non expellere: & ita posset exponi Guido, qui eum uoluerit in hoc dicto saluare. ¶ Dubitatur tertio de ritu baptizandi, & de eius ratione. Ad quod dicitur, quod in ritu baptizandi quedam adhibentur ad disponendum baptizandum, ut cathecismus: quedam ad impedimentum remouendum, ut exorcismus: quedam ad significandum, & componendum: quæ omnia cum suis significationibus breuiter recitat uenerabilis Hugo, lib. ij. de sacra. par. v. j. x. & xj. cap. ita dicens. Signatur primo baptizandum signaculo crucis in fronte, in pectore, in oculis, in naribus, in auribus, in ore: ut totius corporis sensus hoc signaculo muniantur, cuius uirtute omnia nostra sacramenta complentur: & omnia diaboli signa frustrant. Postea datur sal benedictum in os: ut sapientia conditus, fetore careat iniquitatis: & ultra non putrescat a uermibus uitiorum. Deinde exufflatur malignus spiritus foras: ut spiritus spiritu pellatur. Postea tanguntur & aures, & nares cum salua: ut tactu supernæ sapientiæ & aures eius aperiantur ad audiendum uerbum dei: & nares similiter ad discernendum odorem suauitatis uitæ, & mortis: hoc est sacramentum aperitionis, quod dominus in euangelio Marc. vii. significauit: quando aures, & os tergit surdi, & muti dicens. efferat, quod est aperire. Sequentia

De exorcismis Salomonis.

Dub. 3. De ritu baptizandi & significatione eorum, que sunt in baptismo.

ex ca. xj. sumpta sunt. His completis uenit sacerdos ad fontem, & consecratur tons in nomine patris, & filij, & spiritus sancti: ut sanctitatis sacramenti non ex eo, qui ministrat: sed ex eo, qui sanctificat, consistat sciat: sicut scriptum est. Hic est, qui baptizat. Traditur etiam noua uelq; auditoribus symbolum fidei: in quo apostolice doctrina forma consistit. Postremo oblatu ad baptismum parauit, & interrogatus a sacerdote si abrenuntiet satanae, & omnibus eius operibus, & pompis: per ora gestantium respondet: abrenuntio: ut qui aliena iniquitate obligatus est: aliena fide, & confessione soluat. Si autem fuerit adultus: respondet pro seipso. Post abrenuntiationem factam, ungitur oleo sancto in pectore: ut tunc muniat aduersus hostem: ne deinceps immunda, & non xia persuadere possit. Vngitur, & inter scapulas, ubi est uigor portandi onera: ut fortitudinem accipiat ad portandum onus domini. Deinde interrogatur, si credat in patrem, & filium, & spiritum sanctum unam esse ecclesiam catholicam: remissionem peccatorum: & uitam aeternam. Sub hac ergo fidei responsione, trina immersione, & fordsibus abluitur uetustatis, & nouum hominem indutus, tridua ne morti christi conspeliatur: sicut ait apostolus ad Roma. vj. Quicumq; in christo baptizati sumus: in morte ipsius baptizati sumus. Consepulsi enim sumus cum christo per baptismum in mortem: ut quomodo christus resurrexit a mortuis: ita & nos in nouitate uitae ambulemus. Trina etiam immersio est cogitationis, locutionis, & operationis emundatio. Completis sic baptismi sacramentis postquam baptizatus a fonte ascendit: sacro chrismate in uertice ungitur: ut spiritum christi participando merito deinceps christianus appelleretur coheres regni & gloriae sacra unctioe effectus. Deinde tradit christiano uestis candida: ut qui primae natiuitatis decorem uetustatis panis offuscauerat: habitu regenerationis gloriae praeferat indumentum. Tegitur etiam post sacra unctionem sacro uelamine eius caput: ut intelligat se diademate regali, & sa-

cerdotali potiri. Ad altimum datur cereus accensus in manus eius: quatenus implere doceatur illud euangelicum, quo dicitur Matt. v. Sic luceat lux uestra coram hominibus: ut uideant opera uestra bona: & glorificent patrem uestrum, qui in caelis est. Hanc igitur lampadem si inextinguibile seruauerit: inter uirgines sapientes cum sponso caelesti ad nuptias introibit. Hae Hugo: Et succincte eadem recitat Pe. de. palu. q. iij. In ecclesijs autem ubi est consuetudo, aliquod horu omittere, ait Richar. aut aliter ordinare, in his ceremoniis seruanda est consuetudo: quia illa non pertinent ad essentiam baptismi, quia sicut illis uerum confertur potest baptismus, sed pertinent ad sacramenti solemnitatem. Peccaret tamen sacerdos haec cum proposito omittens contra morem sacrae ecclesiae casu necessitate excepto. Et tantum de illa quaestione, & tota materia sacramenti, fidei quo inquam, ut simus christiani.

DE SACRAMENTO confirmationis.

DISTINCTIO VII.

NUNC de sacramento confirmationis &c. Supra magister determinauit de sacramento baptismi, quod est sacramentum intrantium ecclesiam, quae est ceteris fidelium. Consequenter in hac di. vij. agit de sacramento confirmationis: quod est progressum ad fidei robur: & gratiae profectus. Et continetur sententia textus in subditis tribus conclusionibus. Prima confirmationis sacramentum sub determinata forma est a solis episcopis conferendum. Secunda in confirmatione datur spiritus sanctus ad robur baptizatorum, qui in baptismis donatur ad remissionem peccatorum. Tertia sacramentum confirmationis initerabile a ieiunij accipiendum, & dandum dignius

est baptismis non utilitate: sed propter ministrum corporis membrum chrismate unctum: ac collatae gratiae augmentum. Has succincte prolequitur textus.

DE CONFIRMATIONIS sacramento.

QUAESTIO VNICA.

ARTICULUS I. **Q**UAE **I**RCA distinctionem istam quaeritur. Vtrum confirmatio sit sacramentum nouae legis irreiterabile, a solis episcopis dispensabile. ¶ More solito praemissis notabilibus pro articulo primo: subiungentur conclusiones pro secundo: & mouendorum dubiorum solutiones pro articulo tertio. ¶ Notandum quoad primum: quod confirmatio hic non accipitur pro constanti firmitate in bono quemadmodum beati dicuntur confirmati: nec pro signo talis confirmationis. Sed hic accipitur pro quadam unctione, quae dicitur esse unum de septem sacramentis ecclesiae. ¶ Et haec potest sic describi conformiter ad distinctionem baptismi supra dist. iij. postam. Confirmatio est unctio hominis uiatoris baptizati aliquo consentientis: uel ante susceptionem rationis usum non habentis, facta in fronte, in figura crucis cum chrismate sanctificato, a ministro idoneo, simul cum debita intentione, certa uerba proferente, ex institutione diuina: significans unctionem animae per gratiam roborantem, ad confidentiam fiducialiter christi fidem. Distinctio haec causalis est tangens materiam, ministrum, formam suscipientem, modum, & finem. ¶ Vnde dicitur primo: unctio, quo tangitur materia propinqua: eo modo loquendi de materia: ut supra dictum est de baptismis distinct. iij. q. j. quae hic habere uolo pro repetitis. ¶ Tangitur et quidditas confirmationis: nam confirmatio non est res permanens, puta christi, sed operatio transiens est unctio, seu actus ungenti in fronte &c. ¶ Dicitur hominis baptizati: quia non baptizatus confirmari non potest: sicut nec

ordinari: nec aliud sacramentum in operatione consistens suscipere: cum baptismus est ianua, & fundamentum ceterorum sacramentorum: ut dicitur de conse. dist. iij. cum itaq; in fi. ¶ Dicitur: in operatione consistens propter sacramentum eucharistiae: quia cum illud non consistit in operatione circa suscipientem, nihil praesupponit in eo: ideo non baptizatus: immo animal brutum si suscipiat species sacramentales eucharistiae: uerum suscipit sacramentum: nam species sunt sacramentum, etiam non susceptae, secus de alijs sacramentis. Illa enim consistunt in operatione circa suscipientem: ideo praerequirunt baptismum in eodem, ut sint sacramenta. Etiam matrimonium etiam sit apud infideles: non tamen apud eos est sacramentum ut infra dicitur. Et de hoc uide Alex. parte iij. quaest. xxvii j. membro. iij. arti. ij. concordat sanctus Bonauen. dist. praesenti arti. ix. & Tho. q. iij. arti. iij. dist. vij. in scripto. iij. ¶ Dicitur aliquo consentientis &c. eodem modo siquidem requiritur consensus in suscipiente sacramentum confirmationis: sicut requiritur in suscipiente baptismum: de quo supra dist. iij. ¶ Dicitur uiatoris: eadem ratione, quia in baptismis distinctio. ¶ Dicitur facta in fronte: ubi notatur determinata pars corporis, in qua si non fieret: non esset confirmatio. Nam unctio cum chrismate (quae fit in uertice baptizato pro uero a sacerdote baptizante) non est confirmatio. Cuius ratio est institutio diuina. Congruitas uero secundum Rich. haec est: quia cum hoc sacramentum ordinetur ad fiducialiter sine timore, & sine erubescencia fidem confitendum quantum ad articulum mortis christi in cruce: & signa timoris, & erubescenciae maxime apparent in fronte. Ideo qui confirmatur, ungitur chrismate in fronte per modum crucis: ut sibi ostendatur, quod confiteri debet crucem christi sine timore, & erubescencia & ut ibi adhibeatur remedium, ubi apparet radix defectus: scilicet timor, & erubescencia. Nam propter haec duo: scilicet timorem mortis, & timorem con-

In fronte rati fit con-
firmatio, &
quare sic.

fussionis seu ignominia, quid dicitur erubescencia: impeditur homo ne liberet, & aperte confiteatur fidem nominis christi. Hæc autem duo apparent in fronte: quæ ut dicitur. in i. j. Ethim. timentes in fronte palelesunt: & uerecundati rubet. Et quia frons magis patet: & est uicina imaginationi, ex qua procedunt passiones illæ: & etiam magis apta unctioni, quæ omnia simul non inueniuntur in alio membro: sicut in corde, uertice, uel lingua. ¶ Dicitur in figura crucis: sic. n. concordat forma: in qua dicitur. Signo te signo crucis: alioquin nisi sic fieret, forma non esset uera. De hoc etiam Stephanus papa (de cons. dist. v. Nūquid ait. Nunquid non omnia chrisma facerdotalis ministerii: crucis figura perticiuntur. ¶ Dicitur cum chrismate: nā si fieret cum oleo sancto, aut oleo in fir morum non esset sacramentum. Cuius ratio principalis non est nisi institutio diuina. ¶ Adducuntur autem rationes congruitatis ex hinc huius sacramenti significando. Chrisma est unguentum ex oleo oliuarum, ac balsamo confectum. Vnde Rabanus de naturis rerum lib. xvij. c. vj. Balsamus in chrismatibus confectio, liquore oliuæ commisceri, ac pontificalli solet benedictione consecrari: quatenus fideles omnes in impositioe manus sacerdotalis, quasi spiritus sanctus accipitur: hac unctione signentur. Chrisma itaq; conuenienter significat finem, siue effectum huius sacramenti. Nam (ut dicitur de sacra unctione. §. Per frontis.) per confirmationem spiritus sanctus datur ad augmentum: ut liberet confiteatur, quod credit: quia corde creditur ad iustitiam: ore autem hic confessio ad salutem: ut ibidem præmittitur. Hæc autem includunt interiorem conscientie nitorem per puram fidem. ¶ Oleum uero cum sit pingue, & conuenientissimum balsamo, & nigrum, & nitidum, conuenienter representat gratiæ pinguedinē: charitatis feruorem: & hinc interiorem nitorem. Balsamus autem cum sit maxime odoriferus, & a corruptione præseruatiuus: conuenienter representat bonum odorem fidei, qui diffunditur

per confessionem oris, qua audientes præseruantur a corruptione erroris. Et quonia proprietates olei perfectius inueniuntur in oleo oliuæ, quam in alio: unde & antonomastice oleum dicitur. Et ideo chrisma, quod est determinata materia huius sacramenti, non ex quocumque oleo: sed ex oleo oliuæ, & balsamo conficitur. De hoc etiam de sacra unctione. §. ad exhibendum circa principium. ¶ Dicitur, sanctificatio: quia ut chrisma sit materia confirmationis: non sufficit, quod sit confectum ex oleo, & balsamo: sed necesse est, ut sit consecratum ab episcopo. Cuius ratio (ut supra) est diuina institutio. Ad quod adducitur congruentia: quædam (ut dicit Richardus. q. j. arti. j. post sanctum Bonauenturam & Scotum.) quia hanc materiam christi est actum mundissimæ carnis suæ non sanctificauit: factum eam determinans ad hoc sacramentum, sicut factum determinauit aquam ad baptismum: & panem, & uinum ad eucharistiæ sacramentum: sed inspiratioe, uel præcepto. Ideo episcopi non ualentes solo tactu suo hanc materiam consecrare, eam consecrant per benedictionem. ¶ Sed hanc congruentiam reprobatur Petrus de palude. q. j. arti. j. distinctio. presentis, & Durandus. quia sic aqua baptismatis non deberet benedictio: si consecratur per contactum corporis christi: quia sic fieret iniuria consecrationi christi: sicut ipsi aiunt, quod christus non est uisibilis, & exteriori unctione: ne fieret iniuria interiori unctioni, qua unctus est præ consortibus suis. Ideo dicit aliter Durandus. & Petrus de palude. sequentes in hoc sanctum Thomam. distinctio. presentis. q. ij. arti. ij. quod in quocumque sacramento minister est determinatus aliqua ordinatione: requiritur etiam materia determinata aliqua benedictione: quia materia est, quasi instrumentum, quo utitur minister, quod debet congruere ministro. Ideo cum confirmatione determinatur minister certi ordinis: scilicet episcopus de necessitate: ideo oportet materiam eius scilicet chrisma determinare benedictione etiam de necessitate. Baptismus autem: quia potest ministrari ge-

ri generaliter per quemlibet: licet de solennitate eius sit, quod ministratur per sacerdotem: ideo materia eius est quælibet aqua elementaris: licet propter eius solennitatem benedicatur: non tamen requiritur necessarium aquæ benedictio. ¶ Sed hoc minus ualeat (ut etiam deducit Petrus de palude. ubi supra.) quia ex hoc sequeretur, quod eucharistia non posset confici nisi in pane, & uino prius benedictis. Similiter ordines conferri non possent nisi materia: puta urceoli, clauus, liber euangelij, panis & uinum, quæ sunt materie ordinum: prius essent benedictæ: quod patet esse falsum. Et probatur consequentia: quia minister eucharistiæ, & ordinum est determinatus ordinatione: quia necessarius est presbyter, uel episcopus: ideo magis placet prima congruentia. Et ad eius improbationem dicitur: quod non propter iniuriam sacramenti cauendam requiritur necessarium benedictio: sed quia non est necessarium, ut benedictum seu sanctificatum iterum benedictur: licet hoc propter solennitatem fieri possit. Sed nec in hoc fieret iniuria sacramento, uel rei consecrate: quia dicitur fieri iniuria rei consecrate: quando idem genus consecrationis repetitur: non quando aliud, & aliud: maxime quando unum ordinatur ad aliud: de hoc latet in Petrus de palude. ubi supra. Verum quicquid sit de his congruitatibus: ratio (ut dictum est) est institutio diuina. ¶ Dicitur consequenter in distinctione confirmationis, a ministro idoneo: & non dicitur, ab episcopo: quia quis minister sit idoneus de necessitate sacramenti, sunt opus. apud alios, ut dicitur. Ideo ut distinctio cuiuslibet opus. feruiat dicitur: a ministro idoneo, sine ulteriori determinatione. ¶ Dicitur simul cum debita intentione: quia si uel debita intentione ministri (quæ est uelle facere, quod ecclesia intendit) non est sacramentum per omnia: sicut dictum est in baptismo de intentione baptizantis. ¶ Dicitur certa uerba proferentis: ubi tangitur forma huius sacramenti, quæ est. Signo te signo crucis. Confirmo te chrismate salutis, in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, amen. In qua for-

ma tangitur finis huius sacramenti, ad quem institutum est quæ est confessio fidei christianæ: cuius tota summa consistit in passione christi: ut innuit apostolus. j. Cor. ii. Non inducaui me aliquid scire inter uos: nisi iesum christum, & hinc crucifixum. Habet etiam huius articuli confessio maiorem difficultatem: quia sicut dicitur ibidem. c. j. Nos autem prædicamus christum crucifixum: iudei, qui de scandalum: gentibus autem stultitiam. Et hic finis tangitur, cum dicitur. Signo te signo crucis, ut crucis uerbum non erubescat, sed publice confiteatur. Tangitur etiam sacramentalis actus, cum dicitur: confirmo. i. sacramentum confirmationis trado. Tangitur materia, cum dicitur: chrismate. Tangitur etiam res sacramenti, cum dicitur: salutis. Tangitur quoque causa principalis sanctificationis: in nomine patris & c. Quod autem hæc sit forma: ratio est (ut in pluribus) institutio diuina. Verum quidam loco uerbi signo, dicunt consigno, (ut Petrus de palude. & alij) & loco dictionis salutis, dicunt sanctificationis. Et non refert: quia illa uerba eundem sensum habent. & manente perfectè eadem sententia: manet eadem forma, sicut supra dictum est de baptismate. ¶ Dicitur simul: quia necesse est ut concurrant pro aliquo instanti temporis: in re, unctio, & uerborum prolatio, ita ut nullum horum perfectè finiatur sine alijs: quin ad minus alia sint incepta: ut in simili dictum est de baptismo. ¶ Dicitur ex diuina institutione significans: ubi tangitur auctor, & institutor huius sacramenti. ¶ Verum de hoc recitat Alexander. par. i. i. quæstio. xxii. j. membro. j. & post eum sanctus Thomas. tres opus. Vna est, quatenus tenet Alexander. quod sacramentum illud non est institutum neque a Christo: neque ab apostolis. Tum quia non legitur in scriptura, quando, uel ubi. Tum quia neque Christus: neque apostoli uisunt hac materia: neque hac forma: sed sola manuum impositione. Nam de Christo legitur Matth. decimo non, quod paruulis sibi oblati manus imposuit. Similiter de apostolis Actuum. viii. &. xix. quod apostoli ba-

Cur de oleo, & balsamo.

Deformalacramenti confirmationis.

13 A quo hoc sacramentum institutum sit.

prizatis imponebant manus, ut acciperent spiritum sanctum: quod non potest intelligi de effectione spiritus sancti ad robur, qui est effectio confirmationis. Nam & in baptisate datur spiritus sanctus non ad robur: sed ad remissionem peccatorum: que fieri non potest sine spiritus sancti acceptione. Sed dicit, quod confirmatio instituta est ab ecclesia in concilio Meldensi. Vnde dicit Alexan. Sine preiudicio dicendum: quod neque dominus hoc sacramentum instituit: neque dispensauit: neque apostoli. Ad cuius declarationem subdit. Post ascensionem domini congruebat apostolos confirmari: & illis spiritum sanctum dari ad robur. Vnde Ioan. viij. Spiritus sanctus non dierat datus: quia Iesus nondum erat glorificatus. Non inquam in plenitudine, uel ad robur, sicut fuit datus in die pentecostes. Vnde apostoli confirmati sunt spiritu sancto immediate sine ministro, & sacramento: & ipsi deinde confirmabant sine sacramento: sed postquam apostoli (qui erant bases ecclesie: qui adhuc non erant prelati: & a spiritu sancto confirmati) defecerunt: institutum fuit hoc sacramentum spiritu sancti instinctu in concilio Meldensi. quantum ad formam uerborum, & materiam elementarem, cui etiam spiritus sanctus contulit uirtutem sanctificandi. Hanc Alex. Hanc opinio sequitur sanctus Bonauent. & Secunda opinio tenet: quod sacramentum illud sit institutum ab apostolis, & ab eis collatum, & ministratum, qui fuerunt quasi bases ecclesie. Ambas has opiniones reprobatur sanctus Tho. Nam cum fundamentum cuiuslibet legis in sacramentis consistat, sacramenta non possunt institui nisi per legislatorem. & Sed quoniam neque ecclesia est legislatrix: neque apostoli legislatores: licet dicantur ecclesie bases: ideo sacramenta instituere non potuerunt. Sed illius est instituere, cuius est sacramentis efficaciam dare, quod solius dei est. & Vnde est tertia opinio: quod sicut cetera omnia sacramenta noue legis: ita & confirmatio a christo instituta est. Huius opinionis rationes supra habentur dist. i. q. ii. Hanc opinio approbat

beatus Tho. quem in hoc imitatur Scotus Rich. Duran. Pe. de pal. Aliaco, & ceteri plures. Vnde dicendum, quod christus sacramentum illud instituit: materiam, & formam determinauit: non tamen potentiam suam sacramentis alligauit. Vnde de ipse, siue in terris, siue post ascensionem in celis existens, poruit apostolos confirmare immediate sine tali materia, & forma. Confirmare (inquam) non sacramentum eis exhibendo (sine materia enim, & forma non est sacramentum) sed rem sacramenti: hoc est spiritum sanctum dare ad robur. Poruit enim cum apostolis in primitiua ecclesia dispensare maxime in sacramento confirmationis: ut per solam manuum impositionem daretur effectus confirmationis: & presertim ex eo: quia in confirmatione ab eis collata apparuerunt aliqua signa sensibilia: ut donum linguarum, quibus certe cognoscebatur aduentus spiritus sancti: & ideo non fuit opus alio signo sensibili: sed cessantibus his miraculis, ministri uti debuerunt materia, & forma a christo instituta. An autem apostoli materia, & forma uti sunt, dubium est: cum hoc assererent non sit contra scripturam. Quod autem tempus institutionis, & modus non legitur in scriptura: nihil probatur, quia multa fecit deus, quae scripta non sunt. Ioan. xx. Multa denique tradita sunt ecclesie ab apostolis, & per successionem episcoporum ad nos deriuata: quae non sunt scripta in canone bibliae: ut habet Innocentius de officio missae. & in c. cum Marthe. de celebra. missarum. Et haec opinio uidetur sanior, & permissis (dist. j.) conformis: & ideo in diffinitione dictum est: ex institutione diuina. & Additur ultimo: efficaciter significans unctionem animae &c. Vbi tangitur res huius sacramenti: que, ut saepe dictum est, est gratia animae collata ad constanter credendum, & ore intrepidè sine uerecundia consistendum fidem crucifixi. De quo Melchiodorus papa (de conse. dist. v. Spiritus sanctus) ait, Spiritus sanctus, qui super aquas baptismi saluifero descendit lapsu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam: in confirma-

B
De effectu huius sacramenti.

tionis augmentum praestat ad gratiam. Et quia in hoc mundo tota aetate uicturis inter inuisibiles hostes, & pericula gradendum est: in baptismo regeneramur ad uitam: post baptismum confirmamur ad pugnam: in baptismo abluimur: post baptismum roboramur. Et quamuis continuo transierit sufficiens regenerationis beneficium: uicturis tamen necessaria sunt confirmationis auxilia. Regeneratio per se saluat mox in pace baptismi, uel seculi recipiendos. Confirmatio armat, & instruit ad agones mundi huius, & praemia reueruandos. Qui autem post baptismum cum acquisita innocentia immaculatus peruenerit ad mortem: confirmatur morte: quia iam non potest peccare post mortem. Haec ibi. Et de sacra unctione, dicit Innocentius. Per confirmationem spiritus sanctus datur ad augmentum, & robur. & Ex hac declaratione diffinitionis sacramenti confirmationis multae dubitationes, quae moueri solent, & argumenta sunt soluta. Posset tamen confirmatio breuius sic diffiniri. Est unctio frontis baptizati per sanctificationem christinae efficaciter significans unctionem animae per gratiam: ad robur, & ad liberè consistendum fidem crucifixi. Ultima clausula includit cetera haec dimissas: & in priori diffinitione positas, quoniam si aliqua earum defuerit ab unctione: iam non efficaciter significabit unctionem animae &c. & sic non erit sacramentum: ut si non fuerit minister idoneus, aut non debita forma uerborum. & Consequenter notandum, quod de ministro idoneo huius sacramenti duae sunt opinio. Contraria propter apparentem canonum contrarietatem. Vna, quae tenet, quod solus episcopus est idoneus minister: ita ut nullus alius possit illud sacramentum conferre: & si arretet, nihil fit. Cui uidetur alludere canon Eusebij papae de conse. dist. v. Manus; cuius partem ponit magister in litera: qui sic habet. Manus quoque impositionis sacramentum magna ueneratione tenendum est: quod ab alijs perfici non potest: nisi a summis sacerdotibus. Nec tempore aposto-

F
Quis sit minister idoneus

lorum ab alijs, quam ab ipsis apostolis legitur, aut scitur peractum esse: nec ab alijs, quam qui eorum tenent locum unquam perfici potest: aut fieri debet. Nam si aliter praesumptum fuerit irritum habeatur, & uanu m: nec inter ecclesiastica unquam reputabitur sacramenta. Et norentur uerba. dicit: non potest, aut fieri debet: ubi omnino potestas confirmandi negatur alijs a summis sacerdotibus, id est episcopis. Et declaratur irritum, si secus praesumptum fuerit. Item Melchiodorus papa in c. de his. de conse. dist. v. dicit: quod sacramentum confirmationis maioribus, id est summis pontificibus est accommodatum, quod nisi a maioribus perfici non potest. Ad idem sunt multi canon. de conse. dist. iij. presbyteris. & seq. Item dist. xxj. clericos. post mediu. & di. lxxvij. quauis. & de conse. dist. v. nouissimè. & xc. dist. psbyteros, & de consuetudine. quanto. ubi expressè dicit. Innocentius. iij. quod sacramentum confirmationis soli episcopi debent conferre. Et subdit contra presbyteros, qui confirmare praesumpserunt. Tutius est ea scilicet sacramenta sine periculo ex necessitate (que lege non habet) ommittere. quae ut ab alijs, quibus ea conferre non licet, ex remeritate (que lege damnatur) non sine graui periculo inaniter conferatur: cum umbra quaedam ostendatur in opere: ueritas autem non lubeat in effectum. Huic expositioni consentit magister dist. praesentis Hugonis. lib. ij. de sacramentis, parte. vij. cap. ij. & sanctus Bonauent. & quidam alij. Alia opinio tenet, quod alius ab episcopo potest confirmare. Omnis scilicet confirmatus, cui papa potest demandare (ut dicunt quidam) quod papa potest demandare solis clericis: quidam, quod etiam laicis confirmatis, & pariformiter dist. riuunt de ordinibus conferendis: de quo suo loco uidebitur. Allegant ad hoc uernicum textum canonis, Peruenit. dist. xcv. & est beatus Gregorius. Ad Ianuariu episcopu: ubi Gregorius. per scandali uitiatione concedit presbyteris, ut in frontibus baptizatos chrismate tangere debeant, id est confirmare, ubi episcopi defuerint. Allegantur autem pro ista opi-

mione multæ glossæ, quæ etiam inter se in quibusdam sunt diuersa. Huic opinio ni consentiunt glossæ canonistarum, & pœnè omnes canonistæ. Cõsentit etiã Alex. Tho. Richar. & eorum imitatores. Et satis bonam distinctionem ponit ibi Beatus Tho. dist. præsentis. q. v. arti. iij. per quam prætendit saluare, q̄ papa potest committere actum confirmationis sacerdoti, non autem inferiori: sed non potestatem conferendi ordines sacros: sed bene ordines minores, ualeat quantum potest. Idem habet Pet. de palude.

Arti. 2.

Cõcl. 1.

G
Confirmatio est sacramentũ no. le.

Et hæc de articulo primo. ¶ Quãtum ad secundum articulum est prima conclusio. Confirmatio est nouæ legis sacramentum a baptisate, & cæteris sacramentis realiter distinctum. Quod sit sacramentum, probatur aucto. Melchias papæ (de conse. dist. v. de his) dicentis. Scitote utrumque baptismum, & confirmationem magnum esse sacramentum. Probatur etiam ex distinctione sacramenti supra dist. j. q. j. Nam est signum sensibile ex diuina institutione efficaciter significans gratiã confirmato conferendam: ut deductum est in priori articulo. Quod uero sit distinctum a baptisate, & cæteris sacramentis, patet: quia illa sacramenta sunt realiter distincta, quæ habent distinctas materiam, & formam, & distinctos fines proprios: sed confirmatio, & cætera sacramenta sunt huiusmodi, ergo. Maior est manifesta: minor similiter patet ex articulo primo, quo ostensa est materia, & forma, & hinc propius: alij autem a cæteris sacramentis. ¶ Secunda conclusio.

Cõcl. 2.

Non est iterabile confirmationis sacramentum propter indelebilem characterem confirmato impressum. Probatur conclusio quoad primam partem auct. consilij Terraconen. de conse. dist. v. dictum est. ubi dicitur. Visum est nobis eandem confirmationem sicut nec baptismata iterari minime debent. Et cap. sequenti dicit Grego. ij. De homine, q̄ a pontifice confirmatus fuerit denuo: illa talis iteratio est prohibenda. Sequens etiam pars conclusionis probatio est prioris. Nam (ut supra patet) sacramenta

characterem imprimentia sunt initerabilia. Probatur autem secunda pars (quæ est communis opi. ecclesiæ, & omnium doctorum) ratione quia illa sacramenta imprimunt characterem, per quæ influitur aliquis in determinato gradu ecclesiæ: ut supra dictum est, sed sic de sacro cõfirmationis, quia illo cõstituitur confirmatus in gradu bellantium contra persecutores fidei. ¶ Tertia conclusio, quã non pono asserendo: sed occasionem profundus inquirentibus dando. Stante opinione, q̄ episcopatus semper fuit institutio christi a sacerdotio distinctus, Tenentes solos episcopos posse cõfirmare: uidentur ueritati magis appropinquare. Dixi: stante opinione; q̄ episcopatus etc. quia si teneretur, q̄ in primitiua ecclesia nulla fuerit distinctio episcoporum a sacerdotibus: de quo infra uidebitur. tunc opinio contraria nõ habet dubium, quin sic omni sacerdoti ex officio potuit competere, confirmare, & quicquid conuenit episcopo: cum nõn fuerit distinctio, quæ postea multiplicatis sacerdotibus, dum ad confusio nem in ecclesia uitandam quorundam potestas restricta est, quantum ad aliqua quæ reseruata sunt solis maioribus sacerdotibus, qui dicti sunt episcopi; inter quos est confirmatio. Et per hoc, post talem restrictionem potuit Beatus Greg. sacerdotes, lanuario episcopo subiectos licentia ad confirmationem ministrãdam: quia per hoc non concessit eis potestatem non conuenientem eis, aut nouam; sed reuocauit prohibitionem prius factam. Supposito autem, q̄ semper fuerit episcopatus a sacerdotio distinctus: tunc cõclusio uidetur esse problema neutrum. Et potest sic persuadere: quia plus concordat scripturæ tam diuinæ, quam humanæ etiam plus ratio ni. Primum patet: quia (ut patet ex actibus) soli apostoli confirmauerunt per manuum impositionem, qui fuerunt episcopi: eorumq; loco successerunt episcopi: sicut septuaginta duobus discipulis succedunt sacerdotes: ut dicit Anacleus, qui fuit quintus a beato Petro papa romanus. xx; dist. In nouo. Nec uidetur

Cõcl. 1.
H
An lo.
lus ep.
scopus
possit
confir.
mare.

uidetur apostolos uiros humillimos hac potestate inferiores priuasse: & sibi solis eam arrogasse, si ea inferioribus a christo fuisset data. Quod etiam plus concordat scripturæ humane, patet per textus rotundos supra allegatos: qui pland negant hanc potestatem posse dari presbyteris minoribus: licet glossæ addere uolunt propria auctoritate: uel nisi eis a papa concederetur, seu committeretur: quod si esset mens summorum pontificum, uel ecclesiæ, saltem in uno textuum expressum esse. Sic enim posset dici ad omnes textus, qui aliqua referunt iunimo pontificis, quæ non potest alijs concedere, q̄ intelligendi essent: q̄ talis potestate inferiores uti non possent propria auctoritate: & ita tandè concederetur, q̄ laicus posset absoluere in foro penitentiæ: confirmare: infirmos inungere: ordines conferre: immo & eucharistiam conficere: dũ illud committeretur a papa: nec essent actus illi laici: sed magis committentis papæ: nec euasiones, quæ ibi queruntur, cogunt: qui facile soluantur. Hæc autem quam sunt absurda, manifestum est. Est autem unus dumtaxat textus. Peruenit qui allegatur pro opposita opinione: de cuius intellectu post uidentum. ¶ Persuadetur etiam ratione. Nam (ut supra est ostensum) omnia sacramenta sunt a Christo immediate instituta: nec ab alio institui poterant: licet ab alio poterant promulgari. Sicut ergo in singulis instituit determinatam materiam: ita & determinatum ministerium: uel generaliter omnes, ut in baptisate, & matrimonio: uel aliquos certos, ut in cæteris. Sed cum in sacramento confirmationis non determinauit generaliter omnes in ministros huius sacramenti, ut omnes concedunt: ergo alios specialiter: & non alios, quam eos, qui apostolorum tempore hoc ministrabant. Ab ipsis enim habemus & promulgationem, & usum huius sacramenti. Illo autem tempore non confirmabant nisi soli apostoli: ut patet ex supra allegatis: quare, uidetur, q̄ episcopi sint ministri huius sacramen-

tia Christo determinati. Circa euenro, quæ christus circa sacramenta determinauit, neq; humana potestas: neq; ecclesia: neq; papa habet quicquam immutare: alioquin oporteret concedere: q̄ ecclesia haberet instituire noua sacramenta: antiqua tollere, & immutare: sicut arguit beatus Tho. reprobando eos, qui tenent hoc sacramentum ab ecclesia institutum. ¶ Sed nunc restat respondere ad canonem. Peruenit, quo expressè beatus Grego. concessit presbyteris sub Ianuario constitutis, q̄ christum tangerent baptizatos in fronte, & confirmarent. ¶ Ad hunc Sco. recitat quadruplicem solutionem, quarum duas reprobat. Prima, quandam fictionem preterdit, & simulationem: quæ sancto Grego. in sacramenti attribuenta non est. Altera, q̄ beatus Grego. ad uitandum scandalum hoc permisit ad tempus. Sed nec hoc ualeat: quia uilius scandalum nasci permittitur, quam ueritas relinquatur. Relinqueretur autem, si aliquid tanquam sacramentum fieri permitteretur: quod tamen non esset sacramentum: & per hoc: pberetur occasio sacerdotibus mortaliter peccandi, faciendi scilicet, quod eis non licebat. Ideo ponit tertium modum prius in conclusione declaratum, qui negat distinctionem episcopatus a sacerdotio: sed illo dimisso: quia oppositum supponit: conclusio ponit quatuor. Vnde dicit: q̄ papa potuit quem libet sacerdotem illius regionis episcopum facere, quantum ad istum actum: non tamen conferendo sibi simpliciter gradum episcopalem: quia non quantum ad alios actus: & tunc quilibet eorum uerè confirmauit, tanquam episcopus. Et ratio conferendi taliter episcopatum, est uicatio (scandali. Hoc autem, quod dicit (quo ad illum actum) non intelligo, q̄ gradus episcopalis posuit diuidi: & unapars sine alia conferri: sicut uerbalonant. Nam aut fecit eosepiscopus: aut non. Si sic: contulit omnem potestatem ad hunc gradum pertinentem. Si non: tunc concessit non episcopo, q̄ confirmaret. Sed intelligendo, q̄ fecit

Adhæc de ministro.

eos uere episcopos: sed quantum ad oēs alios episcopales actus potestatem precepto restrinxit, & hunc solum actum confirmandi libere concessit. Si non potuerit inueniri melior solutio: acceptetur illa. Videtur tñ, qd possit dici, qd beatus Greg. concessit non potestatem tradendo: sed factum tolerando: propter maioremurbatione, & scandalum irrandū. Sicut ad duriciam cordis iudæorum ad cauendū parreiciū cōcessit moyses libellū repudiij: non approbando, sed tolerando: & ideo in lege pfecta gratiæ dñs id reuocauit: ut haberetur Mat. xix. q. Si di. Quid dicendum est ad glossas, quæ contrarium sentiunt. Dicendū, qd glossæ illæ uidentur corrumpere textus, & glossatores fuerunt aliterius opinionis. ¶ Quantū ad tertium articulum, dubitatur primò contra hoc, quod dictū est: qd confirmatio præsupponit baptismū: nā beatus Paulus fuit confirmatus prius, quā baptizatus: unde legit Act. ix. qd Ananias iussu domini abiit ad Paulum: & imponens ei manus dixit. Saule frater, dominus misit me te in uia, qui apparuit tibi in uia, qua ueniebas: ut uideas, & implearis spiritu sancto. & sequitur: & uisum recepit: & surgens baptizatus est: præcessit ergo confirmatio baptismum. Respondetur, qd Saul per impositionem manuum Ananias, non recepit sacramentum confirmationis: quia Ananias non fuit unus de numero duodecim apostolorum: sed imposuit manus Sauli tanquam catechumino: sicut & hodie fieri solet: ut dicit gloss. interli. Nec per illam impositionem manuum impletus est spiritus sancto: sed per baptismum: sicut exponit gloss. ut replearis spiritu sancto, per susceptionem baptismi. ¶ Dubitatur secundò: cur unctio chrismatis in capite facta a sacerdote post baptismum non est sacramentis est: sicut illa, quæ fit in fronte ab episcopo: non enim annumeratur illa in uertice inter ecclesiæ sacramenta. Respondetur, qd aliæ unctioes in pectore, inter scapulas oleo catechumino, & in uertice chrismate non sunt sacramenta proprie: sed sacramentalia: quia non sunt a christo instituta tan-

quā gratiæ efficaciam signa: sed ab ecclesia, ad disponendum ad gratiam baptismatis suscipiendam, uel significandam: & non principaliter ad conferendum gratiam: sic enim ecclesia instituit non potuit, de hoc supra dist. vj. q. iij. in fi. ¶ Tertio dubitatur utrum confirmatio sit de necessitate salutis. Respondet Sco. qd non est simpliciter necessaria ad salutem: sufficit enim baptismus cum fide: ut dicitur Mar. vi. Qui crediderit, & baptizatus fuerit. & hoc idē de cōse. dist. v. spiritus sanctus. est tamen necessaria ad uoluntatem: & tunc iudicatur contemnere, quando oblata omnimoda opportunitate non suscipiet. Et secundum hoc intelligitur illud Urbani papæ, de consec. dist. iij. c. j. Omnes fideles per impositionem manus episcoporum spiritus sanctum post baptismum accipere debent: ut pleni christiani inueniantur. Accipere debent loco, & tempore congruis, & non contemnere. Vnde glo. ibidem. Si contemnerit, peccaret mortaliter. & hoc de adultis. Durandus dicit, licet oppositum teneat Palu. q. j. qd licet non est necessarium simpliciter: est tamen necessarium, in casu, scilicet quando imminet periculus, coram quo fides est confitenda: & habetur copia ministrum confirmare uolentis, & ualentis. Quod sic probat: quādo effectus est necessarius, & causa est necessaria: sed effectus confirmationis, scilicet confiteri fidem tempore persecutionis est necessarius ad salutem cuiuslibet fidei: ergo & sacramentum confirmationis necessarium est cuiuslibet fidei in casu tali, si habeatur opportunitas conferentis: qui enim in tali casu renuerit accipere confirmationis sacramentum; peccaret mortaliter. Propter quod dicit Melchisedes papa in. c. supra alleg. spiritus sanctus. Quamuis continuo transiurus sufficiens regenerationis beneficia: uicturis tamen necessaria sunt confirmationis auxilia. ¶ Quarto dubitatur: utrum gratia confirmationis differat a gratia in baptismum data: & similiter character impressus in confirmatione a chara-

Dub. 3. L. Verum sit de salutis necessitate.

Dub. 4. M. Verum gratia

tere baptismali. Respondetur, qd cum gratia gratum faciens: de qua intelligitur dubium: sit una specie specialissima: ut dictum est sup. dist. ii. q. j. patet. quia gratia confirmationis est eadem specie cum gratia baptismali. Differt tamen numero, si cur duæ partes eiusdem qualitatis: nam confirmatio non confert primam gratiam: sed augmentat præexistentem. Et quia augmentatio gratiæ: sicut alterius qualitatis, sit per additionem gradus ad gradum: ut dictum est in principio distinct. xvii. de augmentatione charitatis: patet qd confirmatio augendo gratiam præexistentem inducit nouū gradū gratiæ: quæ præexistenti unitur: & cum ea unam gratiam totalem constituit maiorem intensiue, quā fuerat gratia baptismalis præexistens. Et si replicatur: Alius est effectus gratiæ confirmationis: & alius gratiæ baptismalis: ergo & aliæ sunt hæ gratiæ: quia diuersi effectus requirunt diuersas causas. Respondetur, qd uterq; effectus, peccatorum remissio, & cōfessio fidei confessio, sequitur utraque; imò omnem gratiam: omnis. in. gratia peccatorum si inuenit remittit, & præseruat a mortali peccato, si nō sponte expellitur: repugnat enim omni peccato mortali. Et non contenti fidē tempore persecutionis: dum id debitum fuerit, est peccatum mortale. Tamen quāto gratia maior intanto magis inclinat uoluntatem ad confitendum fidem, & cauendum mortalia: sed non necessitat. Et ideo ut uoluntas magis inclinetur requiritur, & conferatur maior gratia: & per hoc cōgruit gratiam baptismalem augere: per confirmationem: ut uoluntas fortius inclinetur: & ne in tempore persecutionis, per oppositam inclinationem, uincatur. Non ergo ualet consequentia: alij effectus, ergo aliæ causæ: nisi sint effectus proprii, & præcisi: quia ab eadem causa procedunt diuersi effectus. ¶ De characteribus dicitur, qd differunt specie: de quo satis dictum est sup. dist. vi. q. ii. & ideo nihil hic additur. ¶ Quinro dubitatur de pōna iterantium confirmationem. Respondet hic canonistæ, ut refert Sco. similiter sicut de iterantibus baptismis:

quod probant per locum a simili per illud c. de consec. dist. iiii. qui bis. Sed aliter tenet Sco. unde dicit. Vniuersaliter nulla pōna canonica, quæ non est inflicta a papa condente ius incurritur ipso iure: nec propter argumenta exponentium canon. siue a simili: siue a contrario sensu est aliquis astrictus talis pōna: quia exponentes possunt exponere ius cōditū: non autē condere nouū per suas expositiones. Vnde Inno. papa: cum fecisset magnū opus exponendo ius canonicū: requisitus ab alijs quale robur uoluit illum tractatum habere: dixit, qd noluit ipsum esse auctoricū: sed tantummodo magistralem. Cum ergo non inueniatur in iure canonico expressa pōna irregularitatis inflicta pro iteratione confirmationis: sequitur qd non incurritur ipso facto: & hoc maxime: quia cōstitutiones pōnales sunt restringendæ, nō ampliandæ. Et confirmatur ex eo: quia capitulum illud de consec. dist. v. dictum nullam pōnam infligit episcopo iterū cōfirmanti: sed nec suscipienti: nisi qd si in deo sub habitu religionis, uel clericali ipsum religiosissimè famulari decretū est. hoc autē nō sonat pōna irregularitatis: sed magis eius oppositū: quia famulari deo religiosissime in habitu & c. est famulari deo in ministerio sacramentorum, maxime in eucharistiæ celebratione. Hæc Sco. dist. presenti. ¶ Dubitatur sextò: utrum sacramentum confirmationis sit excellentius baptisate, ac ceteris sacramentis. Pro cuius solutione norandū, qd plura cōsiderantur in sacramentis. scilicet cōtentate effectus: & hoc uel in collatione boni, uel remotione mali. Significatio status, in quo consistit: & minister, qui dispōsit. Et secundū hoc diuersimodè possunt adinueni cōparari. Et secundū diuersas cōparationes habent se, ut excellentia, & excellentiam quæ secundū unā cōparationem excedit: secundū aliam exceditur. Igitur si fiat cōparatio quoad contentum: eucharistia est dignissimū: quia realiter, & uerè continet gratiam substantialem siue effectum gratum, qui est uerum christi corpus, & sanguis deitati uniti: cetera nō continent realis

Dub. 6. O. Vtrum sacramentum confirmationis sit excellentius baptismi.

ter gratiam, nec substantialé, nec accidéntalé. Si fiat comparatio quoad effectú, quem operantur in suscipiente in collatione boni: quod est gratia gratiú faciens: hoc potest fieri dupliciter, uel quántu ad effectú gratiæ, qui præcisè confertur uirtute sacramenti, cui exclusione gratiæ, quæ præsupponunt, gratia exépli: cetera sacramenta præsupponunt baptismú, & sic gratiá baptismalé: & addit aliqñ gradú gratiæ. Vt secundò quántu ad effectú, gratiæ cū inclusione gratiæ, quæ præsupponunt. Primo modo excellit baptismus: & deinde de penitentiá: hæc .n. cōferunt primam gratiá, quæ est gratia uiuificás per quã cōstituitur homo in esse spūali. Cetera cōferunt gratiá perficientem. Nunc aut maior est gratia, per quã res habet esse spirituale simpliciter: quæ illa præcisè per quã habet bene esse. Si uero sit cōparatio quántum ad effectum gratiæ, cum inclusione gratiæ præsuppositæ: sic cōfirmatio & cetera sacramenta excedunt baptismú: quia maior est gratia pfecta, quæ gratia perficienda. Si fiat cōparatio quoad remotionem mali: sic excellentissimú est baptismi sacramentú, quod tollit omnem culpá, & pená. Et post hoc penitentiá, quæ tollit omnem culpá actualé, mortale, & ueniale: licet nō oem pená: quia quis perpetuá: nō tamen oem pená temporalem. Cetera tantú culpam uenialem, & pená téporalé: licet nō omnem. Si fiat cōparatio quoad significationem: sic excedit matrimoniu, quia expressius significat incarnationem domini, unioné .s. diuinæ naturæ, & humanæ in uerbo, quæ est dignissimum significatú. Propter quod apostolus dicit matrimoniu esse magnum sacramentum: & hoc in christo, & ecclesia. ad Ephes. v. id est in significando cōiunctioné christi & ecclesiæ: quæ facta est per incarnationem uerbi. Si sit comparatio quoad statum, in quo suscipienté instituitur: sic ordo excellit: si penes ministrum, sic excellit cōfirmatio, & ordo: quæ cōferuntur a solis episcopis: cōparatio tamen quæ sit penes contentú: & effectú est magis propria sacramentis. Hęc est sententia Alexandri: & omnium sequaciu. ¶ Dubitatur septi-

Dub. 7.

mo de suscipientibus, qui possunt hoc sacramentum suscipere, & quo ætatis quo tempore. Respondetur, quod omnes suscipere possunt, & debent, qui sunt capaces possunt effectus huius sacramenti. Est autem suscipiens effectus (ut patet ex dictis) perfectio gratiæ & sancti spiritus ad robur pugnandi, & confitendi fidem &c. hoc autem tunc omnibus baptizatis conuenit cuiuscumque fuerint sexus, ætatis, aut conditionis. Conuenit enim omnibus, ut in eis baptismalis gratia augeatur: quoniam maioris præmij in beatitudine sint participes. Conuenit etiam omnibus roborari ad ferendum persecutionem præsentem, uel futuram: quia omnes qui pie uolunt uiuere in christo Iesu, persecutionem patientur ipsi ad Timot. iii. Et per hoc nec mulieres excluduntur, quæ apte sunt ad pugnam spirituales. Nec pariter licet ante usum rationis non sint impugna: expectant tamen futuram: & congruit armari ante pugnam. Nec transeunt: quia in morte est pugna grauissima: & maximè necessarium est robur constantiæ in fide, & charitate. Nec mirum: quia si non uerbo, tamen opere, & uirtu contere possunt fide. Et per hoc uterque effectus conuenit omnibus baptizatis. Item de consec. dist. v. omnes. Urbanus papa. Omnes fideles per manus impositionem episcoporum, spiritum sanctum post baptismum: accipere debent: ut pleni christiani inueniantur: quia cum ipsi sanctus infunditur: cor fidele ad prudentiá, & cōstatiá dilatat. Dilatatur habitualiter per habitum charitatis (quod datur spū sanctus) in usum. Cōcordat Petr. q. iij. ar. ii. ¶ Ex illo patet, quod sacramentum confirmationis statim post baptismum dare congruit: nō & apostoli baptizantes continuo per manus impositionem cōfirmabāt: & episcopus baptizans statim confirmat: nec opus est, ut infantes habeant memoriam acceptæ confirmationis plus, quam baptismatis: sed sufficit: quod cum adoleuerint ex relatione patrinorum uel aliorum se sciant confirmatos: ad cauendum iterationem huius sacramenti: & hoc haberi potest ex c. Melchiadis papæ, de consec. dist. v.

Etiam post baptismum, confirmationem dari congruit.

distin. v. de his ubi dicit. Ita coniuncta sunt hæc duo sacramenta: ut abinuitè nisi morte præueniente, nullatenus possunt segregari: & unum sine altero ritè perfici non potest. Denique, quia non paruo gloriæ priuatur præmio, qui sine cōfirmationis sacramento decedit: illo .s. gradu gloriæ qui respondet gratiæ cōfirmationis. Ideo quantum fieri potest: differenda nō est cōfirmatio etiã infanti: ne si nō confirmati decederent: tanto gloriæ gradu perpetuè priuarentur: ut uult glos. in c. ut iuni. de conse. dist. v. Hinc dicit Hug. li. ij. de sacra. par. vii. c. iij. Ab hac uita, sine manus impositione .i. cōfirmatione migrare omnino periculosum est. Debet etiam tradi hoc sacramentum, & suscipi a ieiuniis præuia cōfessione: ut habetur de cōse. dist. v. ut ieiuni. & c. sequen. quod tñ consilij est, & honestatis, non præcepti ut dicunt doc. Excepitur tamen infirmi, & morte periclitantes, quibus nō ieiuniis tradenda est. Cōsuetudo tamen habet, quod episcopo presente ieiunius, & nō ieiunius traditur, propter raritatem episcoporum cōfirmatiu. ¶ Vltimò dubitatur: utrum necessarium sit in cōfirmatione ad confirmandū teneri ab alio. Respondetur, non est necessarium necessitate sacramentis: sicut nec in baptismate: quia ueris est sacramentū, si nullus teneat, est tamen necessariū necessitate præcepti. Statuit .n. ecclesia, quod confirmandus teneatur ab altero propter significationem: ut ostendatur in ipso impotentia standi per se in tentationibus sine gratia cōfirmationis: quia (ut dictū est) uirtus, & potentia stādi spūaliter in pugna tentationis datur in cōfirmatione: sicut dicit Melchades papa: in baptismate regeneramur ad uitā: post baptismum confirmamur ad pugnam. de cōse. dist. v. Spiritus sanctus. Ex quo patet, quod nō cōfirmatus aliu ad cōfirmationem tenere nō debet. de cōse dist. iij. in baptismate. quoniam non est cōfirmatus (quæ ipse impotens est ad stādiu) impotens est ad aliū tenēdu, uel suscipiēdu. Quod si fiat, nō cōtrahitur cōpacternitas: ut dicit glos. in c. allega. ¶ Et nota, quod quilibet cōfirmatus potest nō con-

Dub. 8. Quis que post sit tene re ad cōfirmationē.

firmatum tenere eiusdem, uel alterius sexus: excepto, quod uir uxorem suam: & uxor uirum suum tenere nō potest: nec pares prolem: quia sic oriretur compacternitas inter coniuges. Nec plures unū tenere debent: ut in c. non plures. de cōse. distin. iij. sed unus unum. Consonat Pal. q. iij. Et tantum de hac questione.

DE SACRAMENTO Eucharistiæ.

DISTINCTIO VIII.

OST sacramentum baptismi &c. Postquam in precedentiibus distin. magister egit de sacramento baptismatis, quo datur gratia uiuificás

ecclesiam catholicam intrantibus: ac de sacramento confirmationis, quo gratia roboratur ad pugnam progredientibus consequenter in sex dist. sequentibus de terminat de sacramento eucharistiæ, per quod gratia roborata nutritur, & consumatur proficientibus: ordine, quod sequitur. Primò, agit de eucharistiæ materia, forma, re, & sacramento dist. presentis. Secundo, de diuerso manducationis modo dist. ix. Tertio, de reali continentia christi sub sacramentalibus speciebus nō tantum in signo. distin. x. Quarto, de modo existentie corporis christi, & panis in ipsum conversione. distin. xj. Quintò, de specierum corpus christi continentium substantia, fractione, & partium significatione. dist. xij. Sextò de ministris ipsum sacramentum conficientis idoneitate. dist. xiii. ¶ Sententia autem præfentis dist. viii. in tribus conclusionibus colligi potest, quæ sequuntur. ¶ Prima. Sacramentum dominici corporis, & sanguinis: quod eucharistia .i. dona gratia dicitur: sicut per rubrum mare baptismus: ita per manā deserti: quod tamen eucharistia excellit sublimiter: tanquam per oblatorem Melchisedech figuratur, ¶ Secunda. Christus sacramentum eucharistiæ sub certis materia, & for-

na post cenam ultimam instituit: quod tamen a ieiunio sumi debere ecclesia rationabiliter ordinavit. ¶ Tertia. In eucharistia species, seu forma panis, & vini est sacramentum tantum: sacramentum uero, & res est corpus Christi uerum: restant uero, & non sacramentum: eiusdem corpus mysticum. Quarum intellectum textus diffusus manifestat: quia materia sacrosanctae eucharistiae sacramenti in expositione canonis olim in Tubingae gymnasio editi, & ordinarie lecti, latius utriusque porui ex uarijs collegi. Idcirco hic breuiter procedam, frequenter ad dictam canonis expositionem tractanda remissurus. ¶ In hac ergo dist. de tribus principaliter est quaerendum, iuxta materias, trium conclusionum praemissarum. Primo, de sacramento eucharistiae quantum ad rationem sacramenti, & eius institutionem. Secundo, quantum ad eius praefigurationem. Tertio, quantum ad eius integritatem, formam scilicet, & materiam, rem & sacramentum. Circa primum quaeritur.

QVAESTIO I.

VTRVM eucharistia nouae legis sacramentum conuenienter fuerit a christo post cenam ultimam institutum. ¶ Solutus processum seruans, tribus articulis. q. praesentem absoluam, quorum primus suppositum: secundus quaesitum respiciet: tertius dubia mouenda breuiter absoluet. ¶ Quantum ad primum articulum. **Arti. 1.** Notandum, q. eucharistia sic potest diffiniri. Eucharistia est species panis, uel uini, corpus Christi & sanguinem uirtute sacerdotalis consecrationis uere, & realiter continens. Dicitur species: per quod intelliguntur accidentia sensibilia, color, sapor, odor, humor, calor, pondus, & similia. Et additur panis, uel uini: quia sub eis, uel alijs, quibus illae successerunt, fuit substantia panis, uel uini. ¶ Ex illo sequitur, q. eucharistia non est res simpliciter una: quia est realiter omnia illa accidentia: sub quibus ante consecrationem fuit substantia panis, uel uini. Vel quae successerunt accidentibus, sub quibus fuit substantia

panis & uini: ut si fiat transmutatio aliqua accidentium, puta caloris aut frigiditatis: uel etiam coloris post consecrationem: sub quibus tamen manserit substantia panis, uel uini: si non fuisset facta consecratio: illae species prioribus transmutatis succedentes essent eucharistia: licet sub illis non fuerat substantia panis, & uini. ¶ Secundo sequitur, q. sacramentum eucharistiae non est actio quaedam transiens sicut cetera sacramenta: sed est res permanens. Silla accidentia panis, & uini post consecrationem remanentia. ¶ Tertio sequitur, q. sacerdotalis consecratio eucharistiae non est eucharistia: quia transiit: & illa non continet realiter christum: sed est uia ad sacramentum eucharistiae: nam per ipsam consecrationem corpus christi, & sanguis incipit esse sub speciebus: & ideo additur: uirtute sacerdotalis consecrationis: quia sine illa praegria non esset ibi corpus christi. Dicitur corpus christi, & sanguinem realiter continens: & in hoc includitur materia, forma, intentio requisita ad esse, uel fieri huius sacramenti: nam quicquid horum deficit, non continet realiter corpus christi, & sanguis. Dicitur et panis, uel uini disiunctim, & non copulatim: quia tamen species panis sine speciebus uini: quae uini sine speciebus panis sunt eucharistia: quia utriusque continet totum christum. Etiam coniunctim non plus continet, quam altere solae. Vtrum autem propter speciem panis, & uini distinctio debet dici unum sacramentum, uel plura: dicitur in dubijs. ¶ Hac distinctione praemissa est haec conclusio ad suppositum responsua. Eucharistia est sacramentum principale legis nouae, & euangelicae. ¶ Quod si sacramentum probat ex distinctione sacramenti. sup. dist. j. q. j. quia est signum sensibile ex institutione diuina effectum gratuitum efficaciter significans. Sunt. n. species panis, & uini signum significans tamen ex naturali similitudine, quae institutione diuina effectum gratuitum duplicem. scilicet gratia substantiali, & accidentali: substantiali principaliter, quae est corpus christi uerum, quod realiter continet sub speciebus. Representat autem species ratione panis, cuius fuerit, uel uini. Sicut. n. panis ex multis granis: & uinum

Non est actio quaedam.

Cōcl. B eucharistia est principale sacramentum no. l.

nū ex multis racemis concitit, & constituit: sic corpus christi uerum ex multis membris: & corpus christi mysticum ex multis fidelibus personis. ¶ Et licet sit maior dissimilitudo inter corpus christi tamen uerum, & mysticum: & panem, aut uinum, quae similitudo: sufficit tamen aliqualis similitudo ad significandum, & maxime in proposito: nam species illa magis significat ex diuina institutione, quae ex naturali similitudine. Significat etiam gratiam accidentalem quae digne sumenti in usu. scilicet sumptione huius sacramenti offertur: quia sicut per panem, & uinum corpus reficitur, & nutritur: ita per gratiam uita animae conseruatur, & fouetur. Ista tamen significatio gratiae sumenti collata non est principalis, sed aduentitia: quia eucharistia est sacramentum uerum, etiam si non numeretur: licet ad sumptionem sit ordinatum. Significat etiam species illa efficaciter corpus uerum: quia concurrunt ad praesentiam corporis christi sub eis contenti, tamen quae caulae sine qua non certitudinaliter ex absentia diuina: qui pactus est eum ecclesiam semper exhibere suam praesentiam: his speciebus ritē consecratis: sicut sup. dist. est de aliis sacramentis in generali q. j. ¶ Quod autem sit sacramentum principale patet: quia est simpliciter dignissimum, & excellentissimum sacramentorum. Excedit. n. alia (ut dicit Sco. dist. praesenti q. j.) specialiter in quatuor: in significando: in significato: in continendo, & continendi modo. In significando: quia certius significat alius sacramentis: alia. n. certe significat, quantum est ex se: tamen quod non habent effectum propter indispositionem suscipientis: quia effectum non habent nisi in suscipiente. Istud autem nunquam caret suo significato. scilicet praesentia corporis christi: nec potest impediri per malitiam consecrantis: nec per indispositionem suscipientis: quia habet effectum suum non solum in suscipiente: sed extra in speciebus illis in pixide reueruatis. In significato: quia alia significat gratiam accidentalem, & creatam: istud significat gratiam substantialem increatam, & gratiae ceterorum sacramentorum creatricem: quae christum fontem gratiarum. In continendo: quia alia sacramenta non continent, quae significat: quae gratia non

C De quadruplici excellentia.

Arti. 2. De rpe institutionis.

Cōcl.

Arti. 3. Dub. 1. De nominibus huius sacramenti.

est formaliter in sacramentis ceteris: sed in suscipientibus sacramenta: istud autem in se realiter continet gratiam substantialem, quae significat. In modo continet: quia cetera sacramenta non continent gratiam, nisi in ulu, sicut non sunt nisi in ulu: istud autem continet permanenter etiam ante ulum: ut ex dictis patet. ¶ Est etiam principale sacramentum: quia omnis deuotio ecclesiae est in ordine ad hoc sacramentum: propter hoc. n. clericus cum maiori diligentia percoluit officium diuinum. Propter hoc populus deuotius audit missam, quae quodcumque aliud officium ecclesiasticum. Propter hoc etiam singulidiligentius conuertit ad sacramentum poenitentiae: dum iuxta ecclesiae ordinationem, uoluit saltem semel in anno communicare. Et haec de ar. j. ¶ Quantum ad secundum de rpe institutionis huius sacramenti fuit altercatio inter graecos, & latinos. Non quidem de hoc, quod post cenam ultimam dicitur institutum in hoc. n. concordat: sed quod a die mensis cena domini celebrata sit: discordabat: dicentibus graecis, quod dominus xiiii. luna passus est: & ideo tamen quae praescius suae passionis cenam anticipauit: & eam xiiii. luna celebrauit. Et ad defendendum illum errorem, plures alios errores inciderunt: ut diffuse tractatum est in expositione cano. lec. xxxiiii. quae hic non repero ex causa dicta. ¶ Illo praemisso est conclusio responsalis ad hunc articulum. Eucharistiae sacramentum post agnoscascalesum, fuit a christo ipsa cena ultima luna. xiiii. prima die azimorum institutum. Probatur conclusio: quia Mat. xxvi. dicitur. Prima die azimorum accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes, ubi uisparemus tibi comedere pascha &c. prout diffuse loco allegato deducitur. ¶ Quantum ad tertium articulum: dubitatur de nominibus huius sacramenti, & nominum rationibus. Respondetur, posse sanctum Thome dist. praesentis q. j. ar. iii. q. sacramentum illud nominatur eucharistia, sacrificium, uel hostia: synaxis, & uaticum: non quia significata per haec nomina etiam alijs conuenire possint: nam per omnia sacramenta offertur bona gratia: in omnibus etiam aliquid offertur deo: & omnia uirtutem habent ex sacrificio, quo se christus obtulit in

cruce. Item per omnia confertur gratia, in qua comunicat omnes fideles non reprobi. Similiter omnia nos reficiunt: & uiatoribus tantum dantur: ut perueniant ad patriam. Sed huic sacramento conueniunt per antonomasiam, & excellentiam: ideo hoc sacramentum primum dicitur eucharistia: ab eo quod est bonum, & charis gratia, quasi bona gratia: quia excellenter per ipsum non solum praestatur gratia: sed etiam continetur fons gratiarum. Dicitur & sacrificium, uel hostia: quia est simpliciter institutum in memoria summi sacrificii in cruce oblato: & idem sacrificium continet: & per ipsum iterum filius patri offertur, & sacrificii fructus suscipienti applicatur. Dicitur sinaxis. i. communio: quia per ipsum comunicant omnes fideles sumentes nedum in eadem gratia specie, sed in eadem numero: quia ab omnibus idem christus numero sumitur. Dicitur & uiaticum: non solum quia tantum uiatoribus datur: sed quia a christo iam eunte ad patriam datur: & qui principaliter datur transuentibus ex hoc mundo ad patriam, tamquam eibus confortas, & deducens ad motem dei beatitudinis: ut fuit figuratum per panem subineritum datum Helie: in cuius fortitudine ambulauit ad montem dei. oreb. iii. Reg. xix. Consonat Pal. q. j. dist. presentis. Praeter ista nomina, habet haec propria quibus dicitur panis uitae: panis angelorum: & sacramentum corporis, & sanguinis christi. Et aliis diuersis respectibus plura alia nomina sibi attribuunt in ordine ad fructus, quos operatur: & finem, quo conducit: & originem, unde procedit. Vnde dicitur celeste edulium: antidotum spiritus uitae: mirabile in memoriale: arma anime: dotalitium spiritus: & sic de aliis: de quibus late tractat le. lxxxv. & lxxxvj.

Dub. 2. in cano. expo. 4. Secundum dubium.

Consecratio eucharistiae sit proprie sacramentum. Quod sic uidetur ex diffinitione sacramenti: quia est signum sensibile, & efficax gratiae siue effectus gratiae. s. corporis christi sub speciebus contenti: & hoc ex diuina institutione: ergo non a diffinitione sacramenti sibi conuenit. Itē ex diuina institutione habet determinatam materiam, & determinatam for-

ma, determinatamque ministrum; intentionem debitam, & effectum gratuitum certissimum ex opere operato. Et illa sufficit ad sacramentum proprie dictum in oppositum est: quia tunc essent plura sacramenta, quam septem: nam praeter illa committere numerata, baptismum, confirmationem &c. esset consecratio eucharistiae. Pro dubio solutione notandum, quod ut patet ex diffinitione eucharistiae: consecratio realiter distinguitur ab eucharistia: nam consecratio est, quod succeditur. s. platio uerborum super debitam materiam &c. sed eucharistia est quod permanens post prolationem uerborum: quia species panis, & uini: quae etiam fuerunt ante consecrationem: licet ante consecrationem non fuerunt eucharistia, neque sacramentum: de hoc in cano. le. xxxviii. unde in locutionibus de hoc sacramento caute attendendum est, quid de eucharistia: quid de consecratione intelligatur, seu dicatur: ne unum pro alio accipiat: ut cum quaeritur de materia, & forma: aliud est quaerere de materia consecrationis, & aliud de materia eucharistiae. sic cum loquimur de usu huius sacramenti: aliud est loqui de usu consecrationis, quod non distinguitur a consecratione: sicut nec usus baptismi a baptismo: nam utriusque est locutio facta in aquis &c. sic usus consecrationis est ipsa consecratio: quia nihil aliud est, nisi prolatio uerborum. Et aliud de usu eucharistiae: hic non est perceptio, seu sumptio eucharistiae. Et usus consecrationis seu consecratio uia dicitur ad sacramentum: ut dicitur Seco quia in termino prolationis uerborum incipiunt species esse sacramentum. Usus autem sacramenti, quod est eius perceptio, est uia, qua sacramentum applicatur membro ecclesiae: & est uia ad non esse sacramenti: & ad esse gratiae gratum facientis, quae datur suscipienti. Et quia tam consecratio, quam perceptio ordinatur ad hoc sacramentum, uel ipsum praesupponit: ideo consecratio nominatur a doc. quod sacramentale: quia requisitum ad esse sacramenti. Et sumptio eius dicitur actus sacramentalis: quia ad hunc actum sacramentum ordinatur. Sed ad dubium cum timore respondet: quia non legi illud a doc. decisum: non itaque afferendo: sed tamquam examinatum,

dum, corrigendumque peritioribus offero. Consecratio eucharistiae est sacramentum proprie: quia omnes diffinitiones sacramenti datur a sanctis, & doc. sup. dist. j. q. j. p. ostendit sibi conueniunt. Est signum uisibile. i. sensibile, inuisibilis gratiae, cuius similitudinem gerit, & causa existit, exponendo eam, ut exposita est. Et probatur idem ratione ante oppositum: nisi non datur alia diffinitiones, quam magistri, Hug. Aug. Scot. & aliorum sacramenta nouae legis describunt: nihil inuenio: quod non conueniat consecrationi. Et de quo predicabitur diffinitio: de illo & diffinitum. Sed quid de usu sacramenti. s. eius perceptione. Videtur similiter dicendum ex eisdem motibus: nam ista perceptio sacramenti est quoddam signum significans gratiam ad spiritalem nutritionem: hoc ex institutione diuina: deus non instituit, quod hac perceptione sacramenti percipiens spiritualiter nutriatur per gratiam augmentum, de hoc ipsi sumptioni significatione: sic in hoc instituit baptismum ad significandum gratiam regenerantem: quia instituit ipsum ad conferendum huiusmodi gratiam eo modo, quo sacramenta conferunt gratiam. Haec autem difficultas non habet locum in aliis sacramentis: quia in eis non distinguitur sacramentum ab usu sacramenti: qui est eius perceptio. Sed ad rationem in oppositum dicitur, quod in ueritate, & simpliciter loquendo plura sunt sacramenta, quam septem: ut patet de sacramento ordinis: quod sub se continet septem, uel octo sacramenta a seipsis distincta: sic & species panis, & species uini: ut inf. q. iii. dicitur: sed illa sacramenta, quae ad idem ordinantur: licet in se sint plura: dicitur tamen aggregatione, & ordine ad eundem finem proximum unum sacramentum sic quia consecratio eucharistiae, eucharistia, & sumptio eius ordinantur ad spiritalem hominis nutritionem, habent, seu numerantur per unum sacramentum. Tertio dubitatur de causa congruentiae institutionis. Ad hoc dicitur, quod tot possunt reddi causas congruentiae (nulla non est causa necessitatis: quia deus nihil ad extra necessarium agit) quae sunt eius fructus. Sunt autem illi duo in genere. Vnus praestatio conuenientis nutrimenti anime ad uitam

De diff-ferentia inter eucharistiam, & usum eius.

Dub. 3. De cau- his con- guen- tiae insti- tutio- nis.

per baptismum regenerati. Secundus ordinatio conuenientis placamentum iudicis, & satisfactio pro peccatis per peccatum debitum. Primum conuenit sacramento, ut est cibus anime uitalis: secundum ut est sacrificium, & hostia per peccatis. Quibus adiunguntur & aliae: ut inuicatio ad gustum diuinitatis: excitatio ad christi reuerentiam, & deuotionem: ut dicitur in ar. j. haec autem reducuntur ad spirituale nutritionem. Item praestatio honoris christi commemoratio: & quotidiana non peccatorum ablatio. Et haec reducuntur ad sacrificij efficaciam. Item figuratum, & scriptura impletio: & utriusque appropriata significatio: & ad utraque permixta reducuntur. s. ad rationem cibi, & ad rationem sacrificij. Et ad his in genere habes le. xxxv. & in specie latius le. lxxxv. & lxxxvi. Quare autem sub illis speciebus institutum est, quare ubi sup. le. xxxv. Quare autem post conuenientiam immediate ante passionem institutum sit: beatus Thomas ponit quatuor rationes: & consonat Pal. q. j. ar. iii. Prima: quia ad perfectionem ecclesiae congruebat, quod caput eius realiter coniungeretur. Et ideo quoad sub propria specie cum hominibus conuersatus est: non oportebat hoc sacramentum institui. Sed quoad eius corporalis praesentia subtrahenda erat: ut tangitur in litera nec tamen ideo ante christi incarnationem in ueteri testamento instituendum erat: quia non dum erat corpus christi in naturali consuetudine, quod praecedit eius consuetudinem in sacramento. Secundum ratio: quia ueritas sequi debet figuram: & adueniente ueritate cessare debet figura. Christus autem legalia seruare uoluit, quod diu fuit in terra: quia factus sub lege: ut eos, qui sub lege erant, redimeret. Et ideo post ultimam conuenientiam (quae figuram in conuersione paschalis agni, quae fuit figura huius sacramenti, terminauit) institutum debuit: tunc enim figurae ac legalia terminanda erant. Tertia ratio est: quia hoc sacramentum est memoriale dominicae passionis: & ideo congrue passione iam imminente instituitur, & conuenienter, quam post: quia discipuli magis affricabantur ad ipsum, passione iam imminente, quam post passionem peractam propter gau-

Quare post conuenientiam immediate institutum.

diuina resurrectionis. Quarta ratio: quia cum hoc sacramentum frequentandum erar: ideo ultimo iam domino recedente traditur: ut sic arctius memoria imprimeretur. Et quia est precipuum amoris signum: ideo in recessu amici debuit institui: dum maior motus dilectionis sentitur. Principalis tamen ratio est diuina uoluntatis, cui placuit tunc instituire: & quia sic placuit bene, & congrue institutum fuit: uoluntatis enim diuina prior causa querenda non est.

QVAESTIO. II.

AECUNDO queritur utrum cum figurarum praecedentium pluralitate saluetur unitas sacramenti eucharistiae. Mote solito tribus articulis terminabitur haec questio, scilicet notabilium praemissione: conclusionis assertionis: & dubiorum solutione. Quo ad primum notandum secundum sanctum Bonauent. q. j. huius dist. duplici ratione, sacramenta praefigurantur. scilicet ratione suae dignitatis: & ratione difficultatis. Figura enim attestat dignitatem figurati. Quo. n. res dignior eo magis ea congruit praefigurat: ut sic praecurrentibus figuris famosior fieret eius dignitas. Sic quomodo aliquid difficilius creditur: eo magis indiget figurarum manu ductione, quibus homines asuefiant ad credendum. Et licet omnia sacramenta aliquo modo in lege fuerant praefigurata: ista tamen duo baptismus, & eucharistia praecipue praefigurari debuerunt: Tum propter difficultatem in credendo: quae est in baptismo: qui est primum sacramentum: & fidei anua. In eucharistia propter plura miracula. Tum propter dignitatem: quae est in baptismo propter efficaciam. In eucharistia propter continentiam. Tum propter ecclesiae unitatem: in baptismo, quantum ad inchoationem: in eucharistia, quantum ad consummationem. Vel in baptismo quantum ad signa culum christianitatis: in eucharistia quantum ad cultum diuinitatis. ¶ Secundo notandum, quod quantum

Not. 2.

maior est perfectio figurati, & figurati imperfectio: ratio pluribus figuris opus est: ut plenius figurati perfectio aperitur. Vnde cum uenerabilis eucharistia sit omnium sacramentorum perfectissima: ideo pluribus, ac multiplicibus figuris est figuratum, & quantum ad materiam, & quantum ad contentum: quantum ad rem tantum: & quantum ad effectum: ut habetur in pe. ubi supra. De cuius latissima persecutione uide lect. lv. in qua plurimae figurae quantum ad omnia praefata cum suis rationibus colliguntur. ¶ Tertio notandum, quod licet plures sint huius sacramenti figurae: magister tamen ex illis omnibus elegit quatuor, quas commemorat tanquam magis principales. scilicet manna: agnum pascalem: oblationem Melchisedech: & effluxum sanguinis de christi latere. Et hoc quantum ad leges: & quantum ad figurata, quae in hoc sacramento, uel sunt realiter, uel significantur per ipsum. ¶ Quo ad leges: nam in lege naturae fuit figura oblatio Melchisedech. In lege Moysi agnus, & manna. In lege gratiae, sanguis fluens de christi latere. ¶ Quantum ad figurata: nam in hoc est uisibilis forma, species uidelicet panis, & uini: & hoc figuratur in oblatione Melchisedech, qui panem, & uinum obtulit. Ge. xiii. Est & res coeterna. scilicet corpus christi uersu, & haec in agno paschali figuratur, qui sua oblatione, & sanguine fuso, quo postes, & superliminaria domus lintebantur: & sic a percussore angelo liberabantur. Exo. xij. Sic corpus christi in cruce oblatum suo sanguine nos liberauit ab angelo exterminatore. ¶ Est & res significata, & non contenta, scilicet corpus christi mysticum, quod est ecclesia: & hoc praefigurabatur in manna: nam manna erat tanquam semen Coriandri: quod collectum, & contululum coquebatur in panes: ut habetur Exo. xvj. Est etiam ibi uirtus, & efficacia: & figurata est in effluxu sanguinis de latere christi. Illud tamen ultimum: ut dicit sanctus Bonauent. magis tenet rationem causa: tenet tamen etiam rationem figurae pensatis circumstantijs: scilicet, quod de passio, & mortuo p-

Not. 3. B Inter alias figurarum sunt quatuor principales.

fluxit sanguis, & aqua. unde August. super illud ad Eph. v. Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in christo, & in ecclesia. dicit. Dormit Adā, ut fiat Eua: moritur christus, ut fiat ecclesia. Dormiente Adā sic Eua de latere: dormientis christi percutitur latus, & profluunt sacramenta, quibus formatur ecclesia. Ideo autem magis dicuntur fluxisse de latere, quam de pedibus, uel manibus propter convenientiam in significando: quia simul profluxit sanguis, & aqua, & de mortuo sanguis in redemptionis praecium: & aqua in lauacrum, quae uirtutem sortiuntur ex morte christi. Sunt & aliae applicationes harum quatuor figurarum, quae habentur in expositione cano. loco allega. ¶ Quarto notandum, quod unum multipliciter. v. & x. Meta. accipitur. Vno modo proprie iussimē, ut dicit unitatem indiuisibilitatis: & hoc modo nullum diuisibile est unum: sed solum indiuisibile: ut deus, angelus, anima. Alio modo accipitur proprie, ut dicit unitatem compositionis: & sic homo, & composita substantialia dicuntur unum. Tertio modo improprie, ut dicit unitatem aggregationis, uel collectionis: quomodo multa separata ab iniuncto loco, & subiecto dicuntur unum: ut unus populus, unus cumulus: & illi modi non sunt ad propositum. ¶ Sed adhuc accipitur quinq; modis, ad nostrum propositum. Vno modo, ut dicit unitatem sacramenti: & sic quaecumq; requiruntur ad constitutionem sacramenti, sine quibus non esset sacramentum, dicuntur unum sacramentum. Secundo modo, ut dicit unitatem significationis: & sic multa idē significantia: uel ad idem significandum ordinata, dicuntur unum significans. Tertio modo, unitatem continentiae: sic dicuntur idē, quae idem continent. Quarto modo, unitatis effectus: sic unum dicuntur, quae idem efficiunt. Quinto modo, unitatem ordinis, seu finis: sic unum dicuntur, quae ad idem ordinantur tanquam ad finem. Et haec de articulo primo. ¶ Quantum ad secundum articulum Cōcl. 1. est haec prima conclusio. Secundum diuersas consideraciones sacramenti eu-

Not. 4. De multiplice accipione unius.

Arti. 1. Cōcl. 1. D.

charistiae praecesserunt figurae multiplices in omni lege. Patet conclusio: quia alijs figuris praefiguratum est consideratum, ut cibis: alijs ut hostia, uel sacrificium: alijs ut salutarium effectum, operationum: prout haec late declarata sunt lect. lv. in expositione sacri canonis. Quod etiam aliae praecesserunt figurae in lege naturali: alijs in lege Moysaica: & aliae in lege gratiae: iam dictum est in art. culo primo. ¶ Secunda conclusio. Cōcl. 2. Sicut species panis, & species uini non sunt unum per se simpliciter, & proprie: ita nec sunt unum sacramenti unitate. Prima pars est manifesta: quia non sunt unum indiuisibile, nec compositum per se unum: sed accidentia plura inter se realiter distincta: pura color, sapor &c. Secunda pars probatur: quia species panis sine speciebus uini sunt sacramentum, alioquin laicus communicans non acciperet sacramentum. Similiter species uini sine speciebus panis: sunt sacramentum, alioquin supra factio sub speciebus panis: species uini in calice non essent sacramentum, quod patet esse falsa: & per consequens non sunt unum sacramentum unitate sacramenti: eo quod utraq; species tam panis, quam uini solae sunt uerum sacramentum. ¶ Tertia conclusio. Licet species panis, & uini non sint unum sacramentum unitate significati, & contenti per se, & primo modo: sunt tamen unum utroque modo loquendo de totali significatione, & contento. Primum patet: quia species panis, & species uini habent diuersa, & non unum significatum, & contentum, per se, & primo. Nam significatum per se, & primo, species panis, est corpus christi: ut corpus non includit sanguinem: sed ut tantum dicit subiectum animae immediatum. Et species uini, est tantum sanguis, quae sunt diuersa, & non unum. Secunda pars probatur: quia utrarumq; species panis, & uini est unum significatum, & contentum totale, scilicet corpus christi: accipiendo corpus ut includit sanguinem: quia utrobique continetur corpus, & sanguis: deitas, & anima: non quidem per se, & primo, id est uel consecrationis: sed quaedam per se, quae

Cōcl. 2

Cōcl. 3

Cōcl. 4

dampere concomitantiam : ut infra patebit: & de his requirelec. liij. ¶ Quarta conclusio. Non solum species panis , & vini: sed ipse simul cum eucharistiæ cōsecratione, & sumptione sunt unum sacramentum finis proprii, & ordinis unitate. Probatur: quia omnia hæc ordinantur in spiritualem hominis refectionem & nutritionem tanquam ad finem proprium: ergo sunt hac unitate unum. Cōsequenter tenet ex ultimo notabili : & antecedens est satis manifestum. De unitate effectus dicitur, sicut de unitate significati, & contenti. ¶ Quantum ad tertium articulum est dubium . Vtrum sacramentum eucharistiæ possit consecrari: aut sumi a non ieiunante. Notandum, quod duplex est ieiunium: naturæ & ecclesiæ: utrumque describitur in expositione cano. lec. x. Quo præmissis respondetur, quod tam ad celebrandum, quàm ad manducandum licet, & ordinatè .i. sine peccato requiritur regulariter ieiunium naturæ. Probationem require ubi supra addito. c. nihil. vij. q. j. ubi dicitur. Nullus potest cibum, potumque quemlibet minimum sumptum missas facere præsumat. ¶ Dicitur regulariter: quia in casu potest sumi, & consecrari a non ieiunante: & sunt casus duo. Vnus quantum ad sumentes est infirmitas, qua timetur periculum mortis. In hoc casu communiandus est infirmus: licet non sit ieiunans. ¶ Sed quid, si imminer necessitas alicuius moriturus: & nõ sit particula reseruata: & sacerdos iam sit pransus: nunquid potest consecrare non ieiunans, & providere infirmo. Credo, quod in casu nõ debet: sicut in simili pransus non debet supplere defectum sacerdotis in missa deficientis: quia suppletio sit tantum usque ad horam nonam: ut dicit glos. vij. q. j. nihil. Nec tunc est infirmus in periculo, quia excusat eum impossibilitas sumentis: cui ipse causam non dedit. Sicut qui patitur vomitum, communicandus nõ est: sed sufficit illi fides cum desiderio. secundum illud Augu. Crede, & manducasti. ¶ Secundum casus est, si sacerdos in calice post sumptionem aquam tantum in calice habuisse depræhendit : & ita

Arti. 3. **E** Vtrum sacramentum eucharistiæ potest consecrari: aut sumi a non ieiunante. Notandum, quod duplex est ieiunium: naturæ & ecclesiæ: utrumque describitur in expositione cano. lec. x. Quo præmissis respondetur, quod tam ad celebrandum, quàm ad manducandum licet, & ordinatè .i. sine peccato requiritur regulariter ieiunium naturæ. Probationem require ubi supra addito. c. nihil. vij. q. j. ubi dicitur. Nullus potest cibum, potumque quemlibet minimum sumptum missas facere præsumat. ¶ Dicitur regulariter: quia in casu potest sumi, & consecrari a non ieiunante: & sunt casus duo. Vnus quantum ad sumentes est infirmitas, qua timetur periculum mortis. In hoc casu communiandus est infirmus: licet non sit ieiunans. ¶ Sed quid, si imminer necessitas alicuius moriturus: & nõ sit particula reseruata: & sacerdos iam sit pransus: nunquid potest consecrare non ieiunans, & providere infirmo. Credo, quod in casu nõ debet: sicut in simili pransus non debet supplere defectum sacerdotis in missa deficientis: quia suppletio sit tantum usque ad horam nonam: ut dicit glos. vij. q. j. nihil. Nec tunc est infirmus in periculo, quia excusat eum impossibilitas sumentis: cui ipse causam non dedit. Sicut qui patitur vomitum, communicandus nõ est: sed sufficit illi fides cum desiderio. secundum illud Augu. Crede, & manducasti. ¶ Secundum casus est, si sacerdos in calice post sumptionem aquam tantum in calice habuisse depræhendit : & ita

ipsum sumendo, ieiunium soluit: tenetur tamen tunc (ne sacrificium imperfectum relinquat) de nouo uinum consecrari, & sumere non ieiunans. De quo latius uide loco quo supra. ¶ Possent ad di tres casus: ut si quis facta cōsecratione meminit se nõ esse ieiunans: debet procedere, & missam perficere, quia in periculis, quod minus est: magis est cauendum: sed minus est relinquere sacramenta ecclesiæ imperfecta (hoc enim sacrilegium est) quam deiciente debita qualitate, seu dispositione sacerdotis sumere. Sic etiam si ante cōsecrationem recoheret, & immineret graue scandalum nisi procederet: in hoc casu procederet debet cum contritione cordis, & proposito contendi. Si uero scandalum non imminer, tutius est cessare. Hæc Astexanus in sum. lib. iij. tit. xv. uide. Pet. q. ij.

QVAESTIO. III.

TERTIO queritur: utrum a christo instituta sit certa uerborum forma ad essentialiam eucharistiæ: uel eius cōsecrationis necessaria. ¶ Notabilibus præmissis conclusiones subnectentur cum dubijs. ¶ Quo ad primum præsupponitur: quod nulum refert loqui de eucharistiæ, & de cōsecratione: ut habitum est supra. q. prox. dub. ij. ¶ Secundo supponitur: quod hic non loquimur de forma propria, prout dicit aliquid inhærens materie uel subiecto. Sed accipitur hic metaphorice pro uerbis ad ueritatem sacramenti requisitis: sicut etiam materia accipitur pro signo sensibili, siue elemento cum uerbis ad esse sacramenti requisito: de quo supra dist. iij. q. unica. ¶ Tertio notandum, quod eucharistiæ nulla uerba possunt assignari pro forma: quæ etsi sint quedam uerba requisita ad fieri eucharistiæ, id est ad hoc ut species incipiãt esse eucharistiæ: nulla tamen uerba requiruntur ad eius esse, quia sine uerbis manet eucharistiæ. Verba autem, quæ requiruntur ad eius fieri: sunt forma cōsecrationis, non eucharistiæ: ut dicitur. ¶ Et si di. In omni sacramento est assignare

A De forma.
Arti. 1.
Not. 1.
Not. 2.
Not. 3.

gnare materiã, & formã: secundum illud Aug. Accedat uerbum ad elementum & fit sacramentum. per uerbum intelligit formam: per elementum materiam: ergo sic erit in eucharistia. Responderetur. Dicitur Aug. habet ueritatem de sacramentis ceteris, quæ cōsistunt in usu, seu quadam operatione. Non autem de eucharistia, quæ sola inter sacramenta habet esse permanentis. Nã & ipse loquitur ibi de sacramento baptismi: nõ generaliter de omnibus: ut patet. j. q. j. detrahe. ubi ponitur hæc auctoritas. Vel dicitur, quod ad fieri cuiuslibet sacramenti, requiritur materia & uerborum forma: & ad hoc sonant uerba Aug. dicit. n. Accedat &c. & fit sacramentum, non dicit: & est, uel ma

B hæc sacramentum. ¶ Sed si queris: an in sacramento eucharistiæ possit aliqua forma signari: licet illa non sint uerba. Ad hoc dicitur, quod sola species post cōsecrationem sunt sacramentum eucharistiæ: omnes alij semotis: ipse autem species sunt formæ quedã simpliciter: nõ cōpositæ, ex materia, & alia forma: quæ etsi naturaliter haberet materiã, in qua uidelicet subiectum, cui inhæreret: in sacramento tã subiectum nõ habent: ut infra dicitur. Nihil. n. ab eis distinctum est de essentialia sacramenti: & ideo huic sacramento eucharistiæ non potest assignari materia, neque forma, quæ sint de essentialia sacramenti. ¶ Et si replicatur de significatione: quia illa sit forma: ut dicit Deo. Dicendum, quod significatio actualis non est de essentialia sacramenti. Significatio autem habitualis non distinguitur a speciebus: sed est ipsamet species nature significare ex diuina institutione. Idem autem non est forma simplicius: non enim pono relationem esse quid distinctum a rebus absolutis: sicut ponit ille doctor: & de hoc in expositione canon. lec. xxxvii. Et ideo consequenter loquendum est de forma cōsecrationis eucharistiæ. ¶ Quantum ad articulum secundum est conclusio prima. Cōsecrationis diuersarum specierum eucharistiæ, distinctæ sunt uerborum formæ. Probatur: quia alia est forma cōsecrationis spe-

An in sacramento eucharistiæ possit aliqua forma assignari.
Arti. 2.
Cōcl. 1.

ciarum panis: alia specierum uini: ergo. Consequenter nota: & antecedens probatur: quia distinctarum cōsecrationum distinctæ sunt formæ: sed cōsecratio specierum panis, distinguitur a cōsecratione specierum uini: quod patet per earum separationes: non .n. simul hic consecratio utrarumque: ut patet: nec una quantum ad effectum cōsecrationis (quæ est presentia corporis, & sanguinis christi) expressat aliam. Nam cōsecratio specierum panis, & eius effectus tempore præcedunt cōsecratione specierum uini: alioquin adorantes eucharistiã in eleuatione specierum panis ante cōsecrationem calicis, cōmitterent idololatriã: quod fallum est: & contra ecclesiæ ritum. Possunt tamẽ ambę cōsecrationes dici una cōsecratio: & duæ earum formę una forma: eo modo quo hæc duo sacramenta, dicuntur unum sacramentum, & una eucharistia: de quo questione præcedenti habitum est. ¶ Secunda conclusio. Forma necessaria ad cōsecrandum panis sacramentum, his uerbis constat: Hoc est corpus meum. Cōclusio hæc latè probatur in expo. cano. lec. xxxvii. Nã coniunctio. (.n.) quæ addit: nõ est de necessitate cōsecrationis: sed de necessitate cōsecrantis: quia ea etiã uoluntarie dimissa uera est cōsecratio: licet consecrans mortaliter peccet: ut ibidẽ patet. ¶ Tertia conclusio. Forma cōsecrationis specierum uini necessaria, & præcisa ex scriptura canonica nõ est sufficienter determinata. Probatur: quia dubium est: an aliqua uerba præter illa: hæc est calix sanguinis mei: sint de necessitate cōsecrationis. An etiam sequentia sint necessaria, scilicet noui, & cetera testamenti: qui pro uobis, & pro multis effunderetur in remissionem peccatorum. Certum tamen est: quod uerba christi in persona christi prolata in canon. missæ, scilicet hæc est calix . usque ad illa: hæc quotiescunque feceritis, continent in se formam cōsecrationis. Vnde certum est, quod his a sacerdote debita intentione super debita materia prolatis, hic cōsecratio: & transubstantiatio uini in sanguinem christi. Et de hoc require in expositione cano. lec. xy. & liij. p totum.

Distinctio cõsecratio nõ sunt distincta.
Cõcl. 2.
Cõcl. 3.

- Arti. 3. **Q**uantum ad tertium articulum, in quo mouenda sunt dubia. Aduertendum; **Expositio** pluram dubia hic occurrunt mouenda: quorum solutiones longum exigunt tractatum: & in dicta cano. expositione late sunt tractata. Ideo dum taxat mouebo quaedam: & decisionem eorum remittam ad locum prædictæ expositionis in quo tractantur. **Dub. 1.** **Q**uod tractantur. **Q**uod est ergo primum dubium de significatione singulorum uerborum in utraque forma contentorum: & de ueritate ipsarum formarum. Et an sint ut consecratiue uerè uel falsè: uel ut materialiter tene de hoc habes lect. xlvij. & specialiter de forma consecrationis sanguinis. lect. liij. **Dub. 2.** **S**ecundum dubium de congruitate ipsorum uerborum in ordine ad rem sacramenti. de hoc habes lect. xlvij. **Dub. 3.** **T**ertium dubium. Vtrum illa uerba, quæ a celebrante in persona christi profertur (scilicet: Accipite, & manducate ex hoc omnes: hoc est corpus meum: quo ad consecrationem specierum panis: & illa: accipite, & bibite ex eo omnes: hic est calix sanguinis mei noui, & æterni testamenti: mysterium fidei, qui pro uobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum: hæc quotiescunque feceritis: in mei memoriam facietis) sufficiant ad effectum consecrationis. Aut an etiam alia uerba canonis præcedentia, uel sequentia sint de essentia, seu necessitate consecrationis. Cuius solutionem requirere lect. xxxvij. **Dub. 4.** **Q**uartum dubium de mutatione formæ, seu uerborum in forma contentorum: cuius decisionem habes lect. xxxvij. ubi late habes, quæ mutatio tollit effectum consecrationis, & quæ non. Etiam simile habitum est super præde mutatione formæ baptismi. dist. liij. **Dub. 5.** **Q**uod quintum dubium. Vtrum christus hac forma usus fuerit in consecrando hoc sacramentum in ultima cæna, dum ipsum instruit: de quo reqre lect. xxxvj. **Dub. 6.** **U**ltimo dubitatur. Quid in sacramento eucharistiæ sit sacramentum tantum: quid sit res tantum: & quid sit res, & sacramentum. Ad hoc respondet magister in text. quod forma, id est species panis, & uini, qua frequenter rerum quæ ante fuerunt,

scilicet panis, & uini uocabula tenent sunt sacramentum tantum: quia signa uisibilia effectus gratiæ uisibilis: quorum officium est tantum in significando, & continendo. Non autem ipse sunt gratia uel effectus gratiæ: aut aliquid significatum per ipsum sacramentum: nam per rem nihil aliud intelligitur: quod id, quod significatur per sacramentum: & ita sunt sacramentum tantum, id est signa significantia, & non gratia significata. Corpus christi mysticum est res tantum: quia est id, quod significatur per sacramentum, id est species panis, & uini: quia sicut panis ex multis granis conficitur: & uinum ex multis racemis confluit: ita ecclesia ex multis fidelibus adunatur: significatur etiã per corpus christi sibi contentum, & uerum: quia sicut corpus christi ex membris diuersa officia habentibus constituitur: ita ecclesia ex diuersis fidelium gradibus diuersa officia habentibus aggregatur. Ipsa autem ecclesia significata non est aliquid alterius significatiua: & sic dicitur res tantum, & non sacramentum. Corpus autem christi, quod sub speciebus continetur: est res contenta, & per species significata: & etiam signum corporis mystici: ut dictum est: & sic dicitur res, & sacramentum: non capiendò sacramentum proprie. Sic enim corpus christi sub hostia non est sacramentum: quia non est uisibile signum: ut dictum fuit in definitione sacramenti. q. j. dist. j. sed est sacramentum large: id est sacrum signum. Et per hoc patet: quod huius sacramenti est gemina res, una significata, & contenta. scilicet corpus christi uerum: & alia significata, & non contenta: scilicet corpus christi mysticum: & hæc plane declarantur in textu.

DISTINCTIO IX.

HT sicut duæ res sunt distinctio nona, in qua magister agit de diuerso manducationis modo. Et comprehenditur sententia textus in subie-

Quis tribus conclusionibus. **Prima.** Duae res sacramenti correspondet duo modi eucharistiæ manducandi. Hi sunt manducare sacramentaliter: & manducare spiritualiter. **Secunda** ab utrisque bonis, & malis, corpus christi uerè, & realiter sumitur: sed a malis sacramentaliter tantum: a bonis autem sacramentaliter, & spiritualiter manducatur. **Tertia conclusio.** Per distinctionem modorum manducandi sacramentaliter, & spiritualiter, exponenda sunt sanctorum auctoritates catholicæ, & fideliter. Has declarat plane textus. **Circa hanc distinctionem de duobus queritur scilicet de ipsa manducatione. Secundo de manducantium dispositione.**

QVAESTIO. I.

A Vtrum manducatio eucharistiæ sit de necessitate salutis. **Arti. 1.** **Not. 1.** **De multiplici modo manducationis eucharistiæ.**

CIRCA primum queritur: Vtrum manducatio eucharistiæ sacramentalis, aut spiritualis sit de necessitate salutis. **Tres articuli** huius questionis: terminorum declarationes: responsiue conclusiones: & dubiorum solutiones, submouebunt questionis difficultates. **Quantum ad primum notandum,** quod licet magister in textu ponat tantum duos modos manducationis huius sacramenti, scilicet manducare sacramentaliter, & manducare spiritualiter, ex quibus elicitor tertius, scilicet manducare sacramentaliter, & spiritualiter: potest tamen addi quartus modus, scilicet manducare sacramentum: sed non sacramentaliter: ut tangit scilicet dist. viij. q. ij. Et sic in uniuerso erunt quatuor modi manducandi hoc sacramentum, scilicet manducare sacramentum, & non sacramentaliter. Manducare sacramentaliter, & non spiritualiter. Tertio, manducare sacramentaliter, & spiritualiter. Quarto, manducare spiritualiter, & non sacramentaliter. Quintum, superflueret membrum, scilicet manducare, nec sacramentaliter nec spiritualiter: quia coincidit cum primo, quia quicumque manducat hoc sacramentum, & non sacramentaliter: etiam non manducat spiritualiter: quia

in manducante sacramentaliter, præsupponit manducare spiritualiter: licet manducare spiritualiter in non manducante sacramentum, non præsupponat manducationem sacramentalem, etiam non potest poni sextus modus manducandi carnem christi corporaliter, seu carnaliter, per descriptionem corporis christi: quomodo manducantur carnes emptæ in macello: quomodo Iudæi intellexerunt christum prædicantem. Nisi manducaueritis carnem filii hominis: & biberitis eius sanguinem, non habebitis uitam in uobis. Ioan. vj. quia illo modo non est in sacramento, ut describi possit, aut sensibus apprehendi: nec extra sacramentum datur alicui in cibum. **Manducare sacramentum, & non sacramentaliter, est manducare hostiam consecratam: quæ realiter, & uerè continet corpus christi: & tamen non ut ratione generalis uel specialis implicita, uel explicita sumendi ipsam: ut signum contines corpus christi. Hoc modo sumunt bruta animalia, infideles, heretici. Circa hoc sacramentum, etiam mali christiani sumentes cibum illum sicut alium non discernentes eum a communibus: de quibus apostolus. j. Cor. xj. dicit: quod talis iudicium sibi manducat, non diuidens corpus domini, id est non discernens a communibus cibis: ut exponit scilicet. Et hoc fieri potest ex ignorantia: ut si quis sumeret hostias nesciens eas consecratas: quia forte inueniret eas expositas extra locum conseruæ reuerentis: uel ex infidelitate: sicut paganus, si daretur sibi. Et sicut mulier illa (de qua legitur in legenda sancti Grego.) quæ panes consecratos comedit: nec credidit ibi esse corpus christi: uel ex contemptu etiam stante fide ut a malo christiano. Posset tamen capi manducare sacramentaliter largius: ut dicit Richar. pro manducatione speciei, quæ est sacramentum: & sub qua realiter continetur christus: secundum quem modum manducatur ab omni manducante speciei prædictas, siue homine, siue bruto: & sic non refert dicere: sumere sacramentum**

B; Manducatur non sacramentaliter.

rum, & sumere corpus christi sacramentaliter. Sed ita non accipitur communiter: quia cum dicitur manducare sacramentaliter, hoc sacramentaliter magis determinat, quam manducare quantum ad modum manducandi, quod ad rem manducadam. Sed manducare sacramentum sacramentaliter, est manducare sacramentum, ut signum corporis christi in eo realiter contenti, & ita recipiunt fideles credentes contineri sub specie cibis, quas sumunt corpus christi siue sint boni, siue mali. Manducare sacramentum spiritualiter, dupliciter potest accipi. Uno modo ex parte modi: & sic est manducare corpus christi: non sub propria specie visibiliter, sed sub regum eto accidentium panis visibiliter, & sic quicumque sumit sacramentaliter, sumit spiritualiter. Alio modo ex parte effectus: ut est manducatio, qua sequitur spiritualis refectio, & nutritio anime quo modo sumunt qui digne accedunt: & de hac dist. uide latius in expo. cano. lect.

C xxxvj. Sed nota, quod refert dicere: manducare sacramentum spiritualiter: & manducare corpus christi spiritualiter: quia manducare sacramentum spiritualiter, includit manducare species, quae sunt sacramentum: sed manducare corpus christi spiritualiter, non. Unde spiritualiter manducant, qui etiam sacramentum non manducant. Et sic manducare spiritualiter est christo incorporati: quomodo manducant quicumque in christum credunt: ac per charitatem eius ununtur: & per hoc corpori suo mystico incorporantur: secundum illud Augustini. Crede, & manducasti. crede fide firmata. In manducatione corporali duo sunt masticatio, & incorporatio. In spirituali masticatur per fidem. Incorporatur per charitatem: non cibis manducatis sed manducans cibo. I. sumens christo: secundum illud Augustini. Cibus sum grandis: cresce, & manducabis me: non ego in te. sed tu mutaberis in me. lib. vij. confel. Et de hoc latius ubi supra. Et illo modo manducant spiritualiter, etiam qui non suscipiunt sacramentum: immo quicumque sunt in gratia. Manducant etiam spiritualiter infantes baptizati, qui credunt in Christum fide formata, non eliciendo actum fidei

aut charitatis: sed habendo fidem, & charitatem infusam. Ex his patet, quid est manducare sacramentaliter tantum, & quid spiritualiter tantum, & manducare sacramentaliter, & spiritualiter simul: etiam quid est manducare sacramentum, & nec sacramentaliter, nec spiritualiter. Secundo notandum, post Durandum, quod sacramentum esse de necessitate salutis dupliciter contingit. Uno modo ratione sui. Alio modo ratione precepti. Ratio sui: quando effectus eius est necessarius ad salutem: siue communitatis: siue personae singularis. Communitatis: ut ab aliquo, uel ab aliquibus de communicare suscipiatur: non autem a qualibet eius persona. Talia sunt ordo, & matrimonium. Nam effectus cuiuslibet istorum necessarius est communitati: quia sine ordine non esset, qui ministraret communicati sacramenta ad salutem necessaria: praesertim penitentiae. Sine matrimonio non maneret cultus diuinus deficientibus fidelibus: nisi per matrimonium aliqui generarentur educandi ad cultum diuinum. Quia tamen communis ad hoc actus aliqui suffiunt: ideo non qualibet persona ad hoc obligatur sacra nisi in casu ubi tota communitas deficeret: nisi persona haec suppleret. Quandoque effectus sacramenti est necessarius cuiuslibet personae singulari de communitate: ut eorum, qui ordinantur ad tollendum defectum salutis in communitate, aut conferunt effectum salutis necessarium. De defectu in communitate peccatum originale, uel mortale: effectus necessarius est gratia iustificans, id est gratia, per quam iniustus fit iustus, quae etiam dicitur prima gratia: quia alia non presupponit: quam ipse peccator iustificatur. Et sic sacramenta, per quae confertur prima gratia, sunt necessaria ad salutem: ut baptismus, & penitentia. Baptismus quoque ad omnes: quia eo tollitur peccatum originale: quia omnes nascimur filij irae, ad Ephe. ij. Penitentia uero his, qui lapsi sunt post baptismum in peccatum mortale: quod est impossibile salutis: sicut: & originale. Sic ergo baptismus, & penitentia

Not. 2.
D
Esse de salutis necessitate stat dupliciter.

tia sunt de necessitate salutis, ita ut ad suscipiendum: uel saltem uoto: cum susceptionem eorundem excludat articulus necessitatis. Sed ratione precepti sunt necessaria ad salutem, quae non conferunt primam gratiam: sed gratiam praesupponunt, ut eucharistia, & confirmatio, & extrema unctio. Primo quidem ratione precepti diuini: quia cum omnia sacramenta in scriptura sint propter salutem uiatorum: non uidetur, quod ab aliquo contemptu hominis uiator possit talia totaliter omittere: habita copia ministrandi ea conferre ualentis, & uolentis. Unde qui talia non recipit: puta eucharistiam, & extremam unctionem, quando probabiliter ei imminet exitus de statu uiatorum: uidetur contemnere preceptum diuinum, si cur etiam supra dictum est de confirmatione: dum confitenda est fides coram perceptorum: qui enim tunc non susciperet sacramentum confirmationis, habita copia confirmantis: cum protunc indigeat effectu eius: uidetur contempnere sacramentum, quod est contrarium salutis. Item ratione precepti ecclesiae: quando de susceptione sacramenti ecclesia statuit decretum, aut preceptum. Haec Durandus & Petrus de pal. q. j. dist. plentis idem recitat: sed non in omnibus consonat. Quantum ad secundum articulum est prima conclusio. Manducatio spiritualis eucharistiae est de necessitate salutis. Probatur conclusio: quia illud est de salutis necessitate, sine quo salus nequit adipisci: talis est manducatio spiritualis: ergo. Maior nota. Minor probatur: quia incorporatio, qua homo incorporatur christo per fidem, & charitatem, per quas fit membrum corporis christi mystici est necessaria ad salutem: dicitur domino Io. ij. Nemo ascendit in caelum, nisi qui descendit de caelo: filius hominis, qui est in caelo. Ascendit autem totus cum toto corpore, & omnibus suis membris: sed haec incorporatio est spiritualis eucharistiae manducatio: ut dictum est: ergo conclusio uera. Et hoc confirmatur auctoritate saluatoris Io. vj. Nisi manducaueritis carnem filij hominis &c. non habebitis uitam in uobis. quod

Arti. 2.
Cöcl. i.
B
Manducatio spiritualis eucharistiae est de necessitate salutis.

secundum Augustinum. intelligitur de manducatione spiritali. Secunda conclusio. Manducatio eucharistiae sacramentalis ratione sui effectus: non est de necessitate salutis. Probatur: quia nihil est de necessitate salutis, sine quo haberi potest salus: sed sine effectu eucharistiae potest haberi salus: ergo. Minor probatur: quia effectus eucharistiae non est prima gratia, qua iustificatur impius: sed illam presupponit: & prima gratia sufficit ad salutem: ergo alia non requiritur. Effectus enim manducationis eucharistiae est gratiae augmentum, qua anima deo grata nutritur, & crescit in gratia, ut ad perfectionem perueniat. Haec autem perfectio non est simpliciter necessaria ad salutem: quia quicumque gradus gratiae gratificat: & reddit habentem dignum uitae, & constituit heredem regni. Tertia conclusio. Manducatio sacramenti eucharistiae est de salutis necessitate ratione precepti diuini, & ecclesiae: Probatur conclusio quoad primam partem ratione precepti diuini: quia preceptum diuinum est, quod nemo contemnat ea, quae deus instituit pro consequenda salute, etiam si fuerint de consilio: quia consilium diuinum: licet non ligat ad sui executionem: ligat tamen ne contemnatur: sed non suscipiens eucharistiam dum eius effectus est homini necessarius, aut multum utilis, & promotiuus: uidetur contemnere sacramentum quasi inutile, & talis peccat mortaliter: ergo tenetur non contemnere &c. Ex illo sumitur, quod uiator, dum probabiliter sibi imminet exitus de uia, tenetur sumere sacramentum eucharistiae: quod institutum est pro uitatico exeunctorum de ecclesia militante: dum ad sit facultas percipiendi: quia alias uideretur contemnere. Pro secunda parte ratione precepti ecclesiae patet per c. omnis. de peni. & remissis. Vbi praecipit ecclesia omnibus fidelibus utriusque sexus adultis suscipere eucharistiam ad minus annis singulis in paschate. Verum quia precepta illa sunt affirmatiua, non obligant pro semper, & in casibus iam expressis. Quantum ad tertiam

Cöcl. 2.

Cöcl. 3.

Arti. 3. rium articulum dubitatur primò. Vtrum
Dub. 1. Christus manducaverit eucharistiam. Re-
 spondetur, q̄ in cœna ultima, in qua sa-
 cramentum hoc instituit: prius ipse su-
 cepit sacramentaliter tantum: non ta-
 men spiritualiter. Licet quidam dixe-
 rint oppositum quantum ad utrumq̄:
 ut patet lec. xxxiii. in exposit. canon. Su-
 cepit eo modo sacramentum, quo cir-
 cumcisionem, & baptismum, quæ re-
 cepit sacramentaliter tantum: quia tan-
 tum signum & non rem. f. peccatorum
 purgationem. ¶ Si dicis. In christo fuit
 fides, & perfecta charitas: & summa unio
 ad seipsum: ergo spiritualis manduca-
 tio. Dicendum, q̄ in christo nec fuit fi-
 des nec incorporatio: sed evidens co-
 gnitio, & summa unio: primum repu-
 gnat fidei: secundum incorporationi.
 Nā incorporatio duo dicit: illud quod
 incorporatur: & illud, cui fit incorpora-
 tio, & distinctionem huius ab illo. Sum-
 ma autem unio excludit omnem distin-
 ctionem: nā ubique est distinctio qua-
 lificans: sibi non est summa unio. Sum-
 pit ergo sacramentaliter: quia species,
 ut seipsum continentem: non spirituali-
 ter: quia non sumpsit rem sacramenti. l.
 spiritualem nutritionem per gratiæ aug-
 mentum. ¶ Si dicis. Sumere sacramentali-
 ter tantum, est tantum malorum. Responde-
 tur negando: quia recipere sacramen-
 taliter tantum, est recipere sacramen-
 tum, ut sacramentum, & non rem sacra-
 menti. hoc autem scilicet non recipere
 rem sacramenti dupliciter contingit. Vel
 ex indispositione suscipientis: & sic tan-
 tum est malorum. Vel ex perfectione sumē-
 tis: quia habet gratiam in termino non
 ultra augmentabilem: & hoc est perfe-
 ctissimorum: christi scilicet & uirginis
 gloriose, stante opinione, q̄ in conee-
 prione filij recepit coram gratiam, ad
 quam fuit præordinata. ¶ Secundò dubi-
 tatur: utrum angeli manducant spiri-
 tualiter corpus christi. Respondetur, q̄ ange-
 li nō manducant corpus christi spūaliter:
 quia nō manducant sacramentum: mandu-
 care enim sacramentum nō conuenit an-
 gelis: neq; secundū naturā propriā: ma-
 nifestū est: neq; in corpore assumpto: cū
 si.

manducare sit actus aī uegetatiue, quē
 angelus exercere non potest: ut uult Pe.
 q. j. ar. ii. Sed manducare christum, si di-
 citur tantum unionem cū christo per gra-
 tiam: sic angeli manducant christum:
 quia christus secundum diuinitatem est
 caput angelorum, cui per gratiam con-
 summatam, quæ est gloria: ut membra
 beatificè uniantur: & secundum hoc sa-
 cramentum hoc dicitur panis angelorū:
 quia christus continet christum, qui est beati-
 tudo angelorum. Si uero manducatio spi-
 ritualis christi dicit nutritionem per
 gratiæ augmentam: & conuersionem
 manducantis in christum per fidem ope-
 rantem per charitatem: sic angeli non
 manducant christum: quia gratia ange-
 lorum est in termino: & non augmen-
 tatur: nec uniantur christo per fidem;
 sed per uisionem, & perfectam fruitio-
 nem. nomina sunt ad placitum. ¶ Ter-
 tiò dubitatur, quale corpus dedit chri-
 stus discipulis, mortale, uel immortale.
 Respondetur: q̄ de hoc uariatur sentē-
 tię doc. ut tractatur lec. xxxvij. in expositi-
 one canon. & lec. xlvj. Vnde probabi-
 liorem opi. sequendo dicitur: q̄ dedit
 corpus tale, quale tunc habuit: id est
 mortale, & passibile: quod tamen per
 manducationem apostolorum nihil pati-
 ebatur: neq; sui diuisionē: quoniā dem-
 tes manducantiū (qui species panis ma-
 sticando diuiserunt) non peruenerunt
 tangendo ad corpus christi: quia non
 fuit ibi, ut tangibile, uel sensibile. Et quā-
 tumcūq; comminuræ sunt species: ta-
 men sub qualibet particula fuit corpus
 christi integrum, & indiuisum. Et licet
 corpus sub speciebus contentum fuit
 passibile in se: sed non, ut ibi conten-
 tum: quia ut ibi attingi non potuit per
 agensibi corporeum naturale. Verum
 pati potuit per agens naturale: applica-
 tum corpori in sua naturali consis-
 tentia. Vnde si conseruatum fuisse
 sacramentum per triduum mortis: cor-
 pus christi fuisse mortuum sub
 sacramento: dum mo-
 riebatur in cruce:
 ut infra
 dicitur.

Dub. 3.
H Quale
 corpus
 dedit
 christus
 discipu-
 lis.

Dub. 2. Vtrum
 Angeli
 mandu-
 cant spi-
 rituali-
 ter cor-
 pus chri-
 sti.

Q V A E S T I O . I I .

A V A E R I T V R secundò:
 utrum solum mortale pec-
 catum reddat accedentem
 huius sacramenti indignū.
 ¶ Tribus articulis ad quæstionem respon-
 detur. per notabilia: conclusiones: &
 dubia. ¶ Quantum ad primum, primò
 indignū. notandum: q̄ tripliciter intelligi potest
 Artic. 1. aliquē indignē accedere ad sumptionē
 Not. 1. huius dignissimi sacramēti. Et similiter
 Indigne per oppositū tripliciter dignē accedere.
 Vno modo per comparisonem eius ad
 re acci- id, quod sumitur: & sic indignē accedit,
 pitur tri cuius dignitatis non est proportio cō-
 pliciter. ueniēs: ad id, quod sumitur, & sic accipit
 do nulla creatura dignē sumit: quia di-
 gnitatis creaturę ad dignitatē creato-
 ris, qui in hoc sacramento sumitur: sicut
 finiti ad infinitū: nulla unquā esse pote-
 rit proportio. hinc Iob. xxv. Nunquid
 iustificari potest hō cōparatus deo. & sequi-
 tur. Ecce luna etiā nō splēdet: & stellę
 nō sūt mūdę in cōspectu eius: quātō ma-
 gis homo putredo, & filius hominis uer-
 mis: de quo lec. lxxxii. Secūdo modo, p
 comparisonem ad cōsecutionem effe-
 ctus huius sacramenti: & sic indignē ac-
 cedit, qui accedēdo nō cōsequitur spi-
 ritualē nutritio nē sper gratiæ augmētū.
 Tertio modo, per cōparationē ad culpā,
 quā māducādo cōtrahit: & sic indignē
 accedit, qui accedendo mortaliter pec-
 cat: & ita nouo p̄cō mortali se inuo-
 luit: de quo lec. lxxx. in ex. ca. latius. Et
 distinguitur modus secundus a tertio:
 quia stat aliquem accedendo nō recipe-
 re gratiam: non tamen incurrere offen-
 sam: ut dicit sanctus Bonauent. quæst.
 vii. huius distinct. & Alexand. part. iii. j.
 quæst. xvi. memb. iii. arti. ij. Cancel-
 larius in de floribus de eucharistia. Item
 super magnificat tract. ix. par. iii. sanctus
 Thom. par. iii. quæst. lxxx. artic. iiii. in so-
 lutione rationis ultimę. Vnde ait Bo-
 nauent. Dignē manducare est sufficien-
 ter se preparare. l. peccati omnis expul-
 sione reuerentia, & dilectione. Et hic
 modus opponitur indignitati secundo
 modo dictę: & sequitur in Bonauent.

& idem habet Alexand. ubi supra. Qui
 dam autem se sufficienter præparant se-
 cundū ueritatē: quidā secundū proba-
 bilitatem: quidā neutro modo se præpa-
 rāt. Vnde contemnunt primi: māducāt
 ultimi indignē: medi j uero nō māducāt
 dignē: quia nō secūdu ueritatē præparāt
 se sufficienter: nec indignē: quia se præ-
 parāt probabiliter, & subdit, quod supra
 dictum est. Tales quamuis non recipiāt
 gratiam: non tamen incurrunt offen-
 sam. Et accipit ipse māducationem in-
 dignam tertio modo supra dicto: & mā-
 ducationem medio modo illam, quæ su-
 pra dicta est indigna secundo modo. Il-
 la enim mediat inter dignam oppositā
 indignē secundo modo: & indignam
 tertio modo. ¶ Sed di. contra prædi-
 ctū ille medius modus, siue secundus in-
 digni accessus nō est ponendus: quia nō
 est possibile accedentem neq; mortali-
 ter peccare nouo peccato mortali:
 neq; gratiam consequi. Probatur: quia
 cum ad accedendum requiritur præ-
 uia dispositio accedentis secundum apo-
 stolum j. Corinth. xi. Probet autem
 seipsum homo: & sic de pane illo edat,
 & de calice bibat: uel ergo p̄bādo se fa-
 cit, quod in se est: uel non. Si sic, iam
 sine mortali accedit: quia nemini deest
 deus ad salutem facienti, quod in se est:
 & per hoc facienti, quod in se est, remi-
 titur peccatum; & infunditur gratia: &
 per consequens manducando consequi-
 tur nouam gratiam priorem augmen-
 tantem. Aut non facit, quod in se est:
 seipsum probando, & sic secundum apo-
 stolum. Iudicium tibi manducat, & bi-
 bit, & per consequens nouo mortali ac-
 cedendo peccat. ¶ Respondetur con-
 formiter prædictis: q̄ facere, quod in se
 est: dupliciter contingit: aut secundum
 ueritatē, qua diuino iudicio iudicatur;
 ut sufficiens dispositio de congruo ad
 peccati remissionem, & qui sic disposi-
 tus accedit, gratiā consequitur. Contin-
 git etiam facere, quod in se est secundū
 probabilitatē iudicio proprię cōsciētię:
 ut uult Alex. & fact. Bonauent. & illud nō
 semp sufficit secūdu ueritatē: quia nōnū-
 quā discordat iudiciū cōsciētię a iudicio

B Posibi-
 le est ali-
 qui ac-
 cedētē
 nec pec-
 care mortali-
 ter.

ueritatis diuine. Nec facile potest iudicare homo se sufficienter contritum: & ita nescit homo secundum euidenciam, an odio, uel amore dignus sit: etiam secundum presentem iustitiam: & tunc accedens non consequitur gratiam saltem ex ope operato: nec peccat nouo mortali peccato. Deus enim ex sua pietate sciens fragilitatem humanam: dum preces sit probabilis sui probatio: licet non fuerit sufficiens secundum ueritatem: non imputatur sic accedenti ad nouum mortale: sed alteri de duobus sperandum. Quod autem illuminat accedentem ad cognitionem sue infirmitatis, & peccati, quod latet: aut de sua benignitate remittit: & tunc confert gratiam sic accedenti: non ex opere operato; sed ex sua benignitate. & sic saluator dicitur Alex. quo dicit: sic accedenti confertur gratia: & san. Bonauen. q. non consequitur gratiam ille loquitur ex opere operato: ille ex diuina benignitate. Pe. depal. q. ij. arti. j. dist. presentis uidetur idem sentire, cum inquit. Si quis dubitat, an sit in mortali: uel credit se esse in eo: aut hoc est ex conscientia scrupulosa, & temeraria: aut ex probabili coniectura. Si primum: debet conscientiam deponere, & ea deposita coiccare: sed non contra conscientiam accedere. Si secundum: debet ceteri, & confiteri, alias exponeret se periculo. addit Paulus ante: nisi necessitas urgeat: uel quod est dies pasche qua tenetur celebrare parochianis, aut coiccare. Nec habet, qui possit eum absolueri: uel parochianus habet casum episcopale, a quo curatus non potest absolueri: tunc enim. Potest coiccare cum spe postea conuertiendi. Si uero credit se non habere mortale, si fecit, quod debuit, non peccat: sed sibi dimittitur, forte ex ui sacramenti: pro quo allegat dictum beati Aug. in quodam sermone: nec sic accedendo peccat: si non fecit, quod debuit, peccat: sed minus, quam scies. Hec ille. Secundo notandum, quod secundum Sco. aliqui esse in peccato mortali tripliciter intelligit: uel quia adhuc est in affectu peccati: aut quia de commissio peccato non est absolutus: quia non sufficienter contritus est: uel quia licet in foro conscientie non

Not. 2.

in foro penitentiae absolutus: quia non confessus. Quibus premisis, sequuntur conclusiones quoad artic. secundum quarum prima. Accedens ad sacramentum eucharistiae manente in se mortali peccato, redditur indignus secundo, non tamen tertio modo. Probatur conclusio de eo, in quo manet mortale peccatum post sui probationem sufficientem probabiliter: quamuis non secundum ueritatem talis enim indignus est secundo modo: quia gratiam non consequitur saltem ex opere operato: & tamen non peccat nouo mortali peccato: ut patet ex primo notabili, & latius expositione c. lxx. Secunda conclusio. Manducans eucharistiam in mortali alterum triu modorum sine sui probabili probatione: peccat nouo peccato mortali in sacramenti susceptione. Probat quia talis est simpliciter indignus cibo uite: cum sit spiritualiter mortuus. Est etiam contempitor dei, pro eo, quod negligit se probare: & per consequens manducare ad iudicium: & ita peccat nouo mortali: alias probationes require ubi supra. Tertia conclusio. Non solum peccatum mortale: sed & quedam alia reddunt accedentem culpabiliter indignum. Probatur: quia accedens sine mortali contra prohibitionem ecclesiae: quamuis non habeat in se culpam mortalem: id in multis casibus contingere potest, ut in excommunicatione per errorem: tamen a suo iudice: quod fieri potest sine culpa iudicis: ut ex exempli causa, quis contraxit matrimonium in facie ecclesiae cum alia prius clauis in deligatus: ecclesia compellit, ut cohabitaret ei, cum qua publice contraxit per excommunicationem: quo casu tenetur parienter sustinere excommunicationem, & non parere ecclesiae: hac ergo excommunicatione stante, si communicat mortaliter peccat: quia contra prohibitionem ecclesiae, cui potest sine interitu salutis obedire: & tamen ante accessum non est in mortali: quia pono, quod de prioribus peccatis sit contritus, & absolutus. Sic qui contraxit contra interdictionem ecclesiae: occulte tamen quod probare non potest. Vnde Richar. q. ij. huius distinctio. ar. ij. dicit. Inter

Arti. 2. Cocl. 1. Peccat nouo mortali, qui indigne accedit.

Coc. 2

Cocl. 3. D. Queda alia reddunt accedentem indignum

dicti, suspensi, excommunicati, etiam iniuste: excluduntur a susceptione huius sacramenti. Itē si quis incidit infirmitate, propter quam non posset sumere sacramentum sine irreuerentia: & nihilominus scilicet uideret, indignus sumeret. & de hoc uide supra. le. vij. viij. & ix. ubi habes casus, in quibus abstinendum est: licet abstinens sit sine culpa. Quarta conclusio. Maior preparatio requiritur ad dignam coicercandū, quam ad dignam sumendū. Patet conclusio: quia quicquid requiritur ad dignam sumendū, etiam requiritur ad dignam coicercandū: quia consecratus tenetur sumere. Et ad consecrandū dignam multa alia requiruntur: s. ordo, uestes, locus, tempus, orationes certae, ieiunium naturae, & quedam alia: de quibus extēse tractatum est in expo. ca. a lec. vij. usque ad lec. xv. Et hec de articulo secundo. Quatum ad articulum tertium, possent hic moueri dubia de uarijs impedimentis dignae communionis: ut puta de poenis canonice: de nocturnis illusionibus: de corporalibus immunditijs: sed quia de his late habetur lec. ix. & x. Item de grauitate peccati indignae sumentium: & eius comparatione ad alia peccata: de quo lec. lxxvij. ideo de illis super se deo remittens ad loco premissa. Similiter quia nemo debet se committere periculo, qualis sufficiat certitudo ad reputandum se sufficienter dispositum: de quo habes lectione. vij. Sic autem peccator uidendo eucharistiam, seu eucharistiae sacramentū, aut tangendo peccet: habes lec. l. Dubitatur de huius sacramenti dispensatione: & primo. Vtrum mortaliter peccet dispensans hoc sacramentum peccatoribus. Ad hoc respondet Alexan. par. iij. quaestio. xlj. & post eum ceteri: clarius tamen Richar. & Duran. distinguentes de peccatore, & simul de dispensatore sacerdote. De peccatore, id est de eo, quem sacerdos scit esse in peccato mortali: quia aut petit sibi dari eucharistiam, aut non. Si non petit: peccat mortaliter sacerdos dando sibi sacramentum. Cuius ratio: quia quicumque alteri sponte consentit; seu cooperatur ad peccatum mortale: peccat mortaliter secun-

Cocl. 4.

Arti. 3.

Remissio de nocturnis illusionibus.

Dub. 1. Verum peccet mortaliter dispensans huius sacramentū hoc peccato ribus.

dū illud apostoli Rom. j. Quitalia agunt, digni sunt morte non solum, qui ea faciunt: sed etiam, qui consentiunt facientibus. Si autem petit distinguendum est: aut enim peccatum eius mortale est occultum, aut manifestum. Si manifestum: tunc dispensans peccat mortaliter: quia quicumque habet legitimam causam negandi, quod male petitur: nec sine mortali accipitur: si dat sponte, communicat accipienti in ipsa acceptione, qua mortaliter peccat: & per consequens peccat sicut accipiens: sed sacerdos habet legitimam causam negandi publico, seu manifesto peccatori: ergo & accipitur hic manifestum peccatum: ut dicit Richar. Est autem peccatum notorium, uel per sententiam iudicis, uel per confessionem factam in iure: aut euidenciam rei, quae nulla reuerteratione celari potest: ut de cohabitatione cle. & mulie. cap. vlti. Non enim accipitur hic peccatum manifestum pro omni peccato, quod probari potest: quod magis proprie dicitur peccatum manifestabile, quam manifestum. Vnde si sacerdos sciret parochianum suum esse in crimine, quod legitime contra eum posset probare: ita quod cum ipso pauci, tantum duo, uel tres testes, per quos hoc probari posset, scirent non propter hoc deberet eucharistiam negare illi in publico peccati: quia iam inferret sibi poenam ante criminis probationem, quod fieri non debet: ut habetur ex c. Damasipape. xj. q. iij. eorū. hec Rich. dist. presenti. q. iij. ar. j. Et hoc dictum est uerum: siue sacerdos sit curator peccantis: siue non. Si uero peccatum non est manifestum modo dicto: aut petit in occulto: & tunc negari debet: quoniam sacerdos sic dando sibi peccaret, sicut supra: quia habet contra eum legitimam exceptionem, qua potest sibi obijcere peccatum in occulto: & ipsum monere debet, ne petat in publico. Si petit in publico, tunc distinguit Duran. de sacerdote: aut est eius curatus uel uicarius curati in dispensatione sacramenti. Et sic uel petit extra tempus generalis communionis: & tunc est ei negandum per uerba persuas-

foria: ut dicit Duran. petendo, quare uelit recipere tali tēpore in solito, & absq; infirmitate, uel periculo imminente. & si quidem posset repelli sine scandalo bene. Si autem petat tempore generalis cōmunionis, dandum est ei: quia inferēs pēnam publicam propter peccata occulta, est reuelator confessionis, uel proditor criminis. Sed curatus negans eucharistia peccatori occulto petenti in publico, tempore consuete cōmunionis: infert pēnam pro peccato occulto: ergo. ¶ Item: nulli debet negari ius suū, nisi possit poni legitima exceptio contra eum: sed subditus fidelis ius habet petendi cōmunionem sacramentorū a curato suo: ergo curatus non pōt negare, nisi habeat legitimam exceptionem, quā posset petenti obijcere: quod non est in proposito. Posset tamen sacerdos in generalis monere: ne quis ad mensam domini accedat, antequā peniteat, & ecclesie reconcilietur. ¶ Sed quid si in publico petat extra tēpus generalis cōmunionis: & non possit auerti a sacerdote sine scandalo. Hoc mēbrū nō determinat: licet ex sequentibus possit satis respondere. ¶ Ideo dicit alij concorditer sine distinctione: si petat occultus peccator in publico: tunc curatus suus tenetur sibi dare: quia contra eū non habet legitimam exceptionē, quā ei in publico obijcere possit. Ad hoc facit c. si sacerdos. de off. ordi. Si sacerdos sciat pro certo aliquē esse reū alicuius criminis, uel si confessus fuerit, & emendare noluerit: nisi iudiciario ordine q̄s probare possit, nō debet eum arguere nominatim; sed indeterminate: sicut dixit christus. Vnus uestrum me traditurus est. Sed si ille, cui damnū, illatum est, petierit iusticiā: potest ex cōmunicare actorem damnū: licet etiā ei confessus sit; sed tamen non nominatim potest eum remouere a cōmunionē: licet sciat eum esse reum: quia non ut iudex scit: sed ut deus: sed debet eum admonere, ne se ingerat, quia nec Christus iudam a cōmunionē remouit. Amonere glos. se-

Nullus cretē. ¶ Ecce, q̄ in publico nominatim p̄tor oc. nullus peccator occultus arguendus est:

nec confundendus: quod fieret, si occultus peccatori publicē petenti eucharistia negaretur. ¶ Nec curatus in hoc participat, aut consentit p̄tor recipientis. Nec facit contra charitatem proximi, dādo quod nouit esse mortiferū accipienti: tū quia nō placet; q̄ peccator petiit: neq; recipit: uellet. n. oppositū utriusq; uult tamen in casu dare. Nec sic peccat dādo: quia facit, quod debet: & cauet, qd̄ cauendū est. s. p̄ditionem criminis occultū, & scandālū proximo. Et quāuis utilius esset recipienti publicē cōfundi, quā indignē sumere: est tamen utilius sacerdoti non reuelare crimen facti: & non confundere, nec punire nondum puniendum, quam cauere indignam sumptionem cum suo mortali peccato; quia ordinata charitas a se incipit. Plus enim cauendum est peccatum proprium, quā alienum. & sicut non sunt facienda mala, ut eueniant bona. ad Rom. iii. Ira nec sunt facienda mala, ad cauendum malum: quia cauere malum, bonum est. Nec dādo facit cōtra charitatem proximi: quia quod datur, nō est mortiferū ratione dantis: sed ex malitia recipientis, a qua posset mutari in ipsa receptione: & tunc non esset mortiferū: quoniam, q̄ eucharistia est mortifera recipienti, est ex peruersa uolūate recipientis, que est in eius potestate. Et incertum est danti: utrum peruersa uolūtas deponatur: an perseueret. Vnde nullus faciendo, quod debet; facit contra charitatem proximi: etiam si quod facit, proximo per accidens noceat: dum nocentum non per se sequitur actum dantis: nec eius uoluntatem. Vnde non dixit dominus. Non date sanctum canibus; sed nolite sanctum dare canibus. Mat. vii. Nolite. n. non habere uoluntatem, aut cōplacentiā dandi sanctum canibus, & immundis. ¶ Si queris an in casu isto dari possit hostia non consecrata. Respondetur: q̄ in nullo casu unquā danda est hostia non consecrata, quasi consecrata: tum quia in sacramento ueritatis nō debet esse aliqua fictio: tum quia per hoc daret occasionem idololatrandi recipientis: quia secundum Aug. prius

Nō facit contra charitatem, q̄ facit, qd̄ debet. Declaratio noli. Si dari debeat hostia nō consecrata.

debet sumens adorare: & sic adoratum recipere. ¶ Petrus de palu. q. iii. art. j. huius dist. respondens ad hoc dubium ponit undecim propositiones in genere de diuersis peccatis. Et in substantia (correspondenter ad præmissum dubium) inquit: Aut sacerdos habet certitudinem: aut suspicionem de peccato alterius. Si certitudinem: uel ergo est eius curatus; aut non: seu aut tenetur sibi protunc ministrare sacramentum: aut non: ut puta, quia est infirmus, aut instat tempus paschæ. Si non, tenetur sibi protunc dare. nec est eius curatus: debet ei non dare, & denegare: ut sic caueatur peccatum: postea enim non peccatori denegare protunc: ergo plus peccatori, non habenti ius petendi. Si uero instat tempus cōmunionis, & petens petit a curato suo: tunc siue petat in publico, siue in priuato, deneganda est ei cōmunitio: cum scit eum esse in criminali notorio, & in eo perseuerare. Si autem crimen est occultū, debet ei negare eucharistiam in occulto, non in publico: quia alias esset proditor criminis: aut reuelator confessionis: ad hoc allegat c. præfatum de off. ord. & de tempo. ordi. c. ex tenore. Et hoc dictum de peccato occulto, dicit esse uerum de peccato aliter noto. ex com. c. inquisitioni. Si autem est uolenta; debet negari, ubi propter certitudinem negaretur. hæc ille. ¶ Addit in propositione nona: qd̄ illud dictū de peccatore, intelligit dū est de nō penitente: quia si penitenter, & cōfiteretur: etiā suspendēdo nō negat: sicut de hæreticis, c. super eo. lib. vi. habetur: ubi penitētia, & eucharistia nō negat̄ur relapsorē: si paratus est ad incēdū: & dist. lxxxvi. c. tanta. Et iam

excōmunicato, & cuiusq; in morte nō negatur penitētia. Nec per cōsequens uisū: qd̄ in penitētia inclusum intelligitur. de peniten. & remis. c. q̄ in te. ¶ Et in propositione decima inquit. Si aliquis est contritus, & confessus: sed nō absolutus: quia sacerdos non potest eū absoluerē; non debet ei propter hoc in pascate negari cōmunitio: nisi esset uicium sententiæ excōmunicacionis: quæ sicut sacerdos contritus: quia non habet confessorem: potest in necessitate celebrare, cū proposito cōfiteudi, & præuia peccati detestatione: sic & iste cōmunicare. hæc omnia ex doc. illo. ¶ Ex quibus omnibus hanc infero propositionem in conclusione iii. Publice meretrices, & publici surarii, sūt omnino ab altari arcendi: nisi penitentiā egerint: ita qd̄ post penitentiā priuatā possunt admitti ad eucharistiam secretā: non autem in publico, nisi post publicam penitentiā propter scandalum; nam manifesta delicta non sunt occultē corrigenda: sed debent ædificari de penitentiā, qui fuerunt scandalizari ex culpa. Vnde, uel sacerdos debet iniungere penitentiā publicam: uel debet publicare, q̄ ipse est uerē penitens, ar. extra de peni. & remis. c. j. Idem habetur in de uisur. c. iii. ¶ Consonat Anoninus parte iii. c. xlii. c. xlii. §. ii. & Rich. dist. ix. quartū, q. iii. ar. ii. Astenf. in sum. li. viii. ti. xvii. ar. iii. sanct. Thom. dist. ix. quartū q. v. art. j. sanctus Bonauent. quæst. iii. Alex. part. iii. q. xlix. memb. j. Guido de monre Rotherii par. j. tractat. iiii. cap. ix. ¶ Secundum dubium similiter, & tertium ex nunc dictis solui potest. Est autem dubium secundum an suspectis de crimine sic dandum. Pro cuius intellectu breuiter rememorandum post prædicta, q̄ triplex, ut communiter ponitur suspitio: ut dicit glos. xxxii. quæst. j. dixit dominus. & Richar. q. ii. ar. iii. dist. præsentis. Temeraria dicitur, quando ex irrationabili causa consurgit: cuiusmodi est illa, quæ consistit in rumoribus maledicorum hominum, & detractorum: & hæc suspitio deponenda est: nec proprie

Dub. 2. H An suspectis de crimine sic dandum. Triplex suspitio.

eucharistia subtrahenda. Probabilis est, quæ ex signis probabilibus. i. uerisimilibus oritur: nec propter ralem suspicionem subtrahi debet petenti eucharistia: nullum enim ante ueram, iustamque probationem iudicare, aut damnare debemus. Violenta, est quæ ex signis prope certis, & in fallibilibus oritur: ut si quis uidet interfectum, & alium solum secum stantem: & gladium cruentum de sua uagina educit remittere in uaginam. Et de tali dicendum sicut de facto secundum distinctionem supra dictas. ¶ Dubitatur tertio circa idem: utrum peccent dantes sacramentum histrionibus, magis, sortilegis, duellatoribus, torneatoribus, aleatoribus: & generaliter artes prohibitas exercentibus: & infamibus personis. Respondetur secundum Richard. dist. present. arti. iii. quæst. ii. post Alex. quod solutio huius quæstionis ex præcedentibus pendet: ut nulli infami, notorio, & manifesto in mortali peccato sordenti, danda est eucharistia: unde de talibus dicitur de conse. dist. ij. pro dilectione. Puto nec maiestati diuinæ: nec euangelicæ disciplinae congruere: ut pudor, & honor ecclesie tam turpi, & infami contagione fæderetur. Unde quisquis cuiuscumque exercitio, uel arti operam publicè impendit: quod sine mortali peccato exerceri non potest ad sacrosanctam eucharistiam admitti non debet: & hoc quantum ad talibus perseverat. Si tamē reuertatur ad dominum gratia, & reconciliatio non negetur: ut dicit seq. ca. scenicis. Scenicis, atque histrionibus, ceterisque personis huiusmodi uel apostatis conuersis ad deum gratia uel reconciliatio non negetur. Quod tamen non sic intelligendum est: ut statim debeat eis dari eucharistia: quia propter reuerentiam sacramenti: & ut probetur conuersio non ficta: non debet eis dari usque post peccatam penitentiam: nisi aliquis articulus necessitatis, uel pietatis aliquando aliter fieri suaderet: ut supra patuit ex dicto Petri: & consonat Richar. uerum hoc dictum pet. dicit debere intelligi de histrione mago, cuius exercitium sine mortali peccato exerceri non po-

test. Non enim propter uenialia uideatur communio esse neganda. ¶ Dubitatur quarto, utrum debeat dari energumini, phrænetico, amenibus, & pueris. Pro responsione notandum: quod quia secundum apostolum ad dignum suscipiendum, requiritur discretio in suscipiente, qua possit discernere inter hunc cibum, & alios cibos: ideo in quibuscunque non est tanta rationis perfectio, qua diiudicare possint & cognoscere per fidem in hoc sacramento contineri christum, deum uerum, & hominem, natum ex uirgine, passum, resurrexisse a mortuis, ascendisse ad cælos, & inde uenturum iudicare uiuos, & mortuos: non debent accedere: ut de pueris dicit Alexan. memb. v. quæst. xlix. par. iiii. Et sic dicit, quod pueris minoris ætatis puta, qui sunt decem, uel undecim annorum: si in eis uiget discretio iudicii, & capacitatis eius, qui in hoc sacramento continetur: potest quandoque dari: non autem infantibus: & tali rationis iudicio carentibus. ¶ Per hoc de singulis quæstionibus in dubio dicitur: quod si energumini, phrænetico, amenibus omnino usu rationis priuati sunt, ita ut discernere non possunt: nec aliquam deuotionem elicere: admittendi non sunt. Si uero lucida habuerint interualla, in quibus discretionem habent huiusmodi cibi: & alias non habent impedimenta: in his communicari possunt: unde concludit Pal. q. iiii. arti. in. huius dist. Si pueri habent aliquam deuotionem: ut circa. ix. uel. x. annum: quia innocentia recompensat ignorantiam, possunt communicari. Impuberes uero omnino carentes discretionem ante septennium communicandi non sunt: licet grati contrarium faciant. ¶ Sed dist. xxvi. q. vi. is. q. dicit. Is qui in infirmitate penitentiam petit: si casu dum ad eum inuitatus sacerdos uenit oppressus infirmitate obmutuerit: uel si in phrænesim conuersus fuerit: dent testimonium, qui eum audierunt: & accipiat penitentiam: & si continuo creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem: & infundatur orationis eucharistia. Beatus Thom. parte

Dub. 4.
K
Utrum
debeat
dari
energumini.

iii. quæst. lxxx. art. ix. uideretur concedere, quod in casu illius c. danda esset eucharistia phræneticis, & amenibus: nisi timeretur periculum, & irreuerentia isti sacramento: ut periculum uomitus expulsiōnis, uel alterius insolentia. Et Pal. dist. iiii. q. iiii. ar. ii. inquit: quod eucharistia phrænetico, qui prius sibi eucharistiam exhiberi petijt, confertur: dum tamen irreuerentiam non exhibet. Et dist. present. arti. iii. quæst. iiii. in conclusione secunda dicit: quod non debet dari, nisi diiudicanti actu uel habitu &c. Sed Alex. uideretur simpliciter declinare ad hoc, quod nulli danda est eucharistia, qui non potest habere deuotionem: nec fidem actualem: qua aliquo modo attendit, quid sumit: requiritur enim secundum apostolum præuia probatio sui, & discretio huius cibi: unde licet in casu ca. præcessit probatio, dum petit sacramentum, ut supponitur: tamen adueniente phrænesi deficit secundum. f. diiudicando discernens corpus domini. Nec posset tamen dari periculo: ideo saluo saniori iudicio: potest dici, quod quidam sunt ita amenes, & phrænetici, quod omnino carent rationis usu: & discretionem: & illis dandum non est. Alii non omnino carent: licet quandoque obtundatur ratio: posset tamen aliquo modo ad excitationem circumstantiæ apprehendere presentiam sacramenti: & dum huiusmodi signa percipiuntur: & præcessit desiderium, & deuotio priusquam inciderint phrænesim, tunc potest eis dari: & hoc uoluit allegatum ca. & tenet hodie ritus ecclesie, & sic possunt concordari opiniones doc. Et talis modi distinctionem innuit sanctus Thom. par. iii. q. lxxx. art. ix. ut supra allegatum fuit: quod aliqui dicuntur non habere usum rationis, ex eo, quod habent comparatiuè debilem, & modicum usum rationis: sicut male uidens quandoque dicitur non uidens: & sic senes, & semifatus quandoque dicuntur amentes, & non habere usum rationis. Alio modo: quia simpliciter, & totaliter carent usu rationis: & talibus nullatenus est danda communio: sed prius ceteris paribus. Volunt ergo canones, & qui-

dam doc. quod amenibus ex parte, & comparatiuè non ex toto ratione destituta danda est eucharistia. Hinc expressè dicit Alexand. ubi supra par. iiii. artic. ii. memb. v. quæst. xlix. quod requiritur actualis discretio quantum ad aliqua, quæ ipsam, qui sumere debet, alterius præparent. Et idem credo uoluisse Petrum, & alios si dicta eorum debent esse uera. ¶ Si dicitur uideretur, quod infantibus usu rationis carentibus dari debeat. nam dicit canon de consecr. dist. iij. h. i. qui apud illos. Si paruuli sunt, & hebetes qui doctrinam non capiunt respondeant pro illis, qui eos offerunt secundum morem baptismi: & sic manus impositionem chrismate communicati, cum eucharistie ministeriis admittuntur. Respondetur, quod ista clausula cum eucharistia &c. non refertur ad paruulos: sed ad adultos: de quibus præcedens literaliter loquitur: ut ubi dicit glos. & satis patet inspicienti textum illius cap. ¶ Dubitatur quinto, Dub. 5. L utrum possit dari eucharistia ad probationem suspectorum: & uideretur quod sic: Vtrum danda sit eucharistia quia ii. quæst. iiii. secundum aliam quorationem q. v. sepe dicitur. Sepe conueniunt, ut in monasteriis monachorum ad profurta perperrentur: idcirco statum, probationem ut quando fratres de talibus se expurgare debent: missa ab abbate celebratur; uel ab aliquo ex presentibus fratribus: & sic expleta missa omnes communicentur in hæc uerba. Corpus domini sit tibi ad probationem hodie. ¶ Ad opositum dare eucharistiam suspectis: ut crimen eorum non deprehendatur, est tentare dominum: sed deus tentandus non est. Deuter. vi. & Math. iiii. Respondetur glos. quod canonice abrogatum est, quia hoc modo quæere purgationem criminis est tentare deum. Potest tamen dici secundum Alex. par. iiii. q. xlix. memb. ii. arti. ii. quod non fuit intentio illius decreti: nec statuentis: quod fieret probatio, seu purgatio criminis per aliquod signum apparens in illo, qui crimen commisit: sed ut accedens ex timore accedenti ad corpus dominicum cum conscientia peccati cōteretur; & purgaret se a peccato

commissio: unde non est intelligendum quod haec uerba corpus domini sic tibi ad probationem hodie debeant sic intelligi: corpus domini sic tibi ad probationem criminis per aliquod signum appa-rens in re: sed sic tibi ad manifestationem uirtutis sacramenti: ut illo mediante pur-geris ab hoc peccato, si peccasti; & hoc intellectu stante non tentaretur deus: nec crimen proderetur: & poterat fieri haec iustificatio hac intentione: ut per contritionem illius, qui furtum commiserat, fieret restitutio furti. Hæc Alexā.

Dub. 6. ¶ Vltimo dubitatur; utrum eucharistia dari debeat; quia adhuc sunt in penitentiā. Respondetur; quod est quedam penitentiā publica, & solemnitas: qua penitentes per episcopi sententiam excluduntur ad tempus ab ecclesia: & in bona quāta feria per eundem reconciliantur: & ante hanc reconciliationem; penitentes ad eucharistiam extra casum necessitatis, admitti non debent: secus de alijs penitentibus: & de talibus solemniter penitentibus intelligi debent canones; & glossæ uerbantes penitentes a sacramenti communione. Et tantum de hac questione.

DISTINCTIO X.

S VNT item alij &c. In hac distinctione decima: postquam magister egit de eucharistia: institutio ne: materia, & forma, & eius usus, ac sump-tione: consequenter agit de eius uirtute, ostendens corpus christi uere contineri in sacramento eucharistia: Et colligitur sententia textus in tribus conclusionibus, qui sequuntur. ¶ Prima. Re-probanda est hæresis dicentium; corpus christi non contineri realiter in sacramento: sed tantum representatiue, tanquam signatum in signo. ¶ Secunda. Corpus christi in se uisibile realiter; & uere; inuisibiliter tamen continetur sub panis, ac uini specie. ¶ Tertia. Veritas existentie corporis christi in sacra-

mento altaris, manifestis probatur autoritatibus; & exemplis. Harum profectio latius patet in textu.

QVAESTIO VNICA.

QUAESTIO VNICA: hanc distinctione quero unam questionem, quæ plures alias includit circa modum existendi corporis christi sub eucharistia. Quonia prima principalis conclusio huius distinctionis: uidelicet; quod in sacramento continetur uere, & realiter corpus christi, quod supersit de uirgine: pependit in cruce: & regnat gloriosum in celo: in sede maiestatis per æternæ: est de substantia fidei catholice; & cunctis fidelibus nota: in superlatiua formæ declarata in expo. ca. lect. xxxix. Itæo illa dimissa quero, utrum omnes proprietates corpori christi in-existentes in celo conueniant eidem in eucharistia sacramento. ¶ Tribus articulis huiusmodi processu responderetur ad questionem. ¶ Quartum ad primum notandum; quod hic non queritur de modo per quod corpus christi incipit esse in sacramento: scilicet de ipsa conuersione panis, in ipsum, neque quid præcisè contineatur sub specie panis uel consecrationis; & quid per concomitantiam, de quo sequenti distinctio determinabitur: sed tantum de proprietatibus corpori in-existentibus in celo: ut de quantitate, qualitate, actione, passione, motu, situ, & similibus. ¶ Pro dicendis igitur notandum; quod de proprietate in-existenti corpori christi, dupliciter loqui possumus: Vno modo de proprietate reali in-existenti per realem inhesionem: ut sunt qualitates prima, & secunda sensibiles et intelligibiles. Alio modo de proprietate logicali in-existenti per prædicationem, quæ proprietates sunt reuera accidentaliter prædicabiles de corpore christi, aut sanguine, qui non sepe importat accidens absolute distinctum a corpore christi, uel eius sanguine: sed aliquam habitudinem, quæ a subiecto non omnino distinguitur, sicut multa prædicata prædicamentorum accidentium: quæ non important; accidentia realia a substantia

Not. 2. B
Quid i
telligi
tur pro
quanti
tate cõ
tinuam.

realiter distincta, de quæ magis in logi-ca. ¶ Secundo notandum procedendo secundum ordinem prædicamentorum accidentium. Primo de quantitate corporis christi, quam habet sub eucharistia: de qua uariæ sunt opinionones, quæ maxime ex eodiuersificantur: quia non est euidens, utrum quantitas continua dicat, quid absolute distinctum a re quanta: cuius inquisitio magis pertinet ad metaphysicam: tamen omnes loqueres de quantitate continua, seu extensiua in hoc concordant, quod quantitas est illud; per quod res aliqua diuisibilis est extensa: id est habet partem extra partem localiter, seu descriptiue: ita quod una pars determinat sibi aliquem præsum locum, & adæquatum: & alia alium; ita quod duæ partes extensiuæ non sint simul in eodem loco adæquato. ¶ De hoc autem utrum id, per quod rei diuisibili formaliter conuenit habere partem extra partem localiter: sit accidens a re extensa distinctum; & partibus eius, atque loco inherens; partibus eius, & rei extrinsecæ: an res ipsa formaliter habeat partem extra partem: licet esse diuise ab alio: pendet adhuc disputatio inter doctores: prout commemorat scilicet distinctio quartæ. q. ij. & utramque opinionem reputat probabilem ubi supra. Ego autem salua semper maiorum sententia, reputo illam probabiliorē: quod quantitas non distinguatur a re quanta, ad intellectum expressum: & hoc ex duobus principijs, quæ ualde magni pendit Scot. & dicit sibi esse certissima: Primum est in eo logorum; & habetur quid præsentis. q. ij. Deo est possibile quicquid non includit euidenter contradictionem: & ad quod non sequitur contradictio. Secundum est commune theologis, & prophetis: quod idem ponit dis. j. q. iij. huius quartæ. Non est ponenda pluralitas sine necessitate, aut auctoritate (cui non licet contradicere) hoc aperte asserente. Vnde semper paucitas: quando sufficit ad saluandum ea, quod ponuntur, amplectenda est. Ex illis duobus arguo sic. Si potest saluari extensio realis partium corporis sine accidente illi corpori inheren-

A
Verum
omnes
proprie
tates
christi
in celo
conueniant
ei in eu
chari
stia.

Arti. 1

Not. 1.

te, frustra ponitur tale accidens: sed ita saluari potest: ergo. Maior huius rationis manifesta est ex secundo principio. Minor probatur: tunc quia potest deus partes rei diuisibilis extendere extra se: sicut partes sine productione cuiuscumque accidentis naturæ permanentis; & tunc res illa est extensa, & quanta: & non per accidens formaliter inherens: tum quia potest substantiam quantam, siue extensam conferuare in eodem loco, sine motu locali partium: & an nihilare omne accidens inherens posterioris substantia, quo facta substantia: erit quanta, & extensa sine aliquo accidente inherente. Vtrumque antecedentium probatur: quia neutrum eorum includit contradictionem: ergo neutrum eorum est a diuina potentia negandum ex primo principio. ¶ Ex illo sequitur, quod omne quantum, siue extensum (quod per eodem accipio) est accidentaliter, siue contingenter quantum. ¶ Et confirmatur ratio: deus potest in corpore quanto conseruare omne accidens permanentis naturæ: & tamen partes eius ad se inuicem mouere usque ad punctum: & tunc corpus non erit quantum, nec extensum: & tamen habebit in se quantitatem, si fuerit accidens naturæ permanentis inherens: & per consequens non fuit quantum per huiusmodi accidens. ¶ Et potest clariè argui de bipedali, quod deus potest reducere ad pedalitate temper solam partium approximationem sine corruptione accidentis cuiuscumque inherens: hoc enim non implicat: ergo manente bipedalitate si fuerit accidens inherens res non manet bipedalis: & per consequens bipedalitas non dat esse bipedale: quia impossibile est formam informari subiectum, & non communicare ei denominationem suam formalem. Vnde sequitur; quod resex eo præcisè dicitur quanta, & extensa: quia habet partem extra partem localiter: hoc enim existente, omnibus alijs circumscripto, res est quanta: & omnibus alijs positis, illo circumscripto, res non est quanta. Nihil ergo superaddit quantitas extensiuæ totæ, & partibus eius: nisi quod connotat or-

Not. 3. C. **Not. 4.** D. **Art. 2.** Cocl. 1. **E** **Totum corpus christi quantum ad oia sua substantia- lia est in toto sa- cto.**

dinem partium ad locum uerum, uel imaginari-um: qui ordo non est accidens abso- lutum inherens. ¶ Tertio notandum, quod supra probatum est in lib. j. dist. xxx. relationem, siue respectum non distingui a rebus absolutis: & per hoc nec motum a loco, & mobilitatem a re situata: nec actionem aut passionem ab agente, & passio: quoniam si respectus intrinsecus non distinguitur a fundamento, & termino: multo minus extrinsecus: solae autem qualitates de prima, & tertia speciebus qualitatibus in important accidentia realiter a suis subiectis distincta, quae nunc supponuntur tanquam logicalia: alibi latius deducta. ¶ Quarto notandum, quod in sacramento altaris possumus attendere duplicia accidentia. Quaedam, quae fuerunt in pane, & uino: & manent in pane, & uino desinentibus, quae intelliguntur per species panis, & uini: & sunt 2a, quae sentiuntur post consecrationem, quae non afficiunt corpus christi: sed continent lapsum per realem ipsius praesentiam: & illae sunt realiter sacramentum eucharistiae: ut dictum est dist. viij. q. j. haec sunt color, odor, sapor, pondus, humiditas, & similia, quae ibi sentiuntur ita post consecrationem sicut ante: & de eorum habitudine, substantia, actione, passione &c. dicitur dist. sequenti. Alia sunt accidentia corpori christi in consecratione praesentia inhesionem, uel praedicationem, quae sicut corpus christi in sacramento praesens nullo sensu percipiuntur: qui etiam eidem corpori insunt in caelo, uel inesse possunt: & de illis, & eorum habitudinibus, actionibus, & passionibus hic dicendum: de his enim quaestio praesens quaerit. ¶ Quantum ad secundum articulum, est haec prima conclusio. Totum corpus christi quantum ad omnia sua substantia- lia, & accidentia sibi in caelo inherens est in toto sacramento, & qualibet eius parte tam magna, quam minima. Probationes huius conclusionis quaeruntur in expo. ca. lxx. dist. xliij. & locis ibi allegatis. ¶ Corollarium. Corpus christi non est in sacramento circumscriptiue: sed tantum ut in loco distinctiue: eo. scilicet modo, quo anima in intellectu est in carne tanquam in loco,

capiendo locum largi: patet terminos intelligenti. ¶ Secunda conclusio. Quauis in eucharistia sit quantitas, qua corpus christi est quantum in caelo: non tamen per eam est quantum, ut est in sacramento. Prima pars patet: quia quantitas corporis in caelo, non est distincta a corpore christi: sed est realiter corpus christi habens partem extra partem in caelo. ¶ Et hoc corpus habens partem extra partem in caelo, idem numero est in sacramento: ei quoque quantitas, qua corpus christi est quantum in caelo, est in sacramento. Teneat consequentia expositio, sic arguendo: hoc corpus christi, quod est quantum in caelo, est in sacramento, & hoc est sua quantitas, qua est quantum in caelo. ergo quantitas corporis christi qua est quantum in caelo, est in sacramento. Secunda pars probatur: quia per illam quantitatem, id est seipsum, non habet partem extra partem sicut in sacramento: ut patet ex conclusione prima: ergo per illam non est quantum in sacramento. Teneat consequentia ex quid nominis quantum supra arti. j. positi. ¶ Corollarium. Haec duo sunt concedende: corpus christi quantum, longum, latum, sic uel sic figuratum, est in sacramento: sed non illae: corpus christi est quantum, longum, latum, figuratum: ut est in sacramento. Harum differentia patet ex logico: quia prima tantum ualeat: corpus christi, quod in caelo habet partes extra partes, secundum longum, & latum, extensas, & figuratas: hoc corpus est in sacramento. Secunda ualeat tantum: corpus christi habet partes extra partes, & figuram in sacramento. Plura de hoc quaere loco statim allegato. ¶ Tertia conclusio. De facto nulla sit actio, uel passio, aut quouis mutatio in corpore christi, & eius accidentibus, per quam experimentum accipi possit praesentiae ipsius sub sacramentalibus speciebus. Ratio: quia uoluit deus sacramentum illud, & mysterium esse sensui occultum, & parere fidei: nec fides careat merito: si humana ratio credenda cognosceret naturaliter experimento. Unde et si aliqua operatio naturaliter fieri posset per corpus christi, uel eius accidens

Cocl. 1.

Coroll.

Cocl. 3.

Nulla sit actio uel passio in corpore christi.

est: ut in sacramento, aut aliquis effectus, uel transmutatio in eisdem a causa naturali: deus non coageret, ne experimentum de eorum praesentia sumeretur: & de hoc le. xlv. ¶ Quarta conclusio. Omnis operatio spiritualis ad quam non requiritur ministerium sensuum quae conuenit christo: poterit ei primo inesse ut in sacramento. Primo. i. non solum per concomitantiam: sed etiam inesse, si tantum esset in sacramento, & non alibi, nec in caelo: tales sunt operationes intellectus, & uoluntatis, ad quas eliciendas anima gloriosa non indiget ministerio uirium sensitiuarum: unde in sacramento uidetur uisione intellectuali omnia sibi praesentia in proprio genere, quae non uiderentur in caelo propter distantiam improporcionatam: potest etiam uideri ab intellectu separato, aut coniuncto, & beato: ut est in sacramento uisione intellectuali naturali ter, stante generalis influenza dei. Huius declarationem requiret le. xlv. ¶ Quinta conclusio. Si operatio sensitiua requiritur necessario modum quantitatum tam in organo, quam in obiecto: nulla talis conuenit christo primo ut in sacramento. Patet, quia talem modum existendi non habet christus in sacramento: unde sequitur, quod in sacramento uideri non potest: nec uideri oculo corporali: & pariformiter nec tangere, nec tangi: aut alio sensu sentire, & sentiri. Simile est de actione corporali accidentium corporis christi: si actio corporalis, & passio requirit modum existentiue quantitatum in passione, & agente. ¶ Sexta conclusio. Si in actione corporali non requiritur modus quantitatum in agente, & passio: omnem actionem, & passionem corporis christi, & eius accidentium, quam haberent, si essent in sacramento circumscriptiue: etiam habere possent secundum naturam, dum sunt in eo distinctiue. Dicitur habere possent: quia de facto non habent: quia suspendit deus omnem actionem, & passionem, per quam sumi posset experimentum: ut dicit conclusio tertia. Sed an motus quantitatum sit necessarius in agente, & passio in actione corporali, i. qua producit effectus

Cocl. 4.

Cocl. 5.

Cocl. 6.

secundum naturam corporalis, seu extensus: sunt opiniones contrariae: ut recitatur est lect. sup. dist. xlv. una cum declarationibus duarum praemissarum conclusionum. ¶ De prima conclusio. Non solum in diuersis locis esse potest corpus christi distinctiue & sacramentaliter: sed etiam ipsum & aliud corpus quodlibet esse potest per diuina potentiam in pluribus locis circumscriptiue, & commensurabiliter. Primum patet: quia potest consecrari a duobus praesbyteris simul in diuersis altaribus celebrantibus: & consecrari & conseruari in diuersis ac distantibus reservaculis: & ubique est totus christus &c. Secunda pars patet: quia non est magis impossibile de existentia in diuersis locis circumscriptiue, quam distinctiue: cum in primo modo esset tantum unum miraculum. scilicet replicatio eiusdem corporis ad diuersa loca, in quorum quolibet esset secundum propriam naturam. In secundo autem sunt duo miracula. Primum, quod dictum est. scilicet replicatio eiusdem ad diuersa loca a se distantia: & secundum existentiam in quolibet eorum modo miraculoso contra naturam propriam. Corpus enim, quod secundum se est circumscriptibile esse in loco etiam uno solo incircumscriptibiliter, & distinctiue, totum scilicet in toto: & totum in quolibet parte ad modum spiritus, est grande miraculum. ¶ Praeterea neutra pars conclusionis includit contradictionem: ergo neutra a diuina potentia est neganda: hanc conclusionem cum opinionibus oppositis afferentibus eorum rationibus, ac rationum solutionibus late disputatam requiret lect. lvi. ¶ Octaua conclusio. Quamuis in consecratione eucharistiae, corpus christi incipit habere nouum locum sub hostia: non tamen deserit caelum: nec mouetur descendendo per medios orbis, & aera. Primum patet: quia corpus christi facta consecratione incipit esse in loco hostiae, sine specierum panis distinctiue: hoc est totum in toto &c. in cum in eum quo prius non fuit: ergo, secunda pars late declaratur lect. xlvij. ¶ Corollarium. In consecratione eucharistiae corpus christi mutatur locali mutatione.

Cocl. 7.

Corpus christi non solum est in diuersis locis distinctiue.

Cocl. 8.

Corpus christi non deserit caelum, licet habeat in eum locum sub hostia.

Probatur: quia corpus christi in consecratione eucharistiae mutatur mutatione acquisitiva: acquirunt enim quod prius non habuit. s. novum locum: & non alia mutatione quam localis: nam motus, & mutatio specificantur, id est specificam denominationem sortiuntur a termino: sed terminus huius mutationis est locus: ergo est mutatio localis: non tamen potest dici motus localis: quia mutatio illa non est successiva: sed instantanea: id est tota simul.

Cōcl. 9.

I Ad localem motum hostie, & corpus christi, & successivum. Probatur: quia motus specierum eucharistiae eodem motu simul moventur corpus christi sub eis realiter contentum: ergo. Assumptum probatur: quia sicut species per motum acquirunt novum locum, ita & corpus christi sub eis contentum: & per consequens eodem modo movetur. Antecedens patet: quia idem est locus specierum, & corporis christi quamvis sit specierum commensurativus: & corporis christi distinctivus. Sicut idem est locus corporis humani, & anime ipsius vivificantis: quamvis illius circumscriptivus: istius distinctivus: sicut ergo anima movetur motu corpore, sic corpus christi movetur motu specierum eucharistiae: nam eo modo corpus christi est sub hostia, quo anima in carne vivificata. Id distinctivum totum in toto: & totum sub qualibet parte. De hoc

cōcl. 10

leat. xlvij. **¶** Decima conclusio. Corpus christi non movetur a sacerdote hostiam mouente, nec per se, nec per accidens, Christi mediate vel immediate: sed a solo deo primo, & immediate: vel ab anima christi cum deo concurrente. Primum patet: quia cum mobile est penitus improprie portionabile errori, nullo modo movetur ab eo: sed corpus christi in hostia est improprie portionabile virtuti moventis: ergo. Secundum patet: quia deus, qui ordinatur, & corpus suum esset, ubicumque forent species: nec eis manentibus ab eis separaretur: assisit suae ordinationi: & ideo motus specierum ipse immediate movet corpus suum: sic & anima christi, qui a gloriosa, & divina uo-

luntati consentanea, habens & corpus suum in plena potestate ipsum movere potest ad omnem locum, in quo novit deum ipsum velle movere. Huius declarationem latiore require lect. xlvij. in expo. cano. Quando autem corpus christi incipiat esse sub speciebus: & quando maneat sub eis: sequenti dist. dicitur.

¶ Ultima conclusio. Non omnis proprietates logicalis conveniens corpori christi, ut est in celo: convenit eidem, ut est in sacramento: & e converso. Patet: quia in celo est localiter, & circumscriptivus in sacro non sic: sed distinctivus. Itē stat ipsum in celo moveri localiter, & in sacro quiescere, & vice versa. Item in celo sentit corporaliter, & organicè: non sic in sacramento: ut exprimitur in patet: & secundum hoc non eadem predicata sibi conveniunt: ut est in celo: & ut est in sacramento, licet eadem conveniant hic, & ibi: quia dum movetur in celo, verum est dicere, quod corpus christi existens in sacramento movetur, sed non ut in sacramento, & sic de alijs. Et tantum de articulo secundo. **¶** Quantum ad articulum tertium dubitatur primo, utrum concedi possit, quod videns hostiam consecratam corporali oculo, videat Christum, siue corpus Christi. Et quaeritur de visione corporali oculi, quia non est dubium quin fidelis videns hostiam consecratam, videat Christum oculo fidei, quod nihil aliud est, nisi credere, quod sub visis speciebus contingit realiter christus.

¶ Sed pro responsione, de oculi corporalis visione, notandum, quod quadrupliciter aliquid dicitur videri oculo corporali. Uno modo per se, quod non per aliud visibile a se distinctum videtur: quo remota non videretur. sic tantum lux, & color videntur. Secundo modo, per accidens: quando accidenti per se visibili subiectatur: sic corpus coloratum, vel lucidum videtur. Tertio modo, propter specialem conjunctionem cum viso altero primorum duorum modorum: sic deus visus est in terris visa christi humanitate, cui ipsa divinitas speciali unionem. s. hypostatica est unita. Quarto modo, propter specialem ordinem ipsius

cōcl. 11.

Arti. 3.

Dub. 1.

L

Vtrum videns hostiam consecratam videat & christum,

ad usum per se: ut contenti ad continentem, vel annexi aut adherentis, non inhaerētis: hoc enim pertinet ad secundum modum: & isto quarto modo corpus christi videtur oculo corporali, sicut contentum in continente, & non alijs tribus modis. Non enim primo, nec secundo manifestum est: nec tertio modo: quia corpus christi non habet specialem unionem ad species, quae videtur: cum nec sint partes corporis christi: nec informant ipsum: nec supponuntur ab eo: neque e converso: sed dum taxat continent: non sicut locus locatum: sed sicut rem, ut per instantiam sibi praesentem. de hoc lec. xlv. **¶** Secundum dubitatur. Christus, seu corpus Christi sub speciebus sacramentalibus: an sub conditione sit adorandus, vel adorandum. **¶** Duo hic essent videnda. Primum utrum Christus, seu corpus christi sub sacramento sit adorandus, seu adorandum: & refert dicere: christus adorandus: & corpus christi adorandum: sicut refert querere, an homo christus sit adorandus: vel an humanitas christi sit adoranda. De quo habitum est. iiii. dist. ix. & in ca. lec. xlix. & spiritualiter ad propositum lect. l. **¶** Secundum est, quod error contingere potest in consecratione, per quem effectus consecrationis impeditur: ita ut sub speciebus non sit verum corpus christi: ut puta si fuerit error in forma vel materia, intentione, aut ministro, requisitis necessariis ad consecrationem, quae a vidente sacramentum sciri non possunt: si ibi concurrant: & per consequens, an consecratio sit rite facta: utrum sub conditione sit adorandum. s. si rite facta sit consecratio. Et de hoc dicitur secundum Scot. quod adorandum est contentum in sacramento sub conditione statumposita: & hoc actuali: vel habituali, tacita, vel expressa. Non autem requiritur appositio actualis: sed sufficit habitualis, per quam vult adorare sub conditione: dum actualis cogitatio apponendae conditionis occurrit. Nec forte utile esset maxime simplicibus semper apponere: ne dubitationi circa fidem sacramentum locum dare assuescant: de quo lect. l. latius: ubi

Dub. 2.

M christus seu corpus christi sub speciebus sacramentalibus an sit adorandus.

etiam tractatur, quid agendum in visibus alicui spiritualiter occurrentibus, in quibus frequenter angelus sathanae transfiguratur se in angelum lucis, in cuius adoratione necessarium est actualis appositio conditionis, & non sufficit habitualis: nec leuiter, & statim huiusmodi apparentiis est credendum: vide ibi. **¶** Dubitatur tertio iuxta conclusionem septimam, quod corpus quodlibet potest esse in diversis locis circumscriptivis, utrum posito, quod a esset hic, & Romae: an posset simul tempore peccare mortaliter, & mereri: & videtur, quod sic: nam hic posset habere gratiam: & ex eius inclinatione dare eleemosynam: & sic mereretur: & eodem tempore posset Romae committere furtum: & ita peccaret mortaliter. Sed in oppositum est: quia si meretur: acceptus est deo: si mortaliter peccat, non est acceptus deo: quae sunt contradictoria. Respondetur: quod secundum absolutam de potentiam, illi actus dationis eleemosinae, & furtum etiam cum gratia, possunt simul stare: quia peccatum mortale, & gratia non opponuntur ex propria natura: sed tantum secundum ordinationem divinam: nec est essentiale peccato mortali facere hominem dignum damnatione: nec essentiale est gratiae reddere habentem acceptum deo ad vitam aeternam: sed haec conveniunt eis ex ordinatione divina: unde hoc actus posset sic replicari ad diversaloca: immo i eodem loco simul tempore facere, ad minus actu interiori voluntatis: & tamen non sequitur necessarium, quod sic facies utrumque, vel alterum eorum sit acceptus, vel non acceptus deo: & non simul acceptus, & non acceptus: & ideo etiam secundum absolutam potentiam dei non potest simul peccare & mereri. Sed nec secundum ordinem institutum, potest quis simul mereri, & peccare: quia hoc includit contradictionem: ut argutum est: & tunc ad rationem conceditur, quod quis posset hic dare eleemosynam, & Romae furari: sed si peccat Romae non potest dare eleemosynam ex gratia: quia ubicumque quis peccat mortaliter: statim definit informare gratiam peccantem: unde si sit

Dub. 3.

N Corpus quolibet potest esse in diversis locis circumscriptivis.

Romæ, & hic: & gratia informet animam suam tantum hic: ita q̄ gratia non replicatur, nihilominus est acceptus ad uitam hic existens, & similiter existēs Romæ: quia ordinauit deus; q̄ quicumque habet gratiam acceptus est illi: & existēs Romæ habet gratiam sibi inhærentem: licet non Romæ: & per consequens est acceptus deo. Si ergo a Romæ peccat mortaliter: in eodē instanti perdit gratiam hic informantem: quia & hoc ordinauit deus, q̄ ubicunq; peccat homo mortaliter, perdit simpliciter gratiam ubicunq; habeat illam: & ita negandū est: q̄ aliquis posset Romæ furari: & hic ex gratia dare elemosinam: quia si furatur Romæ perdit hic gratiam. ¶ Dubitatur quartō contra septimam conclusionem. Nam uidetur, q̄ sacerdos mouens hostiam consecratam sua uirtute naturalis: eadem uirtute moueat corpus christi sub ea contentum, & ita conclusio falsa. Antecedens probatur: quia quicumq; mouet aliquod mobile: mouet etiam omnia illi inseparabiliter adhærentia: nam mouens mouet contētum, & omnia sibi alligata: sed corpus christi inseparabiliter adhæret, siue continetur sub speciebus: ergo mouens species eadem uirtute, mouet, & corpus christi. ¶ Et si dicitur: q̄ uera est maior, quando id, quod adheret est proportionatum uirtuti mouentis: sic autem non est in proposito. Contra, si corpus christi sub hostia est improporcionatum uirtuti mouentis sacerdotis: hoc est tantum propter eius grauitatem ponderantem: sed hoc non: quia uel ibi non est grauitas, uel si est non pōderat: & per consequens non reddi t corpus christi ponderosum. Antecedens patet: quia deus suspendit omnes qualitates corporis, a suis naturalibus actionibus: unde sicut calor corporis non calet: nec siccitas circumstantialiter siccatur: nec humiditas humectatur: ita nec grauitas naturalis in sacramento ponderat. Etiam experientia manifestum est, q̄ non plus ponderat species post cōsecrationem cum omnibus contentis, quam prius ponderauerunt ante consecrationem. Respondeo cum

supportatione, q̄ argumentum hoc cōcludit contra conclusionem: sed posui eam ad imitationem Scot. Ockam, & Petri de Aliaco. Vnde stante diuina uoluntate, quæ uult corpus christi non separari a speciebus: & suspensa naturalij grauitate corporis i eucharistia a suo actu ponderandi, per cuius solam ponderationem corpus christi mobile redditur improporcionatum uirtuti mouenti sacerdotis (non uideo, quin iam corpus christi est proportionatum) quia in nullo resistit mouenti: & per consequens mouetur a sacerdote. Nec impedit, q̄ corpus christi contingenter per actum uoluntatis diuinæ eō iungatur speciebus: quia quicquid coniungitur mobili, siue necessariō, & naturaliter, siue contingenter, & uoluntariē, manēte conjunctione cum mobili: quicquid mouet mobile, mouet etiam coniunctū sibi, si non fuerit improporcionatum: quod si fuerit improporcionatum, nec mobile mouebit manente conjunctione: nec coniunctum per aliud moueretur. Et sic cōtūsus punctus in illo stat. An corpus christi sit proportionatum: quod utiq; uidetur: eo q̄ non est in eo grauitas ponderans. Vnde uidetur conclusio intelligenda esse, diuisis qualitatibus corporis christi in suis naturalibus actionibus, & illo supposito puta, q̄ grauitas corporis christi ponderat quantum naturaliter potest: tunc corpus christi esset mobile improporcionatum uirtuti mouenti sacerdotis, & ita uolo moderari, quod in Can. expositione scripsi. lec. xlvij. ¶ Posset hic dubitari de uirtute uerborum formalium, quam habeant respectu effectus sacramentalis. ¶ Sed hic responderetur, sicut generaliter responsum est de sacramētis dis. j. q. j. q̄ in uerbis nulla est uirtus supernaturalis inficiens, sed est uirtus diuina assiciens, quæ operatur effectum ad prolationem uerborū super materia debita &c. Et p̄ hoc uerba sunt causa sine qua nō, quia sine eis non fieret: trās substantiatio uirtute diuina, quæ sic ordinauit, q̄ nō sine uerbis &c. uult trās substantiari panem in corpus christi. Et tanq̄ de hac questione.

Distinctio

DISTINCTIO. XI.

I autē queritur. Egit magister de eucharistię sacramēto, quantum ad eius institutionē, usum, & ueritatem, in premisis tribus distinctionibus. In hac dist. xj. agit de eodem quantum ad existentię modum, & panis, & uini in corpus, & sanguinem christi conuersionem. ¶ Et colligitur sententia textus in tribus conclusionibus, quę sequuntur. ¶ Prima. Conuersio panis in corpus, & uini in sanguinem sine augmento utriusq;: non formalis: sed a quibuldam substantialis dicit: quæ trāuarijs modis a doct. exprimi inuenitur. ¶ Secunda. Ad cauendum fidei experimentum, sumendi horrorem, ac infidelium irrisionem, sub aliena specie christi corpus, & sanguis consecratur: sub duplici tamē specie, sub quarum utraq; totus christus cōtinetur: ut in Christo animæ, & corporis suscepio significetur: & utraq; natura in nobis tueatur. ¶ Tercia. Non nisi de uino, cui aqua admiscenda est: & de grano frumenti in panem redacti, corpus, & sanguis tale, quale christus habet conficitur: quod tamen nulli intinctum ministrandum esse peribetur. Has materias textus quibusdā additis latius prosequitur. ¶ Circa hanc distinctionem de duobus querendum est. Primō, de ipsa conuersione, per quam corpus domini, & sanguis incipiunt esse in sacramento. Secundō, de materia: quæ ad conficiendum eucharistiam requiritur necessaria.

QVÆSTIO. I.

A I R C A primū queritur utrum substantia panis, & uini in corpus, & sanguinem christi conuersa, maneat cum eisdem sub sacramenti forma. ¶ Premissis notabilibus quoad articulum primum: & subiunctis conclusionibus quoad secundum: mouebuntur ac soluentur.

Arti. i.

Not. i.

quoad tertium. ¶ Quantum ad pri-

mum notandum, q̄ conuersio est transformatio unius in aliud: in quo duo notantur: scilicet desitio unius, & successio alterius. Nam si quid in se, aut in sua natura, ac proprietatibus manet: non conuertitur in aliud: & licet dum albu conuertitur in nigrum: id quod conuertitur, scilicet subiectum albedinis manet: non manet tamen albedo, secundū quam conuertitur. Igitur sine desitione unius: & successione alterius non est conuersio. ¶ Succedere autem est ad desitionem alicuius de nouo incipere esse: aut in esse cōseruari, quō nō inciperet, uel in esse cōseruaret nisi aliud desineret. ¶ Vnde potest describi cōuersio. Est desitio alicuius entitatis positivæ, ad quam sequitur inceptio, uel conseruatio alterius rei: alias non producendę uel conseruandę simpliciter, uel secundū quid. i. quantum ad aliquem modum se habendi. Ex quo sequitur, q̄ cū a. conuertitur in b. non est a. fieri b. Nā aere cōuerso in ignem, aer non fit ignis: sed est aerem desinere, & ignē succedere. ¶ Secundō sequitur, q̄ in rem simpliciter necessariam nihil potest conuerti. Patet: quia quod simpliciter est necessarium: nō incipit nec conseruatur ad desitionem alterius non conseruandum: nisi aliud desineret: quia cum sit necessarium: semper manet immutabiliter, siue aliud desinat, siue nō. Et quo niam solus deus est simpliciter necessarius: sequitur; q̄ in deū non potest fieri conuersio cuiuscunq; creature. ¶ Sequitur tertio, q̄ quęlibet creatura potest per diuinā potentiam in quālibet conuerti: quia potest deus quālibet creaturam destruere: & ad eius destructionem aliam de nouo producere, aut productam conseruare. Et hæc omnia latius declarata inuenies lec. iij. in expo. can. ¶ Secundō notandum: q̄ conuersio est duplex: quæ dā substantialis: quæ dā accidentalis. Accidentaliter est, cū ad desitionē alicuius, incipit, aut conseruatur aliquod accidens, uel accidentaliter habitudo: ut in calefactione aquę, ad desitionem frigiditatis aquę, incipit de nouo esse calor in aqua: & sic conuertitur frigiditas in calorem.

Not. 2.
B
Cōuersio ē duplex.

Gab. Biel n n

re. Similiter aqua frigida conuertitur in aquam calidam sed frigiditas conuertitur simpliciter in calorem, quia simpliciter frigiditas definit, & succedit calor. Sed frigidum conuertitur in calidum secundum quid: quia frigidum non definit simpliciter: res, que est frigida: puta aqua non definit simpliciter: nec aqua calida in casu incipit simpliciter: sed secundum denominationem accidentalem. Definit enim aqua esse frigida: & incipit esse calida. ¶ Sed conuersio substantialis est, dum ad definitionem alicuius incipit esse substantia, quæ prius non fuit: uel conseruatur, quæ prius fuit. ¶ Et dicitur notanter in utraq; diffinitione: ad definitionem alicuius: & non specificat illud alicuius: quia siue sit substantia: siue accidens, quod definit: conuersio dicitur accidentaliter: si terminus, ad quem est accidens, & substantialis. Si terminus ad quem fuerit substantia: conuersio. n. sicut, & mutatio denominatur a termino ad quem. Verum: quia nomina sunt ad placitum: potest etiam conuersio denominari ab utroque termino a quo, & ad quem: & sic oporteret ponere quatuor species conuersionis. Vna, qua accidens conuertitur in accidens. Secunda, qua substantia conuertitur in substantiam. Tertia, qua substantia conuertitur in accidens. Quarta, qua accidens conuertitur in substantiam. de hoc lec. xl. ¶ Conuersio substantialis est duplex. Quædam fit secundum partem eius, quod conuertitur: & eius, in quod conuertitur: & hoc contingit in his, quæ habent materiam communem: ut in generatione substantiali ignis ex ære: aer conuertitur in ignem: non secundum se totum: quia non secundum se totum synecathogorematicè. i. quodlibet sui definit: quia non secundum materiam: materia enim eadem numero manet in utroque, sed conuersio fit secundum formas rei. ¶ Alia fit secundum se, & quodlibet sui, definit esse: & terminus ad quem secundum se, & quodlibet sui recipit esse nouum uel conseruatur in esse præhabito. Et illa conuersio dicitur transsubstantiatio. ¶ Et potest describi se

Cōuer-
sio sub-
stantialis
duplex.

cūdū Ockā, & dñm Petrum de aliādo, supplentē descriptionē. Ockam. Trāsubstantiatio est immediata successio substantiæ, ad aliquod positiuū definitū esse secundū se & quodlibet sui, sub eisdē accidentibus: uel loco eius, quod definit esse. ¶ Dicitur primò immediata successio: quia inter definitionē eius, quod transsubstantiatur: & successione eius, in quod transsubstantiatur: non debet cadere tempus medium: alioquin si aliquid ante certum annos desisset: & in locū eius nūc succederet aliqua substantia: esset transsubstantiatio: quod non conceditur: & forte hoc includere uoluit Ockā in ly successio. ¶ Dicitur successio: quia si substantia aliqua annihilata, alia crearetur non in ordine ad istam annihilatā: non esset ibi transsubstantiatio: quia nulla successio. ¶ Dicitur substantiæ, ad excludendū transaccidentationem. s. dum aliquid conuertitur in accidens. ¶ Dicitur ad aliquid positiuū: quia siue id, quod definit, sit substantia, siue accidens: dum tamen succedit, substantia dicitur transsubstantiatio. Verū Ockā uult dicere, quod requiritur, quod etiā terminus a quo sit substantia. Nam secundū eū transsubstantiatio est tantū inter terminos positiuos, quorū uterque est substantia. Vnde loco illius termini, ad aliquid positiuū, ipse ponit, ad substantiam. Accipit itaq; transsubstantiationē strictius, quam hic diffinitur. ¶ Dicitur definens secundum se, & quodlibet sui propter generationem, in qua genitum non secundū quodlibet sui incipit esse. Manet. n. materia cōmunis utriusque. ¶ Dicitur sub eisdē accidentibus: quia si aliqua substantia in cælo produceretur ad definitionē alicuius in terra: non esset transsubstantiatio: licet huius oppositum teneat Sco. ¶ Additur, uel loco: quia si deus terminum a quo transsubstantiationis destrueret quantum ad se, & omnia accidentia sibi inhærentia: sufficit, quod terminus ad quem succedat in eodem loco. ¶ Sed adhuc notandum, quod transsubstantiatio adhuc accipitur dupliciter. Vno modo communiter: & sic diffinita est. Alio modo strictius: & tunc prædicte diffinitioni addatur

Diffini-
tio tran-
substan-
tiationis.

Not. 3.
D
Transub-
stantia-
tio du-

placiter accipit. primo & principaliter intenti a conuertente: ut sic dicatur. Transsubstantiatio est immediata successio substantiæ primo & principaliter intenti a conuertente, ad aliquod positiuū &c. ut prius. ¶ Dicitur autem principaliter intenti a conuertente, quod non intenditur: quia coniunctū alteri intento: sed tenderetur tanquā terminus conuersionis, si esset per se ab alijs separatū. ¶ Cōsequenter supponitur, quod facta consecratione panis sub speciebus panis est uerū corpus christi: tale, quale est in sua naturali cōsistentia pro tempore: hoc est modo tali quale est ad dexterā patris: uiuū, immortale, gloriosum, coniunctū deitati, cū omnibus qualitatibus, & accidentibus sibi inhærentibus. Si autem fuisset facta consecratio in tri-duo mortis: fuisset tale corpus, quale in-cuit in sepulchro. s. ex ægue, & ex anime: sed coniunctū deitati. Suo modo de sanguine sub speciebus uini: de quo lect. xxxvii. Et dico notanter: corpus tale non tantum: quia non est in sacramento. quā-tūcum ibi non sit extensum, nec circumscriptiue: ut priori distinct. ta-ctum est. ¶ Quarto notandum, quod corpus potest tripliciter accipi, cum loquimur de corpore christi. Vno modo ut est genus subalternum prædicamenti substantiæ. Secundo, ut est species prædicamenti quantitatatis. Tercio, pro altera parte compositi substantialis. s. pro illo, quod immediate subiicitur foris specificæ: siue sit materia nuda: siue materia organizata: siue compositum ex materia & forma non specificata secundum ponentes plures formas substantiales in eodem individuo. De quo latius uide lect. xlii. Et illo tertio modo pro eodem capitur corpus humanum, & caro. Vnde indifferenter dicitur, quod homo componitur ex corpore, & anima, & ex carne, & anima ut in symbolo Athanasi. Si cut anima rationalis, & caro unus est homo. Tertio modo hic accipitur. Vltimo memorandum, quod (ut tangit magister) olim plures fuerunt opinio. de quibus, de quibus habes in lec. xl. in principio. ¶ Cōcl. 1. ¶ Quantum ad secundum articulum est prima conclusio. Substantia panis in

consecratione sacramenti eucharistiæ transsubstantiatur in corpus christi: & partes eius primo, & tertio modo accipitur: accipiendo transsubstantiationem substantiationē, panis transsubstantiatur in omnia, quæ ad definitionem panis, incipiunt esse sub speciebus panis: & ibi incipit esse totus homo christus, qui est corpus primo modo: ut est species substantiæ: & per cōsequens caro, quæ est corpus tertio modo: incipit etiā esse humanitas christi, & anima, quæ est pars corporis primo modo. Incipitq; ibi præsens esse sanguis, & ceteri humores substantiales: ergo in omnia illa conuertitur. Tenet consequentia ex quid nominis conuersionis largè acceptæ. Non autem fit conuersio in deitatem: licet uerissimè sit ibi: quia non incipit esse ibi: cum ipsa nullibi incipit: sed semper est ubiq;. ¶ Secunda conclusio. Accipiendo conuertitur largè, proportionabiliter sicut transsubstantiari licet panis substantia in accidentia corpori christi in existentia non transsubstantiatur: tamē in ea conuertitur. Probatur cōclusio pro prima parte: quia transsubstantiatio etiā largè non dicitur, nisi respectu substantiæ tanquā termini ad quem. Secunda pars probatur: quia ad definitionem substantiæ panis, sub eius speciebus incipiunt esse accidentia corporis christi, & anime eius: ergo in ea conuertitur substantia panis. Tenet consequentia ex diffinitione conuersionis posita in primo articulo. ¶ Tertia conclusio. Accipiendo transsubstantiationem propriè, siue strictè: substantia panis dū ritè consecratur, transsubstantiatur tantū in corpus christi tertio modo: hoc est in solam carnem christi: ut est proximum perfectibile ab anima intellectiua. Probatur conclusio: quia solū transsubstantiatur in id, quod primò, & principaliter a conuertente intenditur: & non ut alteri coniunctū: & hoc est id, in quod conuerteretur, qualitercūq; corpus christi se haberet in naturali cōsistentia. Illud autem lolum est corpus christi: tertio modo: & non ut includit animam sanguinē, aut accidentia: quia

Cōcl. 2.

Cōcl. 3.

G
Substan-
tia pa-
nis, & ui-
ni non
manet
cū cor-
pore
christi.

omnibus illis semotis a carne christi in sua naturali existentia, adhuc fieret transsubstantiatio in carnem, seu corpus illo modo: & in nullum prædictorū: ut supra articulo primo tactum est: ergo conclusio uera. Similiter potest responderi de conuersione. Et illa, quæ sic ibi sunt ad uerborum prolationem, puta per se, & primò, dicuntur inesse ex ui conuersionis, & trāssubstantiationis.

Cetera, quæ ibi sunt dicuntur ibi esse per cōcomitantiā: omnia tamē sunt ibi uerē, & realiter. de quo uide latus lect. xl. clarius lect. liii. & lect. xlii. ¶ Quarta conclusio responsiua ad quæsitum. Substantia panis, & uini conuersa in corpus, & sanguine christi non manet cum eisdem sub forma sacramenti. Probatu r cōclusio aucto. cōstitutionis ecclesiæ: de summa trin. & si. ca. firmiter. ubi dicitur: trāssubstantiatis pane in corpus, & uino in sanguinem, potestare diuina. Ad idē adducuntur multæ auctor. sanctorū lect. xl. circa princip. Ex quibus habetur; q̄ panis cōuertitur, trāssubstantiatur, & cōmutatur in corpus christi: secundū q̄ dictū est in tribus conclusionibus præmissis. ¶ Ex quo sequitur, q̄ substantia panis non manet: nam nihil, quod transit cōmutatiū, uel conuertitur in aliud manet in sua natura: sed panis conuertitur &c. ergo non manet. Tenet consequētia: & maior nota: quia quod transit, nō manet: sed id, quod transit: quicquid autem conuertitur in aliud substantiāliter, transit in aliud secundum suam substantiā: ergo non manet secundū suam substantiam: hoc etiā patet ex quid nominis conuersionis. ¶ Quantū ad tertium articulū est primū dubiū: quibus uerbis hæc conuersionis panis in corpus, & uini in sanguinem christi, uerē, & apte exprimitur: & de hoc latus uide lect. xlix. Sed breuiter, & summarie nota duas regulas. Prima, q̄ omnis propositio a sūmmatiua de rigore, seu proprietate sermonis esse falsa, in qua termini significātes panem, & uinum, & corpus christi ponuntur in nominatiuo casu: nisi equiualear alteri propositioni, aut resoluantur in aliam: in qua alter dictorum po-

nitur in obliquo. quod additur propter illam, & similes. Panis est, ex quo fit corpus christi. Et quod dictū est: ueritate habet cuiuscūq; temporis sic copula. Vnde omnes illæ falsæ sunt de rigore uerborū: panis est corpus christi, quod est panis, est, fuit, erit, seu potest esse corpus christi. Similiter iste, quod est panis: seu quod fuit panis, quod erit panis, qd̄ potuit esse panis, est, uel fuit corpus christi. ¶ Secunda regula: uera est propositio, in qua terminus a quo. i. panis aut uinum exprimitur per ablatiuum cum præpositione in, uel de importante ordinaem; secus si importaret materiā: aut terminus ad quem. i. corpus uel sanguis christi: per accusatiuū cū præpositione in, certē sunt de rigore falsæ: ut istæ ueræ sunt. Ex pane fit corpus christi: de uino fit sanguis christi. Si ly ex, uel de importat circumstantiam ordinis destinationis substantiæ panis, aut uini ad præsentia corporis, aut sanguinis: ut fit sensus. post destinationem substantiæ panis, aut uini: incipit præsentia corporis christi. Si uero ex uel de diceret circumstantiam materiæ: sicut cum dicimus anulus fit ex auro: quod est dicere anulus sit ex auro tanquā ex materia manente in eo, sic est falsa. Similiter uera est hæc: panis aut uinum transit, conuertitur, uel transsubstantiatur in corpus christi: uinum in sanguinem. Cum enim in hac conuersione nihil aliud intelligi debet: nisi q̄ ad prolationem uerborum sacramentalium simpliciter desinit esse substantia panis, & uini: & corpus, & sanguis christi incipit seu fit præsens speciebus panis, & uini. Omnes propositiones, per quas hæc conuersionis exprimitur: & solæ tales ueræ sunt, præter quas significatur desinitio substantiæ panis, aut uini: & præsentia corporis christi, aut sanguinis succedens ex diuina ordinatione illi destinationi: & de hoc latus uide lect. xlix. ¶ Secundo dubitatur; quomodo hæc conuersionis potest dici transsubstantiatio: cum non sit ad substantiam corporis christi: uel de nouo producenda uel conseruanda: sed tantū ad præsentia localē sub-

Dub. 2.
I
Quo-
modo hæc
conuer-
sio di-
specie

est tran-
substan-
tiationo.

speciebus panis: & ita magis deberet dici translatio saltem ratione termini ad quem. Respondeo breuiter: q̄ proprie dicitur transsubstantiatio: tam ratione termini a quo: quam etiam ratione termini ad quem. Ratione termini a quo: quia in hac conuersione desinit esse simpliciter substantia termini a quo, quoad materiam, & formam. Et quātum ad terminum ad quem: quia est ad productionem seu conseruationem substantiæ corporis, & sanguinis christi sub istis speciebus. Nam si corpus christi nō esset in rerum natura: ad prolationem uerborum formalium corpus christi de nouo produceretur sub istis speciebus. Sicut generatio dicitur mutatio substantialis: quia producit noua substantia: in loco substantiæ corruptæ, & non localis. Sic etiam: quia corpus christi præexistit conuersioni: est tamen conuersionis substantialis: quia est ad conuersionem substantiæ corporis christi in loco panis desinitis: immo ut Sco. dicit: ubicūq; produceretur noua substantia: uel præexistens conseruaretur: ad destinationem alterius substantiæ esset substantialis conuersionis: licet illa secundū modū loquendi Ockā non diceretur transsubstantiatio: quia secundum eum transsubstantiatio connotat præsentiam substantiæ desinentis. Vnde secundum eum transsubstantiatio duo connotat in termino ad quem. scilicet successione substantiæ eius quantum ad nouam productionem: uel conseruationem ad destinationem termini a quo: & hoc principaliter connotat. Secundo connotat successione in eodem loco, in quo præfuit terminus a quo: quia in hac conuersione intelligere possumus duos terminos ad quem: scilicet substantiam corporis christi: & eius præsentiam sub speciebus panis: & ratione primi termini dicitur transsubstantiatio principaliter: non ratione secundi: licet & illud secundum connotet nomen transsubstantiatio secundum Ockam, Dub. 3. non secundum Sco. de hoc lec. xl. ¶ Tertio dubitatur cōtra hoc, quod dictū est in Quæstione declaratione primæ conclusionis: q̄ panis non conuertitur in deitatem: pro eo, q̄

ad panis destinationē nō incipit esse deitas cōuertit sub speciebus panis. ¶ Contra: licet deitas in deitate non incipit esse simpliciter ibi, quæ tē, solūtur.

modo. s. ut unita humanitati christi, quomodo non esset ibi, si panis ad cōsecrationē non desisset. ¶ Respondetur; q̄ in deitate nihil potest transsubstantiari, uel cōverti: quia conuersionis dicit successione termini ad quem: & successio aliquam mutationē in termino a quo, & ad quem: capiendō mutationē largē. Nunc autē in deitatem nulla cadere potest mutatio. Quod n. deitas in sacramento est, ut unita humanitati christi: & nō sic esset ibi: nisi in ordine ad destinationem substantiæ panis: hoc non est per mutationē deitatis: sed corporis christi: quod ibi incipit esse præsens, ubi prius non fuit præsens: & ideo cōuersionis in corpus christi nō in deitate: quæ semper præsens est humanitati ubicūq; fuerit humanitas. Et si hoc non satis intelligit in quid nominis successione: addatur per sui mutationem.

¶ Quarto dubitatur, utrum transsubstantiatio, de qua hic agitur: fiat successiue aut in instanti. Et uideatur, q̄ successiue: quia fit ad prolationem uerborū, quæ non potest fieri nisi successiue. Respondetur in expo. ca. le. xlij. q̄ conuersionis illa fit instantaneē. i. rota simul. Vnde in primo instanti non esse uerborum, panis desinit: & corpus christi præsens ē speciebus panis uirtute diuina, quæ nulla indiget successione in suis actionibus. Nec uerba prolata aliquid efficiunt: quæ successiue proferantur: nisi q̄ ad prolationem eorū deus signo per se instituto assistens operatur. Requiritur autē uerborum prolatio ex institutione christi: ut præuia, non ut concomitans. Vnde pro nullo instanti esse uerborum est ibi corpus christi: sed cessantibus uerbis, in primò non esse eorū, est ibi corpus christi: & ideo immediate succedit: nam inter primū non esse uerborū, & primū esse corporis christi, nullum est mediū instans: sicut nec inter destinationem panis, & præsentia corporis christi. Vnde unum, & idem instans est primum non esse prolationis uerborum: & primum non esse panis: & primum

Dub. 4.
L
Vtrum
transub-
stantiatio
fiat suc-
cessiue,
an in in-
stanti.

sanguinis expressum. Probatio de consec. dist. 11. in sacramento. Item ex facto christi mentu id ostendi potest. Nam christus consecit in liquore uini: quod uinum tanquam materiam consecrationis sanguinis instituit. patet ex uerbis eius Marci xiiii. & Luc. xxii. Acepto calice dixit: dico uobis non bibam de generatione uitis, donec regnum dei ueniat. Simile habetur in Mat. Ex quo patet: quod nec in uino artificiali: aut de pomis, aut pyris expresso: nec in uino botris incluso, nec in agresto: nec in ballamo secundum Pet. ubi sup. art. v. licet dicatur uinum engaddi: sed in uino uernatiano: graeco: cretensi, quae sunt uina proprie dicta: potest fieri consecratio: nec de clareto, si species uini immutata est: nec in aceto pfecto: cum tunc non sit uinum: sed si tendit ad acedinem secundum Pet. de palu. uera de aceto distinguit Alexa. ut in lect. xxxv. legata. In multo tamen expresso: licet nondum defecato potest fieri consecratio.

Cocl. 5.

Quinta conclusio. Admixtio aquae uino in calice requiritur de ministris: non de sacramenti necessitate. Probatur: quia minister consecrans si aquam miscere scienter negligit: mortaliter peccat: licet uere conficiat: nisi formam modo heresim introducere conaretur. Probationem horum require lect. xxxv. Quatum ad articulum tertium dubitatur primum: utrum certa panis, aut uini quantitas sit determinata: qua maior una uice, seu una consecratione consecrari non possit. Respondetur, quod non est determinata certa quantitas panis consecrandi. Vnde tantum sacerdos consecrare potest: quantum habere potest praesentem; & ad quantum determinate dirigere uolet suam intentionem. Vnde existens in ecclesia non potest consecrare panem in foro: nec uinum in cellario: licet aliqui teneant, quod duraxat tantum consecrare potest: quantum ad usum fidelis populi sufficere potest: de quo ubi sup. lect. xxxv. Secundo dubitatur de qualitate panis consecrandi: an tantum in azymo: an etiam in fermentato consecratio: quia fieri possit. Respondetur, quod de utroque potest fieri consecratio: quia etiam utroque Romana eccle-

Arti. 3.

Dub. 1.

si uisus est in hoc sacrificio ex certis causis: licet non tantum in azymo. de quo lect. xxxiii. in expo. canonatus disputatur. Tertio dubitatur: utrum aqua uino admixta in sanguinem christi conuertitur. Respondetur, quod aqua uino admixta primo conuertitur in uinum: & ita totum conuertitur in sanguinem christi: aqua autem si nondum esset in uinum conuersa, dum sacerdos consecrat, non conuertitur in sanguinem: debet ergo sacerdos paululum aquae & in modica quantitate temperatum, & in principio misce uinum in calice apponere: ut certus sit de conuersione aquae in uinum: & ut statim conuertitur postea aqua in uinum: de quo latius lect. xxxv. Quarto dubitatur: quia dictum est, quod aqua non conuertitur in sanguinem christi: immediatum sed prius in uinum conuertitur: & tunc uinum, quod in se conuertitur aquam, conuertitur in sanguinem. Quid ergo fieret de aqua, si tempore prolationis uerborum consecrationis, calicis nondum fuisset conuersa in uinum. Respondetur, ubi sup. quod si aqua fuisset tantae quantitas, quod uinum in se conuertisset, si non fuisset facta consecratio: tunc alterabit species uini remanentes usque ad instantem corruptionis uini, si non fuisset uinum conuersum. Et in eodem instanti sub qualitatibus de nouo introductis: deus creat nouam aquae substantiam, & desinit esse sanguis christi. Si uero tam modica fuerit aqua, quod uinum eam in se conuertisset: si non fuisset conuersum tunc in instanti corruptionis species uinaeque, forma aquae corrumpitur & in materiam aquae introducit formam uini: & saluaretur ibi, donec species uini de nouo introducat iterum corruptetur. Non tamen sub illis speciebus inciperet esse sanguis christi: sub nullis enim speciebus incipit esse sanguis: nisi sub speciebus illius uini, super quo prolata sunt consecrationis uerba. Nam & si modicum uini post consecrationem adderetur speciebus uini conuersi: non conuerteretur illud in sanguinem: sicut aqua benedicta addita aquae benedictae fit benedicta cuius causam requirit loco alleg. ubi & habes; quod licet sacerdos sumens calicem, in quo aqua nondum fuisset

Dub. 2.

remanet sine subiecto: quae realiter franguntur in partes certo significationis mysterio. Significant enim tres partes fractionis triforme corpus christi: cuius una pars iam surrexit beatifice regnans cum christo: alia ambulat in terra: tertia quiescit in sepulchro. Secunda conclusio. Quod sacerdos gerit in altari: recte laeticium, seu immolatio dicitur: quia illius unici sacrificii in cruce immolati memoria iteratur. Tertia. In augmentum charitatis: & medicinam quotidianae infirmitatis, secure quotidie sumitur ab eo, qui post satisfactionem pro praeteritis affectibus subtrahit a peccatis. Patet declaratio in textu. Circa hanc distinctionem quaeruntur duo. Primum de accidentium substantia actione, & passione. Secundum de sacramenti fructu, & eius frequentatione.

in uinum conuersa, & postea in sanguinem licet solueret ieiunium naturae: non tamen impediretur ab iterata celebratione non propter inuincibilem ignorantiam.

Quid de aqua artificiali addita.

Et nota, quod aqua admiscenda non debet esse aqua artificialis rosacea, uel similibis: sed aqua elementaris: ut habet Paulus ubi supra. ueruntamen si aqua talis admisceretur: diceretur de illa sicut de elementari: si prius fuisset conuersa in uinum, quam perficeretur consecratio: uinum, in quod conuersum esset per consecrationem, transubstantiaretur in sanguinem. Si aqua artificialis admixta non conuersa fuisset in uinum ante consecrationem, dicitur sicut de aqua elementari: quoniam sicut admixtio aquae non est de necessitate sacramenti: ita nec impedit sacramenti consecrationem, si alia admisceretur. Si quaeritur, numquid sufficit, si aqua uino sit admixta in dolio, aut cyatho, aut per pluuiam: dicitur quod non: quia admixtio illa est sacramentalis: ideo non debet fieri antequam mysteria, & preparatio ad ea inchoentur: ut dicitur Alexa. Secus enim faciens, aut omittens: licet ceteris ritibus peractis perficeretur sacramentum: peccaret tamen grauius celebrans. Satis concordat praedictis Alexand. par. iiii. q. xl. Palud. dist. xi. sanctus Thom. & Bonauent. uterque dist. xii. Et tantum de illa quaestione.

Dub. 4.

Nulla substantia addita eucharistiae conuertitur in corpus, aut sanguinem.

DISTINCTIO XII.

I autem quaeritur. Postquam magister egit de his, quae respiciunt sacramenti ueritatem: scilicet eius institutione, usu, correctione, ueritate, ac existentia corporis: modo consequenter in hac dist. agit de accidentibus remanentibus: de ipsis scilicet speciebus, & earum subsistendi modo: ac de his, quae circa hoc sacramentum sunt. In fractione, & partium significatione, oblatione, & frequentatione. Et colligit sententia rextus in sequentibus tribus conclusionibus. Prima. Accidentia siue species post consecrationem

remanet sine subiecto: quae realiter franguntur in partes certo significationis mysterio. Significant enim tres partes fractionis triforme corpus christi: cuius una pars iam surrexit beatifice regnans cum christo: alia ambulat in terra: tertia quiescit in sepulchro. Secunda conclusio. Quod sacerdos gerit in altari: recte laeticium, seu immolatio dicitur: quia illius unici sacrificii in cruce immolati memoria iteratur. Tertia. In augmentum charitatis: & medicinam quotidianae infirmitatis, secure quotidie sumitur ab eo, qui post satisfactionem pro praeteritis affectibus subtrahit a peccatis. Patet declaratio in textu. Circa hanc distinctionem quaeruntur duo. Primum de accidentium substantia actione, & passione. Secundum de sacramenti fructu, & eius frequentatione.

QVAESTIO I.

IRCA primum quaeritur: An utrum accidentia, quae sine subiecto subsistunt in eucharistia: agant & partiantur tanquam subiecto inherencia. Tribus articulis quaestio terminabitur: terminorum declarationibus, quo ad primum: conclusionum subiunctionibus, quo ad secundum: & dubiorum solutionibus, quo ad tertium. Quantum ad articulum primum, supponitur, quod per accidentia eucharistiae nihil aliud intelligitur, nisi qualitates sensibiles, quae apparent post consecrationem in loco, ubi fuerat panis, uel uinum: ut sunt color, sapor, odor, ac ceterae qualitates tangibiles, & sensibiles. Et dico qualitates: quia teneo, quod solum duo praedicamenta ponunt in numerum, id est important res realiter distinctas. Nam omnis res substantia est, aut qualitas: quia omnis res est substantia aut accidens secundum philosophum. Omne autem accidens est qualitas: non enim pono quantitatem esse accidens distinctum a re quantitate: neque relationem a rebus absolutis: ut habitum est supra dist. x. Et pariformiter de respectibus

Arti. x. Sup. r. Quae sint accidentia eucharistiae.

extrinsecis sex predicamentorum creatorum. Vnde sequitur, qd transiente panis, uel uini substantia, non manet quantitas panis, quia quantitas panis est substantia panis: non potest autem idē transire, & manere. Manet autem quantitas: sed non illa, qd fuit panis: sed ea, qd fuit accidentiū. Manentibus enim accidentibus, quantitas eorum manet: cum quantitas accidentium nihil aliud sit, quam accidentia habentia partem extra partem secundū extensionem. ¶ Secundō supponitur; qd accidentia sensibilia quæ fuerunt in pane: eadem numero manent post consecrationem. Illud patet satis per experientiam: & probatur lec. xliiij. Eadem enim apparent post consecrationem, quæ ante: & sensus circa obiectum propriū nō decipitur. Et licet multa ibi sint quæ nō apparent, scilicet corpus christi, & sanguis cum accidentibus proprijs: ea tamen, quæ apparent, tāquam propria obiecta sensus, qualitates. s. sensibiles eadem, quæ fuerunt ante consecrationē uerē ibi sunt. Vnde in legenda matutinali, de uenerabili sacramento legitur. Accidentia sine subiecto in eodem (s. sacramento) existunt, ut fides locū habeat; dum uisibile inuisibiliter sumitur aliena specie occultatum. Et sequitur ad propositum. Et sensus a deceptione immunes reddantur, qui de accidentibus iudicant sibi notis. hæc ibi. Non autem esset sensus immunis a deceptione, si non essent eadem accidentia post, sicut ante: cum sensus iudicet esse eadem. ¶ Tertio notandum: qd licet duæ sint opinio- nariæ de quantitate extensionis: an sit accidens quoddam quanto inherens distinctum a substantia, & qualitate: quarum motiua cum suis solutionibus hinc inde habet lect. xliiij. in expo. ca. tñ opinionem negantem quantitatem esse tale accidens distinctum a re quantā: tanquam magis fundatam sequens. Consequenter nō. qd accidentia in eucharistia apparentia, quæ intelliguntur per species panis: aut sunt in substantia tāquam in subiecto. Nam non sunt sic in qualitate: quia ipsa sunt qualitates sensibiles: sed una qualitas sensibilibus non est in a-

Sup. 2. B
Accidētia pāis eadem numero manent post cōsecrationem.

Sup. 3. Opiniones de quantitate:

lia, neq; in seipsa: ergo si nō sunt in substantia, in nullo subiecto sunt. Non. n. in quantitate. hæc enim, uel est realiter substantia, uel qualitas: nec potest aliud subiectū assignari: unde sequitur, qd probato, qd non sunt in substantia: satis probatū est, qd non sunt in subiecto. ¶ Quarto notandum: qd actio accidentis potest esse triplex. una respectu substantiæ generandæ: alia respectu cognitionis causandæ, quæ secundum aliquos dicitur actio exemplaris: tertia respectu accidentis realis in passum producendi. Et de prima actione est duplex opinio. Vna: qd respectu substantiæ producendæ, uel corrupendæ accidens nullā habet actionem: nec ut causa secunda principalis: nec ut instrumentalis. Alia tenet oppositum; qd accidens est uerē causa partialis: tamen respectu substantiæ. quarum opinionum motiua habet lect. xlv. Similiter dupliciter potest intelligi qstio quantum ad quantum de actione, & passione naturali, uel miraculosa, & supernaturali. ¶ Quinto supponit, qd nulla transmutatio acquisitiua fieri potest a causa naturali nisi in subiecto præsupposito: quia nisi sic creatura posset naturaliter creare: consequens negatur ab omnibus. & probatur consequentia: quia in hoc solum differet creare a facere: qd id, quod creatur, non fit, nec educitur de potētia materiæ: quia creare est aliqd de nihilo producere. Facere autem dicit omnem rei productionem generaliter, siue de potētia materiæ, siue de nihilo: ideo quicquid producit aliquid, & non de subiecto, creat. Sed de transmutatione deperditia dubium est: quia tenet Ockam; qd causa naturalis potest annihilare: licet non creare: de quo lect. xlv. ¶ Quantum ad secundum articulum est hæc conclusio prima ad suppositum responsiua. Accidentia panis, & uini post consecrationem manentia: per se sunt nulli subiecto inherētia. Probatur conclusio, quia post consecrationem non inherēt accidentia: declaratum est in præcedenti articulo. nec substantiæ: quia non substantia panis, nec uini: quia illa non est post consecrationem: cum per

Sup. 4. C
Actio accidentis triplex.

Sup. 5.

Arti. 1. Cōcl. 1. D
Accidētia pāis & uini sūt in eucharistia.

consecrationem conuersa est in corpus, & in sanguinem christi. Nec substantiæ corporis christi: tum quia accidentia nō migrant de subiecto in subiectum: tum quia neq; afficiunt, neq; denominant corpus christi. Corpus enim christi neque est, neq; dicitur album, rotundum &c. per accidentia ibi remanentia. Nec aeri circumstanti: quia hic est locus specierum: locus autem non est subiectum locati: nec potest assignari alia substantia, cui inherēt: & de hoc latius lect. xliiij. ¶ Secunda conclusio. Species sacramentales respectu passu extrinsecus applicati, habentis subiectum transmutabile: habeat eandem uim agendi separate: quam habent, si substantiæ panis, & uini forent coniunctæ. Et conclusio habet ueritatem de qualibet triū actionum supra mentionatarum: nam possunt agere ad corruptionem substantiæ: ut si musca caderet in calicem. Item ad generationem guttularum ex aere circumstante: si species essent congelatæ, & stibz calidē illatæ: sic possunt uideri, gustari, odorari ita separatæ sicut coniunctæ. Similiter ita producere calorem, aut frigiditatem, uel humiditatem in aerē circumstantem: sicut si panis substantia nō esset conuersa. ¶ Et dicitur notāter in passum extrinsecus applicatum, habens subiectum transmutabile: quia utriusque species in se inuicem agant, & a se patiantur: puta humiditas a calore, & sic de similibus: uel in species extrinsecus missas: statim dicitur: & de hoc lect. xlv. ¶ Tertia conclusio. Nulla transmutatio passiuā acquisitiua nouæ formæ in speciebus separatis panis, & uini, fieri potest naturaliter a causa naturali. Probatur: quia causa naturalis non potest producere aliquid posituum, nisi in subiecto præsupposito ex ultima suppositione primi articuli. Sed nullum est subiectum deferens terminos huius transmutationis in speciebus: cum ipsæ sint sine subiecto: nec una subijcitur alij: ut dictū est: ideo conclusio uerā, ut si ibi producitur noua qualitas ista reatur: quia de nihilo producitur, id est non de potētia subiecti: cum nullum ibi sit subiectum. Si quæ

Cōcl. 2.

Cōcl. 3.

E
Trāsmutatio passiuā specierū acquisitiua fieri potest i speciebus pāis i eucharistia.

ritur, quid de quantitate, & motu locali, dicitur secundum opinionem, quam teneo: qd quia quantitas non distinguitur a re quanta: nec motus a mobili, & loco: per agēs naturale potest fieri mutatio ad quantitatem. s. rarefactio, uel condensatio specierum: similiter & motus localis earundem: sed per has transmutationes non acquiritur noua forma: sed fit tantum motus localis partiū uel totius. ¶ Si uero teneretur alia opinio contraria: tunc diceretur de mutatione ad nouam quantitatem, sicut de mutatione ad nouam formam: sed de mutatione locali diceretur consequenter; qd posset fieri causa naturali: quia ibi esset subiectum motus acquirendi, puta species ipse mobilis. Nam secundum illam opinionem motus est subiectiue in mobili. de hoc latius lect. xlv. ¶ Quarta conclusio. Omnes effectus (quos agēs naturale sufficienter præsens speciebus eucharistiæ posset in eis, si in essent subiecto producere) efficit in illis deus supernaturaliter, & immediate. Probatur, quia talis effectus ad præsentiam: causæ naturalis producitur: ut docet experientia: nā præsete calore aeris calefiunt. p̄sente frigefactione frigescit &c. & tñ non a causa naturali p̄sente ex conclusio ne tertia: ergo a causa supernaturali, quæ deusest. Et hoc quidem ea uoluntate, quæ eucharistiam instituit: & eam in ecclesia frequētari disposuit: siue antiquo, siue nouo miraculo, ne in iacturam meriti fidei experientia sumeretur: de quo lect. xlv. ¶ Quantum ad articulum tertium est primum dubium: utrum species eucharistiæ in se inuicem possint agere; puta calor remittere humiditatem, uel immutare colorem, siue saporem. Respōdetur, qd non duplici ratione. Vna quia accidentia eidem subiecto inherētia præcisē: cum non sunt ad inuicem contraria: non agunt in se: quia actio realis qualitatū sensibilibus hinc ratione contrarietatis. Secunda: quia nihil possunt producere sine subiecto: sed alteratio, qd in eis fit: illa fit a deo secundum mentē quartæ conclusionis. Sed di. quid si particula consecrata intensē frigida mittit

Cōcl. 4.

Arti. 3. Dub. 1. F
Species sacramētales in se non agunt.

ti studentes primo fructus bimbembrant ramusculos subadidentes. Vnde quia eu-
charistia principaliter instituta est in sa-
crificium, & in cibum: & ideo omnem
fructum sacrificij, omnemq; fructu spi-
ritualis cibi affert dignè sumēti, de quo

Not. 2. **l**ate uide lect. lxxxv. in expo. can. ¶ Pro-
uo secundo notandum; q; sicut omnes
ue. resta. oblationes, & sacrificia figura-
bant figuratiter unicum christi sacrifi-
cium per christum in principio noue le-
gis patri in ara crucis oblatum: & in cu-
ius uirtute populo profuerit: ita in isto
perfectissimo sacrificio crucis unico ha-
bemus perfectè, quæcunque lex naturæ
uel Moysaica suis sacrificijs congru-
lit imperfectè: scilicet peccatorum re-
missionem, gratiæ collationem, & glo-
riæ participationem. Et licet simul obla-
tus est christus in cruce in aperta carnis
effigie: offertur tamen idem in altari
quod uide uelatus in panis, uiniq; specie:
non quidem quantum ad ea, quæ penā
important: sed quantum ad finem sacri-
ficij, q; ē placatio offensę patris: & im-
petratio æternæ salutis: & ideo iuxta se-
cundam conclusionem textualem uere
sacrificium dicitur: quia idem an. eucha-
ristia offertur, qui in cruce immolatus
est, & ad eundē finem, de quo lec. lxxxv.

Not. 3. **l**arius. ¶ Tertio notandum, q; sacramen-
tum illud nedum est sacramentum: sed
Euchari- etiam cibum, potusq;: animæ spiritualis
stia fru- secundum illud Ioan. vj. Caro mea ue-
ctificat, re est cibus: & sanguis meus uere est po-
ut sacri- tus: & ideo in pane, & uino: quo perfe-
ficium; sta refectio corporis quotidie adhibe-
& ut ci- tur: & in uita corporali sustentamur, cō-
bu. fortamur, & roboramur: institutum est:
ut per hoc perfecta refectio spiritualis
nobis significetur, de quo lect. xxxv. &
lij. ubi & agitur cur sub duplici specie in-
stitutum est. ¶ Quarto supponantur hic,
quæ supra dist. x. q. j. dicta sunt de qua-
druplici mādūcatione: & ea. dist. q. ij. de
digna, & indigna sumptione. In propo-
sito quæstio tantum intelligenda est de
frequentatione huius sacramenti sumē-
tium non indignè: quoniam, sicut non
est, nec semel indignè sumendū, ita mul-
to magis non est indignè frequentan-

dum. ¶ His breuiter præmissis quoad ar-
ticulum primum, sequuntur conclusio-
nes quoad articulum secundum. ¶ Prima.
Sacramentū eucharistiæ in ratione sa-
cramenti, non tantum prodest his, a qui-
bus sumitur: sed etiam alijs pro quibus
offertur. Paret: quia præces ecclesiæ
non sunt frustra. Exaudit enim sponsus
sponsam suam: christus scilicet ecclesiā sed pro
sed sacrificium illud, etsi specialiter
offertur pro offerente, & sumente: ni-
hilominus tamen, & per tota uniuersali
ecclesiā quantum ad omnes sui partes
per particulas diuisi sacramenti signifi-
catas. Pater hoc clarè in orationibus sa-
cro canoni insertis, ubi dicitur. In pri-
mis, quæ tibi offerimus pro ecclesiā tua
sancta. & sequitur pro papa & c. & omni-
bus orthodoxis, & ueræ fidei cultorib;.
de quo in expo. cano. lect. xxij. & seq.
Nec solū fructificat in bonis, & iustis:
sed etiā in peccatoribus, pro quibus of-
fertur, ut a peccatis conuertantur. Vnde
de beatus Tho. dist. præsentis. q. v. ar. ij.
Eucharistia in quantum est sacrificium,
habet effectum etiam in alijs, pro qui-
bus offertur: in quibus non præxigit
uitam spirituales in actu: sed in potentia.
¶ Secunda conclusio. Singulos figuratum uere. resta. sacri-
ficiorum fructus affert eucharistia: & ho-
rum maiores pro quanto est unicus sacri-
ficij in cruce oblatus memoria. Probat
cōclusio: quia efficacior est ueritas, quā
figura: ideo maior fructum affert. ¶ Sūt
autem hi fructus in genere quatuor: si-
cut quatuor genera sacrificiorum ue. re-
sta. Nam hostia pro peccatis oblata fue-
rat ad peccati expiationem. Hostia paci-
ficorum ad pacis stabilitatem. Holocau-
stum ad internam cum deo unionem. Et
iuge sacrificium, ad gratiarum actionē:
ut in lect. lxxxv. latius declaratur. Vnde
breuiter: quicquid saluator noster me-
ruit, se ipsum offerens in cruce generali-
ter pro omnibus: tam in remotione ma-
li, quam in collatione boni, uiatoribus,
purgandis, beatis hoc sacrificio applica-
tur particulariter singulis. Sic enim orat
sacrificans in canone. Vt omnes ipsum
participantes omni benedictione cele-

Arti. 2.
Cōcl. 1.

Cōcl. 3.
D
Euchari-
stia ani-
mā nu-
trit, ut
cibus,
& robo-
rat.

Cōcl. 4

Cōcl. 2.

Fructus
quatuor.

sti, & gratia repleantur. Hinc ecclesia
ordinauit tā uaria officia pro uarijs im-
petrandis, spiritualibus, & temporalibus
bonis, malisq; remouendis: & hoc tam
uiatoribus, quam purgandis, quam etiā
beatis pro gratiarum actionibus referē-
dis: prout congruit uarijs ecclesię mem-
bris: ut in loco statim supra allegato.

Cōcl. 3. ¶ Tertia conclusio. Eucharistia in quan-
tum cibum animam nutrit, & roborat: re-
stituat deperdita, & restaurata augmen-
tat. Probat: quia cibus ille uiuificat.
Vnde Ioan. vj. Qui manducat me: & ip-
se uiuet propter me. ad uiuificandum au-
tem prædicta requiruntur: & de hoc ē
supra dist. viij. q. j. Vnde & Inno. de off:
missę. par. ij. cap. vlt. Eucharistia si di-
gnè sumatur a malo liberat: & conser-
uat i bono: uenialia delenti: & cauet mor-
talia: & per huius sacramenti uirtutem
uniuersæ uirtutes augentur: & omniū
gratiarum fructus exuberant. de hoc la-
te uide in Pe. q. j. ar. ij. dist. huius. ¶ Quar-
ta conclusio & quoad quæsitum prima:
Frequentatio sacramenti eucharistiæ
commendabilis est in digne suscipiente
quamnis cum merito possit quis aliquā
do abstinere. Prima pars conclusionis ē
Pe. ubi supra arti. iij. & est satis manife-
sta. & sequitur ex præmissis: nam lauda-
bile est multos sibi, & ecclesiæ accumu-
lare spirituales fructus. secundum illud
apostoli. ij. ad Corint. vj. Hortamur, ne
in uacuum gratiam dei recipiatis. & j.
Timo. iij. Noli negligere gratiam, quæ
in te est, quæ data est tibi. Hi autem fru-
ctus accumulantur per frequentationē
huius sacramenti: ut patet ex conclusio-
nibus præcedentibus. Secunda pars pro-
bat: quia talis abstinencia potest pro-
cedere ex humilitate sui: & considera-
tione immensæ dignitatis dei: inclinā-
te ad utrumq; charitate: & p consequē-
rit meritoria. Et ad hoc facit: q; centu-
rio dominum non recipiens in domū
suam ex sui humiliatione commenda-
tur a domino. ¶ Et dicitur notanter in
conclusionē: cum merito possit abstinere:
& non dicitur meritorie abstinere:
quia licet sic abstinens meretur se humi-
liando coram tremenda maiestate dei:

etiam meretur considerando, & magni-
ficando diuinam maiestatem: nō tamē
uideretur; q; abstinendo præcipue merea-
tur: cum accedendo plus significaret di-
uinam bonitatem, & clementiam. Nec
dominus laudauit Centurionē de eo, q;
non suscepit le: sed de fide, qua credidit
dñm absente corpore posse uerbo seruū
suū sanare: unde dixit. Nō inueni tantā
fidē in Israel. ¶ Pūto tñti quis elicere
actum uolendi abstinere propter reue-
rentiam dei, & hoc ex charitate: q; ipsū
uelle sic elicere sit meritorium: sed ab-
stinere, ut dicit puram priuationem; nō
est meritorium sine actu positio. ¶ Quin-
ta conclusio. Cæteris paribus fructuo-
sus est frequentare sacramentum eu-
charistiæ, quam ab eius sumptione ab-
stinere. Dicitur cæteris paribus, id est si
duo fuerint æque dispositi, & non indi-
gni, maiorem fructum consequitur ac-
cedens, quam abstinens. Hæc conclusio
multipliciter probatur lect. lxxxvii. cum
quia quicquid consequitur abstinens:
illud ipsum consequitur accedens: &
cum hoc aliquid ultra ex opere opera-
to, quo se priuat abstinens: tum quia ac-
cedere procedit ex charitate, quæ sem-
per uult magis, magisq; uniri dilecto.
Sed abstinere procedit ex timore: aut
humiliatione sui: summa autem uirtutū
charitas: hinc canon exhortatur quoti-
die communicare. ut de conse. dist. ii. pe-
rasta. & c. si quotiescunq; & sequen.
Et hæc conclusio cum præcedenti est de
mente Duran. dist. præsentis. q. iiii. ubi
dicit tria. Primum, q; quoti die sumere
hoc sacramentum est laudabile, & expe-
diens ex genere facti. Secundum, q; ab-
stinere a sumptione eius est quandoque
laudabile ratione factentis. Tertium, in-
ter laudabiliter sumentem, & laudabili-
ter abstinentem: melius facit, qui sumit,
quam qui abstinere. & oia hæc latius decla-
rat. Pe. de pal. tener: q; huiusmodi, quæ
sentit deuotionem per hoc augeri, & re-
uerentiam non minui: expedit omni die
communicare. art. 4. q. j. ubi etiam que-
rit, & determinat, si liceat in die pluries
communicare. Et quando licet pluries
celebrare: ponens sex casus in quibus li-

Cōcl. 5.
E

Fructuo-
sus est
sacramē-
tum fre-
quentā-
re quā
abstine-
re cæte-
ris pari-
bus.

niā hęc late ibi tractata sunt: ideo hic re-
 scinduntur: licet a doctōribus hic tracta-
 ri soleant. ¶ Secundo notandum circa il-
 lum terminum, conficiendi, q̄ aliquid
 confici, uel effici ab alio potest intelli-
 gi tripliciter, scilicet uel potestate natu-
 ralis agentis: uel operatione meritorie
 actionis, uel uirtute assistente principa-
 lis causę: quorum declarationem habes
 lec. iij. Eucharistiam autem nulla creatu-
 ra conficere potest primo modo: nec sa-
 cerdos secundo modo: quia ut dicit Aug.
 in libro de corpore christi, Non in meri-
 to consecrantis: sed in uerbo efficitur
 creatoris: & ideo in proposito quęstio
 intelligi debet de cōfectione tertio mo-
 do, per uirtutem creatoris assistentem:
 ut generaliter dictum est de efficacia sa-
 cramentorum. dist. ix. q. j. ¶ Quātum ad
 articulum secundum est conclusio prima.
 Soli sacerdotē ritē ordinati habent
 potestatem a deo eucharistiam conficiē-
 di. Probatur hęc cōclusio extra de sum-
 tri. & si. ca. c. firmiter. ubi dicitur, q̄ ne-
 mo potest conficere eucharistiam nisi
 sacerdos, qui ritē fuerit ordinatus se-
 cundum clauē ecclesię. Et probatur
 ratione: potestatem conficiendi eucha-
 ristiam nemo habere potest, nisi qui il-
 lam receperit a domino: ut ex dictis pa-
 tet: hanc autem immediatē deus dedit
 apostolis in cęna: & mediantibus illis
 cęteris: illi autem solis dederunt sacer-
 dotibus, & nullis alijs: ergo. Deductio
 huius rationis cum suis replicis, & eo-
 rum solutionibus habetur lec. v. a medio
 usq; in finem: sibi uideatur latius. ¶ Se-
 cunda conclusio. Potestas eucharistiam
 conficiendi omnibus sacerdotibus in-
 amissibiliter traditur in traditione sa-
 cerdotij. Probatur: quia omnibus apo-
 stolis, & discipulis in cęna ultima cū do-
 mino recubentibus indifferenter dixit.
 Hoc facite in meam commemoratio-
 nem. Horum autem successores sunt in-
 differenter omnes sacerdotes. Item om-
 nibus sacerdotibus æquę dicitur in eorū
 ordinatione. Accipe potestatem sacri-
 ficandi pro uiuis, & mortuis: & traditur
 calix cum pane, & uino aqua mixta:
 quo uerbo ordinatur in sacerdotē: eadē

Not. 2.
 B
 Triplici
 ter dici
 tur ali-
 quid ab
 alio cō-
 fici.

Arti. 2.
 Cōcl. 1.
 Soli sa-
 cerdo-
 tes ritē
 ordina-
 ti ha-
 bent po-
 testatē.

Cōcl. 2.

quoq; est forma ordinationis omniū sa-
 cerdotum, qua imprimitur idem chara-
 cter secundum speciem singulis: in quo
 fundatur potestas cōsecrandi: ergo ea-
 dē potestas. Quod uero in amissibiliter
 tradatur, patet sequenti conclusione.
 ¶ Tertia conclusio. Licet mortale pecca-
 tum, hæresis, degradatio, ac cętera: pæ-
 nę canonicę potestatem conficiendi su-
 spendat: ita ut his stantibus non ordina-
 tē exerceatur: non tamen per hęc, aut
 quęcunq; alia simpliciter aufertur, aut
 tollitur. Prima pars conclusionis patet:
 quia his stantibus nullus potest ordinatē ce-
 lebrare: nā nō celebrat ordinatē, qui ce-
 lebrat indignē. Sed quicūq; celebrat in
 mortali, aut cōtra interdiktum ecclesię:
 celebrat indignē: ut supra dictū est dist.
 ix. ergo illa pars conclusionis uera. ¶ Se-
 cūda pars. I. q̄ potestas conficiendi a nul-
 lo sacerdote propter quodcunq; crimē,
 aut quantacunq; pœnam tollitur:
 est omnium modernorum theologorū,
 & plurimorū canonicarum: licet magis-
 ter in textu uideatur declinare ad oppo-
 situm: & quidam canonicarum, qui uide-
 tur sentire, q̄ per quędā crimina, uel pœ-
 nas tollatur sacerdotiū: quod si esset ue-
 rum: adhuc stare in ueritate secūda cō-
 clusio, quę dicit, q̄ potestas conficien-
 di traditur omnibus sacerdotibus in-
 amissibiliter: hoc est; q̄ sacerdotes eam
 amittere non possunt: quoniam si amit-
 tunt iam secūdu illos sic opinantes, de-
 sinunt esse sacerdotes. Sed contra illo-
 rum opinionem probatur secūda pars
 cōclusionis tertię: q̄ potestas conficien-
 di fundatur in charactere ordinis sacer-
 dotalis, qui est indelebilis: ergo auferrī
 nō potest. Vnde per nullā potestatem potest
 auferrī sacerdotium, nisi per eā, quę potest
 auferrī charactere: & hoc solum potest
 potestas diuina: ut dictū est sup. dist. v. j. q. j.
 & latius declaratur lec. ij. in expo. cap.
 ¶ Itē ad effectū consecrationis sufficit
 materia, forma, minister habens pote-
 statem conficiendi, quę est character sa-
 cerdotalis, & intentio debita: & hęc oīa
 cōcurrere possunt in heretico, ex cōica-
 to, & degradato: patet: q̄ potest habere de-
 bitā materiā, & pferre formā debitā: ēē

Cōcl. 3.
 D
 Hęc po-
 testas
 auferrī
 non po-
 test.

potest habere intentionem faciendi, q̄
 intēdit ecclesiā: licet sit hereticus: & er-
 rer circa hoc sacramentū nō credens id
 fieri, quod ecclesiā intendit: & hęc in-
 tentio sufficit, ut dictū est de baptismo.
 Habet etiam auctoritatem cōficiendi:
 quia characterem: ergo uerē consecrat.
 Hanc etiā cōclusionis partē probat Du-
 rand. una diuina satis late. ¶ Quātum
 ad articulum tertium dubitatur cōtra pri-
 mam conclusionem, & secundā. Nam
 uidetur, q̄ facultas conficiendi non sit
 tradita sacerdotibus: sed tantum episco-
 pis: quod probatur: quia tantum est tra-
 dita a christo suis conuiuiis in cęna, &
 eorum successoribus, quibus dixit. Hoc
 facite in meam commemorationem.
 hoc enim uerbo ordinauit eos sacerdo-
 tes: sed fuerunt tantum duodecim apo-
 stoli: nam ut refert Matth. Mar. & Luc.
 uespere factō discubuit cum duodecim
 apostolis: ubi notanter exprimitur nu-
 merus duodecim apostolorum ad excludē-
 dum alios de numero. lxxii. Sed solum
 episcopi sunt successores apostolorum:
 successores uero. lxxii. discipulorū sunt
 sacerdotes: ut habetur ex decreto Ana-
 cleti papę secūdi, dist. xxj. In nouo
 di. Ideo solis episcopis data est hęc fa-
 cultas: & hoc uidetur rationale: quia
 in qualibet republica nobilissimus actus
 debetur principi. Sed conficere eucha-
 ristiam est nobilissimus actus: ergo de-
 betur principibus sacerdotum, qui tan-
 tum sunt episcopi. Respondetur ad du-
 bium, q̄ absq; dubitatione tenendum est
 solos sacerdotes, & omnes tales rece-
 pisse potestatem consecrandi eucha-
 ristia: ut satis patet ex probatione primę
 conclusionis, & eius remissione. ¶ Sed
 ad rationem dubij dicitur, q̄ admisso,
 q̄ potestas illa solum tradita sit a christo
 suis cōgenantibus, & eorum successo-
 ribus: q̄ illi fuerunt tantum duodecim
 apostoli: dicitur consequenter; q̄ eorū
 successores quantum ad ordinem, non
 sunt tantum episcopi: sed omnes sacerdo-
 tes ritē ordinati. ¶ Vnde potest hic no-
 tari duplex successio. Vna quantum ad
 ordinem: alia quantum ad ministratio-
 nem. Primo modo omnes sacerdotes

Nobilis-
 simus
 actus
 debetur
 soli prin-
 cipi.

sunt apostolorum successores. Secundo
 modo soli episcopi, quibus cōuenit admi-
 nistratio quantum ad assumendū per-
 nas ad diuersos status ecclesię: & hęc di-
 stinctio sumi potest ex glo. xxi. dist. In
 nouo. ubi dicit, q̄ omnis episcopus sit
 par apostolis quātū ad ordinem, & ratio-
 nē cōsecrationis: sicut apostoli in ordi-
 ne pares fuerunt. Petrus tamen maior
 fuit alijs in administratione. Potest nō
 aliquis esse maior alio in ordine: sed tū
 minor in administratione. Et hęc so-
 lutio bona uidetur; si episcopatus non
 fuerit ordo: sed si tenetur oppositum:
 tunc non sufficit: quia tunc sacerdotes
 non succedunt apostolis in ordine: quia
 alius est ordo episcopatus: alius sacerdo-
 tij. Sed potest dici, q̄ adhuc sacerdotes
 succedūt apostolis in ordine sacerdotij:
 licet non in ordine episcopatus: confi-
 cere autem eucharistia respicit ordinē
 sacerdotij. ¶ Si dicis: hoc est petere prin-
 cipium. hoc enim querit argumentum:
 cur hęc potestas respicit sacerdotij: &
 non magis episcopatus officium: cum
 apostoli, quibus data est immediatē il-
 la potestas, non fuerunt sacerdotes tan-
 tum: sed etiam episcopi. Respondetur si-
 maliter; q̄ sacerdotes sunt successores
 apostolorum quantum ad conficiendū
 eucharistia: & quantum ad remittendū
 peccata pęnitentiū, & non quantum ad
 manuum impositionem per cōfirmatio-
 nem: nec quantum ad constituendū
 aliquem in aliqua eminentia status su-
 per alios: quod episcoporum est, qui con-
 ferendo alicui ordinem, uel cōfirmādo
 cōstituit cōfirmatū, uel ordinatū in ali-
 quo statu eminenti in ecclesiā: quia or-
 dinati sunt quasi duces: & confirmati si-
 cut milites: ut dicit Rich. Hoc habetur
 ex doctrina apostolorum, & ritu eccle-
 się ab ipsis apostolis ad nos successione
 legitima descendente, quę magne est
 auctoritatis. Discipuli enim aliqui, qui
 non confirmabant: nec ordines contu-
 lerunt (quod apostolis conseruatum
 est) celebrarunt, & ceteros comunica-
 bant: ut satis patet ex epistola Pauli j.
 ad Corinth. xi. & ex actibus apostolo-
 rum. c. ii. Quia cum in primitiua ecclesiā

F
 Cur hęc
 potestas
 respicit
 sacerdo-
 tij ma-
 gis, quā
 episcopi
 officij.

diebus singulis fideles communicabāt: quorum multus erat numerus: non sufficiebant apostoli soli ad frangendū panem omnibus: id est cōmunicandū oēs quotidie: ideo necessarij fuerūt & alij eis interiores sacerdotes. Accedit ad idem determinatio ecclesiæ sup. allegata. ¶ Ad aliud, q̄ nobilissimus actus debetur principi &c. Si intelligitur cum exclusione ceterorū non est uniuersaliter uerū: sed secundum Ric. ueritatem habet de actu nobilissimo, quo a principe alicui confertur eminentia status super alios. Habet etiā generaliter instantiam: quando actus ille nobilissimus circa uniuersitatem exercendus est: & circa singulos de uniuersitate: tunc quia ad illum non sufficit sola principis persona: necesse est, q̄ etiā alijs committatur. de hoc latius lect. v. in principio.

Dub. 2. ¶ **H**ereticus, & p̄cisus nō pōt conficere. ¶ Dubitatur secundo contra tertiam cōclusionem: uidetur, q̄ hereticus, & p̄cisus ab ecclesiā non potest conficere eucharistiā. Nam. j. q. j. in ecclesia. dicitur q̄ aliter. i. extra ecclesiā, nec rata alia recta sunt sacerdotia: nec uera sacrificia. & ea. q. extra. Extra catholiciā ecclesiā non est locus ueri sacrificij. Et intulatur Aug. ¶ Ad quod dicitur, omnis sacerdos habens materiā debitā, cum intentione in forma ecclesiæ, potest consecrare. Et ad omnia iura quæ ad oppositum sonare uidentur: dicitur, q̄ intelligi debent de ueritate fructus, non de ueritate sacramenti: ita q̄ licet uera perficiant, & cōferant sacramenta: non tamen fructū sacramenti. Vel loquuntur de hæreticis, qui debitam formā nō seruāt: uel q̄ non possunt consecrare de iure: licet consecrēt de facto. Hoc enim dicimur posse, quod de iure possumus: ut uult beatus Thom. sicut patet ex glossis talū canonū. Intelliguntur & de ordinata consecratione: non de consecratione simpliciter. ¶ De degradato dicitur, q̄ potest cōficere: quia manet sacerdos: nam degradas non potest characterē delere. de hoc Pal. q. j. arti. 1. dist. p̄sentis. ¶ Et si dicitur: qui potest ministerialiter aliquid imprimere, potest etiam ministerialiter illud au-

ferre: quia facilius est destruere, quam ædificare. Respondetur post Scot. dist. p̄sentis. q̄. ii. deus non sic instituit episcopum ministrum in amotione, sicut in collatione. Dedit enim potestatem ministerialē imprimendi: sed non tollendi: unde fallit regula illa. Facilius &c. in ministerialiter agente in sacramenti. Et potest ad hoc adduci illud ii. Corinth. ultim. Non dedit nobis deus potestatem in destructionem: sed in ædificationem. Licet hunc intellectum non puto inuenisse apostolum. Et licet degradato, seu deposito auferatur priuilegiū clericale: & relinquatur curiæ seculari: non tamen ideo auferuntur ei priuilegia: quia priuilegium non est essentialē ordini: nam ante hoc priuilegium datum a Constantino Imperatore, fuerūt ueri, & sancti sacerdotes Petrus, & Paulus, qui Romam appellauit ad Cesarem. ¶ Sed adhuc de heretico sacerdote maxime circa hoc sacramentum non credente panem transubstantiari in corpus Christi: ille non potest habere intentionem cōficiendi: licet possit uerba formalia super debitam proferre materiam: cum enim non credit hoc posse per eum fieri: quomodo potest intendere id facere. Et si dicitur potest intendere id facere, quod ecclesia intendit fieri. Contra. Ecclesia intendit fieri trāssubstantiationē panis in corpus christi: hoc autem non potest hereticus intendere: quia non credit hoc posse fieri: maxime si hereticus nouit intentionem ecclesiæ. Purat enim ecclesiam in hoc errare. Ad hoc dicitur, q̄ sacerdos proferens uerba super materia debitā, habens intentionem faciendi hoc, quod Christus instituit sacramentum fieri uoluit: consecrat: siue hereticus sit: siue catholicus non habens hanc intentionem in genere: non consecrat. Potest autem hanc intentionem habere in genere: etiam ignorās quid sit id, quod christus instituit uoluit per huiusmodi uerba sic prolata fieri potest etiam eā habere hereticus circa alium articulum, uel circa hoc sacramentum: crede ns tamen

Quo hereticus pōt habere in cōtione cōsecrādū.

transubstantiationem fieri, seu christū esse in sacramento: ut certum est. ¶ Sed utrum non credens fieri conuersionem panis uerum corpus christi, possit habere intentionem sufficientem ad cōficiendum: quærit replica. & uidetur, q̄ sic: & hoc tā in genere, quam in specie. In genere: potest enim talis hereticus proferendo uerba intēdere: ut fiat id, quod christus instituit, si fieri potest licet non eredit id fieri posse: sicut doctus a carminarix potest proferre uerba carminis ea intentione: ut fiat quod carminarix credit fieri: licet non credat aliquid fieri. Similiter in specie, pōt hereticus talis uelle fieri conuersionem: licet credat id esse impossibile: quia uolūtas est impossibile. ij. Ethic. Pōt enim homo uelle uolare: & si quis mihi hoc diceret: hoc fac, & uolabis: possem hoc facere, ut uollarem, id est hoc facere: & hoc faciendo uelle uolare: licet nō crederem me posse uolare: etiam hoc faciedo. Et hæc intentio conditionalis, ualeat si potest: uel non conditionalis cum fide, q̄ non heret, sufficit ad cōficiendum. Videtur tamen, q̄ qui omnino in dubitanter crederet nullo modo posse fieri conuersionem: uix habere possit intentionem in prolatione uerborum: & hoc uidetur sentire magister cum dicit. Sed si non credit de illo mysterio. sicut ueritas habet: nunquid potest intēdere id cōficere: si enim intēdit, nunquid conficit. Et si magister sentit ideo hereticum nō conficere: quia intentionem non habet: uera est opinio magistri: si tamen habet uoluntatem, ut fiat quamuis impossibile putet: & ideo proferat uerba, uerē consecrat. Si intentionem illam non habet, non consecrat: nec erit contra conclusionem: quia non ideo consecrat: quia hereticus: sed quia debet intentio. ¶ Sed adhuc di. probando, q̄ p̄cisus non consecrat: quia sacerdos non offert in propria persona: sed in persona ecclesiæ cuius est minister: unde dicit: offerimus tibi &c. Non dicit offero: p̄cisus autem non est minister ecclesiæ: nec gerere potest personā ecclesiæ: si qua est p̄cisus. Respondet Seo. q̄

oblatio non pertinet ad rationem consecrationis: quia potest eucharistia consecrari, & non offerri: sicut pōt consecrata conseruari, & non offerri nisi aptitudinaliter: & ideo licet offerēs offerat in persona ecclesiæ: non tamen consecrat nisi in persona christi, cuius uicem gerit etiam p̄cisus per ordinem: & characteris potestatem, quæ per p̄cisionē non auferitur ab eo: uide de hoc Pet. de pal. dist. p̄sentis. q. j. Verū q̄ orationes suas, quas facit: quia eas proferit in persona ecclesiæ, qua est p̄cisus, quomodo sunt efficaces: uide in expo. cano. lec. xxvj. per totū. ¶ Tertio dubitatur: quia malus sacerdos, etiā p̄cisus uerē consecrare potest: utrum tantum ualeat missa mali sacerdotis, quantum boni. Respondetur breuiter, q̄ quantum ad opus operatū omnes missæ equalis sunt ualoris. Unde dicit Aug. in lib. de corpore christi. In mysterio corporis, & sanguinis domini nihil a bono maius: nihil a malo minus perficitur sacerdote: quia non in merito cōsecrantis: sed in uerbo perficitur creatoris: sed quantum ad opus operans, melior est missa boni sacerdotis: & ideo ceteris paribus, melius est audire missam boni sacerdotis quā mali. de hoc latius in expo. ca. lec. xxvj. ¶ Quarto dubitatur, utrum liceat eucharistiā a sacerdote p̄ciso, aut in peccatis publicè sordente, ut fornicario suscipere: aut eius missam audire. Respondetur: q̄ generaliter a quolibet sacerdote missa audiri pōt sine peccato: & sacramēta ab eo sumi licite, qui non est suspensus: non dico quoad se ex sententia dei: sed quoad alios ex sententia ecclesiæ. Qui uero missas, aut sacramēta accipiunt extra calū necessitatis a talibus presbyteris: dum nouerunt eos esse tales: licet non sit manifestum: peccant: quia contra statutum ecclesiæ cōmittunt. Sūt autem suspensi quoad se ex sententia dei: & quoad alios ex sententia ecclesiæ, omnes heretici, schismatici, excommunicati, interditi, ab officijs suspensi, irregulares, depositi siue degradati: siue tales sint manifesti, siue occulti: omnes enim tales sunt per sententiam ecclesiæ executione sui or-

Dub. 3.
I Vtrum missa mali sacerdotis tantū ualeat, quantum boni.

Dub. 4.
K Vtrum liceat a sacerdote peccato te p̄cisio sumere eucharistiam.

dimisprivati: ut. xxxij. dist. p. ceter hac. §. Porro. & alij iuribus pluribus ad idem sonantibus. Similiter fornicatores notorij suspensi sunt: secus si sint occulti: ut. xxxij. dist. nullus. licet enim fornicatio non sit grauior ceteris criminibus: quia tamē ad eam homines sunt prouocati propter petulantiam carnis: ideo ecclesia prohibuit specialiter, ne quis audiat missam notorij cōcubinarij: in omnibus alijs criminibus expectanda est sententia ecclesie: et si sint notoria: quia sententia suspensionis nondum est contra alia crimina lata: ideo quamdiu ceteri criminosi ab ecclesia tolerantur eorum missæ non sunt fugiendæ usq; ad ecclesie sententiam contra eos fulminatā: quia licet ceteri criminosi quoad se sint suspensi: sicut quilibet in mortali peccato innodatus iudicio dei: non tamen sunt suspensi quoad alios iudicio ecclesie. Priores uero iudicio ecclesie sunt suspensi, a quibus missæ audiendæ non sunt: nec sacra recipienda: non quia in sacramento eorū sint uera quantū ad eorū essentiam: sed quia dum huiusmodi sacerdores a populo se contemptos uiderint rubore uerecūdię facilius ad penitentiam pronocentur: ut. xxxij. dist. præter hoc in fine. ¶ Et in dictis uictandis duoad dita sunt, scilicet extra casum necessitatis: & secundō quoad fornicarios additum est notorij. ¶ Quoad primum dicitur, q̄ in necessitate baptismus ab omnibus prædictis dari, & recipi potest, siue hæreticis: siue degradatis: ut supra patet de baptismo. Sed sacramentum eucharistię in mortis articulo recipi potest a simoniacis, & notorio fornicario: in quo casu simoniaco potest tãgere eucharistiam: porrigendo eam mortuuro: sed non potest licitē celebrare: ut in allegato ca. præter hoc. in textu & glo. Et de hoc sunt uersus. Simon suspensus anathema depositusq; ¶ Non celebrant: hæresis schismaticusq; mensulpenchus. Quandoq; lauant. Simon mensulpenchus abluet, atq; cibabit. ¶ Secundō deū, & dictum est fornicatores notorij. ubi quoad p̄ aduertendum quanta differentia est inter notorium, & publicum. Nam no-

torium quantum hic sufficit, tribus modis dicitur: scilicet quod constat per propriam confessionem in iure factā: uel per iudicis sententiam: aut per facti euidentiā: ut quod se offert conspectui: & nulla potest tergiversatione celari: ut in ca. questum. de cohabi. cle. & mulie. Notorium primis duobus modis: dicitur notorium iuris. Tertio modo dicitur notorium facti. Sed crimen publicum, uel manifestū dicitur: quod ex scientia, & certo auctore procedit, & potest probari. Occultum uero dicitur, quod probari non potest: uel quod ab ecclesia tolleratur: ut in ca. uestra. de coha. cler. & mulie. Quo præmisso ideo additum est fornicatores notorij: quia neq; fornicatores manifesti: nec publici nō notorij multō minus occulti sunt in suis officijs uitandis: unde in ca. uestra. titu. allega. papa dicit. Si ne dubitatione itaq; teneatur, q̄ a clericis, & presbyteris quamquam fornicariis: quamdiu tolerantur non habent operis euidentiā: licet diuina mysteria audiantur, & alia recipiantur sacramenta ecclesiastica. Cuius rō: q̄ non sunt suspensi quoad alios: unde ratio in ca. ultimo. titu. assignatur. ubi sic habetur. Questum est de clericis in fornicationē lapsis, si eorum sit officium priusquam pœnituerint audiendum. Verum etsi quemlibet pro mortali peccato quo ad se ipsum constat esse suspensum: non debet tamen in officijs euitari: quia quantum ad alios etiam in casu proposito suspensus non est: nisi peccatum huiusmodi sit notorium per sententiam, uel confessionem factam in iure: aut per euidentiā rei, quæ aliqua tergiversatione celari non possit. ¶ Et notat ibi glossa q̄ aliquis quandoq; dicitur suspensus quoad seipsum tantum: & non quoad alios, ut quilibet in mortali constitutus: quandoq; quoad se, & quoad alios: ut qui pro mortali suspenditur iudicio ecclesie: quandoq; quoad alios, & non quoad se: ut cum ciuitas est interdicta propter delictum ciuium, uel secularis potestatis: tunc clerici non sunt suspensi quoad se: quia in alio loco possunt celebrare non interdicto-

Differētia inter notorium publicū & occultū fornicatorem.

¶ Et nota, q̄ in cap. allegato dicitur: priusquam pœnituerint: quia post longam penitentiam, & laudabilem uitā, si dispensetur cum notorio fornicario ab episcopo suo nō est in officio suo. uicandus: ut de iudicij. at si clerici. Non tamē dicendū, q̄ laicus audiens missam notorij fornicarij peccet mortaliter: quia excusatur per ignorantia iuris potestati. Nec confessor tenetur eis ius illud dicere: incautē. n. faceret hoc: quia tale ius ignorare non est laicis periculosum: cum non teneantur illud scire: ut dicit Asten. in summ. lib. iij. titu. xvi. prope finem. Prædictis conlocat Alex. de hales parte iiii. q. l. membro iiii. & post eū beatus Thom. presentidist. q. iij. artic. iij. similiter Richar. hac dist. quest. j. artic. iij. Beatus Thom. in ii. quodlib. q. viii. dicit: Audiens missam a fornicatore iudicio, & sententia ecclesie publico peccat mortaliter. Et de talismodi duntaxat dicit debere intelligi dictum de uitando fornicatorios in eorum missis. ¶ Sed illis non obstantibus dominus Cameracen. Per. de altaco in quadam synodali Homil. super euangel. designauit dominus & alios lxxii. prædictis tenet oppositum: allegans ad hoc sibi contemporaneū Ioann. Gerf. c. cell. Vnde dicit: q̄ nullus parochianus, uel spiritalis subditus debet euitare curatum suū, uel prælatum a suis se ministrarijs, uel officiis ecclesiasticis publicē se parando: nisi præuia sui superioris sententia, uel denuntiatione fuerit publicatus. Quod ex triplici radice declarat. Nam ait: oppositū dicere est dare subditis occasionem triplicis scandali. Primō quidem inobedientiæ, & rebellionis: secundō, discordiæ, & diuisionis: tertio, temerarię diiudicationis. Et hæc laicius prosequitur ibidem: licet motiua sua facile soluantur. Et ad iura parentia supra allegata respōdet dupliciter. Vno modo, q̄ consuetudo opposita, & summorum pontificum tolerantia (quæ huiusmodi rigorem iuris executi non est) interpretatur illa iura in illo rigore non esse seruanda: multa enim iura per usum cōsuetudinem abrogantur. ¶ Secundo mo-

M Vtrum notori⁹ fornicari⁹ sit uitand⁹ ante denuntiationem.

do responderet q̄ antesententiam, uel denuntiationem superioris nihil propriē debet a subditis ita notorium crimen reputari, quia aliqua possit tergiversatione negari: quia nescit, an per inspirantem gratiam subitō sit conuersus. Vnde Aug. & habetur. j. Cor. iiii. super illud apostoli. Neq; me ipsum iudico. Cum ergo quisq; de se, aut non omnino, aut uix possit ferre ueram sententiam: quomodo potest de alio iudicare: cū nemo sciat, quid agatur in homine, nisi spiritus hominis. Et idem de penitentiā, & est in gloss. j. Cor. v. super illud. Si is, qui frater nominatur inter uos: est fornicator: & c. cum huiusmodi nec cibū sumere. ubi apostolus uel notoriū fornicatorem excommunicat. Eam nominationem uoluit intelligi, quæ in quemq; cum sententia, & ordine iudicariario atq; integritate profertur: nam si quislibet nominatio sufficit, multi damnandi sunt innocentes: quia sępe falsē in quoquā crimina nominant. Et subdit gloss. Quibus uerbis ostendit satis, non temere, & quodlibet modo: sed per iudicium auferendos esse malos ab ecclesie communionē: aut si per iudiciū auferri non possunt: tolerantur potius: ne puerse malos euitado, quisq; ab ecclesia dilcedens eos, quos fugere uiderit: uincat ad gehēnam. Hæc glo. ¶ Et si que Ad quid facit, distinctio de fornicatore notorio, & non notorio. Respondet Per. pro se & Gerf. distinctio dicimus, q̄ ad hoc ualet: quia notorius de notorio per euidentiā facti potest statim absq; alio iuris ordine condemnari: alias nō, non notorius nisi uel testibus conuictus: uel in iure aut in iudicio confessus. Et ita intelligi potest, fornicari⁹ q̄ notorius fornicarius debet euitari: quia debet statim pro euitando iudicari. iudicari scilicet non a subditis: sed a prelati. Et si iterum queritur: quid talis communicatio a iure diuino, uel humano lata operetur. Sane inquit, dici potest: tales excommunicationes late sententię hunc effectum habent: q̄ absq; processu alio iudiciali potest iudex statim probato facto, uel confesso: uel ipso existente per euidentiā no-

torio terre excommunicationis sententiam, seu eam latam declarare, & publicare. Non sic autem ubi secundum canones essent solum ferenda sententia: quoniam tunc monitiones, & processus iudicii prerequisite sunt nullae tamen excommunicationes, siue latae, siue ferendae sententiae operantur, ut propter eas sine iudicio praevia declaratione, quis debeat euitari. Huius tamen moderatio inf. tangetur dist. xviii. q. iii. de vitando excommunicatos in determinatione concilij Constant. ¶ Per hoc etiam respondetur ad dicta doctorum pro aha parte allegatorum, dicentium esse peccare, qui a fornicariis notoriis missas audiunt: nec excusari eos propter negligentiam praetorij, qui eos non denuntiant euitandos: ut vult beatus Tho. ii. quodlib. artic. viii. quia tempore Greg. ix. maior rigor christiane disciplinae urgebat: ita ut posset leuiter talis lex, & constitutio exequi: nunc autem non sic, quae & eius constitutio illi doctores imitari sunt: & ideo si illi doctores experti fuissent maliciam praesentis temporis, ac incorrigibilitatem malorum morum: mutassent sententiam, & locuti fuissent non sicut stricta regula iuris dicitur: sed sicut secundum exigentiam temporum fieri expediret: ideo dixerunt, quod magis quam quod expediat talia mala propter peccantium multitudinem, licet cum displicentia, & amaritudine animi tolerare: quam in periculo deteriori eam uelle per excommunicationes, & censuras rigidas extirpare: exemplo christi, qui dicitur dimittenda esse zizania, ne eradicaretur similiter & triticum. Haec solum reicitur, non asseritur dicta sint. Prima opinio rigidior est. & secundum antiquos doctores sanior. se cuncta fortassis cauetior. ¶ Dubitatur quinto, utrum sacerdos curatus teneatur suo subdito petenti eucharistiam extra tempus ab ecclesia statuta cessante impedimento legitime ministrare. Et arguitur, quod non: quia non tenetur curatus ministrare sacramenta subditis, nisi dum subditi tenentur illa recipere: sed extra tempus statutum ab ecclesia. i. extra pascale festiuitatem, ac in firmitate, aut mortis periculum, subditus

Dub. 5.
O
Verum sacerdos curatus teneatur subdito ministrare eucharistiam

non tenetur coiccare: ergo nec curatus teneatur ei etiam petenti sacramentum ministrare. Consequentia nota cum minore, & maior probatur: quia non magis obligatus est quis pro salute aliena, quam ipse alienus pro salute propria: ergo ubi quis non est obligatus ad aliquid recipiendum pro salute propria: nullus obligabitur ad praestandum. ¶ Preterea sic licet nunquam curatus posset esse quietus: nec aliquando posset sibi uacare: quia semper posset inquietari per huiusmodi petentem, ut quotidie ministraret sacramentum subditis: & ita nunquam posset uacare sibi: id uideatur inconueniens: quia nonnumquam cogitur curatus etiam sibi prouidere corporis, & uitae necessaria manuum labore, exemplo Pauli: ut xci. dist. §. i. & ca. sequenti. ¶ In oppositum est illud Ioann. ultim. ad omnes pastores. i. curatos in persona Petri dictum. Si diligis me pascere oves meas. Sed praecipua pastura animae spiritualis sit per ministracionem eucharistiae: ut ex supradictis patet. Vnde dicit Christus. Caro mea uere est cibus &c. Pro solutione huius dubitationis (quam malle ab alio audire ea propter responsio haec ut probabilis accipiatur, non praedicans sententiam saniori) praemittitur, quod pastor, siue curatus qui in suam sollicitudinem, & curam suscipit oves dominicas, tenetur eas pascere ex officio: alioquin conuinceretur summum pastorem christum, qui eas sibi commisit non amare. Vnde beatus Gregor. in pastoralis parte j. cap. v. Petre dominus ait. Petre amas me. Qui cum se amare protinus respondit, audiuit. Si diligis me, pascere oves meas. Si ergo uis dilectionis pastio est gregis: quisque uirtutibus pollens dei gregem reuertit pascere: pastorem suum conuincitur non amare. Hoc dicit beatus Gregor. de reuocibus suscipere curam gregis: cum tamen sufficienter ad regendum: quando magis uerum est de his, qui onus regendi susceperunt: & tamen pascere subditos recusant. ¶ Debet autem pastor triplici pastura pascere commissum sibi gregem. i. instructionis uerbo: sacramentorum ministerio: & temporalis sub-

quoties petierit.
Pastor tenetur triplici

pastura fido. Deprimo scribit apostolus Timotheo. Testificor coram deo, & iesu christo, qui iudicaturus est uiuos, & mortuos, & per aduentum ipsius, & regnum eius praedicatum uerbum: in sta oportune: importune argue: obsecra: increpa in omni patientia et doctrina. i. ad Timotheo. iiii. & de hoc xliii. dist. per eorum. De secundo dicit Itho. vii. etymol. & habetur xxi. dist. clericos. ostendens propositum ex ratione nominis. Sacerdos inquit, nomen habet compositum ex greco, & latino, quasi sacra dans: sicut enim rex a regendo: ita sacerdos a sacrificando uocatus est: consecrat, enim & sacrificat. Et Luc. xii. Fidelem seruum dicit dominus hunc, quidam familiae ritici mensuram in tempore. de quo inf. De tertio dist. lxxxvii. c. uiduis. dicitur. Viduis & orphanis ecclesiae praesidium implorentibus episcopi debent adesse: & contra improborum uolentias protectionis patrocinium eis negare non debent. Et lxxxvi. dist. fratrem nostrum in rubro. Sine liberalitate inane portatur nomen episcopi. Et hanc triplicem passionem inuicit dominus Ioann. xxi. dum ter respondente petro, amo te: ter subiunxit, oves meas pascere: & pascere agnos meos: pascere oves meas. Tenetur autem ad haec ex dilectione diuina, cuius sunt oves propriae. unde ait: pascere oves non tuas: sed meas: unde commisiturur passionem ouium suarum dominus praemissit: amas me: quia consequens est, ut qui amat, etiam amet res eius, quod amat. Secundo tenetur ad idem ex dilectione proximi: nam fratrem non diligit, qui gratiam, quam a domino percepit, fratris non administrat. Hinc j. Pe. iiii. dicitur. Vnusquisque sicut accepit gratiam: in alterutrum illam administrantes: sicut boni dispensatores multiformis gratiae dei. Tertio tenetur ad idem ex officio, & uitae stipendio: quod ratione officij recipiunt ab ouibus: siquidem beneficium datur propter officium. Vnde sicut pastor habet ius petendi uitae necessaria a suis subditis: quibus spiritualia ministrat. Hanc quidem potestatem dominus contulit cum apostolis Luc. x. ait.

Edentes, & bibentes quae apud eos sunt. Et apostolus. j. Corinth. ix. deducit ex multiplici radice. Quis inquit, militat suis stipendiis &c. & sequitur: Si nos uobis spiritualia seminamus, non magnum est, si carnalia uestra metamus. & post pauca. Nescitis, quoniam qui in sacario operantur, quae de sacario sunt, edunt: & quia altari deseruiunt: cum altari participant. Sic & ius habent subditi petendi alimoniam uerbi, & sacramentorum a suis pastoribus. Hinc Paulus. j. Corin. iiii. in sua, & ceterorum pastorum personis ait: Sic nos existimet homo ut ministros christi, & dispensatores ministeriorum dei. Hic iam quaeritur inter dispensatores, ut fidelis quis inueniatur: Sed quis est fidelis dispensator, & prudens: nisi quem dominus describit, qui uidelicet a domino constitutus est super familiam suam: ut det illis cibum in tempore. Nam & beatus seruus ille, quem cum uenerit dominus eius, inuenit ita facientem. Matth. xxiii. Ergo a contrario, infidelis seruus est, qui domini sui pecuniam in terram fodit: uel in sudario reponit: nec mittit ad usuram. Et quis hic est Glossa Luc. xix. declarat: & Matth. xxv. Quod cuique datur in rebus mundanis, uel spiritualibus pro talis ro imputatur, de quo est ratio nem reddi turus. In sudario autem reponit, qui per cepra dona sub ocio temporis abscondit. Est itaque infidelis seruus, qui dona ministerii sacramentorum, & officij accipit: & hoc subditis occultis subtrahit: & ideo (quod abbat a pastoribus) cum hypocritis deputandus: ubi erit sterus, & stridor dentium: ut dicitur Matth. xxiii. ¶ His praemisitis respondeo per hanc propositionem: Curatus tenetur subdito petenti eucharistiam eam per se uel alium ministrare quocumque tempore id petierit: si impedimento legitimo se non poterit rationabiliter excusare. Probat hanc propositio: quia curatus tenetur tentione necessitatis, cuius omisio est culpa mortalis: primo ex obligatione, qua obligatur domino, a quo constitutus est seruus, & minister, siue dispensator super

Curatus tenetur petenti eucharistiam administrare.

familiam suam: sic curatus tenetur non peccare: ergo tenetur subdito eucharistiam dare. Antecedens manifestum: cō sequentia probatur: quia damnabiliter peccat seruus piger, & malus, q̄ pecuniā dñi sui non dat ad usuram: sed eam in terram fodit; uel in sudario reponit: patet Matth. xxv. Quia damnatura domino &c. Sed talis est curatus negans eucharistiam subdito petenti: quia recipit a domino talentum, scilicet potestatem ministrandi sacramenta ad salutem petentium, quam non exequitur: sed sub ocio abscondit: cum exequi posset: & domino suo exequendo animas lucrari. ¶ Item aut subtrahit cibum hūc celestem ex desidia; aut ex amore contemplatiuæ quietis, quæ interrumpitur, dum exit ad exteriora sacramentorum ministeria. Primum de se est uitiosum; ideo non excusat, sed aggrauat; nec secundum, quia dicit Beatus Grego. in pastoral. par. i. c. v. Sunt nonnulli, qui dū solius contemplationis studiis inardescunt: parere utilitati proximorum refugunt; secretum quietis diligunt; secretum speculationis appetunt: de quibus si districte iudicetur tantis proculdubio rei sunt, quantum uenientes ad publicum prodesse potuerunt. Quia n. mente, is qui proximis profuturus nitesceret: utilitati proximorum secretū præponit suum quando ipse summi patris unigenitus de sinu patris egressus ē ad publicum nostrum. Ex quo patet, q̄ curatus propter suæ quietis dulcedinē, non debet negligere ministerium proximorum. Vnde de talibus dicit apostolus. Quærent que sua sunt: non que Iesu christi. Non n. quæ sunt salutē acquirant: per christum in proximis: quibus petentibus subtrahunt hunc cibum salutis. Ad idem est illud Ioan. xv. Non uos me elegistis; sed ego uos eligi, & posui uos, ut caris, & fructum afferatis.

Qui ergo electus est dispensator bonorum domini familie: non quietescere: sed ire debet, & fructum afferre in familia

R Duplici domini sibi commissa. ¶ Item probatur obligatio, quia obligatio est subditi obligatio: & hoc duplici obligatione. Vna ra-

tione charitatis fraterne. alia ratione obligatione officii. ¶ Ex prima arguitur sic. Non cauens damnum graue temporale proximo: ut non leuans cum proximo iumentum cadens in foueam: ac ardentem domum proximi nō extinguens dum congruē, & sine sui interitu, aut maiori dāno potest, mortaliter peccat. Vnde Rom. xij. Si elurierit inimicus tuus, ciba illū: si sitit, potum da illi. Quamto magis non cauens damnum spirituale proximo, dum potest, peccat mortaliter: si quidem agit contra charitatē proximis: sed negans subdito eucharistiam, dum petit; non solum non cauet; sed nō dando grauissimum damnum infert. Priuat enim petentem omni fructu, quem habiturus esset percipiendo hoc sacramentum ex opere operato: attento, q̄ subditus eucharistiam ab alio nō potest suscipere nisi a suo curato: & per consequens peccat mortaliter. ¶ Ex secūda arguitur. Quilibet pater familias tenetur providere domesticis suis: alioquin si suorum domesticorum curam nō habet infidelis est, immo infideli deterior. j. ad Timo. v. Qui autem negat cibū domesticis indigentibus; eorum curam nō habet; sed cibus ille supercelestis quotidianus cibus est, contra quotidianos defectus: obseruatius etiam uitæ spiritualis, & augmentum omnium spiritualium charismatum, quem quotidie petimus a magno patre familias: ideo si hunc negat paruulis petentibus: infidelis dispensator est: & per consequens mortaliter peccat. ¶ Præterea sicut curatus non solum tenetur cauere peccata mortalia subditorum quantum potest: sed etiam occasiones propinquas, quibus existētibus uix, aut nunquam mortalia cauētur: ita non solum tenetur ministrare necessaria ad salutem; sed etiā ea, sine quibus uix acquiratur salus, id est gratia conseruatur, qualia sunt sacramenta, inter quæ præcipuum est eucharistia. Hæc n. est alimonia uitæ spiritualis; nutrimentum charitatis, & deuotionis: ideo negans illud petenti omittit debitum: & per consequens mortaliter peccat. ¶ Et confirmatur. Non minus tenetur cura-

tus subdito suo, quo ad spiritualia, quæ pater filio quantum ad carnalia. Est. n. pater spiritualis subditorum, quorum genuit christo per baptismi collationem & fidei instructionem. Sed carnalis pater non solum tenetur providere filiis de necessariis: sine quibus non possunt uiuere: sed etiam de nutrimento conuenienti, quibus adolere possint: & debitam attingere quantitatem: ita & pater spiritualis nedū tenetur subditis suis ad necessaria salutis, sine quibus non uiuerent spiritualiter: sed etiam ad ea ministranda, quibus crescere possint in gratia habitata: & debitam christianæ perfectionis attingere quantitatem: & præsertim dum ea ab alijs habere nō possunt: hoc autem, quo augmentari potest perfectio christiana: est eucharistia: quam non nisi a suo curato habere possunt. ¶ Item prima, uel maxima species ingratitudinis est non uti beneficio ex magna charitate cōcesso ad finem, ad quē concessum est: & ad honorem concedētis: huiusmodi est non uti eucharistia: ergo negans illam petenti, reum se ipsum facit huiusmodi ingratitudinis: & quantum in se est: priuat hac uirtute petentem, & deum honore patriæ ex sumptione eucharistiæ consequentem: quod nō uideo excusari posse a mortali: quia simili modo occasio nare ad peccatum: & per se impedire a uirtutis actu, & merito: primū est mortale: ergo, & secundum. Itē quilibet curatus tenet subditis suis ad reddendum ius suum in his, quæ sunt sui ministerij, dum id petitur: sed subditi habent ius petendi eucharistiam quoties ad hoc deuotio trahit: & motu sancti spiritus impellit: a suo pastore, & curato tanquā panem supercelestem a summo pastore contra quotidianos defectus tanquā spūale, & efficacissimum nutrimentum ex summa misericordia eis dispositum: ergo curatus tenetur subditis petentibus eucharistiam ministrare. Consequentia manifesta cum maiore: quia quilibet tenetur reddere debitum proximo: iuxta illud apostoli Rom. xij. Nemini quicquam debeatis. & ibidem. Reddite omnibus debita. ius autem cu-

iuslibet debitum est. Sed minor probatur: quia quilibet fidelis eo ipso, q̄ baptizatus, & ecclesiæ membrum effectus ē: ratione connexionis membrorum corporis christi mystici ius habet petendi a superiori suo influxum uitæ ministerialem, quæ uita uberrimē influit per istū cibum animæ supercelestem. alioquin superflueret illa connexio membrorum: de qua frequenter apostolus in suis epistolis loquitur: & præsertim ad Eph. iij. Per quam quodlibet membrum secundum suam mensuram operari debet ad augmentum corporis, in ædificationē sui in charitate. ¶ Deniq; q̄ subditi ius habeant petendi eucharistiam a suo curato, est communis sententia doctorum. Dicit enim Alexan. de ales. par. iij. q. xlix. m. j. Subditi uidentur habere ius in petendo. Item beatus Tho. in. iij. dist. ix. q. v. artic. ij. Quilibet christianus habet ius in perceptione eucharistiæ: nisi illud per peccatum mortale amittat. Vnde cum in facie ecclesiæ non constet illum amisisse ius suum: non oportet ei in facie ecclesiæ denegare. Item sanctus Bonauē. eadem dist. q. viij. probans, q̄ sacerdos tenetur dare eucharistiam peccatori occulto: dicit, q̄ ille, scilicet petens, ius habet in facie ecclesiæ petere: & sacerdos tenetur petenti ius suum reddere. Item Richar. eadem dist. q. ij. arti. j. idem sentit: q̄ sacerdos tenetur dare subdito eucharistiam: nisi habeat contra eum legitimam exceptionem. Item Duran. eadem dist. q. v. di. Subditi fidelis ius habet petendi communionem sacramentorum a curato suo: et ergo curatus nō potest negare: nisi habeat legitimam exceptionem, quam possit contra eū proponere. ¶ Præterea: concorditer dicunt doctores: q̄ curatus tenetur dare eucharistiam petenti fideli, quem nouit esse in mortali, dummodo hoc fuerit occultum, & petat in manifesto. Nec faciunt aliquam mentionem de tempore, quo petit: sed generaliter dicunt, dum petit in manifesto. Licet Duran. & Palu. uideantur sentire, si petit extra tempus generalis communionis: si negari potest sine scandalo, repelli potest. A contra-

S Subditi habent ius petendi eucharistiam a suo curato.

rio, si non potest negari sine scandalo, ut puta petenti in publico, negari non debet: etiam extra tempus generalis communionis: ergo a maiori non est negandum petenti deuoto: contra quem nulla omnino potest pretendi petitio. ¶ Præterea contemptor consilij diuini peccat mortaliter: ut probat Scot. in 4. dist. iij. q. iij. Est consilium deuotis frequenter communicare, & maxime in die dominico: prout hortatur beatus Augustinus. Subtrahens autem eucharistiã suo subdito per se impedit eum a perfectione consilij: & contemptor est consilij salutaris ipso facto, & per consequens mortaliter peccat. ¶ Item non minus tenetur curatus subdito dare pabulum cęlestis cibi, quam salutaris doctrinæ. Ad secundum tenetur: iuxta illud. j. Petri. iij. Parati semper ad satisfactionem omnipotenti uos rationem de ea, quæ in uobis est spes: ergo similiter ad primum. ¶ Præterea plus tenetur curatus suo subdito, quam sacerdos alienus: sed alienus sacerdos tenetur in necessitate porrigere eucharistiã petenti: ergo curatus tenetur porrigere suo subdito petenti et extra casum necessitatis. ¶ Similia multa possunt adduci, & præsertim illud Ezech. xxxij. contra malos pastores. Nō negreges a pastoribus pascuntur: lac comedebatis: & lanis operiebamini: & quod crassum erat occidebatis: gregem autem meum non pascebatis, quod infirmum fuit non consolidastis: & quæ ægrotum non sanastis: quod contractum est, non alligastis: & quod abiectum est, non reduxistis: & quod perierat, non quæsiistis. Ecce damnatur pastor nō solum, qui deperditam ouem non requisit: sed etiam qui infirmum non consolidarunt, & ægrotum non sanarunt. Sed hoc sacramentum est solidameum, quo confortantur infirmi: & medicina, qua sanatur ægrotus: licet eo non suscitetur mortui: quia cibusest uiuentium: & custodia pinguum, & fornicatio: ergo non nisi debilibiter subtrahitur infirmis ægrotis, & fortibus ipsum petentibus. ¶ Dicitur Quādo est autem notanter in propositione responsiua, si non impedimento legitime

se poterit rationabiliter excusare: quia multæ possent rationabiles excusationes a curato præstendi: ut si leuitatem morum, & nullum fructum attenderet in frequenter communicante: aut si in debita hora peteret, uel pluries eadem die: uel non ieiunus. Aut sacerdos non haberet provisionem, unde uiueret: & pro huiusmodi frequentia communionis nimium: uel in debita hora impediretur ab acquisitione uictus per manuum suarum labores: & sic de similibus. Posset tunc subtrahere donec impedimentum amoueretur, & per hoc soluta est secunda ratio in principio dubij. ¶ Sed ad primam negetur illa maior: quæ curatus non tenetur ministrare, nisi tunc cum petens tenetur accipere, quia non tantum ad hoc curatus suscipit officium pastoris: ut tantum in extrema necessitate cum mors imminet, quæ requirit sed etiam, ut dictum est: in infirmum consolidet, ne deficiat, & forem palpata, ut perficiatur: alioquin non esset maior obligatio pastoris, quam non pastoris: cum quilibet in necessitate extrema succurrere tenetur. Ad probationem negetur, quod ibi assumitur, quia quandoque ex officio curatus tenetur reddere debitum petenti actum sui officij: ubi tamen subditus non tenetur petere. Sicut in simili quis tenetur reddere mucuum, dum petitur: & tunc creditor non tenetur petere solutionem. Sic in proposito: curatus, qui est custos gregis dominici: magis tenetur providere gregi de conductibus ad salutem, quam gregi ex ipse. Ideo ne negligat grex seipsum, instituitur speculator eius, atque custos, & pastor, qui dirigat gregem in ignorantia: ciber famelicum: impinguet leat sanum &c. Hæc de illo dubio. ¶ Alia plura dubia solent hic mouere doctores, quæ quia in canone diuersis lectionibus determinata sunt: hic transeo. ¶ Vnde dubitatur, utrum plures sacerdotes possunt unam, eandemque hostiam consecrare, de quo lect. sacerdos vj. ¶ Item utrum sacerdos habeat fructus missæ cui uoluerit applicare: de quibus sint unum quo lect. xxvj. ¶ Item: utrum obligatus pluribus una uel pluribus obligationibus

curatus excusa re.

Utum plures sacerdos fructus sint unum quo lect. xxvj. Item: utrum obligatus pluribus una uel pluribus obligationibus

siã con- bus satisfaciatur omnibus unam missam celebrando: de quo lect. xxvii. ¶ Item quid faciendum dum formatur ut in speciem pueri, uel carnis: de quo lect. li. ¶ Item de uaris defectibus contingentibus circa materiam, aut formam eucharistiæ uel in ceremoniis: de quo lect. lxxxviii. ¶ Vltimo dubitatur: utrum sicut solus sacerdos potest sacramentum eucharistiæ consecrare: ita etiam sacerdos debeat ipsum dispensare. Ad hoc dubium, & eius secundam partem breuiter dicitur: quia de prima dictum est in corpore quæstionis: quod dispensatio huius sacramenti ex officio non conuenit, nisi presbyteris. Cuius rationem assignat Rich. quia ipse sacerdos representat christum, qui est mediator dei, & hominum. Dispensatio autem huius sacramenti fit ad reconciliandum nos deo, uel fortius unieandam: & ideo soli sacerdoti, qui est mediator inter deum, & populum conuenit ex officio huius sacramenti dispensatio. ¶ Et secundum Scot. dist. presentis. q. ult. assignatur hæc ratio congruitatis. In qualibet politica actus principalis illius politici pertinet ad personas principales in ea: ideo rationale est illud actum dispensationis eucharistiæ residere apud sacerdotes, qui sunt principales personæ politici christianæ. ¶ Item non minoris auctoritatis, & reuerentiæ est posse sumere corpus christi uerum, quàm sumere corpus mysticum: sed secundum solum conuenit presbyteris: ergo & primum. Tamen in casu conuenit dispensatio diacono, & præsertim sanguinis magis quàm corporis: quia sanguis christi dispensatur in calice: ita ut non sit necesse in eius dispensatione tangere species, sub quibus est sanguis. Sed in dispensatione corporis, oportet tangere species panis: & ideo dispensare corpus christi sub speciebus panis rarius conuenit diacono: & non nisi in duobus casibus. Primum cum necessitate cogente iubetur ab episcopo, uel presbytero presente, unde xciii. distinct. præsentis dicitur. Præsentis presbytero diaconus eucharistiã corporis christi populo, si necessitas cogit, iussu erogat. Secundus est:

Dub. ul. V Solus sacerdos potest eucharistiã dispensare ex officio.

In casu Diaconus potest dispensare non consecrare.

si absens fuerit sacerdos: tunc necessitate ingruente potest diaconus infirmis eucharistiã ministrare. unde eadē distinct. diacones. Sacri corporis erogationem sub conspectu episcopi, uel presbyteri nisi his absentibus: ius non habeant exercendi. quod intelligendum est nisi in necessitate iussi secundum casum supra allegatum. præsentis. Extra hos casus diacono non congruit: ut in cap. pet. uenit. eadem distinct. xciii. unde de consue. distinctio. ii. peruenit. dicitur. Omnino presbyter per semetipsum infirmum communicet: quod si aliter fecerit gradus sui periculo subiacebit. Laicus uero in nullo casu sacramentum dispensare debet, siue iubente, siue prohibente: ut in cap. peruenit. de consue. distinct. ii. ubi dicitur. Peruenit ad notitiam nostram: quod quidam presbyteri intantum paruipendunt diuina mysteria: ut laico, aut femine sacrum corpus domini tradant ad deferendum infirmis: & quibus prohibetur, ne sacrarium ingrediantur, neque ad altare appropinquent: illis sancta sanctorum committuntur: quod quam sit horribile quamque detestabile omnium religionum animaduertit prudentia: igitur interdicit per omnia synodus, ne talis temeraria presumptio ulterius fiat. ¶ Potest tamen laicus sacramentum si inuenit in loco inhonesto: ut terra, uel luto: ipsum leuare: dum alias consecratus non adesset: & in loco honesto ponere donec significaret sacerdoti, qui ipsum acciperet, & inde asportaret. Hoc enim ad reuerentiam sacramenti pertinet. Et quamuis diacono ita in casibus conceditur huius sacramenti dispensatio: sicut de beato Laurentio legitur, cui Xistus papa commisit dominici corporis dispensationem: & laico conceditur in dicto casu tangere, & de stercore leuare uenerabile sacramentum: in nullo tamen casu possunt eucharistiã consecrare: hoc enim solis sacerdotibus est concessum: ut dictum est. Et tunc de illa quæstio ne.

Laicus potest leuare de loco im-mundo eucharistiã.

QVAESTIO II.

A **ECVND O**, circa ultimā clausulam textus quæritur: utrum hæretici ab hæresi condemnata nominati sint in ecclesia catholica tolerandi. ¶ Tri- bus articulis constabit solutio quæstio- nis. Primus, terminos declarabit. Secū- dus, per conclusiones respondebit. Ter- tius, dubia mouebit. ¶ Circaprimum no- tandum: licet materia ista de hæresibus & hæreticis latissimafit: & profundissi- me a uenerabili inceptore. Gu l. Ockā in. j. par. iiii dialogi disputata: tamen hic breuiter expediendo notandum: q̄ ab hæresi dicitur hæreticus tanquam con- cretum a suo abstracto: ideo primo de hæresi: deinde de hæretico. Est autem hæresis: ut describit prædictus docto. ij. lib. dialo. par. j. c. v. j. dogma falsum: fidei contrarium orthodoxæ, id est error con- trarius catholice ueritati. Dicitur pri- mo dogma falsum, q̄ ponitur pro gene- re: quia omnis hæresis est dogma falsū siue error, & non econuerso. Omnis. n. hæresis, ait Hieron. super epistolam ad Gal. peruersum dogma habet. Dogma autemperuersum est dogma falsum: sed non omne dogma falsum est hæresis, nā in multis rebus errare nullum, aut mini- mum peccatum est: ut dicit August. in enchi. c. xx. Sed hæresis, sicut, & infide- litas grauisimum est peccatum: non er- go minus error est hæresis. Ex quo seq- tur: q̄ non omne dogma falsum est hæ- resis: cum omnis error dogma falsum sit concedendus. ¶ Quod additur fidei or- thodoxæ contrarium: ponitur loco dif- ferentiæ quo excluduntur omnes alij errores, qui fidei orthodoxæ non sunt contrarij: sicut error in rebus naturali- bus, de quibus fides catholica nihil con- trarium asserit: ut sunt errores de ui, & numero elementorum: de motu: defe- ctu, & ordinē siderum: de figura cœli: de generibus, & naturis animalium, fru- ctuum, lapidum, fontium, montium, & ceteris huiusmodi quorum studio phy- sici insudarunt, & quorum scientia ad re-

Arti. i.
Not. i.

Diffini-
tio hæ-
resis.

ligionem non pertinet, de quibus Aug- ubi supra c. vii. j. loquitur. Errores in his et si falsa sint dogmata, non hæreses sūt dicendi. ¶ Ex hac definitione sequitur, q̄ error in fide non ideo est hæresis: q̄ ab ecclesia damnatus: sed quia fidei con- trarius: unde patet, q̄ hæreses ab eccle- sia condemnata, priusquam damnarē- tur: fuerunt hæreses: sicut & nunc plu- res sunt hæreses nondum condemnatae ab ecclesia, saltem in specie: quia multæ ueritates catholice sunt a nobis igno- ratae: & nihilominus errores eis opposi- ti sunt hæreses: & tamen non sunt ab ec- clesia condemnati: ut gratia exempli: altera pars huius contradictionis: panis triticeus est materia necessaria cōsecra- tionis eucharistice: nullus panis triticeus est materia necessaria eucharistice: est ue- ritas catholica: & per consequens eius contradictoria est hæresis: & tamen neu- tra earum est ab ecclesia approbata, aut condemnata: immo quælibet est apud doctores catholicos opinata. Determi- natio ecclesie non facit propositionem prius ueram esse falsam, nec prius falsā esse ueram. Sed quia uera est, ecclesia approbat: aut si falsa, reprobat, & condē- nat. ¶ Secundō sequitur, q̄ nulla hæresis est noua: quia nihil de nouo incipit esse contrarium ueritati catholice: nisi ali- qua ueritas catholica de nouo incipe- ret esse uera: sicut illa deus est homo: in- cepit esse uera: in instāti incarnationis, & prius erat falsa. Et in eodē instāti illa: deus non est homo: incepit esse hæresis. Patet corollarium: quia nihil de nouo incepit esse contrarium ueritati catho- licæ, quæ prius fuerat uera: quoniam quā- diu hæc ueritas fuerat uera: tam diu sua contraria, contraria fuit ueritati, & per hoc falsa. Breuiter determinatio eccle- siæ accidit ueritati, & falsitati propositio- num: nec eam facit: sed præsupponit. ¶ Sed di. hoc est contra sententias doc. B & decreta summorum pontificum: nā frequenter fit mentio de nouis hæ- resibus introductis, uel introducendis: ut patet. xxiii. q. j. c. j. Omnis hæreticus autiam damnata hæresim sequitur aut nouam confingit. Similiter eadem.

Nō qui
libet er-
ror e st
hæresis.

Nulla
hæresis
ē noua.

Coroll.

B

Duplici-
ter in-
telligi-
tur hæ-
resim ef-
se nouā

quæst. ij. cap. notandum. fit mentio de noua hæresi. ¶ Ad hoc responderetur: q̄ hæresim esse nouam dupliciter intelli- gitur. Vno modo: quia de nouo incipit ef- se falsa: ita q̄ si prius fuisset, non fuisset falsa: huc supra dictum est de illa: deus est homo: & illo modo accipitur in co- rollario. Alio modo intelligitur hæresis esse uoua: quia de nouo asserita, uel de- fensa: quia aliquis eam de nouo asserit, uel defendit, non quin prius uerit falsa & ueritati fidei contraria. Et sic modo aliqui errores dicuntur noui: non quin prius fuerint errores: sed quia prius non fuerunt asseriti: multi enim errores, & hæreses antequam asserantur ab aliquo, uel ab alijs non errantibus, reprobantur: qui cum assertores, uel defensores inueniuntur: dicuntur nouæ hæreses, & noui errores: quamuis in ueritate prius fuerunt errores. Et illo modo accipitur noua hæresis in canonibus allegatis, & similibus. ¶ Notandum tamen: q̄ sicut fides, & ueritas quandoq; accipitur pro habitu, uel actu assentiendi: quandoq; pro obiecto talis habitus, uel actus: q̄ dicitur propositio credita, siue articu- lus fidei: q̄ idem est ut dictum est in iii. dist. xxiii. q. ii. & dist. xxiii. & xxv. Sic et tam error, quam hæresis dupliciter acci- piuntur: uel pro habitu aut actu assen- tiendi falso, uel pro obiecto, quod est p- positio falsa: seu articulus falsus. Et pri- mo modo accipiendo potest esse noua fides, & noua hæresis, ac error: quo- niam quis potest de nouo credere, uel errare. Sed tertio modo non est error nouus, aut hæresis: nec ueritas catholi- ca noua: quin ipsa si prius fuisset forma- ta, fuisset error hæresis, aut ueritas ca- tholica, reddendo singula singulis. ¶ Si iterum quæris: si omnis ueritas catholi- ca, & hæresis ex natura rei est talis, & nō ex determinatione ecclesie: ad quid er- go ualeat ecclesie determinatio. Respō- detur, q̄ determinatio ecclesie, aut sū- mi pontificis declarat, & definit, q̄ ali- qua ueritas catholica pro tali acceptan- da est, quæ prius pro tali habita non est, sic de hæresi. Vnde ecclesia sua determi- natione definit ueritates, quas approbat

Duplici-
ter ca-
pitur
hæresis.
& error
pro ha-
bitu.

Replica

fuisse catholicas, & per condemnatio- nem suam definit asseriones, quas re- probat fuisse, & esse hereticas, & ita nō facit nouum articulum fidei: sed noui- ter definit aliquem articulum pertine- re, ac pertinuisse ad fidem, & ad catho- licam ueritatem: & de hoc latius dictum est dist. xxv. lib. iij. ¶ Secundō notandū: quia hæresis diffinitur per contrarium fidei, id est catholicæ ueritati: q̄ catho- lica ueritas, est ueritas reuelata a deo in se, uel in suo antecedente pertinens ad religionem. ¶ Dicitur ueritas reuelata a deo: quia ueritas humano ingenio ac- quisita puta per demonstrationem, uel experientiam, ut talis non dicitur ueritas catholica, quia omnis ueritas catho- lica est articulus fidei. Fides autē non innititur euidentiæ naturali, sed diuinæ reuelationi. ¶ Dicitur in se, propter ue- ritates sacri canonis biblicæ, quæ omnes immediatē siue secundum se, scriptori- bus eius sunt reuelatæ, ipsi enim fuisse calamus scribæ, id est spiritus sancti uelo- citer scribentis, de hoc auctoritates plu- res Augu. in decretis dist. ix. ¶ Dicitur uel in suo antecedente, propter uerita- tes, quæ ex contentis in biblia possunt in consequentia necessaria inferri, seu deduci, ut est illa, deus est uerus homo ex anima rationali, & carne subsistens, que sub hac uerborum forma non habe- tur in scriptura, sed ex eis potest deduci in cōsequentia necessaria. ¶ Dicitur ad religionem pertinens: propter ueritates religionem, siue pietatem non respiciē- tes, quæ non dicuntur ueritates catholi- cæ, quæuis fuerint a deo reuelatæ. Pertī- net autem ad religionem quicquid ad pietatem, id est dei cultum, aut ad finem beatitudinis consequendæ ordinatur. ¶ Ex illo sequitur, q̄ multæ ueritates, q̄ in scriptura canonica nō habent, nec ex eis solis deduci possunt in consequentia necessaria, sunt catholice. Patet primū de his, quæ ab apostolis ad nos per suc- cedentium relationem, uel scripturas fidelium fide dignas ad nos peruenērūt, & tamen in scriptura canonica non cō- tinētur, hæc apostolis per spiritum san- ctum reuelata (a quo docti sunt quæ

Not. 2.
D
Diffini-
tio ca-
tholicæ
uerita-
tis, cum
sua de-
claratio-
ne.

veritatem) non dubitatur. Patet, & de his, quæ ex præmissis coassumpto aliquo uero necessario evidenter: uel certo deducti possunt. Patet etiam: tertio de his ueritatibus, quæ alijs fidelibus a deo reuelatæ esse sufficienter ostenduntur. Patet, & quarto de his, quæ ab ecclesia uniuersali, ut credenda accepta sunt, quæ supponitur in fide errare non posse. Cuius fidem deficere nõ posse: oratio christi pro fide Petri (Luc. xxij. & eius promissa adstantia usq; in finem seculi. Mat. ult.) certam reddiderunt. Patet quinto de ueritatibus a generalibus concilijs, & Romanis pontificibus ritè determinatis: hæc enim omnia, uel reuelata sunt, uel ex solis reuelatis sunt deducta; uel ex reuelatis, & illis ueritatibus certis coassumptis. Neq; aliud determinat ritè concilium, uel Romanus pontifex: ut ostensum fuit in tertio loco supra allegato. ¶ Tertio notandum, quod hæreticus (accipiendo proprie ut includit errorem in fide, & non extenditur ad infideles, qui nunquam fuerunt de ecclesia) potest sic describi: est uerè baptizatus, uel probaptizatus se gerens pertinaciter errans, uel dubitans contra catholicam ueritatem. Dicitur uerè baptizatus: pp baptizatum in ioco, qui si errat pertinaciter non est hæreticus iudicandus: sicut nec gentilis, aut Iudæus, qui licet sit infidelis: non tamen est hæreticus. Vnde sicut hæresis est species infidelitatis: sic hæreticus est infidelis. Dicitur uel pro baptizato se gerens: propter baptizatum extra formam ecclesiæ gerentem tamen se, ut uerè baptizatum: si errat pertinaciter est hæreticus. Dicitur pertinaciter, ad excludendum errantem, uel dubitantem ex simplicitate, uel ignorantia sola. Non ex pertinacia contra ueritatem catholicam: talis enim non est censendus hæreticus. Dicitur autè pertinaciter errare, uel dubitare: qui non est paratus corrigi cum in uenerit ueritatem: hoc est, cum ueritas sibi ostenditur, sufficienter non deponit errorem uel dubium. ¶ Corollarium. Non sequitur: iste asserit, credit, uel tenet hæresim: ergo est hæreticus. Proba-

tur, quia multi sancti, & catholici doct. tenuerunt opiniones contrarias in his, quæ ad religionem pertinent, quarum una fuit heretica: & tamen neuter eorum fuit hæreticus. Tū quia neuter pertinaciter adhæsit suæ opinioni. Tū quia non constabat, quæ pars opi. fuit heretica, & quæ catholica, antequam accessit ecclesiæ determinatio &c. Dicitur uel dubitans, quia pertinaciter dubitans hæreticus est ut c. j. de hereticis. ubi dicitur. Dubius in fide hæreticus est, licet contrario fidei non assentiat. Oportet enim catholicum firmiter assentire: alioquin fidem non habet: cum certitudo ueritatis, & firmitas adhesionis sint de essentia fidei: ut habitum est in tertio. ¶ Quantum ad secundum articulum est prima conclusio. Hæreticus, qui pertinaciter defendens hæresim iam damnatā fuerit deprehensus: nisi respicere se correxerit, nequaquam est ab ecclesia tolerandus. Ista conclusio cum sequente probatur per c. ad abolendam. de hereti. ubi clarè utriusq; conclusionis sententia continetur. ¶ Secunda conclusio. Hæreticus post penitentiam, & abiurationem in eam, quam iurauerit hæresim relapsus: licet ad penitentiam admittatur: tamen sine ulla audientia curiæ seculari ex terminandus relinquitur. Cuius ratio duplex secundum Richar. dist. præfenti. arti. vi. q. iij. quia si quoties reuerteretur, conseruaretur in fide uita, & alijs bonis tēporalibus, alij securius in hæresim relaberentur. Secundo, quia sic facilius in fide posset tota multitudo: quod diligenter cauendum est. unde. xxiiij. q. iij. refecandæ dicit beat. Hiero. Refecandæ sunt putridæ carnes: & scabiosa ouis a caulis repellenda, ne tota domus, massa, corpus, & pecora ardeant, corrumpatur, putrescant, intereant. Arrius in Alexandria una scintilla fuit: sed quoniã non statim oppressus est: per totum orbem eius flamma depopulata est. ¶ Tertia conclusio. Infideles, qui fidem christi, aut sacramenta nunquam receperunt ad fidem sunt trahendi: sed ad eam non sunt uolentia compellendi. Probatur per canonem beati Grego. xlv. dist. quæ

Arti. 2.
Cõcl. 1.
F
Hæreticus non est tollerandus.

Cõcl. 3.

Cõcl. 3.

lyncera

lyncera. & sequentes. ubi docet, quod tales non asperit: sed blâdis uerbis ad fidem sunt conuertendi. prohibet enim beatus Grego. ne Iudæi ab obseruandis suis ceremonijs uolentia arceantur. Cuius Richar. ibidè duas ponit rationes. Vna propter bonum, quod ex hoc prouenit. Nã ex hoc: quod Iudæi suos ritus seruauit: in quibus olim præfigurabatur ueritas fidei, quã tenemus: testimonium fidei nostræ habemus ab hostibus: dum quasi in figura nobis representant, quod credimus. Secunda est propter uitationem maioris mali: quod prouenire posset: nisi tollerent, uel impedimenti salutis eorum, qui tolerati postea conuertuntur ad fidem. ¶ Quantum ad tertium articulum dub. 1. lum dubitatur: utrum simonia sit species hæresis: & utrum simoniacus sit hæreticus. Supponitur hic: quod simonia est stultitia cupiditas: uel uoluntas uendendi uel emendi spiritualia, uel spiritualibus annexa: pro uel per temporalia: ut dicitur glos. j. q. j. in princi. Est ergo simonia uitium uoluntatis non intellectus, & species auaritiæ: licet possit etiam concurrere uitium intellectus: sicut frequenter errorem in uoluntate præcedit committatur, uel sequitur error in intellectu: non tamen ita semper fieri oportet: potest enim uoluntas per suam libertatem declinare a recto iudicio rationis. ¶ Est etiam aduertendum cum secundum beatum Hiero super epistolam ad Gal. hæresis ab electione dicitur: quia scilicet uauulquisq; eam eligat disciplinam, quam putat esse meliorem. Et quia in electione sit diuisio unius ab altero: electio pro hæresi dicitur. j. Ethic. Et quia multiplex est diuisio parium a toto: hæreticus multiplicitè accipi inuenitur. Vnde Ockã ca. i. li. iij. par. j. dialo. ponit quinque acceptiones huius nominis hæreticus. Vno modo hæreticus pro omni excommunicato accipitur: ut notat glos. iiii. q. j. quod autem. Secundo modo dicitur peruersor sacrorum: & sic simoniacus dicitur hæreticus. Hinc Grego. in reg. i. q. j. quilibet. Quisquis per pecuniam ordinatur: ad hoc ut fiat hæreticus, promouetur. Tertio modo dicitur

tar quicumq; dubitat, uel putat fidem christianam esse falsam: uel fictam: & sic omnes Iudæi, Saraceni, & pagani dicuntur hæretici: & generaliter omnes infideles: ut dicit quædam glos. xxiii. q. iij. illi qui ab ipsonuntur plurimæ acceptiones nominis hæreticus. Vnde inter alia ibi dicitur. quandoq; largè dicitur hæreticus, omnis, qui non tenet articulos fidei: & sic non ois hæreticus est excommunicatus. Quarto modo dicitur omnis christianus: uel qui se putat christianum errans contra catholicam ueritatè pertinaciter: & sic diffinitus est hæreticus in j. ar. Quinto dicitur ois, qui pertinaciter adheret errori, qui sapit hæresim. Dicitur autem sapere hæresim: quod ex hæresi & aliquo uero coassumpto (quod rationabiliter negari non potest) deducitur: sicut ueritas dicitur sapere catholicam ueritatem: quæ ex catholica ueritate & alio uero coassumpto inferripõr in consequentia necessaria. ¶ Per hoc respõdetur ad dubium: quod omnis simoniacus est hæreticus: accipiendo hæreticum primis duobus modis quia excommunicatus, & sacramentorum spiritualium reu, uel eis annexorum peruersor: tamen quarto modo, & proprie accipiendo non oportet omnem simoniacum esse hæreticum: quia potest non errare in fide: & ex cupiditate contra cõscientiam spiritualia temporalibus bonis comparare. Dicitur tñ hæreticus primo modo per quandã similitudinem: ut dicit Richar. quia ita operatur, ac si contra fidem sentiret: dum præcio spiritualia conatur emere, uel uendere, ac si emeret dona spiritus sancti posse pecunia possideri. Et hoc modo intelligendum est quoties dicuntur hæretici. ut. j. q. ult. ca. ult. ubi dicitur. Patet simoniacos uelut primos, & precipuos hereticos ab omnibus fidelibus respuendos. ¶ Dub. 2. Hæresis sit maximum peccatorum. & uide Vtrū sit tur, quod sic per cap. statim allega. ubi dicitur. Omnia enim crimina ad comparationem simoniacæ hæresis quasi pro nihilo reputantur. ¶ In oppositum. maiora sunt crimina, quæ immediate in deum committuntur: ut odium dei, & infidelitas carorū.

Dub. 2.
H
Vtrū sit
ca here
sis sic
maxi
mū pec
carorū.

Gab. Biel. pp

ac idololatria: quæ non sunt necessariò
 connexa simonia. Respondetur: q̄ possu-
 mus loqui de simonia dupliciter. Vno
 modo secundum se: ut non includit hē-
 resim propriè dictam: & tunc manifestū
 est, q̄ nō est maximū peccatorū: ut pro-
 bat ratio post oppositum dubij: sic. n. spe-
 cies est cupiditatis, seu auaritiæ. Alio mo-
 do potest accipi simonia, ut includit hē-
 resim propriè dictam: & tunc dicitur, q̄
 peccatū, quādoq; dicitur grauius, quod
 est plurimum honorum corruptiuū: & sic
 quia fides est fundamentum omnium bo-
 norum, & totius spiritualis ædificij: hē-
 resis, quia corrumpit fidem: est grauis-
 simū peccatum: & est grauius infidelitate
 simpliciter dicta: quia superaddit perti-
 naciam, & recessum a fide prius recepta.
 Vnde hæresis est infidelitatis species: &
 quia recedere cū pertinacia a fide prius
 recepta, uidetur procedere ex odio ueritatis
 redarguentis ea, quæ diligunt rece-
 dentes a fide: & odium diuinæ ueritatis
 est maximū peccatorū: ideo hæresis non
 ratione huius, quod habet in intellectu:
 ut loquit̄ Rich. sed ratione suæ radicis,
 qui est in affectu: est maximū omnium pec-
 catorū. Infidelitas autē: quia quq; proce-
 dit ex ignorantia: nō est semper maximū
 peccatorū. Alio modo peccatū dicitur
 grauius ex obiecto, siue genere: & sic o-
 diū dei est maximū, quo deus in se odit,
 si salutem fuerit possibile. Deinde odium
 diuinæ ueritatis in se: & tale odium non
 est essentiale hæresi: licet pōt aliquando
 concurrere tanquā circumstantia hæresis.
 Et illo modo hæresis non est simpliciter
 maximū peccatorum: nisi accipiat̄ cū
 inclusione odij dei. Et p̄ hoc ad ratio-
 nē ante oppositū dicitur: q̄ illud ibi di-
 ctū dicitur in detestationem criminis: &
 terrorem simoniacorū: ut dicit glōs ibi-
 dē. & ita est locutio hyperbolica. Vel di-
 citur, q̄ loquit̄ de simonia: ut includit
 hæresim cū sua radice. i. odio diuinæ ue-
 ritatis. & sic est pro responsione. ¶ Vlti-
 mō dubitatur de differentia inter schis-
 maticū, & hereticum, scilicet & hæresim.
 Respondetur, q̄ hæc differentia explicat̄
 a beato Hiero. super epistolā ad Gal. ubi
 dic. Inter hæresim, & schisma hoc esse ar-

Dub. 2.
 I
 Differē-
 tia quæ
 inter
 schisma
 & hære-
 sim.

bitror: q̄ hæresis peruersum dogma ha-
 bet. Schisma post episcopale decesio-
 nem ab ecclesia pariter separatur: quod eq-
 dem a principio aliqua ex parte intelli-
 gi pōt diuersum. Cæterum nullū schis-
 ma est: nisi sibi aliquam hæresim contin-
 gat: ut rectè ab ecclesia recessisse uideat-
 ur: & habetur. xxiii. q. iij. Inter hæresim.
 ubi glōs: Inter hæresim, & schisma po-
 test dici: q̄ hæc est differentia, quæ est
 inter dispositionem, & habitum. Pri-
 mō. n. dicitur schisma: sed cū post tem-
 pus pertinaciter adhæserit suæ sectæ: dici-
 tur hæresis. ¶ Vel aliter dicatur: q̄ omnis hē-
 reticus est schismaticus: sed non conuer-
 titur: & sic est illa differentia, quæ est in-
 ter speciem, & genus. Hęc glōs. ¶ Tamen
 ut clarius intelligatur hæc differentia no-
 tandū: q̄ schisma propriè acceptū, est illi-
 cita diuisione per inobedientiam ab unita-
 te ecclesiæ facta: & hoc est aliquando cū
 hæresi: ut in græcis ab ecclesia separa-
 tibus cū cæteris erroribus de processio-
 ne spiritus sancti, & alijs. Aliquando est si-
 ne hæresi: sicut sunt, qui credunt Roma-
 nam ecclesiam: nec aliā uolunt constitui:
 tuere: sed eā credunt esse apud se. ut cō-
 tingit, quando plures cōtendunt de pa-
 patu. Secundo modo accipitur largius:
 scilicet pro his, qui se diuidunt a proprio
 episcopo eum eiciētes: & sedem episco-
 palem sibi usurpantes: & presbyteros sibi
 ordinantes. Tertio modo largissime ac-
 cipitur pro omni existente in peccato
 mortali: quia diuidit se a charitate dei.
 & secundum hoc patet differentia eius
 ab hæretico: & per consequens schisma-
 tis, quæ est in obediētia, qua quis diuidit̄
 a suo superiori, uel ab ecclesia: & hære-
 si: quæ est error pertinax contra catho-
 licam ueritatem, quam ueritatem in om-
 nibus, & maximè in diuinissimo eucha-
 ristia sacramento: ubi plurima sunt mi-
 rabilia intellectu uiatoris incomprehen-
 sibilia: innocuisse seruare nos conce-
 dat eiusdem institutor dominus noster
 Iesus Christus, cum patre, & spiritu san-
 cto unus uerus inseparabilis deus, in
 secula seculorum benedictus: Amen.

¶ SEQUITUR TRACTATUS
 de Pœnitentia, seu Pœniten-
 tia sacramento.

DISTINCTIO XIII.

OST hæc de pœni-
 tentia. Postquā ma-
 gister egit de tribus
 sacramentis. s. de ba-
 ptismo, quo regene-
 ramur: de confirma-
 tione, per quā mo-
 do geniti in fantes adolemus, & robora-
 mur: de eucharistia, per quam nutrimur
 & in bono conlumamur. Consequen-
 ter agit de quarto sacramento pœniten-
 tiæ: per quam lapsi ad statum uitæ repa-
 ramur in nouem sequentibus dist. ordi-
 ne subnotato. Et primò, agit de pœniten-
 tia in se quantum ad eius quidditatem.
 Secundò, de ea quantum ad ministrum
 sacerdotem. Tertio, quantum ad pecca-
 torem suscipientem: secundum pars inci-
 pit dist. xviii. tertia dist. xx. Circa primū
 duo facit. Primò præmissis diuisione, &
 distinctione pœnitentiæ: excludit erro-
 rem circa pœnitentiæ iterationem. Se-
 cūdo profequitur de pœnitentiā quantum
 ad eius integritatem, dist. xv. In præsen-
 ti igitur distinct. ostensa pœnitentiæ
 necessitate, & quidditate: probat ipsam
 iterari posse. Vnde sententia huius dist.
 colligitur in tribus conclusionibus sub-
 notatis. ¶ Prima. Pœnitentia tam
 interior, quam exterior: quæ est secun-
 da post naufragium tabula: a deo lon-
 ge positus ut appropinquant est neces-
 saria. ¶ Secunda. Pœnitentia interior,
 quæ est uirtus, a qua Ioannis prædica-
 tio cepit: perfecta est: dum præterita
 peccata plangit: & plangenda iterum
 admittenter nolit. ¶ Tertia. Errant, qui
 negat̄ ueram pœnitentiā esse, quam
 sequentia peccata reddunt infructuo-
 sam. Addit de pœnitentiā so-
 lemni: ostendens, q̄ ite-
 rari non de-
 bet.

QVAESTIO: I.

IRCA hanc distinctionem A
 quærendum est de duobus. Defi-
 Primò de pœnitentiæ uirtu-
 te. Secundò de pœnitentiæ
 sacramento. ¶ Circa primū queritur: utrū
 sine pœnitentiā possit deleri peccatū post
 baptismum commissum. Primò, premitte-
 tur terminorū declarationes. Secundò, sub-
 iungentur responsiue conclusiones. Ter-
 tiò, addentur mouendorum dubiorū so-
 lutiones. ¶ Quantum ad primum articu-
 lum notandum circa illius terminū pœ-
 nitentiæ: q̄ quantum ad propositum suffi-
 cit: pœnitentia dupliciter accipitur. Vno
 modo pro aliquo actu uel habitu pœni-
 tentis. Secundo modo pro actu sacer-
 dotis pœnitentem a culpa absoluentis.
 Primo modo dicitur uirtus: quia est ha-
 bitus uirtuosus, aut actus exterior, uel
 interior a uirtute procedens, uel uirtu-
 tem generans. Secundo modo dicitur
 sacramentum: quia sic est absolutio sa-
 cerdotalis efficaciter significans gratiā
 animam pœnitentis a peccatis munda-
 tē. de quo sequenti q. dicitur. ¶ Ad intel-
 lectū primi mēbrī notandum post Scot. &
 Ockā: q̄ pœnitentiā secundū Aug. dicitur
 quasi pœnæ tenētia: & pœnitentiæ, quasi pœ-
 nā tenere: & pōt intelligi uel actiue, uel
 passiue. Vnde pœnitentia quādoq; sim-
 pliciter accipitur pro pœnæ peccati pur-
 gatiua, & nec actiue, nec passiue, & hoc
 modo est uirtus consequens displicentiā
 de peccato: siue interior in uolūrate: siue do-
 lor in potentia conscientia: siue etiā aliqua
 exterior pœnæ corporis afflictiua: ut iei-
 unium, & cætera opera factis factio-
 nis. ¶ Secundo modo accipitur pœnitentia
 actiue: & sic est actus huius pœnæ causa-
 rius, qui duplex est interior, & exte-
 rior. ¶ Interior est uoluntatis: & hic du-
 plex unus imperatiuus, qui est uelle pu-
 nire peccatū: alius cōsequens imperiū: &
 est actus elicitus in uolūrate, qui est de-
 testatio peccati, uel displicentia peccati
 commissi: quod nihil aliud est, q̄ uelle non
 peccasse. Hoc. n. uelle sequitur tristitia
 in uolūrate: & quādoq; dolor in sen-
 su: & quantum ad illud uelle est interior, tātò

Arti. 1.
 Not. 1.
 Pœnitē-
 tia dupli-
 citer ac-
 cipitur.

Actus
 pœniten-
 tia du-
 plex in-
 terior,
 & ex-
 terior

sequitur maior tristitia. Tertius est actus imperatus: & est castigatio aliqua sibi ipsi infligta pro peccatis: & illo modo ipsa confessio, quæ est causa uerecundia: & opera satisfactionis, quæ causæ sunt corporalis poenæ: dicuntur poenitentia.

B Poenitentia quæ est uoluntaria sufferentia poenæ, siue a se, uel ab alio infligte pro peccato: ram interioris quam exterioris: & nihil aliud est quàm uelle patienter pati poenam pro peccato. Et differunt illæ acceptiones non quantum ad substratum: quia id est actus bene significatur diuersis acceptionibus: sed est differentia in conotato termini. Et possunt omnes illi actus reduci ad quinque: quorum quilibet dicitur poenitentia, qui se sequitur ordine quodam.

Primus est uelle uindicare, seu punire peccatum: quæ sequitur contritio: quæ est detestatio, uel odium peccati, si nolle peccasse. Hinc sequitur tristitia in uoluntate: & quandoque dolor in sensu usque ad effusionem lacrymarum: quæ non est proprie actus uoluntatis: sed passio consequens detestationem peccati. Quarto sequitur acceptatio huius tristitiæ, & doloris: quæ est quedam complacentia, qua uult sequi tristitiã, & dolorẽ: & complacet sibi in illis: ut dicit Aug. Peccator de peccato doleat: & de dolore gaudeat. Deinde sequitur exterior penalis satisfactio, & acceptatio eius: & satis patet horum distinctio. Et non solum accipitur poenitentia pro actibus dictis: sed etiam pro habitibus ex eis generatis. & De ordine tamen horum actuum plus dicitur in dubiis. Et secundum has acceptiones diuersimode distinctur poenitentia a patribus, quarum septem recitat Alex. par. iiii. q. liii. membro ii. Magister in textu recitat aliquas earum. & Prima est Amb. Poenitentia est dolor cordis, & amaritudo animæ pro malis, quæ commisit. & Secunda est August. in de eccles. dogma. Poenitentia est poenitenda non admittere, & admissa desistere. & huic concordat Ambr. dicens. Poenitentia est mala præterita plangere, & plangenda iterum non committere. Cur etiam concordat Gregor. di. Poenitentia est antea facta mala desistere, & stenda non

C Distinctiones septem poenitentia.

committere. & hæc tres pro uita reputantur. & Tertia est: poenitenti est correctio male mentis. & est glos. Mat. iii. super illud. Poenitentiam agite. & c. & Quarta August. in lib. de poenitentia. Poenitentia est quedam dolentis uindicta puniens in se, quod dicitur commisisse. & Quinta est eisdem in lib. v. responsionum Poenitentia est res optima, & perfecta, quæ omnes defectus reuocat ad perfectum.

& Sexta est Dam. Poenitentia est ab eo, quod est præter naturam ad id, quod est secundum naturam reuersio. & Septima est magistri in textu. & Poenitentia est uirtus, uel gratia qua commissa mala cum emendationis proposito plangimus, & odimus: & plangenda ulterius committere nolumus. & Prima, hæc datur de poenitentia ut dicit tertius actus: uerius passionem tristitiæ, & doloris. Secunda, datur de poenitentia, ut dicit actum secundum: qui est contritio, seu peccati detestatio: quæ includit propositum non peccandi. Nam in illis plangere, uel desistere capitur pro fletu interiori, qui est nolle peccasse.

Tertia, datur generaliter, ut poenitentia includit omnes quinque actus: quia ad correctionem male mentis omnes concurrunt.

Quarta, datur de poenitentia, ut dicit primum actum imperatiuum uelle punire, & ultimum executiuum. Quinta, magis uideatur poenitentia commendatio, quæ descriptio: datur tamen non de omni poenitentia: sed tantum de poenitentia perfectissima, quæ reponit ad statum innocentia: tollendo omnem reatum simul & poenã, secundum quod dicitur esse alter baptisimus. Sexta, fitur & secunda datur de poenitentia, ut dicit actum secundum. Nam reuersio ab eo, quæ est præter naturam a uitio seu peccato ad id, quæ est secundum naturam. Id est uirtutem. (Siquidem natura hominis de peccato ad optima. & Ethic.) fit per peccati detestationem. Septima, datur de poenitentia quantum ad habitum, ad actum detestationis cum proposito cauendi peccata inclinante. & Et quoniam quilibet doctorum actuum potest dici poenitentia: ut uult Sco. possit poenitentia una distinctio conueniente eumlibet doctorum actuum, & habituum sic describi. Poenitentia est actus, passio, uel habitus homi-

D Octaua distinctio collectoria.

hominis ad punitionem peccati a se commissi uoluntarie ordinatus. Dicitur primum actus: qui generaliter accipitur pro actu imperatiuo. Si uelle uindicare: aut elicitio: qui est detestatio peccati uel imperato, qui est exterior satisfactio punitiõ: & ita includit i. j. iiii. & v. actus præsuppositos. Dicitur uel passio: propter tristitiam & dolorem: immo & gaudium, quod consequitur complacentiam in tristitia interiori aut poena exteriori. Nam & ipsa passio est ordinata ad punitionem peccati: quia intendit actum acceptationem poenæ pro peccatis. Dicitur uel habitus propter poenitentiam habitualem: & ita quilibet habitus alicuius quatuor actuum suppositorum dicitur poenitentia. Dicitur ordinatus ad punitionem peccati: ut excludendū alios actus circa peccatum: ut complacentiam peccati, uel indurationem in peccato: aut delectationem in peccato commisso. Ordinatur autem ad punitionem, uel uel causa poenæ: uel ut poena ipsa: uel ut effectus consequens poenã. Dicitur uoluntarie, propter poenã illatã: & a uoluntate non acceptatã: ut cum quis inuitẽ, & nolente sustinet poenã: talis sustinẽtia non dicitur poenitentia, ut hic accipitur. Accipitur in hoc pro ea, quæ ualet ad peccati deletionem. Quis autem poenã potest esse uoluntaria: dicitur infra in dubijs. Dicitur a se commissi: quia punitiõ assumpta pro peccato alterius non est opus poenitentia: sed misericordia. & Si quæris: cum de multis prædicatur poenitentia, de quo principalis prædicatur. Respondetur, quod principalis prædicatur de secundo actu supposito. Id est de peccati detestatione: hoc de nolle peccasse. Ille. nisi ne alij sufficienter disponat ad peccati deletionem. & Secundo notandum circa de contritione. & Secundo notandum circa hoc, quod quæritur de deletionem peccati: quod peccati commissum, & ita præteritum: quod ad actum peccati, possit deleri: & quod de se delectatur cum peccatum remittitur. Ad cuius intellectum aduertendum: quod si peccatum mortali dicitur formaliter, priuatione puta caræ formalitã relictum debet esse in se actum: ut tenet Sco. siue dicat formaliter actum elicitum, aut ommissum contra præceptum: ut tenet

Not. 2. remissionem: alij non sine eo: ut infra dicitur de contritione. & Secundo notandum circa hoc, quod quæritur de deletionem peccati: quod peccati commissum, & ita præteritum: quod ad actum peccati, possit deleri: & quod de se delectatur cum peccatum remittitur. Ad cuius intellectum aduertendum: quod si peccatum mortali dicitur formaliter, priuatione puta caræ formalitã relictum debet esse in se actum: ut tenet Sco. siue dicat formaliter actum elicitum, aut ommissum contra præceptum: ut tenet

Ockã de quo lib. ij. dist. xxxv. Tamen transiente actu peccati nulla entitas potest manere in peccatore, a qua formaliter peccator dicitur peccator. Patet: quicquid est in peccatore transiente actu peccati: potest remanere et ipsa iustificatio, & desinens esse peccator. Patet de substantia animæ, quæ manet eadẽ. Si malitiam de accidentibus absolutis: quia habitus uitiõs generis: ex actibus peccati frequentatis potest manere: & regulariter manet in iustificato. Nam iustificatus adhuc sentit se peccatum, & inclinatur ad priora opera peccati: quod non contra dicit nisi per habitum peccati. Nec manet aliquis actus peccati: quia ille transit. Nec alia qualitas, quæ in remissione corripitur: immo quicquid manet in peccatore præter actum peccati: potest manere cum gratia infusa, per quã desinit esse peccator: puta habitus peccati: cogitatio peccati, species memoria: et delectatio consequens memoriam peccati: dummodo non fuerit uolita. Quod si fuerit uolita ipsa uolitiõ est actus peccati. Nec manet ibi aliqua relatio realis: et secundum Sco. nec relatio rationis, cuius oppositum tenet Sco. quia ut in j. dist. xxx. ostensum est: nulla relatio distincta ab absolutis est ponenda. & Sed tunc quæritur: unde ergo peccator dicitur formaliter peccator transiente actu. Nam ut arguit Sco. si nihil manet, omnino essent similes qui nihil commisit: & qui commisit: & tamen cessauit ab actu peccandi tam interiori, quã exteriori: & ita non magis unus est peccator, quã alius. Similiter si nihil manet, nihil delectatur in remissione peccati: quod ergo peccatum deletur. Respondetur, quod talis dicitur peccator ab ordinatione diuina: quia propter peccatum præteritum, quod transiit, & non est quantum ad actum ordinatus est ad poenã æternã: hoc. n. significat peccator. Est. n. peccator homo ordinatus a deo ad poenã æternã propter actum peccati, quæ actum committit, uel commisit. Et hoc nomen peccator nihil significat inexistens in peccatore transiente actu peccati: sed significat actum peccati, quod transiit: & poenã, quæ correspondet: & deus, qui peccatore ad huiusmodi poenã sustinendam ordinauit. Vnde in hoc multa

decipiuntur imaginantes; q̄ quādo ē ūq; nomē positium de aliquo prādicatur: q̄ necesse est aliquid inesse illi, de quo prādicatur: quod formaliter per prādicatum illud importatur; sicut est de illis prādicatis, album, nigrum, sciens, uirtuosus, iustus; quod falsum est in terminis, connotatiuis, qui non connotant aliquid unum. Vel si aliquid unum connotant: tamen non id, quod inest suo subtracto: sed quod infuit, uel alteri inest. Vnde generaliter ad hoc, q̄ terminus connotatiuus conueniat aliquid sufficiens, q̄ connotatiuum suum se habeat sicut in re illa, siue in alia: siue per ipsum connotatur. Sicut ebriosus dicitur formaliter ebriosus, non ab aliquo sibi inexistente: sed ab actibus, qui transferunt: etiā si nullum in eo habitum genuissent. Sic ad mortem iudicatus dicitur damnatus non ab aliquo sibi inexistente: sed a sententiā, quā ad mortem est ordinatus, quā sententiā nihil in damnato produxit: quia potuit iudicari eo absente, & ignorante. Et per hoc ad rationem cum dicitur: si nihil manet &c. Dicitur, et si sint similes quātum ad qualitates reales in existentes: non tñ quātū ad rationē peccatoris: quia illa conuenit uni, & nō alteri: & similes omnino dicuntur, quibus eadem prādicata. secundū speciem conueniunt. uide Ockam in iij. q. viij. & ix. qui hāc materiā bene prosequitur. ¶ Ad secundū dicitur: q̄ peccatum dicitur de Ieri: quia ille definit esse peccator non per hoc, q̄ aliquid in eo destruitur: & quō definit esse peccator: sic definit: quia qui prius propter peccatū commissum ordinatus fuit a deo ad p̄nā: nunc propter penitentiam ab eodem ordinatus est ad uitā, q̄ tñ mutatio non dicitur mutationē in deo: sed uel in penitente, uel in tpe, uel in alia creatura. Nā de potētia absoluta sine mutatione peccatoris per solū lapsum tēporis posset primo ordinari ad p̄nā: deinde ordinari ad uitā: licet secundū potētiā ordinatā non sit peccati remissio, nisi per infusionē nouæ gratiæ, p̄ quā realiter mutatur, qui fuit peccator. Ad hoc facit illud Aug. super Psal. xxxj. Bea-

Quo peccati dicitur deleri.

ti quorū. Videre inquit, dei peccata nostra, est ea ad p̄nā impurare. Auerrere autē faciē a peccatis, est ea ad p̄nā nō reseruare. Et ita dicit peccata ab eo reſta: nō ut nō uideat, sed ut nolit animad uertere. Idē autem est tegere peccata, & remittere peccata. Vnde dicit propheta. Beati, quorum remisse sunt iniquitates; & quorū reſta sunt peccata. Pro eodem habens remittere, & tegere peccata. & Aug. Teſta sunt, abolita sunt. Ergo remanere peccatorē post actum tranſeuntem: nihil aliud est, nisi ipsū a dei uoluntate ordinari ad p̄nā condignā illi peccato. Et remitti, seu deleri peccatum nihil aliud est, quam ordinatū ad p̄nā, iam non ordinari ad p̄nā. ¶ Sed adhuc dicitur secundum doctrinam tranſeuntem peccati actū, adhuc manet in peccatore reatus: macula & offensa, quæ nō sunt nihil: & non manet dimisso peccato: ergo tranſeuntem actū peccati aliquid manet in peccatore, quod deletur in remissione peccati: & ab illo formaliter dicitur peccator: quia illo manente manet peccator: & sublato definit esse peccator. ¶ Ad hoc dicendum post Sco. q. j. dist. in. presentis, q̄ reatus, macula, & offensa, nihil aliud sunt, uel dicunt nisi ordinationem peccatoris ad p̄nā suo peccato, quod tranſiit condignā: & inquantū discōueniens est animi, dicitur eius macula: sicut per oppositum conueniens, dicitur eius pulchritudo. Inquantum autē est obligatio ad p̄nā, dicitur reatus, & ut est actus uoluntatis diuinæ, per quē ordinatur ad talem p̄nā: dicitur dei offensa. Nihil enim aliud est offendi, uel irasci in deo, quam uelle uindicare peccata. ¶ Et licet deus dicatur figuratiuē iratus, uel offensus: tamen accipiendo irasci pro uelle uindicare, non excludendo passionem concomitantem istiusmodi uelle deus formaliter est iratus, seu offensus: quia formaliter est uolens uindicare peccatum commissum contra legem suam. ¶ Si ergo pergis querere, quid ergo est reatus, & in quo est. Dicitur est, quia est ordinatione peccatoris ad p̄nā. Et quid est illa ordinatione secundū rē. Respondetur secundū

Quid sit reatus, macula, & p̄nā.

duplicem modum dicendi de abstractis uerbilibus, q̄ uel supponunt pro omnibus; que significant: runc ordinatio illa non est quid unum: sed est ipse peccator ordinatus: & deus ordinans: & p̄nā, ad quam ordinatur: & peccatum quod commissum est: propter quod peccator ad p̄nā ordinatur. Vel secundum aliū modum, magis consuetū ordinatio passiuē est ordinatus inquantū sibi conueniunt certę conditiones: hoc est ordinatio passiuē supponit pro ordinato: & connotat cetera, scilicet deum p̄nā, peccata: sed actiuē est deus ordinans &c. Reatus, & macula dicitur ordinationem passiuē: ideo sunt realiter p̄t̄r ordinari. Offensa autē accipitur tantū actiuē: & sic supponit pro deo uindicare uolente. Est enim offensa actus diuinæ uoluntatis, quo uult uindicare. ¶ Per hoc ad replicam dicitur, q̄ reatus &c. non sunt nihil: sed secundum primum modum sunt multa simul concurrentia: uel secundum modum reatus, & macula sunt ipse peccator, uel anima peccatrix non absolute &c. Sed offensa est actus diuinæ uoluntatis, & ita deus. Et prima duo dicuntur in peccatore p̄ identitatem, seu per prādicationem, non per realem inhesionem: tertium similiter in deo; & dicuntur non manere per dimissionem peccati: quia dimisso peccato, non supponunt pro peccatore, neq; pro deo: & tamē nihil realiter corrūpitur, uel deletur in iustificatio peccatoris: sed neq; in deo. ¶ Tertio notandum, q̄ illi actus penitentię supradicti ad circumstantiā finis. Potest enim quis quicquid sit uelle uindicare peccatum, aut ipsum destrui, uel p̄nā acceptare: uel quia peccatum est eterne p̄nē inſtituū: uel quia est p̄mij impeditiuum: aut quia est inhonestū, & bonę famę corruptiuū: uel quia dei offensus. Et secundū has circumstantias alias, & alias diuersificatur illi actus. Differunt enim realiter, & speciuocē nolle peccasse propter p̄nā demeritam: & nolle peccasse propter dei offensam: quia diuersorum obiectorum actus specie differunt. Et circum-

Not. 3.

I.

Act⁹ p̄e possunt multipliciter uariari quantum ad circumstantiā finis. Potest enim quis quicquid sit uelle uindicare peccatum, aut ipsum destrui, uel p̄nā acceptare: uel quia peccatum est eterne p̄nē inſtituū: uel quia est p̄mij impeditiuum: aut quia est inhonestū, & bonę famę corruptiuū: uel quia dei offensus. Et secundū has circumstantias alias, & alias diuersificatur illi actus. Differunt enim realiter, & speciuocē nolle peccasse propter p̄nā demeritam: & nolle peccasse propter dei offensam: quia diuersorum obiectorum actus specie differunt. Et circum-

stantiæ præsertim finis sunt obiecta parantia: ut dictum est in iii. dist. xxiij. Et ideo quoties uariatur finis: toties uariatur obiectum: & per consequens actus. ad obiectum terminatus: & possunt etiā hi actus ad diuersos fines terminati ab inuicem realiter separari: ut satis patet. Omnes autē illi actus habentes alium finem: quā deū, informes sunt pro eo, q̄ non procedunt ex charitate. Sola enim charitas est forma ceterarū uirtutum: & ideo solus ille actus, qui deum habet finem: i. qui in deum ordinatur, tanquā in finem ultimum, & bonum in se summum, dicitur formatus: quia elicitur ex charitate: uel quia habet charitatem sibi inseparabiliter coniunctam: & hoc supponitur ex dictis in tercio. ¶ Quarto notandum, q̄ de potentia dei ordinata culpa non remittitur: nisi gratia gratū faciens infundatur: quia ordinauit deus non nullum uelle liberare a debito mortis eternæ, nisi quem acceptat ad gloriā beatitudinis perpetuæ. Quemcūq; autē ordinat, siue acceptat ad gloriā: huius infundit gratiam, quā redditur dignus tā uita eterna. ad Ro. vi. Et hinc est, q̄ inter peccatorem, p̄nē debitorem: & iustum gloriā expectantē, non est medium: sicut nec inter gratū, & ingratiū. Et licet remissio p̄nē, & collatio gratiæ sint mutationes distinctæ: quia remissio est, uelut deperditia: quia priuatio obligationis, & sublatio p̄nē. Collatio autem gratiæ est mutatio acquisitiua: quia creatio gratiæ etiam eius infusio: sunt enim inseparabiles, saltem remissio culpæ a gratia: licet non econuerso: ut de angelis, christo, & uirgine Maria: & neutra prior altera tempore. De ordine tamen earum dicitur in conclusione v. Sed simul tempore remittitur culpa, & infunditur gratia: & eo ipso, q̄ infunditur gratia, remittitur culpa: quia eo ipso, q̄ gratia datur, per quā acceptatur ad uitā: tollit obligatio ad mortē eternam: quia simul stare non possunt. ¶ Et dixi notanter, q̄ remissio culpæ est uelut mutatio deperditia: quia staret culpam remitti: & tamen nihil corrumpit

Not. 4. Culpa faciens infundatur: quia ordinauit deus non nullum uelle liberare a debito mortis eternæ, nisi quem acceptat ad gloriā beatitudinis perpetuæ. Quemcūq; autē ordinat, siue acceptat ad gloriā: huius infundit gratiam, quā redditur dignus tā uita eterna. ad Ro. vi. Et hinc est, q̄ inter peccatorem, p̄nē debitorem: & iustum gloriā expectantē, non est medium: sicut nec inter gratū, & ingratiū. Et licet remissio p̄nē, & collatio gratiæ sint mutationes distinctæ: quia remissio est, uelut deperditia: quia priuatio obligationis, & sublatio p̄nē. Collatio autem gratiæ est mutatio acquisitiua: quia creatio gratiæ etiam eius infusio: sunt enim inseparabiles, saltem remissio culpæ a gratia: licet non econuerso: ut de angelis, christo, & uirgine Maria: & neutra prior altera tempore. De ordine tamen earum dicitur in conclusione v. Sed simul tempore remittitur culpa, & infunditur gratia: & eo ipso, q̄ infunditur gratia, remittitur culpa: quia eo ipso, q̄ gratia datur, per quā acceptatur ad uitā: tollit obligatio ad mortē eternam: quia simul stare non possunt. ¶ Et dixi notanter, q̄ remissio culpæ est uelut mutatio deperditia: quia staret culpam remitti: & tamen nihil corrumpit

quia et si obligatio tollitur: per hoc tamen nulla entitas positiva corrumpitur: quia obligatio nihil dicit nisi obligatum, scilicet peccatorem deum obligantem: & poenā, ad quam est obligatio: & actū, propter quem obligatur: & nihil horum corrumpitur in remissione peccati post actum peccati transeuntē. Non prima duo manifestum est: nec poenā: quia non dum est: nec actus peccati, quia nec illa est, sed fuit: quod uero non est: non corrumpitur. ¶ Dicitur autē: uelut mutatio deperditia: quia significat priuatiuē: quia remissio, siue deletio sunt termini priuatiui, priuantes denominationē peccatoris: quia qui prius fuit peccator: remissione peccati desinit esse peccator.

¶ Dicitur etiam notanter de potentia dei ordinata: quia secundum potentiam absolutam, qua potest quicquid non implicat contradictionem: culpa potest remitti sine gratiæ infusione: ut latius deductum est sup. dist. iiii. q. j. Potest enim deus tollere ordinationem alicuius ad poenā: & tamen eum non ordinare ad gloriā: & potest dari status medius inter damnatum, & gratum, scilicet status in puris naturalibus: similiter potest ordinare aliquē ad gloriā non infundendo gratiā: ut dicitur dist. xvii. primi: quia nihil horum includit contradictionē. Et hæc de

Arti. 2. art. primo. ¶ Quantum ad secundum articulum est conclusio prima. Ad delendum peccata penitentia non est simpliciter necessaria. Necessariū simpliciter dico, cuius oppositū includit contradictionē. Probatur conclusio ex ultimo notabili: quia secundū absolutam dei potentiam, potest deus uelle non punire peccatorem absque omni actione peccatoris: immo manentem in peccatis. ergo. Consequentia nota. Antecedens probatur: quia huius oppositum non includit contradictionem. ¶ Item quia deus potest uelle non punire peccatorem ad tempus: non enim statim punit: ergo potest uelle peccatorem non punire perpetuō. Tenet consequentia: quia quicquid non repugnat deo in tempore: etiā non repugnat per perpetuō: quia repugnantia aliquorum non est ex tēpo-

rei sed ex natura rerū. ¶ Item deus potest uelle peccatorem simpliciter annihilare: & ita non eternaliter punire. ¶ Secundum conclusio. Deus secundū potentiam ordinatā, potest culpam actualē remittere sine actu penitentię formaliter concurrente. Probatur conclusio in duobus casibus. Primus est, si quis de commissio peccato oblitus habet ignorantia inuincibilem. Secundus est, si quis arctatur ad actum feruentiorem charitatis circa aliquod obiectum ipsum distrahens a cogitando de peccato commissio: ut si peccator subito rapiatur ad seuisimum martyrium: nisi neget christum: in quo casu arctatur ad toto conamine insistendū circa confessionem christi, & actus martyrii, quibus distrahitur, ne cogitet de peccatis commissis. In utroque casu deus remittit peccatū sine aliquo actu penitentię: quod probatur: nam nulli facienti quod in se est: disponendo se ad gratiam subtrahit dominus gratiā: multo minus enim deus deficit tribuendo necessariam ad salutem, quā natura. Sed in utroque casu potest peccator facere totū, quod in se est, conuertendo se ad deū absque actu penitentię: ergo utriusque deest deus dando gratiam: & per consequens remissionē peccatorū. Consequentia nota cum maiore. Minor probatur: quia uterque potest deū diligere super omnia ex toto corde absque aliquo actu respectu peccati commissi: & hoc faciendo, uterque facit totum, quod in se est. Nam nulla est perfectior, & immediatior dispositio ad gratiæ susceptionē, quā dilectio dei super omnia: quā potest quis habere absque hoc, quod de suo peccato cogitet: & per consequens absque actu penitentię peccatis. Nec aliquid ultra requiritur: quia maximē penitentia peccatorū: sed hoc non: quia in primo casu excusat ignorantia inuincibilis: in secundo distractio necessaria a cogitatione de peccato: ergo nihil ultra facere possunt. ¶ Si dicis, quod in primo casu tenetur penitere in generali, puta si aliqua commissio. Respondet Ockā, quod tenetur penitere, si sibi occurrat peccatum in generali: sed si sibi non occurrat sine sua negligentia, non uidetur quan-

Cōcl. 2.

possit remitti peccatum: puta si cogitat intentē de deo, uel quocumque alio, propter quod non possit cōteri de peccato in speciali, nec in generali. ¶ Dicitur etiam notanter in conclusione formaliter concurrente: quia licet in predictis casibus constitutus non habeat actum penitentię respectu peccati: habet tamen actū, ad quem sequitur penitentia, si occurreret peccatum in cogitatione: habet enim in se actum diligendi deum super omnia: propter quem se ipsum exponit martyrio, quo maiorem dilectionem nemo habet: in quo uirtualiter includitur actus penitentię: nam ad talem actum sequitur penitentia, si occurreret peccatū. Non enim potest quis diligere deū super omnia, & non uelle peccasse, si peccatū occurreret in memoria. Ex illo sequitur, quod quicumque peccator se ad deū conuertit, considerans deum summā bonitatem, & uersalē perfectionem: & elicit actum dilectionis dei super omnia peccatū (quod potest ex suis naturalibus: ut ostensum est dist. xxvii. l. b. iiii.) licet non meritorie: quod per hunc dilectionis actum disponit se sufficienter ad receptionem gratiæ: & per hoc in eodē instanti cōsequitur gratiā: ut declarat loco allegato: & per consequens cōsequitur remissionē omnium peccatorū: licet tunc nullū in se habeat actum penitentię: presupponit enim actus penitentię actualē cogitationē de peccato, quod occupatus circa dei dilectionem modo predicto habere non potest, quia non possit simul plura simul cogitare. ¶ Tertia conclusio. Existenti in peccato mortali post baptismum commissio: ac de eodem conciliētiā habenti, uel habere debenti: de potentia ordinata peccatum non dimittitur sine actu penitentię, formali uel uirtuali. Probatur per illud Luc. xiii. de peccatoribus. Nisi penitentiam egeritis: omnes simul peribitis. Item Marci j. Penitemini, & credite euangelio. Et Act. ii. Penitemini, & conuertimini, ut deleatur peccata uestra. Et Apoc. ii. Memenito uide excidentis, & age penitentiam &c. A penitentia etiā (ut ait magister) incepta prædicatio christi, Ioannis, & apostolorum. Item August. super illud

Cōcl. 3.

M
Sine peccatū nō dimittitur.

Psal. viii. Nō miserearis omnibus, qui operantur iniquitatem dicit. Omnino nulla peccata impunita deus relinquit. Iniquitas parua magnitudine sic puniuntur, necesse est aut ab ipso homine penitentia: aut a deo uindicante. Et ponitur ratio congruitatis: quia ut accipitur a Boetio: poena est ordinatiua culpæ: ita quod non potest relinqui in uniuerso culpa, cui non correspondeat poena ordinatiua: ne in uniuerso dedecus culpæ sit sine decore iustitię. Ex quo sequitur, quod simpliciter melius est peccatorem non correctum esse in poena, quam esse sine poena: quia in primo est aliquid boni, scilicet correspondentiā iustitię ad culpā: sed in secundo est tantum malitia, scilicet culpa impunita: ut pulchre deducit Boetius in de consolatio profana. Hęc ergo uia uniuersaliter præfixa est a diuina lege, ordinandi scilicet peccatum per poenam tantā per proprium correspondens, ut dicit Scotus. Et licet omnis culpa ordinetur per poenam: non tamen omnis deletur per poenam: ut patet de poena damnatorum: & de illa poena, quæ statim sequitur culpā: iuxta illud Aug. lib. v. confel. Iussit idē dñe, & ita est: ut poena sit sibi quisque indinatus animus. Nec alia potest assignari differentia inter poenā remittentem peccatum, & poenam non remittentem: nisi quia ista est uoluntaria: hæc in uoluntaria. Non enim potest assignari hæc differentia ex intentione, aut magnitudine poenæ, aut eius diuturnitate: quia hæc magis sunt in poena gehēnali (quæ tamen culpam non remittit) quam in temporalis, quæ remittit: & in humanis poenauoluntariæ assumpta magis placat offensum: sic ergo culpa dupliciter ordinatur per poenam. Nam culpa manens ordinatur per poenam inuoluntariā, non manens: sed deleta ordinatur per poenā uoluntariā. Ex illis ergo sic arguitur. Ad remissionē culpæ mortalis post baptismum commissæ requiritur poenitio uoluntaria, uel poenitionis uoluntio: sed neutrum istorum potest esse sine poenitentia: quia poena non potest esse uoluntaria sine actu uoluntatis. Ille autem actus, aut erit actus poenam imperantis, aut infe-

rentis, aut penam acceptantis, aut sustinere uolentis: & non remurmurantis, aut penam exequentis: & omnes illi actus ad penitentiam pertinent: ut patet ex primo articulo. ¶ Dicitur non antea in conclusione: secundum potentiam ordinatam, propter conclusionem primam. Dicitur peccato mortali: de uenialibus forte non oportet: quæ etiam decedenti in eis remittuntur in futuro, ubi penitentia locum non habet: ut infra dicitur. Dicitur: post baptismum commissio, propter peccatum originale, quod infantibus remittitur in baptismo: quia penitentiam habere non possunt. Dicitur de eodem conscientiam habenti, id est notitiam seu memoriam propter dicta in secunda conclusione: quia de eo, quod omnino non cogitatur: penitentia haberi non potest. Dicitur: uel habere debenti: propter peccata, quorum ignorantia imputatur ad culpam: puta, quæ est uincibilis: quia illa sine penitentia non remittuntur. Dicitur, formalis, uel uirtutalis: quia ut dicitur in secunda conclusione, per actum uehementem diuinæ charitatis quandoque potest dimitti peccatum sine penitentia formalis in illo tamē actu charitatis est penitentia uirtutalis, in quantum in diuina acceptatione æquualet actuali penitentia: & eam (ut dictum est) uirtutaliter includit. ¶ Quarta conclusio. Ad de-

Cōcl. 4
N letionem peccati, non sufficiunt actus penitentia prædicti quomodocunque etus penitentia simul omnes. Patet: quia actus illi prædicti penitentia non requiruntur ad peccati remissionem: ut causa remittens principalis: quia hoc solus est dei. Solus enim deus remittit peccatum, ut causa principalis: ut nec causa quasi formalis: quia hoc est gratia: ergo causa dispositiua subiecti, id est peccatoris: ad suscipiendum gratiam, per quam formaliter remittitur peccatum. Ad hoc autem ut penitentia sit dispositio congrua: requiritur, ut sit debite circumstantiata, & maxime circumstantia finis: sed illi actus diuersis finibus possunt circumstantiari: quandoque propter fines hone-

stos, quoadque uirtuosos, quæque indifferentes. Potest enim uoluntas (ut dictum est) peccatum uelle uindicare, detestari: penam assumere: in his complacere: aut patienter ferre: uel propter penam æternam, uel temporalem solui: uel propter priuationem præmij: uel propter peccati turpitudinem præcisè: uel propter confusionem, & contemptum hominū: uel propter superbiam, ut alijs peccatoribus præferatur: aut propter uermis iniquitatem, seu propter finem ultimū: quæ dei offensiuum. Non autem possunt esse dispositio congrua, si habeant finem inhonestum: quia sic ipsi sunt peccata: nec sufficientes, nisi circumstantionentur sine ultimo: quæ circumstantia requiritur ad omnem actum perfectè uirtuosum, uel uirtutis perfectæ generatiuum. Vnde ad propositum ait Augu. in de uera, & falsa penitentia: & est in textu dist. seq. Sine amore dei consequeretur ueniam; sine quo nunquam inuenit gratiam. Loquitur de penitente de uno peccato alio retento in actu, uel proposito: ergo non semper sufficientes tanquam dispositio sufficiens ad peccati deletionem, & gratia inductionem: ut magis in fra dicitur de contritione. ¶ Quinta conclusio. Ad deletionem peccati sola criminis detestatio sine alijs actibus penitentia sufficit debite circumstantiata, & nulli alij sine ea. Prima pars probatur per illud Ezech. xviij. Considerans, & auertens se ab omnibus iniquitatibus suis, quas operatus est: & uita uiuet, & non morietur: sed peccator per nullum actum ita auertitur a peccato, sicut per detestationem peccati, quæ est nolle peccasse: ille enim directè opponitur peccato, quod pro tanto est peccatum, pro quanto uoluntarium: nec potest stare cum complacencia peccati. Potest enim quis uelle uindicare peccatum, & etiam uindicare opere, complacens in peccato: sicut nonnulli errantes eleemosynis peccata, a quibus recedere noluerunt, redimere nitentur. Et per hoc patet secunda pars conclusionis: quia cum alij penitentia actus

Cōcl. 5
O Solus actus detestatio nis peccati sufficit ad peccati remissionem.

quatenus separati sunt ad detestationem peccati: possunt stare cum actuali complacencia peccati: & ita cum peccato: non sufficiunt ad peccati remissionem. ¶ Si dicitur: si alius actus puta uelle uindicare peccatum fuerit bene circumstantionatus circumstantia ultimi finis: uidetur; quod sufficiat sine detestatione peccati: similiter de complacencia consequente tristitia, seu dolore de peccato. Respondetur, quod quicumque actus penitentia circumstantionatus circumstantia finis ultimi includit actum detestationis peccati: quia non possit uelle uindicare peccatum, quia de offensus: aut complacere in punitione, propter eundem finem, & non habere nolle respectu peccati uindicandi. Si enim uolo uindicare peccatum; quia contra deū: ergo nolo quicquid est contra deū, & ita nolo peccatum. ¶ Sed adhuc dicitur. Si actus detestationis peccati requiritur ad peccati remissionem sufficiens circumstantionatus, uel ergo ut formatus, uel ut informis. Item uel ut dispositio præuia, uel ut concomitans. Non ut formata: non enim formatur nisi per gratiam coassistentem siue charitatem: sed ista existente non est peccatum: quia contra ria simul stare non possunt: peccatum autem, & gratia contraria sunt, & ita ut formata, non erit dispositio ad culpæ remissionem: quia dispositio ad formam est prior forma: hæc autem præsupponit peccati remissionem: quia præsupponit gratiam. Nec ut informis: quia actus non est dispositio sufficiens: neque meritum de congruo, nisi sit circumstantionatum circumstantia finis: & ita necessesse est, ut actus ille penitentia eliciatur propter deum tanquam ultimum finem: hoc est propter deum super omnia dilectum, & ista necessario erit dilectio dei super omnia. Hæc autem sine charitate haberi non potest: ideo ad hoc, ut sit dispositio sufficiens, requiritur charitas. Charitate autem existente, non est informis, igitur neutro modo erit actus ille dispositio ad peccati remissionem. ¶ Similiter non erit dispositio, ut præuia, quia ante gratiam est informis: & ita non

sufficiens: nec ut concomitans: quia tunc simul est, & charitas: & sic non erit dispositio ad eam: ut statim argutum est. ¶ Replica ista querit: quando actus detestationis peccati sit sufficiens dispositio ad remissionem peccati. Et distinguitur hic Scot. q. ij. huius dist. memb. ij. de duplici dispositione, scilicet præuia, & concomitante nam dispositio præuia est, quæ præcedit deletionem culpæ: & illa semper est sine charitate, & gratia: & per consequens semper est informis: quia a sola inherencia, & inclinatione charitatis, & gratia ad actum, actus dicitur formatus. Concomitans uero est, qui simul est cum charitate, & gratia: & sic semper est formatus. Refert autem querere de dispositione præuia, uel concomitante ad deletionem culpæ, & ad infusionem gratia: quia (ut patet ex præmissis) remissio culpæ, & infusio gratia sunt distinctæ mutationes: ut in primo articulo dictum est. Et si inter illas est aliquis ordo: uariandus est responso: & ideo de hoc primo uidentur. ¶ Er est difficultas communis: omnium mutationum, quæ sunt inter contraria: an expulsio unius contrarij sit prior inductione alterius: an econuerso, inductione prior expulsione. Et aliter est loquendum de illis, quæ proprie opponuntur ex natura rei, siue utriusque sit positium: siue unum sit positium, & aliud priuatiuum, uel negatiuum. Et aliter quæ non proprie ex natura rei opponuntur: sed solum per causam extrinsecam, scilicet instituentem, & sic ordinantem: licet est in proposito. Et quidem ut supra dictum est: inter illa non est ordo temporis: quia simul sunt expulsio, & inductio quantum ad moram temporis: sed de ordine nature, aut causalitatis, dignitatis, uel perfectionis, aut alijs huiusmodi est disputatio. Et hic sufficiat inquirere de ordine nature. Dicitur autem prius ordinem nature, quod potest esse sine alio, & non econuerso: secundum philosophum, & comment. v. & viij. Metaph. ut dictum fuit in primo libro dist. ix. Et de hoc ordine dicitur: quod in oppositis contrariè tranmutationem ad inuicem habent.

Q Uæritur in mutationibus contrarij prior sit expulsio unius &c.

tibus secundum potentiam diuinam nullus est ordo naturæ: quia quilibet illarum mutationum potest esse sine alia. Nam exempli causa, expulsio frigiditatis potest esse sine inductione caloris. Potest enim deus concurrere ad expulsionem frigoris ab aliquo subiecto: & non concurrere ad introductionem caloris. & e conuerso: potest deus introducere calorem in aliquod subiectum sine expulsionem frigiditatis. Possunt enim qualitates contrariæ inesse eidem subiecto per potentiam diuinam: quia hoc nullam includit contradictionem: quia uis contrarias positiones esse simul ueras infert contradictoria simul esse uera. Si tamē teneretur illa opinio: quod qualitates contrariæ non possent inesse eidem subiecto per diuinam potentiam: tunc prior esset unius formæ expulsio, quā introductio sui contrarij: quia illa potest esse sine illa, & non e conuerso: posset enim deus concurrere ad expulsionem, seu corruptionem frigiditatis, & non concurrere ad generationem caloris in eodem subiecto, & tunc subiectum illud nec esset calidum, nec frigidum: & hoc in qualitatibus secundis naturaliter fieri potest: ut in coloribus albedine, & nigredine. Non enim oportet, quod expulsa albedine, introducat nigredinem: quia potest induci color medius. Sed in oppositis priuatiue circa subiectum susceptibile, ubi fit regressus ab uno in suum oppositum: & uniuersaliter in oppositis negatiue contradictione inter expulsionem unius, & introductionem alterius oppositorum non est ordo naturæ: quia sicut non potest amoueri cæcitas, nisi restituito uisus: ita nec restituit uisus nisi remota cæcitate, sicut ubi fuit cæcitas: alias potest, ut in generatione animalium uidetur, uisus inducitur, & non expellitur cæcitas, quæ non præcessit. In contradictorie oppositis manifestum est, quia simul sunt remouere non esse calidum, & inducere esse calidum. Sed ad propositum in his, quæ opponuntur non formaliter, & intrinsecè ex natura rei ut gratia, & culpa: ubi nullum absolutum in uno repugnat absoluto in alio: sed op-

ponuntur solum ex institutione diuina: quia sua uoluntate ordinauit, quod quicquid haberet culpam mortalem, esset indignus uita æterna: & quicumque haberet gratiam, esset dignus uita æterna. & hac ordinatione stante, non possunt simul esse gratia, & culpa: quia alias simul starent: idem esset indignus uita æterna, & dignus ea: quod implicat: quia indignus capit negatiue: id est non dignus: & per consequens dum introducit gratiam, necessariò expellitur culpa. Verum hæc ordinatione dei contingens est; & eam deus mutare posset, si uellet. Et de illis dicendum, quod simpliciter loquendo, nec expulsio culpæ est prior natura in infusione gratiæ, nec e conuerso: quia per diuinam potentiam culpa, & gratia possunt esse simul, & una sine altera: quia deus posset peccatori dare gratiam sine remissione peccati: & peccatum remittere sine infusione gratiæ: ut dictum est in primo articulo. Stante tamen ordinatione diuina sic infusio gratiæ est prior remissione culpæ: quia remissio culpæ non fit sine infusione gratiæ: sed bene e conuerso, gratia infundi potest sine remissione culpæ: potest enim infundi ei, qui non habet culpam: ut supra exemplificatum est de christo, Maria uirgine, & angelo. Sed ubi præcessit culpa, neutra harum mutationum potest heri sine alia, & ideo quantum adhuc, qui fuit peccator neutra est prior alia: quia se parari non possunt late loquendo de prima gratia: ut in iustificatione impij, aut in lapsu iusti. Nam iustus potest augmentari gratia per infusionem noui gradus gratiæ, sine expulsionem culpæ: & ita in iustificatione impij (de quo nunc sermo) non est ordo naturæ inter expulsionem culpæ, & infusionem gratiæ: sed sunt simul. Si dicis: gratiæ infusio est causa expulsionis culpæ: & ergo prior causalitate: in illo ergo prior penitentia actus est formatus: & tamen prior remissione culpæ sicut gratia, qua formatur est prior causalitate. Respondetur: quod gratia non est causa proprie dicta effectiua remissionis, sed deus: quia cum remissio culpæ non sit aliud, quam ordina-

R Gratia non est prior remissio culpæ causalitate.

natio eius ad uitam, qui fuit ordinatus ad mortem: illa ordinatione non fit per gratiam, sed per deum: qui etiam sic ordinando infundit gratiam: & ideo non est prior causalitate gratiæ infusio, culpæ remissione. Et esto; quod concederetur, quod aliquo modo gratiæ infusio esset causa expulsionis in aliquo genere cause: tamen non potest dari, uel assignari in istis illius prioritatis: quia illud signum prioritatis nec esset gratia: nec culpa: & quicquid esse diceretur in illo priore: non esset actus penitentia formatus: quia in illo non esset simul actus penitentia, gratia & culpa: quod tamen sequeretur, si tale signum esset dabile: ut satis probatum est in primo. Sic ergo ad propositum redeundo in actu detestacionis peccati, ut est proxima dispositio ad remissionem peccati: attendendus est ordo generationis huius actus, qui talis est secundum Scotum distinctio. presenti. qu. ii. Peccator in peccato existens eo modo, quo dictum est: ex naturalibus suis cum communi influentia dei potest considerare peccatum a se commissum, ut offensam dei: & ut contra legem diuinam: & ut auersiuum a deo: & ut impediuum præmij, & inductiuum eterni supplicij: & sub aliis multis conditionibus: ut supra tactum est. Et potest uoluntas peccatum sub aliqua harum rationum, uel plurium earum detestari: & potest gradatim procedere eliciendo plures actus detestandi. Gratia exempli. Primo ipsum nolle: quia sibi nocium temporaliter, & in presenti: ut puta, quia inductiuum sui contemptus, diffamiae, uel etiam temporalis poenæ, quo suspendendus latro detestatur latrocinium propter mortem infligendam. Potest iterum detestari: ut inductiuum mortis æternæ: & ut spoliatiuum eternæ gloriæ: & propter similia ex affectu commo di: usque huc omnes illi actus sunt in formæ: & sunt alij, & alij nedum numero, sed specie distincti. Potest tandem considerata summa, & infinita dei dignitate, ac bonitate, misericordia & ceteris perfectionibus eius, atque per hoc eius diligibilitate, qua diligibilis est propter se amore amicitia: ut summum

infinitum, & perfectissimum bonum super omnia bona finita, & creata dictante recta ratione: quod sic diligendus est, & ab omni sua creatura rationali: & huic dictante in ipso se conformare uoluntas eliciendo actum dilectionis dei ex suis naturalibus, quibus potest se conformare cum libet dictante in rationis sue: & illo actu uelle deum esse infinitum, summum, uniuersalè dñm, omnibus imperatorem, omnia sibi subijcientem, & uniuersaliter perfectum: quod est deus esse deum, propter seipsum deum. Et considerato peccato, ut offensam suo huius summi boni: & ut contrarium sue preceptiue uoluntati elicere nolle peccati, propter hoc, quia offensiuum summum boni sic a se super omnia dilectum. Hic actus detestandi peccatum, non potest esse informis: quia presupponit actum dilectionis dei perfectum: qui non potest esse informis: licet eam potest naturaliter elici: quia tamen est immediatissima, & sufficientissima, & ultimata dispositio aptans ad gratiæ susceptionem: ideo ea existente ex diuina ordinatione statim infunditur gratia. Nulli enim sufficienter dispositio subtrahit dominus gratiam suam: & licet ille actus non sit sine gratia: quia tamen non elicitur, ex gratia: quia gratia non præuenit actum istum: sed actus ut dispositio præuenit gratiam non tempore: sed quadam dispositionis præuentione, quomodo quilibet ultimata dispositio ad formam naturalem simul est cum inductione formæ: ita quod nihil temporis mediatur inter positionem huius dispositionis, & formæ inductionem: & tamen dicitur præuenire formam ut dispositio effectum: quod nihil aliud est, quam ipsam esse dispositionem ultimam necessitantem ad formam, quæ simul est cum dispositione: quia in eodem instanti, in quo est ultimata dispositio, simul est effectus seu forma, alias non esset ultimata dispositio. Sic & actus ille dilectionis dei amicitia: ut elicitur ex naturalibus est prior, non tempore: sed ut dispositio ad gratiam, & infusam charitatem: & ideo ut sic præcedens non est meritorius proprie de condigno: quia non a charitate elicitur: sed ut continuatus est meritorius: quia charitas,

& gratia cōtinuationē pueniūt. Coexistunt enim in primo instanti electionis actus: & in secundo cōtinuatur: ergo in illo est meritorius: & si hunc actū dilectionis sequitur actus detestationis tempore, sicut fieri potest: & tunc est posterior tempore gratia: si autem est simul cum actu dilectionis: quod similiter fieri potest maxime in habituato, q. unico actu potest ferri in mediū, & in finem: & sic uno actu odire peccatum ipsam detestatio propter deum dilectū: & ita illo uno actu in genere entis ferri in duo obiecta ordine quodam. In deū ut in finem super omnia diligendo: & in peccatum tanquam medium ipsum propter finem amatum odiendo: & tūc actus ille simul cum gratia est, & peccati expulsionē. ¶ Verum hic Sco. q. ij. huius dist. arti. ij. uidetur sentire, q. non qui-

Nulli sufficienter dispositio dominus subtrahit gratiam suam.

liber a actus detestationis peccati totaliter, & perfecte circumstantionatus circumstantiis moralibus sit dispositio sufficientis, & ultimata ad gratiæ infusionē: nisi fuerit certē intentionis: & per certum tempus a deo determinatum continuatus: si cuius temporis termino, & nō ante, est dispositio sufficientis ad gratiæ infusionem: & in illo termino a deo p̄fixo infunditur gratia: & deletur peccatum. Et secundum hunc modum dicitur, q. motus ille detestationis peccati sufficienter circumstantionatus, & perfectus in genere moris, ante instans, seu terminum a deo p̄fixum usq; ad quod deus determinauit actum illum debere durare, ad hoc ut sit meritum de congruo ad iustificationē ē dispositio p̄uia, & informis, & attritio; & in illo instanti termini p̄fixi infunditur gratia, & deletur peccatum: & idem actus, qui usque tunc fuit attritio, si manet idem motus contra peccatum in esse naturæ & in genere moris: in eodem instanti sit conueritio gratiæ: & ita actus formatus: quia habens tecum charitatem, quæ est forma actus: ut hic loquimur. Vnde cōsequenter ita distinguit signa naturæ inter actum, ut est talis in esse naturæ, & moris, & inter charitatem, & inter actū

V penitentia etiam gratia informata non est meritum de condigno infusio nis gratia.

ut est formatus: quia in primo signo naturæ est ibi actus talis, id est sufficienter circumstantionatus in genere moris: in secundo charitas: in tertio actus formatus a charitate inherente, & inclinans: & sic attritio sit conueritio sine omni mutatione reali ipsius actus. Hæc Sco. ¶ Sed quia ista continuatio actus, & de-

est: quia hic est nobilissimus actus, quē homo elicere potest ex suis naturalibus respectu dei: & ideo perfectissima dispositio: & ideo ista stante infunditur gratia. Quia si non nunquam infunderetur: quia non est dabilis dispositio perfectior. Ille autem amor requiritur ad detestationem peccati sufficienter circumstantionatam: quia nisi detestatio eliciatur finaliter propter deum super omnia dilectum deficit circumstantia finis: & ita non sufficienter circumstantionatus in genere morum. Item in quocumque instanti facit peccator, quod in se est, & quicquid potest: in eodem instanti deus infundit gratiam: sed in primo instanti conueritio nis ad deum, quo elicit odium peccati debite circumstantionatū facit peccator, quicquid in se est: sicut in secundo, & tertio tempore a deo p̄fixi: ergo in illo instanti deus infundit gratiam, & remittit peccatū. Tener consequentia: quia nisi sic peccator in tempore medio usq; ad terminum necessitaretur manere in peccato: & si in illo tempore medio moreretur: damnaretur, qui toto posse se auertisset a peccato: & se ad deum super omnia diligendum conuertisset: quod absurdum est: & longe remouēdum a diuina pietate, omni tempore, ac momento parata suscipere ad se reuertētem: iuxta illud prophetæ. Tu fornicata es cum amatoribus multis: tamen reuertere ad me, & ego suscipiam te. Hier. ij. Nec ratio, quam Sco adducit, intentum suum probat: quia arguit, q. alias dicere oportet, q. sine omni dispositione sufficienti de congruo ex parte p̄toris peccator iustificaretur: quod difficile est: & per consequens difficile esset saluare: q. apud deum non esset acceptio personarum: aut nulla potest esse sufficientior dispositio ad iustificationem istam, quam ista attritio sufficienter circumstantionata in genere morum, & cōtinuata usq; ad terminum temporis p̄fixi a deo: quia dicitur, q. sicut in termino temporis huiusmodi est meritum sufficientis ad gratiæ infusionem in eodem instanti: sic in illo instanti esse talis dispositio nis suf-

ficienter, & perfecte circumstantionate, est meritum de congruo, non de condigno: quia respectu primæ gratiæ nullū est meritum de condigno in iustificando. Et si di. In instanti infusionis gratiæ est meritum de condigno: quia informatum gratia. Dicitur, q. non: quia licet sit formatum gratia in eodem instanti intuitu: non tamen elicitur a gratia: sed bene continuatur per gratiam, per quā est meritum de condigno p̄ximj beati fici, non aut gratiæ infusæ: sed bene gratiæ augmentatæ. ¶ Et per hoc ad rationem, qua arguitur, uel est dispositio ut formata, uel ut informis. Responderetur, q. dispositio sufficienter circumstantionata circumstantia finis est dispositio ad gratiam; non p̄uia, sed concomitans: quia simul est gratia. Et si ad hoc, q. actus dicatur formatus, non sufficit, q. charitas coassistat: sed requiritur ultra, q. sit a charitate elicitus: tunc non est formata: si uero sufficit sola charitatis coassistentia: tunc est formata. Et hunc modū duplicem formari charitatem ponit sanctus Bona. dist. xvij. quarti. q. j. ar. v. Vnde nulla est dispositio p̄uia in tempore ultimata, & sufficientis: sed bene est dispositio p̄uia non sufficientis, sicut est primus actus considerationis peccati, & diuinæ bonitatis offēsa. Et quæcumq; p̄cedunt actum, seu motum perfectæ dilectionis in deū: quia illi disponunt ad elicendum actum huiusmodi motum seu dilectionis actum: qui ē dispositio (ut naturaliter elicitus) ad gratiam concomitantem: ut dictū est. Et in illo actu dilectionis uirtualiter includitur peccati detestatio: etiam si non ad sit formaliter: ut dictum est. Et tantum de illo articulo secundo, quem piē corrigētibz offero. ¶ Quantum ad

Arti. 3. tertium articulum est primum dubium, Dub. 1. X quia dictum est, q. p̄na uoluntaria requiritur ad peccati remissionem: quomodo p̄na potest esse uoluntaria: cum p̄na po secundum August. c. xv. lib. xiiij. de ciui. test esse dei. p̄na est dissentio an mæ ab his re uoluntaria: bus, quæ nobis uolentibus accidunt: im mo quod est uoluntarium, est delectabile: & per consequens non p̄nale. Solutio-

Qua-
druplici
ter uolun-
taria

rio post Sco. dist. præsen. q. j. q. pena dicitur, quodcumque, incommodum, uel affectuum, seu disconueniens. Et est triplex: corporalis exterior: uel sensitua interior: que proprie dicitur dolor secundum Aug. ubi supra, uel partis intellectus, seu mentis interior, que proprie tristitia dicitur: ut ibidem diffinit August. ¶ Potest etiam pena quadrupliciter esse uoluntaria. Vel quia ut patienter passiva quia patienter toleratur sine remurmuratione. Vel secundo modo: quia accepta, ut medicina acris, & afflictiva. Tertio, ut causata a uoluntate tanquam a causa propinqua partiali: non tamen intendente effectum. Quarto, ut causata a uoluntate tanquam a causa remota principali effectum intendente. ¶ Quo præmissis dicitur: q. pena corporalis exterior, aut sensitua interior omnibus his modis potest esse uoluntaria: ut satis patet: quia potest patienter tolerari ab alio inflicta: potest etiam a uoluntate acceptari: potest a uoluntate, ut mortis membrorum corporis causari: & tamen non intendi: ut qui præter intentionem incidit membrum, aut uulnerat seipsum: potest etiam imperari. ut legitur. iij. Reg. xx. de propheta dicente. Percute me. Sed de tristitia, quæ est pœna mentis: similiter patet: quia tristitia mentis de peccato displicente potest patienter tolerari: potest actu uoluntatis acceptari: ut dum quis sibi complacet in tristitia accedente: immo gaudet se trisari. Potest etiam tristitiam causare utroque modo supra posito: nam tristitia nõ causatur nisi a duabus causis partialibus simul concurrentibus, scilicet ex actuali apprehensione alicuius existentis, & actuali nolitione eiusdem: his enim concurrētibus sequitur naturaliter tristitia in uoluntate: nisi aliunde sit impedimentum. Quod ergo est causa nolitiõis: est causa partialis tristitiæ. similiter quod est causa apprehensionis noliti. Voluntas ergo: cum sit causa suæ nolitionis: est causa tristitiæ partialis: licet eam non intendat: causa autem propinqua non proxima, uel immedia- ta: sed causa causæ, scilicet suæ noliti-

onis immediata. ¶ Similiter potest causare tristitiam: ut causa totalis mediata principalis, & remota: quia potest utrasque causas partiales immedias coniungere: potest enim imperare intellectui, ut consideret rem nolitam: & ut sic consideratã nolit: & hoc ideo ut sequatur tristitia puniens: & ita utrumque imperando est una causa remota: & sic totalis in illo ordine illius puniens tristitiæ, non autem simpliciter causa totalis: sed totalis remota: & per hoc patet responsio ad dubium. ¶ Sed ad rationem dicitur: q. August. ibi diffinit non penam generaliter: sed tristitiam: quam non dicit esse nolitam: sed accedere de rebus a nobis nolitis euenientibus. Vnde in proposito tristitia de peccato non est nolita: sed peccatum a nobis nolitum est, a cuius nolitione, & eius apprehensione tanquam actibus a nobis uoluntariè causatis naturaliter sequitur tristitia, quæ est uolita: aut a uoluntate accepta. Et simul potest stare tristitia, & gaudium siue delectatio: non respectu eiuſdem obiecti, sed diuersorum: tristitia de peccato commisso quod non placet: & tamen commissum est, & gaudium de tristitia uolita, uel acceptata. ¶ Quod uero dicitur peccatum non dimitti sine pœna uoluntaria: intelligendum est, q. non dimittitur peccatum sine actu pœnitentiæ, scilicet detestationis peccati ad quem quatum est de se: nata est sequi pœna mētis, scilicet tristitia: etiam si aliquando non sequatur propter aliquem defectum, uel impedimentum. ¶ Secundo dubitatur de ordine actuum pœnitentiæ in primo articulo designatorum: quia nõ uidetur: q. uelle uindicare sit prius: sed detestatio peccati: quia uelle uindicare peccatum, præsupponit nolle peccati: ideo nõ quis uult uindicare peccatum: quia displicet. ¶ Solutio. Actus illi non sunt essentialiter ordinati ad inuicem, quia potestus nominari possunt esse sic e prioribus: & e conuerso. Vnde quandoq. uel uindicare peccatum est prius, seu primus: ut quando apprehenditur peccatum, ut uindicanum: & statim sequitur uelle uindicare, & præcipere intel-

Tristitia
quomo-
do cau-
satur a
uolun-
tate.

Dub. 2.

Y

De ordi-

ne actu-

um pœ-

nitentiæ.

lectui considerare peccatum, ut malum: & sibi ipsi imperare, ut eliciat eius detestationem: & hoc, ut sequatur tristitia puniens: immo potest uelle uindicare peccatum pœna exteriori: & tamen non habere displicentiam peccati: sicut non nulli nolentes dimittre peccatum, nihilominus affirmunt aliquam satisfactionem, ieiunium, uel laborẽ pro peccato: quod tamen placet. Potest etiam præcedere detestatio peccati: & de hinc quia displicet peccatum, sequi uelle punire. Verũdum actus illi sunt ordinati, & circumstantia ultimi finis uel finiti, regulariter uideſe præcedere actus detestationis. Apprehensio enim peccato ut dei offensiuo: statim sequitur nolle peccati, ut diuinæ maiestatis offensiuo: & hoc nolle, & apprehensionem præuiam naturaliter sequitur tristitia: & hanc acceptatio eius: & hinc sequitur uelle uindicare ipsum: quia a deo præceptum, uel pœna interior eam augmentando, uel continuando: uel pœna exterior e, ut confessione, & satisfactione: unde quodcumque peccatum apprehenditur ut uindicanum tanquam deo displicens: statim displicet uoluntati deũ diligenti: & non potest elici uelle uindicare, quia dei offensiuum: quin præcedat detestatio peccati. Verũ inter detestatio nem, & tristitiam consequenter est essentialis ordo: quia necessariõ detestatio præcedit tristitiam: in alijs non sic: ideo ordo mutationis actuum non dicit ordinem eorum essentialem: ideo uariari non potest detestatio tamen essentialius se habet ad peccati delerionem; quã ceteri: ut dictum est. ¶ Tertio dubitatur: utrũ pœnitentiã sit uirtus, & si sic, an rheologica, uel moralis. Pro responsione notãdum, q. pœnitentiã quandoq. dicit actũ: quandoq. habitum, & uterq. potest esse ordinatus, uel inordinatus uel indifferens, ut dictum est. Dubium solum intelligi debet de ordinato actu, uel habitu: quia inordinatus, uel indifferens nõ pertinet ad uirtutem. Item cũ uirtus sit habitus: manifestũ est, q. pœnitentiã actus est ordinatus nõ est uirtus: potest tñ esse uirtuosus: quia uel a uirtute elicitus, uel uirtutis generatiuus: quæ nõ supponit ex-

Dub. 3.

Z

Verum

pœnitentiã

fit uirtus,

moralis,

uel

theologica.

distis in. iij. dist. xxij. Quibus præmissis respondetur per duas propositiones. ¶ Prima. Sicut omnis pœnitentiã ordinata habitualis est uirtus: ita pœnitentiã actualis est actus uirtuosus. Probatur primõ secundum: quia omnis actus elicitus conformatur rationi rectæ: & propter hoc est uirtuosus: pœnitentiã actualis est huiusmodi: ergo. Consequentia nota cum maiore. Minor probatur quoad principalem actum pœnitentiæ, qui est detestatio: quia sicut recta ratio dicit bonum honestum esse uolendum: ita dicit bonum inhonestum: quale est omne peccatum esse nolendum. Nolle peccatum est detestatio peccati. Probatur etiam de actu uindicanũ: quia secundum rectam rationem sicut bonum est præmiandũ, ita malum puniendum: ut habitum est in primõ articulo: & ideo puniens malum (maximẽdum aliud a legislatore sibi commissum est) facit actum rectæ rationi conformem, ergo actum uirtuosum. Vnicuique autem commisit dominus punire peccatum suum in seipso; in hoc, q. unicuique mandauit pœnitentiã: ergo. Ad illos autẽ duos actus. scilicet detestari, & uelle punire peccatum, sequuntur cæteri: ideo si illi duo sunt uirtuosi: etiã qui ad eos consequuntur, sunt uirtuosi: nam bonum nõ est, ad quod per se sequitur malum. Prima pars propositionis de habitu patet: quia omnis habitus genitus ex actibus uirtuosis, & inclinã ad tales est uirtus: talis est habitus pœnitentiæ ordinatus, ergo deductio quantum ad omnes satis patet. ¶ Secunda propositio. Sicut diuersi actus pœnitentiæ ad diuersas uirtutes possunt reduci: ita & eorum habitus sub diuersis uirtutibus poterunt contineri. Prima pars patet de actu uindicanũ, qui reducit ad uirtutem iustitiæ distributiue, cuius est præmia uirtutibus, & pœnas uitis dispensare: nam uindicans peccatum hoc agit, ut minister iudicis, dispensans præmia meritis. Nec impedit, q. uindicat peccatum in seipso: quia accidit ministro, cui committitur uindicta peccati; quis sit is, qui peccat: unde agit hunc actum in se, ut in alterum: quia agit ut minister iudicis in reum contra le-

ppo. 3.

ppo. 2.

geni peccatorem: ut dicit Sco. Et licet poenitere dicat uindictam, ut in se: hoc tamen non uariat rationem uindictę in se rendę ratione cuius reducitur ad uirtutem distributiuam. Sed quantum ad actum detestationis peccati poenitentia reducitur ad diuersas uirtutes: unde potest esse cutusculę; uirtutis appetitiuę; unde que cunq; uirtus inclinatur ad uolendum bonum honestum: etiam inclinatur ad nolum malum in honestum oppositum: unde nolle luxurię, reducitur ad uirtutem castitatis: detestari superbię, ad uirtutem humilitatis: respicere gastrimargię, ad uirtutem temperatię: & sic de alijs. Alij actus hos sequentes reducuntur ad eandem uirtutes actuum, ad quos sequuntur. Tolerare tñ poenam pro peccatis inflictā, reducitur ad uirtutem patientię: & quod dictum est de actibus similiter intelligendum est de eorū habitibus. ¶ Verū poenitentia potest accipi strictissime, ut est respectu peccati, ut expiabilis ipsam: & sic potest esse spiritalis uirtus: quia habet speciale obiectum, uel rationem obiecti: puta ut expiabilis. Finis. n. est obiectum: ut habitum est in. iiii. dist. xxiii. & detestari peccatum ut expiabile est. i. ut expietur, est specialis finis: & tanq̄ sub fine: & sic loquitur Tho. & Ric. Sed non tantum secundum hanc acceptiōem hic agitur de poenitentia: sed uel de poenitentia generaliter, ut est respectu peccati, ut est malū: uel specialius ut est actus, uel habitus respectu peccati ordinatus: nam illa acceptiō strictissima non conuenit perfectissimę poenitentię, quę maximē meretur peccati expiationem, quę est detestatio peccati p̄cisē: quia dei offensum non cogitando an sit expiabile, uel non: & ideo est nimis stricta in proposito. ¶ Delectiō quę fito in du-

AA bio, an poenitentia sit uirtus moralis, uel theologialis. Pro cuius solutione notandum, quod actus poenitentię ordinatus est: qui fertur in peccatum tanquam in obiectum ipsum detestando, uel uindicando: & in deū tanquam finem: quia est detestatio, uel uindictio peccati propter deū. Nūc autē ut dictum est in. j. dist. j. uno actu possumus ferri in finem, & in mediū propter finem: & tūc actus ille sicut habet

duplex obiectum. scilicet finem, & mediū: sic fertur diuersa nomina: nam in quantum terminatur ad finem, dicitur fruitio: & in quantum terminatur ad mediū, dicitur usus. Possumus etiam ferri in finem, & mediū duobus actibus distinctis: quorum unus tantum ad finem terminatur: & ille erit fruitio tantum: alius terminatur tantum ad mediū, & est usus tantum. Sic in proposito actus poenitentię, quo detestatur peccatum propter deū tanquam finem ultimū: potest esse unus, qui respectu finis est amor: respectu peccati est odiū. Nam illo uno actu peccatum odio propter deū super omnia dilectum: & ille actus simul pertinet ad uirtutem theologicā, & moralem. i. pertinet ad habitum inclinantem ad actum illum prout terminatur ad utrumq; obiectum finem. scilicet & mediū. & ille habitus est uirtus moralis, & theologica acquisita: quia habet pro obiecto deū: ideo theologica, & peccatum uel poenā: ideo moralis. ¶ Possunt etiam esse duo actus. Vnus respectu finis, qui est actus dilectionis dei super omnia. Alius respectu peccati, uel poenę, qui pertinet ad uirtutem moralem sicut primus ad theologicā. scilicet charitatem. Vult tamen hic Ockam dicere: quod quia res magis denominatur ab eo, quod est sibi propriū: quā quod est sibi cōmune cū alijs: quia per nomina res discernimus: tō actus ille, qui æquiualeuter includit duos actus pertinentes ad distinctas uirtutes, quorum unus causatur ab alio: magis denominatur a secundo actu, quam a primo: quia primus cōior est causalitate, quā secundus: & ideo actus ille æqualeuter includens actum dilectionis dei, ut finis: & actum detestandi peccatum ut mediū, magis denominatur a uirtute secundę actus, quā a uirtute primę: hoc est magis dicitur actus poenitentię (id est iustitię humiliatis: reuerentię &c. quia poenitentia non est una uirtus secundū speciem: sed multas includit: ut dictum est) quā actus dilectionis, uel amicitię: quia ille actus respectu finis est cōmuniō in causando, quā secundus: potest. n. actus respectu finis causare actus respectu quorūcunq; mediorum ad illum finem tanquam causa partialis: nō sic actus respectu certi medi j: & a ma-

Dub. 4. nus cōmuni sit denominatio. ¶ Dubitari possit de gratia, ad quam disponit poenitentia, per quā deletur peccatum: utrum gratia, ad quā disponit poenitentia, sit eadem cum gratia sacramentali, & cū gratia donorum, & uirtutū. Sed satis responsum est sup. dist. ii. q. j. ubi dictum est, quod gratia, qua deletur peccata: & gratia sacramentorū, ac uirtutum, & donorum est gratia gratiarum faciens, quę est una species: quia identificatur charitati, quę est una uirtus secundū speciem: & ideo est eadem gratia omnium illorū scđm speciem: licet nō eadē numero: neq; eadē secundū intētionē. ¶ Possit etiam dubitari de subiecto poenitentię. Sed satis patet, quod oēs poenitentię actus sunt actus potentię appetitiuę: quia nolle peccasse: uelle uindicare peccatum: aut cōplacere in illis: ideo poenitentia quātū ad oēs actus suos pariter & habitus est in uoluntate, tanquā in subiecto. Vtrū autē sit in cōcupiscibili, uel irascibili: nā illę potentię nō tantū in appetitiua sensitua: sed etiā intellectiua ponitur: dicitur, quod quantū ad eā, quę inclinatur ad uindicandū est in irascibili: & quātū ad eam, quę inclinatur ad detestandū est in cōcupiscibili. ¶ Itē dubitatur, quorū est poenitentia. Ad hoc respondetur: loquēdo de poenitentia acquisita, non est innocentię: quia qui non habuerit peccatum, nō possunt habere actum respectu sui peccati. ubi nō est actus: ibi nec habitus ex actibus acquisitis. Ex hoc sequitur: quod neq; angelus: nec christus: neq; uirgo beata habuerunt poenitentiam. Sed de beatis, qui in uia habuere poenitentia: si habitus acquisiti manent in patria tanquam animę ornatus: licet ibi non habuerint actum: dicitur, quod in eis est poenitentia habitus: uel in beatitudine habere possunt actum poenitentię non quidem uindicandi peccatum, aut puniēdis: sed detestandi peccatum: quia etiam in beatitudine displicet peccatum. Item actum complacendi, quo cōplacet detestatio peccati. Et ut alij dicunt: gaudium, uel complacentia remissionis peccati. Sed uideat lector: an illa sit actus poenitentia: si uero poenitentia etiā extēditur ad poenitentiam inordinatam, & infructuosam: tunc etiā in damnatis est

Dub. 5. eadē secundū intētionē. ¶ Possit etiam dubitari de subiecto poenitentię. Sed satis patet, quod oēs poenitentię actus sunt actus potentię appetitiuę: quia nolle peccasse: uelle uindicare peccatum: aut cōplacere in illis: ideo poenitentia quātū ad oēs actus suos pariter & habitus est in uoluntate, tanquā in subiecto. Vtrū autē sit in cōcupiscibili, uel irascibili: nā illę potentię nō tantū in appetitiua sensitua: sed etiā intellectiua ponitur: dicitur, quod quantū ad eā, quę inclinatur ad uindicandū est in irascibili: & quātū ad eam, quę inclinatur ad detestandū est in cōcupiscibili. ¶ Itē dubitatur, quorū est poenitentia. Ad hoc respondetur: loquēdo de poenitentia acquisita, non est innocentię: quia qui non habuerit peccatum, nō possunt habere actum respectu sui peccati. ubi nō est actus: ibi nec habitus ex actibus acquisitis. Ex hoc sequitur: quod neq; angelus: nec christus: neq; uirgo beata habuerunt poenitentiam. Sed de beatis, qui in uia habuere poenitentia: si habitus acquisiti manent in patria tanquam animę ornatus: licet ibi non habuerint actum: dicitur, quod in eis est poenitentia habitus: uel in beatitudine habere possunt actum poenitentię non quidem uindicandi peccatum, aut puniēdis: sed detestandi peccatum: quia etiam in beatitudine displicet peccatum. Item actum complacendi, quo cōplacet detestatio peccati. Et ut alij dicunt: gaudium, uel complacentia remissionis peccati. Sed uideat lector: an illa sit actus poenitentia: si uero poenitentia etiā extēditur ad poenitentiam inordinatam, & infructuosam: tunc etiā in damnatis est

Dub. 6. CC respōdetur: loquēdo de poenitentia acquisita, non est innocentię: quia qui non habuerit peccatum, nō possunt habere actum respectu sui peccati. ubi nō est actus: ibi nec habitus ex actibus acquisitis. Ex hoc sequitur: quod neq; angelus: nec christus: neq; uirgo beata habuerunt poenitentiam. Sed de beatis, qui in uia habuere poenitentia: si habitus acquisiti manent in patria tanquam animę ornatus: licet ibi non habuerint actum: dicitur, quod in eis est poenitentia habitus: uel in beatitudine habere possunt actum poenitentię non quidem uindicandi peccatum, aut puniēdis: sed detestandi peccatum: quia etiam in beatitudine displicet peccatum. Item actum complacendi, quo cōplacet detestatio peccati. Et ut alij dicunt: gaudium, uel complacentia remissionis peccati. Sed uideat lector: an illa sit actus poenitentia: si uero poenitentia etiā extēditur ad poenitentiam inordinatam, & infructuosam: tunc etiā in damnatis est

poenitentia quoad actum, & habitum: dolent enim, & uellet se nō peccasse: licet peruersa intentione: iuxta illud Sap. v. Poenitentia agentes &c. non tamen est in eis poenitentia ordinata: sed de habitu infuso nō est aliqua necessitas ponendi illum: si tamen ponitur: etiam illa manet in beatis: quāuis non haberet actum: non tamen ponitur in angelis confirmatis in gratia. Sed secundū aliquos ponitur in innocentibus, qui licet non peccauerunt: tamen peccare potuerunt. Habitus autem non solum respicit actum, qui est, uel fuit: sed etiam qui potest esse: licet nunquam erit. ¶ Possit etiam dubitari de origine poenitentię: an semper concipiatur ex timore. Illud dubium solum locum habet de poenitentia acquisita: & presertim de actu eius: quia habitus præsupponit actum. Et dicitur, quod in incipientibus nondum perfectis (nam & perfecti quandoq; labuntur: iuxta illud. Septies in die cadit iustus) frequenter oritur ex timore poenę, qui oritur ex amore sui. Sed in perfectis oritur ex amore dei, & iustitię: quibus magis displicet peccatum: quia contra deū, & iustitiam: quā quia poenę inducti uel. Et quoniam actus circa mediū oriuntur ex actibus circa finem: secundū diuersos fines poenitentia ex diuersis oritur poenitentia. Et tantum de ista quęstione.

QVAESTIO. II.

VTRUM per poenitentia sacramentum deletur mortale peccatum. ¶ Tribus articulis quęstio uentilabitur: scilicet. positione notabilium, conclusio num, & dubiorum. ¶ Quantum ad primum nota, quod poenitentię sacramentum, sic describitur a Sco. quęst. iiii. huius distinct. &c. & Ockam. Poenitentia sacramentum est absolutio hominis poenitentis facta a sacerdote iurisdictione habente, sub certa uerborum forma, cum debita intentione prolata, ex institutione diuina efficaciter significantium absolutioem animę a peccatis. ¶ Dicitur

Dub. 7. DD De origine poenitentia.

Arti. 1. Not. 1. Distinctio sacramenti poenitentię.

primò est absolutio. i. quædam sententia diffinitiva absoluens reum nõ tamẽ sententia iudicis principalis: sed iudicis secundarij, uel cõmissarij. Potest enim quis ex cõmissione cognoscere in causa: & ita etiam ex cõmissione iudicare, seu sententiare pro condõnatione rei, si indignus est: uel pro eius absolutione, si dignus est. Quod autem dicitur absolvens non intelligitur uerẽ, & realitẽ: alias in si dẽ accedente non esset sacramentum: sed absoluens. i. absolutionẽ significans: unde absolutio in diffinitio ne tantum ualeat. i. absolutionis prolatio: hoc est prolatio quorũdam uerborum absolutionem significantium. ¶ Dicitur facta a sacerdote: ubi tangitur minister huius sacramenti, qui solus est sacerdos: unde ab alio, quã a sacerdote ministrari hoc sacramentum nõ potest: ut inf. dist. xvii. dicitur. ¶ Dicitur iurisdictionem habentem: quia non quilibet sacerdos indifferenter potest hoc sacramentum ministrare, quia ipsum est sacramentum iudiciale: & sacerdos ut iudex absoluendo profert sententiã ligantẽ, uel soluentẽ. Nunc autẽ sententia a nõ suo iudice lata est nulla: oportet ergo sacerdotem absoluentẽ esse iudicem cõstituentem: & ita in eum habere iurisdictionem. Et hæc iurisdictionis est de necessitate sacramenti: ita quod si ab alio iurisdictionem non habente ministreretur: nõ solum peccat ministrans: sed irritum est sacramentum: de quo magis infra. Vnde congruũ est, quod idem habeat potestatem in corpus christi uerũ, & mysticũ: ex quo sequitur: quod nihil pertinens ad sacramentum pernitentiã, potest a laico dispensari: sicut nec confessio eucharistia: quia sicut solis apostolis, & eorũ successoribus dictũ est. Hoc facite in meã cõmemorationẽ: ita existantur dictũ est. Accipite spiritũ sanctum, quorum remisit peccata, remittuntur eis &c. Et ideo confessio, quã est præuia ad sacramentum poenitentia: facta laico nihil ualeat uirtute operis operati, ut infra dicitur.

B ¶ Dicitur hominis poenitentis. i. confitẽtis: quã ad ueritatẽ sacramenti nõ requiritur: nõ est dẽ absoluentis sit poenitentis per actũ poeni-

tentia interiorẽ: de quibus precedenti quaestione dictũ est. Nã sicut accedens nõ est poenitens: & tñ uerũ est sacramentũ ceteris paribus: licet instructuosũ: quia et si ibi sit sacramentũ significans: nõ tamẽ est res significata propter impeditũ, & obicẽ fictionis: unde et si significatur absolui: nõ tamẽ absoluitur a peccatis: nec gratiã cõsequitur, quẽ est res sacramenti, sed necessariò requiritur cõfessio peccatorũ, sine qua nõ est sacramentũ: & in hoc tangit materia huius sacramenti eo mō, quo hic inuenitur materia. Vbi nota secundũ beatũ Tho. dist. pñentis q. j. ar. j. quod quædam sunt sacramenta, quã non requiritur ali quẽ actũ in suscipiente quãtũ ad ueritatẽ sacramenti, nisi per accidens, sicut remouens, prohibens: ut baptismo, cõfirmatione, eucharistia, ordine, & extrema unctione: & in illis: quia siue suscipientis actũ cõplentur: est aliqua materia. i. aliquid materiale præter uerba formalia requiritũ ad ueritatẽ sacramenti: ut in baptismo aqua: in cõfirmatione chrismã cõsecratũ: in unctione oleum infirmorum benedictũ: in ordine calix cõpane, & uno ordinandõ porrectus: uel aliud tale signum secundũ exigentiã ordinis: sed de ordine postea uidebitur. Et in illis uerum est uerũ Aug. Accedat uerũ ad elementum; & sit sacramentũ. Nã & ipsa uerba hæc proferens loquitur de sacramento baptismatis. Alia sunt sacramenta, quã requiritur per se, & essentialiter: hoc est necessariò, ut sit uerũ sacramentum, actum eius, qui sacramentũ recipit: ut in poenitentia, & matrimonio. In poenitentia requiritur confessio peccatorũ: in matrimonio expressio cõsensu contractũ: & in illis non est talis materia. Sed ipsi actus suscipientiũ exteriores sunt per materia: sicut actus sacerdotis pro forma: ut uult Alex. par. iiii. q. lx. mēb. xx. hoc etiã uult Richar. q. in his sacramentis pro materia est illud, quod ex parte suscipientis sacramentũ cõcurrit. unde dicit q. j. dist. xvi. ar. j. & ii. quod partes materiales sacramenti poenitentia sunt cõpunctio, confessio, & satisfactio: uerum cõpunctio non est de necessitate sacramenti: sed de necessitate suscipientis sacra-

necessitate huius sacramenti.

De materia.

Sacramentum poenitentia non est pars sacramenti poenitentia, quamuis requiratur ut dignè agatur: quia non est sensibilis. Sacramentũ autẽ constat ex sensibilibus figuris tãquã ex materia, & forma: quod additur propter intentionẽ ministri: quã requiritur. Satisfactio similiter in uoto requiritur ad dignã susceptionem nõ in opere: quia in opere sequitũ sacramentũ: in uoto tã nõ requiritur ad necessitatẽ sacramenti: sola confessio necessariò requiritur ex parte suscipientis, ut sit sacramentũ. Sunt tñ, qui dicunt, quod ipse suscipientis sacramentũ sit materia: ut dicit Gerson in suis floribus moralibus. Materia suscipiens in sacramento cõfessionis est hõ peccator cõtritus sponte se subiiciens sacerdoti. Sed improprie uidetur suscipiens dici materia sacramenti: quia simili ratione posset minister dici materia, uel saltẽ forma: quod nulli dicunt: unde inter ministrum suscipientem, materiã, & formã debet esse distinctio: tã illud sustinendo: quia forte in sacramento matrimoni illa distinctio saluari non potest, saltem realis: ut infra dicitur pot poni triplex materia sacramenti poenitentia remotissima, & sunt peccata: remota, & est peccator conuitens: & propinqua: & est ipsa confessio. Quò tamen materia, & forma ponitur in sacramentis nõ proprie, sed metaphorice: dictũ est. sup. dist. iiii. q. j. ¶ Dicitur in diffinitione sacramenti poenitentia: sub certa uerborum forma: ubi tangitur forma huius sacramenti, quẽ est absolutio faciei dotalis: non autem necesse est hanc formam absolutionis iraprecisam esse, sicut in baptismo, uel eucharistia: quia sufficit, quod exprimitur actus absolutionis: sicut & in iudicẽ publico non oportet esse limitata uerba: ait enim unus ut Sco. q. iiii. huius dist. de Theodoro martyre: Iubeo ignibus tradi. Alius de Cypriano gladio animaduerti (id est puniri) placet. Communiter tamen ista uerba sunt apta: ego absoluo te: quẽcunq; alia præmittant, uel cõsequantur secundũ diuersam cõsuetudinem in diuersis ecclesiis. Hęc Sco. ¶ Attaxan⁹ dicit, quod forma absolutionis hęc est. Absoluo te ab oibus peccatis tuis:

& sumitur ex uerbis christi Matth. xvi. ad petrum. Quodcunq; solueris super terrã, erit solutũ & in celis. Absolutiones autẽ in publico facta: s. misereatur tui &c. uel indulgentia, & remissionẽ &c. nõ sunt sacramentales: sed orationes ordinaatæ ad remissionem peccatorum ueniam. Ergo in sacramentali absolutione nõ sufficeret eã dicere: quia presbyter nõ per eas significat fieri absolutionem: sed petit, ut fiat. Præmittitur tã deprecatio in sacramentali absolutione: ut effectus absolutionis nõ impediatur: non tamen est de essentia sacramenti. Et quia deus principaliter absoluit per ministerium sacerdotis conuenienter apponitur aliquid, quod pertineat ad auctoritatem principaliter absolutionis: ut sic. Ego absoluo te a peccatis tuis: in nomine patris, & filii, & spiritus sancti. Vnde uidentur illa uerba omnino sufficere, & esse congrua: hæc enim exprimitur ministerium, & eius actum, & personam suscipientem: & peccata, a quibus absoluitur, & auctoritatem principalem, licet secundũ Sco. illa solum sint necessaria: absoluo te: cetera, quod in forma illa a quibusdam adduntur superflua sunt, & periculosa: ut sunt illa, confessio, contritio, & oblitio: quia secundum multos, non præquirunt cõtritio: sed sufficit attritio: & sic quãtũ ad attrita, nõ cõtrita frustra res effectus absolutionis. ¶ Præterea cũ dicitur absoluo te a peccatis: omnia peccata includuntur: & ab omnibus absoluitur: si non ponit obicem. unum enim peccatum saltem mortale sine alio non remittitur: si uero ponit obicem: non omnia quorum habet memoriã conueniendo: aut propositum habens peccata continuandi: aut complacens in commissis: iam non absoluitur: quẽcũq; uerba proferantur: & ideo superflue adduntur confessio &c. Et tantum de forma. ¶ Dicitur consequenter in diffinitione: cum debita intentione prolata: quia intentio ministri requiritur in omnibus sacramentis faciendi illud, quod ecclesia intendit: ut latius dictum est de baptismo. ¶ Dicitur: ex institutione diuina efficaciter &c. ubi

duo transguntur: scilicet institutio eius quæ sicut aliorum sacramentorum fieri non potuit nisi per christum: ut dictum est dist. j. q. ii. Sed quando, & ubi institutum sit: dicitur in tertio articulo secundum efficaciam significationis eius; quæ est signum certum demonstratiuum, semper habens affectum nisi ponatur obex: sicut latius expositum est de sacramentis in genere. q. j. dist. j. Ex his omnibus colligi possit quid nominis sacramenti poenitentia clarius sit. Sacramentum poenitentia est prolatio certorum uerborum super homine peccata sua confitente a sacerdote idoneo, debita intentione ex institutione diuina efficaciter significatiuum absolutionis confitentis a peccatis. Et patet clausula. Nam quod dicitur idoneo: excludit sacerdotem auctoritate absoluentem confitentem non habentem, ueluti non potentem. Corollariu. Poenitentia sacramentum in re nihil aliud est, quam uerba formalia dicto modo prolata. Secundum notandum, quod licet apud omnes concedatur, quod per sacramentum poenitentia deletur culpa: quod tamen ista delictio intelligenda sit diuersæ sunt opiniones. Vna est magistri dist. xvij. ubi uidetur sentire, quod in hoc soluit peccata sacerdos euangelicus: quia ostendit ligatum, uel solutum: unde dicit: hi ergo scilicet sacerdotes peccata dimittunt, uel retinent, dum dimissa a deo, uel retenta iudicant, & ostendunt. Ex quibus consequenter sequitur: quod per sacramentum poenitentia non remittitur culpa: sed a deo per contritionem præuiam est remissa, priusquam suscipiatur sacramentum in effectu: licet non priusquam suscipiatur in uoto, & proposito. Et ad hoc multa adducit, quæ ibi patent in textu: & illam opinionem cõiter sequitur doctorum antiqui. Sed Scotus q. iiii. huius dist. oppositam tenet opinionem. scilicet quod etiam uirtute huius sacramenti culpa remittitur, quæ sine hoc sacramento in actu non remitteretur. Vnde arguitur contra primam opinionem dicens. Ista opinio uidetur nimis derogare sacramento poenitentia: nam secundum eam per sacramentum poenitentia niqua deletur peccatum: sed necesse esset prius deleri per contritionem

ad hoc, quod dignè susciperetur sacramentum poenitentia: quia nullus dignè ostenditur mundus a lepra peccati, nisi prius sit immunis ab eo: sed hoc est inconueniens: quia tunc sequeretur, quod poenitentia non esset sacramentum noue legis: nec aliquam causalitatem, uel dispositionem causalem haberet ad primam gratiam. Præterea sequeretur, quod nunquam sacramentum poenitentia posset esse secunda tabula post naufragium: quia nunquam liberaret naufragum a periculo submersionis. Item susceptio illius sacramenti est instrumentum ad gratiam, id est dispositio, efficax, & necessaria est statuto diuino ad gratia susceptionem. Instrumentum autem uel dispositio præuiam non est signum rememorative, siue ostensiuum alicuius, ut iam præteritum: sed futuri: ergo collatio sacramenti poenitentia ad hoc, ut dignè fiat, non oportet ut sit signum præcedentis absolutionis diuina: dicitur ergo, quod sacramentum poenitentia potest dignè recipi ab attrito, & hoc tanta attritione, quæ non sufficeret ad suscipiendum gratiam in termino attritionis sine sacramento, quam tamen recipit uigore absolutionis sacramentalis: ut dicit dist. xviii. & dist. xliii. q. iiii. ubi latius profertur. Dicit, quod ita deus requirit dispositionem de congruo ad hoc, ut peccatori conferat gratiam: & hoc non quod alliget potentiam suam sacramentis: quin tamen sine dispositione præuiam, & congruam, quæ sufficeret, conferat per sacramentum gratiam: & hoc est maioris misericordia: scilicet duplicem uiam instituere, per quam iustificetur peccator: quæ ipsum ad unam uiam arctare. Sicut ergo ad uitam primam gratiam delent originale peccatum habere duplicem uiam, scilicet ex bono motu disponente ad illam de congruo: uel ex susceptione baptismi: sic in proposito. Et hoc declarat sic. Ad primam susceptionem gratia requiritur aliquis motus meritorius de congruo. Ad secundam autem non requiritur nisi uoluntaria susceptio baptismi, & sine fictione: hoc est cum intentione suscipiendi quod confert ecclesia, & sine actu uel uoluntate peccati mortalis: ita quod in primo requiritur aliquod opus intrinsecum aliquo modo acceptum tam-

Solum
tur rō-
nes in-
cōtra-
riū.

Facili-
tat & ar-
bitriū
regni
Scotus.

quam meritum de congruo. In secundo solū requiritur opus exterius cum remotione impedimenti interioris. Non solū ergo attritus per aliquod tempus usque ad certum instantem in ultimo instanti recipit gratiam delentem peccatum tanquam per uirtutem meriti de congruo: sed non habens tale actum, qui sufficit ad meritum de congruo: sed tantum habens uoluntatem suscipiendi sacramentum ecclesie: & sine obice peccati mortalis actualiter in facto, uel in uoluntate inherenti suscipit (non ex merito, sed ex pacto diuino) effectum illius sacramenti: ut sic parum attritus (etiam attritio, quæ non habet rationem meriti ad remissionem peccati: uolens tamen recipere sacramentum poenitentia sicut dispensatur in ecclesia: & sine obice peccati mortalis in uoluntate in actu, in ultimo instanti illius prolationis uerborum: in quo scilicet est uis sacramenti istius) recipiat effectum sacramentalem scilicet gratiam poenitentialem. Non quidem ex merito: quia dispositio interior non erat sufficiens per modum meriti: sed ex pacto dei assistentis suo sacramento ad effectum illum, ad quem instituit sacramentum: alioquin non apparet, quomodo sacramentum poenitentia est secunda tabula: si nunquam per ipsum (ut sacramentum est) posset recuperari prima gratia amissa: sed tantum per attritionem, per dispositionem præuiam, & per contritionem tanquam per dispositionem completiuam. Hæc illa. Et consequenter responderet ad Augustinum & Cassianum. (super illud psalmi Dixi confitebor &c. & tu remisisti &c. Nondum pronuntiauit, ait Augustinus, sed promittit se pronuntiatum, & deus dimittit. Et Cassianus. Magna peras dei: quod ad solam promissionem peccatum dimittit: uorum enim pro operatione iudicatur) quod frequenter dimittitur peccatum per aliquem motum attritionis, tanquam per meritum de congruo ante susceptionem sacramenti poenitentia: sicut in adulto frequenter dimittitur originale ante susceptionem baptismi: nec tamen sequitur, quod per sacramentum non dimittatur: quia si illa alia dimissio quandoque non adsit, ista non

deficit: & ista minus requirit, solam scilicet intentionem suscipiendi baptismum, siue sacramentum poenitentia sine obice contra effectum. Similiter ad illud Augustini super Ioannem xi. de resuscitatione Lazari. Nemo potest confiteri nisi resuscitatus: quod probat tripliciter. Primo de resuscitatione Lazari, qui primo resuscitatus est, quia de monumento eductus. Secundo per illud Eccl. c. xvii. A mortuo uelut qui non est, perit confessio. Tertio per illud psalmi. Nūquid medicus scitabunt, & confitebuntur tibi. Respondet, quod duplex est confessio, laudis, & fraudis. Confessione laudis nullus dignè confitebitur, nisi prius suscitatus: quia non est laudis & speciosa laus in ore peccatoris: secundum Hieronimum in epistola. Cogitis &c. Sed confessio fraudis accepta est in ore peccatoris: hoc est eius, qui adhuc peccator est. cuius peccatum nondum remissum est: dum tamen non sit peccator in uoto, seu actu interiore, uel exteriori. Concedit ergo: quod ante perceptionem dignam poenitentia oportet suscitari, uel simpliciter: & tunc per poenitentia sacramentum non deletur peccatum: sed gratia, quæ in se inuenitur, augetur: uel suscitari secundum quid, scilicet ut habeat aliqualem displicentiam de peccatis: & propositum cauendi de cetero: & uelut suscipere sacramentum poenitentia in quo attritio fit contritio: & tunc suscitatur simpliciter per sacramentum. Et cum arguitur de Lazaro: responderet, quod reus obligatur debito pena æterna: quo soluto, obligatus est ad penam temporalem: prius autem suscitatur, quod obligatio prima mutetur in secundam. Vel quod uerius est: prius suscitatur, quod soluat a secunda obligatione: & hoc modo ad sacerdotes pertinet soluere non simpliciter: sed pro parte pena, quæ potest relaxare uirtute clauium: & sic Lazarus uiuificatus a christo. id est per a morte culpa per gratiam resuscitatus, & solutus a carcere sepulchri. a debito pena inferni, relinquitur discipulis soluendus ab instantibus. a penis temporalibus, in quas commutatur pena æterna, quas penas temporales potest relaxare sacerdos clauæ non errante. Et confite-

Duplex
ex con-
fessio
laudis &
fraudis.

quæter addit, q̄ sacerdos ita dimittit peccatum in pœnitentiâ, sicut in baptismo: & ita absolut sicut baptizat: quia utrobique simpliciter uerū est, q̄ ministrat sacramentum. Effectū autē sacramenti ministerialiter causat: quia aliquid causat ad quod secundū dispositionem, seu pactionē dei regulariter sequitur effectus sacramenti. Sic inducitur illud Hiero. q̄ sicut sacerdos legalis ostendebat leprosum mundatum: sic sacerdos euangelicus ostendit peccatores iustificatos, affirmatiuam concedit: sed negatiuam (scilicet q̄ non aliter sacerdos euangelicus se habeat ad leprosum spiritualiter, quam sacerdos legalis ad leprosum corporaliter, scilicet pœnitentiæ ad ostendendum mundiciam, & immundiciam) hinc inde negat tanquam falsam. Et rationem assignat: quia deus non dedit in uete. le. aliquam cerimoniam, uel purificationē, cui ministrante a ministro idoneo assistat regulariter ad mundandum lepram corporalem. Dedit autem in lege noua aliquod sacramentum, cui ex pacto regulariter assistit ad mundandum leprosum spiritualiter: nisi impediat obex contrariæ uoluntatis. Hęc omnia Sco. dist. xiiii. q. vlti. Et dist. xviii. hęc differentiâ sacerdoti legalis ab euāgelico, etiam ostendit dicens: quærum est, q̄ sacerdos euangelicus ostendit istū mundatum, & solutum pro instanti, pro quo intelligitur sua absolutio: sed non hoc solum: immo sic ostendit, q̄ illa ostensio est dispositio pœnitentiæ, & necessaria ad illud, q̄ ostenditur. Hęc est inquit, excellentia sacramentorum nouæ legis: q̄ eorū susceptio est dispositio sufficiens ad gratiam illorum autem legalium nec susceptio erat dispositio efficax ad mundationem corporalem lepræ uel huiusmodi seditatis: esset autem simile, si fieret sermo de sacerdote legalis purificante aliquem per aquas lustrationis ab aliqua irregularitate contracta in lege contractu lepræ uel huiusmodi: tūc enim sacerdos ille exerceret quædam actum: qui esset signum efficax reconciliationis huiusmodi irregularitatis, & mundationis illius pollutū, in cuius munda-

tionis actu uel termino sequitur effectus signatus: scilicet, q̄ iste est dignus communicare cum ceteris synagoga. Hęc ibi. Ista opinio esset ualde acceptanda, si haberet firmamentum scripturæ, & sanctorum patrum: etiam si sicut ex hac parte faciliat, & relaxat uiam ad consequendam gratiam, & peccatorum deletionem: non ex alia parte arduaret, & discutaret. Sed quantum ex parte sacramenti suscipiendi uiam reddit facilem, & certam (nam satis certus esse potest quis de se, q̄ habet uoluntatem, recipiendi sacramentum. Certus etiā esse potest, q̄ non ponit obicem: quia certus esse potest, q̄ actū non peccat mortaliter: & q̄ non habet uoluntatem, seu propositum peccandi mortaliter in futuro: quibus stantibus, si suscipit sacramentum: certus est se consequi gratiam, & peccatorum remissionem) tantum reddit aliam uiam (qua per bonum motum interiorem, scilicet peccati detestationem propter deum, tanquam per meritum de congruo consequi potest remissionem peccatorum) dubiosam, & incertam: quoniam ut in prima questione ostensum est: dicit, q̄ non quilibet talis detestatio sufficit ad meritum de congruo: etiam si fuerit sufficienter circumstantiata & perfecta in genere moris, nisi fuerit certæ intentionis: & ad certum temporis terminum continuata, qui soli deo notus est. Unde sequitur, q̄ nullus quantumcūq; doleat perfecte de peccatis commissis: possit. nō dico certitudinem: sed nec coniecturam probabilem habere, se habere sufficientem dispositionem de congruo ad remissionem peccatorum & gratiæ collationem: cum omnino coniecturati non possit a gradum intentionis necessarium attingere: & terminum temporis, quo deus ordinauit contingi debere per motum bonæ detestationis: ut esse possit dispositio sufficiens ad gratiam: cum gradus ille, ac temporis terminus nulli notus sit: nec alicui per scripturam speciueocatus. Et tollentur de medio ille tres ueritates summe consolationis peccatorum resurgere conantium: quas illu-

minatissimus doctor Ioann. Gerson cancellarius parisiens. ponit in suo tripertito: & cum grandi auiditate a multis acceptantur non. n. tunc sufficeret dicere. Domine pœnitet me sic uel sic peccasse contra te: propositum habeo cauendi peccata: habeo etiā propositū integrā cōfessionem faciendi omnium commissorū. Non, inquam, sufficit, ut securus sit se esse in statu salutis: quia non nouit, an hæc sua uoluntas, seu propositum sit sufficienter intentum, & an usq; ad terminū temporis a deo statuti continuatum. ¶ Item uidetur, q̄ doctor ille in illa secunda uia sacramentali sit si bishp̄i contrarius: nam dicit in dist. xiiii. lib. iiii. q. vltima, q̄ ad susceptionem gratiæ per sacramentum non requiritur aliquis bonus motus: quia nullum opus intrinsecum: sed tantum opus externum. i. susceptio uoluntaria sacramenti cum remotione impedimenti interioris: hoc est fictionis uel obicis, ut supra habitum est. Et iterum illa remissio peccatorum uirtute sacramenti requirit solam intentionem suscipiendi sacramentum pœnitentiæ sine obice contra eius effectū. Similiter dicit distinct. xvii. q. j. hic inquit nihil oportet nisi non ponere obicem ad gratiam: & hoc consequenter declarat. Idem innuit in dist. xviii. ubi notat excellentiam sacramentorū nouæ legis, supra sacramenta uete. le. in hoc, q̄ sacramentorum nouæ. susceptio est dispositio sufficiens ad gratiam: si ergo susceptio sacramenti, quod est signum exterius sensibile sufficit: non requiritur aliqua attritio interior: dicitur non ponatur impedimentum obicis. ¶ Sed non obstantibus illis, dicit in distinct. xiiii. q̄ ad susceptionem sacramenti pœnitentiæ oportet, q̄ habeat aliqualem displicentiam de peccatis: & propositum cauendi de cetero &c. ut supra positum est: ubi ponit, q̄ ad consequendum gratiam per sacramentum pœnitentiæ, requiruntur duo actus interiores respectu peccati. unus respectu pœnitentiæ, scilicet aliqualis displicentia: alius respectu futuri, scilicet propositum cauendi de cetero. Et si ista

Respon
det ad
motiua
Scoti.

requiruntur cum uoluntate suscipiendi sacramentum & remotione obicis: tūc non confertur gratia ex opere operato ministratiōe. i. sacramenti: sed cū hoc requiritur attritio. Nam duo illi actus, quos oportet adesse, pertinent ad attritionem, quæ per sacramenti susceptionem fit contritio: ut ibidem ait: & hoc obuiat primo dicto, q̄ nihil requiritur nisi susceptio sacramenti uoluntaria, & non positio obicis. Huic uidetur suffragari, quod in definitione, qua diffinit pœnitentiā dicit absolutio hominis pœnitentis. Sed non potest homo esse pœnitens, nisi per aliquem actum interiorem hoc contra hominem. ¶ Sed cōtra opinionem in se arguitur primò auctoritatibus deinde ratione. Primò auctoritatibus, quas ponit magister dist. xvii. ad quarum aliquas responsum est per Scot. supra: ideo eas hic dimitto. Item Aug. in lib. de pœnitentiâ: & allegat magister in dist. xvi. huius quarti. Nemo lux uoluntatis arbiter, nisi pœnitentia eum ueteris uitæ: nouam inchoare potest, a qua paruuli sunt immunes, cum baptizantur: quia nondum possunt uti libe. arb. quibus tamen ad remissionem originalis peccati prodest eorū fides, a quibus offeruntur: idem habetur dist. iiii. & ibidem dicit magister. Sine genuitu interiori nemo adultus renouatur. Ratione arguitur. ad iustificationem impij requiritur motus liberi arbitrij, ut dispositio pœnitentiæ: sed per sacramentum pœnitentiæ iustificatur impius: ergo. Consequencia nota cum innoti. Maior est Alexand. beati Thom. sancti Bonauent. Richar. Durand. Palud. &c. & probatur per gloss. ad Rom. v. super illud. Iustificari per fidem, id est

Respon
det ad
Scoti
motiua.

Ad iustificationem, im-
pū re-
quiritur
lib. arb.
motus

Actuum xv. Fide purificans cor-
da: quia motus fidei primò requiritur
ad purificationem. Et probatur ratio-
ne post Durandum in iiii. dist. xvi. q. j.
& Palud. quia iustificatio impij est remil-
sio peccati, sed peccatum non remit-
titur, quamdiu uoluntas eius, quod
prius uolebat, manet in eo: uoluntatem
autē cedere ab eo, quod prius uolebat,

est displicere ei, q̄ prius placebat: in qua displicentia consistit contritionis dolor, & hic est motus lib. ar. ideo requiritur hic motus lib. arbi ut discedat prior uoluntas: sine cuius discessu non iustificatur impius: ergo. ¶ Præterea, ut arguit sanctus Bonauen. sicut iustificare non est nisi dei uolentis: sic etiam non dat eam deus nisi uolenti: dummodo sit in statu, q̄ cōsentire, & dissentire possit: sed uelle consentire est motus lib. ar. ergo motus lib. ar. est necessarius ad iustificationem. ¶ Præterea ad iustificationem impij, necessaria est gratiæ infusio: tunc sic ad infusionem gratiæ necesse est subiectū præparari. Non enim inducitur forma in subiectum indispositum: & habes contrarium formæ inducendæ: ergo necesse est disponere subiectum ad gratiā, per quam expellitur peccatum: & quam uis hoc fieri posset a deo sine nobis: requirit tamen etiam aliquid a nobis: secundum illud Augu. Qui creauit te sine te: non iustificabit te sine te. Illud autem, quod a nobis requirit deus, est aliquis motus uoluntatis respectu peccati prohibentis gratiæ infusionem, iuxta illud ad Eph. v. Surge, qui dormis: & exurge a mortuis: & illuminabit te christus. Hæc resurrectio est per displicentiam mortaliū peccatorum: post somnum marcescentis corporis in eis dem. Est etiam aliquis motus respectu dei, qui est conuersio per amorem in deum: secundum illud Zach. j. Conuertimini ad me: & ego conuertar ad uos. Et illud Iaco. iij. Appropiate deo, & appropinquabit uobis. Appropinquamus deo non peilibus, sed amore: secundum Augusti. & utrumque docuit Petrus Actuum. iij. Penitentini, & conuertimini: ut deleantur peccata uestra. Pœnitentini de peccatis: conuertimini ad deum. Et his duobus motibus uoluntatis odij in peccatum: uoluntatis in deum, respondent duo, quæ a deo sunt iustificante, secundum sanctum Bonauen. scilicet gratiæ infusio, & peccati expulsiō: & hæc quatuor innuit propheta in Psalm. lix. Commouisti domine terram; & conturbasti eam: sana contritiones eius; qua

commota est. Ut exponit glos. magistri Gratia, inquit, ueniens in animam, commouet rationem, & conturbat uoluntatem: quæ partes sunt lib. arbi. per contritionem: & post modum sanat per peccati expulsionem. cuius ratio redditur: quia commota est commotione, p̄ quā animæ gratiæ se cōformat. Vnde Aug. super eodem psalm. Non digna est sanari, si mota non est. ¶ Præterea tres ponuntur partes penitentię secundum omnes, contritio, confessio, satisfactio: sicut ergo contritio, & satisfactio non sufficiunt sine confessione in uoto: sic nec confessio, & satisfactio sine contritione in uoto. Sed ubi est uotum contentendi: sibi est contritio: quia uotum seu propositum conterendi, est uelle habere detestationem, hoc est nolle peccasse: sed uolendo me nolle peccasse, habeo ipsum nolle peccasse: quia actus eliciti uoluntatis sunt in plena facultate uoluntatis: & ideo quemcumq; actum uoluntatis uolo habere, statim eum habeo: imo uideret q̄ sit idem actus uelle, & me nolle peccasse: & nolle peccasse: uel ad minus inseparabiles. ¶ Præterea secundum dei ordinationem non est possibile aliquem a peccatis liberari sine actu amoris præuio. Nam sicut in omni peccato fit auersio a deo ad creaturā plus deo dilectam, propter cuius dilectionem diuinum præceptum contemnitur: ita in conuersione necesse est se auertere a creatura, & peccato propter deum: p̄ cuius amore creatura contemnitur: ut conuersio ex opposito respondeat lapsui, & auersioni. Propter hoc beatus August. xij. de ciuit. dei. c. ultimo. hos duos amores tanquam radices duarum ciuitatum, iustorum scilicet, & reproborum posuit illius amorem dei usq; ad contemptum sui: & istius amorem sui usque ad contemptum dei. Vnde omnis iustus habet in se amorem dei usque ad contemptum sui, & omnis reprobus amorem sui usq; ad contemptum dei: unde necessariō sequitur, q̄ in iustificatione impij relinquatur amor sui, qui dictus est: & assumatur amor dei: & per consequens ad iustificationem impij requiri-

Nō potest peccatū dimitti sine actu amoris præuio in peccatore conuerso.

tur motus lib. ar. in deum per amorem dei. Et hoc etiam ex uerbis apostoli ad Rom. vj. accipi potest. Humanum dico uobis propter infirmitatem carnis uestræ: sicut exhibuistis membra uestra seruire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem: ita nūc exhibere membra uestra seruire iustitiæ in sanctificationem. Quod rectius, & uerius intelligitur de membris interioribus, intellectu, & uoluntate: quibus principaliter seruendum est iustitiæ, quæ christus est: sicut ergo illa membra auersa sunt a deo ad iniquitatem in perpetratione mortalis peccati: ita conuertenda sunt ad deum in conuersione a peccato. Hæc autem auersio fit, & cōuersio contrarijs actibus intellectus, & uoluntatis. ¶ Hoc idem quantum ad cōuersionem ad deum per actum amoris testatur beatus Ioan. j. Ioan. iij. Qui nō diligit, manet in morte. ergo sine dilectione dei, nemo suscitatur a morte. Hoc idem innuit August. de uera, & falsa penitentia. c. ix. loquens contra eos, qui putabant posse agi penitentiam de uno peccato absque alio: dum ait. Scio deum in inimicum omni criminoso: quomodo ergo qui crimen reseruat de illo recipiet ueniam. & sequitur ad propositum. Sine amore dei consequetur indulgentiam: sine quo nemo unquam inuenit gratiam. Patet ergo, q̄ actus interiores requiruntur ad iustificationem, præter actus exteriores sacramenti: hoc est præter confessionem oris, & absolutionem sacerdotis. ¶ Et ad motiua Scotus responderi potest ad primum cū arguit, q̄ secundum illam opinionem nunquā per sacramentum penitentię deleteretur peccatū: negetur illa cōfessio: & cū probatur, quia prius esse deletum & c. dicitur concedendo, q̄ ante absolutionis sacerdotalis pronuntiationem, confitens consecutus est peccati remissionem, uigore contritionis præcedentis apud deum, & quoad culpam: sed non apud ecclesiam. etiam quoad penam absolutur uigore absolutionis sacerdotalis: quia uirtute clauium aliquid penę temporalis remittitur ultra eam, quæ ex contritione præcedenti est remissa: de hoc ma-

Respondeo ad motiua scoti.

gis dicitur infra dist. xvij. Item ut dicit Alexan. parte. iij. q. lxxx. mem. j. Sacramentum penitentię delet actuale peccatum prout comprehendit contritionem interiorem, & exteriorem, confessionem, & satisfactionem: hæc enim ponuntur partes sacramenti penitentię ad inrelictum infra dicens. Et cum dicitur, q̄ hoc est nimis derogare sacramento penitentię: quia per hoc nō haberet causalitatem ad primam gratiam: & sic esset simile sacramentis ue. le. quæ tantum significabant gratiam: sed non cōferebant. Respondetur, q̄ in nullo derogatur sacramento: sed magis commendatur: quoniam (ut uult Tho. dist. xvj. q. xv. ar. j. sententialiter) causat effectū siue culpæ deletionem in uoto, quod includitur in contritione, & sic quodammodo operat in contritione antequam exhibetur in opere eo modo, quo sacramenta habent causalitatem respectu sui effectus: quia statuit deus, q̄ cum quis conuertitur habens uotum, seu propositum suscipiendi sacramentum: absisteret uult sic contrito ad deletionem peccati, q̄ non faceret, si uotum recipiendi sacramentum non esset: sine illo enim non esset contritio: & hoc est signum magne efficaciz, licet, & passio christi in hoc est efficax: quia operata est saluti in patribus ue. te. priusquam exhiberetur in effectū. Nec propter hoc est simile sacramentis ue. le. quæ tantum significabant, seu promittebant: quia hoc sacramentum confert gratiam: etiam si non primam simpliciter, confert tamen augmentum gratiæ sicut & baptisimus adulto: & cetera sacramenta suscipientibus: & hoc ex opere operato, q̄ non faciebant ueteris testa. sacramenta. Vnde quātumcunq; per contritionem præuiam gratia prima confertur delens peccata ante sacerdotale absolutionem: tamen in termino absolutionis sacramentalis confertur nouus gradus gratiæ: & additur priori, per quem prior augmentatur. ¶ Ad secundum, quomodo dicatur secundum tabula: dicitur in dubijs: & paruit supra dist. iij. q. Ad tertium patet, q̄ est siue gnum efficaciz, & dispositio ad gradum gratiæ.

Quo potest peccatū deletur peccatum.

In sacramento additur nouus gradus gratiæ.

gratiæ prioris additur: & signum demōstratiuum: uel etiam pronosticum in quārum præcedit natura, ut dispositio: & est quoad aliquas sui partes tempore, gratiam infusam. Est etiam efficax rememoratiuum primæ gratiæ prius infusæ, & tunc inexistens. Et hoc sufficit: quia sacramentum sic gratiæ inexistens: licet prius productum: tamen per ipsum produceretur, si prius non fuisset productum. Sic est in proposito: si quis non sufficiens contritus accederet ad sacramentum: & in ultimo non esse uerborum absolutionis eliceret plenum, ac perfectum actum contritionis: in illo instanti infunderetur prima gratia, quæ correspondet actui contritionis: cum gradu præcisè correspondente operationi sacramentali, & totū esset una, & prima gratia, cuius efficax signum esset sacramentum penitentiae: ut includit contritionem in actu, & satisfactionem in uoto: & ita nunquam sacramentum penitentiae delet peccatum sine contritione priuā, uel concomitante. Ad illud, quod posterius addit: quod sacerdos eo modo dimittit peccatum, sicut in baptismo: uerum est: & bona comparatio, si cætera sunt paria: hoc est, si ubiq; suscipiens est adules: quoniam paruulus nondum habens rationis usum, non est capax sacramenti penitentiae: quia non potest confiteri: quod tamen necessariò requiritur ad sacramentum penitentiae nunc autem adulto baptizato baptismus non confert primam gratiam: requiritur, n. (ut dignè suscipiat) priuā eius dispositio per peccatorum displicentiā: sicut in penitentia, quæ si fuerit sufficiens: iā dimittitur originale, & omnia actualia priusquam baptizetur, quo ad culpā: licet non quo ad omnem penam, ut latius supra dictum est dist. iiii. q. ij. & ita illa ratio est ad oppositum, & contra opinionem: ut satis patet. Nam dispositio præuiā interior respectu peccatorum, & dei requiritur in baptismo adulti: ergo magis in penitentia adulti: quia non est penitentia efficacior ad remittendum culpam, quam baptismus. Antecedens patet ex dictis. Ultra si requiritur in pe-

Nō est penitētia nisi in adultis.

nitentia adulti, ergo in omni penitentia: quia non est penitentia nisi in adultis. Tertia opinio, quæ est quasi media in ter priores duas, duo dicit. Primum, quod requiritur motus interior intellectus, & uoluntatis, quo peccatum displicet: ad hoc ut penitentia sacramentum habeat effectum suum: in quo accedit ad opinionem magistri. Secundò dicit, quod illo non obstante, peccatum quandoq; dimittitur uigore sacramenti penitentiae in ultimo instanti prolationis uerborum absolutionis sacramentalis, sine qua non remitteretur: & tunc sacramentum habet plenum suum effectum, qui est collatio primæ gratiæ peccatum remittentis: & in hoc accedit ad opinionem Scotus. Unde dicunt, quod dispositio interior requisita, ut præuiā sacramento: quandoq; est sufficiens ad gratiæ infusionem: & tunc ipsa habita gratia infunditur ante confessionem, & absolutionem sacramentalem: & tunc peccatum remittitur ante sacramentum perceptum: & tunc sacramentum superueniens non confert primam gratiam, sed augmentum eius: ut supra habitum est: & hæc dispositio uocatur contritio: & in hoc omnes concordant. Omnes, n. concedunt, quod per contritionem uerā, & sufficientem, peccatum remittitur sine sacramento in actu. Quandoq; dispositio illa præuiā non est sufficiens: sed disponit quasi a remotis: & hanc uocant attritionem huc penitentiam informem: & illa non sufficit ad peccati remissionem. Sed superueniens sacramentum, si non ponitur obex, supplet imperfectiōnem illius attritionis: & confert peccatorum remissionem, & gratiam: & per hanc format attritionem, ut meatur dici cōtritio. Hæc opinio est beati Thome sancti Bonauent. Richar. & Duran. ac Palu. Et per hoc patet secundum illos, quomodo sacramentum penitentiae ex opere operato confert primam gratiam: quia illam confert, quando dispositio præuiā est insufficiens in ultimo instanti absolutionis, siue primo non esse, (non curo modo) & dum præcedit sufficiens dispositio: tunc non confert primam gratiam: quia

Opi. 3. G De mō remissio- nis peccati p sacra cramentum penitentiæ.

quia eā inuenit iā subiecto collatā: conferre tñ si preuentū nō esset: & ideo nō minor est eius efficacia: & licet tunc nō confert primā gratiā: auget tamen collatam, & minuit penam. Contra hanc opinionem arguo unū argumentū: probandum, quod nō iniquam per sacramentū penitentiae datur prima gratia cōfortiādo uel timā rationem contra Sco. Ad effectū sacramenti penitentiae, quæ est gratia remittens peccatum: requiritur dispositio præuiā ex parte peccatoris iustiticiandi: quæ est detestatio peccatorū. Hoc cōcedit hæc opinio: & probatū est contra Scot. Aut ergo requirit detestatio peccatorū sufficiens ad infusionem gratiæ: & ut ultima dispositio: & tunc statim infunditur gratia. Hoc similiter oēs concedunt: quia inter sufficientem, & ultimā dispositionem ad formā, & formæ productionē seu eductionem, nullū est mediū, tam in naturalibus, quā in gratuitis: alioquin non esset sufficiens, & ultimata dispositio. Nec ualet, si diceretur: quia deus, quod solus gratiā infundit, contingenter agit: & ideo non necessitatur per quācūq; dispositionem subiecti ad gratiæ infusionem: quoniam licet ita possit non infundere gratiam de potentia sua absoluta: tamen secundum ordinatam, qua statuit non deesse facientem, quod in se est: tunc ultra, aut requiritur, uel sufficit dispositio insufficientis: tunc quæro, unde hæc peccati detestatio est insufficientis: aut quia nō est de omnibus peccatis: sed aliquod peccatum adhuc placet: uel est de omnibus: uel cū proposito nō abstinēdi ab oibus: & patet, quod illa dispositio impedit infusionem gratiæ: quia ipsa est mortalis culpa: & ergo illa stante etiā per sacramentū penitentiae nō remittitur culpa. Aut quia est de omnibus etiam sine proposito nō abstinēdi: immo cū proposito abstinēdi: sed nō est sufficienter circumstantionata omnibus circumstantiis in se debitis in genere moris, & maxime

Attritio excludens contritionem non est dispositio

circumstantia finis, quæ principalissima est omnium circumstantiarum: & maxime debita ut sit perfecte uirtuosa in genere moris: ut dictum est in tertio: ut quia dolet se peccasse non propter deum tanquam finem ultimū: sed propter se, & amorē sui: puta quia peccata inductiua sunt poenæ: aut impeditiua gloriæ, aut cōsultiua personæ, uel impeditiua alienius temporalis commodi: uel occasio temporalis damni sui, uel suorū: uel alicuius alterius huiusmodi in seipsum finaliter ordinati: sed hæc detestatio omnino est dispositio ad peccati remissionem ad gratiā: quia hæc etiā est in malis, & damnatis. ut dicit Alex. par. iiii. q. lvii. memb. ii. unde ait. Actus dolendi de culpa causatur dupliciter: aut ex lesione naturæ: aut ex offensione maiestatis diuinæ, & preuaricationis iustitiæ. Primum dolere de culpa habere potest ex sola natura, sine gratia. Sicut enim homo naturaliter se diligit: ita odit omne propter quod malum incurrit: & hic dolor, siue poenitentia est in malis, & damnatis, & angelis malis: & cū hoc uiuit, & regnat mala uoluntas: ideo deus eā nō acceptat: nec sic dolens inuenit gratiam, uel ueniam. Hæc ille. Talis itaq; actus detestationis peccati, quia caret circumstantiis ultimis non ordinatur in deum: nec assumitur propter deum: & per consequens nō est dispositio qualiscunq; sufficiens de congruo ad gratiā dei consequendā. Actus enim, qui nō sit propter deum, sed precise propter creaturam: si ubi statuit finem ultimum erit fructio creaturæ. Etiam si propter deum in ordine ad creaturam finaliter erit usus dei: quæ est omnis per ueritatem secundum Aug. in lib. lxxxiii. q. & ita mortale peccatum: & per consequens impedimentum gratiæ. Si autē sit propter creaturam: non tamen ubi cōstruendo finem ultimum: nec tamen in ultimum finem referendo: licet non sit fructio creaturæ: quia tamen caret circumstantiis ultimis finis. nō est perfecte moraliter bonus. Etiā quia nō sit propter deum: sed precipue propter creaturam: nō habet rationē meriti cuiuscunq; apud deum: maxime respectu gratiæ, quæ est perfecte iustum in-

tio ad gratiā.

Adus q non fit propter deū, nō est dispositio ad gratiam.

ter omnia dona dei, secundum apostolum. Est enim gratia essentialiter eadē charitati: ut in secūdo patuit: & hoc latius deductum est in probatione primæ opinionis. ¶ Aut illa dispositio non est sufficiens: quia licet sit sufficiens omnibus circumstantiis moralibus: est etiam ultimi finis: tñ non est sufficiens intentio: aut non usq; ad terminum temporis a deo præfixi continuata secū dum imaginationem Sco. Sed hoc non; quia si hæc detestatio fuerit uehita, & circumstantiata circumstantia ultimi finis, id est si fuerit elicitā propter deum tanquam ultimū finem: & ita super omnia dilectum, est sufficiens dispositio, & meritum de congruo (quantumcunq; fuerit remissa, aut momentanea) ad grē infusionem in eodem instāti temporis, in quo est talis dispositio. Quod sic ostē ditur: quia detestatio illa procedit ex dilectione dei super omnia: quia ex dilectione dei, ut ultimi finis. Quōd autem diligitur ut ultimus finis: diligitur propter se ut simpliciter optimum, & summum: in quod omnia bona sunt ordinata. Hæc enim est ratio ultimi finis, ubi autem est dilectio dei super omnia: statim, id est simul tempore infunditur gratia: quia nulla perfectior dispositio ad gratiam potest assignari: ut habitum est supra. q. præcedenti. Nec potest esse nimis remissa: quia si ad eam intensam infunditur intensa charitas, etiam ad eam remissam infunditur remissa charitas: & ideo intensio, aut remissio dispositionis (dū alias fuerit sufficiens in spī) non uariat quantum ad infusionem, & non infusionem gratiæ: licet bene differentiam faciat quantum ad infusionem: intense, aut remisse gratiæ. Est ergo detestatio remissa peccatorum (cum propter deum tanquam propter ultimum finē) dispositio ad remissam: & intensa ad intensam gratiam. Prætereā per quamcun que auersionem a deo ad creaturam, qua creatura deo præponitur actu perfecto, & deliberato quantumcunq; remisso peccatur mortaliter, & auertur gratia: ergo etiam per actum perfectum quantumcunq; remissum, quo deus

præfertur omnibus: & super omnia diligitur: restituitur gratia. Tenet consequentia: quia prior est deus ad miserandum, quam ad condemnandum. iuxta illud Psalm. cxliij. Miserationes eius super omnia opera eius. Ad hoc est auctoritas Chryl. in de reparatione lapsi: & allegat magistris prope finem dist. xliij. Talis, iquit: mihi crede: talis est erga hominem pietas dei: nunquam spernit penitentiam, si est sincera, & simpliciter offeratur. Etiam si ad summum quis perueniat malorum: & inde tamē uelit reuertī ad uirtutis uitam, suscipit libenter, & amplectitur: & facit omnia quatenus ad priorem reuocet statum. Sincera dicit quantum ad omnia peccata. Si nanque non penitet de omnibus peccatis: non est sincera, neq; pura: quia adhuc admixtæ sunt feces peccatorum; placet. Simpliciter dicit quātum ad circumstantiā finis, id est propter deum finaliter. Alioquin si displicet peccatum propter aliud a deo principaliter: iam oculus intentionis non est simplex, & per consequens corpus, id est actus penitendī manet tenebrosum. iuxta uerbū chryl. Matt. vj. Si oculus tuus simplex fuerit &c. Et subdit Chryso. magis ad propositū. Quod que adhuc præstantius est, & eminentius: etiam si non potuerit quis ex plere omnem satisfaciendū ordinem quantulacunq; tamen, & quālibet breui tempore gestam: nō respuit penitentiam. Suscipit etiam ipsam, nec patitur: quāuis exiguæ conuersionis, perdere mercedē. Ecce dicit quantulacunq;: quod respicit gradum intentionis. Et quamlibet breui tempore gestā: quod respicit moram temporis. ¶ Est tamen hic considerandum; q; detestatio peccati comparari potest ad detestationem alterius generis, id est ad detestationem aliorū malorum temporalium, uel eternorum, uel ad detestationem eiusdē generis magis, uel minus intensam. Primō nō oportet detestationē esse maximam: quia sicut propter nullum malum uitandum, eligendum est peccatum: ita nullum malū plus est nolēdū, quā pētūm: immo detestatio peccati propter deum tanquam

I Prohi or est deus ad miserandum, q ad condemnandum.

K Quo detestatio peccati dicitur maxima.

ultimum finem, non potest esse nisi maxima: hoc modo quia fundatur in dilectione dei super omnia: quæ nihil deo: sed deum omnibus præponit. Nam si aliquid præponeret deo: iam non esset dilectio dei, & finis ultimi. Sic etiam detestatio in hoc amore fundata nullius mali odij præponit odio finali, quo offenditur deus. Et si præponere odium alicuius malitiæ odium peccati non esset eiusdem generis: quia non esset odium peccati propter deum, & ultimi finis. Circumstantiæ enim (præsertim finis) mutant genus moris: ut habitum est in tertio. Et isto modo odium, uel detestatio peccati propter deum ut propter finem ultimum: quantumcunq; remissa fuerit; est maxima. Secundo modo comparando ad detestationem eiusdem generis, uel speciei, id est ad detestationē peccati propter deum magis, uel minus intensam: tunc in quodcunq; gradu saluatur genus moris, id est ut sit detestatio peccati propter deum, ut finem ultimum: in eodem est dispositio sufficiens ad gratiæ infusionem: quia ut dictū est: in quocunq; gradu fundatur in amore dei super omnia: quæ esse non potest in aliquo suo gradu sine proportionabili gratia. ¶ Ex illis sequitur; q; non requiritur continuatio detestationis peccati; ut sit sufficiens dispositio ad gratiā: ita q; ante terminū illius temporis non esset sufficiens dispositio: quia in quocunq; instanti habeatur: habetur etiam dilectio dei super omnia, in qua fundatur: sed illa non potest esse sine gratia: ergo in nullo instanti potest esse talis detestatio peccati sine gratia. ¶ Ex quo sequuntur sex corollaria. Primum, q; nulla detestatio peccati sufficit ad remissionē peccati tanquam dispositio de congruo, nisi fuerit circumstantiata circumstantia ultimi finis. ¶ Secundō, q; omnis talis displicentia peccati sufficit, ut ultimata dispositio ad gratiæ infusionem: immo nō potest esse sine gratia: & ideo non est dispositio præuiua: sed concomitans: sicut omnis ultimata dispositio respectu formæ. ¶ Tertio, q; omnis talis detestatio, dicitur & est uera contritio.

Coro. 1 L Coro. 2 Coro. 3

¶ Quarto, q; attritio prout distinguitur contra contritionem: non est sufficiens dispositio ad gratiæ infusionē. ¶ Quinto, q; ad iustificationem impij requiritur detestatio peccati propter deum, tāquam propter ultimum finem: quia dispositio requiritur, & attritio non sufficit: ergo alia requiritur, quæ non est nisi illa detestatio propter deū. ¶ Sexto sequitur: q; ad remissionem peccati, & infusionem gratiæ requiritur contritio in habentibus usum rationis: ut meritū de congruo sufficiens: nō quidem ut dispositio præuiua: sed ut concomitans gratiæ infusionem. Corollaria hæc satis patent ex præmissis. ¶ Tertio notandum, q; sacramentum penitentiae dupliciter accipitur. Vno modo solū pro exteriori sensibili signo, includente confessionem peccatoris, & absolutionem sacerdotis cum debita intentione utriusq;: & illo modo diffinitum est in. j. notab. quia nihil aliud est de essentia sacramenti, quā materia, & forma debita, & intentio conferendi in ministro, & suscipiendi in eo, cui ministratur id, q; ecclesia intendit cōferre. Illis enim existentibus, & omnibus alijs circumscriptis, uerè est sacramentum: etiam si propter fictionem suscipientis non habeat suum effectum. Alio modo accipitur, ut præter iam dicta etiam includit contritionem, & confessionem in actu: & propositum satisfaciendi in uoto; ut scilicet includat suas tres partes: sicut, & accipit Alex. ut supra allegatum est. ¶ Quarto notandum, q; peccatum remitti per aliquod multipliciter potest intelligi: secundum quod ly per, dicit uarias causas circumstantias. Vno modo intelligitur peccatum mortale deleri per aliquod, tanquam per causam formalem: & quando illud est forma inherens animæ, expellens, seu non compatiens secū mortale peccatum. Secundo modo tanquam per causam efficientem principalem, uel dispositiuam, aut instrumentalem. Tertio modo per ipsum, ut per signum pronuntians, uel ostendens absolutionem a peccatis. Declarationes horum membrorum partim patet ex prio-

Coro. 4 Coro. 5 Coro. 6 Not. 3. M Sacramentū penitentiae dupliciter accipitur. Not. 4.

ribus: & partim ex sequentibus conclusionibus. Item peccatum remitti intelligitur, quando quo ad culpam: quando quo ad penam: & quando quo ad utrumque. Et hæc de articulo primo.

Arti. 2. N Quantum ad secundum articulum, in quo ponendæ sunt conclusiones responsivæ ad quæstionem. Et quoniam, ut recitatum est in priori articulo: diversæ sunt opiniones, quarum quælibet habet graves viros defensores: lequor nunc opinionem magistri, quam etiam sequitur profundissimus veritatis indagator Guilelmus Ockam: cuius doctrinam tanquam clariorem frequentius imitor. Ponam ergo conclusiones probabiles secundum opinionem primam: nihil præiudicans alijs opinionibus. ¶ Prima conclusio. Neque tanquam per causam efficientem principalem: neque formaliter deletur mortale peccatum in suscipiente per penitentiam sacramentum. Prima pars probatur: quia ille principaliter remittit peccatum; qui gratiâ creat, & infundit: sed hoc est solus dei. Vnde scriptum est; quod filius hominis venit querere, & saluum facere, quod perierat. Luc. xix. Secunda probatur: quia peccatum deleretur per gratiam animam informantem, & formaliter sanctificantem: gratia autem realiter distinguitur a sacramento: sicut signatum a signo: & effectus a sua causa: & spirituale a sensibili. ¶ Secunda conclusio. Sacramentum penitentiam acceptum ut includit partes suas in actu, & uoto: liberat contententem non fictum a mortali peccato. Patet: quia sic accipiendo includit contritionem in actu, quæ quia semper formata est gratia: nullum peccatum secum compatitur. Et quia in contritione semper uotum sacramenti includitur: quia sine uoto suscipiendi sacramentum penitentiam displicentia peccati non dicitur contritio: ut infra patebit. Et sic etiam penitentiam sacramentum antequam ministratur in ipsa contritione peccatorum remissionem operatur. ¶ Tertia conclusio. Sacramentum penitentiam acceptum proprie nunquam confert primam gratiam instrumentaliter sine contritione. Probatur: quia

Côcl. 1

Côcl. 2

Côcl. 3

sine contritione peccatum non dimittitur: ut satis probatum est in .j. articulo contra opinionem Scoti. ergo nec sine ea prima gratia confertur. Cum ergo præcedit contritio sacramentum penitentiam tempore: prima gratia non confertur per sacramentum: quia iam collata est per contritionem. Si uero contritio primum in sacramenti ministracione elicitur. tunc prima gratia uigore utriusque contritionis, & sacramenti confertur: ut supra dictum est. ¶ Quarta conclusio. Sacramentum penitentiam est certum signum remissionis culpæ: quandoque totalis: & quandoque partialis penæ. Primum patet: quia quicumque sacramentum penitentiam suscipit non fictus, habet contritionem præuiam, aut concomitantem, per quam consequitur peccatorum remissionem: ut prius probatum est. Et ideo sacramentum uerum, & certum signum est inexistens gratiæ: partim per contritionem: partim per sacramentum infusæ: & per consequens remissionis culpæ. Secunda pars infra ostendetur distincti. lviij. ubi declarabitur: quod sacerdos, ut arbiter uirtute clauium aliquid penæ remittit, penæ scilicet temporalis satisfactoriæ: penæ æternæ per contritionem iam in temporalem commutata. ¶ Quinta conclusio: quamuis regulariter per contritionem præuiam peccatum dimittitur: & gratia prima iustificans, confertur ante susceptionem sacramenti penitentiam, ipsum tamen sacramentum se per est efficax signum gratiæ per sacramentum contententem, non ficto collatæ. Prima pars patet ex conclusione tertia. Secunda probatur: quia ut dictum est: non fictus accedenti ad penitentiam sacramentum, confertur gratia prior per contritionem collatæ addita: cuius sacramentum est infallibile, & efficax signum. Nam omne sacramentum dignè acceptum, aut gratiam nouam, seu primam confert: aut si gratiam in subiecto inuenit, augeat: alioquin non mereretur dici sacramentum: ut patet ex dictis distincti. j. huius quarti. ¶ Sexta conclusio. Regulariter per sacramentum penitentiam aliqd temporalis penæ remittitur peccato iam deleto

Côcl. 4

Côcl. 5

Côcl. 6

deleto debet. Conclusio hæc infra distincti. xviii. ostendetur. Dicitur autem regulariter: quia quandoque per contritionem præuiam tota pena dimittitur: si fuerit perfectissima: & tunc nihil remanet per sacramentum remittendum: in quo casu, licet sacramentum penitentiam non remittat penam, neque culpam: non tamen frustra suscipitur: quia augmentat gratiam: & liberat ab obligatione præcepti, & confessione. ¶ Ex his conclusionibus patet responsio ad titulum quæstionis, quomodo, quando, & quibus modis penitentiam sacramentum delet mortale peccatum. Et tantum de articulo secundo.

Arti. 3. Dub. 1. O Vtrum penitentia sit unum sacramentum. Et uidetur, quod non: quia ad unitatem sacramenti requiritur similitudo earum, ex quibus sacramentum integratur: puta materia, forma, & intentionis: sed in sacramento penitentiam non sunt simul confessio, & absolutio: quæ sunt eius materia, & forma: sed uno penitus desinente, scilicet confessione: etiam per id iura interposita succedit absolutio: ergo non sunt unum sacramentum. In oppositum nisi esset uerum sacramentum: essent tantum septem sacramenta nouæ legis. Respondetur: quod de unitate generaliter sacramentorum habitum est supra distincti. iij. & distincti. viij. quæst. ij. de sacramento penitentiam iuxta definitionem datam. quod .j. huius distincti. in qua absolutio ponitur, pro genere: est realiter ipsa absolutio prolata a sacerdote: licet ad hoc, ut illa absolutio dicatur sacramentum penitentiam, plura requirantur, prout dictum est distincti. viij. quæst. ij. de sacramento eucharistiæ. Et secundum hoc dici potest, quod sacramentum penitentiam est unum eo modo, quo oratio, quæ est absolutio, dicitur una. Si uero sacramentum penitentiam acciperetur per omnibus ad esse huius sacramenti requisitis: tunc est unum sacramentum unitate ordinis: quia omnia illa ordinant ad unum effectum, scilicet remissionem culpæ actualis, & unitatem significationis: quia significant eundem effectum, scilicet gratiam peccata delere. Sed quomodo

respondendum est ad id, quod ante oppositum dubium tangitur scilicet cum non sint simul materia, & forma: quomodo perficiant sacramentum. Ad quod dicendum quod in sacramentis, quorum materia non est actus suscipientis sicut in baptismo, confirmatione &c. necesse est, quod formalia uerba simul sint cum materia, ut distinctum est de baptismo. Vbi autem materia est actus succesu suscipientis sacramentum habens ordinem temporis ad uerba formalia: sicut in proposito confessio penitentiam, quæ est materia huius sacramenti est res successu sua: & ordinatur tanquam obiectum ad absolutionem: ibi non requiritur: nec esse potest illa similitudo. Vnde inter confessionem, & absolutionem potest cadere notabilis interceptio temporis: potest. n. penitens continuare confessionem suam per aliquot dies: ut non nunquam faciunt, qui generalem confessionem omnium commissorum a puero perficere laborant: ubi necesse est confessionem per tempus intercipere. Sic confessor audita confessione potest tempus deliberandi accipere: ut consulat; an consistens sit absolendus, an ne. Sufficit ergo tanta similitudo, quanta requiritur inter obiectum, & actum potentiam: hoc est tanta, scilicet, quod confessor possit uerba absolutionis referre ad peccata confessas: itaque existimo: quod requiritur aliqualis memoria peccatorum confessorum: ut ad ea possit dirigere intentionem in absoluendo. Nec impedit ab unitate sacramenti, quod partes eius non sunt simul tempore: dum tamen illæ sibi succedentes referuntur ad unum significandum, & efficiendum. Si tamen accipitur sacramentum, ut pro sola absolutione supponat: & cætera requisita connotat: tunc ratio non procedit: quia tunc confessio non est pars sacramenti: sicut albedo non est pars albi: sed est aliquid requisitum ad hoc: ut absolutio dicatur sacramentum requisitum: non ut concomitans: sed ut præuium. Nec oportet semper connotatum termini simul esse cum substracto: sicut peccator supponit pro homine obligato

Dub. 2.
P
Cur pœ
nitentia
dicat se
cūda ta
bula.

ad pœnam propter aliquod commissum, uel omisum contra dei legem: & sic cōnotat pœnam futuram, & transgressionem legis preteritam: quę non sunt simul cum peccatore: saltem non oportet ad pœnam dubitari, cur pœnitentia dicatur secunda tabula post naufragium. Respondetur; q̄ pœnitentia siue uirtus, siue sacramentum, qua homini restituitur gratia, per quam attingit ad portū salutis, dicitur tabula post naufragium metaphoricē. Cuius metaphoræ ratio uaria assignatur a doctoribus: sed sufficiat una. Mundus, in quo creatus est homo: mare magnum intelligitur: secundum illud ps. Hoc mare magnum & c. Nauis, est status innocentie, in quo p̄ gratiam facile, & satis securē homo creatus poterat peruenire ad portū salutis: quia nondum erat illa scopolosa rebellio, & periculosissima pugna sensualitatis, & rationis. Naufragium perditio, est status innocentie in Adā: quo integritas nauis fracta est: & perditus innocentie status. Tabule, sunt remedia. i. sacramenta, quibus gratia perditā restituitur: non autem nauis reintegratur. Quia etsi quandoq; innocentia restituitur sicut in baptismo, & perfecta pœnitentia: qua omnis culpa, & pœna remittitur: non tamē status innocentie restituitur: quia manet peccati fomes: manet bellum intestinū: manet scopolus, & arenā multiplicium impedimentorum: quę in statu innocentie non fuissent. Ideo sicut per tabulam cū magnis laboribus, & periculis enatare oportet naue fractā ad litus: ita sub gratia restituta, in statu huius miserie cū magno periculo, & labore pugnaq; contra tentationem ad mortem peccati inducere laborantes enatare oportet. Et quia duo sunt sacramenta ordinata contra duplex peccatum, quo naufragus periclitatur: scilicet contra originale, baptismus: cōtra actuale, pœnitentia: & sicut originale dimissum non redit: ita baptismus nō est iterabilis: homo uerō frequenter iterat peccata actualia: ideo necessaria fuit non solum baptismi tabula: sed & pœnitentia, quę iterari potest, quousies peccatum iteratur. Et quoniam pri-

mum peccatum, in quo nascimur est originale: contra quod ordinatus est baptismus: ideo baptismus ipse dicitur prima tabula post illud generale naufragiū: naufrago generi humano, a misericordiarum patre concessa, & ordinata: sequentia peccata sunt actualia, per quę similiter homo periclitatur: contra quę est ordinata pœnitentia: ideo dicitur secunda tabula. Nec opus est tertia: quia pœnitentia sufficit contra omnia actualia. His tabulis restituitur gratia: sed non nauis integra: quibus tamen quisquis heret: licet cum labore, & periculo tamen ad salutis stadium enatabit. Alias rationes alij assignant: sed hęc assignatio satis concordat sancto Bonauen. Ex simili ratione accipitur, cur pœnitentia dicitur fundamentum: ubi aduertendū q̄ secundum beatum Tho. post Alex. par. iii. q. lxxij. membro. ij. art. j. Fundamentū in spiritualibus dicitur ad similitudinem fundamenti edificij corporalis duplici proprietate. Prima: quia fundamentum est primum in edificio. Secunda: quia totum edificium sustentat, & sic in edificio spirituali fundamentum dicitur uel ratione prioritatis: uel ratione conseruationis aliorum: uel etiam ratione uirtutisq;. Prioritas attenditur dupliciter: uel quantum ad sciendā in religione christiana: uel quantum ad agenda in uita christiana. Et hoc uel quantum ad fugam mali: uel quantum ad prosecutionem boni. Quantum ergo ad doctrinam, quę respicit intellectum: fides est fundamentum: quia sine fide uana est omnis doctrina. Hinc Heb. xj. Fides est substantia rerum sperandarum. substantia a substādo, id est fundamentum. Et ibidem. Credere oportet accedentem. Et quia intellectus præcedit effectum: fides est simpliciter primum fundamentum. Quantum autem ad effectum, & fugam mali, timor, & pœnitentia dicuntur fundamentum. Timor: quia est primum in toto genere recedendi a malo tam commisso, quam committēdo. Pœnitentia uero fundamentum est recedendi a malo commisso. ad Heb. vj. Non rursus iacentes fundamentum

Dub. 3.
R
De origine pœ
nitentie
& ordi
ne a
ctuum.

pœnitentie: & ideo regulariter timor præcedit pœnitentiam sicut communius speciale. Sed quantum ad profectum boni, charitas est fundamentum: secundum illud Ephes. iii. In charitate radicati, & fundati. Ratione autem cōseruationis in prosperis, humilitas dicitur fundamentum: in aduersis autē fortitudo. Et secundum hoc diuersę uirtutes dicuntur fundamenta spiritualis edificij secundum diuersos ordines procedendi in diuersis partibus scripture. Iuxta hoc dubitatur tertio de origine pœnitentie maxime uirtutis: quia ipsa præcedit pœnitentiam sacramentum: propter hoc dicunt magistri, q̄ pœnitentia a timore concipitur. Respondetur; licet q̄ præcederit plura de ordine actuum pœnitentie dicta sint: tamē propter eorum maiorem declarationē aliqua hic adduntur: & dicitur, q̄ non est idem processus a peccatis conuertendi ad pœnitentiā diuersimodē habituatū. Et licet secūdu beatū Aug. super illud ps. lxxix. Incensa igni, & suffossa & c. Ad omne factū nostrū amor, & timor inducit: bonus a bonā; malus ad peccata: tamē etiā timoris amor est radix. Nunquā. n. malū timetur nisi ei, qđ amatur. Et ideo alius est processus in habituatis ad amandum se: & in habituatis ad diligendum deum: habituatis dico habitu acquisito ex actibus: hi enim manent mutatis actibus: nām habituatus ad amandum deum potest peccare. Et licet pœnitentiam destruitur habitus charitatis infusus: cui repugnat omne mortale peccatum, tamen nō acquiritur. Sic habens habitū acquisitū amandi seipsum: si surgit a peccato incipiens amare deū: licet infundatur habitus charitatis: non tamen cōtinuo corrumpitur habitus cupiditatis. i. proprię dilectionis. Non. n. mutatis actibus mutantur habitus: nec habitibus infusis, & eorū actibus contrariantur habitus acquisiti: ut habitum est in tertio. In habituatis itaq; in amore sui, processus conuersionis regulariter incipit ab amore sui, cui annexus est timor mali, uel discōuenientis sibi: in habituatis in amore dei incipit a dilectione dei, &

timore offensionis dilecti. Et ita uniuersaliter uerum est dictū magistri, q̄ pœnitentia a timore concipitur iuxta illud Esaię. xxvi. ut allegat magister. A timore tuo concepimus domine, & peperimus spiritum salutis. Sed quandoq; a timore seruili quoad primos: quandoq; a timore initiali, uel etiam filiali, & casto quoad secundos. In utroq; autem præcedunt actus intellectus, quos præsupponit uoluntas in actibus suis. In utrisq; ergo præcedit actus fidei, quo apprehenduntur peccata commissa: uel ut noctua, puta ut inductua pœnæ temporalis, uel et terna: aut alterius incommodi temporalis: uel ut priuatiua æternorū gaudiorum, seu temporalium commo-dorum: uel etiā ut offensa uel ut separatiua iuramento bono: uel ut contraria diuina iustitia. Sub omnibus his rationibus, & similibus aut aliqua, uel pluri-bus earum. Et hæc apprehensio cōmuni-s est utrisq;. Hunc actum intellectus tertio sequitur alius: intellectus actus, quo credit se per peccata meruisse prædicta mala peccata cōsequentiā quę per uoluntatem refugit. Ex quo statim sequit passio timoris aut seruilis quoad primos: aut initialis quoad secundos. Quarto sequitur odium, seu displicentia peccati, hoc est uelle non peccasse propter aliquem finem prædictorum. Et hoc aut ex amore sui præcise: quia sunt sibi mala: & sic displicentia illa non sufficit ad peccati remissionem: quia caret circumstantia debiti finis: immo quandoq; ipsa est peccatum: si eliciatur propter se tãquam propter finem ultimum: ut sup. dictum est: potest tamen esse actus indifferens: ut quando ex amore sui, non tamen ut finis ultimi oritur: & tantum caret circumstantia finis ultimi: non enim tenetur homo semper omnia opera sua ordinare in ultimū finem: quia non tenetur semper merito operari: tenetur tamen semper nihil sibi præter deum ut finem ultimum præstitueret. Potest enim homo seipsum diligere sine peccato: & incommoda propter seipsum nolle: non tamen in se quietescere tanquā in ultimo fine. Sed sic

Omnis
nostra
actio a
timore
& amo-
re inci-
pic.

se diligendo: aut propter se operando: non ulterius ordinando in deum ut sine: non meretur gratiam, & peccatorum remissionem. Non de condigno, ut manifestum est: nec de congruo tanquam per dispositionem sufficientem: ut sup. ostensum est. Potest tamen esse aliqua dispositio remota ad dispositionem de congruo: dum, ut magister ait dist. xxxiii. artic. iiii. timendo peccata, paulatim fit consuetudo iustitiae: & succedit timor initialis: & incipit amare, quod durum erat amari: & excludi seruilis timor inrrante charitate. Timens enim gehennam, mala cauet: & ex eo, quod mala cauet: se corrigit: & incipit bona desiderare. Incipit enim assuetudo in omni seruire deum, quem timebat: & timere, ne amittat, quem amat. Sic timor seruilis introducit charitatem, & succedentem timorem filialem. Et secundum hoc timor est dispositio: sed remota ad gratiam. De timore plurimum propositum nostro deseruientia uide quod est j. dist. xxxv. lib. iij. Et deestatio ab hoc timore seruili orta, dicitur etiam dispositio de congruo ad penitentiam non immediata: nec sufficientem: sed multum remota: nam cum hoc timore incipiunt peccata displicere. Ne haec displicentia, ac informis poenitentia uertatur in desperationem: opus est quantum considerare diuinam misericordiam largitatem per fidem, qua firmiter credat deum omni ad se toto corde conuerso paratum remittere debita, ex qua consideratione sequitur actus spei, per quem incipit concupiscere deum, ut bonum summum. ¶ Et consequenter ex illo actus spei ascenditur lexto ad diligendum deum summum, & essentiale bonum in se: & appetere unionem sui cum deo.

¶ Ex illo actu considerato, quod peccata sunt deo contraria, & diuinam maiestatis offensiuam: incipit septimo elicere de non peccati odium: & nolle peccasse propter deum finaliter super omnia dilectum. Et ille actus poenitentiae est alius a priori displicentia peccati propter alium finem. Et illa poenitentia

necessaria est ad peccati deletionem: & est dispositio sufficientem, non prauiam: sed concomitans ad gratiam peccati delettricem: quia esse non potest sine dilectione dei super omnia: & per consequens nec sine gratia. In habituatis uero ad dilectionem dei super omnia, non oportet seruare hunc processum: quia tales post peccatum redeunt ad se ipsos: & considerantes peccatum ut dei offensiuum, quem conuenerunt diligere: & ad illud inclinatur per habitum acquisitum immanentem: statim eliciunt actum detestandi peccatum propter deum tanquam finem ultimum. Qui actus est uirtualiter duo actus: scilicet odium peccati, & amor dei: quia est respectu mediij, & finis: & sufficientem dispositio ad gratiam concomitantem: ut sup. dictum est dist. j. primi. & in hoc quattuor. Si uero post considerationem peccati uoluntas prius eliceret actum dilectionis finis: & hinc speciatem actum respectu mediij, scilicet odium peccati: tunc odium peccati sequeretur dilectionem dei, ut finis, quam concomitantem gratia: & non posset dici proprie dispositio ad gratiam: quia illam praesupponeret. ¶ Illos autem actus sequitur octauo timor filialis, qui offendat deum: & per hoc propositum emendationis uitae cauendi peccata: seruandi praecipua: & per hoc confitendi, & satisfaciendi: & in omnibus uoluntati diuinam praecipua se conformandi propter eundem finem. ¶ Et ita patet, quod ille ordo actuum non est essentialis: potest enim uariari, & preposterari: tamen regulariter ita seruatur. Ex praemis factis potest cognosci ordo uirtutis poenitentiae ad alias uirtutes, tam originis, quam dignitatis: quoniam talis est ordo habituum ad se inuicem: qualis actuum. Et tantum de illa questione.

QVAESTIO III.

¶ **Q**UAESTIO' queritur: utrum poenitens post uerum poenitentiam possit reciduiando in peccatum cadere: & quoties ceciderit, per ueram poenitentiam a peccatis surgere.

Art. 1.
Not. 1.
Vtrum poenitentia post ueram poenitentiam possit reciduiando cadere.

surgere. ¶ Tribus articulis quaestio determinabitur. Primus continebit terminorum declarationes, ac diuersas recitabit opiniones. Secundus respondebit per certas conclusiones. Tertius mouendas ab soluet dubitationes. ¶ Quantum ad primum notandum, quod quaestio intelligi potest tam de poenitentia uirtute, quam de poenitentia sacramento. Et intelligi hic potest per poenitentiam uirtutem, non solum habitum poenitentiae in se: sed etiam actum uirtutis: & magis de actu est quaestio, quam de habitu. Nec querit quaestio, utrum habens habitum poenitentiae, uel actum eius possit postea peccare: quia cum habitus potentiam inclinaret, non necessitate (manet enim semper uoluntati sua libertas) qua non obstante quocumque habitu infuso, uel acquisito in non confirmatis: potest ad utrumque oppositorum deflecti: & se conformare inclinationi habitus, aut contra inclinationem actum contrarium elicere. Sed queritur, utrum si post poenitentiam relapsus fuerit, praecedens poenitentia uera fuit. ¶ Secundo notandum, quod magister in textu recitat errorem quorundam dicentium: uerum poenitentem ultra non posse peccare damnabiliter: & sic grauius peccauerit, ueram non praecedisse poenitentiam. Morit pluribus sanctorum auctores ibidem ponit: & de poeni. dist. ij. & iij. ad hoc sonantibus: quod poenitentia est peccata commissa plangere, & plangenda iterum non committere: & quod inanis est poenitentia, quam sequens culpa conuinat. Addunt & rationes: nam uera poenitentia est, qua peccatum deletur: sed peccatum non deletur nisi poenitentia, quae non finitur: ergo poenitentia, quae per sequens peccatum abijcitur, non fuit uera. Minor probatur: quia offensa est infinita: ergo & satisfactio si uera est, esse debet infinita. Poenitentia enim est quaedam compensatio facta pro offensa commissa: & ideo oportet, quod sit proportionata offensa. Non autem proportionatur in finito, nisi sit infinita: quia finiti ad infinitum nulla unquam est proportio. Et cum non sit infinita intentio: saltem esse debet infinita duratio: ergo si non semper du-

Not. 2.

rat: non est uera poenitentia. ¶ Praeterea illa poenitentia uera est, quae pertingit ad finem, & effectum, ad quem ordinata est: sed poenitentia ordinata est ad iustificationem, qua de filio carceris fit filius regni: ergo non est uera poenitentia, per quam poenitentiam, quam sequitur culpa: poenitens non fit filius, aut heres regni: ergo talis poenitentia non est uera. ¶ Exemplo christi idem ostendere uolunt: quia legitur christum nunquam eundem bis sanasse corporaliter: ergo nec bis sanasse spiritualiter: non autem est uera poenitentia, per quam non sanatur poenitens: ergo. Ex illo consequenter inferunt: quod poenitentia non est iterabilis: quia non potest bis concedi. Nam poenitentia uera usque in finem perdurat: quia nullo sequenti peccato tollitur: si autem tollitur, prior non fuit uera: & per consequens non iteratur: quia quod prius non fuit, non iteratur. ¶ Et hoc idem auctoritatibus probat primo apostoli ad Heb. vj. Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati gustauerunt etiam donum caelestis: & participes facti sunt spiritus sancti: gustauerunt nihilominus bonum dei uerbum: uirtutesque seculi uenturi: & prolapsi sunt: rursus renouari ad poenitentiam: rursum crucifigentes submersis filium dei, & ostentui habentes. Item poenitentia efficaciam suam sortitur a passione christi: sed christus tantum semel passus est. ¶ Praeterea si posset iterari saepe, ueniret peccatorum: sed hoc est inconueniens: quia facilitas ueniret incitua preber delinquendi: deus autem non dat incitua peccati: ergo non dat saepe ueniam per poenitentiam. ¶ Item Prouer. xxviii. Qui peruersis graditur uisus, concidet semel. Item baptisimus iterari non potest, ne contumelia fiat sacramento: eadem ratione, & poenitentia. Hinc Ambro. in libro de uera poenitentia. Vnica est poenitentia, sicut unicum est baptisimus. Ad idem multas adducit auctoritates. Gratianus de poeni. distinctione. iij. Contra hunc errorem ponentur conclusiones ueritatem ostendentes in secundo arti-

Not. 3. Veritas accipitur ad existentiam rei. Alio modo ad efficientiam. Veritas existentiae est, cum res habet quicquid ad eius essentiam pertinet. Veritas efficientiae est, cum res habet effectum suum, ad quem ordinata est: quomodo homo carens rationis usu: aut non uiuens secundum rationem, dicitur non esse uerus homo: sed bestia: ut uult Boetius. de consol. prola. iiij. quod transformatum uitium hominem est mare non possis. Et secundum hoc dupliciter accipi potest uera poenitentia tam uirtus, quam sacramentum. Nam primo modo poenitentia uirtus uera est, dum habitus ex actibus detestandi peccatum secundum rectam rationem, & debitum finem elicitis est genitus ad huiusmodi actus natus inclinare. Similiter actus eius dicitur poenitentia uera. Et in hoc, quod dicitur secundum rectam rationem, includuntur omnes circumstantiae debita inesse: scilicet quod sit omnium peccatorum propter debitum finem: & cum proposito confitendi, & satisfaciendi. Sic poenitentia sacramentum uera est, si fuerit uera confessio: & absolutio sacerdotis absoluerentis, & intendentis, etiam alij circumscriptis: illa. n. tantum sunt de essentia sacramenti, materia scilicet & forma, & minister idoneus: in quo includitur intentio debita. **Secundo modo** adhuc dupliciter potest poenitentia intelligi uera quantum ad efficientiam: quia duplex est eius effectus: propinquus, & remotus. Propinquus est gratiae infusio, & peccati remissio. Remotus est aeterna beatitudo. **Primo modo** poenitentia dicitur uera, per quod peccatum remittitur, & gratia infunditur: siue gratia perseveret: siue non. Et illo modo etiam presertim potest uere poenitere: non autem uerum est sacramentum, si sine accessu: puta cum proposito continuandi peccatum: licet primo modo uerum est sacramentum, sicut uerus est baptismus, qui ab accedente fictus susciperetur ceteris paribus. **Secundo modo** poenitentia non est uera, per quam poenitens non consequitur aeternam beatitudinem. **Art. 2. ne.** Quatuor ad secundum articulum est conclusio

prima. Post poenitentiam ueram ueritate existentiae, & efficientiae primo modo acceptae, potest poenitens in peccatum, & culpam mortalem cadere. Probatur conclusio aucto. magistri ad hoc plura allegantis in textu. Est ostenditur ratione: quia potentia uertibilis, ac libera non confirmata potest in utrumque oppositorum: sed uoluntas post ueram poenitentiam modo in conclusione specifica manet uertibilis: nec confirmatur in uia sicut ante poenitentiam: ergo potest peccare, & non peccare post, sicut ante. **Preterea** ueritas poenitentiae tam uirtutis, quam sacramenti non dependet a futuro: sed quaeque pertinet ad eius essentiam, & est ueritatem efficientiae respectu effectus propinqui possunt adesse praesentia liter, & simul. ut patet ex notabili tertio: quia simul esse possunt habitus, & actus poenitentiae, & effectus propinquus, scilicet gratia quoad poenitentiam uirtutem. Similiter confessio, & sacramentalis absolutio quoad poenitentiam sacramentalem: ergo his existentibus est uera poenitentia: quicquid sequitur de futuro, hoc est siue poenitens perseueret in ea: siue non. **Item** patet in exemplo de David, qui uere poenituit de peccato adulterii, & homicidij, Virgine: quia poenitentia eius dominus acceptauit: ut habetur. ii. Regum. xii. Dixit. n. Nathanael propheta ad David. Transiit dominus peccatum tuum: non morieris. & tamen postea peccauit in numeratione populorum. i. Regum. ult. Et similiter de Saul, & apostolis, qui post remissionem peccatorum, & apostolatuum peccauerunt: Petrus negando dominum: ceteri fugiendo, & fidem perdendo. **Secunda conclusio.** Post ueritatem poenitentiae, efficientiae respectu effectus remoti: non contingit poenitentem finaliter in peccatum labi. Probatur conclusio: quia uerapnia sic accipienda est, quae poenitentem perducit ad beatitudinem: sed quae finaliter labitur in peccatum, non consequitur beatitudinem, ergo poenitentia praecedens non fuit uera. **Consequenter** tenet. Maior patet ex quid nominis poenitentiae sic acceptae: & minor est manifestata. Sic enim accipiendo poenitentiam, connotatur futura beatitudinem: & per consequens

Cōcl. 1.
C Post poenitentiam ueram potest poenitens in peccatum cadere.

Cōcl. 2.

quens eius denominatio dependet a futuro. Non ergo denominatur habitus, actus uel sacramentum: nisi sequatur connotatum, futura scilicet beatitudo. **Et dicitur** notanter finaliter labi: quia peccator poenitens praedestinatus potest in peccatum labi post poenitentiam ueram: & iterum resurgere: sed non finaliter: alioquin praecedens poenitentia non esset uera ueritate effectus remoti: si finaliter laberetur in peccatum mortale. **Secus** respectu effectus propinqui, qui est gratia: quia ille nunquam separatur a poenitentia uera primo modo: quia poenitentia uera est sufficiens dispositio ad gratiam, qua existente gratia non subtrahitur: ut dictum est q. j. huius dist. **Tertia conclusio.** Poenitens quotiescumque ceciderit post actam poenitentiam, toties resurgere potuit per dei gratiam. Illa conclusio probatur auctoritate christi Matthei. xviij. loquentis ad Petrum quod resurgens quoties frater in se peccanti peccata dimittere. respondit. Non dico tibi usque septies: sed usque septuagesies septies. ubi numerus finitus ponitur pro numero infinito: quoties peccauerit, & poenituerit. **Non autem** potest Petrus dimittere peccata fratri, deo non remittente: cum solus deus peccata remittat principaliter: & ideo non minus Petro deus peccata remittit poenitenti. **Patet etiam** in omnibus auctoritatibus uete. testam. quibus dominus promittit peccatorum remissionem poenitentibus: in his etenim nullum numerum certum designat: sed indefinitum loquitur, qui in lege, & quae ualent uniuersali. **Hanc conclusionem** late deducit Augustinus in de uera, & falsa poenitentia cap. vi. cuius uerba aliqua allegat magister in textu adducens eius alias auctoritates. **Ratio probatur** post Alex. par. iiii. q. lxxiii. membro iij. ex infinitate diuinae misericordiae ex parte dei: & ex possibilitate ad conuersionem ex parte animae. **Ex primo** sic. Misericordia dei est infinita: ergo nunquam cessat remittere peccata subiecto non repugnante. **Tenet consequentia:** quia ubi cessat sublato impedimento: ibi finitur. **Vnde** ex infinitate sua decreuit altitudo

diuinae pietatis homini uiatori nunquam retrahere manum misericordiae suae: ipso non per obicis positionem repugnante. **Antecedens** probatur: quia dicitur Eccles. ii. in fine. Secundum magnitudinem illius: sic & misericordia illius cum ipso est. **Sed magnitudo** ipsius est infinita: secundum illud ps. Magnitudoinis eius non est finis: ergo & misericordia: immo eadem est magnitudo dei, & misericordia: quia realiter una simplex essentia diuina. **Ex parte animae** quia manente possibilitate animae ad conuersionem manet capacitas gratiae, per quam conuertitur: & peccata remittuntur. **Sed quoad** anima manet uiatrix: manet in ea. libere arbitrio uertibilis, per quam potens est se disponere ad conuersionem, & gratiae susceptionem: ergo. **Consequentia** nota cum maiore. **Minor** probatur: quia uertibilitas animae fundatur in libertate arbitrii: quae est essentialis animae: quae quantum ad effectum, non tollitur nisi per desertionem dei, qua tantum deserit damnatos. **Ex illa conclusione** sequitur falsitas operis, immo erroris in primo articulo recitati. **De cuius auctoribus** Augustinus dicit, quod sunt perfidi, plusquam oportet sapientes: non sobrii: sed mensuram excedentes. **Ad quorum motiua** nunc est respondendum. **Ad primum** de auctoritatibus, quas magister in text. & Gratianus de poenit. dist. ij. & iij. recitant. **Satis** ad illas ipsimet respondet locis allegatis: quoniam aut intelliguntur poenitentia solemniter, quae secundum more ecclesiarum non iteratur: aut de poenitentia uera quoad effectum remotum principaliter intentum. **post talem** poenitentiam non contingit finaliter peccare, nec relapsare. **Aut intelligitur** de peccatis simul cum poenitentia commissis: nam non est uera poenitentia eius, qui adhuc uult peccare. **qui habet** propositum peccandi. **Hoc. n. uelle** est peccatum actuale: non. n. simul stant detestari, & odire peccatum, & uelle peccare. **Ad rationes** ad primam obiecta maiore. **Ad minorem** distinguitur quia poenitentia finiri potest intelligi, uel in proposito, uel actu in proposito finitur, quando ad effectum propositum reciduat: & hoc modo

Exponitur auctoritas: quae dicitur: quod sunt perfidi, plusquam oportet sapientes: non sobrii: sed mensuram excedentes. **Ad quorum motiua** nunc est respondendum. **Ad primum** de auctoritatibus, quas magister in text. & Gratianus de poenit. dist. ij. & iij. recitant. **Satis** ad illas ipsimet respondet locis allegatis: quoniam aut intelliguntur poenitentia solemniter, quae secundum more ecclesiarum non iteratur: aut de poenitentia uera quoad effectum remotum principaliter intentum. **post talem** poenitentiam non contingit finaliter peccare, nec relapsare. **Aut intelligitur** de peccatis simul cum poenitentia commissis: nam non est uera poenitentia eius, qui adhuc uult peccare. **qui habet** propositum peccandi. **Hoc. n. uelle** est peccatum actuale: non. n. simul stant detestari, & odire peccatum, & uelle peccare. **Ad rationes** ad primam obiecta maiore. **Ad minorem** distinguitur quia poenitentia finiri potest intelligi, uel in proposito, uel actu in proposito finitur, quando ad effectum propositum reciduat: & hoc modo

pœnitentia delectis peccata non debet finiri; id est non debet habere annexum propositum recidivandi: immo pœnitentia includit propositum nunquam peccandi. Sed pœnitentia vera potest finiri in actu, tam per recidivam, quam per cessationem ab actu detestationis peccati. Non enim potest pœnitens semper cogitare de peccato: & ita dum actu non cogitat de peccato, cessat peccatum in actu: quia actus pœnitentię est actus uoluntatis: qui præsupponit actum intellectus, qui est cogitatio de peccatis.

Pœnitentia quō debet non finire, & quō debet esse infinita.

¶ Ad probationem minoris dicitur: quod eo modo, quo offensa est infinita: satisfactio, & pœnitentia debet esse infinita: sed offensa non est infinita quoad intentionem, uel durationem: sed tantum obiectum: quia terminatur ad obiectum infinitum scilicet deum, qui offenditur. Et sic etiam est proportionata pœnitentia: quia similiter est infinita obiectiue: quia terminatur finaliter ad deum, qui placatur: propter deum nāq; placandum debet displicere peccatum. ¶ Ad secundum dicitur, concedendo assumptum: intelligendo de effectu proprio: non autem de effectu remoto, qui est adeptio beatitudinis. ¶ Ad probationem conceditur, quod pœnitentia ordinata est ad iustificationem impij. Et consequenter conceditur, quod non est uerapœnitentia, per quam non iustificatur impius. Sed quod additur per quam fit filius regni: hoc potest intelligi uel secundum præsentem iusticiam: uel quoad iustificationem finalem. Primo modo conceditur, quod per pœnitentiam ueram de filio carceris fit filius regni. Iustificatur enim & acquirit gratiam: per quam habet ius ad regnum: & perueniet si ius illud, id est gratiam, retinebit. Si uero per spontaneam recidivam proiecit gratiam: perdit ius ad regnum. ¶ Secundo modo negatur: quia semper per pœnitentiam fit filius regni: quia potest quis recedere a pœnitentia: & per hoc a iure acquisito ad regnum: & ita finaliter priuari regno. ¶ Ad exemplum christi, qui non legitur aliquem bis sa-

Solutio replica exemplo christi.

nasse corporaliter: potest breuiter dici, quod multa signa fecit dominus Iesus, que scripta non sunt. Ioann. xx. & xxi. & ideo quamuis non sit scriptum: tamen eius contrarium similiter scriptum non est. Scriptum autem est, quod sæpius spiritaliter eundem, & plures sanauit: ut patet supra de David, Petro, & ceteris apostolis. ¶ Vel potest dici secundum beatum August. de uera, & falsa pœnitentia cap. v. quod in eo, quod scriptum est. Christus multos cecos: multos claudos, multos leprosos &c. sanasse: ostendit in diuersis illis eisdem sepe peccata dimitti. Ideo enim tot sanauit claudos, cecos, aridos: ne desperet peccator: ideo autem non scribitur aliquis nisi si semel sanatus: ut timeat quisque iungi peccato. Et subdit. Videmus adhuc quotidie in ecclesia sepe febricitantes: sepe languidos: sepe passionibus captos: sepe liberari: ut appareat toties opus miserentis: quoties confessio fit pœnitentis. Quomodo enim corpus, quod uiliter est sepe sanaret: & animam digniorem, & redemptam non toties liberaret. Medicum se uocat: & non sanis: sed male habentibus opportunum. Sed qualis est medicus, qui malum iteratum nescit curare: medicorum enim est centies infirmum uisitare, & centies curare. hæc August. Et multa bene ad propositum ibi sequuntur. ¶ Corollarium uero, quod inferunt Nouatian, quod pœnitentia non sit iterabilis: patet falsum ex prædictis. Et quod addunt, quod pœnitentia uera in finem durat: iam solutum est.

Coroll.

¶ Ad auctoritatem apostoli Hebr. vi. dicendum, quod per hæc uerba non uult negare iterationem pœnitentię, & effectum eius: non enim sibi ipsi contrarius est. Sed in epistolis suis, quas scripsit conuersis ad fidem, & baptizatis: pœnitentia sua fit lapsus post baptismum, ut manifeste patet in epistola ad Corinth. ubi corinthum illum fornicatorem, etiam fornicatione peccata gentium superantem, tradidit sathanæ uexandum in corpore, ut spiritus saluus fieret. Alioquin frustra

in epistolis suis laborasset reducere, & corrigere post baptismum errantes: si tales impossibile fuisset agere pœnitentiam fructuosam. ¶ Ad idem est, quod spiritus loquens Ioanni in apocal. sua sit ecclesiis, ut pœnitentiam agerent, quia prima errare ceciderant. Pulchre, & late charitè hunc reprobatur beatus August. in de uera, & falsa pœnitentia c. iij. iij. & v. ¶ Sed uerba ista apostoli multipliciter exponuntur a docto. Nam aliquando fit uis in uerbo impossibile: quod secundum aliquos non accipitur proprie ut negat omnem possibilitatem: sed ut dicit difficultatem. Nam perfecti (de quibus loquitur ibi apostolus: quibus omnes conditiones sibi copulata conueniunt) lapsi difficulter resurgunt: uel exprimit impotentiam naturæ nostræ, quæ potest per se cadere: non autem per se resurgere secundum illud Psal. Spiritus uadens, & non rediens. ut recitat Alexand. & Hugo de sacra. lib. ii. parte xiiii. capit. iiii. Vel fit uis in uerbo pœnitentia: & hoc dupliciter: uel ita, quod pœnitentia refertur ad pœnitentiam, quæ est post hanc uitam: illa. n. non meretur peccati remissionem: sed tantum pœnitentia, quæ est in hac uita, & sic dicit glossa interli. super hæc uerba. In alia (inquit) uita impossibile est renouari per pœnitentiam, quod hic licet: non ibi. Vel refertur ad pœnitentiã præuiã baptismi. Nā & illa baptizatio adulto necessaria est: ut dicit Augustinus ubi sup. cap. viii. Qui perse peccauit per dolorem proprium, & fidem ecclesię indulgentiam acquirit. sequitur.

G Exponitur auctoritas apostoli impossibile est &c.

Sine pœnitentia nulli profuit baptismus, qui peccauit spontaneus. Ad illam pœnitentiam nemo potest renouari per baptismum post eius susceptiōnem: eo quod est iterabilis. Vult ergo apostolus, quod renouatio baptismalis ad pœnitentiam post baptismum semel susceptum sit impossibilis, & huic concordat glossa marginalis, quæ dicit. Negat hic apostolus reiterationem baptismi: sed non excludit pœnitentiam. Renouari enim est nouum fieri: nouum autem facere est lauare. & est sensus. Impos-

sibile est eos, qui semel sunt illuminati &c. rursus renouari, id est rebaptizari motos ad pœnitentiam. hæc glossa. ¶ Et attende, quod baptismus renouat: quia omnem ueritatem peccati actualis tollit: culpam, scilicet & pœnam. Pœnitentia autem non renouat: quia licet culpam tollat: non tamen omnem pœnam: & ideo aliquid ueritatis relinquit: quod subsequens satisfactio remouet. Vtrasque solutiones tangit Nicolaus de lyra in postilla super textum allegatum. Et quoad istam secundam solutionem dicit apostolus: uolens remouere errorem quorundam de iudaismo conuersorum: putantium, quod sicut apud iudeos frequentabantur baptismata: sic iterari posset baptismus christi: ideo remouendo errorem hunc dicit. Impossibile est eos &c. renouari supple per baptismum, qui est fidei sacramentum rursus ad pœnitentiam: quia per pœnitentiam sequentem non possunt redire ad renouationem baptismalē: quia baptismus est sacramentum regenerationis, & renouationis ad Titum iij. Et ideo non dicit, quod impossibile est pœnitere: sed renouari ad pœnitentiam prædicto modo. Et ideo apte sequitur: rursus crucifigentes filium dei, & ostentui habentes. Tales reiterando baptismum, innuunt mortem christi iterabilem: & ita ostentui habent: id est derisioni: quasi non sufficeret, nisi iteretur, de quo sup. distinct. vi. quæst. ii. Et huic concordat August. ubi sup. cap. iiii. dicens. De baptismo, hoc apostolus intellexit. Dixit enim eos renouari per pœnitentiam impossibile esse: ut rursus crucifigant filium dei: & ut ostentui habeant: id est ut baptizentur: ita ut ly rursus crucifigentes &c. determinet ly renouari ad pœnitentiam: ut sit sensus. Impossibile est renouari ad pœnitentiam tali renouatione, qua rursus crucifigant, id est ostentui habeant mortem filij dei: hoc autem non fit nisi per baptismi iterationem, qui mortem christi, & sepulturam eius significat. Et secundum hoc etiam est intelligenda auctoritas apostoli ad Heb. x.

Voluntarie peccantibus nobis post acceptam noticiam ueritatis, iam non relinquit pro peccatis hostia, scilicet alia uel secunda: quia mors christi non iteratur, qui se semel obtulit pro peccatis omnium. Unde glo. non dicit: non est ultra penitentia, uel remissio: sed hostia, id est crux secunda: quia una sufficit uolens ne ultra hoc expectemus; uel peniteamus. hęc glo. ¶ Quamuis etiam inuat differentiam inter uolentem peccare, & uoluntarie peccare: nam uolens peccat, qui passione aliqua uictus peccat: & non ex malitia in peccato perseverat. Sed uoluntarie peccat, qui ex habitu, & malitia, ac perseveranter peccat: & sic exponit uoluntarie in peccatis manentibus non relinquitur hostia: id est talibus non proficit hostia christi ad peccati remissionem: qui deficit penitentia. De expositione apostoli late tractat Hugo de sacra. lib. ij. parte. xiiij. c. iij. ¶ Per hoc ad aliud, quod sequitur, quod penitentia habet efficaciam a passione christi sicut baptismus, ergo non iteratur sicut nec passio, nec baptismus. Negetur consequentia: & ratio dissimilitudinis tacta est supra. q. j. dist. vj. quia non ita appropriatè significat penitentia christi mortem, sicut baptismus. Denique baptismus secundò datus nullam penitus habet efficaciam respectu remissionis peccati, sicut iterata penitentia. Cuius radicalis ratio est institutio diuina: licet currant etiam alię congruentię supra tactę. ¶ Ad aliud de facilitate uenię, quę præberet inuentum delinquendi. Respondet August. quod promptitudo dei ad remittendum peccatum, argumentum est, quod peccata multum displicent deo, qui semper presto est ead destrueres: si. n. ea amaret: nõ ita semper destrueret, sed conseruaret, atque sua munera foueret. Semper destruit peccata, quę inuenit: ne soluantur, quod creauit: ne corrumpatur, quod amauit. ¶ Tamen ad formam respondetur: quod non nunquam malis, & ingratis mentibus bona sunt occasio mali: non per se: sed per accidens ex malitia abutentium. Sicut e converso bonis omnia cooperantur in bonum. Rom. viij.

H
Cur penitentia reiteratur, & nõ baptismus

Per se autem facilis uenię est inuentum amoris: sicut cetera dei beneficia, inter quę illud non est minimis: sed grande, & magnum. Unde de per se incitat ad diligendum misericordem deum, qui per suam bonitatem non statim, condēnat peccato remissio expectat: & semper reuertentem recipit, ut saluet. Nilul autem ita peccato obnititur, sicut dilectio dei. ¶ Itē non est simpliciter facilis uenię peccatorum per penitentiam acquisita, ut. n. peccatum penitus quoad culpam, & penam remittatur: requiritur magna contritio cordis: & grauis erubescencia ex confessione oris: & penalis satisfactio operis, quę non sunt facilia: sed ualde difficilia: sed de uenię per baptismum collata. ¶ Ad illud de prouerbij dicitur, quod loquitur de eo, qui sic graditur usque in finem: nõ reuertens per penitentia: sed concidit per inualem impenitentia, a qua nemo resurgit. ¶ Ad sequēs de contumelia dicitur: quod per repetitionem baptismi contumelia fit baptismi, & passioni christi. Baptismo: quia frustra, & sine effectu reiteratur. Passioni: quia per iteratum baptismum, iteratio mortis christi significatur: & ita falsitas passioni eius imponitur. Non sic de penitentia, quę si uera fuerit, nunquam caret suo effectu: nec ipsa iterata significat iteratam, seu iterandam christi mortem: quia licet habeat efficaciam ex christi passione: non tamen sic proprie est signum passionis: sicut baptismus. Pulchras rationes ponit Pe. de palu. dist. presentem. q. v. arti. j. Cur penitentia iteratur, non baptismus. ¶ Ad ultimum de beato Ambr. dicendum, quod loquitur de penitentia solemni: de qua infra dicitur. Et tantum de articulo secundo. ¶ Quantum ad tertium articulum dubitatur primò de duratione penitentia: utrum postquam peccata sunt dimissa, manere debet eorundem penitentia. Pro responsione supponendum: quod est penitentia uirtus: & penitentia sacramentum. Et quia penitentia sacramentum, non est nisi absolutio penitentis a peccatis confessis: ad illam penitentiam tenetur peccator, quando tenetur ad confessionem: & de

Arti. 3.
Dub. 1.
I
De duratione penitentia.

illo uidebitur dist. xvij. ¶ Sed hic breuiter de penitentia uirtute, quę est actus detestationis peccati, aut habitus ad illum inclinans infusus, si ponitur: uel acquisitus. ¶ Quo præmissio dicitur primò. Ad habitus penitentia infusus (si ponitur) conseruatiorem: homo semper tenetur post peccati remissionem. Pater: quia semper tenetur homo non peccare: ergo semper tenetur habitus infusus penitentia post peccati remissionem in se habere. Teneat consequentia: quia habitus ille non amittitur: nisi per peccatum mortale: sicut & charitas, quam committitur: quia sicut habitus infusus a solo deo infunditur: sic a solo deo conseruatur. Conseruat autem deus dona sua: nisi ille, cui donatur, demereatur illa a se tolli. Hoc autem demeritum est per peccatum mortale. ¶ Secundo dicitur: quod penitens non tenetur habere semper habitum penitentia acquisitum: immo non tenetur illum habere. Probat: quia hinc isto habitu potest peccatum remitti, & frequenter remittitur: ergo non necessario requiritur. Antecedens patet: quia ad unicum actum penitentia perfectę circumstantiarum remittitur peccatum: ut patet ex præmissis: sed habitus acquisitus non generatur ex uno actu: sed ex pluribus frequentatis: ut patet. ij. Ethicorum. ¶ Tertio dicitur, quod penitens post peccatum dimissum: non tenetur semper ad actum penitentia efficiendum, uel elicium conseruandum. Pater: quia habere huiusmodi actum, est quid positium: sed nullum præceptum affirmatiuum obligat per semper ad actum positium. Item: nullus tenetur post peccatum dimissum cogitare de peccato commisso: saltem non semper: ergo non tenetur semper habere peccati detestatiorem. Teneat consequentia: quia detestatio peccati cum sit actus uoluntatis: præsupponit necessario cognitionem detestandi. ¶ Quarto dicitur post Alex. parte. iij. q. lxxvij. membro. ij. arti. ij. & Richar. dist. presentem. q. ix. arti. j. concordat beatus Tho. dist. xvij. q. ix. artic. iij. lib. iij. Peccator semper tenetur ad peccati mortalem detestatiorem: non ta-

Semper pecca-

men pro semper: sed pro aliquando etiã post peccati remissionem. Probat: quia tenetur ad illud, quod semper tenetur: per ad actum beatam August. in lib. de uera, & falsa penitentia. c. xij. Penitens (inquit) dolorem cum uita finiat. Nam & si apostolus etiam peccata per baptismum remissa continet plorat: nobis super fundamentum apostolorum positus, quid præterplorare restat. ubi enim dolor finitur, deficit penitentia. Si autem penitentia finitur, quid relinquitur de ueniã: tã diu enim gaudeat, & speret de gratia: quam diu sustentatur a penitentia. Dixit enim dominus. Vade, & amplius noli peccare. Non dixit: ne pecces. sed nec uoluntas peccandi in te oriatur: quod quomodo seruabitur, nisi dolor continet in penitentia custodiat. Sic semper doleat, & de dolore gaudeat; & non sit satis, quod doleat. Ex fide doleat, & se non semper doluisse doleat. hęc Augu. Item beatus Grego. in moralibus super illud Ioan. xiiij. Anima ipsius super semetipso iugebit. dicit. Dignum est, ut in se semper merores inueniat, qui in se relicto creatoris gaudia querebat. Item Hugo. lib. ij. de sacra. parte. xiiij. c. ij. Necessè habes semper penitere. Item idem. Dominus soluens penitentem a culpa ligatum a uinculo perpetuę detestationis eiusdem. Adducit ad idem Alex. per uariationes: quia semper debet homini displicere peccatum suum. Tum quia recessus a malo debet esse perpetuus. Si enim aliter malum placeret: bonus non esset. Tum quia ad penam perpetuam peccator fuit obligatus: ideo detestatio peccati, per quam soluitur pena perpetuę: debet esse perpetua. Tum: quia per peccatum deus, qui est bonum æternum: derelictus est: ideo penitentia, per quã deus recuperatur: debet esse perpetua. ¶ Sed Dub. 2. quia dictum est: quod licet semper: sed tamen non pro semper tenetur peccator resurgens ad penitentiam: sed pro aliquando. Queritur, & dubitatur: secundo: quando tenetur ad actualem penitentiam post peccati detestatiorem. Respondet Alex. & post eum Rich. quod tunc peccator tenetur, quando penitens recordatur tor re-

Dub. 2.
Licet semper: sed pro aliquando.

gens ad peccatorum suorum, quibus deum offendit, quod Rich. sic probat: quia non fideliter feruat reparatum sedus diuinæ amicitiae, cui actu non displicet, cum delibet illud, quod inter ipsum, & deum causa fuit inimicitiae. Et possit talis ratio addi: quando peccatum per intellectum praerentatur uoluntati sub ratione diuinæ offensionis: aut uoluntas circa illud elicit actum aliquem: aut nullum. Si nullum: uidetur magna parumpentio dei, quae non stat cum eius dilectione: cogitare actualiter eius offensionem: & in uoluntate non habere displicentiam: cum nullus cogitet de offensa amici, qui displicet sibi. Et uile est nimis apud uoluntatem: quae circa cogitatum nullum elicit actum, uidetur enim illud contemnere. Si uero elicit actum: aut complacentiae: & hoc non: sic enim denuo peccaret: ergo actum displicentiae. Et potest ratio breuiter sic formari. Occurrente peccato in memoria ut dei offensiuo: uoluntas tenetur circa illud elicere aliquem actum tanquam circa rem arduam, & non uilipendendam: & tenetur non elicere actum complacentiae: ergo actum displicentiae: quia non sunt alij actus uoluntatis elicitum, quam complacere, & displicere, id est nolle, & uelle. Et confirmatur. Ex charitate dei quilibet tenetur nolle, quod actualiter nouit deo displicere: sed actualiter considerans peccatum ut dei offensiuum: nouit illud deo displicere: ergo tenetur illud nolle in quantum dei offensiuum. Consequentia nota: cum minore. & maior uidetur similiter manifesta: quia ex eo: quod tenemur nos conformare diuinæ uoluntati nobis cognitae, cur displicet omne peccatum in ratione offensae, debet, & nobis displicere. Item praecipuum est nobis nolle peccare: secundum illud. Vade, & amplius noli peccare Ioan. v. & viij. Aut ergo obligat nos pro aliquando: uel pro nullo tempore. Non secundum: quia sic non obligaret, & ita non esset praecipuum: uel pro aliquo tempore: & non potest assignare aliud, nisi dum actualiter occurrit in memoria, ut dei offensiuum. Et secundum hoc intelligendae sunt aucto-

ritates adductae pro probatione primae partis huius quartae propositionis. Et si rationes illae concludunt: uidentur equae concludere, quod occurrente memoria actuali dei ut summi: & infiniti boni: tenemur elicere actum dilectionis eius super omnia: non minus, quam actum detestationis: sicut in priori casu. Nam & actus detestandi peccatum ut offensiuum dei summi: includit hunc actum dilectionis dei super omnia. Et dictum est de libertate: quia si hieret memoria imperfecta statim euanescentes non haberent praedictam ueritatem. Quicquid sit de necessitate horum actuum displicentiae peccati, ut offensiuum dei, & dilectionis dei in casibus dictis: uile tamen est, & meritum eos elicere: & periculosum omittere. ¶ Tertiò dubitatur. Vtrum peccator penitens ad maiorem gratiam, minorem, uel aequalem resurgat, quam peccando perdidit. Pro responsione ad hoc dubium notandum: quod parti generalius loquendo: resurgere ad aequale statum maiorem, uel minorem potest tripliciter intelligi: uel de statu dignitatis: uel de statu gratiae: uel de statu gloriae. Status dignitatis attendit ex uarijs prerogatiuis. Vnde sic status uirginitatis est dignior statu coniugij. Sic status iustorum id est semper permanentium in innocentia baptismali, nobilior est statu iustificatorum, id est resurgentium a culpa mortali per poenitentiam. Et hoc modo resurgens per poenitentiam non resurgit ad eundem, uel aequale statum dignitatis, in quo fuit ante lapsum: & hoc uult quaedam glossa super illud Amos. y. Cecidit: non adiciet, ut resurgat uirgo israel. Non negat posse resurgere: sed non resurget uirgo israel: quia semel oberrans: et si reportetur humeris pij pastoris, non habet eandem gloriam cum illo, qui non quam ab eo oberrauit. Nam ut uult Hugo lib. ij. de sacra. parte. xiiij. c. iij. licet qui cadit, resurgere potest: & non solum resurgere: sed etiam melior resurgere, quam fuit cum cecidit. Nemo tamen melior post casum surrexit, uel surgere potuit, quam si non cecidisset: & haec, quae modo resurgendo bona operatus est: omnia stando operatus fuisset. In hoc

secundum

secundum aliquid dici potest: quia omnis, qui cadit, id quod cadendo perdidit, amplius totum recuperare non potest: quia quicquid post ea ad correctionem, uel recuperationem adiecerit: facere omnino non potest, quin melior fuisset, si haec omnia haberet, & tamen non cecidisset: & addit moralis doctrinam dicens. Propterea nemo in spe correctionis peccare debet: quia quicquid semel amittitur: amplius ipsum non recuperatur. Si uirgo es: custodi diligenter, quod habes: noli in spe peccare: noli cadere, quasi melior surrecturus sis. Quicquid postea feceris: facere tamen non potes: quin melior esses, si hoc faceres, ut uirgo esse sequitur. Si magnum est aliquando surge re: maius est utique nunquam cecidisse. Si bonum est sanatum esse: melius est nunquam corruptum esse. Haec Hugo. Ex quo sequitur, quod resurgens post lapsum nunquam commo dum reportat ex lapsum: etiam si resurgat melior, quam fuerat ante lapsum: quia semper perdit tempus illud, quo fuerat in peccato, in quo multa merita comparare potuisset, si non cecidisset. & cum hoc omne meritum, quod resurgens sibi acquiritur. Et per hoc patet, quod lapsus in peccatum nunquam resurgit ad statum eiusdem dignitatis, in quo fuit ante lapsum: licet etiam melior resurgat. Sicut fiet uirginem lapsum per poenitentiam feruorem ad maiorem gratiam resurgere, quam habuit ante lapsum: & sic meliorem post lapsum, & poenitentiam, quam ante: tamen ad statum uirginitatis non potest resurgere. Sic quicumque lapsus ad statum non sic lapsus, non potest resurgere: & de hoc sufficit tanta dixisse. ¶ Sed nunc redeundo ad diuisionem supra positam: resurgere ad statum equalis gratiae maioris, uel minoris, est resurgere aequalem gratiam maiorem, uel minorem resurgendo acquirere, sicut habuit ante lapsum. Sic resurgere ad statum equalis gloriae: est lapsum resurgente habere ius ad aequalem gloriam: uel est ipsum resurgere ad statum illum, cui correspondebat aequalis gloria, & quam habuisset, si non cecidisset. Sic de maio-

ri, & minori suo modo. & hoc modo intelligendo dubium sunt diuersae opinio. Vna Scoti, distinctio. xxij. arti. ij. quarti scripti tenentis: quod resurgens post lapsum resurgit ad tantam gratiam: quanta debetur sua dispositione ad gratiam tantam meriti de congruo: hoc est conuati boni motus sui, quae habuit in resurgendo: hoc est resurgit praecise ad tantam gratiam: quantam meruit actus poenitentiae, per quem resurgit: siue de condigno, siue de congruo: siue ante lapsum habuerit magnam gratiam, siue paruam. Et quia conatus ille est inaequalis in resurgentibus: etiam ad inaequalem gratiam resurgunt poenitentes. Et aliqui ad maiorem gratiam ea, quam in lapsu perdidit: aliqui ad aequalem aliqui ad minorem. Et hoc sic probat: quia non omnis cadens semper grauius cadit, quam prius ceciderat: igitur nec resurgens grauior resurgit, quam prius fuit. Item prima gratia potest esse maior, & minor: & per consequens minima. Sed per poenitentiam acquiritur prima gratia: ergo possibile est gratiam recuperatam per poenitentiam aliquando esse minimam. ¶ Secundo dicitur, quod omnis resurgens per poenitentiam, resurgit semper ad plura merita in acceptatione diuina, quam habuit, quando cecidit. ¶ Tertiò dicit, quod resurgens ex ea parte ad maiorem gloriam ordinatur: sed non oportet eum in maiori gratia resurgere. Quia ut dictum est: secundum dispositionem eius: in detestando peccatum commensum intense: uel remissè, datur tunc sibi maior, uel minor. Cuius fundamentum est: quia in resurgente per poenitentiam reuiuiscunt priora merita: sed non prior gratia. Cuius rationem infra assignat: quia gratia prior fuit tantum donum dei: merita autem erant aliquo modo opera hominis. Et ideo merita semper sunt sibi salua in acceptatione diuina: gratia uero non, ut propter eam ordinetur ad aliquod praemium: quia habuit eam, sed tantummodo per eam, si nunc habet eam, et hoc consonat iustitiae. Ad quorum declarationem praemittit, quod non est idem habere plura merita relexuata

Dub. 3.
L
Ad quã
tam glo
riam re
surgat
pecca
tor.

M
Tracta
tur opi
scoti.

in acceptatione diuina in ordine ad primum pro eis reddendum: & habere maiorem gratiam intenciuē. Vniuersaliter enim cuiusq; merito debetur: non tantum aliquod primum accidentale; sed etiam primum essenziale. Patet; quia si quis illud solum habere sine omni alio merito beatificaretur: non præcisē in illo gradu in quo propter gratiam solam sine meritis beatificaretur: sicut parouus tunc baptizatus. Gloria enim cuiuscumq; habentis proprium meritum excedit gloriam talis. ergo quodcumq; meritum sequens alia merita iam habita, requirit proprium gradum gloriæ essentialis sibi correspondentem: & hoc consonat scripturæ quæ in multis locis asserit, qd reddet unicuiq; iuxta opera sua. psalm. lxxj. Idem Apoc. ii. & xiii. Opera enim illorum sequuntur illos. Et contra illa replicatur sic responsio data uideatur includere repugnantiam: quia si resurgens est dignus maiori gloria, quādo resurgit, quā fuit, quādo cecidit: & cecidit a magna gratia, per quā fuit dignus, magna gloria: ergo non resurgit in parua gratia: quia ad unicum meritum quod resurgendo superaddit: nō addit tantum de gloria, quantum defectus secundæ gratiæ siue eius minoritas respectu primæ diminuerit de gloria.

¶ Ad illud respondet: qd præcedēdo illud in gloria, quod respondet meritis, & dicatur b, ab illo, quod respondet gratiæ: & illud dicatur a forte excedit b, & quando iste resurgit: quia omnia merita priora uiuunt in acceptatione dei: redit sibi ius, & dignitas ad totum b, sed ad a nō redit sibi ius, si gratia secunda sit minor prima. ¶ Ex quo inferit; qd utile est continuē quantum possibile est opera meritoria exercere: quāuis remissa a deo, ut per illa non statim augeatur gratia: quia correspondet singulis in acceptatione dei determinatus gradus gloriæ. Nec a deo expedit salua regentiā quantum opus remissum agere, p quod non augeatur gratia: quia etsi iste sic remissē agens non habeat maiorem gratiam per opus suum; quam ille dormiens, in quo saluatur gratia sine tali

opere: non tamen frustra ille egit: nec in ullo excedit illū, qui dormit per hoc quod agit: iam dignus est aliquo æterno bono, quo non est dignus ille. Vult ergo summarie, qd peccans mortaliter perdit gratiam habitam quoad se: & quoad primum correspondens: ita qd post resurgens, gratiam perditam nō recuperat: neq; premium gratiæ correspondens. Sed consequitur tantum gradum gloriæ correspondentem meritis prioribus per penitentiam uiuificatis: & posterioribus, & gratiæ illi præcisē quæ per detestationem peccatorum est acquisita. Supponit etiam, qd non per quemlibet actū meritorium augeatur gratia. ¶ Contra illam opi. arguitur; qd resurgens ad maiorem gloriam: etiam resurgit ad maiorem gratiam. quod probatur: quia ut ipse dicit dist. xxj. q. j. ante solutionem rationum: quodcumq; meritum meretur augmentum gratiæ: quia aliquem determinatum gradum gloriæ, ad quem requiritur, ut dispositio pua aliquis gradus gratiæ: ergo resurgens ad priora merita; & per hoc ad maiorem gloriam resurgit ad maiorem gratiam. Tenet consequentia: ex dicto suo ibidem: quia omnis gradus gloriæ requirit determinatum gradum gratiæ, ut dispositionem præuiam. Sicut ergo resurgit ad priora merita: resurgit ad priorem gratiam: & cum hoc ad nouum gradum gratiæ primæ correspondentem bona motui detestationis. ¶ Et si responderetur, sicut ipse ubi supra responderet ad saluandum, ne sibi ipse contrarietur: qd nō semper post quemlibet actum meritorium deus augeat gratiam proportionatam merito: sed augmentum debitum meritis remissis referuat usque ad instantis mortis. Adhuc stat ratio, qd resurgens per penitentiam non tantum surgit ad gratiam primam: sed etiam ad omnem gratiam prioribus meritis (prius, per peccatum mortificatis: & nunc per penitentiam uiuificatis) correspondentem siue tunc, siue posterus conferendam: & p consequens ad omnem gloriam tā gratiæ priori, quam secundæ; quam etiam meritis prioribus, & posterioribus cor-

Contra
opinio,
Scoti.
N

respondente. ¶ Præterea dicere: qd augmentum gratiæ, qd meretur meritum remissum: non statim conferatur: sed usq; ad instantis mortis differatur: est omnino uoluntarium, nulla ratione, uel auctoritate suffultum, ergo ea facilitate contentendum, qua approbandum secundum beatū Hiero. Rationabilis quoq; quā ipse assignat, propter quam in instanti mortis augmentum gratiæ conferatur quia tunc non est homo in uia: sed in termino, in quo primum meritorium reddi debet, nō ualet: quia gratia nō est premium meritorium, quod reddi imedit status uiatorum: immo gratia uiatoribus est conueniens, & proportionata: secus de gloria. ¶ Præterea: sic se habet gratia ad opus meritorium: sicut uirtus ad opus uirtuosum, saltem quoad augmentum: sed uirtus per quemlibet actū continuū augeatur, ergo etiam gratia p quemlibet actum meritorium. ¶ Præterea: omnis qualitas intencibilis per additionem gradus ad gradum: si intēditur per aliquod intencum: etiam intencitur per quilibet eiusdē generis remissū. Gratia exēpli: sicut habitū uirtutis intēdit operatio intencisa etiam operatio remissa. Quia sicut se habet intencum ad intencum: ita se habet remissū ad remissum cæteris paribus. Gratia exēpli: sicut agens intencum producit actum intencum: sic agens remissum producit effectum remissum: ergo sicut operatio meritoria intēsa augmentat gratiā ad gradum intencum: ita remissā ad gradum remissū. ¶ Et licet operatio meritoria proprie nō producat gradum gratiæ: cum gratia a solo deo creetur: producit tamen improprie, & meritorie. Et de lege ordinata deus augmentat gratiam secundū proportionem meriti: ut habitū est dist. xvij. in primo de charitate. ¶ Ex illis patet: qd per quodlibet opus meritorium augmentatur gratia, sicut gloria: uel ius ad maiorem gloriam. ¶ Patet secundō: qd resurgens sicut resurgit ad plura merita, ita etiam ad maiorem gratiam. ¶ Ad rationem, quam adducit ad oppositum dicēdum: qd licet gratia sit donum dei: est tamen etiam ab homine meritorie

Ad rationes
Scoti.

de condigno, uel de cūgruo: nec infunditur adulto sine sua operatione: salte dispositiue. Sic & merita principalis sunt a gratia in ratione meriti, quā ab homine: gratia autem a solo deo: & ita operatio meritoria est etiam a deo.

¶ Præterea, etiam si gratia esset a solo deo: nulla præuia operatione hominis, & opus meritorium a solo homine: quorum tamen neutrum uerum est: adhuc nihil probat ratio sua: quia licet gratia sit tantum donum dei: tamen cum infunditur homini iam est data homini: & ut ita dicam, res sua: & per eam ordinatur homo, & acceptatur ad aliquod premium essenziale: eo ipso, qd habet eā, & acquirit ius ad tale premium: non minus, quam per opus meritorium ad premium operi meritorio correspondens: ergo sicut manet ius ad premium in acceptatione diuina ex opere meritorio (licet per peccatum sequens impeditū) ita manet ius ad premium gratiæ correspondens: licet impeditum. unde sublato impedimento manet homini utriūque ius saluum. ¶ Ad aliam rationem p primo dicto: non omnis cadens grauius cadit & c. negetur consequentia: nec est simile, quia ut infra dicitur, & tenet ille doctor pētā prius dimissa non redeunt, sed gratia amissa, & merita in resurgēte redeunt, & uiuificantur, ut infra dicitur. Si uero redirent peccata dimissa in reciduaute, antecedens esset fallum, tunc enim grauius caderet quisquis reciduaus, quia caderet in peccata priora redeuntia, & cum hoc in peccatum nouum, quo reciduaaret, sicut resurgēs resurgit ad omnem gratiam perditam, & merita mortificata, & cum hoc ad nouum gratiæ gradum penitentia, quare surgit correspondentem, & ideo resurgit gratior. ¶ Ad secundum, si primam gratiam intelligit illam, quæ præcisē respondet dispositioni resurgentis, conceditur, qd illa potest esse minima in actu. Quod additur, quia minima, quæ potest esse, non est dabilis: non autem resurgit ad illam tantum, sed ad illam: & ad omnem prius perditam, & illa non potest esse minima: & per hoc gratior, quam

O fuit prius, quam cecidit. ¶ Alia est opinio quam approbat Alex. q. vii. part. iij. & Alex. & post eum sanctus Bonauen. dist. present. S. Bona. quæ magis uidetur restringere diuina largitatem: quia Sco. licet eam restringat. quantum ad restitutionem gratiæ, & gloriæ sibi correspondentis penitenti: extendit tãtum eam, quantum ad retributionem meritorum. Hæc autem opi. restringit eam quãtum ad gratiam: tenens, qd gratia amissa per peccatum, & gloriæ sibi correspondentis penitenti: extendit tãtum eam, quantum ad retributionem meritorum. Hæc autem opi. restringit eam quãtum ad gratiam: tenens, qd gratia amissa per peccatum, & gloriæ sibi correspondentis penitenti: extendit tãtum eam, quantum ad retributionem meritorum. Hæc autem opi. restringit eam quãtum ad gratiam: tenens, qd gratia amissa per peccatum, & gloriæ sibi correspondentis penitenti: extendit tãtum eam, quantum ad retributionem meritorum.

Solum tur rationes. primum dictum huius opi. in quo concordat cum Sco. de gratia non redeunte, sufficientes rationes supra cõtra Sco. inductæ. ¶ Contra secundum de meritis arguitur. Merita non præmiantur secundum charitatem, a qua non eliciuntur: quia non nisi a charitate, a qua eliciuntur, habent suam acceptabilitatem. Non enim trahunt suam bonitatẽ quãtum ad acceptationem ab aliquo posteriori: sed gratia finalis est posterior meritis. ¶ Præterea: per meritum operans acquirit ius ad certum gradum gloriæ: quod ius suspenditur per sequens mortale: & per hoc dicitur meritorii opus mortificari. Et per sublationem impediti scilicet remissionem peccati uiuificatur: & per consequens habet idem ius post, sicut ante: ergo ad eundem gradum gloriæ. Ius enim semper manet saluum in acceptatione diuina: licet suspēdatur per mortale: ideo sublato mortali stat meritum in diuina acceptatione sicut prius. ¶ Et per hoc ad rationes huius opi. Ad primam, quæ fundatur in expertentia dicitur: qd tepiditas illa, & inclinatio ad lapsum: non est ex imperfectiõne gratiæ in conuersione infusæ: sed ex habitibus acquisitis ex actibus uitiosis, quos acquisiuit, dũ uitijs subiucit, quæ manent etiam in conuersis cũ gratia: ut alias dictum est. ¶ Ad secundum dicitur: qd nulla merita præcedentia lapsũ, merentur conuersionem post lapsum: nec restituitur perdita gratia propter merita ex ea elicitã. Sed deus cum dimittit peccata, plene remittit: ita qd post peccatorum dimissionem, non memoratur eorundem ad damnationem peccatoris neq; ad subtractionem prius meriti beatitudinis. Et per consequens restituit peccatorem ad omne ius ad beatitudinem, quod habuit ante lapsum. Quamuis Sco. non uult negare, quin excellēs misericordia dei propter merita præcedentia (licet iam mortificata) citius det gratiam ad resurgendum. Non tamen esse debet fiducia in malis ad perseverandum in malis propter speciẽ præteritorum bonorum; quasi sint merita futuræ conuersionis. Et hoc uult beatus Grego. ¶ Ad

Ad tertium dicitur: qd iudicium dationis, uel beatificationis fit secundum gratiam finalẽ habitam, uel derelictam: ita si finaliter inuenitur in gratia, saluatur: si non, damnatur. Non tamẽ solum remuneratur pro his, quæ ex illa finali gratia egit tãtũ: sed etiã pro his, quæ ante acquisitionem finalis gratiæ ex præcedenti gratia operatus est. ¶ Ad glof. dicitur: qd loquitur de iusto finaliter; & peccatore finaliter. Et ita uerũ est, qd peccatorem finaliter, qui prius fuerat iustus: non iuuant bona præcedentia merita: quia durat impedimētum iuris, quod acquiuit, dum fuerat iustus. Et ita unusquisq; in quo inuenitur in fine: iudicatur ad uitam, uel ad mortem: nõ tamen præmiantur, uel puniuntur tãtũ pro his, quæ operatus est in fine. ¶ Tertia est opinio beati Tho. dist. present. q. vij. quam etiam imitatur Ockã. q. vii. & ix. quart: magnificans diuinã pietatem quantum ad gratiam, & meritum: & per consequens quantum ad gloriã, secundum quã respondetur ad dubium per tres propositiones. ¶ Prima loquendo de gratia, quæ præcise correspondet tanq̃ merito de congruo actu penitentiæ: penitens resurgit quãdoq; ad gratiã maiorem: quãq; minorẽ, quãq; equalẽ gratiæ pro peccatũ pdite. Probat: quia illa gratia proportionatur intentioni actus penitentiæ: nõ secundũ uariã eius intentionẽ uariã magnitudinẽ gratiæ. Stat autẽ aliquem tanta intentione detestari cõmissa peccata: qd ipsa detestatio a deo acceptatur ad maiorem gratiã penitenti infundenda, quã prius habuit: sicut cie di pōr de penitentiã sancte Marię magdalenæ. Pōt etiã detestatio peccati ita esse remissa, qd acceptatur ad minorem gratiã. & sic de equali. ¶ Secũda propositio. Penitenti restituitur tota gratia, quam pdidit peccando: eadem numero: uel similis in specie, & gradu. Quia propositio hæc in facto consistit: auctoritatibus probanda est. Probat ergo aucto. Ezech. xviij. Si impius egerit penitentiã, & c. uita uiuet, & nõ morietur: omniũ iniquitatum suarum, quas operatus est, nõ recordabor: in iusticia sua, quam operatus est: uiuet. Recordaretur autem do-

minus iniquitatum suarum: si minus tribueret in gloria pro meritis suis præteritis, quã si non peccasset. Si autem omnia merita præmiant: necesse est, qd omne gratiam habitam restituar: cum cuilibet gradu glorię in patria correspondeat gradus gratię in uia: ideo addit. In iusticia sua, quam operatus est, uiuet. Nõ restringit ad iustitiã opera, quæ operatus est penitentię præcise: sed generaliter loquitur de iusticia, quam operatus est: rigitur generaliter accipi debet, & de ea, quæ operatus est ante penitentiã: & in penitentiã: & post penitentiã. Item: nõ minus diligit penitentem, quem recipit ad gratiam: quã si non peccasset, alioquin adhuc memoraret eius iniquitã, quem minus diligeret ppter peccata cõmissa, & nunc remissa. Si autem non minus diligit: non minore gratiam restituit, quam perdidit: quia hunc magis diligit, cui maiorem gratiam tribuit. hinc Iacobus: Dat omnibus affluenter, & non impropere. Improperaret autẽ, si propter peccata commissa perdita nõ restitueret. Ad idem est illud Ezechiel. xxxij. Impietas impij non nocet ei, in quacũq; die conuersus fuerit ab impietate sua. Multum autem noceret cõuerso præterita impietas: si non restitueretur gratia omnis per impietatem amissa. Item Iohel. ii. Reddam uobis annos, quos comedit locusta, & bruchus, & rubigo. ubi glof. Non patiar perire ubertatem spiritualium, quam animi perturbationibus perdidistis. Perturbationes animi, quibus spiritualia perduntur, peccata sunt, aut passionis animi ad peccatum inducentes. Item glof. Leuit. vii. sup illud: Vbi immolabit holocaustum: mactabitur, & uictima pro peccatis. dicit: Equẽ placet deo iustus iustorum: & digna penitentiã peccatorum: quæ restituit in gradum pristinum David & Petrum. Item ad Heb. vj. Non enim iniustus deus, ut obliuiscatur operis uestri, & dilectionis, quam ostendistis in nomine ipsius. Operis dicit, quoad merita: & dilectionis, scilicet ex qua illa opera bona fecistis quoad gratiam, quæ charitati identici Gab. Biel. ff

Tertia opinio, secundũ quã respondetur ad dubiũ. ppo. 1.

Tepiditas ad bonum post conuersionem nõ est imperfectio gratiæ. ppo. 2. Penitenti restituitur tota gratia.

ficatur ubi gl'of. Sicut enim priora bona per sequentia mala mortua fuerunt, & irrita facta: ita ipsa eadem per penitentiam, & alia bona sequentia reuiuiscunt. Non enim prior est ad condemmandum, quam ad saluandum. Alex. adscribit hoc dictum Aug. in libro. v. responsionum. Itē Amb. ut allegat Tho. Penitentia res optima est, quę omnes defectus reuocat ad perfectum. Itē Aug. ad Macedonium. Instanti hominis aliquando iniquitas progreditur: ut etiam post actam penitentiam: post altaris reconciliationem similia, uel grauiora committat: & tamen deus super tales facit oriri solem suum. Nec minus tribuit, quam ante tribuerat munera uitę, & salutis. Ecce plane habetur; quod dominus tāta munera tribuit post lapsum, quanta ante tulerat. Hinc idem in libro de uera, & falsa pœnitentia. cap. xiiij. ait. Pū est credere, ut recepta dei gratia, quę in ea destruit mala priora: etiam remuneret bona: ut cum destruxerit, quod suum non inuenit: amet, & diligat bonū, quod in peccatore plantauit. Alię plures adduci possent: sed illę sufficiant, quę satis aperte propositum probant: licet eas nō nullę exponere nitantur: & ad alium, quā secundum literam preferunt sensum reuoluerent. Quod addit in propositione ne, eadem numero: uel similis in specie, & gradu, utriq; facere potest deus. Vel eam gratiam, quę annihilata est per peccatum reproducere, uel aliam eiusdem gradus creare. Tertia propositio. In re surgente per penitentiam uiuificantur omnia merita per antecedens peccatum mortificata. Patet illa propositio ex precedentibus: quia eadem ratione, qua restituitur gratia: uiuificantur & merita priora. uiuificantur quantum ad acceptationem diuinam: quia per dei misericordiam ordinantur ad illud pręmium, ad quod ordinantur primō ante peccatum. Quod sic ostendit Ockam, ubi supra: quia ex diuina misericordia ordinat; quod nullum bonum sit irremuneratum: nisi propter indispositionem actualē illius, in quo sit tale bonum. Sed talis indispositio est peccatum, quod remouetur per penitentiam: ergo remunerabitur, & ita re-

uiuiscit. Ex hac propositione, & priori infero duo corollaria. Primum: sicut omnis uerē pœnitens ad maiorem gratiam, quam perdidit, resurgit: ita resurgens plura merita, & maiorem gloriam acquirit. Patet: quia resurgenti omnis gratia perdidit restituitur: & omnia merita mortificata uiuificantur. Et ultra acquirit nouum gradū gratię correspondentē actui pœnitentię: & nouū meritū per nouam gratiam, per quam perficitur, & continuatur actus pœnitentię, per quem ordinatur ad ulteriorem gradū glorię. Secundum: quamuis omnis uerē pœnitens resurgat melior, quā fuerat, dum cecidit in culpā: nō tñ melior, quā futurus erat: si steterat in gratia. Prima pars patet: quia habes maiore gratiā melior ē: sed resurgēs hēt maiore gratiā, & plura merita; ergo &c. Secunda pars probatur ex dictis supra in principio dubij. Si n. steterat in gratia tpe, quo in peccatis dormiebat: multa merita cōquisiisset: quia nō est otiosa charitas secundū Grego. magna. n. operat; si est: & per illa merita aucta fuisset charitas, & gratia: & per consequens correspondēs gloria. Et tantū de illo dubio. Quarto dubitatur: utrum per penitentiam omnes uirtutes morales restituantur. Ad illud dubij respondetur breuiter: quod dubij potest intelligi de uirtutibus acquisitis, uel infusis. Si de acquisitis: dicendum: quod non oportet: quia illę acquiruntur per actū uirtuosorum frequentiam: ideo si uirtutes nō pręfuerint in pœnitente ante lapsum: aut in tpe lapsus per habitus uitiosos sunt corruptę: non regenerantur statim in actu penitentię. Sed per multos actus post remissionē peccatorū frequentatos generari possunt illę tantum, quarum actus frequentantur: de hoc lib. iij. dist. xxiiij. Si intelligitur de habitibus infusis: dictū est supra dist. iij. q. j. quod nihil cogit ponere habitus morales infusos: & illā opinionē tenendo: respondet ad dubij negatiuē. Si uero tenetur opinio opposita: dicendum est, quod cū uirtutes morales infusę concomitantur gratiā infusam: infusa gratia simul infundunt uirtutes morales eā pfectione, qua gratia. Vnde si infunditur tota gratia

Cor. 1. Q

Cor. 2.

Dub. 4. R

Utrum penitentia oēs uirtutes morales restituitur.

propter peccatum perditā: infunduntur & morales uirtutes in eadē pfectione, & gradu, quo fuerunt ante lapsum. Si uero gratia infunditur tantū secundū dispositionē, & intentionem actus penitentis: ut dicitur primā duę opinionēs: infunduntur uirtutes morales non in eo gradu, quo infuerunt ante lapsū: sed scdm gradū gratię de nouo infusę. Quinto dubitatur: utrum omnia opera mortificata per mortalem culpā, reuiuiscant per penitentiam. Responso ad hoc dubij quantum ad opera meritoria patet ex responsione ad tertium dubium. Sed propter opera bona de genere mouetur: & hęc sunt triplicia. Quędam bona meritoria, quę elicuntur ex gratia. Quędam bona moraliter, quę nō eliciuntur ex charitate, seu gratia: nec propter finē ultimū: sed propter aliū finem honestum. Tertia sunt, quę circa obiectū debitum sūt: sed deficiunt circūstantia finis honesti: & illa, uel sunt indifferentia: uel uitiosa. Item magister in textu: & post eum doctores cōmunit differentiam ponūt inter opera mortua, & mortificata. Mortua sunt, quę nunquā acceptata sunt ad beatificā pręmiationem. Et talia sunt omnia, quę non sunt elicita ex gratia: sicut omnia opera existentis in mortali etiā opera existentis in gratia: non tamen ab eo in finē ultimum ordinata: sed mortificata sunt, quę ad pręmiū æternum sunt a deo accepta: sed per sequens mortale peccatum ab assecutione pręmiij impedita: talia sunt opera meritoria ex gratia elicita: lapsum in mortali pcedētia. Quo pręmissis dicitur: quod licet opera per culpam mortificata reuiuiscant per penitentiam: non tamen mortua. Prima pars patet, quia quod nunquam uixit, non reuiuiscit. P. 2. terea per penitentiam nihil noui datur operibus bonis pteritis: sed tantū remouetur impedimentum. s. peccatum: quo obstante ad effectū, ad quem acceptata sunt: peruenire non poterant. Sed opera bona non meritoria nunquā accepta sunt ad remunerationē beatificā: & hoc semp mortua: ergo per penitentiam nō remouetur

Mortificata.

eis obstaculū pręmiationis: quia nō sunt aliquando pręmiāda. Itē remoto obstaculo mortalis peccati: opera priora redeunt ad eū uigorē, quo fuerunt ante peccatum. Et quia mortua opera prius nullā habuere efficaciam respectu futuri pręmiij beatifici: nō acquirunt illā per remotionē impedimenti. Vltimo dubitatur de penitentia solēni, qualis sit, & quis eius ritus. De hac penitentia tractatur dist. l. c. si quis post remissionē. §. potest. & aliter per plura sequentia. c. quorū tenore breuiter colligit Richar. q. xi. huius dist. Vnde post eum breuiter notat; quod est triplex penitentia: secreta, publica, & solēnis: & omnis solēnis est publica, & nō econuerso. In hac diuisione penitentia non accipitur pro uirtute: quia ista est in sola uoluntate. Nec pro penitentia, ut est sacramētū: quia & huius foris secretissimus est: nec unquam licet peccatum ibi confessum, & remissum publicare. Sed accipitur pro satisfactione, quę sequitur sacramentum penitentię: imposita conscientia confessore. Est ergo penitentia secreta satisfactio pro peccatis a sacerdote iniuncta secretē agenda: non publicē. Publica est, quę pro manifestis peccatis iniungitur manifestē in facie ecclesię agenda: nō tamē cum solēnitate adstantiū clericorū: sicut est publica correctio uirgarū, uel flagellorū: aut circumitio nudis pedibus: capite discooperto ante crucem processionis dominicę diei: aut perigrinatio per mūdū cū baculo cubitali: & hęc pœnitentię: & a simplici sacerdote iniungi. Sed penitentia solēnis est, quę a solo episcopo pro grauisimis criminibus publicis totā cōmunitatē cōturbantibus, laicis fidelibus semel tantū cū debitis solēnitatibus imponitur. Hęc nō iterat, ne uilis habeatur: etiā si peccatū, pro quo iniungenda est, iteratur. quo casu penitentia publica, aut secreta non negatur. dist. l. quāuis. hęc a susceptione ordinis impedit: & ideo nunquam clericis iniungenda est: ut eadem dist. in capite. §. hanc autem, & duobus sequentibus capitulis. Et quia hoc statutum est propter clericatus dignitatem: uideretur

Dub. 6. T Depœnitentia solēni qualis sit, & qd ritus.

posse concludi, ait Rich. q̄ nec laicis personis insignibus: nec religiosis propter status dignitatē iniungi debet: etiā nō debet iniungi iuuenibus propter aetatis fragilitatem. eadem dist. p̄nitentes. Aliis personis utriusq; sexus a p̄dictis iniungi potest. Ritus autem huius, qui hodie in nonnullis, uel paucissimis ecclesiis obseruatur: describitur eadē dist. in capite. ex Agathensi concilio: ubi dicitur. In capite quadragesimæ omnes p̄nitentes, qui publicā suscipiunt, uel susceperunt p̄nitentiam: ante fores ecclesie se presentent episcopo ciuitatis sacco induti: nudis pedibus: uultibus in terram demissis: reos se esse habitu, & uultu protestantes. Ibi adesse debēt diaconi, archidiaconi, archipresbyteri parochiarum, & presbyteri p̄nitentium, quieorum p̄nitentiam, & conuersationem diligenter inspiciere debent: & secundum modum culpæ p̄nitentiā per p̄fatos gradus iniungere. Post hoc eos in ecclesiam introducant: & cū omni clero septem palmos p̄nitentiales in terra prostratus episcopus cum laichrymis pro eorum absolutione decanet. Tunc resurgens ab oratione, iuxta q̄ canones dicunt: manus imponat: aquam benedictam super eos spargat: cinerem post mittat. Deinde cū capita eorum operiat: & cum gemitu, & crebris suspirijs denuntiet eis: quoniam sicut Adam proiectus est de paradiso: ita ipsi pro peccatis suis ab ecclesia abiecti sunt. Postea iubeat ministris, ut eos extra ianuas ecclesie expellāt: clerus uero prosequatur eos cum respontorio. In sudore uultus tui uesceris pane tuo: ut uidentes sanctam ecclesiam pro facinoribus suis tremefactam, atq; cōmotam: non parumpendant p̄nitentiam. In sacra autem domini cœna, rursus ab eorum decanis, & eorum presbyteris ecclesie liminibus p̄sententur. Hæc in text. & glos. ibidem. Ita sit quoibet anno, ut tali die mittantur in ecclesiam: q̄ Et liget stent in ecclesia: non tamen cōmunicabunt cū aliis in eucharistia, uel osculo: & sic erunt usq; ad octauam paschæ: & tūc iterū exhibūt de ecclesia: & erunt

Ritus q̄s

extra ecclesiam usq; ad talem diē sequētis anni. Et hoc fiet usq; ad finem p̄nitentiæ. Et si bene p̄nitēt duos, uel tres annos: potest eis reddi ingressus ecclesie: quandoq; etiam usq; ad finem uitæ manebunt extra ecclesiam. Ethæc in tromisio sit a proprio sacerdote: nisi solemniter debeant reconciliari ecclesie. si. in toto tempore p̄nitentiæ: uel etiam ante, si episcopo uisum fuerit. Hanc. n. solus episcopus p̄t facere xxi. q. vi. c. j. Hæc glos. Etiam uestes mutabunt, & comā deponent, si uiri fuerint, non mulieres: in signum iubectionis. dist. l. p̄nitentes. in text. & glos. q̄ Sed dices: per hanc p̄nitentiam peccatum confitentis publicatur: quod fieri nullo modo debet: ut infra dicitur. Respondet sanctus Thom. q. v. huius dist. artic. j. Sacerdos iniungendo talem p̄nitentiam: non reuelat confessionem, neq; crimē: licet suspitio oriatur illum aliquod enorme peccatum cōmississe. Nec enim pro certo culpa scitur ex p̄næ: quia quandoq; aliquis p̄nitentiam pro alio facit. Et si peccatum sit publicum: ipse p̄nitens exequendo p̄nitentiam confessionem a se factam manifestat. q̄ Sed aliter, & melius respondet Durand. & post eum Palu. q. vi. huius dist. allegans Durand. ubi & materiam hanc breuiter per conclusiones prosequitur: q̄ per talem p̄nitentiam non publicatur peccatum p̄nitentis: quia quod est publicum de se: amplius publicari non potest: saltem quo ad illos, quibus tam innotuit tale peccatum. P̄nitentia autem neq; solēnis: nec publica imponi debet: nisi pro peccato publico: ut dictum est. Sed correctio eius publicatur per p̄nitentiam: quod non est malum, sed bonum: ut publicum peccatum habeat publicam medicinam. Et quia maxima confusio ne dignus est, qui maximum peccatum publice commisit: & ut sit aliis in terrorem, & in exemplum p̄nitentiæ: ne desperent, qui in grauibus peccatis detinentur. Et tantū de questione, & de tota dist. & distione.

V

Quo p̄tūm p̄nitentiā publicam, aut solēnem publicatur.

H sicut p̄dictis. In priori distinctione magister egit de p̄nitentiā quantum ad eius distinctionem, & distinctionē simul: circa hoc errorem excludens negantem eius iterationem. In hac dist. xv. incipit agere de eadē quantum ad eius integritatem: & circa hoc duo facit. Primo excludit errorem circa p̄nitentię integritatem: quantum ad obiectum. s. peccata commissa. Secundo de paribus p̄nitentiā integritatibus: quantum ad p̄nitentię actū: uidelicet, contritionem, confessionem, & satisfactionem. dist. xv. q̄ Sententia huius dist. in tribus sequentibus cōclusionibus summarie continetur. q̄ Prima. Sicut errant, qui ueram p̄nitentiam iterari posse negant: sic & illi a ueritate deficiunt, qui de uno peccato sine alio ueram agi p̄nitentiam affirmant. Hanc probat, & multa contraria soluit. q̄ Secunda. Frustra sibi blandiuntur de elemosyna, qua non correcti sua expiari putant facinora. Et circa hoc magister distinguit elemosynarum genera. q̄ Tertia. Qui rem alienam iniuste auferendo proximum damnificat: non potest p̄nitendo ueniam cōsequi: nisi ablatum, dum potest, restituat.

Q V A E S T I O. I.

A

C I R C A hanc distinctionem de duobus querēdum est. De quibus prima, & tertia conclusiones sonāt: quoniā de elemosyna posterius dist. sequenti determinabitur. Est ergo prima questio: utrum existens in pluribus peccatis mortalibus: de aliquibus possit uerē p̄nitere. Pro re resita q̄ non simul de omnibus. q̄ Pro responsione ad questionem notandū: q̄ questio intelligi debet de uera p̄nitentia, per quam remittitur peccatum: nam accipiendo p̄nitentiam generaliter auctētia, pro actu detestationis peccati: non est

Arti. 1. Nota. 1. Questio que...

dubiū: quin aliquis possit habere displicētiā de uno peccato commisso: & committit placentiam habere in alio. & ita dolere de uno, & non dolere: immo gaudere de uno, & non dolere: immo gaudere de alio. Sed questio uult querere: utrum dolens de uno peccato, & nonde alio; possit consequi remissionem illius peccati de quo dolet abq; remissione peccati, quod adhuc complacet. q̄ Secundō notandum: q̄ aliud est querere, an quis possit p̄nitere de uno p̄cto sine alio: & utrum quis possit satisfacere de uno peccato sine alio. Et quamuis utraq; questio tractetur a magistro dist. p̄sentis: quia tamen secunda questio multa p̄supponit de satisfactione, dist. sequenti tractanda: ideo usq; ibi differatur: ne ordo p̄p̄tereretur. q̄ Tercio supponitur ex prioribus; q̄ peccatū quantum ad culpam non remittitur sine gratia, & charitate. q̄s; gratia, & mortale peccatum sc̄tate lege sunt immediatē opposita: ita q̄ omnis homo, aut est in gratia; aut est in mortali peccato: & nullus simul in mortali, & in gratia: etiam secundum gradum quantumcumq; remissum. q̄ Ex quo sequitur; q̄ minima gratia sufficit ad remissionē omnium peccatorum mortalium. Patet: quia omnis gratia gratificat. i. facit hominē gratū deo: & per consequens dignum uitæ æternæ: ideo enim dicitur gratia gratum faciēs, de qua hic loquimur. Etiam omne peccatum mortale priuat peccatorem uitæ æternæ: & reddit eum dignū morte æternæ. Sed impossibile est eundem pro eodē tempore acceptari ad uitam, & ad mortem æternam: siue esse dignum, & indignū morte, siue uitæ: quia dignus, & indignus sunt p̄dicata cōtradictoriē opposita, uel priuatiuē; & redit in idē: quia oppositio priuatiua infert contradictoriā. Hæc de primō articulo. q̄ Quantum ad se cū dicitur articulus est hæc conclusio unica, & responnalis. Non potest pluribus irretitus peccatis mortalibus de aliquibus eorum uerē p̄nitere: & non simul de omnibus. Illā conclusionem late deducit beatus Aug. in de uera, & falsa p̄nitentia. c. ix. & tangit magister in litera: & p̄t breuiter sic ostēdi. Nō p̄t unū

Not. 2.

Not. 3.

Coroll.

Arti. 2.

Cōclu.

B

Nō p̄t de aliquibus p̄nitere, q̄ multus est irretitus.

mortale dimitti sine alio in habentē plu-
 ra: ergo nō potest talis uere penitere de
 uno, & non de alio. Tenet consequen-
 tia: quia uerapenitentia est, per quā re-
 mittitur peccatum: ut dictum est in .j. ar.
 Antecedens probatur: quia implicat cō-
 traditionē unum mortale dimitti sine
 alio secundum legem statuta: ergo. An-
 tecedens probatur: quia sequitur: ipsi a,
 dimittitur peccatum: ergo a habet gra-
 tiā. Et similiter sequitur: a, habet morta-
 le: ergo non habet gratiam. Sic ergo a,
 habet gratiā, & non habet gratiā. Prima
 consequentia probatur: quia sine gratia
 nō remittitur peccatū. Secunda proba-
 tur: quia gratia opponit peccato: iō po-
 sitio unius infert negationē alterius. Itē
 impossibile est eundē esse amicum, & ini-
 micum deo simul tpe: sed per gratiam est
 amicus dei: & per peccatū est inimicus:
 ergo non stant simul: & per consequens
 nec remissio unius peccati mortalis si-
 ne alio. Ad idē adducit beatus Aug. exē-
 pla christi, qui totū hominem sanauit in
 sabbato. unde dicit. Nunquā christus ali-
 quē sanauit, quem omnino nō liberauit.
 & sequit, quod dictū est. Totū hominē sa-
 nauit in sabbato: quia & corpus ab inhi-
 mitate, & animā ab omni contagione.
 indicans penitentem oportere simul &
 dolere de omni crimine orto in anima,
 & corpore. Et tantū de secundo articulo.
 q. Quātum ad terciū articulum dubita-
 tur contra conclusionem: nā pōt quis pe-
 nitere de omnibus peccatis, quorum ha-
 bet memoriā: & adhuc teneri aliquo
 peccato mortali oblitio, de quo nō peni-
 tet. Nō. n. pōt quis penitere, & delectari
 peccatum, cuius nullā habet notitiā: cū
 omnis actus uoluntatis presupponit actū
 intellectus: & tñ talis absoluitur a pecca-
 tis, de quibus penitet: & nō de alijs obli-
 tis: ergo conclusio falsa. q. Ad illud du-
 biū dicitur: quia aut talis fecit diligen-
 tiā debitā ad cognoscendū peccata sua:
 aut non. Si primū: tūc absoluitur ab om-
 nibus peccatis, quorum memoriā habet:
 & ē ab oblitis. Et qñ dicit, respectu obli-
 torū nullā habet penitentia: & sine pe-
 nitentia peccatū nō dimittitur. Dicit,
 q. respectu oblatorū habet penitentia in

genere: licet non in particulari: quia ad
 hoc, q. penitentia sit sufficiens dispo-
 sitio ad remissionem peccatorum: requiritur
 q. sit in particulari respectu omniū
 peccatorū mortaliū in particulari cogno-
 ritorū. Et ultra: q. habeatur in genere di-
 splientia omnium peccatorū oblatorū:
 ut infra dicitur de contritione. Item de
 oblitis habetur displicentia antecedent-
 ter: nā in hoc, q. peccata cognita displicent,
 quia cōtra deum commissā sunt: et
 peccata quæcūq; contra deū displicent
 antecedenter: quia bene sequit: hoc pec-
 catū displicet: q. cōtra deū: ergo omnē
 pētū cōtra deū displicet: q. omnis cau-
 salis infert uniuersalē. Unde bene sequit-
 tur: Ioānes est hō: quia rōnalis: ergo om-
 ne rōnale est hō. Si uero penitens nō fe-
 cit diligentiā sufficientē ad rememorandū
 pētā commissā: & subterfugit aliqua me-
 moriā propter sui negligentiā: tūc nullū
 peccatū dimittitur: neq; cognitū, neq;
 oblitū, de quo magis inferius. Et secūdu
 hoc cōclusio debet intelligi: q. non pōt
 quis uere penitere de uno, & nō simul de
 omnibus: & hoc in genere, uel specie in-
 se, uel in suo antecedente. q. Dubitatur se-
 cūndō contra illud uerbū Aug. q. quos-
 cūq; dominus sanauit: pfectē sanauit cor-
 pus ab inhiuitate: & animā a pētī cōtagio-
 ne. Nā dominus sanauit decem leproso-
 alepra corporis. Luc. xviij. & non a lepra
 animę. Nā unus tārtū redijt gratias agēs:
 ceteri nouem ingrati non redierūt. Nā
 & dominus ait. Nonne decem mundati
 sunt: & nouē ubi sung. ubi glōf. super uer-
 bo. Fides tua te saluum fecit. dicit: fides,
 quæ ad agendas gratias inclinauit: te sal-
 uum fecit. E contra perfidia illos dama-
 nat, qui de acceptis beneficijs sunt in-
 grati. Nouem ergo licet corpore sanati
 fuerant: tñ secūdu animā sunt damna-
 ti. Respondetur: q. omnes decē a princī-
 pio fideliter, & deuotē perierunt clamā-
 tes. Iesu pceptor miserere nobis: quia
 fide, & deuotione meruerūt de cōgruo:
 ut dicit Lyrā sanari corpore, & mente.
 Et ueniētes ad sacerdotes ad uerbum do-
 mini. Ite, ostendite uos sacerdotibus, no-
 uem, qui fuerant Iudęi decepti sunt a
 sacerdotibus, ne darent honorem chri-

Dub. 2.
 D
 Quos-
 cūq; do-
 minus
 sanauit,
 pfectē
 sanauit.

sto: sed magis sacrificio. Et ita relapsi
 sunt in infidelitatē: non se credentes a
 christo sanationem recepisse: & ideo nō
 redierunt ad gratias referendas. Et per
 hoc dicitur: q. uera est auctoritas Aug.
 Nam simul receperunt omnes decē sa-
 nitationem corporis, & animæ: sed postea
 nouem decepti ad infidelitatem relapsi
 sunt. q. Possent dubia moueri de quibus-
 dam auctoritatibus, quæ uidentur sona-
 re ad oppositū cōclusionis: sed magister
 in textu sufficienter eas soluit. Et tan-
 tum de illa quæstione.

QVAESTIO II.

AIRCA tertiam conclusio-
 nem textualem, quæ sonat
 de restitutione iniuste abla-
 torum. Quæritur primō in
 genere: secūdu in specie: Vtrum resti-
 tutio, quā alienum iniuste occupatū
 domino redditur: sit aliquid penitentię,
 per quā peccatū remittitur. Quia mate-
 ria restitutionis latissima quidē: sed ual-
 de necessaria est: ideo aliquantulū latius
 scripta doctorū colligēdo a fundamēto
 incipiendum est. Et quia quæstio presū-
 ponit aliqua bona esse, quibusdā aliena,
 & iniuste occupata. Primō uide dūsi: ali-
 qua sint propria: aliqua aliena: hoc autē
 fundatur in distinctione dominiorū rei.
 Si. n. non sunt distincta rerū dñia: nihil
 erit propriū cuiquā: nihil alienū: sed om-
 nia sunt omnibus cōmunia. q. Est ergo
 primō notandū post Sco. q. ii. huius dist.
 q. rerū dominia non sunt distincta de le-
 ge naturæ: uel diuina: sed lege naturæ
 omnia sunt omnibus cōmunia: ut habe-
 re viii. dist. c. quo iure. ubi recitatur
 dictum beati Aug. homil. vi. iuxta si. su-
 per Ioan. Quo iure defendis uillas eccle-
 się diuino, aut humano &c. Et sequitur.
 Iure ergo humano dicitur hæc domus
 meathę uilla mea: hic seruus meus est.
 Et sequitur. Tolle iura imperatoris: &
 quis aude dicere, hæc uilla mea est. Et
 post. Per iura regia possidentur posses-
 siones: quia ipsa iura humana per impe-
 ratores, & reges seculi distribuit generi
 humano, hæc Augul. & beatus Cle-

mens xii. q. j. dilectissimis. quāuis com-
 munis usus omniū, quæ sunt in hoc mun-
 do omnibus hominibus esse debeat cō-
 munis: sed per iniquitatē alius hoc dixit
 esse suū, & alius istud: & sic inter morta-
 les facta est diuisio per iniquitatem glof.
 id est per consuetudinem iuris gentium
 equitati naturali contrariā. uel iniqui-
 tatem a. sollicitudinem. Et addit Sco. ra-
 tionem duplicem. Prima: quia usus rerū
 secūdu rectā rationē ita debet cōpetere
 hominibus, sicut cōgruit ad pacificā cō-
 uersationem, & necessariam sustentatio-
 nem. In statu autē innocentie cōmu-
 nis usus sine distinctione dominiorum
 ad utrūq; istorum plus ualuit, quā diui-
 sio dominiorū: quia nullus tunc occupa-
 set, quod fuisset alteri necessariū: nec
 insuper fuisset opportunū illud ob ipso
 per uolentiā extorquere: sed quilibet
 hoc, quod primō occurrisset necessariū:
 occupasset ad usum. Secunda: quia sic
 magis fuisset sufficientia ad sustentatio-
 nem: quā si alicui pcluderetur usus ali-
 cuius per appropriationem factam alteri.
 q. Illud autē iuris naturalis præceptū
 de habendo omnia communia post lap-
 sum reuocatum est. q. Et rationabiliter
 propter eadem duo: scilicet pacificam
 conuersationem: & necessariam susten-
 tationem: quia post lapsū communia
 tas omnium rerum esset contra pacificā
 conuersationē: cū malus, & cupidus oc-
 cuparet ultra ea, quæ essent sibi necessa-
 ria: etiā inferendo uolentiā aliis: qui
 uellent secum eisdem cōmunibus ad ne-
 cessitatē uti: sicut loquitur de Nemroth,
 qui fuit robustus uenator corā domino
 i. hominū oppressor. Gen. x. Item esset
 cōtra necessariā sustentationē: quia for-
 tiores bellatores priuarent alios neces-
 sariis. Etiam terra redigeretur in soli-
 tudinem: cū nemo ita diligenter cōmu-
 nicaret in labore cōmunis: sicut cōmuni
 care uellet in cōmuni fructū perceptio-
 ne. Et ideo politia Arist. Polit. ii. q. nō
 sunt omnia communia: multo melior
 est, quā politia Socratis, quam reprehē-
 dit de omnibus cōmunibus secūdu illum
 statū, quem Aristot. reperit in homini-
 bus. Reuocato igitur pcepto legis natu-

Præce-
 ptū le-
 gis na-
 turæ de
 cōmuni-
 tate est
 reuoca-
 tum.

Arti. 3.
 Dub. 1.
 C
 Qualis
 peni-
 tentia
 de obli-
 tis.

Distin-
ctio do-
minioru
facta est
lege po-
sitiua.

re de habendo omnia in communi propter lapsum, & mutationem status nature: & per hoc concessa licentia appropriandi, & distinguendi communia. Prima distinctio dominiorum quatenus iusta sit, facta est lege positiua iusta: siue lata sit a patre, siue principe, siue communitate iure regnante seu regente. A patre enim iuste potuit fieri hæc diuisio: quia de lege nature filii tenentur obedire parentibus. Nec ista lex per legem aliquam Moysaïcam, aut euangelicam reuocata est: sed magis confirmata. Sic probabile est factum fuisse post diluuium: quod Noe filiis suis distinxit terras, quas singuli occuparent pro se, filiis suis, & posteris. A principe, aut communitate regente iuste: hæc est auctoritas distinguendi dominia rerum ex communi consensu, & electione ipsius communitatis: & hæc auctoritas dicitur politica, sicut prima uocatur paterna: & hæc paterna respicit descensum naturalem, quãquam non cohabitantium ciuilitate. Secunda politica respicit cohabitantes quantumcũq; nulla consanguinitate, uel propinquitate coniunctos: ut puta: si ad ciuitatem aliquam edificandam, uel habitandam concurrant extranei aliqui: uidentur se non posse bene regi sine aliqua auctoritate: poterant concorditer consentire: ut uel uni personæ, uel pluribus committerent illam communitatem. Et uni personæ, uel pro se tantum: & successor eligeretur sicut ipse: uel pro se, & tota sua posteritate. Et hæc auctoritas politica iusta est: quia iuste potest se quis submittere uni personæ, uel communitati in his, quæ non sunt contra legem dei: in quibus melius potest dirigi per illum, cui se submittit, quã per seipsum. Hi ergo, apud quos residebat auctoritas paterna, uel politica, poterant condere leges iustas, habentes prudentiam in se, uel in suis consiliariis. Vnde ut lex sit iusta: duo sunt necessaria: auctoritas, & prudentia: qua secundum rectam rationem habens auctoritatem dicitur, quid faciendum: & quid expediat ad finem debitum: in proposito ad pacificã conuersationem, & necessariã communitatis sustentationem.

Vnde
dñoru
trãsla-
tio sit
iusta.

Ex illo patet; unde est iustitia in proprietate possessione, & dñio rerum: nam quicquid secundum leges huiusmodi iustas possidet iuste possidetur: quod uero contra eas tenetur iniuste tenetur. ¶ Secundo notandum: quod quia dominia rerum distincta non manent semper apud eos, qui in prima rerum distinctione appropriata sunt: nec manere poterunt: tum propter mortem possessorum: tum propter uarias alias occurrentes causas: sed transferuntur de persona in personam: necesse est intelligere: quomodo seruanda est iustitia in huiusmodi translationibus dominiorum. Pro quo consequenter attendendum secundum Sco. ubi sup. quod translatio rerum potest esse, uel quantum ad dominium, uel quantum ad usum, siue ius utendi, retento tamen dominio apud eundem: tunc enim transfertur dominium rei in alium: quando alter eadem potestatem habet in re ipsa, cuius dominium transfertur, quã habuit dominus rei, a quo translatus est utendi, donandi, alienandi &c. Ex quo patet, quod in mutuo transfertur dominium. Nam mutuam pecuniã distrahere potest mutuum accipiens, & alienare: sicut is, qui mutuo dedit. Verum autem in usura transfertur dominium, uel non: opinioniones sunt doctorum: de quibus infra uidebitur. Sed usus tantum transferatur, dum conceditur alicui; quod re aliqua uti possit: non tamẽ possit re alienare, corrumpere, seu quo ad substantiam mutare: ut in locatione domus, uel accommodatione equi, aut instrumenti artis. Translatio dominij iustapote fieri dupliciter: uel auctoritate publica legis, uel principis. Vel secundò auctoritate priuata ipsius domini immediate possidetis. Omnis. n. translatio dominij, quæ fit auctoritate legis iuste, iusta est: quia si lex iusta potuit iuste determinare prima dominia: & nõ minor est auctoritas legis, uel principis (quod hic pro eodẽ habetur) post diuisionem dominiorum, quã antea: ergo propterea eandẽ causam, & eundem finem, potest iuste transferre dominium; postquã fuit alicui appropriatum. ¶ Præterea quilibet potest dominium suum transferre in alium: tota communitas

Not. 2.
B
Duplex
trãsla-
tio do-
minij,
ad usum.

Transla-
tio do-
minij iu-
sta du-
plex.

Transla-
tio libe-
ralis sim-
pliciter:
uel secu-
dũ quid

De uis-
tatori-
bus an
posint
recipe.

potest cuiuslibet de communitate transferre dominium in quemlibet: quia in facto communitatis supponitur includi consensus cuiuslibet de communitate: ergo communitas habet iustum consensum, quasi iam oblatum in hoc, quod quilibet consensit in leges iustas condendas a communitate, uel principe: potest per legem iustam cuiuslibet dominium transferre in quemlibet. ¶ Secundo potest fieri translatio dominij per actum personæ priuatae immediate habentis dominium rei. Et hoc dupliciter, uel per actum merè liberalẽ, quãdo. scilicet transferens non expectat aliquam redditionem: uel actum secundum quid liberalẽ: dum uidelicet pro eo, quod transfert expectat aliquid sibi reddi. Exemplum primi in donatione. Exemplum secundi in uenditione. Quoad primũ dominus alicuius rei non prohibitus a lege, seu superiore, a cuius uoluntate dependet in dando, uel transferendo, donare potest rem suam alij uolenti eam suscipere: nam ex quo per actum uoluntatis suæ fuit dominus: ergo per uoluntatem potest cessare esse dominus: & alius uult recipere: ergo potest incipere esse dominus. Et non prohibet aliqua causa superior illum desinere: & illum incipere esse dominum: ergo per donationem ita fit uerè, & iuste translatio dominij. Ex illo patet: quid requiritur ad iustam donationem liberalem. Primum liberalis, & uoluntaria donatio ex parte donantis. Secundum uoluntas recipiendi ex parte illius, cui fit donatio. Tertium: quod nulla lege superiori prohibeatur, ille donare: iste recipere: nec per actum alterius, a quo dependeat: ille, uel iste in ista translatione. Propter defectum primi, non potest monachus dare sine licentia abbatis: nec filius familias sine parentis uoluntate. Propter defectum secundum non potest quis donare pecuniam fratri minori: quia ille non uult esse dominus. Similiter propter defectum tertij, uisitatus non potest uisitori: quia prohibetur, quod uisitantes a uisitatis ulla recipiant munuscula: & si receperint, teneantur duplum restituere: uel non absoluantur a maledictione.

ne, quam ipso facto incurrunt: ut in cap. exigit de cens. lib. vj. ¶ Ex quo patet: quod non merè liberaliter donat: si deceptus, uel quasi necessitate coactus donat: quia ignorantia, & coactio excludunt uoluntarium. iij. Ethicorum. ¶ Ex quo ulterius patet, quod deceptus de eo, cui donat, quantum ad rationem, propterquam donat: non simpliciter donat: & ideo si alicui donat tanquam propinquo, qui tamen non est propinquus: non simpliciter donat. Similiter si alicui ut egeno, qui non est egenus: sic qui arctatus aliqua necessitate: ut in usuris dandis, uel debitis remittendis, non est donatio merè liberalis: & per consequens deficit iustitia in hac specie donationis, siue translationis dominij. ¶ Translatio secundo modo non merè liberalis: ubi scilicet transferens expectat aliquid æquiualens ei, quod transfert: dicitur proprie contractus: quia ibi simul trahuntur uoluntates partium: trahitur enim ille ad transferendum in illum a commodo, quod expectat ab illo, & quod recipit ille. ¶ Et horum contractuum quidam est rei utilis pro re utili immediate: sicut uini pro blado, & huiusmodi: & hic dicitur permutatio. Secundus rei utilis pro numismate: uel econuerso: & dicitur emptio, uel uenditio. Tertius est commutatio numismatis pro numismate: & dicitur mutui datio: & mutui acceptio. In his contractibus præter conditionem supradictas ad omnem translationem dominij requisitas: generaliter iustitia in hoc consistit: quod fiat sine fraude: & seruetur æqualitas substantiæ, qualitatis, quantitatis, in commutatis. Requiritur tamen in qualibet specie contractus aliquod speciale, ut sit iustus: de quo infra (dum descendetur ad particulares species) dicetur. ¶ In translatione autem usus tantum abiq; dominio iustitia proportionabiliter attenditur: sicut in quibus dominium transfertur: de quibus omnibus infra particularius tractabitur. ¶ Tertio notandum, quod restitutio secundum Alen. libro. v. titu. xxix. cap. C

Coroll.

Coroll.

Nõ est
iusta do-
natio,
ubi fit
coactio
uel de-
ceptio.

Not. 3.

Restitu-
tio quid
sit.

primò est iterata immisio alicuius in possessionem, uel dominium rei suæ. At enim. Restituere est aliquid iteratò statuere in possessionem, uel dominium rei suæ. Posses tamen generalis describitur. Restitutio est iusta recompensatio damni iniuste illati ei, cui laturum est. Vel ad huc largius accipiendò restitutionem: est recompensatio facta alicui pro illato damno: uel pro re ablata ipso consentiente, uel inuito. Dicitur pro damno: quia quòdque; damnum inferitur: ubi nulla res auferretur: ut dum impeditur aliquod, ne acquirat aliquid sibi debitum. Dicitur consentiente: ut in mutuo, & deposito: uenditione & usura. Dicitur uel inuito: ut in rapina, & furto. Ex quo sequitur: quod restitutio est actus iustitiæ commutatiuæ, quæ sit recompensatio rei ad rem secundum equalitatem ualoris eardem. Et quonià multipliciter potest quis damnificari: secundum quod multiplicia bona iniuste ei possunt auferri. multiplex est restitutio: Sunt enim bona animæ tam gratuita, quàm naturalia. Sunt & bona corporis: ut corporis robur, sanitas, membrorum integritas, pulchritudo &c. Sunt tertio bona famæ: secundum illud. Melius est nomen bonum, quàm unguenta præciosa. Sunt quartò bona exteriors, quæ dicuntur bona fortunæ: ut diuitiæ rerum mobilium, & immobilium, & in omnibus his quis potest damnificari iniuste. Et similiter restitutio fieri simpliciter, uel in æquivalenti. Quantum ad secundum articulum, est hæc conclusio prima. Restitutio damni illati iniuste, est de salutis necessitate. Probatur: quia omne, quod est præceptum, est de necessitate salutis: restitutio damni iniuste illati est præcepta: ergo est de necessitate salutis. Consequentia nota. Maior patet per illud Mathæ. xix. Si uis ad uitam ingredi: serua mandata. Minor probatur per illud. Non facias furtum. quo prohibetur omnis usurpatio rei alienæ, qua damnificatur proximus: ergo prohibetur omne damnum proximo iniuste illatum: & per consequens mandatur

multi-
plex est
restitu-
tio.

Arti. 2.
Cōcl. 1.
D
Restitu-
tio ē de
necessi-
tate sa-
lutis.

cessatio a damno illato: sed restitutio est cessatio a damno illato: ergo &c. nam damnum illatum tandiu manet, donec recompensetur: cum uero damnum recompensetur: cessat, & extinguitur. Præterea non tenere alienum iniuste ablatum inuito domino &c. est de necessitate salutis: sed restituere alienum &c. est non tenere alienum &c. ergo restituere alienum &c. est de necessitate salutis. Consequentia nota. Minor est manifesta. Maior probatur: quia de necessitate salutis est non peccare mortaliter: sed tenere alienum iniuste ablatum inuito domino est peccatum mortale: ergo necessarium est non tenere: & per consequens restituere. Minor probatur: quia sicut auferre alienum iniuste est mortaliter peccare contra præceptum. Non furaberis: ita tenere sic ablatum est mortaliter peccare. Tenet cōsequentia: quia maior est iniuria, & damnum proximi in tenendo alienum, quàm in auferendo: propter hoc enim auferre est iniuriolum proximo, & per consequens peccatum: quia adimitur proximo facultas utendi suis: hoc autem magis fit per retentionem rei proximi, quàm per eius ablationem. Item de necessitate salutis est remissio peccati, postquam commissum est: ergo & illud, sine quo peccatum non remittitur: sed sine restitutione peccatum in damnificando commissum non remittitur: ergo de necessitate salutis est restitutio. Consequentia nota cum maiore. Minor probatur per illud August. epistola ij. ad Macedo. & est in tex. Non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum. & habetur. xiii. quæst. v. j. c. Secunda conclusio. Restitutio rei iniuste ablatæ statim est faciendæ, & regulariter nulla mora protelanda. Probatur post palu. q. Restitutio statim est faciendæ. Probatur per illud. Non facienda regulariter probatur: quia statim, & sine mora cessandum est a peccato mortali: sed detinere rem restituendam regulariter est peccatum mortale: ergo nullo tempore detinendum: & per consequens statim

Cōcl. 2.
E
Restitu-
tio sta-
tim est
faciendæ
regulari-
ter.

restituendum. Cōsequentia nota: & maior probatur infra dist. xv. de contritione. Minor patet ex conclusione præcedenti. Dicitur notanter, regulariter: quia quòdque; in casibus licet differre restitutionem exteriori: postea tamē interiori uoluntate restituendi; cum occurrunt circumstantiæ opportuniæ. Pro quo Sco. ponit hanc maximã. Licet detinere rem alienam; quando dominus rei debet rationabiliter eã uelle detinere. Hoc autem rationabiliter uelle debet dominus rei in tribus casibus, quibus addo duos. Primus: quia restitutio est in præiudicium cōmunitatis, uel ipsius recipientis restitutionem: quia quilibet magis debet uelle bonum cōmune, quàm proprium: & magis uelle maius bonum suum, quàm minus bonum: ideo cum restitutio est in præiudicium boni communis, uel sui ipsius: & per cōsequentiam bonum bonum non recipere, quàm recipere nõ debet eã uelle dñs rei. Secundus casus est: quando restitutio est in præiudicium famæ restituentis: quia magis debet quilibet uelle famam proximi restituentis, quàm modicum commodum suum: quod consequeretur ex continua, uel citare restitutione. Magis enim debet sustinere modicum incommodum ex dilacione restitutionis, quàm ex hac occasione diffamiam proximi. Tertius casus est: quando ex restitutione sequitur maius incommodum restituentis, quàm sit commodum recipientis restitutionem: quod consequitur ex restitutione statim facta. In his casibus debet dominus rei uelle dilacionem restitutionis usque; ad remotionem dictorum casuum. His addentur duo. Vnus: quando dominus rei ipse uoluntate consentit in dilacione restitutionis: uel sponte remittit debitum restituendi: sic enim dominus non est iniustus: tenere autem alienum domino rei non inuito, nõ est peccatum: nec tenetur illo instate restituere. Alter casus: quando debet restituere non potest restituere rem iniuste ablatam, uel detentam suo dño, uel quæ nõ est in habendo. tunc enim impossibilitas excusat: ut in ca. od oardus, de solutionibus. Addit Pal. q. j. dist. huius præ-

scriptionem. Si iusto titulo, & bona fide fuerit res possessa: uerumtamen manet obligatio restituendi, ad quam restitutionem tenetur; dum uenerit ad pinguiorem fortunam. Unde licet per inopiam debitoris actio suspendatur durante inopia: quia inanis est actio, quam excludit inopia debitoris: non tamen expirat, nec extinguitur: quia manet ius agendi domino rei, sicut manet obligatio in debito re: licet sopita. Vel etiã: quia impossibilis est restitutio domino rei: ut dum ignoratur: ideo durante inuincibili ignorantia, non tenetur ad restitutionem domino re: tenetur autem facere diligentiam, ut scire possit: quæ facta si manet ignorantia: nec est spes aliquando sciendi: fiat sicut in restitutione uaga: de quo infra. Sic dum dominus rei agit in remotis. In his casibus tenetur detinere rem alienam, habere uoluntatem restituendi pro tempore opportuno: scilicet cessantibus prædictis casibus: durantiibus autem eis non censetur tenere rem alienam domino inuito. Debet enim dominus rei statim in casibus his, uel aliquo eorum, non esse iniustus: hoc est non uelle pro tunc restitutionem rei suæ: est ergo tunc nõ iniustus: et si non actu elicit: tñ actu debito: ut dicit Sco. Quod si dñs uelit sibi restituere in casibus prædictis: & ita est iniustus actu elicit: inordinata, & iniusta est eius uoluntas, cui non tenetur se conformare debens restituere: quia etiam depositum, de cuius redditione est lex strictissima: teneri potest domino inuito uoluntate inordinata: & ideo præceptum negatiuum de non tenendo rem alienam domino inuito: quod obligat pro semper: intelligendum est domino rei inuito uoluntate ordinata. Ex illo possunt determinari diuersi casus particulares. Unde patet primò: F
quod quando restitutio esset in damnum spirituale, uel corporale eius, cui restituitur: puta in periculum mortis, ut gladius furioso: aut in periculum mortalis peccati, aut alterius temporalis damni, tunc enim restitutio esset contra fraternam charitatem: ideo restitui-

Diuersi
casus de
restitu-
tione
notandi.

tio tunc differenda est, donec amouea-
tur periculum. Sic etiam si quis habendo rem restituendam; sit pecunia, uel res alia, magis repugnaret, & præualeret bono communit: tunc enim (secundum Rich. dist. xv. arti. iij. in solutione tertia rationis) detinens non tenetur illud restituere illi. sed debet fideliter re seruare, uel deponere, ut restituat: uel restitui ordinet ei, uel suis heredibus: dū hoc fieri poterit sine præiudicio boni communis. Sic si persona detinens rem alienam, fuerit non necessaria reipublice: & esset in tanta necessitate constituta: q̄ si restitueret, non posset seruire reipublice: & per hoc reipublica notabile pateretur damnum. in tali casu non est statim facienda restitutio: quia magis cauendum est damnum commune, quam priuatum. Si tamen illud iniuste detentum a persona multum necessaria reipublice: nō sit simpliciter necessarium reipublice: sed tantum ad saluandum statum suum solemnem: non excusatur a restitutione statim facienda: quia ut dicit Sco. Non licet alicui statum solēnem tenere de bonis alienis: nec tantū ualeat reipu. istius status solemnem, quem tenet per non restitutionem: quantum ualeat fidelitas eius, & iustitia cōmunis. Hæc Sco. ¶ Videtur tamen: q̄ si talis sit necessarius reipublice: magis prouidentus esset de communi ærario; ut posset seruire reipu. quā de iniusta detentione rei alienæ. Et quando illud fieri non posset propter paupertatem reipu. aut malitiam regentium reipubli. tunc casus tenet. ¶ Similiter quoad secundum casum supra principale: si restitutio nō potest fieri sine damno famæ, puta si fur tum occultum non potest restitui perfurem, quin prodat seipsum: non debet per seipsum restituere: sed per aliam personam secretam, & fidelem. & expedit fieri per confessorem, cui crimen detectum est in confessione: & de cuius fidelitate, q̄ restituat, fidei suæ commissum satis debet credi. ¶ Est tamen bona cautela, ut confessor, uel alia persona restituens recipiat schedulam recognitionis ab eo, cui restituit; qua testetur se tale

si, p̄ restitutione
fur manifestetur: qd
agendū.

summam recepisse: tacito tamen cautissimè nomine eius, qui abstulit, aut secretò detinuit: ut sic restituens non incidat sinistram suspicionem. Potest ergo in hoc casu restitutio differri quouſque haberi potest personam, per quam possit fieri huiusmodi restitutio fideliter, & secretè. ¶ Ad idē reducitur restitutio faciēda per mulierem, quæ genuit puerum per adulteriū, ipsa enim defraudauerunt hæredē in eo, q̄ spurius: qui putatur esse filius mariti: recipit hæreditatem, uel eius partem. Et de hoc casu uariæ sunt opinionēs doctorum: ut recitat Sco. ¶ Et dicendum finaliter primo, q̄ mulier crimen non debet manifestare: neq; marito: quia supponeret se periculo uitæ: & mariti periculo uxori cidi: quæ longè magis uitæda sunt, quā deuolutio hæreditatis ad alienum hæredem: nec reuelare debet filio spurio ad inducendum eum, ut non recipiat hæreditatem: quia non potest facile præsumere, q̄ filius spurius crederet matri. Et si crederet: non statim cederet hæreditati: tum ex cupiditate: tum quia per hoc timeret, se infamari. Neq; debet reuelare pueri in genere: dicendo, quod unus eorum non sit filius legitimus: nō tamen manifestando spurium, quis sit: ut sic sponte consentirent, ut spurius, cum eis reciperet hæreditatem: quia sic iterum se diffamaret: & esset periculum magnæ discordiæ inter fratres. Ad ista ergo mala mortis, diffamatiæ, odij, ac discordiæ, quæ sunt ualde probabilia: & uidentur ut in pluribus euentura; non debet se mulier exponere propter incertū bonum hæreditatis restituendum: unde generaliter nunquam restitutio eo modo faciēda est, quo ex restitutione sic facta peiora eueniant mala, quā ex retentione rei alienæ. Debet ergo mulier laborare quantum potest ad hoc, ut hæreditas reddatur uero hæredi quantum in se est: quia ut dictum est: non debet se exponere diffamationi. Sed ex alijs honestis causis filium spurium quantum potest, inducere, ut dimittat hæreditatē: puta ut intret religionem: aut fiat clericus: & recipiat beneficia ecclesiastica: & his

Quid de muliere adultera.

& his quasi sufficientibus cōtentus dimittat hæreditatem. Et si per nullā honestam persuasionem potest eum inducere: debet mulier aliunde laborare restitutionem fieri uero hæredi secundū correspondentiā iustitiæ: quia non tenetur reddere equalens tori hæreditati. Nam multum differt habere, & prope esse: & ideo restituat secundū arbitriū boni iuri. Hæc Sco. Sed unde mulier restituet. Respondetur, q̄ de laboribus, & sudoribus suis, quos supereroget super illud, quod tenetur ratione uinculi cōiugalitatis: de quo inf. q. proximi. uel de paraphernalibus, si habet: aut de dote sua: si in potestate habeat, & alij sicite quæ sitis: ut indēne faciat uirū, & legitimos hæredes, tam de consumptis per spurium in sua educatione: quā de hæreditate, si eam assequitur. Et non solum tenetur hæredibus uiri ab intestato succedentibus: sed etiam hæredibus scriptis: uel quibus uerisimiliter creditur: q̄ reliquisset hæreditatem. Quod si facere nequit: est in cap. odoardus. & sic prout non obligatur: agat tamen penitentiam de crimine: & de eo, quod non potest restituere: tenebitur: tamen si uenerit ad pinguiorem fortunā. ¶ Verum dicunt quidam (ut recitat Anto. par. it. ii. cap. vii.) q̄ mulier, si satisfacere non poterit: tenetur reuelare marito, aut filio: si hæc tria concurrunt. Si apud maritum, & alios super hoc fortis, & grauis suspitio impressa esset: ut puta si alias leuis, & infamata mulier esset: aut forte uiro conscio, & consentiente: ut puta ab eo prostituta adultera fuisset. Secundò si ex certis, & sufficientibus causis potest uehementer, & ualde probabiliter credi, q̄ nil de premissis periculis excreſceret: sed potius minueretur. Tertiò, si firmiter presumeretur: q̄ filius spurius bonis mariti uoluntariè cederet. Sed uix, & rarissimè præsumendum est, q̄ hæc tria concurrant. Si tamen uiro, aut filio spurio reuelaret concurrentibus predictis tribus: iam se a debito restitutionis eorum, qui post reuelationem ad spurium deuenirent, liberaret. ¶ De adul-

Tribus casibus tenetur mulier adultera reuelare.

De adultero.

tero autem cuius est filius: dicendum secundum Anto. q̄ si scit, uel credit uerisimiliter illum esse suum: ubi mater satisfacere non potest: uideatur, q̄ teneatur de expensis educationis patri partu secūdam suam possibilitatē: quia causam efficacem dedit dāno: ut habetur de iniu. & dam. da. si culpa. Similiter si puer dotaretur a patre putatiuo: aut hæreditatem reciperet: tenetur restituere secundum suam possibilitatem ad arbitrium boni iuri. sed si puerum mater mitteret ad hospitale nutriendum: tenebitur hospitali de nutrimento, & aliis expensis: nisi notabilis paupertas eam excusaret: quia hospitalia propter pauperes fundata sunt: non propter diuites. Quæ tamen satisfactio occultè fieri debet: cū sine periculo manifestari non possit. Si autem dubitat adulter ex eo, quia leuis est mulier: & cum aliis adulteratur, uel etiam quia ipsa adultera dubitat: utrum sit eius, uel mariti: relinquat iudicio dei, cui omnia nuda sunt, & aperta: & grauari non uidetur adulter de restitutione. In nullo tamen casu ad obuiandum huiusmodi malis, & periculis debet adultera, uel adulter querere mortem, uel abortum pueri. ¶ sed quid si spurius reuelante sibi matre crederet se illegitimum: tenetur ne restituere hæreditatem, & bona recepta a marito matris. Respondet Antoni. Si indubitanter credit: & rationem credendi habet: tenetur secundum deum: non tamen iure humano: sicut si rationem credendi non habet: quia mater magis amat alios: aut odit spurium, aut illud iura ei dominatur: aut non est sufficienter certitudo, & similia. His aut altero eorum existente non habet rationem credendi. ¶ Sed quis de expensis educationis si indubitanter credit se esse spurium: uideatur secundum Hostien. q̄ non tenetur refundere eas: sed mater, & uerus pater: tum quia educatio sibi debetur a ueris parentibus iure naturali: tum quia sunt bonæ fidei possessores. Cautius tamen existimarem, si abundaret: q̄ defectum parentum non restituendum suppleret. ¶ Ad certum

Quid de spurio si teneat ad restitutionem.

Quid si casum (scilicet q̄ debet magis uelle, q̄ propter uitetur magnum incommodum proximi restituens: quāmodicum cōmodum suum ex indolita restitutione) re- ducitur casus ille quando non posset ab latum restitui, nisi fierent plures sum- ptus in missione: quā ualeat id, quod mittitur: tunc enim non tenetur detinens statim restituere. Sed expectanda est præsencia personæ, si quandoq; cre- datur haberi: sed si non creditur haberi: nec nuntius interueniet sine nimis sumptibus: tradendum est parentibus, aut propinquis, si adsint: si non: dandū est pauperibus ecclesiæ, aut in pios usus. Vniuersaliter enim dando elemo- synam pauperi &c. datur illi bonum spi- rituale: & in hoc fit sibi restitutio pos- sibilis: quando non potest sibi reddi bo- num temporale. Ad eundem casum re- ducitur: quando detinens est in extre- ma necessitate. Sed circa hoc distin- guit Scotus, & similiter Richar. Aut de- tinens est in extrema necessitate: & nō ille, cuius est res restituenda: sed habet aliqua ultra extremam necessitatem: tunc res fit detentoris: eo iure, quo in extrema necessitate omnia omnibus sunt communia. Si autem ambo sunt in extrema necessitate: & si prius uenit dominus rei ad illam necessitatem, quā detentor; debet reddi duplici iure: tum quia prius suum: tum quia iam ex ista ne- cessitate factum est suum. Si uero prius deuenit detinens ad extremam ne- cessitatem: tunc domino rei post deue- nientem ad istam necessitatem: non tene- tur reddere: quia cessat dominium eius in re ista, & facta est alterius, scilicet de- tinentis. Si uero ambo simul deueni- runt ad istam necessitatem, debet reddi domino: quia ille nunquam cecidit a dominio: similiter si dominus prius deue- nit ad necessitatem illam. ¶ Et si dicit: magis debet qui libet se diligere, quā proximum: & per consequens magis di- ligere uitam corporalem, quā uitam proximis: & per hoc rem illam sibi sim- pliciter necessariā magis retinere sibi, quā dare proximo. Respondet Scot. distin. præsenti. q. ij. in solutione ratio-

num: magis debet diligere suam uitam ordinatē: ut est diligibilis ad uitam eter- nam: & magis conseruationem iustitiam uitæ suæ: quā conseruationem uitæ proximi iustitiam: sed non magis conserua- tionem iustitiam uitæ suæ, quā conserua- tionem iustitiam uitæ proximi sui: sic enim magis debet latro sustinere suspendium, quā occidere suspendentem, ut eua- dat. Cuius ratio est: quia dilectio uitæ corporalis iniuste custoditā, nō est di- lectio ordinata: quānon dilectionem dei, & animæ. Dilectio autem detinen- tis custoditā uitæ suæ in casu ultimo est iniusta: quia sic diligens se est homici- da: quia iniuste occidit alium: quia sub- trahit sibi necessarium, quod illi debe- tur. ¶ Sed nūquid post extremam ne- cessitatem, si deueniat detentor ad pin- guiorem fortunam: tenetur tunc resti- tuere. Respondet Scotus. Posset dici: quod si res talis simpliciter necessaria esset pertinens ad uictum: & tunc con- sumeretur, & iuste: quia consumens fuit dominus: aut ad uictum: & tunc non consumeretur. Et si detentor rem illam occupasset ante extremam neces- sitatem: tenetur ille cessante illa neces- sitate, dum scilicet ueniret ad pinguiorē fortunā reddere rem detentam: uel e- quiuualens, si fuerit consumpta: quia ob- ligatio illa ad reddendum orta est ex occupatione præuia rei alienæ: quæ fuit iniusta ante extremam necessitatem: & p̄ extremam necessitatem non est extin- cta: sed sopita. Si uero nunquam ante ex- tremā necessitatē: sed tantū illa adueni- te occupasset: tunc iuste simpliciter oc- cupasset rem suam: tunc si est consum- pta: non tenetur ad aliquā restitutionē. Hæc Sco. q. ij. huius dist. in solutione ra- tionum. Si uero non fuerit extrema ne- cessitas detinentis rem alienam: sed tan- tum res illa est necessaria ad uictum se- cundum decentiam status personæ. Di- cit Rich. tenetur restituere: quia non ē licitum de alieno uiuere cum seculari honore. ¶ Sed utrum sit necessarium tūc statim restituere: an (ut sibi, & familiæ An stati- lux honeste provideat) possit cum rem si resti- pore successiue restituere. Dicēdū: si di- tuēdū.

lationem non potest obrinere ab eo, q̄ potest concedere usum rei: quamquā si sibi notus fuerit, diligenter impetrare conetur p̄ se, uel interpositam personā: tunc distinguit; aut is, cui restitutio faciēda est, est in simili necessitate: & tūc detinens statim restituere tenetur: uel cedat bonis: etiam si magnū ex hoc in- commodum incurreret. Non enim li- cet de alieno uitare in cōmodū suū cum incōmodo illius, cuius est res: sicut in si- mili supra dictum est de extrema neces- sitate. Si uero is, cuius est res restituē- da, est abundās, & cōpetenter pōt statū suū transigere cū carencia illius rei resti- tuenda: non tenetur detinens statim re- stituere: cum sic incurat notabile detri- mentum: & ex consequenti deueniat alq; quasi ad extremam necessitatē. Ec- multa animæ, & corporis pericula pos- sent sibi ex hac restitutione statim fa- cta contingere: sed statim restituat, quā- tum commodē ualeat: & per singulos me- ses, aut annuatim restituat, quantum po- test cauēdo oēm superfluitatē in uictu, & amictu in se, & familia. In hoc enim casu creditor non debet uelle restitui- nem suorum secundum rectam rationē in proximi charitate fundatam: cū tan- to dāno proximi. Vnde dī in Pisanella, q. ij. debitor est in tanta necessitate: & creditor in tanta facultate, quod tene- retur debitori per elemosynam subue- nire: debitor non tenetur ad restitui- tionem in hac casu creditor tene- tur reddere. Vnde beatus Amb. Neque enim minus est criminis haberi tollere, quā compoſis, & abundās is indigētibus denegare. Esurientium panis est, quē tu detines: nudorum indumentum est, quod tu recludis: & miserorum redem- ptio est, & absolatio pecunia, quam tu an terra defodis. & habetur xlvj. distin. Sicut hi. vbi glōf. super uerbo. esurien- tium dicit, quod possunt pauperes co- gere duites ad prestandum eis: non per- uiam actionis: sed per uiam denuncia- tionis ad ecclesiam, quæ potest duites cogere ad dandum eis. Et secundum hoc dicit dominus Antonius par. ij. ti- tu. ij. cap. viij. q. cum quis habet instru-

menta artis suæ, unde ex labore suo gu- bernat se, & suos: & uendendo ea, ut re- stituat: non posset laborare, & se, & suos sustentare: puta libros quoad iurisperi- tos, ac medicos: ac instrumenta quo- ad artifices: laborando autem cum præ- dictis ultra sustentationem suam pote- rit paulatim satisfacere: non tenetur talis ista uendere: ut statim satisfaciat. Suo modo in quocunq; casu, in quo ex restitutione statim facta sequitur ma- gnum, & notabile damnum restituē- tis: notabiliter excedens damnum, quod pateretur creditor ex dilatione restitutionis: non debet uelle credi- tor sibi fieri restitutionem cum tanto damno detinentis. Et per consequens non tenetur detinens in tali casu sta- tim reddere: ut supra habitum est in tertio casu generali. Si uero credi- tor est incertus, & detinens potest: de- bet statim reddere. Si uero reddere non potest statim, sine graui damno: dica- tur, ut statim supra. Et cautum foret: q̄ episcopus, uel confessor terminum sta- tueret: & modum restituēdi præſingeret: ut infra dicitur. Nec tamen illa sunt prædicāda: ne daretur uia indebitē deti- nēdi aliena: ad quod nimis inclinare sūt personæ: immo ne daretur uia furtis, rap- pinis, & fraudibus: sed cum magna dis- cretione in confessione, & consilijs hæc sunt tractanda, attentis circum- stantijs detentoris, & creditoris, & sin- gulis concurrētibus. ¶ Tertia conclusio. Restitutio non est pars sacramen- ti penitentis: nec satisfactiois proprie- acceptæ. Hæc conclusio est Alexan. in parte. iij. q. lxxxvj. & ceterorum sancto- rum Tho. Bonauenturæ. & Sco. Dicitur autem satisfactiois acceptæ proprie: quia accipiēdo improprie pro quolibet opere uoluntariē assumpto, ad quod quis tenetur eo, quod talis satisfactio præce- pro manifestum est: quod restitutio est opus satisfactiois: ut tūc agit Alex. & Bonauentura. sed proprie accipiēdo satis- factioem pro opere uoluntariē assum- pro a sacerdote pro confessis peccatis in unctio, secundum quam acceptionē dicit esse tertia pars sacramenti penitentiæ.

An quis tenetur uendere instru- menta artis sue

Restitu- tio non est pars sacramē- tis penitentis

tiæ: ut dicitur dist. seq. uel etiam generalius pro opere uoluntariè assumpto ad redimendum penam pro peccato, per penitentiam; (siue sacramenti, siue uirtutem) dimisso debitæ: siue ut supra distincta est: conclusio habet ueritatem. Quod probatur: quia restitutio præsupponitur penitentia: utroque modo acceptæ sicut cessatio a peccatis saltem restitutio rei iniuste occupatæ: & hoc in actu, uel uoto: tergo non est pars penitentia. Tenet consequentia: quia pars subratione partis non præcedit totum. Correlatiua enim nõ ampliatua sunt simul natura. Antecedens patet: quia detinere rem alienam est peccatum: ut probatum est in prima conclusione: sed ante penitentia nõ cessatio est cessatio a peccatis. Non autem cessatur ab iniusta detentione: nisi per restitutionem factam in actu, uel uoto: ut ibi ostensum est. Restitutio autem rei iuste detentæ est impertinens penitentia: cum non præsupponat peccatũ: ergo nec illa est pars satisfactionis, de qua hic loquimur: nec penitentia: unde licet restituere ad alteram uiro suo non est, nisi cessare a peccato: & transgressionem huius præcepti. Nec mechaberis: sic & restituere rem alienam: unde sicut tenens adulteram, non est capax penitentia: sed irrisor: & si talis ueniat ad penitentia: sacramentum: addit peccatum peccato: ita detinens alienum uoluntate, & facto, dum talis est, non est capax alicuius parris penitentia. Hæc Sco. ¶ Quantum ad articulum tertium, dubitatur primò quid sit restituendum. Ad dubium illud in genere respondetur: quæ tamen responsio limitationem recipit in casibus particularibus, ut infra in singulis dicitur. ¶ Dicitur ergo primò, quod restituendum est omne occupatum, uel detentum iniuste, id est domino rei iniusto. ut exponit Sco. si restitui potest in se, uel in æquiuale. ¶ Dicitur primò. Omne occupatum: qualia sunt rapta furto ablata, aut alio modo usurpata: in quibus non transfertur dominium rei ablatæ. ¶ Dicitur uel detenta propter ea, in quibus transfertur dominium; ut in mutuo, & iniuste exactis.

Arti. 3.
Dub. 1.
Cõcl. 1.

Dicitur iniuste, id est iniusto domino: quæ accedente uoluntate domini, detinens non tenetur ad restitutionem: uolent enim non fit iniuria. Et intelligendum est tam de domino proximo, quam remoto, id est superioris, a quo uoluntas proximi dependet quantum ad rei alienationem. Nam licet dominus proximus consentiat in retentionem rei suæ: si tamen dominus superior dissentit, præcipiendo restitutionem: aut prohibendo talem alienationem: tenetur detinens restituere: ut in simonia, & ludo secundum aliquos. Et accipio restitutionem largè: ut includit reddicionem siue expolitionem rei detentæ in pios usus. Itè quod dicitur iniusto: intelligendum est de iniusto actu non illicito: sed actu debito: ut supra dictum est in conclusione secunda. Item iniusto accipi debet de inuoluntario simpliciter, uel ex conditione. Simpliciter, ut cum dominus rei uult actu elicito, & debito rem suam non detineri: uel ex conditione, id est uellet nõ detineri, si restitui posset sine periculo, aut grauiori damno domini reitui contingit in iniustis exactioibus, & oppressionibus pauperum, quidam uoluntariè simpliciter exactoribus suis: sed inuoluntariè ex conditione: quia uellent non dare, si cessaret exactio, uolentia, metus, & huiusmodi: omnia sic exacta restitui debent. ¶ Dicitur; si restitui potest: quia si ob inopiam, aut aliam causam restitui non posset: non esset obligatio ad restituendum durante impossibilitate: quia generale præceptum nullum obligat ad impossibile: ut uult beatus Hiero. in explanatione fidei. ¶ Dicitur in se, quia res usurpata restitui debet eadè in specie, & in indiuiduo, si habetur; nec potest dari alia res eiusdem bonitatis pro ea contra uoluntatem domini ipsius rei. Vnde. iij. q. j. reintegranda: ubi dicitur, quod reintegranda sunt omnia spoliatis. Et hoc uerum nisi in casu cum usurpacio rei alienæ esset occulta: & ex restitutione eius in sua specie detegeretur usurpans: aut aliud inueniens sequeretur: tunc sufficeret restituere præcium eius. Suo modo si res consum-

Eadem in specie, & numero restituenda.

consumpta esset, uel perisset: sufficit: quod restituatur in æquiuale. ¶ Secundo dicitur, quod detinens iniuste rem fructiferam omnem fructum, quem consequitur ex re ipsa: uel consequi potuisset, si diligenter coluisset: eo modo, quo dominus rei solebat colere: tenetur restituere: deductis tamen expensis in rei conseruatione cultura, & fructus collectione. Vnde in. c. si culpa. de iniur. & d. da. dicitur. Si culpa tua datum est damnum, uel iniuria irrogata: aut aliis irrogantibus forte operuisti: aut hæc imperitia tua, siue negligentia enenerunt: iure super his satisfacere oportet: ut si agnum, uel uineam abstulit; & fructus eius recepit: tenetur ad restitutionem fructuum. Nec solum quos recepit: sed etiam quos receperat dominus rei, si ipse solito suo more coluisset. Gratia exempli: usurpator de agro tantum recepit uiginti modios: quia negligenter coluit. Dominus uero rei, qui diligenter solebat colere, receperat quadraginta: usurpator tenetur restituere quadraginta. Similiter si quis equum subtraxit, de quo dominus eius lucratus fuisse per mensem unum florenum cum dimidio: tenetur restituere, pro singulis mensibus detentionis equi unum florenum cum dimidio: licet ipse lucratus fuisse tantum unum florenum, uel minus, uel etiã nihil. Vnde breuiter oia damna, quæ dominus rei passus est ex carentia rei suæ: tenetur iniuste detinens compensare. ¶ Dicitur notanter detinens re fructiferam &c. quia si res de se non esset fructifera: sed fructus proueniret ex usu rei ex industria occupantis: ad illorum fructuum restitutionem non tenetur: ut dicit Sco. Vnde infer: quod fenerator lucrum acquisitum ex pecunia feneratoris: reddere non tenetur: puta si cum tali pecunia negociatus fuisset. Probat: quia alioquin, qui reciperet pecuniam: puta qui dedit usuram, posset esse iniuste usurarius: quia reciperet fructum, de sua pecunia prouenientem per industriam alterius est facere usuram. Lucrum enim usurarij: quod per suam industriam acquirit ex pecuniis per usuram acquisitis: suum est: quia per suam industriam

acquisitum: & ideo non tenetur restituere: quia non suum: sed alienum restitutum est semper. Hæc sententia licet de similibus similiter est tenendum: ut si fur, uel raptor aufert pecuniam: & cum illa pecunia ablata tenetur restituere: non lucrum rei. ¶ Dicitur: deductis expensis. necessarijs quidem non superfluis: quia si expensæ aliquæ factæ sunt in utilitatem, & conseruationem ipsius rei. Similiter si expensæ factæ sunt in colligendo fructus, ac cultura; & huiusmodi: illæ deducendæ sunt: & res ipsa cum eo, quod superest restituenda. ¶ Tertio dicitur: quod damna etiam, quæ passus est dominus ex carentia rei suæ: tenetur detentor ille iniustus compensare. Nemo enim debet a proximo iniuste damnicari. Et patet planè per ca. allegatum. si culpa. Vnde si quis pecuniam colligit ad satisfaciendum suis creditoribus: & fur subtrahit eam: propter quod compellitur ille pecuniam recipere ad usuram: aut uendere hereditatem remissius, quam ualuit: damnum illud tenetur fur restituere: si furatus est fur modium sigilinis, dum ualuit. xx. & tenuit donec ualuit. x. & tunc restituit: tenetur superaddere. x. scilicet ualorem eius, dum furatus est. Sed quid si præcium rei ascendat: & plus ualeat tempore restitutionis, quam tempore ablationis iniustæ. Credo: si dominus rei fuerat rem suam seruaturus usque ad hoc tempus: & per hoc damnicatus est: tenetur detentor ad damni compensationem: non tamen tantum superaddere, quantum ualeat: sed aliquid ad dictamen boni uiri. ¶ Sed quid si res perijt Respondetur; si res rapta, aut furto sublatam perijt apud raptorem, seu furem: & si fuit in mora restituendi: tenetur præstare ualorem eius secundum illud tempus, quo magis ualuit. Sed si non fuit in mora: puta, quia obtulit rem domino tempore, & loco debitæ: & dominus rei neglexit recipere: non tenebitur de casu secundum Ray. ¶ Sed quid si res meliorata est industria usurpatoris. Respondetur: quod in foro penitentia (de Gab. Biel. tr

Quæ ex pensæ sint detrahenda.
Cõcl. 3.
N detentor iniustus tenetur ad dāna quæ passus est dñs ex carētia rei suæ.

Si res perijt, aut meliorata sit, quid

quo in omnibus his intelligenda sunt, que dicuntur) potest deducere expensas, & labores meliorationis: quia sine culpa rationabili non debet quis priuari labore suo. de re iudi. sine culpa. l. v. j. quod intellige exclusis dolo, & fraude: ut si quis dolo meliorasset rem, ut res maneret sibi: quia dominus rei propter inopiam non potest soluere meliorationem: teneat restituere, ut est meliorata: & tunc videtur; quod dominus rei, si potuerit, refundet

Dub. 2. expensas, & labores meliorationis. ¶ Dubitatur secundum qui tenetur restituere.

Quis tenetur ad restitutionem. Pro huius dubii explanatione notandum, quod quia secundum predicta restitutio facienda est rei iniuste ablata, & detrahe. i. inuito domino: & dominus dupliciter potest esse iniustus: simpliciter. scilicet, ut ex conditione. Primum respondendum est ad dubium de ablatis domino simpliciter inuito: puta, qui aequaliter, vel habitualiter uult rem suam a se non alienari, aut detineri. Deinde de ablatis domino non inuito simpliciter: sed ex conditione. ¶ Circa primum: quia omnis damnificans auferendo, uel detinendo rem alienam restituere tenetur: ut dictum est. Et dicitur occasione damni, damnum dedisse uidetur. de iniur. & dam. da. si culpa. §. sane.

Dicitur occasione. Non solum damnum per executionem personalem inferens: sed & causam inferendi prestant: ut sunt participantes, & consentientes restituerentur: per c. allegatum si culpa. Unde tales reprehenduntur a propheta. Si uidebas furem inquit, currebas cum eo: & cum adulteris portionem tuam ponebas. Et ad Rom. j. Digni sunt morte: non solum qui ea faciunt; sed etiam qui consentiunt facientibus. unde est illud. Facientem, & consentientem par poena constringit. ii. q. j. notum sit. Ponitur autem nouum modum reddendi, seu participandi cum fure, qui his uerbis secundu Alex. q. lxxxvi. par. iiii. mem. iiii. ar. iiii. Pal. dist. presenti. q. ii. arti. iiii. & alios post eum; comprehenduntur. Quilibet in solidum reddat prius iniuriator. Iussum, consilium, consentus, palpo, recursus, Participans, iustus, non obstant, non manifestans. Curare cum fure faciunt furti; reatum. hii

omnes causam prestant: & ideo restituere tenentur: nam omnis obligatio ad restituendum: ut dicit Sco. reducitur ad auferre uel detinere: & hoc, ut causa principalis superior, precipiendo, uel ut causa proxima immediate auferendo, uel detinendo: uel ut causa coadiuuans; ut socius coadiuuando: aut in re ablata participando: aut consentiendo, seu receptando: uel ut causa inducens. Si consulti, fauer, uel adulatur: ut non impediens; aut non obstant: quia non impedit: neofacit restituere, dum id sibi ex officio competit & manifesta sibi sit iniuria: ac sine periculo per se non potest: sed dissimulat, aut tacer in iudicio requisitus: ubi post sententia literes suo domino restitui: & tamen dicendo ueritatem non immineret sibi periculum status, uel persone: & hoc intelligendum quando propter illa; seu aliquid illorum positum, uel prauiue auferatur, uel detinetur res aliena: secus si illis non existentibus: nihilominus res auferret a raptore uel fure: aut ablata detineretur: quia tunc non tenentur, qui dicitur sunt ad restitutionem: quia tunc proprie non praestant causam: eum causa sit qua posita ponitur effectus: & ea non posita non ponitur effectus: ut dictum est dist. j. q. j. huius collectorij. Istorum autem quilibet dum causam prestant: tenetur ad restitutionem in solidum: totius ablatis: quia quilibet fuit causa totius ablationis: licet non causa totalis: sed partialis. Veruntamen uno restituerente omnes alij liberantur a debito restituendi: quantum ad damnificationem: tamen alij tenentur pro rata portionis, quae eos contingit, illi qui pro omnibus satisfecerit: ut dicit Sco. & cum eo ceteri. Verum Angelus in sum. dicit in uerbo furtum §. xvi. Nec res dicitur in conscientia: quod de necessitate teneantur primo satisfaciendi: quia obstat sibi turpitudi tua: nisi ille fuisset causa, sine qua non induxisset illum ad aliquod tale facendum: sed de bono consilio debet dari pauperibus. ¶ Et pro illorum maiori declaratione circa modos participandi. Quid queritur utrum mandantes, uel consentientes rem iniuste usurpare: satisfaciuntur.

Modi currendi, & participandi ad restituendum.

subeat fieri restitutio nem an sic se haberet.

ciant, si post usurpationem huiusmodi mandent, seu consulant usurpatori, ut restituatur: ita quod ad aliam restitutionem non teneantur. Et uidetur quod hoc: quia sicut consilium de usurpatione rei alienae obligat consentientem ad restitutionem: & multo magis percipientem: & precipiens, uel consulens restituere absoluit ipsum ab obligatione restitutionis: quia si praecipit, & consilium de restitutione non ab soluit: nec praecipit, & consilium de usurpatione obligat consentientem, & precipientem: quia est par ratio. Non plus fecit precipiens, uel consulens ad usurpationem, quam ad restitutionem. ¶ Praeterea si est precipiens, uel consulens usurpare per hoc nihil participat de re usurpata: ita non uidetur; quod teneatur ad restitutionem eius, quod non accepit. ¶ Ad hoc respondet Alex. par. iiii. q. lxxxv. j. mem. iii. arti. iiii. §. ii. q. si usurpator motus praecipit, aut consilio subtrahit rem alienam: alias eam non subtracturus, precipiens, aut consulens: tenetur ad restitutionem. Si tamen eam fecerit usurpator: solutus est precipiens, & consulens ab obligatione restitutionis: non autem a peccato nisi penituerit. Si uero usurpator rem non alienat, aut subtrahit a domino suo: & non exequitur iussionem, aut consilium: licet iubens, & consulens peccet mortaliter iubendo, aut consulendo: non tamen tenetur ad restitutionem rei ablatae: quia nulla est ablata. Et ita est par ratio precipientis restitutionem quoad ab solutionem obligationis, & precipientis usurpationem: quoad obligationem restitutionis: si res eodem modo se habeat: hoc est si usurpator utrobique conformatur praecipit, aut consilio: ita quod si ad praecipit, usurpauit rem alienam: ita similiter ad iussionem, seu consilium restitutionis restituit rem alienam. Si uero obedit praecipit alienando: & non obedit restituendo, non est par ratio. Et per hoc patet solutio primi. Non enim praecipit usurpandi obligat precipientem: nisi sequatur effectus usurpationis: nec praecipit restitutionis absoluit eundem: nisi sequatur effectus restitutionis. ¶ Ad secundum dicendum,

quod non solum participans in realienata tenetur ad restitutionem: sed quicumque dat causam alienandi, ac damnificandi ut dictum est: sicut. n. dedit efficacem causam damnificandi: ita tenetur dare efficacem causam restituendi, quam si usurpans non facit:iple tenetur. ¶ Verum de consilio dicit Franciscus de platea, quod hoc de dante consilium locum habet tam in contractibus, quam in delictis, quando consilium est fraudulenter datum: scilicet, ex odio, uel malicia: nam in contractibus non tenetur ad restitutionem: si bona fide consuluit: ut in c. nullus. de regul. iur. lib. vi. ubi dicitur. Nullus ex consilio (quando fraudulentum non est) obligatur. In maleficiis autem consilium semper est fraudulentum: cum ergo consulit maleficiu. i. quod de se est malum aut peccatum: tenetur non ei cui consuluit: sed contra quem consuluit: si uero consuluit in re illicita: ut in contractu dolo: tenetur ei, cui consuluit: ut si consuluit, ut mutaret pecuniam, debitori non idoneo. De hoc Io. an. in glo. regul. Nullus. allegat. & hoc non habet locum praecipit, sed adhuc circa sextu parti. Quid participationis modum. scilicet, recursus, ubi notatur fur con turceptor usurpatorum rei alienae. Ponatur; quod fur, uel raptor timore ad mortem confugiat cum spoliis ad domu nru alieni cuius, ut mortem euadat: & committat cuius, se & spolia illa bone fidei illius: uidetur, quid is quod receptor non teneatur ad restitutionem: alioquin committeret crimen proditionis. Respondet Alex. ubi sup. §. y. q. in casu illo, apud quem latet latro cum spoliis: dum habet spolia in sua potestate, tenetur illa restituere; nec est de proditoris crimine arguendus: si spolia furto habitata suo domino restituar. immo potius exequit, quod iustitia requirit. Nec ex hoc fidem uiolat: quia in uoto illicito debet rescindi fides: ut dicit Isido. in syno. Quonia si illa reciperet cum proposito seruandi furi, uel sibi ipse esset furti participans: & reus mortis secundum legem humanam: propter quod necesse habet illa restituere: si tamen sine prodicione persone, & imminente sibi periculo restituere possit: si uero immineret sibi periculum:

ut q̄ furtū sibi imputaretur: restituat p̄ personam mediā: puta sacerdotem, cui cōmittat sub sigillo cōfessionis restituē dū. ¶ Sed hic notandum, licet nō prodē dū sit, qui bona fide ad alium confur- git, non tamen est defendēdus: quia qui defendit delinquentem; maledictus est apud deum, & homines: & corripietur increpatione seuerissima. unde xi. q. iii. qui consentit. & xxiii. q. iii. qui aliorum dicitur. Qui aliorum defendit errorē, multo amplius damnabilior est illis, qui errant. Vnde in glos. in Cle. j. de penis. notatur duplex defensor. Vnus, qui auctoritatem delinquendi præstat: & ille amplius punitur. Alius defensor, qui post delictum defendit: puta impediendū ne de linquens ad iudicem ueniat examinā- dus, uel puniendus: uel ne fiat executio:

De dupli- cipi de- fensore ante fa- ctum: & post.

& hic punitur. Verū si talē defenderit, ne lædatur a priuato, uel ipso offenso, uel eius consanguineis uindicare uolen- tibus: non fore facit: nec penā incidit: cum illa sit iniuria, ad quam propulsan- dam a socio quis tenetur. Hæc glos. ¶ Sed adhuc quereres: quia dictum est, q̄ participes: puta iubens, consulens & c. tenetur ad restitutionē: quādo propter hæc res aliena auferuntur: alias non auferenda: quomodo sciri potest, quando propter præceptum, consilium, uel con- sensum res auferuntur: & non alias. Respon- detur: q̄ si fur, uel raptor non posset auferre rem alienā, nisi accederet consen- sus: quia sine consensu prohibere: cer- tum est; q̄ propter cōsensum res aliena- tur. Similiter potest hoc noscitur uer- similibus coniecturis, quæ præsumptionē quasi uolentiam inducunt: ut si talis cō- sideratur habitudo iniuriatoris ad con- sentientem, q̄ nequaquam eum offen- deret: quia eius uindictam eundem non posset: præsumitur; q̄ non auferret rem alienam: si non accederet consensus.

Dub. 3. ¶ Dubitatur tertio, cui faciendā est restitutio rei iniuste ablata. Respondetur: Cui fa- ctienda sit restitutio, q̄ regulariter damnificatus: si iusto titu- lo possedit: si noscitur: si eius præsen- tia haberi potest: aut res ablata potest ei mitti sine maioribus expensis, quā res ualet: si rerum suarum administratio

nem habet: si restitutio ei faciendā non est interdicta ecclesiastico, uel imperiali edicto: patet. iii. q. j. reintegranda. & de re. spo. quasi per totum. de quo uide Palud. q. ii. artic. iiii. di. huius per totum. ¶ Dicitur notanter: si iusto titulo possedit: quia si furtum, aut spoliū auferuntur furi, uel raptoribus, restituendum est domino rei; & non furi. Et dicitur notanter: si iusto titulo & c. & non uero domino rei, qui si possideret bona fide: licet non esse uerus dominus; ei esset restituēda: & nō uero domino: nisi de uoluntate possidentis. ¶ Dicitur si noscitur: qui si ignoratur, cuius fuerit res ablata; post diligentem inquisitionē debet restitui pauperibus: uel ecclesiæ: aut in pios usus: ut dictum est supra conclusi- one tertia. Sed cuius auctoritate, seu per quē fiet restitutio, infra dicitur. ¶ Dicitur notanter: si eius præsentia haberi potest: quia si haberi non potest, forte quia mortuus est: aut ignoratur, ubi sit: restituendum est heredibus: aut quibus uult sua restitui in testamento: si sciuntur alias pauperibus: ut supra. ¶ Dicitur tertio, aut res ablata mitti potest sine maioribus expensis: de hoc supra conclusi- one tertia. ¶ Dicitur quarto: si rerum suarum administrationem habet: propter pupillos, aut furiosos, aut minores: tunc enim restituendum est procuratori eorum. ¶ Dicitur ultimo: dummodo non fuerit, interdictum & c. ut quando aliquid acceptum est ex turpi causa, in quo restituere tenetur: non debet restitui illi, qui dedit: sed ecclesiæ, uel pau- peribus debet erogari: si tamen ille, qui dedit, potuit alienare: alioquin ei, qui habet administrationem, reddendum est: ut si ob causam turpem monachus aliquid daret, aut uxor: reddendum est abbati, uel marito: tacita tamen perso- na, qui dedit. Sic in acquisito per simo- niam: aut dum acceptum ipso iure applicatum est fisco: non est restituendum danti: sed ecclesiæ, uel fisco: & in hoc casu non pauperibus. ¶ Si quaeris, si restituendum mittendum erit ad dominum in remotis agentem; cuius expensis mitti debet. Respondet Pal-

in c.

in c. e. tū. de usuris. Si debens restituere mutauit locum: manentibus illis, quibus debet restituere; suis expensis mittat. Si uero dominus rei restituendæ mutauit locum: tunc domini sumptibus ei mitteretur: ut in glos. cum tu. de usuris. Et hoc si fuerit malæ fidei possessor: ut fur, raptor, aut usurarius. Si autem fuerit bonæ fidei possessor: & aliquo iusto titulo habet: arbitrio boni uiri stabit, cuius sumptibus mittatur, pensata qualitate, & causa absentie: & si non fuerit in mora. ¶ Dubitatur quarto: per quem debet fieri restitutio. Respondetur per duas pro- positiones. Prima. Restitutio certis faciendā cognitis, & noris, fieri debet per eos, qui rem abstulerunt: aut qui detinent: & hoc per seipos: uel per personas interpositas: quia ibi tenet regula. Qui per alium facit, perinde est, ac si per se facere uideatur. Et cum delinquēs in ablati- one rei est occultus: fiat per alium cau- tel: ne publicetur actor. Caueat etiam di- ligenter; q̄ cū per alium facit: cautē pro- uideat: ut is recipiat restituenda, cui de- betur: ne persona, per quam uult restituere; sibi retineat: quia non esset restitue- re; sibi liberatus: ut dicit Antoninus: & sub- dit: Nec confidat de prædicatoribus, & confessoribus, ac quæstoribus, qui quaerunt pœcuniam, non animarum salutē. de restitutione faciendā ecclesiæ in pios usus: uel pauperibus: puta, quando non noscitur dominus rei ablatæ, nec eius heredes: uarię sunt opiniones. Quidam dicunt, q̄ talium restitutiones pertinet ad episcopum: quia cum huiusmodi bona sint pro animabus eorum, quorum fue- runt fideliter dispensanda; per conse- quens eo ipso sunt ad diuinum cultum, & subuentionem pauperum ordinata. Solus autem ecclesiasticus prælatus est rector, & moderator diuini cultus: ac pater pauperum: & dispensator rerum diuino cultui ordinarum: ideo secun- dum iudicium eius incerta debita per eum dispensanda sunt, unde. lxxxvij. distinctio. Diuinæ dicitur: Diuinæ re- tributionis memor ad pontificalem cō- scientiam non ambigas pertinere egen- tium commodis piam sollicitudinem non

negare. Huius opinionis uidentur esse Hostien. & Ioannes andree. ¶ Con- trarium tenet Archidiaconus, dicens sen- tentiam Hostien. esse ueram: dum nul- lus deputatus est a testatore, qui hoc ex- quatur: sed ubi certa persona deputata est: illa exequatur: ut. xii. q. ii. de laicis in fine capituli immo persona, quæ ad re- stitutionem tenetur, per se ipsam tenetur hoc facere: & pauperibus erogare absq; licentia, & auctoritate episcopi, uel al- terius personę ecclesiasticę: ut satis colligi- tur in. c. cum tu. de usuris. & in glo. c. si- cut dignum. de homie idio. ubi huiusmo- di restitutio pauperibus faciendā imponi- tur eis, qui iniuste possederunt. Nec con- tra hoc facit. c. cum sit. de iudicis, quod dicit: q̄ iudicis officialibus super chri- stianos tam diu christianorum commu- nio in commercijs, & alijs denegetur: donec in usus pauperum christianorum secundum prouidentiam diecesani epi- scopi cōuertatur, quicquid fuerit a chri- stianis adeptus occasione officij sic susce- pti: & officium cum pudore dimittat, quod irreuerenter assumpsit. Quod ca. Hostien. pro sua opinione allegat: quo- niam hoc ca. loquitur de iudice cōstituo- to in officio super christianos: de quo nō potest præsumi: q̄ ipse fideliter distri- bueret (accepta ratione officij) christia- nis pauperibus: & merito est susceptus. Et ideo bene dicit canon: q̄ hæc restituo fieri debet secūdū prouidentiam diece- sani: sed nō est extendendus ad christia- nos restituentes, in quibus cessat hæc su- spitio. Hæc opinionem Archidiaconi se- quantur plurimi canonistæ: eo q̄ nullū ius expressum contrariū dicit: quamuis: episcopus dicitur procurator pauperū: quia potest procurare pauperibus de suo proprio: si habet uel de fructibus eccle- się, & alijs modis. Et quia sacerdotes sim- plices sunt imperiti pro maiori parte: epi- scopi uero reputantur sufficientes: hinc inoleuit: q̄ huiusmodi restitutiones remittunt ad episcopos. Vnde si cōfessor p̄ritus fuerit, & sciat sufficienter cōsulere: nō est opus: q̄ remittat ad epos. ¶ Ad rō- nē pro alia opinione inductā, dicitur: q̄ quāuis episcopi, & prælati sint dispensa-

tores rerum datarum ecclesijs: non tamen sequitur: q̄ sint dispensatores omnium, quę secundum deum sunt in diuinum cultum, & in pauperes eroganda: sed solum eorum, quę iam sunt in diuinum cultu ordinata: ut sunt ecclesiarum redditus, & huiusmodi: nā si essent dispensatores omnium erogandorum, secundū hoc essent dispensatores omnium superfluatorum, quę diuites ex diuino præcepto tenentur pauperibus erogare: secundū illud. Quod superest, date pauperibus. Luc. xj. Vnde Angelus in sum. dat tale cōsiliū. Si habet episcopus talis conditionis, qui redditus suos dispense in pauperes reseruata sibi solū necessitate: tūc tales habentes dispense incerta non debent hoc facere sine eius cōsilio, & auctoritate: quia præsumendum est: q̄ nouit melius pauperes, quā alius aliquis. Si uero talis episcopus, qui de pauperibus nihil curat: sed potius de p̄p̄is, aut statu, aut sublimatione cōsanguineorum: tali non sunt dāda talia incerta: quia qui tali ea daret: non esset tutus in conscientia: sed ipse ea dispense: uel uideat, quomodo dispense. Hęc Angelus. ¶ Hinc ultimo satis concordat Sco. dif. xij. quart. q̄ ii. dicens. Si queris, p̄ manus cuius reddi debet pauperibus. Respondeo: nō inueni, quis determinatus sit necessariō mediator in distribuendo ista pauperibus. ¶ Dicit unus doctor: q̄ confessor, uel aliquis, de cuius fidelitate credit. Videtur mihi: q̄ per seipsum: cōsilio tamen alicuius boni uiri potest ista distribuere pauperibus: quia tali mediatori posset dare, ut restitueret, de cuius fidelitate præsumeret: & tamen ille sibi ipsi applicaret: uel alij usibus, quā deberet. Vnde ubi lex diuina, uel ecclesiastica nō ligat personam, sequenda est ratio naturalis: illa autem dicit: q̄ persona, quę tenetur, magis restituitur pauperibus per se ipsam, quā per aliam: licet non excludendo cōsiliū alterius boni uiri: sed includendo. Hęc Sco. similiter beatus Tho. non determinat per quem. ¶ Pōnit tamen Angelus quatuor casus, in quibus episcopus potest se intromittere de restitutionibus incertorum. Primus: quando mortuo illo, qui debebat re-

Per quē debet distribuere restitutio pauperibus.

stituire: nullus est relictus heres: uel executor ad restituendum. Secundus, quando is, qui debet, restituit non uult: & in iudicio agitur contra eum. Tertius: quando restituens malē dispensaret: quia non dicitur factū, quod aliter factū est, quā debuit: p̄t̄ ergo se intromittere, ut legitime dispense. Nec tamen excusatur: si interueniente auctoritate episcopi malē dispensaret: nō enim habet se intromittere, nisi quatenus bene fiat: alioquin ambo incidunt cælestem iracundiam. Quartus casus est, quando talia incerta possidentur a manifesto usurario: quia tunc ex dispositione iuris dispensatio debet fieri per episcopum, uel eius auctoritate: ut in. ca. quamquam. de usuris. lib. vi. ¶ Sed queritur. Vtrum episcopus possit sibi reseruare restitutionē incertorum per suas synodalia statuta: & prohibere, ne alius se intromittat: eosq; excommunicare, qui contra huiusmodi statuta dispense pauperibus. Respondeo: Angelus ei. restitutio. ii. §. xiii. in rosella. ti. restitutio. xv. §. u. in hanc. Io. de ligna. nō in dicto. c. c. u. secundum Ioan. cal. in quodam cōsilio suo: & fratrem Clarum, & Hugonem, q̄ episcopus nō p̄t̄ de iure sacerdotes excommunicare, qui se intromittunt de dispensatione incertorum. Ex quo infert Angelus in summa sua, q̄ multo minus religiosos exceptos: & q̄ non est casus suus: nec hibi p̄t̄ de iure reseruare nisi in quatuor casibus prædictis. Huic opinioni concordat Pisanel la: restitutio. vi. in additionibus. Rich. in iiii. Antoninus, Angelus, & ceteri supra positi cum plurimis aliis. Et quia probabilius uidetur secundū eum: ponitur hęc secundū proposito. ¶ In restitutione uaga, siue incerta, id est ubi uerus dominus rei ignoratur: satisfacit detinens si per se, uel alium restituendum in prospectu: hoc est ecclesię, uel pauperibus, eius ordinatione fideliter distribuatur. Patet ex præmissis: & cautius agit, si de cōsilio alicuius prudentis boni uiri agit. Excipitur tamen quartus casus supra dictus, in quo accedere debet auctoritas diæcesani. Congruat etiam, ut inter pauperes

In uagis restitutionibus, nō requiritur auctoritas episcopi.

pp̄o. 2.

Qui inter pauperes eligendi. Si appareret dominus rei. elegantur pauperiores: & inter æqualiter pauperes iustiores: quia non tā paupertas, quā religio attendenda est. Et cōuenit, ut detur pauperibus illius loci, in quo ablatio facta est: quia sic citius possent casu peruenire ad ueros dominos: & magis presumitur uerum dominum in casu uoluisse restitutiones fieri pauperibus loci sui, quā alienis: & sic tenent doctores allegati. ¶ Quid autem si facta restitutione in prædictos pauperes, appareret dominus rei, uel eius heredes. Respondeo: q̄ si talis, q̄ restituit, fecit debitam diligentia ad uerū rei dominum inueniendū, non tenetur amplius: quia bona fides non patitur, ut semel exactū exigatur: ut in regula. Bona fides. de re. iu. lib. vi. Secus si non adhibuit debitam diligentia: quia sic iterū tenetur restituere uero domino. Non. n. aliena (cum ipsa potuissent eis, quorum fuissent, restituere) debuerūt pauperibus erogare.

Dub. 5. An confessor possit dare dilationē. Quinto dubitari potest: quando restitutio facienda est: sed de hoc satis habitum est in secunda conclusione. ¶ Sed confessor dubitatur: an confessor possit dare dilationem obligatam ad restitutionem. Respondetur: quando certus est, cui restitutio fieri debet, & restituere debens est in soluendo, nō potest: quia nō p̄t̄ deferri restitutio extra casus supra conclusionem secunda positos sine peccato mortali: quia non potest confessor dare licentia peccandi. ¶ Est tamen unus casus singularis, qui tamen frequenter contingere posset: scilicet cū debens restituere, & potens nō uult restituere totum simul: forte propter aliqua commoda: licet non sufficiant excusare: nec is, cui tenetur, uult dare aliquam dilationem. Vtrū tunc confessor possit dare aliquam dilationem. Ad hoc respondetur in directorio. restitutio. ¶ etiam si non imminet periculum uitę restituere debenti: uel aliud graue incōmodū, potest confessor conscientiam suam formare, ex eo, q̄ intendat negotiū utiliter gerere creditoris: eo quia uidet: q̄ nō ita cito: uel ita cōmodē uel nūquā posset rē suā recuperare. Et sic dilationem, & absolutionem potest dare peccatori: dummo-

do promittat bona fide certa die satisfacere: uel aliā cautionē faciat: nō tamē iuramentum exigat: ut ita creditor habeat suum: & peccator non recedat a confessore desperatus. Concordat Hostiensis in summa. Quod bene notēt cōfessores, qui non solū nō utiliter gerūt negotium creditorū: sed potius damno se absoluendo illos, qui restituerent, si absolutionem negarent: quia tenentur ipsi de omnī dāno dato creditoribus. Hęc Angelus restit. ii. Si uero restitutio fuerit uaga, seu incerta, potest non solum episcopus, aut penitentiarius: sed etiam proprius confessor ex rationabili causa dare dilationem restitutionis: ita tamen, q̄ per hoc non lædantur pauperes, sicut faciunt, qui talia concedunt ad pompam illorum, qui restituere tenentur ad damnationem tam concedentiū, quā illorum, quibus cōceditur. Si etiam restituere debens pauper fuerit: & ad cōsiliū confessoris disponat restituendas: potest confessor, si uiderit eū æquē indigentem, uel plus quā ceteros pauperes, quibus foret erogandum: sibi remittere partem: uel etiam totū si uiderit tantam necessitatem, & partē residuam nō remissam fideliter inter pauperes restituat ordine, quo supra: & nihilominus pro remissis impendat orationes deuotas: & si quæ alia bona poterit pro animabus eorum, quibus deberetur restitutio, si scierentur. Hęc Franciscus de platea in tractatu de restitutione. x. ¶ Dubitatur sexto de ordine restitutionis. Si debitor pluribus obligatur, cui primū restituere tenetur: dum non poterit omnibus satisfacere. Respondetur: q̄ si habet res aliquas nō suas, quarū dominium est apud alios: & res extant illa ante omnia suis dominis sunt restituendæ: ut rapta, furata &c. quia nunquam fuerunt sua: & ideo in alium uel commodum non potest cōuertere. ceterum inter res restituendas, quarū hęc dominium: certa præponenda sunt incertis: in certis præponendus est: qui iure prior est. Inter quos multe sunt distinctiones, de quibus canonistę late tractāt, ad quos remittitur: quia ma-

Dub. 6. De ordine restitutionis.

gis respiciunt forū iudicii, quā cōsciētīe. inter habentes equale ius: qui est tēpore prior posterioribus preponitur. Si autē simul ueniūt creditores secundū ratam singulis, quantum fieri pōt: fiat restitutio. In incertis prāferendi sunt pauperes aliis piis uisibus. Nam est multorum opin. q̄ de malē quā sitis restitutio est faciēda pauperibus: & non reparationibus ecclesiarum: nisi fuerit tanta ecclesiā paupertas: q̄ non sufficiant reditus ecclesiā ad eius reparationem: & reparatio sit necessaria: & hoc cum licentia episcopi: uel secundū aliquos papā. Sed alii hoc intelligunt, ut recitat Angelus in sua summa restitutio. ii. quando huiusmodi restituenda sunt legata pauperibus, quā consentit Angelus. ¶ Et tantum de restitutione in generali: quia de specialibus dicitur quāstionibus sequentibus.

QVAESTIO III.

A De uariis speciebus restitutionū.

CONSEQUENTER, & tertio queritur de uariis speciebus restitutionū secundum uarias species alienationis rerum. Et primō de restitutione rerum, in quarum alienatione non transfertur dominium: ut in rebus occulte, & uolenter ablatis domino rei non consentiente: quomodo fit in furto, & rapina. Deinde de restitutionibus rerū domino earum consentiente translatarum. ¶ Circa primum queritur: utrum omnes fures raptores, ac eorum participes teneantur ad restitutionem rerū singularum a suis dñis alienatarū. ¶ Tribus articulis quęstio tractabitur. Pręmissis notabilibus terminis, describentur. Secundo conclusionibus ad titulū respondebitur. Tertio dubia dissoluentur. ¶ Quantū ad primum notandum: q̄ furtū secundū beatum Thom. secūda secūde q̄. xvi. ar. iii. describitur. Est occulta acceptio rei alienę. Verum: quia hæc descriptio est nimis generalis, accipiēdo furtū propriē. Cōuenit. n. simonię, usurę, dolosę, seu iniquę mercantię: & est nimis restricta, accipiēdo furtū cōmuniter pro qualibet

Arti. i. Not. i. Distinctio furti

iniusta cōtrextatione rei alienę: quo mō accipitur in septimo p̄cepto. Nō furtū facies. unde Aug. in lib. q̄. Exordit dicit. Furti nomine bene intelligit̄ omnis illicita usurpatio rei alienę. Nō. n. rapinā permittit, qui furtū prohibuit. Sed utiq; furti nomine in lege uere. rest. & rapinā intelligi uoluit. A parte. n. totū significauit, quicquid illicite rerū proximi auferitur. xiiii. q. v. Pœnale. Sic ergo capiēdo furtum, diffinitio non conuenit omni furto. Non enim conuenit rapinę, quę tamen illo modo nō distinguitur a furto. ¶ Ideo alter diffinit Raymū. quē cōmuniter sequūtur doc. Furtū propriē acceptū est cōtrextatio rei alienę, mobilis, & corporalis, fraudulenta, inuito domino, gratia lucrandi rem ipsam, uel usum eius, uel possessionē uerā. ¶ Dicitur primō cōtrextatio: quod ponitur pro genere: quę est realis, & exterior rei apprehensio: quia sola uolūtate, aut uerbis nō committitur furtū: licet uoluntas furādi sit peccatum: non tamen dicitur furtum. Voluntate quidem fit transgressio alterius p̄cepti. s. x. Non concupiscas rem proximi tui. ¶ Dicitur rei alienę: quia in re propria non committitur furtum: quod uerum est: nisi alius haberet in re illa aliquod ius: puta cui res fuit impignorata, uel commodata. Hanc enim si dominus fraudulenter, & occulte recipit: furtum committit. Est enim sibi res aliena quantum ad usum: in quantum alteri impignorata est, aut commodata. Similiter si quis rem suā apud alium inuentam (ius in ea non habentem) reciperet: non committit furtum: licet ius suum in reperdat: eo q̄ propria auctoritate eam tollit: & ipse sibi ius dicit. Et hoc de iure fori, non de iure poli: & ideo ad restitutionem non tenetur: sed de hoc in dubis. Sic si in extrema necessitate rem proximi cōtrextaret: non committeret furtū: quia tunc res non est aliena. ¶ Dicitur mobilis: quia in re immobili, ut agro, uel domo, non committitur furtum: sed bene spoliū: uel rapina. ¶ Dicitur & corporalis: quia in re incorporali, ut in actione, uel seruitute non com-

Vnusca
lus, quo
in re pro
pria sit
furtum.

mittitur furtum: quia non possunt cōtrextari. ¶ Dicitur fraudulenta: quia si quis credebatur rem esse suā, quā tamē nō est sua: uel etiam si scit non esse suam: credebatur tamen dominū rei nō esse inuitum: & habuit rationem iustam credendi: non committit furtum. In dubio. n. p̄lūmitur dominus inuitus. ¶ Dicitur inuito domino: quod intelligendum est tam de domino propinquo, quā superiori, uel remoto: quia si dominus superior non esset inuitus: non esset furtū, nec rapina. Sicut patet in spoliatione ægypti per filios Israel. Exodi. xii. Requirit igitur: quaterq; sit inuitus: altero enim uoluntario non est furtū. unde simonia, aut usura nō dicitur furtū propriē: quia uolente domino rei, & eius uolūtate cognita, recipiens rē nō committit furtū. Si tamen crederet dominū inuitū: furtum committit sic recipiens quantum ad intentionē: nō tamen tenetur ad restitutionem. Et dicitur dominus inuitus, etiam dū uidet rem auferri, & non cōtradicit propter timorem, uel uerēcundā: alias non cōtradicens cū ponerit, uidetur consentire. ¶ Dicitur gratia lucrandi: quia si non animo lucrandi: sed animo cultodiendi: uel reddendi cautionē dominum rei: aut alia simili causa rem auferret: nō esset furtum. ¶ Dicitur, rem ipsam, usū, uel possessionem: quia nihil refert, an tollens rem alienam intendat sibi appropriare rem, siue solum usum rei, siue eius possessionem. Nam quodlibet horum intendat: furtum committit. ¶ Et si placet, furtum apertius distinguere a rapina: addendum est occulte. sicut addit sanctus Thomas: licet etiam per hoc, q̄ dicitur fraudulenta factis distinguitur: quamuis minus aperte: de quo statim infra. ¶ Quod etiam dicitur domino inuito: intelligi debet non actu illicito: sed actu debito: ut tactum est quęstione p̄cedenti. ¶ Secundo notandum: q̄ in genere duplex est furtum: s. manifestum. Et est quando cū eo fur deprehenditur, priusquam ueniat ad locum destinatum. Aliud non manifestum: cum quo. l. fur non deprehenditur. Sunt etiā quędā furta, quę spe-

Not. 2. De speciebus furti manifesti, & non manifesti, & nō

cialia fortijuntur nomina: ut sacrilegiū, manifestum, quod est furtum rei sacrę, uel rei non sacrę, de loco tamen sacro. Vnde sacrilegiū dicitur quasi sacrilegiū: uel quasi sacrę legis læsio. Committitur sacrilegiū uel imperfonam: ut cū leditur persona ecclesiastica: uel in locum: ut cura immunitas ecclesię, uel cimiterij leditur: uel in re: ut cum res aliqua sacra de loco sacro: aut res sacra de loco nō sacro auferitur, ut habetur in glos. sacrilegiū. xvii. q. iiii. & in c. Si quis contumax in textu. eadē. q. Sic furtum cōmissum in re religiosa: uel in republica dicitur peculatus. Sic si disperso grege inde furetur: dicitur abigeatus. Similiter furtum hois liberi uenidiri uel empti scienter dicitur plagiatum. Et eodem modo sollicitatio serui alieni: uel asportatio, uel ad aliam regionē furua ductio: cetera furta retinent generale nomē furri. ¶ Tertio notandū: q̄ rapina multipliciter accipitur. Vno modo largissime, & improprie pro omni indubitata usurpatione rei: siue temporalis siue spiritualis. Sic accipitur ad Phil. ii. ubi de Christo dicit apostolus. Non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo: quia non attribuit sibi æqualitatem dei debitam. Fuit enim, & est æqualis patri secundum diuinitatem: & uerus deus de deo uero. Hanc autem rapere uoluit primus parens. ut dicit Aug. Voluerunt rapere diuinitatem: & perdidērunt felicitatem. Et huius rapinę pœnam soluit christus, ut ait in Plal. Quæ non rapui, exoluebam. Secundo modo accipitur communiter: minus tamē largē pro usurpatione, uel retentione in iusta rei alienę temporalis quacūq; siue manifesta, siue occulta: & hec comprehendit sub se furtum rapinam propriē acceptā, usuram &c. hinc Amb. in lib. de bono mortis; & habetur in decretis. xiiii. q. iij. si quis. Si quis usuram accipit: rapinam facit: uita non uiuit. & Aug. xiiii. quęst. v. Si quid. ait. Si quid inuenisti, & non reddidisti: rapuisti. Et beatus Hieronymus, & habetur distinctio. xlvj. §. ordinandus. Aliena rapere conuincitur, qui ultra necessaria sibi retinere conatur. quod intelligendum est de

Not. 3. Rapina sumitur multipliciter.

superfluo naturæ, & persone: & illo modo rapina non distinguitur a furto: etiam largè accepto. Tertio modo accipitur p[ro]prie, & strictè, ut distinguitur c[on]tra furum propriè: & sic rapina describitur. Est rei alienæ per uolentiam ad lucrum facta illicita usurpatio. ¶ Dicitur reialie nã: quia si quis per uolentiam acciperet rem propriam ab eo, qui eam abstulit; dum a portat: aut dum postquam ad locum fur, uel raptor se contulit, & portauit: non esset rapina: ut dicitur. ¶ Dicitur per uolentiam, ad differentiã furti, quo recipitur res aliena per fraudulentiam. ¶ Dicitur ad lucrum, eadem ratione, qua in definitione furti: quia si quis uolenter eriperet gladium de manu furiosi ad prohibendũ homicidiũ nõ esset rapina. Similiter si quis auferat ancillam alicuius, ut fornicetur cum ea, nõ est rapina: licet possit dici raptus: ut est species luxuriam. ¶ Dicitur illicita: quia propter ablatam uolentiam in bello iusto ab hostibus: similiter cum alias debitum ab aliquo inuito publica auctoritate auferatur: nõ committitur rapina. ¶ Ex illo patet duplex differentia inter furtum, & rapinã. Prima: quia furtum fit occultè: rapina manifestè: hanc innuit philoso. v. Ethic. c. iij. Similiter & secunda: quia furtum fit dolosè: sed rapina, ut dictum est uolenter. Accipitur tamẽ rapina strictissimè: ut distinguitur contra prædationem. Et tunc rapina respicit res immobiles: de prædatione uero mobiles. Communiter tamen accipiuntur pro eodem indistinctè: & ita distincta est: & sic accipitur in proposito. ¶ Quarto notandũ: quod cum rapina, heur & furtum dicuntur ablationem rei alienæ c[on]tra uoluntatẽ dñi rei, quia domino inuito secundũ modos inuoluntarij possunt distingui species, seu modi rapinæ. Est enim uoluntarium simpliciter: & quicquid secundum quid sine ex conditione: ut patet iij. Ethicorũ, & per oppositum de inuoluntario. Vnde ablatio rei simpliciter est inuoluntaria, quæ est uolita actu elicito: & talis ablatio quatenus est aperta, & iniusta, est manifesta rapina: quia fit per manifestam uolentiam. Quandoq; uero ablatio est

Differẽtia in ter rapinam, & furtum.

Not. 4. D

Varie species rapinæ.

inuoluntaria ex conditione: quia nollet eam fieri, si prohibere posset sine maiori damno: ut dum subditi patiuntur oppressiones a suis dominis iniustas. Et huiusmodi extorsio non effugit rationem rapinæ. Et secundum hoc uarijs modis committitur rapina: scilicet manifestè ut a latronibus, & publicis raptoribus, ac uiarum insidiatoribus, qui uagantur, & undecumq; possunt, rapiunt. Fit in naufragijs: fit in pedagijs: fit in questibus, & tallijs, & similibus. Fit in gueris, & bellis: fit in uarijs tam dominorũ, quam officialium extorsionibus: de quarum restitutionibus uideudum. ¶ Quinto notandum: quod omnis rapina, similiter & furtum peccatum est: quia includunt in suis rationibus iniustitiam. Nam ut dictum est: si res aliqua iuste auferatur siue ignorate domino, siue sciẽte, & nolente: neq; furtũ dicitur: nec rapina. Vnde ut dicit beatus Th. secunda secundæ. q. lxxj. arti. viij. Rapina dicitur quandam uolentiam, & coactionem, per quã c[on]tra iustitiam auferatur alicui, quod suũ est. Coactionem autem iustam in humana societate nemo habet: nisi publica potestas. Idcirco priuata persona non utens publica potestate, si quid per coactionem, aut uolentiam auferat: iniuste agit: & rapinam committit. Principibus uero, ac rectoribus communitatũ publica potestas ad hoc committitur: ut sint iustitiæ custodes: & ideo non licet eis uolentia, & coactione uti: nisi secundum iustitiæ tenorem: & hoc uel contra hostes pugnando: uel c[on]tra ciues malefactores puniendo. Et quod per talem uolentiam auferatur: non habet rationem rapinæ: cum non sit contra iustitiam. Si uero contra iustitiam aliqui auferunt per publicam potestatem uolenter res aliorum: illicite agunt, & rapinam committunt. ¶ Sed si pergis quæ rere: an omnis rapina, & furtum, sint peccatum mortale. Responderetur, quod sic de suo genere. Patet: quia est contra expressum præceptum negatiuum decalogi. Non furtum facies. Vbi furtum accipitur communiter pro omni iniusta rei ablatione: siue per fraudem occultè

Not. 5. E Omne furtum, & rapina peccatum.

An omnis rapina, & furtum sit peccatum mortale

siue per uolentiam manifestè: ut dictum est: & ita illo præcepto prohibetur omne furtũ, & omnis rapina: & per consequens est mortale per distinctionem moralis peccati beati Aug. ut habet i scdo: si tñ aliquid minimũ contrectaretur ex surreptione: non ex malitia, excusaret a mortali: ut dicit sanctus Tho. Et dicit non ex malitia: quia quãtuncumq; modica sit res, quæ auferatur: si tamen ablatio procedit ex affectu nocendi proximo: aut ex cupiditate possidendi re alienam: & præsumitur, quod ablatio rei tam modicæ sit contra uoluntatẽ dñi eius: nõ excusatur a mortali. Cum etiã sola uoluntas, & cõcupiscentia rei proximè mortale, & contra decimum præceptũ. Non concupiscēs &c. ¶ Differunt tamen rapina, & furtũ in r[ati]one peccati: quæ ceteris paribus rapina est grauius peccatum furto. Vnde Aug. in lib. q. Exod. Penale est occultè auferre: sed multo maioris penæ est uisibiliter eripere. xiiij. quæst. v. Penale ubi glos. Penal. id est dignum pena. ¶ Magis enim delinquit raptor, quam fur: duplici ratione secundũ beati Thomã, ubi supra arti. ix. Prima: quia cum furtum, & rapina sint peccata pro quanto per ea auferatur res aliena inuito domino: quanto dominus rei est magis inuitus, seu inuoluntarius: tantò grauius peccatum ablationis rei. Nunc autem uolentia, quæ est rapina: directius opponitur uoluntati, quã ignorãtia, quæ est in furto. Secunda: quia per rapinam non solum inferatur damnum alicui in rebus: sed etiã uergit in quandam ignominiam, & iniuriã. i. uilipensionem personæ dñificatæ, quæ præpõderat fraudi, & dolo: quæ sunt in furto. Et potest addi tertia: quia maior est temeritas, & pertinacia in rapina, quã in furto: & ita intensior uoluntas auferendi rem alienã: & per consequens grauius peccatum in rapina. nam intentio uoluntatis male aggrauat peccatum. sicut e regione intentio uoluntatis bonæ augeat meritũ. Maior enim est temeritas, & intensior uoluntas in peccato publico, quã occulto. Magis enim uult auferre alienũ, qui minus retrahitur ab illa uoluntate:

Rapina est grauior furto.

quia firmiter inhæret paratus defendere suam uoluntatem contra repugnantes. & ita est in rapina. Nam raptor non retrahitur uerecundia, quia publicè rapit paratus defendere: quia uolenter rapit: & frons meretricis factus est sibi nesciens uerecundari: quod aggrauat peccatum. Nec impedit; quod raptor magis uerecundatur de furto, quã de Cur magis rapina. De maiori autem turpitudine gis raptor uerecundatur: & ita maior uideptor ue tur esse turpitudine in furto, quã in rapina: & ita magis peccatum: quia ut dicit Thom. ex quo homines sensibilibus furto, quã de rapina. inhaerentes magis gloriantur de uirtute exteriori, quæ manifestatur in rapina: quã de uirtute interiori, quæ tollitur per peccatum: & ideo minus uerecundantur de rapina, quã de furto: quia furto adest quidam timor, & pusillanimitas, quã magis detestantur, quã audaciam. Additur, & quarta ratio: quia plus puniuntur rapina, quã furtum, tã secundũ leges, quã canones. Nam secundũ canones excõdicat ab ep[iscop]o, in cuius diocesi rapinã commisit: de rapto. c. j. & ij. Nec absoluitur, nisi prius emendet ablatam restituendo, si poterit. Si autẽ nolit satisfacere, uel satisfaciendũ plenã securitatem dare: egerit ei beneficiũ penitentia. Et si usq; ad obitum in obstinatione fuerit: & tunc emendationem: uel emendandũ securitatem præstiterit: penitentiam, & uitaticum, ac sepulturam habebit. Si uero in morte satisfacere non poterit: contritus uitaticũ habebit: & ecclesiastica sepultura carebit: ut in ca. super eo. de rap. Et hoc ad terrorem aliorũ: uel ad cõfessionem cognitorũ: ut per hoc inducantur ad satisfaciendum. Et additur in c. allegato: quod si qui presbyterorũ, uel clericorũ c[on]tra hoc in uita, uel in morte penitentias dare, uel sepulture interesse, aut eorũ elemosinas accipere attentauerint: si huius rapinæ participes inuenti fuerint; ordinis sui damnum irrecuperabiliter patiantur: & ecclesiastico beneficio careant. Et intelligit hoc Hostien. si sæpe admonitus sit: uel si fuerit, & modico tempore contumax fuerit absolutus per propriũ

presbyterum sepeliendus erit: & hæredes cogentur per censuram ecclesiasticam satisfacere secundum facultatem defuncti. eodẽ titu. in literis. Et est idẽ: si in morte constitutus satisfacere promittit, si conualesceret: & ante satisfactionem: decessit. Similiter etiam si in uita satisfacere non possit: non negatur ei penitentia, si emendare promitteret: & si ad pinguiorem fortunam ueniret. Et intelligenda sunt hæc de raptoribus notis, non de occultis & idem intellige de prædonibus. ¶ Vtrum autem furtum, & rapina differant specie in genere moris, siue peccati: parum refert in proposito. certum est q̄ eodem præcepto prohibentur. Signantur tamen per diuersas species accidentaliter differentes: & superfluum iudico talia hic inducere.

Not. 6. cere. ¶ Vltimo notandum: q̄ duplices Duplici sunt participantes cum furibus, & raptoribus. Quidam participant in actu furandi, uel spoliandi: quidam in re per furtũ, uel rapinam acquisita. Primi sunt, qui dederunt occasionem iubendo, consulendo &c. sine qua actus furti, uel rapinæ non fuisset commissus. Secundi sũt, qui non dederunt occasionem actu: sed tamen in rebus subtrahtis participant illas a raptoribus accipiẽdo, emendo, uerendo, consumendo; & huiusmodi: & hoc fieri potest scienter, uel ignorãter.

Arti. 2. Et tantum de arti. j. ¶ **Cõcl. 1.** Quantum ad articulum secundum est conclusio prima.

F Omnis fur, atque raptor singula furta, aut rapina acquisita tenetur domino rei restituere: si carũ restitutio fuerit in sua potestate. Probatur cõclusio: quicunq; aliquid acquisit iniuste, dolose, aut uolenter contra domini uoluntatem: tenetur id restituere domino rei, si fuerit possibile: sed omnis fur, & raptor est huiusmodi: ergo tenetur &c. Consequenter nota: quia in primo primæ. Maior probata est quæstione pcedenti. Minor etiam patet ex descriptionibus furti, & rapinæ in priori arti. positis. ¶ Quod dicitur domino rei: & si restitutio in sua fuerit potestate præcedenti quæstione declaratum est. ubi ostensum est quid, & cui sit facienda restitutio, & secundũ mo-

dificationes ibi tactas intelligendũ est hæc conclusio. ¶ Secunda conclusio. Omnis participans in actu, uel re ablati cum fure, uel rapitore ad restitutionem tenetur, secundum diuersos tamen participationis modos diuersimodẽ. Patet conclusio: quia participans in actu tenetur ad restitutionem totius, si sine eius cooperatione actus non fuisset commissus, ut dictum est quæstione præcedenti. Participans autem in re ipsa tenetur restituere partem illam, in qua participauit: ut infra particularius dicitur. In alia enim parte ablati, quæ ad eum non peruenit: nõ est culpabilis: si tamẽ non participauit in actu. ¶ Quantum ad tertium articulum est primum dubium contraprimam conclusionem. Nam q̄ furatur ex pietate, ut faciat eleemosynam: non tenetur ad restitutionem: ergo conclusio falsa. Antecedens probatur: quia nullus tenetur ad restitutionem rei, quam tenet sine peccato. sic autem furans non peccat: quod probatur: quia si peccaret maxime contra præceptum secundæ tabulæ. Non furtum facies: sed hoc non: quia omnia peccata contra præcepta secundæ tabulæ, sunt contra charitatem proximi: sicut peccata contra præcepta primæ tabulæ sunt contra charitatem dei: sed furtum præsertim in casu argumenti, non est contra charitatem proximi: stat enim cum ea. Nam charitas proximi est uelle dilectionem dei, & æterna bona, ac cætera ad beatitudinẽ promouentia: ut habitum est in. iij. dist. xxvii. Sed hoc posset uelle proximo, & tamen nihilominus aliquam rem temporalem sibi subtrahere: maxime q̄ sibi non est necessaria ad salutem, & præsertim si est sibi impedimento: ut sunt bona exteriora superflua, quæ tenetur erogare indigentibus: ut dicitur Lucæ. xj. Quod super est, date eleemosinam. Illa enim possum nolle proximo ex charitate. Ad hoc respondetur, q̄ nequaquam est furandum proximo etiam superabundanti, ut detur eleemosyna: nisi in extrema necessitate proximi: sed tunc cessat ratio furti. In illa enim posset quis de rebus diuitis subuenire proximi necessita-

Cõcl. 4

Arti. 3. Dub. 1. G

Nõ est furandũ ex pietate, ut fiat eleemosyna

ecessitati: dũ de uis nõ posset, sicut & sibi ipsi; & de hoc Aug. in homi. Forte aliquis cogitat, & dicit: multi sunt christiani diuites, auari, cupidi: non habeo peccatum, si suum illis abstulero: & pauperibus de dero. Vnde. n. illi nil boni agunt: mercedẽ habere poterõ: sed huiusmodi cogitatio a diaboli calliditate suggeritur. Nam si totum tribuat pauperibus, quod abstulera: addit potius peccatum, quam minuat. Hæc Aug. xiiii. q. v. forte. Non enim sunt faciendã mala, ut eueniant bona: ad Rom. iij. furari autem malum est: qui approbitum. ¶ Sed ad rationem dicitur, q̄ omne peccatum est peccatum in quantum est contra charitatẽ dei: quia ratio peccati secundum Augustinum: & Ambrosium in transgressione legis diuinæ, quæ obuiat charitati dei. Vnde commissum in proximum: ideo est peccatum, quia a deo prohibitu: & dilectio charitatiua proximi includit dilectionẽ dei: unde non potest charitatiuẽ diligere proximus: nisi diligatur deus. Nec diligit deus ab eo, qui præcepta eius non seruat. Conceditur ergo: q̄ peccans contra præceptum secundæ tabulæ: peccat contra charitatem proximi: sed nihilominus magis contra charitatem dei. Et eum arguitur: furtum stat cum charitate proximi: negetur. Et consequenter dicitur, q̄ diligere proximum charitatiuẽ est uelle proximo dilectionem dei: & beatitudinẽ: & quicquid boni deus uult nos proximo uelle: & nolle omne malum, quod deus uult nos proximo nolle. Et per hoc, qui temporalia mala uult proximo contra legem dei: licet non contraria saluti: non diligit proximum: & sic non stat furtum cum charitate, proximi in casu argumenti. ¶ Secundõ dubitatur: utrum uxor, quæ aliqua subtrahit, reseruat, exponit, seu dispensat uiro ignorante: teneatur ad restitutionem uiro: similiter uir uxori: & proles parenti. ¶ Pro horũ solutio ne aduertendum: q̄ existentium in coniugio triplicia sunt bona: quædam sunt propria uiri: quædã propria uxoris: quædã cõmunia utriusq; Cõmunia utriusq; sunt, quæ cõibus laboribus lucrant: ut fru-

ctus dotis, ac donationis propter nuptias. Est autem dos, id quod donatur uiro a parentibus uxoris: aut ipsa uxore: uel aliis, ad subleuationem onerum matrimonij. Sed donatio propter nuptias est, quod sponsus sponse donat: quando ab ea dorem accipit: & idem si dorem non acciperet: ut in §. illud. de dona. inter uirum, & uxore. c. nuper. Bona uiri sunt cõterã bona, quæ uir sua industria, ac labore uel alias (nõ concurrente uxore) collaborando habet, uel acquirit: ut sunt etiam bona paterna: aut hæreditaria præter dotem, & donatio propter nuptias. Bona uxoris sunt bona paraphernalia, id est quæcunq; habet mulier præter dotem: a para quod est iuxta: & pherna, quod est dos, quasi iuxta dotem: ut successiones hæreditariae legata ei, uel donata. Item si mulier ultra gubernationẽ domus exerceat artem aliquam lucrosam: ut quia textrix est: uel lanaria: netrix, uel negotiatrix: & similia. ¶ Secundõ aduertendum: q̄ ut dicit angelus in sum. in uerbo Vxor; q̄ uxor quandoq; operatur in bonis uiri pro suo: ut puta in lana uiri, ut faciat uestimentum: uel in lino, ut faciat linteamina pro usu domus: & sic lucratur uiro. Nec minus illa sunt ultri, quã si nihil operis in eis fecisset: nec præcium laboris petere potest a uiro. Aut laborat in rebus uiri: aut alijs quibuscunq; non ad communem usum: sed ut inde lucrum habeat: & sic non cedit lucro uiri. hoc est non uiro: sed sibi lucratur: nisi quando non attulit dorem sufficientem ad alendum se, & cõmunes liberos cum marito: quã domarus nõ habet alia bona sufficientia. Sed si attulit dotẽ sufficientem ad alendum se, & cõmunes liberos: uel saltem se, quando maritus hæt alia bona sufficientia: nõ tenetur cedere lucro mariti: sed potest in eis bonis, uel in alijs laborare: ut habeat præcium laboris, & sibi acquirit. Et hoc patet: quia mulier non tenetur laborare pro uiro: si habet dotẽ sufficientem pro parte onerũ supportanda: uel alias alimenta iure legati. Nec potest etiam uiream compellere ad laborandũ

Paraphernalia bona quæ.

Dub. 2. An uxor possit aliquid reseruare.

subtrahendo alimenta : ut uult Panor. in cap. litteras. de resti. spolia. Si uero uxor non portauit dotem sufficientem ad sustentanda onera matrimonij : saltem pro parte, laborare debet pro ipsis oneribus supportandis : & si non uult : uir potest ei negare alimenta. Iura uero, quæ uidentur uelle, q̄ simpliciter cedat lucratori uiri : & q̄ debet esse in officio uiri ; debent intelligi quantum ad debitum reddendum : & dum laborat pro usu suo in re uiri : alias non haberet ueritatem. Sic quod dicitur esse pene famula uiri ; de dominio uiri intelligendum est ; q̄ non simpliciter, sed secundum quid in quantum est sub eius cura : & debet regi ab eo : & quo ad debitum coniugale : q̄ non transit in potestatem uiri. Vel dicitur secundum eundem ; q̄ prædicta debent intelligi quoad obsequialia opera in domo, ut custodire res uiri : respicere coquinam, parare cibos, lauare, ordinare utensilia domus, & similia. Et hoc attempta conditione mulieris, quia si nobilis fuerit, ad uilia opera cogi non debet : & si desisteret a talibus obsequialibus operibus, & parua æstimationis propter faciendam artem : pars lucri talis artis communicari, deberet cum uiro, secundum iudicium boni uiri : quod autem ultratalia obsequialia exercens pro arte lucratur : potest sibi retinere tanquam proprium : & non cogitur communicare. Hæc Angelus. ¶ His præmissis respondetur per aliquas propositiones. Prima. Vxor si de rebus mariti proprijs aliqua dispensando subtraxerit : restituere tenetur : nisi extrema necessitas uirorum liberorum, uel familia, excusauerit. Patet, quia uxor in rebus mariti nullam habet dispensandi facultatem, multominus quam uir in rebus uxoris. Ex quo sequitur ; q̄ de his bonis uxor eleemosynam facere nõ potest : nec quicquam in pios usus conuerrere. ¶ Dicitur, nisi excuset extrema necessitas. Eadem ratione, qua supra dictum est de extrema necessitate. ¶ Secunda propositio. Vxor de suis bonis paraphernalibus uel lucris distrahens, uel disponens marito ignorantæ etiam prohibente ; nõ

ppo. 1.
I
ppo. 2.

tenetur restituere nisi cetera uiri bona ad alendum proles ; & coniugem non possent sufficere. Probatum : quia quantum ad bona sua propria, uxor non habet dominium uiri, ut dictum est : & per consequens quantum ad illa est sui iuris in dispensando. Satis concordat sanctus Thom. secundæ secundæ. q̄. xxxij. ar. viij. Item dum sufficit dos ad alimentum : non tenetur uxor laborare ad lucrum : ideo si sua sponte lucratur suum erit lucrum : ut dictum est. Sed de suo quilibet potest disponere ut uult : nisi lege aliqua prohiberetur : quæ in proposito non apparet. ¶ Et dicitur nisi cetera &c. quia in hoc casu tenetur laborare ad educationem puerorum sui, & coniugis iure naturalis : ideo lucri in talibus usus non potest exponere. ¶ Tertia propositio. Vxor si de bonis communibus contra uiri consensum, expressum, uel præsumptum extra casum necessitatis occulte tenet, uel derogat : uiro ad restitutionem tenetur nisi negotia uiri utiliter agat : Probatum conclusio : quia dispensatio bonorum communium ad uirum pertinet : quæ in ad caput, & principale domus gubernatorem : ideo de illis contra uiri consensum non habet facultatem dispensandi extra casum in propositione designatos. ¶ Dicitur primò de bonis communibus, propter dicta in secunda propositione. ¶ Dicitur contra uiri consensum : quia consentiente uiro ; potest de rebus communibus disponere. ¶ Dicitur uerum, uel præsumptum : quia si ex consuetudine loci, aut alijs signis potest probabiliter presumi de consensu potest erogare : & non tenetur restituere. Grata exempli : si consuetudo loci ita habet ; q̄ uxorẽ de pane, & uino, & huiusmodi faciunt elemosynas : potest presumere : & sine requisitione uiri dare : quæ consuetudo dat iurisdictionem. Et licet uiri aliquando prohibeant : dicit Angelus in sum. in uerbo elemosynæ. §. vij. debet mulier sibi formare conscientiam secundum Rodon. q̄ ideo faciunt, neminis dent : sed temperate. Et suo modo intelligendum est de alijs consuetudinibus mulieribus. ¶ Dicitur nisi ne-

De uxo
quid
posse
donare,
ppo. 3.

goria uiri utiliter gerat : nam uxor habens uirum prodigum, inutilem sua male, uel turpiter dispensantem, & sibi ac liberis non satis (ut potest, & tenetur) providentem : aliqua celat de bonis communibus : immo de bonis uiri contra eius prohibitionem : ut sibi, & uiro provideat tempore necessarii : nec peccat : nec ad restitutionem tenetur, neque ad obediendum uiro præcipienti sibi, q̄ omnia ei tradat : quia hoc esset dare gladium furioso. Sic si uidet uirum crudelē, ac peruersum, ac sceleratum : potest dare moderatas elemosynas, aut in pias causas : ut deus suspendat iram suam, aut illum ineret, & conuertat eundem hoc agit occulte, & sine scandalo uiri. Nam his placatur deus, ut ostendit Beatus Hieron. super Malach. & recitatur xvj. quæst. j. reuertimini. Sic enim Abigail mulier sapiens liberauit uirum suum Nabal stultum a morte propter panes, & cetera datos David contra uoluntatẽ uiri : ut habetur. j. Regum. xxv. Et si uxor mulier potest in necessitate aliqua expendere in medicos corporis : etiam uiro non consentiente : ita in necessitate animæ. ¶ Dicitur etiam extra casum necessitatis : quod quoties dicitur intelligendum est, non tantum de necessitate mulieris : sed etiam uiri, liberorum, familia, immo extraneorum : quoniam in eorum extrema necessitate potest, & deberet furari : hoc est respicere ad ferre : & subuenire necessitatem patienti : dum non adsit alius, qui possit, & uelit subuenire. Sic etiã si uir ad restitutionem male ablatorum tenetur : nec induci potest ad restituendum aut compelli : potest uxor de bonis uiri restituere : cautè tamen, & prudenter : quia in hoc utiliter ageret negotium uiri, quidẽ do animæ suæ : sicut potest providere corporis in infirmitate medicorum ope etiam ipso nolente. de hoc infra. ¶ Quarta propositio. Maritus distrahens dotem uxoris : aut propter nuptias donatum : tenetur restituere quicquid fuerit distractum. Probatum : quia dos est proprium patrimonium mulieris, de qua uir tenetur mulierem ; & o-

ppo. 4.
distr--
hens do--
tem te--
necurad

nera matrimonij sustentare. Vnde soluto matrimonio tenetur uir, aut hæredes dotem restituere : lucratur tamen uir fructus rerum dotalium propter onera matrimonij. Vnde sctus dotalium pecorum ad maritum pertinent, qui in fructus computantur sic tamẽ ut suppleat inde mortua capiri ex iam natis fructibus. Quod autem lucratur fructus uerum est : si sustinet onera matrimonij : alias non sed uxori restituitur. ¶ Si quæritur, cui restituenda est dos. Respondetur ; si dos fuerit protectitia : scilicet quæ a patre, uel a uo aut nomine eorũ, ac eorum bonis datur : reddatur patri, si mulier præmoriatur, si non reliquerit filios, alias de consuetudine remanet penes liberos. Si uero uir præmoriatur, reddi debet patri, & filijs : non tamen potest pater competere nisi accedente uoluntate filijs : Si autem dos fuerit aduertiã : hoc est data ab ipsa muliere, uel quocumque alio a patre, & a uo : si præmoriatur mulier : ad eius hæredem pertinet dos, si præmoriatur uir : ad uxorem redibit. Et si dos consistit in rebus immobilibus, debet restitui statim soluto matrimonio. Si in mobilibus, restitui debet infra annum a marito : & hoc in quantum facere potest habita ratione, ne gear. Poner tamen cautionem, quod si ad meliorem fortunam peruenerit, soluet residuum, & hoc privilegium transit ad filios eiusdem matrimonij, & non ad hæredes extraneos : potest tamen uir detrahere expensas necessarias : non autem uoluntarias, aut uoluptuosas. Et sunt mulieri obligata omnia bona uiri : nec perdit ea propter delictum uiri : sed propter adulterium perdit : & uir lucratur eam. Et prædicta de restitutione dotis uera sunt : nisi interueniat pactum, aut consuetudo loci alia, aut statutum municipale aliter disponens : in hoc enim magis statuti legi municipali, seu statuto, quam uiri communi. Multa de dote a donatione propter nuptias tractant canonice, & legiste, quæ hic rescinduntur. ¶ Quinta propositio. De filio familia non dum emancipato : sed adhuc fimo sub potestate patris existerẽ : filius familias

restitu-
tionem
Cui re-
stituen-
da Dos.
ppo. 5.

auferens aliquid de bonis parentum extra extremam necessitatem contra eorum expressam, uel præsumptam uoluntatem: furtum committit: & tenetur ad eorundem restitutionem. Pater: quia auferit rem alienam inuito domino: ergo tenetur ad restitutionem: res enim parentum alienæ sunt a filijs quantum ad dominiũ, & administrationem: nec in eis aliquid ius competit filijs: licet hæreditatem futuram expectent. ¶ Dicitur contra uoluntatem expressam, uel præsumptam: quia si uoluntas parentum administrationem habentium adest: nõ est furtũ. Et de administrationem habentium: quia nõ sufficit consensus matris: cum ipsa non habeat dispensationem rem mariti, neq; communium. Et dicitur uoluntas præsumpta, quando filius ex certis signis, & coniecturis credit parentes consentire: ut quia sciunt, & nõ contra dicunt: aut tale habet communis consuetudo loci, uel domus patris: & sic de similibus. Et quia filius familias non potest auferre de rebus patris: nisi multominus filius emancipatus. ¶ Sed dices: quid si filius habet repeculum: nunquid de illo potest dispensare, ut uolet. ¶ Pro solutione notandũ: quod peculũ dicitur quasi pusilla pecunia, siue patrimonij pusillum. Et ad propositum dicitur aliquid: quod filius familias acquirere ueniente patre sub eius potestate existens: siue illud acquirat a patre: siue aliunde. ¶ Et est quadruplex: scilicet profectitium: aduentitium: castrense: & quasi castrense. ¶ Profectitium est: quod ex rebus patris, uel earum occasione proficiscitur, id est prouenit: ubi ex capite largẽ: ut extẽdit se ad omne, quod occasione patris ut causæ proximæ uel immediatæ prouenit, ut est pecunia: uel res aliqua patris filio familias a patre concessa: & fructus uel lucrum inde proueniens, siue acquisitum: & hoc sine labore, & industria filij. Puta sibi possessionem a patre datam: alij locat colono pro certa parte cremetari: aut pecunia mercatori, de qua habet lucrum. Quæ sic proueniunt: erunt profectitia: sed id, quod filius acquirat ex prædictis bonis, ex labore suo, uel in

Si filius habet repeculũ.

Quotuplex peculium.

dustria: puta personaliter colendo agrũ, uel negociãdo cum pecunijs prædictis: lucrum pro parte illa, quæ debetur possessioni: est profectitium, & pro parte, quæ debetur operationi, & industriae personæ lucrantis: erit aduentitium. Unde omne lucrum, quod prouenit ex persona filij in casu, est aduentitium. In peculio profectitio ad patrem pertinet, & proprietas, & usufructus: & nil iuris habet in eo filius familias: & ad nihil ualet filio, nisi ut non publicetur in casu, quo alia bona patris publicantur. ¶ Peculium aduentitium est, quod aliunde prouenit ut ex donatione matris, amicorum, aut aliorum quorumcumq; non intuitu patris: aut acquiritur ex industria: aut prouenit ex euentu, uel fortuna: non tã occasione militiæ, uel officij publici. Et hic excipitur, quod ab imperatore, seu Augusta, uel rege donatur. In isto aduentitio peculio filius familias acquirat dominiũ, seu proprietatẽ: sed pater habet usufructum: donec uixerit, nisi remiserit: uel nisi ab aliquo sibi detur, uel relinquatur hoc pacto, ut ad patrem non pertineat usufructus: uel nisi succedat filius unicum patre in hæreditatẽ fratris, uel sororis. Morietur autem patre id peculium totum erit filij: nec communicabit cũ fratribus alijs. ¶ Peculium castrense est, quod filio familias a parentibus, uel alijs occasione militiæ; & non alias donatur, aut ipse in militia acquirat: quod nisi militaret: acquirere non fuisset: quia quod in militia degenti datum esset, uel acquiritur: etiam in militia non degenti, non pertinet ad peculium castrense. ¶ Peculium quasi castrense dicitur, quod filius familias ex officio publico recipit: ut si fuerit aduocatus, medicus, magister studiorum liberalium artium, notarius, aut officialis, uel rector, qui salaria, uel stipendia recipiunt publica. Quod additur: quia quod notarij communes acquirunt: nõ pertinet ad peculium quasi castrense. Sed notarij dominorum, & officialium debent habere salarium de publico. Addendum etiam est, uel ex donatione imperatoris, uel Augustæ, seu regis: ut supra. ¶ Et in duplici peculio castrensi, uel in

quasi castrensi, filius familias habet plerumque dominiũ, & proprietatem ac etiã usufructum, & censetur ut pater familias: & testari potest: & dare elemosynam: & ad uota disponere. Pater quoq; nihil iuris habet in eis. Omnia prædicta de peculio, legibus sancita sunt, quas si placeat, quærere in summis, seu apud legistas. ¶ Ex his patet: quod filius familias auferens aliquid de peculio profectitio: siue quo ad rei substantiam: siue quo ad usufructum: aut de peculio aduentitio, quo ad usufructum auferit rem patris: & per consequens tenetur ad restitutionem. Secus si de peculio castrensi, uel quasi castrensi aliquid tollit aut erogat. Et hoc quoad primaduo habet ueritatem patre non consentiente, tacite, nec expressẽ. Et est hæc propositio quinta limitanda sicut tertia supra de uxore rerum bonorum communium cum sua declaratione. ¶ Sexta propositio. Famulij, & famulorum, uel dominarũ suorum contra eorũ expressã, seu tacitã uoluntatẽ: siue in unquamlibus: siue alijs extra casum extreme necessitatis, furtũ committunt: & tenentur ad restitutionem per oia, sicut supra propositio tertia. Excipitur tamen casus, si reciperent aliquid alias sibi debitum. Sic enim licet occultẽ accipiendõ peccatẽ: non tamen tenentur ad restitutionem: ut infra declarabitur. ¶ Ex prioribus sequitur: quod uxor nõ potest de rebus uiri uel comunibus dare filijs prioris matrimonij: nisi per modũ elemosynæ & multominus alijs amicis. Et hoc uerum est, quantum ad proles prioris matrimonij: secundum Guil. quando tales filij nõ habent actionem contra matrem. Si uero talẽ habent: ut quia obligata est eos alere, cum sint impuberes: uel quia ambo cõiuges possident bona eorũ: uel ex alia iusta causa maritus tenetur eos alere: quia mater cum suis oneribus ad maritum uerã fuit secundum aliquorum consuetudinem. Sed tamen quia maritus habet administrationem: uxor contra illius prohibitionem non debet eos alere nisi in extrema necessitate. Potest tamẽ procurare, quod maritus ad hoc per iudicem cõ-

ppo. 6. famuli, & famule.

Coroll.

pellatur. Si tamen in casu dicto eos aleret: credo; quod non teneretur ad restitutionem: eo quod alimentatio est pueri debita: & non dat eis alienũ: sed quod eis est debitum. Si uero pueri non habent actionem contra matrem. hoc est: quia mater non tenetur eos alere: nec maritus, non debet mater eis aliquid dare. Et si daret de rebus comunibus, teneretur ad restitutionem: nisi esset consuetudo: quod in rebus comunibus non solus uir: sed etiam uxor habeat administrationem: posset uxor dare sicut maritus: quia in re comunij quilibet habet ius æquale. ut. ff. pro socio. per totum. quod intellige de re communi quoad administrationem. In his, & alijs præmissis de dote, & peculio multa operantur pacta consuetudines, statuta & municipalia, quæ (ut supra dictum est) præiudicant iuri comuni in prædictis. ¶ Si quæris: quid si mulier fecit furtum, siue ante matrimonium, siue post: & uir comunicat in furto: aut uir fecit furtũ, & mulier participat. Rõdeo secundũ Guil. quod ubi de consuetudine regionis uir, & uxor comunicant sibi debita ex cõtractu, uel maleficio: si res furtiua adhuc existit in eorum potestate: uxor potest illam restituere, etiam contradicente marito. Idem etiam esset; si inter eos, non esset talis comunicatio. nam quicumq; habet rem furtiuam; debet illam domino restituere. Si autem cõsumpta est: potest uxor, si uir expressẽ nõ cõtradicit: negotia uiri utiliter gerendo, & se liberando æstimationem restituere de comunibus bonis. Prohibent autem utro dicit Pisanus: non credo; quod debeat facere huiusmodi restitutionem: cum nõ habeat administrationem rerum: sed maritus. Si tamen restituit de bonis comunibus bona fide: non credo; quod peccaret mortaliter, si hoc faceret latenter, & sine aliorum scandalo: cum hic nõ sit fraudulenta cõtractatio: nec animus lucrãdũ. ¶ Tertio dubitatur: utrum auferens res suam, aut aliquid sibi debitum, uel eius ualorem a detentore uiolenter, uel occultẽ: furtum committat, uel rapinam: & ad restitutionem teneatur. Respondeatur per unicam propositionem. ¶ Qui Propõ.

Si mulier fecit furtũ; quid.

Dub. 3. M

rem suam, uel sibi debitam aufert a detentore nihil iuris in eo habente: furtum non committit uel rapinam: nec ad restitutionem tenetur: quamuis a peccato in certis casibus nullatenus excusetur. Satis concordat sanctus Tho. ii. ii. q. lxxj. art. vij. Richar. ar. v. q. vii. disti. presentia. Palu. q. ii. ar. ij. Asten. & ceterorum sententia doctorum communiter. Probatur propositio: quia in casu talis non aufert rem alienam: sed suam, uel sibi debitam: & ideo talis ablatio nec furtum est, nec rapina: ut satis patet ex descriptione utriusque: etiam quia non aufert animo lucrandi: nec auferendo proximum damnificat. Quod etiam ad restitutionem non tenetur: patet: quia nullus tenetur ad restitutionem rei sibi debitam: illi cui non debetur: sed non restituere tenetur: nam frustra restitueret, quod sibi restitui deberet. Quod uero peccet in certis casibus sic recipiendo declarabitur infra.

¶ Dicitur in propositione: rem suam: ut si rem iniuste ablatam reperit apud aliquem detentorem: siue ille abstulerit, siue aliter ad ipsum peruenerit. ¶ Dicitur: uel sibi debitam: ut sunt accepta per usuram: extorta per fraudem: concessa per mutuum: debita per laborem, & seruitium, uel alio modo: ita quod si rem illam iusto iudicio impetisset, & in probatione non defecisset: sibi adiudicanda fuisset: de omnibus illis loquitur propositio. ¶ Dicitur: aufert: quod intelligendum est secundum mentem dubij, siue occulte, siue uolenter, & manifeste. ¶ Dicitur: ad restitutionem non tenetur: intelligendum est in foro conscientiarum: secus in foro exteriori: in illo non perderet rem ipsam: nisi in contententi recuperaret, antequam ereptor ad locum tutum deportaret: sic enim uim uerere licet. Etiam quandoq; furti, uel rapinae condemnaretur: si deliceret probationes, quibus probaret rem esse suam. Similiter in usura, mutuo, & mercede: si debitum propria auctoritate recuperare tur. ¶ Dicitur: a peccato non excusaretur. Ex quo patet, quod non semper quis tenetur ad restitutionem eorum, quae cum peccato acquirit. ¶ Dicitur: in certis casibus. Primus est, quando posset

iudice sententiantem suam habere: quia nullus debet sibi ipsi ius dicere: si uero iudicem habere non posset propter iudicis negligentiam: aut detentoris potentiam: aut testium, seu probationis defectum: nec petendo a detentore posset recuperare: certus tamen esset de re ipsa, quod esset sibi debita: nec recipiendo debitum suum excederet a peccato excusaretur. ¶ Ex quo patet, quod recipiens occulte depositum, uel quod mutuauerat, non requisito eo apud quem deposuit: peccat: uel qui mutuo accepit: peccat: quia grauat depositarium: qui tenetur restituere: uel ostendere se innoxium esse sic de debitore. Etiam peccat contra communem iustitiam dicendo sibi ius: & tenetur ad reuelandum grauam depositariis: non ad restitutionem rei: ut dicit Thom. ii. q. lxxi. art. v. Et quia bona fides non patitur, ut idem bis restituatur: tutum esset, quod qui damnum suum occulte recuperat: declararet damnificatori, furi, uel raptori, aut heredibus suis per aliquem modum honestum: uel donaret ei, si quid debeat: ne ductus conscientia, restituat male ablatum prius occulte recuperatum. Hac Anto. ¶ Secundus casus, quando ex huiusmodi receptione sequeretur scandalum sui uel proximi: aut graue periculum innocentis, apud quem forte res custodienda erat commendata: nemo enim cum periculo siue alterius iactura debet locupletari. ¶ Tertius casus: si sic recipiendo se committeret periculo corporalis uitae, difamiae, uel alterius laesionis magna. Posset enim si deprehenderetur ut fur infamari, & iudicari de iactura probationibus, quod res accepta esset sua. ¶ Quartus casus, si immineret periculum mortalitatis peccati: ut quia habet conscientiam non credens sibi licere: sed furtum reputat: uel quia se exponit periculo perituri, si peteretur potius peierando, quam confitendo: quoniam aliquo istorum casuum interueniente non licet: sed accipiendo peccat: ad restitutionem tamen non tenetur. Si tamen ex huiusmodi receptione immineret periculum, aut danum proximo temporale uel spirituale tene-

Coroll. Quo peccat qui suum aufert.

tur damnum, non rem ablatam restituere. Extra hos casus nec peccat: nec restituere tenetur: etiam si praelatus praeciperet sub poena excommunicationis, quod habens aliquid de talibus rebus a detentore ablatum restituat: quia ex quo licite potest sibi in recompensationem detinere iam suum est factum: nec amplius est alterius: nec si praelatus in sententia sua, qua excommunicaret receptores: exprimeret eos, qui animo recompensandi, uel qualitercunque, abstulissent: quia tunc sententia continet expressum intolerabilem errorem: & ideo non tenetur. Similiter non ligatur, qui non reuelat quando scit talem animo recompensandi abstulisse: & est certus, quod res ei deberetur: secus si non sit certus. Similiter si quis rem furto, aut iniuste alteri ablatam apud detentorem reperit, & uero domino restituit: non tenetur ad restitutionem detentori: nec committit furtum: quia non sit fraudulose: nec animo lucrandi: dum tamen sine periculo fieri potest ut supra, etiam utiliter gerit negotium furis: ergo tenetur ratum habere. Ita nec furtum committit: nec peccat, qui christianos ab infidelibus captos furatur, & liberat: quia infidelis iniuriolus eos tenet. Similiter est dicendum de eo, qui liberat iniuste detentum a christiano. Dicit tamen Ray. & Hostien. tempore treguae si tales fuerint, quod nullus de rebus ab altera detentis partium debet aliquid contingere, uel alienare: tenetur qui liberauit christianum captum ab infideli restituere (non quod restituat ipsum hominem christianum in anime suae periculum) sed estimationem eius. Si tamen infidelis compulsi christianum ad circumsionem, uel idololatriam: christianus penitus liber factus est. l. iiii. d. st. nulla. & ideo qui eum liberat non peccat: nec restituere tenetur: sed meretur. Sic si quis uolenter uteretur ancilla sua: nec uellet desistere: si aliter non posset euadere tale malum: licite posset fugere, & dimittere dominum suum: ut dicit Anto. Res autem infidelium, nisi esset indicium bellum contra eos, capere non licet. ¶ Dubium quartum de

Senten- tia excō- munica- tionis non li- gat, qui furatus ē, qd si- bi debe- batur.

Dub. 4. N

participantibus. ¶ Et quidem de participantibus in actu furandi (quod multipliciter contingit) dictum est quaestione praecedenti: nisi quod hic additur. Quid si actu furandi. Vbi considerandum, quod dupliciter hoc contingere potest. Aut quia aliqui associantur raptoribus, non ut rapiant: sed ut defendant raptos: uel ut terreat spoliatos ne se defendant, & sine quorum praesentia raptos non raperent. ut ocs illi tenentur ad restitutionem in solidum. Etiam ut Ange. in sum. in uer. furtum. §. xv. Si tales animo pacificandi uadunt cum eis: per quod spoliatis timor incutitur, quo res suas non audent defendere: nisi eisdem hoc significarent: quia dant causam efficacem. Allegat Innocen. & Hostien. sicut dignum. de homici. & direc. ti. restitutio. §. iiii. Secundo modo potest contingere quod associantur se mutuo ut rapiant. Et hoc dupliciter contingit. Aut uniti uadunt: puta sub uno duce: ut simul in communis pollicem: & quilibet horum tenetur ad restitutionem totius in solidum: quia quilibet datur causam efficacem totius spoliij. Alio modo non concurrunt sic uniti sub uno domino, uel duce: ut quilibet per se rapiat, uel furetur: & tunc aut unus est in culpa in subtractione facta per alium, dando consilium alij, uel auxiliium: & tunc tenetur in solidum ad horum restitutionem, quae rapta sunt suo consilio, uel auxilio. Aut non fuit in culpa subtractio nis rei per alium: & sic non tenetur restituere nisi quantum ipse rapuit: sicut Hostien. uideatur sentire, quod etiam ille tenetur in solidum: quod uerum est quoad poenam legalem, non quo ad conscientiam. ¶ Sed de participantibus in re furata, uel spoliata, & non actu spoliandi. Dubitatur quinto de recipientibus res huiusmodi: utrum teneantur ad restitutionem. Pro cuius solutione notandum, de participantibus huiusmodi furta, uel rapta uel quomodolibet iniuste acquisita: ita quod acquirentes tenentur ad restitutionem earum: siue recipientes ea recipiant, & non per donationem: siue per contractum: actu spoliandi.

De par- ticipan- tibus in actu fu- randi. De par- ticipan- tibus in re spolia- ta, & non per donationem: siue per contractum: actu spo- liandi.

Dub. 5. O Depar- ticipan- tibus in re spolia- ta, & non per donationem: siue per contractum: actu spo- liandi.

ne, aut huiusmodi: possunt se habere in triplici differentia. Quia aut sciuerunt tempore receptionis rem iniuste fuisse acquisitam modo predicto: aut simpliciter nesciuerunt, aut dubitauerunt. Et dixi notanter iniuste acquisitam: quia acquiritentes teneantur ad restitutionem: ad excusandum iniuste acquisitum: ad cuius tamen restitutionem acquirens non tenetur: ut in turpi lucro: puta de meretricio, histrionatu, & similibus. Nam quando primo recipiens iniuste non tenetur ad restitutionem: etiam alij ab eo recipientes non tenentur. Quo praemisso respondetur per tres propositiones. ¶ Prima. Quilibet recipiens rem iniuste acquisitam sciens, siue per donationem: siue per contractum: tenetur ad restitutionem eiusdem rei, si eam habet: aut ualorem eius si non habet domino rei, si eum nouit: uel ei, a quo recepit: non obstant quocumque; statuto humano ad oppositum edito: donec domino rei per se, uel per alium fuerit plene satisfactum. Ista propositio est de mente Alex. de Hal. par. iiii. q. lxxxvi. membro. iiii. v. & Hostien. in sum. Et probatur. Quia omnis tenens rem alienam sciens tenetur eam restituere: talis autem est omnis, de quosonat propositio: ergo. Maior antecedentis est probata questione precedentis: & minor est manifesta. ¶ Dicitur in propositione: quilibet recipiens: quia nihil refert si is, qui recipit rem iniuste acquisitam a primo acquirente, a domino rei: puta fure, raptore, uel usurario: siue ab eo, qui ab illo emit, uel recepit, sit secundus, uel tertius, quartus, uel quotuscumque; in infinitum: secundum Hosti. quia quocumque modo peruenit ad eum res iniuste acquisita: semper tenet alienum: ideo tenetur ad restitutionem. ¶ Dicitur: rem iniuste acquisitam: quod intelligitur (ut statim dictum est) de re, ad cuius restitutionem acquirens iniuste tenebatur: quia secus est de turpi lucro. ¶ Dicitur: sciens: quia secus si ignoraret, uel dubitaret: ut infra dicitur. ¶ Dicitur: siue per donationem, ut si fur gratis donaret: siue per contractum quo aequiualens redditur ei, a quo recipi-

ppō. 1.

tur: ut si emit, aut pro alio commutato recepit. ¶ Dicitur: eiusdem rei si habet: quia sic tenetur idem numero restituere: ut supra. q. precedenti. ¶ Dicitur: uel eius ualorem, si non habet: & hoc secundum optimum statum rei. i. secundum quod ualuit plus, postquam fuit recepta, empti. uel commutata: secundum declarationem supra habitam questione proxima: cum fructibus, si quos recepit: & non liberatur, quocumque; calu ab usu rei cecidit: siue eam uendit, siue consumpsit, uel alienauit: siue resperijt: siue eam amiserit: quia fuit in mora restituendi: secus tamen si eam domino obtulisset debitum loco, & tempore: & dominus eam recipere renuississet: si tunc post periisset, excusaretur. ¶ Dicitur: domino rei: & hoc necessarium est: si res fuerit sibi donata gratis: qui tunc non satisfacit restituendo ei, qui donauit: cum res non fuerat donata. Si uero recepit per contractum emptionis: uel commutationis: quia secundum Alex. ubi supra potest potius sibi consulere, quam alteri: potest restituere ei, cum quo contraxit, recepto pretio rei, quod dedit. A domino autem rei non potest exigere neque; in foro conscientie, neque; in foro exteriori: quantumcumque; in foro publico emit: sed dicitur cautius mercari: non obstante opposita consuetudine, uel statuto: & hoc uerum, si emit animo sibi seruandi; si uero emit animo reddendi domino suo: quia alias dominus rei non posset eam habere: uel non pro tam remisso pretio: tunc enim posset pretium, quo emit a domino rei petere: quia utiliter gessit negotium eius. Si tamen de re sic empti haberet utilitatem: tunc tenetur compensare fructum rei cum expensis, & pretio. Et si res sic empti petret sine culpa sua: aut eam amitteret: non teneretur in foro conscientie: licet in foro contentioso non crederetur sibi: nisi publice proestatus fuisset; quod ea intentione emerit. Hec omnia in directorio iuris loco allega. ¶ Dicitur: si eum, scilicet dominum, nouit: quia si ignorat dominum rei: scit tamen, quod iniuste acquisita est: eum autem inuenire non potest, postquam

fecit

fecit diligentem inquisitionem: tunc tenetur restitutionem facere pauperibus, sicut in restitutione uaga cum fructu ipsius. ¶ Dicitur: non obstante quocumque; statuto humano: ut si forte statutum esset; quocumque; in tali foro publico publice emerit, non teneretur: quia hoc statutum iniquum est: quia restitutio rei alienae scitae talis esse, est de iure naturali, & diuino: & tenens eam peccat mortaliter: ideo nihil ualet statutum contrarium. ¶ Dicitur donec domino rei: & c. quia semper tenetur ad restitutionem: quousque; domino rei satisfactum est: siue rem uendat, siue donet. in prioribus casibus scilicet reddidit suo uenditori. Dum autem domino plene satisfactum fuerit: aut dominus sponte remiserit: liberatus est a restitutione domino rei facienda: non autem a restitutione pretij eorum, quibus ipse uendidit: quod pretium, uel lucrum non restituat emptori: oblat enim sua turpitudine: led pauperibus: quia fuit mala fidei possessor: secundum Ray. Sed hoc intelligit Hostien. de consilio: quia purgatum est uitium quantum ad restitutionem: quia plene satisfactum est. ¶ Secunda propositio. Recipiens rem alienam bona fide nesciens, nec credens eam male acquisitam: siue per donationem: siue per contractum: non tenetur eam restituere: si ignorantia non fuerit crassa, nec perceptos fructus durante bona fide. Hec sententia est Hostien. in sum. lib. iiii. de peni. & re. c. de resti. & ceterorum. ¶ Dicitur: bona fide: quae est (ut sequitur) quando non scitur: nec creditur res esse male acquisita: led praesumitur non esse aliena. Panor. in c. grauis. de resti. spo. Mala fidei possessor est, qui possidet, & scit ad alium pertinere, & contra: bone fidei possessor, qui cum ignoraret se possidere alienum, postdat cognitione dñi. ¶ Dicitur: siue per donationem scilicet liberam receperit: siue per contractum commutationis, uel emptionis. ¶ Dicitur: si ignorantia non fuerit crassa, uel affectata: ut puta quia communiter tenetur; quod res illa rapta fuerit: uel bellum iniustum:

ppō. 2.

De recipiente rem alienam bona fide.

uel quia episcopus tales, a quibus recepit, tanquam raptores excommunicauit: uel quia emit a stipendiario calicem, uel missale, aut similia: talis enim ad restitutionem tenetur: sicut is, de quo prius a proposito. ¶ Et nota, quod ignorantia facti, non iuris excusat: si enim recipiens rem scit probabiliter eam esse raptam: & tamen nescit prohibitum talia a iure emere: quia haec prohibitio a iure naturali traxit originem, eius ignorantia non excusat. ¶ Dicitur: nec perceptos fructus: quia fructus durante bona fide perceptos non tenetur restituere: nec pretium rei, si eam uendidit, uel commutauit: nec rem ipsam si perijt: aut si eam perdidit, uel consumpsit. Quicquid horum contingit durante bona fide: non tenetur restituere: sed cessante bona fide: scilicet dum percipit rem fuisse male acquisitam: tunc incipit esse mala fidei possessor: & tunc tenet ad restitutionem rei, si extat, & lucri, si ex ea locupletior factus est: potest tamen subducere expensas: si quas habuit in re ipsa, ea considerando, uel meliorando, durante bona fide: non illas quas habuit cessante bona fide secundum moderamen supradictum questione precedenti. Potest etiam, si emit bona fide petere a uenditore in foro contentioso pretium rei. Si tamen iudex sententiauit rem fore restituendam: non autem si ad sacerdotis imperium: uel non coactus sententia iudicis restituere: licet in foro conscientie uenditor teneretur restituere: & ad hoc inducendus esset: non tamen compelli posset in foro contentioso: nisi cauisset expressse, dum emit de emptione: unde consulendum est tali, ut faciat se citari in iudicio a domino rei, & citatus denuntiet uenditori, ut ipsum defendat, & sic tenebitur eum in foro iudicij seruare indemnem. ¶ Tertia propositio. Recipiens rem alienam in probabili dubio, non praesumens diligentem de re inquisitionem: tenetur ad eius restitutionem. Sententia est Hosti. loco allega. Probatur: quia sola fides bona excusat a restitutione rei alienae: sed probabiliter

ppō. 3.

Quantum confert bona si des.

dubitans non est possessor bonæ fidei: ergo. Item habet ignorantiam crassam nõ faciens diligentiam in inquirendo de re ipsa: & illa non excusat: sicut non a mortali: ita nec a restitutione. Non a mortali: quia in dubio probabili committit le periculo mortalis peccati. I. cõrectationi rei alienæ, & per consequens peccat mortaliter: iuxta illud. Qui amat periculum: in illo peribit. Ecclel.iii. Nec a restitutione: ut dictum est: quia malæ fidei possessor: & eo modo restituere tenetur, quo malæ fidei possessor secundũ Hosti. Dicitur in probabili dubio. i. quando habet rationem dubitandi ex probabilibus signis generantibus probabilem, siue apparentem suspicionem, seu præsumptionem: ex quibus cõmuniter a sapientibus iudicatur res esse aliena iudicio nõ certitudinis, sed præsumptionis. In tali enim dubio propinquior est scienti, quã nescienti: secus si nõ fuerit dubiũ probabile: sed ex scrupulosa conscientia ortum: aut ex signis leuibus, & incertis, aut indifferentibus: tale .n. dubiũ spernendum est, & contra scrupulos agendum: ut dicit Gerson cancel. ¶ Ex illis propositionibus sequitur corollarium, q̄ omnes, qui scienter comedunt, uel scũtur, uel in alios usus conuertunt aliquid sumptum de re aliena: puta acquisita per rapinam, uel furtum, aut usuram siue sint religiosi, siue alij. & similiter si dubitant probabiliter, tenentur ad restitutionem: ut dicit Alex. de Hales loco sup. allegato: & addit quoad dubium, ne cõmittant se discrimini. Habetur .n. pro regula: q̄ quicũq; habet conscientia de re, q̄ sit aliena: tenetur eam restituere. Et hoc uerum est de re ipsa in numero: quæ rapta est, uel furata: in qua .s. non transfertur dominium: quia ibi requiritur restitutio eiusdem rei. Si uero transfertur dominium (ut in usura secundũ multos) tunc aut detinens re: puta usurarius habet aliqua bona iuste acquisita, quæ non sunt obligata restitutioni: tunc comedens &c. non tenetur: quia per hoc non redditur iniuste detinens impotens ad restituendum. Si autem non habet alia bona iuste acquisita: sed omnia, quæ

habet sunt obligata restitutioni: quia rãta, uel plura tenetur restituere, quã habeat. In hoc casu, qui ab eo receperit, tenetur ad restitutionem pro quanto p̄ ea, quæ recepit, redditur impotens ad restituendum. ¶ Sed circa hoc dubitatur de uxore, & familia, quæ scienter comedunt, nutriuntur, & uelcũtur de talibus. Ad hoc dicitur post Hosti & alios per distinctionem statim sup. positam. Sed pono, q̄ maritus non habet alia, quã rapta. Dicendum primò: q̄ uxor non debet recedere a marito propter debiti redditionem, ad quã tenetur: nisi forte uir cõpellere uellet uxorem ad furandũ, uel rapiendum. Secundò dicitur, q̄ uiuere debet de dote, si potest: uel de paraphernalibus si habet: aut de laboribus suipererogatis: uel apud amicos; siue extraneos mendicando: uel alio honesto modo uictum conquirat. Quod si his uis non potest sibi prouidere: uel maritus sua crudelitate non permittit, q̄ de alijs uescatur: tunc est in casu extremæ necessitatis, & potest tunc de raptis, uel malè questis uiuere: sed parcaissimè quãtum requirit conseruatio uitæ, & sanitas corporis, omnia superflua resecando: quia in eo casu etiam furari posset sine peccato. Et quoniam difficillimũ est in illis seruare puntuale medium necessitatis: utile est cũ timore, & dolore sumere, & pœnitentiam agere: ac propositum restituendi salteor aliquantulum habere. ¶ Sunt tamen quatuor casus, in quibus potest de his raptis uiuere. Primus, quando negotiũ spoliatorũ utiliter agitur: .s. inducendoraptozem aut usurarium ad restitutionem: & hoc si spes correctionis habetur: & eo tempore, quo opportunis horis instat pro correctione. Et quamdiu fuerit homo in hac uita: non est simpliciter de eo desperandum: quia accidit in puncto, quod non euenit in anno: ideo si non desinit opportunis horis corrigere maritum: & orare pro eo, & eius cõuersione ad dominũ: p̄t sana cõscientia de rebus illis ad necessitatẽ uris: non tantũ extremã: sed etiam circa extremam: nõ tamen ad superfluitatem. Sic etiã religiosi præda-

Quid de scienter comedentibus de malè acquisitis.

Casus quatuor in quibus p̄t uti raptis.

atores ipsum arguentes: & reducere laborantes, siue in prædicationibus publicis: siue admonitionibus priuatis, post sunt tempore huius correctionis, & laboris reſci de malè questis: & hoc cũ tali moderamine, q̄ propter hoc non efficiatur non soluendo in toto, uel in magna parte. ¶ Secundus est, dum utiliter laborat circa bona raptoris: uel circa spolia ipsa conseruando: aut augmentando: quia hoc cedit in utilitatem creditorum: seu illorum, quibus debet fieri restitutio: si tamen utilitas est tanta, quantum sumptus. ¶ Tertius casus est, quando raptor habet multa incerta restituere, quæ pauperibus debentur: & episcopus cum eo dispensauit: potest de illis: ut pauper uiuere. ¶ Quartus casus est, qui dictus est: dum extrema necessitas (quæ legem non habet) excusat. In primis tribus casibus possunt excusari filij, & familia; non autem in quarto: nisi essent filij in minori ætate constituti: quia potest familia, & liberi recedere a raptore, & aliis seruire: & ideo in eis casus necessitatis locum non habet: secus de uxore. Et de hoc magis inf. de restitutione uisuræ. ¶ Sextò dubitatur: utrum rapientes aliquid de naufragio teneantur ad restitutionem. Respondetur breuiter, q̄ res proiectæ ex nauibus: uel relinquantur naue fracta: quandoq; habentur pro derelictis: & sic sunt capientis: quia quod derelinquitur in nullius bonis est: & id est: & id efficitur capientis. Quando autem res habetur pro derelicto: dicitur sequenti dubio. Quando uero nõ habetur pro derelicto: tunc dicitur secundum Hostien. in sum. tracta. de restitutione. titu. de peni. & remis. Quicquid de ipso naufragio inuentum est: siue illud acceptum sit in mari: siue in littore: restituendum est: quia est res aliena: inuentorũ igitur restituenda. Insuper qui animo sibi appropriandi talia tollit: mortaliter peccat: & furtum cõmittit: & agit contra fraternam charitatem: nec a restitutione excusatur per quodecunq; statutum, uel consuetudinem editum, uel editam in contrarium: quia irrationabilis est: & cõtra legẽ

diuinam: & fraternam charitatem. Itẽ talia rapientes sunt excommunicati ipso facto: ut in cap. excommunicationi. de rapto. ubi ex concilio Lateranen. dicitur. Illi etiam, qui christianos naufragium patientes: quibus secundum regulam fidei auxilio esse tenentur: damnata cupiditate spoliant rebus suis: nisi ablata reddiderint: excommunicatio ni se subiacere nouerint. ubi glos. Qui contra hoc faciunt: sunt ipso iure excommunicati; & tenentur infra annum ad quadruplum: & furtum committunt. Nec hęc etiam aliquid libi uendicet in calamitatem alterius. Er intelligunt aliqui de excommunicatione, q̄ ipsam incurrunt ipso facto post admonitionem: uel si fuerint in mora, dũ possunt restituere, & non restituunt. Qui uero christianos pro honestis causis nauigantes capiunt, uel spoliant: excommunicandi sunt. Ex quo patet, q̄ magis puniuntur, qui spoliant naufragos, quã qui spoliãt nauigantes: quod est contra tyrannidem quorundam improborum rectorum populi, qui ad dentes afflictionẽ afflicto, naufragorũ naues, & omnia cõfiscant: quorum nulla erit salus: nisi cõfiscata omnia plenè restituant. ¶ Dicitur etiam notanter in cap. allegato pro negotiatione, uel aliis honestis causis: quia secus est in nauigio exercitum piraticam prauitatem, uel inimicorum christiano nomini. Ex quo sequitur, q̄ si domino conueniat cũ nautis de certa quantitate danda: ne deprehendantur in naufragio: tenentur restituere quicquid hac de causa recipiunt: quoniam cum debitum sit nihil recipere de naufragio: nõ potest recipere aliquid, ut non peccet. Nec sufficit q̄ conuentio illa sit de uoluntate nãrurę: quoniam non est ibi uoluntarium simpliciter: sed ex conditione: quia nisi timerent se spoliari suis dũ incidunt naufragium: nequaquam cum domino conuenirent: nemo enim libes sua gratis exponit. Simile est de his, qui bona eorum, qui incendium patiuntur: rapiunt, seu furantur. qui etiam grauius peccant, quã in simplici furto: pro quãto addunt afflictionẽ afflicto. Sed quid

De rapientibus ex incendio.

si quis destruit domum uicini, ne sua cōburatur. Responderur; q̄ si fuerit iustus metus; puta quia iam ignis peruenerat ad domum uicini: uel probabiliter dubitatur: quia tempus erat uentofum, & huiusmodi: non tenetur restituere. Vnde dicitur lex nullam iniuriam, aut damnum dare uidetur: quod periculis edibus. Si uero non fuerit iustus metus: tunc tenetur ad simplicium damnum, secundum Hostiē. in summa. de incē. Et addit: q̄ si a uicinitate domus alicuius est dirupta metu incēdij: q̄ iudex ex officio, & summa equitate debet facere: q̄ uicini eius satisfaciant quilibet pro parte sua: eo q̄ domus illa dirupta est in utilitatem uicini, quā si non sequitur: puta per irruptionem domus cetera ab igne non preseruantur: nihil tenebuntur. ¶ Dubitatur septimō: utrum res inuenta subiaceant restitutioni. Pro responsione notanda: q̄ rerum inuentarum multiplex est differentia. Quaedam enim de propinquo fuerunt in dominio alicuius: quaedam nunquam fuerunt: ut lapilli in litore maris, fere syluestres, & huiusmodi: quaedam fuerunt, sed de non propinquo: ut antiqui thesauri. Item eorum, quę fuerunt in dominio alicuius de propinquo: quaedam habentur pro derelictis: quaedam non. Pro derelictis habentur, quando dominus rei, qui perdidit, tacet: nec p̄ se, nec per alios perquirat: aut ex certis coniecturis colligitur: q̄ dominus rei a se rem illam remouit: ut exemplum datur in profectione mercium pro nauis alleuiatione. Si quis proiecit librum pannis in uolutum, ut conferuatur in aqua: signum est: q̄ non uult habere pro derelicto: & sic de similibus. Si uero apertum proiecit, quasi periculum: presumitur; q̄ habet pro derelicto. ¶ Quo premisso est propositio prima: Res inuenta, quę de propinquo fuit in alicuius dominio, & non derelicta: de necessitate salutis est restituenda. Probat: quia qui animo seruandū sibi tales recipit: furtum committit, seu rapinam: sed omne furtum est restituendū: ergo. Antecedens probatur per illud Hiero. super Leuit. Multi sine peccato putāt esse, si alienū, qđ inuenerūt,

Dub. 7. S De rebus inuentis.

ppo. 1.

teneant. & dicunt: deus mihi dedit: cuius beo reddere: discant hoc peccatum simile esse rapinę, si quis inuenta nō reddat. Et beatus Aug. in quadā homil. xiiii. q. v. Si quid. ait. Si quid inuenisti, & nō reddidisti: rapuisti. quantum potuisti, fecisti: quia plus non inuenisti. qui alienum negat: si possit, & tolleret: deus cor interrogat: non manum. ¶ Dicitur primō, res inuenta, & non specificatur ubi: quia propositio ueritatem habet de re inuenta in quocunq; loco, siue dominus amiserit illam ex ruina: siue incendio: siue naufragio: siue in mari: siue in portu. ¶ Dicitur, quę de propinquo fuit in alicuius dominio, propter res, quę nō fuerunt in dominio alicuius: & tales sunt occupantis: sicut lapilli in litore maris inuerti: & fere syluestres: & aues in domo: sed de his infra dicitur. ¶ Dicitur nō derelicta: quia si derelicta fuerit: occupati conceditur. Prædictis concordat sanctus Tho. & Rich. & talis non restituens mortaliter peccat: ideo restituendo non satisfacit deo, nisi etiā pœniteat de peccato. ¶ Si quæratur: cui restituatur. Dicitur domino rei, si notus fuerit. si ignoratur: dicitur Seco. q̄ debet tradi alicui publicę personę custodiendę: & in locis publicis proclamari: ut sic dominus rei ad eā pertingere possit, qui eā amisit. Sed si post talem proclamationem nullus appareat dominus: faciendum est sicut de restitutione uagante qua supra. Et si inuentor est pauper: potest distributor earum puta confessor, uel prelatas dare ei totum, uel partem tanquam pauperi. Quod uero ante proclamationem tradantur personę publicę custodiendę: consiliū est, & securum, non præcepti: sic enim liberatur, si res postea per incuriam periret. ¶ Secunda propositio. Res quę alio quando fuit in dominio hominis: nō tamen de propinquo: sed antiquo, q̄ non est in memoria hominum: inuenta secundū distinctionem sequentem restituenda, est, uel seruanda. Hęc propositio declaratur. Res talis, ut thesaurus antiquus, aut inuentus est in loco proprio inuentoris: & sic iustus erit. Ideo dicitur in euangelica parabola Matthe. xiii. ut reci-

ppo. 2.

tat beatus Thom. de inuentore thesauri absconditi in agro: q̄ emit agrum illum, ut haberet ius possidendi totum thesaurum. Si uero inuenit in alieno solo, & a casu: medietas erit sua, & medietas erit domini soli. Si autem non a casu: sed data operatur: puta quia a proposito fodit, & quærit: totus erit domini loci, in quo inuenit: ut colligitur in directorio iuris: & recitatur in glos. xiiii. q. v. si quid. Petrus de pal. q. ii. artic. ii. dicit de inuentione thesauri esse seruandā cōsuetudinem loci: si domino ex toto, uel ex parte ueniat tradendus. Sed quod in præfata glos. dicitur, q̄ thesaurus inuentus in loco sacro, uel religioso calu fortuito sit inuentoris: ab aliis reprobat: dicentibus: q̄ agendum est secundū distinctionem prædictam institu. de rerū diu. §. thesauros. ¶ Tertia propositio. Terra per alluionem addita: uel insula de nouo nata: secundum sequentem distinctionem est illi, uel alteri approprianda. Declaratio. Nam insula nata in mari est occupantis: in medio uero fluminis est communis habentibus prædia iuxta flumen ex utraq; parte: si uero nō est in medio: illius est, cuius est proximior. Hęc Angelus in sum. & addit. Ager autem a flumine diuiso circūdat: ius remanet eius, cuius erat: & si flumemur atque alueum: primus alueus efficitur eorum, qui prædia circa eum habent: & secundus alueus est publicus: & si reuertitur ad primum: secundus alueus erit eorum, qui habent prædia circa eum. Similiter ager inundatus aqua ipsa recente manet eius, cuius erat. Hęc habetur institu. de rerū diu. §. insula. Et ita seruandum, nisi consuetudo sit in contrarium, uel statutum. ¶ Sed quæratur: quid de lignis, quę uis fluminis impulsi in agrum aliquorum. Responderur: q̄ nisi habeantur pro derelictis: non sunt occupantium: immo furtum committit, qui talia occupat: nec ius præsumit: q̄ habeatur pro derelicto: nisi per qualitatem rei, & actus uel aliter de uoluntate domini appareat: cum nemo præsumitur iactare suum. Et communis consuetudo, q̄ occupans lucrificat, uidetur

ppo. 3. X De insula de nouo nata.

X Quid de lignis per alluionem.

expressē reprobata p̄ legē de ff. ad l. rho. de iac. l. de precario. ut ibi notat in glo. Et licet ibi loquatur de iactis causa nauis alleuiandę: tamen idem uidetur in istis flumine ablatis: cum parum differant ab illis iactis: cum non interueniat factum hominis: hęc in illis iactis. Vnde in casu dominus agri satisfacit, si denuntiet domino lignorum; q̄ tollat: uel q̄ pro derelicto habeat. Et si dominus non comparat per se, uel per alium, præsertim in tempore statuto a iudice: uidetur ea habere pro derelicto, ut occupanti concedantur. Ad hoc textus. ff. ad l. rho. de iac. l. qui leuadę in principio. Videtur nulla lex statim sibi necessitate imponere perquirēdi res amissas: alias si taceat: prima præsumptio, quę erit, q̄ non dimiserit derelinquendo: tollitur per ultimam. s. negligentie non perquirendo. Si autem dominus agri non uult conferuare ligna ablata alluione: & suum fundum impeditum uult euacuare, potest projicere. Et similiter est de alijs rebus per alluionem ablati &c.

QVAESTIO IIII.

QVAESTIO IIII. VAESITVM est de rapina, & furto: quę malitiam in sua ratione includit secundū philosophū. i. i. ethic. ac eorum restitutione. Consequenter quęritur de bello, in quo frequenter rapinę, & furta concurrūt: licet nomē belli iniustitiam non includat. Vnde quęritur quarto: utrum in bello ac quiscia sint suis dominis restituenda. ¶ More solito tribus articulis qđ expedietur. Primus continebit terminorum declarationes. Secundus conclusiuas responsiones. Tertius dubiorum solutiones. ¶ Quantum ad articulum primum est primō notandum: q̄ per bellum intelligitur impugnatio hominum uolenta, quę fit gladio, & armis: siue fiat homini, in personis, siue in rebus. ¶ Et est duplex bellum: iustum, & iniustum. Iustum est (ut colligit Arch. xxiii. quęst. ii. in prin. ex uerbis beati Aug. contra Faustū) qđ auctoritate dei, uel principis geri

A De actis in bello.

Artic. 1. Not. 1.

Bellum.

tura conuenienti persona, cōtra inuafores, & oppressores boni status reipublice: nō humana cupiditate: sed amore pacis habendæ: & communis salutis procurandæ. Alij sic describunt. Bellum iustū est, quod interueniente legitima auctoritate ex causa iusta, intentione recta, cum moderamine debito geritur. Prima tria ponit beatus Tho. ii. q. xl. arti. j. Quartum addit Atraxanus in sum. Ray. uero & Gof. addunt duo: rem scilicet, & personam. Hęc enim quinq; dicunt requiri ad iustum bellum: personam, rem, causam, animum, auctoritatem. Idem recitat Hosti. in sum. de tregua & pace. sed in auctoritate includitur persona. Si. n. aliquam personam: puta ecclesiasticam, bellare non licet: haud dubium, quin ex defectu auctoritatis: quia scilicet auctoritate legis diuinæ, uel humanæ prohibita. Res uero, pro qua bellatur, sufficienter includitur in causa iustitellandi. Verum Hosti. omnia illa redducit ad auctoritatem, & causam: & tandem ad solam auctoritatem: unde dicit ubi supra. Est ergo iustum bellum illud, quod ex edicto geritur de rebus repetendis, aut propulsandorum hominum causa. & sunt uerba Isido. lib. ii. Etymol. & subdit. Et breuiter quia auctoritate sui iudicis recte interueniente accipit gladium, siue iabentis, siue consentientis iustum est. Non enim præsumitur, q̄ ius uel iudex auctoritatem conferat bellandi: nisi concurrant omnia ad iustū bellum requisita. Tamen pro maiori declaratione prosequamur, quā breuiter quatuor prædictas cōditiones ad iustum bellum requisitas. ¶ Prima conditio est legitima auctoritas: quoniam ut dicit Tho. non pertinet ad personam priuatam bellum mouere. Tum quia potest ius suum in iudicio superioris cōsequi. Tum quia cōuocare multitudinē (quod in bello oportet fieri) nō pertinet ad priuatā personā. ¶ Est autem duplex auctoritas: iuris, & iudicis: quarum altera sufficit. Iuris auctoritas interuenit ubiq; ius concedit humanum, naturale, uel diuinum. Ius humanum, sicut qui assassinos recepat, diffidatus est a populo romano: & possunt bona eius occupari,

etiam sine speciali diffidatione: secundū Hosti. de homici. pro humani. §. si. Sic ius naturale uim ui repellere concedit diff. j. ius naturale. Vnde Ray. lib. j. tit. v. §. xvj. ait. Videtur calus: & reuerita est, addit glo. in quo sine auctoritate principis, uel ecclesie possit moueri bellum: uel delictis pro rebus repetēdis: & pro defensione patriæ: nam de iure naturali cui libet licitum est uim ui repellere incontinenti, & cum moderamine inculpatæ tutelæ: hoc autem moderamen inculpatæ tutelæ est, dū quis causa tuendi, uel defendendi se resistit aduersario, cum tanto moderamine, q̄ non excedit modum in defendendo, plus ledendo ex præposito aduersario, quā illata exigat uolentia. Et additum est incontinenti, id est quā cito nouit uim illatam, antequam diuertat ad contrarium actum: quæ continuatio estimanda est secundum qualitatem negotij: secundum q̄ exigit ad præparationē maiorem, uel minorem temporis tractū. Vnde si aliquis nobilis collecto exercitu intrat terram alterius nobilis: & occupat ibi castrum: aut aufert prædam, & ducit ad propriam terram: si alius nobilis hoc audit: cum non statim possit congregare exercitum: & liberare castrum: uel recuperare prædam: missis nūtijs congregat exercitum: licet non possit congregare infra unam hebdomadam, uel duas, uel plus: reputabitur tamen incontinenti se defendere: & castrum liberare: uel prædam recuperare: et si iam aduersarius eius receperit illam in munitionibus suis. Et sequitur ibi. Credo etiam, si dum taliter prosequitur prædam: & non possit ad eam recuperandam pertinere: quia forte est in locis inexpugnabilibus recepta: si reperit aliqua bona aduersarij sui: aut eorum, qui eum iuuant: uel ipsum prosequentem rem suam impediunt: poterit de illis retinere: & suæ indemnitati cōsulere quantum sua interest. Et quod dictum est: antequam diuertat ad contrarium actum: exponit eadem glof. q̄ non est contrarius actus, cum quis comedit, bibit, aut dormit: uel se præparat ad repellendum aduersarium suum:

Auctori-
tas legi-
tima.

B
Auctori-
tas iuris

sed dum dissimulat iniuriam, & animum deponit rem suam prosequendi: alij occupantibus operam dando: actus est contrarius: quo factio non potest quasi defendendo se propria auctoritate bella retineat arma ad se defendendum sumere. Ius, quo diuinum interuenit, dum bella relex diuina præcepit: sicut præceptum fuit filijs israel exterminare inhabitatores terræ promissionis: & contra Amalechitas, ac alios arma sumere: ut habetur in uete. testa. pluribus in locis. ¶ Auctoritas iudicis interuenit; dum bellum geritur de mandato ecclesie, uel principis. Vnde Aug. contra Faustum. Ordo naturalis mortalium paci accommodatus hoc poscit, ut suscipiendi belli auctoritas, & consilium apud principes sit. & habetur. xxiii. q. j. quid culpæ. Et beatus Tho. ubi supra. Cum cura reipublice commissa sit principibus, ad eos pertinet rem publicam ciuitatis, regni, uel prouinciæ tueri: & sicut licite defendunt eam materiali gladio contra interiores perturbatores, dum malefactores puniunt (secundum illud Roma. xiii. Non sine causa gladium portat; dei enim minister est uindex in iram ei, qui male agit) ita etiā gladio bellico rem tueri ab exterioribus hostibus ad eos pertinet. ¶ Sed hic queritur: quis nomine principis intelligatur: cuius auctoritate, & edicto bellum geritur. Ad hoc secundum Guil. in glo. ubi supra sic distinguitur. Princeps, qui non habet superiorem siue sit rex, siue imperator, potest auctoritate propria (si sit causa iusta) mouere bellum: quam auctoritatem etiam subditis suis dare potest: si causa subsit, & uideatur expedire: & hoc contra extraneum principem, uel contra subditos eius: sed non contra subditos proprios; quamdiu uolunt coram eo, uel suo iudice (si sit iudex medius inter principem, & iniuriantem) stare. Princeps uero qui habet superiorem: non potest auctoritate propria licentia dare mouendi arma passo iniuriam: nec ipse potest arma mouere contra eum, qui nec mediate, nec immediate sibi subest: sed auctoritas superioris principis est querenda: maxime si iniurians

Auctori-
tas iudi-
cis.

C
Quid
nomine
princi-
pis intel-
legendū
sit.

pertinet mediate, uel immediate ad iurisdictionem principis superioris: quia contra non subditos non dabit actionem. Actorem sequitur forum rei: nisi ob defectum iudicis nolentis ius reddere: ut. xxiii. quæstio. ii. dominus noster. ubi dicitur, q̄ iustum bellum est contra gentem, uel ciuitatem, quæ negligit iudicare, quod a suis improbe factum est. Et idem uidetur: si non uult eo modo reddere, quo teneret, & quo est iniuriatus, potest iustitiam consequi: nam perinde est non reddere, & non iuste reddere. Sic si iniuriatus superiorē nō haberet, quo iniuriatus sua posset repetere: res suas auctoritate propria posset recuperare: ut dicit Ange. in sum. uer bellum. §. vj. Si uero princeps, uel comes, uel communitas habet propriam iurisdictionem: potest propria auctoritate bellum mouere his, qui suæ iurisdictioni subsumt: si fuerint contumaces, & rebelles: & concedere; q̄ liceat unicuique re seorum inuadere & suas facere: etiam rebelles capere, & detinere quousq; domino representare potuerint; ut uult Panor. in. c. sicut. & infra de iurei. & subdit. Si nullam iurisdictionem super iniuriantes habet; non potest sine auctoritate superioris principis mouere bellum: nisi sui essent inuasi: tunc potest se & sua defendere cum moderamine inculpatæ tutelæ: & hominem percutere, & etiam occidere: non tamen aduersarium capere: nec inuadendo res aduersarij suas facere: nisi in recompensationem damnorum suorum: & in satisfactionem expensarum, laborum & operum: & ipsum adiuuatiū: uel nisi in territorio suo eos delinquentes inueniret. Et hoc dictum de habente iurisdictionem temporalem etiam extrinsecus ad personas ecclesiasticas temporalem iurisdictionem habentes: de quibus tamen latius tractant canonistæ: quod trans eo gratia breuitatis. Hoc solum summarie addo. xxiii. quæstio. viij. cleric. & cap. seq. q̄ sacerdotes etli propria manu arma arripere non debent: nisi forte ad proprii corporis defensionem: sunt bellicis in re commissa sunt, persuadere; uel quibusli-

Quo ec-
clesiasti-
ci pos-
sunt bel-
lis in re
esse.

bet: ut ea accipiat, sua auctoritate ualeat imperare, ut dicit Grarianus. xxiii. q. viii. quicunq; ex clero. s. his ita. possunt & bellis interesse: ut iuste pugnantibus spiritaliter suis exhortationibus subueniant, & absolutionibus, & ceteris spiritualibus subsidijs: ut uult beatus Thol. loco supra allegat. Ex his patet primū ad iustum bellum requisitum, scilicet legitima auctoritas, sine qua quisquis accipit gladius; gladio peribit. Matth. xxvj. id est peccator gladij, seu occisionis dānabitur. Vnde Aug. contra manicheos lib. ii. Ille accipit gladium, qui nulla superior, uel legitima potestate iubente, in sanguine alicuius armatur: qui uero ex auctoritate principis, uel iudicis (si fuerit persona priuata) uel ex zelo iusticie quasi ex auctoritate dei (si sit persona publica) gladio utitur: non ipse accipit gladium: sed ab alio sibi commissio utitur: unde ei poena non debetur. Secunda conditio, quæ ad iustum bellum requiritur, est causa iusta. Sunt autem plures causæ iustæ, pro quibus arma moueri possunt: sed ad tres in genere reducuntur: hæ sunt defensio, correctio, recuperatio. Defensio legitimum humanarum, ac diuinarum, patrie & hominum: ut patet. j. Machab. ii. & iiii. ca. Correctio, uel coertio malefactorum, & iniurantium deo, & hominibus ad correctionem negligentium, cum ad illam teneantur, aut iniuste impediuntur. Et propter hanc causam iussit dominus pugnare contra habitatores terræ promissionis, eosq; interficere. Deuteron. xx. & contra beniamitas. Iudicum. xix. & xx. Recuperatio iniuste ablatorum, uel detentorum, ac læsionis sue in rebus, siue in fama: siue in corpore: siue in personis. Sic Abraam iuste pugnavit contra reges, qui loth filij fratris sui captiuū duxerunt, & spolia rapuerunt. Gen. xiiii. Et filij Israel iuste bellabant contra occupatores terræ, promissionis, postquā dominus illā eis dederat: ut habetur Iosue. j. & c. seq. Hoc autem intelligendū, dummodo iniuriatores perseuerant in delicto: & satisfacere: aut iuristare (saltem coram arbitris, aut iuris bonis si iudicem superiorem non habent) reculant.

Causa.
D
De causa propter quā bellum debet moueri.

Causa iusta. Sunt autem plures causæ iustæ, pro quibus arma moueri possunt: sed ad tres in genere reducuntur: hæ sunt defensio, correctio, recuperatio. Defensio legitimum humanarum, ac diuinarum, patrie & hominum: ut patet. j. Machab. ii. & iiii. ca. Correctio, uel coertio malefactorum, & iniurantium deo, & hominibus ad correctionem negligentium, cum ad illam teneantur, aut iniuste impediuntur. Et propter hanc causam iussit dominus pugnare contra habitatores terræ promissionis, eosq; interficere. Deuteron. xx. & contra beniamitas. Iudicum. xix. & xx. Recuperatio iniuste ablatorum, uel detentorum, ac læsionis sue in rebus, siue in fama: siue in corpore: siue in personis. Sic Abraam iuste pugnavit contra reges, qui loth filij fratris sui captiuū duxerunt, & spolia rapuerunt. Gen. xiiii. Et filij Israel iuste bellabant contra occupatores terræ, promissionis, postquā dominus illā eis dederat: ut habetur Iosue. j. & c. seq. Hoc autem intelligendū, dummodo iniuriatores perseuerant in delicto: & satisfacere: aut iuristare (saltem coram arbitris, aut iuris bonis si iudicem superiorem non habent) reculant.

Sic dominus Deutero. xx. præcepit filiis Israel. Si quando accesseris ad expugnandum ciuitatem, offeres ei primō pacem. Tertia conditio requisita est intentio recta: ut scilicet non ex ira, odio, uindictæ, appetitu, aut alia inordinata passione moueantur. Vnde Aug. lib. xxii. contra Faustum. In bello culpatur nocendi cupiditas: uel cetera crudelitas: implacatus atq; implacabilis animus: feritas rebellandi: libido dominandi: & si quæ sunt similia. Vbi ergo talis est bellantium intentio, quā uis ad iustitiam auctoritas: & causa iusta: nihilominus culpabile bellum geritur: nam oculus intentionis non est simplex, neq; rectus. Est autem intentio recta, quæ ex charitate procedit: puta ex amore dei proximi, aut uirtutis, pacis, iusticie, uel obedientie, charitate proximi. Non solum dico amici: sed etiam inimicorum contra quos bellatur: ut scilicet corrigantur, & ad pacem redeant. unde Aug. de puero centurionis. Si ista res publica terrena christiana præcepta custodiret: etiam ipsa bella sine benignolentia non geruntur: sed ut potius ad pietatis iusticie societatem uicis facilius cōsultatur: nam cui licentia iniquitatis eripitur: uicilius uincitur: quia nihil infelicitius felicitate peccantium, quam poenalis nutritur impunitas: & mala uoluntas: uel ut interior hostis roboratur. & habetur. xxiii. q. j. paratus. Sic pax finis esse debet proprius in bello intentus: ut uult Aug. ad comitem Bonifa. Zelus quoq; iusticie mouere debet amicum. unde Calixtus papa. xxiii. q. iiii. iustum ait iustum est, ut qui diuina contemunt mandata, & inobedientes paternis existunt iustionibus: superioribus corrigantur uindictis: quatenus ceteri tala committere timeant: & cuncti uiuant ueritatis, atq; bonitatis exemplum. Quarta conditio requisita ad bellum iustum: est debitum moderamen: ne forte cum bellum geritur, ledantur innocentes: aut dolose uel plus debito inimici, & nocetes. Innocetes. n. qui in nullo aduersarijs præstent auxilium, uel fauorem: quamuis sint subditi aut uasalli hostium: inuadi non debet etiam si do-

Intentio
E
Quæ intentio iustitiam pugnatū.

Pax finis
bellicij.

Moderamen.

Quale moderamen seruari debet.

minus eorum uiolenter eorum rebus ablati, ut erit in subsidium belli sui iniusti. Si uero timore humano, uel mundano uicti domino suo præstant auxilium; licet mallet non facere: rei sunt: & sicut dominus eorum ita & ipsi inuadi possunt: ut uult Ray. & Host. Cum ergo innocentes subditi nocendi non sunt: quanto minus non subditi, quos bellum in nullo concernit: ut peregrini, mercatores, non subditi, spoliandi non sunt; nec aliquatenus ledendi. Iuste uero bellantes non solum aduersarijs: sed etiam uasallos subditos, & uniuersos complices auxilium, uel fauorem præstantes tanquam aduersarios inuadere possunt: ut dicit Artex. in sum. alleg. c. j. de off. de leg. Nec tamen debent hostes dolose decipi: quamuis contra eos liceat insidijs uti: quoniam falsum, siue mendacium hostibus dici non debet: nec promissa uiolari. unde Ambr. in lib. de off. Sunt qui dem iura bellorum, & federa etiam inter ipsos hostes seruanda. & Aug. ad comitem Bonifa. Fides quando promittitur etiam hosti, seruanda est, contra quæ bellum geritur. Insidias uero ponere possunt, & proposita sua ac inuadendi consilia occultare, quæ non proprie uocantur fraudes. Sic mandauit dominus Iosue ponere insidias habitatoribus ciuitatis Hay. eu. i. d. viii. Similiter cauendum est ne inimici plus iusto ledantur: siue in personis, rebus, locis uel possessionibus. Pro cuius intellectu notat Artex. in sum. quod bellum dupliciter dicitur iustum: scilicet simpliciter uel ex causa. Simpliciter: quod fit ex edicto principis, si pape uel imperatoris: & in tali liberi capti serui huiusmodi capiuntur: & dominium rerum spoliatarum transit in occupates. Si autem fuerit iustum ex causa: puta propter repetitionem ablatorum, aut defensionem: non licet personas capere in seruitutem redigendum: uel bona eorum: nisi ad satisfactionem damni dati, laborum, operis, & expensarum tam sui, quàm suorum: uel donec ipse hostis offerat ius. Intellego cum sufficienti cautione satisfaciendis: & hoc tam sibi, quam suis: tam in prædationibus, quam incendijs,

Fides seruanda
hosti.

effractions, cedibus, uulneribus, & alijs quibuscunq;: & ultra hoc non debet recipere, nisi hostis meruisset, ut bona sua publicarentur, & de terra exterminarentur. Oportet etiam in hoc moderari zelum belli: ne loca conferata uiolentur: aut bona clericorum: aut religiosorum in terra hostium habitantium inuadantur. Similiter nec illi, qui confugiunt ad ecclesias: nisi incastellauerint ecclesias: & inde pugnauerint. Secundo principaliter notandum: quod uenientium ad bellum multiplex est differentia. Quidam ueniunt ut principales: ut sunt domini, uel communicantes: aut personę priuatae, quæ bellum indicunt, aut mouent dissidando. Quidam sunt horum auxiliatores: & hi duplices: quidam sunt principales specialiter iuncti: ut subditi, familia, uasalli. Alii sunt penitus extranei: & horum aliqui sunt uocati in auxilium a principibus, uel eorum officialibus, uel subditis. Alij non uocati sua sponte ad bellandum offerunt, uel ingerunt. Et secundum hoc diuerse sunt ponendę conclusiones. Quantum ad articulum secundum est prima conclusio. Acquisitorum in bello iusto ex edicto principis superiorem non habentis: non fit restitutio ei, contra quem bellatur: sed capitaneo, ut ab eo unicuique pugnantium secundum merita portio distribuatur. Probatur conclusio quoad primam partem: quia ut statim dictum est: in illo bello capti sunt serui: & bona eorum efficiuntur capiendum, & per consequens non requiritur restitutio: quia dominium eorum translatum est in captiuitates. Secundo pars est de mente Bartoli. Si quid bello. ff. de capti. Quod tamen uerum est, nisi consuetudo haberet: quod unusquisque sibi retineret, quod cepit: ueniam non teneretur assignare capitaneo: quia illud intelligitur actum, quod est consuetum. Secunda conclusio. In bello pro rebus repetendis moto, bellantes tenentur restituere quicquid ultra res recuperandas, & damna passa: & labores, atq; expensas ab hostibus acquisiere. Probatur conclusio: quia grauis alius, siue damnis cans nihil sibi debet rem: re-

G
Differētia bellicij.

Arti. 2.
Cōcl. 1.
H

Cōcl. 2.

netur ad restitutionem ex dictis supra. q. ij. dist. præsentis. Sed recuperatis rebus ab hostibus ablatis cum damnis illatis: nihil amplius tenetur hostis ergo. Et dicitur notanter ultra &c. quia siue bellum fuerit iustum: siue iniustum: propter defectum auctoritatis personæ, uel intentionis rectæ: si tamen res subsit, pro quibus repetendis bellatur: non tenetur, qui mouit bellum restituere, quod ibi cepit: dummodo non excedat, id quod hostis tenebatur: ut dictum est in notabili de debito moderamine; & hoc uerū in foro pœnitentiæ: ubi habet locum liquidum ad non liquidum compensatio. Quia ut supra dictū est: quomodo cūque aliquis recuperat sibi debitū ab alio sibi debent: siue iustè, siue iniuste: nō tenetur in foro animæ recuperatū restituere, licet pro peccato iniustæ recuperationis teneatur penitentiam agere; ut si q. mihi tenetur. x. si furor sibi. x. licet peccem: non tamen teneor in foro animæ restituere scdm Host. Tho. Ric. Pal & alios secus in foro exteriori, in quo perdit rem suā pro eo, q. propria auctoritate debita sua uendit in pœnam illius peccati. Et ideo licet perdit: non tamen tenetur sua remittere, & recepta restituere: nisi pœna per iudicem decreta, & exacta fuerit. Nam in foro animæ, pœna non est soluenda, nisi post condemnationem. glo. xij. quæstio. ij. fraternitas. Et per hoc soluitur ratio, si arguitur: si in foro contentioso perdit: ergo non erit sua, sed aliena: ergo tenetur restituere in foro conscientie. Solutio perdit per modum pœnæ, quæ tunc soluenda est, cum condemnatur. Et propter supra dicta non est additū in conclusione in bello iusto: sed simpliciter dictum est in bello. Tertia conclusio. Omnis bellator in bello iniusto extra casum præcedentis conclusionis tenetur ad restitutionem ablatorum, ac omnium damnorum aduersarijs ac sibi adherentibus illatorum: si tñ ipsum sciat eē iniustum. Probat conclusio: quia quicūq; damnificat proximum iniuste: tenetur ad damni restitutionem: sed omnis bellator in bello scito esse iniusto damnificat

proximum iniuste: ergo. Consequentia nota cum minore. & maior extra casum prioris conclusionis, patet per c. Si culpa. de iniurijs, & dam. ex lege charitatis proximi, quæ est uelle bona proximo, & nulla mala iniuste. Item ubi est eadem ratio obligationis: eadem est obligatio: sed causa propter quam tenens iniuste alienum obligatur ad restitutionem est: quia tenendo alienum iniuste damnificat: ergo quicūque iniuste damnificat: similiter ad restitutionem tenetur. Dicitur dummodo, tamen sciat ipsum iniustum propter sequentem conclusionem. Et dicitur in conclusione: omnis bellator: quia nullus q. in conclusione non excusatur a restitutione excusatur: licet sit subditus mouētis bellum, uel uasallas: licet etiam timeat priuari cunctis bonis suis, si bellantem non sequitur. Quoniam ut dicit August. ij. de ciuita. dei: talis potius quælibet mala pati decernat, quam malo consentiat: licet enim metus culpā attenuet: non tamen a culpa excusat. Illi enim in guerris innocentes non sunt, qui habent iniustum bellum: fauent directè, uel indirectè: ut ait Rich. in. iij. dist. xv. q. Quarta conclusio. Subditi dominorum iniuste bellantium, & uasalli dū ignorant bellum iniustum fore: etiam si dubitent: excusantur a damnorum aduersarijs illatorum restitutione: si pugnauerint bona fide. Probat conclusio per beatum August. contra manichæos. xxij. quæstio. j. Quid culpatur: dicentem. Vir iustus si forte sub rege sacrilego militet: rectè potest illo iubente bellare: si uice pacis ordinem seruans, quod sibi iubetur: uel non esse contra dei præceptū certum est: uel utrum sit certum non est: ita ut fortasse reum faciat regem iniquitas imperandi: innocentem autem militem ostendat ordo seruendi. q. Dicitur in conclusione subditi: quia non subditi: nec uoto fidelitatis domino bellum mouent astricti: quos bonum obedientie nō excusat: sed si tales dubitant de belli iustitia a restitutione non excusantur. Vnde extranei, stipendiarij, amici, con-

Cōcl. 4
K
Quid de subditis.

Cōcl. 3.
I
bellator in bello iniusto ad quid tenetur

sanguinei, in dubio non excusantur: quatenus teneantur ad restitutionem, si bellum fuerit iniustum: licet ipsi ignorauerint fuisse iniustum. Non enim debent se committere discrimini, ut iuuent aliquem in præiudicium alterius. Nam ut dicit Amb. lib. de offi. & habetur. xiiij. q. v. De niq; Si non potest alicui subueniri: quoniam grauetur alter: commodius est neutrum iuari, quam grauari alterum. Item tenet Angelus in sum. in uer. bellum. S. viij. & bapt. ibidem. q. Dicitur: dū ignorant: quod intelligendum est de ignorantia non affectata, qua nolent scire, uel refugerent: nec in informatione ueritatis accipere uellent. Illa enim penitus non excusat: sed magis aggrauat: ut in secundo dictum est dist. xxij. q. ij. q. Dicitur etiam si dubitant, quod quidam intelligunt, si talis dubitatio inquisiuit quatum potuit, & peritiores consuluit: & dubius semper fuit, & permansit: tunc excusatur alias non. Sed hoc uidetur durum: quia durum esset subditis, si eis a domino suo præciperetur ire ad bellum: prius quere consilia iurisperitorum: an dominus eorum haberet causam iustam bellandi. Sic enim non uiderentur subditi, sed magis dominorum suorum iudices. Perfecta etiam obedientia non disputat, sed simpliciter obedit: sed & subditus de suo superiore debet præsumere meliora: & ita obedire: nisi certus foret, quod dominus contra deum, & iustitiam præciperet. Et ideo uidetur: quod sufficiat subdito secundum uerba beati August. allegata: quod ei non sit certum id, quod sibi iubetur esse contra præceptum diuinum. Verum si affectaret ignorare, aut nollet scire: esset in culpa. q. Dicitur: si pugnauerit bona fide: quia de damnis non tenetur, quæ bona fide hostibus intulit: aut a quibus commode abstinere non potuit secundum indultitiam, & consuetudinem bona fide pugnantium: siue in incendijs, effractionibus, arborum excisionibus, siue uulneribus, & cedibus. Si autem grafsandi, & animo malitiosè ea intulit: cum alias commode posset sibi consulere; tenebitur: & compensabuntur

illa lamna cum damnis sibi datis, & hominibus suis usque conseruentes quantitates, ac de eo, quod super excreuerit, tenebitur satisfacere illis, quos damnificauit, ut uult Guil. in glol. & concordat Vlri. Est autem bona fides; cum putatur bellum iniustum, & adest intentio recta. Cum enim secundum prædicta, omne bellum fieri debet amore proximi, ac uirtutis, pacis, iustitiæ aut obedientie, quicquid ex hac radice procedit, bona fide fit. Vnde omnia illa, per quæ hostis congruentius reduci potest ad pacem non turbandam, ad debitam obedientiam, & satisfactionem secundum regulam iustitiæ bona fide fieri intelliguntur. Exigit autem charitas, quod illud secundum calus euentū cū minore, quæ poterit læsione fiat. Idcirco si hostis ad ea, quæ dicta sunt, compelli posset sine incendijs, & effractionibus castrorum, ciuitatum, uillarum: siue excisione arborum, uinearum, ac sine extirpatione seminum, & huiusmodi, hæc fieri non debent, nisi bona hostium essent publicata. Si autem sine his hostis nec informari; nec uinci; aut humiliari: ac ad iustitiam, & obedientiam reduci posset: quantum sibi iniquitatis suæ licentia eripiantur, hæc omnia secundum morem bellantium fieri possunt: donec reducantur. q. Nec tenebitur, qui iniuste bellat illata damna cum damnis passis (ut dictum est) compensare. Vnde saluo sine belli: misericordia tanta, quanta heri potest: etiam hostibus impendi debet. Hinc Aug. ad Bonifacium scribens: & habetur. xxiiij. q. j. Noli ait. Itaque hostem pugnancem necessitas deprimat: non uoluntas. Sicut bellari, & resistenti uiolentiæ redditur: ita uisito, & capto misericordia iam debetur: maxime in quo pacis perturbatio non tenetur, & præmissit. Esto ergo bellando pacificus: ut eos, quos expugnas, ad pacis utilitatem uincendo perducas. & Tullius. j. de offi. c. v. Peracta autem uictoria conseruandi sunt illi, qui in bello non crudeles: non immanes fuerunt. q. Cuiusmodi tamen est omni studio quantum fieri potest a cedibus hominum: ut non (nisi defensionis sui: & aliorum; aut re-

Quid fit bona fidei in bello.

Nisi foret certus quod dominus contra deum, & iustitiam præcipere ret.

L

Cum mi- rum necessitas compellat) occidantur. nima la- Tantò si quidem grauius est iniuste bel- lioe ho- lantes occidere (dummodo commode, & sine nocibili damno saluari possunt) & sic redu- & sine nocibili damno saluari possunt) ci debet quantò tales sunt. in maiori animæ suæ periculo: puta in actuali peccato iniuste bellando. Non enim tantum eorum cor pora prosteruntur: sed etiam animæ in mortem perpetuam transmittuntur. Si tamen necessitas occidere compellit: non occisoribus: sed occisis culpâ impu- tatur. Dicit enim Ioan. in summa lib. ij. titu. j. q. xij. In casu inenitabilis neces- sitatis; hoc est se, & sua liberando: licet sine dubio laico occidere, qui potest pa- triam, uel res suas armis defendere. Et quod dictum est de non occidendo ini- micum: uerum est nisi iniuste pugnâtes: propter grauisima crimina: iam morti essent addicti, atq; principis auctorita- te iuste bellantibus præceptum: ut uni- uersos hostes occiderent: de quo beatus Ambro. & habetur. xxij. q. v. Remittun- tur. §. Cum ergo dicit. Cum diuino nu- tu ad puniendum peccata populi exci- tantur: sicut iudaicus populus excita- tus est ad occupandam terram promis- sionis: & ad delenda gentes peccatri- ces sine culpa noxiis sanguis effunditur; & quæ ab eis male possidentur: in ius, & dominium ritè transeunt, & bonorum. ¶ Ex quo: & alijs concludit Gratianus. Apparet, inquit, quod aliquando per legiti- mam potestatem gentes: aliquando per populos diuino iussu excitatos, mali pro peccatis suis: non solum flagellantur: sed ritè etiam perduntur. ¶ Quinta conclu- sio. Dominus gerens bellum iniustum: subditis suis cum bona fide sequentibus: tenetur ad restitutionem omnium dam- norum eisdem ab aduersarijs occasione bellillarum. Hæc conclusio est Ange- li in sum. in uerbo. Bellum. §. xj. Et patet ratio: quoniam dans occasionem dâ- ni ad restitutionem tenetur: ut in cap. Si culpa. de iniur. & dam. da. sed faciens bellum iniustum, dat occasionem aduer- sarijs damnificandi subditos suos: ergo &c. Particulæ conclusionis satis pa- tent, quæ sunt notandæ. ¶ Sexta conclu- sio. Dominus iustum bellum faciens te-

Cōcl. 5. M

Cōcl. 6.

netur restituere damna ab aduersarijs Domi- nus bel- lantibus iuste tene- tur man- datarijs de dam- nis. passa, quæ uerisimiliter præuidere pote- rat: non subditis per eum uocatis, nisi conducti fuerint: aut hoc fecerint causa humanitatis parentelæ: aut pietatis, uel ex simili causa gratis. Patet: quia uocati accedentes, & non proprio motu sunt uelut mandatarij, qui contra mandâtê habent actionem mandati: & ita man- datus tenetur eis de damnis, quæ occa- sione sui mandati incidere. Inno. in c. Sicut de iureiur. ¶ Dicitur notanter bellum iustum: quia uocati ad bellum iniustum non habet actionem aliquam contra uocantem ad impendia, uel dâ- na contingentia occasione uocationis, uel mandati: quia in te turpi non con- trahitur obligatio. ¶ Dicitur damna pas- sa ab aduersarijs: quia si aliunde pateren- tur: non occasione uocationis: non te- netur uocans, seu mādans. ¶ Dicitur, quod pueri poterat, quia de his, quæ ueniunt casu fortuito, quod præuideri non poterant: non tenetur ut in c. Ioan. de homicidio. Et licet euentus belli penè omnes sunt for- tuiti: quia uariis est euentus belli: & nunc hunc, nunc illum consumit gladius. ij. Regum. xj. Horum tamen aliqui præui- deri possunt: & in talibus tenetur domi- nus. In his uero, quæ raro accidunt, & præuideri non possunt, non tenetur: ut similes ante cōgressum cadens de equo frangeret crus: uel simile. ¶ Dicitur non subditis: quia his, qui tenentur dominum sequi, quales sunt subditi, & uasalli: non tenetur. ¶ Dicitur uocatis: quia si non uocati, & sponte accedunt animo obli- gandi dominum tanquam eum, cuius nego- tium utiliter agunt, tenetur domi- nus: & sufficit; quod negotium utiliter ce- ptum est: etiam si sine culpa eorum uer- geretur in deteriorem exitum. Si uero non accederent animo obligandi: sed gratis auxiliandi: non tenebitur eis do- minus belli. Similiter si quis proprio mo- tu accedit contradicente domino belli: non obligat sibi dominum, in cuius sub- sidium uadit etiam utiliter incipiendo, & feliciter finiendo: quia gerens nego- tium alterius eo inuito: non potest pe- tere aliquid nisi pro bene gestis ante prohibi-

Non te- phibitione. Ita dicit baptista in sum. post- met bel- Anto. alle. Ioann. de lig. Nec est simile illans ue- de medico curante in firmum contra suâ- nientij p- uoluntatem. De quo dicit glo. lxxxiii. d. i. in summa. quod tenetur in firmum mo- rientem inuito curare: quia ut dicit Antoninus. In firmum præsumitur infa- nte mentis: cum absoluit non uult cura- ri. Si tamen uellet curari: sed non ab isto medico: sed potius ab alio: tunc non pro- cedit glossa. Sic contradicens alicui, ne ueniat secum ad bellum: non præsumit infan- tiam mentis: quia possibile est, quod non confidat de eo, aut dubitat, ne prodat ipsum. Sic etiam dominus belli non obli- gatur ei qui propter consequendam glo- riam in bello sua sponte uadit: quia non ut mandatarius: quia ibi nullum inter- uenit mandatum: & actio mandati non oritur nisi interueniente mandato: nec ut ei, qui negotium utiliter gessit. quia non accessit animo gerendi negotia il- lius, sed propria. Multo minus obligatur ei, qui accessit animo spoliandi. ¶ Dicitur nisi conducti fuerint: quia tales lo- cantur operas, & rem. Cui enim conuenit aliquid recipere pro mercede: non potest agere actione mandati: quia mandatum debet esse gratuitum. Unde stipendiarii, qui ueniunt pro precio non sunt manda- tarii: ideo non possunt agere ad damna. Quod uerum est nisi aliud pactum spe- ciale intercederet: uel consuetudo aliud inducat. ¶ Dicitur ultimo nisi hoc fece- rint gratis causa parentelæ uel pietatis: talibus non obligatur dominus belli, in- cuius adiutorium uenit de damnis: quia non uenit animo obligandi eum. ¶ Se- cunda conclusio. Subditi in dubio bellâ- res ex obedientia superioris: postquam cognouerint bellum iniustum fuisse: tenentur omnia, quæ habent restituere: non autem consumpta existente bona fi- de. Primum patet: quia tenens rem alie- nam mala fide: tenetur eam restituere: ut patet ex præmissis. Sed tenens rem, quâ acquisiuit in bello iniusto: postquam no- uerit bellum fuisse iniustum: cessat ha- bere bonam fidem: ergo. Secunda pars patet: quia consumptor fuit possessor bone fidei: ideo de sic consumptis non

Cōcl. 7. Subditi bona si de bellâ res in bello iniusto quando teneant.

tenerunt infra dicitur de præscriptio- nibus. De hoc angelus in sum. in. c. Bel- lum. §. ix. & præsumptio. §. iij. ¶ Octaua Cōcl. 8. conclusio. Non subditus ueniens ad bel- lum iniustum tenetur ad restitutionem omnium damnorum iniuste impugnatis illatorum. Illa conclusio ostensa est su- pra in declaratione quartæ conclusionis. ¶ Nona conclusio. Ad restitutionem tenetur, qui dânicant (sue iniusto; sue iniusto bello) innocetes, aduersarijs nec auxilijs; nec fauorem præstâtes. Illa cō- clusio supra ostensa est in primo arti. in quarta conditione ad iustum bellum re- quisi. ¶ Quantum ad tertium articulum Arti. 3. dubitatur primo: utrum bellum in dubio Dub. 1. sit præsumendum iustum. Respondetur O secundum Panor. in c. Sicut. iij. de iureiur- ran. In bello indico a summo principe presumitur iustum: & legitimam causam esse in principe: sed in bello in- dicto ab habente superiore in dubio præ- sumitur iniustum. Quod uero quâ- rum ad extraneos: non quoad subditos. Nâ subditus de suo superiori semper me- lora debet presumere. ¶ Secundo dubi- Dub. 2. tatur: utrum acquires aliqua per repræ- P salias teneatur ad eorum ueritatem restitu- tionem. ¶ Pro solutione nota: quod repræ- salij dicuntur generalis retentio bono- rum aliquorum auctoritate principis, uel ciuitatis pro reparatione damni dati indulta: ut quando unus de uno do- minio non ualens consequi ius contra aliquem de alio dominio, retinet res om- nium, quæ sunt de tali dominio pro satis- factione: ut Angelus in sum. c. repræsalia. Et quandoq; sunt licitæ: quandoq; Repræ- non. Ad hoc, quod sint licitæ sex requi- liz, quâ- runtur. Primo, quod dominus uel ciui- do licit- tas requiratur pro iustitia ministranda. re. Secundo, quod constet de negligentia ius- titiæ administrandæ. Tertio, quod deatur superior, si habet superiorem de iure, & de facto: si adripotest, & expediret: puta: quia iniuriatus non plus expen- deret adeundo, quam recuperare pos- set, ut superior faciat iustitiam. Quar- to, quod concedantur a iudice proprio iniuriati: non habente superiorem, uel non recognoscente: dante sententiam Gab. Biel. xx

super defectu, & negligentia iustitiae: dū modo nō est superior faciens iustitiam. Quinto, q̄ sit causa iusta, & sufficiens: s. notabilis iniuria, aut læsio iustitiae. Non enim pro modica iniuria, uel partiali læsioe iustitiae cōceduntur repræsalig, quia remedium illud est odiosum, & contra ius commune: ideo nō debet dari pro modico. Sexto, q̄ non extendatur ultra terminum quoad damnum passum: & quo ad personas, contra quas conceditur.

Quicquid enim detinetur excedens passum damnorum, iniustum est. Similiter extendi non debet ad clericos, & ecclesias personas: neq; ad bona eorū. Tūc respondetur ad dubium: q̄ acquirens aliquid per repræsalas tantibus sex conditionibus supra dictis: non tenetur ad restitutionem. Si uero aliqua harum deficiat ad restitutionem quadrupli cogitur. In concieria uero tenetur ad omnium sic acquisitorum plenam restitutionem damnorum, & expensarum. Fundatur hæc materia in. cap. Dominus. xxi. quæst. ii. ubi dicit August. Iusta bella solent diffiniri, quæ uel sciuntur iniurias: sic gens, uel ciuitas plestenda est, quæ uindicare neglexit, quod a iuis improbe factum est. Hanc materiā tractat laurus domini legit. ¶ Tertio dubitatur, utrum conducens equos, arma, & huiusmodi ad bellum: si perdantur in bello: teneatur ad restitutionem. Respondetur secundum dominum Anton. q̄ idem est ius omnino: sicut de commodato, locato, & conducto. Vnde dicit Innocent. in. cap. Sicut. ii. de iur. iur. q̄ non: quia sic ea conduxit, & non excedit fines contractus. Et hoc uerum puto: nisi speciale pactum interuenierit, aut consuetudo contraria: ut supra dictum est. ¶ Quarto dubitatur, utrum clericus uadens ad bellum cum domino suo possit aliquid recipere de lucratis ex bonis aduersario rum. Respondet Angelus post Monal. titu. de restit. Si clericus talis ea rapuit, peccat rapiendo: & restituere tenetur eis, a quibus abstulit: quia illam rem recipiendo non potuit facere suam: quia sicut dominus non potuit

adare auctoritatem bellandi: & ita nec in bello recipiendi, postea tamen retinere: si guerra durante dominus ut illa teneret, consensit. Si uero non rapuit: sed ab his, quibus raperelicit: sibi data sunt: non tenetur restituere: si tamen illi, qui rapuerunt, rapta fecerunt suas ut nec teneantur præsentare capitaneo.

¶ Quinto dubitatur: utrum in bellis iustis incendentes, aut demolientes ecclesias teneantur ad restitutionem. Respondetur secundum Guil. Si non sunt in castellatæ, & incenduntur a proposito: incendentes tenentur ad restitutionem, & emendam: si uero sunt in castellatæ, aut non ex proposito incenduntur: sed ex calu, dum scilicet iuste bellantes præstant operam rei licite incendendo machinas hostium, & huiusmodi: non tenentur. Idem quando incendunt uillam, quam alias commode expugnare non possunt. ¶ Sed quid de rapientibus res de ecclesia. Dicitur: q̄ si res fuerint ecclesie, aut clericorum in terra hostium habitantium: rapientes illa tenentur ad restitutionem: nisi auctoritate ecclesiastica prælati hoc fieret: uel nisi essent uictualia, & huiusmodi: non tamen ecclesie, aut clericorum. Sic si irruentibus hostibus iustum bellum agentibus confugientes ad ecclesiam eam in castellauerint: aut inde impugnaverint hostes, huiusmodi non gaudent immunitate ecclesie, qua in ipsi uiolauerunt in de impugnando. Similiter si ponantur ibi uictualia, quibus sustentatur resistentes hostibus iuste bellantibus possunt inde tolli, nec tenentur ad restitutionem. Concordat prædictis Vlricus in sum. Idē si ibi conseruarentur arma bellica. Concordat Fran. de platea. ¶ Dubitatur sex

Dub. 5. S Quid de incē dētibus ecclesiis.

Dub. 6. T

Dub. 3. Q

Dub. 4. R De clero, q̄ in bello rapiat.

bitatur, utrum conducens equos, arma, & huiusmodi ad bellum: si perdantur in bello: teneatur ad restitutionem. Respondetur secundum dominum Anton. q̄ idem est ius omnino: sicut de commodato, locato, & conducto. Vnde dicit Innocent. in. cap. Sicut. ii. de iur. iur. q̄ non: quia sic ea conduxit, & non excedit fines contractus. Et hoc uerum puto: nisi speciale pactum interuenierit, aut consuetudo contraria: ut supra dictum est. ¶ Quarto dubitatur, utrum clericus uadens ad bellum cum domino suo possit aliquid recipere de lucratis ex bonis aduersario rum. Respondet Angelus post Monal. titu. de restit. Si clericus talis ea rapuit, peccat rapiendo: & restituere tenetur eis, a quibus abstulit: quia illam rem recipiendo non potuit facere suam: quia sicut dominus non potuit

adare auctoritatem bellandi: & ita nec in bello recipiendi, postea tamen retinere: si guerra durante dominus ut illa teneret, consensit. Si uero non rapuit: sed ab his, quibus raperelicit: sibi data sunt: non tenetur restituere: si tamen illi, qui rapuerunt, rapta fecerunt suas ut nec teneantur præsentare capitaneo. ¶ Quinto dubitatur: utrum in bellis iustis incendentes, aut demolientes ecclesias teneantur ad restitutionem. Respondetur secundum Guil. Si non sunt in castellatæ, & incenduntur a proposito: incendentes tenentur ad restitutionem, & emendam: si uero sunt in castellatæ, aut non ex proposito incenduntur: sed ex calu, dum scilicet iuste bellantes præstant operam rei licite incendendo machinas hostium, & huiusmodi: non tenentur. Idem quando incendunt uillam, quam alias commode expugnare non possunt. ¶ Sed quid de rapientibus res de ecclesia. Dicitur: q̄ si res fuerint ecclesie, aut clericorum in terra hostium habitantium: rapientes illa tenentur ad restitutionem: nisi auctoritate ecclesiastica prælati hoc fieret: uel nisi essent uictualia, & huiusmodi: non tamen ecclesie, aut clericorum. Sic si irruentibus hostibus iustum bellum agentibus confugientes ad ecclesiam eam in castellauerint: aut inde impugnaverint hostes, huiusmodi non gaudent immunitate ecclesie, qua in ipsi uiolauerunt in de impugnando. Similiter si ponantur ibi uictualia, quibus sustentatur resistentes hostibus iuste bellantibus possunt inde tolli, nec tenentur ad restitutionem. Concordat prædictis Vlricus in sum. Idē si ibi conseruarentur arma bellica. Concordat Fran. de platea. ¶ Dubitatur sex

Dub. 7. V Vtrum domini bellantes possint cōponere inuicem subditis nō dētis nō cōsentienti-

bus. sent: nec plus propter suum consiliū: nō tenetur nisi de his, quæ ipse habuit: uel ipse dānū dedit. ¶ Vltimo dubitatur: utrum domini, qui mouerunt sibi bella, inuicē componere possint super dānis eorum, quæ subditi passi sunt. Ad hoc respondetur, secundum Guil. q̄ si cōpositio fiat de consensu libero damnificatorum: stā dum est illi: alias qui iniuste mouit bellū, non potest per suam cōpositionem præiudicare suis hominibus: quin teneatur illi de proprio satisfacere pro dānis: tād uersariorum (quos iniuste uexauit) q̄ suorum (quos ad bellandū induxit) nisi hinc inde liberē, & sponte remittantur. Quis uero bellum iustum egit: debet, si potest compellere aduersarium ad restitutionem damnorū suorū subditorū, & non componere sine subditorum consensu: priusquam eis fuerit satisfactum. Si uero non potest aduersarios ad hæc compellere: nisi cum periculo sui, & suorum: potest tanquam utiliter gerens ne gloria suorum componere, & aduersarios de dānis relaxandiis quitare: etiā subditis contradicentibus: ut uult Panor. in cap. in ecclesiarum. de constitutionibus. ubi dicit, q̄ licet imperator non habet dominū rerum priuatarum, tamen ex causa rationabili potest eorū bona occupare, & tollerere unius, & dare alteri. Et non potest esse causa rationabilior, quā fauor publicus, & careere bello. Et idem intelligendum est de alijs dominis inferioribus: maxime qui præscripserunt iura imperialia: ut possint in prædicto calu cōponere subditis inuicem propter bonum ipsorum subditorū, & pacem hominum, & eorum contradictio est irrationabilis, hoc tñ intelligēdū, quādo domini prius fecerūt, quantum in eis fuit: ut resarcirēt dāna data. Sed propter malitiam aduersario rum ad hoc deducere non ualuerunt. Et si ad euitandum bella, & scandala componūt cum aduersarijs: etiam cum temporali damno suorum subditorū uidentur cōmendandi. Concordat Hostien. Verū tamen remissio prædicta nō ualeat quoad dāna data ecclesiis, & ecclesiasticis personis, nisi prælati ipsarum consentiāt. Et

tantum de restitutionibus faciendis de acquisitis in bellis. Alia plura materiā bellorum concernentia hic rescinduntur tanquā minus nostro proposito. s. restitutionibus deferuentia. Et tantum de quæstione illa.

POSTQVAM quæsitū est de restitutionibus ablatorū domino rei simpliciter inuito: & in quibus dominū nō trāsfert. Cōsequēter quæritur de restitutione rerū ablatarū domino nō simpliciter nolente, uel inuito: sed inuito ex cōditione: quo cōsentiente p cōactionem, uel metu: sicut proijciens merces simpliciter uolens proijcere: quia posset non proijcere: sed tamen nolens ex cōditione. Nolle. n. proijcere, si eis non proiectis posset saluari. Metu itaq; per dendē uitæ, & cōactione tempestatas nō simpliciter cogitur: sed secūdū quid inducitur ad uolendum proijcere. Ita qui metu maioris periculi aliqd uolēs quidā dare: nō daturus tamen si periculū nō immineret: dicit dare inuito, seu nolēs ex cōditione. Et licet in tali datione dominū transfertur, tenetur tamē recipiēs, si metu iniuste fuerit illatus ad restitutionem. Et quia frequenter pauperes, ac subditi suis dominis opprimuntur iniuste, & metu penarum coguntur ad uarias præstantias. Quæritur quinto iuxta eandem distinctionem.

De duplici cōsensu in alienatione rei.

QVÆSTIO V.

VTRVM habentes tēporale A dominū in subditos, omnia teneantur restituere, in quibus inueniuntur subditos tam suos, q̄ alienos aggrauasse. ¶ Solito more tribus articulis quæstionis ambiguæ abfoluetur. Terminos declarabit primus. Conclusiones subiunger secundus, & tertius mouenda dubia determinabit. ¶ Quantum ad primum notandum: q̄ licet apostolo ad Roman. xiiij. teste. Omnis potestas dominandi a deo est. Non enim (inquit) est potestas nisi a deo. Quod August. contra Manichæos

Artic. 1. Not. 1. Potestas dominandi

licet sic exponit, dicens. A deo sine iubente, sine deo, et sine re. Non tamen hæc naturalis non tñ est generi humano; nec fuisse in statu est nature integræ. Nam omnes homines ralis ge: ex eadem radice originem dixerunt ex neri su, Adam .f. & Eua; quibus iure naturali cõmunis est possessio; & communis omnium libertas: ut dicitur Isidorus lib. v. Erymoll. Sed hominum culpa exigente: sicut iure humano facta est rerum diuisio: ita & concessa est potestas dominandi. Vnde iusta dominandi auctoritas populi electione primò concessa est: ut supra dist. præsentis. q. ii. dist. iij. est. Et sicut sine lege populus crescentem malitia, pacificè conuiuere non potuit: ita nec sine domino; siue rectore legis executione fieri. Vnde eodem Isido. teste ubi lup. & habetur in decre. dist. iij. c. ij. factæ sunt leges: ut earum metu humana coereceat. audacia: ut atq; sit inter improbos innocentia; & in ipsis improbis formidatõ supplicio refrænetur audacia; & nocendi facultas. Et Gregor. xii. moral. Omnes homines natura æquales sumus: sed accessit dispensatorie ordi, ut qui huiusdã prælati uideamur. Et Aluarus in de plãcti ecclesie. parte. j. ar. j. Quãuis ambitio dominandi deo sit odiosa: tamè ambientium regimen ad reffrenandum inordinatorum hominum malitiam, & ad conseruandum unumquodq; in sua iusticia: ac disponendum ciues in concordia permissum est a deo dominium; & prouisum. Permissum ad punitionem malorum. Prouisum ad concordiam; & pacem bonorũ. Hinc ait apostolus ubi supra Rom. xiii. Principes non sunt timoribont operis; sed mali. Vis autem non timere potestatem; bonũ fac, & habebis laudem ex illa. Dei. n. minister est tibi in bonum. Si aut malũ feceris; time: non. n. sine causa gladium portat. Dei. n. minister est: iudex in irã ei, qui malè agit. Et licet in statu innocentie etiam prælatio fuisse officio consulerendi, & diligendi: sicut patet in primis patribus; in quibus Adam prælatus fuit. Bug. nam caput mulieris ur. j. Corin. xi. Et inter angelos prælatio est: Non tamen fuit ibi dominium in quantum op-

Etiã in statu innocẽtia: fuit prælatio.

ponitur seruituti. Hæc enim penalis effectus: nam post peccatum Inducta est seruitus propter peccatum. Et licet potestas dominandi uarijs titulis, & modis acquiratur. quandoq; iustis, & legitimis: quandoq; iniustis: puta electione. populi habentis libertatem sibi eligendi dominum: aut iusto bello pugnando contra infidèles; aut rebelles ut supra: aut per legitimam successionem: aut per institutionem principis, uel superioris habentis iurisdictionem in eos; quibus perficidus est dominus: uel per emptionem; per mutationem; aut donationem: siue præscriptionem bona fide factam: aut alio aliquo tali iusto titulo. Omnes tamen isti modi legitimi reducuntur originaliter ad consensum; aut electionem populi. Nam primus princeps legitimus in principatu politico (de quo nunc loquimur), propter principatum paternum, qui iure naturali obuenit populi consensu constitutus est: ut dictum est. q. ii. huius dist. art. j. Cuius etiam ordinatione; & consensu leges constitutæ sunt: ut ibidem habitus est. Ex quo corollariè sequitur: q. non propter dominium; seu dominũ populus: sed propter populum dominus est institutus: quia nõ dñs populum constituit: sed populus adunatus dominũ sibi sua sponte elegit; sub cuius regimine populi auctoritate tradita patriciè conuiuere. Nec obstat, q. quidam principantur hæreditaria successione. ei. q. dominus ille; & omnes sui hæredes sibi regendo præfiderent. Secundò sequitur: q. dominus ex ipsa sui constitutione tenet regere ad utilitatẽ; & cõmodũ reipublice, cui pstitutus est dominus; atq; rector: & quoties cõtra bonũ reipublice aliquid plumit: excedit terminos suæ potestatis: cõtra illud Prouerb. xxii. Ne transgrediaris: terminos antiquos, quos posuerunt patres tui. siue hoc faciat opprimendo subditos; siue iniuste exactiõnando: siue alijs modis. Vnde qui non quærit bonum reipub: sed lucrum suum contra utilitatem reipub: non meretur dici rex; princeps; aut dominus: sed tyrãnus. Et ideo ut dicit bñs. Tho. in epistola ad ducissã Brabantig: iur-

Varijs modis acquiruntur auctoritas; dominia.

Coroll. 1.

Coroll. 2.

eis.

eis instituti reditus: ut ex illis uiuentes a spoliatione absteineat subditorum. Vnde Ezech. xlv. dicitur. Principi erit possessio in Israel; & non depopulabuntur ultra populum meũ principes. & sequitur. Sufficiat uobis principes israel: iniquitatem & rapinas intermitte: & iustitiam; & iudicium facite. ¶ Secundò notandũ: q. sicut dominus tenetur populo suo fidelitatem, amorem, ac defensionem: ita populus tenetur domino suo obediẽtiã, tributum; & reuerentiam. de primo dicit apostolus Ro. xiii. c. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. & infra. Ideoq; & necessitate subditi estote: non solum propter iram: sed etiam propter conscientiam; & de secundo; & tertio ibidem dicit. Ideo enim & tributa præstatis: ministri. n. ei sunt in hoc ipsum seruientes. Reddite ergo omnibus debitã; cui tributum tributum: cui uel tigtal uectigal: cui timorẽ timorem: cui honorẽ honorem. Nemini quicquam debeatis: nisi ut inuicem diligatis. Item. j. Corint. ix. Quis militat suis stipẽdis unquã. Quis pascit gregẽ; & de lacte gregis non manducat. Et dñs ipse pro se; & petro soluit didrachmã. Matthei. xvii. Et censum iustitiae dante cesari dices reddite, quæ sunt cesaris cesari: & quæ sunt dei deo. Matthei. xxii. Iustè ergo dominus a subditis exigere potest: unde posuit tempub. tueri ac defendere ab aduersarijs plus, uel minus: secundum q. necessitas defensionis secundũ casum occurrentium habitudine existit; & requirit. Multa. n. in necessitate exigere potest: quæ extra casum necessitatis non potest. necessitatis dico reipub. Vnde multa enumerantur inter iura regis. j. Regũ. viii. ut q. potest tollere filios populi; & ponere in opere suo: & omnia illa; quæ reddunt populum seruile: & quæ nõ respiciunt reipub. siue bonum reipublice: sed magis hominis in regno positi uoluntatem: ut dicit Lyra super loco allegato. Allegantur etiam ibi quædam per modum prælagii; quæ frequenter occurrunt; dum regalis policia uertitur in tyrannidem: ut est istud. Et eritis ei serui. ¶ Tertio notandum: q. subditorum quidã sunt serui: quidam uero non: sed libe-

Not. 2. B. Quæ tenetur principis subditis stare.

Not. 3. C.

ri uel liberti. Verum seruus quãdoq; proprio: quãdoq; minus proprio capitur: sed modis cõdũ uarias species seruitutis. Est. n. seruitus dei: de qua. j. Cor. vii. Quilibet uocatus est; seruus est christi. Precio enim empti estis (quo precio Petrus ostendit) precio sanguine agni immaculati. j. Petri. j. hęc seruitus summa ingenuitas est: ut ait beatus Agathes Quintiano. Alia est seruitus peccati: de qua Toã. viii. Qui facit peccatum seruus est peccati. Et de utraq; dicitur Rom. vi. Serui estis ei, cui obedistis: siue peccati in mortem: siue obediẽtionis ad iustitiam. Tertia est seruitus; qua homo seruit homini: de qua apostolus ad Eph. vi. Serui obedite dominis uestris carnalibus cum timore; & tremore in simplicitate cordis uestri: sicut Christo non ad oculum seruientes. ¶ Et hæc seruitus sic describitur. Seruitus est institutio iuris gentiũ, qua quis domino alieno contra naturam subditur. Contra naturam. s. primæ cõditionis. Vnde Grego. xii. q. ii. Cum redemptor. Homines, quos ab initio natura liberos protulit: eius gẽtiũ iugõ substituit seruitutis. Dicitur autem seruitus instituta iure gentiũ. non q. ius gentium eam inuenit: sed quæ eam approbavit: ut dicit glo. dist. j. Ius gẽtiũ. Contrahitur autem hæc seruitus quadupliciter. Primò ex necessitate: ut cū quis nascitur seruus. Hoc tamen limitat Panor. in ca. licet. de cõi. ser. Quod uerum est: nisi consuetudo uel statutum habeat aliud; sicut hodie est: q. natus ex ancilla non est seruus: si pater est liber. Secundò efficitur aliquis seruus iure gentium: dum capitur in bello iusto auctoritate principis indicto. Tertio ex delicto: ut cum liberus, id est manu missus propter ingrati tudinem reducit ad seruitutem: uel cum alio modo a lege pro peccato imponitur: ut raptor puellę sit seruus eius. Sic deferens prohibita sarcenis sit seruus capientium eum. Quarto ex propria uoluntate. ut cum maior uiginti annis sciens se liberum: consentit uenditori; ut se uendat; & participat de precio. Quinta seruitus est; quæ sequitur culturam terræ: quæ largo uocabulo dicitur seruitus; & improprie: &

Quid est seruitus.

huic seruituti subiecti dicuntur ascripti
rij uel originarii : & sunt homines ita
ascripti terris colendis : q̄ non possunt
a cultura recedere sine dominorum uo-
luntate : nec possunt uendi sine gleba :
nec gleba sine illis. Et dicuntur ascripti
rij : quia ascripti sunt : siue deputati ad
culturam. Et dicuntur originarii : quia a
suo origine tales sunt : hi quandoq; co-
loni dicuntur : hi a legitimis actibus non
repelluntur : nisi q̄ ad ordines non ad-
mittuntur : de ultimis duabus seruituti-
bus est ad propositum.

Not. 4.

Dum : q̄ prestationes, q̄e populus a domi-
nis imponuntur, uariis modis appellan-
tur. Dicunt enim tributum, census, stipē-
dium, gabellum, pedagium, sindagium, al-
fissum, teloneū, tallia, collecta, exactio.
Horum tamen sēpius unū accipitur pro
alio. q̄ Tributum a tribu dicitur : uel a tri-
buo sumptum est : quæ a tribubus seruo-
pulis dabatur pro imminentibus rei publi-
cæ. Vel est census, qui præstatur ratione
proprij soli a possidentibus. accipitur cō-
muniter pro stabili, seu annua pensione,
quæ datur rectoribus, qui imponuntur
possessionibus subditorum. q̄ Census, pé-
sio, uel præstatio est : que soluitur de pro-
uētib; aut possessionibus : uel quicquid
annuatim soluitur in quantitate, uel sum-
ma. q̄ Stipendium dicitur : quod datur
militibus soldariis pro precio : de quo Io-
annes baptista ait militibus. Estote con-
tenti stipendiis uestris. Luc. ii. q̄ Gabella
præstatio dicitur, quæ imponitur rebus
usui hominum subiectis emendis, aut
uendendis : aut de loco ad locum trans-
ferendis : ut uino, carnibus, & cæteris ad-
uictum, & usum pertinentibus. q̄ Pedagiū
dicitur, quod datur a transitibus in lo-
cis constitutis a principe. gloss. in cap. su-
per quibusdam. de uerborū signifi. q̄ Sin-
dagium est, quod datur pro saluo con-
ducto per terram alicuius, ut securus ua-
dat. q̄ Alfissum est : quod imponitur re-
bus uendendis. ut q̄ uendens sextarium
uini, det ciuitati unum denarium : & est
species gabellæ. q̄ Teloneum dicitur præ-
statio de mercibus marinis circa littus
acceptis. Cuius exactio beatus Mar-
thæus præfectus fuit. q̄ Vectigal præ-

statio de rebus uestis per mare, siue per
terram. q̄ Tallia exactio est, uel colle-
cta, que imponitur subditis. q̄ Colle-
cta, & exactio sicut & præstatio : gene-
ralia sunt ad omnia prædicta : & potest ac-
cipi pro eo, quod imponitur in casu, nō
pro semper. Et patet : q̄ multa horum
uocabulorum coincidunt in suis signifi-
catis. Sunt etiam aliquæ harum præsta-
tionum ordinariæ : ut tributa, & ea, quæ
temporibus determinatis, & sub certa
quantitate præstantur ex certa constitu-
tione aut longa cōsuetudine. Aliæ sunt
ordinariis præstationibus additæ de no-
uo pro casuum occurrentium necessita-
te, uel regentium uoluntate. Et tan-
tum de articulo primo. q̄ Quantum ad Arti. 2.
secundum articulum est conclusio pri-
ma. Superiores non habentes in subdi-
tos legitimum, sed usurpatum dominiū. Superio-
renentur dominio cedere : & omnia a res non
subditis exacta (expensis dumtaxat pro habetis
utilitate reipub. habitis deductis) inte-
gre restituere. q̄ Dicitur in conclusio-
ne superiores. per quos intelligo quos
cunq; populi siue communitarum domi-
nos : siue rectores : siue unus : siue plures,
ut rex, princeps, comes, senatus, iudi-
ces : & cæteri temporalem iurisdic-
tionem in aliquos habentes. q̄ Dicitur non
legitimum : sed usurpatum dominiū.
Dicitur autem non legitimum : sed usur-
patum, quod non iusto titulo (de quo
in primo notabili) sed fraude, uel uo-
luntate obrentum est, & iniuste a uero do-
mino ablatum : ad excludendum domi-
nos legitimā potestatem habentes. Quo
premissis probatur prima pars conclusio-
nis : quia quicumq; sibi usurpat officium :
nullum habens in eo ius seu titulum : pec-
cat mortaliter : & assumendo & actus of-
ficii exercendo : & per consequens ea ra-
tione tenetur ipsum dimittere, qua te-
netur a peccato mortali abstinere : sed
usurpans dominiū est hōi : ergo. Conse-
quentia nota. Maior patet : quia qui in-
trat, & nō per ostiū : ut est, & laro. lo. x.
Sed qui intrat sine legitimo titulo : nō in-
trat per ostiū, sed aliunde : ergo. Minor
est manifesta. Intelligenda tamen est
hæc pars conclusionis : si pōt cedere line

notabili periculo animarum, corporum,
rerum : puta quia populus per eius dimis-
sionē poneretur in seditionem : aut se-
queretur destructio reipub. uel depopu-
lario patriæ, uel humilmodi. In quo casu
tenetur resignare uoluntate, & cessante
causa cum effectu cedere. Nec alias pos-
set absolui, obstante peccato mortali,
quod continuat, tenendo iniustum do-
minū : nisi posset instituere titulum : hoc
est acquirere iustum titulū sui dominiū.
Vnde August. ad Macedo. xiiii. quæst. vi.
si res. Si res aliena, propter quam pec-
catum est : reddi possit, & non redditur :
penitentia nō agit : sed simulatur.
Deniq; sic usurpans dominiū : si quos
etiā morti dignos per se, uel suos of-
ficiales occidit, uel mutilauit, ut homi-
da iudicandas est : quia dicit August. j.
de ciuit. dei. cap. xxj. & habetur. xxiii.
quæst. v. si non licet. His exceptis
quos uel lex iusta generaliter : uel ip-
se fons iustitiæ deus specialiter iubet oc-
cidit : quisquis hominem, uel seipsum, uel
alium occiderit : homicidij crimine in-
nectitur. Lex autem iusta non permit-
tit aliquem occidit nisi per legitimam po-
testatem, qua caret, qui dominiū usur-
pat. q̄ Secunda pars conclusionis pro-
batur : quia quisquis dolose aut iniuste
extorquet rem aliquā a proximo ad res-
titutionem tenetur : ut frequenter ostē-
sum est : sed usurpans dominiū in sub-
ditos, nihil iuris habet in eos : id eo quic-
quid extorquet ab eis iniuste extorquet.
Excipit, q̄ in utilitate subditorū cōuer-
tit p̄ cōseruatione, aut defensione ciui-
tatis, aut bonorum ipsorū : quia per hæc
utiliter gessit negotia eorū, & ideo ad
illorū restitutionē non tenetur. Idē di-
cendum est de officialibus, quos tales
tyranni in officiis ponunt. Nam tales
nec salarium possunt recipere a subdi-
tis : nisi esset tale officium, quod esset
necessarium reipub. uel utile : quia tunc
non peccarent recipiēdo salarium : nec
restituere tenerentur : ut dicit Ange. in
sum. allegat. c. in literis. de resti. spoli. &
c. nihil. de elec. per doc. q̄ Secunda con-
clusio. Dominus habens legitimam po-
testatem in subditos : instituens, aut exi-

Cōcl. 2.
F
Dñs le-

gens pedagia, uectigalia, gabellam, tal-
gitimus
liam ac similia : si non sit causa sufficien-
ter excusans, & iustificans : tenetur de ad resti-
tutionē
necessitate salutis restituere omnia. Probatur : quia iniuste damnificans pro-
ximum : tenetur pro damno satisfacere uel
per c. si culpa. de inu. & dā. da. Hæc
autem satisfactio fit per restitutionem
ablatorum. Sed instituens, & exigens
prædicta sine causa iustificante : damni-
cat proximum iniuste : quia contra legē
diuinam. Non furum facies. & non
concupisces. Etiam contra legem posi-
tiam : ut patet in c. super quibusdā de
uerbo. signi. ergo tenetur omnia hæc
restituere. q̄ Dicitur : nisi sit causa iusti-
ficans &c. q̄ Sunt autem in genere qua-
tuor cause iustificantes : quibus existen-
tibus, habens legitimum dominiū po-
test licite exigere : .i. efficiens, finalis,
formalis, & materialis. q̄ Efficiens : ut
scilicet sint imposita ab eo, qui habet po-
testatem huiusmodi imponendi. Hi au-
tem nominantur ab Innocentio tertio
in cap. allega. super quibusdam. S. præ-
terea. ubi dicitur. Illa pedagia, salina-
ria, guidagia auctoritate apostolica, sunt
interdicta : que non apparent imperato-
rum, uel regum, uel Lateranenſis conci-
lij largitione concessa, uel ex antiqua
conſuetudine (a tempore cuius nō ex-
tat memoria) introducta. q̄ Vbi quatuor
ponuntur : quo institutę iustificantur hu-
iusmodi præstationes : imperator, rex, cō-
cilium : sub quo etiam papa intelligitur :
quia concilio generali præſidet papa. Et
conſuetudo cuius initium non est in
memoria hominum. Conſuetudo .n.
habet uim tituli. Et hoc in capitibus
posſidendi alias non. Panor. in dicto
cap. Quicumq; aliorum non habentium
auctoritatem ab aliquo dictorum
quatuor imponunt, aut exigunt : rapi-
nam committunt : & sunt excommu-
nicandi secundum ius canonicum. de
cens. innouamus. immo per processum
curiæ sunt de facto excommunicati, ex-
communicatione papali in bona quinta
feria promulgari solita. De iure uero ci-
uili : sunt perpetuo exilio damnandi.
q̄ Fuerunt, qui per reges non quosli-

Qua-
tuor
cause.

ber sed tantum Romanorum regem intelligere uoluerunt, qui est electus in imperatorem. ¶ Sed hodie de facto oēs reges, & etiam ciuitatis Italiae: & quod peius est: omnes castellani imponunt, quod fieri non debet. Vnde & Panor. in allega. c. innouamus. dicit. Hodie reges inferiores præscripserunt in eorum regni iura imperatorum: quo casu possunt prædicta exercere, ut imperator, & sic uidemus hodie in aliquibus communitatibus Italiae. Et idem in c. super quibusdam. de uerbo. signi. dicit: quod referuntur principi in signum specialis priuilegij: possunt acquiri consuetudine tanti temporis: de cuius initio non est in memoria hominum. Barto. tamen tenet contrarium, & dicit, quod gabella sine permissu principis sunt extorsiones, & hoc in forensibus. secus in ciuibus, qui possunt sibi ipsis grauamen imponere. ¶ Secunda causa est finalis: quæ est bonum commune, seu bonum reipub. ut sunt publicæ necessitates: ac uiarum, ac patriæ defensiones: personarum quoque, & rerum: refectiones pontium, ac stratarum, & domorum publicarum: dum ad hæc non sufficiunt proprie facultates. Dum autem hæc causa non subest: etiam habentes auctoritatem imponere non possunt. Similiter si causa subest, & tamen recipientes non faciunt, secundum potestatem suam propter quod imposita sunt: iniuste accipiunt, & ad restitutionem tenentur. Non quidem pedagij recepti: quia iuste fuit impositum: sed damni ex sua negligentia passi: ut si uiator spoliatus est: tenetur ad restitutionem spolijs, quod cauere potuisset: ut magis infra dicitur. ¶ Tertia causa est causa formalis: quæ modum ponit in huiusmodi exactionibus: ut non excedat debitum moderamen, per respectum ad personas, & ad finem. Ad personas: ut subditi non nimium grauentur: sed sit præstatio imposita eis tolerabilis: & non uergat ad eorum inopiam: quomodo tyranni excoriant pauperes, ut ipsi dicentur: contra illud Proverb. xxii. Non facias uolentiam pauperi, quia pauper est: neque conte-

ras egenum in porta: quia dominus iudicabit causam eius: & configet eos qui confixerunt animam eius. Etiam ex actio debet esse moderata per respectum ad finem: ut non plus imponatur populo, quam necessitas eius exigit, pro qua imponitur. Nam ut dicit Richar. in ii. distinct. xliiii. si facultates domini sufficiunt, non est imponenda huiusmodi præstatio: ut statim dictum est. Ad hoc enim rectores accipiunt tributum, & proventus eis assignatos, ut de his defendat rem publicam. Dicuntur autem sufficere quando tantæ sunt ut propter defensionem reipublicæ, & eius promotionem, non cogitur ita se depauperare, quod nihil sibi remaneat in thesauro, quo se iuuare, ac defendere possit, si iterum in breui ab aduersarijs inuaderetur: maxime si multos habeat insidiatores. Rectori enim necessarius est thesaurus: qui non est penitus exhauriendus: nam & aduersarij hoc scientes magis eum timeant: & per hoc magis pacifice uiuit ipse, & subditi suis licet melius esset thesaurizare amorem hominum subditorum, & extraneorum, quam aurum, & argentum. ¶ Quarta causa est causa materialis: quæ est res, uel personæ, quarum occasione dantur, seu recipiuntur pedagia &c. Vnde hæc exigere non debent a clericis, ab ecclesijs, & ecclesiasticis personis: nam si quis a talibus, aut rebus eorum proprijs, quas non causa negotiationis deferunt: exigit per se, uel interpositam personam: si est persona singularis: excommunicatus est ipso facto: si collegium, uel uniuersitas: ciuitatis, castri, aut uillæ, subijcitur interdicto, donec restituerit extorta. de hoc in cap. quâquam. de cens. lib. vj. Et hoc uerum nisi recipientes haberent super hoc specialem licentiam a papa recipiendi. Nam consuetudo contraria non excusat: quia in c. allega. dicitur. Contraria consuetudine quorumcumque: quæ uerius dicenda est corruptela: non obstat. ¶ Sunt autem personæ ecclesiasticæ (ut tradit Anto. par. ii. j. ti. xliij.) omnes aliquem ex maioribus ordinibus habentes: similiter

omnes canonici regulares, monachi, fratres mendicantes, cæterique; aliquam ex religionibus approbatis profitescentes: similiter, & omnes conuersi tria substantia uouentes: sancti moniales quoque; femine ecclesiasticæ personæ sunt indubitanter: ut habetur xxvii. quæst. j. ut lex continetur. Item omnes nouitij talium religionum, clerici uel conuersi: quamuis non sint proprie religiosi, & complete: quia liberi ad egressum ne dum rebus proprijs expoliati: ut in cap. religioso. de sen. excom. §. quamuis. lib. vi. Item nomine clericorum etiam intelliguntur in minoribus ordinibus constituti: similiter, & consurati coronam, & habitum clericalem gerentes, nec statum clericalem dimittentes, matrimonium contrahendo: ad actus contrarios, & exercitijs omnino laicalibus insistendo xi. q. j. de persona. §. ne uero. Omnes prædicti gaudet priuilegio clericali personali, quod reale. Personale est, quod scilicet incitans in eos manus uolentis est excommunicatus xvii. quæst. iiii. si quis suadente. Reale, scilicet quod in causa ciuili, uel criminali non potest conueniri coram iudice seculari: sed coram ecclesiastico ut in allega. c. de persona. Er quod in bonis patrimonialibus suis, uel ecclesiarum suarum, & locorum suorum non debet talliari: sed esse liberi ab oneribus laicorum: ut in impositi onibus, præstantijs, gabellis, pedagijs, & huiusmodi: ut sup. dictum est. Nec priuilegia illa perdunt religiosi, si eorum apostate: si tamen fuerint professi tacite, uel expresse. Nec clerici secularis in maioribus ordinibus constituti habitum, & consuram non habentes, dum sciuntur esse tales: etiam si fuerint excommunicati, irregulares, suspensi, depositi: nisi essent solenniter degradati, & traditi curiæ seculari. Nec possunt priuilegio clericali renuntiare: sed tales reducendi sunt, & suis superioribus presentandi: & compellendi ad obseruantiam clericalem. in glos. xxi. distinct. clericos. secus de existentibus in minoribus ordinibus: qui per actus contrarios amittunt priuilegium cle-

ricale; ut lxxxiiij. diff. quisquis. ¶ Sunt & aliæ personæ, de quibus disputant doctores: utrum sint dicendæ ecclesiasticæ gaudentes priuilegio clericali: ut profecti tertij ordinis sancti Francisci: de quibus tractandum relinquo canonistis. ¶ Res uero, quæ possunt talliari sunt, quæ causa negotiationis aut mercantiæ dicuntur, & non aliæ. C. de ueti. omnium unde de his, quæ quis facit deferre pro necessitate ad usum uitæ sue, & familie, non potest exigere pedagium: nec ualet consuetudo in contrarium; quia irrationabilis est, & iniqua secundum Hosti. & Bern. in c. super quibusdam. de uerbo. signi. immo uult lex uniuersa. C. de ueti. quod decapitetur, qui de rebus ad proprium usum: uel gratiam ruris colendi: uel ad se defendendum empris, uel delatis exigere pedagium. ¶ Sed nota: quod pedagium potest etiam dici collecta, quæ posset imponi super suos subditos in huiusmodi legitima causa, & de ista non loquitur lex ista; tamen ad istam collectam forenses non tenentur. Verum Anto. par. ii. ti. j. c. xliij. §. ix. hic addit quandam specificationem nota dignam. Ait enim. Si pedagium, & gabellum sumatur pro eodem; contrarium seruatur de facto in ciuitatibus Tuscie, Florentiæ, & alijs multis: immo penè per totam Italianam, & multas partes Alemanniæ: quia de omnibus prædictis exigitur gabella sic imposita per statutum cuiusmodi per modum cuiusdam talliæ pro expensis fiendis in utilitatem ciuitatis: secundum Anto. ubi supra. ¶ Dicendum igitur: quod ciuitas exigat dictas gabellas pro uiscualibus: siue regatur per unum, ut ducem, marchionem, principem, & huiusmodi: siue per plures de populo, ut priores, consules, antanos, & huiusmodi: si habent potestatem leges condendi, & imponendi collectas (quod est præsupponendum si ex more antiquo: cuius memoria non extat in contrarium: hoc faciant) uidetur etiam posse imponere solutionem talium gabellarum pro suo adiutorio, ac defensione. Quamuis enim populus aliquis non possit legem facere generaliter (quia hoc est

I
Quæres
posse
talijs
bi. ci.

H
Quæ
sunt per
sonæ ec

imperatoris) specialem tamen facere potest: & in hoc consentit princeps. Sic etiam collectam specialem imponere potest pro suis necessitatibus: etsi non generaliter: sicut in exactione pedagogiorum sine licentia principis: quoniam per legem municipalem derogatur legi communi: ut patet in materia dotium, & successioneum, & aliorum: ad quod facit regula iuris. Generi per speciem derogatur. de regu. iur. lib. vj. Et sic non obstat, quod lex communis prohibeat exigi pedagogium, uel gabellam de uictualibus, & huiusmodi: quando uel lex municipalis uel consuetudo prescripta habet contrarium: cum consuetudo rationalis, & prescripta tollat legem. de consue. c. uiti. Nec uideatur irrationabilis consuetudo: quia cum sit necessarium pro expensis suppensis communitatis, & ciuitatis defensione: quia omnes ciues debent se, & sua exponere pro patrie defensione. Et licet in principis, quae requiritur ad imponendum pedagogium: uideatur obstantia, si extat consuetudo. Nec est in memoria hominum contrarium. Presupposita ergo licentia habita a principe, si gabella nomine pedagogij intelligatur: & multo magis si gabella sit non ut pedagogium, sed ut collecta: uidetur, quod homines teneantur soluere gabellas de uictualibus, & quibuscunq; ut in articulo tertio dicitur. Vnde beatus Augustinus lib. ij. confess. Pactum inter se geritis, aut ciuitatis consuetudine, uel lege firmatum, nulla ciuis, aut peregrini libidine uiolentur. dist. viij. quae contra. Turpis enim est omnis pars uniuerso suo non congruens. Haec ille. Ex hoc dicto Antonino. satis ostenditur: quod huiusmodi gabellae sint licitae uel non. Et nota circa causam tertiam, quae modum determinat impositionis per respectum ad causam finalem: quod si plus imponeretur, quam causa propter quam exigeret ad restitutionem tenentur. Vnde Innocentius tertius statuit: ut habetur de immu. eccle. quia plerique dicunt. Quia plerique praelati ut procuracionem, aut seruitium aliquod impendant legato uel alij plus extorquent a subditis quam soluant: & in eorum damnis lucra sectantes quaerunt praedam po-

K
Si plus
exigit
quam cau-
sam exa-
ctionis
requit.

tius, quam subsidium in subiectis. Id de cetero fieri prohibemus. Quod si quis forte presumpserit: & sic extorta restituat: & tantumde cogat pauperibus elargiri. Et similiter iudicetur in similibus. Et quod dictum est in conclusione de imponentibus noua pedagia: etiam intelligendum est de augmentantibus, aut aggrauantibus instituta. Tertia conclusio. Potest dominus, aut rector reipublicae ultra possessionem, & redditus sibi assignatos: pacta quoque cum suis subditis per se uel suos antecessores inita: contributionem, seu collectas ab eisdem exigere: dum assignati possessiones, & redditus ad salubre reipublicae regimen secundum casuum emergentium necessitates dignoscuntur non sufficere. Illa conclusio satis patet ex notabili secundo: nam semper bonum commune praeponendum est bono proprio, & singulari: ideo cum re publica saluari non potest sine contributione subditorum: potest illa rector eis imponere: quia & pro defensione, & salute reipublicae tenentur subditi non solum exteriora bona, sed et corpora sua exponere: ut praecedenti conclusione tactum est. Sunt autem casus octo in quibus haec licet: puta aliquid a subditis exigere ultra consuetum, uel statutum: ut colligit dominus Antonius par. ij. ca. xij. §. ij. Primus cum hostes irruunt, & iniuste terram inuadere, ac depopulari praesumunt: tunc enim pro defensione terrae, ciuitatis, castrorum, aut uillae ac personarum non solum impertire tenentur contribuendo sua: sed etiam corporaliter laborare, & munire se in ciuitatibus, castris &c. ac uigilare: ut se, & sua saluent: ut satis elicitur ex textu. c. peruenit. de immu. eccle. Itē xxij. q. ij. fortitudo. & sequen. Secundus casus. Si dominus ire uult in exercitum indictum ab ecclesia, uel principe contra hereticos, paganos, aut alios rebelles, & reipublicae uastatores &c. nec de suo absque graui damno posset expensas necessarias facere: tunc enim potest a subditis auxilium moderatum perere. Tercius casus. Si in bello iusto ex parte sua captus est: nec potest se redimere de suis sine graui iactura ut supra: potest

Cōcl. 3
L
Quando dominus potest collectam imponere populo.

Octo casus.

exigere moderatum auxilium a subditis. Et dicitur notanter: in bello iusto: quoniam si in bello iniusto ex parte sua: puta a se temere, uel ab alijs ex sua culpa moto capitur: non posset contributionem exigere a subditis: & si exigeret totam summam, uel partem a detentoribus suis sibi impositam teneretur restituere, secundum beatum Thomam in epistola ad ducissam Brabantiae. Quartus. Dum dominus disponit ire ad principem ad impetrandum priuilegium pro defensione aut utilitate reipublicae: & non posset de suis redditibus consuetis percipere: potest imponere collectam moderatam, per quam populus non grauatur. Et simile est de alijs agendis ad commodum reipublicae. Vnde in ea. cum apostolus de censu dicitur. Prohibemus, ne subditos suos tallijs, & exactiōibus episcopi grauare praesumant. Sustineamus autem pro multis necessitatibus, quae aliquoties superueniunt: ut si manifesta, & rationalis causa extiterit: cum charitate moderatum ualeant ab eis auxilium postulare. Et hoc idem intelligendum est de temporalibus dominis. Quintus casus est secundum Hostien. relectio pontium, & uiarum: & eadem ratione munitionum necessariorum reipublicae ad quorum reparationem non sufficiunt redditus constituti. Sextus est, quando ex iusta causa dominus depauperatus est uel nimis obligatus debitis: nec habet unde decentem statum ad utilitatem reipublicae (non ad pompam) habere possit: tenentur subditi subuenire ad conseruationem reipublicae. Immo in talibus, & similibus dicit Antoninus, uasalli debent se recognoscere obligatos: & hoc penē ubique probat consuetudo generalis, quae cum rationalis sit tenenda, ab omnibus est imitanda. Et in hoc concordat beatus Thomas in epistola allega. Septimus casus est, quando dominus maritatus filium uel filium facit militem, sic non potentior redditur ad defendendum reipublicam propter amicos acquisitos ex maritacione filiae, & exaltacione filij: ita tamen, quod cum moderamine debito exigatur: & etiam dum consuetum est in his

casibus aliquid exigere a subditis. Concordat cum his Ray. Vtricus, Guil. & Hostie. Octauus casus: dum dominus releuat feudum, aut nouum auget: aut filium, aut fratrem, aut terram captam redimit. Adde Ange. in sum. A ut aliquid acquirat in notable commodum reipublicae: sic dum terram aliquam comparat: unde subditi suis notabile commodum obuenit: & reipublicae ut potentia defendendi terram suam: aut acquirendi uictualia, uel alia reipublicae necessaria: secus si ad augendum pompam: aut ad magis opprimendum subditos, aut alios innocentes. Vnde breuiter in omnibus, quibus boni cōis utilitas comparatur: siue directe, ut in primis quinque: siue indirecte, ut in tribus casibus sequentibus: potest dominus collectam moderatam imponere: quoniam de suis redditibus non potest congrue debito reipublicae regimini praesistere: quia in his etiam promouetur utilitas subditorum. tñ ut dicit Richar. expedito negotio si facultas principis superabundat: & communitas nimis grauatur: debet subuenire subditis, sicut caput membris. Extra hos casus, & similes ad hos reducibiles: si dominus aliquid extorquet a subditis per se, uel officiales suos directe, uel indirecte. Indirecte, ut quando denegat subditis iustitiam: aut non defendunt: uel uexationes per alios occulte subordinant: aut dissimulant, dum remouere possunt: ut sic aliquid extorqueant: fures sunt, & latrones: & ad restitutionem obligantur: secundum Hostie. & alios. Quarta conclusio. Dominus grauians subditos in seruitijs, canibus uel expensis: tenetur ad restitutionem illati grauiantis. Patet illa conclusio ex secunda. Nam iniuste damnificans tenetur ad restitutionem damnificato: ut ibi probatum est: sed grauians suos in uel seruitijs, aut expensis iniuste damnificat grauiatos: ergo. Et intelligitur conclusio extra casus in tertia conclusione positos. Et dicitur notanter in iustis: quia consueta seruitia rite introducta exigere possunt: similiter ut de pedagogijs habitum est in conclusione tertia. Quinta conclusio. Dominus impe-

Cōcl. 4
M
Domi-
nus ag-
grauans
canibus
tenetur

Cōcl. 5

diens subditos suos in usu licito suarum rerum: aut prohibens earundem concessam naturali iure defensionem, tenetur eisdem ad damnorum passorum restitutionem. Probat: quia dānificans iniuste tenetur ad damni restitutionē: ut frequenter dictum est de iniur. & dam. da. si culpa. sed impediens aliu in usu rerum suarum: impedit eum in iure suo: quia quilibet ius habet rebus suis utendi, licite tamen: & per consequens damnicat iniuste. Similiter qui prohibet defensionem naturalem. ¶ Corollarium. Impediens rusticum, ne operas suas exerceat, piscatorem, aut uenatorem, uel aucupem a captione piscium, ferarum, aut auis: iniuste damnicat, & ad restitutionem tenetur. Sententia est Ange. in sum. in uer. restitutio. & Francisci de platea allegantium ad hoc leges. Et probatur: quia quando res est ad aliquid destinata naturaliter, qui ipsam iniuste impedit; tenetur ad damni restitutionem: sed in casu rustico, & uenatori aufertur usus proprius: qui erat sui proprii iuris: & fructus in eorum usu casualiter, & quasi seminaliter contentos: & ideo tenetur ad restitutionem damni: arbitrio tamen boni uiri, q. attendit si uerisimiliter tale utilitatem habuisset, & sic restitui faciet. Si uero utilitas uerisimiliter non fuisset securat: sic nihil faciet restitui: & sic de similibus. ¶ Et intelligi debet corollarium nisi impediens haberet solus facultatem uenandi, aut piscandi, cum exclusione aliorum in certo loco a principe, uel populi consensu: aut consuetudine: seu prescriptioe legitime, & non uiolenter introducta: tunc enim posset in tali loco ceteris prohibere uenationem, & piscationem &c. ¶ Corollarium secundum. Prohibens subditum ne de possessionibus suis feras fructus suos depascens, expellat uagando: etiam occidendo causa defensionis: tenetur ad damnorum illatorum restitutionem. Patet: quia naturali iure competit cuilibet defensionem rerum suarum: etiam contra homines iniuriantes: ergo magis contra bestias, & feras racionales, & maxime illas, quae in nullius sunt bonis: & naturali ratione occupanti conceduntur. Item aut feras sunt in bonis dominorum: aut non: sed in nullius. Si secundum: tunc conceduntur occupanti, & capienti: & per consequens iniuste prohibentur ab eorum captione. Si primum: tenentur cauere, ne damnicent pauperes aut damna restituere non minus: quam de animalibus domesticis: neque consuetudo, aut constitutio aliqua humana tollere potest legem naturae: & ideo prohibitio contraria est iniqua. ¶ Corollarium tertium. Dominus dānificans subditum, auferendo ab eis usuarium, quod haberunt in nemoribus, aut pascuis, uel aquis. Similiter qui eos damnicat auferendo ligna, uel depascendo: ad restitutionem tenentur subditis: nec satisfaciunt soluendo dominis. Primum patet, & secundum: quia quicumque; aliu iniuste dānificat: restituere tenetur: sed auferens usuarium, aut damnicans iniuste impedit proximum in suis: & aufert bona non sua: ergo. Tertium patet: quia pro illato damno satisfieri debet damnicato non alteri: nisi esset seruus, aut non habens proprium de quo supra. ¶ Vtinam dominis, qui multis modis, & excogitatis inuentionibus innumeris suos subditos grauant, & excoriant: non uere defensores domini: sed praedones, & tyranni, attenderent uindictam dei in regem Achab, & impiam eius uxorem Iezabel, pro ablatione uinea Naboth Israelitae. de qua iij. Reg. xxj. Forsitam temperarent cupiditates suas, & grauamina in pauperes.

Coro. 1
N
De impediēte piscatore uenatore.

Nota.

Coro. 2

¶ Quartum corollarium. Principes, & rectores, qui condunt leges iniquas populum indebitè grauant: & a suis utilitatibus impediētes, contra ius diuinum, naturale, aut positiuū: grauitè peccant: nec his ad sui obseruantiam populum obligant. Primum patet per illud Esa. x. Vx qui condunt leges iniquas, & scribes in iustitiam scripserunt, ut opprimerent in iudicio pauperes: & uim facerent causae humilium populi mei, ut essent uiduae praedae eorum, & pupillos diriperent. Quid facietis in die uisitationis, & calamitatis de longe uenientis. Ad cuius confugiētis auxilium: & ubi

Coro. 3

Nota.

Coro. 4
De condētibz leges iniquas.

derelinquetis gloriam uestram: ne incuruemini sub uinculo, & cum interfectis cadatis. Secunda pars patet per beatum Augustinum lib. ii. confes. & habetur viii. dist. que contra mores, & clarus. c. precedē. quo iure. si dignitate. ubi dicit Gratianus. Dignitate uero ius naturale praeualet consuetudini, & constitutioni. Quaeque enim uel moribus recepta sunt: uel scripturis comprehensa: si naturali iure fuerit aduersa: uana, & irrita habenda sunt. Idem si contra legem diuinam: ut allegatus cano. Augustinus ostendit. Idem si contra legem positiuam: ut dicit Hostius in sum. ti. de poenitentis. §. quibus, & qualiter. uer. quid de condentibus. ¶ Sexta conclusio. Quamuis seruus proprie acceptus quantum ad labores corporis, & lucra temporalia sit in plena potestate domini sui: non tamē sic adscriptitijs, uel originarijs. Primum probatur ex notabili tertio. Et haec ratio seruili conditionis, quae emi, & uendi potest: & per consequens sicut corpus, ita & res exteriores, si quartum usum habet, uel peculium in potestate sunt domini. ¶ Et dicitur notanter quantum ad labores corporis: quia corpus serui non est simpliciter in potestate domini, sicut corpus peccoris: non enim potest dominus seruum occidere, uel mutilare impune: nec eo aburi contra legem diuinam: quae homicidium & mutilationem proximi ac cetera uicia generaliter prohibet: quam legē non potest tollere lex humana, quae introducta est seruitus. Lucra etiam temporalia ex laboribus serui proueniencia sunt in potestate domini: tenetur tamen dominus prouidere seruo de necessitatibus uirgunde quantum ad illa libera temporalia non est obligatio domini ad seruum. Et ideo omnes superiores conclusiones de subditis intelligendae sunt de illis, qui non sunt seruili conditionis. Allegationes adscriptitijs, uel originarijs non sunt proprie seruili: sed liberi: nec a legitimis actibus repelluntur, nisi quae ad ordines non admittuntur: unde dum debita cultura glorie perficiunt: & onera realia, & personalia supportant: ad alia non tenentur: & quae placant, eorum sunt: non domini: &

Cōcl. 6.
O
Quo serui se habent proprie ad dños suos.

adscriptitijs, & originarijs.

io si sup hęc a dominis grauat: ad restitutionem eistenentur, sicut ceteris liberis sibi subiectis. ¶ Septima conclusio. Subditi, & uiatores, fraudates pedagagias, & teloneas instituta pro causa iusta, & legitima auctoritate: tenentur dominis ea, quae fraudarum restituere: si tamen a recipientibus teloneum id agitur, cuius causa est institutum. Haec est communiter doctrina sententia, & probatur: quia stantibus praedictis conditionibus, debitum est dare teloneum, seu pedagium: ut patet ex praedictis: sed fraudantes debitum, ad quod tenentur: peccant, & tenentur ad restitutionem. Unde qui talia sciēter faciunt: fures sunt: ut dicit Hostius tra. de restitu. §. quibus, & qualiter. uer. quid de quaestis. ¶ Dicitur notanter causa iusta, & legitima auctoritate: quoniam aliter sunt iniusta, & per consequens non soluenda: quia frangenti fidem fides frangitur eidem: de iure iur. c. peruenit. Et ideo si uiator fraudat sua occultando, dum modo non mentitur, non peccat: nec ad restitutionem tenetur: si uero mentitur non iurans: peccat quidem uenialiter: si addit iuramentum, peccat mortaliter: in neutro tamē casu tenetur ad restitutionem: quia non subtrahit alienum: sed reuertitur, quod suum est. Et dicit Ange. in sum. in uer. pedagium. Si recipientes, aut imponentes pedagia non laborant loco, & tempore pro uersali utilitate, uirgunde: & potius reformatione, & saluatione personarum, & rerum iuxta suum posse, ad quod tenentur secundum Archidiaconum c. si quis romipetas. xxiii. q. iii. non peccat, qui ea defraudat sine mendacio tamē, & per iuriam: nec tenentur ad restitutionem. ¶ Item antiqua consuetudo, cuius impositionis initium non est in memoria hominum: habetur pro legitima auctoritate: secundum Hostium ubi sup. ¶ De nouis uero pedagijs, & augmentationibus. nouiter factis oportet certificari de legitima auctoritate, & iusta causa: quod si non huius praesumit ea iniusta: ut in c. quemquam. de cens. lib. vi. ubi dicitur. Pedagiorum exactiones: tam iure canonico, quā ciuili regulariter merito sunt dānatae, & ideo oīes q. probentur, q.

Cōcl. 7.

Fraudatōres pedagia iusta tenent.

Nora d solutiōne dāciorum.

si legitime instituta: nullus tenetur solvere; & ideo si quis fraudat: non tenetur: ut supra. Et addit Ange. q. nullus potest exigere huiusmodi pedagiam & c. nisi sit certus, q. si legitime imposta ab habente auctoritatem imponendi, & ex iusta causa: ex quo (ut dictum est) ius prelatum; q. omnia sunt iniusta. Subditus tamen si cogeretur a domino suo exigere talia: excusaretur in dubio propter bonum obedientiam: non autem illi, qui uoluntarie se offerunt ad exigendum ea: tenentur enim hi, & illi ad restitutionem subleuatorum: postquam constituerit, q. ipsa non sunt legitime imposta: seu non ex iusta causa. ¶ Octava conclusio. Officialis collectas iniustas exigens: aut iustas iniquitate subditis imponendo odio, aut favore tenetur damnificatis per eas illata damna restituere. Probatur per ca. sepe allegata. si culpa de iniu. & dam. da. & est de in tenetione domini Anto. part. ij. ti. x. c. xij. §. ij. & seq. ubi late sub multis distinctionibus prosequitur. ¶ Et dicit notanter odio, uel favore: quia si facta diligentia debita in inquirendo bona eorum, quibus imponunt: & si parum deficerent, uel excederent: non tamen querendum proprium commodum: sed nec mori suo favore amicos, aut odio inimicorum: in hoc casu non tenentur. ¶ Et dicitur notanter: damnificatis: & non spei: nisi cui: q. quoad q. damnificatur communitas, uel dñs: quoad q. is, cui imponitur: q. n. q. ceteri. cōpræstatores, secundum q. diuersimode imponitur. Qñq. n. imponitur certa summa soluenda aliquibus: ut q. isti soluant mille, & illa summa inter eos distribuitur soluenda. In quo casu si alicui eorum minus imponitur: tenentur fraudatores illis, quibus prædicta summa soluenda imponitur: & illi, uel illis, quibus soluerunt. n. non patiuntur iacturam. Si uero non imponitur certa summa totalis, sed q. detur de centum unus: tunc restitutio fieri debet (dum alicui minus imponitur) illi domino, uel communitati, cui debet fieri solutio impositionis: si uero plus, illi qui grauatur. ¶ De iniustis uero exactiōibus patet expræmissis, q. illis restituenda est, a qui

Cōcl. 8
Q
Officia
lis iniu-
sta exi-
gens re-
netur.

bus exacta est. Nona conclusio. Recipientes a transeuntibus pedagium: & permittentés eos robari; dum poterant prohibere, tenentur ablata restituere: aut rapto rem exhibere. Hæc est sententia, & Hostien. & Archi. in cap. si quis romipetas: xxiiij. q. ij. Et hoc uerum, si talis rapina ex defectu eorum uenit: non faciendo quod in se est ad prohibendum in territorio suo. Nec sufficit: nec tenetur reddere pedagium, sed tenetur reddere spoliū: q. iuste recepit pedagium: & tenetur tueri transeuntes a periculo latronum: ut supra dictum est in conclusioe. vj. ¶ Quarta ad articulum tertium dubitatur primo: utrum subditus teneatur obedire domino non legitimo: sed usurpatiuo. Respondeatur: q. non tenentur: quia sicut ipse non est eorum dominus: ita nec ipsi eius subditi: tamen ut dicit beatus Thomas. ij. q. ij. non tenetur quis obedire homini, nisi in quantum requirit ordo iustitiam: qui autem non habet iustum: sed usurpatum dominium: non habet ordinem iustitiam ad subditos, & per consequens non tenetur ei obedire: q. uerum est nisi ex inobedientia immineret scandalum, uel periculum sui, uel aliorum: in quo casu obediendum esset: donec scandalum sedaretur: aut periculum caueretur. Sed habentibus iustum dominium obediendum est, quantumcumque mali sint: si tamen non præcipiunt illicitum. Vnde. j. Petri. ij. Serui subditi estote in omni timore dominis uestris: non tantum bonis: sed etiam disholis. Et ad Roma. xij. Qui potestati resistit, deo resistit. Si uero illicita præcipit, contra legem diuinam, aut naturalem: seu etiam superioris, si superior habetur in terris: in eo obediendum non est: sed respondendum præcipienti illud Petri Act. iij. Si iustum est in conspectu dei uos potius audire, quam deum iudicare. Et illud eiusdem Act. v. Obedire oportet deo magis, quam hominibus. Ad idem August. in de natura boni. quod si illud iubeatur a potestate, q. non debeas facere: hic sane contemne potestatem. Et sequitur. Nec minor debet irasci, si maior prelatu est. Sequitur. Si aliud iubeat imperator, aliud deus, quid

Cōcl. 9
R
Recipiē
tes pe-
dagia a
uiatori
bus.

Arti. 3.
Dub. 1.
S
Subditi
non te-
nentur
obedire
domi-
no iniu-
ste obte-
panti.

iudicis: maior potestas deus: da ueniam imperator: tu carcerem, ille gehennam minatur. Hic iam assumenda est tibi fides tua, tanquam scutum, in quo possis omnia ignea iacula inimici extinguerre. & habetur dist. vlti. lib. ij. & latius. xi. q. iij. qui resistit. & c. seq. pulchre ad propositum: ubi ait Aug. in psalmis: Iulianus exiit infidelis imperator: nonne exiit apostata: iniquus idololatra: milites christiani seruiuerunt imperatori infideli: ubi ueniebant ad caulam christi: non agnoscebant nisi illum, qui in celo erat: quando uolebant, q. idola colerent, ut thurificarent. præponebant illi deum: quādo autem dicebat. producite aciem: ite contrallam gentem: statim obtemperabant: & distinguebant dominum æternū a domino temporalī. ¶ Dubitatur secundum: utrum dominus potest alicui concedere immunitatem talliarum. Respondetur secundum Panor. in c. peruenit. de immu. eccle. q. princeps proprio motu potest: sed non ad petitionem nisi ponatur in clausula. Non obstante. l. si. C. si contra ius, uel publicam utilitatem: quia cum sit contra publicam utilitatem: oportet fieri mentionem de eo. Ab inferioribus autem potest concedi sine præiudicio communitatis: puta si communitas dabit centum: & eximitur, qui dabit decem: non dabit communitas nisi nonaginta. Similiter inferiores, & communitates possunt concedere immunitatem hanc non suis subditis: licet non habeant iura imperij, ut ueniant ad habitandum in terris suis: ut quotidie fit medicis, & doctoribus: sed non iam subditis: nisi in præiudicium concedentis. Ex quo patet: q. domini milites, aut communitates, qui imponunt ad libitum suum nunc plus, nunc minus exigendo: peccant tanquam fures, & latrones: secundum Hosti. Nec habet locum consuetudo, ubi cum uolentia est introducta. ¶ Dubitatur tertio: utrum domini uel communitates possint a recedentibus a suis dominis recipere, quantum uolunt. Respondetur, q. si certum est: q. huiusmodi consuetudo, & onus impositum est

Dub. 2.
T
Vtrum do-
minus
possit
cōcedere
alicui
immuni-
tatem.

Dub. 3.
V

terre, uel hominibus sine fraude, & malitia: potest tolerari: si uero non est certum, aut credatur uerisimiliter: q. non sit legitime impositum: tenetur restituere. In dubio tamen dicit Ange. in sum. in uer. talia. §. x. Ex quo ab ecclesia toleratur: non esset eis absolutio de neganda simpliciter: sed cum dubitatione præstanda. ¶ Sed uidetur: q. hic distinguendum sit sicut de pedagij, & alij antiquis: de quorum initio, & institutione non extat memoria hominum: quibus præscriptio loci temporis locū habeat. ¶ Dubitatur ultimum: utrum dñs teneatur ex facto familie, & suorū officialiū. Rñdetur q. tenetur ad restitutionem dāni p. familia illati in officio, cuius ministerio dñs est præpositus: & ipse in eo ministerio utitur opera familie, ut dominus, cui incumbit custodia terræ: tenetur ex robaria per familiam suam facta siue sit libera, siue seruilis: ut uult Panor. in cap. licet. de rest. spo. Sic dñi, qui male utuntur suis officialibus, & negligunt eos corrigere: & officio priuare, cum male agant in talibus officijs: & subditos, uel extraneos iniuste grauare: tenentur ad restitutionem rotius damni inde securi. Provideere ergo debet domini de honesta familia deueniente: ne ex eorum maleactis, & sua negligenti correctione, hant culpabiles. Et propter hoc non licet dominis officia sua uendere officialibus: per hoc enim minus liberi sunt ad corrigendos eos. Nec eos priuare possunt officijs, dum in eis delinquant, quæ eis uendiderunt. Dat quoque officialibus huiusmodi occasionem extorquendi iniuste præcium a subditis sui officijs. Et ementes secundum leges grauiter sunt puniendi: ut ostendit Baptista in summa restitu. iij. Et tenentur uendentes secundum eundem ad restitutionem pecuniarum: non illis, qui dederunt propter turpitudinem: sed pauperibus. Debent etiam officia gratis committere: ut caueantur extorsiones, & grauamina pauperum: oppressio iustitiam: & alia innumera mala, quæ sequuntur huiusmodi conditiones. Quæ si oia possent sufficienter caueri: & lex prohibens non oblatet: posset forte tole

Dub. ul.
X
Vtrum
domi-
nus te-
neatur
ex facto
familie.

vau: ut uide beatus Tho. in quadam epi- stola ad ducissam Brabantie: licet, & ip- se suadeat, ut non uendantur: sed ido- nei eligantur.

QVAESTIO. VI.

ARTICULUS. V. AERITVR sexto circa restitutionem iniuste in iudicijs a litigantibus extor- torum: ubi grauati uolunt quidam dare simpliciter: nolunt tamen ex conditione: utrum ministri iustitiae exacta a partibus propter actus iudicia- les, uel ad iudicium requisiti, tenean- tur restituere: & iustitiam partibus gra- tis ministrare. In quaestione responsio ne praemissis notabilibus, ponitur co- clusiones: & secundum mouendum du- biorum solutiones. Quantum ad pri- mum articulum notandum post Alexā. de Hales. par. iij. q. xl. q. ad iudiciū quo ministratur iustitia plures concurrūt p- sonae. Quaedam substantialiter, sine qui- bus non est iudicium. Quaedam contin- genter, quae frequenter concurrunt: nō tamē necessarii, neque semper: puta sine quibus esse potest iudicium. Primae sunt quatuor. Iudex, actor, reus, testis. Alij sunt, assessor, aduocatus, procurator, ta- bello siue scriba, executor: & si quae al- iae sunt ad iustitiae ministrationem con- grae. Iudex requiritur ad sententian- dum, de quo dicitur Deut. xvj. Iudices, & magistros constitues in omnibus por- tibus: ut iudicent populum iusto iu- dicio: nec in alteram partem declinent. Non accipies personam: neque munera: quia munera excceant oculos sapientū, & mutāt uerba iustorum. Et est triplex. Ordinarius, cui ex dignitate, uel offi- cio conuenit iudicare: sicut habens di- gnitatem, uel officium, cui annexa est iurisdictio: sicut episcopi, archidiaconi &c. Delegatus est, cui ex speciali com- missione ordinarij iudicis conuenit in certa causa, uel etiā generaliter cogno- scere, seu iudicare. Arbitrarius, qui nul- lam potestatem habens consensu litiga- tum in iudicem eligitur. Accusator re- quiritur ad accusandum. Nam secundū

Amb. super epistolam ad Corint. iudi- cis non est sine accusatione damnare. & habetur iij. q. j. de manifesta. Verum est hoc: nisi crimen sit notorium: nā ut idē dicit euidentia patraei criminis clamore non indiget accusatoris: fama enim pu- blica eum accusat. Reus requiritur ad respondendum. Sicut enim non est iudi- cium sine iudice, qui iudicat: ita nec el- se pot sine eo, qui iudicatur: unde reus est, qui accusatur, seu impetitur super a- liqua re siue iuste, siue iniuste. Testis re- quiritur ad probandum. Nam ut dicit Felix papa: non ante sententiam profer- rā damnationis, quam aut reum se ipse confiteatur: aut per innocentes, aut ca- nonicē examinatos testes regulariter conuincatur. Quod etiam de non no- torijs intelligendum est, sicut de accusa- tore: uidentia enim sceleris: & confes- sio propria accusati uicem suppleat te- stis. Reliquae personae non requiruntur semper, sed in casu. Assessor ad co- sulendum iudici, dum iudex non est suf- ficienter iuris peritus. Aduocatus, & procurator ad defendendum, ac dirigē- dum reum, uel etiam actore. Tabellio ad scribendum acta: ne cadant a memo- ria. Executor requiritur ad effectū sen- tentiae consequendum. Vnde quando iudex est sufficienter peritus: actor, & reus similiter iudiciarij processus gra- ri &c. potest sine accessore aduocato, procuratore &c. celebrari iustum iudi- cium. Secundū notandum: qd dicitur per- sonae deficere possunt a iustitia multis modis, quibus innocentes damnifican- tur: & hoc uel scienter, et ex proposito corrupti prece, precio, fauore, inuidia, aut certa malitia: aut ignoranter: uel nō a proposito propter negligentiam, aut alium casum praeter uoluntatem accidē- tem. Vbi aduertendum: qd quilibet in officio constitutus, tenetur habere pe- ritiam tantam, ut possit officium iuste exercere: unde iudex ecclesiasticus ha- bere debet saltem mediocrem scientia: licet eminens sit affectanda: ut habetur in cap. cum nobis. de elec. in textu & in- glol. In seculari autē iudicio (ut dicit Antoninus) si habet consuetudinem cau-

Not. 2. B Dicitur persona pos- sunt de ficere a iustitia modis multis.

farum, uel peritiam iudicandi: potest co- mitteri causa iura ignorantibus: & potest esse ordinarius: nam & milites possunt esse iu- dices: datur enim assessores iudicibus, consulunt ignorantibus iura. De iudi- ce etiam delegato dicit Viricus, qd saepe est ignarus iuris, quod etiam nouit dele- gans: sed ratione bonitatis delegat cau- sam. Idem uidetur dicendum de arbitris, dum ergo per se non habēt peritiam suf- ficientem, assumant assessores iuris perit- os; ut tales consulant, quorum infor- mationibus suas suppleant imperitias.

Not. 3. C Index gerit uicē Dei. Pro quorum ampliori declaratione notandū est tertio post Alexan. de Ha- les. par. iij. q. xl. membr. iij. q. ut dicitur Deut. j. Dei iudicium est. unde homo iu- dicando gerit uicem dei. Ideo iudex in- tribus debet conformari deo: scilicet in potestate: in ueritate: in bonitate. Hinc Exodi. xviii. dixit Ietro Moysi. Prouide de omni plebe uiros sapientes, & timen- tes deum, in quibus est ueritas: & qui oderunt auaritiam; qui iudicent popu- lum omni tempore. Potestas sit in au- thoritate: ueritas in iudicij discretio- ne: bonitas in animi rectitudine. Vnde Deut. xvj. Iudices, & magistros consti- tues in omnibus portis. ecce auctoritas potestatis: ut iudicent populum iusto iudicio: ecce iudicium ueritatis: nec in alteram partem declinent: ecce restitu- do animi. Vnde sequitur ibi. Non ac- cipies peronas: nec munera: quia mune- ra excceant oculos sapientum, & mu- tant uerba iustorum. Hae etiam tria notantur Deut. j. Date ex uobis uiros sa- pientes, & gnaros. Ecce discretio ue- ritatis. Quorum conuersatio sit proba- ta. Ecce restitudo bonitatis. Ut po- nam eos uobis principes. Ecce auctori- tas potestatis. Et propter defectum ha- rum conditionum quaedam personae re- pelluntur: ne sint iudices. Propter defe- ctum primae: mulieres non possunt esse iu- dices ratione sexus: quia post peccatum dictum est ei. Sub potestate uiri eris. Vnde. j. ad Cor. xiiii. Mulieres in eccle- sijs taceant: non enim permittitur eis loqui: sed subditi esse. Eadem ratio- ne; & serui repelluntur a iudicij offi-

cio. De quibus. j. Per. iij. ita dicitur. Ser- ui subditi estote in omni timore domi- nis. Propter defectum secundae con- ditionis: scilicet iudicium ueritatis, seu discretionis, repelluntur furdi, & muti, furiosi, minorēna. Nam in iudice re- quiritur scientia iuris: & cum hoc expe- rientia iudicij: tamen secundum mode- rationem supradictam. Vnde Deut. j. dicitur. Date ex uobis uiros sapientes, & gnaros: sapientes. s. per iuris, & legū no- titiam: gnaros propter experientiam. Hinc & Numeri. xi. dixit dominus Moy- si. Congrega senes populi, quos tu no- sti: qd senes sint populi, & magistrat: ut sustentēt onus tecum. Hinc propter imi- tationis exemplum, iudex omnium chri- stus ad actus prelationis non processit nisi in etate perfecta triginta annorum, & post baptismum: ut habetur Luc. iij. Propter defectum tertiae conditionis, scilicet propter defectum bonitatis, seu approbationis uitae repelluntur infames, haeretici, excommunicati, aut probabi- liter suspecti: ut inimici, uel etiam con- sanguinei actoris, de quibus probabilis est suspitio declinationis a rectitudine iustitiae. Hinc etiam supra Deute. j. ait Moyses. Date ex uobis uiros sapientes, & gnaros, quorum conuersatio sit proba- ta in tribus uestris: ut ponam uo- bis eos principes. Quarto notandū, qd quicumq; ui, uel metu ab aliquo pecu- niam, uel aliam rem utilem extorquet indebitam, id est ad quod non tenetur: peccat, & ad restitutionem tenetur: nisi ex parte dantis turpitudine uersa- tur: tunc enim non esset restituē- dum: sed pauperibus erogandum. Hae maxima sic probatur. Nam quicumq; damnificat alium iniuste: ad restituti- onem tenetur ut in cap. si culpa. de iniu. & dam. da. sed qui extorquet indebitum, damnificat iniuste: ergo ad restituti- onem tenetur. Consequētia nota cum maiore. Minor probatur: quia quicumq; extorquet indebitum, extorquet iniu- ste: & per consequens damnificat iniu- ste. Antecedens patet: quia omnis ex- tortio iusta est extorsio debiti: quia ad ea, quae iusta sunt, quilibet hō tenet: & p cō- Gab. Biel. yy

Not. 4. D Qui ex torquet tenet.

Concusio sequens extorsio indebita est iniusta. Præfio quid sit. Extorsio rei indebita reducitur ad crimen concussiois. De quo beatus Ioan. Luc. iii. in regula militum ait. Neminem concurtatis. ergo ad restitutionem tenetur. Teneat consequentia: quia crimen concussiois puniatur restitutione quadrupli: ut. xvij. distin. quoniam. S. porro. & glos. cum allegatis ibidem. Antecedens probatur: quia ut colligitur. j. q. j. iubemus. & duobus. c. seq. concussiois crimen est, dum quis minatur alicui, nisi hoc, uel illud des, aut facias: illud faciam, uel non faciam. Vel quando iudex uenalem dat sententiam alias nondaturus: aut non dat alias daturus: uel dum pœnam remittit premio, uel cupiditate ingessit. Sic qui in accusatione innocentem coherit: uel qui pecuniâ ob accusationem, uel non accusati onē denuntiandam, uel non denuntiandam: uel ob ferendum, uel non ferendum testimonium accipit. Vnde breuiter concussio est: quando quis ad id, quod tenetur: non impedit nisi data pecunia saltem ultra stipendium sibi deputatum. Vnde beatus Aug. in de uerbis domini. & habes. xxiii. q. j. militare. Militibus, proceptoribus, cunctisq; rectoribus dicitur. Qui cunq; sibi stipendia publice decerere consequitur: si amplius querit: tanquam calumniator: & concussor Ioan. sententia condemnatur. Et tantum de articulo primo. ¶ Quantum ad articulum secundum est conclusio prima. Tam iudex, quâ extorsæ personæ ad iudicium concurrentes, si defecerint a iustitia scienter, & spore: tenentur damnificatis per ipsos damna restituere. Patet ex notabili quarto: quia iniuste damnificans tenetur ad restitutionem maxime, dum nullâ habet legitimam excusationem. Et qui sciens, & sponte a iustitia declinando damnificat: dolose, & fraudulenter agit: ideo non excusatur: quoniam fraus, & dolus nemini patrocinantur. ¶ Secunda conclusio. Iudex per suam negligentiam damnificans partem: tenetur ipsam seruare indemnem: teneatur parti læsæ damna compensare. Probatur: quia negligendo dat causam efficacem damno: & per consequens tenetur

ad restitutionem dâni: per. c. si culpa. frequenter allegatâ. unde glos. in. c. quoniam contra. de proba. super uerbo. negligentiam. dicit. Si culpa, uel negligentia iudicis pars aliqua dampni incurrat: totum iudex refarciet. Committit autem iudex negligentiam secundum Hostien quâdo negligit terminare causam, uel habere rebellionem, uel aduerrere: uel non prouidet de aduocato, ut tenetur: uel non curat reuoluere libros, & huiusmodi, quæ suo officio incumbunt. ¶ Tertia conclusio. Iudex damnificans partem per ignorantiam omittens quod in se est facere: tenetur parti læsæ damna refarcire. Patet: quia talis in culpa est illati dampni, cum se insufficientem sciuit, uel scire debuit: & tamen causam iudicare præsumpsit. Et hoc uerum est secundum Hostien. in ordinario. Delegatus autem, qui necessitate obedientiæ iudicat, & bona fide & de consilio iuris peritorum: licet iniuste iudicet, non tenetur ad restitutionem: nec peccat, sed magis eius assessor: ideo notanter dictum est: omittens facere quod in se est. unde si sine consilio peritorum secundum caput suum iudicaret, aut assessorem minus idoneum scienter assumeret: esset in culpa. ¶ Quarta conclusio. Iudex recipiens a partibus munera prohibita siue iuste iudicet, siue iniuste: siue ut non iudicet: uel ut iudicium differat. tenetur restituere recepta. Probatur. conclusio. Nam quicunq; recipit aliquid contra legem prohibentem receptionem, facit rem non suam: & per consequens tenetur ad restitutionem. Antecedens declaratum est supra. ea. distin. q. ii. art. j. Sed utraq; lege positua, & diuina. prohibitum est iudicibus recipere munera: nam ut supra allegatum est Deut. xvi. iudicibus dicitur. Non accipies personam, nec munera &c. & in alijs pluribus locis scripturæ. hoc quo ad legem diuinam. Quoad positua dicitur in. c. cum ab omni. de uita & hone. cleri. Nec iustum iudicium uendere licet: & uenales sententiæ ab ipsis etiam secularibus legibus reprobantur. ad idem. cap. statutum. de rescrip. lib. vj. ubi additur. Si quis autem contra constructio-

Cōcl. 3.

Cōcl. 4.

Iudex recipiens munera quō tenetur.

ne in presentem receperit, ad ipsius restitutionem integram teneatur: nulla eorum, quibus restitutio facienda fuerit remissione nullatenus profutura. Ex quo patet, quod remissio restitutionis si fieret per eum, cui restitutio est facienda, non releuat iudicem munerâ recipientem. Et licet decretâ sit illa loquatur de iudice delegato: magis tamen locum habet in ordinario ut uult. glos. Facit ad idem dictum beati Augustini ad Macedo. dicentis. Non licet iudicem uendere iustum iudicium: et si liceat aduocato uendere iustum patrocinium: & iuris consulto restitutum consilium: ut habetur. xi. q. iij. non licet. Ad idem beatus Greg. ea. quæst. qui recte. ubi dicitur. Qui recte iudicat: & præmium remunerationis expectat, fraudem in deum perpetrat: quia iusticiam, quâ gratis impetrari debuit, acceptione pecuniæ uendidit. Bonis male utuntur, qui pro temporali lucro iuste iudicant. Et sequitur. Acceptionum uero prauancario ueritatis est. Vnde pro iusto dicitur. Qui excutit manus suas ab omni munere: iste in excelsis habitat. ¶ Dicitur notanter in conclusione: munera prohibita: nam aliqua munera sunt quibusdam iudicibus concessa. Hinc Alex. par. iij. q. xl. memb. vi. art. iij. Nullus iudex potest recipere pecuniam pro iudicando: immo sicut de prædicatione, & alijs spiritualibus officijs dicitur. Gratis accepistis, gratis date. ita gratis, & sine intentione præcii debet iudicari: tamen sicut de prædicatore dicitur Mat. & Luc. x. Dignus est operarius mercede sua: id est sustentatione. ita & de iudice: tamen cum distinctione. Sunt enim iudices ordinarii, & iudices delegati. Ordinarij sunt duplices ecclesiastici, & seculares. ¶ Iudices ordinarij ecclesiastici cum ratione suæ dignitatis habeant sufficientes redditus sibi assignatos: nihil omnino debent accipere: unde & ad illos extenditur illud uerbum Ioan. baptistæ. Luc. iij. Contenti estote stipendijs uestris: ut supra. habitum est in fine art. j. ¶ Nec xenia recipere debent a litigantibus etiam sponte oblata, propter suspicionem uitan-

Iudices ordinarij.

dam a partibus. Excipiuntur tamen esculenta, & poculenta, quæ breui tempore consumi possunt. Vnde in allegato cap. statutum. ita dicitur. Insuper ut gratis & cum omni puritate iudiciū coram ipso scilicet iudice procedat: nullum munus, uel quicquid aliud nisi forsitan esculentum, uel poculentum mera liberalitate oblatum: quod paucis consumi possit: diebus, recipere præsumatur. Vbi glos. de aliquo, quod in muneribus consistit: etiam unius denarij ualorem recipere non potest nisi esculentum &c. Et ponitur ibi iudicium pro sententia: & etiam pro omni eo, quod sententiam præcedit. Et dicitur mera liberalitate: ut scilicet exactum, uel peritum, directe, uel indirecte non fuerit. ¶ Sed quid si iudex ordinarius ecclesiasticus non habet de sua dignitate, unde uiuat: nunquid tenetur suis expensis iudicare. Respondetur: quia scriptum est. Iuste, quod iustum, est exequeris: & simpliciter prohibitum est ordinario iudici: ne aliquid recipiat extra casus concessos: si non habet de sua dignitate, unde possit gratis iudicium impendere: ce dat dignitati, & officio. Non enim assumere debet dignitatem, qui non potest iuste exequi, quæ sunt dignitatis. ¶ Ordinarius autem secularis de iure ciuili petit sportulas: nec aliud potest petere. iij. quæst. iij. inducię. S. offeratur. Sportulæ autem sunt munera a lege non diffinita: ut Angelus dicit in summa. Hoc est: sportulæ uasa sunt, in quibus solent offerri munera iudicibus: & quælibet, quantaq; debeant esse illa munera: non est lege diffinitum. Dicunt tamen quidam: quod ordinarius secularis non potest recipere aliquid a partibus eadem ratione, qua ecclesiasticus: quia & ipse propter iusticiam tuendam, & ministrandam habet suam prouisionem. Potest tamen recipere esculenta &c. ut supra. ¶ Iudex uero delegatus ecclesiasticus nihil accipere potest nisi esculenta &c. sicut & ordinarius: ut patet per capitulum. cum ab omni. & capitulum statutum. supra allegata. ¶ Verum delegatus

De iudice delegato.

potest accipere expensas uis: dum cogitur proficisci extra domicilium moderatas: in quibus non plus ab una parte, quam ab alia exigat: cum commune negotium utriusque gerat. In quibus modum teneat, ut non occasionem assumat proficiscendi propter expensas: sed sola causa utilitas, uel necessitas proficisci compellat, quod si partes notabiliter pauperes fuerint: etiam pro expensis nihil prorsus exigat ab eisdem. Fuerunt, qui dixerunt: quod proficiscens extra domicilium, tenetur computare expensas, quas domi habuisset: & illas subducere ab expensis uis: & hoc tenet glossa in c. cum ab omni. Sed Panor. in eo. c. tenet quod non. Et hec opi. est magis benigna: licet tutior sit prima. Item delegatus ecclesiasticus a principe, si indiget: potest assessorem partibus non suspectum assumere: & ei de competenti salario a partibus facere prouideri. Si uero assumere non indiget: tenetur ei de suo proprio prouidere. omnia haec in c. statutum. Neutrum autem praemissorum duorum potest iudex ordinarius. Si enim contingit eum proficisci, suis expensis proficiscatur. Similiter si assessorem assumit, de suo proprio prouideat: quia habent redditus sibi assignatos: unde debent iustitiam gratis ministrare: & habere debent peritiam iudicandi: ut sup. dictum est. Sed de delegato ab ordinario sunt opi. Vtrum habeat expensas, si proficiscatur. Tenet quidam, quod sic: sicut delegatus a principe: tam pro uisualibus, quam pro equorum uectura, & similibus: nisi esset delegatus ad uniuersitatem causarum, uel ad unam malitiosam: quia tunc ordinarius habet prouidere de suo. argumentum ad hoc ultimum in c. inter cetera. de offi. ordi. hanc opinionem tenet glossa in c. statutum. Alij tenent: quod indistincte delegatus ordinarij non habet petere expensas a partibus: sed ordinarius debet sibi prouidere: & hoc tenet glossa in c. cum ab omni. Sed opinio prima uidetur magis aequa. Delegatus autem secularis etiam a principe non habet nisi duos aureos in principio: & duos in fine: dum causa excedit centum aureos. Si non excedit: nihil ha-

berit: ita disponunt iura civilia: ut habetur in glossa cap. cum ab omni. Sed quod si delegatus ecclesiasticus non habet redditus, uel beneficium ecclesiasticum sufficiens: unde uiuat. Panor. in cap. cum ab omni. tenet, quod potest petere id, quod potest petere delegatus a principe seculari. Sed magis placet angelo in sum. opinio contraria: quod non possit: nisi propter tale causam occuparetur ab aliquo honesto exercitio, de quo uiuit: tunc procedit opinio Panor. Sed de notario manifestum est: quod pro notario causae, qui scribit, delegatus potest petere salarium, quod metas rationis non excedat: dum tamen ipse nullo modo cum ipso, aut assessore lucrum participet: ut in cap. statutum. Sed de ordinario dubium est. quia uidetur, quod desus debeat prouidere suis officialibus: sed probabile est, quod possit. haec de iudice. Quinta conclusio. Actor iniuste damnificans reum in processu iudiciali tenetur reo ad compensationem illati damni. Probatur conclusio: quia dat efficacem causam damni: & per consequens ad restitutionem tenetur per capitulum. si culpa. de iniur. & dam. Potest autem actor in iudiciali processu multipliciter deficere. Nam ut dicitur in q. iii. §. notandum. In criminali actor, siue accusator tripliciter peccat. scilicet calumnians, do, prauiquando, tergiversando. Calumnians quando falsa crimina alicui ex malitia imponit: sicut in civilibus, dum petit aliqua bona tanquam sibi debita, quae nouit per se, uel ex consilio peritorum sibi non debere: & talis in utroque casu peccat mortaliter: aegens contra charitatem proximi, & contra iustitiam. Et talis de omni damno dato tenetur laeso, quod inde securum est: siue in fama: siue in persona: siue rebus ad arbitrium boni uiri. Et si est in progressu causae, debet dimittere eam, & non prosequi. Secundum peccat prauiquando: quasi uarie certando, & contingit in criminali. aliam partem. scilicet accusatum adiuvando, colludendo cum eo, uel dissimulando: uel non inducendo legitimas probationes, quas habet contra reum: & accipiendo

De notario.

Cocl. 5. Actor iniuste damnificans tenetur.

pendo. plures excusationes. Et cum hoc facit corruptus pecunia a reo, aut precibus eorum inductus: tunc secundum beatum Thomam in q. lxviii. artic. iii. peccat mortaliter, quia facit contra rem publicam, cuius bonum procuratur per punitionem criminum. Et hoc uerum, si falsitate committit, aut malitiose agit: & si ex hac prauiquando sequeretur notabile damnum reipublicae, per ca. de iniur. & da. In causa autem civilibus, ubi agitur de temporalibus: quia ibi non intenditur nisi indemnitas actoris, seu acquisitio iuris ipsius: & quilibet potest iuri suo renuntiare: ideo abique peccato potest desistere a prosecutione causae suae: si uel concordando cum aduersario: siue cedendo liti ad uitandam expensas, & grauiamina litigiosa. Tertio peccat tergiversando, qui penitus ab accusatione desistit in criminali: aut diti cedit in civilibus. Et de hoc dicitur: sicut statim dictum est in prauiquando. Notandum tamen: si actor habet iustam causam criminalem, uel civilem: & eam prosecutione per indebita media: ut per testes corruptos: aut falsa instrumenta &c. obrepta uictoria. Licet peccat utendo indebitis medijs: tamen quia certus est de iusticia causae: non tenetur ad restitutionem. Similiter si credit se habere causam iustam sic informatus ab aduocatis. Licet sit iniusta, & uincit: non tenetur restituere durante bona fide. Si tamen post certificationem de errore suo: tunc tenetur ad restitutionem illorum bonorum in iudicio obtentorum: nisi iam bona fide praescriperit. Idem est de eo, quod quis tenet ex iniusta sententia data pro eo a iudice, etiam non prosecutione ipsius obtinentis, sed ignorantia, uel malitia iudicis lata: dum nouit sententiam esse iniustam: licet qui succubuit, non appellasset. Et in hoc uidetur consensisse sententiae: quia consensus ille non est uerus, sed praesumptus: quia non sufficit in foro scientie haec Antonii. par. ii. tit. j. c. xix. §. v. Sexta conclusio. Reus se calumniose defendendo inferens damnum actori, uel iudici: tenetur ad resti-

Cocl. 5.

Reus se calumniose defendendo inferens damnum actori, uel iudici: tenetur ad resti-

tutionem damni. Probatur communi meditatione: quia dat efficacem occasionem damnificandi. Defendit autem se tripliciter: aut calumniose dicendo falsitatem: aut tacendo ueritatem, quam tenetur dicere: aut friuole, & iniuste appellando. Nam falsitatem in sua defensione committens scienter: siue mentiando, siue aliter efficitur per iurum, propter iuramentum calumnie: quod praestandum est etiam in causa criminali: & ita peccat mortaliter. Ex quo patet: quod nunquam licet negare ueritatem: quia negando ueritatem committit falsitatem. Potest tamen tacere ueritatem: quando illam non tenetur confiteri. Tenetur autem respondere ueritatem: dum a suo iudice inquiritur: seu dum formam iuris: cum sunt semiprohibitiones: cum exorta fama &c. Unde qui sic inquisitus tacet, aut negat ueritatem etiam in casu mortis: peccat mortaliter. Cuius ratio secundum beatum Thomam in q. lxix. artic. j. Nam quicumque facit contra debitum iustitiae: mortaliter peccat. Pertinet autem ad debitum iustitiae: quod aliquis obediatur superiori in his, ad quae ius praegregationis se extendit. Iudex autem superior est eius, qui ab eo legitime iudicatur: & ideo tenetur accusatus iudici suo legitime ex debito exponere ueritatem, quam ab eo secundum formam iuris exigit. Et ideo si respondere noluerit ueritatem, quam dicere tenetur: uel si eam mendaciter negauerit, mortaliter peccat. Si uero iudex hoc exquirat, quod non potest secundum ordinem iuris: non tenetur ei respondere: sed potest per appellationem, uel aliter sine tamen mendacio subterfugere. Haec Thomas. Et subdit eadem quaestione articulo ii. Aliud est ueritatem tacere: aliud falsitatem proponere: seu dicere. Primum in casu licet. Non enim tenetur quis omnem ueritatem confiteri: sed illam solum, quam potest, & debet iudex secundum formam iuris inquirere. Secundum uero scilicet falsitatem proponere in nullo calicet. Potest ergo accusatus, seu impletus se per uias licitas defendere occultando ueritatem, quam non tenetur confite-

calumniose defendens tenet.

ri: & per alios conuenientes modos: sine assertione falsitatis, aut negatione ueritatis. Nam qui uerum negat: negando falsum dicit. Et hoc non est se calumniose defendere: sed prudenter euadere: ut dicit sanctus Tho. ¶ Sed quid: si quis accusatur de crimine occulto perpetrato per unum coram iudice, quid respondere debet: quia respondere compellitur per iudicem: non potest negare iuxta prædicta: quia sic diceret falsum: si cōfiteretur, seipsum diffamat, & ultimo supplicio se exponit. Respondet Seo. distin. xv. q. ultima prope finem: q. cautè respondeat negando propositum, ut propositum: hoc sine mendacio potest: quia proponitur in publico, ut publicum, & publice probandum. Sic autem negare potest, dum scit ipsum non posse probari in publico. Quod si iudex urgat eum, ut simpliciter confiteatur propositum, uel publice neget, respondere potest: q. ipse respondit sufficenter ad accusationem. Nec ab illa responsione uult declinare. Faciat iudex erga accusantem, quod iuris est. Quod si ultra iudex urgeret: protefteretur de grauamine, & recurrat ad remedium appellationis. ¶ Sed nunquid reus accusatus in publico de crimine occulto, si simpliciter potest negare: intendens illud negare, ut propositum est: scilicet ut publicum: sicut sacerdos facit de confessione dicens: nihil malū scio illum fecisse: quia loquitur: ut in publico. audiuit autem in alio foro. Nihil hic determinat Seo. sed consulit: ut si quis hoc modo negauit: agat poenitentiam de ista negatione indistinctè tanquam de tali, quale ipsum est: ut pote sub tali indistinctiōne. Si mortale est, tanquam de mortali: si ueniale, tanquam de ueniali: quia secundum beatum Grego. Bonarum mentium est ibi agnoscere culpam: ubi culpa non est. Sic etiam quoad tertium: si iniuste, & friuolè appellat: puta causa afferendę morę, ne contra eum iusta sententia exequatur: mortaliter peccat: & calumniolè se defendit. Agit enim contra iustitiam: quia officium iudicis friuolè impedit, & per hoc ei iniuriam facit. Similiter aduer-

sario suo, cuius iustitiam in quantum potest, perturbat. Et tenetur ad satisfactionem de damno, & expensis. ¶ Et dicitur notanter, si appellat iniuste, & friuolè: quia si appellat ex confidentia iustitię: quia scilicet credit se habere iustam appellandicā: causam: non peccat. Si tamè errat, ad restitutionem tenetur dāni: si quod suo errore intulit iudici, uel aduersario. Hęc Tho. ar. iii. quęstionis allegat. Sed dices: potestne condemnatus ad mortem defendere. Respondet sanctus Tho. ubi supra ar. iii. distinguendo: aut est iuste condemnatus: aut iniuste. Si secundam: quia tale iudicium est simile uolentię, & latrocinio. secundum illud Ezech. xxii. Principes eius in medio eius quasi lupi rapientes prædam: ad effundendum sanguinem: & ad perdendas animas & auarè sectanda lucra. Ideo sicut licet resistere latronibus: ita licet in tali casu resistere malis iudicibus: nisi forte timeretur scandalum: & grauis ex hoc turbatio oritur. Si primum: non licet se defendere uolentiam inferendo: quia ex parte eius esset bellum iniustum: non tamen tenetur facere illud: unde moriatur: quia nullus ita condemnatur: q. ipse sibi inferat mortem: sed q. mortem patiatur inferendam ab alio. Vnde non tenetur manere in loco carceris: unde ducatur ad mortem: si potest euadere. Si cur si cōdemnatus esset, ut fame moreretur: non peccat, si cibum occultè sibi ministrarum sumeret: quia non sumendo seipsum occideret. Tenetur tamen non resistere agenti eum inuadendo: quin patitur, quod iustum est eum pati. ¶ Septima cōclusio. Testis dānicans proximū, falsum uel dubiū pro certo asserendo: aut requisitus ueritatem sibi notā occultando: seu testimoniu suū uendendo: grauius ter peccat: & satisfacere tenetur proximo per eū lēso. Probat cōclusio: quia ois iniuste dānicans proximū tenet ad satisfactionē lęso: ut frequēter dictū est, & probatū: sed testis, de quo cōclusio est talis: ergo &c. Consequentianora cū maiore. Minor ostēdit secundū partes cōclusionis. Nam testis falsum, & dubiū pro uero asserens peccat, & cōtra præceptū. Exo. xx.

Condemnatus ad mortem an possit defendere se.

Cōcl. 7. Testis dānicans tenetur.

facit. Non dices falsum testimoniu. Nō admittitur testis nisi iuratus. Et si remittitur iuramentū de cōsensu partiu: nihilominus testificando falsum, uel dubiū ueritū, & per cōsequens mentitur pernitentiolè, quare peccat. Et si damnicat, iniuste damnicat: ergo. Probat etiam cōclusio de occultante testimoniu, seu recusante. Natū negligens illud, ad quod tenetur peccat: & si ex hoc aliquis damnicat. Sed requisitus a suo superiore in his, quę ad iustitiam pertinent, tenetur obedire. Tale aut est ferre testimonium in manifestis: & in his, in quibus fama præcesit. Hoc enim ad iustitiam pertinet. Non autem in quibus fama nō præcesit: nec solum tenetur ferre testimonium tale requisitus propter obedientiam. Sed etiam quandoq. non requisitus propter fraternam charitatem. Vnde si testimonium alicuius fuerit necessarium ad liberandum proximum ab iniusta morte, uel pena quacūq., aut falsa infamia, uel etiam ab iniquo damno: licet non requisitus: tamen ferre tenetur, saltem faciendo quod in se est: ut ueritatem denuntiet alicui, qui ad hoc prodesse potuit. Dicitur enim in ps. Eripite pauperem: & egenum de manu peccatoris liberate. & Prouer. xxiii. Eruc eos, qui ducuntur ad mortem, s. iniustam: nam damnum uidetur dare, qui id eū possit, negligit cauere. Sicut non cibans fame morietur: secundū Amb. occidit. Super his uero, quę pertinent ad condēnationem alicuius, nullus tenetur ferre testimonium: nisi dū a superiore secundū iuris ordinem cōpellitur: quia si circa hoc ueritas occultatur, nulli speciale damnum nascitur. Et si ex hoc imminet periculum accusatori, nō est curādū: quia ipse se in hoc periculo sponte ingessit. secus de reo: quia ei periculum imminet eo nolente. Similiter de eo, quod sub secreto cōmissum est: non tenetur ferre testimonium: quia illud est contra ius naturale, contra quod homo precipere non potest: nisi tale fuerit, quod cognitum statim tenetur manifestare. Puta, si pertinet ad corruptionem multitudinis: spūalē uel corporalē, uel in graue dāni alicuius p-

sonę. Et si quid aliud est huiusmodi: quod quis propalare tenet: uel testificādo, uel denuntiando. Nā cōtra hoc debet obligari non potest per secreti cōmissionem: quia in hoc infringeret fidem, q. alteri debet. Hęc est sententia Tho. ar. i. q. lxx. ar. i. Sic ergo ut dicit Alex. q. xliii. part. iii. memb. j. Confessio ueritatis in testimonio, dum requiritur ad purgationem innocentie: uel ad recuperationem: uel ad correctionem culpe: uel ad recuperationem rei suę tenetur quilibet ferre testimoniu. Et in illis casibus loquitur Aug. Qui ueritatem occultat: & qui loquitur mendaciū, uterq. reus est: ille quia prodesse non uult: iste quia nocere desiderat. Itē de lege naturę, & euāgelij quilibet tenetur alij facere, quod sibi uellet fieri: sed si aliquis periclitaretur in persona propter defectum testimonij ueritatis, uel amitteret sua: uellet pro se testimonium dici, ergo in simili casu tenetur etiam testimonium dicere proximo. Hęc Alex. ¶ Quoad tertiam clausulam probatur cōclusio: s. de uendendo testimoniu. Nam nequaquā licet uendere testimoniu etiā uerū: multo minus falsum. Dicit enim be. Aug. ad Macedo. & habetur xliii. q. v. nō sane. Non ideo debet iudex uendere iustū iudiciū: aut testis testimonium uerū: quia uendit ad uocatum iustum patrociniū: iuris peritus uerum cōsiliū. sequitur. Cum autem iudex uera uendenda sunt: iniqua & falsa uenduntur: multo sceleratius utiq. pecunia sumitur: quia sceleratē: etiā quāuis uolentibus datur. Et si testis pecuniam pro testimonio recipit: ad restitutionē tenetur sicut etiam iudex, ut in prædicto cap. Aug. loquitur. Pōt tñ testis accipere expensas utiq. dū oportet pferendo testimonio ad locū remotū procedere: ab eo, quę producit. Similiter quātū pdit: si huius occasione operā suā, & lucrū dimittit. Si uenturis. iiii. q. iii. Similiter etiam mercē dēni dēni, quibus stetit occupatus pro testimonio reddendo: ut dicit Francisus de platea. ¶ Octaua cōclusio. Personę ad iudicium non essentielles, nec necessarię: ut puta assessor, aduoca-

Testis pōt recte perferre ex pensas ueritas.

Cōcl. 9.

Perforator, tabellio, executor: dum in causis scienter non iniustis laborant: nec de publico stipendium certum recipiunt: præcium moderatum sui laboris recipere possunt. Probatum illa conclusio: de afflores satis ex secunda, & tertia conclusionibus. Nam nemo tenetur de proprijs facere beneficium: nec suis expensis militare. Similiter & de aduocato, & iuriconsulto, patet ex uerbis beati Aug. supra allegatis ad Macedonum. Et beati Greg. Iustitiam est, ut illi consequantur stipendium, qui pro tempore suum commodare reperiuntur obsequium. Et quamuis consilium, & patrocinium: sicut & scientia iuris: sit res spiritualis secundum se considerata: tamen labor in disceptando: indisputando: in libris resoluendo, & studendoque pertinent ad iuris consilium: & ad causæ patrocinium: quia non solum mentem: sed etiam corpus fatigant: corporalis est. Et ratione istius dicit Aug. q. aduocatus potest uendere iustū patrocinium: & legisperitus uerum consilium. Et ideo dicit Alexan. quest. xlviij. par. iij. mem. ii. q. si sine labore legisperitus possit respondere petenti consilium: non est aliqua ratio: quare possit recipere: immo quod gratis accepit, & gratis debet dare: & ideo dicitur in conclusione: Dum laborant. ¶ Verum hoc alijs non placet dicentibus: q. licet iurisperitus tunc non laborat, dum sine studio, & labore respondet petenti consilium, prius tamen laborauit, ut scientiam acquireret, quæ postea sine studio petenti consuleret. Et licet iudex similiter laborat: tamen quia prouisus est de publico: ideo præcium accipere non potest pro laboribus iudicii. ¶ Dicitur notanter in causis scienter non iniustis: quæ de uentibus causis, quas sciunt iniustas, dicitur conclusio sequenti. ¶ Dicitur nec de publico stipendium recipiunt: quæ sicut dicit Aug. in de uerbis domini: sup. illud Luc. iij. Neminem concutiatis. Qui cumq; stipendia publica deereta contempnit: si amplius querit tanquam calumniator, & concussor Ioannis sententia condēnatur, xxiii. q. j. militare. ¶ Dicitur præcium moderatum sui laboris: quæ

ut dicit beatus Leo. lxi. dist. miramur. §. merito. Pro laboribus multis, pro moribus castis: pro actionibus strenuis celsioris loci præmium debetur. ¶ Deniq; arcentur a professione aduocatorum, qui cum graui dāno litigatoris, & depredatione perentes inueniuntur. unde ad immoderatē receptorum restitutionem tenentur. Hinc Aug. ad Macedo. q. ab his extorta: perimmoderatam improbitatē repeti solent: data per tolerabilem consuetudinem non solent. xliij. q. v. nota. ¶ Et notat Alex. ubi sup. q. moderamen salarii ex quatuor attendi potest: si ex quantitate causæ: ex labore aduocatus: ex scientia, & facundia aduocatus: & ex consuetudine regionis. ¶ Puto tamen omnia illa reduci posse ad laboris quantitatem presentis, uel preteriti. Nam causa magna maiorem curā, & sollicitudinem habet: & per consequens maiorem laborem exigit in fideli aduocato. Alioquin non uideo: q. propter solam causæ quantitatem præcium aduocati æqualiter laborantis, augeri possit. Sic scientia, & facundia laborē habuerūt preteritū: quibus hæc acquisita sunt. Regionis quoq; consuetudo: quatenus est rationabilis, innititur quantitati laboris. Nam ut dictum est: labores, uigiliae, & fatigationes uendi possunt: non dona dei gratis accepta: nec ea, quæ nihil sunt aduocatorum: ut causæ quantitates. Quippe nullus quod non suum est, uendere potest. ¶ Et nota secundū Ray. q. incepta causa nullū debet aduocatus partem facere cōlitigatore, quæ in propria recepit fidē: quæ possit esse occasio magni periculi: quia quæ uideret eum in periculo: tunc cogeret clientulū suū in re partem cum eo: & dare sibi salariū ad libitum. de hoc iij. q. vii. §. preterea. Pōt tamē petere salariū a principio litis: uel post hñe. ¶ Pōt. n. secundū Hosti. aduocatus post hñe litis cogere clientulū per iudicis officium ad dandum debitum. Etia secundū Hosti. non licet pacisci de certa parte litis: ut de quarta, sexta, uel decima. Quod si faceret: deberet interdici exercitium aduocandi: ne per fas, & nefas intendat ad uictoriam cau-

Mode 2
ramen
salarij
ex qua
tuor cō
siderat

serunt possit consequi promissum. De certa tamen quantitate præcij pōt a principio litis pacisci: dñ fuerit moderata, & non excessiua. ¶ Et quæ dicta sunt de aduocato, proportionabiliter intelligenda sunt de procuratore, & executor: qui & ipsi præmium moderatum suorum laborū possunt recipere eadē ratione, quæ superiores. ¶ De tabellione autē sup. dictū est: qui laborū suorum mercedē recipit, uel a iudice, uel a publico, uel a partibus, quibus scribit. ¶ Nota cōclusio. Si per sonæ præcedenti conclusione expresse in actibus suis excedit limites rectitudinis: tenentur ad restitutionē damni personis per ipsas lesis. Satis patet hæc conclusio ex prima: quia dānū infert: tenetur ad satisfactionem dāni. ¶ Possunt autē excedere eam rem rectitudinis pluribus modis. Primò: si aduocatus, seu procurator scienter defendit causam iniustam. Tunc enim peccat mortaliter: quia illicitū est cooperari alieni ad faciendum malum: consulendo, adiuuando, defendendo, aut consentiendo. Roma. j. Dignus sum morte, nō solū qui ea faciunt: sed etiam qui consentiunt facientibus. Sic si in principio causam credit iustā, & in processu uidet eam iniustā, prosequendo eam, postquæ mouerit iniustā, grauiter peccat. Non tamen debet eam prodere: ut inuet partē oppositam: nec secreta reuelare. Sed debet eam deferere, ac clientulo suo dicere, q. non habet iustam causam, & eum ad cedendū inducere: uel ad componendum cum aduersario, sine aduersarij dāno: ut dicit Tho. Et tenetur talis ad omne damnum, quod altera pars ex eius auxilio incurrit: nisi clientulus suus obtēta uictoria uellet restituere. Si uero clientulus succūbit neficiens causam suā iniustā, seductus per aduocatum: teneat aduocatus clientulo suo in casu de omnibus expensis factis in litigando. Secus si dixit clientulo: causam suam fore iniustā, & clientulus uoluit eā defendere. sic enim est in culpa: tenetur tamen parti aduersæ suam damnicauit. Si uero ignoranter iniustam causam defendit: putās esse iustam: excusatur secundū modum, quo ignoratā excusa

Cōcl. 9.
N
Si perso
ne dicit
excedit
limites
premiij,
tenent.

re potest: ut dicit Thom. Secundò excedit aduocatus limites rectitudinis in defendendo causam: dum fuerit ignorans, uel negligens. Nam si assumit iustā causam, & ex ignorantia notabili, aut negligentia sua perdit: quia non reuoluit liberos, ut inueniat, quibus causam iustā iustē defendit. Aut procurator non respiciens terminos suos: clientulus suus perdit causam: peccat, & tenetur ad restitutionem totius damni, quod patitur clientulus. Sua enim culpa dānicatur per negligentiam, aut ignorantiam. Nō debuit assumere officium, ad quod nō fuit idoneus, nec esse negligens, qui patronum se exhibuit: & diligentia sua condignū præmiū expectauit. ¶ Tertio excedit limites rectitudinis: si allegat falsa contra cōscientiam, uel instruit falsum testem, uel inducit clientulum suum ad negandam ueritatem: retiam si defendat iustam causam, & aliter obtinere nō possit uictoriam. Nam secundū apostolū Rom. iij. Non sunt facienda mala, ut eueniant bona. Nec licet uti indebitis meritis, ut ueniatur ad bonum finem Deut. xvi. dicente scriptura. Iustē, quod iustū est, exequeris. Non tamen uidetur, q. ad restitutionem teneatur: quia pars sua non dānicatur. ¶ Verum si per inordinatā mediā huiusmodi induceret maiores expensas: uidetur, q. ad restitutionem illarum teneatur: siue partis suæ siue aduersæ: quia ibi dedit occasionem efficacem damno iniusto. Sic si abstulit bonam causam, & iustam aduersario per modos dictos, uel cauillationes: aut indebitas calliditates, aut astutias: uel ipsum grauauit per dilaciones superfluas, uel faciendū positionem duplicem, aut cauillationem: tenetur talis in solidum ad uerum interesse. i. ad omne damnum, & cū hoc restituere præmium acceptum secundū Hosti. li. v. de restitutionibus uer. Quid de aduocatis. & secundū constitutionem Greg. decimi. Aduocatus id, quod recipit iniqua aduocatione, uel consilio, tenetur duplū restituere. Et nihilominus de dānis tenetur satisfacere legis. Dū uero causa est dubia: utrum contineat iustitiam, uel nec: dñ sibi remanet dubia usq;

ad definitionem causæ: licet aduocato procuratori, & iurisperito iuare clientulum secundum do. Anto. ¶ Pōt tamē, ut dicit beatus Tho. aduocatus defendens causam iustam prudenter occulta re ea, quibus impediri posset processus eius: sed non licet et aliqua falsitate uti. Sicut iuste bellantes possunt bellare ex insidijs, sua prudenter occultando: non autem fidem, uel promissa uiolando.

Arti. 2. ¶ Quantum ad articulum tertium dubitatur primò. Cui personæ iudiciales ad restitutionem obligatæ tenentur restituere, quæ iniuste receperunt. Respondetur generaliter post Alex. par. ij. q. xl. membro. vj. ar. ij. Quia aut dans huiusmodi pecuniam turpiter dedit ad corruptendum iudicem assessorem, testem uel huiusmodi: directè, uel indirectè. Indirectè, ut sibi inclinaretur spe creditum uistorie: & tunc non debet restitui ei, qui dedit: quia turpiter dedit: sed pauperibus: uel ei in cuius iniuriam datum est, cui etiā omnè damnum passum restituere tenetur. Si autem non dedit turpiter: sed intentione bona: ut faceret, quod facere tenebatur: ut q̄ iudicaret iuste: uel proferret uerum testimonium: aut daret iustum consilium: ut sic ius, & quietem consequeretur: tunc iniuste recipiens secundum prædicta restituere tenetur ei, qui dedit. Et ita generaliter dicendum est in similibus. ¶ Dubitatur secundò: utrum iudex non condemnans partem unam puta iustitia carentem in expensis: teneatur ipse de suo restituere alteri parti. Respondent communiter doctores: q̄ tenetur, si fuit petitum alias non: quia iudex nō iudicat de his, quæ non petuntur. Sic limitat glo. in c. finali de rescriptis. l. sancimus. C. de iudi. ¶ Dubitatur tertio: de contentibus leges iniquas: an ad aliquam restitutionem teneantur. Pro responsione nota: q̄ lex iniqua est, quæ est contra ius naturale, uel diuinum: aut contra ius posituum: contra libertatem ecclesiasticam: aut facta ad opprimendos pauperes, & iustitiam impediendam: ut dicit Hostien. lib. v. de restitutionibus. §.

Dub. 2. ¶ Dubitatur secundò: utrum iudex non condemnans partem unam puta iustitia carentem in expensis: teneatur ipse de suo restituere alteri parti. Respondent communiter doctores: q̄ tenetur, si fuit petitum alias non: quia iudex nō iudicat de his, quæ non petuntur. Sic limitat glo. in c. finali de rescriptis. l. sancimus. C. de iudi. ¶ Dubitatur tertio: de contentibus leges iniquas: an ad aliquam restitutionem teneantur. Pro responsione nota: q̄ lex iniqua est, quæ est contra ius naturale, uel diuinum: aut contra ius posituum: contra libertatem ecclesiasticam: aut facta ad opprimendos pauperes, & iustitiam impediendam: ut dicit Hostien. lib. v. de restitutionibus. §.

Dub. 3. ¶ Dubitatur tertio: de contentibus leges iniquas: an ad aliquam restitutionem teneantur. Pro responsione nota: q̄ lex iniqua est, quæ est contra ius naturale, uel diuinum: aut contra ius posituum: contra libertatem ecclesiasticam: aut facta ad opprimendos pauperes, & iustitiam impediendam: ut dicit Hostien. lib. v. de restitutionibus. §.

Quid de contentibus leges iniquas: multa ad hæc iura allegans. ¶ Quo præmisso responderetur per duas propositiones. ¶ Prima. Licet de iure talia statuta non ualeant: tamen facientes ea, & consentientes: ac uoluntariè ea obseruantes: atq; secundum ea iudicantes, peccant mortaliter. Et si sunt cōtra ecclesiasticam libertatem sunt excommunicati. Primum probatur: q̄ non ualeant: dist. viij. quæ contra mores. Vnde Esaiæ. x. Vx, qui condunt leges iniquas: & scribentes iniustitiam scribunt: ut opprimerent in iudicio pauperes: & uim facerent causæ humilium populi me: ut essent uiduæ præda eorum: & pupillos diriperent: quid facietis in die uisitationis, & calamitatis &c. Ex quo patet secundum: q̄ mortaliter peccant. Vx. n. non imprecatur scriptura regulariter: nisi ex processu mortalis peccati: tertiu patet in capitulo. nouerit fraternitas tua. de sententia excommuni. in qua decretali septuplices personæ excommunicantur. Primò, omnes illi, qui statuta edita, & consuetudines introductas cōtra ecclesiæ libertatem fecerunt seruari. Secundò oēs, qui eadē statuta non fecerunt deleri, quam primum sciuerunt: si tamen potestatem delendi habent. Tertio: omnes statutarij eorundē. Quarto: scriptores talium statutorum. Quinto: potestates, consules, rectores, & consiliarij locorum: ubi prædicta statuta de cetero edita fuerint. Sexto: quicunq; iudicant secundum ea. Septimò, qui iudicata redigunt in publicam formam. ¶ Secunda propositio. Statuentes leges iniquas, restituere tenentur omnè damnum, quod prouenit alicui ratione talis legis. Similiter, & omnes eam uoluntariè obseruantes; & eius occasione aliquid acquirentes. Hanc propositionem Angelus in summa in uerbo. lex. §. ultimo, ostendit per simile: sicut participantes cum raptoribus tenentur, de quibus supra dictum est. Hoc quo ad secundam partem propositionis. Quo ad primam patet: quia tales statutarij, & ceteri hac occasione excommunicantur, dant efficacem occasionem damni

ergo tenentur ad restitutionem per e. frequentissimè allegatum: si culpa. de iniurijs. ¶ Dubitatur quartò: utrum pauperibus, ac impotentibus teneantur aduocari gratis patrocinari. Respondet Alexander par. ij. q. xliij. mem. j. q̄ leuigisperito cōsiliu, & aduocati patrocinu tenentur gratis miserabilibus personis, quæ non habent, quod tribuant: & propter defectum consilij, & patrocinij amittunt causas suas, & grauatur iniuste. Probat hoc auctoritas Amb. li. de officijs di. Grandis culpa est, si te sciente fidelis egeat. Si scias eum sine sumptu esse, & famem tolerare, erumnas ppeti, qui egere erubescit. Si in causam ceciderit, aut captiuitatis suorum, aut calūniar: & non adiuues. Grandis culpa est iurisperito miserabilibus personis subtrahere iuris consilium: & aduocato subtrahere patrocinium. Præterea medicus tenetur pauperi languido impendere curam, & consilium medicum: ut dicit beatus Simmachus. Non est grandis differentia, utrum letum inferas, uel admittas. Mortem enim languidis probatur infligere: qui hanc cum possit, non excludit. Ergo pauperi oppresso iniuste tenetur aduocatus impendere patrocinium pari ratione. Item: quia secundum legē boui inimici erranti tenemur tubuere, eumq; reducere. Exo. xxij. Multo fortius iurisperitus pauperi ignoranti tenetur consulere: & aduocato patrocinu impertiri. Et dicit Ange. in sum. in uer. aduocatus. §. x. Iudex sciens talem impotentem tenetur sibi prouidere de aduocato, quod si non facit: peccat similiter sicut aduocatus. ambo mortaliter: si pauper ex defectu patrocinij graue damnum incurrit, uenialiter uero si leue. Debet ergo iudex præcipere uni ex aduocatis, q̄ gratis aduocet pro tali impotente, & paupere. Et si ei nollet obedire: debet ei iudex officium interdiceret aduocatiōis. ¶ Quinto dubitatur: utrum liceat pecuniam pro sigillatione literarum sententiarum iudicium: iustitiam, aut alios actus iudicialium uel donationes liberales, siue gratias continentium extorquere. Ad hoc dubium responderetur per unicum

ergo tenentur ad restitutionem per e. frequentissimè allegatum: si culpa. de iniurijs. ¶ Dubitatur quartò: utrum pauperibus, ac impotentibus teneantur aduocari gratis patrocinari. Respondet Alexander par. ij. q. xliij. mem. j. q̄ leuigisperito cōsiliu, & aduocati patrocinu tenentur gratis miserabilibus personis, quæ non habent, quod tribuant: & propter defectum consilij, & patrocinij amittunt causas suas, & grauatur iniuste. Probat hoc auctoritas Amb. li. de officijs di. Grandis culpa est, si te sciente fidelis egeat. Si scias eum sine sumptu esse, & famem tolerare, erumnas ppeti, qui egere erubescit. Si in causam ceciderit, aut captiuitatis suorum, aut calūniar: & non adiuues. Grandis culpa est iurisperito miserabilibus personis subtrahere iuris consilium: & aduocato subtrahere patrocinium. Præterea medicus tenetur pauperi languido impendere curam, & consilium medicum: ut dicit beatus Simmachus. Non est grandis differentia, utrum letum inferas, uel admittas. Mortem enim languidis probatur infligere: qui hanc cum possit, non excludit. Ergo pauperi oppresso iniuste tenetur aduocatus impendere patrocinium pari ratione. Item: quia secundum legē boui inimici erranti tenemur tubuere, eumq; reducere. Exo. xxij. Multo fortius iurisperitus pauperi ignoranti tenetur consulere: & aduocato patrocinu impertiri. Et dicit Ange. in sum. in uer. aduocatus. §. x. Iudex sciens talem impotentem tenetur sibi prouidere de aduocato, quod si non facit: peccat similiter sicut aduocatus. ambo mortaliter: si pauper ex defectu patrocinij graue damnum incurrit, uenialiter uero si leue. Debet ergo iudex præcipere uni ex aduocatis, q̄ gratis aduocet pro tali impotente, & paupere. Et si ei nollet obedire: debet ei iudex officium interdiceret aduocatiōis. ¶ Quinto dubitatur: utrum liceat pecuniam pro sigillatione literarum sententiarum iudicium: iustitiam, aut alios actus iudicialium uel donationes liberales, siue gratias continentium extorquere. Ad hoc dubium responderetur per unicum

propositionem, quæ est hæc. Extorques pro pecuniam: aut rem pecunia appreciabilem pro sigillo literarum: iustitiam uel gratiam continentium ultra ualorem materię, quæ sigillatur: iniuste grauatur proximum: & ad restitutionem obligatur. Hanc propositionem probabiliter pono quā tum subiecte ratione probatur: offerens eam pie corrigenti. Prius tamē intellectum eius declaro: postea probationes examinandas adduco. ¶ Dicitur primò: extorquens per quod excluditur datum liberaliter. Quoniam si quid merè liberaliter donaretur sigillatori: sicut gratis daretur: ita gratis accipi posset: nisi donans donare non posset: ut monachus: aut sigillator recipere: qui precepto superioris esset, phibitus. de quo supra. q. ij. huius dist. ar. j. Dicitur autem extorquere, qui sigillare renuit nisi data pecunia. Hic enim metu maioris dāni compellit proximum ad dandum pecuniam: etiā uim infert retinendo, & negando, q̄ proximo debet: nisi data pecunia: & sic extorquet. ¶ Dicitur etiā pro sigillo: quia si daret ob aliā cām, ut puta, si proximus esset debitor sigillatori ex mutuo, uel alia quacunque causa: etiam si non sigillaret. Et sigillator renueret sigillare: nisi debitum solueret: licet nō careret specie mali: tamen non teneretur ad restitutionem: quia non extorsisset alienum: sed suū, siue sibi absque sigillatione debitum. ¶ Sic intellecta propositio probatur triplici ratione. Primò: quantum ad utramq; partem. Duo enim dicit: scilicet q̄ extorquens &c. iniuste grauatur: & q̄ ad restitutionem tenetur. Secundum sequitur ex primo. ¶ Est ergo prima probatio extorquens pecuniam a proximo iuxta mentem propositionis, committit criminè cōculsionis proximi: ergo iniuste grauatur proximum: & tenetur ad restitutionem. & tenetur. Consequenter tenetur: quia cōculsio grauatur. me est iniustum obligans cōculsorem ad grauamini restitutionem: ut patet ex notabili quarto: & allegatis ibidem. Ans probatur: quia sigillator exigit pecuniam a proximo, quā sibi non tenet per metū seu minas, nisi des, nō sigilla-

bo: ergo est concussor. Antecedens probatur: quia pecuniam, quam exigit proximus, sibi non tenetur: quia suppono; quod proximus non sit debitor sigillatori an te sigillatione, alioquin nihil ad conclusionem. Nec sigillator sigillando literam proximi reddit eam debitore; nisi forte tantum, quantum ualeat materia sigilli: & estimatio laboris in sigillando. Sed pecunia extorta longè maioris est ualoris: quia pro cera, uel plumbo unius denarij: exiguntur plures floreni: ergo illius excessus non constituit proximus debitor: & per consequens exigit ultra debitum est concussor. Si concussor: tenetur ad restitutionem: ergo propositio quantum ad utramque partem est uera. ¶ Secundò probatur: quicunque exigit pecuniam a proximo pro testimonio ueritatis perhibendo: iniuste grauat proximum, & tenetur ad restitutionem ex conclusione se prima, & eius probatione. uēdit enim testimonium ueritatis non uēdendum: sed sigillator extorquens pecuniam pro sigillo est huiusmodi: nā sigillum literæ appositū nihil aliud est, quā testimonium ueritatis assertæ in litera sigillata. Nam si litera continens sententiam sigillatur: non ibi profertur, seu datur sententia: sed assertitur prolata in tribunali a iudice, cuius assertionis testimonium est sigillum. Vnde regulariter in literis scribitur. In quorum testimonium sigillum tale presentibus est appēsum. uel aliquid simile, quo manifeste inuitur sigillum esse testimonium in litera assertorum. Sed sicut non licet uendere sententiam iustam: ita nec testimonium uerum secundum August. supra al legatum. Vnde breuiter qui tenetur dare sententiam gratis: tenetur etiam testimonium (quo sententia uti possit) dare gratis. ¶ Ex illo sumitur quædam confirmatio primæ rationis. Requisitus ad testimonium ueritatis perhibendū: tenetur illud perhibere eo modo, quo necessarium est proximo requirenti uerbo, scripro, uel sigillo, ut ostensum est in probatione septimæ conclusionis. & nō nisi gratis ex statim dictis: sed exigens pecuniam pro eo, quod tenetur gratis ex-

hibere (alias non exhibiturus) incidit in uitium concussionis: ex notabili quarto primi arti. ergo extorquens pecuniam pro sigillo, quod testimonium est ueritatis: est concussor proximi: & ita iniuste grauens, & ad restitutionem obligatus. ¶ Tertio probatur: omnis acquirens dominium alicuius rei a uero domino iniuste, & quasi uolēter simpliciter, uel per metum: iniuste grauat proximum, & ad restitutionem obligatur: sed extorquens pecuniam pro sigillo est huiusmodi: ergo. Consequentia nota cum maiori. Minor probatur: quia translatio dominij, & pecuniæ exactæ pro sigillo sit per metum maioris damni: nec est donatio libera: nec contractus: ergo non iusta. Tenet consequentia; quia ut dictum est in. ij. q. huius distin. omnis iusta translatio dominij sit per liberam donationem, uel contractum: sed neutrum est in proposito. non donatio libera, manifestum est. quia expectatur aliquid pro dono. s. sigillitificatio. Nec contractus, quia nec permutatio: nec emptio: aut uenditio: quia ille quatenus sint iuste requirunt æqualitatem cōmutatorum, & rei emptæ, & mercis. Sed inter pecuniam exactam, & materiam sigilli: laboremq; sigillandi nulla est equalitas. Nec est mutuū: quia nulla expectatur redditio exactæ pecuniæ. Nulla ergo assignari potest species iusti contractus. ¶ Præterea ridiculum est dicere rem gratis dare, cuius ius utendi non conceditur nisi pecunia mediāte: & iniustum est pro facultate pecuniam exigere: pro cuius dominio, & proprietate prohibetur pecunia dari. Nam concessio antecedente cōceditur & necessario consequentia. Dominium autē, & proprietate nihil aliud est: ut dicit Angel. in sum. nisi ius habendi, possidendi, fruendi, utendi, ac disponēdi, de aliquare pro libito uoluntatis: uel secundum aliquē determinatum modum a quadā superioritate, uel auctoritate difinitū. Ideo nihil est concedere omnium gratis: & pro iure utendi extorquere pecuniam: cum in concessione dominij includitur concessio iuris utendi. Ad quod enim ualeret datio rei: si non daretur ius

ius utendi ea. Cū autē iustitia, & gratia gratis sunt concedenda (De iustitia patet) & de gratia: quia nisi gratis daretur, iam non esset gratia secundū apostolum. Sequitur, quod sigillum testimoniale dationis, sine quo dato uti non potest: non nisi iniuste datur pro pecunia. Ridiculum est dicere: do tibi rem hanc gratis: sed ut ea uti ualeas: dabis centum. ¶ Ex quibus uidetur satis deductum: quod pro sigillo testimoniali, nihil potest iuste exigere. ¶ Sed forte quis diceret. Pecunia in sigillatione recepta non accipitur pro sigillo, seu testimonio: sed pro labore iudicis: & eius necessaria, & honesta provisione, & personarum ad iudicium, uel officia necessaria assumptorū. Item: pro sustentatione principis, seu domini rectoris reipublice, qua possit ad utilitatem plebis sibi subiectæ regere: & omnibus iustitiam ministrare. Sed ad hoc respondetur: quod iudicibus ordinarijs, ac rectoribus deputata sunt stipendia, ut possint iustitiam gratis ministrare. Sed reuera ubi sigillum uenditur iustitiam non gratis ministratur. Suo modo de ceteris personis, quæ laborant: & ipsi pro suis laboribus mercedem condignam recipiunt: ut dictum est de aduocatis. Si tamen stipendia deputata non sunt: & pro laboribus loco stipendij acciperetur pecunia: iam non daretur pro sigillo: ut dictum est in declaratione conclusionis. Et ita non militaret contra conclusionem, in qua notanter dicitur pro sigillo. Præterea tunc acceptum debet commensurari stipendio, & honestæ provisioni, & nō excedere: alioquin peccato concussionis non excusatur. ¶ Quod autem additur de principe, rectore reipublice &c. Dicendum, quod si nō sufficientem provisionem necessariam ad defensionem, & utilem gubernationem suorum subditorum: subditi sui tenentur providere. Et imponere potest collectā inter regendos æqualiter distribuendam, qua non unus plus alio grauetur: ut dictum est præcedenti quæstione. Ad illam quoque provisionem forenses in iudicio litigantes non tenentur: quia non sunt sui subditi: & nullū habet ius ab illis aliquid exigendi pro

regimine suorum. ¶ Sed forte pro sustentatione iudicium, & eorum, qui necessarij sunt ad iudicium in casu predicto aliquid exigere moderatum potest recipere aliquam excusationem: maximè ubi non apparet prohibitio iuris contraria. Sed hoc non erit contra responsū propositionem. ¶ Sed ad hoc diceret. Conuersatio generalis est aliquid recipere pro sigillo: ergo est tenenda. per. cap. ad apostolicā. de simonia. Responderetur: quod ista conuersatio nō cōuersatio, sed corruptela est: quod nō pietas, sed turpis exactio introduxit: ideo non ualeat. Nec excusat, ut dicit cardinalis in clement. statutum. de elec. Et irrationabile est, quod ab exactioe ortum habet. Si uero a principio orta est ex libera donatione, non potest dici conuersatio: quia ex donato ex mera liberalitate non inducitur conuersatio: sed quilibet donatio habet effectum suum: ut dicit Angelus in sum. in uerbo iudex. §. xv. & capitulum. ad apostolicam. loquitur de consuetudine laudabili, quam pietas fidelium induxit. Sed hanc auaritia inuenit: non ad pietatem, sed maximè pauperum, & diuitem grauenem. Nec concedit papa exactioem in allegato capitulo, sed eam prohibet committens ordinarij, quod is cōpellat seruare consuetudinem, quæ inuenitiam, & rationabilem. Et tantū de hac quæstione. ¶ Dixi quæ sententiā, in quibus si erratū est, rectius sententiū, non muneribus exactorum correctio nis limam exproscio, quorum iudicio me semper pleno corde subijcio: quia ecclesia ordinando stipendia eis, qui publicis præficiuntur officijs: non intendit ea providere pro minus idoneis: sed sine personarum acceptione dignis, & officio idoneis: ideo dum minus idonei promouentur: non concurret consensus excellentiæ simpliciter ad recipiendū stipendia ordinatale conditionalis. Ideo circa acceptionem personarum in promotionibus quæritur consequenter & septimò circa hanc dist. xv.

Replica

T

Conuersatio nō excusat.

QVAESTIO VII.

Vtrum pñciens psonas indignas teneat.

Arti. 1. Not. 1.

VTRVM præficientes ad officia, dignitates, uel beneficia personas minus idoneas teneantur recõpensare dãnã, & negligẽtias p huiusmodi personas cõmissas. ¶ Tribus ex more articulis quã stio terminabit: notabilibus: cõclusõibus, & his dubia subiũgentur. ¶ Quantũ ad primum articulum notandũ: q̃ quia institutio personarum minus idonearũ contingit ex uitio acceptiois personarum. Ideo notandum, q̃ secundum Alexan. de Ales parte. ij. q. cxxxvj. arti. j. acceptio personarum est iniusticia, qua præfertur personã personã propter causã sam indebitã. ¶ Dicitur primõ, iniusticia: ex quo patet primõ, q̃ acceptio personarum in sua ratione includit deformitatem, & uitium: Vnde dicitur Leui. xix. Non facies, quod iniquum est: nec iniuste iudicabis. Et statim sequitur. Nõ confideres personã pauperis: nec honores uultum potentis: scilicet in iudicio faciendi iniquum. Et Deut. xv. ubi dicitur. Iudices, & magistros constitues in omnibus portis tuis, ut iudicent populum iusto iudicio. Et sequitur. Nec accipies personã: nec munera. ¶ Secundõ dicitur: q̃ qui nulli est debitor, non potest esse acceptor personarũ. Patet: quia qui præferendo personã personã non est debitor: nec personã, quam præfert, nec huius, uel horum, cui, uel quibus præfert, aut præficit nulli facit iniusticiã: quia neq; subtrahit debitũ: neq; irrogat indebitum contrarium, id est iniuriam: & per consequens non accipit personã. Et hoc quidã clarius exprimunt declarantes illis illud uerbum præfertur. Vnde addunt. Præfertur in conferendo ei aliquid, quod ex debito iustitiã alteri conferendum est: satis tamẽ includitur in uerbo, iniusticia. ¶ Tertio non est sequitur; q̃ deus quantumcunq; sublimet hominem: aut eum alteri præferat, non accipit personã. Patet: quia deus nullius est debitor: nec aliquid potest iniuste agere: quia eo ipso, q̃ aliquid uult,

& facit: iuste uult, & facit: & sua uoluntas est regula omnis iustitiã. ¶ Quarto sequitur: q̃ in his, quã dantur merẽ liberaliter, non ex debito: non habet locum acceptio personarum: unde licet aliquis donet uni de suis, non alteri liberaliter: dummodo nulli subtrahit debitum: non est propter hoc acceptor personarum. Et quoniam quãcunq; deus dat, mera liberalitate donat: licet eligẽdo unum ex occultã iusticia alteri præferat: gentem genti, personã personã, iudeos gentibus, Hismael Isaac, ipsi Esau Jacob &c. non tamen accipit personã: in talibus enim habet locũ uerbũ patris familias. An nõ licet mihi, qd̃ uolo, facere. Matth. xx. unde, j. Pet. j. Sine acceptioe personarum iudicat. Similiter Rom. ij. & in pluribus alijs locis. ¶ Dicitur propter causã indebitã: hoc est propter aliquã conditionẽ personã adiacentẽ, non congruentẽ ad rem ipsã, in qua præficitur. Vnde si in persona attenditur cõditio, per quã est idonea ad rem, in qua præfertur: ut sciẽtia in doctore: probitas in rectore: potẽtia in defensore: non est acceptio personarum. Sed si attendunt in præferendo pastorem populo, consanguinitatẽ, diuitias, potẽtiam, secularẽ nobilitatem, & huiusmodi, quã sunt impertinentia ad regimen spirituale: ibi est uitium acceptiois personarum. Et ideo oportet uarias conditiones attendere in præficiendis hominibus ad uaria. In conferendis beneficijs, & prælaturis uitẽ sanctitatem, & doctrinã: in diuidenda hẽreditate consanguinitatem; in distribuendis præmijs meritõrum ualitatẽ: ut uitetur acceptio personarum. Ex quo sequitur; q̃ duo requiruntur ad acceptioem personarum. Primum: quillud, quod conferitur, sit indebitum illi, & debitum alteri. Indebitum non contradicitoriẽ tantum: sed contrariẽ: ita q̃ habeat aliquã conditionẽ repugnantẽ ei, cui conferitur: ut si officium prædicationis cõmittatur ignorantĩ. Scõdo, q̃ conferens in cõferendo non attendat ad conditionem cõgruentẽ ad rem, quã cõfert: sed conditionẽ impertinentẽ, q̃

Duo requiruntur ad acceptioem personarum.

Not. 2. B. Acceptio personarum in tribus solet contingere.

nõ habet aliquem ordinẽ congruentiẽ ad rẽ, q̃ conferitur: puta conditionẽ, q̃ non reddit ipsum idoneũ ad id, quod conferitur: ut in exemplis supra positis. Et ex hoc iterum patet: q̃ apud deũ nõ est acceptio personarum: quã non attendit deos impertinentẽs conditiones: dicẽte apostolo ad Gal. ij. Nõ est iudeus: neq; græcus. non est seruus: neq; liber. non est masculus: neq; fœmina. Omnes enim uos unum estis in christo Iesu. simile habetur ad Col. ij. ¶ Secundõ notandum: q̃ secundum Alex. ubi supra me. ij. acceptio personarum in tribus solet contingere scilicet in promotioe ad dignitates: unde j. Reg. xvj. dixit dominus ad Samuelẽ uncturũ ex filijs Isai regem. Nõ respicias uultum eius: neq; altitudinem stature eius: quoniã abieci eum. Scõdo in executione iudicij, unde iudicius dicitur Deut. xvj. Non accipies personã, nec munera. Nam iustus iudex causas dicerit, non personas. Tertio in exhibitione honoris Iaco. ij. Nolite in acceptioe personarum habere fidẽ domini nostri Iesu christi. Etenim si introierit in conuentum uestrum uir aureum anulum habens &c. Et potest addi quartum in præmium distributione. unde apostolus. Reddite omnibus debita &c. Rom. xij. ¶ Alij tamẽ enumerãt octo, in quibus heri potest acceptio personarum. Primõ in impositione penitentiã. Vnde in concilio Laodicenũ quarto. xxvj. q. vij. Sacerdos dicitur. Sacerdos penitentiam implorãti absq; plonarum acceptioe secundum legem intungat. Secundo in sententiã diffinitione. de quo Nico. pap. ij. q. ix. necesse dicit. Necesse est secundum sacrarum scripturarum documẽtum, ac iustitiã tramitẽ, & accusatum, & accusatorem simul adesse. & unã partem quantumcunq; prædita sit auctoritate sic prorsus audiri: ut alteri parti nullum præiudicium irrogeretur. Tertio in his, quã sunt fidei, ad quam omnes indifferenter sine acceptioe personarum suscipiendi sunt: secundum illud supra allegatum. Non est iudeus, neq; græcus. Quarto in hospitũ acceptioe; nã in recipiendis hospitibus

nulla debet esse distinctio in petentibus pro sustentatione corporis. De quo Chryl. super epistolã ad Hebrẽ. & habetur dist. xlij. quiescamus. uide ibi cum glos. Quintõ in elemosinarũ largitione, quẽ indifferenter omnibus patet: ut dicit Hier. ad Paulinum. xvj. q. i. si cupis. Sextõ in iudicijs: non solum in sententiã proferenda: sed etiam in his, quẽ præcedunt sententiã: ut in canone Greg. dicitur sine iudicio quemquam nolimus condemnari. ij. q. i. sicut tunc iudicio. & de reg. iur. lib. vi. dicitur in iudicijs non est acceptio personarum habenda. Scõdo in promotione dignitatum. Et quãto in exhibendis honoribus, de quibus supra dictum est. ¶ Notandum tertio: q̃ quantum ad rationem nominis, acceptio personarũ non attenditur secundũ illud, q̃ est persona uel intrinsecũ personã: sed secundum ea, quã intrinsecus adiacent personã: ut sunt diuitiã, amicitia, potentia, nobilitas generis cõsanguinitas, seruitus, & huiusmodi. Vnde beatus Grego. xxv. moralium. Plerũq; hominem non ex eo, q̃ ipse est: sed his, quã circa ipsum sunt, ueneramur, eumque non inuenimur, quid ipse sit: sed quid possit in acceptioe personarum: non ex persona: sed ex rebus adiacentibus ducimur. Cuius rationem hanc esse puto: quia licet persona dicat quid dicitatem rei in supposito: id est suppositum rationalis naturã: tamen ex adiacentibus cognoscimus personã. Vnde, & apud plerosque adiacentes circumstantiã maximẽ situs, locus, forma exterior ducuntur circumstantiã indiuiduantes: idcirco cum res acceptatur ex adiacentibus circumstantiã: dicitur acceptari personã: quia acceptatur ex his, quibus cognoscitur persona. Ex essẽtia enim rei, & eius intrinsecis: quia minus nota sunt: non deuenimus in personã noticiã: sed per adiacentia: ac per hoc, qui interiora attendit scientiam, & uirtutes, q̃ frequenter ad rem faciunt: non dicitur accipere personã, qui adiacentia, quã causã sunt impertinentia cõsiderant, personã accipiunt. ¶ Quantum ad scõdũ articulum est

Not. 3. De ratione nominis acceptio personarum. Arti. 2.

Cōcl. 1 conclusio prima. Acceptio personarum in dignitatibus, in iudicijs, in exhibitio- ne honoris, ac in ceteris supradictis peccatum est, & culpabilis. Probatur post sanctum Thom. auctoritate, & ratione. Auctoritate. Nihil prohibetur lege diuina nisi peccatum: sed personarum acceptio prohibetur. Deut. j. Quod iustum est, iudicate: siue cuius sit ille, siue peregrinus nulla erit distantia personarum. Itaparuum audietis: ut magnum: nec accipietis cuiusquam personam. & Ecclesiastici. xlij. Nec accipias personam, ut delinquas. Ratione: quod quod opponit iustitiam peccatum est: sed acceptio personarum opponitur iustitiam distributivam: ergo, Minor probatur: quia iustitia distributiva in hoc consistit: quod diuersis personis diuersa attribuuntur secundum proportionem ad dignitates personarum, secundum quas ea, quae tribuuntur, sunt eis debita. In acceptione autem personarum non considerantur tales dignitates, seu conditiones, sed aliae impertinentes secundum quas id, quod tribuitur non est eis debitum: & per hoc opponitur iustitiam distributivam: sed quod quod opponit iustitiam, iustitiam est: ergo, iustitia, n. distributiva causam attendit: non personam: imitans diuinam iustitiam: in qua gloss. ad Ephes. v. j. super illud. Non est personarum acceptio apud deum. Deus iudex iustus, causas discernit: non personas: e-conuerso personarum acceptor, personas discernit: non causas. ad sensum praemissum: qui est, quod in personis non attendit eas conditiones, propter quas debitum est, quod tribuitur: sed alias conditiones personae adiacentes, quibus persona non dignificatur his, quae attribuitur. Haec probatio est generalis: & in tertio articulo videbitur magis specialis.

Cōcl. 2 & secunda conclusio. Damnificans per acceptio-nem personarum praefere[n]do idoneos: tenetur releuare a iustura damnificatos. Probatur per dictum Car. in Cle. j. de tra. & quali. dicentis, quod ultra peccatum mortale, quod commisit cō- persona ferens beneficium indigno, tenetur ad restitutionem totius interesse ecclesiae, quae laesit: ad instar magistratus, qui mi-

nus idoneo tutelam pupilli commisit. ff. de magistra. conue. per totum. Et communi medio: quia talis praebet occasionem efficacem damni: ergo tenetur ad damni restitutionem. Et quod dictum est de conferenti beneficiū indignum: similiter ueritatem tenet in quocunq; damnificatōe per personarum acceptio-nem. Et hoc sciēter: quia praeficiens in idoneum, putans eum idoneum post debitā diligentiam inquisitionis de eius idoneitate: per ignorantiam excusaretur ab utroq; a peccato, & a restitutionis uinculo. & Quantum ad tertium articulum dubitatur primō circa materiam primae cōclusionis: utrum peccet per acceptio-nem personarum, qui beneficium, dignitatem, uel officium cōfert minus idoneo praetermissio meliori. & Pro responsione ad dubium praemittendum est post beatum Thom. vj. quodli. artic. ix. & viij. quodli. arti. vj. quod aliquis dicitur melior alio dupliciter. Vno modo simpliciter: & sic melior est, qui est charitate perfectior, & per consequens sanctior. Alio modo secundum quid puta per cōparationem, siue respectū ad aliud: ut melior ad miliciam, ad magistrum, ad praerlationem, ad officium, uel aliquem huiusmodi. Et dicitur melior, qui bonus est simpliciter: & ad exequendum ea, quae officii sunt: magis idoneus: unde non semper melior est secundum quid, seu per cōparationem ad officium: qui est melior simpliciter: quia in singulis officiis tam spiritualibus, quam corporalibus requiruntur aliqua praeter moralem bonitatem. ad hoc quod aliquis sit idoneus ad illud officium exequendum: sicut ad miliciam: corporalis fortitudo: ad magistrum scientia: ad praerlationem fidelitas, & prudentia. secundum illud. Quis putas est leuius fidelis, & prudens, quem constituet dominus super familiam suam. Et per hoc stat aliquem esse simpliciter sanctiorem: & charitate perfectiorem: quod tamen habet defectum alicuius conditionis requisitae ad certum officium: ut quia minus doctus, uel prudens in exterioribus: & per cōsequens minus bonus ad praerlationis officium. Et dicitur notā-

Arti. 3.
Dub. 1.
F.
Not. 1.
Peccat.
qui mi-
nus di-
gnū p̄-
ficat.

ter: qui est bonus simpliciter: quia comparatiuus praesupponit suum positiuum; & qui non est bonus: non est bonus ad quodcunq; officium; ut statim dicitur. & Secundō notandum: quod de materia dubij sunt duae opiniones. Vna est Hugonis, quam recitat Ioan. glossator de decretis: quod assentit. viij. q. j. c. licet scilicet, quod sufficit, quod bonus eligatur. Est autem alius quis bonus, eo ipso, quod non est malus: quā ibidem pluribus motiuis roborare nititur. Primō: quia maior bonitas unius alij praedicare non debet. Allegat. iij. q. ix. necesse. & prima primō teneamus. & xvj. q. ult. monasterium ubi conceditur patrono commendare monasterium, uel oratorium pro sacro officio, cui uoluerit presbytero: dum malus non fuerit: tamen cum consensu episcopi. Videtur igitur sufficere, quod non sit malus. Itē electio cassanda non est, nisi sit uitium in eligentibus, aut in electo: sed in electo, si bonus est: non est uitium: sed nec in electoribus: quia iuste possunt bonum eligere. & Item ad contrariam opinionem sequeretur: quod quis peccaret beneficiando: quia eligendo bonum beneficiando: & tamen bene posset eligere meliorem: & ita eligendo bonum peccaret. Et magister peccaret legendo: quia posset melius facere, scilicet orare. Allegatur etiā pro illa opinione. c. cum nobis olim. & cū inter canonicos. de elec. in quibus confirmari praecipitur: qui non habet legitimum impedimentū: licet non sit eminentis scientiae: & in altis eminentior: & ita non melior: sed tamē bonus. & Preterea de iure communi permittitur: quod eligatur aliquis de ecclesiae gremio: quamuis frequenter extra habitentem reperiantur. & Alia est opinio contraria Alexan. sancti Tho. & penē omnium summistarū, tenens quod in eligendis, uel disponendis ecclesiae officiis, & ministris: praesertim animarum curā habentibus tenentur, quorum interest praeficere meliorem: & non sufficit praeficere bonū: dum noverint meliorem. Horū motiua patēbūt in probatione. cōclusionū. Ponit tamen Alexan. parte. ii. q. cxxxv. differentiam inter dignitatē maiorem, & minorem: & p-

Not. 2.
G
Diuerse
opinio-
nes.

Opinio
contra-
ria.

dignitatem maiorem intelligit Ange- sum. in uerbo electio. §. xxi. omnem dignitatem, uel beneficiū habens curā animarū annexā. & Quibus praemissis est p̄- ma cōclusio, seu propositio ad dubium. H Ad regimen ecclesiae, beneficia, dignitates, uel officia, nequaquam promouendi sunt mali, & indigni: quamuis ratione scientiae, potentiae, aut alias uideretur utiles, & idonei. Prima pars probat per beatum Thom. ubi sup. viij. quodli. ar. vj. quia media ordinanda sunt secundum exigentiam finis. Finis dignitatis, aut beneficii est executio operis: nam beneficium datur propter officium: ideo promouendus est, qui bene, & dignē possit officium ministrare: sed malus scilicet qui est in peccato mortali, redditur indignus ad quodlibet spirituale exequendum: unde dicit Dion. in epistola ad Demophilū, loquens de laeceptorē, qui non est gratia luminatus. Non est ille sacerdos: sed inimicus dolosus: delusor sui ipsius: & lupus super dominicum populum: pelle armatus ouina. De hoc etiam Panor. in. c. dudum. ii. de electione satis diffuse loquitur, quod electio existentis in mortali non ualet, & patet idem ex regula apostolica. Oportet episcopum sine crimine esse. ad Titū. j. & irrepraehensibile. j. Tim. iij. Et licet electio reprobis non possit, nisi sit manifestum in foro exteriori: tamen in reprobo foro conscientiae peccat talem scienter instituens, & institutus. Et de hoc clare dicitur. lxxj. §. debet. & sequens ubi expresse exponitur: sine crimine. i. sine peccato mortali. Secunda pars patet: quoniam et si quando quis malus uideatur utilis: tamē in ueritate est inutilis secundum Alber. Nā qui sibi nequam est, cui alii bonus erit. Eccle. xliij. Et qui sibi non parit: multo minus alii parit. Et dicit aperte Alber. quod promouens scienter indignum: abique dubio peccat mortaliter. Nec nobilitas excusare potest, ut promoueat malus: quia malus quanto nobilior: tanto nocuior: etiam si dicatur, quod alius scilicet bonus non sit ita utilis: omnino illa ratio non ualet: quia utilitas spiritualis temporalis praeponenda est. Nec excusat paucitas ministrorum ecclesiae. Haec Alber. Gab. Biel. z z

Cōcl. 1.

Electio
licet electio reprobis non possit, nisi sit manifestum in foro exteriori: tamen in reprobo foro conscientiae peccat talem scienter instituens, & institutus.

Prop. 2. ¶ **Secunda propositio.** Peccat peccato
I acceptio personarum, qui ad officia
 curam animarum habentia bonum pro
 mouet, & idoneum: prætermisso scienter
 eo, quem reputat meliorem ad ipsum of
 ficium exequendum. Probat aucto.
 Hic. super Leui. viii. q. j. Licet. Qui præ
 stantior est ex omni populo, qui doctior,
 sanctior: qui in omni uirtute eminentior:
 ille eligatur ad sacerdotium: & hoc
 attestante populo. Item Leo Papa. Ex
 presbyteris eiusdem ecclesie, aut diaconis
 optimus eligatur. Et probatur idem ratio
 ne: qui quis agit contra fidelitatem, quã
 dominus in bono dispensatore requirit:
 grauius peccat: sed qui prætermisso me
 liore instituit minus boni: agit contra fi
 delitatem, quam dominus in bono di
 spensatore requirit: ergo. Consequen
 tia nota. Maior patet per illud j. Cor.
 iiii. Sic nos existimet homo, ut mini
 stros christi, & dispensatores ministe
 riorum dei. Hic iam queritur inter dispen
 satores, ut fidelis quis inueniatur. Et pro
 batur ratione: non est fidelis domino,
 qui negotium eius, quod meliorare pos
 set, sponte deterius reddit: & sic infideli
 ter ageret, qui temporali domino suo offi
 cialem minus idoneum institueret, me
 liore scienter omisso. Non enim procu
 raret domino suo melius: immo per se ef
 fet occasio damni, scilicet priuationis il
 lius boni, quod melior procurasset super
 minus idoneum, sicut sibi uellet fieri. Mi
 nor est satis manifesta. Cũ melius sit pro
 mouere meliorem: aut magis idoneum,
 quam minus bonum. ¶ Præterea in sti
 tuens minus bonum prætermisso meliore,
 accipit personam minus boni: ergo peccat.
 Cõsequẽtia nota: quia omnis acceptio
 personarum est contra iustitiam, & peccatũ:
 ex prima conclusione. Antecedens proba
 tur: quia minus bonum promouens id
 agit propter aliquam causam: uel ergo il
 la causa est aliqua conditio promoti, red
 dens ipsum magis idoneum ad officium
 dignẽ, & utiliter exercendum: uel non:
 sed est impertinens ad finem, siue offi
 cium. Siquidem: sic non erit minus,
 sed magis idoneus eo, cui præfertur.
 Si secundum: tunc in eius promotione

accipitur persona, & non causa: ut patet
 ex primo arti. ¶ Dicitur notanter in pro
 positione: ad officia curam animarum
 habentia: quia secundum Alex. in offi
 cijs minoribus curam animarum non ha
 bentibus: & beneficijs simplicibus, suf
 ficit eligere bonum, & idoneum: & præ
 termittendo meliorem non peccatur,
 nisi uenialiter: in maioribus autem pec
 catur mortaliter: ut dicit Angelus in
 summa: & Anto. parte. iiii. titu. j. ca. xxi.
 & allegatur ca. nihil. de elec. satis ad pro
 positum. Idem sentit beatus Thom. vj.
 quod li. arti. ix. adducit ad hoc beatus
 Aug. super illud Iaco. ii. Tu fedelic be
 ne. Si hanc distantiam sedendi, & stan
 di ad honores ecclesiasticos referamus:
 non est putandum leue esse peccatum in
 acceptio personarum habere fidem
 domini gloriæ. Quis enim ferat eligi
 diuitem ad sedem honoris ecclesie, con
 tempto pauperi sanctiore, & instructio
 re. Nec mirum: quod in maioribus offi
 cijs per minus idoneum promissis pecca
 tur mortaliter: quia non modicam ia
 cturam patitur ecclesia, in animarum lu
 cris, quæ meliorem superaddere possit.
 In simplicibus uero beneficijs non ex
 pectatur talis iactura: dum idoneus, &
 bonus præfertur. licet semper melius
 foret meliorem præficere. ¶ Dicitur etiã:
 prætermisso scienter: quia difficile est,
 & pene impossibile hominem noscere,
 quis sit melior: cum interiora homi
 nis sint nobis incognita: sufficit autem,
 ut fiat diligentia in inquisitione condi
 tionum personarum: qualis fieret, si ho
 mo sibi magnum aliquod temporale bo
 num comparare uellet: & in his, quæ tunc
 suam notitiam aufugiunt: ignorantia
 non crassa excusat. ¶ Dicitur etiam me
 liorem non simpliciter: sed additur: ad
 ipsum officium exequendum: quia non
 oportet: neque est præficiendus simplici
 ter melior, & sanctior: sed is, qui melior
 est per comparationem ad officium. gra
 tia exempli: ad officium prædicationis
 præferendus est sanctus, & doctus sanctio
 ri idiora. Sic est licet in promotione ad
 prelaturas, & officia spũalia scientia simpli
 citer sit præferenda nobilitati generis:

eo quod ipsa necessaria est in regimine ec
 clesie: nihilominus tamen in casu præ
 ferenda est nobilitas personarum ad hoc, ut
 arceantur lepi, qui non tantum pacem
 temporalem: sed etiã spirituale pacẽ ec
 clesie impediunt: ut dicit Alex. Et subdit:
 & in hoc casu, ut diuersa sint membra in
 corpore ecclesie, qui pacẽ eius seruet,
 possunt nobiles promoueri: dum morũ
 honestas subternat. parte. ii. q. cxxxvi.
 m. i. §. j. Nec impedit, quod in Deut.
 xxii. cap. prohibetur eunuchus intrare
 ecclesiam, qui non potest generare fi
 lios. Eunuchus autem dicitur, qui non
 habet semen uerbi dei: propter quod nõ
 potest generare spirituales ecclesie filios:
 quia licet nobilis minus literatus non
 possit generare filios ratione scientiæ
 eminentis: potest tamẽ ratione uitæ: & ta
 lis nõ dicitur eunuchus: sicut habet ibi
 in glot. Eunuchus. n. dicitur, qui non
 habet semen uerbi dei: nec quod bona ope
 ra facit produci: & propter hoc summus
 pontifex in dispensationibus etiam at
 tendit nobilitatem: non solum literatu
 ram: pro quanto tales possunt magis de
 fendere ecclesiam. In corpore aut eccle
 siæ non tantũ debet esse oculus: sed etiã
 manus. oculus ad dirigendũ: manus ad
 defendendum, & operandũ: & ita secũdũ
 uarios casus, & dispositiones ecclesie, ua
 rię conditiones personarum præficien
 darum sunt attendendę, secũdũ quas ma
 gis possunt prodesse ecclesie: attento tã
 semper, quod sint bonę, & idoneę: quia ma
 lus in nullo casu præficiendus est in ec
 clesia: ut dicit prima propositio. Atten
 to quoque: quod semper spiritualis utilitas
 præferatur temporalis. Cõcordat prædictis
 sanctus Tho. ubi sup. ¶ Sed hic potest du
 bitari de consanguineis. Nũquid potest quis
 consanguineos præferre ceteris: dum ta
 men fuerint boni, honesti, & idonei. Ad
 hoc respondet Alexand. ubi supra mem.
 ij. & post eum beatus Thom. iiii. quod lib.
 quæst. xv. In collatione tempora
 lium: ubi spirituale est non annexum, ut
 in bonis patrimonialibus: licitum est
 præferre consanguineum (si bonus
 est) intentione consanguinitatis. In
 spiritualibus uero non licet consan

guineum idoneum magis idoneo præ
 ferre: quia in talibus non est atten
 denda ratio carnis: sed ratio spiritua
 lis. Si autem est equẽ idoneus: potest cõ
 sanguineus præferri: quia ex hoc nihil uti
 litatis deperit ecclesie: & licet circa hu
 iusmodi prouisionem etiã amoris natura
 li satisfacere: dum non est contrarius
 charitati: sed magis charitate informa
 tus. Et hoc uerum, nisi exinde scanda
 lum oriri timeatur: & quod alij malũ exem
 plum accipiant. Et dum probabiliter
 præsumi potest, quod alij prælati non indu
 cuntur ex hoc ad prouidendum suis cõ
 sanguineis etiam minus dignis. Et per
 hoc ad rationes alterius opinionis. Ad ra
 tiones. ¶ Ad primam dicitur: quod bonitas nulli
 præiudicat tollendo sibi debitum: & ita
 maior bonitas non tollit minori debi
 tum: quia dum adest magis idoneus: non
 est debitum conferre officium spirituale
 minus idoneo. Omnia iura allegata, &
 similia intelligenda sunt in foro iudi
 ciali, in quo non reprobat electio,
 uel prouisio facta idoneo: alioquin nun
 quam posset aliqua electio confirmari:
 cum nec sciri, nec probari potest, quis
 sit melior. Sed secus in foro interiori
 conscientie: de quo loquitur propositio
 sitio: ita soluit beatus Thom. quod lib.
 viii. artic. vi. ¶ Ad alia dicitur: quod quis
 beneficiando non peccat. Eligens au
 tem bonum non semper benefacit: quo
 niam si nouit meliorem, & eligit minus
 bonum (licet tamen idoneum) iam ac
 cipit personam: & ita peccat: & per cõse
 quens non benefacit: & ita proprie lo
 quendo non peccat, eligendo bonum ma
 ius, quod bonus: sed peccat non eligendo
 meliorem, ad quod tenetur. ¶ Ad
 id, quod de iure cõmuni eligendus est unus
 de gremio ecclesie: respondet sanctus
 Tho. ii. ij. q. lxiii. art. ij. quod ille, qui assu
 mit de gremio ecclesie: ut in pluribus:
 consuevit esse utilior ecclesie: quã tã ad
 bonũ cõmune: quã magis diligit ecclesiam,
 in qua nutritus est, propter quod mãdat
 Den. xvii. Nõ poteris alterius gentis ho
 minem regem facere, qui non est frater
 tuus. Similiter qui est de gremio eccle
 siæ, aut qui ecclesie seruiuit: magis no

Nota d
 electio
 ne con
 sangui
 neorũ.

Ad ra
 tiones.
 M

Non re
 pbatur
 electio,
 uel prou
 isio facta
 idoneo.

uir conditiones ecclesie: unde melius poterit ei subuenire, & eam regere: non tamen prohibetur; quin extra ecclesiam possit meliori postulari. ¶ Dubitatur secundum: utrum in iudicijs pauper ex eo passione possit in aliquo preferri diuiti sine acceptione personarum. Respondet Alex. ubi sup. me. ii. §. iii. In iudicio debet esse equalitas: ut non occasione huius personę, uel illius sit declinatio a ueritate: unde iudex inuiti paupertatis declinata ueritate iudicat; & in aliquo condemnatur diuite: aut absoluit pauperem: non condemnandū, aut non absoluendū seculis a paupertate; teneatur ad restitutionem parti læsę, unde Exo. xxiii. Non declinabis in iudiciū pauperis. Et premititur: Pauperis quoque non misereberis in iudicio. & Leuit. xix. Non facies, quod iniquum est: nec iniuste iudicabis. Non consideres personam pauperis: nec honores uultum potentis. Iuste iudica proximo tuo: Item Chryloto. Pro re nulla corrumpam iusticiam: sed omnia pro hac faciamus: siue inops; siue diues fuerit non personas attendamus: sed reseruemur. Quod uero dicitur Eccl. iiii. In iudicando esto pupillis misericors; ut pater. & Esaię. j. Querite iudicium: subuenite oppresso: iudicate pupillo; defendite uidiuam. Non est contrarium responsioni: sed uolunt illę auctoritates; quę iudex teneatur miserabiles personas ab oppressione potentum, ac diuitum defendere: & si timore, uel amore potentum, uel sola ratione paupertatis defecerit: personę necessarię ad instructionem causarum suarum iudex ex officio debet eis subuenire; ut sup. dictum est quęst. precedenti. In ueritate autem sententię neutri parti debet parcere. ¶ Tertio dubitatur: utrum diuites peccat accceptionis personarum; qui honorat proximum propter diuitias, ac potestatem. Respondetur post Alexand. §. iiii. & y. & sanctum Thom. quę cum honor sit reuerentia exhibitā in testimonium uirtutis. j. Ethicorum. Ideo sola uirtus est causa debita honorandi: non autem sola uirtus propria; sed etiam uirtus alterius relicta in eo, qui ho-

noratur: & sic principes, & prelati honorantur, etiam si sint mali, inquam: tum gerunt personam dei, & communitatis, cui prefigiuntur, a quibus receperunt potestatem. Eadem ratione parentes, & domini honorandi sunt propter participationem diuinę dignitatis, qui est omnium pater, & dominus: non tamē ea reuerentia, & honore, quę debentur deo; uel cum conscientia distante contrarium. Diuites autem honorandi sunt propter hoc: quia maiorem locum in cōmunitatibus obtinent, & pluribus proficere, & subuenire possunt: ut uult Tho. ii. j. q. lxxiii. ar. v. Si autem tantum haberetur intuitus ad diuitias: ut tanto melior, quanto ditior uideatur; peccatum est acceptionis personarum: si tamen pro uitatione scandali fiat: ita tamen ut pauper non contemnatur: & diues tali honoris exhibitione in peccato non foueatur: non peccatur: ut dicit Alexan. Et tantum de quęstione. ¶ Quia temporalia bona ministris ecclesię deputantur propter officia in eadem exequenda: si ministri officijs suis deseruire negligunt: aut bona huiusmodi male dispensant: ipsa bona contra intentionem fundatorum, ac ecclesię usurpant: & per hoc inuitis fundatoribus, & ecclesię saltem ex conditione. Ideo quęritur.

QVAESTIO. VIII.

TRVM beneficiati, aut prebendati in ecclesia in crantes sinistre: uel negligentes onera eis imposita persicere: teneantur subleuata restituere. ¶ Tribus articulis solito more quęstio ab-

soluetur. ¶ Quantum ad primum: est primo notandum, quod beneficium largissimē acceptum est beniuola actio, gaudium tribuens accipienti. Sed quia hic quęritur de beneficio ecclesiastico: beneficium accipitur strictius pro iure recipiendi prouentus officio ecclesiastico annexos, & sic comprehendit dignitates, ac prelaturas maiores, & minores, ac personatus, qui frequenter etiam accipi-

Arti. r.
Not. r.
Multi-
plex ac-
ceptio
benefi-
cij.

accipitur pro dignitate, & e conuerso: licet magis proprię dignitas dicitur ad ministratio rerum ecclesiasticarum cum iurisdictione. Personatus uero est quędam prerogatiua in ecclesia siue iurisdictione: ut habere stallum honorificum in choro, uel in capitulo, uel in uocibus dandis, & similibus. Comprahendit etiam beneficium, canonicam, prebendam, capellanias, siue datas in titulum: ut sunt perpetuę: uel ad uota amouibiles. Et licet hoc modo beneficia multipliciter distinguantur: tamen hoc prouinc sufficit: quod quędam sunt curata: quędam simplicia. Curata, quibus cura animarum est annexa. Simplicia, quibus cura non est annexa animarum: sed aliquod aliud officium: ut missarum celebratio, canere, ac legere in choro & similia: nam generaliter beneficium datur propter officium. c. si de rescrip. lib. vj. ¶ Secundo notandum: quod beneficium quandoque possidetur iusto titulo: quandoque iniusto negatiuē. ¶ Ad iustum titulum plura requiruntur. Primum, canonica institutio, ut scilicet instituat per eum, cui de iure communis, priuilegio aut consuetudine legitime prescripta conuenit instituire: siue instituendum sit promouendus per electionem: siue per simplicem patroni presentationem. ¶ Secundo requiritur idoneitas personę ad beneficium promouendę: ut quod non sit specialiter prohibita: ut excommunicati suspensi, aut interdicti simoniaci, bigami, laici, qui nec habent ordinē, nec tonsuram: hoc est, qui non est clericus. ¶ Tertio requiritur tempus infra, quod post noticiam uacationis conferatur puta sex menses quantum ad patronos ecclesiasticos: alioquin deuoluitur collatio ad superiorem, qui si infra sex menses non prouiderit: deuoluitur ad metropolitanum: & ab illo si negligens fuerit, post sex menses deuoluitur ad papam, cuius potestas nullo tempore restringitur: ut in c. nulla. de conuersione prebendarum. ¶ Quantum uero ad patronos laicos tantum quadrimestre conceditur: infra quod presentare tenentur: ut de iure patro. cap. unico. lib. vj. In electiuis autem dignitatibus

Not. 2.
B
Beneficium iniusto negatiuē. ¶ Ad iustum titulum plura requiruntur. Primum, canonica institutio, ut scilicet instituat per eum, cui de iure communis, priuilegio aut consuetudine legitime prescripta conuenit instituire: siue instituendum sit promouendus per electionem: siue per simplicem patroni presentationem. ¶ Secundo requiritur idoneitas personę ad beneficium promouendę: ut quod non sit specialiter prohibita: ut excommunicati suspensi, aut interdicti simoniaci, bigami, laici, qui nec habent ordinē, nec tonsuram: hoc est, qui non est clericus. ¶ Tertio requiritur tempus infra, quod post noticiam uacationis conferatur puta sex menses quantum ad patronos ecclesiasticos: alioquin deuoluitur collatio ad superiorem, qui si infra sex menses non prouiderit: deuoluitur ad metropolitanum: & ab illo si negligens fuerit, post sex menses deuoluitur ad papam, cuius potestas nullo tempore restringitur: ut in c. nulla. de conuersione prebendarum. ¶ Quantum uero ad patronos laicos tantum quadrimestre conceditur: infra quod presentare tenentur: ut de iure patro. cap. unico. lib. vj. In electiuis autem dignitatibus

conceditur tempus trimestre, post cuius lapsum si non eligatur: deuoluitur electio ad superiorem: ut in c. ne pro defectu. de elec. Electio uero, & collatio, aut presentatio si facta fuerit post tempus determinatum: cessante legitimo impedimento non ualet: nec titulum tribuit: ut in ca. si de sup. negli. prela. ¶ Quarto requiritur legitima etas promouendi ad beneficium. Vbi notandum secundum Pe. de palu. distin. xxv. q. j. arti. iij. ut recitat Anco. ubi supra parte. iij. titu. xv. c. j. Ad hoc, quod quis ualeat habere simplex beneficium, uel prebendam: sufficit; quod maior sit septennio: quamuis iure humano non irritetur talis collatio. Iure tamen diuino illicitum est dare talia beneficia talibus: nisi quando alii non inueniuntur: quia contra iustitiam distributiuam est, si datur minus digno: quamuis autem iste puer non sit indignus positus ad officium. Est etiam non dignus respectu alterius dignioris: & sic indigno concedere peccatum est: ut dictum est. q. prox. Et communiter in conclusio- ne. ii. inquit idem Pet. De dignitate uero non habente curam animarum: potest episcopus dispensare cum eo, qui cōpleuit xx. annum. de æta. & quali. c. j. lib. vi. Sed beneficium habens curam animarum annexam: requirit in beneficiando etatem. xxv. annorum: episcopi operatus uero. xxx. Nec potest in hoc episcopus dispensare: ut minor. xxv. annis habeat beneficium cum cura: sed talis collatio parochiæ est ipso iure nulla, facta illi, qui non attingit. xxv. annum. de hoc latius loquitur Pet. ubi supra. Tenetur enim promoueri ad beneficium cum cura infra annum ad sacerdotium promoueri: alioquin esset ipso iure priuatus. De hoc in c. cum in cunctis. de elec. potest tamen episcopus cum curatis dispensare: ut literarum studiis insistentes infra annum non teneantur nisi ad subdiaconatum tenetur sacerdotii gradum accipere: ita quod nisi primo anno ad subdiaconatum: & dispensante episcopo

De etate mouen-
dorum.

Quod non sit actu curatus.

infra octo annos sacerdotium acceperit: ipso iure uacat ecclesia: sic si dispensatus literarū studiis nō inhereret: tenetur infra annum sacerdotij ordinē accipere: alioquin ipso iure uacat ecclesia. de elec. cum ecclesia. lib. vj. ¶ Quinto requiritur: q̄ non sit actu curatus: nam habens beneficium cum cura si receperit secundū cum cura: accepta pacifica possessione secūdi, ipso iure priuatus est primo. Et nisi primum resignet in manu ordinarij: uel cui competat, ipso iure est priuatus etiā secundo: & etiā inhabilis ad quodcūq; beneficiū, & etiā ad ordines sacros: & ad solū papam pertinet dispensatio: per extrauagantē Ioannis. xxii. quæ incipit. Execrabilis. Excipiuntur tamen quidam casus, quos annumerat Ange. in sum. in uer. beneficium. §. xxxvii. Quodcūq; ex prædictis defuerit, non possidet beneficiū iusto titulo: nec potest talis, si publicum fieret, ea quæ iurisdictionis fuerint, exercere: ut puta absoluerē lubditos: & si attentat, nihil facit: quia non habet titulum. In iustus enim titulus pro non titulo habetur: nec etiā in foro conscientie subditi tenentur ei obedire: aut ei respondere de prouētib;: quia nō est eorum prælatus: secus in foro exteriori: & licet etiā fuerit occultum, in ueritate non absoluit. Non tamen propter hoc animæ pereant: quia per ignorantia facti excusantur: tamen quantum in ipso fuit, animas perdidit: & sanguis eorū ab ipso exigitur: & semper peccat mortaliter exequendo officium illius ecclesie. & similiter percipiendo fructus: sicut is, qui nunquam habuit titulum istius ecclesie: ut dicit. Anto. loco supra allegato. Hęc de illo articulo.

Arri. 2. ¶ Quantum ad secundum articulum est Cōcl. 1. Omnes ad ecclesiastica beneficia sinistrē intrantes tenent de necessitate salutis beneficium restituere: ac fructus receptos ecclesie restituerentur legitima dispensatione. Sinistrē intrat, qui sine iusto titulo se intrudit. Et tenent accipitur hic beneficium largē: ut extendit se ad omnes prælaturas, dignitates, personatus, prębendas, officia, &

beneficia, curata, & simplicia. Probatur conclusio: quia quicūq; non intrat per ostium: sed ascendit aliunde: ille fur est, & latro. Io. x. Sed fures, & latrones nullum acquirunt dominium in rebus furto, ac latrocinij ablatis: ergo tenentur ad cessionem sic acquiritorum, & ad restitutionem eorum. Consequenter nota: & facile reducibilis ad formā syllogisticam. Minor patet ex prædictis eadem dist. q. iii. Maior est saluatoris Tunc ultra. Intranses sine iusto titulo non intrat per ostium: quia ostium, per quod intratur ad beneficia ecclesie, est canonicus titulus, quem Christus per se, uel suum uicarium instituit: ergo &c. Præterea qui non acquirit dominium rei, quam tenet: tenetur eam restituere: sed dominium in beneficijs, & eius fructibus non acquiritur nisi per canonicū, siue iustum titulum: ergo. ¶ Dicitur ecclesie: quia etiā fraudatur per iniustum possessorem: & ideo illi debet restitutum fieri. ¶ Dicitur etiā nisi misericorditer succurratur legitima dispensatione: quia ex causa rationabili potest quandoq; superior maxime Papa dispensare: ut remaneat in officio, & beneficium iniuste possessio: quia per hanc dispensationem sibi datur iustus titulus: ut post dispensationem legitime possideat. Potest etiā Papa tanquam generalis dispensator bonorum ecclesie, iniuste accepta remittere causa rationabili concurrente. Verum secundum Hostien. uitæ necessaria strictē poterit retinerē de consilio confessionis: ita q̄ solum nō egeat: & alios fructus in utilitatem ecclesie conuertendo restituat: nec alias potest absolui. de hoc la. Cōcl. 2. ¶ Secunda conclusio. Beneficia, qui non inter sunt diuini officij personaliter quotidianas distributiones illis deputatas ab eis receptas non faciunt suas: sed restituere tenentur acceptas: non nisi infirmitas, aut iusta corporis necessitas excuset: aut euidens ecclesie utilitas. Illa conclusio manifestē, & clare habetur de cleri. non resi. c. unico. lib. vj. Nec indiget alia probatione. ¶ Sed quæ

Cōcl. 2. D Beneficiarij, q̄ non inter sunt diuini officij personaliter quotidianas distributiones illis deputatas ab eis receptas non faciunt suas: sed restituere tenentur acceptas: non nisi infirmitas, aut iusta corporis necessitas excuset: aut euidens ecclesie utilitas. Illa conclusio manifestē, & clare habetur de cleri. non resi. c. unico. lib. vj. Nec indiget alia probatione. ¶ Sed quæ

rit ibi glōf. quid si illi, quorum lucro prædicta cedebant, remittant: nunquid est canonicus absolutus. Respondet, satis uidetur; q̄ sic cum hic non sit additum remissionem non prodesse: quod uideatur sustinere posse, quando remissio illa non fuerit in fraudem legis: pura si sic generaliter sibi mutuo remitterent: ut sic impune absentes sine causa rationabilibus huiusmodi distributiones recipiant. ¶ Tertia conclusio. Beneficiarij in suis beneficijs non residentes: & nulla officia sua per se, uel alios implentes: nihil iuris habent in bonis ecclesie: & si recipiunt, tenentur restituere. Probatur: quia reditus ecclesiarum sunt stipendia seruientium: & ideo non seruientes ius non habent in stipendio: & si usurpant, tenentur restituere: ut colligitur ex diuersis cap. de cle. coniu. Item beneficia non dantur ob turpem causam: sed ut famuletur deo: ergo causa cessante competit repetitio: nam ubiq; datur aliquid ob causam: causa non secuta illud potest repeti. ff. de condi. ob causam. quasi per totum. Vnde iura indixerunt personalem residentiam beneficiarij, quæ tamen in certis casibus permittunt absentiam. ¶ Et dicitur per se, uel per alium: quia ut dicit Anto. Si absens sua cura, & impensis prouiderit, q̄ ecclesia decenter officietur: & populus sufficienter regatur: & interdum per se ad locum accedat: ut de prædictis certificetur: non tenetur ad restitutionem: sed uti potest fructibus beneficij: dum habet absentie rationabilem excusationem: uerum ad horas canonicas legendas tenentur omnes beneficiarij: similiter omnes existentes in sacris, etiam si non fuerint beneficiarij. de hoc. xcii. distinct. cap. si. ubi dicitur. Quilibet clericus ecclesie deputatus, scilicet per beneficium. Facit glōf. ad id ibidem. Similiter qui per professionem, uel uotum se obligarunt. Et tenet Panor. in cap. de cele. mis. q̄ etiā papa non potest dispensare: quin septies in die teneatur laudare deum: licet in modo dicendi dispensare possit. Sola infirmitas corporis excusat a dicen-

dis horis. Hęc conclusio tanquam tunc in foro conscientie posita est, & rationabilior: secundū Ioan. talen. & Ger. so. ac Panor. licet ipse recitet opinionē contrariam loco statim allega. ¶ Quarta conclusio. Beneficiarius habens certa bona pauperibus, uel in pios usus ex speciali institutione eroganda: & ea cōsumens ad alios usus: ad eorundem restitutionem est obligatus. Probatur conclusio: quia quicūq; recipit aliqua bona alijs dispensanda: tenetur illa sic dispensare, quæ si retinet sibi, retinet non sua: & per consequens ad restitutionem tenetur. Ponit exemplum Ger. son in tracta. de temperantia prælatorum, & electo molynario, qui ultra stipendia sua recipit mille libras pro distribuendo pauperibus: si aliter exponit: peccat, & restituere tenetur. Et de hoc, beatus Thom. ij. ij. quæst. clxxxv. artic. vij. loquitur, innuens triplicia bona episcoporum. Quædam propria uel propria, quæ non habent de prouentibus ecclesie: & in illis habent uerum dominium. Et ex ipsa rerum conditione non obligantur: ut eas alijs conferant: sed possunt ea uel sibi retinere, uel pro libito elargiri: licet possint per inordinatum effectum, uel usum eorum peccare: non tamen ad restitutionem tenentur: quia huiusmodi bona sunt eorum dominio deputata. Alia sunt bona ecclesiastica, siue prouentus, aut fructus ecclesie: & horum sunt dispensatores, uel procuratores. Vnde August. ad Bonifacium. Si priuatum possidemus bonum, quod nobis sufficiat: non illa bona nostra sunt: sed illorum, quorum procuracionem gerimus: ne proprietatem nobis usurpacione damnabili uendicemus. Et hęc bona ecclesiastica sunt duplicia: quædam distincta ab his, quæ clericis, fabricæ, & pauperibus debentur, de qua partitione habetur xij. quæst. ij. uobis enim, & cap. quatuor seq. Vbi ergo talis facta est diuisio: & distincta sunt bona, possidenda debent in usum episcopi cedere: & episcopus aliquid sibi retinuerit de alijs partibus, clericis, fabricæ aut pau-

Cōcl. 4. E Beneficiarius habens bona in pios usus deputata, si conuerterat in alios usus restituere debet.

Distinctio bonorum, quæ debent in usum episcopi cedere: & episcopus aliquid sibi retinuerit de alijs partibus, clericis, fabricæ aut pau-

peribus deputatis: non est dubium, quin contra fidem dispensatoris agat: & mortaliter peccet: & ad restitutionem tenetur. Vnde beatus Hiero. ad Rusticum episcopum Narbonen. xciij. dist. diaconi. ait. Qui uisibiliter in hoc mundo ius inuadit alienum, accusatur a paupere: datur a iudice: ita in ecclesia dei, dum quisque sit pedia perdit: clamat ad dominum, & ex auditur a christo: nec differtur ultionis sententia: si non reddantur uniuersa. De his uero, quae sunt specialiter suo usui deputata: uidetur esse eadem ratio, quae est de proprijs bonis. scilicet si immoderate sibi retineat, & alij sicut charitatis debitum requirit: non subueniat; peccet: non tamen ad restitutionem tenetur. Alia autem sunt bona in distincta: ut quando eorum distributio fidei eius committitur. Et si in modico deficiat, uel super abundat: potest hoc fieri absque bonae fidei detrimento: quia non potest homo in illis punctualiter accipere, quid fieri oportet. Si uero nullus fuerit excessus; non potest latere: & ideo uidetur bonae fidei dispensatoris repugnare: & ideo non est absque mortali peccato: utrum autem ad restitutionem tenetur, uel non: dicitur sequenti conclusioni. Quod uero peccet mortaliter: probat beatus Thome per illud Mat. xxii. quod si dixerit malus seruus in corde suo: moram facit dominus meus uenire: quod pertinet ad contemptum iudicij dei: & ceperit percutere conseruos suos: quod pertinet ad superbiam: maleducet autem, & bibit cum ebriosis: quod pertinet ad luxuriam: ueniet dominus serui illius in die, qua non sperat: & hora, qua ignorat: & diuidetur a societate. scilicet bonorum: & partem eius ponet cum hypocritis. scilicet in inferno. Haec Thome. Hanc dist. sequitur Gerson ubi sup. addens quo ad tertium membrum. Si bona ecclesiastica sunt data generaliter, & in distincta alij ecclesiastico, tam pro sustentatione sua, quam pro exercitio pietatis: tunc potest huiusmodi ecclesiasticus mediocriter uti illis bonis secundum decentiam sui status: etiam ubi nihil residui superesset. Vnde ut notat Inno. tertius in cap. cum ab omni. de uita, & hone. cleri. Assignantur

reditus ecclesiastici principali- ter: ut ex ipsis honeste uiuere possint: ut in c. iam allega. Nec tenentur pauperibus potius subuenire, quam sibi ipsis: nec prius reficere aedificia. Primo ergo debent ex illis honeste uiuere: & de his, quae super sunt alia opera facere. Et ita intelligenda est auctoritas Hiero. infra allega. Quicquid habent clerici, pauperum est. Qualiter autem est imabitur decentia huiusmodi status: non potest sub uniuersali regula distincti: sed estimabitur sub certa latitudine, prout sapiens iudicabit. Et quoniam nimis afficitur ad nos ipsos: & ad extollentiam oculorum nostrorum: tutius est, atque salubrius cuiuslibet ecclesiastico declinare ad frugalitatem, & parcitatem status sui: ut aliquid relinquat pauperibus. Et quod beatus Thome dicit de episcopis: Gerson generaliter extendit ad omnes prelatos: immo locum habet in omnibus beneficiatis.

¶ Quinta conclusio. Et si grauiter peccent beneficiati bona ecclesiae eis indistincte deputata consumendo turpiter, aut prodigere: non tamen satis stricte distinctum est eos ad restitutionem obligatos fore. Prima pars satis patet: cum etiam laicis patrimonium sua turpiter, aut prodigere consumere peccatum est, & uictiosum: quanto magis clericis, qui bonorum ecclesiae sunt dispensatores peccant: quia infideliter agunt turpiter dilapidando, quae in usus pios, ac pauperum sustentationem fuerant dispensanda. Et patet ex probatione praecedentis conclusionis. Secunda pars patet: quia de eorum contraria opinione doctorum. Nam secundum Ray. clericis, qui consanguineis parentibus, uel meretricibus, & histrionibus, ac similibus bona ecclesiae pauperibus debita tribuunt: raptores sunt: quia quicquid clericis habent; pauperum est. Hinc Hiero. ad Damasum papam xvi. quaest. j. cap. si. Quicquid habent clerici, pauperum est: & domus illorum omnibus debent esse communes: susceptioni hospitum, & peregrinorum inuigilare debent. ¶ Item Ange. in sum. in uer. clericus iii. §. j. quaerens utrum clericus praebendatus te

Assignatur reditus.

Cōcl. 5. Graui- ter pec- cat be- neficia- ti bona ecclesiae dilap- sandes. nō tamē semper tenentur.

neatur facere quatuor partes de redditibus ecclesiae, & oblationibus fidelium. scilicet episcopo, sibi ipsis, sacerdoti, pauperibus, & fabricae. Respondet post Panor. in cap. j. de eccle. aedifi. quod quo ad quartam episcopi, & quarant fabricae standum est consuetudini, quae quidem ualet (allegatis supra iuribus) derogare: nisi quando fabrica remaneret derelicta: quia sic esset irrationabilis. Et ideo tunc tenere dare quartam: quod intelligendum est: quando redditus super sunt detractis necessariis. Quoad partem quartam debitam pauperibus, non ualet aliqua conuencio in contrarium, quin teneatur. Et addit. Ego plus dico; quod non solum quartam partem: sed & omnia, quae super sunt eorum necessitatibus: tenetur pauperibus erogare: si fabrica non egeat reparatione: uel nisi uellet conuere talia ad ampliandum cultum dei in tali ecclesia: nulla extrema necessitate in aliquo occurrente. Nam in illis duobus casibus licite desistit ab erogatione in pauperes: alias non sine peccato mortali: non tamen dicit, quod teneatur ad restitutionem. ¶ Item Anto. par. iii. titu. xy. Clericus non habet fructum ecclesiae fauore sui: sed pro bono ecclesiae, & pauperum facti sunt administratores; & tutores, qui sunt quasi domini: sed non quae pupillum spoliant. Et ideo sicut illi uictum sibi, & uestitum possunt retinere: & bene meritis dare: sed si male expendit: tenetur restituere: sic & isti. Vnde August. ad Bonifacium ut sup. allegatum est quod presenti in conclusione iiii. Si priuatum possidemus &c. xii. q. j. cap. si. ubi gloss. Loco domini habentur prelati: dum bene ministrant: loco praedonum: cum male. Nam contrectant rem alienam inuito domino: quia quicquid habent clerici; pauperum est. Et beatus Hiero. Aliena conuincitur rapere, qui ultra necessaria sibi retinere probatur xliij. distinct. §. ordinandus. Et idem ut habetur distinct. xliiij. cap. j. statim post principi. Tibi o sacerdos de altari uiuere; non luxuriari permittitur. Ad idem beatus Hiero. xii. quaest. ii. cap. gloria §. amico. dicit. Amico rapere quippiam

furtum est: ecclesiam fraudare sacrilegium est. Accepisse pauperibus erogandum; & esurientibus plurimis illud referuare: uel cautum, uel timidum est. Aut quod apertissimi sceleris est: exinde aliquid subtrahere omnium praedonum crudelitatem superat. Et beatus Bernardus tractans uerba apostoli. j. ad Timotheum. vi. Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus: definit: quod quicquid ultra sustentationem necessariam retinetur: rapina est: immo sacrilegium: quod uero rapina est, & sacrilegium, grauius furto est restituendum. Hanc opinionem tenet Hosti. in ti. de poeni. & remis. lib. v. tractatu de resti. §. quibus, & qualiter. ubi quid de prelati: ubi tria dicit. ¶ Primum, quod tenens administrationem ecclesiasticam: tenetur ecclesiam reddere indemnem. Vnde si de rebus ecclesiae expendit in meliorationem proprii patrimonij: aut si propter nimiam diligentiam propriorum negotiorum neglexerit negotia ecclesiae procurare: sic est ecclesia damnata: & tenetur eam reddere indemnem per restitutionem: si proprium habet. Et hoc quando grauis est lesio: uel etiam quantum ad alienationem bonorum ecclesiae immobilium, uel maiorum, uel suorum reddituum. Quoniam non prohibetur prelati, quo minus possint de fructibus, & perceptis redditibus, quos suos faciunt aliquid erogare honeste. Si tamen de suo aliquid expendit in negotiis ecclesiae: illa potest recuperare: uel etiam haeres suus: ut sic fiat quaedam compensatio hinc inde. ¶ Secundum dicit: quod ecclesiastici, qui proprium habent: ut puta qui non sunt uoto religionis adstricti: tenentur de his quae superfluum largas elemosinas facere. ¶ Tertium, qui donant sua inhonestis mulieribus, mimis, ioculatoribus: si propter peccata, quae committunt, uel propter carnalitatem, aut fauorem seculi hoc faciunt peccant mortaliter: & tenentur restituere ecclesiae: si proprium habent: & recipientes similiter tenentur restituere: non clerico, qui dedit & hoc in poenam: sed suo superiori, uel luc-

Opin. alia.

cessoris ut in utilitate ecclesie conuertatur. Si uero ea elemosine p susterratione naturae conferant, non peccant, nec tenentur ad restitutionem. Concordat Panor. in cap. cum secundum. de p. bendis. ¶ Alia est opinio mitior, quae in hoc tantum discordat a priori: quia tenentur; quod clerici beneficia habentes: licet grauius peccent redditus ecclesie; quos ipsi percipiunt: prodige, aut turpiter dispensando; non tamen obligantur ad restitutionem. ¶ Quorum haec sunt motiua; quia fructus, quos percipiunt, faciunt suos: & sunt domini eorum. In re autem propria quilibet est moderator, & arbiter, & per consequens non tenentur restituere. Antecedens pro prima parte probatur per gloss. in cap. duo. xi. q. j. quae dicit. Concedendum est: quod clericus sit dominus fructuum collectorum. Et ita est usufructuarius: ut in c. praesent. de offi. ordi. lib. v. j. Probatur etiam a contrario sensu: quia dicit. c. unicu. de cle. non res. lib. v. j. quod recipiens quotidianas distributiones, qui non interest officio &c. non acquirit eorum dominium: nec facit eas suas: ergo a contrario si iter est horis: facit eas suas: & per hoc si male expedit: non tenentur ad restitutionem. Huic opinio uidetur consentire bea. Thob. ubi supra in probatione. iij. conclusionis. Consentit, & Ioan. Gerson cancell. Parisien. dicens in suis moralibus regulis. c. de auaritia. Si beneficiatus certa bona habeat instituta p pauperibus, & illa consumit ad alios usus: ipse ad restitutionem obligatur. & sequitur ad propositum. Secus si totum sit commissum fidei suae: ubi etiam peccat grauius, & sacrilege: quandoque abutendo bonis illis luxuriose: tamen restituere non tenentur. & praemissit. Multa faciunt ad hoc, quod aliquis facit fructus sui beneficii esse suos in foro exteriori: immo, & quod restituere non tenentur, quae animam a peccato mortali non liberant. In tractatu autem de temperantia praedictorum: uidetur in dubio uertere: non ad restitutionem tenentur in casu nro, dicitur. Si beneficiatus prodige bona hmoi in alios usus dispergat, aut auare retineat: ipsa ultra scan-

dalum, quod alijs dat: profecto peccat grauius: & non minus sepe, quam sacrilegus. Sed quod ad restitutionem teneatur: non audeo definire. & subdit. Ita que locum hic habet beati Augustini. consilium. tene certum, & dimitte incertum. Cui concordat illud Ecclesiastici. iij. Qui amat periculum, in illo peribit. ¶ Et per illa posset responderi ad motiua prioris opinio quae satis fortia sunt. Ad omnes auctoritates Hiero. Aug. Bern. inductas potest dici, quod uolunt: quod clericus male dispensans grauius peccat: et in praedictum pauperum: & peccatum eorum comparatur rapinae, & sacrilegio, pro quanto pauperibus, non ut tenentur, subueniunt: & proventus ecclesie assignatos (& per hoc aliquo modo sacros) turpiter dispensant: & hoc quidem concedit secunda opinio. Sed per hoc non sufficienter probatur: nec in aucto. allega. exprimitur, quod teneantur ad restitutionem: quia ut dictum est, multa obligant ad mortale peccatum, quae tamen non obligant ad restitutionem. ¶ Sed ad illud, quod dicitur, quod sacerdos, & clerici sint administratores, & dispensatores bonorum ecclesie &c. Dicitur, quod duplices possumus intelligere administratores certorum bonorum. Quidam habent nudam administrationem eorum, & nudum usum: & illi non possunt bona illa dispensare: nisi quatenus eis commissum est, & concessum. Et tales si aliter dispensant: tenentur ad restitutionem. Alij sunt administratores, qui cum habent dominium aliquod in re, quam administrant: & habent usufructum: licet cum certo modo, seu limitatione: ut dum res aliqua simpliciter data est alicui principaliter pro sua persona: tamen commissum ut etiam certo modo alijs dispense. Et hi non dispensando peccant: non tamen tenentur ad restitutionem male dispensatorum: & tales dispensatores sunt beneficiati, ut ostensum est. Nec obstat: quod dicuntur res pauperum: quia non nunquam res sunt alicuius largae: non quia sit de eius dominio: sed quia habet ius aliquod ad re petendam: sicut bona paterna dicitur filiorum: quae sunt futuri heredes. Et sic dicit bea. Amb.

Duplices sunt administratores bonorum.

Quales sunt beneficia.

ut supra allegatum est. q. ij. huius distinctio. quod panis, & uestimentum diuitum, sunt pauperum: & tamen nec pariter, nec abundantes si sua dilapidant: tenentur ad restitutionem hereditibus, seu pauperibus. ¶ Tenentes primam opinionem, possunt respondere ad motiua secundae opinio. quod clerici sunt domini, & usufructuarij fructuum collectorum quantum ad ea, quae eis sufficiunt ad honestum uitum: sed quantum ad ea, quae superflua sunt, sunt nudi dispensatores, seu pauperum procuratores: sicut in his, quae certe sunt deputata in pios usus: ut dictum est in quarta conclusione. Nec uidetur quod certum, & incertum in proposito aliquid uariant: dum tamen id, quod sub incerta quantitate committitur: potest discerni ab eo, quod certum est: ut si quis Paulo pecuniam committeret ad aedificandam sibi domum cum ea conditione: ut ea, quae superflua essent: daret Petro nepoti suo. Nemo dubitat: quod ea, quae superabundarent aedificationi domus: teneretur Paulus dare Petro: quod si ea in alios usus conuerteret: nemo dubitat: quin teneretur ad restitutionem: licet tota pecuniae summa fuisset fidei Pauli credita. Nec in superabundantibus (quae ut talia discerneret) haberet dominium: quia quantum ad illud, non accessit uoluntas tradentis pecuniam: ut actum est supra. ¶ Et rationes, quae probant quartam conclusionem: etiam faciunt pro illa opinione, quae magis concordat dictis sanctorum. Et haec est opinio Nicolai abbatis in c. cum esset. de rest. q. ij. & iij. in reportatione solemni super c. cum esset. Vbi uult: quod clericus est dominus, & usufructuarius fructuum bene dispensando: non tamen improbiter dispensando. Et in responsione ad partem contrariam inductam in fine secundae quaestionis respondendo ad c. unicu. de clerici. non res. lib. v. j. dicit, quod clericus recipiendo fructus sui beneficii, dicitur illos facere suos: quoad hoc, ut sibi prouideat primo: & de superfluis expenset in pios usus. Non tamen potest de ipsis restari: aut pro libero suae uoluntatis expendere. & mox subiungit. Omnia iura, quae uidentur uelle; quod clerici sint domini

fructuum, intelliguntur quoad dispensationem: ut scilicet bene, & canonicè dispensent res ecclesie. Nec facit differentiam inter clericum habentem administrationem, & non habentem. Et in fine quartae quaestionis sic ait concludendo. Ex quo inferitur: quod beneficiatus fructus non facit suos: sed tantum in eis ius obtinet canonice dispensandi. Alex. ad hoc certus, quod superflua: & bona fide aliquid conuerteret in usum proprium: putans non esse de superfluis, in his posset excusari a restitutione. Ad quod satis facit distinctio sancti Thome supra posita. Haec de articulo secundo. ¶ Quantum ad tertium articulum dubitat primo, utrum accipiens beneficium ecclesiasticum, non habens animam residendam, sed daturat fructus ad tempus recipiendi, & post ipsum dimittendum: tenetur ad restitutionem fructuum subleuatorum. Respondetur: quod talis tenetur restituere: nisi mutet postea uoluntatem: ut puta, si post proponat beneficium seruare: & in officio, ad quod beneficium institutum est fideliter laborare, & seruire: nec ipse tamen sed etiam collator beneficii, si eo animo sibi contulit: ut in c. commissa. de elec. lib. v. j. §. ceterum. ubi dicitur. Si promoueri ad sacerdotium non intendens, parochialis receperis ecclesiam, ut fructus ex ea per annum recipias ipsam postmodum dimissurus: nisi uoluntate mutata promoueris fueris: teneberis ad restitutionem fructuum eorundem, cum eos receperis fraudulenter. Illud autem, quod ea tibi contulit, cum te non crederet ad huiusmodi ordinem promouendum; praeter diuinam, quae exinde incurrit offensam: ad seruandam inde neminem ecclesiam decernimus obligari. Et quod decretalis illa specificat ecclesiam parochialem, ideo est: quia beneficium simplex non requirit sacerdotium infra annum assumendum. Sed uidetur: quod idem est de beneficio simplici: si non intendit in eo seruire: sed post tempus aliquod dimittere, & laicare: quia est eadem utrobique ratio. Nam & iste, sicut ille recipit fructus fraudulenter. Puto tamen in hanc restitutionem detrahendas fore expensas, quas per tempus

Arti. 3. Dub. 1. K accipiens beneficium non animo residendum tenetur ad restitutionem

lupossessionis fecit in officio ecclēsiarum per alium. ¶ Similiter clericus, qui recipit beneficium non ut ibi seruiat: sed donec possit habere pinguius: peccatur dicit Panor. in c. relatum. de cleri. non resi. quia non iuste est p̄mōtus, qui habet talem animū. Non tamen tenetur resignare: sed sufficit penitere de iniqua uoluntate. ¶ Ex quo infero: q̄ talis aut teneretur cedere beneficio: aut mutare uoluntatem: nā quilibet tenetur uitare peccatum; sed peccatum illud iniuste promotionis non potest uitari: nisi altero duorum modorum: ergo tenetur ad illos alternatiuē. i. distinctiue: puta ad alterū illorū. ¶ De restitutione autem fructuum perceptorum, stante mala uoluntate: nihil loquitur: sed uidetur eadem ratio hic sicut in priori casu: nisi forte ipse seruiret officio: donec promoueret ad pinguius: credo; q̄ tūc non teneretur ad restitutionem; tunc enim sufficeret iniquam corrigere uoluntatem. ¶ Dubitatur secundō: utriusplurā possidens beneficia ecclēsiastica ad restitutionem obligetur obuentio- nū ab altero eorum receptorum. In solutio- ne huius dubij duo sunt uidentia. Primum: utrum liceat clerico plura beneficia possidere. Secundō: utrum possidens plura aliquid de receptis teneatur restituere. ¶ Circa primum supponendum ex p̄dictis: q̄ beneficium datur propter officium. Hinc. xvj. q. j. generaliter dicitur. Propter hoc ipsum beneficia eis indulgemus: ut alijs omnibus derelictis dei omnipotentis inhæreant ministerijs. & c. si. de rescrip. lib. vj. dicitur. Propter officium beneficium ecclēsiasticum datur. Sic Alex. papa. lxxxj. dist. si quis sacerdotū qui sponte ob fornicationem dimittit officium: ita ob p̄uaricationē dimittere cogatur etiam in utroque beneficium. Idem habetur. c. seq. Vnde obuentiones beneficiorum stipēdia sunt officiorum: ut dictum est conclusionē. iij. & j. q. ii. c. penult. & xli. dist. nullus ubi obuentiones episcopo debita; stipendia nominantur. Idem de p̄ben. c. cum secundum. ¶ Ex quo sequitur: q̄ omne beneficium tam curatum,

Dub. 2.
Lrapossidens beneficia ecclēsiastica ad restitutionem obligetur obuentio- nū ab altero eorum receptorum. In solutio- ne huius dubij duo sunt uidentia. Primum: utrum liceat clerico plura beneficia possidere. Secundō: utrum possidens plura aliquid de receptis teneatur restituere. ¶ Circa primum supponendum ex p̄dictis: q̄ beneficium datur propter officium. Hinc. xvj. q. j. generaliter dicitur. Propter hoc ipsum beneficia eis indulgemus: ut alijs omnibus derelictis dei omnipotentis inhæreant ministerijs. & c. si. de rescrip. lib. vj. dicitur. Propter officium beneficium ecclēsiasticum datur. Sic Alex. papa. lxxxj. dist. si quis sacerdotū qui sponte ob fornicationem dimittit officium: ita ob p̄uaricationē dimittere cogatur etiam in utroque beneficium. Idem habetur. c. seq. Vnde obuentiones beneficiorum stipēdia sunt officiorum: ut dictum est conclusionē. iij. & j. q. ii. c. penult. & xli. dist. nullus ubi obuentiones episcopo debita; stipendia nominantur. Idem de p̄ben. c. cum secundum. ¶ Ex quo sequitur: q̄ omne beneficium tam curatum,

Nota.
Omne

quā simplex requirit residentiam: benefi- cium tā curatū, quā simplex requirit residentiam. nisi causa rationalis excuset. Nō enim debet uiuere de altario, qui altari non deseruit: & hoc dicit Panor. in c. si. de cle. non resi. post. Inno. Hostien. & Io. an. di. Omnia beneficia quæ dantur in titulum: siue sint uicarij, siue modicæ estimationis: ut. xx. solidorum, requirunt residentiam de iure communi. & in. c. immediate p̄cedente, scilicet penult. dicit. Nota: & tene mente: q̄ beneficia etiam simplicia requirunt residentiam de iure communi. Nec sufficit deseruire p̄ alium. Quod iudicio meo ait: apertissime probat text. iste. hic enim non solum canonici: sed etiam capellani, & alij simpliciter beneficiati, qui in textu dicuntur assidui: quasi assidui: & dicuntur omnes beneficiati, qui non sunt canonici: nec uocantur ad tractatus communes cum canonicis: ut dicit glos. Omnes hi. reuocantur ad residentiam in ecclēsia, in qua sunt beneficiati: nec releuantur ponendo ibi uicarium; quod collige ex eo: quia eis non conuenientibus, superior facit deseruire per uicarios: & residuum (detracta portione uicariorum) conuertitur in utilitatem ecclēsiæ. Si. n. possent licite per alios deseruire: residuum applicaretur eis, etiam si esset ecclēsia curata: hæc ille. & in. c. quia non nulli. eo. ti. quærens. Nunquid quis perse tenetur seruire in beneficio simplici. Respondet, credo, q̄ sic: & probo aperte per c. super inordinata. de p̄bē. ubi dicitur: q̄ pueri non sunt idonei ad beneficia habenda: cum illis deseruire non possint: ergo requirit beneficium personale residentiam: nam puer bene posset per alium seruire: & secundum hoc dictum Anto. post. Vdairicum supra alleg. in ii. arti. conclusionē. iij. limitandū est: dum habuerit rationabile absentiaē causam: sicut & ibi specificatū est. ¶ Vnde nec consuetudo excusat: nisi ex legitima, & rationabili causa: ut dicit Ange. in sum. in uer. clericus. vii. §. i. & Panor. in c. quia nonnulli. de clerico. non resi. (In quotext. dicitur cum ecclēsia, uel ecclēsiasticum ministerium committi debuerit: talis ad hoc persona quæra-

Nota.

M

sur, quæ residere in loco: & per seipsam curam eius ualeat exercere. ex glos. quæ dicit. Hoc ius commune est: ut in ea ecclēsia, in qua intitulatus est; debeat deseruire.) Hanc regulam elicit: q̄ quodlibet beneficium, quod datur propter officium: requirit deseruientiam personalem. Et addit, q̄ ratione consuetudinis: in simplicibus potest deseruire per uicarium. Quod tamen dictum, ita in simplicibus sicut curatis ueritatem habet: non subsistente causa legitima, & rationabili: quæ eadē est causa utrobique; in simplicibus & curatis: s. quia beneficium datur propter officium. Licet minor ratio sufficiat in simplicibus, q̄ curatis: quia magis eligitur industria personæ in curatis, q̄ non curatis: ut ibi dicit Panor. ¶ Quæ autem sint casus rationabiles: hic angelus ponit tres, in quibus absens habetur pro residente. Primus: si est in seruitio papæ: ut in c. cū dilectus. de cle. non resi. unde in c. ad audientia. eo. ti. dicitur papa. Decernimus: ut duo ex canonicis ecclēsiæ Meldens. in tuo seruitio existentes suarū fructus integre percipiāt p̄bēdarum: cū absentes dici nō debeant: sed p̄sentes, quæ eū pro tuo, & ipius ecclēsiæ seruitio cōmoratur. Dicens duo, plures excludit secundū glos. Similiter p̄ hoc, quod dicit, in tuo seruitio, & ipius ecclēsiæ, excluditur qui cū papa, uel episcopo moratur: non propter eorū seruitia exhibēda: sed propter ambitionē: ut obtineant beneficia. Ex quo patet reproba consuetudo, uel statutū in quibusdā ecclēsijs: q̄ episcopus duos ex canonicis eximit, tāquā suo seruitio deputans; qui nunquam episcopo seruiunt, nec sibi cōmorantur: & tamen reditus beneficiorū recipiunt tanquā p̄sentes propter quotidianas distributiones. Tertius casus: si fuerit infirmus tali infirmitate, q̄ impediatur eū residere, uel interesse diutinis. Secus si infirmitas non p̄stat causam non residentia, uel absentia a diuinis. Puta si alias non interesset: aut nō rediret: quia casus superueniens recipit interpretatiōem secundum statum p̄cedentem: ut in c. maiores. de bap.

penē in fine. ¶ Sunt & alij casus rationabiles. Tenuitas beneficii nō sufficit: ad sustentationem beneficiati. Aut quia beneficiatus est ratione officij; ecclēsiastici occupatus: aut ad p̄dicationē missus: aut in studio, aut in peregrinatione constitutus: & similibus multis. In quibus duo concurrere debent. s. causa rationalis, & honesta, & licentia sui p̄lati: ut in c. relatum. de cleri. non resi. in tex. & in glos. Non ergo sufficit sola p̄lati licentia sine honestate causæ: quia p̄latus non potest sine causa dispensare contra ius. Panor. in c. allegato. Dicit tamen Inno. in c. ex parte. de cleri. non resi. q̄ possit ex consuetudine induci: ut sine licentia ex causa rationali se absentet. Quod licentia Panor. ubi sup. propter necessitatem subito occurrentem: & Io. an. quādo in breui est reuersurus. Sed Panor. dicit: q̄ attendenda est qualitas causæ, & p̄iudicij: & facultatis petendi licentia. ¶ Et nota, q̄ non solus episcopus: sed quilibet p̄latus potest dare licentiam: licet solus episcopus possit non residentē nec rationabiliter excusato priuare beneficio. glos. in c. cum ex eo. de elec. lib. vi. ¶ Quod autem curata beneficia dicuntur requirere personale residentiam in communi locutione, & non simplicia nō curata: ideo puto inoleuisse: quia curatus non residens minus sustinetur in beneficio, quā non curatus: licet uterq̄ cessante rationabili excusatione, teneatur ad residentiam. Et si non residet: priuatur beneficio: ut in c. conuolente. de cler. non resi. ¶ Quod etiam plura curata dicuntur incompatibilia, non autem simplicia: ratio est: quia habēs unum curatum, & acceptas aliud: eo ipso primū curatum uacat: & nisi resignet, & dimittat primū: corā persona publica: postquā habuerit pacificam possessionē secundā: esset priuatus utroq̄. Et si de facto retinet: erit inhabilis ad quæcumq̄; alia: ut in extrauagante Ioann. xxii. sup. allega. Extrahibilis. & etiam ad maiores ordines suscipiendos. In simplicibus uero curam a maioribus non habentibus: licet p̄uina monitione (propter non residen-

Quare
duo incompatibilia.

tiam) possit altero priuari: non tamen est ipso iure priuatus: ideo potest ea tenere: licet non sine peccato: donec per superiorem priuetur. ¶ **Not. 2.** Uterius notandum secundò: q̄ quandoque unum beneficium dependet ab alio: aut est annexum alteri beneficio, uel dignitati: ut quando sunt unita. Et quoniam illa censentur unum beneficium: de his in proposito non intelligenda sunt dicenda. Item quandoq; beneficium datur in titulum: quandoq; tantum in commendam. Hic tantum de illis, quæ dantur in titulum. ¶ **Not. 3.** N

Multi-plex actio- nū huma- narum differē- tia.

secundum beatum Thom. quodlibet. ix. art. xv. actio nū humanarum multiplex est differentia. Quædam habet deformitatem inseparabiliter annexam: quæ (ut philo. dicit) mox notata conuoluta sunt malitia: ut fornicatio, adulteriu, furtu, & huiusmodi: quæ nullo modo possunt beneficiari. Et de numero talium non est habere plures præbendas: alias in nullo casu dispensationem recipere possit: quod nullus dicit. Quædam sunt actiones, quæ de se indifferentes sunt ad bonum, uel ad malum: ut leuare fellucam de terra, & huiusmodi. Quædam sunt actiones, quæ absolute consideratæ deformitatem, uel inordinationem important: quæ tamen aliquibus circumstantiis aduenientibus bonæ effici possunt: sicut occidere hominem, uel percutere, in se deformitate quandam importat: sed si addatur occidere malefactorem propter iustitiam: uel percutere delinquentem causa disciplina, non erit peccatum: sed uirtuosu: & in numero talium uideretur esse habere plures præbendas. Continet enim multas inordinationes, quarum decem colliguntur in allegata extrauagante. Execrabilis. ¶ Quarum prima est infuscia beneficia impletionis officij: quia non est possibile aliquem in pluribus ecclesiarum non deseruire, in quibus est præbendus: est de illis, quæ quædam stipendia deo ministrantiu, ut conuoluit sanctus Th. ibid. Et quæ uix sufficit iura sunt feruere uni: quomodo serui poterit pluribus. ¶ Secunda inæqualitas distributionis bonorum ecclesiæ: dum unus

pluribus beneficijs abundat: & alij literatis, ac uitæ puritate, & testimonio bonæ famæ pollentes, qui mendicant: possent abunde sufficere æqua distributione collati. ¶ Tertia est uagationis materia. ¶ Quarta: diminutio diuinitutis: dum unus loco plurium instituitur. ¶ Quinta: defectus hospitalitatis, qui ita non potest seruari ab uno in uno loco constituto: sicut seruari posset a pluribus beneficiatis. ¶ Sexta: subtractio honoris commodi, & auxiliorum ecclesiæ, ac regionum, in quibus beneficia sunt instituta. ¶ Septima: deperditio libertatum, & iurium ecclesiarum. ¶ Octaua, collapsio notabilium ædificiorum, quæ prædecessorum diligentia extruxerat. Similiter, & deperditio censuum, & reddituum. ¶ Nona: negligentia curæ animarum: quod ceteris maius est, & peius. Non enim potest quis pascere oves diuersis ecclesijs subiectas. Et si non pastor: sed mercenarius est, qui pascens oves lupu ueniente fugit. Ioã. xi. quis ille est, qui omnino non pascit: nec ad pascendas oves uenit. ¶ Decima, præstatio fomenti uitiorum periculosa. Addit beatus Thom. fraudatorem ultimarum uoluntatum testatorum, qui ad hoc bona sua ecclesijs contulerunt: ut certus numerus seruiuentium deo ibi esset. ¶ Alexan. de monta. in suo repertorio post Panor. cap. Dudum. ij. de elect. quinto notabi. ponit tria graua uitia, quæ pluralitatem beneficiorum comitantur: scilicet notam transgressionis. id est infamiam. uide. v. j. q. j. Infames dicit. Infames esse personas dicimus omnes, qui christianæ legis normam abijciunt: & statuta ecclesiastica contemnunt. ¶ Secundum cupiditatis uicium, quod maximu est: nam auaritia secundum apostolu idolorum seruitus est. ad Ephel. v. ¶ Tertium, committit furtum cum sacrilegio: & potest dici furtum peculatus, id est furtum de republica. Vnde August. super Ioan. Non undecunq; tollere: hoc est sacrilegium committere: sed de ecclesia, qui aliquid furatur, iudæ proditori comparatur. & habet. xxij. q. iij. Quid ergo,

O Trium- phalia gra- uia comitan- tur plu- ralitate benefi- cioru.

Pluralitas beneficia impletionis officij: quia non est possibile aliquem in pluribus ecclesiarum non deseruire, in quibus est præbendus: est de illis, quæ quædam stipendia deo ministrantiu, ut conuoluit sanctus Th. ibid. Et quæ uix sufficit iura sunt feruere uni: quomodo serui poterit pluribus. ¶ Secunda inæqualitas distributionis bonorum ecclesiæ: dum unus

Cum ergo superuenient circumstantiæ honestates actum habendi plura beneficia: & prædictas in ordinationes totaliter euacuantes: excusatur habere plura beneficia a peccato: & potest esse, uel indifferens, uel meritorium: si per charitatem in finem ultimum ordinatur. ¶ Sunt autem plures circumstantiæ, siue casus, in quibus permittitur beneficiorum pluralitas: qui tamē reduci possunt ad unum: scilicet ad dispensationem iuris, uel iudicis. Nam ut tangit Panor. in c. Relatum. de cle. non res. & glo. in c. Dudum. ij. de elec. habens ecclesiam, aut beneficium comparatur uiro habenti uxorem. Sicut ergo uni uiro nunquam licuit sine dispensatione habere uxores plures. sine dispensatione dico illius, quod matrimonium instituit scilicet dei: sic nec licet habere duo beneficia, uel plura sine dispensatione iuris, uel iudicis.

Quo di- spensat. ad plura benefi- cia.

¶ Ponuntur autem quinque casus, in quibus dispensatus in non curatis. Primus: quando sunt nimis tenues: ita quod neutrum eorum sufficit ad congruam sustentationem personæ: ut in c. Eam te de æta. & quali. ordi. ubi permittit papa habere plures ecclesias propter paupertatem ecclesiarum. ¶ Secundus: si una pendat ab alia: ut in eo. c. statim allegato. ¶ Tertius: propter raritatem clericorum: ut xxj. q. j. c. Clericus. ubi concedit papa: quod in uillis propter paucitatem unus habeat plures ecclesias. Et idem est, si fuerit paucitas intra ciuitatem. Nam ex hac causa uni bono sacerdoti possunt conferri omnia beneficia ciuitatis: ut notat Hostien. in cap. Graue. de præbendis. ¶ Quartus: si ecclesia est annexa dignitati, uel præbendæ: in quo casu: cum ipse teneatur in maiori ecclesia personaliter residere, ac deseruire: tenetur in parochiali ecclesia habere idoneum, & perpetuum uicarium, qui congruentem habeat de prouentibus ipsius ecclesiæ portionem. de præben. c. Extirpandæ. ¶ Quintus: si habet unam intitulatam, & aliam commendatam. xxj. quæst. j. cap. Qui plures. Illa tamen commendatio nullatenus debet fieri: nisi sub sit iusta causa: ut quia non inuenitur p-

latus idoneus, uel aliquod simile. ¶ Ad dispensationem uero iudicis requiritur primo auctoritas dispensantis. Nam in quibusdam solus papa dispensat: ut in diuersis, ac pluribus dignitatibus, personatibus, uel administrationibus perpetuis, aut officijs, & curatis. In simplicibus uero, uel in uno curato, & in uno simplici: in diuersis tamen ecclesijs: episcopus potest dispensare. de quo latius apud canonistas. ¶ Secundò requiritur causa dispensationis: & hæc est duplex, scilicet iustas necessitas, & pia utilitas. Necessitas in dispensando est paucitas personarum idonearum, qua occurrente: ne ecclesiæ uacent; & iacturam patiantur: & populus negligatur rationabiliter plures ecclesiæ unicommendantur. Pia utilitas est commune commodum ecclesiæ: ut si una persona propter sui iustitiam, & bonam conscientiam, sit uale necessaria, aut utilis defensionis, conuersationi, uel profectu pluribus ecclesijs in spiritalibus, aut temporalibus: potest licite dispensari, ut in eis beneficia obtineat. Sic papa episcopo Fundensi commendat ecclesiam Terracine sem. xxj. quæst. j. Relatio. & cap. lequenti. Non autem est pia utilitas commodum priuatum personæ plura beneficia appetentis: puta ut fructus sibi lucrificet ad utilitatem priuatum: uel ad augendum patrimonium: siue ut lautius uiuat: aut ut facilius ad episcopatum; aut maiorem dignitatem ascendant: siue ut pompis, & superbia tumeat &c. quia cum tali intentione etiam unum beneficium tenere non licet: ut dicit Thom. ubi. supra unde Panor. in c. Dudum. de elec. pro indubitato habet, quod non sit tutus quoad ecclesiam triumphantem: etiam dispensatus per papam, quando dispensatus est propter e, & suam utilitatem: quia in hoc casu non solum alteratur iuris positui dispensatio: sed etiam christi patrimonium iniuste dissipatur. Cum ergo papa non possit sine causa alienare bona ecclesiæ sine graui peccato: ut dicit Archi. xij. quæst. ij. Non liceat papæ præstidia ecclesiæ alienare &c. ergo multo minus potest

Condi- tiones tres ne- cessario concurrant, ut dispensatio suffi- ciat.

dare licentiam alteri ipsa dispergen- di. Et per hoc soluitur ratio Inno. tenen- tis oppositum: pro eo qd pluralitas bene- ficiorum iure positivo prohibita est: in quo papa potest dispensare: quia hic nō solum uiolatur ius posituum: sed diui- num: propter inordinationes huiusmo- di pluralitatem conuincens supradictas lege diuina prohibitas. Et hoc idem tenet Hostien. in dicto c. Dudū. Et sequit- ur Ioan. and. Ex illo sequitur: qd dispen- satus ex causa legitima: puta propter uti- litatem communem ecclesie: dum alte- rum beneficiorum sufficit pro honesta, & congrua uitæ sustentatione: reditus alterius beneficij non potest in usus pro- prios conuerrere: sed tenetur tãquã superflua uitæ: & status in usus pios cõ- uertere. Patet: quoniam hoc tenetur ha- bens unum beneficium tantum: quanto magis habens plura. ¶ Ex his summarie colligit, qd tres sunt casus, in quibus dis- pensatio iuris, aut iudicis excusat habē- tem plura beneficia: ut ea retinere pos- sit in titulum licite sine peccato: scilicet necessitas ecclesie propter defectum p- sonarum. Secundus: necessitas personæ propter tenuitatem, & paupertatem be- neficiorum non sufficientium ad con- gruam sustentationem personæ, in qua tamen non debet attendi sola natura personæ: sed etiam eius status, & merito- rum progatiua: ut dicit Gost. & glōf. in c. Conquærente. de cle. non resi. super- uer. sufficientia. Nō solum persona: sed & familia sibi pro officio suo, & hone- stare necessaria: exclusa tamen semper superfluitate pompatica. Vnde circa sub- limes, & literatas personas facilius dispē- satur: ut in c. De multa. de præben. in fi- ne. Non quidem finaliter propter præ- rogatiua personæ: sed propter utilita- tem ecclesie. Vnde ut recitat Panor. in suo reperto. c. extirpandæ. de præben. ex dicto Ioan. de lign. nulla dispensatio fit, nisi habeat respectum ad bonum publi- cum, & ex causa rationabili. Nam dispē- satio, quæ fit propter prærogatiua p- sonæ, fit propter bonum publicum. Nā plus prodest ecclesie bonus, & litera- tus, quã decē illiterati ministri. Et quan-

doq; nobilis, & potens plus ad defen- sionem ecclesie, & iurium eius profice- re potest: quã plures ignobiles, & ple- bei. Nec uocatur dispensatio: sed dissi- patio, quæ fit in talibus sola carnalitate attenda: quæ reprobat in c. Graue. de præben. Præferre autem carnalitatem iuri diuino, & publico, est præferre car- nem spiritui: corruptibile perpetuo: pri- uatum publico: quod abhorrent princi- palia iura naturalia, & moralia: etiam cir- cumscripta lege positua. Hæc ibi. Ter- tius: pia utilitas ecclesie: de qua satis di- ctum est. Plura uero beneficia, quorum unum ab altero dependet: aut quæ con- nexa sunt, uel unia: non proprie plura, sed unum reputantur: ideo de illis non oportet ponere specialem casum: sicut nec commendato, quod nō habetur in titulum. ¶ His præmissis pono hanc pro- positionem. Tenens plura beneficia si- ne iuris, uel iudicis dispensatione, non excusatur a mortali crimine. Hanc pro- positionem pono tanquam magis probabilem, cautam, & rationabilem: licet magna sit circa hoc diuersitas canonis- tarum: ut late recitat Panor. in suo rep- torio. c. Extirpandæ. de præben. Quam etiam tenet Panor. ubi supra & in cap. Conquærente. de. cle. non resi. allega- glo. c. Dudum. ij. de elec. super uer. int- rulatam. dicens. Sine peccato mortali non potest quis tenere plura beneficia, quando alterum per se sufficit. Et limi- tat: nisi fuerint collata sibi, non ratione sui, sed propter utilitatem beneficiorū, quia industrius est, & bonæ famæ, & cō- scientiæ. Sed in hac limitatione locum habet dispensatio iuris, uel iudicis. Et po- nit glo. allegata bonas rationes, quæ tan- gentur. ¶ Probatur igitur propositio ra- tionibus in lege diuina, & naturali fun- datis: quæ maior est lege positua. Primò sic: quicumq; negligit ea, ad quæ tenetur: pro tempore: & loco, quo tenetur: mortaliter peccat: sed habens plura be- neficia sine dispensatione iuris, aut iudi- cis est huiusmodi: ergo. Maior est mani- festa: quia omnis talis est transgressor le- gis affirmatiuæ sine dispensatione iu- ris, aut iudicis: & per consequens pec-

ppo. i. R Peccat mortali- ter, qui benefi- cia plu- ra tenet sine dis- pensatione.

cat mortaliter per distinctiōnem pecca- ti mortalis: tam Aug. quã Amb. de qui- bus habitum est in. ii. dist. xxv. Minor pro- batur: tum quia talis non residet in be- neficio: non. n. potest in pluribus reside- re: & tamen tenetur ad residentiam per- sonalem cuiuslibet beneficii: nisi fuerit dispensatum: ut satis deductū est in notã bili. j. huius dubii. Tum: quia negligit of- ficia, quæ sponte assumpserat: quilibet au- tē ad executionē sui officij tenetur. Tū quia negligit opus, pro quo stipendium accipit. Accipit enim stipendium, ut ser- uiat in ecclesia, seu beneficio, in quo est titularus. Nam beneficia dantur propter officia: & redditus beneficiorū stipēda sunt clericorum: ut probatum est sup. Te- netur autē recipiens stipendium exhibe- re seruiciū: alioquin fraudat datorem si- pendiiorū: ut patet ex prædictis. ¶ Secun- dō probatur: faciens aliquid cum multis deformibus lege diuina prohibitis: pec- cat mortaliter: sed tenens plura benefi- cia extra casus expressos est huiusmo- di: ergo. Consequentia nota cum maio- re. Minor probatur: quia tale pluralitã- tem conuincit multa defectus: ut patet ex notabili tertio, ubi numerantur hu- iusmodi defectus, quorum plures obuiãt legi diuinæ: ut patet inuentis: & statim declarabitur. Præterea: ut determinat lé- ptima synodus. Titulari in duabus eccle- sijs est proprium commodum negotia- tionis, & turpis lucri, & ab ecclesia peni- tus alienum. Audiuimus enim ab ipsa dominica uoce, qd nemo potest duobus dominis seruire: aut enim unum odio ha- bebic, & alterum diligere: aut unum su- stinebic, & alterum contēnet. Et unus- quisq; secundum apostolicam uocem, in quo uocatus est, in eo debet manere: & in una locari ecclesia, quæ enim propter turpe lucrum in ecclesiasticis rebus effi- ciantur, aliena consistunt a deo. xxi. q. j. clericus. Nihil autem alienum consistit a deo nisi per peccatum mortale. ¶ Ter- tiō probatur: quilibet agit contra cha- ritatem peccat mortaliter: sed habens plura beneficia, & tenens ea extra casus præmissos: agit contra charitatem dei, sui ipsius, & proximi: ergo peccat mor-

Tenens plura be- neficia agit cõ- tra cha-

raliter. Consequentia nota. Maior pro- batur: quia solum mortale contrariatur Dei, sui, & proximi. Minor probatur: quia talis pluralis agit contra charitatem. Nam cultum eius dimittit: tot personas diui- no cultui subtrahens, quot habent bene- ficia: in quibus plures poterit domino, & ecclesie deseruire. Similiter cõtra cha- ritatem sui: quia peccandi occasionem cumulat, & periculis sine causa se suppo- nit. Primum supra deductum est ex mul- tis deformibus huic pluralitati annexis: quæ dant occasionem superbiæ, in em- perantia, luxuriæ, aliorum despectus &c. Secundum patet: quia talis duplici gra- uis periculo subiicitur. Primum: quia in uia salutis: relinquens certum: & eli- gere incertum est amare suum periculū. Qui uero amat periculum, in illo peri- bit. Eccle. iii. Vnde Ioan. cancel. paril. in regulis moralibus hanc regulam ponit. Agere incertum, & dimittere certum in materia morali, est peccatum mortale. & speciuocat eam, addens. Si tale sit incer- tum; qd sit mortale: non solum per con- iecturam leues, aut suspitione trepida, & scrupulosa proveniente ex nimio timore cadendi in uia dei. Sed intelligitur, dum tale est uehementer, & probabiliter incertū æquē sicut oppositum, uel magis: tunc. n. illud, quod agitur, non care- bit mortali peccato. hæc Gerson. Nunc autē: qd habere plura beneficia extra ca- sus dictos sit peccatum mortale: est sen- tentia pluriū sanctorum, & famotorū do- ctorū: plus concordans sacre scripture, & patrum canonibus: ut patuit: quam eius oppositum: scilicet posse habere sine mortali plura est ualde incertū, & lon- ge minus probabile, quã oppositum: ergo tenens plura beneficia extra casus, committit se incerto mortali peccati: & dimittit certum: quia apud omnes cer- tum est: qd nō habere plura beneficia nō est peccatum. ¶ Præterea, ut dicit Anto- polt beatus Tho, qd innitens opi. doc. tē- nētium: qd habere plura beneficia nō est mortale: est opi. illa non fuerit uera: li- cet ipse putet ueram: nō præterea excusa- tur a mortali. Et si est uera: scilicet Gab. Biel. a a a

est habere plura beneficia extra casus &c. Si in ex contrarietate opin. dubitatur de ueritate opinionis, qua sequitur, & nihilominus tenet plures prebendas: nihilominus peccat mortaliter: quia committit se discrimini mortalis. Sed si non dubitat de opinione, qua sequitur, & est uera: non peccat. Et ita manifesta est ueritas minoris: & per consequens. & conclusio. ¶ Secundum periculum, cui se committit: est onus dispensandi. bona ecclesie pauperibus: hoc enim est ualde periculosum. Arduum enim est esse fidelem dispensatori, & non a medio iustitie declinare pro propria cupiditate, fauore, uel inuidiam, aut indignationem: sed tenens plura beneficia, quorum unum sufficienter sustentationem, tenetur reditus reliquorum dispensare pauperibus, seu in pios usus. agit enim contra charitatem proximi tam fundatorum, quam ceterorum. Non enim potest presumi fuisse mentem fundatoris: quod bona sua, quibus fundauit beneficium, cedant non seruienti beneficio. Nemo enim rationabiliter fundat beneficium: nisi in hunc finem: ut in eo seruiatur domino, & impetretur remissio peccatorum fundatoribus: quod cum non sit: spoliatur, fundatores, & sui suffraganei, pro quibus beneficia instituerunt. Et est contra charitatem ceterorum, quia pauperes idonei, ac digniores spoliatur prouisionibus sibi necessariis, per quas beneficiis possent melius deserui.

¶ Propositio secunda. Nulla dispensatio extra casus predictos: aut consuetudo quantumlibet uerusta, excusare potest pluralitatem in beneficiis a mortali culpa. Patet propositio, & est Panor. in repe. cap. extirpanda. de preben. ubi dicit. Beneficiorum sufficientia pre-supposita consuetudo minime ualeat; ut quis in eis possit esse pluralis: quia illa consuetudo est inimica canonum, & irrationalis: quia est periculosa animabus: & inducens multa mala: ut supra uisum est: ideo non consuetudo: sed corruptela est dicenda: ut in cap. si. de consuetudine.

Nota. De dispensatione similiter patet: quia ut dictum est: nisi fiat ex rationabili causa non ad utilitatem priuati: sed dispensatus quoad deum minime tutus existit, licet

quoad ecclesiam militantem sit securus: non quoad triumphante: est etiam sententia abbatis: ubi supra. ¶ Tertia propositio. Conferens beneficium extra casus concesso scienter prius per beneficium puifos: nullatenus excusatur a mortali peccato. Patet tamen: quia confert scienter indigno. Indignus est. n. ad scdm beneficium, quod sine peccato mortali tenere non potest. Tum: quia dat manifestam occasionem mortali peccati ei, cui confert secundum beneficium. Nam ille acceptando secundum, peccat mortaliter ex prima propositio: quod non potest peccare, si sibi beneficium alteri non concederetur. Non autem solum, qui faciunt: sed etiam qui consentiunt facientibus, digni sunt morte. ad Rom. j. quatenus magis cooperantes, & occasionem prestantes. ¶ Defectio uero principali questio in hoc dubio est hic propositio unica reliqua. Ad hoc dubium est hic propositio unica reliqua. Propositio. Qui plura beneficia extra casus positos, quorum alterum sufficit, consequitur: fructus ex alijs beneficiis in proprios usus: aut consanguineorum superfluos, aut turpes conuertit, restituere tenetur. Probatur propositio: quia habens tantum unum beneficium bona ex beneficio acquisita in huiusmodi usus conuersa restituere tenetur secundum probabilem opinionem. ii. arti. conclusionem. v. recitatam: ergo a fortiori habens plura beneficia ad restitutionem tenetur. ¶ Præterea non residens in officio, nec reditus intendens, tenetur fructus subleuatos restituere: ut probatum est in primo dubio: sed habens beneficia plura habet animam non residendi in ceteris: non enim potest in pluribus residere: ergo tenetur ad restitutionem fructuum ab illis, in quibus non residet, nec residere intendit receptorum. ¶ Dicitur notanter in prioribus usus, puta in augmentum patrimonii sui, uel consanguineorum &c. conuertentur: quoniam si in pios usus ecclesiarum unde cedunt: aut in subuentionem pauperum conuerteret; licet peccaret tenendo plura beneficia: non tamen tenetur ad restitutionem: quia nec ecclesie: nec pauperibus: quia nihil eis iniuste est ablatum. ¶ Dubitatur tertio: utrum suspensus, aut excommunicatus

Dub. 3. X

Utrum suspensus teneatur ad restitutionem. Respondetur, suspensus a beneficio tenetur. Nam qui recipit aliquid contra prohibitionem ecclesie: tenetur ad restitutionem: ut infra dicitur de turpi lucro: talis est suspensus a beneficio: ergo etiam suspensus ab officio propter graue crimen: etiam est suspensus a beneficio, propter quandam consequentiam. Nam beneficium est sequele officii: unde si clericus ex culpa sua non potest dicere officium: non debet recipere beneficium: ut lxxxi. distinctio. Eos etiam. Excommunicatus etiam licet absoluerit: tamen recepta tempore, quo fuit excommunicatus: tenetur restituere: ut in c. pastoralis: de appel. ¶ Quarto dubitatur: utrum clericus teneatur restituere fructus beneficii, quos in mortali recipit. Respondet hic Angelus in sum. in uerbis clericus. viii. §. v. per distinctio. quia aut peccatum est notorium: & sic pro indubitato habetur: quod tenetur restituere: quia cum sit suspensus, perinde est, ac si non resideret. Sed omne peccatum notorium inducit suspensionem a canone: ne exerceat officium suum: ut in c. uestra. de coha. cleri. & mulie. quod licet loquatur in crimine fornicationis: tamen extenditur ad omne crimen notorium facti, uel iuris. Nam constitutio penaliter etiam quoad penam, extenditur ad casum similem ex identitate rationis, si ratio constitutionis in ea est expressa. Cum autem dictum. c. uestra. per rationem peccati notorietatis conculcari notorium concludat esse suspensionem: ergo idem erit in omni peccato mortali notorio. Item suspensus non estimatur residere: quia idem est non residere: & non ritè, aut inutiliter residere: sicut perinde est non fieri, & non ritè fieri. Unde ut habetur in c. inter cunctas. de translatione prelatorum. ecclesia diuidua, que licet habeat episcopum inutile tamen perhibetur non habere. Subdit Angelus. De occulto tamen peccatore credo, quod non teneatur restituere: quam uis tutius esset restituere: quia et si inutiliter seruiat quo ad se: non tamen quo ad alios, aut quoad ecclesiam. ¶ Quinto dubitatur: utrum fructus ecclesie, aut beneficii uacantis recepti a capel-

Dub. 4. Y
Ut
clericus
in mor
tali ad
restitu
tionem
teneatur.
fructus
beneficii,
quos in
mortali
recipit.
Respondet
hic Angelus
in sum. in
uerbis
clericus. viii.
§. v. per
distinctio.
quia aut
peccatum
est notorium:
& sic pro
indubitato
habetur: quod
tenetur
restituere:
quia cum
sit suspensus,
perinde est,
ac si non
resideret.
Sed omne
peccatum
notorium
inducit
suspensionem
a canone:
ne exerceat
officium
suum: ut in
c. uestra.
de coha.
cleri. &
mulie. quod
licet loquatur
in crimine
fornicationis:
tamen
extenditur
ad omne
crimen
notorium
facti, uel
iuris. Nam
constitutio
penaliter
etiam
quoad
penam,
extenditur
ad casum
similem
ex
identitate
rationis,
si ratio
constitutionis
in ea
est
expressa.
Cum
autem
dictum.
c. uestra.
per
rationem
peccati
notorietatis
conculcari
notorium
concludat
esse
suspensionem:
ergo
idem
erit
in
omni
peccato
mortali
notorio.
Item
suspensus
non
estimatur
residere:
quia
idem
est
non
residere:
& non
ritè,
aut
inutiliter
residere:
sicut
perinde
est
non
fieri,
& non
ritè
fieri.
Unde
ut
habetur
in
c. inter
cunctas.
de
translatione
prelatorum.
ecclesia
diuidua,
que
licet
habeat
episcopum
inutile
tamen
perhibetur
non
habere.
Subdit
Angelus.
De
occulto
tamen
peccatore
credo,
quod
non
teneatur
restituere:
quam
uis
tutius
esset
restituere:
quia
et
si
inutiliter
seruiat
quo
ad
se:
non
tamen
quo
ad
alios,
aut
quoad
ecclesiam.
¶
Quinto
dubitatur:
utrum
fructus
ecclesie,
aut
beneficii
uacantis
recepti
a
capel-

Dub. 5. A A
Ut
fructus
beneficii
uacantis
recepti
a
capel-

lanis, uel patronis eorumdem subiaceant fructus restitutioni. Solutio: huiusmodi fructus ecclesie siue dimissa defunctis possessoribus siue uacantis tempore uacationis obuenientes de - subiaceant in utilitatem ecclesie expendi, aut antecessori referuari: deductis tamen oneribus. Capitula uero conuentus, aut collegia, aut singulares personae, qui hæc inter se diuidunt uacantibus ecclesia cathedrali, regulari, uel collegiata: sunt ipso facto suspensi ab officio, uel beneficiis quibuscumque: do nec plenè restituerunt quicquid de bonis perciperint supra dictis. Non obstantibus quibuscumque priuilegiis, indulgentiis, aut contrariis consuetudinibus, constitutionibus, uel statutis iuramento confirmatione sedis apostolicæ: aut alia quacunque firmitate uallatis: ut in cap. quia re. de elec. lib. vi. Similiter qui talia recipiunt de ecclesiis aut beneficiis uacantibus sibi subiectis: seu ad eorum collationem, presentationem, ordinationem, uel custodiam pertinentibus: tenentur ad restitutionem: nisi specialiter super hoc fuerint priuilegiati, uel consuetudine legitime præscripta: aut alia rationabili causa muniti: alioquin superiores ab ingressu ecclesie: & inferiores contrarium facientes suspensi sunt, quousque fecerint restitutionem de predictis. Et ubi dictæ munitioes excusant: ut recipere possint, prius tamen debita, si qua sint, solui debent: & ea deduci, quæ necessaria sunt pro ministris, & incumbentibus oneribus: ut in cap. presentis. de offic. ordin. lib. vi. ¶ Dub. 6. B B
Ut
fructus
beneficii
uacantis
recepti
a
capel-

Dub. 6. B B
Ut
fructus
beneficii
uacantis
recepti
a
capel-

xiii. q. vj. si res. Tales enim contrestant res alienas inuito domino: quia quicquid habent clericis, sunt bona pauperum: ut supra dictum est. Et dicitur de bonis ecclesie: quia secus est de bonis patrimonialibus; aut aliunde acquisitis: de quibus licet peccet turpiter exponendo: non tamen ipse, nec recipientes tenentur ad restitutionem: uerum non restitute: alius liberatur. Si clericus restituit: puto, quod recipientes, sicut alias turpe lucrantes, non tenentur. Si uero clericus non restituit: aut non habet nisi bona ecclesie, de quibus restituere non potest; ut dicitur: tenebuntur recipientes restituere: si possunt & hoc in foro conscientie: fecus in exteriori. Sed cui tenetur restituere. Respondetur: ecclesie illi, cui sublata sunt: si pauper est, aut indigens: sed si abundans pauperibus secundum Ray. & Host. Et cautus esset: quod fieret auctoritate iudicis penitentiarii; secundum Ray. non clericus, qui turpiter exposuit. ¶ Dubitatur septimo: utrum clericus possit facere restitutionem, ad quam tenetur, de bonis ecclesie. Respondetur, quod non, ratio: quia omnia bona, quae habet de ecclesia, quae superflua congrua sustentationi, sunt pauperum. Et ideo in quocumque casu clericus tenetur restituere: intelligendum est: si habet alia bona, quae non sunt de ecclesia. Vnde non tenetur ad restitutionem: si alia bona non habet: nisi possit aliunde acquirere honesto seruitio, uel artificio: aut subtrahendo decentis status, non necessitati: immo de fructibus beneficii non potest soluere debita contracta: nisi essent contracta propria sustentatione, aut pro utilitate ecclesie. Est conclusio abbatis in c. cum esset. de testa. ubi late pertractat. q. iii. & ii.

Dub. 7. CC
Vtrum clericus possit facere restitutionem de bonis ecclesie.

Dub. 8. DD
Vtrum clericus habens bona patrimonialia pro uictu suo sufficientia possit postulare beneficium ecclesiasticum. Ad hoc dicit beatus Hiero. scribens Damaso Papae. Clericos illos conuenit ecclesiae stipendijs sustentari, quibus parentum, & amicorum nulla subfragantur stipendia. Qui autem bonis parentum, & opibus sustentari possunt; si quod pauperum est,

accipiunt: sacrilegium profecto incurrunr, & committunt. Et per abusionem talium iudicium sibi manducant, & bibunt: ut habetur. xvj. q. jca. finali. Vbi dicitur glo. quod uideretur loqui de illis clericis qui ecclesiae non seruiunt: sed communiter tenent doctores: quod abundans de patrimonio potest recipere beneficium; ut seruiat ecclesie: & de beneficio accipere uitae necessaria: & patrimonium reseruare suis hereditibus: & de residuo sustentationis ex fructibus beneficii dare elemosynam pauperibus. Et qui sic dispensat, non peccat: licet magis meretur: si de patrimonio uiueret: & fructus beneficii conuerteret in usus pauperum, & ecclesiae utilitatem. ¶ Dubitatur non de: utrum clericus de bonis ecclesie possit testari: & dicitur de bonis ecclesie: quia de bonis sui patrimonii, aut alias habitis, quae non sunt bona ecclesie: non est dubium, quin possit. Dicitur autem bona ecclesie omnia, quae in uictu ecclesie, uel de facultatibus ecclesie acquisiuit: ut in cap. j. de testa. in tex. & glo. De bonis ergo ecclesie immobilibus, quae alienare non possunt: non potest testari secundum omnes. de fructibus uero perceptis, ubi currit consuetudo: testari potest in pios usus. alias non: ut Angelus in uerbo clericus. xiii. Potest autem de eis donare, aut alio modo disponere in quatuor casibus secundum eundem. Primus: quando tantum denarium expendit de suo in utilitatem ecclesie. Secundus: quando hoc habet consuetudo: quod Panor. intelligit de rebus mobilibus, & modicis; quando disponit pie, & rationabiliter; alioquin consuetudo erit irrationabilis. Tertius, quando clericus donat intuitu elemosinae, quam etiam in egritudine potest facere. Quartus: quando uult remunerare seruitia honesta: tam a consanguineis, quam extraneis recepta. Et additur quintus: quando dat religiosis locis. & ponit Panor. hanc practicam. Si clericus uult aliquid aliquo ultimorum quatuor modorum dare; faciat, dum uiuit, & non relinquat. Et notat; quod quicumque accipit, alio modo

Dub. 9. EE
Vtrum clericus possit testari de bonis ecclesie.

de rebus ecclesiasticis: tenetur ad restitutionem: potest tamen de bonis ecclesie alere parentes, dotare sororem, uel consanguineam, si indigent: de his autem, quae acquiruntur intuitu personae, non officii ecclesiastici, potest donare, ut uolet, uel testari. Plures alias distinctiones hoc ponit canonista, quas prosequi longum foret. ¶ Dubium decimum: utrum

Dub. 10. FF
Vtrum monasterium obligat ex facto monachi.

monasterium obligetur ex facto monachi: hoc est utrum si monachus obligatur ad restitutionem aliorum: obligatio illa transeat ad monasterium: sic quod monasterium pro eo obligetur. Respondet Angelus in sum. in uerbo monasterium. §. j. quod monasterium non obligatur neque ex contractu: neque ex delicto monachi: nisi in duobus casibus. Primus: quando huiusmodi restituendum uersum est in utilitatem monasterii, tunc. n. in tantum tenetur monasterium: quantum ad eius utilitatem peruenit: & non plus. Allegatur ad hoc constitutio Leonis imperatoris. x. q. ij. §. hoc ius. Secundus casus: si commissa sit monacho administratio, tunc ad quantum se extendit administratio: in tantum obligatur monasterium: & non plus secundum Innocentium. c. olim. de priuile. & hoc intelligendum est tam de monacho, quam de abbate. Etiam quod dicitur de monachis, similiter habet ueritatem de quibuscumque uere religiosi. u. uentibus solentiter tria substantia nota. ¶ Dubitatur undecimo:

Dub. 11. GG
Vtrum monasterium obligatur a creditore ante ingressum monasterii contracto.

utrum monasterium teneatur satisfacere creditoribus ingredientium monasterium pro debito ante ingressum monasterii contracto. Respondetur post Angelum in sum. c. religiosus. §. vi. quod monasterium non tenetur satisfacere: quia si non tenetur ex facto monachi: multo minus ex facto eius, qui non est monachus, postquam factus fuerit monachus: nisi talis aliqua attulisset monasterio: aut post ingressum aliquid consequeretur: puta per successione hereditariam: uel per donationem, aut legationem seu legatum ratione ipsius solum: tunc enim tenetur monasterium satisfacere quantum se illud extendit, quod habuit eius occasione: & non ultra. unde. xix. quaest. iii. si qua mulier. dicitur: quod si quis habens li-

beros monasterium ingreditur: & nihil uel minus legitima portione liberis contulerit: eatenus substantiam monasterii destinatae detrahitur: ne quid contingat circa liberos iniquum. Vbi notanter dicitur: substantiam monasterii destinatae: quia de aliis monasterij bonis monasterium non tenetur: debet ergo debitis obligatus ipsis satisfacere creditoribus: & sic ingredi monasterium. Vnde & obligati ratiociniis, & curiales prohibentur ordinarij, & in monasterio suscipi propter plurima incommoda: quae ecclesia consequitur: nisi prius fuerint a ratiociniis publicis absoluti: ut dicitur Greg. in regi. lib. viii. allegans legem Mauritiij. Aug. in i. dist. curiales. & c. leg. ¶ Sed quod si quis obligatus pecuniario debito cedat omnibus bonis: nec tamen sic satisficit creditoribus: nunc quid potest ingredi monasterium. Respondet Angelus ubi supra. quod debitor pecuniae non habens unde soluat: cedens bonis creditori satisfecit. Propter pecuniam non obligatur persona liberi hominis: sed tantum ad recuperationem: unde licet ei rebus suis exhibitis religionem ingredi: nec tenetur in seculo renouere: ut procurat, unde soluat debitum: si zelo dei, & seruire charitatis hoc faciat: quia spiritus sancti auctoritate hoc facit, cui nemo potest resistere: ut. xix. q. ii. duo sunt. Nec tenetur talis in religione laborare, ut satisfaciat creditoribus: quia pro omni momento est religioni obligatus: nisi prelarus suus ad hoc licet etiam sibi daret. Nec impedit, si cum iuramento ad solutionem debiti se obligasset. arg. c. licet. de regularibus. Hec Angelus.

VIA per simulationem, & falsitatem res acquiruntur contra uoluntatem (saltem conditionatam) domini rei. Ideo consequenter circa distinctionem quindecimam huius quarti libri quaeritur nouo.

QVABESTIO. IX.

Verum falsarius tenetur.

TRVM falsarius acquiris aliquid per dolum falsitatis tenetur ad restitutionem taliter acquisiti damnificata. Consuetudo more questio hæc tribus articulis terminabitur. In primo prænitentur terminorum declarationes. In secundo subiunguntur responsuæ conclusiones. In tertio soluentur mouende dubitationes. Quantum ad primū notādū:

Arti. 1. Not. 1. Quis sit falsarius & unde dicatur.

falsarius est, qui falsitatem inducit, seu committit directe, uel indirecte ad proximi deceptionem iniustam. Dicitur. n. falsarius a falsitate, quasi falsitatem cauans: opponitur autem falsitas ueritati: si cut ergo ueritas est adæquatio rei ad intellectū: ita falsitas est inadæquatio, seu deformitas rei ad intellectū, hoc est: quādo aliter res se habet, quæ apprehēdit ab intellectu: tūc est falsitas: nō quidē in re: quia res talis est, qualis in se ē: sed in apprehensione intellectus, quā aliter apprehēdit, uel iudicat, quā est in se ipsa. Licet etiā res quæq; denominatione quadā extrinseca dicatur falsa: ut falsum aurum, quod est uilius metallo permixtū, falsum uinum, quod est aqua permixtum: pro quanto talia aliter apprehenduntur, quā sunt: apprehenduntur enim ut pura: cum tamen sint permixta. Et potest hæc falsitas contingere quadupliciter: in mente, dum mens apprehendendo rem errat: aliter apprehendendo, quā se habeat. In uoce, aut scripto, dum res aliter significatur, quā se habet. In opere: dum aliquid simulatur, quod tamen in operatione, aut operato non inuenitur: quia tamen per falsitatem mentis tantum nemo obligatur ad restitutionem proximo: cum proximo apparere non possit: & ita nec per eam proximus decipi: ideo nunc tantum de aliis tribus falsitatis modis, quibus decipi potest proximus, est dicendum. In uerbo igitur totupliciter potest contingere falsitas: quotupliciter quis falsis relationibus, mendacibus promissionibus, fallacibus uerborum cautelis loquendo, uel rācendo decipitur. In scriptis etiam mul-

tipliciter: prout in glo. xix. dist. in memoriam. & c. licet. de crimine falsi recitatur. In operatione, siue rebus similiter uarijs modis. in substantia rei: in mensura: in pondere: in numero: in pharisaica simulatione. Et de his dicendum primō de falsitate in rebus commissa. Et quoniam falsitates frequenter in rerum commutationibus, scilicet uenditionibus, & emptionibus committuntur: quorum mediū est numisma: ideo de falsificatione numismatis primō dicēdum est.

Pro quo secundo notandum, quod secundum philosophum. v. Ethic. ca. ix. & j. politicorum. Numismatis usus est ex necessitate inuentus. Nam cum res adiuuicem immediatē commutari nō possunt: & homines sine earum commutatione (pro eo, quod non omnibus omnia necessaria abundant) sustentari non possunt: præsertim in tanta multitudine hominum. Tum propter distantiam locorum, in quibus consistunt res commutandæ: & difficultatem earum transportationem. Tum propter distantiam temporum futurorum: quo res sine sui corruptione seruari non possunt. Tum ex multiplici hominum indigentia, propter quam necesse est rem commutandam esse in multa diuisibilem: ut multa necessaria per eam a diuersis comparentur. Tum ex quorundam commutabilium diuisibilitate ad hominum utilitatem magnum ualorem: ut sunt equi, domus &c. & ita de pluribus alijs. Ideo necesse fuit inuenire medium aliquod quantitate paruum: ut eius detractio, siue diminutio facile perpendatur: & de loco ad locum transferatur. Characterem principis, uel auctoritatem habetis insignitum: ne si quislibet monetaret, ualor eius uariaretur: nec dinoscereetur, aut falsificaretur: & per hoc æqualitas in commutationibus non seruaretur. Pondere certū: ut præciū eius sit certū sine corruptione permanentium: ut sit futuræ provisioni aptū. Materia preciosa: ut multus ualor possit in paruo loco reponi: & facile de loco ad locum transportari. In plura minora secundum ualorem diuisibile: propter indigentes multis rebus parui precij.

Not. 2. B Numisma quare inuenitum.

Tale autem est numisma: uel ex sui natura, uel hominum instituto ad humanam indigentiam relato. Quātō enim re aliqua plus indiget humana necessitas: tātō plus ualeat: & ualor præcij crescit, & ideo secūdu relationem numismatis, & commutabiliū ad indigentia humanā, numisma est certa mensura omnium commutabiliū, & uenaliū. Tertio notandum: quod moneta tribus modis falsificari potest: secundum quod tria sunt de substantia monetæ: scilicet materia metallata, quantitas ponderis: & publica forma: ut dicit Panor. in c. quātō. de iureiur. & est etiā in glo. eodem. c. Et in quolibet horum committi potest falsitas. In substantia: quia non leuatur liga legitima. Liga uero est species mixturæ, uel gradus metalli: propter admixtionem uilioris materiæ: aut materia consueta in quantitate excessiua. In pondere: quia non habet legitimum pondus. Pro quo notandum, quod tantum debet esse pondus in numismate: quantum fuit in materia, de qua moneta est fabricata: saltem deductis expensis, & labore: secundū Inno. licet non secundū Baro. secūdu quæ expensæ debent solui de publico. Motiuum Innocentij est: quia nemo suis expensis tenetur eam facere. Et hæc opinio Innocentij communiter tenetur: ut uult Angeli in sum. in uerbo, Falsarius: quod sic intelligo. Pondus legitimum est pondus consequens quantitatem substantiæ pro tali numismate iuste determinatum. Gratia exempli. Si pro floreno determinatur aurum ponderans drachmam, quæ est octaua pars unciæ: tunc florenus falsus est ex pondere: si non habet quantitatem auriponderatē drachmā: unde cū pōdus sequitur naturaliter quantitatem substantiæ rei: & quantitas substantiæ nō distinguitur a substantia: falsificatio ponderis est diminutio substantiæ: siue hæc fiat per saluram monetæ: siue subtilius per aquā artificialem corrosiuam: aut alio modo difficultē uisui apprehensibili. Est autem determinatio ponderis iusta: quando determinatur pondus tantū ualoris pro moneta, quanti est pondus ma-

Not. 3. C Mone- ta pot- tripli- ter fal- sari.

Vnde at- tēdit iu- qd. pondere.

terix eius non monetat: ita quod tantum debet ualere moneta ex pondere, quantum ualeret sua materia non monetata: & non plus: saltem deductis expensis monetandi: ut supra dictum est. In forma committitur falsitas, quando mutatur nomen, signum, aut imago eius, qui monetant. Unde habens auctoritatem monetandi præfigit certam formam monetæ, imaginem aliquam, circumcriptionem, aut aliud signum. Et si aliquid huius formæ præfinitæ omittitur: aut et aliquid additur moneta in forma falsificatur. Est autem forma monetæ quædam testificatio ueritatis, & iustitiæ ipsius monetæ, quæ sit ueræ substantiæ, & iusti ponderis: ut dicit Guil. orem in suo tractatu. de moneta. Unde frequenter in moneta christianorum principis, uel communitatum ponitur imago dei, uel alicuius sancti: & nomen eius, aut signum crucis: quod antiquitus fuit institutum in testimonium ueritatis monetæ in materia, & pondere. Et subdit: si ergo princeps sub ista inscriptione mutet materiam, siue pondus: ipse uideatur tacite mendacium, & perurium committere: ac falsum testimonium perhibere. Ipse enim abutitur hoc uocabulo moneta: nam dicitur moneta secundum Hugui. à moneo: quia monet, ne sit fraus in metallo, uel pondere. Hæc ille. Quarto notandum circa mutationem monetæ: quod huiusmodi mutatio multipliciter potest fieri, quando-

Forma monetæ est testificatio ueritatis.

Not. 4. D In rebus cōti- git mul- tiplici- ter falsi- tas.

q; in materia: quandoq; in forma: quandoq; in ualore: quandoq; in nomine. In materia: ut quando propter defectum materiæ, aut nimiam abundantiam fieret noua moneta in alia materia: aut in alia mixture, seu liga prioris materiæ. In forma: ut quando mutatur impressio figuræ, in imagine, aut caractere, aut circumcriptione. In ualore: ut quando mutatur substantia, mixtio, uel pondus: aut his manentibus statuitur alius ualor: & ut si hactenus florenus ualuit uiginti grossos: & statuitur: quod de cetero ualere debet xxiii. aut xxiiii. In nomine: ut si nomina mutentur, uel accidentalia: puta quæ nō impor-

tant pondus, uel ualorē monetę: ut sunt nomina auctoris, aut loci in quo moneta facta est, & huiusmodi: uel essentia: puta quę imposita sunt determinato ualori, aut ponderi: ut funt obolus, denarius, solidus, libra, florenus. Et hęc mutationes fieri possunt quęq; currente priori moneta in suo ualore: quandoq; reprobata priore, ac prohibita. Item quādoq; ex rationabili causa propter necessitatem, aut utilitatem reipublicę. Quandoq; excupiditate, aut superbia in damnum reipub. Et secundū hęc mutatio quādoq; fieri potest licite: quandoq; culpabiliter, & illicitē. ¶ Quinto notandū: qd in alijs rebus falsitas multipliciter contingere potest: ut in substantia, numero, pondere, & mensura: quando pro certa substantia apparente alia uilitor traditur, ut aurichalcum pro auro: electrum pro argento: uel alchimisticū pro uero, & naturalit: aut infirmum pro sano, & sic de alijs. Sic qui numero determinato aliquid subtrahit fraudulentē, uel minorem dat pro maiore: Sic qui iustis mensuris, aut ponderibus aliquid detrahit, uel superaddit: erogando uel suscipiendo fraudulentē, falsitatem committit ad proximideceptionem: & per cōsequens falsarius dicitur. Sic in simulatione falsitas est: dum quis se alium simulat, seu assuerit, siue in substantia, siue in persona: ut perrus dicendo se paulum: uel in aliqua accidentalij habitudine: ut simulans se deuotum, probum, pauperem, aut diuitem, sanum, uel infirmum. &c. cum talis non sit: & ita de multis similibus. Vnde hypocrite, mendicis, non indigentes, ualidi mentientes se infirmos, & morbo aliquo laborare, aut econuerlo pauperes iactantes se diuites, laborantes.

Arti. 2.

Cōcl. 1.

Falsitas monetarum in dānū Reipub. peccat mortali ter.

morbo, dicentes se sanos, ut decipiant: E falsarij sunt, & deceptores. ¶ Quanteum ad articulum secundum est prima conclusio. Falsificans monetam in substantia, forma uel pondere, peccat mortaliter: si illud facit in damnum proximi, uel reipub. Hęc conclusio est Hostien. & doct. conuenerunt: & satis patet ex textu cap. quanto de iureiur. ubi dicitur: qd iuramentū de obseruatione falsę mone-

te factam non ligat; cum iuramentum nō debeat esse uinculū iniquitatis: ergo seruare falsam monetā est iniquum: & multo magis falsificare erit iniquum. Quod autem sit mortale, patet: quia est furtū: quia ablatio rei alienę inuito domino: ut infra dicitur. Patet etiam per extravagantem Ioan. xxiii. qui excōmunicat omnes tales in regno frācie. Quod autē teneat restituere: probat per cōmmediū: quia omnis iniuste dānificās tenet restituere dānificato, si habere potest: sed fraudulenter falsificās numisma, dānificauit proximū, aut reipublicā iniuste: ergo tenetur restituere dānificato, si haberi potest: aut pauperibus, si dānificatus haberi non potest. Maior frequenter probata est sup. per c. si culpa de iniur. & dā. dā. Et minor satis patet, & dicitur notanter in conclusione in dānnum proximi: quia si quis falsificaret in formatantū, unde non minueretur ualor: quia sic nō dānificaret; non peccaret. Sic si numisma nō exponendum rumpendo, aut radendo falsificaret. ¶ Secunda conclusio. Mutās monetam in dānnum reipub. tenetur dānificatorem restituendo compensare. Probat: quia talis iniuste dānificat: ergo &c. Antecedens probatur: quia inferens dānū in re nō sua, iniuste dānificat: sed mutans numisma in dānnum reipub. infert dānū in re non sua: quia in reipub. quę non est sua. ¶ Dicitur notatē in dānū reipub. quia si mutaretur ex rationabili causa ad utilitatem reipub. restitutio non haberet locum. ¶ Sunt autem tres causę, propter quas licet mutare monetam. Prima est falsitas in re: ut si aliquis extraneus princeps, aut falsarius malitiosē effugiet, uel contrafaceret formularia, seu modulos, per quos introducere niteretur monetam sophisticam minoris ualoris, quā sit moneta uetus: cuius tamē differentia a uera moneta cognoscit a populo nō posset: & alio modo cōueniēti moneta falsa exterminari nō posset: expediret mutare formam monetę uerę: seruatō tamen iusto ualore: ut sic discerni posset ab introducta falsa. ¶ Secunda causa. Si antiqua moneta nimia uetustate esset peiorata: &

Cōcl. 2.

tres causę; quibus expe dit mutare monetā.

se in substantia, aut pondere imminuta per continuā attritionem: tūc eudem da foret moneta noua cū differentia a priori, in iusto pondere: & prohiberi posset cursus prioris monetę uetustę sic diminuta. ¶ Tertia causa, est raritas materię, propter quā materia haberi nō posset tali precio, quo prius solita est haberi: tunc mutanda esset moneta: uel constituendo alium eius ualore respectu monetę alterius materię: uel fabricandō nouam minoris ponderis, & equalis precij cum priore. Exempli causa. Si drachma auri non monetarij ex aliqua causa ascenderet in precio: ita qd nunc ualeret triginta grossos argenti, quę prius ualuit unum: tunc autem florenus habens drachmam etiam mutandus est in ualore: ita ut etiam si prius ualuit xxi. grossos: nunc statuatur, ut ualeret xxxi. grossos. Aut eudenda esset noua moneta auri minoris ponderis: tūc tamen ut ualeret iusto precio xx. grossos: & hoc cum differentia aliqua in forma a priori, ut nō sci posset: & hoc forte magis expediret reipu. ut precia in ceteris rebus constituturac rediret ac pecuniarij census manerent non mutata: & sic nemo fraudaretur. Et parum referret utrum ueteris monetę cursus maneret; nihil prohiberetur: seruata tamen debita proportione ad alias monetas inferiores: & ad precia rerum uenaliū, ac reddituum, siue censuum. ¶ Posset addi quarta causa. Lucrum ex noua moneta consequens nō monetarij: sed reipublicę expediens, uel necessarium: de quo infra in dubijs. ¶ Extra hos casus mutatio monetę in ualore reprobata est, & iniusta: quia reipu. damnosa, & spoliatiua subditorum: siue hęc mutatio fiat in materia, pondere uoluntarię constitutionis ualoris: aut nominum essentialiū. Si uero mutatio fieret in sola forma, aut nominibus accidentalibus: & nō in ualore: & hoc siue in ualore praiudicato reipu. tolerari posset: & quāuis si fieret ex superbia, pompa, uel aliorū contemptu, uel alia sinistra intentione: nō careret peccato: tamen nō requireretur aliqua restitutio: unde cōsiliū est: qd nō

fiat mutatio monetę: nisi ex magna, & rationabili necessitate. ¶ Tertia conclusio. Expendens scienter monetam falsam pro uera, & iusta, falsarius est: & tenetur restituere illara damna. Probat: quia si falsarius: quia falsitatem inducit ad proximi deceptionē: ergo. Consequentiā tenet ex quid nominis falsarij. Antecedens, est manifestum. Secunda pars patet: quia infert dānū personę, & reipublicę: ergo tenet ad restitutionem. Tenet cōsequentiā ex communi medio & c. si culpa. ¶ Quarta conclusio. Expendens scienter monetā nō currentē, aut alias minus ualētē pro bona, & currētē: fraudat proximū: & tenet restituere. Hęc conclusio in sententia est Ange. in sum. & Anto. & probatur eisdē medijs, quibus prior: talis n. decipit proximū dādo sibi malū pro bono. ¶ Et dicitur notatē in duabus præcedentibus cōclusionibus sciētē: quomā si ignoratē fieret: ut quia ignoraret ualorem monetę, qd expendit, excusaretur saltem a peccato, & etiā a restitutione, durāte ignorantia. Si tamen postea sciat: tenebitur ad restitutionem: quia siue scienter, siue ignoranter dānificō proximū: teneor eū releuare in dēnem. postq̄ mihi innotuerit illatū dānū. ¶ Nec excusatur expendēs in casu utriusq; cōclusionis terrię, & quartę, per hoc qd huiusmodi moneta falsa, uel minus ualens data est sibi pro bona: quia culpa alterius, & error proprius nō debet alteri nocere. Culpa n. suos debet tenere auctores nō alios. Imputet ergo sibi recipiens monetam falsam, contrafactam, uel integram: sed minus ualentem pro bona, qd non caute prospexit. Si uero scienter recipit malā, ut expenderet pro bona: aggrauatur peccatum, & restitutionis debitum. ¶ Quinta conclusio. Transferens monetam de certo loco, ubi minoris ualoris sit: in aliud locū, ubi magis ualēt: nō peccat: si non alias fraudem committat. Hęc tenet Anto. probatur secundū eum: quia si loco ad cet cuiuslibet ex industria sine alterius locū nō damno lucrum quaerens: sed transferens in casu cōclusionis monetam emendo, ubi minus ualēt: ad locum

Cōcl. 3.

Cōcl. 4.

Cōcl. 5.

Cōcl. 6

ubi plus ualet: utitur sua industria sine damno alicuius: Iam tamen eam non radit, aut dimittit: ergo &c. ¶ Sexta conclusio. De alijs modis falsitatis generalit er omnis proximum defraudans per falsitatem commissam, siue in rerum substantia, numero, qualitate, pondere, uel mensura: siue in uerbo: aut in scripto: p̄ter p̄nas canonicas, & legales, quas incidit: & peccat mortale, quod committit: tenetur de omni damno inde securo. Hęc conclusio communiter doctorum est: & probatur: quia talis dat effectū occasione damni reipublice, aut proximo: & per consequens tenetur ad restitutionem totius damni: incidit & p̄nas canonicas, & legales, quas transeo. Agit quoq; contra fraternam charitatem fraudando proximum, quem tenetur a fraudibus, & damnis posse tenus p̄seruare ei bene uelle, & benefacere: nedum amico, sed etiam inimico: secundum illud Luc. vi. Benefacite his, qui oderunt uos. Et per consequens peccat mortaliter. ¶ Septima conclusio. Recipiens aliquid occasione certę habitudinis simulate, & non existētis alias non accepturus, fraudat donantem: & tenetur ad sic accepti muneris restitutionem. Hęc conclusio est de mente Alex. de Ales. parte iij. quæst. lxxxvi. memb. iij. arti. ii. & iij. Et probatur: quia tales falsarij sunt, & deceptores: ut dictum est supra notabiliquinto. Sed omnes per dolum, & falsitatem acquirentes restituere tenentur taliter acquisita: ut satis deductum est.

Cōcl. 7
Recipiens aliquid p̄ simulationem alias non accepturus tenetur.

¶ Item quicumque rem aliquam usurpat, dominio in se non translato, iniuste rem illam possidet: & per consequens ad restitutionem tenetur tanquam contrectator rei alienę. tales autem sunt defraudantes per simulationem: ergo. Cōsequencia nota cum maiore. Minor probatur: quia dans munus alicui personę, propter certam habitudinem, quam errans putat in eo fore, non daturus si eam nosceret non esse in persona simulate: non dat per se, & simpliciter personę se talem simulate: sed interpretatur personę talis qualem credit esse illā: puta uiro sancto, quę est imitator talem, cū

sit hypocrita. Et per consequens non transferitur dominium muneris dati in falsę simulate: quia dominium rei in casu nō transfertur nisi in uoluntate dantis, & recipientis. Non est autē hoc uoluntas dantis, dare simulate, & falsario: qualis est is, cui dat per errorem: sed dare existenti tali, qualem putat illum esse, qualis tamen non est: & ita non est uoluntas sufficientis ad dominij translationem. De hoc supra. q. ij. huius dist. ubi ostēditur, quæ requiruntur ad donationem talem liberalem, quā contractum. & hęc etiā cōcordat intentioni Seo. dist. xv. lib. iij. q. ij. ¶ Et dicitur notanter in conclusio ne alias non accepturus: quia si donans fuisset daturus personę se simulate: et si sciret eum non esse talem, qualem se simulat: non tenetur recipiens ad restitutionem: quia ibi transfertur dominium: quia illi simpliciter uellet dare, & non alij interpretatiue. ¶ Ex illo sequitur aliqua corollaria conclusionis exemplariter declarata. Primum. Petrus mentiens se paulum, qui recipit munus dandum Paulo, peccat: & tenetur ad restitutionem. Similiter si mentitur se fratrem, aut consanguineum, uel affinem donantem: & in similibus. ¶ Secundum. Hypocrita simulans se sanctum deuotum, aut probum: & ut talis recipiens munus: tenetur ad restitutionem muneris dati. ¶ Tertium. Mendicans simulans se pauperem, cum sit diues, aut mendicans se infirmum cum sit sanus: & ut talis recipiens elemosinam alias non recepturus: tenetur ad restitutionem elemosinę sic fraudulenter per simulationem acceptę. ¶ Sed qui restituit. Responderet Alex. ubi supra. Non ei, a quo accepit: quia ille meritum habet apud dñm: quia dedit intuitu paupertatis: sed tenetur restituere pauperibus, quibus ille dedit, si non errasset: si constiterit, qui sim: si autem restituitur quibus cunq; pauperibus. ¶ Quartum corollarium. Mendicantes ualidi, & tamen pauperes nullam simulationem p̄tendentes: licet sint prohibendi a mendicantibus: & compellendi ad querendum uictum labore manuum: non tamen tenentur re-

De simulatione se alium.

Coro. 1

I

Coro. 2

Coro. 3

Coro. 4

Qui uoluntate elemosinam acceptam. Primum patet: quia sunt impedimenta pauperibus potest inualidis: & suis desidia, & ocio dant occasione plurimis peccatis: ideo sunt dicare. prohibendi. Secundum patet: quia donans talibus liberę donat, & simpliciter, seu uoluntarię: & per consequens transfert dominium: & per hoc recipiens facit rem suam. Nec prohibita est donatio talis: licet arceudi sint secundum leges, ne mendicet: sed ut laborent: & non inerti ocio uacent. Et intelligendum est hoc corollarium quoad primam partem: nisi huiusmodi mendicantes rationabiliter excusarentur a labore manuum exercendo: tunc cum non sit eis alius modus acquirendi uitę necessaria: poterunt mendicare. ¶ Sunt autem plures excusationes, inter quas est amor perfectionis, de quo dominus. Si uis perfectus esse, uade, & uende omnia, quę habes, & da pauperibus. ¶ Item amor imitationis christi, qui tanta paupertatis extiterat: ut non haberet unde didrachmam solueret. Martha. xviij. nec ubi caput suum reclinarer. Lucę. ix. Item amor uitę cōtemplatiuę, qui requirit ocium: secundum illud August. xix. de ciui. dei. cap. xix. Ocium sanctum quærit charitas ueritatis. ¶ Item sedulitas orationis, audie di uerbum, interessendi diuinis officijs. sicut de Maria magdalena ait dominus, quod optima parte me legit: in eo, quod sedit ad pedes domini, audiens uerba illius. Luc. x. Et dum a p̄dicitis impedit exterior manu labor: laudabile est talem mendicando uictum conquirere, quantum eunq; sit ualido corporis ad labores. Hinc beatus Benedictus eromum perens elemosinam cuiusdam sacerdotis triennio priusquam regulam condidit, sustentatus est: ut scribit Grego. ij. lib. dialo. Sic beatus Alexius relicto abundantissimo patrimonio, mendicabat ualidus corpore: & sic de pluribus legitimus patribus ægypti. ¶ Quintum corollarium. Quætores falsis quæstibus, aut indulgentiarum falsarum pronuntiatione, aut alijs mendacijs populum decipientes, & per hęc elemosinas extorquentes ad restitutionem

Coro. 5
Quætores falsarum quæstibus, aut indulgentiarum falsarum pronuntiatione, aut alijs mendacijs populum decipientes, & per hęc elemosinas extorquentes ad restitutionem

sic acquiruntur obligantur. Patet ex conclusione: quia donaria huiusmodi per fraudem extorta sunt. Unde quæstionibus huiusmodi p̄dicationis officium prohibitum est: nec permittendi sunt aliquid populo exponere: nisi ea, quę in literis suis apostolicis (prius per diocesanum uisus, & examinatis) aut diocesanis continentur: & charitatiua subsidia simpliciter postulare: ut in cap. abusionibus. de p̄ni. & re. in clem. Tantum de articulo secundo. ¶ Quantum ad tertium articulum dubitatur primo, quis habeat cadere monetam. Respondet hic Panor. in cap. quanto. de iure iur. q. solus princeps, id est imperator, & nemo alius sine concessione principis: quod tamen intelligit nisi princeps inferior, aut ciuitas: uel generaliter inferior potestas hoc p̄scripsisset per tantum tempus, de cuius initio non extaret memoria: ut in cap. super quibusdā. de uerbo. signi. Vel nisi esset talis, quod p̄scripsisset iura imperij: sicut reges hispaniæ, qui dicuntur non subiacere imperio: quia regnum a faucibus hostiū eruerunt. Cōcordat dominus Anto. & est ratio principalis respōsionis, quia cū monetæ (ut p̄missum est) inuēta est, & instituta pro bono cōitatis: cōgruum est: ut ab eo fabricet, a quo regenda est ciuitas: talis autem est princeps, aut qui a principe habet auctoritatem. Licet autē principis sit fabricare: ac sua imagine, ac nomine signare monetam: tamen propter hoc monetam disp̄sa in populū nō est sua: nec ipse est dominus monetę currentis in suo principatu: nam monetæ mediū est permutandi diuitias naturales equi ualis eis: ideo illorū est possessio monetę, quorū sunt naturales diuitiæ. Nam cum quis laborem suum, uel proprii corporis laborem pro pecunia: cum eā recepit, sua est, sicut panis, & labor suus fuit, & in eius libera potestate. Dicit et Nico. orem, quod licet facere monetam p̄tineat ad principem: tamen constituitur ualorē monetę, seu p̄portionē uisus monetę ad aliam. gratia exempli. Florensi ad grossum: aut grossi ad obolum: puta quod florensi ualeat tot grossos: & grossus tot

Arti. 3.
Dub. 1.
L
Quis habeat cadere monetam.

obolos: non debet esse in potestate principis: sed communitatis, cuius est moneta. Quod sic intelligendum puto: qd non est in potestate principis constituere ualorem monetæ secundum suam uoluntatem: sed iustam, & naturalem proportionem auri ad argentum: & argenti puri ad talem ligam: & di' cretio huius pertinet ad communitatem. ¶ Ex quo sequitur: qd princeps reprobandus monetam aliquam ualẽtem, ut eam remissius emat, & conflet: & inde aliam minus ualentẽ fabricet ei priorem ualorem constituendo: monetam fraudat: & ad restitutionẽ tenetur. Hæc est sententia Hostien. & Panor. & patet manifeste: quia uilius uẽdit carius: quod est contra iustitiam. Itẽ sic possit sibi attrahere indebitẽ pecunias omnes subditorum: ut si attraheret aurum ad paruum precium: & illud emeret pro argento: ac deinde augmentato precio rursum uenderet monetam autẽam: pro maiori precio argenti. Simile esset: si poneretur precium in toto frumento sui principatus: & emeret: & postea uenderet pro maiori precio etiam per eum constituto: quæ utiq; esset iniustissima, & tyrannica exactio populi.

De uenditione frumenti a beato Ioseph. Nec est simile de uenditione frumentum a sancto Ioseph, sub ditione pharaonis: quoniam ex eo, qd non creuerunt frumenta ipsa facta sunt cariora, & maioris precij, quam antedum collegerat in horreis, cum copia eorum exuberabat: nam precium rei humana indigentiam mensurat: ut uult philosophus v. Ethic. Et si forte excessum est in precio: dicit Cassio. Credo uirum sanctum tali necessitate constructum, ut auaro principi satisfacere, & periclitanti populo subueniret.

Dub. 2. ¶ Dubitatur secundò: utrum in aliquo casu princeps mutare possit monetam propter lucrum uult: uel generalius, an princeps possit habere lucrum ex moneta, constituendo maiorem ualorem monetæ, quam ualeat eius materia nõ monetata deductis necessarijs expensis: uel minuendo pondus, aut ligam sub priore ualore. Respondetur breuiter: qd in uno solo casu princeps potest sentire lucrum ex moneta scilicet, dum lucrum illud re-

dundat in utilitate reipub. ut tactum est in conclusionibus secundis: puta quando princeps indiget subsidio pro defensione reipub. ad quod præstandum subditi obligantur: tunc potest fieri aliqua mutatio in moneta: ut pondus, uel materia sub eodem ualore minueretur: ut sic minus populus sentiret se grauari: dum tamen non extèditur lucrum ultra necessarium principis indigentiam supradictã. Sed hæc mutatio fieri non debet sine contentu subditorum, quoniam ut dictũ fuerat: est moneta: potest enim quilibet renuntiare iuri suo. vij. quæst. j. quã periculosum. sic & communitas. Et uult Inno. qd sufficit consensus maioris partis magnatum. Sed de hoc dubitatur: Panor. loco allega. cum tractetur de negotio singulorum: ideo dicit Ange. requiri consensus singulorum: non tamen sufficit consensus populi ad dispergendum huiusmodi monetam minoris ponderis extra tale dominium: quia cum damno nõ subditorum non potest suas indigentias subleuare. In quo satis omnes concordant. ¶ Videtur etiam quibusdam: qd in casu, quo colligenda est magna pecunia pro redemptione principis, aut defensione &c. facilius sit modus, & expeditior per mutationem monetæ. Tum quia hic modus facilius est ad congregandam pecuniam necessariã citius sine fraude, & expensis colligentium. Tum quia uidetur proportionabilior facultatibus subditorum. Tum quia minus sensibilis: & per hoc magis portabilis sine murmure, & periculo rebellionis populi. Tum quia est generalissima comprehendens omnes tam clericos, quam laicos nobiles, & plebeios, diuites, & pauperes. Verum an hæc ita se habeat, committo diligenti lectori. Duo tamen necessariò hic attendenda sunt: primũ qd moneta illa tantum currat inter subditos illius dominij, qui tenentur subuenire domino, & suæ reipub. quoniam si dispergeretur ad alios: isti per hoc iniuste grauarentur. Secundum: qd collecta necessaria pecunia, moneta reducta ad priorem statum: quia cessante causa cessare debet, & est fact. ¶ Tertio dubitatur: N

Dub. 3. utrum

Utrum eligens ad partem meliores denarios, ac magis ponderantes: & conflari ad partem meliores faciens peccet, & ad restitutionem teneatur. Respondet Ange. in sum. sequens denarios. Hostien. Ioan. an. ac alios sub hæc distinctio. Si illi, qui cudunt pecuniam: & non conflari faciunt: & possunt omnes æqualiter pericere: aliqui denarij sunt quandoq; minus ponderantes, propter hoc permittunt alios in maiori pondere: ut sic fiat adæquatio iustitiam ponderis in multitudine, quæ non potest fieri in singulis denarijs: tunc tales eligentes meliores sunt falsarij: & tenentur ad restitutionem communitatis: quia corpus pecunie damnificauerunt. Si uero denarij sunt in ponderis: sed aliqui sunt amplioris: & illos radunt: dum remanent iusti ponderis, seu conflant: non credo falsarios: licet male faciant: & nullo modo sit eis consulendum: si tamen uoluerint abstinere: non credo: qd sint extra statum salutis. Videtur itaq; sentire: qd talis non peccet mortaliter: licet peccet uenialiter: quod non satis intelligo: nisi modicitas huius electionis: quæ raro, uel paucos eligit, excuset: quoniam si hoc frequenter facit: damnificat grauiter monetarium, qui ex improvidentia excessit in pondere: uel eum cuius nomine monetat: & ita tenetur ad restitutionem ei, sicut qui remissius emit, ubi forum certum est: & uendens in numero, uel pondere errauit: sic monetarius in pondere errauit. Si tamen raro fiat, modicitas excusaret: sicut furtum minimæ rei (ut pomi unius) excusatur.

Dub. 4. ¶ Dubitatur quartò contra primam conclusionem. Nam Iacob recepit benedictionem primogenituræ a patre Isaac, simul ad se Elau: ut habet Gen. xxvij. ne Iacob hoc egit fraudulenter: ut ait pater. Venit germanus tuus fraudulenter, & accepit benedictionem tuam: & tamen nõ restituit: immo in capite eum confirmauit, dicens: Benedixi ei, & erit benedictus. Respondetur: qd Iacob simulando se Elau, non commisit fraudem in re aliena: sed cautè, & prudenter acquisiuit rem sibi debitam. Nouit enim reuelatione matris suæ: qd domus ius primogenituræ tradiderat sibi: ideo illud a

fratre tanquam iniusto possessore acquisiuit. Nec tamen mentiebatur respondendo se esse primogenitum Elau: quoniam uerè respondit ad intentionem paternam quæstionis. Quæsiuit enim pater de eo, cui debebatur ius primogenituræ: quem ipse putabat esse Elau: licet in hoc errauerit: nesciens deum in hoc prætulisse Iacob: quod reuelatum fuit matri, nondum patri Isaac: & sic uerè respondit Iacob. Ego sum primogenitus tuus Elau, id est ego sum, cui debetur primogenitura, quã tu putas deberi Elau. Quæ uerò dixit Isaac. Venit germanus tuus fraudulenter: non est accipiendũ in malo: sed fraudulenter, id est tumulatore simulando se secundum meam intelligentiam: sed cautè quod suum erat accepturus. Et ideo non dicitur: qd fraudulenter accepit benedictionem: sed fraudulenter uenit: & iuste accepit, quod sibi erat debitum. Nec illa benedictio fuit principaliter a patre Isaac: sed a deo, qui non potest decipi. Concordat Alexan. par. iij. q. lxxxvj. mem. iij. ar. iij. Et ideo notanter dictum est in conclusione: alias non accepturus: erat enim Iacob alias diuina promissione, & electione accepturus: non occasione suæ simulationis. Et tantum de illa quæstione nodosa.

¶ DE CONTRACTU EMPTIONIS, & uenditionis.

DIST ea, quæ tractata sunt de restitutionibus eorum, quæ usurpata sunt contra possessorem uoluntate simpliciter, uel conditionata: consequenter quærendũ est de restitutione eorum, quæ iniuste acquiruntur: accedente tamen utriusq; dantis, & recipientis uoluntate: prout contingit in contractibus: puta in mercantijs, artificum laboribus, permutationibus, turpitero, usura, & simonijs, & similibus. Igitur circa hæc quæritur decimò.

QVAESTIO. X.

A TRVM fraudans proximum in negotio, mercantijs, uel labore teneatur fraudato dāna restituere. ¶ Iuxta motemper tres articulos questio terminabitur. Primus notabilia premitet. Secūdus cōclusiones subiiciet. Tertius dubia adijciēt. ¶ Quantum ad primum notandum, licet illi termini, mercatio, uenditio, & emptio uarijs modis accipiantur: in proposito autem pro eodem accipiuntur: nisi quod mercatio utriusque, & correlatiuum includit. s. uēditionē, & emptiōnē: nā uendendo, & emēdo mercari dicimur: ideo indifferenter hic unū pro alio accipitur. ¶ Et utriusque accipit dupliciter. Vno modo cōmuniter pro contractu, quo dominium rei de uno trāstert in alium precio mediante: siue precium illud sit res aliqua utilis: siue numisma: & sic includit permutationem, seu cōmutationem, qua res utilis immediatē datur pro re utili. Alio modo accipitur strictius pro translatione dominij rei de una persona in aliam numismate mediante. ¶ Ad iustitiam ueri contractus parum refert utrum precium sit numisma: uel alia res utilis: ideo loquimur de uenditione, & emptiōne primo modo. ¶ Et hoc modo ad mercationem quinq; requiruntur, scilicet duę personę: quarum una uendit: alia emit: alioquin non esset translatio dominij. Tertio requiritur res ipsa, cuius dominium transfertur de uno in alium: & hæc dicitur merx. Quarto requiritur precium: siue illud sit numisma: siue res aliqua utilis: quia si non interueniret precium: iam non esset mercatio: sed donatio merē liberalis. Quinto requiritur datio cōditionalis utriusque personę, idest datio unius si altera dat: puta datio rei, quę uenditur: & precij, pro quo uenditur: nam uendens dat rem utilem ementi: emens dat precium uendenti: & neuter daret altero non dante: & hoc siue hæc sint presentia, siue absentia: potest enim res absens emi: & precium in prom-

Nota.
Ad mercationē quinq; requiruntur.

pro tradi, uel traditio differri: ¶ Et hæc cōditio notatur in genere diffinitiu. cōtractus: quia contractus dicit dominij trāslationem, quę sit p dationē, quare meādo alteri: ut habitum est supra q. ij. huius dist. ¶ Fit autē mercatio quādoq; ut emptor merce, idest re emptā utatur pro se: uel ut sibi necessaria in se, idest non mutata: ut cibus, uestis, domus, ut ē filia, & huiusmodi: uel ut materia, uel instrumentum sui laboris: ut ligna tornatori, pelles coriari: pānus sartori: securis carpentarij: & non ut uēdat (saltem immutatam in aliam formā artificialē) & illa dicitur simplex mercatio. Quādoq; nō ut emptor ea utatur: sed ut eī carius uendat etiam non mutatam suo artificio: & illa mercatio dicitur proprie negotiatio: secundū Chryl. super Matt. cap. xx. ut statim infra dicitur. Sæpe tamen mercatio, & negotiatio accipiuntur pro eodem. ¶ Secundo notandum: quod mercatio non est mala ex genere: sed bona, & humano conuictui necessaria: dum tamen fuerit iusta. Cum enim nullus locus, ciuitas aut prouincia sibi sufficiat pro uitę suorum incolarum sustentatione: necessaria quoq; sit mutua cōiunctio diuersarū regionū in uitę necessarijs: ut inopia unius ex abundantia alterius suppleatur. Et ad hanc cōmunionē, quę sit per rerum translationem de loco in quo abundant: ad locum, ubi deficient: non omnes idonei sunt: uel propter defectū industrię, quę requiritur in huiusmodi rerum cōgruā translatione: uel propter impedimentū laborū reipublicę necessariorū: ut agriculturę, & artium mechanicarum, regiminis populij, cultus diuini, aut paupertatis, seu corporalis infirmitatis, & impotentię: & sic de similibus: ideo necesse est, congruū, & utile reipublicę, ut sint personę industrię, quę huiusmodi translationibus rerum necessariarum operam impendant: quibus etiā p suis industria, sollicitudinibus, curis, periculis, laboribus, expensis, & similibus debetur remuneratio condigna, quę lucrum dicitur: quoniam dignus est mercenarius mercede sua. Matth. & Luc. x. Et nemo mili-

Not. 2.
B Mercatio non est mala ex genere.

erat suis stipendijs unquam. j. Corint. ix. Er sicut agricola; & qui uineam plantat, de fructu suo edit: atq; pascens gregem de lacte ouium manducat: ita & mercator de suis laboribus, ac mercantijs lucris uiuere debet. ¶ Nec obstat, quod ementes, & uendētes dominus eiecit de templo: quoniam mercatio illa non ex genere actus: sed ex circumstantia loci reprobata fuit. Non enim in loco orationis tractari debent secularia negotia alias licita. Sic & propter circumstantiam temporis: puta in sabbato, illicita est, & prohibita: & similiter propter alias circumstantias frequenter illicita redditur; quibus semper licita est: & esse poterit meritoria: sicut satis ostendit beatus August. super Psalm. lxx. ¶ Veruntamen periculosa est negotiatio: quia difficile est inter ementes, & uendentes non interuenire peccatum; cum quodāmodo naturale sit contrahentibus sese inuicem decipere: ut dicit Leo papa in cap. qualitas. de peni. dist. v. & gloss. ibidē. Et ideo penitentibus interdicitur reditus ad negotiationem tanquam ad rem periculosam, quę uix sine peccato agitur: ut in c. pluribus. de peni. dist. v. Qui tñ canones consilij cenentur: non precepti: sicut generaliter consiliū est fugere periculosa. Nam et secundum doctores septem officia periculosa enumerantur. s. cura rei familiaris, militia, pcuratio, ad ministratio, mercatio, aduocatio, & officium episcopatus: quę tamen non sunt prohibita: nam de episcopatu (quod ceteris periculosus est) dicit apost. Qui episcopatum desiderat: bonū opus desiderat. j. ad Timo. iii. Vnde, & de mercantia in c. qualitas. allega. dicit Leo. Qualitas lucri negotiantem aut acculat, aut arguit: quia aut est honestus questus, aut turpis. Veruntamen ut illic est peccatum in patri stipendia; quam periculis negotiationis astringi. Et sequitur quod supra positum est. Quia difficile est interuenire peccatum quod ex quo satis patet; quod mercatio simpliciter non est peccatum: sed eius abusus. Quod clarē habetur in c. fornicari. lxxviii. dist. & est

C Mercatio est periculosa.

Septem officia periculosa.

Corol.

August. lib. de questio. no. & ue. resta. ubi dicitur. Fornicari hominibus semp non licet: negotiari uero aliquādo licet. An tequā. n. ecclesiasticus quis sit: licet ei negotiari: factū iā nō licet. Et secūdu hoc Chril. super Matth. (& habetur eadem dist.) ubi ait. Eiciens dñs uendentes, & ementes de templo, significauit: quia mercator nunquā potest deo placere: & ideo nullus christianus debet esse mercator &c. Loquitur, & intelligendus est de mercatore officio suo abutente, qui ut Cassiod. super Psal. lxx. (ubi interpretatio. lxx. habet. Quoniam non cognoui negotiationē) ait: Quid est aliud negotiū: nisi quę possint uilius comparari, carius uelle distrahere. Negotiatores uero illi abominabiles existimātur, qui iustitiam dei minimē cōsiderātes per immoderatum pecunię ambitum pollunt: merces suas plus peritūis onerando, quā precij: tales eiecit dominus de templo. Et subdit. Sensus ille taliter complectendus est. Non cognoui negotiationis: illas, scilicet quę malis actibus inquinantur. Et pulchra ibi ad propositū ponit, quę breuitas rescindere iubet. Aug. uero super eodem Psal. illas negotiatioes dānat, quibus negotiatores gloriātur de operibus suis: & de suis actibus sibi placent: qui ignorantes dei iustitiam, & suam uolentes cōstituerē: iustitię dei nō sunt subiecti. Vnde negotiū quasi negans ortum dicitur: ortum. s. ad uacandū deo, ut feratur, qm deus est, & operat̄ oia in oibus. j. Cor. xii. ut nemo de operibus suis extollatur. Et premisit ostendens, quod non negotiatio: sed propria iniquitas negotiatorem malū facit: sicut nec agricultura: ars mechanica: aut medicina reproba est: licet in his cōtingat abusus. Vnde in persona negotiatoris multa pro se allegant: ait. Si malus furco, non negotiatio me facit: sed iniquitas mea. Et hoc approbando in persona sua subdit. Quando uerum dicitur, non est, quod contradicatur. Est ergo mercari, seu negotiari actus de se indifferens: qui potest iuste, & iustē exerceri. ¶ Tertio notandum: quod iustitia in mercatā ex

negotiatione ex pluribus pendet circumstantiis, & obiecto. Vnde Alex. de Ales. par. ij. q. l. membro. j. ponit sex circumstantias, ex quibus attenditur tam iustitia, quã in iustitia negotiationis. Hæ sũt circumstantia, persona, causa, modi, tẽporis, loci, consortij. Adit Sco. q. ij. huic dicitur sententialiter, communis dãmni. Addenda est etiam circumstantia precij, quibus præsupponitur obiectum. Ex omnibus illis mercatio quandoq; licita est: quandoq; illicita. ¶ Ex obiecto: quãdo merx talis est, quæ uendi potest. Nõ enim possunt uendi spiritualia: ut dicitur infra de simonia. Neq; homo liber: neq; illi, quorum usus solum malus est. Talia enim uendentes peccãt: sicut illi, qui male utuntur. Vnde dicit Ange. in sum. in uerbo ars. §. ij. Artifices, qui faciunt taxillos, chartas, pompas, curiositates, & huiusmodi, quæ ut frequenter sunt mortale peccatum illis, qui ipsis utuntur: hæc nec uedere, nec donare possunt: nec ablati possunt nisi a tali arte abstinẽt. Quod credo uerum secundũ imitationem infra. q. xij. dubio. iij. tãctam. Item non potest uendi res aliena: nec res pupilli uendi potest tutori. Sic nec res hsci ecclesiæ eius procuratori.

¶ Ex pfona uendentis, & ementis negotiatõ quõq; est illicita. Vẽdenti si fuerit clericus. His enim negotiatio prohibita est: ut supra allegatum est ex August. & beat. Hiero. dist. lxxxvij. Negotiatorem clericũ ex inope diuitem: ex ignobili gloriosum quasi quandam pestem fuge. Et apostolus. ij. Timo. ij. Nemo militans deo implicat se negotijs secularibus. ¶ Sed nota; qd non quæritur uenditio, aut emptio uenit appellatione negotiatõis. Vnde Chryl. super Matt. & habetur lxxxvij. dist. eij. cientes. ait. Ostendam, quis nõ est negotiator. Qui cumq; rem comparat, non ut integram, & immutatã uendat: sed ut materia sibi sit, ut aliquid inde operetur: ille non est negotiator. Qui uero rem comparat, ut integram, & immutatam uendendo lucreretur: ille est mercator. Et per hoc clericus emere potest necessaria sibi p sua persona, uel artificio si nouit: nec ideo

Circumstantia. 1.

Nota.

clericis est prohibita negotiatio.

est mercator. Etiam ex persona ementis: si discretione caret, aut præcij usum habere non potest, ut minorẽnes. ¶ Itẽ illicita est negotiatõ, uel mercantia ex causa: si causa non fuerit honesta: puta non intendat debitum finem. Vnde secundum Alex. ubi supra. Etiam laico nõ licet mercari nisi propter duo, scilicet ppter necessitatem: & pietatem. Propter necessitatẽ: ut tali lucro sustentare possit se, & suam familiam secundum decetiam sui status. Propter pietatem: ut lucreretur; unde distribuatur pauperibus, & erogat in pias causas. Item ut subueniat reipu. trãserendõ necessaria, quibus caret de loco, unde hæc abundant: recipiẽdo lucrũ moderatum proportionatum laboribus expensis &c. Nõ ut sine principalem: sed ut finem ordinatum in pietatem, aut necessitatem. Nam mercari propter substantiam, ac diuitias cumulãdas: & propter improbam cupiditatem acquirendi superflua: ut sine sollicitudine, & labore octolam ducat in uoluptatibus uitam, uel curiositatem, pompam, seu alium finem illicitum, culpabile est. Et si in finem mortalis peccati ordinatur: erit mortale: quoniam omnia media ex intentione ordinata in finem, qui est culpa mortalis: sunt mortalia. ¶ Ex circumstantia modi illicita est mercatio: si fiat cum mendaciis, & periuriis. De quo Chryl. super Matt. xxi. Mercator sine mendaciis, & periuriis esse non potest, idest uix potest. Et si fit cum dolo sophisticatione uerborum, aut mercis: aut circumuentione proximi, damnosa mixtura, aut dolosa occultatione, siue falsificatione ponderum, numeri, uel mensuræ: & sic de aliis innumeris modis fallacibus: de quorum aliquibus infra dicitur. ¶ Ex circumstantia temporis, & loci, ut qui negotiatur diebus festis: aut in loco sacro: de quibus alibi. Tales enim uiolant tabbatur, eosq; dominus eiecit de templo. ¶ Ex circumstantia consortij: ut dum res uenditur carius transuentibus, & alienis, quã manentibus, & incolis. Vnde de emptiõẽ, & uẽditõẽ placuit. dicitur ex cõcilio Albanensi. Presbyteri moneant plebes suas; ut hospita-

les sint:

les sint: atq; non carius transeuntibus uendant, quã in mercato, idest foro publico uendere possent. Similiter illicita est uenditio, si carius simplicibus minus intelligentibus uendunt, quã prudentibus, & discretis. ¶ Ex circumstantia cõmunis damni culpatur negotiatõ: quõ scilicet est inutilis, & damnosa reipublice. Vnde secundũ Sco. dist. presentij. q. ij. Reipublice utiles sunt afferentes res necessarias, quibus patria illa nõ abundat: & tamen usus earum ubi utilis est, & necessarius. Similiter utiles sunt conseruatores rerum uenialium, ut prompte possint inueniri ab indigentibus ea emere uolentibus. Viles quoq; sunt rerũ melioratores: aut in seipsis aut in aliam formam mutatores; quod ad artifices pertinet. Inutilis uero est: si officit reipublice: ut negotiatõ eorum, quõ nec tranferunt merces de loco ad locũ. Nec sua industria meliorant, nec conseruat: sed emunt, ut statim carius uendant: utque impediãt pauperes, ne competenti precio, & immediate possint necessaria cõmutare, uel emere ab his, qui ea trãportant, per quos sepe caristia inducitur: dũ tales ceteros emendo præueniunt: per quos pauperes coguntur ab eis emere precio per eos constituto. Faciuntq; quodlibet uenale, uel usuale carius ementi, quã esse deberet, & utilius uendenti: & sic damnificãnt utramq; partem: ut dicit Sco. & subdit. Tales autẽ de cõmunitatibus expellendi sunt, & exterminandi propter dãna cõitati per eos illata. Sic de pluri bus mercatoribus inter se cõuententibus: qd unus solus uendat in damnũ reipublice. §. Hi. n. ppetuo exilio dãmndi sunt scãm leges. C. de moneta. l. unica. ¶ Demũ ex circumstantia precij iniusta est negotiatõ: quõ non est æquus ualor mercis, & precij siue rerum ad inuicem commutatarũ secundum directionẽ rõnis recte. Nã ut dicit brũs Tho. ij. q. lxxxvij. ar. j. uenditio, & emptio ut detur introducta pro cõi utilitate utriusq; ementis, & uẽdenti: dũ unus indiget re alterius, & cõuerso, ut patet per philoso. i. Polit. Quod autẽ pro cõi utilitate est introductum: non debet es-

De iustitia precio

se magis in gramã unius, quã alterius: & ideo debet secundũ æqualitatem rei contractus inter eos institui. Quãritas autem rerum (quẽ in usum hominũ ueniunt) mẽsuratur secundũ precij datũ, ad quod inuentũ est numisma. v. Ethico. Et ideo si precium excedit ualoritatem ualoris rei: uel cõuerso toleretur æqualitas: erit contractus iniquus, idest non æquus. Ideo carius uendere: aut uilius emere re, quã ualeat, est scãm se illicitũ. Hinc beatus August. xiii. de trini. ca. iiii. Vili uelle emere, & care uendere: re ueritium est. ¶ Sed unde taxetur hæc ualoris æqualitas, difficile est in singulis inuenire. Nam in hoc iudicio facile errat ratio humana: quod satis probat multa diuersitas doctorum in hac materia diuersa sententiarum. ¶ Colligendã tamẽ sunt aliqua regulã generales, quibus manuuci possumus in particularibus. Harum prima est. Aequalitas ualoris rerum commutandarum non attenditur ex ualore naturali consequente gradum bonitatis essentialis ipsarum: sed ex earum utilitate quantum ad usum humanum. Hęc ex Sco. quẽ sic probatur p eundẽ: quia frequenter res, quẽ est perfectior in esse naturali; minus est utilis usui hominũ: & per hoc minoris ualoris. Vnde Aug. ultra. de ciui. dei. Melior est i domo panis, quã mufca: cum tã omne unum sit nobilius simpliciter non uiuo in esse nature: sed non sic in cõparatiõẽ ad usũ hominũ, propter quẽ sunt rerũ commutationes. ¶ Secunda regula. Aequalitas ualoris rerum, & precij, cognoscitur legis constitutione: & currenẽt cõsuetudine. Cũ enim precij in cõmutationibus sit tanquã mediũ ad æquatum: & difficile est mediũ illud inuenire ppter affectiões uarias, & corruptas hominũ: illud medium, accipere oportet prout sapiens determinabit: sicut philoso. loquitur de medio uirtutis. ii. Ethic. Nullus autem sapientior censi debet legislatore. Vnde ad ipsam spectat iustum precij statuere attenda indigentia humana rerum paucitate, uel abundantia: ac indigentium multitudine: ac paucitate: ac rerum cõmoditate, aut necessitate: cõ-

Nota. Regula prima. E

regu. 2.

parandi res necessarias difficultate, preciositate, & labore. Ex omnibus his prudenter consideratis potest legislator estimare, & statuere precia iusta rerum: & ubi haec statuta sunt, & taxata: sufficientem certitudinem habet contrahentes de equalitate ualoris, & iustitia precii: cuius conformare tenentur sine dolo, & fraude. Similiter ubi statutum legis deficit: supplet currens fori consuetudo, quae legum optima interpretatur. Haec enim experientiae innititur, per quam conditiones supra dictae certius cognoscuntur. Haec est sententia Sco. Henrici de has. ac Gerfo. Crescente autem indigentia crescit precium, & ualor rei. Indigentia uero crescit paucitate rerum, quibus indigent homines: & multitudine indigentium: ac difficultate acquirendi. Propter quod res eadem secundum cursum temporum plus, uel minus ualeat: ut modius bladi, ac urna uini plus ualeat tempore sterili, & minus tempore fertili. Plus dum multi indigent: minus dum pauci utuntur. Plus dum per longa spatia terrae transferuntur: minus in loco ubi crescunt. Minus dum paucis expensis transferuntur: plus dum grauius, & sumptuosius: & sic de alijs circumstantijs.

regula 3 ¶ Tertia regula. Deficiente lege ualor rei determinante: ac regulari fori consuetudine: quilibet potest rei suae, & labori operis precium iustum constituere: attendendo conditiones supra dictas simul, & pericula curam suam, ac industriam: damnum quoque, quod ex uenditione rei patitur: non autem commodum ementis. Unde ueditor rei ultra ualorem rei ex sua bonitate relata ad usum hominum potest augere precium: si in comparatione rei uendendae eius conseruatione, melioratione, aut translatione augentur expense, labores, timor rationabilis periculorum, cura & industria. Omnia enim ista possunt estimari precio: nam uendere potest homo suum laborem, curam & industriam. Haec declarantur per Scot. ubi sup. nam unumquemque in opere honesto reipublicae, aut proximo seruienti oportet de suo labore uiuere. Dicitur honesto: propter mercedem, & alios inhoneste uiuentes. Sed

afferens, conseruans, meliorans, laborans in artificio utiliter se reipub. & honeste: ergo oportet eum de suo labore uiuere. Nec hoc solum: sed unumquisque potest industriam suam, & sollicitudinem uendere. Industria enim magnarequiritur in transferente res de patria in patriam: qua consideret, quo quae patria abundet, & indiget: quibus modis & cautelis transportatio fiat: & similia: ergo potest iuste ultra sustentationem necessariam pro se, & familia sua ad istam necessitatem deputatam, recipere precium correspondens industriae suae: etiam ultra hoc aliquid correspondens sollicitudini, & periculis. Ex quo enim periculo suo transfert: si est translator: uel conseruat, & custodit, si est custos: propter istud periculum potest secure recipere aliquid. Et maxime, si quandoque sine culpa sui in tali seruitio communitatis damnificatus est: ut quia quandoque amissit nauem onustam bonis: aut ex incendio casuali amissit, quae conseruauit: aut in uia spoliatus est mercibus suis: & sic de alijs, si similia sit passus. ¶ Et si queritur: quanti aestimabit illa: nam & ibi contingit excedere, & deficere. Respondet idem Scot. bonam ponens regulam: quia quantum deberet alicui ministro reipub. legislatori iustus, & bonus retribuere: tantum potest ipse (si non ad sit legislator) sibi pro lucro deputare. Sed si esset bonus legislator in patria indigente: deberet locare pro magno precio huiusmodi mercatores, qui res necessarias afferrent: & allatas custodirent, ac seruarent: & hoc suis periculis, & expensis. Et non tantum eis, & familiae sustentatione necessaria: ipsi condigna mercede meorum industriae, peritis, periculis, sollicitudini, laboribus, & expensis constituere. Tantum ergo, & ipsi mercatores possunt pro uendendo mercium suarum precium constituere. ¶ Suo modo dicendum de artificio, & laboratoribus. Potest etiam, & licet permutantem, aut uendentem pensare danum suum (secundum eundem Scot. & sanctum Tho. locis allegatis) in carius permutando, uel uendendo: quod sic declarat Sco. Si quis

Quanti mercator estimare debet suos labores.

Nota.

multum indiget re sua: & per magnam instantiam ab alio inducitur: ut uendat, uel permutet pro re alia: cum non uendendo, aut permutando posset se seruare indemnem: & ex uenditione, uel permutatione tali damnificatur: potest carius uendere, quam alias, si sine tali damnificatione uenderet, uel permutaret. ¶ Et nota: quod addit: si per magnam instantiam ab alio ad uendendum, uel permutandum induceretur. Secus enim uideretur si ipse sua sponte non inductus uenderet, uel permutaret. Indusus dico prece, uel miseria, aut charitate proximi. ¶ Additum est etiam in regula: non autem commodum ementis: quoniam licet emens magnum commodum consequeretur ex re sibi uendita, uel permutata, non potest propter hoc carius res uendi, uel permutari: nam propter maius commodum, quod emptor ex re sibi uendita consequitur: nec res uendita est in se preciosior: nec uendenti melior: ideo non debet uendenti maius precium apportare. Secus si uendens damnificatur: quia tunc licet non sit in se preciosior: est tamen uendenti preciosior. ¶ Et per hoc dicit sanctus Thom. licet potest aliquid uendi plus, quam ualeat secundum se, quamuis non uendatur plus, quam ualeat uendenti. Et est ratio diuersitatis: cur attendi debet in constitutione iusti precij damnum uendentis, & non commodum ementis: quia nullus potest uendere alteri, quod non est suum: sed utilitas, quae accrescit emptori non est ex uenditione uendentis: sed ex conditione ementis: quae conditio non est uendentis, sicut damnum est uendentis. Potest tamen emens, qui multum iuuatur propria sponte aliquid uendenti supererogare: quod pertinet ad eius honestatem. haec Tho. ¶ Quarta regula. Aequalitas secundum rectam rationem ualoris rerum permutatarum: aut rei uenditae, & precij, non consistit in indiuisibili: quamuis iustitia commutatio, ad quam pertinet haec aequalitas: consistat in medio rei: ex parte uirtutes in medio rationis. Quoniam ut dicit Sco. in isto medio, quod iustitia commutatio respicit, est magna latitudo, & intra il-

regula 4. Aequalitas precij non indiuisibili.

lam latitudinem non attingendo indiuisibile punctum equiualentiae rei ad re, uel ad precium (quia hoc quae impossibile est commutantes attingere) in quocumque gradu medij citra extrema medium attingatur: uultu sit. Quanta autem sit ista latitudo: quandoque ex lege positua: quandoque ex consuetudine: quandoque ex alijs lupradictis cognoscitur: ut in uenditione panis, & carni in ordinatis policijs lex ponderibus precium constituit: in alijs consuetudo fori currentis: in ceteris discretio ueditoris. Ex his regulis sequitur aliqua corollaria. ¶ Primum. Propter uariationem temporis, & loci uariatur iustum precium rei. Patet: quia plus ualeat res in loco, ad quem transferitur: quam in loco ubi nascitur. Similiter res putrescibilis minus ualeat in aestate, dum durare non potest: quam in hyeme. ¶ Secundum. Raritas reu utilium auget earum precium. Patet: quia minor est indigentia rerum utilium: dum rare sunt: quam dum superabundant: sed indigentia mensurat precium. ¶ Tertium. Res eiusdem speciei maius precium habet empti ab uno: quam si emerit ab alio. Patet: quia stat: quod unus uenditor ex uenditione patitur damnum: ratione cuius iuste potest augere precium: quod non potest alius: nullam ex uenditione patiens acturam: ¶ Quartum. Complacencia, quam emptor habet in re empti: aut necessitas, quae re indiget: iustum rei precium non auget. Patet: quia haec sunt conditiones emptoris: sunt & rei commoditas, & utilitas: quae ut dictum est: emptor in precium deducere non debet. ¶ Quinto notandum: quod frequenter contractum commutationis, aut uenditionis concomitatur quantum ad aliquid libera donatione: quia enim, ut dicit Sco. ex conditione relinquuntur comitantibus in pensata mutuo necessitate reputentur sibi mutuo hinc inde dare, & recipere aequaliter: ex huiusmodi discretionem etiam dependet iustitia ualoris occurrente libera donatione. Durum enim uideretur ait Sco. inter hoies esse contractus, in quibus contractus habentes non intendunt aliquid de illa iustitia equiualentiae remittere, & sibi mutuo relaxare. Et si iste modus com-

Coroll. 1.

2.

3.

4.

Not. 4.

H

Frequenter uenditione

& emptio

comitatur libera

donatione.

Nota.

mutantiū fundatur in lege nature: hoc facias alii, quod tibi uis fieri: satis probabile est: quod dum mutuo sunt cōtenti: mutuo uolunt sibi remittere: si deficiunt ab ista iustitia secundum regulam requisita. Ex hoc puto motum fuisse Ange. in sum. in uerb. emprio. §. vii. cum dicit: quod res tanti uendi potest, quanti emptorem inuenit. Et e contrario emi potest, quanti uenditorem inuenit: dummodo tñ hæc quatuor concurrant. Primum: scientia: quod nulla sit deceptio ex parte alterius: sed quilibet ipsorum cognoscat rem, & eius qualitatē, & ualorem. Secundū: libertas uoluntatis: quod nō cōcurrat necessitas in altero cōmutantium, quod excludat rationem uoluntariā. Si autē pōt perpedi: quod nō fiat uoluntariē si talis res p̄inet ad necessitatem uitæ sicut granum, uinum, uestes, medicinæ, domus, & hmoi: sine quibus uita plens non potest transigi. Similiter si per huiusmodi cōmutatiōē, emptiōē aut uēditiōē: magnū dāminum euitatur: quod nisi emeret, uel uenderet, euitari non posset. Ista necessitas, & omnis timor cadens in constantē uirum excludit libertatem uoluntatis: quod requiritur ad donatiōē. Tertiu: quod sit prudens: nam magna mentis leuitas reddit cōtractum illicitum. Quartum: quod ille, qui uendit, uel emit plus debito possit donare. Si uero hæc quatuor non concurrunt: nō licet emere, uel uendere nisi iusto p̄cio. Sed pro huiusmodi intellectu uideretur distinguendū: quia aliqua cōmutatio, siue uēditio est purus cōtractus: ita quod nō cōmittat liberā donatiōē, puta dū cōtrahētes non intendunt sibi mutuo remittere: sed simpliciter secundū rei ualorem cōtrahere. In tali seruandus est rigor equalitatis precij, aut rerum cōmutatarum secundū p̄dicta. Quis est cōmutatio quasi mixta ex uēditiōē, & donatiōē: ut dum uendens ex certa scientia intueti personæ ementis: quia cōiuncta est singulari amicitia consanguinitate: uel quia pauper, & misera siue p̄apotens, & alia aut in alio potens conferre emptori cōmoda: uel alia causa hmoi uult aliquid remittere de iusto p̄cio, & ita liberē

partē iusti precij donare. Et tunc potest remittere tantū de p̄cio, quantum uult: puta medietatem, uel tertiam: sicut posset totum donare. Vbi autē intentio est uēdētis uendere: & emētis emere, & nō donare: uel ut donum recipere: necesse est seruare æqualitatem precij. Nec p̄sumitur, quod uendens uelit donare extra casus p̄dictos: sed magis uelle precii iustum accipere. Sed dī. quis replicādo cōtra dīctā: unusquisq; in re sua est moderator, & iudex: ergo rei sue imponere potest precium, quod uult. Nec aliquis cogere potest ad uendendū: nec ad sic, uel sic taxādū precii. sicut nec pōt aliquis cogi ad emēdū: sicut ergo cōtractus emptiōis, & uēditiōis est merē uoluntariū: sic etiā taxatio precij debet esse uoluntaria: emat, qui uelit: & sic uerū sit legale p̄uerbiū: res tantū ualet, quanti uendi potest. Ad hoc respōdet Anto. par. ii. ti. i. ca. xvi. quod licet cui libet liberū sit emere, & uendere, & ad neutrum cōpellipossit extra certos casus: non tamē pōt uolens uendere, aut emere p̄libito suo reiprecium constituere. Quis uis naturalis, & positiuū determinat seruatiōē equalitatis in rebus commutandis, ac eorum precij. Et iā lex charitatis, qua nemo uelle debet damnum, aut iacturam proximi: nec uelle alteri facere, quod ab alio pati nolit, unde licet nemo extra casum necessitatis, aut cōmunis utilitatis cogatur emere, uel uendere: cogitur tñ si uelit uendere, aut emere iusto p̄cio id agere. Sicut in simili: nemo cogitur proximo mutare extra causam: sicut uoluerit mutare, cogitur nihil ultra sortem recipere. Vnde quod dicitur: quilibet est moderator rei sue: uerum est citra legem charitatis, naturæ, uel positiuę trāsgressiōē. Nihil enim licet cōtra legē sic est etiā p̄uerbiū illud intelligēdū: restantū ualet, quanti uendi potest: uerum est, quanti uendi potest iuste. & rōnabiliter. Etiam scdm Host. licet nemo cōpellitur ad uēdendū simpliciter: si tñ quis res suas exponit uenales, & iustum precium offerunt: potest cogi ad uēdēdū. Quinto notandū, quod similiter sicut dīctū ē de p̄cio iusto in cōmutatiōibus:

Replica I

Res tantum ualet, quantum uēdipōt.

Nota.

Nota. K

bus: etiam dicendum est de p̄cio laborum artificum, officiorum, & dignitatum, in quibus iniuste constituendis attenduntur, quæ dīctā sunt. Et præterea necessitas operis reip̄. Vnde ceteris paribus augmentatur p̄cium laboris magis necessarii: similiter raritas laborantium auget p̄cium: hinc plus recipit laborans in auro, uel argento, quàm arator terræ: aut uinicola fodiens in uinea: licet cultura terre sit magis necessaria: eo quod multi sunt, qui parati sunt ad culturam terræ: pauci aurifabri. Sic etiam plus recipit aduocatus, medicus, licet orpro suo opere propter horum paucitatem. Etiam propter maiore industriā, & expensas suas in acquirēdo artē, uel scientiā. Hinc plus recipit architectus, quàm seruus ab eo directus, licet minus corpore labore, quàm seruus. Itē gradus officiorū: ordo, & personę dignitas attendendus est. Vnde maiora stipendia dantur duci, uel militi: & plus recipit miles, aut capitaneus industrius, quàm plebeius aut pedibus militans. Et secundū quod plura concurrunt in uno: secundū hoc etiam p̄cium augmentatur: ut dum in persona concurrunt industria: raritas officij, dignitas, expensę necessitas: secundū omnia hæc moderandū est p̄cium, seu stipēdiū. Vnde magna discretio requiritur, ac collatio horum ad inuicem ad inueniendū p̄ciū iustum. Sexto notandū: quod in commutationibus quādōq; tā merx, quàm p̄ciū in prompto sunt: quāq; ambo, uel alterum eorum expectatur exhibendū. Ut gratia exēpli: quādo res futura emitur, & p̄cium statim soluitur: quādoq; e cōuerso resp̄sens: & statim tradenda emitur, & precij solutio expectatur: quādoq; simul concurrunt traditio mercis, & solutio precij. Quando uero non simul concurrunt: sed alterum expectatur: & propter huiusmodi dilationem p̄cium uariatur: frequenter miscetur uitium usurę. Ideo de commutationibus, in quibus solutio precij ad terminum expectatur: aut res tradenda p̄uenitur: dicitur simul cum de restitutione usurę infra tractabitur. Similiter contractus, quibus emuntur redditus annui perpetui ad uitam: aut cum

Not. 6. Proximū fraudat: qui equalitatem precij nō seruauat.

paſto retrouendendi speciali quæſtione mouenda tractabuntur. ¶ Vltimò notandum: quod ille dicitur fraudare proximum in contractu, negotiando, emendo aut uendendo res aliquas, uel laborem, qui nō seruat iustam æqualitatem rerum ad inuicem commutandarum, siue laborū, & precij: ita quod emendo, & uendendo excedit latitudinem iusti precij: attentis singulis supradictis ad iustitiam precij requisitis. Vnde qui manet infra latitudinem non excedens extrema eius, non fraudat, nec iniustitiam committit. ¶ Et dicitur notanter in contractu negotiando &c. ad excludendū donationem liberā. Nā qui liberē donat, p̄cium non requirit: & ideo quātūcūq; donat: tamen iuxta facultatem sibi concessam de suis non fraudat: unde in negotiariōe mixta ex cōtractu, & donatiōe: in eo p̄ci se, quod liberē donatur: fraus non comittitur: ut si quis uendendo donare uellet medietatem ualoris, dās medietatem iusti p̄cij nō fraudat: licet iustum p̄ciū non retribuatur, fraudaret tamē: si minus medietate iusti p̄cij daret. Et tātum de arti. j. ¶ Quantum ad articulum secundum est cōclusio prima. Fraudās scienter proximum in negotio ultra dimidium iusti precij: tenetur p̄ciū ad æqualitatem iusti precij reducere, ac reddito, uel accipere pro p̄cio iniusto contractū rescindere. Probatur cōclusio perca. cum dilecti. de emp. & uen. & in c. cum causa. in textu & gl. Et probatur idē ratione cōi: quia dānificans proximum iniuste: tenetur damnum illatū cōpensare: reddendo fraudatū indēnē. per. c. si culpa. de iniur. & dam. sed qui proximum fraudat, iniuste dānificat: ergo tenet fraudatū proximi reddere indēnem. Hoc aut fieri nō pōt: nisi altero duorū modorū: uel supplendo precij excessum, uel defectū: aut rescindēdo contractum: ergo cōclusio uera. ¶ Dicitur in conclusione fraudās, siue sit uēditōr recipiens plus iusto p̄cio, siue sit emptor dās minus iusto p̄cio: uterq; si ue excedens in recipiendo p̄ciū, quod uenditoris est: siue deficiēs, quod emptoris est: dicitur fraudās: quia dānificat secū contrahentem ¶ Dicitur scienter: quod

Not. 7.

Arti. 2. Cōcl. 1. M. Fraudās scienter proximum ultra dimidium iusti precij tenetur.

Ignorā
ter frau
dans nō
peccat.

niam ignoranter fraudaret, putans precium fore iustum, dum ignorantia non fuerit crassa, durante tali ignorantia: nō tenetur restituere illud, in quo fraudauit: nec peccat excusante eum ignorantia. Sed cum intellexerit suum errorem, tenetur ad satisfactionem damni lesio, seu fraudato: alioquin peccaret: ut dicit Anto. p. ii. t. j. c. xv. j. q. Dicitur in negotio: in genere siue in commutatione rerū: ibi enim unum commutatorum habet rationem mercis: reliquum rationem precii siue in propria uenditione, & emptione, in qua precium est numisma. q. Dicitur ultra dimidium: quia si fieret deceptio in dimidio: aut minus dimidio iusti precii, non compellitur in foro iudiciali ad damni restitutionem. Exempli causa: si iustum precium alicuius mercis fuerint. xxx. si quis uendit pro xxi. aut emit pro. ix. iam fraudat ultra dimidium iusti precii. Nam dimidium iusti precii, in casu est. x. & excessus est. xj. & defectus si militer. xj. & ita utrobique sit fraus plus, quam in dimidio iusti precii. Si uero fieret uenditio pro. xx. aut minus, uel emptio pro. x. aut maiori nō esset fraudatio ultra dimidium. Sic declarat glo. in. e. cū eā. allegato. q. Et habet conclusio locum in foro exteriori: quoniam fraudans ad supplendum, aut rescindendum contractus potest compelli iudicis aucto. Quid autem sit dicendum in foro cōscientie, sequens cōclusio declarabit. q. Dicitur iusti precii: quod quale sit; & quam habeat latitudinem: dictum est in ul. notabili. q. Dicitur ultimo: tenetur preciiu reducere ad æqualitatem: aut rescindere cōtractū disunctiue, seu alternatiue: quia qd eunq; duorum sit: iam dānum restauratur. Optio tñ huius alternationis stat in arbitrio fraudē dantis: hoc est emptoris: si minus dimidio iusti precii emit: ut in eadē dilecti. uel uenditoris, si plus medietate iusti precii uēdidit eadē ratione: quoniam nam semper actio datur fraudato: & ita reus, qui est fraudans, cōpellitur ad alterū duorum: uel preciiu instituire, addendo quod minus est: aut reddēdo quod plus: aut rescindere contractum; emptor ut accipiat precium datum: & restituat uen-

ditōri mercem. q. Secunda cōclusio, Fraudans proximum scienter citra dimidium iusti precii in negotio: licet non cōpellitur restaurare damnum in foro exteriori: peccat tñ, & dānum cōpensare tenetur in foro poli. Ista conclusio est sancti Thome. ii. q. lxxvi. & Seco. in. iiii. distin. xv. q. ii. Antonini: & Ange. ceterorumq; sequa cium: licet quidam uertāt in dubium de restitutione: quoniam q. decipiens proximum peccat: dubium non est: cum agat contra dilectionem proximi: & ius naturale, faciens proximo, quod sibi nō uult fieri: probatur tamen conclusio: quia omnis scienter iniuste damnificans proximum tenetur ad restitutionem: huius in multo, siue in paucis. p. c. si p. culpa: quod nullam facit distinctionem inter damnum magnum, uel paruum: dum tamen fuerit iniustum, quod additur: quia si receditur a punctuali medio iusticie: dum tñ nō exceditur latitudo medij, secundū supra dicta, damnum sic illatum nō est iniustum: sed tunc quando tota latitudo exceditur. Et licet peccet grauius, qui plus damnificat: nō tamen ideo ad restitutionem nō tenetur, qui minus damnificat. Nam eadem ratione dānicās tenetur ad restitutionem damni per ipsum illatū: siue sit magnum, siue paruum secundū iusticiam cōmutatiuā que requirit æqualitatem in cōmutatis. Pōt autem fraudatus sponte remittere dānum: quo facto, fraudans absoluitur a restitutione. Et si diceretur, cū iura permittāt deceptionē citra dimidiū iusti precii: ideo nō tenetur sic decipiēs facere restitutionem. Ad hoc respōdet beatus Thom. ubi supra arti. x. q. lex datur populo, in quo sunt multi deficientes a uirtute: & ideo prohiberi non potest quicquid uirtuti contrarium est. Unde solum prohibet mala ista, quæ habent destruere humanum conuictum pacificum: ea puniendo ut furta, adulteria, ac notabiles deceptiones in contractibus, ut est deceptio ultra dimidiū iusti precii. Alia autem permittit non ap probando quasi licita: sed permittit non puniendo, ne sequerentur maiora mala: sic etiam permittit lupanaria. Sed lex diuina, quæ datur omnibus nil per-

Quo in
ra dece
priones
permit
tunt.

mittit impunitum, quod est uirtuti contrarium. Unde secundum illam illicitum est: si in cōtractibus nō seruetur æqualitas iusticie: & tenetur ille, qui plus habet recompen. sate ei, qui dānicatus est ultra latitudinē iusti precii. Et his concordat Io. de lign. & Ioā. cald. & plures canonistæ. Unde dicunt decretale illā. cū dilecti. locū habere iure fori: nō iure poli: & hoc ad uitandas multas lites, quæ de leui possent quotidie fieri. Pariformiter intelligendū est de artificio labore, & laboris precio: q. illa ad æqualitatem iusticie secundū notata supra reducenda sunt: in quo si fuerit defectus, uel excessus: dānicans tenetur dānicatū reddere immanē. Habet enim labor ratio nē mercis uenditæ, cui debetur precium iustum.

Arti. 3. q. Quancum ad articulum tertium, est pri
Dub. 1. mum dubiū: utrum uendens rem aliquā
O tenetur defectū rei occultum propala
re. Et quæritur de occulto: quia si fuerit
Vtrū uē manifestus: pura si equus fuerit mono
aliquam culus certū est: q. non tenetur. Respon
tenetur det lan. Tho. ii. q. lxxvii. arti. iiii. per hāc
defectū distin. & ii. quoli. q. x. quia aut defectus
manifeste ille potest uergere in dānum, aut pericu
stare. lum emptoris: aut non. Si in periculū:
ut puta: quia propter defectū huiusmodi
usus rei impediretur: ut q. equus est stri
cti pectoris, & deficiens anhelitu: sic q. la
borem, uel cursum continuare non po
test: aut usus eius redditur noxius: ut si
bos fuerit cornupeta: aut cibus uenden
dus fuerit corruptus, aut uenenosus: uel
si uergit in dānum emptoris: ut puta
quia nihil detraheret precio propter hu
iusmodi defectum. In his casibus tenetur
uenditor uitiū rei sibi notū dicere em
ptori. Nā dare occasionem periculi, aut
dāni proximo semper est illicitū. Et qui
dat, tenetur ad restitutionem dāni. Et
ideo si uenditor uitiū tale non detegat:
uenditio erit illicita; & dolosa: & uendi
tor tenetur ad recōpensationē damni.
Si uero defectus rei occultus nō uergit
in dānum, aut periculum emptoris: ut
puta: quia usus rei non impeditur simpli
citer. Et si non competit emptori: potest
tamen aliis competere: non tenetur
uēditōr defectum talem manifestare: te

netur tamen de precio subtrahere, quan
tū oportet pro qualitate defectus. Quod
si non faceret, superuēdit: & tenetur ad
restitutionem excessus precii. Et hoc iō,
quia si forte defectum manifestaret: em
ptor plus uellet subtrahere de precio;
quā: esset subtrahendum. Unde potest
licite uenditor suæ indemnitati consule
re uitiū reitendo. Aliter distinguit
Ang. in sum. in uer. emptio. §. viii. post
Panor. in. c. iniustus. de re. permu. Aut de
fectus talis est: q. si sciret emptor nullo
modo emeret: puta equus habet defectū
talem: q. emptor potius staret sine equo:
& sic non licet uenditori celare defe
ctū. Aut uero emptor nihilominus scia
defectum emeret: licet minus libenter:
sed nullum dānum, uel periculum im
minet emptori: & emptor sit industrius:
nō tenetur uenditor emptori reuelare:
nec peccat nō reuelando: dummodo tñ
de precio subtrahit propter defectum,
quantū oportet. q. Et similiter intelligen
dum est de mixtura alterius rei: ut de ui
no lymphato: aut speciebus, quibus mi
scetur aliud, quam assumatur: dum ta
mē non sit damnosum, aut periculosum;
ut supra. Non tamen licet unam rem uē
dere pro alia: ut electrum pro argento:
etiam si detraheretur de precio: tunc, n.
non transferretur dominium precii. Nō
enim uult emens dare precium pro tali
re: sed pro illa, quam esse putat. de qui
bus latius supra. q. ix. Suo modo si fraus
committitur in quantitate, pondere, uel
mētura. q. Secunda dubitatur: Vtrū liceat
rem non mutatam in eodem loco carius P
uēdere, quā sit emptā. Rñdetur post Ale
xā. par. ii. q. l. ar. j. & Ange. in sum. in uer.
ceat rē negotium. §. iiii. per hanc dist. Aut emēs
non mu emit rem pro se: & processu temporis
tardā in non indiget: licite potest uendere pro
eodē lo precio tunc currente: quamuis sit ca
rius, quā dum emit: & lucrū aduenit
ratione temporis. Aut emit, ut uende
re tempore, quo carius erit: ut sic lu
crando provideat propriæ necessi
tati. Aut ut conferat respub. ut uidelicet
homines cum posterius indiguerint,
inueniant. Aut affectum pietatis, ut
pauperibus subueniat cū alijs ciu
bbb 4

cumstantiis. j. arti. positis: sic licite uen-
dere potest cum lucro temperato. Si ue-
ro ex inordinata cupiditate quæreret lu-
crum tanquam finem ultimum, ut supra dictum
est: peccaret. De istis intelligitur ca. qui
cunq; tempore. xliii. q. iiii. ubi turpe lu-
crum dicitur tempore uindemię uilius eme-
re, ut post carius uendat. Vnde expresse
ait. c. quicunq;. Quicunq; tempore mes-
is, uel uindemię non necessitate: sed pro-
pter cupiditatem comparat annonam,
uel uinum. uerbigratia, de duobus numis
comparat modium unum, & seruat usq; uē
datur denariis quatuor, aut amplius: hoc
turpe lucrum dicimus. De his etiam quod
loquitur Chryl. in c. eiicis dist. lxxvii.
allegato intelligitur, cum ait. Qui rē cō-
parat, ut integrā, & immutatam uenden-
do lucrē: ille est mercator, qui de templo
dei eiicitur. Vbi secundum Alex. facienda
est uis in eo; q̄ dicit rē integrā, & immu-
tatā: & in eo, q̄ dicit, ut lucretur: nam
qui sic cōparat, ut attendat periculum rei
in seruando: quia potest deteriorari, uel ab
igne consumi: aut a fure subtrahi cū aliis
circumstantiis. sup. dictis: ex cōsideratio-
ne incertitudinis uentus futuri, & sus-
ceptione periculi non comparat rem il-
lam: ut integrā & immutatam lucretur.
Intelligendum ergo est de illo, in cuius
intentione finaliter lucrum est: & qui si-
ne labore, & sollicitudine ex auaritia ac-
quirendi superflua sine termino, & men-
sura negotiatur. Sic etiam illud Cassio.
(Negotatio est comparare uilius, & ca-
rius uelle distrahere: quæ reprobatur a
deo) intelligitur de illis cupidis diuiti-
bus, qui frequenter forum rerum uena-
lium totum sibi accipiunt: ut postea secu-
dum uoluntatem suam carius aliis uen-
dant: quam uenderetur in foro, si ipsi nō
emissent. Et hoc faciunt de frumento,
& aliis rebus uitę humanę necessariis: ta-
les sunt deo odibiles: & de templo domi-
ni esse eiiciendi. Hęc Alex. Aut tertio
emittit: ut statim in eodem loco carius uē-
dat immutatam. Et hoc non licet, ut sa-
tis patet ex aucto. Chryl. & Cassio. statim
allegatis: immo talis si fuerit causa ex-
ercitantię fori pro eo, q̄ ipse emit in dā-
num recipi. tenetur ad restitutionem dā-

ni: ut dicit Ange. Et probatur ratio-
ne: nam cum emit uilius, quam uendit:
aut emendo impendit iustum precium:
& tunc carius uendendo rem immutatā
sine periculo, & sollicitudine, & melio-
ratione rei superuendit: & plus recepit
quam res ualeat: & sic per conclusio-
nem secundam ad restitutionem exce-
sus tenetur. Aut uilius emendo deficit a
iusto precio minus dando: & tunc dece-
pit primo uendentem, & tenetur ei ad
damni, quod intulit (dando minus iusto
precio) compensationem. Et hoc uerū;
nisi talis rem sibi ipsi iusto precio emis-
set, & uendendo damnum pateretur: tūc
posset carius uendere secundum prædi-
cta. Similiter dicendum: si mercatores
res plures simul emerent annonam, aut
uina, uel merces alias aduectas per alios,
ut carius uenderent: siue per unum, siue
per plures in damnum recipi. tales enim dam-
nandis sunt perpetuo exilio, & bonis spo-
liandi. C. demono. l. unica. de hoc etiam.
supra secus tamen si illud fieret in bonū
finem. Tercio dubitatur: utrum merca-
tor sciens plures alios uenditores post
se uenturos, propter quorum aduen-
tum merces suę uerisimiliter minus ua-
leat: tenetur pro minori precio uen-
dere, quam sit communis æstimatio fo-
ri: uel dicere: q̄ plures uenient. Respon-
det sanctus Tho. ii. q. lxxvii. arti. iiii. in
solutione ultime rationis: q̄ uenditor
in casu ad neutrum prædictorum tene-
tur. Nam si uendit merces suas secun-
dum precium, quod inuenit, & pro tem-
pore uenditionis iustum æstimatur: non
facit cōtra iustitiam: nec tenetur, quod
futurum est manifestare: si tamē illud fa-
ceret, aut de precio subtraheret, abundā-
tioris esset uirtutis. hęc Tho. Accedit ad
idem, q̄ futura contingentia sunt incer-
ta: & multis accidentibus possunt impe-
diri: ideo talis uenditor non est certus:
utrum superuentant, quos putat superue-
turos. Dubitatur quartum: utrum si ali-
cui datum est aliquid ad uendendum pro
x. & uendit pro xii. teneatur illa duo
restituere domino rei. Respondet Ang.
in sum. uer. emprio. s. xxviii. q̄ non: quia
si illa duo excedunt iustum precium: tene-
atur

Dub. 3.

Q
Mercator sciens
alios su-
p uentur-
os non
tenetur
res suas
remissimē
uēdere.

Dub. 4.

R
utrum res
alienas
uendens,
teneatur

ad resti-
tutio-
nem, si p̄
uēdidit.

tur restituere emētis: si uero nō excedit
iustum precium, & sua industria habuit: sic
sibi acquiri. Nec obstat: q̄ datur ei cer-
ta merces pro labore: quia illa datur, ut in-
ueniat emprore: & sic nō tenet necessa-
riō restituere: secus si daretur sibi simpli-
citer, ut uēderet: quia tenet uēdere melio-
ri mō quo potest: iuste tñ, & totū dā dño,
ex quo mercedē habet pro labore. Hęc An-
ge. Sed uidetur distinguendum de indu-
stria: quia aut industria sua rem meliora-
uit, ad quam non tenebatur, aut indu-
stria adhibuit, ad quam tenebatur: ex
mercedē sibi traditam in primo casu sibi
acquiri, in secundo dño. Sed quid si ca-
su precium ascendit: puta unū pro tre tra-
ditionis ualuit. x. & statim perijt in u-
tribus, unde ascenditur precium ad. xii. ui-
detur, q̄ si precium ascendit sine labore, cu-
ra, & industria eius, cui tradit ad uēden-
dū: quia res ipsa quantum ad dñum manet
apud dām: acquiri dño: & non ei, quod nullū
habet in reddendum sed nudam uenditiōis
cōmissionē. Cautū tamē existimare in
tpe cōmissionis rei, seu traditionis ad uen-
dendū, si tunc particulariter inquiratur
Dub. 5.
S
Utrum
res em-
pta de
aliena
pecunia
sit emē-
tis.

crimini Iudę furis, qui sacras oblatiōes
asportabat, & furabatur. Idem dicitur
de emptis ex pecunia pupilli, uel mino-
ris a tutore, & quibusdam alijs. Dubi-
tatur sextō de his, q̄ laboratoribus pro
precio nō dant pecuniā: sed res: alias rōne
cuius minus recipiunt: teneantur ad re-
stitutionem. Respondet Anto. par. ij. ti.
j. c. xvij. §. viij. Cuius pacta debeant seruari:
& pacta ex cōuentione legē accipiunt.
Ideo cum quōs cōducitur ad aliq̄ opus pro
pecunia: nō dēt illi dari uictualia, pānus
uel alia res: nisi cōductus sua spē uelit:
uel nisi alio modo nō. posset sibi solue-
re ob defectū pecunię. Et tunc si ille cō-
ductus nō indiget usu illius rei: & cogi-
tur uēdere, ut habeat pecuniā, pro alijs ne-
cessarijs emendis: tunc damnum, q̄ in-
de sustinet in minus uendēdo, debet cō-
ductor relaxare: ex quo conductio fuit
pro pecunia, & conductus in uoluntariē
recepit res alias loco pecunię: sed si in
principio cōductionis pactum fuit de
solutione precij in rebus: uel partim in
rebus, & partim in pecunia: potest fieri so-
lutio in rebus iuxta pacta: ita tamē q̄ res
illę estimentur iusto precio, quo uendū-
tur alijs in cōi foro. Quod si maiori g-
stimaret, tenetur conducens ad restituti-
onem illius superestimati: puta uendit
alijs pro uiginti. & dat cōducto, pro xiiij.
tenetur ad restitutionem. iij. Si tamē in
principio cōductionis statuitur precium
rei, etiā si minus fuerit, dando rem tali
æstimatione, satisfacit. Si tamen tantū
dat de re ipsa, ut laboribus satisfaciat se-
cundum iustitiam, quod si non facit sub-
trahēs de mercede digna: quia dignus
est mercenarius mercede sua, tenet sup-
plere: nisi mercenarius sponte residuum
donaret: quod de pauperibus panem nō
habentibus præsumi non potest, qui sua
necessitate compelli minus recipiunt,
quāuis iustum precium deficerent. Se-
Dub. 7.
V
Ut
clericus
possit
negocia-
ri.

Dub. 6.
T
De sol-
uētibus
labores
per res,
& nō pro
pecuniā

De his,
qui dāt
res per
pecuniā

Dub. 7.
V
Ut
clericus
possit
negocia-
ri.

quia clericus per artificium honestū sibi potest acquirere usum: ut in clericis officia. deūi. & ho. Idē materia, & instrumenta pro suo officio emere potest: non ut immutata vendat, nisi casu super essent. Secundō: blada, uina, & similia, quæ ex proprijs clementis, aut redditibus suorum beneficiorum, aut labore cōquirunt, uendere possunt: ut sic acquirat pecunia cetera necessaria sibi emat. Tertiō: pro sua necessitate uictus, & amictus emere possunt necessaria. Et si aliqua ex his emptis superfluerent: possunt illa uendere; sicut dictū est de materia: dolo tamen, & fraude in his penitus exclusis. Cauendum etiam est clericis; quod intuitu huius commercij diuinitate non subtrahant, ad quæ obligantur: ut. xij. dist. clericus uictus. Ex quo patet, quod clericus habens fenum ex pratis ecclesie, aut decimis: quod commode uendere non potest: potest emere pecora: & ex sereno suo impinguare: ac impingua uendere. Erunt enim

Dub. 3. pecora laboris sui materia. ¶ Octauo dubitatur: utrum in conductione, aut loca-

X **Vtrum** catione quæque necessaria sit restitutio. ¶ Pro solutione notandum secundum Scot. q. ij. dist. xv. lib. iij. quod uenditioni correspondet locatio: emptio conductioni. Nam sicut in uenditione transferitur dominium rei uendite in emptorē, accepto precio: ita in locatione transferitur usus rei locatæ in conductorē, dominium rei permanente apud locatorem, precio interueniente: unde res illæ, in quibus usus non separatur a dominio: ut sunt res ille, quarum usus est earum consumptio: ut est cibus, & potus: locari non possunt nec conducī: quia traditur usus, etiā traditur dominium, cum separari non possunt. Cetera uero, quæ uendi possunt: possunt etiā locari regulariter. Ad hoc igitur ut seruetur iustitia, in locatione, & conductione: seruandæ sunt omnes conditiones quantum ad usum, quæ seruandæ sunt in iustis emptione, & uenditione quantum ad dominium: ut responderat dubium: quod damnificans proximum per iniustam locationem, aut conductionem, tenetur ad damni compensationem: patet conclusio

is eidem mortuis, ut conclusio secunda principalis. ¶ Dubitatur non dō: utrum de positarius teneatur semper ad depositi restitutionem. ¶ Nota de positarius est, cui res mobilis seu potens se mouere traditur ad custodiendum. Nam in rebus immobilibus depositio locum non habet: nisi forte ubi a pluribus res, quæ est in controuersia, pro sequestre deponitur: ut in glos. cap. bona fides, de deposito. Et quandoque in deposito dominium non transferitur: sed remanet apud depositorem. Similiter, & facultas utendi de deposito: ideo cum repetitur depositum, reddendum est: quoniam contractus dependens a uoluntate unius dumtaxat potest dissolui: quandoquæ uoluerit ipse, a quo dependet. Unde non imitatur depositum aliorum contractuum naturam: a principio uoluntarij sunt: sed ex post facto necessitate: ut dicit Pan. de deposito c. bona fides. Ex quo sequitur: quod de positarius non potest uti reposita, alias furtum committeret, ut dicit Ang. in summa uer. depositum. §. xij. allegans. l. qui furtum. ff. de condi. fur. ¶ Sed excipiuntur duo casus: Primus: si pecunia non obliuata deponitur. Idem de quibusdā; quæ consistunt in numero pondere, & mensura. Secundus: dum depositarius presumit deponentē permissurum. Et qui lex depositi breuiter comprehenditur in c. allegato bona fides. placuit ipsum presentibus inserere: & est Grego. ix. Bona fides abesse presumitur, si rebus tuis saluis existentibus depositas amissis. De culpa quoque tenetur, si te ipsum deposito obtulisti: uel si aliquid pro custodia recepisses. Pacto uero culpa, uel mora prece dentibus: casus etiam fortuitus imputatur. Sane de positori licuit pro uoluntate sua depositum reuocare: contra quod compensationi, uel deductioni locus non fuit: ut contractus, qui ex bona fide oritur, ad perniciam minimè referatur: licet compensatio admittatur in alijs: si causa, ex qua postulat, sit liquida: ita quod facile exitum credatur habere. hæc ibi. Ex quo. cap. vj. colliguntur. ¶ Primum: quod de positarius tenetur facere diligentiam in custodia depositi, quam com-

Dub. 9.

Y

Vtrum

deposi-

carus

teneat-

ur sem-

per ad

restitu-

tionem

depositi

Quā di-
ligentiā
tenetur
deposi-
carus fa-
cere in
custo-
dia de-
positi.

muniter homines facere solent in suis: quam si non faceret, & depositum perderetur: tenetur ad damni restorationem deponenti. Unde glo. dicit. Non minorem diligentiam, quam in suis rebus præstare debet de positarius. Non minore rem dicit: quia quandoque tenetur habere maiorem: ut quando in suis est negligens. Ratio est, quia alias presumitur de dolo de positiarij, quem horret bona fides. Unde de dolo presumitur: si rebus suis saluis depositum amittitur. Verum ut dicit Panor. in dicto cap. Cum depositum fiat gratia deponētis tantum: non debet de positarius accuratè arcere ad custodiam rei. Solum enim tenetur de dolo uitando, & lata culpa, quam incidit: si non fecerit diligentiam, quā communitè homines circa res suas facere solent: ut si quis depositum relinqueret in uia, uel loco patulo: aut suspecto: unde facile tolli posset, & diripi: quod uerū est: nisi de positarius obtulisset se deposito: aut recepisset aliquid pro custodia. Et hoc est secundum quod colligitur ex textu cap. bona fides. scilicet quod offerēs se deposito, aut aliquid recipiens pro custodia depositi: tenetur de culpa, leui scilicet: uel leuissima, quam incurrit, si non adhiberit illam diligentiam, quam homines (non solum communitè: sed diligentissimè) adhibent rebus suis: quod discretus ex circumstantijs aduertere potest. Hoc autem de offerens offerendo se de positori excludit diligentissimum. Si dicit: quid si casu fortuito res propriæ de positiarij una cum deposito subiant periculo: puta in incendio: & non potest ambas eripere: Respondet Panor. ubi supra, quod potest seruare suas: & non tenetur cum suo periculo saluare alienas depositas: etiam si res suæ fuerint uiliores: quia tenetur ex ordine charitatis plus se, quam alium diligere: & plus sibi, quam alij subuenire: & sic non tenetur: immo nec debet admittere in se peccatū ueniale: ut in alio caueat mortale: quia secundum apostolum non sunt facienda mala, ut eueniant bona: ita non tenetur perdere propria, ut cōseruet aliena

præciosa: Quod uerū extra casus duos premissos: in illis non puto, si res super peritura uiliores sint: accepro precio, uel commodo, quod ex deposito consequitur: tunc enim pari debet iacturam suarum, & saluare depositum.

¶ Tertio colligitur: quod casus fortuitus non imputatur de positori: nisi in tribus casibus. Casus fortuitus dicitur repentinus

Calus

reuentus, qui nec præuideri potest: nec ei resisti, ut incursum hostium, piratarum, naufragium, incendium, euerfictio domus ex terremoto seu tempestate, domus uel uentorum impetu: unde casus, quæ no rei,

diligentissimus cauere posset, non dicitur casus fortuitus: unde furtum clandestinum factum a persona, a qua diligentissimus præcauisset ut a uili seruo, non est casus fortuitus: secus de rapina uolenta: nisi spoliatus esset in culpa transeundo per loca periculosa. Unde nota,

quod secundum Panor. de commodato c. unico: casus fortuitus regulariter non imputatur: sed respicit domino: etiam in contractu, qui fit gratia alterius tantum: ut in commodato: nisi in casibus. Primus: quando culpa præcessit: ut puta commodaui tibi equum, ut ires ad certum locum, & tu iuisti ad alium: & incidisti in raptorem: imputatur tibi perditio equi, & non domino. Secundus: si pactū intercessit, ut tenetur de fortuito casu, & hoc uerum: nisi casus fortuitus ueniat culpa eius, cui promissum: nam licet intercederet pactū: non tamē tenetur de dolo eius: nisi licet contractus ex cōuentione legē accipiat: non tamen tenet, si cōueniat,

ut non teneat de dolo, quia hæc cōuentionio est contra bonos mores, & contra bonam fidem. ideo sequenda non est. Hæc Ang. i. uer. depositum. §. iij. Tertius casus: quod quis est in mora, puta non reddidit, quod debuit, & fortuito perdidit, imputatur reddere debent. ¶ Quarto colligitur: quod de positarius semper tenetur restituere depositū de positori perenti, nisi in casibus. Primus: si deponens fuerit furiosus, tunc enim gladius ei reddendus non est, ut dicit Aug. super Plal. v. Eadem ratio est de alijs cedentibus in periculum sui, uel aliorum. Secundus: si deponens post de-

Quid i-
calu pe-
riculi i-
nnume-
ris:

posito res propriæ de positiarij una cum deposito subiant periculo: puta in incendio: & non potest ambas eripere: Respondet Panor. ubi supra, quod potest seruare suas: & non tenetur cum suo periculo saluare alienas depositas: etiam si res suæ fuerint uiliores: quia tenetur ex ordine charitatis plus se, quam alium diligere: & plus sibi, quam alij subuenire: & sic non tenetur: immo nec debet admittere in se peccatū ueniale: ut in alio caueat mortale: quia secundum apostolum non sunt facienda mala, ut eueniant bona: ita non tenetur perdere propria, ut cōseruet aliena

positum fuerit deportatus: & bona eius publicata: quia tunc depositum deferendum est in publicum: & non ei, qui deposuit. Tertius: quando fur deponens furtum, & dominus rei concurrunt in petitione: tunc dominus præponendus est. Quartus: quando fur depositum apud dominum, cui surripuit: hæc in l. bona fides. ff. depo. Extrahos casus, qui nõ reddunt depositum, dum petitur: committit furtum: & condemnatus suo nomine efficitur infamis. secus si procuratorio, tutorio, curatorio, uel defensorio nomine condemnatur: nõ efficitur infamis: ut in l. furti. §. si quis alieno. ff. de his qui nor. infra. Idẽ habetur in. angelo in uerbo depositum. §. x. & per hoc patet responsio ad formam dubij ¶ Quinto coligitur: qd cõpensatio, seu deductio loci non habet in deposito: ut si depositor tenetur mihi in aliquo: illud non possum deducere a deposito sibi reddendo, dũ petitur: quamuis liquidum, & manifestum sit debitum depositoris. ¶ Sextum: qd cõpensatio in alijs admittitur, quod uerũ est de omnibus; quę in suo genere recipiunt functionem, id est qd una res ex toto potest fungi uice alterius: & ista communiter consistunt in numero pondere, & mensura: in his uero, quę non recipiunt functionem, cessat compensatio. Hęc Panor. eodem titu. & cap. & ponit exemplũ. Si quis mihi tenetur quinquaginta flor. ego illi equum, non habet ibi locũ compensatio: quia possem habere maiorem affectionem ad equum quam ad pecuniam: quod credo uerum, nisi iam equus esset taxatus pro certa pecunia: tunc idem esset, ac si teneretur tibi huiusmodi pecuniam. ¶ Et quoniam in hac materia contractuum frequenter concurrunt illi termini culpa lata, leuis leuissima: pro intellectu terminorum notat Panor. in c. unico. de commodato: qd culpa dicitur deuiatio ab eo, quod bonum est: & per hominum diligentiam p uideri poterat. Et hoc ultimũ additur ad differentiam casus fortuiti, qui non poterat præuideri: & distinguitur in quęque species. Est enim culpa latissima, latior, lata, leuis, & leuissima. ¶ Culpa la-

cõpensatio nõ habet locũ in depõsi-õ.

AA Quid in religie per culpa latissimã, & latiorẽ & latã.

tissima est dolus uerus: puta machinatio, seu circumuentio ad fallendum alium manifeste adhibita. ¶ Latior est dolus presumptus, scilicet fallax circumuentio ad circumueniendum, & decipiendum aliquem presumptione adhibita. Et licet dolus non potest probari nisi per coniecturas: tamen quando signa sunt manifesta: dicimus dolum uerum: quando non patent, dicimus dolum presumpsum. ¶ Lata culpa est deuiatio circumspccta ab ea diligentia, quam habent communiter homines illius conditionis, & profersionis. Vnde dicitur uulgariter ignorare illud, quod communiter homines sciunt, est lata culpa. Et dicitur in circumspecta, id est inconsiderata, ut differat a dolo: quia si inconsiderate deuiaret ab illa diligentia, esset in dolo. Exemplum de culpa lata: ut si librum mihi concessum inconsiderate dimisi in baco ante domum, & sublatu est: sum in culpa lata. ¶ Leuis uero culpa est deuiatio in circumspecta ab ea diligentia, quam habent homines non tantum communiter: sed diligentes. ¶ Leuissima est deuiatio ab illa diligentia, quam communiter habent homines diligentiores, & diligentissimi, unde si diligetissimus potuit præcauere: & non præcauit: es in culpa leuissima. Et hæc pro intellectu horum terminorum, qui communiter currunt in scriptis canonistarum.

DE VSVRA.

DICTO de negotio, in quo merx cum precio simul tempore currunt: puta ubi statim emens accipit mercedem: & uendens precium: consequens foret, ut de his subderetur inquisitio: ubi alterum expectatur: ut dum emuntur, quę futura sunt: & precium in præputu soluitur: aut merx presens emittit, & precium ad certũ terminũ soluendũ expectatur. Sed quoniam in his contractibus nonnũ quã tẽpus attẽditur, ppter qd usurã participant: ideo prius de usura generali: & de hinc de huiusmodi contractibus specialiter inquiratur: Est ergo.

Quæ

A TRVM possidens aliqua per usuraria acquisitionem teneatur ad necessitate salutis ad eorum restitutionem. Terminorum declaratione præmissa: respondebitur per conclusiones, & soluenda dubia. ¶ Quantũ ad primum notandum: qd licet diuersi diuersimodẽ distinguant usuram: potest tamen breuius sic describi. Usura est lucrũ ex mutuo principaliter intentum. Lucrum ponitur pro genere: nam omnis usura est lucrum: & non e conuerso: ut patet de lucro iustæ negotiationis. Est autem lucrum incrementũ, uel pecunia mensurable: siue sit munus a manu lingua, siue ab obsequio: quod quis habet uoluntaria ex commutatione ultra ea, quę prius sua erant: & illa, quę sua erant dicuntur fors in hac materia. Est enim fors, res iustè possessa: uel (ut legitur dicunt) debita quantitas mutuatæ rei in materia occurrenti. Vnde si de meo mutuo proximo. x. lib. x. li. dicuntur fors, ita accipit beatus Amb. in de uinea Naboth di. Quicquid accidit forti, usura est. Et ut habetur de usu. c. j. & .ij. Fors capitur pro capitali: ut in glo. in proe. Cle. in uerb. fortis. Ex quo sequitur primò: qd non solum pecunia accedens forti: sed quicquid pecunia commensuratur, usura est. Nam ad omnia illa lucrum se extendit. Vnde Ambr. ubi supra. xiiij. q. iij. pleriq; & per totam illã questionem. Esca usura est, uel ista usura est: & quicquid accedit forti, usura est: & quod uelis, nomen ei imponas: usura est. ¶ Et dicitur quicquid pecunia commensuratur: quia ut statim dicitur: sũt quædam, quę forti accedunt, quę non faciũt usurã: ut amicitia, gratitudo &c. Nam mutuans ad captandum amorem, aut beniuolentiam, non committit usuram: ut uale sanctus Thom. ij. ij. q. lxxvij. ar. ij. quod uerum est, nisi specialiter procederet ad lucrum: ut si quis papæ, aut principi mutuetur ad captandum beniuolentiam, ut postea possit cõsequi beneficium, uel caltrum, aut huiusmodi: tunc enim esset spes lucri: & per

Quid lucrum, quod fors.

In solo mutuo usura committit.

consequens usura. Sic si mutuatur spe alicuius habendi, curus ulus inter amicos concedi solet: sicut commodatio libri: iniuria remissio ab illo, qui me iniuste persecutus est cum multo inter damno: secus si iuste: quia non liceret sine uitio usurę mutuum dare (sub tali spẽ illud non est usura. Hęc Ange. ¶ Secundo sequitur: qd si quis sibi alias debita acciperet occasione mutui: non committeret usuram. unde si quis habeat. x. de mea substantia: & mutuo illi ea intentione, ut ultra mutuum re habeam ab eo illa. x. cum alias habere non possem: non committo usuram: quia illa. x. quę recipio, non ueniũt nomine lucri: quia alias mea sunt, aut mihi debita. ¶ Quod sequitur in descriptione usurę, ponitur loco differentiarũ: unde subditur ex mutuo. unde patet: qd lucrum ex alijs commutationibus acceptum non est usura: etiam si fuerit illicitum: ut dum quis superuedit. Et in hoc etiam distinguitur usura a turpi lucro. Verantamen considerandum: qd est mutuum manifestum: & est mutuum implicitum, uel interpretatiuum, & palliatũ Mutuũ & ideo apertũ. puta quando contractus potest resolui in mutuum: ut si uendo tibi ulnam panni ualentem nunc. j. flor. pro. j. flo. & solido pro eo, quod uis dilationem unius anni ad soluendum precium. Ita uenditio resoluitur in mutuum: quia perinde est, ac si darem tibi. j. flo. mihi post annũ soluendum: & si ultra accipio. j. soli. manifesta est usura: potest enim quælibet res resolui in suum uerum ualorem. ¶ Dicitur autem mutuum, quasi de meo tempus: ut dum rem meam trado tibi ad tẽpus post temporis lapsum repetendam: unde in mutuo transfertur dominium rei mutuatæ, de mutuate in eum, qui recipit mutuum: de hoc infra. Et proprie locũ habet in his rebus, quę usu consumuntur: ut in pecunia, & uictualibus. In his uero, in quibus usus distinguitur a dominio locum non habet mutuum: sed accommodatione, uel locatio. unde Alex. de Hales par. ii. q. lxxvj. memb. j. ostendit in quibus rebus potest fieri mutuum di. Nota: qd nõ potest committi usura nisi in his rebus tantum, circa quas contin-

git fieri mutuū, scilicet quæ consistit in numero, pondere, & mensura. Numero, ut in pecunia numerata. Pondere, ut in argento, auro &c. quæ statim appenduntur. Mensura ut in frumento, vino, oleo, panis &c. Et ad maiorem evidentiam additur rebus quæ sunt contractus, qui de sua natura volunt esse gratuiti: ut mutuum, & commodatum; in illis enim ultra sortem nihil expectatur: nam si fiant pro lucro, statim transferuntur in aliud genus contractus: nam si mutuum non fuerit gratuitum, est usura, sic in commodato si aliquid pro accommodatione accipitur, definit esse commodatum, quia aut recipit aliquid pro re, aut pro usu rei, si primum, vel recipitur pecunia: & sic est uenditio, aut res alta, & sic est permutatio. Si secundum aut pro usu rei recipitur pecunia, & est locatio: si res alia, erit contractus innominatus: do, ut des. Hæc Alex. Ex illo patet; quod in contractibus emptionis, uenditionis, commodationis, locationis, & conductionis, non committitur usura proprie dicta, quamvis multi tales sint iniusti: multi etiam in fraudem fiant usurarum: ut infra uidebitur. Patet etiam differentia mutationis ab alijs contractibus: nam in mutuo res ipsa traditur gratis: & per primum distinguitur a commodatione, locatione, conductione, in quibus non res: sed usus rei traditur. Per secundum distinguitur ab emptione, & uenditione, in qua res traditur: sed precio mediante similiter per idem a permutatione. Et nota: quod dicitur mutuo. ar. actiue, id est mutuū dare: & dicitur mutuo deponētaliter, quod est mutuum recipere. Hinc in Psal. Mutuabitur peccator, & non soluet. C. mutuabitur, id est mutuū recipiet. Et de hoc sunt uersus. Mutuo uult dātem: sed mutuo accipientem. Mutuo tradētis: sed mutuo accipientem. ¶ Dicitur ultimo in descriptione usuræ: principaliter intentum: nam si non intenderetur lucrum in mutuo: sed qui mutuatur ex aemulicicia (propter beneficium præteritæ mutationis) contracta aliquid offerret in: & ideo mutuanti licet recipi potest. Si uero psumitur, quod sit quasi in precium mutua-

tionis: sic recipi non debet. Si autem is, qui mutuum recipit expresse diceret; quod non dat illud ratione mutui facti sciendi, uel sperati: tunc satis præsumi potest; quod illud gratis donat: nisi aliud ex circumstantijs appareret. Causam huius tangit beatus Thom. q. lxxvii. arti. ij. in solu. secunda: omni d. quod recompenratio beneficij dupliciter fieri potest. Vno modo ex debito iustitiæ: ad quod aliquis ex certo pacto obligari potest: & hoc debitum attenditur secundum quantitatem beneficij accepti: & ideo qui accipit mutuū, non tenetur ad plus compensandū, quam mutuū accepit: unde contra iustitiā est, si ad plus reddendū obligetur. Alio modo tenetur quis ad recompenandū ex debito amicitie, in quo magis consideratur affectus, si quo aliquis beneficium contulit: quā quantitas eius, quod fecit: & tunc debito non competit civilis obligatio, per quam inducitur quedam necessitas: ut non spontanea recompenratio fiat. Et per hoc si quis mutuans exigit, uel expetit ex pecunia mutuata quasi per obligationem expressam, uel tacitā recompenrationē muneris ab obsequio, uel lingua, perinde est, ac si expeteret, uel exigeret munus a manu: quia utrumque pecunia estimari potest, ut patet: quia nonnunquam locat opas suas, quas manu, uel lingua exercet, usurā committit. Si uero munus ab obsequio, aut a lingua non quasi ex obligatione rei exhibetur: sed ex beniuolentia, quæ sub estimatione pecuniæ non cadit: licet illud accipere, & exigere, & petere. Hæc Thom. in solutione secunde, & tertie rationis, ubi supra. Et dicitur notāter intentū, & non pactū: nam intentū in plus est, quam pactū: nam oē pactum intentū est, & non e conuerso: ubi innuitur; quod non solum accipio ultra sortem in mutuo ex pacto facit usurarium: sed etiam si intenditur lucrum absque pacto, usura committitur: unde sola spes lucri in mutuo facit usurarium, secundum illud Luc. vj. Mutuum dare, nihil inde sperantes. de usu. c. consuluit. Et hoc uerum, si spes lucri est causa mutui: & ideo additur: principaliter, in descriptione usuræ. Potest enim aliquis dupliciter mutuare spe lucri. Vno modo principa-

Spes facit usurarium, & quare.

paliter, ita quod non mutuaret, nisi lucrū speraret: & hæc spes facit usurarium: ut communiter dicunt doctores. Et non refert, siue speret ante mutuum: dum tamen in illa spe perseverat: quoniam si post mutuum cognoscens peccatū mutaret intentionem reducens eam ad regulam charitatis: posset sponte donata sine usura recipere: siue speret post mutuum, puta mutuum gratis absque intentione lucri: tamen lapsō tempore uult aliquid sibi dari propter mutuum, similiter usurarius est. Siue tertio concomitanter: puta quia mutuans nullum sperabat lucrum: sed debitos propter mutuū dat sibi primū: & mutuans propter eandem causam recipit, & sic etiam usurarius est. Si uero sperat secundario: quia etiam si crederet se non habiturum ultra sortem: nihilominus mutuaret propter charitatem: talis spes non facit usurarium. ¶ Quod autem spes lucri principaliter intenti facit usurarium: probat Alexan. quia spirituum ponderator est deus. Pro uerb. xvj. spirituum, id est uoluntatum. Sed eadem est uoluntas lucri sperantis: & non pacificis (forte timor ecclesie) & pactum facientis. Sed secundus est usurarius: ergo & primus. Lex. n. diuina non tantum mutat: sed animū prohibet. Potest tamen mutuans sperare aliquid sibi alias debitū, uel potest sperare: quod sit, cui mutuatur, in consimili casu necessitatis sibi etiam mutuet: non quidem ex ui mutui: sed ex charitate accipientis mutuū: mutua enim beneficia precendunt charitatem. Et quia ex precepto tenet sibi in casu necessitatis dare mutuū: etiam si non mutuaasset prius: & ideo non licet hoc deducere in pactū: tunc. n. ut mutui speret lucrū remutuatiōis. ¶ Sed dicitur qui mutuatur, constituit eū sibi debitore ad antidota, ad quæ naturaliter obligat. Nam in officij charitatis primo loco illis tenemur obnoxij, a quibus beneficia recepmus ut habet de testa. c. in officijs. Mutua re aut indigētē magnū est beneficium: ergo potest illud deducere in pactū. Rādet Pan. in c. consuluit. de usu. in fi. quod non licet debitū illud naturale ad antidota deducere in obligationem civilē: sic enim cō-

Quæ spes.

Nota.

sequeretur lucrū ex mutuo. Nam ex debito naturali tantū non potest compelli ad remutuandum: potest autem, si interdidit obligatio civilis, & hoc potest pecunia estimari: & ideo usura. Idem sentit Tho. ij. q. lxxviii. articulo. ii. in sol. ii. & iii. rationis. Potest ergo sperare a proximo id, ad quod naturaliter obligatur ex mutuo: sed non potest eum ad concedendū civiliter obligare: licet autem spe recipiendū mutuū in simili casu ab eo, cui mutuatur: ex quadam charitate dans mutuū non peccet hac intentione mutuando: non tamen meretur. Non enim ponit deū hūnē. Vnde dicitur Luc. vi. Si mutuū dederitis his, a quibus speratis recipere; quod gratia est uobis. Nam & peccatores peccatoribus se generant: ut æqualia recipiant. Et secundum hæc potest concordari doct. in hoc contraria scribentes. Et hæc de descriptione usuræ, & de cunctis notandū: quod usura est contra legem naturæ contra legē diuinā: & contra legē humanā. Primum ostenditur secundum sanctū Tho. ubi supra. ar. i. quia in usura ueditur, quod non est, per quod manifeste inæqualitas constituitur, quod iustitiæ contrariatur, quæ inuitur legi naturæ. ¶ Ad cuius evidentiam consequenter subdit in corpore. quod quædam res sunt, quarum usus est earum consumptio: sicut uinum, & triticum, & cetera ad esum hominum pertinentia, quorum usus est portatio, & comestio: que potest, & cibo consumitur, & in his non debet seorsū computari usus a re ipsa, nam cuiuscumque conceditur usus: in illis conceditur res ipsa: & per hoc cui conceditur usus rei, eo ipso conceditur res, & per consequens transferit dominium rei, & per hoc in talibus per mutuū transferit dominium. Qui ergo uel let seorsum uendere usum rei: talis uenderet eandem rem bis: uel uenderet id, quod non est: unde manifeste per iniuriam peccaret. Qui ergo in mutuo querit lucrum, petit sibi duas recompenrationes. Vnam quidem restitutionem, quæ equalis rei mutuatae. Aliā precij usus, quod usura dicitur. Vbi autem usus rei distinguitur a dominio: ubi potest concedi in retento dāto: ut in locatione domus, & similibus: ubi aliquid licet accipi potest pro usu rei. Cui autem secundum philosophum.

Nota. d. Usura est contra legē naturæ.

Ostenditur per philosophum.

Ethic. & j. politic. pecunia inuenta est ad commutationes faciendas: & ita principalis pecunie usus est ipsius consumptio, id est distractio: secundum q. in commutationibus distrahitur: & ideo secundum se est illicitum pro usu pecunie mutata recipere precium ultra equalitatem pecunie mutata, quæ fors dicitur. Et per hoc patet: quare licet recipere pecuniam locari, & non mutui. ¶ Aliam rationem assignat Sco. in. iij. dist. xvij. q. ij. In mutui datione transfertur dominium: ergo qui concedit pecuniam mutuo: non manet dominus pecunie mutata: & per consequens si pro illa pecunia recipit aliquid ultra sorte, pro non suo recipit, & ita uendit non suum. ¶ Aliam rationem addit. Est q. pecunia maneat sua: cum illa pecunia ex natura sua non habet fructum aliquem: sicut habent quedam alia ex se germinantia: sed tamen prouenit fructus aliquis ex industria uteris: industria aut uteris est eius, qui mutat pecuniam: ergo uolens habere lucrum à pecunia mutata uult habere lucrum de industria non sua: sed aliena, quam ipse non dedit dando mutuum. ¶ Et dist. est notanter, q. principalis usus pecunie est eius distractio: quia pecunia potest habere aliquem usum distinctum a dominio. Potest enim pecunia ostentari: potest ornare: potest et habere aliquem effectum medicinale ex natura metalli, ut aurum contra lepra: & ad istum finem potest locari: sicut equus, aut uasa argentea: & pro usu isto retento dominio potest accipi precium. Vnde si quis ad ostendendum se diuitem, uel ornandum gazas suas, aut bancum accipit pecuniam: non ut distrahat: ubi solus usus pecunie, & non dominium conceditur, & ille est contractus locationis, uel conductionis: & non mutui datio. Et deberet eadem pecunia sic mutata restitui: nisi forte sufficeret locanti æqualis in potestate, & ualore. De hoc glos. in cap. conquestus. de usu. & pro tali usu licet aliquid recipere sicut pro alterius rei locatione. Verum ille non est communis, & principalis usus pecunie, propter quem pecunia, siue numisma inuenta est, uel inuentum. Et propter prædi-

pecunia quot u- sus habet.

ctas rationes philosophus. iij. Ethic. e. v. reprobatur usuram ex eo, q. usurarius secundum acceptionem superabundant. Omnes enim isti, inquit, accipiunt, unde non oportet: & quantum non oportet: quoniam non oportet de usu rei, qui a domino non distinguitur, neq. de aliena industria aliquid accipere. Et j. politic. uult, q. illa acquisitio pecunie per usuram, quæ pecunia parit pecuniam est præter naturam: & ita contra ius naturale. ¶ Sed di. Nemo de beneficio suo debet reportare damnum: sed contingit damnicari mutuantem propter mutuū alteri ex charitate datum, & per consequens potest aliquid recipere ultra sortem: sed omnis acceptio ultra sortem est usura, ideo in casu usura est licita, & per consequens non est legi naturæ contraria. ¶ Pro solutione notandum: q. usura quondamque capitur multum largè pro omni acceptione ultra sortem in mutuo: & sic non omnis usura est illicita: quia non contra quamlibet talem acceptionem militat ratio. Supra posite. Et ita accipit usuram Alex. de Hales. q. allegata. memb. j. ubi dicit, q. recipere præter sortem est usura. Habetur sententia: licet in glo. c. conquestus. de usu. Et consequenter ponit quatuor casus, in quibus usura est permessa: hos autem casus. Sco. clarius summat: & ad duos generales reducit. Vnde ait. Excipiuntur in mutuo duo casus in genere. Quandoq. n. potest aliquis licite ultra capitale accipere ex pacto: quandoq. non ex pacto. Et primum tripliciter. Primum ratione pæneg. conuentionalis: dum tamen non fiat in fraudem usurarium. Verbi gratia. Si alicui mutuo pecuniam ad certum terminum, possum adijcere pœnam pecuniarum, quam soluet, si in termino non soluerit: quia possum indemnitate meæ consulere: & dilatio solutionis ultra terminum est mihi damnosa: ut pono. Possum ergo adijcere pœnam, metu cuius terminum solutionis non transgrediamur: & pœnam si incidit licite possum exigere, & recipere. ¶ Et dicitur notanter, dum non in fraudem fiat usurarium: quia si in fraudem usurarium pœnam adijcere

E Nemo debet reportare damnum de bet.

Casus, in quibus licet recipere aliquid præter sortem.

usurarius est. Presumitur autem in fraudem adiecit: si magis uellet debitorem terminum transgredi, ut pœnam acciperet: q. ut in termino solueret sine pœna. Itē si uerisimiliter tempore mutationis putabat se in termino non soluturum. Itē dū inmoderata pœna apponitur, quæ excedit interesse. Quando uero ad hoc pœnā adiecit: ut in termino, quod mutauit, accipiat non desiderans, aut sperans lucrum ex pœna: in hoc casu recipiendo pœnam, & exigendo usuram non committit: quia licet recipit ultra sortem: non tamen principaliter intentione lucri: etiam si pœna excedit interesse. Neq. recipiēdo peccat, nisi forte debitor propter impotentiam: aut præter suam culpam non posset soluere in termino: nam ubi non est culpa: non debet esse pœna. ¶ Secundō potest recipere ultra sortem ratione interesse: debitor. n. ex cuius solutione creditor notabiliter damnicatur: tenetur de iustitia satisfacere creditori de interesse: & hoc in foro conscientie etiam si creditor non posset contra eum habere actionem in foro exteriori: quia delictum pacta, uel iuramenta. ¶ Sed hic aduertendū secundū Panor. in c. conquestus. de usu. q. interesse consistit non solum in dāno habito: sed etiā in lucro cessante: dū modo lucrum cessans esset in actu, uel quasi in actu: hoc est q. probabiliter fuisset: quia sic dicitur peti, quod aliquo modo est: secus si solum esset in possibili- tate: quia sic dicitur potius non esse. Vnde patet: quia si quis non soluit creditori solito mercari in termino debito: tenetur ei ad lucrum cessans iudicio bonorum mercatorum. Et ideo talis creditor licite recipit ultra sortem: non tanquā lucrum mutui: sed pro suo interesse. ¶ Idē de illo, qui uolebat negotiari, uel possessionē emere: q. licite potest recipere ultra sortem tantū, quantum lucratus fuisset uerisimiliter: uel habuisset de fructibus possessionis, aut alterius rei: dū modo quinq. concurrunt. Primum: q. computet pericula, & expensas: quia lucrum intelligitur deductis periculis, laboribus, & expensis. Secundō: q. non sit eius intentio lucrandi per hanc uiam principaliter: sed potius p mer-

Licet recipere ultra sortem ratione interesse.

centiā, uel emptionem. Tertiō: q. non cōtrahat pactū ad tempus: sed ad aliqd tempus: quia alias quoad iudicium humanū uideretur: q. potius uellet lucrari illo mō, q. per aliam uiam. Quartō: q. ille, cui mutuat, non sit in tam arcta necessitate: & creditori in tali opulencia, q. ei teneat gratis mutuare: quod qn sit, uidet infra in dubijs. Quintō: q. illud, qd accipit, sit uere interesse suū, aut probabiliter: & p interesse recipiat, & nō pro lucro: aliter esset usura. Sic dicendum est (ut recitat Ange. de usura in summa secundū Inno. & Ray. de illo, qui merces uolens deferre ad aliu locū: q. licite plus accipit quā tū estimatur lucrum, quod habuisset, si profata concurrat. Et hoc si præciū statim soluitur: ut pro cōcordia opin. loquitur Ioā. an. si. n. nō statim soluitur non licet. Et secundū hoc concordat secundū Ioā. an. opi. Hosti. tenentis oppositū, & dicentis: q. opinio Inno. & Ray. multos duxit ad infernū. Nā Inno. & Ray. intelligendi sunt: quando præciū statim soluitur. Hosti. quando non statim soluitur: licet quidam dicant: etiam si præciū nō statim soluitur: licet: & hoc quando probabiliter est certū, q. lucratus fuisset. Et dicit Hosti. locutū fuisse psumptiue: sed quando certū est, q. nulla fraus interuenit, licet quia psumptio credit ueritatis. ¶ Quod uero beatus Tho. ubi sup. dicit in solutione primæ rationis articulo secundi recompensationem damni, quod consideratur in hoc, q. de pecunia non lucratur: nō potest deducere in pactū: quia non debet uedere id, quod nōdū habet: & potest impediri multipliciter ab habēdo: intelligendū est: quando prædicta quinq. non concurrunt: illis. n. concurrentibus non potest impediri: & ita cessat ratio sua: nam statim præmisit, q. potest in pactū deducere dāni, per quod subtrahit sibi aliquid, quod debet habere. ¶ Ad hoc mēbrū reduci, quod ponit Alex. in secūdo, & tertio casibus: puta si fideiusor soluit creditori usuras: potest eas petere a debitore, pro quo fideiusserat: quia non est usura quantum ad fideiusserē: sed interesse: quia non est lucrum: sed utatio dāni. Nā omne dānum, qd sustinet fideiusser

Quādo liceat.

occasione debiti, pro quo fideius sit: debet sibi compensare debitor; ut indēnis feruet de fideiusto. Similiter si creditor ratione morę solutionis in termino statuto cogitur accipere pecuniā ad usurā propter negotia sua tractanda: tenetur debitor soluere usuram cū pecunia mutua: si creditor dedit usurā, aut eū liberare ab usurario, si nondū dedit: qđ uerū est, si creditor dixit debitori: qđ erat ei necesse recipere sub usuris, & si non potuit inuenire mutuum, nisi sub usuris.

G Tertiō, pōt mutuan recipere ultra fortem ratione dubij: quando .s. utrūq; tā capitale, quā illud superflūū ponitur sub incerto. Exemplū. Emens tempore minori precio, quā ualeat tempore emptio-nis, recepturus eam ex pacto posteriori tempore, quo uerisimiliter plus, uel minus ualere pōt, non erit usura: si casus acciderit: qđ tempore receptionis plus ualeret: quia tam emptor, quā uenditor equaliter tam cōmodum, quā incōmodū ex dilatione expectat: secus si illo tēpore accepturus esset, quando uerisimiliter multo plus ualebit, & nō minus nisi in modico: tunc .n. esset usura, aut est imatio in fraudē usurariū: nā nūc emens dat pecuniā minore, recepturus uerisimiliter ob tēporis dilationē maiore ualorē: & quis non sit mutuu: pōt tamē resolui in mutuu. Perinde .n. est, si nunc mutua ret pecuniā: & cum pacto reciperet in termino solutionis rem pro mutua pecunia plus ualentē: & ita lucrum: cum plus recipit, quā pecuniā mutuatā. ut uult Panor. in c. nauiganti. de usuris. Vnde ait. Quantū ad formā cōtractus nō est usura: sed quoad intentionē deprauatā est usura: quia proinde us fingit: ac si illam pecuniā mutua ret illi uenditoris, ut recipiat illud lucrū: quod est ultra uerā estimationem rei. Et quoniam incidit casus, quo in uēditione, uel merx, uel precium non est in prompto: sed alterum expectatur: ideo additur hic resolutio in talibus Scorio ubi supra. Vnde ponit duas regulas. Prima: qđ commutans gula ser non cōmutet, uel uendat tempus: quia tempus non est suum. Secunda, qđ non uade in ponat se in tuto de lucrando: & illam cū

quo cōmutat de dāno. de tuto semper, ne ad posunt plures casus. Vnus dicitur festū natiuitatis domini .a. & festū beati Ioan. baptiste .b. Aliquis commutans tradit rē suam alteri in .a. expectans solutionem in .b. aut ergo erat rem suam tunc uenditurus, uel non: sed in .b. Si in .a. uel determinat nunc precium secundum qđ currit tempus pro .a. & tunc facit misericordiam supplens indigentiam proximi, antequā teneatur illam supplere, expectando solutionem eius usq; in .b. Aut dēminat precium maius, quā sit iustū pro .a. & tunc est usurarius: quia uendit tempus contra primā regulā: ut patet in c. consuluat. de usuris. ubi usurarius censetur, qui merces suas longē maiori precio distrahit: si ad solutionem faciendā prolixioris tēporis dilatio prorogetur: quā si ei in continentem precium persoluitur. Si autē nō esset modo uenditurus: sed alias: quādo uidetur: qđ secundū cursum tēporis plus posset lucrari: aut ergo nunc ponit certū precium: aut nō: sed dimittit certificationē precij pendere ex aliquo futuro. Si primū: aut ponit precium, secundū qđ res nunc ualeat: & tūc non est dubiū: quin faciat misericordiā magnā. Si uero ponit precium maius, qđ nūc ualeat: tūc nō ita moderatū, quin tēpore solutionis uerisimiliter quādoq; plus, qđq; minus ualeat res uendita: excusatur propter dubiū: quia contra nullam regulā pdictārum facit: & hoc sic patet per c. nauiganti. eodē ritu. §. ratione. & c. in ciuitate. ubi ponitur casus iste. Quod autem in sine eiusdem c. dicitur. Cuius tuis salutē sue bene cōsulerēt, si a tali cōtractu cessarent: cū cogitationes hominū oipotēt nequeūt occultari. Consilij est nō necessariū pceptū, ut patet ex forma uerborum. Si autē determinationem precij ex ualore futuro illius rei pendere relinquit: aut ergo pro tempore determinato ipse solutionis: uel alio, in quo nō consueuit regulariter plus ualere, quā quando dat rem suam: & tunc misericordiā facit: ut puta cōcedendo dat rem suā tanto precio, quantum ualebit in .b. uel in aliquo tempore circa .b. cum tū res illa

et cōter cōsueuit carior esse in .b. qđ in aliquo tpe pcedente. Si autē uelit precium determinari pro tempore indetermi-nato hoc modo: ut ponat se in tuto lucrari, ut in pluribus: & alitū in damno: ut gratia exempli dicendo: uolo, ut soluas mihi tantum, quantum ualeat in quocūq; tempore usq; ad .b. qđ carius uendetur: usura est: quia facit cōtra secundā regulā: ponēs se in tuto, ut in pluribus: quoad lucrum: & illum, cū quo tractat, in damno, ut in pluribus: habēs pro se illud, qđ euenit, ut in pluribus: & contra se illud, quod euenit in paucioribus. Hęc Scot.

I Notandū tñ, qđ si uendens erat seruaturus rem suā usq; in .b. & ponit nunc precium secundum qđ ualitura est in .b. cum oleum, uinum, frumentum & huiusmodi seruata decrescūt: illud, qđ decrescit, nō poterit sine usura uēdere. Item si oportet necessario pro eorum cōseruatione usq; ad .b. aliquas expensas facere: cum tradendo rem liberatur ab expensis huiusmodi: si ipsas nō detraheret a precio, quod ualebit in .b. esset usura. Hęc Ange. & Similiter mutuans rem aliquam cum pacto, qđ eadem res in specie numero, pondere & mensura in certo termino restitatur: licet in termino restitutionis plus ualeat, & sic recipiat ultra fortem: non tamen est usurarius: si uerisimiliter dubitatur utrum tempore solutionis plus, uel minus ualeat: quia sicut creditor eam recipere tenetur, si uilior esset facta quoad estimationem: sic non peccabit recipiēdo preciosiore quoad estimationem: quia non est necesse, qđ res sit eiusdem estimationis, licet requiratur, qđ sit eiusdem bonitatis qualitate intrinseca: quod intelligo quantum ad speciem. Si autem uerisimile est: qđ tempore solutionis erit preciosior: & tunc si creditor erat seruaturus, & non aufert libertatē debitori liberandi se infra terminum, quando uelit: sic licet. Si autem non erat seruaturus: sed interim cōsumpturus: sic est usura. Similiter quando aufert libertatem debitori liberandi se infra terminum: quamuis esset seruaturus: erit usura. Hęc Ange. & Simile uidetur: qđ si quis habens uinum, uel

granum uetus minus ualens mutuat cū pacto: ut recipiat nouum, sperans uerisimiliter nouum melius futurum ex qualitatibus aeris: usurarius est: sed si est debius, propter dubium excusatur: patet ex regulis suprapositis. Sed dices: Quid si quis indigens blado petit tu tuō grana uetera promittens soluere in messe futura, dando noua: & est uerisimile, & pene in dubium, quin erunt meliores licet forte non cariora. Aestimo, qđ securus esset in conscientia si tempore messis reciperet noua tante estimationis: quante essent uetera recepta tempore solutionis uenderentur. Gratia exempli: tempore solutionis noua ualent decem: uetera sex: si tunc noua tanta estimationis darentur, quantę emerentur pro sex: equa, & iusta esset solutio: alioquin si recipit frumentum eiusdem mensurę: recipit ultra fortem: & dubium non excusat: uide Panor. in cap. nauiganti. eo. titu. Ad idem etiā reducitur casus, in quo recipitur ultra fortem ratione periculi: per quod super abundantia super fortem potest cōpensari: res enim extra periculum existentes plus ualent: quā res eiusdem speciei in periculo. & hęc cōpensatio reducitur ad naturam rei, quę propter periculum estimatur plus, uel minus ualere: & sic excusat ab usura. Exemplum: mutuaui tibi plastrum uini tempore pacis, ubi nullum erat periculum. Restituis mihi tempore bellorum plastrum cum dimidio propter periculum perditionis, & spoliationis uini: non est usura: si estimatio periculi ascendit ad medium plastrum: nec obstat casu: cap. nauiganti. de usuris. ubi dicitur. Nauiganti, uel eunti ad nundinas certam mutuans pecunię quantitatem: eo qđ suscipit in se periculum recepturus aliquid ultra fortem; usurarius est censendus: quia talis mutuans non uult mutuare nisi cum tali pacto susceptionis periculi: & propterea grauat debitorem in recipiendo aliquid plus ex mutuo. Si autem quis mere liberaliter mutuaret: deinde post mutuum ad instantiam debitoris susciperet

in se periculū, quod dicitur affecuratio: licite possit aliquid suscipere sine usura. Et est ratio diuersitatis: quia receptum in primo casu ultra sortem directē concernit mutuū, in quo omnis superabundantia prohibetur. Sed in secūdo casu nō sic: quia nō propter mutuū: sed propter factum, s. securitatem. Et licet accipere aliquid pro affecuratioe secūdo oēs: ergo mutuū, quod primus fecit: non facit eum peioris cōditionis: & ideo siue mutuū dederit, siue nō: pōt licite aliquid recipere, quādo periculū aliquid cuius rei in se suscipit nō propter mutuū; sed ad instantiam debitoris. Si uero propter mutuū cogit debitorem, ut cū periculo ei daret causa alicuius lucrī: tūc esset usura: & hoc locū habet nedū in periculo maris: sed in quocūq; alio. Hęc

Regula. Ange. ¶ Vnde pro regula habendū: q̄ si mutuum sit principaliter spe habendi ultra sortē: nullum periculū pōt excusare: quin sit usura talis contractus. Si uero mutuū sit liberaliter, & post propter periculū aliquid accipitur: excusatur. ¶ Ex eodem patet, q̄ est usurarius cōtractus; dum emitur bladū in herba adhuc crescens: uel uinū in uite antequā sunt matura, minus quā ualeant, cum matura erunt propter precium statim datum. Si uero minus emitur: quia non plus ualet sub tali qualitate propter periculum, cui subiacerit: sic licitus est contractus. Et hoc uerum: quando emitur determinatē, s. frumentum illius agri in herba: aut uinum illius uine: secus si emeretur in genere bladum alicuius agri in tali campo: ut electio staret in emente post maturitatem: si enim potior esset conditio ementis, & peior uendentis.

L ¶ Hęc in casibus, quibus aliquid accipitur ultra sortem ex pacto. Si uero ultra sortem offertur gratuitō sine pacto præuio: & hoc sic, quando dans liberaliter dat sciens se non teneri, nec credit creditorem hoc exigere: & recipiens recipit liberaliter, non tanquam precium, siue lucrum ex mutuo: non erit usura. ¶ Sunt & alij casus, in quibus licet mutuantem aliquid recipere ultra sortem, & quibus: quia rarius contingunt: lon-

gum esset tractare per singula. In omnibus his licet Alexand. dicat usuram permissam: non tamen est usura proprie dicta: prout supra difinita est: sed quandoq; quedam apparentia minus considerant: ut idem ostendit: quę potest dici usura largo uocabulo. Sed accipiendū usuram proprie: nunquam est permissa: immo nec dispensari potest: cum sit contra legem naturę, quę est indispensabilis: ut habetur in cap. super eo. eodem titu. ubi dicitur. Cum usurarum crimē utriusq; testamenti pagina derestetur: super hoc dispensationem aliquam posse fieri non uidemus: quia cum scriptura facta prohibeat pro alterius uitā mentiri: multo magis prohibendus est quis, ne etiam pro redimenda uitā captiui usurarum crimine inuoluatur. Nec huic contrarium est, quod Amb. dicit in cap. ab illo xiiii. quęst. iij. Ab illo (inquit) exige usuram, cui meritō nocere desideras, cui iure interficiuntur arma. Hęc legitime auferuntur usurę, quę bello uincere non potes. Ab hoc usurā exige, quem nō sit crimen occidere. Sine ferro dimicat, qui uisuras flagitat. Sine gladio se de hoste uindicat, qui fuerit usurarius exactor inimici. Ergo ubi ius belli tibi ius usurę. Hęc ibi. Nā ut recitat Alex. par. iii. q. xvi. dicunt magistrī, q̄ illa auctoritas non est beati Ambr. sed Ambrosij ad operti cuiusdam hæretici, qui sub specie beati Ambrosij multa falsa dixit. Vel hoc dicit, exponatur, q̄ licet usuras capere a paganis, qui terram nostram possident. Glos. eiusdem capituli ponit duas solutiones. Vna: q̄ intelligendus est textus negatiue: ab illo &c. id est a nullo sicut nulli nocere debes: nullum occidere. Alia: ab illis possumus usuram capere, & petere, quorum bona omnia licite possumus aut terre: & quibuscūq; insidijs eis possumus nocere: unde si quis habet, quę ego iuste etiam per insidijs tollere possum: ut in bello iusto xxii. quęst. ij. dominus. possum etiam illa tollere per usuram: non tamen proprie est usura, quod in hoc casu ultra sortem accipitur: quia nō accipitur, ut lucrum mutui:

Quo ab inimicis liceat usuras capere.

ui: sed ut res alias sibi debita. Sicut etiā supra dictum est, q̄ possum dare mutuū, & pacifice ut alias mihi debita cum sorte restituat. ¶ Et hoc uero uerum: quando cauetur scandalum proximi: quia in eodem casu possem furari, & rapere bona hostium: licet non esset proprie furum, neq; rapina: quia non contrafectionem rei alienę: sed rei mihi debite. ¶ Ex his satis patet, quomodo usura est contra legem naturalem: quia contra iustitiam distributiuam. Est etiam contra legem diuinam in utroq; testamēto prohibita. In ueteri in pluribus locis. Nā Ezech. xviii. usura numeratur inter illa detestanda crimina eterna morte puniendā. Vnde numeratis multis grauius sceleribus subiungitur. Ad usuram non accommodauerit: & amplius non acceperit. Et sequitur quęrendo. Nūquid uiuet. Et respondet. Non uiuet. Cum uniuersa hæc detestanda fecerit morte morietur: sanguis eius in ipso erit. Item Psalmus. lvi. Vidi iniquitatem, & contradictionem in ciuitate. Sequitur. Et non defecit de plareis eius usura, & dolus. Et Psalmus xiiii. Quis habitabit in tabernaculo tuo. Sequitur. Qui pecuniam suam non dedit ad usuram. ¶ In nouo testamento dicit dominus Lucę vi. Mutuum date nihil inde sperantes. Est etiam prohibita lege humana, ut patet extra de usuris. per totum. & xiiii. q. iii. iiii. & v. ¶ Sed contra dicta argui potest primo: quia usura est licita: & per consequens non contra legem naturę. Consequentia nota. Antecedens probatur. Tum quia quilibet re sua uti potest prout uult: alioquin nō esset sua: & ideo recipiens mutuum, potest sua sponte dare ad usuram: & mutuantis potest sub illa conditione dare: quia etiam res mutuata manet mutuantis quantum ad ualorem. Tum quia quilibet potest re sua uti ad utilitatem sui, & proximi: sic enim utendo non agit contra charitatem: sed dare usuram moderatam confert mutuantis: manifestū est. Confert & danti: quia per hoc cauet dama sua: aut acquirit, seu lucratur multo plus, quā exposuit ultra sor-

Nota.

Usura eōtra legē diuinam.

Replica

M Dñs inferior pōt re sua uti nō quocūq; uoluerit.

tem. Tum quia cuilibet licet se seruare in contractu indemnem: sed mutuantis priuat se ulu pecunię suę mutuatę, per quę possit lucrari: & potest dānum illud priuationis lucrī recuperare aliquid recipiēdo ultra sortem. Tum quia dominus rei potest rem suam dare ante, & post mutuum ei, qui sibi mutuū: ergo etiam cū mutuat. Quodcumq; autem potest quę licite facere: potest etiam ad illud factū se obligare: potest ergo se obligare ad dandum mutuantis sibi rem aliquam ultra sortem: similiter & debitum gratitudinis potest ad pactum redigi. Tum quia homicidium est maius peccatō, quā usura: & tamen in casu licet occidere: ergo in casu licet ad usuram dare. Tum quia prætermittere consilium non obligat ad peccatum: sed non sperare aliquid ex mutuo est consilium: ponitur enim inter consilia: ergo. ¶ Ad illam rationem respondetur negando antecedens. Et ad primam eius probationē dicendum, q̄ quilibet potest re sua uti: uerum est domino rei non inuito. Cum autem est dominus rei duplex, proximus & remotus. s. legislator, nullus potest re sua uti contra uoluntatem legislatoris. Et cum additur probandum: alioquin res non esset sua. Dicendum: q̄ nulla res est simpliciter sui domini proximi: immo res quęlibet magis est domini remoti, quā proximi: est enim proximi propter dispositionem domini remoti: ut patet supra eadem distinct. quęst. ii. Dicitur autem esse domini proximi, pro quanto ea uti potest licite hoc est domino superiore non prohibente: & ideo nullus ita sibi appropriat rem, ut ea licite possit uti contra deum: solus deus sic dominus est omnium, ut licite possit uti omnibus pro sua uoluntate: eo q̄ non habet superiorē. Et sicut nullus potest dare re suā contra uoluntatem domini superioris: ita nec quis pōt recipere aliquid contra uoluntatem domini recipere prohibentis. Quod notat dicitur: quā quandoq; prohibetur receptio, & non datio: ut in non habentibus propria: quandoq; eō uerso ut in usura: ubi receptio usurę prohibita est, & non datio usurę: de

Ratio ad 1.

Quo res sua dicitur.

Ad 2. quo infradicetur in dubiis &c. Per hoc ad secundam probationem antecedentis dicitur, q non licet utire sua: neq; ad suam: neq; ad proximi utilitatem te poralem contra uoluntatem superioris domini: quia sic utendo agit contra charitatem superioris, & ueri domini.

Ad 3. Ad tertium dicendum: q licet se seruare indemnem, non quomodocunq; sed licite, & honeste. Mutuans itaq; ad usum rampote se seruare indemnem, non mutuoando neq; cogitur necessario mutuari extra casum necessitatis: in quo tenetur gratis mutuari: sicut etiam tenetur in necessitate gratis dare. Cum ergo non tenetur facere misericordiam: omittat, aut licite faciat: quomodo aut, & quando licet aliquid recipere in recuperationem damni sup. dictu est. Ad quartu dicendū: q dominus rei eo modo, quo potuit dare ante mutuū, potest etiam dare post, & in recipiendo mutuū: nunquam autem potuit dare licite intentione, mutuū sed gratuito: & sic nunquam licuit intentione mutuū recipere: potest autem recipere, ut munus gratuitum: si intentio fuerit pura. Et quia facile mutatur intentio post mutuū, periculosius est recipere post, quā ante: potest tamen si manet intentio pura. Nec uidetur inconueniens posse ut donū gratitudinis, eo modo, quo debitum est, deducere in pactum: si tamen donū gratitudinis, siue gratuitum dicitur, quod ex sola uoluntatis liberalitate procedit nullo interueniente pacto: ut sic distinguatur a debito: tunc pactum interuenire non potest: quia repugnat tali dono: & si interuenit, iam non erit donum gratuitum. Ad quintum de homicidio uidetur sentire Alex. par. iij. q. lxxvi. memb. iij. q in nullo casu licet recipere usuram: nec in hoc deus dispensare potest. Rationem assignas: quia homicidium peccatum est, & malum in se: sed non secundū se. Usura autem est malum in se, & secundum se: quod si sic intelligitur: q homicidiū nō est malū secundū se. In ratione termini nō includit malū: sed dicit simpliciter occasionem hominis nō conotando an iuste fiat, uel iniuste. Usura aut in sua ra-

tionem propria includit iniustitiam: quia est recipere re alienā manētē alienā inuito dño: sic recipere usurā stante hoc quid nominis termini simpliciter iniustus est: quia diuinæ uoluntati contrariū. Nec potest deus dispensare, ut recipiatur usura licite in sensu composito: attamen si de sua absoluta potētia cōcederet alicui recipere ultra sortē ex mutuo: iam nō reciperet alienū: nam recipiendo faceret suū: nec inuito dño: quia superiore dño iubente, uel cōsentiente: & sic non esset usura. Sicut spoliatio Aegypti per Iudeos non fuit furtum: quia nō fuit factū dño superiore inuito: nec sic spoliando receperunt rem alienam: sed rem suā a uero domino rei eis datā. Non. n. uidet: q dominus deus, in cuius ditione omnia posita sunt, non possit rem cuiuscunq; ab eo auferre: & alteri, cui uoluerit dare: & modis, quibus uoluerit. Si ergo uellet: q mutuans ultra sortem tantum de rebus mutuati reciperet: iam res illas mutuati daret mutuanti: & ideo recipiendo illa reciperet res suas non alienas: nec inuito domino: sed domino cōcedente. Si uero uerba Alex. alium habent intellectum, datur ille: quia nō aperit expresse mentem suam. Ad ultimum dicitur breuiter secundū sanctum Tho. ubi sup. art. j. in his uerbis dñi Luc. vi. Mutuū dare nihil inde sperātes: duo includuntur. Vnam est consilij. i. mutuū dare. Ad hoc enim non obligamur extra casum necessitatis: sicut nec ad dādum gratis. Secundū est præcepti: nihil inde sperantes. Vnde licet non teneamur mutuare proximo: tamen si misericordiam facere uolumus: tenemur nihil inde sperare. Et quoniam illa duo cōnexa sunt in eodē sermone contextu: cōsiliū, & præceptum: potest dici: q ponitur inter consilia ratio ne prima: & non ratione secundi. Ponit etiā sanctus Tho. alias solutiones: sed illa sufficit. Sed adhuc replicares contra hoc, q usura est contra legem diuinam, & humanam. Nam lex diuina licet prohibeat usuram accipere a fratribus: concedit tamen, q accipiatur ab alienis. Vnde dicitur Deut. xxij. Non fenerabis fratri tuo ad usu-

Ad 6.

Replica N
quo usura nō sit cōtra legē diuinam.

ram pecuniam: nec fruges, nec quamlibet aliā rem: sed alieno: fratri autem tuo absq; usura id, quo indiget, commodabis. Nec solum conceditur: sed etiam in prēmium promittitur. unde Deut. xy. Fenerabis gentibus multis: & ipse a nullo accipies mutuum. Vnde si mala esset, non promitteretur in prēmio obleruātibus legem: nec esset benedictio, sed maledictio. Item q non sit contra legem humanam. Iustinianus enim permittit usuram centesimam, & quadagesimam. Ad illam respondet Alex. par. iij. q. xxxvi. & lvi. q. usura non fuit licita Iudæis respectu quorumcunq; sed permessa respectu alienorum, sicut libellus repudij: peccabant ergo mortaliter fenerando alieno. Sed permittum est eis duplici ratione. Prima: quia permittum fuit eis minus peccatum: ne facerēt maius fenerando fratribus. Secunda: quia rudes erant, & dura ceruicis: unde paulatim ducendi erant ad perfectionem. Concordat Thom. ponens, & aliam rationē dicēs: q cū oēs homines sunt fratres, & proximi: ut patet ex parabola Lucę x. in eo, q prohibitum est fenerari proximo prohibitū est fenerari omni homini. Verum quia in textu sit distinctio fratrum ab alienis: innuitur, q aliqui sint alieni, qui non sunt fratres, ut ibi accipitur: accipitur enim pro hominibus eiusdem ritus, & generis: ideo prima solutio melior. Verum Sco. dist. xxxij. lib. iij. de libello repudij ponit opin. secundū quā libellus repudij non solū fuit permittus: sed etiam concessus: & pro illo tempore licitus. quę si uera esset: similitur in proposito dici posset: q pro tempore legislicitum erat ex diuina dispensatione: sed pro lege euāgelica a domino reducta est ad naturalē rectitudinem, & perfectionem. Ideo ibi uniuersaliter prohibita quantū ad effectū, & quantū ad affectum. De eo, q & in prēmium promittum est. Respondet Tho. q ibi fenerabis, accipitur improprie pro mutuabis: cuius factis quod sequitur, fauet. Nam additur: & ipse a nullo accipies mutuum. ubi pro fēnore ponitur mutuum. Aliter dicit Alexand.

Quo intelligit illud nō fenerabis.

q ibi ponitur consequens pro antecedente: nam fēnus sequitur abundantiam. Non. n. potest fenerari nisi abundans: ponitur ergo fōnerabis, pro abundabis. Est. n. sensus: tantā habebis abundantiam: q poteris multis gentibus (si uolueris) fenerari. Promittit ergo lex abundantiam suis obseruatoribus. i. fenerationem. Ad illud de Iustiniano dicendū: q permittit, non concessit: permittit autem leues usuras, ut retraheret a grauioribus, ad quas uiderat populum inclinatū. Hinc & Ioannes Gerson in tractatu de contractibus dicit. Usurarius contractus sicut in antiqua lege toleratus est: ita posset in noua permitti sub certis modificationibus. Non quidem ut esset licitus: sed ne deterius eueniret: addit exemplum de libello repudij: de meretricio, quę tolerabatur: non approbando factum: sed nō puniendo. De libello repudij, infra uidebitur distinct. xxxiii. Tertiū notandum, q de hoc utrum in usura transferatur dominium eius, quod ultra sortem accipitur: sunt opiniones contrarię. Vna est, q sic: quia illud, quod ultra sortem accipit usurarius, traditur ei a domino rei uoluntariē: & ita transit dominium eius tradente in usurarium, cui traditur. Et licet sit uoluntas aliquo modo coacta, seu conditionata: quia uellet non tradere, si alio modo posset pecuniam habere: est tamen uolens simpliciter: & ideo tradit traditione, quę sufficit ad translationem dominij: alioquin emēs ex aliqua necessitate non transferret dominium precij in uendentem: & hanc opinionem tenet glōf. xiiii. quęst. iij. si quis usuram. Et huic opin. uidetur consentire Sco. in iij. distinct. xy. quęst. ij. Alia est opin. Alexand. de Hal. par. iij. quęst. xxxvi. & quęst. lxxvi. membro iij. & iij. Cuius ratio est: quia licet recipiens mutuum ad usuram: uoluntariē det aliquid ultra sortē: non tamen trāsfertur dominium: quia traditio illa est contra uoluntatem superioris domini prohibentis sic dare. Et plus iuris in re habet dominus superior, quā dñs immediate. Et quoniam deus, qui est uerus, &

Not. 3. O De dominio in usura utrum transferatur.

Quo homicidium dispensabile est, & non usura.

Quo homicidium dispensabile est, & non usura. Rationem assignas: quia homicidium peccatum est, & malum in se: sed non secundū se. Usura autem est malum in se, & secundum se: quod si sic intelligitur: q homicidiū nō est malū secundū se. In ratione termini nō includit malū: sed dicit simpliciter occasionem hominis nō conotando an iuste fiat, uel iniuste. Usura aut in sua ra-

superior dominus omnium prohibet istam translationem: ergo contra eius prohibitionem non potest transferri dominium: ut patet ex supradictis. q. ii. huius dist. Et per hoc dicit Alexand. membro iii. q. lxxvi. & q. xxxvi. memb. iiii. art. ii. q. usurarius accipiendo aliquid ultra sortem semper tenet rem alienam, ut suam manentem alienam: quod est contra ius naturale, & malum in se, & secundum se. Exempletur de eo, qui sciens cognoscit uxorem alienam, manentem alienam. Cum ergo usurarius sic contrectat rem alienam suam, manentem alienam inuito domino: ideo non potest cum eo dispensari, ut teneat usuram. Hunc imitatur Henricus de Has. in tracta. de contract. par. j. c. xxxvi. ostendens, quod non est uoluntas usuram dantis, quod dominium transferatur in usurarium. Non enim tradendo ultra sortem, habet intentionem absolventi usurarium ab obligatione, qua tenetur sibi, uel suis ad restitutionem. Tradit ergo id, quod est ultra sortem in potestate usurarii: donec forte aliquando penitentia ductus restituat: uel deo providente aliunde ab eo equiualeat recipiat. Et ponit exemplum de proiciente merces in mare necessitate periculi compulso: licet is uolens id faciat: non tamen cedit propter artem rerum proiectarum. Unde si deueniat ad litus: aut per alium eripiantur: manent proijcienti, & non ei, qui inuenit nisi omnino pro derelictis haberentur. Huius operi est sanctus Bonavent. presententi dist. q. viii. siue ii. j. secundum partis huius distincti. Et Oyta in suo tractatu de contractibus dub. xviii. Hanc opinionem etiam tenet Ange. in sum. cap. usura xx. §. xviii. Et probat sic: ex nuda donatione non transferretur dominium: sed oportet accedere titulum, ex quo res alterius acquiruntur quoad dominium: sed in usura non est assignare aliquem titulum, quo uestiatur illa traditio: quia maxime titulo solutionis promissis, ut puta: quia promissit tantum dare usurario: aut titulo donationis liberæ. Non primum: quia talis promissio nulla est: nec ex ea oritur aliqua obligatio: quia cum lex resistit: non oritur

obligatio: etiam si alteri contractum tantum resisteret: ut sup. dictum est: quod donatio pecunie fratri minori nulla est: eo quod frater talis prohibitus est recipere: sed usura prohibetur utraq; lege, diuina, & humana: ut dictum est: ergo nec secundum: quia donatio talis ut scilicet indebiti non tenet, quando iure reprobata est: prohibitum autem est ne aliquid donetur, uel recipiatur ultra sortem uel mutui. Si autem donaretur simpliciter, & liberaliter: non uel mutui: sed per modum doni gratuiti iam non esset usura: ut dictum est supra. Sed quicquid sit de eis probationibus: quia traditio alicuius ultra sortem extra casus supra expressos, sit contra uoluntatem ueri domini, & legis: ideo est nulla: & non transit per eam dominium rei tradite. Et hæc opinio uidetur uerior. Et tantum de articulo primo huius questionis. ¶ Quantum ad secundum articulum est prima conclusio. Omnis usurarius tenetur ad omnium restitutionem, quæ acquisiuit per usurariam prauitatem. Conclusio prima declaratur: deinde probatur. ¶ Dicitur primo: omnis usurarius uniuersaliter, quo nullus festus, & occultus: puta qui mutuando lucratur cum pacto: hoc est, qui dat mutuum cum pacto, quod aliquid recipiat ultra sortem. Siue sit usurarius occultus: ut qui sola spe lucri mutuatur: puta quia principaliter intendit lucrum ex mutuo alias non mutuaturus: licet non paciscatur expressis: siue etiam illud, quod recipit, sit munus a manu: siue a lingua: siue ab obsequio alias tamen indebito. Omnes hi, & quicumque sunt ueri usurarii secundum descriptionem supra positam: tenentur ad restitutionem omnium receptorum supra sortem. ¶ Dicitur etiam omnium acquiritorum per usurariam prauitatem, id est omnium receptorum ultra sortem uel mutui: quoniam cetera acquisita non tenentur restituere: ut puta ipsum mutuum siue sortem. Neque ea, quæ ultra sortem recepit occasione peccati, aut sui interesse: uel dubij, uel alia occasione rationabili su-

pra exposita: non ratione mutui. Nam & propter horum receptionem non metur dici usurarius. His declarationibus præmissis, probatur conclusio auct. canonis. Nam in c. cum tu. de usu. dicitur Ale. ii. j. Qui uluras extorsit: siue ante: siue post interdictionem nostram: cogendi sunt per penam, quam constituimus in concilio eis, a quibus extorsit: uel eorum hæredibus restituere: uel his non superstitibus: pauperibus erogare: dummodo in facultatibus habeant, unde ipsis possint eas restituere: cum iuxta uerbum Augustini. Non remittatur peccatum, nisi restituatur ablatum. Illi autem, qui non habent in facultatibus, unde uluras ualeant restituere, non debent ulla pena mulctari: cum eos nota paupertas euidenter excuset. Hæc ibi. ¶ Vbi nota, quod licet ubi pauperes non habentes unde restituant: compelli non debeant ad restitutionem, durante paupertate: non tamen liberantur a debito restituendi: si quidem manent debitores. Semper enim tenentur restituere: sed non per semper: sed pro tunc cum restituere poterunt. Quod etiam usurarii occulti, qui sola lucrandi intentione mutant sine pacto: teneantur ad restitutionem. habetur in c. consuluit. eo. tit. ubi de talibus dicit papa Urbanus tertius. Huiusmodi homines pro intentione lucri, quam habent: cum omnis usura, & superabundantia prohibeatur in lege: iudicandi sunt male agere: & ad ea quæ taliter sunt accepta: restituenda in animarum iudicio efficaciter inducendi. ¶ Probatur etiam conclusio ratione: nam omnis proximum damnificans iniuste tenetur ad restitutionem damni: sed omnis usurarius damnificat proximum iniuste: quia contra legem diuinam, naturalem, & humanam: ergo. Maior patet per c. si culpa. de iniuriis. & dam. Minor probata est in priori articulo. ¶ Secunda conclusio. Non solum usurarius sed etiam eorum filij, & hæredes extranei ad restitutionem usurarii: sed quantum se extendit hæreditas sunt compellendi. Patet conclusio per c. tua nos. eo. tit. Et probatur ratione: quia quicumque tenet bona male acquisita restitu-

tionem obligata, tenetur ea restituere. Res enim uadit cum suo onere: sed filij, & hæredes usurarii tenent bona eius, quæ sunt obligata restitutioni per c. cum tu. §. possessiones. eo. tit. & gloss. c. tua nos. allega. ergo. Et uera conclusio, siue succedant in crimine: siue tantum in bonis. ¶ Et nota, quod si unus hæredum efficiatur non soluendo, nihilominus alter hæredum tenetur in solidum, saltem quantum bona usurarii, quæ habet, se extendunt: ut dicit gloss. c. tua nos. quia omnia bona usurarii sunt obligata. ¶ Verum hoc ultimum dubium est, & sunt opi. canonistarum contrarie: multis tenentibus; quod bona usurarii non sunt tacite obligata: secundum quos sufficit, quod hæres restituat secundum portionis suæ ratam. Et gloss. c. tua nos. ab illis negatur, eo quod non sit iure probata. ¶ Et dicitur notanter in conclusione: quantum se extendit hæreditas: quia licet hæres in foro contentioso teneatur (si non fecit inuentarium: ut uult Hostien.) in foro tamen animæ non tenetur ultra uires hæreditatis. ¶ Unde est regula generalis secundum Panor. in c. tua nos. de usu. In nullo casu tenetur hæres ultra uires hæreditatis. Nam lex fundata in presumptione non ligat in foro animæ, quia in foro animæ de omnibus creditur contenti. Nec obstat dictum doct. quod lex condita ab habente potestate, non continens manifestum errorem, seu iniquitatem, seruari debet etiam in foro animæ: quia intelligi debet quando non cessat ratio legis in foro animæ: seu quando est eadem ratio in utroque. Verum quisquis habet res ipsas usurarias, id est ultra sortem ab usurario receptas: quia tales semper sunt obligati illis, qui ea dederunt; tenentur restituere. Sic si res illæ fuerint specialiter emptæ ex pecunia usuraria huiusmodi. ut in c. cum tu. de usu. §. possessiones in tex. & gloss. quæ etiam dicit, quod hoc speciale est in re emptæ ex pecunia senectris. Secus de alijs rebus usurarii, quæ non sunt formaliter datæ pro uluris: nec ex his specialiter emptæ secundum communem opi. canonistarum. Nam hæres de talibus bonis: non tenetur soluere usa-

Declaratur conclusio, & probatur.

Côcl. 2.

Non solum usurarius sed etiam eorum filij, & hæredes extranei ad restitutionem usurarii: sed quantum se extendit hæreditas sunt compellendi. Patet conclusio per c. tua nos. eo. tit. Et probatur ratione: quia quicumque tenet bona male acquisita restitu-

Artic. 2. Côcl. 1.

Omnia manentia in foro animæ tenentur restituere: sed non per semper: sed pro tunc cum restituere poterunt. Quod etiam usurarii occulti, qui sola lucrandi intentione mutant sine pacto: teneantur ad restitutionem. habetur in c. consuluit. eo. tit. ubi de talibus dicit papa Urbanus tertius. Huiusmodi homines pro intentione lucri, quam habent: cum omnis usura, & superabundantia prohibeatur in lege: iudicandi sunt male agere: & ad ea quæ taliter sunt accepta: restituenda in animarum iudicio efficaciter inducendi. ¶ Probatur etiam conclusio ratione: nam omnis proximum damnificans iniuste tenetur ad restitutionem damni: sed omnis usurarius damnificat proximum iniuste: quia contra legem diuinam, naturalem, & humanam: ergo. Maior patet per c. si culpa. de iniuriis. & dam. Minor probata est in priori articulo. ¶ Secunda conclusio. Non solum usurarius sed etiam eorum filij, & hæredes extranei ad restitutionem usurarii: sed quantum se extendit hæreditas sunt compellendi. Patet conclusio per c. tua nos. eo. tit. Et probatur ratione: quia quicumque tenet bona male acquisita restitu-

ras ultra portionem receptæ hereditatis, quâvis suus coheres factus est non soluendo. Sic distinguit Ange. in verb. restitucio. j. §. xvi. Sed hæc opinio mihi minus dubia est pro eo, q res tranfit cum onere: & ita recipiens hereditatē tenetur ad ea, ad quæ ille, cum hæreditatem accipit: obligatur. & hoc quantum le extendit hæreditas affecta. Sed usurarius tenetur ad restitutionem usurarum: quândiu fuerit soluendo: non solum de rebus formaliter per usuram acquisitis: sed etiam de bonis suis iuste possessis usque ad plenam satisfactionem totius damni per usuram his, quibus mutauit, illari. Et ideo uidetur opin. antiquorū doc. & glos. tua nos. de usu. esse securior in foro conscientie. Et huic la tis uidetur concordare rex. huius cap. dicit enim; q filij ad restituendas usuras ea sunt discretione cogendi, quæ parentes sui, si uiuerent, cogerentur: id ipsum etiam contra hæredes extraneos credimus exercendum. Tertia conclusio. Non tantum usurarius: & in lucro usuræ participans, tenetur restituere per usuram acquisita: sed & cooperatores exigentibus, aut recipientibus usuram, aut restitutionem usuræ impediētibus: tenentur dantibus usuram illata compensare damna. Prima pars patet ex conclusione prima: & dictis supra. quæst. ij. huius distinct. de participantibus. Secunda pars cautè est attendenda. Nō enim dicit cooperatores ad mutuandū cum usura; sed cooperatores exigentibus, uel recipientibus usurā, aut restitutionem impediētibus: quoniam primi licet peccent mortaliter scienter cooperando ad mortale: pura ad mutuandum sub usura, id est cum intentione lucri: non tamen si ultra non progrediuntur ad exactiōem usuræ &c. tenentur restituere. Quoniam nec ipse usurarius tenetur restituere usuram, priusquam accipiat: dando enim mutuum intentione lucri non dat damnum: nec occasiōnem efficacem damno: quia potest restituere a patēto, aut receptiōe lucri: & is cui mutuar, potest se iure defendere: ne det usuram post mutuum acceptum. Se-

Cōcl. 3.
R
Cooperatores etiam tenentur.

cus dū recipit, aut recipiat, cooperatur; Ex quo sequitur primò: q nec inducēs ad feneratorum consulendo: aut iubēdo; uel pecuniā mutuando tenetur ad restitutionem. Secūdo sequitur; q notarij scribentes chirographos contractuum usurarij: similiter & testes etiam se subscribentes, aut literas sigillantes: & serui pecuniam mutuandam tradentes, aut numerantes & huiusmodi licet peccent: non tñ ad restitutionē tenentur ex huiusmodi actibus: nisi forte ita notarij palliant leniendo contractum usurarij: q non possēt deprehendi fore usurarius: q dā usurum impeditur: q nō possēt cōsequi restitutionē. Ratio oīum illorū est: q nō obligātur cooperatores usurarij, dum principalis usurarius non obligatur: sed ut dictum est fenerator nō obligatur ex mutuo: ut dictum est: ergo nec cooperatores. Sed quid si post ea lapso termino recipit usuram: tunc quia tenetur ad restitutionem: nonne & cooperatores ad mutuum tunc tenebuntur. Respondetur; q non: quia ad receptionem non dederunt occasiōnem nisi per accidēs: & forte tanquā cā sine qua non, q tñ non inducit per se ad dānicandū. Sequitur tertio: q iudex, ad uocari, procuratores, statuarij, quorum patrocinio, & fauore scieter usura in iudicio, uel extra iudicium exiguntur, uel non restituantur, cū reperitur: tenentur ad restitutionem in solidum omniū datorū, quæ eorū occasiōne passi sunt dātes usuram. Patet: nā quilibet horum occasiōne efficacē dedit dāno eis, q eorū patrocinio, aut fauore cōpulsū sunt dare usuram: aut impediti, ne recuperarent datā. nec hoc solū: sed etiā oēs statuta condentes, quibus debitorum compellatur soluere usuras, aut solutas non repetere: aut secundum ea iudicātes, aut huiusmodi statuta scribentes excommunicati sunt: nisi ea de libris suis (si potestatem habeant) deleant: ut de usuris cap. unico. in cle. Ex quo patet, in quanto periculo sunt domini, potestates, & cōitates: qui concedunt Iudicis, ad possint exercere usuras: locant eis dōmos, ac facientes cōuentiones cum eis super usu-

Coro. 1

Coro. 2

Coro. 3

Nota.

ris exercendis: & ut iudices cogāt debitores, ut soluant secundum cōuenta huiusmodi: & nō ministrēt iusticiam uolentibus repetere usuras. contra constitutionem Innocenti tertij, post miserabile. de usu. & Grego. x. usurarij. eo. ti. lib. vj. Sed si quæris: utrum communitates, & principes usurarios manifestos tolerare, seu permittere possint. Pro responsione notat Ange. cap. usura. ij. §. xiiij. q triplex est permissio contra legem. Prima, simplex tolerantia penam solum indulgens, non culpam: hoc modo permittit ecclesia prostibula propter maius malū, seu peccatum euitandum. ut dist. iij. de niq. iūsta glos. in uerbo ueniam. Secunda permissio est tollens impedimētum, & hoc modo ecclesia tolerat ritus Iudæorum prohibens christianos, ne eos impediant: de hoc est auctoritas beati Greg. xlv. dist. qui synœra. & de Iudæis. consuluit. Tertia permissio est præstans iuuamen: sic ecclesia permittit clericum occidit a seculari iudice iustis: dum degradat eum, & tradit curiæ seculari. ut in c. degradatio, de penis. lib. vj. Prima permissio sit propter maius malum euitandū. Secunda propter bonum inde sequi speratum: ut in exemplo de Iudæorum ritibus: ut tolerando eos lucrari possimus: ut in c. qui synœra. allega. & ut in eorum ritibus ueritas fiat nota: ut uult August. Tertia non potest fieri nisi de eo, quod licitum est: q maleficia non maneant impunita: ideo merito traditur clericus, & permittitur curiæ seculari. Item glos. super illud Psal. xvij. Ab oculis meis munda me. Quædam mala sunt nostra, quæ a nobis oriuntur, quibus nullo modo consentire debemus: nec directè, nec indirectè. Quædam uero sunt aliena, quæ ab alijs fiunt: & his nunquam debemus consentire directè, consensu approbationis. Aliquā tñ licet consentire indirectè, cōsensu permissionis: sicut deus permittit aliqua mala: licet non sine rationabili causa. Et per hæc respondet Ange. primò. q principes, & communitates auctoritatem feneratori concedentes & cū Iudæis super usura cōuenientes &c. ut supra dictum est morta-

S
Vtrum
usurarii
tolerari
possint,
& per
mitti a
commu
nitati
bus.

liter peccāt, & ex cōmunicati sūt: & tenentur ad restitutionē omnium usurarū ex De trirali cōuentione solutarum. Secūdo; q nō pliciper possunt pmitttere usuras. Tertio modo missoe permissionis præstando iuuamen usura- & tole- rarijs, ut fenerator: siue ut pacta de usura- rantia. consequēda eis obleruētur: hoc. n. est di alicuius rectè contentire alieno malo, & ei cooperari. Tertio; q non possunt permittere usuram secundo permissionis modo: scilicet propter bonum speratum: quia nihil tale consequitur usurā, sed multa mala, ut dicitur in cap. usurarū de usu. li. vj. & experientia satis docet. Quarto, q pnt pmitttere usuras primo permissionis modo, pp maius malum uitādum. Sed hic attende, q dicitur maius malū: nam maius malum est peccatum mortale quocunq; malo temporali: ideo pro nullo temporali cauendo peccandum est mortaliter, & per hoc committenda usura. Vnde dicit Alexander tertius in c. super eo. de usu. q prohibendus est quis, ne p redimenda uita captiui usurarū criminæ inuoluatur. Quid autem maius malum, quā occidere innocētē captiui. Vnde patet, q usura pmittenda nō est: nisi ubi maius peccatū caueretur: ut homicidiū uel seditio populū percepta, quæ aliter caueri non possent. Permittenda autem esset dissimulando, non puniendo: nullo modo autem cooperando. Vnde q dicitur. Inter duo mala minus malum esse eligendum. xliij. dist. duo mala. intelligē dum est de malis pœnæ: non culpæ: nam dum necessitas compellit duarum penarum alteram incurrere: eligenda est minor: sed nunquam malum culpæ eligendum est. Cum. n. ex lege euangelica nemo est perplexus: ita ut cogatur peccare: non est dabilis casus, in quo homo necessitetur ad peccādū: cū scdm Aug. omne peccatū actuale sit uoluntarium. Nec faciēda sunt mala culpæ (tā mortalis, quā uenialis) ut eueniant bona. ad Roma. iij. Vel intelligitur illa auctoritas. Inter duo mala, minus malum est eligendum: negatiuè: quia malum non cadit sub electione, id est unum malū est minus alio malo. Sed nec publicis usurariis domus locandæ sunt

Malum
penæ.

Cōcl. 4. **vj. q.** Quarta conclusio. Usurarius nedū uluram tenetur restituere: sed & fructus pignoris ui mutui recepros: deductis tamen expensis non superfluis, sed necessariis. Hæc conclusio expressè probatur per c. j. & ij. de usur. ubi dicit papa Alex. iii. Si quis possessionem alicuius datæ pecunia in pignus acceperit, si sortem suâ deductis expensis de fructibus iam percepit, absolute possessionem restituat debitori. Si autem aliquid minus habet: eo recepto possessio liberè ad dominum revertatur. Idem habes. c. ii. Vnde si quis agrum, hortū, domū, equum in pignus accepit pro pecunia, quā mutuavit: omnem fructum, quem inde recepit: aut diligens cultor recipere potuisset: deductis necessarijs expensis (ut dicit glol.) teneatur cum sorte, id est pecunia mutua computare. Si uero, quod ex fructibus recepit, minus est sorte, suppleatur: si plus, restituatur excedens: si æquale pignus liberè reddatur. Et intelligenda est hæc conclusio de recipiente fructus pignoris ui mutui: pariformiter ad declarationem primæ conclusionis. Quoniã si reciperet fructus pignoris pro suo interesse: puta quia pignus iure sibi debetur: aut pro recuperatione damni passi ex dilatione solutionis: uel ratione pœnæ: non tamen in fraudem usurarum, nõ teneretur usurarius: unde & iura allegata pro conclusione probatione excipiunt tres casus. q. Primus, quando pignus est eius, cui impignoratur: & ab eo iniuste ablatum: ut in c. j. de usu. Et licet loquatur de clerico: tamen similiter intelligendum est de laico. Eadem enim est ratio utrobique: non enim talis mutuans recipit fructus pignoris ui mutui: sed tãquam rem alias tibi debitam, huc rē suã. Casus est. Fundus aliquis fructificans, puta pomerium iniuste ablatum est, a b, qui occupat ipsum mutuũ, accipit pecuniam numeratam a b, impignorans ipsi b: fundum huiusmodi in eo casu b, non tenetur ad restitutionem fructuum perceptorum: quoniam non percipit rem alienam: sed rem suam. q. Secundus casus

Tres casus, qui bus licet recipere.
Casus. 1

Casus. 2

est, quando fundus frugifer est feudū: & impignoratur domino feudi. de hoc in c. conuastus. de usu. Et hoc uerum, si feudum sit liberum, & non emptum, aut pecunia comparatum: quoniam fructus disproportionarentur seruitio. Secundò, si uasallus impignorans feudum demittitur ab omni seruitio, & obligatione feudi: quoniam si uasallus post impignoracionem adhuc faceret seruitia feudi: dominus feudi fructus impignorati feudi non faceret suos. Tertiò, si feudum non sit melioratum per uasallum: quia si sic: non potest dominus fructus ex melioratione feudi prouenientes facere suos. Ratio huius casus est: quia apud dominum feudi manet dominū directū & apud uasallum dominum utile cum obligatione saltem fidelitatis. Cum ergo absoluitur ab omni obligatione, fructus feudi redeunt ad dominum. q. Sed Heinr. de Hal. in suo tracta. de contrac. parte. j. c. xxxviii. & xxxix. non iustitiat hunc casum: maxime quando feudū sub hac conditione non est concessum, q. de ipsi impignorantis domino, fructus recipere possit dominus: quoniam tunc si in concessione feudi hæc conditio appositã est, potest fructus facere suos. Licet enim euilibet ab initio rei suæ imponere onus, quodcunq; uoluerit: & qui uult recipere recipiat cum onere. Nec ratio adducta sufficit: quoniã licet dominus feudi habeat dominium directum, & primarium in feudo quantum ad fundum: tamen quo ad utile, non est apud dominum: sed apud uasallum: propter quod fructus feudi non sunt domini: sed uasalli. Nunc autem per impignoracionem feudi domino: dominium utile non transfertur in dominū, sicut nec in alio pignore: sed manet apud impignorantem. Et ita non plus potest dominus feudi fructus feudi impignorati facere suos, q. alteri pignoris. Et ita dicuntur decretales ad oppositum sonantes intelligi debere: dum sub hac conditione feudum concessum est. Vel quando impignorans iniuste feudum tenuit: sicut laicus tenens decimas in feodum. Et hoc dicit sentire Innocen. & plerosq; alios nabilis,

doct. & uidetur hæc opi. eẽ rationabilis & secuta. Et quod dictum est de feudo, & uasallo: similiter intelligendum est de emphiteota, & colonis bona sua suis dominis, a quibus hæc habent, impignorantibus. q. Sed quid si quis uendit fundum statuens terminum solutioni, an liceat recipienti fundum uenditum in pignus recipere fructus fundi usq; terminum solutionis absq; hoc, q. cõputet in sortem hunc. n. quidã ponunt pro tertio casu. q. De hoc sunt uarię responsiones canonicarum: dicunt quidam contractũ huiusmodi esse licitum: quia cum possessio fructificet: non uidetur iustum: q. emptor habeat utilitatem, & fructum rei emptæ, & uenditor non habeat utilitatem pœnæ: ut possit pecunia uti. Idẽ dicit: si pars pœnæ in pœno soluatur, & pars expectaretur: ita tamen q. pro ritu soluendi precii accipiatur de fructu rei uenditæ, & non ultra: ut si medietas fuerit soluta: & altera medietas soluenda: q. tunc non recipiatur nisi medietas fructuũ. q. Sed aliud uidetur theologis: nã quicquid accipitur pro dilacione solutionis precii, ad usuram pertinet. Nam perinde est ac si acciperetur pro precii mutuati dilacione: ut patet ex dictis de usura palliata. Præterea uendita possessione, dominium eius transfertur in euentem cum periculo eius: & non est amplius uendentis. Neq; per impignoracionem possessionis emptæ factam uenditori redit dominium in uenditorem: sed neq; periculũ: unde recipiendo fructus recipit de nõ suo, nec pro alio: nisi pro dilacione solutionis precii: quare erit usura: & licet sit uenditio: potest tamen quantum ad precii dilacionem resolui in mutuum, puta uendens possessionem, & post uendicionem eam recipiens in pignus solutionis pignoris, non plus habet proprietatis in pignore post eius uendicionem, quã si non fuisset luum. Sed si non fuisset suum: non posset recipere fructus, nisi computaret in sortem: ergo nec in casu posito: nec ratio inducitur pro canonistis illis ualeat. Nam iuste recipit emptor fructum rei emptæ: quia sua est. & in ipsum redundat eius peri-

V Si i termino solutionis non soluitur hic, hoc, q. cõputet in sortem hunc. n. quidã ponunt pro tertio casu. q. De hoc sunt uarię responsiones canonicarum: dicunt quidam contractũ huiusmodi esse licitum: quia cum possessio fructificet: non uidetur iustum: q. emptor habeat utilitatem, & fructum rei emptæ, & uenditor non habeat utilitatem pœnæ: ut possit pecunia uti. Idẽ dicit: si pars pœnæ in pœno soluatur, & pars expectaretur: ita tamen q. pro ritu soluendi precii accipiatur de fructu rei uenditæ, & non ultra: ut si medietas fuerit soluta: & altera medietas soluenda: q. tunc non recipiatur nisi medietas fructuũ. q. Sed aliud uidetur theologis: nã quicquid accipitur pro dilacione solutionis precii, ad usuram pertinet. Nam perinde est ac si acciperetur pro precii mutuati dilacione: ut patet ex dictis de usura palliata. Præterea uendita possessione, dominium eius transfertur in euentem cum periculo eius: & non est amplius uendentis. Neq; per impignoracionem possessionis emptæ factam uenditori redit dominium in uenditorem: sed neq; periculũ: unde recipiendo fructus recipit de nõ suo, nec pro alio: nisi pro dilacione solutionis precii: quare erit usura: & licet sit uenditio: potest tamen quantum ad precii dilacionem resolui in mutuum, puta uendens possessionem, & post uendicionem eam recipiens in pignus solutionis pignoris, non plus habet proprietatis in pignore post eius uendicionem, quã si non fuisset luum. Sed si non fuisset suum: non posset recipere fructus, nisi computaret in sortem: ergo nec in casu posito: nec ratio inducitur pro canonistis illis ualeat. Nam iuste recipit emptor fructum rei emptæ: quia sua est. & in ipsum redundat eius peri-

Nota.

culum non minus, quam si soluisset precium eius. Non autem iustum esset, si uendens reciperet: quia reciperet de re non sua. Quod uero uendens non utitur precio nondum soluto, est de ratione mutui: quia omnis mutuans caret re mutuata. Nec tamen pro illo potest recipere pecuniam, uel pecunia mensurabile, nisi in casu supra expresso pro re uatione damni ex mutuo passi. q. Verum termino solutionis lapsa, si non daretur precium posset recipere fructus per modum pœnæ: si esset hæc pena in contractu appositã. Similiter si uendens referuaret sibi dominium possessionis uenditæ: & etiam periculum eius usq; ad solutionem eius: & hoc deduceretur in pactum tempore contractus: sic posset fructus facere suos. Sic enim dominū rei uenditæ: & eius periculum maneret, apud uendentem: sicut dominium, & periculum precii soluendi apud euentem. Sed tunc contractus ille magis fortiteratur naturã locationis, quam uenditionis: & secundum hoc possent opiniones prædictæ concordari: ut prima intelligeretur quando dominium, & periculum rei uenditæ maneret in uendente. Secunda quando transiret in euentem: & eodem nõ potest intelligi glol. in cap. conquestus. de usu. Hæc est mens Antonini, & Baptiste in summis suis, q. fundatur in argu. xiiij. quæst. iij. quoniã multi. ubi dicitur. Si quis est in mora soluendi: ab eo possunt recipi uluræ: nõ tanquam usuræ: sed tanquam interesse. Et sequitur, & tunc peruntur usuræ iudicis officio: non iure actionis: licet. n. potest quis agere ad hoc ut reddatur in demis: & ideo ubi interesse non habet locum: non potest recipere fructus. q. Si si interesse locum habet, tantum potest recipere ultra sortem quantum se excedit interesse, puta quantum damnum ex mora passus est, & non plus. q. si illud excedat fructus: potest plus accipere. Si minus: est tantum accipiat de fructibus: quantum estimatur damnum, & nõ plus. casus. 4. Si possessio datur ge- Si possessio datur que pecunia soluitur, fructus possessio-

pignus dotis. nis illius a genero recipi possunt sine cōputatione eorum in sortē: ut habetur in c. subriter. de usu. Ratio ibi additur: cum frequenter dotis fructus non sufficiunt ad onera matrimonij supportanda. Ex quo sequitur: quod si dos bene sufficit: nō sunt recipiendi fructus. Similiter si onera matrimonij non supportet. Nō enim recipiuntur fructus propter dilationem solutionis pecunię dotalis: sed pro suo interesse: ut onera matrimonij supportarentur. & per idem patet: quod soluto matrimonio, fructus recepti post solutionem matrimonium computandi sūt in sortem. Multę alie sunt hic cautela, quas remitto ad canonistas &c. ¶ Quinta conclusio. Etsi usurarius tenetur restituere omnia lucra usuraria: non tamen generaliter per hæc tenetur restituere ea, quę per ipsa lucra sunt non iniuste acquisita. Hęc conclusio est beati Thom. Scot. & doctorum communiter. Intelligo autem per lucra usuraria quicquid uti mutui ultra sortem acquiritur. Prima pars conclusionis manifestata est ex conclusione prima. Secunda partem probat beatus Thom. ii. ij. quęstio. lxxvii. artic. iij. in corpore. quęst. & in solutione secundę rationis. ¶ Pro cuius clariorē intellectu notat idem doctor: & similiter Panor. ca. h. de usu. post Ioan. an. in. c. quamquam. tit. lb. vj. quod rerum per usuram acquisitarum, quędā non habent fructū aliqūē a se distinctū: quorū. scilicet est earum cōsumptio: ut pecunia, blada, vinum & cetera ad pastū hominis pertinentia: ut supra habitū est: & de illis loquitur cōclusio. & probatur. Nam si per hæc aliquid acquiritur: ut puta si per pecuniam fenerator negotiatur, aut emit possessionem aliquā: fructus inde perceptus non est fructus lucri usurarij: id est horum ultra sortem acceptorum: sed est fructus humanę industrię, quę per lucrum usurarium ultra negotiatur. Nec huiusmodi fructus dici possunt lucra usuraria: quia non percipiuntur præcisē uti mutui: sed ut dictum est: ex industria humana: qua negotiatus est: aut comparavit possessionē fructificancē. ¶ Præterea quilibet

Cōcl. 5 X
Nō tenetur usurarius restituere quod de pecunia usuraria iusta negotiatioe acquirit.

potest licite tenere id, quod legitime acquirit: sed interdum per huiusmodi iustē, & legitime aliquid acquiritur: puta per iustam negotiationem, aut commutationem: ergo illud non tenetur restituere. ¶ Scotus probat idem reducendo ad impossibile: quoniam si teneretur fenerator reddere, quę reciperet: recipiens mutuum esset iuste usurarius: quod est impossibile: quia repugnantia terminorum. Probatur consequentia: quia recipere fructum de pecunia sua ex industria alterius provenientem, est facere usuram: quem si iuste reciperet: iustē usuram committeret. Reciperet autem iustē, si fenerator teneretur reddere: quia reciperet sibi debitum. ¶ Quandoque per usuram acquiritur res habens usufructum a se distinctum: ut domus, ager, hortus & huiusmodi. Et si quis aliquod horum per usuram extorsisset: non solum tenetur restituere rem ipsam: puta domū, uel hortum: sed etiam fructus inde perceptos: quoniam fructus illi cōprehenduntur sub lucro usurario: quia proveniunt ex re usuraria ipsi feneratori uti mutui: & non per industriam usurarij. ¶ Item huiusmodi fructus sunt fructus rerum, quarum ipse non est dominus, sed alius: & ideo non debentur sibi: sed alteri. ¶ Et si teneretur opus, quod in usura transfertur dominium, nihilominus restituere tenetur sicut in mutuo: eo quod præceptum est ex mutuo nihil uti mutui debere recipi. ¶ Et si quis diceret contra secundam partem conclusionis. Pecunia usuraria non est feneratoris: ergo quicquid ea lucratur, de non suo lucratur: & ita non habet maius ius in re comparata, quam in pecunia, qua comparavit. Sicut ergo pecuniam usurariam tenetur restituere: ita etiam id, quod ex ea acquisitum est. Item Roma. xj. Si radix lantha, & rami: ergo a contrario: si radix infecta, & rami: sed pecunia est radix: & acquisita per eam uelut rami: ergo. ¶ Ad primum dicitur admissio antecedente, negetur; quod ideo non habet maius ius in lucro ex pecunia, quā

Replicatio Y
Ex iniuste acquisitis potest homo iuste acquirere.

Coro. 1

In pecunia: quia lucrū debetur industrię negotiantis: non pecunię, qua negotiatur. Et ideo magis ius habet in lucro, quam in pecunia, qua lucratur. ¶ Ex quo Henricus de ha. tractatu de contractibus par. j. c. xxxiiij. elicit tale corollarium: quod obligatus ad restitutionem omnium, quę habet potest ex iniuste habitis iuste acquirere: unde a debito liberet: & ultra retineat, unde uiuere possit. Hoc enim per industriam mercationis fieri potest laborando cum pecunijs, quis iniuste tenet. ¶ Et dicitur hic Scotus. Aliud est forte, quod magis inducere possit homines ad usuram: quia illud, quod de usuris lucratur, id est de pecunia per usuram acquisita: non tenentur restituere: quia suum est: quia per suam industriam acquisitum. Et uerum est dictum Scoti: quantum ad homines iniustos deum non timentes: scilicet de iustis deum temporalibus lucris præponentes. ¶ Ad secundum dicitur, quod uerbum apostoli nō est ad propositum: nam pecunia non habet rationem radicis: sed magis materię sine qua non. Radix enim aliquid operatur ad nutritionem ramorum, & fructuum: pecunia uero nihil operatur: sed industria negotiantis. Est tamen bonum argumentum ad probandum, quod dum per usuram extorquetur possessio fructificans: quod tunc fenerator tenetur utrumque restituere possessionem, & fructum. ¶ Dicitur notanter in conclusione nō generaliter: quoniam aliquando tenetur fructus per industriam acquisitos restituere: quando scilicet aliunde non habet, unde restituat, ut supra habitum est conclusione secunda. ¶ Dicitur etiam non iniuste acquisita: quoniam si quis per pecuniam usurariam iterum fenerator sit: sic lucratur: quia usura est subiaceret restitutioni. Et tantum de articulo secundo. ¶ Quantum ad articulum tertium est primum dubium: utrum liceat alicui habenti possessionem mutuari rustico, ut eius possessionem colat: aut ut ei tempore messis frumentum, aut autumnum uina uendat. De primo casu, cui secundus similis est. Repondet Antonius parte. ij. titu. j. cap. vij. §. x. & post eum ceteri summissæ po-

steriores, quod non est usura: dummodo tamen dat iustum precium labori: & nō minus, quam si non mutuasset. Suo modo in secundo casu de uendendo frumento, uel uino: allegatur ad hoc Gregorius arimino. Secus si aliquid mutueret de iusto precio propter mutuum: tunc enim esset usura. Sed plerique tenent oppositū ut recitat Angelus in sum. in uerb. usura. §. v. ¶ Sed pro concordia distinguendum: aut mutuas hæc intentione, obligat rusticum deducens in pactum, ut teneatur sibi colere, & laborare. Et sic est usura: quia ultra sortem per mutuum habet lucrum: scilicet obligationem ciuilem rustici ad suam culturam, quę pecunia æstimari. Etiam rusticus propter mutuum supra sortem, dat mutuantem libertatem suam, quę precio æstimatur. iuxta illud. Non bene pro toto libertas uenditur auro. Et hæc uenditio libertatis posset rustico in notabile damnum uergere: puta quia tempore laboris posset aliud magis lucrum occurrere: quod cogitur omittere propter obligationem ex mutuo. Et is, qui mutuat, tenetur ad gratitudinem: & potius ad laborandum mutuantem propter beneficium mutui receptum, quam alteri naturali obligatione: non tamen illud potest deduci in pactum: sicut supra dictum est de remuneratione post principium: & hoc tangit angelus, & baptista, licet obicure, & breuiter. Aut mutuas non obligat rusticum expresso pacto: sed relinquit eum lux libertati. Non tamē mutuat: nisi speraret eū sibi in cultura iusto precio laboraturum: & tūc nō est usura. Tum: quia licet sperare ea, ad quę is, cui mutuitur, naturaliter obligatur: ut supra dictum est. Tūc: quia hic nō admittit libertas colonos: quoniam per naturalem obligationem cogi non potest: potest etiam se liberare, quando uoluerit reddere mutuum. Posset tamen dominus possessionis cum rustico conuenire de precio iusto: & precium, uel partē eius sibi dare prius, quā laboraret, & per hoc eum obligare ad seruendum: & sic non est species usurę, quia nullū mutuum. Vel posset metes.

Arti. 3.
Dub. 1.
A A
Vtrum
liceat
mutuari
rustico,
ut eius
possessionem
colat: aut
ut ei tempore
messis frumen-
tum, aut
autumnum uina
uendat. De
re rustico,
cui secundus
similis est. Re-
pondet
Antonius parte.
ij. titu. j. cap.
vij. §. x. & post eum
ceteri summissæ po-

Vtrum
negotia
tor pos-
sit mu-
tuare ut
trahat
ad se
ecies
metes.

terminum solutionis statuere ipsum tēpus laboris, ut tunc solueret mutuum pecunia, uel labore. ¶ Per idem dicunt doct̄ores: q̄ possit quis mutuare alijs, ut trahat per hoc eos, quibus mutuauit ad suam apothecam, molendinū, aut scholas &c. dummodo nihil minus facit, quā si non mutuasset: & eos pacto non obligat, nec eis aufert libertatem. Etiam si constituat terminum solutionis: dum cessant intrare apothecam, molendinū, aut scholas: quia quilibet mutuans potest statuere terminum solutionis, quem uoluerit. Et licet ex hoc lucrari pōt cōcursum hominum, famā, & amicitiam; tamen non lucratur aliquid indebitum: aut quod pecunia comparatur: dummodo nihil eis propter mutuum subtrahit. Potest autem mutuans sperare lucra: nō quidem ex mutuo: sed ex uēditione, aut labore sibi debita: & etiam lucra spiritua lia, amicitiam, fauorem, famam bonam &c. ¶ Panor. in c. fi. de usuris, tenet post calen. q̄ in casu est usura: quia consequitur ex hoc commodum pecunia estimabile. Exemplum in doctore, ex concursu scholarium efficitur magis famosus: & habet maiores causas p̄manibus uel ex hoc ampliat sibi salarium. & ita in domino molendini: quia plurimopropter hoc concurrunt. Nam uerē isti ex mutuo recipiunt aliquid ultra sortem: ideo tenentur ad restitutionem: sed eā facere debent pauperibus, quia ab illis, quibus mutuauerunt, non extorserunt pecuniam. hęc Panor. ¶ Dubitatur secūdo: quid si quis habet. cc. flo. mutuo Ioanni. centum flo. pro suis necessitatibus expendendis cum pacto, q̄ tantum sibi ultra sortem reddat, quantum lucra buntur alijs. c. in negotiatione positiua. Respondetur sub distinctione: aut uolebat ipsos. cc. ponere ad negotiationē: & ad instantiam Ioannis mutuare ei. c. licitus est contractus: quia quod recipit ultra sortem, recipit pro suo interesse: dum tamē ad sunt illa quinque supra articulo posita. Si uero nōlebat omnes ducentos in negotiatione ponere: sed tantum centum, quos posuit: usura est: ut dicit Ange. in uer. usura. j. §. xvij. cum

suis alleg. ¶ Dubitatur tertio: utrum uēdens alicui mercem, qui pecunia indiget ad terminum: & statim reemens ab eo pro minori precio in prompro tradito, sit usurarius. Respondetur post Angelum. in uer. usura. j. §. lx. q̄ est usurarius pessimus. Et licet ibi sit contractus uēditionis: tamē resolubilis est in mutuo. Nam perinde est, ac si mutuasset sibi summam, pro qua ipse reemit: & tempore solutionis recipere summam maiorem, pro qua ipse uenditit. Quodq; sit illicita uēditio; patet ex dictis. q. x. huius distinctionis. ¶ Dubitatur quarto: utrum emens a Petro debitum pecuniarium: ei in certo termino futuro, uel terminis futuris soluendum: pro minori pecunia statim tradenda, quam sit debitum: sit usurarius apertus, uel occultus. Respondetur post Ange. in sum. in uer. usura. j. §. lxvii. & lxviii. q̄ debitum pecuniæ futuris terminis soluendum, nō potest emi, uel uendi pro minori pecunia, quā sit debitum ipsum sine usura æquiualeat: quia idem est: gratia exempli. Sit debitū in quinque annis soluendum. l. flo. & ematur pro. xl. flo. statim traditis, ac si nunc mutuaret. xl. flo. & post tres annos reciperet. l. quod est aperta usura. ¶ Vnde breuiter: sicut non licet mutuanti. xl. recipere posterius ex pacto. l. u. mutui: ita nec in casu p̄missio. ¶ Et dico u. mutui: quia pro suo interesse, aut p̄na aliquid recipere possit ultra sortem. Vnde si Ioannes habens huiusmodi debitum. l. flo. rogat Petrum, ut emat pro. xl. quia indiget pecuniis: & Petrus habet. xl. flo. qui bus uult negotiari, & uerisimiliter lucrari. l. possit emere, uel mutuare huiusmodi debitum tradendo. xl. ut supra dictū est. ¶ Similiter h. debitum non esse licitū, uel certum, aut in exigendo expectaret periculum, & laborem a debito non cōpensandum: pro tali periculo, & labore possit aliquid accipere ultra sortem: tamen secundum quantitatem periculi, & laboris, nullo respectu habito ad tempus solutionis statuat: siue breue, siue prolixum. Idem est si obligor Petro. c. flo. in x. annis soluendos: & creditor indigens pecunijs paratus est accipere

Dub. 3. CC

Pessima usura.

Dub. 4. DD

Vtrum emens debitū pecuniarium ad terminum sit usurarius palliat.

Dub. 2. BB
Vtrum sit mutuatore peccunia, ut reddat tantū &c.

¶ Dubitatur secūdo: quid si quis habet. cc. flo. mutuo Ioanni. centum flo. pro suis necessitatibus expendendis cum pacto, q̄ tantum sibi ultra sortem reddat, quantum lucra buntur alijs. c. in negotiatione positiua. Respondetur sub distinctione: aut uolebat ipsos. cc. ponere ad negotiationē: & ad instantiam Ioannis mutuare ei. c. licitus est contractus: quia quod recipit ultra sortem, recipit pro suo interesse: dum tamē ad sunt illa quinque supra articulo posita. Si uero nōlebat omnes ducentos in negotiatione ponere: sed tantum centum, quos posuit: usura est: ut dicit Ange. in uer. usura. j. §. xvij. cum

accipere lxxx. pro tota summa statim soluēdos: debitor minus tribuendo propter p̄maturationem solutionem, usuram committit. Quoniam perinde est: ac si nunc mutuaret. lxxx. recepturus post decem annos. c. nisi ut supra: non pro mutuo: sed pro uero interesse acciperet. lxxx.

Dub. 5. Qui emittit nō existens.

¶ Dubium quintum: utrum emens oues, & boues, aut res alias a pauperibus, quas non habent: & locans easdem uendenti bus pro precio annuo, committat usuram. Respondetur: q̄ si id scienter facit: est manifesta usura: quoniam de mutuo recipitur ultra sortem. Nam in casu, neque est uera uēditio, neque locatio: quia non est ibi merx aliqua, neq; locatum: sed nomina uacua. Verū si emens bona fide emerit huiusmodi, credens ea esse apud uenditorem: & eadem fide eidem locaret: non est credendum, quando bona fides durat emptorem peccare: nec ad restitutionem de consumptis teneri, bona fide durante.

Dub. 6. FF Habens pecunia quā timet mi nuendā pōt mut uare cum pa cto.

¶ Dubium sextum: utrum habens pecuniam, cuius ualorem timet minuendum tempore futuro, propter ordinationē nouam rectorum reipublice: possit sine usura eam mutuare hoc pacto: ut reddatur sibi pecunia in eodem ualore, in quo nunc est. Respondet Angelus in uerb. usura. j. §. lxxxvj. quōd potest sine usura: si ille, qui recipit, expendere ualeat ante ordinationem in eodem ualore: quia nihil ultra sortem recipit, nū potuisset etiam aliquid emere, quod potest uendens, rehauiisset æquiualens pecuniam. Nam quamuis in mutuo non liceat sperare lucrum: potest tamen uitari damnum sine alterius damno. ¶ Tenet tamen aliqui oppositum: nam in omni mutuo satis sit creditori, si id integrum restituitur, q̄ mutuauit: ut supra dictum est de eo, qui fruuenta uetera mutuauit, ut recipiat noua. Vnde sic p̄cludere debitori uiam reddēdi id ipsum, quod mutuo accepit: uideretur sapere usuram. Cautius igitur faceret; si res aliquas emeret, quas post mutato ualore nū mismatis pro iusto precio uenderet.

Dub. 7. GG

¶ Dubitatur septimo: utrum ciuis compellus ad mutuandum ciuitati possit

acciperet annuam pensionem sibi ciuitate constitutam: puta quinque de. c. Variæ sunt opinionem doctorum: sed uideatur, q̄ potest emere pensionem quinque pro centum a ciuitate fundatam in bonis ciuitatis, ut sequenti quæstione dicitur: etiam compellus, quos possit emere non compellus. Compellus enim non excusat: ut possit licite, quæ alias non licent: nam compellio ista non potest fieri nisi per metum: sed metus, propter quem committitur usura: aut generaliter mortale peccatum, non cadit in constantem uirum. Hoc ergo potest compellus in casu nostro, quod potest non compellus. Si uero mutuauit, & non habet intentionem emendi, non potest recipere, nec sperare lucrum u. mutui: sed recipere pōt ultra sortem pro suo interesse: quia forte damnificatur ex mutuo, aut alijs causis supra positis. ¶ Dubitatur octauo: utrum quis potest mutuare domino, aut communitati, ut sibi committatur officium, de quo sperat honorem, aut lucrum. Respondetur: q̄ si principaliter mutuauit propter spem habendi lucrum ex officio: cum illud possit pecunia æstimari: usura est, ex diuisione usurae in principio huius quæstionis posita. Secus si sperat secundario, mutuaturus, etiam si officium non consequeretur: ut supra dictum est: & licet mutuans principaliter spe consequendi officium lucrifaciat peccet mortaliter: & sit usurarius: non tamen credo, q̄ tenetur ad restitutionem lucri ex officio cōsecuti: dummodo tale lucrū sit proportionatū laboribus officij, & alias iustū: quia non consequitur illud lucrū u. mutui: sed propter labores officij. Et si non licet mutuare spe officij lucratiui consequendi: multo minus licet speratum deducere in pactū. ¶ Dubitatur nono: utrum uendens carius rem aliquam data dilatione pro solutione precij: quā si daretur precij statim, sit usurarius. ¶ Respondetur breuiter. Vendens rem plus iusto precio statim soluēdo propter terminū solutionis concessum, usuram committit: & ad restitutionem tenetur eius, in quo excedit precij iustū. Probat per. c. cō-

Verum tuas cōtati pos sit recipere an nuā pensionem.

Dub. 8. HH

Dub. 9. II

soluit. de usu. & patet etiā ex præmissis. Est. n. contractus ille resoluibilis in usu- rarium contractum manifestū: perinde enim est, ac si mutaret emptori precii iustum: & intermino solutionis acciperet ultra fortem: dando enim mercem, idem est, ac si daret precii iustum mercis. Et ideo in his casibus, in quibus licet mutantur aliqui accipere ultra fortem: etiam licet carius uendere ad terminū, q̄ res ualeat: sentētia est Angeli in uer. usu- ra. j. §. lix. Et sic mercator, plus interesse possit uendere rē plus iusto precio ad terminum, si non excedit respectum ad dilationē: sed solū ad interesse. ¶ Sed pro clariori intellectu rememorandū ex præmissis, q̄ iustitia precij non cōsistit in indiuisibili: sed habet latitudinem quantā, quę si non excedit, non est precij iniustum. Gratia exēpli. Maldrū siliginis uenditur nunc pro numerata, & propta pecunia p̄ xx. pro xxj. aut pro xxij. sol. & hęc est latitudo iusti precij, ut pono: q̄ dicitur horum triū preciorum iustum estimatur: si autem uenditur. xxij. sol. iam precium erit iniustum: quia excedit latitudinem in vno solido. Sic si emeretur xix. sol. deficeret precium in uno solido: & utrobique requiritur restitutio unius solidi, quem restituet uendens in primo casu: & in secundo restituet emēs. Si ergo uendens ad terminū nō excedit illā latitudinē nō committit usurā: licet remissius uideret soluēti rē in futuro pro xx. uel xxi. sol. quia nō recipit ultra fortem: nam merx tradita hęc rōnē sortis, cuius iustum ualorē nō excedit: manet tñ in latitudine iusti precij. Idē ē in eo, qui nō uult pro gare terminū solutionis periculis a debito re, nisi aliquo munere dato. ¶ Ex illo ē sequitur, q̄ nō oportet: si quis uedit pro parata pecunia rē aliquā minus iusto precio, q̄ uēdat ēr pro simili precio rē eius dē ualoris soluendo in termino futuro. ¶ Si queris: unde sumit estimatio iusti precij: de hoc latius quæstione præcedenti: potest enim sumi ex communi foro ementium pro pecunia prompta: q̄ si nulli emerent pro precio statim soluē-

do: sed omnes ad terminum: tunc estimare oportet precium secundū modos positos in priori quæstione: ibi uideat. ¶ Dubitatur decimō: utrum in societari- bus, dum unus ponit pecuniā, alius facit labores: possunt simul participare lucrum sine nota usuræ. ¶ Pro responsio- ne nota: q̄ societas est fraternitas quędam & conuenticio plurimū cōtracta ob commodiorem usum, & uberiorem quę- stum: ut dum plures conueniunt ad simul mercandum componentes simul pecuniam, labores, & industriam ad commune lucrum. Possunt autem huiusmodi societates multipliciter cōtrahi. Vno modo: q̄ omnes socij equaliter componant pecunias, industriā, & labores. Alio modo, q̄ distorter. Et hoc multipliciter. Vel q̄ unus tantum faciat labores, & industriam in exercitio mercantię: alius tantum ponat pecuniam. Vel si plures concurrunt: aliqui labores, alij pecuniā, & hoc uel equaliter aut unequaliter tñ in laboribus, quā pecuniā: & q̄ unus ponat medietatē: alius tertiam: alter quartam: uel unus mille: alius centum: alius octoginta &c. suo modo de laboribus, & industria: unus sic: alius sic: unus plus: alter minus labore. ¶ Et omnibus his modis licita est, si hęc duo seruentur. ¶ Primū si mercatio ipsa, & modus eius fuerit licita: puta ars, & negotiatio: nam in re turpi, & flagitiosa societas contrahi non potest: ideo ad committendum usuram societas contrahi non potest: & similibus. ¶ Secundū, q̄ sequitur: seruetur in omnibus damno. f. & lucro: ita q̄ quilibet sociorum participet damnis, & lucris proportionabiliter secundum suos labores, industrias, & pecuniā appositam: ut gratia exempli. Qui medietatem posuit pecunię, medietatē participet in lucro & damno: qui tertiam, tertiam. Sic & de industria, arte & laboribus: qui plus laborat, industria, uel arte, & ut ille plus accipiet. Et quoniam aliqui apponunt laborem, industriam, uel artem & non pecuniam: oportet illa estimare pecunia, secundum q̄ magis cōfert ad finem societatis, id est honesti lucti: ut sic possit esse equa distributio

Dub. 10
KK

lucti, & damni. & diligenter aduertendę sunt regulę Scoti supra posite artic. j. ¶ Ratio autem: quare hic licet accipere de pecunia negotiatori, & non in mutuo, hęc est: quia in mutuo dominij transit in eum, qui mutuum recipit una cum periculo: ideo si mutuus accipit lucrum: accipit illud de non suo: in societate uero dominium pecunię traditę, & periculum manet apud socium: ideo si cōtingit lucrum: de suo lucratur. ¶ Ex quo sequitur primō, q̄ si in contractu societatis fiant pacta contraria: puta ut non seruetur dicta equalitas: puta ut ponens pecuniam nihil sentiat de damno: aut minus ponens plus recipiat de lucro: uel minus quā parti suę debetur &c. nō est licita hęc societas & tenentur restituere ea, quę indebite recipiunt, his, qui fraudati sunt. Sententia est Angeli uerbo, societas. §. y. Secundō sequitur, q̄ si quis uellet capitale suum esse saluum: & tamen participare de lucro, quātum socij placeret: non excusatur ab usura: est enim idem, ac si mutaret pecuniam petens lucrum ex mutuo. Verū tamen si quis periculum summę capitalis ponens uellet in se suscipere, & eum assecurare pro precio sibi dato non esset usura dare pro securitate: nec esset usura recipere pro periculo in se suscepto. Et similiter si aliquis ex socijs susciperet in se periculum: ita q̄ societas non staret pro periculo: possit accipere lucrum ex pecunia: & hoc modo se liberare a periculo. Hęc Ange. in sum. ubi sup. ¶ Tertio sequitur: q̄ quis ponens operas suas tantum: possit facere pactum pro certo, quod acciperet pro opera sua: ut nihil sentiret de damno, nec de ulteriori lucro. Sed non erit ille contractus societatis: sed locationis operarum suarum. ¶ Multa alia hic consideranda occurrunt, quę ex dictis discerni possunt: quorum particulariorem declarationem ad dominos canonistas, & legistas remitto. ¶ Dub. 11 ¶ Dubitatur undecimō: quomodo in societate, siue commutatione animalium (quam sociam uocant) caueatur si possit usura: cum in traditione il-

lorum lucrum queritur ex capitali. caueatur ¶ Pro responsione notandum, q̄ in his casibus multiplex currit differentia. Quandoq; sit commutatio animalium tantumquam mercis pro precio pecuniarum, aut æquiualentem per simplicem uenditionē. Et sic seruandę sunt leges iustę uenditionis præcedenti quæstione posite: ut scilicet sit precium iustum: caueatur dolus, & deceptio: nec propter temporis dilationem carius uendatur: dominium quoq; cum periculo transeat in ementem: & cetera supra dicta. Quandoq; traduntur animalia pro annuo censu, dominio eorum manente apud tradentem: & est cōtractus locationis, in quo attendendum: q̄ census constitutus sit proportionatus utilitati, quā affert et, qui per locationem accepit deductis laboribus, & expensis: q̄q; periculum tā naturale, quā fortuitum, & causale (alias casuale) maneat apud locatorem: nisi dolus, fraus, aut negligentia eius, qui recipit animalia, & nutrit, dederit causam periculo: tunc enim redundaret in eum, qui causam dedit: nisi etiam quis sponte in se susciperet periculum precio dato. ¶ Quandoq; sit commutatio in animalibus, & lucro in eis per modum societatis. Et hoc potest contingere dupliciter. Aut q̄ communiter emant animalia, quolibet sociorum ponente partem precij: & ipsa uendunt, uel locant alijs non socijs: & tunc communia erunt eis pericula meliorationis animalium, & lucra secundum proportionem pecunię in emptione animalium posite. Aut ipsa animalia traduntur uni ex socijs: ut puta colonus, & eius simul emūt tauros, uel uaccas, aut oves &c. quolibet ponente partem precij: puta quilibet medietatem: aut unus unam tertiam: alius duas tertias: & colonus utitur animalibus ad suos labores, aut alia utilitatem, quam ex eis capit: & ea suis expensis nutrit: tunc prius deducendę sunt expensę, labores, & industria nutrientis: & postea pericula, & lucra diuidentur communiter secundum proportionem pecunię posite in emptione animalium: possunt nihilominus pacisci q̄

periculis, & expensis &c. ut colonus cer-
 tam pecuniam recipiat pro istis de lu-
 cro deducendis: & residuum lucri diui-
 datur. In quibus partibus seruanda est equa-
 litas, ut neutras partium grauetur ad ar-
 bitrium boni iuris. Statuitur etiam ter-
 minus, in quo ad arbitrium utriusque
 pecora uendantur, & precium ut supra
 diuidatur. Vbi cauendum: ne terminus
 diuisioni statutus sit uni parti p*ro* iudicia-
 lis. ¶ Quandoq; cuius habet boues, &
 uendit medietatem colono, expectans
 solutionem medietatis usq; ad solutio-
 nem societatis: & sic tradit bouem to-
 tum colono, locans suam medietatem
 pro certo censu annuo: Recinet etiã
 pericula; expectatque lucta suæ medie-
 tatis, alia medietate damni, & lucri ma-
 iore cum dominio eius apud colono.
 Et per omnia simile est, ac si simul emi-
 sent bouem, & cuius ualisset pecuniã
 medietatis precii colono: & tunc ui-
 deat cuius; q*ui* propter hoc mutuum ni-
 hil maioris lucri percipiat, alioquin u-
 suram committit. In his solent uaria
 pacta, & recompensationes hinc inde
 fieri: in quibus semper si seruatur æqua-
 litas, ut nulla partium grauetur, pecca-
 tum uitatur: si autem, dolo, & fraude,
 & cũ iniusto pauperum grauamine
 res agitur, peccatur: & damnificans te-
 netur ad damni restorationem. ¶ Simi-
 liter in uenditione pecorum: dum socie-
 tas illa re resolutur: caueatur, ne fraus
 committatur in estimatione precij, in di-
 uisione lucri &c. Ne forte colonus pau-
 per (qui adhuc medietatē precij ex pri-
 ma emptione, qua medietatem pecoris
 emit: tenetur socio: nec ualēs emere pe-
 cus) in diuisione in hoc fraudetur: q*ui* pe-
 cus minoris precio, quã ualeat, estimet:
 ut sic locius abundans illud retineat p*ro*
 minori precio dato. ¶ Dubitatur de o-
 cimò de cambijs, utrum in cambio cõ-
 mittatur usura. Pro quo notandũ post
 Anto. & Ange. q*ui* tripliciter potest fie-
 ri cambium. Quandoq; reale: ut cũ pro
 moneta aurea recipio argenteã: aut pro
 moneta unius generis recipio monetã
 alterius generis, & simul currunt datio
 unius monete, & receptio alterius: in

tali cambio non cõmittitur usura etiã
 si plus, uel minus iusto datur: aut recipi-
 tur: quia non est ibi mutuum. Põr tamen
 esse iniustum lucrum, scilicet quando ua-
 lor monetæ uerus hinc inde nõ seruatur
 sed plus, uel minus datur: & sic recipi-
 timõs lucrum ad restitutionem tanquam
 lucri iniusti tenetur. Si tñ campfor opas
 suas impendit tenendo bancum, & fami-
 liam, facitq; labores, & expensas, cõpa-
 rando diuersi generis monetas: & trans-
 ferendo cum periculo de loco ad locũ,
 pro his potest accipere moderatum lu-
 crum, & recompensam: sicut in uenditi-
 one mercij: q*ui* talis cõtractus cãbij
 uicinus est cõtractui uenditionis, & em-
 ptionis. Qui uero nec operam, nec labo-
 rē impendit: non põt sine pctõ accipere
 lucrũ. Gratia exẽpli. Florenus ualeat ut-
 gintiocto sol. hall. campfor tenens ban-
 cum dat pro florenũ uigintiocto sol. mi-
 nus duobus hall. quos lucratur pro suis
 opera, & labore. Similiter si quis ab eo
 petit unum florenum pro denarijs, reci-
 pit xxxvij. sol. & .ij. hall. non est usu-
 rarius: nec iniuste lucratur. Alius uero
 puta carnifex in macello: aut caupo ui-
 nis: seu pistor uendens panes in foro ac-
 quirat parua monetam denariorũ, &
 hall. & uellet potius hñe aurũ: uenit
 ad eũ aliquis uolens cambie florenũ: si
 tñ mercator ille uult recipere simile lu-
 crum, sicut campfor iniustum est: q*ui* nul-
 lam operã, uel laborē, aut artē impedit,
 & tenetur ad lucri restitutionem, nisi p*ro*
 labore numerandi pecuniam aliquid re-
 ciperet: q*ui* utiq; minimũ foret: & forte
 alias libenter impederet: ut haberet au-
 rum. Vnde patet q*ui* licitum est cãpfori
 recipere lucrũ ex cãbio, q*ui* alteri minime
 licet. ¶ Scdo modo fit cãbiũ p*ro* litteras:
 ut quis habet pecuniã in certo loco: pu-
 ta centum aureos, quos uellet transfer-
 re in aliũ locũ, accedit ad campforem:
 tradit sibi centum florenos: recipit ab
 eo lias, q*ui* quas in alio loco recipit. xcy.
 post aliquos menses. ¶ Dicendum q*ui* cã-
 pfor lucrando quinq; non cõmittit usurã:
 quia minuit sortem: usura autem
 recipitur ultra sortem: potest tñ esse ini-
 iustũ lucrũ, si excedit iustũ precij p*ro*la-
 bore,

Quimodum
 cambium
 licitum, &
 qui non.

Dub. 12
 M M
 De usura
 in cã-
 bijs tri-
 pliciter
 fit cam-
 bium.

nore, ingenio, arte, expensis, & pericu-
 lis trapezitæ debitũ. ¶ Sed quid si quis
 habet colonix mille ducatos, quos uel-
 let transferri uenerijs ad patriam suam:
 inuenit colonix campforem habentem
 bancum uenerijs: tradit sibi pecuniam,
 ut uenerijs recipiat ad forum ducatorũ,
 & cambij ueneritarum, ubi plus ualent du-
 cati, quã colonix. Respondet: q*ui* contra-
 ctus ille potest esse licitus, quando non
 intendit propter priorem traditionem
 habere lucrũ: sed tantũ ratione patriæ:
 quia ibi plus ualent. Res. n. in uno loco
 plus ualeat, q*ui* in alio: recipit ergo uene-
 rijs, quod tradidit colonix. Quod uero
 plus ualeat, quod recipit: non est ratione
 mutui, uel æquivalentis mutuo: sed ratio-
 ne loci. Si autē ideo plus reciperet, quia
 terminũ lōgiorē solutioni præstaret: iam
 esset usura. ¶ Tertio modo fit cãbiũ
 sine traditione pecuniz: ut quis indiget
 Romæ pecunia, uadit ad bancarium, pe-
 tit summam centum ducatorũ, in parti-
 bus suis puta colonix restituendã in mo-
 neta ibi corrente post sex menses, aut
 alium terminum cõstituendum: & ultra
 lucrum cambij licitum (exurgens ex ua-
 rietate ualoris monetarum in diuersis lo-
 cis, & expensis, ac periculorũ, in trans-
 latione pecuniz de loco ad locum &c.
 quæ occurrunt in arte cãpforia) petit
 aliquid: puta de centũ quinq; uel octo:
 satis manifestum est: q*ui* committitur usu-
 ra: quia sperat ex mutuo dato lucrũ: &
 manifestior est usura, si augeat lucrũ p*ro*-
 pter terminum, id est solutionis statũ
 prolixitatem: ut si plus petit addi cente-
 nario: si statuit terminus solutionis post
 annum, quã si statueretur post medium
 annum. ¶ Ex præmissis multi casus cã-
 bij discerni possunt: quoniam quicquid
 spe lucri ex mutuo accipitur: usura est:
 secus si pro interesse. Secus etiam si hic
 tradit, uel recipit pecuniam: aut in alio
 loco in termino statuto: & in alia mo-
 neta secundum rationem cambij solu-
 dam: si dubitatur, utrum lucretur, uel
 perdat, ut supra dictum est de uenditio-
 ne rei pro pecunia secundum forum il-
 lius rei in termino solutionis currentis.
 Et illud cambium tertij generis dicitur

cambium siccum secundum Ange. qui
 sic cum est a charitate proximi: & sicca
 animam a gratia dei. Hæc de cambijs.
 ¶ Dubitatur de decimò: utrum deponēs
 pecuniam apud mercatorem, uel cam-
 pforem, cum qua depositarius negotia-
 tur, possit aliquid recipere ultra sortem
 sine uitio usuræ. Respondetur: si depo-
 nit per modum societatis: & stat pericu-
 lo capitalis lucri, & damni: potest recipere
 re partem lucri: ut sup. dictum est de so-
 cietate: quia proprie non est depositum.
 Si uero uult suum capitale esse saluum:
 aut deponit in spem. i. q*ui* idem sibi redda-
 tur: si tunc mercator negotiatur cũ de-
 posito, & lucratur: peccat contra legē
 depositi: non tamen tenetur aliquid de-
 ponenti de lucro iniusto: sicut nec usu-
 rarius ex lucro usuræ, ut sup. Si uero de-
 ponit in numero: ut pecunia eiusdem
 numeri, & ualoris restituatur sine dimi-
 nutione in omnem euentũ: nõ põt ali-
 quid recipere spe lucri: multo minus ex
 pacto: tamen oblatum liberaliter, & gra-
 tuito recipere possit sicut in mutuo.
 ¶ Dubitatur de decimo quarto: utrum liceat
 recipere pecuniam sub usuris: siue utrum
 liceat dare usuram. Et uidetur: q*ui* nõ: nã
 qui pecuniam recipit ad usuram, consen-
 tit usurario in suo peccato usuræ: uolen-
 do enim dare usuram uult usurarium re-
 cipere: & ita uult eum peccare: sed con-
 siliens paritatur facienti Rom. j. Itẽ
 datus usuram dat occasionem usurario
 feneratori: nullus enim fenerator, si
 nullus daret usuram: datus autem occa-
 sionem damni damnum dedisse uide-
 tur: & hoc pertinet ad rationem scanda-
 li. ¶ Pro solutione dubij notandum est
 post beatum Tho. ii. ii. q. d. xxyiii. art. iiii.
 q*ui* refert inducere aliquem ad feneratori-
 um, & dare fenus, seu usuram. Nam in-
 ducere consulendo, iubendo, uel sua-
 dendo ad peccadum mortaliter est pec-
 catum mortale: nisi id fieret propter ca-
 uere maius peccatum: ut si quis abun-
 dans nollet subuenire in extrema neces-
 sitate alicui morituro, nisi sub usura; in-
 ducendus esset, ut potius daret sub usu-
 ra, quã ut homicidium committeret:
 ut uult Ange. usura ii. §. ii. Panor in cap.
 Gab. Biel. ddd 3

Dub. 13
 NN

Dub. 14
 OO
 Vtrũ
 liceat
 recipere
 pecuniã
 sub usu-
 ris.

super eodem. de usuris. Sed illud non videtur rationale: nam non sunt facienda mala, ut eueniant bona. Roman. ii. ideo propter cauere malum (quod cauere bonum est) non est faciendum malum: ergo propter cauere homicidium non est committenda usura. Vnde Alexand. iii. in cap. super eodem. de usuris. Cum scriptura sacra prohibeat pro alterius uita mentiri: multo magis prohibendus uita est, ne etiam pro recta uita capiti usurarum crimine inuolatur. ¶ Ad id uero, quod committi non debet, nullus debet induci: unde sicut pro nulla causa faciendum est malum: ita pro nulla causa inducendus est quis ad faciendum malum. Et hec est opinio Ioann. an. in regula, peccatum licet Panor. teneat contrarium, allegans cap. si quod uerius. xxxiii. quæst. ii. ubi August. consuluit minus peccatum, ut euitetur maius. ¶ Sed rex. ad oppositum est: non enim ibi consuluit Augustinus adulterium, ut uitetur homicidium: immo dicit non esse illicitum pro illicito faciendum. Et sequitur. Si utriusque nepharium est: non debet alterum per alterum perpetrare: sed utrumque uitare. Verum glol. ibidem dicit. Permittitur minus malum, ut euitetur maius. Quod quidem uerum est: ut patet in lupanariis, & in libello repudiij, & usura alienigenarum: in v. titu. ut sup. habitum est. Sed longe aliud est permittere, aliud consulere, uel inducere. ¶ Richar. præsentis distinct. artic. v. quæst. ult. dicit, quod ille non peccat, qui bona intentione ad instantiam pauperis rogat usurarium mutuum dare pauperi: quia quamuis sciat, quod usurarius recipiet usuram: hoc tamen non intendit iste: quia potius uellet, quod mutualet sine usura. Rogare tamen usurarium, ut mutuet: non est inducere ad usuram: sed ad mutuum: quod licet. Et uidetur generaliter sine exceptione, quod in nullo casu licet inducere ad usuram: ut uult beatus Thomas. ¶ Accipere autem ad usuram potest contingere dupliciter. Vel ad opus illicitum: ut ad potestam, luxuriam, aut alia illicita perpetranda: & sic non licet secundum Rich.

ubi sup. Hoc enim prohibetur propter dampnum reipublicæ, & ad restitutionem malorum. Aut recipit pecuniam ad usuram ad suam necessitatem: uel ad opus licitum: & sic accipiendo mutuum non peccat: non enim consentit directe in usuram: sed in mutuum: quod maxime uerum est: dum mutuans etiam alias paratus est dare ad usuram, & frequenter exerceat usuram: quoniam si paratus non esset dare ad usuram, nullo modo liceret eum inducere. ¶ Ratio prædictorum est: quia quauis non licet inducere ad peccatum: licet tamen peccato alterius, quod ipse sua sponte committit, uti ad bonum, non ad malum: sicut secundum August. in enehirid. c. x. & xix. deus utitur peccato hominum ad bonum. Neque enim deus omnipotens (cui summe bonus sit) ullo modo liceret malum fieri: uel utique: adeo esset omnipotens, & bonus: ut beneficeret de malo. Sic ergo licet malo uti ad bonum: non ad malum. Sic in simili licet uti in iuramento eius, qui per falsos deos iurat, in quo tamen iurans manifeste peccat, diuinam reuerentiam adhibens idolis. Vnde Aug. ad publicolam. 7. qui utitur fide illius, qui per falsos deos iurat: non ad malum, sed ad bonum: non peccato illic se sociat, qui per demonia iurauit: sed pacto eius bono, quo fide seruauit. Adducitur exemplum Laban iurantem per deum Sochor. Gen. xxxi. & Ahimelech iurantem Abræ. Gen. xxi. ac Romanorum iurantium Iudæ machabeo: & habetur xxij. quæst. j. mouet te. ¶ Item qui soluit usuram generatori, iniuriam patitur: ideo non peccat, nisi contentiatur facienti: quia non patitur, sed facere iniuriam peccatum est. ¶ Preterea: iurans soluere usuram tenetur adimplere iuramentum: ut in c. debitores. de iur. iur. & per consequens licet soluere usuras. Similiter licet incidenti in latrones manifestare bona, quæ habet: quauis latrones diripiendo illa peccent: exemplo decem uirorum dicentium ad Hismael. Nolite occidere nos: quia thesauros habemus in agro. Hiere. xli. ¶ Et per hoc ad primam rationem dicitur, quod recipiens pecuniam ad usuram non consentit usurario

in peccato usuræ: non enim placet sibi acceptio usuræ: sed magis uellet eum non recipere: nec dando usuram, uult usurarium recipere: sed magis perimitte. Quod autem mutuum habere non possit, nisi daret usuram: utitur peccato usurarij ad bonum. ¶ Ad secundum dicitur: quod recipiens pecuniam ad usuram non dat occasionem usurario recipiendi usuras: sed mutuandi: ipse autem usurarius sumit occasionem peccandi ex malitia cordis sui, unde scandalum passiuum est ex parte sua: non actiuum ex parte recipientis mutuum: ipse enim peccando mutuum petit rem licitam: & ita non est ibi ex parte recipientis factum non rectum: & per consequens non scandalum actiuum. Propter scandalum autem passiuum acceptum non datum oportet desistere ab actu bono, & recto. ¶ Dubitatur quindecim: uti iurans usuras dare, teneatur iuramento. Respondet: quod sic: nam iuramentum quod sine interitu salutis seruari potest, seruandum est: potest autem usura dari sine peccato. Habet tamen sic iurans duplex remedium unum, quod petat absolutionem a iuramento: hoc undum, quod potest post dationem eam reperere officio iudicis. Quod si iurauit, neque petere relaxationem iuramenti: neque reperere: potest denuntiare iudici, qui ex officio debet compellere usurarium per censuras ecclesiasticas ad non exigendum recipiendas, & ad restituendum receptas eius de usuris. Si uero etiam iurauit non denuntiare: non tenetur iuramento: quia illicitum est. Non enim potuit se obligare contra bonum charitatis, & dispositionem euangelij. Si peccauerit in te frater tuus &c. sequitur. Si re non audierit &c. dic ecclesiæ. Fundare autem se debet denunciatis super peccato creditoris, & salute anime eius: ut sua denuntiatione emendetur: & non super proprio commodo: ut dicit Panor. in c. allega. tuas. ¶ Dubitatur sextodecim: utrum liceat usurarijs uendere, & ab eis emere. Pro responsione præmittendæ sunt aliquæ distinctiones. Nam quæstio potest intelligi de re temporis peruenerunt ad usurarios lococapitalis, & usuræ. Vel generaliter

de quibuscunque emendis, & uendendis. Vel generalius, an aliquid recipi possit ab usurarijs. siue per modum doni mercedis liberalis: siue per modum contractus pro aliquo retribuendo. ¶ Secundum potest intelligi quæstio de usurario nihil aliud habente, nisi quæ per usuram acquisiuit: ut communiter sunt iudici apud nos, qui nec laboribus, nec negotiatione, aut industria aliquid acquirunt, quorum omnia bona obligata sunt restitutioni. Vel potest intelligi etiam de usurarijs, qui præter lucrum usurarium habent aliqua iustè possessa: puta acquisita per iustam lucceptionem hereditariam, aut iustam negotiationem laboris, uel industriæ: quæ bona non sunt obligata restitutioni: nisi quatenus bona usuraria non sufficerent restitutioni faciendæ. Item aut per huiusmodi receptionem ab usurario usurarius redditur impotens ad plene restituendum usuras, aut non. ¶ Rememorandum est etiam: quod de translatione dominij lucri usurarij in usurarium, duplex est opinio doctorum. Et per has distinctiones uariè respondendum erit. ¶ Et primo de pignoribus est hæc propositio. Emens, aut domo recipiens pignora scienter per usuram acquisita, tenetur ad eorum restitutionem dominis suis: sicut emens rapta, uel furto alienata: & hoc secundum opinionem probabilem tenentem, quod in his non transferatur dominium. Patet: quia eadem est ratio in his, sicut in istis. Nam & sanctus Amb. appellat usuram rapinam. xiii. q. iii. §. si quis. Non enim potest quis uendere, uel donare rem non suam, siue alienam: nec eam potest aliquis huiusmodi emere, aut recipere: nisi uelit domino suo restituere. Res autem per usuram acquisita, non sunt usurarij: sed eius, qui usuram dedit: apud hunc enim manet rei dominium. Potest tamen sic emens reperere a domino rei sortem, seu pecuniam mutuam, uel eam retinere. Idem de pecunia, & re quacunque acquisita per usuram: quia non transfertur dominium illarum in usurarium: ut probat Henricus de Hasfia in suo tract. de usuris cap. xxxvii. ut habetur supra in fine art. j. ¶ Et hæc con-

Dub. 15
Ad quid
teneatur
iurans da
re usuram

Dub. 16
RR
Vtrum li
ceat usu
rarijs uen
dere, &
ab eis em
ere.

Accipere ad usuram contingit

ppō. r.

clusio ueritatem habet scdm hanc opinionem, siue usurarius sit in soluendo, siue non. Res. n. aliena in specie debet restituere suo dño: hoc est eü ipsa, que alienata est: si extat, & nō in suo ualore. Si aut tenetur opinio opposita, s. q. dominium transfertur: dicendum erit de pignori bus huiusmodi sicut de ceteris usurarij bonis restituendis. ¶ Dicitur notatē, scienter: quoniam si recipiens ignoraret recepta fore usuraria durante bona fide nō tenetur ad restitutionem: postquā uero sciuerit, restituere tenebitur, sicut in furto. ¶ Secunda propositio. Ab usurarijs licet recipere per uenditionem, aut liberalē donationem ea, in quibus habent dominium: dummodo per hęc nō redduntur impotētes ad usurā plenē restituendū. Pareat: quia cū illorū habent dominium, possunt ea alienare, sine tamen iniuria, & dāno proximorū. Sed per hanc alienationem non fraudatur proximus: quia adhuc habet usurarius, unde satisfiat plenē proximo, quem usuris iniuste aggrauauit. Et uerum est hoc: nisi ea, quę emunt, uel recipiunt recepta eadem in specie secundum modū loquendi canonistarum. i. eadem identitate numerali sint acquisita per usuram: illa. n. nunquam licet recipere: sicut dictum est de pignori bus præcedenti propositione secundū opin. q. in usura non transfertur dominium. ¶ Ex illa propositione sequitur: q. serui usurariorū, qui non utiliter seruiunt usurarijs: puta acquirēdo suis laboribus tantum, quantum recipiunt: ut sunt, qui seruiunt usurarijs ad pompā, uanitatē, superfluitatem, aut uoluptatem: non possunt ab eis recipere mercedem laborū suorum: dum per huiusmodi receptionem usurarij redduntur impotētes ad plenē restituendū. ut sunt usurarij nihil habentes nisi acquisita per usuram: puta qui tenentur ad restitutionem omnium suorum bonorū: si uero recipiunt, tenentur ad restitutionem receptorum: non quidem usurarijs: sed illis, qui dederunt usuras: ut sup. quæst. ii. huius diff. Secus si seruiunt utiliter in rebus honestis: ita q. commodum, quod consequitur ex opere seruientium, compensatur

cū mercede, quā dant seruientibus. ¶ Secundo sequitur: q. mutuantes usurarijs scienter ad res inutiles non possunt recipere ab eis solutionem mutui: dum per hanc solutionem redduntur minus sufficientes ad restitutionem usurarum: secus si usurarij non obstante solutione huiusmodi sufficientes reddere usuras. Idem est de recipientibus ab usurarijs ex contractu, uel quasi, uel ex delicto. ¶ Sequitur tertio: q. principes, & rectores communitatum non possunt accipere ab usurarijs nihil habentibus præter usuras, munera, telonea, propinas, aut censum domorum eis locatarum, & similia. Pareat: quia per omnia hæc redduntur impotētes ad plenē restituendū usuras. Quod si aliquid talium receperint, tenentur ad restitutionem. Sententia est etiam beati Thome in epistola ad domnā blancam. ¶ Sequitur quarto: q. qui remisius emunt ab usurarijs non habentibus nisi bona usuraria, quę res empta ualeat: tenetur ad restitutionem illius, in quo deficit premium datum a precio iusto: ut gratia exempli. Emisti tunicam ualentem tres florenos pro duobus florenis: teneris in casu ad restitutionem unius floreni. ¶ Sed quid de his, qui uendunt usurarijs necessaria uitę: ut cibum, uel uestē. Respondetur saluo meliori iudicio: quod idem est de his, & alijs rebus uendibilibus extra necessitatem extremam: nam nō pōt uendens recipere mercedem, si non habuerit usurarius nisi acquisita per usuram. Et quia non transfertur dominium mercedis in uendentem: & quia per hoc usurarius redditur impotens ad plenē restituendum usuras. Si fuerit extrema necessitas: tenetur habens cibum, uel uestem sibi ex debito subuenire: secundum illud Ambro. in lib. de officijs: & allegatur in decretis dist. lxxxvi. cap. pasce. Pasce fame morientem, quisquis enim pascendo hominem seruire poteris: si non parauisti: occidisti. Nec pro illo potest accipere recompensam ab usurario, non plus, quā ab alieno nihil habente: quia usurarius non est dominus rerum, quas occupat. ¶ Dubitari hic potest

Coroll.

Coroll.

Coroll.

utrum diuites teneantur mutuare gratis pauperibus petentibus. Similiter dubitari potest: utrum pauperes possint recipere elemosinā ab usurarijs. De his duobus dubijs dilaterat responsio usq; ad distinctionem sequentem: cum agitur de elemosyna. ¶ Dubitatur de primo septimo: quomodo restitutio fieri debet ab usurario: an sufficiat usurario obtinere remissionē usurę ab eo, qui dedit usuram; etiam si non proposuit restituere ab remissione non facta. Hanc quæstionē tractat Egidius de Roma. 1j. quodlibet quæstio. xxvij. unde querit: utrum offerens se restituere usuras, & nolens restituere cum possit: si ille, cui debet restituere, cōdonet: sit absolutus, ut non teneatur ulterius restituere. Et est casus satis communis: q. obligatus ad restituendum non habens animum restituendi frequenter rogat eum, cui restituere tenetur: ut donet seu absoluat a restitutione. Et respondet sub distinctione. Quia aut talis usurarius offert se restituere tantum uerbis: & non exhibet pecuniam restituendam: neq; ita se offert; ut non sit in sua potestate se retrahendi a restitutione, ita q. is, cui fieri debet restitutio, habeat liberam potestatem accipiendi oblatum: sed sicut credens se non posse habere restituendum: remittit, siue donat: sic non absoluitur usurarius a restitutione: quia magis iungit se donare, quā q. liberē donet. Si uero usurarius offerret pecuniā restituendam: quod omnino tutius esset: aut taliter se offert (si pecuniā non exhibet) q. tamē ille, cui restitutio faciendā est, liberam habeat facultatem recipiendi restituendum, si uelit recipere: & tunc sponte, & liberē donauit, nō tenetur post donationem restituere: licet non habuerit animum restituendi. ¶ Satis concordat Panor. in c. cōsultit de usur. ubi dicit. Nota: libera donatio debiti occasione mutui nō prodest creditori habenti intentionem deprauatam, ut q. alias non fuisset mutuaturus, nisi sperasset inde aliquid consequi. Et singulariter facit iste textus: quod remissio usurarum etiam liberaliter facta ab eo, qui soluit: non prodest ipsi usu-

rario habenti mentem corruptā, & propositum non restituendi remissione nō facta: quod intelligit quantum ad remissionem culpę: quia ut dicit in c. cum tu. eo. ti. non uidet: quomodo possit rectē penitere, nisi peniteat se, exercuisse usuram: & habeat firmum propositum restituendi: si alias remissio nō fuerit facta: licet nōn habeat tempore remissionis aliquid, quod possit restituere, siue unde restituat: quod omnino uerum est: quoniam si non habet firmum propositum restituendi, sed haberet propositum nō restituendi, si non fuisset facta remissio: illo proposito stante peccat mortaliter: durāte deniq; huiusmodi proposito nō potest absolui a peccato. Si tamen proximus, a quo extorhit usuras pure simpliciter, & sine dolo non circumuentus remittit usuras: satis factum intelligitur proximo, ut nihil ei restituere teneatur: & si non deo. Et quod dictum est de restitutione usurę, locum habet etiam in alijs restitutionibus iniuste acquiritorū. ¶ Sed quid de usurarijs metralibus, id est qui receperunt aliquid ultra sortem ab eo, cui mutuarunt principaliter spe recipiendi lucrum ex mutuo: nullo tamē pacto interueniente. ¶ Hic sunt opi. doct. quos Ange. per hanc distinctionem cōcordat. Quia aut mutuum recipiens dat aliquid ultra sortē merē liberaliter, credens mutuante hoc non exigere, aut deherare; & tunc non tenetur restituere de necessitate salutis: licet teneatur penitentiam agere: eo q. mutuanis spe lucri, in quo mortaliter peccauit. ut supra habitum est. Aut mutuum recipiens non dat liberaliter: sed ideo dat; quia p signa depræhendit mutuantem sic uelle, seu habuisse intentionem aliquid recipiendi ultra sortem: aut dat, ac mutuas alias non mutuaret. & tunc tenetur mutuans restituere: quia est quasi pactū interpretatiue. Nec est illa datio liberalis; sed quali sub conditione coacta: ut dicit Rich. in iij. dist. præsent. arti. v. q. v. Sic etiam mutuanis gratis si depræhendit recipientem mutuum aliquid hori dare ultra sortem occasione mutui: licet ipse hoc mutuando non sperauit: tene-

ppō. 2.

Cōcl. 1. SS De seruis, qui seruiunt usurarijs

V V De usuris metralibus.

tur restituere. Si uero credit eum donare gratis: sicut ipse gratis recipit: non tenetur restituere: licet alius non gratis donec, quando durat bona fides. Postquam uero scit, quod non liberaliter dedit; tenetur de extraneis, nisi per praedictam conditionem, uel uoluntatem facta fuisset sua: ut dicit Asten. non autem de consumptis durante bona fide: & de hoc supra. q. v. ¶ Vltimo dubitatur de pena usurariorum. Respondetur, quod usurarij manifesti ultra penas, quibus puniuntur a deo: multum penas incidunt a iure infamias: scilicet infamiam: iuris repulsionem a communione altaris, & oblationis: priuantur ecclesiastica sepultura: repelluntur a sacramento penitentiae: donec secundum suam facultatem restituere rint: aut idoneam cautionem de restituendo praestiterint, repelluntur eorum testamenta: exterminantur a terra, si non fuerint oriundi de terra: non admittuntur ad petendum usuras, quas ipsi alijs soluerunt: dum bonis egeant: non habetur respectus, ne egeant, ut in alijs debitoribus: ad modum raptorum, & furum: non solentur restituere acquisita per usuram: sed etiam fructum rei sic acquisitam, quae acceperunt, uel accipere poterunt. Sed quis dicitur manifestus usurarius, qui dicitur penis subijcitur. Respondetur, quod ille, qui notorius notorietate iuris: puta quia conuictus, uel condemnatus est, aut coram iudice sponte confessus. Similiter notorius notorietate facti: puta quia tenet bancum publicum: aut in cubili mutuat omnibus uolentibus ad usuram. Item qui coram sacerdote in mortis articulo coram testibus confiteretur se usurarium: & mandat restitui usuras, & resignat libros: si illa tria simul concurrunt: alias sola confessio extrajudicialis non facit manifestum usurarium. De his latius uide Angelum in summa in uer. usuraria. & §. iij. & sequen. Multa alia de materia usurae rescinduntur propter iniquitatem materiae distinctionem.

QVAESTIO XII.

UTRUM habentes census, uel redditus annuos temporales, uel perpetuos teneantur ad restitutionem huiusmodi uidebitur, seu donantibus. ¶ Quia quaestio huius solutio dependet ex eo, an constitutio horum reddituum, eorumque uenditio: & emptio siue donatio sit licita, uel non. Ideo praemisissis terminorum declarationibus pro articulo primo: subiungentur conclusiones declarantes, quae liceat in huiusmodi reddituum constitutione unacum responsione ad quaestionem pro secundo in tertio mouebuntur dubia. ¶ Quantum ad primum notandum, quod per redditum, seu censum, nihil aliud intelligitur, nisi ius leuandi, seu recipiendi aliquam pecuniam: aut pecunia mensurabile: ut bladum, uinum, aut aliud ad usum hominis pertinens de fructibus rerum, bonorum, aut personarum, ut dicit Henricus de Gandi. in suo tract. de contractu. cap. ij. Et tale ius nihil aliud est, nisi potestas iuste recipiendi pecuniam, uel rem aliam. ¶ Et si ultra quaeratur: quare res est haec potestas, substantia, uel accidens. Haec quaestio metaphysica est parum proposito seruans: potest tamen dici diuersimodè secundum diuersas opiniones de quidditatibus rerum. Unde potest primo dici secundum Guillelmum Ockam, quod ius, seu potestas non habet quid rei: sed tantum quid nominis: non enim significat rem uiam: sed significat hominem: & res aliquas recipiendas, & actum aliquem circa ipsum factum: ratione cuius potest licite rem aliquam recipere, uel aliquid agere, uel possidere: ita quod ius, uel potestas tantum ualeat, homo potest licite recipere, uel agere aliquid ex uenditione, uel donatione sibi facta. Vel secundum alios potestas haec non distinguitur realiter ab habente potestatem, sicut nec paternitas a patre: & ita est realiter habens potestatem non simpliciter: sed in quantum per aliquem actum circa ipsum factum potest iuste recipere aliquid agere

De censibus annuis.

Arti. 1. Not. 1.

Ius quod est.

uel possidere. Vel potest dici: quod potestas illa realiter est res illa praesens, uel futura, quae est sub dominio alicuius licite eam recipere, aut possidere potentis: sicut diuites, unde aliquid nominatur diuites: sunt res illae exteriores alicui appropriate. Vel secundum alios dicitur, quod est quaedam relatio rationis consequens actum rationis uendendi, uel donandi. Ex illo sequitur secundum allegatum doctorem, quod aliud est ius recipiendi pecuniam, uel rem aliquam, & pecuniam, uel res ista: sicut aliud est ius haereditarium, & aliud haereditas: & aliud est ius agendi ad certam pecuniam, uel rem aliam, & aliud pecunia, aut res alia: nam unum est corporale: scilicet haereditas, pecunia, seu res alia. Haereditas enim est res haereditaria: puta pecunia, agri, domus, & similia. Alterum uero scilicet ius haereditarium, aut recipiendi pecuniam &c. est res spirituales, id est includens aliquod spirituale, actum scilicet rationis. Quod sic intelligitur, quod illi termini ius ad rem: & res ipsa non significant praeter se idem, propter quod unus uerificatur de aliquo, de quo alter non uerificatur: ut de filio familias uere dicitur, quod habet ius ad haereditatem: & tamen nondum habet haereditatem patris nam. Et reddituarius habet ius leuandi censum etiam ante terminum: & tamen tunc non habet pecuniam in termino leuandam. ¶ Secundo notandum, quod non tantum res corporales: sed etiam spirituales (secundum modum supra dictum) uenduntur res possunt, & emi, & separatim unum sine alio. De rebus corporalibus: ut uino, pascuis, & terra, donio &c. manifestum est. De incorporalibus patet: quia ius stillicidij in alieno solo: similiter ius transeundi per agrum alterius, seu ducendi ruam, aequum per pratum alterius &c. uendi potest, & emi. ¶ Supponitur etiam: quod omnis res pretio estimabilis, cuius habetur dominium: & cuius usus est bonus: potest uendi, & emi: ex dictis q. x. ¶ Dicitur, pretio estimabilis propter res uere spirituales: ut gratia, & sacramenta, & his annexa. Res autem potest pretio estimari: inter quae, & pretium cadere potest proportio aequalitatis secundum relationem utriusque ad usum

humanum: hinc quoniam nulla est proportio pecuniae ad gratiam: gratia uendendi non potest: ut dicitur. q. de simonia. ¶ Dicitur, cuius habetur dominium: quia res aliena uendi non potest: nisi in uenditione uendens transfert dominium rei uenditae in eumentem: sed non potest transferre in alium, quod ipse non habet. ¶ Dicitur, cuius usus est bonus, quia res, cuius nullus usus bonus est, uendendi non potest. ¶ Vltimo est uertendum: quod ad est quere utrum constitutio reddituum secundum se sit licita: & utrum sit licita cuiuslibet personae. Sic aliud est, quere, an liceat habere proprium: & an liceat inuenire saltem cuiuslibet habere proprium. Quae secundum se est illicita: nullus potest esse licitus: non tamen econuerso: ita enim aliquid secundum se esse licitum: non tamen alicui esse illicitum: sicut contra tractare pecuniam secundum se est licitum: non tamen est licitum fratri minori. Primo igitur inuestigandum uerum simpliciter, & secundum se licitum sit constituere, seu habere redditus. Deinde in dubijs cui licitum habere, & uti redditibus. ¶ His prius praenotandum aliquae conclusiones preparatoriae ad conclusionem responsalem ad quaestionem: & haec est prima. In oibus rebus, quarum usus potest a dominio separari: redditus annui pecuniae, uini, bladi, & aliarum rerum, certi, uel incerti possunt licite constitui. Huc quaestioni consentit Henricus de Hal. parte ij. in tractatu de contractu. c. iij. Declaratur primo conclusio praefata probanda. ¶ Dicitur, in omnibus rebus, quarum usus separabilis est a dominio: quales sunt res, quarum usus non est earum consumptio: quia in illis, quae usu consumuntur: ut est nuda pecunia, cuius usus est earum distractio. Item cibus, & potus: & quaeque non auferunt homini utilitatem: nisi cum distractuntur, aut consumuntur: non potest constitui redditus: quoniam redditus manere non potest, in qua constituitur, consumpta: quia ius leuandi aliquid de eo, quod non est: nihil est: non enim potest aliquid leuari de eo, quod nihil est: id eo in rebus, quae usu consumuntur, non potest fundari, aut constitui ius leuandi aliquid annuatim. ¶ Ex quo sequitur, quod in nuda pecunia, in uino collecto in cellario, aut bladi in granario repositis, & si

Not. 3. Refert censum omnem licitum, uel non

Arti. 2. Cocl. 1. C

Coro. 1

nihilibus non potest constitui redditus. Patet: quia talia non habent usum a domino distinctum. ¶ Sequitur secundò: quod in rebus penitus inutilibus humano usui, non potest redditus constitui: quia de illo, quod nihil alteri: nihil leuari potest. ¶ Sequitur tertio, quod non semper in rebus equalis valoris potest equalis census constitui. Patet: quia in domo 100. flo. potest constitui, & non in 100. flo. quia non in pecunia. ¶ Dicitur uniuersaliter in omnibus rebus talibus: quia non est cura, an sint res immobiles, ut agri, prata, domus, stagna, nemora: siue mobiles, ut animalia: puta oves: boues, serui & ancillæ, & huiusmodi: omnia enim hæc possunt afferre fructum præter sui consumptionem: & ita potest constitui ius leuandi aliquid de fructibus eorum. Verum de personis hominum quidam uolentibus uertere in dubium pro eo, quod per bona humana naturaliter est libera: & ita obligari non debet alteri. Sed hoc non procedit: quia manifestum est quod seruus merito peccati iuste est introductus. Denique homo liber se ipsum sponte uendere potest: ut habetur Deut. xv. & Exo. xxi. & ipsum obligare alicui, & facere censualem: ad dandum singulis annis certam summam de opera sua, & his, quæ lucratur ultra suam necessitatem domino, aut hospitali, siue monasterio aut priuati personæ: & ita constituere redditum in persona sua habito respectu ad operas suas: aut etiam ad dandum libram cereæ, uel aliquid huiusmodi: sicut fit quotidie in fraternitatibus. Oportet tamē secundum præmissa, quod persona, in qua constituitur redditus potest sit, & idonea ad soluendum de suo labore, & industria: uel aliunde huiusmodi redditus sine defectu necessariorum uitæ propriæ, & sine detrimento rationabilis, & congrui status sui. Similiter non solum constitui possunt redditus in bonis corporalibus: sed et in bonis incorporalibus: ut in iure recipiendi aliqua ut habes ius recipiendi annuatim centum flo. de aliquibus bonis potest in isto iure constituere redditum decem flo. aut amplius: posset enim decem flo. ex illis centum, obligare alteri, ut eos re-

cipiat. ¶ Item nihil refert utrum census constituitur in certa persona, uel incerta, ut communiter aliqua: dummodo communitas habeat personas, sicut dictum est, qualificatas. Potest itaque constitui redditus in uniuersitate, seu communitate ciuitatis, uillæ, religionis, aut ecclesiæ siue collegio, sicut in domo, uel in agro. Est namque uniuersitas talis tanquam res immobilis, & quodammodo perpetua: etsi non quoad præsentium hominum durationem: tamen ad continuam successionem: sicut decimus fluminis eundem manere propter aquarum sibi succedentium in eodem alveo continuationem. Et sicut per destructionem domus per incendium: & agri per alluionem: & silicium diminui, uel omnino perire potest redditus in eo fundatus: ita & per deperationem, aut destructionem alicuius uniuersitatis per translationem, fugam uel mortem naturalem, aut uolentiam, uel aliunde, diminui potest redditus in uniuersitate constitutus, uel omnino perire. ¶ Dicitur etiam in conclusione, pecuniæ, uini &c. quia nihil refert, an redditus sit pecuniarum, uel aliarum rerum pecunia mensurabilium: omnia enim illa nomine pecuniæ intelliguntur. Unde de August. Totum quicquid homines habent in terra: omnia, quorum domini sunt pecunia: uocatur, seruus, uas, ager, arbor, pecus: quicquid horum est, pecunia dicitur. Ideo autem pecunia, pecunia uocata est: quia antiqui, quod habebant, in pecoribus habebant: & habetur infra. q. ii. j. totum. Omnia enim hæc in pecuniam resoluuntur, & pecunia comparantur. ¶ Dicitur ultimò certis, uel incertis: quia non refert utrum in bonis mobilibus, uel immobilibus, aut personis constituitur redditus certæ summæ pecuniæ, uel bladi &c. ut. x. libræ annuatim, aut. x. modij frumenti: aut. x. plaustra uini: aut certa quota cimenti, uel laborum, aut prouentum, uel tertiam, uel quartam partem: sicut ioseph constituit partem cimenti pharaoni. Gen. xlvij. Similiter non refert, an constituantur in certis bonis, uel in incertis. Incertis ut in certa parte, & mensura terræ signata, uel in per-

in persona, aut domo nominata. Aut in incertis: ut in omnibus bonis alicui? hominis, monasterij, uel communitalis.

D ¶ His declarationibus præmissis, probatur conclusio aucto. & ratione. Aucto. ue. testa. Nam in uete. testa. constituta sunt sacerdotibus, & leuitis primitiæ, & decimæ: tam in frumentis, quam animalibus. ut habetur Exod. xxij. Leui. xxvij. Numeri xvij. ubi clarè dominus constituit, & deputauit Aaron sacerdoti, & filiis suis decimas, primitias, oblationes, & pecunias. & Deut. xij. & alibi. Similiter in nou. testa. j. Corint. ix. Qui in sacratio operantur de his, quæ in sacratio sunt, edunt: & qui altario deseruiunt, cum altario participant. Ex quibus patet manifestè, quod redditus licet incertis: scilicet decimarum, primitiarum, oblationum constituti sunt in bonis filiorum israel: & personis, quos reddere tenebantur sacerdotibus, & leuitis. Probatur etiam conclusio ratione: nam habes plenum dominium in agro, uinea, domo &c. potest ille donare alteri seruata aliqua portione (rei, uel ualoris fructuum eius) annuè recipienda: sed hoc faciendum constituit redditum recipiendi ab eo ex bonis suis alteri traditis: ergo conclusio uera. Consequentia est manifesta.

Minor patet ex terminis: nam redditus est ius leuandi aliquod de fructu alicuius rei. Reseruans ergo sibi ius leuandi huiusmodi constituit redditum in re fructifera. Maior probatur per illam maximam. Ioan. cancel. tract. de contra. par. j. cõsi. ultima. Vnicuique fas est uti re sua prout sua: hoc est dictum: fas est unicuique re sua uti, sicut uoluerit: nisi obuiet legitima prohibitio, in quo casu res iam non dicitur sua. Nam res dicitur sua, quæ est in eius facultate, & dominio ad disponendum, & agendum cum ea pro suo libito. Potest ergo habens dominium rei ipsum in alium transferre gratis: uel per commutationem pro aliquo recipiendo: & hoc uel rem totam, uel eius partem simpliciter, uel cum apposita conditione: nec solam rem ipsam, & eius donum: sed etiam uiam rei retento sibi dominio: uel conuerso, dominio rei, retento sibi

usu, siue fructu eius: & hoc ubi usus a dominio est separabilis. Ita maxima fundamentum est iustitiæ in quæsi iusta donatione, aut commutatione: ut patet ex supra dictis. Potest ergo quilibet partem rei suæ dare alteri: & partem sibi reseruare. Et licet dicitur de re ipsa: ita de eius fructu, & ualore. Potest igitur rem donare alteri: & partem fructuum eius sibi reseruare. Quilibet enim est moderator, & arbiter re ipsæ, & hoc manifestum est in locatione domus, aut agri ad tēpus: uel hereditarie emphiteoræ pro certa parte fructuum, aut eius ualore. Item habens bona immobilia importata annuatim. c. deductis expensis: is potest illa donare petro sub hac conditione: ut det annuatim Ioan. x. Quod si negligens fuerit Ioannes recipiet ipsa bona. & hoc faciendo constituit redditus x. flore. a Ioanne de his bonis leuandos. Antecedens patet: quia potuit a principio dare totum Ioanni simpliciter, uel sub conditione: ergo etiam in casu, quo non soluantur ei decem a petro: habet ergo in casu Ioannes ius leuandi. x. de bonis huiusmodi in termino statuto anni singulis: & in casu, in quo petrus soluere neglexerit bona ista recipere, & possidere. Item aliquis potest dare proprietatem fundi sui alicui communitati, uel monasterio, & reseruare sibi partem fructuum ad uitam, uel perpetuò sibi, & heredibus, & ita ius reseruatum, est redditus (in fundo, quem dedit) constitutus. Et quod dictum est de agris, similiter ueritatem habet in qualibet re: cuius usus non est eius consumptio: quia nulla est ratio diuerhtatis: quare potius in re una, quam in alia: & per hoc patet ueritas conclusionis. ¶ Secunda conclusio. Redditus legitime constituti possunt pro pecunia uendi, & emi, probatur: quicquid potest precio taxari, potest pro pecunia uendi, & emi: sed redditus, huc ius leuandi. x. de talibus bonis potest taxari pecunia. ergo. Consequentia nota. Minor patet: possunt quia ius recipiendi. x. de tali fundo non uendit, nihil ualeat. Afferit enim magnam utilitatem temporalem habenti ipsum, scilicet recipiendi. x. annis singulis. Nec ualor

Cõcl. 2.

E

Reddi-

tus legi

timè cõ

stituti

possiung

uendit,

& emi,

recipiendi. x. annis singulis. Nec ualor

est infinitus: est quia non est maior ipso fundo, in quo constitutus est; & fundus non est infiniti valoris: ergo potest precio taxari. Maior patet: quia quicquid potest taxari precio: potest commutari pro tali; & hoc est uendi. Quod uero potest uendi pro pecunia, patet: quia pecunia, siue numisma est medium commutationis: ut supra habitum est: ergo omne uendibile potest pecunia uendi. Item habens per alium constitutos potest eos uendere: ergo etiam constituens eos potest uendere. Antecedens est ab omnibus etiam: ad doc. Iohanni, qui ceteris est rigidior in redditibus emendis. Consequenti patet, quia non maius ius habere potest habens redditus ab alio constitutos, quam habuit constituens: cum talis totum ius habeat mediate, uel immediate primo constituyente redditus: pura si quis constituit redditum in bonis suis, potest illum donare petro: ergo etiam potest uendere petro. Teneat consequenti: quia cuius est ius donandi, huius est ius uendendi. Item donarius potest uendere redditus sibi donatos: ergo & donans idem potuit. Probat consequenti: ut supra: quia non potest maior ius habere in re donata, quam habuit is qui donauit. ergo. Ex ista conclusione sequitur corollarie, quod nihil refert in emptione, & uenditione reddituum. Ad haec par. in c. in ciuitate. de usuris. utrum sint de nouo, uel olim constituti: dum tamen legitime constituantur: patet: quia sicut olim, ita & nunc possunt legitime constitui. Et ideo sicut olim: ita & nunc emi, & uendi: quia habens proprietatem, & plenum dominium pro quolibet tempore sui domini potest re sua, ut placet, uti. Si ergo olim potuerunt habentes dominium rei in ea constituere redditus: ita & nunc. sicut olim poterant illos, uendere, ac emere: ita & nunc. Et dictum est notanter legitime, quia si constituerentur in fraudem usury, sicut nunc non licet: ita nec olim licuit. Quomodo autem possunt constitui in fraudem usury: aut in fraudem uendi: & emi: partim ex dictis: & partim patebit ex dicendis. Nec enim secundum apostolum circūuenire debet quis pxi-

mum in negotio. j. Thess. iij. ¶ Tertia conclusio. Sicut in re separabili ab usu red- Cōcl. 3. ditus potest constitui legitime, emi, & uendi ad certum, uel incertum tempus: ita etiam potest constitui, & uendi perpetuus. Prima pars probat quantum ad singulas particulas. Primo: quod celsus possit constitui, est conclusio prima. Item quod constitutus possit uendi, & emi est conclusio secunda. Quod uero possit ad tempus constitui: patet similiter ex prima conclusione. potest. n. quis obligare bona sua, ut usque ad terminum temporalem annuatim respondeant partem fructuum sibi, uel alteri: & non post terminum designatum: aut sicut potest fructus integros (uel partem eorum) alteri ad certos annos donare, uel uendere, ut ex predictis patet. Quod uero potest censum, siue redditum ad tempus constitutum uendere, & emere, patet: quia ibi possunt esse omnia ad emptionem legitimam requisita. s. personarum contrahentium idoneitas: ut plenum dominium in uendente: & facultas recipiendi in emente. Merx. i. ius recipiendi redditum constitutum. Precium iustum, & donatio utriusque conditionalis: do, si des: de quibus supra. q. x. circa principium. Omnia haec patet praeter quartum. s. precium iustum: & hoc declaratur. Nam potest precium adaequari merci, & commutari per respectum ad usum humanum: ergo potest esse iustum. Teneat consequenti: quia hic est iustitia precii: si fuerit adaequatum merci: ut ibidem dictum est. Antecedens patet: quia aut redditus constitutus est in parte cremeti, tertia, quarta, uel sexta ad terminum constitutum: & tunc merx non est certa, quia uariatur secundum ubertatem, & sterilitatem temporum. Potest tamen aestimari ad medium secundum communem usum in tempora bona, & sterilia: & eodem modo precium, ita ut sit aequum dubium, an alterum eorum excedat, uel deficiat ab aequalitate. Et talis aestimatio sufficit ad aequalitatem, siue ad aequationem dati, accepti, id est mercis, & precii cessante alias dolo, & fraude. Dubium enim tale excusat inaequalitatem: si accidat: ut in simili habetur in cap. in ciuitate. & cap. nauiganti. de usuris: ubi excusatur uendens rem plus, quam ualeat: dummodo

dubius fuerit: an tempore solutionis plus minus ualeat. Similiter qui nunc tradit pecuniam: licet res tempore illo plus ualeat: si dubius; an res tempore traditionis plus, uel minus ualeat: & hoc si sit aequaliter dubius in utraque parte. ¶ Si uero redditus constitutus est in certa quantitate cremeti: ut gratia exempli in. x. uel xx. modijs tritici: quia iterum nator eius dubius est: eo quod uno tempore plus: alio minus ualeat. Si constituitur precium ad medium ualoris secundum communem hominum aestimationem: licet quandoque excedat: quandoque deficiat: tamen propter dubium ad utrumlibet aestimatur iustum. Si autem redditus constituitur in certa quantitate pecuniae, ut x. flo. singulis. x. annorum de tali fundo dandis: tunc seruatur aequalitas, si precium constituat. c. flo. quia. c. flo. recipiet in. x. annis. Verum, quia minus ualeat res euapta, quae subest periculo: quam si non sit periculum: aut si periculum sit in alium translatum: gratia exempli: minus ualeat redditus constitutus in domo aliqua: quam in agro, uel prato: quae domus subest periculo incendiij, cui non subest ager uel pratum. Sic terra in uno loco subest maiori periculo alluionis, guerrarum, ferarum &c. quam in alio: propter quod minus ualeat in uno, quam in alio. Et per hoc etiam census constitutus in bonis pluribus periculis subiectus, minus ualeat: quam si constitueretur in bonis minus periculosis: quoniam pereunte fundo perit & census in fundo constitutus. Et hoc respectu posset aliquid diminui de precio: tantum. s. quantum aliquid reciperet pro eo, quod in se periculum susciperet: gratia exempli. Census. x. flo. constitutus est in domo aliqua per. x. annos soluendus, si nullum foret periculum: nullum periculum essent. c. flo. Si uero est periculum. quod iusto libramine aliquis in se suscipiet pro x. flo. tunc census ille cum periculo non ualeat ultra. xc. flo. & ita moderandum esset precium secundum quantitate periculi cum alijs concurrentibus. Non autem attendenda est dilatio temporis in quo recipiendus est census: quia si propter hoc praecise aliquid iusto precio detraheretur: id fieret in fraude usury. Sic. n. lucrum quod re-

re ex tempore dilatione: & esset simile ac si mutuaré alicui. c. flo. accepto pignore cum pacto quod in. x. annis redderet mihi. c. flo. quod est manifesta usura. ¶ Similiter potest uendi ad tempus incertum: ut ad uitem fundum, uel domum ad uitam suam: ergo etiam censum in eo constitutum. Teneat consequenti: quia non est maioris ualoris census, quam fundus. Sed antecedens patet: & est communis practica, & ab omnibus concessum. Item quis habens bona fructifera potest alteri donare: ut singulis annis leuet de fructibus earum quartam partem: uel certam quorundam fructuum, uel pecuniam equiualentem. Manifestum est: quod donarius poterit illud ius sibi donatum alteri uendere: ergo conclusio quoad hanc clausulam uera. Sic & primo donans ius tale leuandi tantum ad uitam donarij, potest illud uendere per illam maximam. Cui competit ius dandi aliquid uendibile, ei competit, & ius uendendi. Ius autem illud est uendibile, quia est precio aestimabile: ut supra argumentum est in probatione secundae conclusionis. ¶ De ista parte conclusionis quoad redditus ad uitam. Henri. de Hal. recitat rationes contrarias doctorum contraria opinantium: & licet tendat ad hoc: quod scrupulosum sit emere huiusmodi census, & non expedire reipublice: teneat tamen, quod contractus in se non sit illicitus. Unde post recitationem dictarum opinionum coactur rationibus unius opinionis dicit. Quicquid sit quantum, ac contractum emptio census ad uitam de expedientia respectu reipublice uidetur: quod utique secundum se sit licitus, ita uidetur, quod sine peccato exerceri posset: quia sicut apparet ex cap. iij. secundae partis huius tractatus: quilibet potest in re sua (census capace) constituere censum perpetuum, uel ad tempus solum: ut ad uitam alicuius, uel ad aliquos annos: & hoc censum certae quantitate: ut quartam uel sextam fructus rei suae: ut uinea, domus uel alterius. Cum ergo sicut quilibet potest dare rem suam, & fructum eius secundum totum, uel partem cui uult: ita potest dare, cui uult partem eius

Corol.

Redditus potest uendi, ad tempus incertum.

lum, quem in re sua constituit. Videtur etiam cum sit finitum ualoris: & determinatum: quod uendere possit secundum aliquam estimationem iustam. Hæc Henri. par. ij. sui tract. c. ij. primo. ¶ Secunda pars conclusionis, scilicet quod in rei usu: non consumptibili census perpetuus possit constitui, uendi, & emi: probatur; quia redditus perpetuus potest constitui in fundo aliquo perpetuo ex conclusione prima: nam habens dominium in re aliqua plenum, potest in re illa constituere censum illi rei coqueuum. Et ille dicitur in proposito perpetuus: & ille potest uendi, & emi: sicut gratis donari. Sicut & fundus, in quo constitutus est redditus: uendi potest aut emi, uel donari. ¶ Præterea si redditus perpetuus uendi non possit: maxime ex eo; quia non potest esse qualitas inter datum, & acceptum: siue mercem, & premium pro eo; quod successu temporis incomparabiliter plus in ualore prouenit ex redditibus, quam sit pecunie ualor, pro qua emitur. Emitur (ex pli gratia) redditus unius floreni pro. xx. flo. in mille annis; accipientur quinquagesies. xx. flo. & sic successu temporis incomparabiliter magis: sed hoc non. Tum quia fundo, in quo constituitur census perpetuus, potest assignari premium æquale, pro quo poterit iuste uendi, & emi: ergo etiam census in eo constitutus non potest esse preciorum fundo. ¶ Præterea æqualitas precij, & mercis non est attendenda ex quantitate eorum in se considerata secundum gradum naturæ: ut patet ex dictis supra, que. x. sed penes gradum utilitatis ad finem humanum consequendum deseruiens, quem homines habent, uel habere possunt ex eorum usu. Talis autem gradus estimari debet ex communi cursu, & consuetudine patriæ. Vnde tunc æstimatur premium æquale mercis: quando uendens secundum communem cursum tantam utilitatem consequi potest ex precio, quantum emens ex merce. Vnde si quis poterit emere secundum cursum communem fundum, de quo deductis laboribus, & expensis haberi potest regulariter fru-

ctus unius floreni pro xx. flo. tunc. xx. flo. æstimatur iustum premium census unius flo. annui: quia isti. xx. flo. possunt tantum proficere uendenti censum: quantum census talis ementi. Potest enim emens pro. xx. flo. emere alium fundum, de quo habiturus est annue. j. flo. deductis laboribus, & expensis. Ex quo patet; quod illa consequentia non ualens: successu temporis incomparabiliter plus prouenit de redditibus in ualore, quam sit pecunia illa, pro qua emitur: igitur non est æqualitas inter censum, & precium: quia æqualitas illa non est attendenda secundum omnes, & singulos seccelsuos prouentus mercis: sed ut dictum est: tam ex gradu utilitatis, quam ex usu tam mercis, quam precij habere possunt regulariter contrahentes. Qui gradus mensura est secundum consuetudinem, & communem estimationem patriæ: ut dictum est. Et illa mensura non consistit in diuisibili, sed in medio quodam inter excessum, & defectum habentem latitudinem, ut dictum est. In hac etiam estimatione non debet attendi industria singularis ementis, potest tamen attendi damnum uendentis: maxime si ad instantiam ementis uendat, alias non uenditurus; ut supra dictum est: & ideo additum est regulariter: & secundum hanc mensuram tantus esse potest ualor. xx. flo. numeratorum: quantum unius floreni perpetui census: alioquin nunquam oppidum, uilla, ager, uinea: & aliarum possessiones annuum fructum afferentes possent pro certa, & numerata pecunia emi, aut uendi, quod est absurdum: quia semper emens huiusmodi secundum communes causas inferiorum, & superiorum, & sui successores incomparabiliter plus percepturi sunt ex prouentibus possessionum emptarum: quam sit sua pecunia pro qua emerit. ¶ Ex his sequitur corollariè: quod non æquale precium similis census in diuersis locis: neque in diuersis temporibus. Patet: quia fundi, in quibus constituntur census, non sunt æqualis precij in diuersis regionibus, & temporibus. Vnde si pro. x. flo. possit emi fundus in certo loco, de quo haberi possit annuatim ualor unius flo. deductis laboribus,

Vnde attenditur æqualitas precij.

Coro.

ribus, & expensis: quod contingere possit propter fecunditatem terre: raritatem, & paucitatem colentium: aut pecunie aut alias causas: ibi decem flo. essent æquale, & iustum precium unius flo. census in tali possessione constituti. Et secundo hoc olim dum minor fuerat numerus populorum cultoris terre: census minori precio comparabatur, quam nunc comparatur. Vnde quondam emebatur una libra pro xlii. in certis regionibus tanquam iusto precio: prout declaratum est in bullis Martini pape, & successorum suorum super his emanatis. Ista conclusio cum suis probationibus, & declaratione est de mente domini Inno. in c. in ciuitate. de usuris. omnia hæc sententia liter ponentis. ¶ Quarta conclusio. Cōditio facultatis remedi redditi pro uoto ementis appolita non uincit contractum, si cetera ad iusticiam contractus requisita sunt paria. Probatur conclusio: quia adiectio huius conditionis non uincit contractum emptionis cuiuscumque rei uendibilis: ergo nec redditus. Consequentia nota. Antecedens probatur aucto. & ratione. Aucto. Je. ue. que fuit diuina. Nam Leni. xv. precepit dominus: quod possessiones uendi deberent precio suppurato secundum distantiam ab anno iubilæo: quo possessio liberè reuertebatur ad dominos suos, si uenditores. Non. n. poterat uendi nisi usque ad annum iubilæi: secus tamen de domibus. Iterum ibidem precipitur. Terra non uendetur in perpetuum: sed cuncta regio possessionis uestræ sub redemptionis conditione uendetur. Et infra de uenditione domus subditur. Qui uendiderit domum intra urbis muros: habebit licentiam redimendi: donec unus impleatur annus. Si non redimerit: & anni circulus reuolutus fuerit emptor possidebit eam, & posterius eius in perpetuum: & redimere non poterit etiam in iubilæo: hoc singulare de domibus in ciuitatibus muratis. ¶ Ex illis Gerson elicit tria. Primum: quod uenditio perpetua licita est: patet in uenditione domus intra muros urbis. Secundum: quod uenditionem non inficit cōditio redimendi. Tertium: quod si emptor post x. uel xx. annos uelit reddere illud, quod emit suo uenditori qualicumque precio: non

teretur fructus medij temporis deducere in precij cōpensationem. Sed di. oppositum huius uidetur percipere dominus. dicit. n. Si uenditor inuenit precium ad redimendum: cōputabatur fructus ex eo tempore, quo uendit: & quod reliquum est, reddet emptori: ergo fructus cōputandi erunt in sortem. Respondetur: quod terra promissionis erat immediata ipsius dei: & iudex ibi habitans non erat sicut coloni: & ideo datus uoluit terram illam aliter uendi, uel alienari: ut dicit Lyra in postilla ibidem. Voluit. n. dominus facere pietatem populo suo pauperi uenditori: ut de uoluit, quod uenditores semper possent redimere uenditum: quod fructus ab emptoribus leuati subuenirent emptori in solutione precij redemptionis. Sicut & uoluit: quod possessio uendita in anno iubilæo gratis reuertere ad uenditores. & hoc duxerat in populo suo peculiari. Ille autem conditiones non sunt de natura contractus uenditionis: nam possessor domus emptus in urbe murata emptus a domino suo: & infra anni circulum non redemptus: licet emptor non cogebatur reuendere uenditori: poterat tamen etiam post reuolutum annum reuendere uenditori, uel cui uoluerit: & tunc non reuebatur fructus receptos cōputare in sortem. Verum illa iudicialia ue. re. non obligant in le. no. nisi de nouo essent præcepta. Nec allegata sunt tanquam pro nunc obligatoria: sed ad hoc tantum ut ostendatur: quod emptio rei sub conditione redemptionis non est de se illicita: eo quod aliquando a domino præcepta. & alludens legi diuinæ olim obligatorie: nihil. n. illicitum ex se unquam a domino precipitur. Sequitur etiam ex eisdem allegatis: quod res post uenditam tempore: ita quod lapsa tempore redeat ad uenditorum: patet: quia secundum legem non poterat uendi, neque emi possessiones: nisi usque ad annum iubilæi. ¶ Probat etiam conclusio ratione, quia hæc cōditio nihil tollit, quod est essentialis contractui emptionis: quia non obtinet illa conditione, ibi possunt esse omnia ad iustam emptionem requisita: puta emens, uendens, idonei, merx, iustum precium: & uoluntas plena dandi, & accipiendi. Denique non est dum est, quod in grauamen ementis, quod potest esse obligat nihil fiat

in frau- ad reuendēdū. Nec uēdētis: quia in hoc
dem usu magna pietas exhibetur uēditori q̄ acce-
rarum. nuatus uendit possessiōculā suā, uel red-
ditus, ad quos redire pōt dñō prouidēte:
& fortuna p̄giori aridente: qđ alias
fieri non posset. ¶ Pręterea in potestate
cuiuslibet est se obligare emptori obli-
gatione, quę nō est lege prohibita. Nec
illicitū est deducere in pactū, qđ alias nō
est illicitū: ubi pactū non repugnat, qđ
dicitur propter donationē liberā & gra-
tuitā: quia si accedit pactū, iā nō erit do-
natio libera. Et per hoc in mutuo licet
aliquid gratuite supra sortē donare: nō
aut licet pacisci. Cōcordat p̄dictis Ger-
son ponens pro regula: qđ omnis cōtra-
ctus, quo licite emitur, uel uenditur red-
ditus perpetui pōt similiter esse licitus:
si eodē cōtractu similiter se habēre def-
facultas mutua rem emendi, p̄sertim
in foro cōscientię. hęc ille. Nec refert
secundū eūdem: cōsideratione septima
tract. sui de cōtract. si in cōtractu uendi-
tionis, & emptio nis pactū potestatis re-
dimendi rem uenditā limitetur ad tēpus
certū uel in certū. ut gratia exempli; si
datur facultas redimēdi usq; ad x. annos
& nō postea: aut qđ pōt redimere post. x.
annos: & non ante, uel qđ pōt redimere,
quādo cūq; placuerit uēditori. Et hoc
patet: quia cū cōtractus possit esse perpe-
tuus. i. sine facultate redimēdi cōcessa:
quādo cūq; illa facultas conceditur: pia
est, & gratiosa cessantibus alias dolo, &
fraude usurarū. Addit etiā idem cancell.
hęc cōsiderationē. Venditionis, & em-
ptionis cōtractus nō iō p̄cile dicitur
illegitimus iure diuino, & naturali: dum
propter libertatem redēptionis uenditę
rei, res ipsa minori p̄cio uēditur, uel emi-
tur. Patet hoc: quia mensuratio p̄cij
fieri habet secūdu ampliatiōē dñi sup
rem emptā. Cōstat. n. qđ in casu cōcessę
redēptionis cedit res emptori ma-
minus amplū dñi: qđ si non posset redi-
mi: & ecōtra uēditor nō ita plenē, &
totaliter denudat se a dñiō suę rei, quā
uendit. Si igitur pōt p̄cium augeri: dū
ius, uel dñiū est pinguis, latus, & ube-
rius: pōt etiā dominio diminuto, & p̄ciū
diminui, pro quo facit textus Leni. xxv.

allegatus: quātō minus t̄pis numerate-
ris: tātō minus emptori cōstabit. Cōfir-
matur ex consideratione locationis, &
cōductionis sibi sit trāslatio solius usus
retento dominio. Quis. n. nesciat tempe-
rari, uel augeri p̄cium iuxta temporis, &
usus cōmoditatē maiorem, uel minorē.
hęc ille. ¶ Deniq; res ēpra, & cū pacto re-
emptionis: minus ualeat emptori propter
facultatem redimēdi reseruātā uēdi-
tori. Nō. n. poterit emptor rem sub tali
pacto emptā tātū uendere alteri: sicut si
pactū hoc nō interuenisset. Dicitur autē
notāter in cōclusionē: si cętera sunt pa-
ria. i. nihil p̄ter cōditionē, uel pactū illud
interueniat, quod cedat in fraudem usu-
rarū: uel alias uitare possit cōtractū: sed
seruātur debitē, & rationabiliter substan-
tialia cōtractus ut. s. sibi sit cōsensus liber
utriusq; uendētis, & emētis. Et sit ibi
merx. l. res, quę emitur, seu ius recipiēdi
censū. Ematur etiā iusto p̄cio rationabi-
liter taxato secundū ualorem rei, qđ uen-
ditur scđm consuetudinem loci, & t̄pis:
prout scđm rectū iudiciū rōnis expedire
(utq; ementi & uēdenti & reipu. iudi-
cat. ita qđ fiat adęquatio dati, & accepti,
scđm proportionē ad usum homini, in
quem ueniūt: seu nata sunt uenire. Sitq;
uerē intentio illius uendēdi, istius emē-
di: nō sub colore nominū uenditionis,
emptionis, mutuādi, aut impignorandi.
Quoniā si aliqđ eorū deficit: cōtractus
nō est licitus: & p̄sumit in fraudē usura-
rū factus. Et maxime hoc p̄sumit, si p̄ciū
nō fuerit iustū: nec ualori rei uenditę se-
cūdū modū dictū cōmensuratus: aut si ex
pacto periculū rei maneat apud uenden-
tem: qđ de natura emptionis manere de-
bet apud emētē. na periculū rei sequit̄
pprietatē, seu dominū rei. ¶ Circa p̄ciū
rei tenet Henr. de oytain trac. luo n. o-
tabili de cōtracti. qđ si p̄pter adiectionem
cōditionis, reemptionis: minus detur de
p̄cio, quā res ualeat scđm rationabilem
ęstimationem: qđ cōtractus sit illicitus:
qđ cōtra ęquitatem. iustitię cōmutatię
contra opi. Ioā. Gerson supra recitatā.
Et probat sic: qđ adiectio talis cōditio-
nis nullū facit p̄iudiciū emptori scđm
uerā ęquitatem iustitię cōmutatię: & iō

Nota.
L

nō debet p̄cio taxari. Vnde si taxatur p̄-
cio, ut minus detur, qđ si simpliciter, & p-
petuō uenderetur, iā deficitur ab ęquita-
te iustitię cōmutatię: & per cōsequens
cōtractus illicitus. Añs probatur: qđ uel
emptor rē emptā obtinebit p̄petuō p̄ se,
& hęc redibus suis: uēditore nunq̄ pueniē-
te ad p̄giorē fortunā: aut alias nunq̄ p-
se, uel hęc res uos redimēte: aut qñq;
reuēdere oportebit propter adiectionē
cōditionis sepe dictę. Si primitus constat,
qđ tantū habet in tali cōtractu, ac si con-
ditio non fuisset adiecta: & per cōsequens
cōditio adiecta nullū facit sibi p̄iudiciū.
Si datur scđm: tūc si emisset rem iusto
p̄cio: totū sibi reddidit, qđ exposuit: &
cū hoc lucratur fructus de re emptā per-
ceptos: qđ sibi debet sufficere scđm uerā
ęquitatem iustitię cōmutatię. Et p-
cōsequens si minus dat, cōtractus ex par-
te illa redditur illicitus: & uēditor inu-
stē dānicatur p̄ hoc: qđ medio t̄pe dese-
ctū habuit iusti p̄cij, qđ sibi debebatur
pro re sua uendita. ¶ Et ad rōnem Ger-
son supra tactā: qđ res emptā minus ualeat
emptori propter cōditionem &c. Respō-
det uno mō negando assumptū: quoniā
obligatio cadens solū in personā non di-
minuit ualorē uenalis rei, sicut facit obli-
gatio, qđ cadit in rem ipsam: ut puta rē ip-
sam aliquo censu, uel seruitio grauā: ser-
go propter istā obligationem personę
tūc res nō minus ualeat. ¶ Sed illā solutio
nem, quę etiam est Henr. de has. impu-
gnat & bene: qm̄ licet talis obligatio
nō facit rē minus ualere in se, quā si obli-
gatio non esset: tū facit eā minus ualere
emptori: quia ut dictū est: emptor cū il-
lemp- la cōditio non habet tā plenū domi-
nis mi- niū, sicut sine illa. Nec uerū est: qđ obliga-
tio personę nō minuit ualorē rei: saltem
respe- ctu personę obligatę. Posset. n. p-
sonę imponi obligatio aliqua seruitu-
tis: uel alia, qđ ipsū sic grauaret: qđ melius
esset sibi rē simpliciter nō habere, qđ sic
gruari. Posset etiā obligatio esse talis,
qđ possessio illius rei in duplo minus ua-
leret: qđ si obligatio illa, qđ in suā personā
cadit, nō esset. Et per consequens scđm
uerā ęquitatem iustitię cōmutatię ali-
quis licite posset emere rem aliquā cū ra-

li obligatione in suā personā cadente in
duplo remissius. ¶ Verū ergo est, qđ obli-
gatio p̄sonę, qđ non cōsequitur rē aliquā
possidendā: illa non facit rem minus ua-
lere. Secus de obligatione, qua persona
obligatur propter temporessiam. ¶ Ideo
aliter soluit dicens: qđ licet scđm ęsti-
mationem; eorū, qui corruptū habent iudi-
ciū sequentiū inordinatā cupiditatem;
res uēdita minus ualeat emptori propter
hmōi obligationem: nō rātū scđm rectā
rationem scđm qđ hō lege charitatis te-
net alterius onera portare: & alteri sub-
uenire pro loco, t̄pe & negotiis hoc ex-
postulatibus. Et si contra legem charita-
tis peccat in proximū, qđ aliqđ diminuit
d̄ iusto p̄cio propter obligationē adie-
ctā in cōtractu: qđ res sine illa obligatio-
ne ualeret: at tēto, qđ dato iusto p̄cio,
emptor nō haberet damnū: sed lucrū: ut
supra deductū est. ¶ Sed illa solutio defi-
cit, nā non peccat emens contra legem
charitatis in cōtractu, qđ nihil minuit de
iusto p̄cio: iustū aut p̄ciū rei uenditę
cū obligatione, min⁹ est p̄cio euidem
rei uēditę sine obligatione emētis, p-
pter diminutionem dñi in re emptā ex
hmōi obligatione: nā & obligatio illa pe-
cunia ęstimari pōt. ¶ Quis. n. nō uideat:
qđ emens possessionē liberā nō sine p̄-
cio se obligaret ad reuendēdū uēdito-
ri ad eius uota. Similiter obligatus ad re-
uendēdū, pecunia digna redimeret ab
hmōi obligatione. Et ideo tantū minus
ualeat res cū obligatione uendita: quāci
obligatio ęstimatur secundum ęquitatē
rectę rōnis. Nec hoc uerū est: qđ emens
rem cum obligatione pro p̄cio, qđ res
simpliciter ualeat sine obligatione, nullū
patitur dānum. Nā nō pōt postea cum li-
berit aliter uendere, & cōsequi p̄ciū,
qđ ipse dedit: quia nō pōt alteri uendere
a suo uēditore: nisi cū obligatione ad
reuendēdū &c. propter quā obligatio-
nem alter nō daret p̄ciū, quod ualeat si-
ne obligatione. Etiā non pōt ita liberē
utire emptā ipsam colēdo, meliorādo:
sicut faceret, si non esset obligatus ad
reuendēdum. ¶ Et ideo uidetur opinio
Gerson esse probabilior, & uerior: licet
magis tutum esset, & magis pium si

Replicā.

in contractu illa obligatio ad reuenden-
dū, nō est imaretur p̄cio. Si tamen est im-
atur p̄cio nō tamen excusatus sed tanto,
quāto q̄s secundū rē rōnem, & patrie
cōsuetudinē uellet in se suscipere hmōi
obligationē, nō peccat in pximū: nisi p̄
ximus esset in extrema necessitate, in
qua etiā de suis sine cōtractu teneret ei
subuenire. Rarius tñ illi cōtractus sūt ex
tali necessitate, q̄ non aliter possit tolli.
Nā & frequenter diuites, & abundātes
sic uendūt: uolentes pecunia ad matora
lucra, uel cōmoda uti. Vnde accidit huic
cōtractui, an uendens sit pauper, an abū-
dās: & qua occasione rem suā sub huius
modi cōditione uendat. ¶ Quinta cōclu-
sio. & r̄n̄alis. Habētes redditus legitimē
cōstitutos ex donatione, hēreditate, aut
iusta emptione nō tenent ad restitutio-
nem receptorū horū occasione. Hęc cō-
clusio probatur: nullus tenetur ad resti-
tutionem bonorū ad se iusto titulo ue-
nientū, sed redditus legitimē instituti
(de quibus cōclusio) ueniūt iusto titulo
s. donationis, hēreditatis, aut emptionis
precio iusto: ergo. Cōsequētia nota cū
maiore. Minor patet ex conclusionibus
p̄missis. Verū aut eulibet liceat cōpa-
rare huiusmodi redditus: dicitur in du-
bijs. ¶ Sexta cōclusio. Si quis constituit,
aut possidet redditus p̄petuos, uel tem-
porales in fraudē usurā, aut dānū in iustū
proximi: tenetur ad restitutionem dāni le-
se parti. Ista cōclusio satis patet ex p̄mis-
sis. q. ii. huius dis. & p. c. scilicet de iniu-
& dā. frequenter allegato. Et hoc de ar-
t. 3. ¶ Quantū ad articulum tertiū: quia ua-
riē sunt opi. doc. in hac materia ideo ut
clarius pateat ueritas: motiua eorum in
quantum obuiant conclusionibus p̄g-
missis, ponā, & soluam. ¶ Et qui primā
cōclusionem omnes admittunt: ideo du-
bitatur cōtra secundā cōclusionē arguen-
do: q̄ nō liceat emere, aut uendere red-
ditus pecuniarū legitimē constitutos. qd̄
probat̄ primō sic. Pecunia emi non p̄or:
sed emere redditus pecuniales est emere
pecuniā: ergo redditus pecuniae emi nō
est emere pecuniā. Consequētia nota. Maior pro-
batur: quia contra naturā, & rationem
numismatis est: ut si terminus emptio-

Cōcl. 7.
N
Habens
redditus
legitima
non te-
tur.

Cōcl. 6.
Arti. 3.
O
Dub. 1.

Emere
reddi-
tus non
est eme-
re pecu-
niam.

nis. Nā numisma inuentū est, ut sit me-
diū commutationis, & non terminus. V.
Ethic. Et ideo ut arguit doctor solēnis
viii quodl. q. iii quodocūq; traditur pec-
unia tanquā extremū commutationis,
emptonis. s. & uenditionis: & nō tāquā
mediū mutuo traditur: ideo spes acci-
piendī aliquid pro istius pecunię traditio-
ne usura est: siue tota humiliter accipia-
tur post lapsum temporis: siue per quotā
aliquā singulis annis intentione plus re-
cipiendi: siue per se: siue per suos hē-
redes: usura est. Minor probatur: quia
nihil aliud est emere redditus pecu-
niarū: q̄ per pecuniā iā semel datā eme-
re pecuniā successiue recipiendā. ¶ Item
in tali cōtractu uendens nullā rem trāsfert
in ementem: sed solum se obligat
ad certā pensionem: ergo non est uerus
cōtractus emptionis, & uenditionis. Te-
net consequētia: quia in omni contra-
ctu emptionis dominiū alicuius rei trāsfertur
in ementem. Antecedens patet:
quia nec fundū, in quo cōstituitur cen-
sus; nec uolum eius uendens trāsfert: quā-
utrūq; cū eius dominio manet apud uen-
dentem; nec pecuniā successiue recipiē-
dā: quia illa nō est: nec tota est in pote-
state uendentis. ¶ Item census uenditio-
nis incōparabiliter excedit p̄cētū. Simi-
liter merx uendita incerta est, & p̄cētū
certū: quā omnia repugnant iustā em-
ptioni. ¶ Si dicitur: q̄ ius recipiendi de
tali fundo annuatim tantā pecuniā trāsfertur.
¶ Cōtra: queritur, quid sit illud
ius: aut est pecunia recipiendā, & stat ar-
gumentū: aut fundus, uel pars eius: sed
hoc non: quia nō transfertur in emen-
tem, ut argutum est. Nec est ipse uen-
dens: quia iste est p̄sona libera, ut suppo-
nitur, q̄ nō debet obligari. Deniq; tunc
desinente persona uendentis: nihil iuris
maneret ementi ad leuandū censum. Et
per hoc uidetur: q̄ uenditio census non
sit nisi cōtractus mutui, quo datur pecu-
nia numerata, & certa alicui: ut successi-
ue reddatur dato fundo, uel re alia pro
pignore. Et per consequens quicquid
accipitur temporis successu supra lor-
tem; usura est. ¶ Ad ista licet facile re-
sponderi possit ex declaratis; tamen ad
maiō

maio-
rem ueritatis indagacionem: respō-
detur breuiter ad singulā. ¶ Ad primum
breuiter potest negari minor. s. q̄ emere
redditus est emere pecuniā. quoniam di-
ctum est in j. notabili: q̄ aliud est reddi-
tus: aliud pecunia. Quoniam redditus est
ius recipiendi pecuniā, quod est uendi-
bile: & emibile, sicut ius filicidij, uel
transuendi per terram alterius: ut ibi de
claratum est. Et ad probationem patet
falsum esse, quod assumitur: .s. q̄ nihil
aliud est emere redditū, quā pecuniā &c.
nec probatur. ¶ Sed quid de maiori, qua
dicitur: q̄ pecunia emi non p̄or: & q̄ nō
p̄or esse terminus emptionis, & uenditio-
nis, sed medium: quoniam hoc est cōtra
naturam, & rōnē numismatis &c. Licet
illa maior si esset uera, non foret cōtra
conclusionem: tñ de eius ueritate modi-
cum uidendum est. Et primō dicitur: q̄
nō est uerū, q̄ sit cōtra naturā numisma-
tis: q̄ sit terminus emptionis: quia aut ū,
& argentum nō monetatū est eiusdē na-
tura, & speciei cū numismate: & tñ emi
potest, & uendi. ¶ Præterea, si per
minos uenditionis, seu generalis cōmu-
tationis intelligitur datum, & acceptū a
cōmutantibus, certū est: q̄ in omni uen-
ditione pecunia est terminus: quia data
ab emente, & accepta a uendente. Sicut
merx ecōuerso datur a uendente, & ac-
cipitur ab emente. Præterea qd̄ aliud est
dare pro una moneta aliam alterius ge-
neris equiualem: ut pro aurea argen-
team, uel econuerso quā aurum emere
pro argento, uel econuerso. ¶ Præte-
rea si uendere est transferrre dominiū
alicuius rei in alium pecunia mediante:
ut sup. distinctū est: tñ trāsfere dō dñiū
pecunię meę in aliu, p̄ pecunia alterius
uerē uendo pecuniā: quā etiā pecuniā res
aliqua est: quia quod nulla res est; nihil
est scdm̄ Aug. j. de doctrina christiana.
Et iuste si seruatur equalitas inter datū,
& acceptū, unde ita iustū est pecuniā p̄
pecunia cōmutare æquitate ualoris u-
triusq; seruata: sicut rē. pre. Et sicut usu-
ra cōmittitur in mutuo pecunię pro pecu-
nia: ita in mutuo rei. Exēpli gratia:
granorū, aut uini, pro grano, aut uino.
Vnde nihil refert ad iustitiā cōmutatio

nis: ut r̄i termini cōmutationis sint res
alię a pecunia, uel pecunia. Vnde si tra-
do pecuniā unius monete pro pecunia
alterius monete eiusdem ualoris: iusta
est cōmutatio: uocetur quocūq; nomi-
ne placuerit, p̄mutatio, cambiū, siue uē-
ditio, uel emptio. Variatio. n. nominū
tantum non iustificat: neq; mutat sub-
stantiā contractus: neq; eius circum-
stantias, quibus manentibus manet eius
iustitia, uel iniustitia. Et quāuis pecunia
sit terminus in cōmutationes, seu uendi-
tione rei pro pecunia: nihilominus est
mediū commutandi rē pro rē: qd̄ nō est
intelligendū, q̄ in una cōmutatione rei
pro re pecunia sit mediū: quia dū imme-
diatē res pro re cōmutatur, nō interue-
nit pecunia. Sed est mediū, acquirēdi rē
pro re per diuersas cōmutationes. Gra-
tia exempli: habeo bladum, & uolo pro
eo habere uinū: uēdo bladū p̄ pecunia.
ecce una commutatio. sit pro pecunia.
emo uinū: ecce aliā cōmutatio, in quarū
utraq; pecunia est terminus. sit per
hunc modū pecunia est medium cōmu-
tationis rei pro re. Verū si uenditio stri-
ctissime sic distinctur: est translatio do-
minij alicuius rei, quę nō est pecunia: in
aliā pecunia mediante: tunc cōmutatio
pecunię pro pecunia non est uenditio:
sed uel cambiū, uel contractus in nomina-
tus. Veruntamen in omni uenditione
sic distincta: aut pecunia erit unus termi-
nus uenditionis: aut in uenditione erit
unus tantū terminus. s. res uendita. Sed
quāto potius datū dicatur terminū, quā
acceptū: cū tñ idem sit datū, & acceptū
respectu diuersorū. Gratia exempli: res
uendita datū est uenditoris, & acceptū
emptonis: sicut p̄cium datū est ab em-
ptore, acceptū a uenditore. Respōdeat,
qui conclusionē nostrā negat. ¶ Ex quo
patet, q̄ ratio illa, quę a nonnullis magni
penditur, nulli fundamēto innuitur: sed
i terminorū impositione laborat. ¶ Per
hoc solutū est secū dū argumentū, quod
querit, cuius rei dominiū transferatur. In em-
Et patet: q̄ dñ ū redditus. s. iuris recipiē-
di annuatim tantū de his bonis, uel p̄o reddi-
nis, in quibus census cōstituitur. ¶ Et cū
ibi replicatur: querēdo quid sit illud ius
minium
Ad 2.
Q
eccc 3

iusre- quod transfertur. Responsum est sup. ar.
 cipiendi j. q. ius illud plura importat. s. personam
 redditu ementis fundum: pecuniam recipiendi:
 trasferē personam uendentis: & conuentionem
 in emē inter eos factam, quæ est consensus uo-
 luntatum signo exteriori expressus. Ratione
 quorum omnium emens potest ius
 ste recipere suis temporibus censum cō-
 stitutum. Ius ergo tale non est aliquid
 unum: nec habet quid rei: sed quid nomi-
 nis. Significat tamen multa, ratione
 quorū facultas recipiendi censum (quæ
 fuit in uendente) transfertur in emen-
 tem. Quod etiam ibi additur; q. persona
 libera non debeat, seu possit obligari:
 improbatū est sup. in j. art. Et ut clauus
 clauo retundatur; quæro, quid emitur:
 dum ius stillicidij, aut transeundi per
 agrum alicuius, aut seruitus aliqua in cō-
 munitate uille, uel in persona emitur, &
 multis similibus: qui tamen posse uen-
 di, & emi nullus est, qui negat. Et quod
 ibi respondet: admittant etiam in casu
 nostræ conclusionis. Similiter de ueteri-
 bus censibus pro foundationibus eccle-
 siarū: aut reipub. conseruatione consti-
 tutis, quas nullus reprobat, nec posse
 uendi negat idem argumentum lo-
 cum habet. ¶ De alio, q. pecunia leuan-
 da successiue incōparabiliter credit pre-
 cium. Dicendum; ut nunc dictum est: q.
 pecunia successiue recipienda non emi-
 tur: sed ius recipiendi. Quod licet det fa-
 cultatem recipiendi successiue incom-
 parabiliter plus, quā precium: non pro-
 pter hoc est infiniti ualoris: alioquin &
 fundus, ager, uel pratum, & cetera pro-
 pter fructus successiuos (quos secundū
 cōmunem cursum nature affert) essent
 infiniti ualoris. De quo satis dictum in
 probatione tertie cōclusionis. ¶ Quod
 etiā arguitur: q. merx incerta est: & pre-
 ciū certū: quia incerta est quāritas reddi-
 tus subleuandi & c. Iam dictum est, q. pe-
 cunia subleuanda non emitur: nec est
 merx: sed ius subleuandi & c. & hoc ius
 ita certū est, sicut precium. Etiam ius il-
 lud transfertur in emētē: simul & precium
 in uendentē, saltē ita fieri pōt. Nec tñ
 oportet ad hoc, q. sit iusta uēditio: q. sit
 q. qua certitudo mercis, & precij: sicut

nō requiritur: q. utraq; sint presētia: im-
 mo q. sint in rerū natura. Pōt enim quis
 emere fructus decē annorū ex agris cer-
 ris dato precio in p̄opto: & tñ tūc non
 sunt fructus in rerū natura. Similiter pōt
 merx esse presēns: & precium expectari p̄
 plures annos soluendū. Non ergo repu-
 gnat nature cōtractus uenditionis: nō
 equa certitudo precij: & mercis. ¶ Ad il-
 lud, quod in conclusionē, seu replica cō-
 clusionis uerē additur: q. in persona libe-
 ra census cōstitui nō possit: alioquin de-
 ficiente persona, deficeret census: hoc
 ultimū cōceditur. Nam generaliter de-
 ficiente illo, in quo cōstituitur census:
 deficit census ipse: ut declaratū est in de-
 claratione primæ cōclusionis. Ius. n. reci-
 piendi aliquid de eo, quod nihil est: &
 ipsum nihil est. ¶ Et per hoc soluitur; qd
 additur: q. uenditio redditus nō sit nisi
 mutuū, quo datur pecunia numerata: ut
 successiue reddatur dato fundo, uel re
 alia pro pignore. Negandū est. n. q. sit
 mutuū: sed est realis emptio, qua emitur
 ius leuandi annuē de tali fundo, uel re
 alia fructifera talem pecuniā. Nec fun-
 dus, uel res illa datur pro pignore. Nam
 de ratione pignoris est: si pignus perit:
 perit absq; culpa eius, cui impignoratur
 .i. creditoris: nihilominus tenetur debi-
 tor soluere debitū. Item si creditor ob
 non solutionem debiti uēdit pignus post
 debitā denuntiationem minori precio,
 tamen sine fraude debitor tenetur sol-
 uere illud, quod restat. Et generaliter
 periculū pignoris manet apud debitorē:
 similiter & casus fortuiti; nisi aliter cō-
 uentū fuerit. Sed in emptioe redditus
 constituti in re aliqua periculū redditus:
 & per cōsequēs rei, in qua fundatus est:
 transit in ementem: sicut generaliter
 periculum rei emptę transit in empro-
 rem. Ita si perit res: perit & census: unde
 res illa non est pignus. Similiter si
 uenditor census relinquit fundum, uel
 rem, in qua fundatur census: liberatus
 est a censu. Sic si emens censum ob nō
 solutionem census tollit fundum: solu-
 tus est: licet minus ualeat, quā precium,
 quod dedit, cessante dolo, & fraude uē-
 ditōris. Sicut si quis simpliciter emit

Ad 5.

Ad 6.

Ad 3.

Ad 4.

fundum aliquem: non est fundus ille pi-
 gnus: quia periculum eius non manet
 apud uenditorem: sed sequitur re ipsam:
 & ideo quicquid lucratur, suū est: nec re-
 netur ad restitutionem. Et hæc differen-
 tia bene notanda est, ut discerni possit
 inter mutuū, & uēditionem. ¶ Ex quo se-
 quitur: q. si in emptioe census addun-
 tur fideiussores, uel pignora ad hoc, ut
 census soluatur in casu, quo res (in qui-
 bus constitutus est) perirent: aut dete-
 riorarentur: etiā sine culpa uenditoris:
 contractus est illicitus: & de fraude usu-
 rarij uehementer suspectus. Nā pereū-
 tendo fundo, non esset, unde census redde-
 retur. Et ergo obligatio ad tunc reddē-
 dum censum, esset obligatio ad reddē-
 dum aliquid de eo, quod non est. Item
 in tali contractu res, in qua constituitur
 census: magis habet rationem pignoris.
 In nullo .n. distert a pignore: nisi forte
 in solo nomine, uendo, impignoro. Et
 ideo si quid accipitur ultra quāritatem
 pecuniæ tradite: restituendum est: aut in
 sortem computandum. Verum si fideius-
 sor sit ad hoc, q. contractus seruetur: pu-
 ta, q. talis census de illis bonis soluatur:
 aut q. bona in debita cultura seruentur:
 licitus est contractus, sed tunc pereunti-
 bus bonis, cessat obligatio fideiusionis.
 Dub. 2. ¶ Secundo dubitatur: cōtra conclusio-
 nem tertiam & primam eius partem, ap-
 probantem emptioem reddituū ad uitā.
 R Arguitur contra: contractus ille, quo
 emitur redditus soluendus ad tempus in
 certum: puta ad uitam emptoris: est reso-
 lubilis in contractum manifestē usura-
 rium: ergo est uirtuosus, & in fraudē usu-
 rarum inuentus. Antecedens probatur: q.
 cōtractus ille simillimus est huic, in quo
 fieret pactum de dando alicui centū flo.
 ut reciperet post. xi. annos centū & xi.
 flo. qui est manifestē usurarius. Antece-
 dens probatur. pono, q. aliquis emat. x.
 florenorū redditus ad uitā suā pro c. flo.
 & uiuat xi. annis: tūc pro c. flo. quos de-
 dit, reciperet cxi. flo. in xi. annis: nec re-
 fert quantum ad usuram: q. dans. c. flo. reci-
 pit cxi. flo. successiue singulis annis x.
 quia maior pietas fieret uēdenti: si emēs

totam summam expectaret usq; ad. x. an-
 nū: & tunc acciperet cxi. Quod autē sit
 simillimus: patet: quia nulla apparet hic
 differentia. ¶ Præterea cōtractus emptio-
 nis redditus ad uitam accedit spes, & ex-
 pectatio recipiendi ultra sortem: ergo
 est usura. Tenet consequentia: quia sola
 spes recipiendi ultra sortem facit usura-
 riū: secundum illud Luce. vi. Mutuū date
 nihil inde sperantes. Antecedens patet:
 quia emens redditus ad uitam sperat uē-
 vere ultra tēpus, in quo recepturus est
 sortē: & ita recipere ultra sortem. Nā si
 certus esset se nō uisiturū ultra tempus,
 quo recepturus est sortem, potius uellet
 pecuniā suam, siue sortē in aliquo loco
 securē repositam successiue consumere:
 & in potestate sua seruare, quā huiusmo-
 di uitalitiū emere: & se uerē diuina pec-
 unia prohibito potestate priuare. ¶ Vn-
 de, ut uidetur tota ratio huiusmodi em-
 ptiois est spes recipiendi successiue ul-
 tra sortem. Suo modo contractus ille il-
 licitus uidetur ex parte uendentis. Nā
 uendēs cupit de alieno gratis recipere:
 sperās emptorē cito moriturū. nā certū
 est: q. uendēs si nosset emptorē, diu ul-
 tra receptionē sortis suæ uiuere: nō uen-
 deret tales redditus: nisi magna neces-
 sitate cōpulsus. ¶ Præterea cum in talis cō-
 tractu equē dubiū sit: an emēs lucretur:
 an uendēs: quid est aliud in hoc casu si
 bi mutuō consentire, quā utriq; ad for-
 tunam ponere: an lucretur, uel perdat.
 Et per hoc similes sunt iude niteibus ad ra-
 xillos: & pōnentibus ad fortunam, quis
 eorum lucretur. Sed ludus est cōtractus
 illicitus, ut infra dicetur. q. sequenti: igi-
 tur & contractus, de quo sermo: quia d
 similibus simile est iudiciū. ¶ Rationes il-
 læ equæ, & plus militāt contra redditus
 perpetuos: quā contra uitalitia: sic. n. no-
 minatur redditus empti ad uitā. Respō-
 detur igitur ad primā: negādo antece-
 dēs, q. cōtractus ille fit resolubilis, & si-
 millimus manifesto usurario. Magna est
 n. inter illos duos contractus; de quibus
 arguitur, differentia: cum unus sit mu-
 tuum: alius sit uera uenditio. Nam e-
 mens uitalitia emit redditus constitu-
 tos in certis bonis mobilibus, uel im-
 ditionē.

Rāffo.
 Ad 1.
 Que sit
 differen-
 tia inter
 mutuū
 uel soluē-
 dum, &
 uēditio-
 nem.

mobilibus, aut personis, quæ subsunt periculo bonorum, in quibus constitutus est, hoc est emitius recipiendi annuatim ad uitam suam de bonis huiusmodi, uel personam talē summā pecun. que si periclitatur, perdit redditū. Sed tradens simpliciter centum florenos: ut recipiat ex pacto. cxj. siue simul, siue successiue nihil refert: pure mutuat: nec emit aliquid, quod subsit periculo, & magis haberec apparentiam in redditu perpetuo, ubi emens longē plus recipiet per se, uel heredes: quam sit precium datum. Et equa liter possit argui de emente pratum, uel agrum. c. flo. quem, uel quod locaret alicui annuē pro. v. flo. Non est usurarius: quāuis recepturus est ultra sortem totum, q̄ recipiet post cursum. xx. annorū. Esset tñ usurarius, si mutuaret. c. flo.

Ad. 2. ut in triginta annis reciperet. cl. ¶ Ad se cundum: q̄ contractus ille sit spe recipiendi ultra sortem. Respondetur distinguendo de nomine sortem: quia uel p̄ sortem intelligitur precium datū: & tūc dicitur, q̄ spes recipiendi de re empta ultra sortem non facit usurarium: nec cōtractum emptoris illicitum. Nā in iusta emptione tā emēs, quā uendens sperat lucrum, seu cōmodū cōsequi ex hōi cōtractu: alioquin nō cōtraheret. Nā emens desideras mercedem, nisi speraret mai⁹ cōmodū ex merce, quā ex pecunia, quam tradit, non emeret, nec uendens uenderet, nisi speraret lucrum ex p̄cio. Sed sperare lucrū ex mutuo usurariū facit. Vñ notanter dicit dñs Mutuum date. non dicit: uendite. Si uero per sortē alicuius intelligitur illud, q̄ suū est: uel q̄ suo iure sibi debetur: tunc negatur, q̄ emens uitalitū post emptorem recipiens redditus emptos, quantumq; recipiat ultra precium datum; recipiat ultra sortem: quia quicquid recipit, recipit ratione sortis: quia ratione sui iuris, q̄ emit ad recipiendū annuē talem censum de tali fundo cōtrahente, uel monasterio, aut persona &c. Si cut emens fundum temporis successu longē magis recipit ex fructibus fundi, quā sit precium datū: nō tñ recipit ultra sortē: quia de suo recipit, q̄ iustē emit. Sic si quis emit agrum, & locat eū uēditori p̄

annuo censu hereditariē, tanquā emphiteotā, quod utiq; iustē potest: longē plus recipit, quā sit precium successu temporis, sine nota uluræ. ¶ Quod uero additur de uēditore, q̄ cupit de alieno gratis recipere: quia sperat emptorem cito moriturum. Respondetur: neutrum oportet: licet utrumq; fieri possit: sed hoc accidit contractui. Potest enim uendens, & debet simpliciter oculo uelle uendere redditum constitutum ad tempus uitæ emptori pro iusto precio, & tūc nō cupit gratis recipere de alieno. Cupit enim accipere precium dignū pro redditu suo, q̄ æquale p̄cio accepto, siue emēs diu uiuat: siue cito moriatur. Nec oportet ualere, quod sequitur: si sciret illum diu uicturum: & ultra precium datū recepturum non uenderet &c. quia uendens redditus perpetuos indubitanter nouit emptorem ultra precium datū recepturū, & tamen uendit non semper necessitate compulsus: sed maiori commo motus: quia nouit per precium datum maius commodum procurare, aliquid utilius emendo, aut uenditum redimendo: uel alias pecuniam ad maiorem utilitatem dispensando. ¶ Ad aliud, quod comparat contractum uitalitij ludo taxillarum. Dicendum: quia non est simile: nā cōtrahētes in ōp̄dicto iusto iterueniēte p̄cio, nō se cōmittūt fortunæ: nec aliquid desiderat res alterius gratis, sicut faciūt ludentes: ubi lucras nihil dat colludenti. Sed contrahentes modo dicto æquiuuolenter dant, & accipiunt: uendens. n. dat ius leuandi tantum ad uitam de certis bonis &c. quod secundum rationabilem æstimationem sumptam ex consuetudine, & communi estimatione, ac cursu patriæ tantum ualeat, quantum precium acceptum. Et sic neuter damnificatur ex contractu, cum quilibet recipit equa le ipso dato per eum, iste redditum: ille pecuniam. Stat etiā, q̄ uterq; lucratur, quia potest uendens precio recepto uti ad maius commodum, quā sit iactura in dando censum etiam ultra precium receptum. Similiter potest emens ex redditu empto habere lucrum. Quod si casu aliquis perdat: & alter lucratur, quod

Ad. 3.

Ad. 4. Que differentia inter ludum, & emptio nē uitalitiorū.

dubium est, & nulla certitudo: ex hoc non sequitur; q̄ contractus fuerit fortuitus: nec q̄ contra habentes poluerūt se ad fortunam: sed poluerunt se ad rationem æqualia dandi, & accipiendi; ut dictum est. Secus in ludo, ubi unus recipit, & nihil dat: alius perdit, & nihil recipit. ¶ Tercio dubitatur contra eandem conclusionis partem. Contractus licitus debet conuenire omni ætate: sed sic non est de contractu uitalitij; ergo. Maior patet: quia ætas contrahentium (saltem perfectum rationis usum habentium) non uariat substantiam contractus. Minor probatur: quia in illo contractu nō potest seruari æqualitas dati, & accepti in qualibet ætate. Quod probatur: sic nanq; senex habens. lx. ætatis suæ annos, qui emat. x. libras. c. libris hall. & sic iuuenis. xx. annorum: & uterq; uiuat usque ad lxx. annum. In illo casu: quia iuuenis excedit uitam senis in quintuplo dabit precium quintuplū: scilicet. cccc. libras, quia recipiet in quintuplo plus senis. ¶ Et si forte dicis propter dubium uiter minus dabit: det igitur medietatem quintuplicis precij, q̄ est cel. Sed hoc nō. quia pro his emeret. xxij. libras p̄petui cēsus. Nec uideretur, q̄ æqualis p̄portio inueniri possit p̄ci ad mercedem, ut æquitas seruarietur. ¶ Itē: nulla p̄t esse p̄portio redditus perpetui ad uitalitij: cū ille sine p̄portione hoc excedat, sicut perpetuū tēporale: ergo si alterius horū cōtractū dari p̄t precium æquiuolens redditui, in alio dari non potest: quia finiti ad infinitū nulla est p̄portio. Sed talis debet esse p̄portio precij ad precium: quia lis mercis ad mercedem. Et possit sic argui: sit ualor redditus p̄petui. a. & uitalitij b, sit precium iustū redditus perpetui c, & uitalitij d, tunc arguit. Sicut se habet a, ad c, sic se habere debet b, ad d, quia utrobq; debet esse equa p̄portio p̄cij ad mercedem, si iusta est utraq; uēditio: quia iustū in emptione, & uēditio attendit penes adæquationem precij ad ualorem mercis. v. Et hinc igitur in commutando p̄portio sic se habet a. ad b, ita se habet c, ad d. Sed a, ad b, nulla est p̄portio: quia in infinitū excedit b, quia ualor recipiē

di unū florenū quodli. duorū annorum est aliquantus: & ualor recipiendi unum florenū quolibet quatuor annorū est duplus: & sic deinceps: ergo ualor recipiēdi unum florenū quolibet annorum p̄petuū est infinitus: uel infinitē excedit ualorem recipiendi unum florenum quolibet annorum uitæ. Et ita etiam non erit p̄portio c, ad d, id est precij ad precium: quod tamen fallum est, cū utrūq; sit finitū: aut precium alterius cōtractus non potest esse iustum. ¶ Præterea emptio redditus ad uitam procedit ex prudentia carnis, q̄ inimica est deo Rom. viij, ergo est iniusta. Tenet consequētia: quia nō p̄t arbor malabonos fructus facere. Mat. vij. Antecedens probatur: quia procedit ex cupiditate includente timore em deficiendi in necessariis, & dissidentia quadā de eo: q̄si non prouideat illis, qui faciunt erga ipsam, q̄ debent. Aut procedit ex nimia sollicitudine se certificandi de sufficientia rerū utilium pro ista uita contra illud. Nolite solliciti esse &c. Mat. vj. Aut ex amore inordinato uoluptatis. & otij: contra illud Ad q̄, & suis filiis a deo influctum. In sudore uultus tui uesceris pane tuo. Gen. ij. Est etiam contra reipublicam: quia si p̄salm oēs uelint uiuere de redditibus: & p̄cōsequens fugere labores, & otiant: sequet carissima in necessariis humanæ uitæ: dum omnes agri, q̄libet uinea, & pratum, domus, macellū, & cetera grauatū censibus: cogentur talia possidentes omnia carius uendere: ut possint soluere census: & etiam sibi ipsi, & familiæ uitæ necessaria habere. ¶ Ad ista rñde p̄t ordinem: ad primū conceditur maior: & negatur minor. Ad probationē admisso caludē, q̄ p̄t seruari egihtas hinc inde precij ad ualorē redditus scđm rationabilem estimationem ualoris, qua maius precium estimationē dandum a iuene, quā a senē. Nō tñ oportet: q̄ plus det scđm p̄portione estimationorū annorū uitæ iuuenis ad annos uitæ senis. Nec etiam propter dubiū, sit tollatur medietas, aut alia pars aliquota, scđm p̄portionem estimationorū annorū uitæ iuuenis, & senis, & florenorū secundū hanc

Rñsio. V Cōtractus reddituum possunt fieri bona itentione,

proportionē ab utroq; recipiēdorū ad se inuicem. Sed fufficit tantō plus dare iuuenē, quātum iudicatur equum fecū dum estimatiōem nō pecuniā singulis annis recipiēde; sed penes utilitatē, q̄ scdm rōnabilē estimatiōem ex cōi curfu, & cōsuetudine patriæ haberi pōt: penes gradus utilitatis ad finem humanum consequendum: ut dictū est in p̄ batione conclusionis. Atreñtis etiam, & pensatis conditionibus ementis quoad etatem, & cōplexionem statum, & indigentiam personę. Consideratis etiā cōditionibus uendētis quoad industriā; & alia hmōi, secundū quę cōsiderari potest, quantū ualeat sibi pecū acceptū, & aliorū, q̄ secundū predicta in quantificatiōe precij sunt attendenda. ¶ Per hoc soluitur secundū; & negandum est; q̄ nō est p̄portio redditus perpetui ad temporalem. Nā licet perpetui ualor excedat tēporalem ualorē: nō tamen infinitē sicut neutrius ualor est infinitus. Neque penlandus est ualor secundum quantitatē pecunię recipiendę per singulos annos: ut frequēter dictū est: sed secundū utilitatē utriusq; emētis, & uendētis; ut. f. tm̄ ualor precij, q̄ dat emens uendenti: quantū ius recipiendi annuū pecuniam emptū ualor uendenti scdm rōnabilem estimatiōē: ut sup. Et scdm hęc p̄nt adinuicē p̄portionari. ¶ Et nota: q̄ nō emitur ualor recipiēdi pecunię succelsiue; sed ius recipiēdi, cuius ualor quō sit taxādu; patet ex premis. ¶ Ad tertiū de commutatiōe p̄portionis, patet q̄ in falso laborat fundamentō. f. q̄ ualor redditus p̄petui sit infinitus: q̄ nō est uerum. Qm̄ ualor redditus est ualor iuris recipiēdi p̄petuō singulis annis certā pecuniā, qui nō est infinitus: sed certę quantitatē scdm rōnabilem estimatiōē. etiā si pecunia recipiēda esset infinita syncathegorematicē: q̄ nō est idē percipere florenū singulis annis: & ius recipiēdi florenum: ut dictū est: immo stat aliquid habere ius percipiēdi, qui tm̄ nūquā aliquid percipiet: uel q̄ res perit: aut nō fufficienter colit: aut ipse alias impedit: ideo cōcessio; q̄ nulla sit p̄portio ualoris pecunię p̄petuę recipiendę

Nota.

Contra
ctus quā
doq; p̄
ficiunt,
quando
que nō
officiūt
reip.

ad ualorem pecunię sp̄aliter accipiēde; nō ideo sequitur: q̄ nō sit proportio ualoris redditus huius ad illū. ¶ Et si arguitur de proportiōe ualoris redditu: cōceditur: q̄ talis est p̄portio a, ad b, talis est etiam c, ad d, ut arguitur ex p̄mutata p̄portione; & hoc si utrobq; est precium ratiōnabiliter taxatum. Talis, inquam, p̄portio nō est mathematica: sed moralis, quę secundum p̄missa nō consistit in indiuisibili: sed in certalatiudine: sed nullibi est excessus infinitus. ¶ Ad ultimum dicendum: q̄ accidit cōtractui, unde procedat an ex cupiditate, an ex ratiōnabili p̄uidencia, uel personę. uel reipub. Potest enim in contrahendo esse oculus simplex: tam quoad deum: quā ad seipsum quā ad tempu. Vi si contrahitur ex ratiōnabili p̄uidencia personę in futurū, nō excludendo cōhentiā in deum: & ut persona possit liberius intendere diuino cultui, aut reipub. aut pauperibus subuenire: & huiusmodi. Potest etiam esse oculus nequam sicut in emptione fundi, & cuiuslibet rei: immo in ipso labore est inuenire utriusq; oculum. Et ideo cōtractus redditu scdm se, & suā substantiā nō est culpādu; nec malitiam includit: licet accidere possit prauitas, & malitia p̄ distortā intentionem, & eius abulum: sicut in qualibet alia cōmutatiōe. Et p̄ hoc patet solutio eorum, quę sequuntur: non enim semper procedit ex p̄uidencia carnis: aut dissidentia dei: aut superflua sollicitudine. Nec semper est cōtra rem publicā: immo multum p̄dest reipub. quia sic cōgruenter p̄nt p̄lonę reipub. necessarię stipendiari, per quas res publica erigit, & cōseruatur. Et p̄ hoc p̄nt respu. in necessarijs p̄uideri sine grauiamine cōitatis, & p̄ cōsequens cōleruari. ¶ Dubitat quartō cōtra cōclusionem X quartam, quę asserit licitā esse uenditiōnem redditus cū conditione facultatis reemēdi reseruata uenditori. Talis cōtractus est usurarius, aut in fraudem usurarium inuētus: ergo illicitus. Cōsequētia nota. Antecedens p̄bat: q̄ nihil differt a mutuo dato sub usura, nisi solo noie. Sed uariatio nominū tm̄ manen-

Dub. 4.

Prima ratio.

Argui-

tur con-

tra con-

tractum

reem -- te eadem substantia contractus: & eisdē p̄tionis. circumstantijs, non iustificat cōtractū sub uno noie, qui sub alio esset iniustus: uel supra dictum est in solutione primi dubij: ergo talis contractus est usurarius. Antecedens p̄secūda parte patet ex dictis. Sed pro prima parte probatur: quia cōtractus ille oīno similis est huic cōtractui, quoq; tradit alteri pecuniā certā: puta centum florenos sub eo pacto, q̄ singulis annis reddat quinq; florenos: donec soluat sortem, siue pecuniam capitalem c. florenorū: addito pro cautio nepignore lufficienti: & iste contractus manifestē est usurarius: ergo. Sed q̄ sit ei similis: patet, quia in nullo differt: nam hic traditur pecunia, pro qua recipitur singulis annis certa quota, donec pecunia data integra restituitur: & p̄ securitate obligatur aliquis fundus, uel possessio tanquam pignus sicut in priorum mutuo. Nec potest assignari aliqua differentia illius ab isto nisi nominum tantum: quia hic dicitur mutuo: sibi uendito. Quōd autem primus contractus sit mutuum, & usurarius, manifestū est: quia traditur nuda pecunia soluenda cum lucro. ¶ Præterea contractus, de quo conclusio non est uera emptio: ergo. Antecedens probat: q̄ de rōne uera emptio nis, & uenditiōnis est: q̄ neuter cōtractuū obligetur alteri, ergo non stat cum uera emptione, q̄ emens obligetur uenditori ad reuendendum, cum uoluerit. Antecedens probatur: quia ui contractus emptionis æque plene res uendita sit emptoris: sicut pecunia, uel res emptoris sit uēditoris: sic enim fuerat: quā res pro cōmutabatur: ergo & modo, dū res pro pecunia cōmutatur. ¶ Itē in emptione scdm iustitiā legalem: equa ualens recipitur pro equiualenti scdm iustitiā commutatiuā, quę æquale dat p̄ æquale, ideo in tali contractu non plus obligatur emens uendenti, quā e conuerso. Confirmatur per iustitiā commutatiuam, quę locum habet in uenditiōe, & emptione: sicut dānum precij plene trāsfertur in uendentem: ita & dānum rei uenditę plene trāsfertur in ementē: ergo sicut uendens ui cōtractus emptio

Secūda ratio.

Tertia ratio.

nis non obligatur ad restituendū precij emptori recepta merce uendita: ita nec cōuerso pōt obligari emptor ad restituendū mercem accepta pecunia. ¶ Præterea iniquum est: q̄ reseruetur facultas redimēdi mercedem eodem precio, quo uendita est: quoniam stat: q̄ tpe redemptiōnis merx sit in duplo melior: aut uelior: & sic dando precium, pro quo primum uendita est: aut emēs, aut uēdens fraudabitur, non dando aut recipiendo iustum precium rei reempe. ¶ Ad ista respondetur, ad primū negando, q̄ contractus noster nihil differt a mutuo nisi nomine tantū: nā in cōtracto nostro est merx certa. siue recipiēdi de certis bonis immobilibus, uel mobilibus annuam pensionē. Est & iustū precij: nec bona illa, in quibus redditus fundatur habent rōnem pignoris: quoniam periculū pignoris manet apud impignorantem, & non apud eum, cui impignoratur. In proposito autem periculum rei, in qua fundatus est census quantum ad censū recipiendum, trāsit in emptorem: unde si pereūt bona, de quibus recipit census, perit & census, nec uendens censū ultra obligatur ad soluendū censum. Secus de pignore, quā si perit pignus saltem sine culpa tenentis pignoris, propter hoc non absoluitur is, q̄ mutuo pecuniā accipit: quā nihilominus tenetur soluere sortē. Non est ergo tantum differentia noim sed est differentia in substantia contractuum, in uno uera uenditiō, in quo est merx, & precium, & cetera ad emptionē requisita. In alio mutuo, quia nuda traditiō pecu. & merx nulla, & p̄ cōsequēs nec precij aliquid. ¶ Et si diceret: sibi tē est merx, quia ius recipiēdi tantum annuatim pro pecunia recepta. Rā datur, q̄ ius illud nullū est, nisi sit aliquid fructificans, de quo possit huiusmodi pecunia haberi. Nihil autem tale in huiusmodi contractu est, in quo fundari posset hmōi ius, non enim in pecunia, quā non habet uiam a sua consumptione distinctū, sic si in pecunia fundaretur, tūc distincta pecunia perijffer ius recipiēdi censum: et hō posset recipiens pecuniam sub annuo censu nūquā soluere censū; q̄

Quarta ratio.

Ad. r. Y

Nota. Solutur rationes.

possit statim distrahere pecuniam: & sic se liberare a censu, & a capitali. ¶ Si dicitur: recipiens pecuniam potest censum fundare: seu constituere in sua persona: quia forte talis est, qui suo labore, uel industria aliquid acquirit ultra necessitatem sustentationis suae: unde potest soluere censum. Respondetur: quod utique sic potest in sua persona (si talis est) constituere censum, & se censualem reddere: & censum sic constitutum uedere: sed tunc deficiente persona, perit census cum capitali: quo enim peteret, uel capitale, uel censum deficiente persona. Non enim ab heredibus: quia non tenetur heres soluere censum de eo, quod non habet: cum non sit, in quo constitutus est census. l. persona: & nemo obligatur ad dandum censum de eo, quod non est.

Ad 2. ¶ Ad secundum negetur: quod de ratione emptionis sit, quod neuter contrahentium obligetur alteri: alioquin non possit emi seruitus personalis, aut realis in fundo aliquo: unde obligatio unius contrahentium, alteri non repugnat uere emptio.

In uera emptio in uera emptio ita plene transfertur ne unus dominium mercis in eumentem, sicut pre contractu ligam in uendentem: hoc possit concedi re potest nihil minuitur ementi de dominio rei ab alijs: quoniam interim quod non redimuntur: manet emptori plenum dominium mercis. Habet enim plenum dominium iuris recipiendi censum: donec redimatur: licet sit obligatus ad reuendendum.

¶ Aliter dicitur: quod non est uniuersaliter uerum: quod tantum dominium rei uediturque transfertur in eumentem: sicut precii in uendentem: quia potest quis uendere aliquid cuius domum quantum ad proprietatem: & tamen sibi reseruare in eadem aliquid ad tempus, uel ad uitam. Sic potest aliquis uide de se uillam, uel agrum, aut bona ruralia: & tamen sibi reseruare in ea, uel eis aliquam seruitutem: & tunc non transit plenum dominium in emptorem: licet plenum dominium precij transeat in uenditorem. Praeterea ut supra ostensum est: in lege non uendebatur possessio: nisi sub pacto reuendendi: & tamen fuit uera uenditio.

¶ Veldicitur tertio, & concedendo: quod sicut dominium precij plene transfertur in uendentem: ita dominium rei quatenus uendatur, plene transit in emptorem. Sed considerandum: quod non semper plenum rei dominium uenditur: sicut enim habens rem aliquam in pleno dominio potest partem rei uendere, & partem sibi reseruare: ita potest totum dominium simpliciter sine limitatione uendere: uel partem dominij, aut dominium cum certa limitatione: & secundum hoc etiam precium erit moderandum: dominium itaque rei ueditur, eo modo, quo ueditur plene transferretur in eumentem: sicut precium in uendentem. Si uero dominium non plene, & simpliciter: sed sub certo modo, & limitatione uenditur: non simpliciter transit in eumentem: sed tantum sub conditione, qua uenditur. Precium uero si iustum fuerit: totum & simpliciter transfertur in uendentem: quia ipsum moderatur secundum dominium, quod uenditur. Quanto enim de dominio diminuitur: tanto proportionabiliter, & precium diminuum est: ut etiam supra tactum est. Et illa ultima solutio uidetur formalior.

¶ Et per hoc patet solutio ad tertium, negando ultimam consequentiam: quia cum hoc, quod aequum datur pro equali: stat unum contrahentium obligari alteri: & non e conuerso; quia etiam illa obligatio potest precio compensari. Potest etiam ista obligatio sponte, & gratuite fieri, ut precio non compensetur: sed tunc non fit uel contractus emptio nis: sed quasi gratuite donationis, quae frequenter coniungitur emptio. Per hoc ad confirmationem concessio antecedente intellectu de dominio precise, quod uenditur: negetur consequentia: quia unum potest compensari precio, & non alterum. ¶ Videtur tamen: quod utrumque possit fieri: nam sicut emens potest se obligare ad reuendendum ad uota uenditoris: ita etiam uenditor potest se obligare ad reuendendum: quod & frequenter solet fieri. Potest enim quis uendere alicui domum, uel agrum: & obligare se ad resoluendum contractum: si emens infra annum, uel duos dunderetur penitentia. Et sicut hoc potest ad

Ad 3.

BB

Aequum esset ut estimare tempore redemtionis.

test ad annum, uel duos: ita potest ad plures, uel perpetuo. Et possit ista obligatio estimari pecunia: si tamen oculus fuerit simplex. Et est uera emptio, ac uenditio: quia semper periculum rei empti, tranche in eumentem: & lucratur emens fructus, donec, resoluitur contractus: uerum hoc dico recitatu, & probabiliter, sciens quosdam doctores notabiles haec scripsisse: ostero tamen examini peritorum.

Ad 4. ¶ Ad ultimum uidetur ualde aequum, & securum, quod si status rei mutatus esset tempore redemptionis; quod mutaretur, & precium maxime si mutatio rei accidisset sine dolo, & culpa possidentis. Iniquum enim uidetur: quod si quis uenderet domum ruinofam: aut agrum modici ualoris, pro iusto ac iusto precio defectui rei commisit furato: & re notabiliter meliorata redimeret eodem precio: & sic e conuerso, at tamen ubi est probabile dubium, an res melioraretur, uel uileficeret: dubium excusare possit: sicut in uenditione rei soluende in certo termino secundum forum in illo termino currentem: ut est calus in causa ciuitate. & c. nauiganti. de usu.

Dub. 5.

CC
Vtrum indifferenter liceat emere, & possidere redditus annuos.

¶ Pro responsione aduertendum: quod emere, uedere ac possidere annuos redditus legitime constitutos non est per se malum: sed est actus de genere bonus: quia cadit super debitum obiectum. Item uendibilem: ut patet ex conclusionibus: potest tamen fieri bene, & male ex circumstantiis: ut supra tactum est. Inter illas principalis est circumstantia debiti finis: ne dum propinquus: sed & remotus, ac ultimus: quoniam (ut dictum est in tertio) actus non potest esse peccatus uirtuosus, nisi fuerit in finem ultimum ordinatus. Ordinatur autem in ultimum finem; quando quis procurat huiusmodi redditus, siue perpetuos, siue temporales: ut quietius possit seruire deo: interesse diuino cultui, ac orationi, meditationi: atque salubribus exercitijs uacare, aut ut possit diuinum cultum in aliquo loco de nouo instituere uel institutum conseruare, augere: uel lapsum refort-

mare: siue ut pauperibus, ac miseris personis possit liberalius misericordiam impartiri propter deum: aut elemosinas; uel hospitalia fundare: siue ut possit rem publicam ad bonam politiam conseruandam, iustitiam & pacem: ut quietius deo populus famuletur, seruire: uel etiam ut sibi prouideat quatenus in senio, aut infirmitate corporali sustentari possit: dum laboribus manuum interdere non ualet, nec his sibi prouidere. Et breuiter in illis casibus, in quibus licet thesaurum non necessarium personae ac suis praesentem tempore ex rationabili prouidentia colligere: licet etiam redditus emere, aut possidere. Si uero deficiat circumstantia ultimi finis: & ad alium finem reprobos: puta si ordinatur ad fugiendum labores: ut possit in ocio uiuere, aut uoluptatibus, & pompis fometa praestare: aut cum dano reipublicae pauperum ditari: uel thesauros superfluos personae, & statum cogregare; & sic de similibus, illicita est reddituum emptio, & uenditio, sicut omnis commutatio. Et generalius omne medium ordinatum in finem malum, male est ex circumstantiis finis indebiti. Requiritur etiam circumstantia modi: ut fiat iusto precio interueniente, & sine exterorum grauamine libera: contractum uoluntate: & sic de alijs, quae generaliter ad iustam emptionem requiruntur. Quibus praemissis, responderetur per duas propositiones. ¶ Prima: Emere redditus temporales, uel perpetuos, & emptos possidere non licet eis, qui nec diuino cultui, nec reipublicae, uel defensionis sunt deputati: nisi ipsi redditibus sciatur emere, & uelint sine ocio ad bonum finem uti. ¶ Paret illa propositio: quia cum in peccato originali peccatum impositum est ad gratiam sobolibus pane in fadore uultus sui uesci: & per hoc, ociose uiuere non nisi sic concessum: sequitur: quod nemo debet de redditibus uiuere nisi qui per officium, aut opus spirituale impeditur laboribus uictum acquirere: nisi ad alios fines bonos uelit reddituum prouentus ordinare. ¶ Secunda propositio. Quilibet sciens reddituum prouentus in bonum finem ordinare: poterit redditus annuos huius-

prop. 1.

DD

Quibus licet emere, & possidere redditus.

prop. 2.

exterorum damno emere, & possidere: Patet illa propositio: quia quilibet potest licite exercere actum de se non malum bene circumstantionatum, talis autem est emptio, & uenditio redditus in bonum finem ordinatus, iusto precio interueniente: ergo. Consequentia nota cum maiore. Minor probatur: quia si aliqua circumstantia deficeret, maxime inidoneitas personae ementis: puta, quia est persona rustica nullum habens officium in re publica, aut cultu diuino: & ideo laboribus manuum deputata: sed hoc non: quia talis persona non obstantibus redditibus potest labores sibi debitos perficere: & proventus reddituum in alios usus bonos conuertere: aut pro futura provisione reseruare: potest etiam diuino seruitio tanquam priuata persona diligentius uacare: & otium lasciuum cauere: aut cultum diuinum augere: & ita de multis alijs. Nemo enim prohibitus est a laboribus exterioribus uacare: ut possit quietius, & intemius spiritibus exercitijs occupari. Et tantum de hoc dubio, & de tota hac questione.

DE RESTITUTIONE ACQUISITORUM PER TURPE LUCRUM.

POSTquam tractatum est de restitutione usurarum: si milititer, & eorum, quae nonnunquam in fraudem usurarum committuntur: ut in emptio, & uenditionibus reddituum ad tempus, uel perpetuo accedente consensu utrorumque: contrahentium: consequenter querendum est de restitutione acquisite per turpe lucrum.

QUESTIO. XIII.

UTRUM acquisitum per turpe lucrum sit de necessitate salutis restituendum. **Q**uestio illa tribus articulis absoluetur: terminorum declaratione cum recitatione opinionum: subiu-

stione responsuarum conclusionum: & erum restituendum. **Q**uartum ad primum articulum primum notandum: quod turpe lucrum dicitur lucrum acquisitum cum turpitudine peccati: sicut omne lucrum, quod acquiritur per actum aliquem commissum, uel commissum, uel admissum, qui est peccatum per se ex genere actus, uel ex circumstantia. Et licet haec acquisitio ex uarijs oriatur uitijs: tamen communiter oritur ex duobus. Aut ex auiditia: ut acquisitio lucris: aut mercatoris illicitae ex tempore, uel loco: aut ex mathematica incartatoria, seu alio illicitis, ac prohibitis artibus. Aliquando & secundo ex in temperantia, ut ex illicita uoluptate: ut ex meretricio fornicatione, adulterio, histriatione. Aliquando ex utroque simul, auiditia. & luxuria. Potest tamen quandoque oriri ex superbia, uel inuidia, & pluribus alijs malis radicibus. **S**ecundo notandum post beatum Thomam in iiii. c. iij. pro. dist. xv. q. viii. arti. ii. quod quia illicitam acquiratur, quod contra legis prohibitionem acquiratur: dupliciter hoc contingit: quia aut lex prohibuit ipsum lucrum, uel causam lucris tantum. Si ipsum lucrum est prohibitum: tunc impossibile est, quod detur: ex hoc. nisi ipso efficitur alius iniustus titulus, & male fidei possessor: contra legem aliquid habet. Si uero lex prohibuit actum, ex quo quis lucratur: sed non lucrum supposito actu, tunc turpiter lucratur (quod uis tali actu contra legem agit) tamen tenendo, & recipiendo precium actus non facit contra legem. Ex epla: licet leuocinuit, & meretricium sit lege prohibitum nulla tamen lege prohibitum est, ne leno, uel meretrix precium suum turpitudinis accipiat. unde Aug. ut allegat A lex. de hales par. iiii. q. lxxxvi. §. vlti. meretrix turpiter acquirat: sed non turpiter accipit. Similiter licet lex prohibeat, ut in die festo similiter in loco sacro mercatum non fiat: non tamen prohibet, quod is, qui contra hoc preceptum in die festo, uel loco sacro mercatur: precium suum mercis uendite non recipiat: sic multi actus sunt lege diuina, uel humana prohibiti: ubi tamen nulla lex uetat: ne pro illis actibus pretia, uel bona recipiantur. Ex quo accipitur

Nota. b **L**ucrum turpe contra legem acquiritur.

Differentia inter turpe lucrum, & lucrum iniquum: nam quod actus, quo quis lucratur est prohibitus, non autem lucrum: tunc dicitur turpe lucrum: sed quod lucrum ipsum est lege prohibitum: non solum dicitur turpe lucrum, sed iniquum. **H**ec Tho. **T**ertio notandum: quod turpe lucrum aliquando accipitur a personis non habentibus administrationem rerum suarum: aut facultatem alienandi pecuniam: aut res tali lucro acquisitas: ut sunt furiosi, mente capti, uel uenes minores, seu minores quindecim annis, prodigi, pupilli, surdi, muti, caeci, perpetuo morbo languidi, quibus, quia rebus proprijs praesens non possunt, dandi sunt tutores, uel curatores. **I**tem serui, religiosi, uxores, quantum ad res mariti: filij familias quantum ad res paternas: clerici, & administratores ecclesiarum, quantum ad res ecclesiarum: similiter quandoque accipiuntur huiusmodi lucra ab illis, qui per tales turpiter lucratores coacti sunt, aut inuiti attracti: aut per importunitatem inducti. **I**tem quandoque turpe lucrum accipitur cum fraude, & dolo: taliter quod si is, a quo accipitur, fraudem deprehenderet, & dolum nullatenus in lucrum tale consentiret, ut ludens, seu aleator submitteret falsos taxillos, uel chartas, uel alias non obseruandas secundum morem, uel institutionem eius. **Q**uandoque turpe lucrum acquiritur sine fraude, sciente scilicet & consentiente eo, a quo lucratur, qui potest alienare: ut puta quod habet administrationem lucris seruatis regulis in hominibus solitis, & consuetis. **I**tem ludorum quidam sunt honesti: & ad exercitium, uel ad recreationem ordinati: ut qui uiribus corporis, aut ingenio innituntur, non fortunae prospectu pile, aut lapidum: aut teli, arcus uel ballistae ad metram, siue luctatio, cursus in stadio, & similes. **A**lius est ludus, qui innititur fortunae, ex cupiditate lucris: & hic dicitur ludus aleatorum, siue fiat taxillis, siue chartis, siue alio modo, quod subest fortunae: ut dicit Asten. **E**st etiam ludus tabularum mixtus, qui fit in tabulis ducendis ad iactum taxillorum: quia quantum ad projectionem taxillorum innititur fortunae: quae

tum ad tabulas ducendas innititur ingenio, & ille ludus similiter dicitur ludus alex, quia innititur fortunae: licet non solum fortunae: ut uult Ang. in sum. & omnis talis est prohibitus: ut. ff. de aleator. per totum. & in auct. de factis. episcopus. §. interdicimus. Aleatorum ludus. C. de reliquijs. & sump. fune. ac ludo aleatorum in constitutione graeca. & xxxv. di. Episcopus ubi dicitur. Episc. aut presbyter, aut diaconus alex, & ebrietas deseruiens, aut de sinar, aut certe damnatur. Subdiaconus autem aut lector, aut cantor similia faciens, aut detinet, aut communione priuetur: similiter, & laici. **H**ec ibi ubi notat glaucum deseruiens, de praepositione. auger. i. ualde seruienti. unde tenet Ang. in sum. post Asten. quod ille, qui ualde seruit ludo: hoc est, qui ducit in consuetudinem; peccat mortaliter: secus de eo, qui raro ludit: uel ludit causa recreationis: uel causa conuiuii. ff. de aleator. l. vlti. ubi dicitur, quod in conuiuiis, praesentibus uel uelenda ea in eadem rem familiarum ludere permittitur: aut pro modico respectu personarum, uel gratis: quia non conceditur ludere nisi pro uno solido, in dicta aut. aleatorum. & lxxij. solidi faciunt unam librā auri: hoc tamen limitandum est secundum statum personae: nam si non conceditur nisi unus solidus magnis ergo grossis solum paruis. **L**udus autem primi generis non est de se prohibitus, nisi ratione circumstantiae, ut ratione loci: nam in loco sacro fieri non debet; uel ratione periculi corporalis, sicut torneamenta, & huiusmodi, aut ratione personae ut clericis, & magis religiosis: siue ratione scandali, siue ratione cupiditatis, & lucris principaliter. **N**am quicquid sit intentione mala peccatum est: lucrari autem a proximo unde notabiliter damnicatur quacumque, uia saltem ex intentione, uix uel nunquam a mortali excusatur; est enim contra factum praepceptum. **N**on furaberis: & contra decimum. **N**on concupisces &c. **A**ut etiam ratione temporis: ut in die festo, si requirit excessum laborum: aut per ipsum negligitur diuinum officium maxime missae quoad laicos. **S**i uero non concurrat aliqua praedictarum circumstantiarum: sed fiat ratione honestae

Ludus aleatorum prohibitus utroque iure.

De multiplici ludorum distinctione.

recreationis, uel uirtutis, aut ingenij exercendū: non est peccatum saltem mortale. Quarto notandū: q̄ de hoc utiū acquisitum per ludum alearū extra duos calēs p̄missos, & concessio (scilicet dū non fuerit pro eleulentis, & poculentis in conuiuio presenti cōsumptis sine fraude: quia nec sic licet ludere pro tauro, aut plaustro uini: ne excedat solidam secundum p̄missa) possit retineri: ita q̄ non oporteat restituere, uel erogare pauperibus, aut in pios usus. ¶ Sunt op̄. contrarij doct. Nam sanctus Bonauen. in. iij. scripto dist. xv. § lxvij. tenet: q̄ acquiritur per ludum alearum quatenus est prohibitus, non possunt teneri; sed de necessitate salutis tenetur lucrans restituere, uel in pios usus conuertere: quoniam ludus contra deū est turpis, & utroq; iure reprobatus; & per hoc nullus per ludum titulus acquiratur: nec sic acquisitum bona fide possidetur. In iustus enim titulus pro non titulo est habendus: & male fidei possessor dicitur, qui contra legum interdicta mercatur. & hanc op̄. sequuntur multi canonistae, Hosti. Ray. & mouēt ex hoc: quia nō solum alearum ludus prohibitus est: sed acquisitio lucri per talem ludum: & per consequens (per dicta in secundo notabili) teneri non possunt. Antecedens patet: quia constitutio gr̄ca supra allegata concedit repetitionem usq; ad quinquaginta annos: sed non potest repeti secundum ius ab aliquo, q̄ ille non tenetur dare, uel restituere: ergo. Item episcopus auxilio p̄sidiis potest talia lucra: si non repetuntur ab his, qui amiserunt, exigere, & pauperibus erogare: ut dicit tex. in aut. alearum lusus. & sic uidetur: q̄ talia lucra sint pauperum. Et licet inter te discordēt quibusdam dicentibus: q̄ lucrans tenetur restituere ei, qui perdidit. Alij, q̄ quia perdens simul in turpitudine est, non debet sibi restituere: sed pauperibus erogari. In hoc tamen concordant: q̄ lucrans non potest lucrum huiusmodi cum salute animae tenere.

Opinio Alexā. Alii est opinio Alex. de Hales. par. iij. q. lxxxvi. memb. iij. artic. vj. ubi dicit. Aleatores nisi fraudes immisceant, in

ludis suis, non tenentur districto iure ad restitutionem. Pactum enim interuenit inter partes, q̄ utriq; parti placet, & obligatio conditio: unde secundum pactū illud, & obligationem conditio; nec ille, qui amittit, de iure potest repetere: nec ille, qui lucratus est, tenetur restituere. Et q̄ utriusque iura iubent illa restituere, & concedunt actionem repetendi: nobis uidetur magis esse quasi satisfactio pro peccato, quam obligatio ad restitutionem. Hęc ille. Beatus Thom. in. iij. scri. pro. distin. xv. q. ij. principali. arti. iij. in responsione ad secundam, & tertiam sub quaestione. & ij. q. xxxij. arti. vi. in responsione ad secundam argumentum tenet, q̄ legē ciuili omne lucrum alearū sit prohibitum: & ideo cum ius ciuile nō obligat omnes, sed eos tantum, qui sūt his legibus subiecti: & ideo tales si huiusmodi iura non fuerint per contrariam consuetudinem abrogata: non possunt retinere huiusmodi lucra: sed tenentur uel restituere, uel pauperibus erogare. Si uero p̄ualeat contraria consuetudo, nulli tenentur: nisi lucrum fuerit lege diuina prohibitum: ut dum quis lucratur ab eis, qui rem suam alienare non possunt, aut qui in ludo fraudant &c. Scot. satis concordat cum beato Tho. in hoc q̄ lex imperialis non ligat nisi eos, qui uiuentes politici sub iure imperiali. Et addit, qui forte nulli sunt hodie: quia ubi p̄cipue illa lex locum habere consuevit: municipia p̄iudicant imperatilibus: ut patet in Italia. Hęc Sco. & Rich. de media uilla recitat ambas opiniones satis clarē: & soluit rōnes hinc inde nihil tā determinat: licet dicat opinionem primam fore securiorem, & communiorē. Petrus de palu. distinct. p̄senti. q. iij. arti. v. in conclusione secunda post cetera sic ait. Videtur uerius; q̄ qui lucratus est, nunquam possit sibi retinere: quia turpis quæstus est, & contra rationem: nisi esset ludus rationabilis ad exercitium uirum, & fructuosus alias non prohibitus: sicut in his, q̄ in stadio currunt: & huiusmodi quo agiliores, & fortiores sunt. unde dauid. ij. Regum. j. uoluit filios israel discere arcum. Sed nulla ratio

ratio est in ludo alearū, & taxillorū, & scacorū, & hmoi ociq; lucrari quicq; unde sibi retinere nō potest. Sed de iure naturali ille, qui consensit in ludum: & sic uoluntarie perdidit: nō tenetur restituere, si pares sūt in turpitudine: ut quia nullus traxit alium: quia in pari casu turpitudinis melior est conditio possidentis: & multo magis si alius sit in causa. Si autem ex parte istius sit dolus: quia cupiditate lucri indaxit alium: aut fraudulenter, & contra artem ludi fecit: in quo casu contra uoluntate dominum impliciter culi: tenetur restituere iure naturali: alias non ei tenetur nisi iure ciuili. C. de reli. & lump. Sed hoc non ligat in foro conscientie, quousq; homo sit condemnatus: si autem plus perdidit, uel tantum quantum lucratus est: uidetur nihilominus; q̄ restituere teneatur: quia mox ut lucratus fuit, pauperum debitor fuit: aquo debito non liberatur, nisi soluat: & si idem illud perdidit, culpa sua fuit. Hęc ille. ¶ Sed nodus huius quaestionis quantum ad ludum alearum, in eo consistit: utrum restitutio, uel erogatio in pauperes lucri prouenientis ex ludo alearum in casibus non concessis sit aliqua lege p̄cepta: lege dico non aboluta: quod si est, manifestum est huiusmodi lucrum teneri non posse: saltem ab illis, qui huiusmodi legi sunt subiecti: quia ludum hunc fore generaliter prohibitū certum est ex canone dist. xxv. eps. sup. allegato in tex. & gloss. atq; in iuribus ibi allegatis. Ex illa autem prohibitione haberi non potest; q̄ lucrum sit prohibitū, aut restituendum: cum etiam meretrix lucrum suæ turpitudinis restituere, uel pauperibus erogare: ut dicitur. Videndū ergo est, qua lege lucrum huiusmodi sit prohibitum: & de hoc non inuenitur aliqua prohibitio diuina: neq; iuris canonici: licet glossæ (quæ iure non probantur) & doctorum quorūdā dicta ad hoc sonent: sed his nemo obligatur. ¶ Est autem constitutio gr̄ca legis ciuilis, quæ concedit repetitionem acquisiti lucri usq; ad quinquaginta annos.

Leges approbatae super canones.

Sed nunc inuestigandum: utrum per hanc legem aleator lucrans ab eo, qui potest sua alienare: nec tractus est, uel inductus & sine dolo lucratus est: teneatur lucrum restituere. Et uidetur quibusdam; q̄ sic: tum quia lex illa non tantum est constitutio ciuilis: sed etiam implicite est constitutio canonis: & per consequens oēs indifferēter obligat: nā leges imperatorū, quæ legi diuine, nec sacris canonibus obuiāt, ab omnibus sūt obseruandæ: ut habetur dist. x. de capitulis. & in sequen. quatuor cap. & per hoc oēs tales leges a sacris canonibus approbantur: tum quia (ut sup. argutū est) nō potest iure ab aliquo repeti, quod ille nō tenetur restituere. ¶ Sed contra hoc est: q̄ illa lex per contrariam consuetudinem est abolita: & ideo non ligat: ut uidetur sentire beatus Tho. hoc etiam uidetur tenere Baptif. in sum. allegans ad hoc Alex. lom. in titu. de usuris. unde dicit: q̄ repetenti perditia per ludum in foro ciuili, & iudiciali non datur actio: nec sententia restitutionis fiende. Verum hoc reprobatur Ange. in sum. di. q̄ lex illa non est abrogata per non usum: quia ut dicit Panor. in c. Ioannes. de ele. coniu. Non usum non habens actum tactum contra legem nō inducit consuetudinem abrogatā legis: ut licet non agam contra eum, qui mihi damnū intulit actione legis aequilæ: nō propter hoc abrogatur illa lex: quia illa lex nō necessitat ad agendū: sed dat agendi facultatē: igitur non agens non facit cōtra legē: secus si non usus haberet actum tacitum in se contra dispositionem legis: ut lex defert hereditatem communiter, & equaliter filijs tam masculis, quā feminis: sed consuetudo defert primogenito, uel solum masculis: & secundo genitus, uel femina nunquam fuit usque illa lege: ibi inducitur, cōsuetudo, qua lex illa abrogatur propter actū cōtrariū. In proposito lex concedens repetitionem ad quinquaginta annos non necessitat ad repetendū: sed dat facultatē. & ideo licet per mille annos nō iudice reperatur: nō propter hoc inducitur cōsuetudo, qua lex illa abrogatur: & ideo esto: q̄ lex illa non sit abrogata per non

Gab. Biel.

alumen ius: tamen ulture huius legis non tenentur sic lucrantes restituere lucrū; nisi per iudicis sententiam sint eodem nati: sicut in aliis penis iuris. Et exemplificat Rich. loco sup. allegato di. Si per sententiam iudicis lucrans non cōpelli tur ad restituendū, nō tenetur: quia ista restitutio precipitur in penam lucrantiū tali ludo prohibito. Ad idē uidetur esse Pal. ut sup. patuit. Nec iura, quæ ad hoc allegantur per glo. c. episcopus xxxv. dif. & c. clericus officii. de ui. & hone. cleri. dicunt: q̄ teneat restituere ipso iure: sed q̄ p̄r ab ipso peti de iure. Aliquis. n. quā doq; aliquid licite retinet, antequā per sententiam dimittere cōpellatur: non interficiens hominem iniuste p̄r per sententiam iuste priuari hereditate sua: & tamen ante sententiā nō tenetur illā dimittere: sicut generaliter nō tenetur quis penas solvere, priusquā iudicis sententia eodemneretur. Et per hoc possunt solui contraria inducta. Primo illud s̄a a Bonauen. q̄ titulus, quo possidentur huiusmodi lucra, iniustus est: & lucrans est male fidei possessor: quia contra legū interdīcta possidet: patet, q̄ nō: quia licet sit lucrū turpe: tñ nō possidet contra interdīcta legū: lex. n. etiā interdicit ludū alearū, nō tamen interdicit lucrū: licet concedat repetitionē: sicut in aliis turpibus lucris. Et si queritur de titulo: dicit Alex. q̄ titulo intervenientis patris, & obligationis condīcti utriusq; placētis. Nihil. n. tā naturale: quā ut acquiritio fiat secundū voluntatē domini tradentis. In st. de rerum diui. §. per traditio nem. secundū voluntatem dico legi non contradicentem. Similiter & illud non potest peti ab aliquo, quod ille restituere non teneretur: uerum est hoc de illo, quod nō tenetur post repetitionē, & sententię plationē. Multa. n. possunt peti, quę in penā statuantur: ad quę tñ is, q̄ penā incidit, nō tenetur ante sententiā pro repetēte latā: sic ad illud de. epo. qui p̄r talia lucra exigere, & pauperibus erogare: dicitur q̄ eps hoc p̄r p̄sidiis auxilio, & bene faceret, si exequeretur. ut hoc modo turpitudine ludendi cauere tur: tā nō sequitur ex hoc, q̄ lucrantes

teneantur dare, priusquā exigantur: sicut nec in alijs casibus, in quibus nescit p̄r turpiter acquisita tollere: & ideo talia lucra non sunt pauperū, priusquā donentur eis. Quod etiam postea arguitur, q̄ illa lex imperialis per canones approbatur & c. & sic ligat omnes: p̄r dicit, q̄ canones, qui approbant leges, nec legi diuine, nec canonibus contrarias quantum ad illos solū obligāt, qui his legibus sunt subiecti: & nō quantum ad non subiectos legi illi: non. n. canones ultra ligant, q̄ leges ipse, quas approbant: sed ille leges nō ligant nisi sibi subiectos: unde canones leges huiusmodi cōfirmāt, non extendunt: ut dicit Anto. par. iii. tit. j. c. xxiii. §. iii. Quamuis etiam lex illa, ut dicitur est: sibi subiectos non ligat ad restitutionē: sed cōcedit repetitionē. Et ecce quanta diuersitas doctorū tam legis diuine, quā humane: ideo conclusiones ponentur probabiliter sub benigna maiori correctione. Quantum ad articulum secundum est prima conclusio. Turpe lucrum acquisitum in casu, quo conceditur repetitio per actionem de dolo, aut ui, uel merus causa: seu per iudicis officium: est de necessitate salutis (si fieri potest) restituendum. Conceditur autem repetitio contra eū, qui lucratur cum dolo, fraude: aut dum lucratur ab eo, qui alienare non potest: ut sunt furio si mente capti & c. ut dicitur est in primo notabili. Probatur conclusio: quia in tali acquisitione non transfertur dominium in acquirentem: cum non accedat uoluntas libera simpliciter: sed decepta, uel coacta eius, qui transferre poterat. & per consequens acquirens nō est dominus lucris: sed occupator: & si non est dominus: lucrum non est eius: quare retinere non poterit: tenetur ergo restituere: si habet, unde restituar: & si cum, a quo recepit: uel erus heredes nouit, & attingere potest, aut erogare pauperibus secundū modū supra expositum. q̄. huius distinct. art. iii. dubio iii. Secunda conclusio. Quamuis turpiter lucrans ab eo, cui non comperit repetitio modo p̄dicto: etiam si non tenetur lucrum de necessitate salutis resti

Artic. 2.
Cōcl. 1.
G
Lucrū turpe ē restituē dum.

Cōcl. 2.
H
Lucrū, & ludus

aleatum tute: nec erogare pauperibus: est tamen salubre consilium, ut non retineat: sed erogat in pios usus. Probatur: quia sanum consilium est fugere occasiones peccatorum futurorum, & impedimenta remissionis peccatorum: etiam eas, quæ non immediate, & per se, siue de proximo inducunt, uel impediunt: hæ enim necessario cauendæ sunt patet per allud apostoli ad Ephes. v. Videte fratres, quomodo caute ambuletis: non quasi insipientes: sed ut sapientes redimetes tempus: quoniam dies mali sunt. Mali sunt dies propter occasiones multiplicatas ad mala culpæ trahentes: hinc iterum auilando consulit. Quisitar, uideat, ne cadat j. Corinth. x. Hæc autem lucra imbutata, & amata, occasiones sunt inducentes ad peccata: inducunt enim, & allesunt ad lectanda, cum lundam; turpa lucra, quæ quia turpia sunt: sine peccato non acquiritur: alioquin turpia non essent: & per hoc inducunt ad futura peccata: hinc Palud. ubi sup. dicit ludum prohibitum propter blasphemiam & c. Tenet etiam in peccatis commissis: quoniam eorum remissionem impediunt: dum ueram contritionem nō admittunt: non enim potest esse uera contritio peccati, quod adhuc placet: difficulter autem, uel uix displicere potest ei actus peccati, cui placet effectus ex p̄tō cōsecutus. q̄. n. displicere p̄r turpitudine admīsa, cui placet lucrū ex turpitudine acquisitū. Vnde bene faciūt confessoribus luforibus inligentes, eosq; inducentes: ut huiusmodi lucra turpitudinis non seruent: sed uel restituant: aut in pauperum elemosynas: aut pias causas exponant: si tamen induci nequeant: non est eis neganda absoluitio: dum tamen displicet turpitudine. Hæc est sententia Anto. Angel. & Baptist. in sum. Et licet de turpi lucro possit fieri elemosina: non tamen de his (maximè de meretricio, & similibus diuina lege prohibitis) debet fieri oblatio publica ad altare. Vnde Deuter. xxij. Non offeras mercedem prostibuli: nec precium carnis in domo domini dei tui. Dici-

tur publica: quia (ut dicit Alexander de hales ubi supra) non omnis oblatio acquisita per meretricium, est abominabilis domino: sed publica: quæ sit cum scandalo. Et ponit exemplum: ut si meretrices traherent currum ad fabricam ecclesiæ: uel darent pannum sericum: aut facerent fenestram uitream in ecclesia: talia non debet recipere ecclesia a congregatione meretricum: ne uideatur approbare opus eorum. Ex quo patet: q̄ priuatae oblationes: unde non oritur scandalum de huiusmodi lucris: similiter de illis, quæ acquiruntur per occultas fornicationes, uel adulterio possunt fieri etiam publicæ oblationes. Tertia conclusio: quamuis aleator ex cupiditate lucrans aliquid notabile lucratur ab aliquo, quem non attraxit: & quis uadonare potest etiam sine dolo, & fraude peccet mortaliter: ipsum tamen ad lucrū restitutionem, uel erogationem de necessitate salutis teneri: non est certum euidenter. Prima pars conclusionis probatur: quia ex cupiditate ludens agit contra legem diuinam, naturalem, & positiuam: ergo. Consequentia patet ex distinctione peccati. Antecedens probatur primo: q̄ sit contra legem diuinam: quia est contra charitatem proximi concupiscere bona proximi cum damno eius: & contra nonum præceptum, quo prohibetur concupiscencia rei alienæ cum damno proximi. Hoc autem facit lufor talis: nam concupiscit rem proximi absque redditione æquivalentis: & ita cum damno proximi. Nec obstat: q̄ proximus consensit in lucrum: & q̄ uoluntarie obligat se ad donandum lucrum ei, qui secum ludit (secundum leges ludi) sicut extra ludum donatum recipitur sine peccato: licet donans ex donatione damnificetur: priuatur enim eo, quod donat: quoniam consensus ille non est liberalis sicut in donatione: sed est consensus ex conditione, quam tamen non uult accidere. Nullus enim simpliciter uult perdere: sed spe lucris ad ludum accedit: sicut

Coroll.
Cōcl. 3.
I
Ludens alea ex cupiditate peccat grauiter.

ergo in usura dans usuram uolens dar
 usuram : & indigens re aliqua emendo
 plus dat iusto precio uolens, & sciens,
 ut maiora damna caueat : uel maus lu-
 erum ex re empra consequatur : & tamē
 recipiens usuram, & ultra iustum precii
 peccat: eo q̄ non concurrat consensus
 simpliciter liberalis. Magis enim uellet
 mutans non dare usuram: & emens nō
 dare ultra iustum precium, si rem sibi ne-
 cessariam sic habere posset: sic etiam in
 proposito. Quōd etiam sit contra le-
 gem naturæ: patet: facit enim alteri, qđ
 sibi noller fieri: uult. n. lusor damnifica-
 re proximum: quod non uellet fieri sibi.
 ¶ Item damnificans alium in spirituali-
 bus etiam uolentem dānificari peccat:
 ut si quis petentem se occidi occidit: &
 etiam non prohibens uolentē seipsum
 interimere dū potest: peccat: inuitus. n.
 a periculo mortis erudendus est. secun-
 dum August. & j. Reg. ultim. de occi-
 dente saulem. ergo damnificans in tem-
 poralibus peccat. Quōd sit contra le-
 gem posituam: patet ex dictis. Secun-
 da pars cōclusionis patet: quia sunt pro-
 babilis opinioniones pro utraq; parte: ut
 habitum est in primo articulo. Nec ha-
 bentur rationes sufficientes presertim
 pro illa parte: q̄ lucrū non possit sine sa-
 lutis dispendio possideri. ¶ Corollarium
 in primū. Licet securius sit lucra hmōi
 restituere, uel pauperibus erogare: non
 tamen securius est opinio tenens resti-
 tutionem, uel erogationē lucri esse ne-
 cessariam ad salutem. Primum patet:
 quia qui lucrū restituit, uel erogat, cer-
 tus est se satisfacere præcepto secundū
 primam opinionem. Et secundum aliā
 opinionem implet opus caritatis. & per
 hoc certus est se in hoc non peccare,
 tenendo lucrū: ut patet ex secunda con-
 clusione. ¶ Secundum probatur: incau-
 tū est, & malū asserere aliquem actū fore
 peccatū mortale: ubi illud nec sufficēti
 auctoritate: nec euidenti ratione ostēdi
 potest: nā hoc est ponere laqueū pedibus
 ambulantiū: & inducere certū mortale,
 ubi mortale non est: uel esse certum nō
 est: nā ista assertio dum acceptatur a po-
 pulo: licet foret erronea: facit tamē cō-

trauenientem peccare mortaliter: quia
 facit agere contra conscientia eū, qui
 alias non peccaret mortaliter in tali fa-
 cto non habita huiusmodi conscientia.
 ¶ Secundum corollarium: licet ludus sit po-
 pulo efficaciter in prædicationibus dis-
 suadendus: ad restitutionem tamen lu-
 cri populus non est (uelut eius, quod est
 de necessitate salutis) compellendus.
 Patet corollarium ex conclusione secun-
 da pro parte prima: & ex corollario sta-
 tum præmissis quoad partem alterā. ¶ Di-
 ctum est autem in conclusione ex cupi-
 ditate, & aliquid notabile: quia si ludere
 p̄ recreatione, pro modico, in quo pro-
 ximus non notabiliter damnificaretur:
 posset a mortali excusari: sicut etiā su-
 dictū est de furto. Et hæc cōclusio quo-
 ad primam partem non solum habet ue-
 ritatē in ludo aleggis: sed in quocūq; ludo:
 immo in quocūq; negotio, in quo q̄s
 proximum ex cupiditate nititur notabi-
 liter damnificari: & bona proximi sibi
 uendicare sine iusta recompensa, exce-
 pta libera donatione: quia sicut domi-
 nus rei potest liberē donare rem suam,
 cui uoluerit; ubi lex non resistit: ita is,
 cui donatur, potest donū recipere sine
 peccato. ¶ Quantum ad articulum ter-
 tium: dubitatur primō contra conclusio-
 nem tertiam, & eius partem. Num cui
 denter euidenti iuris probari potest luso-
 rem lucrantem in casu conclusionis ten-
 neri ad restitutionem: ergo illa pars cō-
 clusionis falsa. Consequentia nota.
 Antecedens probatur: quia in cap. si restitu-
 culpa. de iniur. & dam. dicitur. Si culpa
 tua datum est damnum: super his satisfacere oportet. Sed lucrans in ludo culpa
 sua damnificat colludentem. ¶ Solu-
 tio: ius illud multas patitur exceptio-
 nes: ut patet in glos. ibidem. ut quādo
 damnificatus est in simili turpitudine,
 uel culpa, ut in simonia. Item quādo
 damnum inferitur scienti, & cōsentienti:
 tali n. non fit iniuria, & ita est in propo-
 sito. Sicut enim sustinens dānum potest
 remittere restitutionem illati dāni post
 damnum acceptum: ita potest consen-
 tiendo ante dānū passum damnificantē
 absolueri a restitutione. Item hic nō tā

Coroll. 2.

Artic. 3. Dub. 1.

L Nō oīs dāni- cās re- neē ad tionem damni.

datur, q̄ sponte suscipitur damnum a lu-
 dente: nam sponte offert se tali lege, uel
 cōditiōe, per quod dānificatur: alioquin
 si capitulū illud uniuersaliter uerū esset
 ad literā: etiam recipiens donationem li-
 beralem, aut precii turpitudinis p̄ta hi-
 stria, traditor, meretrix, & similes tene-
 rentur ad restitutionem doni, & precij.
 Dub. 2. ¶ Dubitatur secūdo: utrū ludus scaccorū
 sit clericis prohibitus Respondet pleriq;
 doctores imitantes Rich. in iij. q̄ non:
 quod maximē uerum esse potest, quādo
 sit causa recreationis necessaria. ¶ Sed
 non uidentur hæc opinio satis secūra: nā
 cum clerici sunt assumpti in sorte domi-
 ni: propter quod se in ecclesiasticis offi-
 ciis, & alijs bonis studijs exercere debēt
 diligenter: ut dicitur in c. clerici officia.
 de uita & ho. cle. & beatus Hiero. ad Ru-
 sticum. Nūquā de manu tua, uel oculis li-
 ber psalterij diledat: dicitur ad uerbū
 oratio: sine intermissione uigilet sensus
 nec uagis cogitationibus patens corpus
 pariterq; animus tendat ad dominū. de
 conse. dist. v. nunquā. Non decet cleri-
 cum ludis tempus cōsumere. Et quoniā
 prohibetur ab apostolo, ne secularibus
 se immisceat negotijs: prohibetur etiam
 interesse spectaculis. de conse. dist. v. nō
 oportet. ij. eadē ratione ludere prohi-
 betur: presertim cū ludus ille scaccorū
 ualde animam distrabit: & tempus pluri-
 mum consumit: nimis deniq; miser est,
 qui in sortem domini assumptus extra
 dūm in huiusmodi uanitatibus recrea-
 tionem querit: quasi in summo, ac dele-
 ctabilissimo bono recreatio haberi non
 possit. Et sicut dicit Hiero. de consecr.
 dist. v. c. nunquā. Ama scientiā scriptu-
 rarū: & carnis uitia non amabis. Ita in
 proposito dici potest. Ama scientiā scri-
 pturarū: & ludos ac otium iners non a-
 mabis. ¶ Dubitatur tertio: utrū inspecto-
 res ludij participant peccatis ludentium:
 similiter & cooperatores: ut conceden-
 tes domos: uel loca ad ludendū: siue lu-
 mina, & ludendij instrumenta: ut taxil-
 los, chartas, & huiusmodi. & an ad ali-
 quam restitutionē teneatur. Responderur
 primō de inspectoribus: quia aut inspecto-
 res dant causam ludo: ut quia ideo ludi-

Dub. 3. N De in- spectori bus lu- dentiu.

tur, ut ostēdatur uirtus, uel idoneitas lu-
 dentiu, q̄ nō fieret, nisi essent inspectores
 ut sit in ludis theatralibz, hastiludijs, cho-
 reis, & similibus: & tūc dicendū sicut de
 cooperatores statim dicit. Aut inspe-
 ctores nō dāt causam: puta quæ equē fie-
 rent, si non adessent inspectores: ut in
 ludo alearum: & tunc dicitur, q̄ inspe-
 ctores peccant quidem uenialiter rebus
 enim turpibus, & prohibitis incendunt
 utilioribus neglectis: non tamen peccāt
 mortaliter: nisi cōsentirent ludentibus
 ludos prohibitos: nā consentiens pecca-
 to mortali peccat mortaliter: secundū
 illud apostoli. Non solum facientes: sed
 & facientibus consentientes digni sunt
 morte. ad Rom. j. Similiter si tanta libi-
 dine uidendi ludos assisterent: q̄ parati
 essent eos uidere: etiam si foret prohibi-
 tum uidere, hoc enim esset contemptus
 uirtutis præcepti: qui est mortalis. Hæc
 enim circumstantia facit quodlibet pec-
 catum quantumlibet leue esse mortale:
 ut dicit Aug. Nō est peccatū ita ueniale:
 quin fiat mortale, dū placet: placet. i.
 usq; ad contemptum præcepti superue-
 nientis: ut exponit Gers. in compen-
 dio, quod ab aliquibus sibi adscribitur.
 ¶ Et si dicis: quisquis delectatur in pec-
 cato mortali, peccat mortaliter: sed
 uidens ludos prohibitos delectatur in a-
 ctu ludentium, qui est mortalis: ergo.
 Maior patet: quia propter hoc dicunt
 doctores, q̄ delectatio morosa in cogi-
 tationibus uenerorum etiam sine con-
 sensu in actum mortalis. Respondet hic
 Bap. in sum. in uer. Ludus. § ij. q̄ ma-
 ior est uera de his, quæ sunt peccata
 mortalia ex se, siue de suis natura: &
 non solum ex constitutione humana ec-
 clesie. Ludi autem, & spectacula ali-
 qua (quæ non includunt essentialiter
 turpitudinem) possent fieri bene, si nō
 forent prohibiti, ut torneamenta: &
 similia: ludi taxillorum, dum non fiūt
 ex cupiditate. Vel posset dici: q̄ de-
 lectari in actu mortali peccari in hoc
 præcisē ratione cuius est prohibitus, seu
 inordinatus, est mortalis: ut qui dele-
 ctaretur in cupiditate ludentium, aut
 contemptu eorum, qui contemnunt

ceptum ecclesie secus si in actu delectatur in quantum ad actus, qui non est essentialiter sine de sepeptum: & per hoc patet solutio probationis: quia actus uenerens de se est peptum: & legi dei contrarius: & propter delectationem inordinatam prohibitus. Veruntamen periculosus est aspectus ludorum prohibitorum: quia facile inducit in consensum: & specialiter inter esse huiusmodi ludis prohibitu est clericis in c. clericis. de uita & hone. clericorum. Postet etiam dici: licet delectari in actu peccati mortalis, sit mortale peccatum: cum delectatio uoluntaria non sit consensu eius in id, unde quis delectatur: tamen delectatio in cognitione peccati, aut peccantiu, uel modi ipsius peccati, non est mortalis: nam cognitio talium potest etiam esse meritoria: quia potest ordinari in bonum finem, puta ut caueatur, uel arguatur. Et si ex sola uanitate delectatur in cogitatione talium: non excedit genus peccati uenialis, nisi aliunde grauetur. Ex his secundum dicitur, quod cooperatores ludentium ut ad ludos concedentes loca: aut ministrantes taxillos: instrumenta aut lumina, & huiusmodi, sine quibus ludus non fieret: peccant mortaliter, si ludus ipse sit prohibitus: quia sic cooperando consentiunt peccato mortali. Tercio dicitur: quod tales consentientes non tenentur ad restitutionem perditorum in ludo: tum quia non prestatur directe causam perditionis: quia æque se habent ad perdentes, & lucrantes: tum quia per illam perditionem non fit uolentia perditionis: tum ipse uoluntarie se subiecit legi perditionis, secus tamen si prestaret causam dolo in ludo commissio: & lucrum participarent. Si queris: quid de his, qui lucrantes uoluntarie dant aspicientibus, aut ministrantibus. Respondetur: si lucrantes dant ea, que tenentur restituere, etiam recipientes tenentur restituere: si non: non. Dubitatur quarto: quid de artificibus facientibus taxillos, chartas, & cetera instrumenta ludendi: similiter & ea uendentibus, utrum mortaliter peccent. Postet dubium extendi ad facientes: & uendentes gladios, lanceas, ballistas, uenenam, fucos,

Cooperatores ludentium peccant.

Dub. 4. Facientes taxillos, chartas, & cetera instrumenta ludendi: similiter & ea uendentibus, utrum mortaliter peccent.

ferta, laruas, & huiusmodi. Pro quibus mortali-ter. omnibus respondendo datur hæc distinctio post Anto. par. iii. ti. j. c. xxiii. §. xi. & seq. Aut factor, uel uenditor nouit: quod hi, quibus talia uendunt, eis abutuntur ad peccatum mortale: uel habet conscientiam firmam de hoc: tunc tales factores, & uenditores stante tali conscientia mortaliter peccant: & omnia peccata, quæ occasione talium rerum ab alijs perpetrantur, sibi imputantur: & res sunt animarum, quæ propter hoc pereunt: cum sint cooperatores omnium scelorum inde commissorum. Aut huiusmodi uenditores, ac factores credunt eos, quibus uendunt emere talia propter aliquem licitum usum: aut de hoc nihil cogitabant, ignorantes, quod talia facere, ac uendere esset illicitum: & tunc sub distinctione distinguendum est: quia aut illæ res ad humanum usum possunt esse utiles, ut arma in bello iusto: cultellus ad sciendum panem. Quædam enim uenena apponuntur a medicis in quibusdam medicinis: uel etiam in coloribus apertandis fuci ad ornandum se marito, non ad lasciuiam. Item laruæ ad representandum aliqua honesta, aut huiusmodi ad usus licitos. Aut nullum usum bonum habent: ut quædam uenena mortifera. non. Si secundum: peccat res tales alteri cõicando: aut etiam faciendo, quas nouit ad nullum bonum usum proficere: sed tantum ad malum: ut de libello famoso, quem non solum conficeres: sed etiam confictum ostendere: & inuentum non statim rumpere, graue peccatum est: v. q. v. per totum. Si primum: non peccant mortaliter: si intentio non fuerit corrupta: etiam si abusus sequatur. Vnde Aug. ad publicolam. Abicit: ut ea, quæ propter bonum, ac licitum facimus, aut habemus: si aliquod per hoc præter nostram uoluntatem cuiquam malum acciderit: nobis imputet. Neque facile in dicandum est eos, qui emunt talia eis abuti: nisi appareant signa manifesta: ut in meretricibus ementibus fucos: nemo iudicandus est immemor esse suæ salutis æternæ. Quod uero Inno. ij. de sagittarijs cap. unico. dicit artem illam mortiferam, & odibilem ballistariorum,

& sagittariorum aduersus catholicos, & christianos exerceri deegero sub anathemate prohibemus. intelligendum est in bello iniusto secundum glo. nam contra fideles: & etiam contra fideles in bello iniusto licet his armis utis: quoniam secundum Aug. xxiii. q. ii. dicit non refert quantum actinet ad iustitiam, utrum aperte, uel ex insidijs quis pugnet. Et pugnare cum ballistis uidetur pugnare ex insidijs, ut uult Aug. super ps. lxxii. Arcu, inquit, dicit insidijs. Verum hoc membrum adhuc uidetur subdistingendum: quia aut plerumque homines his rebus utuntur ad malum ut aleis, chartis, taxillis, quibus communitur homines utuntur ad peccatum mortale propter auaritiam, & concupiscentiam rei alienæ: ex qua communiter his luditur. Aut frequentius, uel æque utuntur ad bonum: ut armis, quibus communiter utuntur homines ad defensionem, aut malorum impugnationem propter bonum reipublice. Si primum: non possunt factores, & uenditores talium a mortali excusari secundum Anto. Nec tales, inquit absoluentur: nisi talia facere, & uendere dimittant. simile enim aliquid faciunt porrigenti furioso gladium. Vnde de Greg. de peni. dist. v. fratres. Falla, inquit, est penitentia, cum penitens ab officio uel curiali negotio non recedit, quod sine peccatis agi nullatenus preualet. Videtur tamen: quod si taxillatores, & alearum opifices &c. tantum uenderent ista honestis personis, de quibus præsumerent, quod non uterentur illis in casibus non concessis: sed tantum pro recreatione, aut pro his, que in conuiuio apponuntur, & non indifferenter ab omnibus ribaldis, & lusoribus: quod excusari possint: quoniam ubi ludi possunt sine peccato: ibi etiam instrumentaludi possunt fieri, & uendi sine peccato. Et per hoc patet responsio ad singulas partes dubii. Dubitatur quinto de mutuo in ludo, an mutuus teneatur soluere mutuatum. Respondetur secundum Panor. in c. clericis. de uita & hone. ele. quod de pecunia mutuata colludeti non competit repetitio: secus si alteri non secum ludenti fiat mutatio: sic secundum eundem non ualet transactio facta in ludo: eo quod

Distinctio de his artificibus.

Dub. 5. De mutuo in ludo.

ibi non est lis: sed euidens calumnia: sic quocumque uendens rem in ludo non tenetur de euidens: unde si res euincatur ab eodem: non potest agere contra uidentem. Dubium seorsum utrum recompensatio habeat locum in ludo: ita quod lucrans aliquando, & perdens quædam, possit pro perditâ lucrûm compensare, ut non teneatur ipsam restituere, uel pauperibus erogare. Respondetur, quod in ludo, in quo lucrans non tenetur restituere lucratum secundum predicta, nec erogare pauperibus: dubium nullam habet difficultatem: quia tunc nulla compensatio est necessaria: sed in eo ludo, in quo lucrans tenetur ad restitutionem: uidetur, quod compensatio locum habeat respectu eiusdem persone: maxime dum uterque lucrans tenetur ad restitutionem alteri: quia dum quilibet duorum est debitor alterius: dum debitum utriusque est eque liquidum, ceteris paribus, compensatio debitorum habet locum. Nec refert: an lucrum fuerit acquisitum in eodem ludo, uel pluribus: siue uno tempore, uel diuersis: quoniam si b. lucratus est a, c. heri c. hodie lucratus a, b. si lucra fuerint æqualia, iam sunt compensata: nam frustra b. redderet ipse c. quod c. teneatur restituere ipse b. Si uero a. nus tenetur restituere, & non alter: ut si unus haberet administrationem rerum, pro quibus luditur, & non alter: compensatio non habet locum: tunc, n. habens administrationem tenetur restituere lucrum: & non e converso. Si autem ludentes tenentur lucrum erogare pauperibus: est quorundam opinio: quod quoties lucratur ludens, tenetur lucrum erogare pauperibus: siue in eodem ludo, ac tpe, siue in diuersis, nulla diminutione facta eorum, quæ perdidit: quia per interitum rei morosus debitor non liberatur: nam eo tpe quod lucratus est, est pauperum. Et id si postea perdit: non pauperum bona: sed sua perdit, uel saltem sua culpa, bona pauperum perdit: id pauperibus obligatur. Verum alii, quibus consentit Bapti. & Ange. in sum, mitius dicunt, quod lucrum, quod obtinuit in eodem ludo, ab eadem persona, & secum in fine ludi imbusat: tenetur erogare pauperibus, & non illud, quod durante eodem ludo lucratus est, &

Dub. 6. Verum recompensatio habeat locum in ludo.

rursus perdidit: & dicitur idē ludus, ludus continuus, quādiu se non diuertit ad alia. Et ratio illorū est: quia illud proprie dicitur ludum ex ludo, quod in sine ludi imbutat deductis perditis in eodem. Et dicitur notāter, cum eadem persona: quia si in eodem ludo, in quo plures colludūt: quis lucraretur ab uno: & perderet respectu alterius: ibi non habet locum compensatio: dum restitutio esset faciendā: ergo nec a simili, dum ludum pauperibus est erogandum. Et idem dicendum de participandis lucrū ludis: hi n. eodem modo tenentur ad restitutionem, uel erogationem pro parte sua, in qua lucro participant sicut lufores. Et Dub. 7. S bitur septimō de pena tenentium ludū De pœ- prohibito. Respondetur post Ange. in na tenē sum. c. ludus. §. ix. Primō: quod domus, in riū ludū qua luditur, debet publicari: ut habetur in aut. alearum ludus. Secundō, si tenēs ludum uerberatur: non oritur actio ex tali iniuria: nec punitur uerberans, uel eum damnificans. Tertiō, si fuerit sibi aliquid subtractum tempore, quo in eius domo luditur: siue a laforibus: siue ab alio nō potest reperere: nec habet respē cutionem: nec etiam penam furti. Quar rō: qui alium compulsi ad ludendum etiā ex metu, qui non cadit in constantem uirū potest puniri iudicis arbitrio, & potest incarcerationi. Et generaliter compellere dicitur eo ipso, quod stat cum altari parato: hoc est prestat domum, taxillos, scamna, lumina, & huiusmodi: nam istis suasionibus, & illecebris dicitur compellere iuuenes, qui non possunt refrœnare iuueniles calores. Similiter de his, qui blandicijs, & suasionibus inducunt iuuenes ad ludendum. Quintō, quod omnis cōtractus celebratus inter ludentes ad inuicem non tenet: nec mutuū datum ad ludendum repeti potest: ut tactū est sup.

Dub. 8. T Vtrū uocatur quidam uno dicente: si hoc ita est: uel sic euenerit: dabo tibi tantum: si non, dabis mihi tantum. Respondetur post Anto. quod hic est aliqd simile ludo: & si fieret ex cupiditate, uel dolo: idē diceretur, quod de ludo prohibito dictum

est. Si autē ex quadam cōtentionis altercatione oritur: nō ex cupiditate precegitata quolibet putante se uerū dicere: quāuis sit turpe lucrū: quia ab alio recipit non gratuitō, pro quo nihil repēdit: non tñ tenetur ad restitutionem. Nulla enim lex mandat in illis restitutionem: licet lex diuina, & naturalis prohibeat omnem actum auaritię, & illicitę acquisitionis: est tñ cōsiliū, ut huiusmodi lucra erogentur pauperibus: sicut etiā de lucro histriōnatus, meretrici, incācationis, & huiusmodi. Et ultimo dubitat de columbarijs. Ad hoc respondetur Pe. de pal. dist. presenti. q. ii. ar. ii. uidetur: quod dñs eorum teneatur restituere damna his, qui habent agros seminatos, quos spoliāt nutrimentū querendo: nisi sit uerum, quod quādam fingūt: quod colibę nociua quędā cū granis comedentes plus proficiunt, quā obstant: ergo dñs est in culpa emittendo huiusmodi animalia in damnum proximi: & tenetur ad restitutionem damni. Et tantum de quæstione.

Dub. 9. De colū barijs.

De restitutione acq̄sitorum titulo præscriptionis.

QVAESTIO XIII.

TRVM titulo præscriptio- nis acquisita sint restitu- tionis in foro cōscientiæ obnoxia. Declaracionibus terminorū subiunguntur respōsūæ conclusiones annexis pro tertio articulo solutionibus dubiorū. Quantū ad primum notandum: quod præscriptio dupliciter capitur. Vno modo largē: ut extendit se ad usucapionem. Alio modo ut distinguitur contra usucapionem: & illo modo præscriptio tantum habet locū in rebus immobilibus: in domo, agris, terris &c. etiam in rebus incorporalibus: ut in seruitutibus, actionibus, & huiusmodi. Usucapio uero est in rebus mobilibus. Ita etiā habet Thom. de argen. dist. xv. art. ulti. Primo modo præscriptio sic describitur. Est ius quod addā, siue dominiū per continuationem possessionis tps a lege diffructi auctoritate legum

Artic. 1. Not. 1. Duplex acce- ptio præ scriptio nis.

aim capiens: pœnam negligentibus inferens, & finem liti imponens. Si uero accipitur secundo modo strictē addatur rei immobilis, uel incorporealis ad genus diffructi. Tho. argen. ubi supra diffructi: est ius ex tempore capiens firmatam. Similiter usucapio describitur. Est ius, siue dominiū rei mobilis &c. Dicitur primō ius, siue dominiū, quod ponitur pro genere. i. proprietate rei, quę est res possessoris: ita quod de ipsa tanquā de re sua licetē potest ad uota disponere utendo, seruando, uel alienando. Dicitur per continuationem possessionis: ubi innuitur titulus, quo res præscripta possidetur: non enim requiritur alius titulus: puta uendicionis, aut donationis uel hæreditarię successionis, permutacionis aut huiusmodi: quia ubi adest iustus titulus, non est præscriptio necessaria. In iustus uero titulus pro non titulo habetur. Sola ergo possessionis continuatio dat titulum: dum tamē ad iustā fidem: & cetera, quę exprimentur in diffructione. Quod uero Panor. & quidam alij dicunt in certis casibus requiritur titulus: uerum est: quod requiritur ad iustā possidendam: sed non ad præscribendam: quod generaliter requiritur: quando res non est præscriptibilis: ut in decimis. de hoc glof. in c. si diligenti. de præscriptio nibus. Quando enim ius commune est contra possessorem: tunc requiritur titulus, scilicet preuilegium, ut præscribat: quo non probato, non præscribit: nisi fuerit tantum tempus, cuius initium non est in memoria hominum: & ita intelligendum est. c. si diligenti. allegatū: quod dicitur requiri bonam fidem, & iustum titulum. Et nota: quod dicitur per cōtinuationem possessionis: quoniam si possessio legitima temporis interruptitur: non præscribitur: ut si tempus legitimum præscribendi fuerit uiginti anni. Exempli causa. Si primo possidet eam decem annis: & post per decem annos sequentes non possidet: uel hinc per alios decem annos iterum possidet: non præscribit. Verum possidens bona fide, & uendens sub conditione, uenditio resoluitur: priora tempora cum posterioribus

Neces- se est re- polside- ri tem- pore p- scrip- tio nis.

bus continuare poterit: secundum Panor. in c. illud autem. de præscriptionibus. Et nota: requiritur, quod possideat ut proprium: nam qui alieno nomine possidet, ut colonus, & qui precario possidet non proprie possidet: sed hi, quorum nomine possident, ut in c. si diligenti. co. titu. Dicitur temporis lege diffructi. Lex enim determinat tempora, quibus currit præscriptio: & minus tps non sufficit: & ad diuersas res præscribendas diuersa tēpora determinat: nam contra ecclesiam romanam in his, quę principaliter ad eam pertinent, non secundario: & cōtra ea, quę immediate pertinent ad dispensacionem papę: non currit præscriptio nisi cōtēnaria, cōtra ecclesias inferiores a romana, siue hanc præscriptio ab alia ecclesiā: siue a priuato requiritur quædragenaria annorum præscriptio. Similiter de legatis ad pias causas: idem requiritur in præscriptione contra hospitalia, & pia loca: contra principem in referuatis principi in signum singularis priuilegij, uel dominiū, requiritur tantū tempus de cuius initio memoria hominum nō existit cum conscientia principis. In alijs regulariter requiritur tempus decem annorum inter absentes. Multę tamen sunt in hisuarietates, & differentię particulares, de quibus latē tractant domini canonice. In usucapione requiritur tempus triennne. Dicitur etiam in diffructione præscriptionis: auctoritate legū uim capiens: ubi includunt ceterę cōditiones ad præscriptionem requisitę: ut bona fides: & quod res sit præscriptibilis: nam si illa deficiunt, deficit auctoritas legum. Oportet enim omnia concurrere in præscriptione, quę lex decernit ad esse debere. Unde requiritur bona fides præscribentis: ut in c. uigilanti de præscriptio ubi dicitur. Vigilanti studio cauendum est: ne simus male fidei possessores in prædicti alienis: quoniam nulla antiquare possunt, possessio inuat aliquem malę fidei possessorem: nisi res recuperit, postquam te aliena uerit possidere: cum bone fidei possessor dici non possit. & c. in a. eo. tit. dicitur. Quoniam omne, quod

Bona si- des req- ritur p- q̄libet parte tē- poris.

non est ex fide peccatum est: synodali iudicio definitum, ut nulla ualeat absq; bona fide præscriptio, tã canonica, quã ciuilib: cum generaliter sit omni constitutioni, atq; consuetudini derogandum, quę absq; mortali peccato nõ põt obseruari. Vnde oportet, ut q; præscribit, in nulla temporis parte, rei habeat conscientiam alienã. ¶ Est autem bona fides, ut uult glos. in. c. si diligenti eo. tit. dum is, qui rem possidet, credit eam esse suam: aut credit tradentem esse dñm, uel habere ius distrahendi: licet in facto erret. Non autem si erret in iure: nisi sit possessor longi tps: uel fuerit probabili bus rationibus acquisita: aut etiã si ius, in quo errauit, fuerit dubiũ. Et hæc bona fides requiritur per totũ, quo sit præscriptio: a principio scilicet usq; ad finẽ. Quacunq; enim parte hmoi temporis incipit habere malã fidem; non præscribit: & tenetur resipiscere a possessione rei, quã nouerit esse alienam. ¶ Sed quid si per totum tempus præscriptionis habuit bonam fidem, & completo tẽpore præscriptionis incipit habere malã fidẽ: ut puta post cõpletam præscriptionem, incipit noscere, q; is, qui rem primò tradidit; non fuit dñs rei: nec habuit ius alienandi rem. ¶ Licet hic quorundã opi. teneat: q; in casu tenetur rem præscriptã dimittere, seu restituere tanquam non suam: tamen uerius dicendum: q; quia per præscriptionem completam, pro cuius qualibet temporis parte habuit bonam fidem: res facta est sua beneficio iuris: ut dicitur in conclusione conscientia ista, quę habet malam fidem credendo rem alienam, & non suam, est erronea: & ideo est deponenda, & corrigenda, quam si non deponeret tenendo rẽ præscriptã, quã crederet non suã, ageret cõtra cõscientiã erroneã; & ita mortali ter peccaret: quia qui cõtra cõscientiã agit: & dicitur in gehennam. ¶ Quid autem, si quis habet conscientiam dubiam tempore præscriptionis. Respondetur: q; dubitans rationabiliter morus, aut firmans in dubio: non habet bonã fidẽ, quę tamen requiritur: & ideo non præscribit. Non enim sufficit non habere

malam fidem: sed requiritur bona fides: quę non stat cum dubio tali. Secus tamẽ si esset dubium scripturiosum: aut uacillans non firmũ ex leui suspensione ortũ. Agendum enim est cõtra scrupulos: at dicit Gerson cancel. Si uero post dubium rationale, reformat conscientiam, a tempore reformationis incipit præscribere. Sic sentit Angel. in uerbo præscriptio. §. iij. & iij. ¶ Nota etiam; q; semper præsumitur bona fides: nisi probetur contrarium. glos. in. c. si diligenti. in uerbo. bona fides Requiritur etiã, q; res sit præscriptibilis. Numerantur autem xv. quę præscribi nõ pñt. Primò, res uitiosa & dicitur uitiosa, si sit furtiua, aut ui possessa. ut mst. de usur. §. quod autem. Et subdit rex. q; nec ullus alius, quãuis ab eis bona fide enterit: uel ex alia causa receperit, ulu capiendi ius habet. ¶ Et nota q; in re mobili oportet; quod iustus titulus interueniat a principio, aliter nunquam præscribitur: quia sine titulo contra uoluntatem dominum eius contractans, furum committit. Secus in re immobili: quia quãuis mala fides fuerit in primò: tamẽ potest p alios præscribi ex eorum bona fide. Et ideo nunquam res mobilis in cõscientia potest teneri, quantumcunq; per longum tempus sit possessã etiam bona fide; nisi habuerit eam a principio cum titulo. Et ideo in rebus mobilibus non facit bonã fidei possessor ulu capiet: ut dicit Angel. ubi supra quod tamen infra in. §. xliij. alio modo limitat. Secundo modo contra prædictã præscribi non potest in foro conscientie: quia diuturnitas auget peccatum: cum tãto sint grauiora pñtã, quãto diutius infelicem animã detinet alligatã. de conlue. cũ tãto. Tertiò: iura spiritualia præscribi non possunt, ut decimã, primitiã, oblationes ecclesiã, loca religiosa, quę præscribi non possunt laicis: quia illa possidere non possunt de iure cõi. Idem est de annexis spiritualibus: & hoc uerum de laicis non conuersis. Quartò contra obedientiam, uisitacionem, & proccrationem: quę debetur ratione uisitacionis. ut in. c. cum non liceat. & c. cum ex officij de pñcri.

Nota. s E Quinde cim res nõ præscripti biles.

Quintò non potest præscribi limes, uel q; adheret limitibus episcoparũ, prouinciarum, uel parochiarum. Sexto modo liber homo pro seruo possessus. Septimò modo publicæ functiones, id est pensiones agrorum non possunt præscribi a colonis. Octauo: uia publica non potest præscribi ex non usu populi. Nono: aqua ductus, & alia iura ad publicum usum ciuitatis destinata. Decimo: reseruatã principi in signum subiectionis populi: ut tributum, & similia præscribi nõ possunt. Undecimò: res, quam lex simpliciter prohibet alienari: ut res sacrę, & res dotales, & hu iusmodi. Secus, si prohibet alienari sine certa solemnitate: nõ simpliciter. Duodecimò: res, quę prohibetur alieno nomine, præscribi non potest, ut uendatur. Decimotertiò: res empta ab eo, cui est administratio: ut a prodigo, luxurioso, iustore &c. Decimoquartò: res ignorantis eam esse suam præscribi non potest: nam contra ignorantem non currit præscriptio. Decimoquintò: res excommunicatis: quia cum impeditus est a lege rem suam defendere: contra eum non currit præscriptio: si tamẽ non fuerit in mora petendã absolutio nis. Maiorẽ horũ specificationem requirit apud canonistas cũ suis allegationibus. ¶ Dicitur ultimo in distinctione: pẽnam negligentibus inferens; & finem litibus imponens. Vbi tangitur causa finalis præscriptionis, propter quã præscriptio a iure concessa est, & per hoc iusta: hæc enim duplex est. Vna; ut pax, qua res publica fouetur, conseruetur per immortaliũ litium extinctionem. Secunda: ut negligentes in rebus suis negligentia, quę redundat in confusionem possessionum, & discordiarum excitationem, pœnas debitas sentiant. Et ex utroq; deducitur iustitia præscriptionis: ut infra in probatione primæ conclusionis deducitur. Et tantum de articulo primo. ¶ Quantum ad articulum secundum est conclusio prima. Qui rem F aliquam legitime præscribit, plenum eiusdem rei dominium acquirit. Probatur conclusio post Scotus in. iij. distin. scribens xv. q. ij. q; acquirẽs rem secundũ iustã

Arti. 2. Cõcl. 1. Legiti me præ scribens

utriusq; iuris constitutionem, acquirit eius dominium: sed acquirẽs rem titulo iusto præscriptionis, acquirit eam secundũ iustam iuris constitutionem: ergo acquirit eius plenum dominium. Consequencia nota cum maiore: quia ipso iure sit trãslatio dominorũ ut dicit Aug. super Io. & habetur. viij. distin. quo iure. & paruit supra. q. ij. huius dist. Et in proposito idem intelligitur per auctoritatem legislatoris, & iuris tue legis. Minor probatur per totum titulum de præscrip. Et q; lex illa approbans legitimã præscriptionem sit iusta; probatur duplici ratione. Seco. ubi supra. Primò sic. Iuste potest illud statui a legislatore, q; est necessarium ad pacificam conuersionem ciuium, seu subditorum: sed dominium rei neglectũ, sicut negligitur in præscriptione, & ulu capione: transferri in occupãtem est necessarium ad pacificam conuersionem subditorum: quia si non transferretur dominium in occupãtem: & res maneret apud primum post quodcunq; tempusurgeret lites immortales. nã post quantumcunq; tps ille, qui neglectus, uel heres eius repereret re neglectã ab eo, qui occuparet, quãto cunq; tpe occupasset. Et essent tales lites, quas ipso possibile est decidere: quia nec documenta: nec probationes sufficientes haberent, obstatẽ longitudine temporis, ex quibus perpetuo surgerent cõtentiones, & odia inter litigãtes: & per hoc tota pax reipub. turbaretur. ¶ Secundo probatur. Legislator potest iuste punire transgredientem, cuius transgressio uergit in detrimentum reipub. etiã pœna corporali: multo magis pœna fisco applicanda: ergo pari ratione potest eam punire pœna pecuniaria applicando pecuniã alicui, qui in hoc est minister legis. Sed negligens rem suam tanto tempore transgreditur, transgressio, quę est in detrimentum reipub. q; impedimentũ pacis: ergo sicut iuste potest lex rem illam neglectã applicare fisco: ita põt eã ad maiore pacẽ trãsfere rem illũ, qui tãto tpe occupauit, tãquã in ministrũ legis. ¶ Et confirmatur, nã quia quilibet potest suum dominium trã-

D Cõsciẽ tia du bia suffi cit ad bonam fidem.

ferre in alium accipere uolentem: ergo tota communitas potest cuiuslibet de communitate transferre dominium in quemlibet: quia in facto commutatis supponitur includi consensum cuiuslibet de communitate: ergo communitas habens consensum quasi iam oblatum in hoc, quod quilibet consentit in leges iustas condendas a communitate, uel princepe: potest per legem cuiuslibet dominium transferre in quemlibet. Hæc est sententia deo. cui consonat Panor. in c. uigilanti. eo. ti. & in c. si. ubi sic arguit conformiter ad prædicta post Hostien. eo. ti. S. sed quid si iam completa præscriptione. Quod iure possidetur, iuste possidetur: & si iuste, bene: ergo non alienum, sed suum: & per consequens habet rei præscriptæ dominium. Hanc conclusionem eum sequenti tenet Goffre. Host. ubi supra Inno. Io. an. licet nonnulli teneant contrarium, non tamen fulciti sunt sufficienti ratione, late prosequitur Host. ut supra. Dicitur notanter: qui legitime præscribit: hic autem præscribit legitime, cui adsunt omnes conditiones ad præscriptionem requisitæ. Nam si aliqua eorum defuerit: sicut non est uera præscriptio: ita nec per eam acquiritur uerum dominium rei præscriptæ. ¶ Secunda conclusio. Nullus in foro animæ tenetur de necessitate salutis rem legitime præscriptam restituere: etiam si post præscriptionem nouerit eam fuisse alienam. Illa conclusio etiam est Tho. argē. ubi supra & sequitur ad primam: quia nemo tenetur restituere rem suam, in qua habet plenum dominium: sed per præscriptionem legitimam acquiritur plenum dominium rei præscriptæ: ergo. Illa conclusio est de mente gloss. in cap. uigilanti. eo. ritu. dicens: quod completa præscriptione, præscribens utitur secundum utrumque ius: ergo iure possidet: ergo ut supra argutum est: si iuste: non tenetur restituere. Præterea iura faciunt hoc meum: illud tuum: & conditor canonis, uel legis potest mihi dare rem alienam, & tutus eris: ergo multo fortius poterit inducere hanc præscriptionem in odium negligentium. hæc gloss. cum suis alle-

gatis. Et tantum de articulo secundo. ¶ Quantum ad articulum tertium dubitatur primo contra conclusiones, quæ ad hoc tendunt, quod præscribens rem legitime facit rem suam: nec restituere tenetur per. c. uigilanti. & c. si. eo. tit. supra allega. quibus expresse habetur: quod male fidei possessor tenetur ad restitutionem: non obstante quacumque possessionis antiquitate. Potest autem aliquis post præscriptionem completam informari: quod res præscripta sit alterius domini: nec ab eo legitime alienata: & ita quod non est sua: & per consequens tenetur ad restitutionem, quia non dimittitur peccatum, nisi restituta ablata: & præterea: nullus debet priuari bonis suis sine sua culpa: sed stat præscriptionem currere contra eum, cui non potest imputari negligentia: ut qui absens fuerat ultra uiginti annos ex rationabili causa, ad quem etiam notitia alienationis rerum suarum non peruenit: aut captus per tantum tempus a piratis, quo sua defendere non potuit: & ita sine culpa negligit. ¶ Ad illa respondetur, quod uerum est: quod male fidei possessor, tenetur ad restitutionem possessionis, durante mala fide, siue malam fidem habeat in tempore præscriptionis, siue post completam præscriptionem. Malam dico fidem, qua credit rem esse alienam, & non suam. Et si illam habet ante completam præscriptionem, non præscribit: ut dictum est. Si uero incipit habere malam fidem post legitimam præscriptionem, errat, ut dictum est in primo articulo, & debet deponere errorem, & habere bonam fidem: quod res post præscriptionem non est aliena, licet ante præscriptionem completam fuerat aliena, quia per præscriptionem facta est sua & per consequens non aliena. Si tamen erroneam non uellet, nec posset deponere, restituat, ne contra erroneam conscientiam cum mortali teneat, & hoc uolunt. c. allegata: nam. c. uigilanti. notanter dicitur. Nulla antiqua rerum possessio iuuat aliquid male fidei possessorem, nisi respiciat postquam aliena se nouit possidere. ¶ Nota: quod dicitur aliena, sed propria utroque iure canonico, &

Arti. 3. Dub. 1. H

Quid de eo, quod post completam præscriptionem incipit habere malam fidem.

Ratio ad primam.

ciuili: secundum Thom. argē. Nec fides illa est notitia uera: sed erronea, qua credit rem legitime præscriptam non esse suam: & ideo relinquenda: durante tamen mala fide non inuatur præscriptio, ut rem tenere possit sine peccato mortali. Et ideo papa non uult præscriptionem habere uigorem in mala fidei possessore: ut dicit. c. uigilanti. Et ad hoc plane sonat c. si. allega. ut patet intuenti textum cum gloss. ¶ Ad secundum dicitur: quod talis negligens habet remedium recuperandi perditam: etiam post legitimam præscriptionem completam. Nam talis potest perire restitutionem: in integrum usque ad quatuor annos sequentes, qui incipiunt a die scientiæ post cessationem impedimenti legitimi: nam illud quadriennium non currit ignorantibus. Ignorans enim non negligit: potest quoque negligens agere contra illum, qui rem suam alienauit: postquam ille, cui alienauit eam, usa ceperit: quia talis alienator tenetur sibi ex delicto. Et sua negligentia non facit cessare delictum alienatoris. ¶ Sed dices: ad quid ergo ualeat præscriptio talis: si is contra quem præscripsit, potest perire restitutionem in integrum. Respondetur: quod ualeat ad hoc secundum conscientiam, quod præscribens non tenetur restituere, nisi petatur: & si non petatur infra tempus debitum amplius non tenebitur: etiam si petatur: ita sentit Ange. in sum. Multa sunt specialia in præscriptione aduertenda, quæ late prosequitur canonista, sed hæc modica tetigisse hic sufficiat. ¶ Multi casus particulares: immo infiniti sunt, in quibus iniuste ablata, aut iniuste detenta, restituenda sunt: quorum specificatio non cadit sub arte, secundum philosophum. Ideo ex similibus simile iudicium accipiendum est: & ex generalibus particularia. Unde possent circa materiam restitutionum bonorum fortunæ plures moueri quæstiones, & dubia: & præsertim de artificibus, & laboratoribus pro denario diurno, qui per negligentiam, ignorantiam, desidiam, dolum uel fraudem proximos, quibus operantur, damnificant: de quibus satis patet ex dictis su-

Ad. 2. Quale remedium ei qui sine sui culpe negligit tempus præscriptio nis.

Quo tenetur damnificantes præter intentionem.

pra. q. vj. huius dist. ubi agitur de aduocatis, tabellionibus, procuratoribus. & q. ix. eiusdem distinct. ubi agitur de falsarijs. & q. x. de negotiatoribus. Possunt tamen hic pro complemento huius materiæ moueri aliqua particularia dubia breuibus soluenda prius in specie non mota. ¶ Et est primum de damnificantibus alios præter uoluntatem casualiter per se, uel sua. ut exempli gratia. In ædificando si aliquis petrauit locum ædificationis, & per casum alicuius lapidis, uel ligni ledatur: seu qui fodit foueam pro capiendis lupis, aut feris: & transiens cadit in eam: huc per animalia sua, quæ intrauerunt agrum alienum: & ibi depasti sunt forum, uel frumentum: uel læserint animalia proximi, aut hominem, aut leporem &c. ¶ Ad hæc soluenda facit, quod dictum est supra. q. x. in fi. de litijsima, latiore lata, leui, & leuissima culpa. Unde qui in talibus fecit quantum secundum communem usum fieri solet ad cauendum damna, & pericula: & non deest operari rei illicitæ: non tenetur ad restitutionem damni. Si uero negligens fuerit, aut est in dolo, uel culpa lata: tenetur. Similiter qui dat operam rei illicitæ: ut si clericus proiecit lapidem: aut mittit sagittam: & casu occidit transeuntem: etiam in loco ubi non solet esse transitus: tenetur ad restitutionem damni illati pro eo, quod rei sibi illicitæ operam impendit. Et ibi dicta de casu fortuito applicentur ad propositum: & per idem etiam de damno dato alicui per animalia alterius. Si dominus animalis damnum ferentis est in culpa lata, latiore, uel latissima: tenetur. Si leui, uel leuissima: non tenetur ad recompensationem damni: tenetur tamen quandoque ad dandum animal, quod lesit pro noxa: facit ad hoc dictum August. ad Publicolam epistolam. cum inquit. Nec reus est mortis alienæ, qui cum suæ possessioni murum circumdixerit: aliquis ex ipsorum usu percussus intereat. Neque enim reus est christianus, si bos eius aliquem feriendos uel equus calcem faciendo aliquem occidat. Aut ideo non debent christiani boves habere cornua: aut equus ungulae

Dub. 2.

X

aut dentes canis. Et sequitur. Absit, ut ea, quæ propter bonum, aut licitum facimus, aut habemus: si quid per hæc præter nostram voluntatem cuiquâ mali aciderit: nobis imputetur. Alioquin nec ferramenta domestica, aut agrestia sunt habenda: ne quis eis, uel se, uel alterum interimat. Nec arbor, aut restis: ne quis se inde suspendat. Nec fenestra facienda est: ne per hanc se quisquam præcipiter. Quid plura commemorem: cum ea commemorando finire non possim. Quid enim est in usu hominum bono, ac licito, unde non possit etiam pernicies irrogari, hæc ille. De hoc dubio latius infra q. xv. ar. iij. dub. ij. ¶ Tertio dubitatur: utrum teneatur restituere rem pereuntem, qui fuit in mora restituendi, de hoc etiam supra, q. x. ubi agitur de deposito. ¶ Notandum igitur pro responsione: quod morosus dicitur, qui non tradit rem, quam tradere tenetur: licet eam tradere intendat: & habet communiter locum indebitis, commodatis, depositis. Item in ablatis contra domini uoluntatem: nam fur aut raptor semper est in mora: quia semper tenetur restituere, si potest. ¶ Secundo notandum: quod ad hoc, quod quis dicatur morosus, quatuor requiruntur. Primo: quod teneat rem aliquam, quam tradere tenetur. Secundo: quod sciat se teneri uel saltim, quod scire debeat. Tertio: quod interpellatus, seu monitus fuerit ad tradendum: & hoc a die, uel ab homine. A die: si dies seu terminus tradendi constitutus est: tunc enim terminus ipse adueniens dicitur interpellare. Ab homine: si termino tradendi non constituto a domino rei per se, uel per alium petitur traditio. Quarto: quod habeat impossibilitatem tradendi

fit dubium: quando res eodem modo perisset apud dominum suum: non tenetur morosus: quâuis aliqui dicant, quod non obstat, quod apud dominum res tradita perisset, tenetur morosus: quia posuisset dominus rei rem uendidisse: & ita apud alium & non sibi perisset. ¶ De hoc patet: quod debens decimas, si fuerit in mora: & pereit casu fortuito periculosus: sic in locato, & composito, & semper in furto. ¶ Dubitatur quarto: utrum teneatur, qui ex pietate, & misericordia facit fugere debitorem aut incarceratum: uel ligatum soluit, aut seruum &c. Respondetur: quod tenetur ad restitutionem damni: & est species furti: dat autem occasionem damno: nec excusat pietas misericordia: quia misericordia, & elemosyna facienda est de suo non de alieno. Si tamen quis fugeret in domum alicuius, non tenetur: nec debet eum prodere: tamen non debet iudicem querentem prohibere: ut supra dictum est. Cetera innumera rescindos, fauens breuitati. Et tantum de illa questione.

DE RESTITUTIONE bonorum corporis.

RESPEDITVS utriusque de restitutione fieda in bonis exterioribus, quæ dicuntur bona fortunæ, & minima: uidentur consequenter de restitutione faciendâ lætis in bonis medijs, quæ sunt bona corporis: unde queritur.

QVAESTIO. XV.

VTRVM damnificans proximum in bonis corporis: teneatur ad damnâ restitutionem de necessitate salutis. ¶ Solito more tribus articulis terminorum, scilicet declarationibus: responsionibus conclusionibus: ac dubiorum solutionibus, questio absoluetur. ¶ Quantum ad primum notandum: quod per damnum in bonis corporis, intelligitur læsio corporalis uitæ, aut organorum corporis, aut membrorum. Et hæc læsio duplex est, quædam infert damnum ultimum,

Dub. 3. L Vtrum teneatur restituere rem pereuntem, qui fuit in mora restituendi.

Risio.

Dub. 4. M. De eo, qui facit fugere debitorem.

Arti. 3. Nota. 1. De multiplici læsione corporis.

Not. 2. B bene statuta est pena talionis.

puta mortem, uel mutilationem membro: aut uulnerationem irremediabilem per quod reddatur inutile ad exercitium operationum naturalium sibi debitari. Alia est læsio citra ultimam: & est uulneratio, uel debilitatio organi, uel membri curabilis: aut non in toto tollens operationem naturalem: sed aliquantulum impediens: prima dicitur læsio enormis: secunda mediocris. ¶ Secundo notandum: quod ubi non potest fieri restitutio per restitutionem ablatis, uel æquivalentis, sicut in ablatione uitæ, aut eorum læsione (non enim potest reddere uitam, qui occidit: nec restituere membrum, quod mutilauit, aut intantum debilitauit, quod inutile factum est ad naturales suas operationes) oportet fieri restitutionem in alijs, quantum fieri potest secundum legem statutam: uel ubi statuta non est ad arbitrium boni uiri. Et quoniam ut dicit Scotus ubi supra (qui latius cæteris in hac materia scribit) non est facile: ut pro tali damno illato homini fiat recompensatio æquiualens per aliqua bona fortunæ: quia non æquiualent temporales diuitijs sanitati, & integritati corporis: ideo inquit, optimum prouisum est communitari: ubi statuta est de talionis, maxime in casu homicidij, sicut in lege ueteri statuta erat. Vnde Exod. xxj. Qui percuterit hominem uolens occidere eum, morte moriatur. & sequitur: Et reddet animam pro anima: oculus pro oculo: dente pro dente: manum pro manu: pedem pro pede: aduersionem pro aduersione: uulnus pro uulnere: uisus pro uisu. Et simile Leuit. xxiiij. Verum non ex eo: quia in lege statutum fuerat: aut obligat subiectos euangelio, quos moralia illius legis, non iudicialia obligant: neque ceremonialia: sed quia de nouo a principe, uel communitate statuta. Lex enim habet robur a legislatore in illa communitate: ubi statuitur: non ab alio: licet ratio statuendi sumatur ab alio. Et hoc modo iudicialia multa legis mosaicæ possent a papa, uel imperatore statui a christianis obseruanda. Nec per hoc christiani iudæizarent, quia non obseruarent ea, ut statuta a moyses sed ut statuta a legislatore

euangelico scilicet christo, aut principe, qui habet statuere leges in ecclesia christiana, sicut communitas in simili: uident aliam communitatem legibus bene ordinatâ, potest illas leges, quas iudicat rationabiles: ut utiles sibi assumere: & tunc obseruancur non quia alibi statuta, sed quia de nouo in hac cõitate statuta. Simile est uidere in religionibus, quarum nonnunquam una recipit statuta ab alia sibi conducentia, quæ obligant: non quia alibi statuta, sed quia hic de nouo assumpta, & a prælati huius religionis ordinata. Et per hoc si ab aliquo legislatore statueretur: quod blasphemus, idolatra, adulter occideretur: iusta esset lex illa, sicut iusta est lex illa in pluribus ciuitatibus, ac communitatibus constituta: quod homicida uoluntarius moriatur. Et per hoc homicida subdens se huic legi sustinendo mortem, dum infligitur, satisfacit occiso. Non quidem uita ei restituedo: quod ei est impossibile: nec aliquid æquiualens tribuendo, quia nec hoc potest: sed penam similem patiendo. Vbi non potest satisfieri agendo, oportet heri patiendo iuxta illud. Qui non habet in ere: uat in corpore. ¶ Verum per hoc non satisfacit alijs, qui ex homicidio sunt damnificati: ut uxori, liberi, & ceteris emolumentum ab interfecto expectantibus. Et tantum de j. artic. ¶ Quantum ad secundum articulum, est conclusio prima. Homicida auferens uitam proximi iniuste: securius agit si satisfaciendo se sponte submiserit penæ legis constitutæ. Hæc conclusio est de mente Scotus ubi supra: nam qui contra legem delinquit, securius satisfacit penam iustam determinatam a lege iubendo. Sed penæ rationis, qua uita redditur pro uita (si lege determinatur) iusta est: quia naturalis rationi consona, & approbata: non solum lege mosaica: sed etiam euangelica. Nam Mat. xxvi. ait dominus. Omnes, qui acceperint gladium, gladio peribunt, & ideo homicida subdendo se huic penæ, ubi statuta est: aut exponendo uitam suam in causa fidei: uel contra inimicos ecclesie, aut alia in causa iusta: satisfacit

Penæ uer. le. nõ obligat christianos.

Arti. 2. Cõcl. 1. C. De homicida.

Cōcl. 2.
Dicitur secundum legem: & securior est fati fecisse in conscientia. & Secunda conclusio. Nullus homicida in occasione satisfactionis sibi ipsi inferre debet penam mortis. Patet: qui nullus debet esse homicida sui ipsius ex quacunque causa sine speciali praecepto dei. Vnde Beatus Augustinus. *de ciui. de. cap. xxj.* & habetur *xxij. q. v. si non licet.* His exceptis, quos uel lex iusta generaliter: uel ipse fons iustitiae deus specialiter occidi iubet: quisquis hominem, uel seipsum uel quemlibet occiderit; homicidij crimine innititur. & punitur eo. c. in princ. neq; n. frustra. In sanctis, canonicisq; libris nusquam nobis diuinitus praeceptum patitur reperiri potest: ut uel ipse ad precipiendum immortalitatis: uel ullius carendi, cauendū mali causa nobiliter ipsi necem inferamus. Quod uerum est generaliter: quoniam secus si deus alicui, uel seipsum occideret, specialiter demandaret: ut de Samsonē creditur: de quo idem Augustinus *ibidem. c. xxj.* dicit. Nec Samson aliter exculatur: q̄ seipsum cum hostibus ruina domus oppressit, nisi quia spiritus laterer hoc iusserat, qui per illum miracula faciebat. **Cōcl. 3.**
B lex talionis non est statuta: ut occisori non inflicta: ne sit uis alia necessaria est in ipsius operibus, aut astrictis passionibus homicida, pro occiso in uim satisfactionis sponte ubi non assumendis. Patet: quia ubi ablatum est pena situi non potest secundum se restitueri dum est in æquiuolenti, quantum fieri potest. Et cui non potest fieri restitutio temporalis: fiat restitutio spiritualis: ut ex premisis patet. Ideoq; cum occiso non potest quid corporale, & temporale conferri: quia temporalem periodum excelsit: impendenda sunt bona spiritualia: opera scilicet meritoria, ac defuncto rum suffragia in occisum directa, & propter eum assumpta: ut anima, quam abstulit, commodū aliquod sentiat. Si que ris quantitas dicitur, q̄ fiat ad iudicium deferret, confessoris, uel arbitrium boni ui

Cōcl. 4.
Fatistionem personæ uel occisus impensam: necesse est refundere damna cunctis per hanc occasionem legis passa. Patet ista

conclusio: quia omnis dans occasionē aione damni tenetur damnicaros reddere in personæ demues per c. si culpa, de iniur. & dam. occisæ dato: ut patet supra q. i. huius dist. articulo ergo, & damnicans per occisionem. sunt refundendi. Vnde si occisus sustentabat aliquos puta patrem, matrem, liberos uel propinquos: tenetur interfecto omnibus illis ad tantum in restitutione: quantum utilitatis illis abstulerat per interfectionē, quod æstimandum est secundum tempus, quo occisus uerisimiliter fuisset uicturus, & opatur, aut tales sustentat. **Cōcl. 5.**
G Quarta conclusio. In ceteris læsionibus citra mortem tenetur lædens damna, quæ incurrit læsus atq; coniuñcti: presentia, & futura: passioq; dolores cōpensare: & medicorum impensas, si quæ factæ sunt soluere. Hæc conclusio est in Sco. ubi supra; & probatur quoad medicorum impensas per. c. de iniur. & dam. sumptum ex textu. *Exo. xxi.* ubi dicitur. Si percusserit alter proximum suum la-pide, uel pugno: & ille mortuus non fuerit: sed iacuerit in lecto: qui percusserit, operas eius, & expensas in medicos restituet. Quoad alias partes probatur cōmuni medio: quia omne damnum alicui iniuste allatum, est a læso damnicatore compensandum per. c. si culpa. ergo nedum percussus, uel mutilatus: sed omnes ex eius læsione damnicari sunt seruandi indemnes. Et quoniam in huiusmodi læsione non est statuta in ecclesia lex talionis: frequenter fit restitutio pecuniaria ad ælimationem boni uitæ, qui debet respondere omni damno, q̄ passus est læsus in se, & sibi coniuñctis p̄ toto illo tempore, pro quo uerisimiliter usus fuisset membro læso. Si mutilatus: pro toto tempore uitæ sue. Si non mutilatus: pro toto tempore, quo propter læsionem uti non potuit. Et dicit Scotus quod in hac recompensa plus ponderanda est læsio pauperis, quam diuitis: quia pauper magis indigebat membro abscisso, uel læso ad uictum necessarium: licet pro alta parte sit conditio præponderans in diuite; scilicet dignitas personæ: sed hoc dicit parum est respectu primæ. & Debet etiam restitutio respon-

respondere desolationi afflicti: quia per petua est sibi desolatio carere membro abscisso, mutilato. Et tantum de articulo **Artic. 3.**
ii. Quatum ad terciū articulum dubi-
Dub. 1. tatur primo. Q̄ is iuste possit occidi,
H aut in corpore lædi: quoniam dictum est
Quis iu in conclusione de restitutione iniuste le-
gi p̄t forum: uideo a contrario sensu, qui iuste
occidi leditur, penā suam ferret: nec restitutio sibi debetur. & Ad hoc sententialiter respōdet Scotus: q̄ iuste occiditur, quæ lex iusta generaliter: uel deus specialiter iubet occidi, & sunt uerba beati Augustini. in probatione primæ conclusionis allegata. Cōsequenter inquit, quæ sit lex iusta: & respōdet breuiter: nulla; nisi quæ descendit a lege diuina: sicut cōclusiones practicæ a principijs practicis: uel quæ cōcordat legi diuini, uel ad minus nō discordat. & Ex illo infert: q̄ quia lex diuina absolute prohibuit, ne permittas hominem occidi: & nulli inferiori licet in lege superioris dispensare: ergo nulla lex positua constituens hominē occidendū iusta est: si in illis casibus statuatur, in quibus deus non exceptit. Exceptit aut in multis: ut in blasphemia, homicidio, adulterio, & alijs: ut patet in *Exo.* & alijs in pluribus locis: in quibus casibus lex positua iuste p̄t transgressoribus determinare penā mortis. & Ex illo cōsequenter elicit, q̄ lex statuens furem maxime diurnū occidi: est iniusta: quia nulli dñs exceptit furē ab illo praecepto. Non occides. immo uidetur: q̄ dñs nō uellit furem illa pena plecti: quoniam alia penā dñs infligit. scilicet restitutionē quadrupli, uel quintupli: ut patet *Exod. xxii.* Et dicitur maxime diurnus: quoniam si nocturnus occidatur: percussor nō erit reus sanguinis. Vnde ibidē dicitur. Si effringens fur domū, siue fufodiens fuerit inuentus: & accepro uulnere mortuus fuerit: percussor non erit reus sanguinis. Quod si orto sole hoc fecerit: homicidij perpetravit, & ipse moriatur. Vbi expressē dñs prohibet furem diurnum occidi. Secus de nocturno, qui inuasor est: quoniam præsumitur homicida: & uelle occidere, si quis uult sibi resistere. & addit Scotus. Esto etiam: q̄ aliquo modo licuisset iudicis

pro furto occidere: magis uideretur per misericordiam euangelicam rigor ille reuocatus, quā rigor contra adulteriū. Et secundū hoc omnes iudicantes furē ad mortem essent homicide: & peccaret grauius contra quintum praeceptum. Verum licet hæc opinio apparentiā quādam habeat: quia tamen in oppositū est communis consuetudo, & practica: & durum est in hoc casu omnes iudices secū dum municipalia tolerata iudicantes dānare. Videtur aliter dicendum: q̄ occidentes fures secundum leges generales, aut speciales iustas non peccent: nec dicēdi homicide: quod innuit Aug. in uerbis allegatis. Consequenter dicitur: q̄ lex iusta est, quæ descendit &c. ut dictū est. & Er quod addit dominus absolute reprobabit &c. Si absolute tantum ualer. i. simpliciter in omni casu: nō est uerum: cum & ipse dominus multos casus exceptit, inter quos & ille, quo dominus mandat: q̄ qui superbiens non obedit sacerdotibus, & iudici ex decreto iudicis morietur. *Deut. xvii.* & Vbi uidetur dominus dedisse potestatem præsidētib; statuendū leges rationabiles, quibus populus tenetur obedire: & qui hoc contempnit morte moriatur. Et per hoc sub penā mortis statuere possunt ea, quibus pax respu. conferuetur: & prohibere unde turbatur: sicq; preuenire mala, seditiones, homicidia, & huiusmodi: ac trāgressores etiā ultimo supplicio punire: alioquin quō crimen lege maiestatis morte plecteretur. Similiter p̄ditionis, incēdij &c. in quibus tū nemo perit. & cetera crimina: ex quibus præsumitur: q̄ sequi possent homicidia: licet non semper lequatur. Quō etiā fur nocturnus, aut inuasor, raptor, morte iuste puniretur: q̄ nō sequitur homicidij in actu: licet sequatur in præsumptione: cū etiam dñs percussorem proximi, si non moritur in actu: praecepit non occidi. *Exod. xxi.* & Videtur namq;: q̄ iuste poterat statui ut fur occidatur: ne si pena ista tollatur propter furum frequentiam: quæ etiam statuta hæc pena uix prohiberi possunt: maxima turbatio pacis respu. & homicidia multa, ac bella plurima cōsequan

Quādo fur iuste possit occidi p̄ furto.

Qui nō obedi-
 uerit sa-
 cerdoti
 & iudici
 moriatur.

cur. Hæc autem offero lectori cautius examinanda. ¶ Sunt, qui pro hac opinione adducunt illud. Comederis uerustissima ueterum: & uetera nouis superuenientibus proicietas. Leui. xxvi. per noua, legem euangelicã: per uetera legem moysaicã: per uetustissima, legem naturalem accipientes quo mysticẽ innuatur. Nouis superuenientibus. i. lege euangelica: uetera. i. legis moysaicæ præcepta proicietis: non obseruabitis ea quantum ad cerimonialia, & iudicialia: quæ, scilicet non sunt de lege naturæ. Et uetustissima ueterum. i. legem naturalem, quæ prima est, & cordibus hominũ inserta, secundũ apostolũ Rom. ii. comedetis. i. obseruabitis. Legi autem naturalis cõsonũ est: ut inuiles homines cõmunis pacis, & reipub. turbatores: quales sunt fures: de medio tollantur: & per hoc patet respõsio ad dubiũ. ¶ Secundo dubitari posset de homicidio casuali: ut si quis lapidem per plateam tali iactu occidit præter intentionem iacentis: sed satis patet solutio ex dictis. q. proxima artic. iij. dub. ij. Si enim proiciens in casu omnia adhibuit, quibus cauere potuit homicidium, aut læsio: quæ diligens homo adhibere solet: nec operam dedit rei illicitæ: non tenetur. Suo modo si alius læsus fuerit per animalia alterius: si dominus nouit, aut noscere debuit conditionem animalis: ut si bos fuerit cornupeta, & non includit: aut equus calcitrans, & alteri commodauit non auifans eum, & in similibus: tenetur dominus animalis ad damni restitutionem, de quo multa præcepta sunt iudæis. Exod. xxii. & transmittitur textus ad titulum de iniur. & dam. in pluribus cap. Si uero dominus animalis ignorauit conditionem animalis, & conditio illa non sequitur communiter naturam, seu speciem animalis: non tenetur ad damni restitutionem: sed dando animal lædens se ipsum liberat: ita distinguit Franci. de platea in tract. resti. parte j. §. xc. Et cum dicitur: ad damni restitutionem: sub damno includuntur impensæ in curatione factæ, & operæ amissæ, & quæ hu-

ius occasione amittendæ fuerant. Qui uero in publico nutrit bestias, feras ut uros, leones, & similia, canes mordaces. Siligaturas, quibus carenare sunt, aut uigula ruperint, uel caueas, quibus includi solent: & inferant damnũ aliis: non liberatur dominus animalis dando bestiam: sed tenetur ad totius damni restitutionem, secundum estimationem iustam: quia huiusmodi animalia nõ debent teneri in publico: neq; ligata, neq; soluta. Est sententia Hostien. de iniur. & dam. ea in titu. de pauperi. de hoc sup. q. præcedenti. artic. iij. ¶ Tertio dubitatur de medicis: quid si ex negligẽtia curationis, uel impericia laboras moritur, uel mutilatur. Respondetur: q. medicus potest esse in culpa ante factum, in facto, & post factum. Ante factum; si fuerit imperitus, & idiora: & intromittit se de curatione. In facto: quia licet peritus sit in arte: non tamen sequitur traditionem artis. Post factum: quia non adhibet diligentiam pro custodia infirmi: aut de relinquit infirmum non plene sanitati restitutum: & quocunq; horum modorum fuerit in culpa: tenetur ad restitutionem damni occasione suæ negligentie, uel imperitiæ contingentis, & maxime si pro lucro operatur: & se ostendit ut peritum in arte. ¶ Si uero neq; ante: nec in facto: nec post factum fuerit in culpa: licet infirmus moriatur: non tenetur ad restitutionem damni. Quibus autem pauperibus etiam gratis, & suis impensis mederi tenetur: & qualiter modum leuabit, ne corporalis medicina hæc mortalis animæ non est præsentis speculationis. ¶ Ultimo dubitatur: ad quid tenetur, qui procurat aliquem iniuste redigi in seruitutem. Respondetur: q. talis tenetur liberare eum, quem in seruitutem procurauit iniuste redigi. Et si alter non poterit: tenetur se facere seruum pro eo: nisi fortalis esset conditio personæ damnificantis: q. per eius redactionem in seruitutem ueretur notabile præiudicium reipubl. quo casu non tenetur se facere seruum: sed alias face-

Dub. 3. M De medicis ne gligentibus.

Dub. 4. N Qui pcurat ali quem re digi in seruitu tem.

re recompensam ad arbitrium boni uiri. Et tantum de hac quæstione.

¶ De restitutione famæ.

QVAESTIO XVI.

AIRC A restitutione famæ queritur. Verũ dñificas aliũ in fama, teneatur restituere damna hæc occasione illata. ¶ Quæstio hæc more solito tribus articulis absoluetur. Primo termini declarabuntur. Secundo conclusiones responsus subiungentur. Tertio dubia mouenda absoluentur. ¶ Quantum ad primum Not. 1. notandum primò: q. fama accipitur dupliciter: ¶ Quandoq; cõmuniter: & sic non est aliud, quàm opinio habita de cõditionibus, aut motibus alicuius signis exterioribus expressa. quod additur: quia sola opinio mente clausa non facit famam de aliquo: sed expressio huius opinionis siue uocibus, siue scriptis, siue alijs signis. Et sic non distinguitur contra infamiam, uel diffamiam: sed tanquã superius diuiditur in hæc membra: scilicet famam bonam: & famam malam, quæ dicitur diffamia, uel infamia. Alio modo capitur strictè; ut distinguitur contra famã malã: & sic est opinio bona honestate uite, & morũ. Et sic accipit in proposito; cum queritur de damnificatione alicuius in fama. ¶ Secundo notandum: q. inter bona hominis fama non mediocre: sed magnum bonum est: quoniam et si postponitur bonis spiritualibus anime: gratiæ scilicet & uirtutibus: tamẽ præfertur omnibus bonis exterioribus: puta temporalibus diuitijs. Vnde Prover. xxiij. Melius est nomie boni; quã diuitiæ multæ. & Eccl. xli. Curam habede bono nomine: hoc .n. magis permanebit tibi, quã mille thesauri magni, & preciosi. ¶ Verũ autem fama præferenda sit bonis corporis: uideretur nonnullis: q. præferatur: alijs uero præferunt corporis bona, quod uideretur uerius. Vnde patet: quoniam in ablatione bonorũ exteriorũ, requiritur restitutio iniuste ablatorum: quanto magis in læsione famæ iniusta.

¶ Et dicitur iniusta: quoniam quandoq; fama proximi læditur sine peccato, & iuste: ut in correctione fraterna: dum peccatum occultũ seruato ordine euangelico denuntiatur ecclesiæ: quod quando, & quomodo fieri debet in expõne canonis misse le. lxxiii. latius est tractatũ. ¶ Tertio notandum: q. fama proximi læditur: dum per indignicia exteriora uerborũ, uel signorum, opinio mala de proximo generatur. Et fama quidem hoc quandoq; sit sine peccato propter emendationem fratris: seruatis seruandis, de quo nõ est ad propositũ. Alio modo læditur iniuste: & hoc secundum deo. dist. presentis q. iij. cõtingit tripliciter. Primo fallum crimine proximo imponendo. Secundo uerũ crimen: sed taxamen occultũ in publico (ordine iuris nõ seruato) proponendo. Tertio: uerũ crimen occultum impositũ in publico negando: quia in hoc negans notat imponentem de calumnia. Et scdm has differentias læsionis famæ quatenus iniuste fuit: oportet differẽter famã restituere. Et tantũ breuiter de art. j. ¶ Quantum ad secundũ articulum est cõclusio prima. Lædens iniuste infamam proximum tenetur restituere damnum illatum. Probatur: quia omnis iniuste dñificas proximum tenet cõpensare: ut patet ex præmissis: sed lædens famã graue dñum infert proximo: & tantò grauius, quãtò præciosius est nomen boni unguetis præciosi, & cõditis exteriorũ rerũ diuitijs. Nec tantũ infert damnum proximo, cuius famã detrahit: sed & omnibus, in quibus opinio de proximo generatur. Tũ illis, qui audiẽdo uerba detractoria: uel in eis delectantur; aut in temeraria iudicia de proximo incidunt: & pro hoc mortaliter peccat. Tũ eis, qui propter bonã opinionem eius, cuius fama læditur plures utilitates spũales, & temporales cõsecuti sunt: quibus per diffamationem priuantur: quibus oibus ad restitutionem tenetur. Põr ex plicari de prædicatoribus, prælatis, officialibus, & populi rectoribus, quorum bona fama multa commoda affert populis: & econuerso diffamia multa mala. Propter quod dicitur, curam habede bono nomine: us supra allegatũ est. Et ideo sicut

Not. 3. C Læditur fama tripliciter

Art. 2. Cõcl. 2. D Iniuste lædens famã proximi tenet eam restituere.

bona cōscientia nobis necessaria est propter nos: ita bona fama propter proximos, secundū Aug. ¶ Propter hoc Gerson in solutione iiii. q. air. Nunquā facilius satisfiit pro homicidio corporali, & furto: quā pro homicidio, & furto spiritali. s. detractio. Ratio: quia in illis quantitas dāni aestimari potest: & sic correspondens emēda subsequi: in illis autem nequit: cum non satis constare possit: in quorū cordibus hominū (mediate, & immediate) detrahēs bonā opinionē, & famā eius, cui detraxit: occiderit: unde & difficulter satisfieri potest. Quo. n. restituet, cum ignoret, quantum debet. hęc

Cōcl. 2. **E** ille. ¶ Secundū cōclusio. Detrahēs proximo falsum ei imponendo, tenetur retractare id, quod falso imposuit ita publice, & corā illis: sicut & corā, quibus diffamavit. Hęc cōclusio est Sco. ubi sup. & falsum probatur: quia diffamans aliū falsum imponendo tenetur restituere famā, secundū equalitatem iustitię ex cōclusionione. j. sed illā reddere nō potest nisi tractando falsē impositum, & hoc nō palliat: sed ita clarē, & publicē, sicut imposuit: alioquin nō servaret equalitas iustitię: igitur conclusio vera. ¶ Tertia conclusio. Diffamans proximiū secundo modo: s. verum occultum in publico (prætermisso iuris ordine) proponēdo restitueretur tenetur famā, non retractando verū occultum: sed fidem sui dicti in audientibus quantum poterit extinguendo. Prima pars patet ex cōclusionione: quia ille iniuste diffamavit occultum prætermisso iuris ordine publicando: & ita iniuste opinionem malam in cordibus audientium de proximo generavit: ergo famam restituere tenetur ex cōclusionione prima: nā iniuste fit, quod cōtra iuris ordinem fit. Secunda pars. s. q. non debet retractare id verū, quod dixit: probatur: quia verum retractando mentiretur: sed pro nullo bono mentiendum est: quia mentiri malum est. & malū nō est faciendum propter quicquid: bonū alteri reddendū. Rom. iii. Non sunt faciēda mala: ut eueniāt bona. Tertia pars patet: quia extinguendo opinionē malā in proximo: facit cessare diffamiam, per cuius cessatio

nē restituatur fama iniuste lesa. ¶ Si quis: quō poterit extinguere opinionē malā nisi retractādo verū. Responderet deo. hoc fieri potest per aliquā honestā excusationē. dicendo sic, uel similiter. Nō credis eum esse talem. Malē. n. dixi, & fatuē aut iniuriam ei feci: & hoc dicendo verum dicit: quoniam verū occultū in publico (nō seruato ordine iuris) dicendo malē, & fatuē dixit: & proximo iniuriā fecit: & persuasio ista: non reputetur, seu credatis illū esse talem. s. malū: bona est: quia quilibet præsumendus est bonus: do nec probetur contrarium. iuxta illud de scrutinio in or. faciēdo c. unico. Humana fragilitas, illum, quem indignum esse non nouit: dignum debet aestimare: sed ille nō est probatus malus corā iustis: ergo est suadendū eis: q. ipsi non reputent eū indignū, uel malū. ¶ Quarta conclusio. Negans crimen verū occultū sibi in publico impositū: non tenetur negationem suam retractare: tenetur tamen (imponentem aliquo modo excusando) famā ei restituere. Hęc conclusio similiter est Sco. & probatur quod primam partem: quia non tenetur quicquid: statim in iudicio se reum confiteri nondum conuictus. Nemo. n. tenetur peccatum suum occultum in publico cōfiteri. Nā reprehenduntur per prophetam, qui peccatum suum quasi lodoma predicauerūt. Secunda pars patet: quia cū negādo crimen verū accusantē indirectē notauit de calūniā, & falsa impositione: & ita quātū in eo est, famam suā lesit: & ideo tenetur eā aliquo modo restituere dicēdo secundū Sco. Non habeat eū pro calūniatore: q. credo: q. habeat bonā intētionē in proponēdo, uel forte credit se posse probare intētiū suū, & deceptus fuit. ¶ Quātū ad tertium articulum, dubitat primū cōtra primā cōclusionionē. Dub. 1. Nō. n. uidetur: q. in eā primē cōclusionionis, qui mendaciter diffamat aliū tenetur de necessitate salutis retractare uerba sua. ergo conclusio falsa. Consequētia nota. Antecedens probatur: quia magis tenetur zelare quilibet p. fama sua, quam aliena: sicut tenetur plus diligere se, quā proximum. non aut possit retra

Cōcl. 4.
G Negans crimen verū occultum, nō tenetur negationē retractare.

ctare uerba sua, reddendo sic famam alteri: nisi seipsum diffamaret: ergo &c. ¶ Responderetur secundū Sco. q. bona corporis, uel exteriora nō sūt diligēda, nisi in ordine ad bona animę, & ad deū: hoc aut nō est nisi inquantū possu ntiuste cōpetere illi, qui diligit. Et ideo cui potest iuste cōpetere famas magis debet diligere illā sibi, quā alteri, cui potest iuste cōpetere: sed si sibi non potest cōpetere nisi iniuste: alteri autem iuste: magis debet illā diligere alteri, cui iuste cōpetit: quā sibi, cui nō cōpetit nisi iniuste. Et sic in proposito. Accusato. n. de falso crimine iuste cōpetit fama. Accusantī autem post talem accusationem nō nisi iniuste. Non solum q. mentitus est: sed quia publicē mentitus est in accusando, in quo sufficenter, & radicaliter se diffamauit: & ideo postea directē ostendēs innocentiam alterius, cui tenetur in hoc: & indirectē nocētiam suā nō tunc propriē diffamat: sed amouet falsam laudē, quā post mendacem accusationē est indignus. Exemplū: quis fornicatur tribus uidentibus: illi de post accusantes non diffamāt fornicatorem: sed ipsemet se diffamauit in facto illo publico: quia committēdo quodcūq; crimen publicē: incurrit lesionem dignitatis: & sic amittit famā, quantum est in se. Nec publicatio illa posterior, per quam notificatur illa lesio aufert sibi famam: sed tantummodo facit deuenire in publicū: quod tamen ex natura actus cōmissi in publico erat simpliciter publicum. Et per hoc patet ad formam argumenti. Negetur antecedens: quoniam de necessitate salutis, q. abstulit iniuste famam alterius, tenetur eam pro posse restituere. Quoniam peccatum non dimittitur, nisi quod ablatū est, restituatur secundū Aug. ad Mace.

Dub. 2. ¶ Ad probationem negetur illa uniuersalis: nam patitur instantiam in casu nostro: ideo oportet eam limitare: ut dictū est. ¶ Secundo dubitatur: utrum referēs mala de proximo non asserendo: sed uelut audita recitando: aut indiscretē narrando, & per hoc famam alterius lesēdo, teneatur ad famā restitutionem. Respondet Sco. q. dicens se tantum au

diffe crimen, quod refert: non auferre ex natura actus fama illi, de quo loquitur in opinione aliorum: quoniam illi non debent fidem talibus dictis adhibere, dicente poeta. Rara fides ideo est: quia multi multa loquuntur. Quod si audientes firmiter concipiant illum, de quo est sermo: criminolum esse: leues sunt: nam qui citō credit: leuis est corde. Eccles. xix. Ideo ibidem sequitur. Non omni uerbo credas: quia secundū Prophetam. Omnis homo mendax. Et ideo sic referens non tenetur ad restitutionem. Quod uerum est: nisi ex modo dicendi, uel alia circūstantia: ut puta grauitate suę personę &c. ostendat aliquā maiorem certitudinem dicti sui, quā habeat ex communi relatione: tunc enim teneretur cum debito moderamine, & sine mendacio famam restituere, ut dicendo hęc, uel similia. Non habeo certitudinem huius rei: sed tantum audita refero: spero, q. non ita se habeat factū. ¶ Verum addit Sco. quia a scandalo puillorum oportet cauere: iuxta illud apostoli. j. Corinth. viii. Si esca scandalizat fratrem meum: nō manducabo carnes in æternum. & multi sunt tales puilli leues ad credendum malum: ideo periculosum est coram eis talia audita referre: & hoc si fiat animo malo lādendi, scilicet illum, de quo est sermo: non est facile excusabile: quin sit contra charitatem: & per consequens mortale peccatum. Hęc Sco. ¶ Dubitatur tertio circa quartam conclusionem: utrum negans crimen uerum: sed priuatum in publico sibi obiectum: negando illud peccet mortaliter. Et arguit Sco. q. sic: quia talis mentitur mendacio pernitioso reipub. ergo. Antecedens probatur: quia res publica per eius mendacium impeditur a punitione eius iusta. Similiter mentitur pernitioso personę accusanti: quia per hoc notatur de calumnia. In oppositum: quia durum uidetur: q. qui libet accusatus de crimine occulto, teneatur illud publicē confiteri: & se exponere ultimo supplicio. ¶ Pro responsione notandum secundum Sco. cuius penē sunt omnia in hac q. posita, q. iu-

Dub. 3.
K Vtrum negans crimen uerū occultum peccet mortaliter.

rum iuste exequendum est: ut dicitur Deu. xvi. Et ideo non omnia crimina sunt a repub. puni enda: sed aliqua diuino iudicio referuanda: ea aut tantum potest iuste punire, que coram iudice reip. possunt sufficienter probari: & ideo non laeditur respub. in eo, q. impeditur a punitione criminum occultorum: illa enim non potest iuste punire. Iustum .n. est, ut diuinu iudiciu excedat iudiciu respu. in hoc aut excedit, q. quaedam punienda referuatur diuino iudicio, in quibus non hnt iudicare respu. Hec aut sunt crimina occulta, que coram iudice reip. probari non possunt: que ad eius iudiciu referenda sunt, cui nihil est occultu. Homo .n. tantu ea uidet, que parent: deus aut inuenitur cor. j. Reg. xvi. Per hoc respō det ad dubium, q. durum uidetur asserere, q. quilibet accusatus ab uno in publico statim teneatur de necessitate salutis conteri in publico crimen occultu: non tantum habendo oculu ad pena: sed etiam ad honestu: a peccato tamen excusari non potest: quonia est huiusmodi negatio non fuerit mendaciū perniciosum: est tamen mendacium: & per cōsequens peccatum. Si queris: utrum de eo sit penitendum, maxime si neget in tendens negare illud, ut propositu est, scilicet ut publicum: sicut sacerdos facit de confesso, dicens. Nihil mali scio huc fecisse: quia loquitur ut in publico: audiuit autem in alio foro. Nihil hic determinat Sco. sed respondet: q. bonarum mentium est culpam agnoscere: ubi culpa non est: ut dicit Grego. & habetur dist. v. ad eius. Et ideo multo magis bonarum mentium est agnoscere culpam: ubi dubitatur: an sit culpa, & qualis culpa: & ideo in tali casu tutum est post ralem negationem penitere de hoc indistincte tanquam de tali, quale est: ut puta sub tali indistinctione. Si mortale est tanquam de mortali: si ueniale tanquam de ueniali. Et si queris: quid ergo faciat taliter accusatus nolens uitare peccatum, quomodo respondebit. Respondet idem Sco. Non uidetur: q. iste honeste, & secundu rationem rectam debeat conteri crimen coram tali iudice: quia

ipse plusquam quicumq. alius singularit accusans auferret sibi ipsi famam: quia confidenti contra se in iudicio creditur: qd ergo. Cautu est responso iuristarū, neq. proposita, ut proponuntur. Et hac quidem sine mendacio possunt dici in proposito: quia proponuntur in publico, ut publica, & publice probanda. Sic autem negare ea potest, qui scit ea non posse probari in publico. Quod si iudex urgeat eum, ut contereatur propositum uel ut publice neget: potest respondere, q. ipse respondit sufficienter ad accusationem. Nec ab illa responsione declinet, faciat iudex erga accusantem, quod iuris est. Et per hoc probabiliter potest responderi: q. in calu defendi potest; q. negans crimen occultum sibi in publico impositum, non peccat mortaliter: tutius autem est eum penitere: indistincte ut dictum est. Si uero negat intentione qua dicta, & ut publicum non tamen exprimit di. nego, ut propositum: sic non metur: quia non loquitur contra mentem: tamen difficile est excusari a ueniali: quia uerba sua accipiuntur, ut sonant: & secundum communem intelligentiam secundum quam non sunt uera. Per hoc ad rationem negetur; q. mendacium illud sit perniciosum: neq. respub. nec accusanti. Non reip. quia per hoc mendacium respu. non impeditur in suo iudicio, quantum ad ea, in quibus habet iudicare: quia de occultis non potest iuste iudicare, nec ea punire. Neq. est perniciosum accusanti: sed magis ipse accusans est sibi perniciosus, qui eomodo proponit, quo non debet proponere: immo debet non proponere: & ideo imputet sibi, si aliqua infamia sequitur: quia ipse est causa; non autem ille negans: quia defendit innocentiam suam in publico: ubi non est nocens: nec habendus pro nocente, donec fuerit conuictus. Accusans uero imprudenter, & iniuste egit in publico accusando priuatum: & per hoc seipsum diffamauit. Et tunc de illa quaestione.

ac.

De restitutione bonorum spiritualiu.

QVAESTIO XVII.

A VAERITVR decimosextimo, & ultimo circa hanc distinctione, de restitutione in bonis spiritualibus: utrum dānificans proximu in spiritualibus bonis teneatur ad eorū restitutione dānificatis. In tribus articulis scilicet solutio questionis. In declarationibus terminis: subiunctione conclusionis: & solutionibus dubiorū. Quantum ad primum nota: q. per bona spiritualia intelligunt bona anime, que anime cōueniunt secundu se. n. ut in anima corpori: quoniam de bonis, que cōueniunt anime ex corpore dicendū sicut de bonis corporis. In his n. anime lēdi nō potest: nisi lēdatur corpus: talia bona sunt perspicacitas sensu, que nō potest lēdi: nisi organū sensus corporeū lēdatur. Non .n. potest uisus hominis lēdi: nisi lēdatur oculus, aut alia pars corporis ad uidendum requisita. Et de hoc dicendū sicut de restitutione bonorum corporis q. xiiii. huius dist. dictū est. Sūt autem bona anime, de quibus hic tractādum, duplicia. Quaedam sunt essentialia anime, q. ab anima separari non possunt: ut sunt potentie anime, & uires naturales: scilicet intellectus, memoria, uoluntas li. arb. hęc .n. q. uel identificantur anime: aut inseparabiliter in herent: sunt incorruptibilia. sed anima est incorruptibilis, & p consequens nō potest a nobis lēdi, ut corripatur: seu ut bona anime corripatur: possunt tamē per accidens bona anime impediri: ut non ualeant exire in actus & operationes suas. Cum .n. operatio intellectualis pro statu uigē dependeat ex operationibus sensus: & operatio sentitua ex dispositione organorum: læsio organorum redundat mediātē in potentias anime: quantum ad usum earum etiā in parte rationali: de hoc dicendū: ut supra dictum est de læsione corporis. Alia sunt bona anime accidentalia: & sunt operationes, & habitus in potentis anime acquisiti tam intellectuales, quam morales. Sunt & dona gratie a

Artic. 1.
Not. 1.
Bona spūalia sunt bona anime cū dū se.

Nota.

deo infusa: hęc enim adsunt, & ablunt anime. Item acquiruntur, & corrumpuntur: & quia anima in se incorruptibilis est, creata ad possidendum beatitudinem æternam: dum ab hoc sine impediretur, dānificatur: dum autem ad hęc finem promouetur proficit, & in spiritualibus bonis augetur: impeditur autem per uitia, & peccata: promouetur per dona, uirtutes, & merita. Anima igitur in spiritualibus bonis dānificatur quoties peccat: & per opera frequentata uitia acquirat: & similiter dum gratiam perdit, & merita negligit. Secundū notandum: in bonis anime, gratia .s. uirtutibus, & meritis: nullus potest ab alio directe dānificari: quonia illa nō possunt auferri ab homine nisi p propria demerita, uitia, & peccata. Nullus autem actus est meritorius, aut uirtuosus, neq. uitiosus, aut peccatorius, uel demeritorius: nisi qui procedit a libera uoluntate. In inuoluntarijs enim neq. laudamur, neq. uituperamur. Erhic. Et August. in de uera religione. Omnis actus uitiosus ideo est peccatū, quia uoluntarius: ergo sola uoluntate proprie potest homo peccare, & nunquam contra uoluntatem propriam ad peccatum compelli. de hoc late Chris. in homil. Nemolēditur nisi a seipso. Potest tamen aliquid aliud in bonis anime dānificare indirecte, ipsum inducendo ad actus uirtuosos, & peccata, quibus uitia generantur: uirtutes corrumpuntur: & dona gratuita deperduntur. Et illa inductio fit quandoq. iubendo: quandoq. minis, aut penis compellendo: quādoq. consulendo, persuadendo, rogando: donis, & promissionibus alliciēdo: aut a bonis impediēdo & hmōi. Et hęc de j. art. Cōcl. 1. Quātū ad secundū articulū est cōclusio prima. Dānificās proximu in bonis spūalibus anime, tenet mō sibi possibili dāna restituere. Patet conclusio per locum a maiori: quia bona anime maxima sunt secundū Aug. j. retracta. & vi. q. j. in replu rimi. Multū distāt dāna morū a dānis rerum temporalium: cum ista extra nos sint: illa uero in nobis. Et Anacletus papa ea. q. deteriores. inquit. Deterio-

Quo anima dānificat in bonis spūali. Nota 2. B Ab alio nullus potest dānificari in bonis spūalib.

Artic. 1. Cōcl. 1. Dānificās proximu in bonis spūalib tenetur ad rest.

res sunt, qui doctorum vitam, moreq; corruptunt, his, qui substantias aliorum, prædicaq; diripiunt: ipsi. n. ea, quæ extra eos sunt: nec nostra sunt: auferunt, nostris quoq; doctores, & morum corruptores nostrorum: siue qui aduersus nos armatur, propriè nos ipsos decipiunt. Si ergo restitutio requiritur secundum prædicta in bonis uilioribus, exterioribus scilicet: multò magis in bonis animæ, quæ maiora sunt: necessaria est. ¶ Et dicitur notāter, quā uisibile est: quia bona animæ non sunt in potestate alterius ad immediate cōferendū: sicut nec ad immediate auferendū: & ideo suo mō oportet fieri in illis restitutionē, quem sequens cōclusio explicabit. ¶ Secunda cōclusio. Restitutio bonorū animæ debet modo dānificationis in eisdē respondere. Probatur: quia restitutio est actus iustitiæ commutatiuæ, quā inicitur æqualitati arithmetice dari, & accepti, ideo eo modo, quo dānificauit: similiter modo damnum restituet. Respondet autem restitutio dānificationi secundū æqualitatē: quādo sit æquæ efficax inductio ad restitutionē græ, uirtutū ac meritorū: sicut fuit inductio efficax ad pccā, gratiā uirtutes, & merita priuatiua: tenet ergo dānificās deceptū inducere ad penitentiā cōdignā, & opera meritoria: similiter pccipiendo, consulendo, persuadendo &c. sicut fecit ad peccata. Veruntamen hoc nō sufficit: & quoniā, ppter naturā nostrā uulneratā ab adolescentia ad malū pronā, facilius est peruertere, quā cōuertere: ideo ultra prædicta tenetur per se orādo: & per orationes aliorū mēdicatas, & procuratas impetrare cōuersionē huiusmodi seducto, & per alios persuasores efficaces: dū tamē illis nō prodat pccū occultum decepti: ut dicit Sco. hac dist. q. iii. & subdit. Et hoc (subdit) quantum periculum est alio sollicitare, & inducere ad peccatum: quia uix potest inducens dignè restituere: cū uoluntatē iā ad peccatū allectam uix possit persuasionibus, & alijs uis multis reducere ad uirtutes.

Artic. 3. Et tantum de articulo secundo. ¶ Quārum ad tertium articulum est primū dubiū, quō restituet, qui aliquem retrahit, aut

impedit a bono spiritali habito, uel habendo: licet nō inducat ad malū, seu peccatū. gratia exempli: qui aliquem retrahit a religione. Respondetur: q. tenetur eū allicere similibus modis ad bonum, a quo retrahit: aut ad æquiualens illi, uel illis, a quibus ipsum retrahit, aut impedit, seu dānificauit: uerū q. interest inter habere, & prope esse: nō tenetur ad tantā efficaciam inducendi: ac si bono iā habito priuasset. Est etiā multa differētia: si retrahit a bono, ad quod tenetur: puta ab obediētia præceptorū: aut si retrahit ab impletione consiliorū: nā in primo efficaciter tenetur inducere ad penitentiam modo correspondētē: ut dictum est in secunda conclusione. Nec refert quacumq; occasione sic retrahat, an odio, fauore aut consulendo propriæ utilitati: quoniam nihil præponendum est obseruantia præceptorum. In secundo uero, si facit odio personæ, quam impedit: aut alterius, propter quem impedit: ut puta in intentione dānificandi monasterium: unde allexit eum: tenetur illi monasterio, uel alteri, quē uoluit dānificare: si solū intuitu, ppter utilitatis, sine fraude: nō tenetur religioni. Hac Sco. in effectu. ¶ Per hoc ad exemplū: retrahens aliquē a religione: distinguendum est: quia aut is, qui retrahitur, est obligatus religioni per emissam professionē, & uorū: tunc tenetur ad restitutionem religioni, & personæ retractæ religioni: ut ipsum hōpōt, religioni restituat: aut aliā personam æquiualentem inducat efficaciter ad intrandum religionem: aut se ipsum pro ea, quam retraxit religioni lesa donet: si ipse utilis fuerit: ut uult Franciscus mar. in iij. distinct. præsentī. Quod si nullum horum poterit: tenetur secundū Rich. distinct. xv. iij. art. v. q. ij. restituere alia bona pro illo dāno cōpensata qualitate lesæ, & quantitate damni, & possibilitate dānificantis ad arbitrium bonorum uirorum, & hoc generaliter seruandum est: quādo cūq; dāno in se restitui non potest: quoniā ad impossibile nemo obligatur, secundū beatū Hieron. Personæ aut deceptæ, quam aposta-

Quō restituet, qui impedit ab affectu beneficijs

tare fecit, tenetur ad inducendum eam ad uerè penitendum: quod tamē facere nō potest: nisi redeat ad monasterium, unde apostatauit: tenetur autē ad faciendum diligentem per se, & alios secundū modum ante dictum. Si uero persona, quam retrahit, non est obligata religioni: & retrahens non retrahit animo nocendi, sed consulendæ suæ utilitati temporali, uel spiritali: nihil tenetur religioni: sed tenetur personæ, quam retrahit: & per hoc ad spiritali profectu impeditur: spirituales restitutionem facere, quam potest: ut dicit Rich. ubi supra. q. iij. in solu. vij. rationis. Et adducit ad hoc exemplum: quoniam si quis alium impedit in affectu beneficii intentione consulendæ suæ utilitati: tamen sine fraude: non tenetur ad aliquam restitutionem faciendā impedito. Si uero impedit in intentione dānificandi: quāuis non tenetur ad restituendum integrum ualorem beneficii (quia non est æqualis ualoris habere bonum in actu: & esse prope habere: maxime quādo potest impediri) tamen tenetur dānificatione ad interesse ad arbitrium boni uiri. ¶ Simile est, si præscindo uenas, in fundo meo, per quas deriuatur aqua ad puteū alterius in intentione nocendi: teneor illi ad restitutionem damni. Si autem hoc factum sine fraude, intēdens cōsulere uti uti meæ, ut puta: quia mihi est multum utile facere murum, quem facere non possum sine fundamento: nec fundamentum sine præcisione uenarum: quia ius habeo in meo fundo faciendi utilitatē meā: non teneor ad aliquam restitutionem: si quidem nemo dānificat alium: nisi qui facit illud, quod facere ius non habet. Hac Rich. Et ex hoc multa similia possunt iudicari. ¶ Secundo dubitatur: utram dānificans aliquem cōdamniat in malo, quod credit bonum: tenetur ad aliquam restitutionem. Respondetur post Rich. q. qui dānificat cōsilio fraudulento, tenetur ad restitutionem: si uero non obligatur. ff. de re iudi. Sed sub conditione filio fraudulento comprehenditur consilium malum etiam datum ex ignoran-

Quō re restituet, qui impedit ab affectu beneficijs

Dub. 2.

Vtrum dānificans cōdamniat in malo, quod credit bonum: tenetur ad aliquam restitutionem.

tia: si homo debitam diligentiam non adhibuit ad sciendum. nam ignorantia crassa propriè dolus est: secus si debita diligentia, & studium inquirendæ ueritatis adhibuit fuerit: tunc consilium etiam ex errore procedens non obligat consulentem: quia ignorantia ista, & error æstimat inuincibilis: & hæc excusat. Vñ diligenter attendant uolentes dare cōsilia: ut non suæ prudētia in hæreat: nec lege non perfecta consulant: quoniam his omisis, licet æstimant se dare sana consilia, si errant, & errare faciūt: tenentur ad restitutionem damni consequentis. ¶ Tertio dubitatur: ad quam restitutionem tenetur, qui tenet pudicitiam, seu castitatem alicuius mulieris, sollicitando ad consensum carnalis commixtionis donis, blanditijs, promissionibus, minis. Respondetur: quod præter restitutionem, quam tenetur secundum conclusionem secundam tenere ei: & similiter uiro eius actione iniuriarum: quia eius pudicitiam corrumpere tenet. Similiter in seclis mulierē, & post eam uadens quocumq; uadat, quæ per assiduam eius frequentiam, & in seclationem infert, mulieri multam infamiam: secus si non frequenter insectatur. Et hoc uerum: quando interpellat de luxuria mulierem honestam: secus si uelle meretricia esset induca: quia tunc non tenetur ei actione iniuriarum: ut recitat Franc. de platea: teneat tamen, si inducit ad peccatum, secundum conclusiones, reducere ad penitentiam. ¶ Dubium quartum, ad quid tenetur seducēs, uel deflorans uirginem. Respondetur: q. non potest restituere, quod abstulit, uirginitatem scilicet, & aureolam consequentem: tenetur nihilominus ad aliquam restitutionem. Et sicut dicitur Exodus. xxi. j. tenetur eam ducere in uxore: aut dotare habita consideratione ad dignitatem uirginis, & facultatem defloratoris: & plus dotari oportet, si nuptura est alteri uiro propter deflorationem, & in hoc lex humana concordat cum diuina uere. rest. ¶ Plura particularia dubia moueri possent, quæ alibi habent locum aptiorem. Et tantum de

Dub. 3. De restitutione infidiantis pudicitie mulieris.

Dub. 4. Ad quid tenetur seducēs uirginē

illa questione, & tota illa. xv. dist. saluo semper iudicio melius sententium humi cum submissione.

DISTINCTIO. XVI.

In perfectione autē penitentię tria &c. Postquā magister egit de penitentiā quā tū ad eius integritatem: quantum ad obiectum, p̄tā. s. per penitentiā delenda dist. xv. errorem quorundā excludendo: in hac dist. xvi. agit de eiusdē integritate quoad partes eius integrales, & subiectiuas, eas distincte assignando. Et primō eas assignat generaliter, secūdo unā (.s. confessionem) prosequitur specialiter dist. xvij. Sententia itaq; huius dist. subiectis conclusionibus summatur. Prima. Tres sunt partes penitentię, contritio cordis, cōfessio oris, satisfactio operis, correspondentes triplicis peccati generi. Secūda. Sicut perfectę contritionis est singularis p̄tā, ac peccatōrū circumstantias deflere: ita ad plenā satisfactiōē pertinet dignos penitentię fructus exhibere. hos fructus in fine specificat, qui sunt oratio, ieiunium, elemosyna. Tertia conclusio. Tribus modis agit penitentiā. s. ante baptismū de priorib; peccatis: post baptismum de grauioribus post cōmissis: ac de uenialibus quotidianis minoribusq; delectis. Has prosequitur latioribus declarationibus, & auctoritatibus appositis. Circa hanc dist. iuxta tres conclusiones de tribus querendum est. de contritione, de satisfactione, & de uenialium peccatorū penitentiā, & remissione. Circa primum est.

QVAESTIO. I.

A De partibus penitentię

trum partium penitentię: q̄ sunt cōtritio cordis: cōfessio oris: & opis satisfactio: principalior sit interna con

tritio. q̄ Per tres artic. currēt. q. solutio: Art. 1. primus notabiliū: secundus cōclusionū: Not. 1. tertius dubiorum. q̄ Quantum ad primū De duplici ac notandum, q̄ secundum præmissa. dist. xiiij. penitentiā in genere dupliciter accipitur, scilicet pro uirtute, uel ei' actu, aut consequente passione, & hi multiplices sunt. Nam sic accipiēdo est actus passio, uel habitus ad punitionem peccati a se commissi uoluntariē ordinata, uel ordinatus. Alio modo accipitur pro penitentiā, quę est sacramentum: & sic est absolutio sacerdotis contentem ab soluentis. horum declarationem querere ubi supra. q̄ Secundo notandum, q̄ pars alicuius accipitur dupliciter. Vno modo pro termino primę intentionis: & sic dupliciter. Vno mō multum largē pro eo, ex quo res cōstituitur: uel quod rei cōseruationem, uel naturalem operationem requiritur: & hoc modo etiā humores in corpore humano existentes, scilicet sanguis colera, melancholia, phlegma, dicitur partes hominis: & penitentię animę etiam apud eos, qui dicūt eas esse distinctas ab anima: dicūtur partes animę: unde. ij. de anima ac philo. De partibus autē animę, & hoc per partes intelligit aīę potentias: ut ibi patet: etiam quandoq; ea, quę habent ordinē, uel adiunctionem ad aliquid, dicuntur partes eius: & sic beatus Tho. ij. ij. uirtutes adiunctas principalibus dicit earum partes potentiales. Alio modo accipitur magis proprie pro illo, ex quo res cōposita realiter constituitur. Et hęc duplices: quędam essenciales, quę se habent ut actus, & potentia: & sunt materia: & forma compositi substantialis: quod ideo additur, quia subiectū accidentis, & accidens non sunt partes unius: quia ex subiecto accidente non cōstituitur aliquid unū simpliciter: sed bene unū aggregatiuē: & huius aggregati possunt dici partes, sicut & quilibet lapis de cumulo dicitur pars cumuli. Quędam integrales: & sunt ex quibus totum integratur elus dem rationis cum toto: ut sunt membra animalis, & partes graduales formę intensibilis: & partes quantitatię rei extensę: & pro omnibus illis pars ē

Not. 2. De duplici acceptione partium.

terminus primę intentionis. Sed pro termino secundę intentionis, terminus inferior dicitur pars superioris: & hęc dicitur partes subiectiuę: hoc modo species sunt partes generum, & indiuidua species: sic homo, bos, leo dicuntur partes animalis, non quidem realis: quia nullus animalis realis homo, & bos, ac leo sunt partes. Ex illis. n. nullum animal constituitur sed homo, bos, leo &c. sunt partes animalis intentionales, siue animalis intentionalis, id est intentiones siue cōceptus illorum nominum siue uocū, homo, bos, leo sunt partes subiectiuę, id est species illius conceptus, seu uocis animalis. Tertiō notandum circa primam partem penitentię, q̄ ponitur contritio, q̄ licet uariē loquantur doc. de contritione distinguendo, & describendo eā: in hoc tñ concordāt: q̄ id, q̄ principalius requirit, ac essentialius ad p̄tā deletionē ex parte penitentis, est cōtritio. Et inter talia requisita, q̄ plura sunt: puta actus, habitus, passionēs, quorū quodlibet q̄q; dī penitentię: detestatio peccati intelligitur nomine contritionis. Illa enim essentialius se habet ad p̄tā remissionem ex parte p̄tōris penitentis, qm̄ sine ea nō sit remissio peccati in adultis. Et ipsa sola: si fuerit perfecta, sine aliis sufficit, ut latius ostēsum est. q. j. dist. xiiii. conclusionē. v. Et licet cōtēdē scribatur cōtritio: ut recitat Alex. par. iij. q. lxxvii. mēb. j. arti. j. & post eum alij Tho. Bonauen. & ceteri: ut Pal. dist. xvi. q. j. Est dolor pro peccato uoluntariē assumptus cum proposito confitendi, & satisfaciendi. Et etiam licet penitentiā interior, quę principalis accipitur pro contritione a beato August. & alijs dicitur dolor de peccatis commissis, tamen ibi dolor non accipitur pro passione: sed actu. Vnde notat Alexand. loco alleg. art. iij. q̄ dolor dicitur dupliciter. Vno mō dissensus uoluntatis ab ipso p̄tō. Alio modo passio resultans in dissensu ex illo dissensu. Dissensus autē iste est de essentia cōtritionis: passio autē impleta est effectus illius. Et hęc distinctio notanda est pro intellectu sententię doctorum dicentium contritio-

Nota. Dolor quorūmodis dicitur.

nem esse dolorem: unde satis cōcordāt: q̄ contritio est actus uoluntatis. s. dissensus seu displicētia commissi peccati: aut nihil aliud est, quam uelle non peccasse & hunc regulariter sequitur dolor, siue tristitia uel supra dictum est dist. xiiij. q. j. Et hęc tristitia passio est, & non actus: & ideo nō est cōtritio: sed effectus eius. Est autē hęc dissensus, seu displicētia duplex. Quędam perfecta, & sufficiens ad dimissionē p̄tā. s. q̄ est de oibus p̄tis commissis, & debite circumstantiā: præsertim circumstantiā finis: de quo supra dist. xiiij. q. j. Alia est imperfecta nō sufficiens ex parte penitentis ad remissionem peccati: uel propter obiectum: quia non de est omnibus peccatis: uel quia caret circumstantiā ultimi finis: uel alia circumstantiā requisita ad actum perfectum moraliter bonum: & tunc uocatur attritio, quasi tritio imperfecta, uel tritio in partes maiores. Perfecta uero displicētia dicitur contritio, quasi tritio omnū simul puta in partes minutissimas, q̄ sit, qm̄ est de oibus p̄tis, & secundum oēs circumstantias requisitas ad peccatorū remissionē. Et attritio semp est informalis: qm̄q; in differeas: quandoq; uitiola. Cōtritio uero semper formata charitate: de quo supra dist. xiiij. Et hęc de contritione commemorasse sufficiat. De confessione uero quantum ad eius quidditatem, necessitatem perfectionem &c. dicitur distinct. xvii. de satisfactione uero. q. seq. Et tantū de articulo primo. q̄ Quantum ad articulum secundum est conclusio prima. Accipiēdo penitentiā pro qualitate simplici. s. pro uirtute, eius actus, uel passione, aut pena consequente, contritio, confessio, & satisfactio non sunt partes penitentię proprie dicte. Probatur, quia penitentiā sic accepta est qualitas simplex: talis autem non habet partes alterius rationis. Potest quidem qualitas intensibilis habere partes eiusdem rationis, gradus scilicet, per quos intenditur: ergo contritio, confessio, & satisfactio nō sunt eius partes. Tenet cōsequentiā: quia nō sunt eiusdē ratio-

Differētia contritiōis, & attritiōis.

Arti. 2. Cōcl. 1. Contritio, confessio, & satisfactio nō sunt partes penitentię.

inmo sunt distincte re, loco, subiecto, & duratione: & ita non sunt partes unius rei simplicis, qualis est penitentia sic accepta. ¶ Secunda conclusio. Accipiendo penitentiam aggranatiue, pro oibus illis habitu, actu, passione: que possunt concurrere in ratione dispositionis ad remissionem peccati perfectam, ex parte penitentis iustificandi, contritio, confessio, satisfactio, sunt partes huius aggregati. Patet conclusio, quia oia inclusa in huiusmodi aggregato sunt partes eius: sed in illo aggregato includuntur hæc tria. De contritione manifestum est ex supra declaratis dist. xiiiij. de confessione similiter patet: quia comprehenditur sub passione penali: habet enim annexam uerecundiam: quæ magna poena est peccatoris sua occulta homini manifestantis: sic & satisfactio, quæ ut plurimum opus est penale: ut sequitur. q. dicitur. ¶ Et si quæris: quales partes sunt penitentia, essentialis, uel integralis. Respondetur: quæ nec illæ: nec istæ: hæc enim partes sunt partes alicuius ueræ unius. Penitentia autem illo modo accepta non est quid unum simpliciter, sed unum aggregatum sunt autem partes aggregatiuæ. ¶ Tertia conclusio. Accipiendo partem propriam, neque contritio: neque confessio: neque satisfactio est pars penitentia accepta pro sacramento. Patet plane: quia sic penitentia realiter non est nisi sacerdotalis absolutio contentis: ut dictum est dist. xiiiij. q. ij. Absolutio autem est sententia a sacerdote promulgata: siue magis proprie promulgatio sententia: puta hæc uerba a sacerdote prolata. Absolutio te a peccatis tuis. Huius autem prolationis hæc tria non sunt partes: patet, & specialiter de contritione: quia sacramentum penitentia est signum sensibilis: contritio est in corde, id est uoluntate; nullo sensu corporali sensibilis. Patet, & de satisfactio: quia non est simul cum absoluteione; sed sequitur eam, postquam desijt, ergo non est pars eius: quia necesse est partem simul esse cum toto, cuius est pars, siue sit permanens, siue successiuum. ¶ De utroque contritione, & satisfactio ne patet simul: quia sine illis po-

test esse penitentia sacramentum: ut patet de sicte penitente, & de satisfactio-nem sibi impositam negligente. In utroque uerum est sacramentum eius, scilicet absolutio: licet deficiat res sacramenti, scilicet peccati remissio: totum autem non potest esse sine partibus suis in actu. De confessione autem licet requiratur ad sacramentum penitentia: quæ nemo absoluitur nisi accusatus. Accusatio autem fit confessione: non tamen est pars absoluteionis. Absolutio enim est actus sacerdotis: sed confessio actus peccatoris se coram sacerdote accusantis. ¶ Si tamen sacramentum penitentia acciperetur pro his, quæ requiruntur necesse est ad esse sacramenti: quæ non sunt unum simpliciter: sed unum aggregatum: quæ sunt confessio peccatoris: absolutio sacerdotis: intentio utriusque illius recipiendi: istius conferendi; quod inter ecclesia illius aggregati, & confessio uere est pars non essentialis: nec proprie integralis: sed aggregatiua non contritio, nec satisfactio: ut satis patet. ¶ Quarta conclusio. Contritio, confessio, & satisfactio sunt partes tam uirtutis, quam sacramenti penitentia: accipiendo partes generaliter, & improprie. Probatur: quia quicquid requiritur, uel conducit ad reiperfectionem in essendo, uel operando, uel conseruando, dicitur illo modo pars rei: ut patet ex notatis in primo arti. Sed ad hoc ut perfecta sit penitentia (quæ tunc est perfecta, dum consequitur finem suum perfectum: qui est perfecta remissio peccatorum) requiruntur illa tria, in uoto, uel in actu: siue penitentia accipiat pro uirtute, siue sacramento: igitur. Consequenter nota cum maiori: sed minor quoad contritionem ostensa est supra dist. xiiiij. Quoad confessionem patebit distincti sequen. Quoad satisfactio nem. q. sequenti. Et hoc etiam sic ostendi potest. Penitentia includit, uel requirit penam uoluntariam pro peccato: ut sit perfecta secundum nomen suum, penitentia, id est penæ tenentia. Sed hos tres actus concomitant penam pæni purgatiua, ergo. Minor declaratur Scot. distin. præsentis. q. j. hoc

Cōcl. 2.

Cōcl. 3.

Cōcl. 4.

Cōcl. 5.

hoc modo. Iustitia commutatiua uniuersaliter respicit æqualitatem in commutatione non rei: sed magis secundum rectam rationem: ergo hoc modo iustitia punitiua (quæ est quædam commutatio in punitione) respicit penam equalem, siue commensuratam culpæ secundum rectam rationem illius legis: secundum quam est uindictatiua. Lex autem illa, secundum quam penitentia est uindictatiua, dicitur culpam debere ordinari per penam intrinsicam tristitiæ: & per penam extrinsecam duplicem, uerecundia scilicet & afflictionis, siue laboris corporalis: sicut colligitur ex diuersis scripturis, quæ continent legem illam: ergo pena illa, seu illud punire integratur ex tribus pænis. Et similiter causa proxima illius penæ oportet: quod integretur ex causis propriis istarum pænarum: causa autem propria tristitiæ interioris est contritio siue detestatio peccati a se commisi, quæ presupponit eius considerationem. Causa uero proxima erubescentiæ est confessio: ubi peccatum occultum pro palatur homini. Causa propria tristitiæ penæ, est opus aliquod laboriosum, uel penale. Sicut ergo pena perfecta correspondens culpæ secundum iustitiam uindictatiuam, habet tres pænas partiales, quæ sunt partes unius causæ sufficientis proximi respectu penæ condignæ. Hæc deo. Et quoniam ad perfectionem penitentia requiruntur causæ punitionis: & ipsa punitio, patet, quod contritio, confessio, & satisfactio sunt partes penitentia tam uirtutis, quam sacramenti illo modo generali accipiendo partes. ¶ Quinta conclusio. Accipiendo penitentiam pro omni re, quod ex parte penitentis requiritur ad remissionem culpæ, contritio, confessio, & satisfactio sunt partes eius subiectiuæ. Patet conclusio: quia sic accipiendo nomen penitentia: penitentia est genus, siue totum uniuersale ad omnes habitus, actus, passiones,

sacramentum: & quæcumque ordinata ex parte penitentis ad remissionem peccatorum: sic enim penitentia generaliter est actus, habitus, passio aut lacrima, antecedens ipsum, uel consequens ordinatum ex parte penitentis ad perfectam remissionem peccatorum: & ita sub se comprehendit species, seu partes subiectiuas, hos terminos contritio: confessio satisfactio, quæ important certos actus, habitus aut passiones, seu pænas penitentis ad remissionem peccatorum ordinatas: & per consequens sunt pænitentiæ species seu partes subiectiuæ. ¶ Sexta conclusio, & responsalis ad titulum quæstionis. Inter partes penitentia non mutatas in quæstionis titulo, principalior est uera cordis contritio. Probatur conclusio: nam illa est pars principalior, perquam magis, & principalis consequitur finis penitentia, scilicet peccatorum remissio: talis autem est contritio: Minor patet: quia ad solam cordis contritionem sequitur remissio peccatorum, etiam sine alijs. Et ita sola in actu sufficit: cæteræ uero sine contritione non sufficiunt: ut declaratum est late. q. j. dist. xiiiij. & repetitum supra art. j. Et tantum de art. ij. ¶ Quantum ad articulum tertium dubitatur primo: utrum contritio sit pars contritionis: & uidetur quod hec nam in progressione ab imperfecto ad perfectum in qualitatibus inrensubilibus, imperfectum est pars perfecti: ut exempli gratia intendatur gratia seu charitas, ut duo: & fiat ut quatuor: charitas imperfecta duorum graduum manet in charitate quatuor graduum: & est pars eius charitatis: ut quatuor: ut habitum est in. j. dist. vii. Sed contritio tam actualis, quam habitualis est qualitas intensa: & perfecta peccati detestatio: attritio uero est qualitas remissa: & imperfecta peccati detestatio: intendatur ergo: ut fiat contritio, non corrumpitur, quod præfuit: sed manet: ergo attritio quæ præfuit, erit pars contritionis. ¶ In oppositum: attritio specie differat a contritione: sicut formatum a non formato, ergo non est pars contritionis, alioquin contritio non esset qua-

Cōcl. 6.

H Contritio est principalior.

Arti. 3.

Dub. 1.

I

Verum

attributionis.

K litas simplex: sed composita ex partibus
 De at- diuersarū specierū. ¶ Pro solutione dubij
 tritione notandū: q̄ propter opi. Sco. de attritio-
 & con- & cōtritione (supra dist. xiiij. q. j. re-
 citatam, & impugnatam: & ideo hic
 & uide omiffam) est opinio Alex. part. iij. q.
 etiā su- lxviii. quem sequitur sanctus Bonauē.
 pra dist. in. iij. dist. presenti: qui distinguit de at-
 tritione similiter, & contritione actu,
 in li- & habitu. A Tus attritionis, & contritio-
 nis potest esse idem unitate continua-
 tionis, & naturæ, sed non moris. Sic idē
 specie differunt, & sunt a diuersis prin-
 cipis. Attritio a timore seruili, & gratia
 gratis data. Cōtritio a timore initiali, &
 gratia gratum faciente: & ideo attritio
 non est pars contritionis: nec potest fie-
 ri cōtritio: licet attritio, & cōtritio pos-
 sint esse partes unius motus naturalis.
 Et esse pōt, esse imaginario huius opi-
 nionis, q̄ motus, quo mouetur uolūtas
 displicenter in peccatū, q̄ est nolle pec-
 cāsse, est actus transiens, & successiuus.
 Potest autem incipere continuari, &
 ita habere partes sibi succedentes, quæ
 propter sui continuationem constituūt
 unum motum, & unum uelle in specie
 nature: possunt tñ partes illæ continua-
 ri ex diuersis causis finalibus: ut gratia
 exēpli: pōt q̄s nolle peccāsse propter pe-
 nam inferni tñ: & post idem uelle con-
 tinuare propter amorē dei, cui p̄tūm cō-
 trariatur: tñc qdē est idē uelle: quia re-
 spectu eiusdem obiecti: puta peccatorū
 eorundem in genere naturæ. Et istius
 uelle pars prior est attritio: posterior
 contritio. Et quia partes transeunt, nec
 sunt simul: una non potest fieri alia: &
 inter se differunt specie non nature: sed
 moris. ¶ Videtur tñ posse cōcedi scđm il-
 lā opi. licet ipsi, quorū est, nō cōcedāt:

q̄ totus ille motus in esse nature primō
 est attritio: postea cōtritio: sed scđm di-
 uersas suas partes: sicut in simili quis in-
 cipit intrare ecclesiā intentione furādi
 in ea: cōtinuato itinere mutat intentio-
 nem: & cōtinuat motum intentione cō-
 fidendi p̄tūm suum, & penitendi: ille mo-
 tus trāseundi idē motus est in esse natu-
 re: & tñ primō est uitiosus: & post uirtuo-
 sus propter mutatas circumstācias finis:

Recitā-
tur opi-
niones.

& scđm diuersas partes: licet deniq; pars
 prima uitiosa nō sit pars scđa uirtuosa:
 totus tñ mot⁹ sortitur nomina utriusq;
 partis: & de uitioso fit uirtuosus: ita in
 proposito. Sed de habitu dicitur: q̄a est
 qualitas permanens: ideo primō potest
 esse sine gratia: & sic est attritio: & pōt
 postea formari gratia: & tunc erit con-
 tritio. Est tñ idem habitus inclinans semp
 ad eundem actum. s. nolle peccāsse: licet
 circumstācia finis uarietur. ¶ Ista opi-
 nio apparentiam quandam habet: sed fū-
 datur in falsa imaginatione: nam ut di-
 ctum est in iij. dist. xxiiij magnā differen-
 tia est inter actum uoluntatis elicicum,
 & imperatū quoad eius bonitatem, uel
 malitiam: nam actus elicitus est intrinse-
 cē uitiosus, aut uirtuosus & ideo mutari
 non potest, ut primō sit uitiosus: & post
 uirtuosus. uel econuerso saltē natura-
 liter: quoniam secundum Ockam cir-
 cumstācia, & maxime finis, sunt obie-
 cta actus eliciti: & ideo mutata circun-
 stācia prior actus elicitus nō continua-
 tur, sed nouus elicitur: nedū nouus nu-
 mero: sed specie. Nam uelle aliquid pro-
 pter uitare penā: & uelle p̄p̄ conseq̄ glo-
 riam, uel propter amorē dei id præcipiē-
 tis: sunt diuersi actus specie etiam in sp̄e
 nature. Et quoniam attritio, & contritio
 sunt actus eliciti, habentes diuersa obie-
 cta: quia diuersos fines: ideo differunt
 specie: nec unus fieri pōt alter: nec am-
 bo partes unius cū ista tamen stare pōt,
 ut patuit in. j. dist. j. q. j. q̄ eiusdem actus
 possunt esse plura obiecta ordinata & c.
 Huius etiam opi. credo fuisse P̄e. de pal.
 cum inquit dist. xvi. j. q. j. arti. j. r̄s̄us
 ad dubiū: utrū attritio possit fieri con-
 tritio ait enim; q̄ ex attritione potest
 fieri cōtritio: sicut ex mane fit meridies
 id est unus actus fit post aliū, & unus est
 dispositio ad alium. Exēplificat de natu-
 ralibus, in q̄bus fit processus ab imperfe-
 cto ad perfectum, dehinc ait. Sic pōt ho-
 mo dolere imperfectē sine gratia, & est
 attritio: post ea p̄fectē, & cū gratia, & est
 cōtritio: hinc concludit cum scđo Tho.
 q̄ idem actus numero non potest esse cō-
 tritio, & attritio. ¶ Falsum etiam est; q̄
 actus attritionis, & contritionis sint mo-

L
Nō est
idem a-
ctus at-
tritio,
& con-
tritio.

tus successiuū, quodq; illi actus habeant
 partes sese succedentes: quoniam sicut
 actus intellectus, quem uocamus conce-
 ptum (uel uertus cognitionem) ita & a-
 ctus uoluntatis: q̄ sunt uelle, nolle, sunt
 qualitates simplices permanentes, quæ
 habent esse suum totum simul, sine suc-
 cessione partium in esse pmanenti: licet
 habere pōsint partes successiuas i fieri:
 p̄nt enim successiue intēdi: partes tamē
 successiue acquisite manent simul, nam
 sicut eadem uisio intellectualis: sic idem
 uelle permanet, & continuari potest si-
 ne partium successione: & si habent par-
 tes graduales: illæ tamen sunt simul. Qd̄
 etiam de habitu admittunt, q̄ idem ha-
 bitus h̄c attritionis primō: & post assi-
 stente gratia fit contritionis: non est ue-
 rum: quia distinctio habitū sequitur di-
 stinctionem actū, ex quibus generā: ut
 patuit in primo in prologo: & ideo actū
 specie distinctorū nunquā pōt esse idem
 habitus secundū speciem: & ideo sicut
 uariata circumstācia uariā act⁹ elicitus
 secundū sp̄em, ita & habitus uariānt sp̄e.
 Alius. n. est habitus inclinās ad odiendū
 p̄tūm propter eternā damnationē. Ali⁹
 (scđm sp̄em) qui inclināt ad odium p̄tū
 propter deum dilectū: sicut & actus, ad
 quos inclināt differūt sp̄e. Actus uero im-
 perari sunt extrinsecē, & accidentaliter
 uitiosi, & uirtuosi & denominatione ex-
 trinsecā: & respectu horum finis est cir-
 cumstācia, & h̄c possunt mutari, ut in
 primo sunt uirtuosi: deinde uitiosi, uel
 econuerso: sicut actus uindicandi pecca-
 tum (puta punire peccatū, uel sustinere
 penam inflictā) est actus imperatus: &
 ille pōt cōtinuari idē nuēro: sicut eadē
 penā pōt cōtinuari diuersis tñ habitibus: &
 ita fieri ex uitioso uirtuosus. ¶ Et hoc
 patet: q̄ exemplum de transitu ad eccle-
 siam non est ad propositum: quā trāfire,
 est actus imperatus, qui propter uariatio-
 nem circumstāciarum manens idē in
 sp̄e natura: uariā secundū sp̄em moris.
 Sed si ponatur exemplum de actu elici-
 to. s. uelle ire ad ecclesiā propter fura-
 ri, & post uelle ire propter confiteri: ibi
 sunt duo actus uoluntatis: duo scilicet
 uelle etiam secundum sui substantiā sp̄e

differentes. ¶ Et per hoc patet respōsio M
 ad dubium negatiua, scilicet, q̄ attritio
 non est pars contritionis: nec fieri tñ ē
 pōt cōtritio, sed specie differt ab ea, ut
 patet ex declaratis: & ita etiā sentit Pal.
 ubi supra. ¶ Et ad rationem ante opposi-
 tum dicitur, q̄ maior uera est: dum pro-
 gressus ille fiat in gradibus eiusdem spe-
 cie, & qualitatis: scilicet si imperfectum
 fuerit alterius speciei: ut quando fit pro-
 gressus a dispositione ad formam alteri-
 us speciei. Similiter ad minorem di-
 citur, quod attritio non potest intendi
 ad perfectionem contritionis, et si in in-
 finitum intenderetur: quia quantumcūq;
 qualitas intendatur, semper manet in ea
 dem specie: & ideo per intentionē quali-
 tas non mutat sp̄em. In proposito autē
 contritio specie differt ab attritione; idō
 attritio per quāramcūq; intentionē nō
 potest fieri contritio. ¶ Secundō dubita-
 tur de obiecto contritionis: utrum de
 omni peccato, & peccati sequela ne-
 cessaria sit contritio. Hoc dubiū Alex.
 & post eū Tho. dist. xvii. j. q. ii. j. in multas
 quæstiones uinculas partuntur, quæntes, utrū
 cōtritio esse debeat de p̄nis p̄torū de
 oibus peccatis, originali, actuali, mor-
 tali, & ueniali, præteritis, futuris, igno-
 tis, obliuiscis, proprijs, & proximorum, &
 singulariter: singulas solunt non sine
 multa obscuritate. Pal. per paucas con-
 clusiones respondet dist. xvii. q. ii. ar. j. j.
 ¶ Sed ne idem sepius dicatur, hic duo
 sunt rememoranda. Primum: q̄ peni-
 tentia, quæ uirtus est, non est sine con-
 tritione: immo est ipsa contritio: ut ha-
 bitum est. dist. xiiij. Secundum: q̄ confes-
 sio, quā prærequirit sacramentū penitentiæ,
 inefficax est ad remissionē p̄tū per abso-
 lutionem sacramentalē, consequendā,
 uel gratiam augendam sine contritioe
 peccatorum cōfessorū ¶ Quibus præmis
 sis r̄ndetur per unicam propositionē, q̄
 omnū p̄torū, ad quorū remissionem
 necessaria est penitentia, & sacramenta-
 lis confessio in uoto, uel actu: etiam ne-
 cessaria est cōtritio, & solum talium: nisi
 forte quis propter impotentiam loquē-
 di, aut confessoris absentiam, aut simile
 impedimentum excusaretur a uocali cō-

Dub. 3.
N
De ob-
iecto cō-
tritiois.

Propo.

fessione, potentiam elicere contritionem: tunc talis teneretur conteri de peccato: & non confiteri in actu, quamvis teneatur confiteri in uoto. Hoc patet: quia confessio in uoto includitur in contritione. In quibus autem penitentia sit necessaria: partim dictum est dist. xiii. & adhuc dicitur, præsertim quoad uenialia; quorum autem peccatorum, & circumstantiarum necessaria sit confessio dicitur dist. sequenti. Ex quibus elici possunt particularis responsiones ad singulas quæstiones in dubio moras: ad quas Pal. respondet quinque propositionibus. Prima: contritio est de solo malo culpæ. Secunda: contritio est de solo peccato actuali. Tertia: contritio est solum de peccato proprio. Quarta: contritio est solum de peccato præterito. Quinta: contritio debet esse de quolibet mortali, si in speciali habeatur memoria: de uenialibus uero sufficit in generali. Possent moueri dubia de quantitate intensiua contritionis: quando scilicet debeat esse contritio, an maxima, sed de hoc habitum est supra distinct. xiiij. q. ii. Similiter de quantitate durationis dictum est supra eadem dist. xiiij. q. iii. Item utrum sit uirtus, & qualis, moralis an theologica: similiter tractatum est supra dist. xiiij. q. i. De contritionis effectu quantum ad peccati remissionem, & gratiæ infusionem habetur dist. xiiij. q. ii. & q. iii. De eius subiecto, puta quibus conuenit conteri, an solis hominibus, an etiã angelis, habetur dist. xiiij. q. i. De eius etiam origine, ex quibus actibus, aut passionibus concipitur, & eius ordine inter requirita ad disponendum peccatorum ad peccati remissionem dictum est supra dist. xiiij. q. i. & ii. Ideo de ulteriores tractatu illorum super

Dub. 3. Ideo. Dubitatur tertio: utrum he tres penitentiæ partes, contritio, confessio, & satisfactio requirantur cõiunctim ad singulorum peccatorum remissionem: an distinctim contritio ad remissionem peccatorum mentalium, confessio ad remissionem peccatorum oris: satisfactio ad remissionem peccatorum operis: Ad hoc enim uidentur sonare uerba

Christi, quæ allegat magister in principio huius dist. Respondetur: hæ partes, contritio, confessio, satisfactio non ridentur in singulis tribus peccatorum generibus: puta contritio peccati cordis confessio peccati oris, satisfactio peccati operis. Sed ad perfectam penitentiam cuiuslibet peccati mortalis, requiruntur omnes illæ partes coniunctim: nec una sine alia sufficit: nam ad remissionem peccatorum spiritualium, quæ grauiora sunt: & in corde tenentur: ut superbiæ, odii, blasphemix, infidelitatis, desperatio nis, nõ sufficit sola cordis contritio: sed requiritur confessio oris, & satisfactio operis: nisi contritio tanta foret, quæ tantum dolorem induceret, qui sufficeret sine exteriori satisfactio: & ita suppleret illam partem. Similiter sine contritione, & confessione in uoto, nullum peccatum oris, aut operis dimittitur. Requiritur itaque quæ omnia tria ad cuiuslibet peccati penitentiam perfectam: uerum secundum quandam appropriationem adaptantur tribus peccatorum generibus: quia maiorem similitudinem habet contritio cum peccato cordis, eo quod utrumque manet in corde. & confessio cum peccato oris: quia ore perficiuntur: & satisfactio cum peccato operis, quæ similiter exteriori opere consummatur. Et sic loquitur Chryl. & August. in textu. Vltimo dubitatur de satisfactio: uidetur, quod non sit pars penitentiæ distincta ab aliis duabus: nam utraq; includit. Satisfactio enim est omne penale, quo fit recompensatio aliqua penæ debitæ pro peccato: sed tã contritio, quàm confessio penam habent, ratione cuius ualent ad remissionem penæ peccati debitæ. Respondetur: quod ut dicitur, q. seq. satisfactio dupliciter accipitur. Vno modo pro quolibet actu, uel passione uoluntariæ assumpta propter penæ remissionem, siue interiore siue exteriori: & sic non distinguitur contra alias duas partes: sed eas includit: ut arguitur est. Alio modo accipitur strictius pro exteriori opere corporali, penali, aut pena corporali uoluntariæ assumpta uel passa: quæ solent confessores iniungere: & sic est

Ratio. tres partes penitentiæ requiruntur ad remissionem cuiuslibet peccati.

Dub. 4. Satisfactio generatim accipitur ad alias duas.

est pars tertii penitentiæ contra alias distincta. Et tantum de quæstione.

De satisfactioe.

QVAESTIO II.

A Verum satisfactio penaliu operum requiritur &c.

QVAERITVR secundò circa tertiam partem penitentiæ, scilicet satisfactioem: quoniam de se cùda parte, quæ est confessio: dicitur dist. sequenti. Verum satisfactio penaliu operu requiritur ad perfectam remissionem peccatorum. Post terminoru de claratione pro articulo primo: sequuntur responsu conclusiones pro secundo: & pro articulo tertio dubioru mouendoru conclusiones. Quæ ad primu notadũ: quod satisfactio quantum hic sufficit: dupliciter accipitur. Vno modo generaliter: & sic describitur a Seco. dist. xv. huius quarti q. j. Satisfactio est redditio uoluntaria æquivalentis alias indebiti. Dicitur primo redditio: quia nõ est absoluta datio. Dicitur enim satisfactio cõmensuratione ad aliquod præcedens correspondente: & ideo quod simpliciter, & liberè datur: nullo respectu habito ad aliquod præcedens acceptu, uel cõmissum non sortitur nomen satisfactiois. Dicitur uoluntaria: quoniam si uoluntaria non esset: sed exacta uolenter, nõ esset satisfactio: sed satisfactio. Et ideo ille, a quo in inferno pena culpæ commissæ debita inuito exigitur, non satisfacit: sed satisfactio pro suo peccato: & ideo pena infernalis: licet sit maxima, peccatum non tollit: quamuis ipsa manentem ordinem sub iustitia diuina. Dicitur æquivalentis: quia satisfactio ad iustitiam commutatiuam pertinet, quæ exigit æqualitatem rei ad rem: tamen prout utiq; sapiens determinabit. Sapiens scilicet per essentiam, qui est deus peccato offensus: & hoc importat nomen satisfactio. Aduerbum enim (satis) importat equam correspondentiã eius, quod redditur ad illud, pro quo redditur: siue in beneficijs, siue in penis. Ex quo sequitur: quod minus reddens pro peccato, quàm iustitia diuina exigit: licet iniunctum a

confessore impleat: non satisfacit: quãuis aliquam penam peccato suo debitam soluit: solummodo in futuro, quoad minus iniunctu est, & solummodo in præsentia. Dicitur etiam alias indebiti: quoniam si id, quod redditur: esset alias. id est pro alio debito nõ corresponderet illi, sed alteri: etiã si illud cõmissum, uel receptu non fuisset: & sic nõ esset satisfactio pro illo scdm iustitiam: sed pro alio. Et isto modo satisfactio extendit se ad contractus, & obligationes quoscũq;. Hoc enim modo recipiens beneficiu potest benefaciendi satisfacere: ut puta dilectus diligenti recipiendo dilectione æquivalente: Et ita tã in actibus liberis uoluntatis: quàm in actibus necessarijs, quodãmodo. In contractibus: ubi est quedã obligatio quasi necessitatis ad reddendũ, locũ habet satisfactio: & per hoc cù culpa facit delinquentẽ debitorẽ ei, in quẽ peccat inueniri potest illa ratio satisfactiois: ut. scilicet reddat sibi æquales alias indebitu quãtũ abstulit per peccatum. Cõsistit autem talis satisfactio pro peccato regulariter magis in actibus penalis, uel passionibus uoluntarijs: quàm in alijs actibus bonis non penalis; quoniam ut dictu est dist. xiiii. culpa ordinat per penam. Et ideo secundu diuinã iustitiã culpa debetur pena: & ita reddendo penam debitam satisfactio pro peccato. Et dicitur regulariter: quia potest quis quadoq; per actum bonum nõ penalem satisfacere pro peccato. Potest enim deus actum intentionis charitatis acceptare pro punitione debita uni culpæ. iuxta illud j. Petri iii. Charitas operit multitudinem peccatorum. Verum licet actus ille charitatis non sit proprie punitiõ, est tamen maius bonu, & magis reddens deo honorem, quàm propria illius punitiõ: secus tamen regulariter. unde Aug. in de uera, & falsa penitentia. Sunt digni fructus uirtutum, qui non fiunt inter penitentibus. Penitentia enim grauiores fructus postulat: ut cum dolore, & gemitibus mortuus sim petret uitam. Hoc modo accipiendo satisfactioem, non distinguitur contra alias duas penitentiæ partes: contritionem. scilicet & confessionem: immo eas includit tanquam partes suas. Quoniam

Describitur satisfactio generaliter accepta.

B Quisq; satisfactio operum charitatis non penalis.

actus p[er]hales, uel passiones uoluntarie in genere reducuntur ad triplicem actum, uel passionem: scilicet primo ad actum interiorum displicentiam, qui est contritio: uel passionem tristitiam consequentem. Et secundum ad actum interiorum continentium peccatum: quod est ualde penale, uel passionem concomitantem. scilicet uerecundiam. Et tertio ad actum simpliciter exteriorum, uel passionem. scilicet macerationem carnis, & omnis salis maceratio continentur, uel reducitur ad ieiunium: uel ad eleuationem mentis ad deum, quae fit per orationem: uel ad contemplationem erogationem: & haec fit per eleemosynam.

C Secundo modo accipitur satisfactio triplex: ut distinguitur contra alias partes penitentiae, & sic eam describit deo. Satisfactio est operatio exterioris, quae laboriosa, seu penalis uoluntarie assumitur ad puniendum peccatum commissum a reo: & ad placandam diuinam offensam: uel est passio, aut pena uoluntarie tolerata in ordine peccati, uel peccati remissionem. Dicitur operatio exterior, per quam excluditur actio laboriosa interior: & passio eam comitans: ut est contritio, & tristitia eam consequens. Et intelligitur per actum exteriorum actum, qui fit corporalibus membris (positiue, uel priuatiue) inferentibus penam corpori, & fatigationem. Et dicitur positiuus, ut peregrinatio, corporis disciplina, eleemosynarum distributio. Dicitur priuatiue propter ieiunium, & abstinentiam: ubi nihil agitur: sed ab actione cessatur, & per hoc etiam excluditur confessio: quia licet organo corporali: tamen breuis est, & non fatigat. Oratio uero, quia per se uentrem oportet esse, laboriosa est: & attenuat uires corporales: & ideo includitur in satisfactione strictae acceptae.

Not. 2. D Secundo notandum, quod accipiendum satisfactio nem hoc modo: satisfactio consistit in his tribus, ieiunio, oratione, & eleemosyna: & in passionibus uoluntariis concomitantibus ista tria opera difficilia: in ieiunio reducuntur omnia corporis maceratione, & eleuatione ad reprimendam carnem, & rebellionem: ut sunt uigiliae, peregrinatio, uestium asperitates, & nuditates: corporis flagellationes: & generaliter

quaeque corporis afflictiones. Ad orationem reducitur quicquid pertinet ad partem contemplatiuam, ut meditationes: scripturarum lectiones: praedicationes: ac uerbi dei auditiones: studium theologicum: disputationes: errorum impugnationes in moribus, & fide: & cetera, quae immediate uersantur circa deum tanquam obiectum. Ad eleemosynam reducuntur opera misericordiae corporalia pro christo propter deum impensa: & quaeque erogationes bonorum temporalium in pias causas, ac subleuationes miserarum corporalis fructum. Unde ut recitat sanctus Bonauentura dist. xv. par. ii. art. j. quibuslibet illorum accipitur tripliciter: communis scilicet, communiter, & proprie. Ieiunium proprie dicitur afflictio carnis secundum gustum. Contra omnes carnis afflictiones in uigilijs, flagellis, asperitatibus & ieiunijs proprie dicitur. Communis scilicet dicitur abstinentia ab omni mortali peccato: secundum illud Ezechiel. lvi. Hoc est ieiunium, quod elegi. Dissolue colligationes impietatis: solue fasciculos deprimentes &c. Similiter eleemosyna dicitur proprie opus pietatis impensam proximo ad reuelandum indigentiam corporalem. Communiter omne opus pietatis impensum proximo ad reuelandam indigentiam corporalem, uel spiritualem. Communis scilicet dicitur omne opus misericordiae siue corporale, siue spirituale impensum proximo, uel sibi ipsi: secundum quod dicit Augustinus. eleemosyna hominis debet incipere a seipso. iuxta illud Ezechiel. xxx. Miserere animae tuae placens deo. Sic & oratio dicitur proprie ascensus mentis ad aliquid degustandum, impetrandum, uel exoluendum. Communiter dicitur secundum quod comprehendit omnem actum contemplatiuum ad deum relatum. Communis scilicet secundum quod comprehendit omnem actum bonum: quo modo dicitur, quod non cessat orare, qui non cessat benefacere in glossa. j. Timotheo. v. Haec autem tria prout sunt partes satisfactionis: accipiuntur non communis scilicet: sic, non coincident: nec proprie: quia tunc non sufficienter diuiserunt: sed communiter. Et sic potest sufficienter diuiserunt accipi in ordine ad radices peccati, & quibus. j. Ioan. ii. Omne, quod est in mundis

Triplex ter accipitur.

ant est concupiscentia carnis: uel concupiscentia oculorum: uel superbia uirtutis. Et sic concupiscentiae carnis correspondet in satisfactione ieiunium. concupiscentiae oculorum, eleemosyna: superbiae uirtutis, oratio. Vel possunt distingui in ordine ad effectum: quia omne opus satisfactorium: aut ordinat nos ad deum: & sic est oratio. uel ad nos ipsos: & sic est ieiunium, per quod corpus nostrum maceramus, uel ad proximum: & sic est eleemosyna: secundum illud ad Titum. Sobrie, & iuste, & pie uiuamus in hoc seculo. Sobrie ad nos ipsos: iuste ad proximos: pie ad deum. Verum istae distinctiones accipiuntur secundum quandam appropriationem: quoniam quodlibet horum ualeat satisfacere pro quolibet peccato, cuiuscumque generis fuerit. Potest enim eleemosyna imponi pro peccato carnali, & spirituali. Similiter oratio, aut ieiunium unum ex his, uel duo: aut omnia simul secundum qualitatem personae: ut infra magis dicitur.

Not. 3. Tercio notandum circa hoc, quod dictum est: quod satisfactio est redditio aequivalens alias indebiti: quod aequivalentia aliquorum ad se inuicem multipliciter sumitur. Quandoque sumitur, siue attenditur penes ualorem rerum naturalem consequentem earum quantitatem molis, uel uirtutis. Et hoc modo res diuersarum specierum: sicut non sunt eiusdem perfectionis essentialis: ita nec eiusdem ualoris. Et per consequens nulla inter eas potest esse aequivalentia. Alio modo attenditur penes ualorem rerum relatum ad uisum, & commodum humanum: quo modo attenditur aequivalentia precij ad appreciatum in rerum commutationibus: de quo supra dist. xv. q. ii. Ex his duobus non est aequivalentia cuiuscumque actionis, uel passionis assumptae pro expiatione peccati: ad ipsum peccatum: & quoniam non sunt eiusdem speciei in specie moris: neque peccatum potest referri ad commodum humanum. Tertio modo potest attendi ualor aliquorum secundum dictamen iustitiae distributivae distantis praemia, & penas precedentibus meritis condignas. Et hoc dupliciter contingit. Uno modo aestimando ualorem secundum dictamen strictae iustitiae: & ita quod excessus alterius non staret cum iustitia: sic quod lex iusta non posset maius determinare in penis, uel minus in premijs. Exempli causa: ut si quis meruit. c. non equiualeat. xc. in premio. Et homicidium uoluntarium non equiualeat mutilatio unius membri: quia posset iuste puniri homicida pena talionis. Alio modo aestimando ualorem secundum uoluntariam acceptationem unius pro altero illius, cui debet fieri recompensa: ut si quis tenetur c. & si cui debet liberaliter, remittit x. tunc xc. equiualeat debito: & reddendo. xc. satisfacti. His duobus modis potest attendi aequivalentia operis, uel passionis assumptae ad peccatum, pro cuius satisfactione assumitur. Sed in definitione satisfactionis aequivalentia non debet accipi secundum primam modum nunc expressum: quoniam sic attendendo ualorem: nulla actio, uel passio praesentis uirtutis uoluntarie assumpta equiualeat peccato: ut per eam posset homo satisfacere. Tunc quia secundum strictum iustitiae rigorem: nulla temporalis actio, uel passio condigna est peccato, & offensae diuinae. Posset enim deus pro quolibet peccato (etiam ueniali aut minimo, quo offenditur summum, & infinitum bonum) iuste exigere penam aeternae durationis in finem. Unde per aristotelem. Gerson tract. de vi. animae lectione prima ita ad propositum ait. Omne peccatum pro quanto est offensa dei, & contra legem eius aeternam, est de sua conditione, & indignitate mortiferum secundum rigorem iustitiae: & a uita gloriae separatiuum. Hanc principalem conclusionem illius lectionis declarat: quoniam omnis offensa in deum potest iuste ab ipso puniri pena mortis: tam aeternae, quam temporalis: immo pena annihilationis. Cuius ratio: quia nullam penam est ita mala, quantum malum est ipsa offensa. Et ex alio: quia potius tolleranda foret omnis mors penalis, & annihilatio: quam committenda esset quantumlibet parua offensa in deum: si oppositum: iam offensa dei licite fieri deberet in casu. Praeterea quaelibet offensa dei, nisi remitteretur: repelleret a gloria dei perpetuo: & absque termino puniretur: alioquin maneret dedecus culpae sine decore iustitiae. Quod offensa

ta est ex puradei liberalitate. autem offensa remittitur: est expura liberalitate dei remittētis, & non amplius punientis. Deniq; non minus est fugibilis offensa dei: quam sit eligibile illud bonum, pro quo adipiscendo nullo modo deberet committi: sed pro infinito bono non deberet fieri offensa dei. Et si quis infinita bona posideret: posset iuste omnibus a deo spoliari, si caderet in offensam dei. Ex his radicibus uidetur sufficienter deductum: qd omnis offensa dei est mortifera ex sua conditione, & indignitate: immo qd est infinita fugibilitatis, & imputabilitatis: eo qd est iniuriam boni infiniti: & quantum in se abicit ab homine deum tanta elongatione, qd nunquam poterit nisi per solam, & meram gratiam illi proximiari per uitam gloriæ: & patet etiam de ueniali. Hæc Gerson. Ne habet hic locum quorundam uerbalis concertatio: qd ueniale non est offensa: nec est contra præceptum dei. Omne enim peccatum contra deum est &c. Patet itaq; qd illo modo accipiendo satisfactio nem: homo in præsentis non potest satisfacere pro peccato. neq; mortalit: quia tali correspondet secundū rigorem diuinæ iustitiæ pœna æterna: neq; uenialit: quia & pro illo iuste posset peccator puniri pœna æterna: ut patet ex iam dictis. Debet ergo æquivalentia estimari secundum acceptationem diuinam, qui ex sua misericordia summa liberalitate determinauit tantam pœnam: seu tale opus acceptare pro satisfactione pro tali peccato: sicut ex sua misericordia benignitate statuit pro momentaneo merito temporali reddere præmium æternum: & secundum hunc modū potest homo satisfacere pro peccato faciendo illud: uel uoluntariè patiente, quod dñs statuit acceptare pro plena remissione peccati. ¶ Et per hoc possunt cõcordari doctores, qui in hac materia uidentur aduersi. Dicentibus quibusdam: qd homo non possit satisfacere pro peccato: quibusdam dicentibus: qd sit impossibile: alijs qd sit possibile saltem in uirtute passionis christi mediatoris. Primum uerum est secundum strictiõem. sicut rigore diuinæ iustitiæ secundū quā

nullus p̄ctõr: neq; in uirtute sua: neque passionis christi p̄ctõr satisfacere p̄ p̄ctõ. Primū .s. qd nō uirtute propria, patet ex dictis. Secundū: qd etiā nō uirtute passionis mediatoris probat Durand. dist. xv. quartū: quia quicquid erat in christo secundū humanā naturā, erat obligatum deo: & ei debitu: ideo nō potuit esse satisfactio de cõdigno pro quocūq; peccato cõsiderādo naturā operis, uel rei: sed solū sc̄dm acceptationē dei gratuitā. Verū hāc rationē impugnat pal. dist. xv. q. j. art. ij. licet frequenter imitetur Durand. immo & allegat ipsum. Et etiam ex eo: quia passio christi nō fuit tanta, quāta est pœna infernalis, quæ tñ debetur p̄ctõ secundū rigore strictæ iustitiæ: iō nō fuit satisfactio ex natura operis. Dictum uero aliorū cõcedentium, qd p̄ctõr satisfieri pro p̄ctõ in præsentis uita: loquitur de satisfactione secundū modo dicta: quæ requirit æquivalentiā nō simpliciter secundū naturā rei: sed secundū acceptationē diuinā. Nec tñ sic quisquā potest satisfacere pro peccatis ex se: sed cõcurrere merito passionis mediatoris: quia deus decreuit nō sulcipere aliqđ opus, uel tolerantia passionis tãquam satisfactio nem æquivalentē p̄ctõ: nisi quatenus coniungitur per fidē passioni satisfactoriæ mediatoris: ut tangit sanctus Bonauent. de hoc etiā aliquid tactū est in iii. dist. xix. Sed forte diceret: homo quicquid est, habet, & p̄ctõr: totum debet deo, qui omnia illa dedit, cõseruat, & p̄dita reparauit: ergo per nihil p̄ctõr satisfacere. Teneat cõsequētia: quia in diffinitione satisfactionis additur alias indebiti. Antec edēs est beati Aug. Ansel. Bern. & aliorū. Respõdetur, qd licet sc̄dm strictā iustitiā deus iuste exigere posset omne, quod sumus, & possumus tanquā debitū necessitatis: tñ dicit Richar. dist. xv. quartū. & Sco. q. ij. dist. eiusdem ex liberalitate sua nostræ infirmitati cõdescendens: homini constituit mensuram eorum, ad qd de necessitate tenetur: quæ est obseruantia præceptorū: ut de reliquo, id est de operibus supererogationis possit satisfacere de commisso: quæ opera, etiā debeamus debito congruitatis:

non

non uult tñ (tãquā nobis parcens) ut sibi debeat debito necessitatis, nisi ratione uoti, uel satisfactionis iniunctæ pro peccatis. In diffinitione aut satisfactio nis: sily indebiti, negat debitū necessitatis. Aug. uero & ceteri loquuntur de debi

to congruitat. s. Quarto notandū: qd per perfectā remissionem p̄ctõrum intelligitur remissio peccati quātū ad culpā, & pœnā. Talis. i. remissio, quæ tollit omni reatū, & obligationem tā culpæ, quā pœnæ: ueritamen satisfactio non proprie tollit culpā, sed remissionem eius supponit. Ad solam. n. cõrrectionē, aut sacramentalē absolutionem, reatus culpæ, & offensa dei remittit: & opera satisfactio nis, q̄ sequuntur ad remissionē pœnæ ordinatur. ¶ Quinto notandū: qd opus aliquod p̄ctõr dici pœnale dupliciter. Vno modo formaliter: .s. quod infert afflictionem, uel pœnā agenti: interio rem. .s. tristitiam animæ: uel dolorem exteriorē corpori: ut cõrictio, ieiuniū, castigatio, labor corporalis &c. Alio modo uirtualiter. .s. quando eminenter includit perfectionem operis pœnalis: & reddit hominem paratū ad subeundū passionem, aut laborem pœnalem: si facultas, uel opportunitas occurreret. Sic actus intensus charitatis dei: licet delectet habērem intantū, qd etiam opus naturaliter pœnale reddit dulce, & delectabile. (Sicut de beato Stephano, Petro, Andrea, &c. scribit beatus August. in solilo. cap. xxii. quibus dulcedo, & seruor charitatis lapides torrentis, & cruce fecit dulces: eosq; paratissimos reddidit ad tormēta læuissima toleranda) Attamen talis actus dilectionis dei includit uirtualiter contritionem peccatorum. Non enim simul stant deum super omnia diligere: & tamen peccatum, quod contra deum est; non odire: si in cogitatione occurrat. ¶ Quantum ad articulum secundū cõcl. 1. I

Depotentia dei absoluta potest peccatum per se remitti sine satisfactione operis afflictiui. Probat conclusio: quia p̄ctõr

Opus pœnale dupliciter. .s. quando eminenter includit perfectionem operis pœnalis: & reddit hominem paratū ad subeundū passionem, aut laborem pœnalem: si facultas, uel opportunitas occurreret. Sic actus intensus charitatis dei: licet delectet habērem intantū, qd etiam opus naturaliter pœnale reddit dulce, & delectabile. (Sicut de beato Stephano, Petro, Andrea, &c. scribit beatus August. in solilo. cap. xxii. quibus dulcedo, & seruor charitatis lapides torrentis, & cruce fecit dulces: eosq; paratissimos reddidit ad tormēta læuissima toleranda) Attamen talis actus dilectionis dei includit uirtualiter contritionem peccatorum. Non enim simul stant deum super omnia diligere: & tamen peccatum, quod contra deum est; non odire: si in cogitatione occurrat. ¶ Quantum ad articulum secundū cõcl. 1. I

Depotentia dei absoluta potest peccatum per se remitti sine satisfactione operis afflictiui. Probat conclusio: quia p̄ctõr non uult tñ (tãquā nobis parcens) ut sibi debeat debito necessitatis, nisi ratione uoti, uel satisfactionis iniunctæ pro peccatis. In diffinitione aut satisfactio nis: sily indebiti, negat debitū necessitatis. Aug. uero & ceteri loquuntur de debito congruitat. s. Quarto notandū: qd per perfectā remissionem p̄ctõrum intelligitur remissio peccati quātū ad culpā, & pœnā. Talis. i. remissio, quæ tollit omni reatū, & obligationem tā culpæ, quā pœnæ: ueritamen satisfactio non proprie tollit culpā, sed remissionem eius supponit. Ad solam. n. cõrrectionē, aut sacramentalē absolutionem, reatus culpæ, & offensa dei remittit: & opera satisfactio nis, q̄ sequuntur ad remissionē pœnæ ordinatur. ¶ Quinto notandū: qd opus aliquod p̄ctõr dici pœnale dupliciter. Vno modo formaliter: .s. quod infert afflictionem, uel pœnā agenti: interio rem. .s. tristitiam animæ: uel dolorem exteriorē corpori: ut cõrictio, ieiuniū, castigatio, labor corporalis &c. Alio modo uirtualiter. .s. quando eminenter includit perfectionem operis pœnalis: & reddit hominem paratū ad subeundū passionem, aut laborem pœnalem: si facultas, uel opportunitas occurreret. Sic actus intensus charitatis dei: licet delectet habērem intantū, qd etiam opus naturaliter pœnale reddit dulce, & delectabile. (Sicut de beato Stephano, Petro, Andrea, &c. scribit beatus August. in solilo. cap. xxii. quibus dulcedo, & seruor charitatis lapides torrentis, & cruce fecit dulces: eosq; paratissimos reddidit ad tormēta læuissima toleranda) Attamen talis actus dilectionis dei includit uirtualiter contritionem peccatorum. Non enim simul stant deum super omnia diligere: & tamen peccatum, quod contra deum est; non odire: si in cogitatione occurrat. ¶ Quantum ad articulum secundū cõcl. 1. I

deus (cui subest, cū uoluerit posse) peccati uelle nō uindicare perpetuò: sicut frequēter dissent uindictā ad rēpus absq; cooperatione cuiuscūq; extrinseci: & hoc iuste: quomā secūdu Aug. iii. detri. Voluntas sua est prima regula iustitiæ: & eo ipso, qd uult iuste uult: puta si ad remissionem peccati cõcurrit creatura cooperando deo illā causā creaturæ: quia reducit ad genus causæ efficiētis: p̄ctõr deus supplere: quicquid. n. in hoc genere causæ p̄ctõr cum causā secunda: potest solus sine ea. Hęc conclusio latius declarari p̄ctõr ex dictis lib. iii. dist. xix. ubi determinatur, utrū necesse fuerit redimere per passionem christi. Item oppositū cõclusionis nō includit contradictionem: ideo non est negandū a potentia diuina. ¶ Secunda conclusio. Depotentia dei ordinata, non sit perfecta remissio p̄ctõr sine pœnalit satisfactio nem operi. Probat hęc conclusio post Scot. dist. xv. q. j. quia deus disposuit nulli peccatori dare primā gratiam peccati remissionem: nisi in uirtute meriti passionis christi, qui fuit sine peccato: sicut dictū est in iii. ubi sup. Nam disposuit sibi nō recõciliari inimicum, nisi per obsequiū sibi magis gratum, quā offensa eius sibi fuerat displicens. Tale obsequium est meritum passionis christi, quæ fuit opus pœnalissimum. Sine hac ergo nulla p̄ctõr esse satisfactio omnino, nec simpliciter: ut patet ex tertio notabili: nec in acceptatione diuina, nisi in uirtute passionis christi, cui si non coniungitur opus pœnale, uel passio peccatoris per ueram fidem: nunquam erit satisfactorium. ¶ Tertia conclusio. Peccatum potest perfecte remitti absq; satisfactio nem peccatoris formaliter pœnali. Probat conclusio: quia si quis existens in peccato mortali conuerteretur ad deū deliciendo actum intēsum dilectionis dei super omnia, nihil pro tunc cogitans de peccatis suis: is sufficienter est dispositus ad gratiā, ac charitatis infusionem: ergo infunditur sibi gratia, per quam remittitur sibi culpa. Et potest tantum intendi actus ille dilectionis: ut deus eum acceptet pro satisfactione perfecta tollente omnem reatū

missio sine satisfactio ne pœnali.

Cõcl. 2.

Cõcl. 3.

¶ Etiam potest remitti pœnaliter. Probat conclusio: quia si quis existens in peccato mortali conuerteretur ad deū deliciendo actum intēsum dilectionis dei super omnia, nihil pro tunc cogitans de peccatis suis: is sufficienter est dispositus ad gratiā, ac charitatis infusionem: ergo infunditur sibi gratia, per quam remittitur sibi culpa. Et potest tantum intendi actus ille dilectionis: ut deus eum acceptet pro satisfactione perfecta tollente omnem reatū

tum pene. Sicut quandoq; sola cōtritiō sine opere exteriori satisfacit pro peccato: ut nō exigatur alia penalis satisfactio. Quōd uero habens talem actū dilectionis sit sufficiēter dispositus ad gratiæ infusionem: ut dictum est sup. dist. xiiii. q. j. conclusioe ii. patet: quia est perfectissimus actus hominis, quem homo elicere potest ex suis naturalibus: & ultimata dispositio ad gratiæ, & charitatis infusionem: ut late deductū est in iii. dist. xvii. q. unica. Et posset poni exemplū: ut si aliquis subito raperetur ad martyriū: nisi sacrificaret, seu adoraret idolū: & ille propter deū magis eligeret mori, quā idololatrare: nec esset sibi tempus: nec morae licendi cōtritiōne peccatorum; quia nec cogitare posset de peccatis. Ille sic se offerens martyrio propter deū tanquam ultimū finem habet perfectum dilectionis actum. iuxta illud Ioā. xv. Maiorem hac dilectione nemo habet &c. & est uere martyr: & per consequens euolat &c. ¶ Quarta conclusio.

Cōcl. 4.
L
Sine satisfactio
ne penali, in ha
bētibz
usum nō
fit perfe
cta re
missio
peccati
regula
riter.

Sine satisfactioe penali, in habentibus usum rationis formaliter: non fit perfecta remissio peccati regulariter. Et accipio satisfactioem penalem generaliter pro omni actu habentem penā annexam: siue ad quē sequitur pēna: quomodo etiam ipsa contritio est actus pœnalis: quia ad eam sequitur tristitia. Probat̄ conclusio: quia sine cōtritiōne in habentibus usum rationis regulariter nō fit remissio peccati: ut probatū est sup. loco allegato: sed cōtritiō est quedā satisfactio penalis: ergo. Tamen hęc conclusio nō habet ueritatem, accipiendo satisfactioem strictē, ut distinguitur cōtra alias partes penitentiae: quoniā sola cōtritiō, si fuerit perfecta, sufficere pōt ad perfectā remissionem peccati sine satisfactioe exteriori: ut sup. habitū est: & est in tex. dist. xv. ¶ Quinta conclusio, quæ sequitur ex præmissis. Nō fit remissio peccati actualis regulariter sine peccatoris satisfactioe penali formaliter, uel uirtualiter. Patet: quia ad remissionem peccati necesse est cōcurrere actum uoluntatis peccatoris: uel respectu peccati, qui est contritio: aut respectu

dei, qui est dilectio eius super omnia: & uterq; illorum includit pēnam formaliter, uel uirtualiter. ¶ Quātū ad tertium articulum est dabiū primū: utrū uiliber actuali peccato mortali correspondeat sua propria satisfactio: puta peccato carnis ieiunium. auaritiæ elemosyna. superbiæ oratio. Respondet breuiter per hanc propositionem. Licet p quādā appropriationem singula satisfactiois exterioris genera correspondēant singulis generibus peccatorū: pōt tñ per quālibet dictarū specierū satisfactiois: similiter per plures earū, aut omnes simul indifferēter satisfieri, p quolibet crimine. Primū patet per illud Sap. xi. Per q quis peccat: per hęc & torquetur. Et hoc cōgruū est: ut qui in carne peccat: etiā in carne puniatur. Etiā ea satisfactio est cōgruentior, per quā nō tantū abolerentur præterita peccata: sed etiā adhibetur remedium futuris cauendis, & reprimendis: sed cum peccatū carnale oritur ex perulantiā carnis, congruē opponitur talis satisfactio, per quā non tantum puniatur peccator pro commissis: sed etiam restringitur carnis perulantiā, quæ restricta facilius cauentur futura. Hęc autē est ieiunium, per quod generaliter intelligitur corporis castigatio, & maceratio. Sic peccato auaritiæ magis congruit elemosyna, qua dantur sua: ut restringatur appetitus possidendi aliena. Sic peccato superbiæ cōgruē respondet oratio: tanquā satisfactio: quoniam oratio si uera fuerit, humilitatem habet annexam. Orans enim recognoscit se sibi ipsi nō sufficere: ideo suffragia aliena mendicat orando: hoc autem recognoscere humilitatis est: & depressiū tumore superbiæ. Hęc attendat confessores: ut secundum hoc cōgruas satisfactioes iniungant penitentibus: attentis etiam alijs circūstantijs contentiū. Secūdū patet: quoniam quodlibet penale opus pōt ita intendi: ut æquiualeat pēnæ cuiuslibet peccato debitiæ in diuina acceptatione: & per cōsequens quodlibet pōt pro quolibet satisfacere: puta sola contritio perfecta pro quolibet peccato sufficit: ut dictū est: & tunc nulla aliarum

Nōrent
contel
lores.

requiritur. Item stat peccatē pōtō auaritiæ nō posse dare elemosynā propter sui paupertatem: & peccatē in carne nō posse ieiunare: aut alias corporis castigationes propter corporis debilitatem, uel eius tēneritudinem sustinere nō posse, nec uelle. Sic quoq; superbum non posse longas orationes propter capitis debilitatem: aut necessarios labores facere: nec spiritualibus exercitijs insistere: ab omnibus his tolleretur necessaria satisfactio: si luxuriosis tantum ieiunium: auaris elemosyna: superbis tantum oratio iniungi deberet. Vnde ut dicit Scō. requiritur discretio sacerdotis: ut non imponat alicui satisfactioem sibi nimis disconuenientem: sed eam, quæ sibi magis congruit: & quam forte melius adimplebit: utpote pauper nec elemosynas pōt dare: nec orare, quem oportet continuo laborare pro uictu suo necessario. Nec ieiunare: quia tunc non sufficeret ad laborem necessarium pro uictu continuo acquirendo sibi necessario. Quid ergo? inquit, labor continuo est sibi ieiunium continuum: quia continua maceratio carnis: tantummodo inducendus est, ut illum laborem subeat in remissionem peccatorum: intendens illum ad hunc finem referre: saltem quousq; occurrat sibi opportunitas soluendi aliquā aliam satisfactioem. Consimiliter diues, qui lapsus est in peccatum carnis: si est adeo delicatus, q non uelit ieiunare, nec aliam macerationem notabilem subire: aut præsumitur, si sibi imponeretur, cito abijcere, & sic peccaret nouo peccato. Inducendus est ad orationem, & elemosynam: & illud sibi imponendum, quod libentius recipit. & quod creditur peuerantius adimplere. Vel si omnino nullam satisfactioem uelit recipere a sacerdote sibi impostam: dicat tamen se habere displicentiam de peccato commissio: & firmum propositū non recidivandi, abluendus est: & non est remittendus, ne cadat in desperationē: & denuntianda est sibi pēna, quæ esset, p peccatis suis faciendā: & q: eā in se, uel æquiualeat absq; impositione studeat adimplere: alioquin soluet ad plenum

Non est
iniungē
da satis
factio, q
penitēs
inuitus
assumit.

in purgatorio. Hęc misericordia satis conueniat illi prophetiæ de christo, quā Matthæus recitat c. xii. Arundinem qualis fatam non confringet: & lignum fumigans non extinguet. Arundo quassata est peccator quassatus tentationibus, & peccatis. Lignum fumigans est peccator nimis humidus ex peccatis habens tamē aliquid de igne charitatis: hoc extinguitur, si per durtitiam sacerdotis ad nimis difficile obligetur: sed non extinguitur: si tibi predicatur, q oportet eum hic, uel alibi pēnam soluere: q studeat hic tantam pēnam soluere: quanta pro peccatis debetur: ne alibi acriter exigatur. hęc Scō. De hac materia uide etiā infra dist. xx. & in Pal. q. ii. & iii. dist. xx. plura ad propositum ualentia. Patet ergo ex dictis: q pro quolibet pōtō quælibet dictarum satisfactiois, aut plures earum: aut omnes simul possunt rationabiliter imponi. Quōd si plures simul, hoc est ieiunium elemosyna, & oratio iniungantur pro uno, uel pluribus peccatis: illa integrant unam satisfactioem totalem. Quōd si unum ex his tantum imponatur pro pluribus peccatis: necesse est ipsum tantō intēsus, uel maius esse: quāntō pro maiori peccato, seu pluribus peccatis imponitur: ut sit sufficiens tollere omnem pēnam peccatis debita. ¶ Dubitatur secundo: utrum satisfactioem necesse sit heri in charitate. Circa hoc dubiū duæ sunt opin. Vna Alex. q imitatur sanct. Tho. sanct. Bona Rich. & plures alij. Hęc dicit: q satisfactio etiam quantum ad uim nominis importat diuinā acceptationē, & reconciliatiōnē cū deo. Et quā sine gratia gratū facere nemo pōt placere deo, neq; eius opere acceptari: ideo nec satisfacere sine gratia, & charitate. Pōt tñ se extra charitatē præparare ad charitatē habendā: & satisfactioem faciendā. Vnde cōsequenter tenet: q satisfactio facta extra charitatē scilicet reperienda est, quasi nō facta: quia per illam nihil pēnæ peccatis debitiæ abluitur: licet aliquis alius fructus (sicut generaliter ad opera de genere bona extra charitatē facta) cōsequatur. ¶ Et dicitur sciētē: quoniā si q's

Dub. 2.
N
Opinio
Virtu
satisfactio
possit
heri ex
tra cha
ritatem.

se nesciret in mortali: puta nō habēs cōscientiam de mortali, & iniunctā satisfactiōē perficeret: nō teneretur ad eius re petitionē in foro ecclēsiā: licet in foro dei illa satisfactio non sufficeret. Et intelligunt per satisfactiōem illud, quod debetur peccato cōmissio: inquantū est offensa dei: & non quātū ad dānū illatū pximo: quā si quis furto abstulisset decē flo. & post cōfessionē, & absolūtiōē ac recidiuā in mortale decē ei restituisset, nō teneret iterum decē reddere: quā uis satisfactiōem (pro offensa dei, quem in furto offendit) iniūctam teneretur iterare quātū ad ea, quæ in mortali peccato sunt expleta: & per hoc consequenter (qui sunt huius opi.) cōsolūti: q̄ peccator pœnitēs semper iter in pœnitētia: licet non teneretur iniūctā repetere: nisi sciat se in mortali: quoniā nescit homo, an amore, uel odio dignus sit. Unde dicit hic Alex. q. lxxxv. par. iiii. mē. j. q̄ implero opere sibi iniuncto nō est necesse pœnitentem illud iterare: sed si dubitat probabiliter se deo satisfecisse: nō debet a satisfactiōe cessare: donec per signa probabilia certificetur aliquo modo se esse absolutū a culpa, & pœna. ¶ Et sicut in sacramēto altaris nō requiritur: q̄ homo accedat ex charitate, uel in charitate: sed si quātū in se est, sufficienter se pparat: nec habet in aliquo remorsum conscientiæ: non peccat accedendo. sic est de satisfactiōe. Et subdit. Si igitur aliquis implet pœnitentiam iniūctam sine remorsu cōscientiæ extra charitatem: nō est necesse; q̄ satisfaciāt iterū: nec iudicio sacerdotis, nec iudicio proprio cōscientiæ. Teneretur tamē iudicio dei, quia adhuc exigit pœnā ab illo, q̄ satisfecit extra charitatem. Et per satisfactiōē intelligit eā, quæ tollit omnē pœnā: nō eā, quæ nō sufficit ad totā tollendā: sed tātū partē. Hęc opi. dura uidetur; & plena scrupulis: quia uix posset homo scire probabiliter, an satisfecerit, uel nō: licet omnia sibi (clauē nō errāte) iniūctā expleuerit. ¶ Ideo est alia opinio Scoti in suo iiii. dist. xv. q. j. q̄ qui uerē pœnitit semel, & recipit satisfactiōē, seu pœnitentiā sibi iniūctā ab ecclēsiā,

clauē non errante: quantūcūq; postea recideret: nunquā tenebitur nisi ad illā unicā satisfactiōē adimplendā: et si eā impleat in charitate melius est: quia tunc non tantū soluit pœnā: sed etiam meretur gloriā. Sed si adimpleat eā uolūtariē extra charitatē, soluit quidē pœnā: sed nō meretur gratiā, neq; gloriā. Si autem ipsa satisfactiō extra charitatem exigitur cōtra uolūtariē: soluitur quidē pœnā: licet ipse nō soluat. Et in primo est satisfactiō simpliciter: quia recōciliās, & placās. Et in secundo est satisfactiō quæ dā: quia uoluntaria redditio: sed nec recōciliās, nec placās. In tertio autē est satisfactiō, ultra quā uerē exigitur pœna ulterior. ¶ Ex secundo membro infert: q̄ si quis magnā partem satisfactiōis sibi impositæ expleuit in peccato mortali: & post iterum pœnitit de peccato suo nouo: non est sibi iterata pœnitentia imponenda pro peccato, de quo satisfecit: licet extra charitatem: sed tantū de nouo peccato, quod fuit causa: quare ista satisfactiō fuit mortua. Nec sequitur, est mortua: ergo non est satisfactiō: nisi addatur recōciliās, seu placās. Est tamen satisfactiō: quia solutio pœnæ dimissis peccatis quo ad culpā debitā. Nā ad debitā pœnitentiam peccati cōmissi, sufficit deo, q̄ quis uoluntariē soluat pœnam debitā: quia etiā (q̄ tū minus appareret) sufficit satisfactio sicut in actibus humanis. Si. n. alicui offensæ regis correptō det abscisio manus scdm legē: si ista ē inuito abscisio satisfactiō: neq; ab eo pœna ulterior exigit: & tū per huiusmodi pœnæ solutiōē nō recipit eū rex in gratiā, uel amicitia. Multo magis sufficere posset p̄ culpæ pœnitentiā: si quis libi huiusmodi debitā pœnā infligeret: licet nō esset in gratia, seu amicitia iudicis offensis. ¶ Secūdo infert: pōt dici, si talis propter nouū p̄ctū, in quod recidiuit: dānaretur antequā cōpleret totā t̄pālē pœnā p̄ peccatis prius remissis sibi impositā: puniretur in inferno t̄pāliter pœna correspondētē illi pœnæ, quæ nō fuit hic soluta: & illa soluta per t̄pūs aliquod nō puniretur amplius p̄ illa: sicut etiā de ueniēti: quia mortuus in p̄ctō ueniali simul cū

Coroll.
1.

Coroll.
2.

mortali, nō puniretur eternaliter pro ueniali: ut infra dicitur: eodem modo in proposito. Et quo enim secūduplenā iustitiam pœnitentiā semel est pœna t̄pōralis illi imposita pro peccato, de quo uerē pœnituit: nunquā ille pro isto peccato teneretur: nisi ad pœnam t̄pōralem: & illa soluta ad nullam aliam. hęc Sco. ¶ Durandus recitat ambas opiniones cum suis motiuis: & soluit motiua utriusq; reputans ambas probabiles. Primam uerō dicit duram: secundam uerō minus securam. Unde ad rationes Scoti dicit: q̄ in remissione peccati mortalis per ueram contritiōem, aut confēssionem sacramentum: pœna æterna commutatur in t̄pōralem non simpliciter: sed in t̄pālē in charitate soluendā. Et iō si nō soluit t̄pālē pœna in charitate: manet reatus ad æternam. Et ideo si quis recidit uans nondum soluens pœnam t̄pōralem totam pro prius dimissis impositā dānatur: punitur pro p̄ctō dimisso pœna infinita. Non rōne status: sed quia pœna infinita debetur peccato dimisso mortali: t̄pōralino nō soluta. Posset poni excēplū: ut si quis liberaliter remitteret suo debitori mille sub cōditione, q̄ pro mille solueret centum infra mensem. Si debitor negligeret soluere centum post mensem, nullē posset exigi mille: quia pactum sub cōditione nullum est, cōditione non seruata. Quod etiā allegatur satisfactiōe exhibita homini: non est simile: quia in satisfactiōe hominū fit compensatio secundum æqualitatem rei ad rem. In satisfactiōe pro peccato fit compensatio secundum acceptatiōnem diuinā: ita q̄ illud, quod redditur, tanti æstimatur: quanti, acceptat diuina uoluntas. Si ergo non acceptat pro culpa id, quod redditur in peccato mortali pro qualicūq; satisfactiōe: nulla erit satisfactiō. Quod si manifestū esset ex scriptura, opinio. Scoti reproba. esset: quia uerū id est scriptura deducit nō pōt: uidetur opi. Sco. magis cōcordare misericordiæ diuinæ, quæ secundum scripturam super exaltat iudicium. Iaco. ij. & ē super omnia opera magnificanda usq; ad cœlos. P̄ sal. lvi. & secundum illam fa-

cile soluntur motiua alterius opinio- nis per distinctiōem satisfactiōis: reconciliantis, & non reconciliantis.

¶ Dubitatur tertio: utrum satisfactio sic Dub. 3. ri potest de uno peccato absolq; hoc, q̄ Vtrum fiat pro alio. Respondetur secundum distinctiōem satisfactiōis præmissam: satisfactio potest fieri quoniam quædam est satisfactio reconcilians, & placans deum: alia tantum pœnitentiā temporalem soluens: & nec placās, nec reconcilians. Vtraq; est duplex: q̄ peccato totalis, quæ totam pœnam peccato remisso debitam tollit: quædam partialis, quæ partem tollit: puta quæ non est commensurata pœnæ t̄pōrali, in quā commensurata est pœna æterna. ¶ De satisfactiōe reconciliante dicitur, q̄ satisfactio quantum ad reconciliatiōem, non potest fieri de uno peccato, & non de alio: quia non potest reconciliari peccator deo quantum ad unum peccatū: & non quantum ad aliud: ut satis ostensum est supra distinct. xv. q. j. Quantum uerō ad pœnæ solutiōem sic: quia pœna est diuisibilis tam intentionē, quam extensionē: etiam diuersæ pœnæ diuersis peccatis determinantur, etiam abinuicem separabiles: & maior maioribus ac pluribus peccatis: sic & satisfactio diuisibilis est. Unde remissio peccatis per sacramentum, aut uirtutem pœnitentiæ quo ad culpam, & pœnam æternam: manet reatus, uel debitum pœnæ t̄pōralis. Cuius pœnæ si cur pars soluitur post partem remissa p̄ partē satisfactiōis potest tolli pars pœnæ. Et si alicui avaro, libidinoso, & superbo, sed penitenti, iniunguntur ieiunia pro peccato carnis: elemosyna pro peccato auaritiæ, orationes pro peccato superbiæ perficiendæ: tantum satisfaciunt pro peccato carnis, & non auaritiæ: & per elemosynam pro peccato auaritiæ, & non superbiæ. Posito, q̄ satisfactiōnes iniūctæ pro distinctis peccatis sint præcisē commensurate pœnis distinctis peccatis debitæ. Et si moritur completa parte satisfactiōis (gratia exempli) ieiunio, & non elemosyna: satisfecit pro peccato carnis: ita q̄ de illo non oportet pati in purgatorio: & non satisfecit

Nota.

Opinio Scoti a-

lit. seu penitentia sibi iniuncta ab ecclēsiā,

pro peccato auaritiæ, nec superbiæ, pro quibus soluere oportet poenam in purgatorio. Sicut si satisfactionem unius peccato debita partim soluisset non totam partem non solutam soluere oportet in purgatorio. Hæc est sententia Scot. & Richar. Loquendo autem de satisfactione non reconciliante, sic diceretur conformiter ad opinionem Scot. quod potest fieri satisfactio pro uno peccato; & non de alio: ut patet in recidivante, qui implendo iniunctam penitentiam post recidivam satisfactio pro peccato prius dimissa absque satisfactione pro peccato recidivæ. Loquedo etiam de partiali satisfactione, siue insufficiente quo ad poenam: manifestum est, quod sicut per eam pars poenæ & non tota soluitur: ita etiam poena unius peccati debita solui potest absque solutione poenæ alteri peccato debite. ¶ Dubitatur quarto: quia grauius uirorum opinio est: quod opera bona de genere, aut bonitate moris facta extra charitatem non sunt satisfactoria. An huiusmodi sint penitus inutilia: uel utrum aliquid mereantur. Vel generalius: utrum opera extra charitatem facta sint alicuius præmij meritoria. Et quia de hac materia tractatum est dist. xxvij. nostri collectorij lib. ij. & in expositione cano. lect. lix. prope finem latius: ideo breuiter per modum epilogi respondendum. ¶ Et dicitur primo: quod opera bona moraliter, & per consequens de genere: nihil merentur de condigno: neque præmium æternum, neque spirituale. Cuius ratio, quia inimicus nihil meretur de condigno (quod proprie est meritum) nisi poenam: ut uult Aug. Nihil enim acceptat dominus tanquam dignum præmio ab eo, cuius personam non acceptat. Respexit enim deus ad Abel prius, post ad eius munera. ¶ Secundo dicitur. Opera bona extra charitatem facta de congruo merentur multa spalia: hoc est, multa spalia bona concedit dominus operantibus bona de genere: licet charitate careant ex sua liberalitate, quæ non concederet, nisi talia opera præcelsissent. Probatur per glossam super illud Iob. xxx. Nonne ipse confiderat uias meas, nullas bonas, uel mala sunt sine retributione. Item patet de A-

chab rege impio: & Nabuchodonosor idololatra, qui multa bona temporalia consecuti sunt propter huiusmodi bona extra charitatem facta: ut habetur. iij. Reg. xxj. & Ezech. xxxij. Et multa ad hoc adducit Alex. par. iij. quæst. lxxxv. memb. ij. ¶ Tertio dicitur, quod huiusmodi opera nullum gradum beatitudinis mereantur, neque de condigno: neque de congruo: & hoc irmediate tanquam correspondens huic operi. Probatur: quia deus ordinauit nulli dare beatitudinem secundum quemcumque gradum: nisi propter opera ex gratia elicita, alioquin aliquis sine gratia saluaretur: quod est hæresis Pelagiana. ¶ Quarto dicitur: opera bona moraliter extra charitatem facta: merentur de congruo multa bona spiritualia. Patet: quia merentur gratiam iustificationis, & augmentum uirtutum: quæ sunt bona spiritualia. Primum patet: quia peccator disponens se ad gratiam: faciendo, quod in se est, meretur gratiam primam, qua iustificatur de congruo: ut ostenditur locis supra allegatis. Secundum patet: quia opera moraliter bona generant, & augmentant uirtutes morales ex. ii. Ethicorum. Et per hoc mediate merentur aliquid beatitudinis tanquam causa causæ. Patet: quia in eo, quod meretur de congruo gratiam (cui correspondet gradus beatitudinis) sunt causa meritoria mediata illius gradus. ¶ Item in eo, quod augmentant, aut generant uirtutes, per quas uoluntas post collatam gratiam tanquam habitata, intensiora opera gratiæ exercet, & per consequens maiorem gloriam meretur. Huius maioris gloriæ causa mediata sunt opera bona, in quibus uirtus promptificans uoluntatem: genita est, uel aucta. Præmium enim beatificum augetur propter intensiorem actus meritorij. Actus uero meritorius intenditur ex maiori conatu uoluntatis in eliciendo actum. Conatus uero uoluntatis ad eliciendum actum intenditur per uirtutem ad huiusmodi actum inclinantem. Ille gradus beatitudinis correspondet præcise gratiæ, & intensiori actus median- te gratia, & uirtute eliciti, non actui

ppo. 3.

ppo. 4. Merentur multa bona spalia.

bono moraliter extra charitatem facto: licet sine tali præiudicio actus meritorius non esset ita intensus. Et propter hoc additum est in responsione tertia: immediate. ¶ Quinto dicitur. Huiusmodi opera merentur diminutionem poenæ peccatis prius dimissis debite secundum opinionem Scot. uel secundum alios illius poenæ tantum, quæ deberetur, si huiusmodi opera omitterentur. Exemplum secundum: ut si quis ieiunat non habens charitatem, dum præceptum est: cauere poenam æternam, quod debetur soluenti ieiunium; & per hoc seruat ecclesiæ præceptum. Et tantum de illo dubio. ¶ Possit hic moueri dubium: utrum satisfactio expleta in peccato mortali reuiuisceret gratia restituta. Sed de hoc satis dictum est supra. dist. xliij. q. ii. Idem. n. est de operibus satisfactionis, & aliis operibus bonis. Opus enim meritorium mortificatum reuiuiscit. Sed opus mortuum, id est extra charitatem factum, nunquam reuiuiscit, ut ibidem dictum est. ¶ Dub. 5. ¶ Dubitatur quinto: utrum confitens teneatur acceptare satisfactionem sibi confessore iniunctam. Et uidetur, quod sic: quia quilibet tenetur obedire suo iudici, sed confessor est iudex contentis in foro penitentiarum: ergo. ¶ In oppositum dictum est supra. q. p. arti: quod dolens de peccato propter debitum hanc, & proponens de cetero abstinere, nolens adumere satisfactionem in presenti: sed uolens soluere in futuro absoluendus est. Sed si teneatur acceptare poenam iniunctam, seu satisfactionem iniungendam, & acceptare nolle, peccaret mortaliter: & per consequens non ueniret absoluendus. Respondetur probabiliter: licet consultum sit confitentem obedire in acceptatione poenitentia a discreto confessore iniunctæ (secundum illud Aug. in de uera, & falsa penitentia. c. xv. Ponat se omnino in potestate iudicis in iudicio sacerdotis nihil sibi reseruans, quod omnia paratus sit facere pro recipienda animæ uitæ: quæ cumque faceret pro uitanda corporis morte. ¶ Tamen non uidetur esse de necessitate salutis, quin qui doleret de peccato commissio contra deum; firmiter proponens abstinere a futuro pro-

pter deum finali: sufficienter dispositus est ad suscipiendum gratiam. Depone enim obicem: & per consequens consequitur gratiam. ¶ Et si dicitur: requiritur satisfactio in uoto, id est propositum satisfaciendi: hoc non impedit. Sufficient enim propositum satisfaciendi eo modo, quo dominus illam determinauit: determinauit autem dominus duos modos sub distinctione. hoc est alteri duorum: uel in purgatorio: uel in presenti uita. Sufficient ergo propositum satisfacere altero illorum modorum. ¶ Præterea satisfactio in presenti conceditur in fauorem penitentis: sed cui libet licet cedere suo. Ideo qui negligit leuè satisfactionem expectans se ueritatem, quamuis stultus agat: sit etiam hoc si- gnum remissæ conuersionis: & contritio nisi tamen cætera, quæ sufficienti sunt ibi: non uidetur excludendus a regno dei. ¶ Per hoc ad rationem ante oppositum dicitur, quod maior uera est: quod quilibet tenetur obedire suo iudici in eo: in quo est iudex, & in sententia tunc pre- lata. Sed confessor iudex est quantum ad ligandum, & soluendum ministerialiter a culpa, & poena æternæ: sed quantum ad poenam temporalem taxandam in hac uita soluendam est arbiter: unde non potest plus taxare nisi quantum contentis, qui sponte se submisit suo arbitrio, uoluerit acceptare, & acceptando se submittit confessoris arbitrio. Unde si satisfactionem, quam sponte acceptauit, aut sponte, ac deliberatè negligit sine causa sufficienter exculante: peccat mortaliter: ut dicit Scot. quia non red- dit debitum, ad quod se uoluntarius ob- ligauit. Unde si confessor aliquid irrationabiliter iniungeret, uel quod contentis implere commodè non posset: potest humiliter non acceptare. ¶ Dubitatur in sexto. Utrum opus satisfactorium factum in charitate mereatur aliquem gradum gloriæ ultra remissionem poenæ. Et uidetur, quod non: quia in p. matione concurrunt iustitia quæ gratiam meretur: secundum illud. 1j. Tim. rig. ultra iij. Reposita est mihi corona iustitiæ, remissio quam reddet mihi in illa die iustus iudex, sed pro eodem merito iustitia non

Dub. 4. Opera moraliter bona extra charitatem nihil merentur.

ppo. 1.

ppo. 2.

Dub. 6.

Utrum satisfactio humiliter non acceptare. ¶ Dubitatur in sexto. Utrum opus satisfactorium factum in charitate mereatur aliquem gradum gloriæ ultra remissionem poenæ. Et uidetur, quod non: quia in p. matione concurrunt iustitia quæ gratiam meretur: secundum illud. 1j. Tim. rig. ultra iij. Reposita est mihi corona iustitiæ, remissio quam reddet mihi in illa die iustus iudex, sed pro eodem merito iustitia non

reddat duplex præmiū: cum ergo satisfactio reddatur pro præmio remissio penę: non debetur ei aliud præmium in beatitudine: puta solutio debitum: nõ debetur præmium: sed satisfactio est solutio debiti: ergo. ¶ In oppositum: cuiuslibet operis ex charitate facti debet gradus glorię: sed huiusmodi est satisfactio, quę dicta est, ergo. ¶ Ad illud dubium soluendum ualent, quę dicta sunt supra dist. xiiij. q. ij. Et in ij. q. xxvii. Item in expost. cano. lect. xxvii. Quibus hic suppositis supponitur: q. omnis actus ex charitate, & gratia in uia uolens procedens, meretur aliquem gradum beatitudinis essentialis. Pater: quia ut ostensum est in secundo loco allegato: quia huiusmodi operis (propter gratiam, ex qua elicitur: & spiritum sanctum inhabitatorem, ac per gratiam principalem motorē ad huiusmodi opus) est quædam cõdignitas operis sic elicitur: ad præmiū beatificum essentialis, propter operas meretur præmiū tale de condigno. ¶ Ex quo sequitur: q. nullum opus meritorium sufficienter præmiatur per quocumq; bonum inferius beatitudinis: siue temporale sit, siue æternum: quoniam nullum meritum sufficienter præmiatur, si minus premio condigno red datur. ¶ Quod supposito nõ datur per hanc propositionem. Nulla actio meritoria est minus meritoria præmiū beatifici, & æterni, pro eo, q. est satisfactoria, & ablatiua penę temporalis. peccatis quoad culpam remissis debite. Probat: quia si propter hoc, q. meretur ablationem penę temporalis: aliquis gradus beatitudinis subtraheretur in præmio, iam quantum ad illum gradum subtraheretur propter remissionem penę temporalis, nõ præmiaretur ad condignum: quod est contra iustitiam, & misericordiam dei: qui semper præmiat ultra condignum, & punit citra condignum. Quod probatur quia sine proportionem minus bonū est remissio penę temporalis; quā quicunq; gradus beatitudinis. Non solum quia gradus beatitudinis est perpetuus: penā uero, quę reducit temporales, & per hoc eius remissio bonum temporale, sed etiam quia beatitudo essentialis

quantum ad omnem gradum suum, est perfectior intensiue quocumq; bono temporalis, etiam si foret æqualitas in duratione. Beatitudo enim est maxima perfectio, & summum bonum, naturę rationis, & possibilis: alioquin non esset beatitudo: siue loquamur de beatitudine formalis, siue obiectiua, comparando quodlibet ad bona sui generis: hoc est beatitudinem formalem, ad bona formalia: & obiectiuam beatitudinem ad obiecta: deus autem, qui est iustus præmiator nõ retribuit minus cõdigno: Præterea: nisi sic inconstitueret immo impiegeret cõfessores satisfactoria opera cõfiteentibus imponendo: quoniam si operibus satisfactoriis minus rñderet beatitudinis in præmio: quā si a penitente non essent ordinata ad remissionem penę temporalis: per huiusmodi impositionem satisfactoriis priuarentur maximo bono. scilicet gradu essentialis beatitudinis pro paruo bono, scilicet remissione penę temporalis: immo magis consulendū esset penitentibus: q. nullam penam soluerent in præsentibus: & omnia opera bona ordinarent tantum ad præmiū beatificum obtinendum: & expectarent solutionem penę in purgatorio: siquidē minus malum esset sustinere omnem penam purgatorij usq; ad diem finalis iudicii, quā carere minimo gradu essentialis glorię: hoc autem dicere est contra usum ecclesię, doctrinam euangelicam, & omnium sanctorum. Ait enim baptista Matthei. iii. Facite fructum dignum penitentię. Fructus penitentię opera sunt satisfactoria. ¶ Ex illo sequitur, q. si forent duo operantes opera meritoria æqualia quantum ad charitatem ex qua: & quantum ad operis intentionem conatū uoluntatis elicentis consequentē: & unus ordinaret eam tanquam satisfactoria ad finem ultimum, & ad remissionem penę. Alius non indigeret illa remissione, & ordinaret eā simpliciter ad finem ultimum, & non ad remissionem penę. Sequitur inquam: q. illi duo in calu consequntur æqualem, & similem retributionem quantum ad beatitudinem essentialem. Nec minus recipit secundus, qui meretur, &

Replica retur, & satisfacit, quā ille, qui meretur, sed satisfactione non indiget. ¶ Sed di. Tunc ille secundus ex malicia reportaret commodum, quia propter peccata præterita consequitur maius præmiū, quā is, qui satisfactione non indiget. Solutio: non sequitur: quoniam et si secundus non recipit ex opere suo remissionem penę, qua non indiget: recipit tamen aliud bonum temporale æquiualens tanquam præmiū accidentale præter præmiū beatificum. Vnde imaginandum est: quod cuiuslibet operis meritorio correspondet duplex præmiū essentialis, & accidentale: & propter accidens nuncquā minuitur essentialis. Accidentale uero uariatur, quādoq; enim retribuitur in aliquo bono temporali superaddito: quādoq; in bono perpetuo, ut aureola: quādoq; in remotio ne mali: quādoq; retribuitur ipsi personę merenti: quādoq; alteri, pro quo meretur, cui illud applicari desiderat. Aut forte bonum illud retribuedum reconditur in thesauro ecclesię: unde ceteris membris ecclesię præstantur indulgentię. Et per hoc personę, quę meretur, augetur gaudium accidentale in beatitudine: pro quanto ex eius merito plures sunt adiuti, quo celerius beatitudinem sunt assecuti. Et hoc uidetur ualde rationale: ut seruetur æqualitas iustitię diuinę præmia proportionabiliter distribuētis. Per hoc ad rationes ante oppositam dubij. Ad primam dicitur: q. uerum est, q. per iustitiam non redditur duplex præmiū: quorum quodlibet siue alio sufficit. In proposito totum, q. redditur (& præmiū essentialis, & accidentale) est tanquam unum præmiū ad æquatam merito secundum diuinam determinationem, ex qua accipitur tota iustitia in præmiando. Poteest enim retributio fieri in uno bono æquivalente merito: uel in pluribus bonis partialibus, quę simul æquivalent merito simpliciter, uel ex diuina acceptatione. ¶ Ad secundum dicitur: q. licet ex natura rei soluenti debitum non debetur præmiū: secus tamē ex acceptatione diuinā: quoniam deus opus ex charitate factum nõ

tantum acceptat ad præmiū temporale sed ultra ad præmiū beatificum æternum. ¶ Vel dicitur: q. maior est uera: quādo est pura solutio debiti: & opus, quo soluitur debitum, non tendit ultra solutionem debiti ad commodum, uel honorem eius, cui debetur. Nunc autē opus satisfactionis ex charitate factum non tantum compensat debitū penę temporalis: sed principaliter ordinatur ad honorem dei super omnia dilecti: in quo excedit rationem satisfactionis: & pro illo debetur merces beatifica. Vnde si quis etiam in charitate existens perficeret opus satisfactorium præcisē propter solutionem penę: non ordinans illud ultra in deum tāquam in finem ultimum: non meretur præmiū æternum: quia tale opus licet heret in charitate, nõ tñ ex charitate. Quod bene notandum est penitentibus: ut opera satisfactionis eliciant principaliter propter deū: ut sic facis faciendo restituant honorem deo, quē abstulerunt, quantum in eis fuit peccando: ut quoq; expediatur a debito penę, quod est impedimentum beatitudinis: quatenus illo perueniant: ubi in secula seculorum laudent dominum, & ut diuina uoluntas in eis perficiatur, quā ad fruendum deo creati sunt: & sic de similibus. ¶ Dubitatur septimò: utrum flagella, quę deus immittit, uel permittit, sint peccatori satisfactoria. Respondetur post Rich. q. quia opus satisfactorium est opus, seu actus uoluntatis elicitus, uel imperatus: ut patet ex quid nominis satisfactoriis: ideo flagella undecumq; inferantur ab extrinseco: ut sic non sunt satisfactoria: sed uoluntaria. Differentia eorū pro remissione peccati satisfactoria est, quia illa est a uoluntate tanquam ab actiue principio. ¶ Dubitatur ultimò: utrum unus uiuens pro alio uiuente potest satisfacere. Et dicitur uiuēs pro uiuente: quia dubium non est, quā uiuēs pro defuncto potest satisfacere, de quo alias. ¶ Respondetur, probabiliter sub distinctio ne. Quia est satisfactio, quā iungitur a confessore auctoritate clauium, & a penitente acceptatur: & est satisfactio, quā agit ex propria assumptione: &

Corol.

propo.

Corol.

Ad rōes

Dub. 7.

Dub. 8.

Prop. non ex sacerdotali impositione. De pri-
 ma: qui apenitens acceptado satisfactio
 nē inieptum, obligat se ad faciendum,
 nō iustificat. palii, si non habet legiti-
 mū impedimētum. Patet: quia obligat
 ad dīm mentē imponētis, q̄ p̄sumit esse,
 q̄ ipse, qui peccauit, p̄nam satisfactio-
 nis sustineat: maxime quia non tantum
 iniungitur in solutionem debiti, sed et
 in remedium contra recidiuam: sed al-
 terius opera nō cauet recidiuā in alio.
 Nā caro unius non maceratur p̄ ieiuniū
 alterius: nec ex actibus unius alius bene-
 agere consuevit: nisi per accidēs inquā-
 tū unus per bona opera meretur alteri
 augmentū gratiæ, q̄ efficacissimū est re-
 mediū contra p̄ctū utā dū, sed hoc ma-
 gis est per modum meriti, quā per mo-
 dū satisfactiōis. Hęc Tho. dist. xx. q. iij.
 Si uero impedimētū occurrit legitimū:
 ut infirmitas corporis: aut aliud per q̄
 redditur impotens ad implendam satis-
 factiōem iniunctā, poterit eam facere
 p̄ alium: quā hanc fuisse, & esse debuisse
 intentionē tā imponētis, quā acceptā-
 tis rectē p̄sumitur. ¶ Cōsolutū tū Alex.
 q̄ etiā in illo casu fiat auctoritate cla-
 uium: hoc est habitis clauis ligandi, &
 soluendi. Probat: quia ad perficiendā
 determinatam satisfactiōem iniunctā
 non obligatur penitens: nisi quatenus
 acceptauit secundum intentionem im-
 ponētis. Sed q̄ p̄ se soluat: & nō p̄ aliū
 (nisi in casu) fuit intentio utriusq̄: er-
 go sic, & non aliter soluendo satisfact.
 ¶ De secunda uero dicitur: q̄ potest fieri
 etiam per alium: nam aliquis potest etiā
 alteri impetrare primā gratiam, per quā
 iustificatur: & culpa remittit: ut alias di-
 ctū est: ergo etiā pōt remissionem p̄ne
 alteri impetrare. Præterea. Non est mi-
 nor communio membrorum ecclesiæ
 militantis inter se, quā eorum cum his, q̄
 sunt de alio foro: puta uiuentium cum
 defunctis: sed uiui possunt satisfacere p̄
 defunctis: ergo & pro uiuis: ubi enim est
 cōio charitatis: ibi locus est suffragio-
 rum. Item Gal. v. j. Alter alterius onera
 portare. ubi loquitur apostolus genera-
 liter de onere: & ideo locum habet in
 proposito. Satis etiam est in usu eccle-

sia communicare suffragia membris uis-
 uentibus, que principaliter ualent ad re-
 missionem p̄næ. Nec obstat illud Apo-
 stoli: ubi supra. Vnusquisq̄ onus suum
 portabit. i. p̄nā pro p̄ctō suo: quia illud
 cū p̄missione intelligitur: tunc debet in-
 telligi in illo statu secundum Alexā. ubi
 suffragia nō habet locum: puta in extre-
 mo iudicio, & in inferno. Et licet culpa
 unius non communicatur alteri: potest
 tamen unus assumere p̄nam pro alio:
 quoniam in primo deficit charitas ra-
 dix communionis: non in secundo.

¶ De Ieiunio.

QVAESTIO III.

IERTIO queritur de par-
 tibus satisfactiōis. s. de iei-
 unio, & elemosyna: quā
 de oratiōe satis diffusē scri-
 ptum est in expositione canonis lec. lxj.
 lxij. lxij. & deinceps de oratiōe dāica.
 Est igitur questio utrū ieiunium eccle-
 siæ trāsgredientes obliget ad mortale.
 ¶ Tribus articulis more solito questio
 absoluetur: notabilibus: respōsiuis con-
 clusionibus: ac solutionibus dubiorum.
 ¶ Quantum ad primum notandum post
 Rich. q̄ accipiēdo ieiunium strictē pro
 abstinentia a cibo, & potu, triplex est
 ieiunium scilicet naturæ, uirtutis, & ec-
 clesiæ. ¶ Ieiunium naturæ est abstinen-
 tia cibi, & potus integro naturali die.
 Hoc modo ieiunat, qui per uiginti qua-
 tuor horas a cibo, & potu abstinet. Et
 tale ieiunium requiritur ad dignē sc̄i-
 piendum eucharistiam. Hoc modo iei-
 unium dicitur p̄riuationem: & per cō-
 sequens nec est uirtus: nec actus uirtu-
 tis. ¶ Ieiunium uirtutis est actus tempe-
 rantiæ: & est refrenatio delectationum
 gustus in cibo, & potu secundum regu-
 lam rectæ rationis, uel habitus ad hanc
 inclinans. Et sic ieiunat, qui temperatē
 cibum, & potum sumit: secundū q̄ ratio
 recta dicitur congruere habitudini p̄sonæ
 status, & officij eius, non curando an
 semel, uel pluries in die cibum sumat.
 Hoc modo semper ieiunandum est: quia

A De par-
 tibus sa-
 tisfactio-
 nis.
 Art. i.
 Not. i.
 Triplex
 est iei-
 unium.

Quid sit
 ieiunium
 & quis
 soluat.

nunquā in cibo, & potu contra regulā
 rōnis excedere licet. ¶ Ieiunium ecclesiæ
 est abstinentia a cibo, & potu secundum
 regulam ab ecclesia institutam. ¶ Est
 autē regula ab ecclesia instituta, ut iei-
 unas præter c̄nā nullum cibū sumat. Et
 per hoc soluit ieiunium, quisquis in die
 naturali plusquam semel comedit: ipsa
 autem unica comestio c̄nā dicitur: quia
 refectio in diebus ieiuniorum fieri solet
 secundum antiquum ecclesiæ morē post
 uesperas. Hoc ieiunium addit aliquid ab-
 stinētis uirtuti: quā sic ieiunans nō solū
 abstinet ab illis, quæ uirtus prohibet: sed
 et ab eis, quibus alias licitē potest uti: tū de
 ieiunio ecclesiæ actū uirtutis importat,
 & quandam super addit abstinentiam ab
 illis, quæ non corrumpunt medium uir-
 tutis. Nam qui licite commisit satisfaci-
 endo debet ab aliquibus licitis abstinere
 re: ita tamen q̄ non corrumpat mediū
 uirtutis temperantiæ. De ieiunio eccle-
 siæ hic principaliter agitur. ¶ Secundo
 notādum: q̄ ieiuniorum ecclesiæ quedā
 sunt de p̄cepto: quedam de consilio.
 Ieiunium
 rum ec-
 clesiæ
 quedā
 de præ-
 cepto,
 & de con-
 silio.

De p̄cepto sunt quadragesima tota,
 exceptis dāicis diebus: de quō d̄ cōse. dis-
 v. c. quadragesima dicitur. Quadragesi-
 ma uero obseruatione est obseruan-
 da: ut ieiunium in ea præter dies dāicos
 (qui de abstinentia subtrahi sunt) nisi
 quem infirmitas impediē: nullatenus
 soluat. ¶ Et beatus August. in ser. de
 quadragesima. In isto legitimo tempo-
 re: exceptis dominicis diebus: nullus præ-
 dere præsumat: nisi forte ille, quem iei-
 unare infirmitas non permittit: quia
 alijs diebus ieiunare: aut remedium est:
 aut præmium: in quadragesima non iei-
 unare peccatum est. ¶ Item beatus Am-
 bro. ser. xxxij. Quisquis christianus cō-
 secratam non impleuerit quadragesi-
 mā, p̄uancationis, & cōrumaciæ reus
 tenebitur: legem diuinitus pro salutē sua
 datamiple rescindit: rescindit enim le-
 gem, qui exemplum ieiunij dāicū non
 custodit. Et sequitur. Sicut reliquo anno
 ieiunare præmium est: itam quadrage-
 sima non ieiunare p̄ctū est: illa enim
 uoluntaria sunt ieiunia: ista necessaria:
 illa de arbitrio ueniunt: ista de lege ad

illa inuitamur: ad ista compellimur. Hęc
 Ambro. Et ser. xxxvi. Probauimus hunc
 quadragesimum non esse ab hominibus
 constitutum: sed diuinitus consecratū:
 nec terrena cogitatione inuentū: sed
 celesti maiestate præceptum: & ideo q̄
 constitutum numerum una die mandu-
 cando præterit: non ut unius diei uiola-
 tor accusatur: sed ut totius quadragesi-
 mæ transgressor arguitur. Et sequitur.
 Hęc nō tam sacerdotum præcepta, quā
 dei sunt. Hęc ille. ¶ Item quatuor rēpo-
 ra, de quibus in c. statuimus. lxxv. dis. ubi
 d̄r. Statuimus etiā ut ieiunia quatuor rē-
 ponū hoc ordine celebrēt. Primum in ini-
 tio quadragesimæ: secundū in hebdomada
 p̄tecoctes: tertiu uero i septēbri: quar-
 tum in decēbri solito more fiat de eodē
 per totam illam dist. ¶ Item oēs uigiliæ
 Apost. præter uigilias Philippi, & Iaco-
 bi, ac beati Ioannis euāgeliste: ut in c.
 consiliū. de obser. ieiun. ubi dicitur. Om-
 nium apostolorum uigiliæ sunt in obser-
 uatione ieiunij celebrādæ: præter uigilias
 Aposto. Philippi, & Iacobi, & Beati Ioā-
 nis euāgeliste: quā eorum solemnitas in
 fra solemnitate domini pascalem: istius autem
 infra natalem domini celebratur. San-
 ctorum quoq̄ uigiliæ, quorum festiui-
 tates oportet secunda feria celebrare:
 in præcedenti sunt sabbato ieiunandæ.
 Hęc ibi. ¶ Item uigilia natiuitatis do-
 mini, & uigilia assumptionis gloriolæ uir-
 ginis domine nostræ: ut in c. j. eo. ritu.
 Item uigilia omnium sanctorum, sancti
 Ioannis baptiste, & S. Laurentij secun-
 dum Inno & doc. communiter. Nescio
 autē si aliquo iure inuenitur hoc expres-
 sum, an solū ratione consuetudinis hoc di-
 cant; quoniam in secundū Rich. dist. xv. li.
 iij. articu. ij. q. viij. si in aliqua regione
 est aliquod ieiunium consuetum, quod
 tū nō est p̄ceptum per ius scriptum:
 nihilominus est obseruandum ab exi-
 stentibus ibidem: quoniam consuetudo
 approbata obligat. Ad idem est Per.
 de pal. q. iiii. distin. xv. Si enim decreta
 huiusmodi consuetudinis: pari ratione, & ieiunium
 eius. Hęc ille Rich. ubi supra. ad hoc al-
 legat. c. consuetudo. distin. i. ubi dicitur

Cōsue-
 tudo ap-
 probata
 obligat.

quod consuetudo est ius quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur, cui deficit lex: nec differe, an scriptura: an ratione consistat: quoniam & legem ratio commendat. Et August. in lib. ex di. & is h. a. l. i. j. de ecclesiasticarum institutionum quaedam in scriptis, quasdam uero apostolica traditione per successores in ministerio confirmatas accepimus, quasdam uero consuetudine roboratas approbantur usus, quibus par ritus, & idem utriusque pietatis debetur affectus. Et idem ad Calulanum presbyterum. In his rebus, de quibus nihil certi statuit diuina scriptura, mos populi dei, & instituta maiorum pro lege tenenda sunt. Et sicut praeruaricatores diuinarum legum: ita contra tempores ecclesiasticarum consuetudinum coercendi sunt: utraque auctoritas habetur dist. xj. c. ecclesiasticarum. & c. in his. Et haec uera sunt; dum ad sunt omnia, quae ad consuetudinem requiruntur: ut dicit Ange. in sum. Item uigilia pentecostes: de quo. lxxv. dist. c. de ieiunio. & licet Gratianus teneat; quod sit de consilio in. s. necessario. ea. dist. uerius tamen uidetur; quod sit de precepto, secundum glossam eiusdem. s. quae dicit. Hic male dicit: immo uigilia pentecostes necessario ieiunanda est: ut in. c. de ieiunio. & c. nolle. ubi expressè habetur ex auctoritate Amb. quod uigilia pentecostes sicut uigilia paschae ieiunatur. ¶ Si tamen uigilia ieiunandae cadunt in Dominicam, anticipantur quantum ad ieiunium in diem sabbati: ut supra tactum est. & habetur. j. & i. j. c. de obser. ieiun. ¶ Sunt autem & alia ieiunia ab ecclesia indicta de consilio: & non de precepto: ut aduentus domini: de quo in. c. consilium. de obser. ieiun. dicitur. Ieiunium in aduentu domini apud nos etiam agitur. Item rogationes, de quibus in. c. rogationes. de consue. dist. iij. ubi dicitur. Rogationes id est litaniae ante ascensionem domini placuit celebrari: ita ut praermissum triduum ieiunium in dominica ascensionis sollemnitate soluantur. Sequitur: quo triduo omnes abstineant: & etiam quadragesimalibus cibus utantur. ubi glossa. Ieiunium, quod hic statuitur, non praecipitur: sed

suadet: nam in tempore illo scilicet paschali una quaeque prouincia abundat sensu suo, ut habetur dist. lxxvj. c. uetnam. & c. post pascha. ¶ Item quarta, & sexta feria: de quo in. c. ieiunia. de consue. dist. iij. dicitur. Ieiunia sane legitima in quarta, & sexta feria non sunt soluenda: nisi grandis aliqua necessitas fuerit. ubi etiam glossa. exponit de his, qui uoto, uel penitentia sunt ad hoc adstricti. Aut dicendum: quod illud fuit primitiua ecclesia necessitatis: hodie uero consilij: sicut dicitur de ieiunio sabbati: de quo ea. dist. c. sabbato: sed in dist. xij. c. illa. clarè habetur: quod illa obseruatio non est necessitatis. Et in glossa. dist. q. Inno. i. c. sabbato. qui allegat de consilio. ¶ Notandum. ¶ Aliter uero, quod praercepta ecclesiae posita: non eodem modo obligant sicut praercepta naturae, uel diuina: nam praercepta naturae, & diuina sunt de his, quae secundum se sunt de necessitate salutis: unde his praerceptantur actus uirtutum fidei, charitatis, spei &c. Aut prohibentur ea; quae sunt secundum se mala: ut sunt actus uitiorum: & ad illa omnes tenentur in quolibet casu: quoniam quilibet tenetur pro tempore, & loco ad actus uirtutum: & pro semper ad cauenda uitia. Praercepta uero ecclesiae, siue iurispositiui sunt de his, quae ordinant ad uirtutes: & eis praeripiuntur, quae non per se, & in quolibet casu sunt bonae: sed quandoque possunt esse mala, & prohibentur, quae non semper, & in omni casu sunt mala: sed in casu possunt esse bona, uel indifferentia: & ideo non est: nec debet esse intentio legislatoris iurispositiui: ut semper obseruetur praerceptum suum. Possunt enim occurrere impedimenta, in quibus non proficeret: immo noceret praercepti obseruatio: in quo casu si praesens esset legislator; uelle deberet, quod praerceptum suum non seruaretur: quia intentio cuiuslibet iusti legislatoris est inducere homines ad uirtutes. i. j. Ethic. & ideo in omni praercepto legis positivae admittitur exceptio causa rationabilis. Et per hoc (ut dicit sanctus Thome. in. iij. dist. xv. q. iij. art. iij.) praercepta iuris positivi magis obligant ex intentione legislatoris: quae ex ipsis uerbis:

Not. 3.
C

Aliter obligant praercepta iuris naturalis, aliter praercepta ecclesiae

uerbis: & ideo magis repurandus est transgressor praercepti, qui obuiat intentioni legislatoris: quam qui deuiat ab ordinatione legis secundum uerborum. Intentioni autem legislatoris obuiat, qui ex contemptu, aut sine rationabili causa ordinationem non seruat. Qui uero in casu (in quo probabiliter credi potest, si legislator adesset, eum obligare non uellet) a uerbis legis deuiat: intentioni legislatoris non obuiat: nec reputandus est transgressor statuti. His concordat Panor. in l. de obser. ieiun. Angelus, & Baptista in l. de ieiun. sic ait. Pet. de pal. dist. xv. q. iiii. artic. j. Quod est simpliciter uoluntatis: ecclesia non potest facere necessitatis simpliciter: sed secundum quid, & ad tempus, & ex rationabili causa. & loquitur de ieiunio. ¶ Quarto notandum: quod plures sunt causae rationabiles, quibus existentiibus soluens ieiunium ecclesiae non est reputandus transgressor: de quibus Pe. de pal. ponit octo conclusiones ubi excusat a ieiunio. Tres generales: quae sunt, infirmitas, paupertas, labor. ¶ Est autem infirmitas quadruplex. s. infirmitas sanguinis, complexionis, aetatis, & conditionis. ¶ Infirmitas sanguinis, quae si quis ex casu acciderit aegrotat: excusat: quia ieiunium institutum est, ut corpus castigatum spiritui subiiciatur: & ad seruandum ei ad spiritualia exercitia non delinuat: quin potius in congrua ualitudine conseruetur. Infirmi autem totum illud, quod est necessarium congruenti sustentationi per uiginti quatuor horas simul, & semel capere non possunt, manifestum est: grauantur enim propter debilitatem uirtutis digestiuae: si uero cibum congruum, & necessarium successiue accipiunt: roborantur. Sic quoque sunt tam tenere complexionis, quod per inanitatem stomachi statim incidunt capitis dolore, aut uertiginem: seu noctu calescere, uel dormire non possunt, non tenentur se committere periculo propter obseruationem ieiunij. Sic infirmitas aetatis, ut sunt nimis iuuenes, & pueri, ac senes. Primi: quia indigent multo nutrimento propter caloris ma-

gnitudinem, qui multum consumit: & humiditatis tenuitatem: propter quod facilius consumitur: etiam quia nutrimentum est eius materia duplicis operationis. s. nutritionis, & augmentationis. Et addit Richar. quartam rationem: quia non est in eis sicut in proeuctis necessaria contra prestio uitiorum, ad quam maxime institutum est ieiunium. In secundis. s. senibus deficit calor, & humor: ideo non sufficiunt tantam nutrimenti quantitatem simul digerere: quanta eis sufficit ad sui conseruationem. Sed usque ad quantum tempus iuuenes excusentur: & in qua aetate senes: sunt uariae opin. doct. Sed communior est opin. beati Thomae. & Pe. de pal. quoad iuuenes, quod excusantur a totali ieiunio ecclesiae usque ad finem augmenti: quod secundum philosophum durat usque ad finem tertii septem. i. usque ad xxi. annum, ut in pluribus. De senibus non est certa annorum quantitas: sed communiter tenent doct. quod post. lxx. aetatis annum non tenentur: tunc enim dicuntur decrepiti: & secundum glossam, in proemio sexti a. lxx. annis ultra non debet quis esse in senectute, sed in senio, quod est aliarum aetatum terminus: iuxta illud ps. lxxxix. Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni. Si autem in potentibus octoginta anni, amplius eorum labor, & dolor. ¶ Verum: quia ut dicit Thome. res naturales non currunt semper eodem modo: sed aliqui citius perueniunt ad finem augmenti: alij tardius: suo modo senes: alij citius incipiunt deficere, alij serius: ideo non praecise sunt illi anni ad punctum attendendi: sed uel citius, uel tardius obligantur ad iudicium hominum uirtutis. Non tamen tales omnino a ieiunio abstinere debent: sed secundum ualitudinem suam exerceri debent ad ieiunium: & secundum eorum ualitudinem sunt ieiunia eis commensuranda. ¶ Similiter dicendum de nouitij religionum, quod secundum eorum ualitudinem, debet reperari rigor religionis in ieiunando. Consonat Pet. de pal. ubi sup. ¶ Infirmitas conditionis est minor ualido persone propter conditionem sexus, uel alertus accidentis: quales sunt mulieres praegnae

In qua etate hoies obligantur ad ieiunium.

Quae ieiunia sit de consilio.

tes, & nutriendes, quæ ieiunare non debent: quia cibū tenetur accipere, nō tantū pro se sed etiam pro nutrimento fratris, ad quod non sufficit una comestio. Alia causa est quoad prægnantes: quia confluenter habere varia desideria inordinata ciborū diuersorū: & quādoq; ita intentia: q̄ nisi aliquo modo possent satisfacere appetitui: incidere periculū

E periculationis fetus. ¶ Secūda causa principalis excusans a ieiunio ecclesie est paupertas: nam qui nō habent tantū, unde una uice reficiant, q̄ sufficit pro cōgrua sustentatione totius diei: licet ostiatim mendicantes: nec aliud habentes, nisi quæ sic particulatim colligunt: excusantur a ieiunio. Addit Pet. de palud. Non sic cum semel in die sufficienter reficiuntur pro deo, postquā aut tandem sufficienter refecti sunt: abstine re debent ab ulteriori, seu iterata comestione. Idem puto fore de pauperibus non mendicantibus, qui uix habere possunt in mensa unū ferculū: puta ossam unam, uel pulmentū unū, de quo nō possunt sufficienter sustentari ad perficiendū labores suos, uel officii: q̄ & illi excusantur a ieiunio. Idem est de illis, qui legitime impediti debita hora pertingere non possunt ad locum, in quo haberent plenam refectiōem: isti prælibando aliquid, & posterius perficiendo cœnam nō soluunt ieiunium hoc est, nō transgrediuntur præceptū Sicut in simili admittit doctores cū Pe. de pal. q̄ lectores in conuentibus ad mensam: & seruitores nobiliū, & prælatorū aliquid prælibent, ut possint sua officia robustius, ac perfectius cōtinuare: & posterius plene reficiantur. Similiter h̄ quis occurrere casu rationabili, cogere de mensa surgere prius, quā fuisset sufficienter refectus: possit post suppleri cōplendo refectiōem prius inceptā. ¶ Tertia causa excusans est labor

Quis labor, que peregrinatio excuset. ¶ Quis labor, que peregrinatio excuset. Et dicitur notāter, necessarius personæ: sine quo uidelicet persona seipsam, & suā

curæ cōmissos: ut puta uxorem, liberos & familiam sustentare nō possit. Si, sine tanto labore (qui ieiunium nō comparitur) possit se, suosq; sustentare: nondum illa die, sed & sequentibus: debet, quā talis est: tanto labori intendere: eū quanto potest ieiunium obseruare: unde labor pro congregandis dimitijs, & lucris plurimis non excusat. ¶ Dicitur etiam, uel cōmunitati: quoniam si immineret labor pro republi. qui cōmodē nec differri: nec temperari possit propter periculū hostium, uel rei perituræ, uel aliquid simile: excusaret laborantem a ieiunio: secus si labor differri possit sine periculo, aut temperari: tunc .n. non excusaret. Suo modo dicitur de labore itineris: nam si peregrinatio cōmodē differri possit, non excusaret: secus si cōmodē differri non possit: puta quia tempus ieiunij peregrinantem præoccupat: uel quia dies festus, ad quem ex deuotione peregrinari cupit: iam imminet. Vel quia mora in penitentiā periculosa est: siue periculū expectat spirituale, uel corporale: aut quia nūc habet sociositineris: quis post habere nō possit: uel propter similes casus, dummodo eū labore itineris ieiunium seruare nō possit: excusaretur a ieiunio. Nec obstat: q̄ præceptū præponi debet cōsilio: quia intentio præcepti huiusmodi dantis nō est alias piæ, & uere deuotæ, ac magis necessarias causas excludere. Secus autem de præceptis legis nature, que hoc prohibent, quod secūdu opus cō

Quo
opus cō
sili j tol
lit præce
ptū ieiunij.

licet dñi præcipientes nō excusentur: si poterāt sine dāno, aut periculo nuntia huiusmodi differre: multo minus excusatur, qui nō licet cōducere operarios nisi talis pacto, ut ieiunium soluāt, nisi foret causa necessaria, que festinationem operis pro quo laboratur, exposcat. Cursores uero, qui sua ipōre se offerūt ad currendū pro lucro: si nō indigent, nō excusantur: sicut dicitur de cæteris laboratoribus. Sic excusatur necessitas temporis: ut eū labor exigit certū tēpus, quod si negligeretur, postea fieri non possit: sicut tempus messis, & autūni, agriculturæ, & concursus hostiū, incendij casualis, & similia: in quo necesse est laborare: nec differri potest labor sine damno, & perditione rerū necessariarum: si tantus fuerit labor, q̄ non potest ferri cū ieiunio potest solui ieiunium, etiam ab his, qui sine illis laboribus tunc præsentibus possent uitā ducere: non .n. tantum præsentibus: sed etiam futuris prouidendū est solitudine moderata. Vnde generaliter si ad cauendū damna requiritur labor, qui cum ieiunio ferri non potest: cōmodē excusantur ab obseruatione laboratores. Nec mirum cum etiam in hoc casu excusantur a celebratione sabatis: prout alibi declaratur. ¶ Ex p̄missis sequitur primò, q̄ stat operarios ieiunium soluentes esse innocentes: & dominos, quibus laborant, fore culpabiles.

Coroll. 1.

Coroll. 2.

Patet de dominis cogentibus familiam suam ad labores non necessarios: cū qui bus ieiunare nō ualent. ¶ Secundo sequitur: q̄ illi a peccato immunes non sunt, qui operarios cōducere nolunt: nisi talis pacto ut ieiunium soluant: nisi forte sit causa necessaria, que festinationem operis, pro quo laboratur: exposcat: ut dicit Thom. ubi supra, & concordat Panor. cum cæteris doct̄oribus. Excusatur etiam necessitas officij, aut melioris boni: de quo beatus Thom. in iiii. scripto, distinct. xv. quæst. iiii. artic. j. Necessarium, inquit, dupliciter accipitur in cibis. Primo modo ad conseruationem uitæ: & tale necessarium non licet subtrahere per ieiunium, sicut nec interimere se ipsum: sed tale necessarium est ualde modicū: quia

modicis natura contenta est. Alio modo dicitur necessarium ad conseruationem ualitudinis corporis. Quæ quidem accipitur in duplici statu. Primo secundum sufficientiam habito respectu ad ea, quæ incumbunt ex officio: uel ex societate eorum, quibus conuiuic necessario agenda: & tale necessarium subtrahi nō debet: hoc enim esset de rapina hostiam ieiunij offerre, si quis ex ieiunio impediretur ab alijs operibus, ad quæ alias obligatur. Vnde Hieron. dicit de consec. distinct. v. non mediocriter. De rapina holocaustum offert, qui temporalium bonorum, siue ciborum nimia egestate, uel manducandi, uel somni penuria immoderate corpus suum affligit. ¶ Sicut etiam

Nota.

tanta sit abstinentia: q̄ homo ab operibus ut ilioribus impediatur: quamuis ad ea de necessitate non teneatur, indifferetum est ieiunium, et si nō sit illicitum: uide ubi sup. Hieron. Rationabiliter hominis dignitatem amittit, qui ieiunium charitati: uel uigiliis præfert sensus integritati. ¶ Secundo accipitur ualitudo corporis secundum optima corporis dispositionem. Et quia caro in suo robore consistens difficiliter spiritui subdit: ideo necessarium ad huiusmodi ualitudinem: et si licite accipi potest: tamen laudabiliter subtrahi potest. Et hinc quādoq; subtrahitur per ieiunium ecclesie: & talis subtrahitio non multū mortē accelerat: cū corpus humanū inueniatur frequentius ex superfluitate, quam ex defectu mortales infirmitates incurere. Vnde secundū Gale. Abstinentia summa medicina est: nec potest dici occasio mortis: cum se habeat ad utrumq; prolongatio nem. s. uitæ, & eius breuicationem: subtrahitio autem eius, quod nullo dicitur modorū est necessarium, est de necessitate uirtutis temperantia: & uocatur ieiunium uirtutis: ut dictum est in principi. q̄. Hec Thom. ¶ Ex illo patet: q̄ si doctor legēs in scholis in theologia, que animæ salutem respicit: aut prædicans in publico populis: si per ieiunium impediretur, quominus possit prædicare, aut legere: soluendum esset ab eo ieiunium: ut his utilioribus uacare possit: & ita

Not. 5. de similibus. **¶** Quinto notanda sunt tres regulæ circa prædicta impedimenta aie
Reg. 1. iunio excusantia: ut sit excusatio sufficiens ad tollendum peccatum in soluentibus ieiunium. Prima. Habens impedimentum aliquod ex prædictis, tatum, & quoties sumat de cibo, quantum, & quoties sufficit ad impedimenti remotionem, & abstineat a superfluis. Gratia exempli iunio. Si quis habens debile caput, ita ut nisi mane sumat cibum calidum, statim incidit uertiginem, quâ postertum non incidit sumpto cibo: sufficit illi, ut mane sumat sorditium calidum, aut aliud calidum: & post contentus sit in una comestione: quoniam si post sufficientem refectio-nem unicam iterum cenat, uel comedit: iam manifestum est (ut dicit Aug.) ieiunium non pro infirmitate ieiunare non posse: sed præ gula ieiunare non uelle. Verum uix teneri potest puntuale medium: sed cauendum est notabilis excessus. **¶** Secunda regula est beati August. in ser. de qua drageima dicit. Qui ieiunare non præualerit: secretius sibi soli, aut cum alio infirmo sibi preparat, quod accipiat: & illos, qui ieiunare præualent, ad prandium non inuitet: nec sibi augeat de alterius gula peccatum. quia si hæc fecerit non totum deus: sed etiam homines intelligere possunt illum non pro infirmitate non posse: sed pro gula ieiunare non uelle: sufficit illi, quod ipse ieiunare non præualerit: & magis cum gemitu, & suspirio, & animi dolore manducet pro eo, quod alijs ieiunantibus ille abstinere non potest.

Regu. 2. Hæc Aug. **¶** Tertia regula est beati Tho. ii. ii. quæst. cxlvii. artic. iiii. Si causa excusans aliquem ab obseruatione ieiunij ab ecclesia instituta fuerit evidens: potest talis per se ipsum licet obseruantiam præterire, præsertim consuetudine interueniente: uel si non possit facile recursus ad superiorem haberi. Si uero causa sit dubia: debet ad superiorem recurrere, qui habet potestatem in talibus dispensandi: cauebit tamen occasione scandali iuxta secundam regulam. **¶** Si queris: quis est superior potens in hoc dispensare. Hosti. in c. consilium. de obler. ieiun. dicit, quod est episcopus: nec

sufficit licentia simplicis presbyteri, etiam ex iusta causa: nisi summa necessitas immineat: ita quod ad ipsum non potest haberi recursus sine periculo. Alij dicunt (ut recitat Ange. in summ. uer. ieiunium. §. xx.) quod arbitrio boni uiri standum est, pro quantanecessitate sit frangendum ieiunium, potius quam per doctrinam generalem: & sic cum propius sacerdos sit index ordinarius conscientie: uidetur, quod ipse possit. Ego uero credo (ait Ange.) quod si loquamur de dispensatione (quæ est quedam relaxatio inris) quod tunc pertinet ad episcopum solum, qui causa subsistente in debent ieiunare potest dispensare. & in aliud bonum ieiunium commutare. Si uero loquamur de declaratione, scilicet utrum sit causa legitima, an non: sic credo, quod sufficit dispensatio confessoris proprii, qui est bonus uir: & etiam consilium medici: sed medicus peccat, si sine rationabili causa consulit, ut ieiunium frangat. **¶** Sexto notandum: quod præcepta legis humanæ siue positivæ iuste obligant omnes legi subiectos secundum mentem præipientis, etiam in foro conscientie: unde sequitur, quod eorum transgressio sine causa rationabili est culpa mortalis: etiam si non sit ex contemptu, sed ex negligentia, passione, aut consequenda uoluptate: nisi fieret ex surreptione, inadvertentia, aut ignorantia excusante. **¶** Istud notabile: quia magni principium est discernendi lepram a non lepra: deo probandum est, & declarandum. Probatur igitur. Quia secundum Iudo. lex dicitur aligados: nec proprie diceret lex, nisi ligaret. Et probatur auctoritate christi Luc. x. Qui uos audit: me audit. & quod uos spernit: me spernit. Qui autem me spernit, spernit eum, qui misit me. Et Matth. x. ait apostolis. Quicumque non receperit uos: neque audierit sermones uestrorum &c. Amen dico uobis: tolerabilius erit terræ Sodomorum, & Gomorreorum in die iudicij, quam illi civitati. Item Matth. xviii. Si ecclesiam non audierit: sit tibi sicut ethnicus, & publicanus. In epistolarum Aug. epistola. clxvi. uide ad propositum auctoritates. Sed spernens deum: uia mandata non obliuand

Not. 6. Hæc præcepta positiva humana iuste obligant omnes legi subiectos secundum mentem præipientis, etiam in foro conscientie: unde sequitur, quod eorum transgressio sine causa rationabili est culpa mortalis: etiam si non sit ex contemptu, sed ex negligentia, passione, aut consequenda uoluptate: nisi fieret ex surreptione, inadvertentia, aut ignorantia excusante. **¶** Istud notabile: quia magni principium est discernendi lepram a non lepra: deo probandum est, & declarandum. Probatur igitur. Quia secundum Iudo. lex dicitur aligados: nec proprie diceret lex, nisi ligaret. Et probatur auctoritate christi Luc. x. Qui uos audit: me audit. & quod uos spernit: me spernit. Qui autem me spernit, spernit eum, qui misit me. Et Matth. x. ait apostolis. Quicumque non receperit uos: neque audierit sermones uestrorum &c. Amen dico uobis: tolerabilius erit terræ Sodomorum, & Gomorreorum in die iudicij, quam illi civitati. Item Matth. xviii. Si ecclesiam non audierit: sit tibi sicut ethnicus, & publicanus. In epistolarum Aug. epistola. clxvi. uide ad propositum auctoritates. Sed spernens deum: uia mandata non obliuand

Coroll. Ex quibus satis euidenter patet: quod transgressio præcepti humani obligat ad culpam mortalem. Hæc est etiam sententia glossæ super illo j. Pe. ij. Hæc est gratia, si propter conscientiam &c. Item est sententia beati Thom. j. ii. q. xcvi. artic. iiii. ubi dicit. Leges positivæ humanæ

de peccat mortaliter. Similiter nullipius erit Sodomitis in die iudicij: nisi qui datur propter mortales: neque aliquis habendus est uelut ethnicus: & publicanus nisi propter mortales: ergo non audiens ecclesiam per præceptum eius transgressionem peccat mortaliter. Præterea: quandoque transgressor mandatorum ecclesie incidit excommunicationem ipso facto: sed nullus excommunicandus est nisi propter mortale xi. q. iij. nullus. &c. nemo episcoporum ubi dicitur. Anathema est eternæ mortis damnatio: & non nisi pro mortali debet imponi crimine: & illis, qui aliter non poterit corrigi: ergo: Item Mar. xxiij. Super cathedram Moysi sederunt Scribæ, & Pharisei: omnia quecumque dixerint uobis, seruate, & facite. Quod secundu Bonau. dist. xliij. q. ii. intelligitur de his, que spectant ad cathedrâ. Item Deut. xvii. Qui superbiertis nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat dno deo: ex decreto iudicis morietur homo ille. Sed in ue. resta. mors non erat infligenda nisi propter transgressionem præcepti per mortale peccatum: ergo transgressio præcepti sacerdotalis est peccatum mortale. Ad idem loquitur apostolus Rom. xiii. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: non est enim potestas nisi a deo: quæ autem sunt a deo, ordinata sunt. Itaque qui potestati resistit: dei ordinationem resistit: qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. damnatio autem non acquiritur nisi per peccatum mortale. Item ad Heb. xiii. Obedite præpositis uestris, & subiacete eis: ipsi enim peruigilant quasi rationem redduri pro animabus uestris. Et j. Petri ii. Serui subditi estote in omni timore dominis: non tantum bonis, & modestis: sed etiam discolis. quod tamen intelligendum est in his, quæ iuste præcipiunt: ut inf. dicitur. Simile habetur in multis locis scripturæ. **¶** Ex quibus satis euidenter patet: quod transgressio præcepti humani obligat ad culpam mortalem. Hæc est etiam sententia glossæ super illo j. Pe. ij. Hæc est gratia, si propter conscientiam &c. Item est sententia beati Thom. j. ii. q. xcvi. artic. iiii. ubi dicit. Leges positivæ humanæ

in se habent uim obligandi in foro conscientie a lege eterna, a qua deriuantur: secundum illud Prouer. viii. Per me reges regnant: & legum conditores iusta decernunt. Etiam beati Bonau. in ii. circa litteram di. xxxv. ubi dicit, quod qui non obedit prælato, peccat, sicut qui non obedit deo: hoc enim dependet ex mandato dei: quia deus mandat, ut obediatur homini. Ad idem dist. xix. per totum ubi dicitur. Sic omnes sanctiones apostolicæ sedis accipiendæ sunt: tanquam ipsius diuina uoce Petri firmate. dist. sic oēs. **¶** De hoc late tractat dñs Anto. parte ii. titu. xvii. & xviii. ostendens, quod non tantum potestates leges: sed etiam leges humanæ seculares imponunt necessitatem homini ad obseruandum in foro conscientie: ita quod non obseruans peccat, si sint iustæ. alleg. ad hoc Aug. ad Bonifa. comitem dicent. Qui legibus imperatorum, quæ pro dei uoluntate feruntur: obtemperare non uult, acquirit grande supplicium. Ponit etiam Anto. casus seu præcepta xviii. in quibus transgressores mandata ecclesie positua peccat mortaliter: quorum aliquos post eum recitat Ange. in summ. uer. præceptum. §. xviii. Idem tenet Felinus de consiliis. c. nam concupiscentiam. quod probat per c. illud. de maio. & obe. &c. quisquis xliii. q. j. Notet Bar. in l. si quis pro eo. in quinto membro. ff. de fideiul. & dñs Cardi. post Marth. in clem. & in ult. colum. de uita & hone. cleri. & in clem. dudum. finali de sepult. & Dominicus post Arch. & Io. an. in c. de restâ. de concess. præben. in vi. etiam si sit lex principalis secularis: ut notat gloss. in c. quis autem dist. x. etiam si sit statutum municipale: ut sentit gloss. in c. ii. de consiliis. in vi. quæ ibi Do. in antepenult. colum. Et idem in legibus ciuilibus: ut supra alibi probauit. Amplia. etiam si in lege præceptiua sit alia poena imposta secundum Dominicum in c. perpetua. in notabilibus, per illum tex. de elect. in vi. Hæc intellige, quando lex est præcepti: dicto cap. quisquis. §. quod præcipitur. si autem consilij regulariter non obligat nisi in certis casibus. Hæc ille. Ex isto patet, quod iam irrationabilis, & periculosa est

opinio Card. & quorundam aliorū iuristarum, quā recitat Panor. de obser. iē iu. in expositione titu. q. transgressio canonis obligat ad mortale: quando fit ex contemptu, seu inobedientia: sed si quis transgreditur ex concupiscentia, ira uel negligentia: tūc solum obligatur ad ueniale: si ita intelligitur, ut uerba sonant &c. Ideo Panor. cum cæteris recedit ab illa opi. nam si hæc opinio procederet: nulla esset differentia inter præcepta ecclesiæ, & eius consilia in obligando: nā etiam consilia obligant ad non contemnemum: ut dicit sanctus Bonauēt. in secūdo scrip. dist. ult. prope finem. & Sco. in quarto: q. in nullo, quod dicunt prælati, auctoritas eorū est spernēda. Quāuis enim non tenemur prælati in omnibus obedire: puta non in cōsilijs, tamen tenemur nullū eorū mandatum spernere. Semper. n. contemptus est in culpa. Clarus loquitur de hoc Sco. in iiii. dist. iii. q. iiij. Et licet ibi loquatur de consilio, & præcepto diuinis: idem tamen est de humanis: dum iusta fuerint, & sana: nec obstat, quod dicit Gerl. in de uita anime, lect. iiii. circa principi. confide. j. Nulla transgressio legis naturalis, aut humanæ ut naturalis, uel humanæ, est de facto mortale peccatum: quia loquitur de lege purē humana: ut scilicet nihil participat de lege diuina, propter quod addit, ut humana. Nunc autem leges positivæ ecclesiæ, & potestatum superiorū quatenus iustæ sunt: participant aliquid cum lege diuina, quæ præcipit obediendum fore ecclesiæ, & prælati: ut ex allegatis patet: & ideo qui legem humanam instam sine causa rationabili excusante transgreditur: etiam transgreditur legē diuinam: præcipientem obedire legislatori. ¶ Dicitur in principio notabilis notanter, iusta siue legis iustæ: quoniam lex iniusta non ligat in foro conscientie: quia (ut dicit Aug. in de lib. arbit.) lex esse non uidetur, quæ iusta non fuerit. ¶ Dicitur autem lex iusta secundum beatum Thom. in ii. ii. q. xvi. artic. iij. ex fine, ex auctore, & ex forma. Ex fine, quando ordinatur ad bonum commune. Ex auctore, quando nō excedit po-

K
Quæ sit
lex iusta

testatem ferentis. Ex forma, quando secundū proportionem imponitur subditis onera in ordine ad bonū commune. Cum. n. unus homo sit pars multitudinis: quilibet homo hoc ipsum, quod est, & quod habet, est multitudinis: sicut & quilibet pars id, quod est, est totius: unde & natura aliquid detrimentum infert parti, ut saluet totum. Et secundum hoc leges huiusmodi onera inferentes proportionabiliter unum non plus alio grauant iustæ sunt. Per oppositum iniustæ sunt, si excedunt limites facultatis statuentis: aut quia non faciunt ad utilitatem boni communis: sed magis ad cupiditatem propriam statuentis, aut gloriā eius. Vel etiam si onera inæqualiter imponuntur multitudinē licet ordinetur ad bonū commune. Et in foro conscientie nō ligat nisi forte ad uitandū scandalū, uel turbationem: propter quod etiam quis debet iuri suo cedere: secundū illud Mart. v. Quicūq; te angariauerit mille passus: uade cum illo & alia duo. Et qui uult tecū in iudicio cōtendere: & tunicam tuā tollere: dimitte ei & palliū. Sūt etiā leges iniustæ, cū fuerint cōtrarię mandatis diuinis, sicut leges tyrannorū inducēt ad idolatriā, aut alia peccata: & tales leges nō solū non obligant: sed omnino non sunt seruandę: quia oportet plus obedire deo, quā hominibus. Act. iiii. Hæc Tho. ¶ Dicitur etiā in notabili, legi subiectos: quoniam qui non subicitur potestati legislatoris: nō subicitur legi eius. Vnde lex diocesani priuata, aut municipalis nō ligat homines alterius diocesis, uel ciuitatis: non enim est iudex exterorum. Et sicut sententia a non suo iudice lata nulla est: ita nec lex a nō suo superiore statuta obligat. Sic etiam lex moysaica non obligabat gētes moysi non subiectas. Sic etiam lex superioris tollit obligationem legis inferioris secum se non compatiens in ea parte, in qua non stat cum lege superioris. De hoc clarē loquitur Aug. Si aliquid præcipit pro consul: aliud imperator cōtempro pro consule, obediendum est imperatori. In hoc enim casu lex inferioris iniusta est: eo q. excedit auctoritatem sta-

Lex tantum obligat subiectos.

tuentis: non enim habet inferior auctoritatem statuendi contra superiorem. ¶ Dicitur etiam; obligant secundū mentē præcipientis: quia ut dicit beatus Th. ubi sup. art. vi. omnis lex ordinatur ad cōmunem hominū salutem: & intantū obligabit uim, & rationem legis: si uerō ab illo deficit: uirtutem obligandi nō habet. Contingit aut multoties, q. aliquid obseruari communi saluti est utile, ut in pluribus: quod tamē in aliquibus casibus est maxime nociuū: quia: igit legislator nō potest omnes singulares casus intueri: proponit legem secundū ea, quæ ut in pluribus accidit: ferens intentionē suā ad cōmunem utilitatē: unde si emergit casus, in quo obseruatio talis sit dānosa cōmuni saluti: nō est obseruanda: unde magis sequenda est intentio legislatoris, quā uerba: nam secundū beatū Hila. iiii. de trinitate intelligētia dīctorū ex causis est assumenda dicendi: quia non sermoni res: sed rei sermo debet esse subiectus. Et quando manifestū est ex euidētia periculi, siue nocuenti legislatorē aliud intendisse: sequenda est intentio, non uerba: si uerō dubiū fuerit: debet qs uel secundū uerba legis agere, uel superiorem consulere. Similiter si obseruatio uerborū legis habet subiectum periculū non patiens tantam moram, ut ad superiorem recurrere possit: ipsa necessitas habet dispensationem annexam: quia necessitas non subditur legi. Si uerō nō sit periculū subiectū in obseruatione legis secundū uerba, non pertinet ad quemlibet, ut interpretetur, quid sit utile, uel inutile: sed hoc pertinet ad superiores, quos habet auctoritatem in talibus dispensandi. Hæc omnia sententia liter beatus Thom. ¶ Dicitur etiam, sine causa ratio nabilis: quoniam si fuerit causa rationalis in certo casu non obseruandi: non obligat lex in tali casu. Est autem causa rationalis talis causa, qua existere etiā legislator iustus non uellet legem seruari: puta quando ratio legis cessat. Et licet ratio legis non semper exprimat: tamen nos eam coniecturare debemus: & ad limites illius legē ampliare, uel restringere. Lex. n. esse debet honesta, pos-

Nō peccat ex rationabili causa uerba legis non leuans. Nota.

sibilis secundū naturā. i. naturalem rationem glōs. in c. erit aut dist. iiii. & dist. j. c. Consuetudo. dicitur legem ratio commendat. Vnde nō minus attendenda est ratio legis, quā ipsa lex: unde ubiq; locū habet ratio legis: etiam locū habet ipsa lex: unde cessante ratione legis: cessat & obligatio legis, quod intelligendū est de ratione finalis: ut dicit Angelus in uerbo lex. §. iiii. ¶ Dicitur etiam præuia deliberatione: propter ea, quæ sunt ex surreptione, aut ignorantia inuincibili. Hæc. n. excusantes etiam transgressorē legis diuinæ: quod intelligendū est de deliberatione, quæ præcessit: uel præcedere debuit propter ignorantia crassam, & supinā, quæ non excusat a mortali. Et omnia, que in hoc notabili dicta sunt: intelligi dicunt de lege præceptiua. Hæc materia etiam uide in Panor. de constit. c. j. & c. nā concupiscentiā. Itē de treu. & p. c. j. uide repertoriū eiusdē uer. lex. ¶ Verum pro isto ultimo, seu sexto notandū est: q. nō omnia statuta, ac cōstitutiones scriptæ habent uim præcepti: & per hoc nō oēs ligāt transgressores ad mortale. Sicut nec omnes ciuiles cōstitutiones obligant transgressores ad penam capitalem. Sed unde colligitur, an cōstitutio habeat uim legis præceptiue: nō ponit doctrinæ doctrinæ: i. diuersis passibus iuris, ex quibus hæc summarie cōportantur. ¶ Quoniam aut cōstat de mente statuentis: aut non. Si cōstat de mente, q. uult præcipere: habet uim præcepti: & transgressor peccat mortaliter: nō curando de uerbis: quia uerba seruire dicunt intentioni. Panor. ubi sup. Si intentio statuentis non est certa: consideranda est materia statuti: hoc est illud, quod statuto ordinatur agendum, uel uitandum: an sit materia præceptiua: hoc est digna præcepto: puta materia multum necessaria ad salutem, aut cōe bonum: aut multum impeditiua salutis, aut boni communis: & tunc statutum habet uim præcepti. Si uerō est materia leuis, utilis quidē sed nō multū promotiua, nec impeditiua salutis, uel communis boni: nō habet statuti uim præcepti. Nō est. n. præsumendum: q. statuens ex faci-

M
Nō oēs
lex hęc
uim præcepti.

si causa uelit obligare ad mortale. & per hoc illaqueare eos, quorum debet diligere salutem. Si uero nec intentio statuentis certa est: nec materia potest sufficere discerni: an precepto digna sit: recurrendum est ad uerba statuti. Et tunc aut uerba important manifeste preceptionem, uel prohibitionem: aut comminationem alicuius consequentis ad mortale, uel includentis mortale: ut sunt haec uerba: precipimus, mandamus, iubemus, prohibemus, interdicens, & his similia. Item si uerbis etiam communibus additur. In uirtute sanctae obedientiae: aut sub anathemate sub maledictione eterne indignationis dei: sub districto dei iudicio: & similia. & tunc statutum, aut ordinatio habet uim precepti, cuius transgressor est mortalis. Aut in tenore legis ponuntur uerba comminata: quae sunt: statuemus, decernimus, ordinamus, in nouamus, uolumus, monemus, exhortamur: & tunc lex non habet uim precepti: nisi addatur comminatio alicuius poenae mortali peccato debita: ut statim super dictum est. Et notat Angelus circa hoc uerbum debet: quod ex suo proprio significato importat necessitatem precepti: licet quandoque ratione materiae importet congruitatem. Tamen secundum Panor., improprietates terminorum sunt uitandae in c. j. de dolo, & contu. Et ideo solum habet locum improprietas huius uerbi, debet: quod sit consilij materiae consilij: ratione materiae, quae est consilij. Ad huius materiae declarationem plurimum ualeat cle. Exiui. de uerb. sig. ad qua etiam remittunt doct.

Artic. 2. Cocl. **N** Quam ad articulum secundum, est conclusio unica, & responsalis. Ieiunium ab ecclesia preceptum obligat ad culpam mortalem omnes fideles ipsum sine excusatione legitima non seruantes. Haec conclusio probatur: quia omnis fidelis transgrediens preceptum ecclesiae peccat mortaliter: sed fidelis non obseruans ieiunium ab ecclesia preceptum sine excusatione legitima est huiusmodi, ergo. Conclusio sequentia nota. Maior patet ex notabili sexto. Minor declarata est in notabili secundo. Haec conclusio est de intentione Alexand. de hales par. iiii. quest.

cii. sancti Tho. in quarto scripto distinctio xv. q. j. de ieiunio. & in ii. q. cxlvii. artic. iiii. Durand. eadem distinctio q. v. Pet. de palud. distinctio xv. q. iiii. artic. j. in artic. iiii. conclusione iiii. dicit, quod certum est ex ecclesiae statuto, & generali consuetudine: quod ieiunium quadragesimale cadit sub precepto. Rich. de me. uil. eadem distinctio quarti artic. iiii. q. iiii. & iiii. & communiter omnes theologii in hac conclusione concordant. Similiter & Panor. de obseruatione ieiuniorum. c. j. & ii. & communiter omnes summissi. **¶** Dicitur autem in conclusione ieiunium preceptum: quia soluens ieiunium, quod tantum est de consilio, non peccat mortaliter, nisi si eret ex contemptu. **¶** Dicitur omnes fideles: quia non obligat infideles, qui non sunt ecclesiae membra. Obligat autem omnia membra tantum, quam mortua. **¶** Dicitur sine excusatione legitima: quia qui ex legitima occasione ieiunium soluit: non est transgressor precepti: ut dictum est in notabili secundo. ideo talis non peccat. **¶** Quantum ad tertium articulum dubitatur primo: quibus, seu quot modis soluitur ieiunium ecclesiae. Respondetur post Rich. de me. uil. distinctio xv. quarti artic. iiii. q. vi. quod tribus modis soluitur, seu frangitur ieiunium ecclesiae. scilicet pluribus uicibus comedendo: cibo non concessio utendo, tempore prematuro manducando. Et hoc etiam habet Pe. de palud. ubi supra artic. iiii. & secundum hoc tres format conclusiones notabiles. **¶** Circa primum dicitur quod licet pluries in die ieiunij comedere sine fractione ieiunij dummodo fiat ex rationabili causa: & secundum consuetudinem illorum, cum quibus uiuit. Et hanc opinionem recitat Panor. super rubrica de obseruatione ieiunij. Et addit rationem secundum illos: quia cum nullo iure caueatur: quod solum semel in die sit comedendum: seruanda est consuetudo: ut in c. utina. lxxvi. dist. ubi dicit Hiero. ad Lucinum. Vnaqueque uicinia abundet in suo sensu: & precepta maiorum leges apostolicas arbitrentur. Et ad hanc opinionem uidetur declinare Panor. sed tamen cum certo moderamine. **¶** Alia est opinio. Goffredi. quam sequitur beatus Tho. Rich. Pet. de pal. & communiter

Artic. 3. Dub. 1.
O Tribus modis soluitur ieiunium.
Opin. 1.
Opin. 2.

theologi: quod qui in die ieiunij plus, quam semel comedit aliquid per modum cibi frangit ieiunium. Vnde ieiunium dicitur Goffredus, & Hosti. de obseruatione. Ieiunium est subtractio praedij: & post cenam cuiuslibet cibi subtractio usque in diem sequentem. Addit Hosti. hoc est semel in die tantum hora congrua comedere. **¶** Dicitur autem per modum cibi: quoniam quod aliquid sumit per modum medicinae non soluit ieiunium. Vnde sanctus Tho. in quarto dist. xv. & Pe. de palud. ubi supra conclusione iiii. arti. iiii. q. iiii. dicit, quod licet electuaria sumere per modum medicinae absque fractione ieiunij: licet etiam aliquo modo nutriant: quia enim eorum usus principalis, ac communis non est ad nutriendum: sed ad medendum: non est prohibita eorum sumptio in diebus ieiuniorum: nisi si sumerentur in fraudem ieiunij: aut si sumerentur sicut alij cibi ad famem extinguendam: licet si in sumendo etiam esset nimia delectationis libido: posset perdere meritum, & peccare mortaliter: quamuis sic sumendo non solueret ieiunium. **¶** Ita opinio tenet: ut uidetur: quod per cuiuscumque sibi etiam modicum buccellae panis, aut fructus sumptionem extra cenam soluitur ieiunium. Et sic soluens peccat mortaliter: nisi in casu, quo licet solueret ieiunium iuxta dicta in primo articulo notabili quarto. **¶** Tertia est opinio media, quae uidetur probabilior, quae tenet cum secunda: quod comedens aliquid extra unicam comestionem cenae de his rebus, quae communiter in cibum sumuntur: ut panem, fructus, herbas, & huiusmodi: nisi id sumatur pro medicina: soluit ieiunium. Et si illud agat sine excusatione legitima: transgressor est precepti: & peccat mortaliter. Et tenet cum opinione prima: quod licet aliquid sumere eorum quae in cibos ad nutriendum sumi solent ante, uel post cenam: dummodo illud non propter famem repulsionem, aut delectationem seu uoluptatem: sed propter sanitatem corporis sumatur: licet enim medicinam oportet accipere. Est autem medicina triplex: curatiua, conseruatiua, & praeseruatua. Vnde accipiens aliquid ad curan-

dam infirmitatem in existentem: non soluit ieiunium. Sic qui habet complexionem debilem: & facile patitur diminutionem uirium, seu capitis uertiginem, aut simile sumens aliquid confortatiuum, non frangit ieiunium. Similiter qui indiget potu: & ne potus legetur: prae gustat aliquid panis, aut fructus: quamuis illa nutriant: non soluit ieiunium: dum illa comestio magis ordinatur ad medicinam, quam ad cibum per intentionem sumentis: quae intentio colligitur ex quantitate sumpti, & modo sumendi. **¶** Hanc opinionem amplectitur Angelus, & Baptista in summis: ac Pe. de palud. recitat Angelus. Et hanc puto fuisse opinio Panor. in expositione rubricae de obser. ieiun. ubi dicit contra rationem primae opinio. quae dicit nullo iure caueri, ut semel tantum comedatur in die ieiunij. Ego inquit, dicere rem satis hoc caueri: si bene ponderetur mens. c. quadragesima. de conse. dist. v. Nam ibi dicitur. Quadragesima summa obseruatione est obseruanda, ut ieiunium in ea praeter dies dominicos, qui de abstinentia subtracti sunt: quod non potest intelligi, nisi ut tunc pluries posset comedere: ergo in alijs diebus ut exceptio sit bona: solum semel est comedendum: quia haec sola differentia est inter ieiunium, & non ieiunium ut Thom. arguit in iiii. quia in die ieiunij semel tantum in die: non ieiunij pluries comeditur. **¶** Et subdit Panor. Putarem tamen quod Quia si aliquid sumere pro collatione de sero: mihi potest magis ad sustentationem naturae, quam sit in col ad delicias non esse peccatum: nec frangere ieiunium: dummodo hoc fiat temperate secundum consuetudinem loci. Nam ex quo non habemus in hoc ius speciuocum, id est speciuocum, & expresse loquens: licet ut dictum est: habetur ut implicite innuens recurrendum est ad consuetudinem loci. Et adducit: quod cistercienses statuerint, quod hi, qui ministrant ceteris tempore ieiunij, aliquid sumant: ut melius possint disterre praedij. Et secundum Innocentium non dicitur frangere ieiunium. Sic de ministrantibus dominis, qui prae gustant cibum ex susceptione uentris. Idem de lectoribus gustant

Licet omnino tempore medicina accipere.
Opin. 3.

Lectoribus, ministrantibus, quod frangere ieiunium.

ad mensam: qui prandium coguntur in terrumperere ex aliqua causa, uel honestate. Verum de consuetudine dicit Host. de obserua. ieu. cap. ij. q. in ieiunijs sollempnibus, & indistis per ecclesiam nil potest facere consuetudo. Alij tamen, ut uidetur sentire Inno. de obser. ieu. cap. j. uidentur uelle, q. consuetudo ualeat in relaxatione ieiunij, & obseruatiōe indistis ab ecclesia. Sed hæc contraria sic concordat Panor. in cap. explicari. eodem tit. Quia aut consuetudo habet in se causam rationabilem, & honestam: & sic ualeat. Secus autem ubi nō est fultita ratione: ut puta indistis est: ut homines intenderent uentri, & festis, ac gaudijs secularibus. Et in hoc casu intelligendum est dictum Hostien. nam consuetudo non ualeat contra ius: maxime in concernentibus salutem animæ: nisi sit rationalis. Ex quo patet: q. consuetudo indistis per carnales homines in nocturnis collationibus in diebus ieiuniorum: praua est, & mala. In quibus non sunt contenti confectio nibus medicinalibus: neq. bucella panis tortella, aut arborum fructibus medicis: ne potus laxat: sed uoracitatem suā ulq. ad coctā, pisces, aut legumina, seu ossas procidentur, quos a solutione ieiunii nulla ratio excusat: cum nō pro infirmitate cauenda: sed pro sola crapula, & fame pellenda hæc agant. Quoniam si hæc pro infirmitate herēt, nō sic ad collationes sanē conuenirent. Hoc enim signo: ut Aug. dicit non solum deus: sed etiam homines intelligere possunt illos nō pro infirmitate nō posse: sed pro gula ieiunare non uelle. Itē dicit Inno. de obser. ieu. c. j. Medicinam pro remouenda infirmitate, uel fugienda accipere licet sine p̄tō in die ieiunij: sed pro cōseruanda sanitate t̄n: ubi nō est signum infirmitatis: non credo. Si ergo scdm eū nō licet pro hac causa sumere medicinā: quanto minus licet sumere cibum nutritium. Neq. aliquem lego, qui admittat binam comestionē in die ieiunij sine cā rationabili: dicitur co sumentes cibum post unam comestionem nō habētes causam rōnabilem: ex prædictis non

possunt se tueri sola consuetudine per carnales homines introducta. Neq. hic abusus apud uiros honestos deum timētes inuenitur: sed solum apud carnales, & delicatos pro deo sumunt uentrem colentes, qui contra ecclesie disciplinam: & ea, que pro salute animarū constituta sunt, nō cōsuetudine, sed corrupelā inducere possunt. Et quia pleriq. iuristarū carni fauentium pro soluentibus ieiunium in immoderatis ieiunijs pro se allegant illud supra tactum. Nullo scilicet iure cauere: q. tantū semel in die ieiunij comedatur. Ideo addo: q. nō omnia seruanda. & omittere in iure scripto continentur. Cum & decretū circa annos domini M. cl. aut secūdū alios. M. cl. iij. Decretales uero circa annos dñi. M. c. xxv. compilatæ sunt. Multaq. obseruanda successione, & consuetudine nobis tradita sunt: de quibus beatus Aug. in lib. ex distis Basilij: & habetur dist. xj. Ecclesiasticarum. sic ait. Ecclesiasticarum institutionū quasdam in scriptis: quasdam uero apostolica traditione per successores in ministerio confirmatas accepimus. Quasdam uero consuetudine roboratas approbavit usus: quibus par ritus: & idem utriq. pietatis debetur affectus &c. ut & supra tactū fuit. Et exemplificat in multis, qui in ecclesie usum uenere, & in canone scripta non sunt. Ad idem loquitur Inno. iii. in c. cum marthæ. de celebratione missarū. Ieiunium autem esse abstinentiam: pluriū comestionum expresse docuerunt beatus Aug. & Ambro. & uetustissimus ecclesie ritus ab ipsis apostolis ad nos deriuatus, qui non minoris est auctoritatis, quā cano num ac constitutionum præcepta in corpore iuris scripta. Vnde sufficienter illa carnalium allegatio uidetur euacuata. Sed quid de potu uini, uel ceruicis. Teneat Inno. ubi supra fuit ante cēnam, siue post sumatur: non soluitur ieiunium licet aliquantulum nutriat: quoniam principalis usus potādī, non est ad nutriendum: sed ad deferendum cibum: ut conuenientior fiat nutritio: sicut de confectio nibus dicitur: uerum si potus sumeretur ad repellē-

dum famem: sic sumeretur in fraudem statuti ecclesie, & sic bibens frangeret ieiunium. Magis tamen cauendum est de potu mane ante comestionem: quā post: quia potus sumptus post cibū, & hinc extinguit, & digestionem iuuat: sed ante sumptus plurimum nocet. Vnde breuiter, ut uult beatus Thom. in iiii. dist. xv. q. vlti. de ieiunio: si aliqua sumantur, que ad manducandum de se ordinata non sunt: sed ad alium usum, qui usus communiter manducatio non uocatur: talis cibi, ut electuarij, uel potus sumptio præter manducationē unā ante, uel post non facit binam manducationem. Et ideo talis sumptio non soluit ieiunium: licet exhibeantur, uel immoderate potest peccare: etiam mortaliter: ut dicitur est supra in priā opi. Concordat prædictis Rich. Anto. & ceteri.

Quo frangi-
tur ieiunium
ciborum
qualitate.
De secundo, quo frangitur ieiunium scilicet qualitate ciborum tempore ieiunij manducandorum, tria breuiter dicuntur. Primum, in quo consentiunt omnes doct. est, q. esus carniū frangit ieiunium. de hoc. c. consilium. de obserua. ieu. Vnde ieiunare non dicuntur, qui tantū semel in die carniū reficiuntur: quamuis tales non nihil mereantur, qui carniū uerentes propter deū, & ex charitate a pluribus comedendi uicibus abstinent una tantū refectioe cōtenti. Vnde Inno. c. ex parte. eo. tit. Credimus; q. si carniū utatur quis in ieiunio indistis, soluit ieiunium. Et eodem modo si plus, quā semel comedat: pisces uero: & unum conceduntur. unde idem subdit. Sed si lautius capiat, uel si beluas marinas comedat, uel si nimis ardentem, non credimus; quod propter hoc soluatur ieiunium: sed in his, & in alijs excelsibus eum peccare credimus & sic intelligitur. c. solent. de conse. dist. i. dist. v. quinq. In quibus dicitur: q. non ieiunat, qui ante tempus uespertinū comedit. Et inter quinq. modos gulę annumerantur nimis delicata cibaria. Secundo frangitur ieiunium per sumptionem omnium, que semetina carnis trahunt originē. ait Pal. ut casei, lactis, butyri, ouorum: ut in c. Deniq. dist. iiii. & in hoc

fatis concordat doctores. Sed hodie rigor ille in multis locis relaxatus est: in quibus nostris temporibus per dispensationem ap. se. quæ facile conceditur in quadragesimali lacticiis generaliter pleriq. utuntur, frigescentibus ubiq. charitate, & tepescente disciplina christiana. Vnde etiam in ceteris conuicijs pleriq. similiter lacticijs utuntur: nulla concessa dispensatione. Et ait Pet. de pal. arti. iiii. de britonibus: quod non pa rum nostro conducit territorio, & p̄cipatui uirtenbergen. Britones autē, qui in quadragesima utuntur butyro: uidentur excusari, quia in illis, in quibus ecclesia dispensare potest: si leuit, & distimulat, dispensat. Sitamen ita distimulat; q. nec puniat excommunicando: nec prohibeat uerbo. Sequitur. Vnde cum ecclesia illud liciat: nec eos prohibet: nec predicet eos malefacere: & si aliud priuilegium nō habet, excusantur. hec ille. Tertio dicitur: q. extra quadragesima seruanda est consuetudo quantum ad elum lacticiuorum: quia cū non habemus textum expressum, qui alijs indistis ieiunijs oua, & lacticia prohibeat: nisi solum in quadragesima consuetudo in alijs extra quadragesimam seruanda est. Et addit angelus in summa. Non dicerem, inquit, eum frangere ieiunium, q. et comederet oua, & lacticia extra quadragesimā: ubi consuetudo non est; quando non per gulositatem: sed ex aliqua rationabili causa faceret. Sic ut & in firmis indigentibus concessum est ad cōsiliū medici comedere carnes in quadragesima ut in c. cōsiliū. c. ti. Videat tamen medici, ut discretē cōsulant: ne si ibi conlulerent, ubi nulla esset necessitas, peccato comedentiū se inuoluerēt. Quarto: de hora comestionis, que cœna uocatur: dicitur; q. in quadragesima hora regularis est post uesperas dictas: ut in cap. solent allegat. Non tamen oportet expectare uesperam diei; sed officium uespertinū nō edatur: ut uult Pet. de pal. arti. iiii. & hæc est sententia Inno. ubi supra. Et ad cap. solent. quod dicitur: q. non sunt credendi ieiunare, qui

In quadragesima cauenda sunt lacticia & oua: in alijs ieiunijs seruetur consuetudo loci.

ante manducaverint in quadragesima; quam officium uespertinum celebretur. Dicendum: quod loquitur de perfectione ieiunii; non de necessitate. Quod uerum est: nisi quis horam praeuenire in fraudem ieiunii. In aliis ieiuniis nulla hora est determinata in iure ad comedendum. Sed sequenda est consuetudo patrie, quam quis puenit ex causa rationabili; puta quia hora consueta occupatus est, aut itinerrare habet; uel propter hospites: aut aliquid huiusmodi honestum: non in fraudem ieiunii: non peccat. Si uero anticipat sine causa rationabili, non frangit ieiunium secundum Innocentium. sed peccat uenialiter: nisi id faceret in fraudem ieiunii: tunc peccaret mortaliter. Si uero post horam comedit: etiam quantumcumque distanter non peccat: nec frangit ieiunium: nisi ageret ex aliqua suspitione. Sicut quidam superstitiose ieiunant, donec appareant stellae in caelo. Et quae frequenter dictum est eos frangere ieiunium, qui aliquid agunt in fraudem ieiunii. Ille agit in fraudem ieiunii, qui manducat ea: uel eo modo, quo impedit finem institutionis ieiunii. Est autem ieiunium institutum secundum S. Thome in iiii. & ii. uel ois frequenter allegari propter duo. Vnum afflictio corporis ad satisfactionem pro peccatis commissis: & ad reprimendam concupiscentiam delectatione, quo caueatur a committendis. Qui ergo sic ieiunat: ut suo ieiunio afflictionem corporis per famem penitus effugiat: aut ut in nullo concupiscentiam suam delectatione fraudet: & hoc ex intentione: agit in fraudem ieiunii. Et qui idcirco manet comedunt: ut famem non sentiant: aut tantum se ingurgitant multitudinem, aut delectatione ciborum: ut concupiscentiam per omnia satisfaciunt: licet tantum semel comedant, in fraudem ieiunium cibum sumunt. Et tantum de illo dubio. Dubitatur secundum: utrum ieiunia ad ecclesia indicta possint transferri, redimi, uel commutari. Respondetur: quod cum in dominica ieiunandum non sit: si uigilia ieiunanda uenerit in dominicam: auctoritate canonis transfertur in sabbatum praecedens: ut in primo, & secun-

Duplex causa in institutione ieiunii.

Dub. 2. R. Vtrum ieiunia possint transferri.

do capitulis de obserua. ieiun. Potest idem fieri auctoritate episcopi: si uigilia occurrat in aliquo insigni festo secundum Inno. Sicut in francia, ubi sunt ecclesiae sancti Quintini: ubi ieiunium uigiliae omnium sanctorum transferretur in diem praecedentem: hoc est in tertium diem ante festum omnium sanctorum. Commutari uero, uel redimi non possunt, nisi fuerit necessitas, aut rationabilis causa secundum Inno. & pal. conclusionem. iiii. art. i. q. iiii. nisi accesserit auctoritas papae. Secus tamen de ieiuniis, ad quae quis obligatur ex uoto, uel poenitentia, quoniam in his commutationem facere potest confessor habens absolueret a peccato, pro quo impositum est ieiunium: aut superior habet dispensare in uotis. Dubitatur tertio: utrum uxores propter prohibitionem uirorum excusentur a ieiunio ab ecclesia praecipiente. Respondetur Inno. ubi supra quod non: & Pal. ar. ii. conclusionem. ubi supra, quia magis obediendum est ecclesiae, quam marito. Addit tamen Inno. quod propter scandalum uiri uitandam, sacerdos possit dispensare. Voluntaria uero ieiunia debet dimittere ad praecipium uiri. Dubitatur quarto, utrum uno die non ieiunans: teneatur alio die ieiunare. Teneat hic Ang. in sum. quod non, eo quod in c. ii. de obseruantia ieiuniorum non iniungitur frangere ieiunium, ut alio die ieiunent. Et licet hoc ca. loquatur de his qui aliqua necessitate, uel causa rationabili soluant ieiunium: habet tamen etiam locum in temere soluendis ieiuniis: quoniam ieiunia ecclesiae sunt ad certos dies determinata, & non sub distinctione ad alios, certa ratione dies illos concernente: ut propter festa sequentia deuotius celebranda: ut in uigiliis sanctorum. Et in quadragesima propter festa paschalia, quae ratio cessat aliis diebus. Vnde qui in diebus statutis non ieiunant sine causa, soluit praecipium, nec alio die ieiunando satisfaciunt praecipio: ideo uirtute praecipii non tenentur ad ieiunium alterius diei. Verum: quia qui sine causa excusante transgreditur praecipium, & ita peccat mortaliter: ei congrue potest iniungere confessor ieiunium

Dub. 3.

Dub. 4.

nium alterius diei, unius, uel plurium secundum qualitatem temeritatis eius in soluendo ieiunium per modum satisfactionis: ut per haec peniteat, per quae peccauit: tunc obligatur ad ieiunandum: non uigore praecipii ecclesiae de ieiunio: sed penitentiae iniunctae. Potest tamen confessor aliam penitentiam iniungere secundum qualitatem personae: quoniam penitentiae sunt arbitrariae. Dubitatur quarto: utrum soluens ieiunium temere toties peccet mortaliter, quoties ultra semel comedit in die illa, qua soluit ieiunium. Hic recitat Durandus duas opiniones contrarias. & post eum Pal. qui laicus hanc materiam prosequitur. ar. v. quaest. iij. distinctio. v. Vna, quae est Ioan. de Neapoli in suo quodlibet qui tenet, quod sic. Quoniam praecipium negatiuum obligat ad semper, & pro semper: sed praecipium de ieiunio est negatiuum. ipso enim prohibetur quod non plus, quam semel comedatur per totam diem ieiunii: ergo ad hoc per totum tempus illud obligat. Quotiescunque igitur comeditur ultra semel: toties transgreditur praecipium, & pro consequens toties peccat mortaliter. Nec ualet, si diceret: quod esset positiuum: eo quod praecipiet tantum semel comedere: quia tunc sequeretur, quod qui per totam diem penitus nihil comederet: non ieiunaret: quod constat esse falsum. Praeterea esto: quod praecipiet tantum semel comedere: esset simul affirmatiuum, & negatiuum: ut patet exponendo ly tantum. Et ita quantum ad id, quod est positiuum, obligaret pro aliquando: & quantum ad illud quod est negatiuum: scilicet quod non ultra semel comedatur: obligaret pro semper. Praeterea ita tertia comestio esset contra praecipium: & quarta, & quinta sicut, secunda: ergo ita peccatur tertia comestione sicut secunda: & deinceps quarta: sicut secunda: sed secunda peccatur mortaliter: ergo & tertia &c. Alia opinio est mitior, quae tenet, quod frangens ieiunium in prima comestione, qua frangit ieiunium, peccat mortaliter: & si post hanc pluries comedit in aliis comestionibus, potest quidem pec-

Dub. 5. Vtrum soluens ieiunium temere toties peccet mortaliter quoties.

care uenialiter, uel etiam mortaliter: sed non ratione transgressionis praecipii de ieiunio. Sicut etiam qui in die, quo non est ieiunium per gulam excedit multiplicando comestiones: potest peccare uenialiter, uel mortaliter. Vnde consequenter dicunt, quod praecipium de ieiunio negatiuum est: tamen non cadit ex intentione praecipientis ecclesiae nisi super primum actum post primam comestionem: & non super sequentes: ita quod praecipium illud, quod post unam comestionem non fiat secunda comestio: non autem prohibet tertiam, uel quartam. Non enim uult ecclesia pia mater filiis suis tantos laqueos immittere. Si enim quis manet uictus fame aliquid comederet (non tamen sufficiens pro conuenientis sustentatione naturae suae: fregit ieiunium) & si post manducando peccaret mortaliter, uideretur esse perplexus: quia teneretur sustentare naturam, quod si facit comedendo: peccat mortaliter. Si non facit, iterum peccat naturae necessaria subtrahendo. Verum miseri nouo contemptu mentis pluries comederet (quia tunc propter nouum contemptum toties peccaret mortaliter: quoties de nouo comederet) non peccat mortaliter tertia, uel quarta uice comedendo. Et secundum hanc opinionem potest responderi ad rationes opinionis primae. Ad primam dicitur, quod praecipium negatiuum, quale est, de quo loquimur: obligat pro semper ad uitandum illud, super quod cadit: & ita etiam in proposito obligat pro semper ad uitandum secundam comestionem, non autem tertiam, uel quartam: quia super illas non cadit eas prohibendo: ut dictum est: & per hoc patet solutio altiarum rationum. Ratio etiam adducta pro secunda opinione parum concludit: quia licet praecipium sit negatiuum: tamen non impliciter prohibet secundam comestionem: sed solum in casibus non excusantibus. Nunc casus argumentis si secunda comestio esset necessaria sustentationi naturae: esset excepta ab hac prohibitione. Hanc secundam opinionem plurimum amplectuntur: licet neutra earum sit certa: quia in certum

est quid præcisè ecclesia intendit prohibere: ideo non est consulendum: nec tutum, quod qui frangit ieiunium per secundam comestione: postea iterum comedat; quia factis incertum est: utrum aliquis uicibus mortaliter peccet: an non. Ponit ergo Pal. opt. tertiã, quã uide ar. v. ubi supra. ¶ Et si diceres tenendo secundam opinionem: uideatur similiter: quod frangens ieiunium unius diei quadragesime postea alijs diebus non ieiunando, non peccaret mortaliter. Sicut comedens post fractum ieiunium unius diei: non transgreditur preceptum. Respondetur: quod preceptum de quadragesima fertur super totã quadragesimã, & supra singulos dies quadragesime: precipitur enim; quod singuli dies ex quadragesima sint in abstinentia: ut satis patet ex quadragesima: de consecra. di. v. Et ideo ieiunium cuiuslibet diei quadragesime est in precepto: unde prohibitum est: ne quinque feriarum dominicæ cœnæ ieiunium soluat: sed quod per totos dies quadragesime in cibis aridioribus ieiunetur: ut i. cap. non oportet & in. c. non liceat. de consecra. dist. iiij. Ex quibus patet; quod in solutione ieiunij cuiuslibet diei quadragesimæ, cessante legitimo impedimento, committitur peccatum mortale. ¶

Dub. 6. Vtrum ministrantes cibos in ieiunijs ab ecclesia præceptis maneant, & sero indifferenter omnibus ex familia, & hospitibus sicut in alijs diebus ministrantes. Et arguitur, quod hec nam quicumque cooperatur alteri ad præcepti transgressionem; & per consequens ad mortale peccatum: peccat mortaliter: secundum illud apostoli ad Rom. j. Non solum qui ea faciunt: sed qui consentiunt facientibus. Sed præbens cibum ultra semel in die ieiunij familie sue, aut hospiti, potest ieiunare, cooperatur eis ad præcepti transgressionem, & per consequens peccat mortaliter. Cõsequencia nota: & maior patet. Minor probatur: quia talis præbet arma iniquitati sicut præbens gladium furioso. dat enim ea: cibum scilicet, per quem transgreditur preceptum: præerea facto consentit peccato suo; ergo. ¶ In oppositum arguitur: nam cõs-

consuetudo est in oppositum: in principiis; quã in domesticis cõitatibus, quã in publicis hospitibus. Et perniciosum est in his tenere extremam sententiam: ubi cõmunis obseruatio est in oppositum. ¶ Præerea: nullus ministrat cibum alicui peccat: nisi qui eum, cui ministrat, per summptionem cibi mortaliter peccare iudicat: sed familia, seu hospites pluries comedendo in die ieiunij, non sunt iudicandi peccare mortaliter: ergo ministrans eis cibum, non peccat mortaliter. Consequencia nota cum maiore: quia hæc sola causa est: quare ministrans cibum peccaret mortaliter: quia crederet sumentem ulu cibi sibi ministrari peccare mortaliter. Et per hoc ministrando cibum mortali peccato occasionem, & arma præstaret. Minor probatur: quia in factis, quæ bene, & male heri possunt: nemo iudicandus est secundum regulam uenerabilis Bedæ super illud Mat. vij. Nolite iudicare, & non iudicabimini, nolite condemnare, & non condemnabimini. Familia autem, & adueniens hospites solent habere rationabilem causam soluendi ieiunij: & per hoc ieiunium soluendo non peccare: ideo propter ieiunij solutionem, non sunt iudicandi precepti transgressores, neque peccatores: de quolibet enim meliora sunt presumenda. Nec putandum est aliquem salutis sue fore immemorẽ: nisi oppositum certe constaret. Cui ad propositum consonat illud pauli. ad Rom. xiiij. Qui non manducat; manducantem non iudicet. Sequitur. Tu quis es, qui iudicas alienum seruum: suo domino stat, aut cadit. Et confirmatur: quoniam ex exterioribus discerni non potest, qui teneantur ad ieiunium: & qui non propter legitimas excusantes causas, quæ non patent: & ideo propter dubium omnibus ministrandus est cibus. Sicut in simili offa excõdicato delinquantur in cimiterio: dum ab alijs discerni non possunt. de sepul. c. factis. Itẽ patres familias tenentur familie sue cibum præstare: sicut & laboris sui precium. & illis præsertim, quod ad ieiunia non tenentur, qui per subtractionem cibi innocenter puniuntur. Satis autem est utrosque non punire: quod per cibi subtractionem innocenter cu-

nocente punire secundam parabolam euang. Mat. xiiij qua pater familias seruis zizania ante tempus messis eradicare uolentibus, respondit. Ne forte colligentes zizania eradicetis simul, & triticum: hinc utraq; crescere usque ad metum &c. ¶ Præerea uitanda sunt scandala: nam propter hoc dispensatur cum uxoribus ex suo ieiunio cõtra prohibitionem maritorum eos scandalizantibus: ut soluatur præcepta ieiunia: ut supra dictum est. Sed si dñi, & patres familias multam habentes familiam cibum subtraherent: multa scandala sequerentur. scilicet maledictiones, blasphemias, & sinistra iudicia, quibus iudicarentur dñi, & patres familias non id facere ex deuotione obseruationis præcepti: sed ex indebita parcitate. Et ita ad cauendum unum mortale; daretur occasio multis mortalibus. Ex his alijsque pluribus motibus uidentur posse excusari cibos ministrantes in casu dubij. Quia particularem huius dubij determinationem non inueni: magis eligerem silentij digitum orimeo apponere: quã aliquid scribere. Sed quia casus dubij in foribus est: & eius decilio multis necessaria: ut debet occasione doctoribus errantes in uia morum informandi: quibus hæc pie corrigenda, plus submitto; quod sentio sine temeritate, & pertinacia profero paratus ex aio suscipere saniore informationem. Dubium itaque istud, seu questio uelã ista oibus, & singulis melius sentientibus, & præsertim infra notatis dñis doctoribus tradidi examinandum, humiliter supplicando: quare nus id, quod sentiant de prædictis dubitationis materia, annotare non pigeat. ¶ Pro solutione igitur dubij pono hæc propositio-

Propositio unice. Ministrantes publicè cibos, quibus ieiunium ab ecclesia præceptum soluitur eis, in quibus nulla apparet excusatio legitima: non excusantur a mortali: sed uelut peccato consentientes iudicantur obnoxij. Aperiendus est primò intellectus huius propositionis: de hinc annexenda probatio eiusdem. ¶ Dicitur primò ministrantes publicè: quia si quis ministraret occultè ei, quem existimaret non obligari, quãuis non appareret causa excusata: tamen per hoc caueret scandalum:

& non peccaret secundam regulam beati Augustini supra positam. ¶ Dicitur cibos, quibus ieiunium soluitur: quod dupliciter potest contingere: sicut dupliciter ieiunium per cibos soluitur. Vno modo propter ciborum qualitatem: ut qui ministrat cibum interdictum, puta carnes, aut lacticia in quadragesima; ubi non excusat papalis dispensatio: aut rationabiliter introducta consuetudo. Alio modo soluitur per cibos concessos extra cõmunis preceptos: hoc est pluribus uicibus eadẽ die acceptos. Nec facio uim, si hoc fiat certis diebus in quadragesima: ut tribus, uel duobus diebus: aut uno unius hebdomadæ hinc singulis diebus totius quadragesimæ: quoniam non est a culpa excusatur. Vide sanctus Ambr. in ser. xxxiii. ait. Audio complures (quod grauius est) si deales terrenis in quadragesimæ hebdomadis abstinere, & consecrati illum dierum numerum gula intemperatè uiolare. hoc est prætere septem dierum curriculo: & septem dierum spatio ieiunare, quibus hoc dico. Cur etiam per illos septem dies fraudè sibi faciãt ieiunandum cum illis tale ieiunium non proficit. sed excusatione a transgressione precepti de quadragesima ieiunanda. Vñ sequitur. Quãuis enim quis abstineat certis diebus. Quãuis ciborum dulciora alimẽta non sumat: non tamẽ illi accepto fertur quadragesimæ ieiunium, quod non diebus quadragesimæ ieiunat. ¶ Dicitur eis, in quibus non apparet excusatio legitima: quoniam si apparet legitima excusatio eorum, quibus cibum ministratur: ut puta: quia nondum ad legitimam peruenerunt ætatem: aut quia nimium senes: aut manifestè infirmitate laborantes: aut quia mulieres pregnantæ sunt, uel nutrices: quoniam illis ministrando non participant peccatis eorum, quia soluendo ieiunium, non peccant. & quia causa excusans est manifestata non scandalizantur pusilli. ¶ His declaratis probatur propositio triplici uia: scilicet ex debito charitatis geminã; tur pro speciali status obligatione: & scandalum positio pusillorum uitatione. ¶ Ex charitate triplici gemina dei, scilicet proximi, probatur: uia. nam ex charitate dei quilibet tenetur cauere dei offensam, quantum potest

AA ieiunium ab ecclesia præceptum soluitur eis, in quibus nulla apparet excusatio legitima: non excusantur a mortali: sed uelut peccato consentientes iudicantur obnoxij. Aperiendus est primò intellectus huius propositionis: de hinc annexenda probatio eiusdem. ¶ Dicitur primò ministrantes publicè: quia si quis ministraret occultè ei, quem existimaret non obligari, quãuis non appareret causa excusata: tamen per hoc caueret scandalum:

BB raris probatur propositio triplici uia: scilicet ex debito charitatis geminã; tur pro speciali status obligatione: & scandalum positio pusillorum uitatione. ¶ Ex charitate triplici gemina dei, scilicet proximi, probatur: uia. nam ex charitate dei quilibet tenetur cauere dei offensam, quantum potest

& in se, & in alio. Eiusdem enim uirtutis est operari secundum eam: & cauere contraria: & ita charitatis est uelle boni di lecto: & remouere malum, seu cauere of fensam: & multo magis eius est non pre bere ea, quibus offenditur. Sed transgre sione precepti dei, & ecclesie deus of fenditur. tenetur igitur quilibet fidelis non prebere ea, quibus preceptum solle uitur. Soluitur autem preceptum eccle sie de ieiunio per sumptione cibi extra cenam. Tenetur ergo quilibet cibum ex tra cenam non prebere debent ieiuna re: quorum multi sunt in numero fami lię, & hospitem: ut nunc suppono: igitur prebentes illis cibum faciunt contra de bitum: & per consequens peccant mortal iter. Omnia assumpta sunt manifesta, preterid, & solutio ieiunii sic contra preceptum ecclesie: quod supra proba tum est. Item ex charitate proximi proba tur idem: quilibet ex charitate, qua te netur diligere proximum, sicut seipsum, tenetur eum, si potest eruere a periculo peccati mortalis: & cauere, ne illud in cidat: longē plus, quā preseruare ab in teritu bouis, a sini aut alterius damni te poralis, uel a morte corporali: ut dicitur Ecclesiastici. xviij. Mā dāuit unteiq; de proximo suo. Et per hoc magis tene tur sibi non prebete ea, quibus transgre ditur preceptū ecclesie mortaliter peccando: quod tamen faciunt, qui cibum prebent ieiunare debentibus extra ce nam: ergo peccant mortaliter. Preterea quicumq; tenetur proximum dilige re, ac fraternē corrigere, dum incidit in mortale: tenetur etiam non prebere ea, quibus incidat in mortale: sed quilibet ex dilectione, qua tenetur amare proxi mum, tenetur eum fraternē corrigere: ergo tenetur non prebere ea, quibus in cidat in mortale. Consequentia nota cum maiore: & minor patet per beatum Augustinum super epistolam Ioannis. xxij. q. v. non putes. Non putes, inquit, te tunc amare seruū tuū: quā eum nō ce dis: aut tunc amare filium tuum, quā do ei non das disciplinam: aut tunc amare uicinū tuum, quādo eum non corri gis: non est ista charitas: sed languor.

Ferueat charitas ad emendandum, & ad corrigendum. Si sint boni mores, dele scunt: si malemendantur. Item in episto la. ad Latharium ibidem. qui uitis. Qui uitis. nutriendis parcat, & fauet: ne cō tristet peccantium uoluntatem: tam nō est misericors: quā qui non uult cultū rapere puero, ne audiat plorātem: & nō timet, ne uulneratum doleat, uel extin ctum. Idem ad macedonium. Debet ho mo diligere proximum suum, sicut seip sum: ut quem potuerit hominem benefi centia, consolatione, uel informatio ne doctrinę, uel disciplinę correctione adducat ad colendum deum. Colitur au tem deus obseruatione preceptorum.

Ex his, & multis aliis patet: q̄ proximi dilectio exigit, ut corrigatur, informe tur, emendetur: & a periculis eruat, & sic pater minor. Ex secunda uia proba tur propositio ex speciali obligatione status, nam pater familias tenetur fami liam suam bene regere: & ad obseruan tiam mandatorum dei, & ecclesie diri gere: ergo tenetur non prebete ea, quibus mandata transgrediantur: & per cō sequens nec cibum ieiunare debenti.

Consequentia nota sunt. Antecedens probatur per illud apostoli. j. ad Timo. v. Si quis autem suorum: & maximē dome sticorum curam non habet: fidem nega uit: & est infideli deterior. Cura autem principalis, & magis debetur, ut caueā tur damna, & pericula animę, quā cor poris: quanto illa maiora sunt istis. Vnde beatus Ambrosius exponens istū lo cū dicit. Qui negligens fuerit circa suos affectus: ut educaret illos in disciplina, & correctione domini: est infideli dete rior: quia sicut perfidi legi dei non obe diunt, ut peior habeat: necesse est, q̄ sub lege, & timore dei agēs contemptor ē, quā qui non est subiectus legi: hic, n. nescit: ille autem sciens contemnit. Ec ce, q̄ cura erga suos maximē domesti cos agenda magis respicit disciplinam, & correptionem domini, id est in his, quę dei sunt, & animarum quā corporum. Cui consonat illud ad Ephes. vj. Patres nolite ad iracundiam prouocare filios uestros: sed educate illos in disci plina, &

CC
Secun dum ex status obliga tione.

plina, & correctione dñi. ubi Amb. Parē tibullex dat ab apostolo, ut sic imbuat filios: ne mādata legis cōtēnar. & xxiii. q. iiii. duo. dicit Aug. Duo ista nomina cū dicimus homo pctor: nō utiq; frustra di cuntur: quia. n. peccator est, corripet: qa homo, miserere. Nec omnino liberabis hominē nisi cū persecutus fueris pecca torē. & sequitur ad propositū. Huic offi cio nois inuigilet disciplina: sicut cuiq; regenti apta, & accommodata est. Non sō lū episcopo regenti plebem suā: sed etiā pauperi regenti domū suā: diuici regenti familiā suam: marito regenti coniugem suam: patri regenti prolem suā: iudici re genti prouinciā suā: regi regenti gentē suā: sequitur. Ita nulli homini claudēda est misericordia: sicut nulli peccatori im punitas relaxanda est. hęc ille. Sed dice res: rationes istę ex duabus his uis sum ptę procedent: dū certum foret: q̄ fa milia, aut hospites soluendo ieiunū pec carent mortaliter. Tunc. n. quia tales ci bos ministrātes scienter cooperarentur ad mortaliter peccandum: nullatenus a mortali excusari possent: ut rationes il lę probant. Vt si ministrarent ei cibum, qui expressē diceret se excusationē non habere: sed pro uolūtate suā se ieiunare non uelle. Secus aut si fuerit dubiū: nā in dubijs nullus tenetur corrigere proxi mū. Vnde dicitur: Facientis culpā habet, qui quod potest corrigere, negligit emē dare. & quasi declarādo quod dictū est, subiungitur: nec caret scrupulo cōsen sionis occultę, qui manifesto facinori desinit obuiare. dist. lxxxvi. culpam. & lxxxiii. di. error. ubi notāter additur ma nifesto: ad excludendū facinus occultū. Nunc aut quoniā uarię sunt causę ratio nabiliter excusantes ab obseruatione ieiunij, ut supra dictum est: ideo dubiū est: utrum aliquis. & quis ex familia, aut hospitem ad ieiunium obligetur: ut su pra argutum est post oppositum. In hac replica cōsistit pondus huius dubij. Ideo pro eius solutione notandum: q̄ secun dum doct. triplex distinguitur certitudo. s. supernaturalis, naturalis, & moralis. Certitudo supernaturalis est illa, cui assentiendo nullus falli potest per

Triplex est certi tudo su pro eius solutione notandum: q̄ secun dum doct. triplex distinguitur certitudo. s. supernaturalis, naturalis, & moralis

quæcumq; potentiam: quæ ut Gerlon. lib. iiii. de conso. theo. prola. ii. dicit: tri plex est. Quedam euidentię clare, & in tuitiuę: qualis est certitudo beatorū in patria. Alia est euidentię reuelatę in il lustratione prophetarum. Tertia solus adherentię in speculo, & in enigmate: talis est certitudo fidei. Certitudo na turalis est, cui quis assentiendo per potē tiam naturalem falli non potest: talis est certitudo principiorum notorum per experientiā: & conclusionum ex eis de monstratarum. Certitudo moralis est, quæ habetur ex probabilibus conie cturis, grosis, & figuratibus: magis ad unam partem, quā aliam inducentibus, seu persuadentibus. Illa certitudo non remouet in una parte omnem probabi litatem, uel opinionem alterius partis: li cet magis declinet ad istā, quā ad aliam. Admittit etiā formidinem de opposito, & scrupulos: non tamen aduertendos; sed contēnendos. Et hęc certitudo suf ficit in moralibus secundū philosophum j. Ethic. dicentē in sentētia. Disciplinati est in unaquaq; re certitudinē querere iuxta exigentiā materię. Aequē. u. uicio sum est inquit, mathematicū persuaden tem querere: & moralē demonstrantē. Ta lis etiā moralis certitudo sufficit ad ca uendū mortale, & ad cōmittendū: ut ha bens moralem certitudinem circa ali quod preceptum agens secundū illā, ca uet mortale: & agens contra illam inci dit mortale. ut exēpli causa: pceptū est, ne indignus accedat ad eucharistiā. Pe trus habet moralem certitudinem se nō esse indignū: quia secundū doctrinā apo stoli. Probauit semetipsum, & non in uenit in se legitimū impedimentū: ac ce dendo non peccat mortaliter: etiā si in eo fuerit aliquod latens impedimētum, reddens ipsū indignum. Sic ex oppo sito, si habet moralem certitudinē, hęc probabilē coniecturā se habere aliquod impedimentū: magis ex hoc credens se indignū, quā non indignum, accedendo mortaliter peccat: licet etiā impedimen tū, quod suspicatur in eo fore: non sit in eo. Et ita qui uidet proximum suum esse in periculo secundū moralē certitudinē

Pulchrū notādū

quamuis non sit sibi evidens, an peribit in periculo: tenetur eum eripere: ne pereat, si potest. Quod uerū est de periculo tam corporali, quā spiritali: ut qui uideret aliquem prolapsū in flumen, aut consistere in domo nunc ruitura: quāuis evidens nō est, an ille submergatur: aut iste opprimatur: tenetur utrūq; de periculo extrahere: etiam nolentem: ut dicit August. & non expectare interitum fratris. Sic in proposito: habens in familia sua aliquos, in quibus nulla apparet ratio excusans a ieiunio: ut puta quia sunt ætatis legitimæ, robusti nullum debilitatis signū habentes: nec inedia, nec labore grauati: habet ex his moralē certitudinem; q̄ teneatur ad ieiunium: & q̄

Non est soluendo peccat mortaliter. Talis paterfamilias, aut hospes tenetur eos præseruare a peccato mortali subtrahendo eis cibos post unam sufficientem refectiōnem. Etiam licet haberet impedimentum latens, & occultū: donec illud sibi probabiliter exponat: alioquin uix unquam aliquis esset corrigendus, aut scandalū amouendū: si nō iusticeret certitudo moralis putandi aliquem esse peccatorem: uel in periculo peccati cōstitutū. Quoniā quantūcūq; actus foret manifestus: nō esse certū certitudine super naturali, uel naturali: nō esse aliquod excusans a peccato: ut si quis uideret furātem, aut proximū occidentem, uel seipsum interimentem: dubitari posset, an actus ille factus esset occulto, ac familiari cōsilio spiritus sancti, ut dicit de filiis Israel spoliatis ægyptios: & Moysē interficiente ægyptiū: & Sansone occidēte cū allopholis seipsum. ¶ Per hoc dicit ad replicā q̄ ad corrigendū proximū, & subtrahendū occasionem perpetrā dīali quem actū sufficit certitudo: q̄ actus ille sit illicitus. Et quoniā multæ sunt causæ excusantes soluentem ieiunium: si tamen nulla illarū appareat: potest iudicari solutio ieiunij esse cōtra præceptū secundū certitudinem moralem, donec ostendat causa excusans, quā etiam ostendere tenetur similitertudine soluentem in manifesto ieiunio, ut non scandalizet: ut ita

GG similiter dicitur. ¶ Ex tertia uia probatur pro-

positio principalis responsiua. Scandalizans pusillos dando occasionem mortalis peccati, peccat mortaliter: sed cibum præbens in casu dubii scandalizat pusillos dādo occasionem peccati mortalis: ergo peccat mortaliter. Consequentia nota. Maior patet per illud Matth. xviii. Vx mundo a scandalis, sequitur. Vg homini, per quem scandalū uenit. & præmittit. Si quis scandalizauerit unum ex pusillis istis, qui me credūt: expedit ei, ut suspendatur mola asinaria in collo eius: & dimergatur in profundum maris. Sed uix non imprecatur a domino, nisi peccantibus mortaliter, quibus debetur uix æternū: nec pena ista dimissionis, nisi mortaliter peccat. ¶ Et dicitur notāter: dādo occasionem mortalis peccati: quoniam si quis scandalo induceret ad ueniale tantum, non peccaret mortaliter: sed tantum uenialiter, ut dicit sanctus Tho. ii. ii. q. xliii. artic. iiii. Minor probatur: tum quia pleriq; ex familia ad peccandum proni, potentes ieiunare, oblatō cibo ieiunium soluunt: qui (si cibis nō ministraretur) ieiunarent: quia iuxta cōmune proverbiū: obiecta mouent potentia. ¶ Præterea multi moribus infirmi carnales exteri cognoscentes tam publicē, ac indifferenter omnibus ministrari cibos in bina refectiōne: hoc ipsum imitantur, aut errore decepti putantes præceptum illud non ligare: pro eo, q̄ a maioribus, de quibus meliora præsumant, non seruatur. Aut quia cupiditate propria illecti exultationem multitudinis prætententes imitantur in malo. Quis enim numerabit eos, qui exemplo talis præceptum transgrediuntur: alias non facturi, nisi uiderent tam generaliter simile in maioribus. Item soluentes ieiunium ab ecclesia præceptum publicē: in quibus non apparet ratio excusans corā pusillis: aut infirmis fratribus. Id ad peccandum pronis: peccat mortaliter. etiā si in eis fuerit aliqua causa latens, qua in sua conscientia a ieiunio excusantur: ergo cooperantes eis per administratiōnem ciborum: uicibus pluribus eiusdem diei, similiter peccant mortaliter. Consequentia tenet: quia ministrando cibū

Tertiū ex necessitate uis scandali.

præbent eis facultatem, & materiam, ac instrumenta peccandi: & per hoc coadiuant, & cooperantur peccato. Non resistunt: & ideo consentire iudicatur: secundū. e. error. lxxxiii. dist. Antecedēs probatur: quia tales scandalizant pusillos infirmos ad lapsum pronos, præbendo eis occasionem mortalis ruinæ, scilicet soluendi præceptū, autem temerē iudicandi, aut errandū: nam publice faciunt factū a lege ecclesiæ generaliter prohibetum: nec causam reddunt exemptionis suæ a generali præcepto. Sed omnis talis scandalizatur: præbet. n. per hoc factū non relictū occasionem ruine. Nec eos excusat, si præbent aliquam causam latentem nō teneantur ad ieiunium. nam secundū doct. beatum Tho. ii. ii. q. xliii. artic. vii. & Rich. iiii. sententiarum dist. xxxviii. artic. ultim. quæst. ii. etiā bona opera spiritalia, quæ non sunt de necessitate salutis: occultanda sunt, aut differenda propter cauere scandalum: donec scandalum cesset reddita ratione. ad quod etiam allegatur. l. j. dist. aliquātos. ubi Innoc. inquit: q̄ propter scandalum aliquod omittendū est, quod iure esset faciendū. Hinc & Ioann. cancell. Parisien. in tract. de regulis moralibus hanc regulā ponit. Qui libet ab omni actu, cui nō est altitudo aliunde, tenetur desistere, quando timet, aut timere debet secundū uehementem coniecturam scandalū pusillorū: quousq; de illo cōpescendo diligentia cōpleuerit: nisi forte pro cōmuni utilitate unctio spiritus sancti doceat illud pro tunc esse agendū: ut christus fecit in publicatione sacramenti. Ioan. xi. & dicit Rich. ubi supra. Si probabile est; q̄ ex opere su pererogationis scandalizetur mortaliter: tūc omisio illius operis est in præcepto. Si aut probabile est, q̄ non scandalizatur nisi uenialiter: omisio illius operis est in cōsilio. ¶ Postquā aut ostensum est proximo: q̄ ex tali opere scandalizari nō debet: & debito modo suatum: ut nō scandalizetur: nō tenetur homo opus illud omittere propter proximū scandalū uirandū: quia si post talem instructionē, & suationē scandalizetur: tunc illud scandalū non prouenit: tam ex infirmitate, uel

ignorantia: quā ex malitia, quod est scandalū pharisæorū propter quod bona opera non sunt omittenda. Propter idē beatus Aug. docet; q̄ infirmus corpore, si ieiunare non præualeat: sibi soli uel cū aliis infirmo præpararet. ne. s. in publico comedens alios scandalizet. Si ergo opera bona supererogationis, & meritoria intermittenda sunt: ut caueatur scandalū pusillorū: quanto magis opus indifferēs: aut speciem mali habens, quale est bina comestio in die ieiunij, quæ utiq; habet speciem mali: cum sit contra uerba præcepti: quoniā secundū apostolū. j. Thes. v. nō tantū a malo, sed etiā ab omni specie mali abstinere præcipimur. Cui cōsonat illud. ii. Cor. vi. Nemini dantes ullā offensionem. Hęc clarē satis docet apostolus. j. Cor. viii. & x. ubi de idolatris loquitur. Astruit. n. q̄ licet habens bonam conscientia, per quā nouit, q̄ idolū nihil est neq; uenerandū: & per hoc, q̄ immolata idolis nō consequebantur aliquam cōsecrationē, ut gentiles credebāt: nec immuneditā, ut iudæi existimabant: & ideo ea sicut cætera non immolata nāducari licitum fuit: tamen si illa cum scandalo infirmorum ueram hanc scientiam non habentium manducaret, peccaret: & interitus fratris scandalizati reus existeret. Infirmi namq; fratres cōuersi uidentes sciolorum manifestē, & indifferenter comedere idolo chita, putabant hoc ab eis fieri in uenerationem idolorum: aut aliquid numinis esse in immolatis. Et in hoc suo errore conformabantur ex manducatione sciolorum: & exemplo eorum alliciebantur ad sequelam. unde ait apostolus. Esca enim nos nō commendat deo: quia quantum est de se nō facit nos maioris meriti, uel demeriti: ut exponit Lyra. unde subdit apostolus. Neq; enim si manducauerimus. s. idolis immolata, abundabimus, proficiendo. s. in gratia. Neq; si manducauerimus, deficiemus, uel licet a gratia intelligendi ratione talis cibi. Et ideo utrumq; licet: dummodo intentio non fuerit distorta: ut scilicet comedens hoc agat in uenerationem idoli. Aut abstinens credat cibum immola-

De euitando scandalo doctrina.

rum aliquid numinis uel immunditiae co-
traxisse ex eius immolatione. unde sub-
ditur. Videte autem, ne forte haec licentia
uestra offendiculum fiat infirmis. Si. n. qd
uiderit eum, qui habet scientiam in idolo
recumbentem: nonne conscientia eius: cum
sit infirma: edificabitur ad comedendum
idolothita. Et peribit infirmus in tua co-
scientia frater, propter quem christus
mortuus est. Sic autem peccantes in fra-
tres, & percutientes conscientiam eorum
infirmam in christum peccatis. Quapro-
pter si esca scandalizet fratrem uestrum: non
manducabo carnes in aeternum: ne fra-
trem meum scandalizem. ubi Lira. Talis
abstinentia est meritoria, & etiam neces-
saria ad salutem: saltem quousque; doceat
infirmos, quod talis comestio non est illicita.
Ad idem. c. x. Omnia mihi licentia: sed
non omnia expediunt: omnia mihi licentia:
sed non omnia edificat. Nemo, quod suum
est, querat: sed quod alterius: omne quod
in macello uenit, manducate, nihil inter-
rogantes propter conscientiam. Si quis
autem dixerit: hoc immolatum est idolis:
nolite manducare propter illum, qui
indicauit, & propter conscientiam: con-
scientiam autem dico non tuam: sed alterius.
Sequitur. Sine offensione estote Iudaeis,
& gentibus, & ecclesiae dei. Haec ibi.
¶ Quid ad propositum clarius dici possit.
Si. n. frater habens causam legitimam solu-
endi ieiunium: sed occultam (& ita consci-
entiam bonam, qua ipse nouit, quod soluendo
ieiunium non peccat) manducat coram
infirmo fratre ignorante causam huius-
modi: scandalizat infirmum fratrem: &
sic in sua conscientia perire permittit fra-
trem infirmum, pro quo christus, ne pe-
risset, mortuus est. & per hoc peccat ne-
dum in fratrem: sed in christum. Hinc
Hiero. super Micheam. Dantes occasionem
scandalo rei sunt eorum, qui pereunt scan-
dalo. Et beatus Ambrosius super locum apo-
stoli allegatum. In tua conscientia. i. in tua
peritia illum occidis: quando in te fieri
uidet, quod ille aliter intelligit. Et tu eris

occasio mortis fratris, quem christus, ut
redimeret, crucifigi se permisit. Et sequi-
tur. Quantum. n. malum est per illicita de-
linquere, tantum malum est per ea, quae
concessa sunt offendere. Sic. n. lex per-
misit, quae concessit, ut modus tamen sit,
quod custodiatur: puta ut fiat sine offensi-
one, & scandalo proximi. ¶ Ex quibus om-
nibus satis ultimo deductum, quod habens cau-
sam legitimam manducandi in praecipio
ieiunio, sed occultam, manducando co-
ram infirmo, manifeste causam hanc igno-
rante propter scandalum fratri praestitum
mortaliter peccat: non quidem mandu-
cando praecipio: sed cum scandalo nondum
remoto manducando: licet. n. manduca-
tio ex se non esset non recta: tamen est
non recta propter modum manducandi:
quia est cum scandalo proximi. Et ideo si-
militer ministrantes cibum, per cuius
sumptionem scandalizant, mortaliter pec-
cant: quod fuit probandum: secus si remo-
ueatur scandalum per manifestam causam ex-
cusantem, aut expositionem cause laten-
tis. ¶ Per hoc ad rationes in principio
dubij factas. Primae ante oppositum sunt
pro conclusione. Ad primam post oppo-
situm de communi consuetudine: dicendum;
quod non est communis consuetudo apud ho-
mines sine salutis sollicitudine, & deum time-
tes, qui nequaquam ministrant cibos
nisi prius informati, quod ad sit legitima ex-
cusatio. ¶ Praeterea consuetudo, quae ma-
nifeste est contra praecipium ecclesiae non
abolutum, non meretur dici consuetudo:
sed corruptela: sicut nec illa, quae in-
ducit ad peccatum: ut in c. ex parte. & c.
cum tanto. de consue. ubi dicitur: quod con-
suetudo non potest praesudicare iuri positi-
uo: nisi fuerit rationabilis, & legitime pre-
scripta. Non potest autem dici rationabilis,
quae iducit ad peccatum: & laxat frenam con-
scientiae, qualis est haec, de qua nunc a-
gitur. Et sicut in uia cognoscendi non
est sequenda multitudo popularium indo-
ctorum secundum Aristotelem, sed sententia mul-
torum sapientum, & expertorum: ita in
uia morum non est sequenda turba ad fa-
ciendum malum: nec in iudicio plurimo-
rum: nec iudicio populi acquiescendum
est: ut dicitur a uero. Exod. xxii. quia

multi

multi uocati: pauci uero electi. Matthaei
xx. cap. Et angusta est porta: & arcta
uia, quae ducit ad uitam: & pauci sunt, qui
inueniunt eam. Unde conandum est cui-
libet fidelis: ut sit de numero paucorum
honestorum deum timentium: & non de
numero multorum secundum carnem uenerum.
Nam & stultorum infinitus est numerus.
¶ Ad secundum dicendum: quod maior ratio-
nis uera est de iudicio secundum certitudi-
nem moralem, & probabilem suspicionem: non
secundum infallibilem euidenciam. Et ad eius
probationem dicitur causa ueritatis maior
est: quia rationabiliter timeri periculum
peccati mortalis in fumentibus cibis: in quo
nulla apparet legitima excusatio. Et se-
cundum dictum sapientis. Qui amat pericu-
lum, in illo peribit. Eccl. iij. ¶ Ad minorem
dicitur: quod non sunt iudicandi peccare mor-
taliter iudicio certo certitudine infalli-
bili: possunt tamen sic iudicari certitudi-
ne morali. Quod etiam de quolibet pre-
sumenda sunt meliora: uerum est, dum non
agit aperte contra praecipium: quod in
proposito uero est non tam de praecipio
ieiunij: quia de praecipio scandalum ca-
uendi. Beda autem loquitur de iudicio
certo, certitudine euidenciam, non certi-
tudinis moralis: alioquin nunquam essent
praenuntianda damna contingencia, & si-
tura pericula. ¶ Ad tertium satis respon-
sum est in solutione replicae adductae. Ne
est simile, quod allegatur extra de sepul-
cap. sacris. quonia in illo casu nulla po-
test esse certitudo, secundum quam possent
discerni ossa excommunicatorum ab ossibus
non excommunicatorum. Si autem esset uia
aliqua humana discernendi ossa excom-
municatorum, non relinquerentur cum
caeteris. In proposito autem est uia re-
mouendi dubium per moralem certitu-
dinem discernendi hos ab illis, etiam per
inuestigationem si sint causae excusantes:
in qua inuestigatione putandum
fore ei, qui inuestigatur, atque condescen-
dendum: si causa per eum allegata fuerit
sufficiens. ¶ Praeterea etsi maneret du-
bium: an haberet legitimam excusationem
non ieiunandi: non tamen maneret du-
bium: quin publice comedendo priusquam
rationem reddat: dum causa excusans

non est manifesta: mortaliter peccet pro-
ximum scandalizando: propter quod dicitur
occasionem huic scandalum per cibi mini-
strationem eidem peccato inuoluitur.
Per ideam dicitur de exemplo zizaniae, quod
uerum est, si non possit eradicari postquam sine
turbatione innocenti, sustineri essent
non ieiunantes: non tamen eis foret coop-
tandum cibum porrigendo: quia non sunt facien-
da mala, ut euentur bona. In proposito
autem non sic: quia sine periculo: immo lau-
dabiliter potest subtrahi cibum: alioquin non
quam essent corrigendi peccatores: nec a
bonis separandi. Ideo notanter dixit do-
minus. Ne forte colligentes zizania si-
mul eradicetis, & triticum: finite utraq;
crescere. Vbi duo notantur: unum pericu-
lum tritici ex eradicatione zizaniorum:
secundum, quod non dicit, fouete, aut pro-
mouete, uel impinguate, ut crescant zi-
zania: sed finite crescere. Et ualde re-
fert permittere malum, & cooperari ad
malum. Primum potest quandoque bene fieri.
secundum nunquam: ideo & dominus
permittit malum: sed non operatur malum.
¶ Ad quartum plane dicitur: quod paterfa-
miliae tenetur dare cibum ordinatum secun-
dum regulam iustitiae: non in contumeliam
creatoris, aut ecclesiae, sicut & precium:
sicut si uideret paterfamilias famulum suum
dato precio iam uelle fornicari: aut tra-
dere alicui, ut interficiat innocentem: pro-
tunc non debet dare: sicut nec depo-
situm reddere in damnum imminens de-
positario, aut reipublicae. ¶ Ad ultimum
dicitur: quod ratio illa est ad oppositum: non
propter scandalum tollendum non sunt mini-
strandi cibi, per quorum ministerium ori-
tur scandalum pusillorum: ut patet in pro-
bationibus tertiae uiae. Et cum dicitur: quod
subtractione cibi datur occasio blasphem-
iae &c. dicitur: quod non est ibi scandalum
actuum: sed passiuum: non enim datur
scandalum: sed accipitur. Qui. n. recte agit
secundum omnes circumstantias: non dat scan-
dalu: quia scandalum est dictum, uel fa-
ctum non rectum praebens occasionem rui-
nae. Recte autem agit ipse, qui praecipium
seruat: & non dat arma uiolandi prae-
cepta. Scandalum autem (de quo ratio)
ex propria malitia acceptum est: & est

Ad ra-
tiones.
Ad 1.

Ad 2.

Ad 3.

KK
Exponit
tur quae
da ex-
tra ad
opposi-
tum respo-
sionis.

Ad 4.

LL
Paterfa-
miliae
non tene-
tur dare
cibum.

Ad 5.

Scandalū scandalum Pharisæorum: quod secundum doctrinam christi, cōtēnendū est, dicere domino. Sinite eos, haud dubiū; quin Pharisæi ceci sunt ex sua malicia, & duces cæcorū. Matth. xv. Et tantum de illo dubio texto, cui sese subnotati uiri doctissimi Tubingēsis gymnasi j subscripserunt huiusmodi subtenore. ¶ Ita ut decisum est, sentio etiam ego Conradus Sumerarth inter sacræ theologiæ professores minimus: in Tubingēnā gymnasio ordinarius: credens propositionem responsuam ad quæstionem esse ueram, ualideq; pbatam: obiectiōibus quoq; esse satisfactum. Atq; dicens primò: qd propositio postapracipue, & maxime habet ueritatē in eo, qui proprio motu, & sponte irrequisitus ministrat illis, de quibus in propositione. Id enim agere, quid aliud est, quā ad uiolandum præceptum nondum inflammatos in flammam: re: eis deniq; tentatoris more, qui nondum cogitauerant: necdum conceperāt peccare: materiam tentationis offerre, & opportunitatem præbere, ac admonere: ut id explere cogitent: uel ad minus probabili, uel æquilibri periculo illius inflammationis, ac admonitionis sese exponere. ¶ Secundò etiam eam ueritatem habere dico in eo, qui non proprio motu: sed ad requisitionem sui familiaris, uel hospitis: in quo tamen nō apparet legitima causa, ministrat ei, non præmissa legitime causæ inuestigatione. ¶ Tertio, si requirit legitimum causam al legat: & tamen illam causam subesse nō apparet requisito: nisi ex seriosa relatione requirentis eam sibi inesse aliter docere non poterit: potest requisitus ei credere (nisi ex signis probabilitibus animi eius mouere debentibus appareat fictionē subesse) immo patet familias credere debet: & sic credendo ministrare: ne debitum negando: ut charybdim uitet, iustitiā uiolet incidens in scyllā: ita tamen qd causa allegata aliis, coram quibus ministratur: seriosē exponatur: alioquin mulieri imprægnationē exterius non apparentem: nec nisi relatione docibile alleganti: & pedici tota die laboriosum iter se fecisse allegan-

ti: nec id aliter docere potenti ministrare non posset. Sic etenim confessor credere potest, & debet: atq; credens abolutionem ministrare contenti, alleganti se nihil eorū, quæ cōstentad sunt reuicuisse: quin tamen etiam tenetur nō ministrare indigno. ¶ Quarto etiam propositio habet ueritatem in eo, qui (siue spōte, siue requisitus) occultē ministrat ei, in quo legitima causa: nec ex seipso nec ex seriosa relatione requirentis apparet. Nam etsi per illam occultationē cesset scandalum apud alios: non tamen cessat ipsum, uel eius periculum apud eum, cui ministratur: secus ubi credit causam legitimam subesse ad minus ex relatione seriosa: licet exterius non appareat: quo modo intelligo illud, quod dicitur in prima declaratione propositionis, ibi dicitur primò. ¶ Hæc quatuor solum p meæ conscientie serenatione exprimere uolui: ne aliter, quā debuerim, declarationem ipsam intellexerim. In horum testimonium sit manus mea propria, & signum subscriptum.

¶ Ego frater Andreas profes ordinis fratrum eremitarum sancti Augustini uocatus sacræ theologiæ lector (licet immeritus) credo præscriptæ quæstionis determinationem esse ueram, catholicā, & salutare: quod protestor manu propria. ¶ Quoniam pro nunc nullæ occurrunt mihi rationes: quare propositio responsiua prædictæ quæstionis nō debeat iudicari uera: ideo huiusmodi propositionē tanquā ueritati consonā sequor, & amplector ego Hieronymus de Croacia iuris utriusq; doctor legum ordinarius in felici studio Tubingen. quā tamē propositionē sic limito, & intelligo de ministrantibus cibum ultra semel in die, cibū s. per modū cœnæ: secus si per modū collationis ministraret, cibū s. illum, qui secundū cōsuetudinem loci datur pro collatione sine solemnī apparatu cœnæ: puta panes, crustulas. uulgo, bretzen, electuaria, ficus & similia. Et hoc in loco, ubi uiget talis consuetudo faciendi collationem cum prædictis cibis: ut est in patria nostra Sueniæ: quia tunc nō credem ministrantes in tali casu, cibum se-

ẽndum loci consuetudinem peccare, pur nec collationes puto peccare. Qd autem tali casu possit licet, & absq; peccato fieri collatio secundū consuetudinē loci: latius probabo in una alia schedula, quā mittā uestre paternitati cum alio nuncio: iā cōtentus sto allegare Panor. idem tenentem in rub. de obser. ieiun. in j. coll. Et fratrem Baptistam ordinis minorū de obseruantia decretorum doctorē in suis summalis Baptistiniana, & Rosella dictis. no. xlii. in prin. quid de colla. ubi etiā refert, & sequitur Panor. In loco supra alleg. Idem sentit Inno. in c. j. de obser. ieiun. Nam ex quo non habet nus aliquam constitutionē ecclesiæ dātem nobis certā formā quo ad collationes omittendas, uel non omittendas, recurrendum est ad consuetudinē loci. ar. c. illa. xii. dist. & c. utinam. lxxvi. dist. ubi tex. cheronim. & in c. certificari. de sepul. Consuetudo. n. est optima legū interpret. c. cum dilectus. de consue. l. h. de interpretatione. ff. de legibus.

¶ Et ego Martinus Planck de Dornstetere sacræ theologiæ baccalaureus formatus, plebanus in Tubingen. (licet immeritus) protestor manu propria me credere quæstionis moræ determinationem esse uerissimam, & omnino catholicam.

¶ Ego Vuendelinus Stainbach sacræ theologiæ professor, ac in Tubingen. gymnasio ordinarius immeritus præmissam propositionem in quæstionis decisionem magistratiter positam, ratione, & auctoritate fulcitam, dico, & sentio sanā fore, & catholicam: in quantum præcisē loquitur de ministrantibus publicē cibos: quibus ieiunium soluitur: quod est ab ecclesia præceptum eis, in quibus nulla apparet legitima excusatio: & hoc per modū cœnæ: & non ut uulgò dicitur: absq; dolo in fraudem ieiunii per modum inculpabilis collatiuncule. nā si princeps, uel alius quædam eculenta sole, uel igne cocta: quorum usus, ac talis modi collationes adaptari solet: personis discretis more patriæ offerret: non quatenus deuorentur: sed ut aliquid inde summat per modum inculpabilis collatio-

nis, non nocturna refectio, uel crapulosa ingurgitationis non credo tales peccare: secus dum talia incautis, & uoracibus, qui propriè immemores sunt salutis: scienter proponuntur: aut ab eis non remouentur, iusta, & cognita uoracitate eorūdem. Ita sentio ego Vuendelinus professor manu propria saniorē semper salua sententia.

¶ Propositionem quæstionis præmissæ pro eiuſdem solutione positam credo ego Conradus Ebinger iuris utriusq; doctor, nec non nouorum iurium studi j Tubingen. ordinarius, fore ueram, ac iuri, & rationi cōsonam: prout manus meę scripto præsentē attestor.

¶ Ego Martinus Vuanius, uulgò Prenniger cognominatus utriusq; iuris doc. & in præclaro Tubingen. gymnasio pontificij iuris ordinarius macutinus, sentio per ea, quæ scripta sunt non minus catholicæ: ac fundamentaliter: quā subtiliter, atq; acutè esse absolutam. q. præmissam. Et pro eius determinatione huiusmodi puto etiam non parum facere rationem talem. Regulariter in dubijs uia tutior est eligēda. c. iuuenis. de spō. c. ad audientiam. de homi. & c. illud. de cle. excom. mi. Et maxime hoc procedit in his, quæ salutem animę respiciūt: in quibus semper id, quod est tutius: & sine periculo animę explicari potest: tenendum, & eligendū est per tex. in cle. exui. s. nos itaq;. de uer. & fig. & in d. c. ad audientiam cap. significasti. ij. & capit. penult. de homi. & d. cap. illud. idem uoluit glos. in cap. unico. de seru. in or. fa. Panor. do. Alexand. & doct. in d. c. iuuenis. & Panor. in cap. penult. de sen. excom. Hinc fit, ut licet in foro contentioso quando agitur de pna pro irregularitate imponenda: in dubio quis debeat censeri non irregularis: tñ se cus est in foro penitentiali, in quo indubio talis debet censeri irregularis: eo qd hoc est tutius. Ita notabiliter dixit Panor. in d. c. ad audientiam. in quibus idem esse ubiq; dubitat de delicto aliquo. & sequitur eum Io. de ana. ibi: Cum autem non sit dubiū, quin multo tutior, & minus periculosa quoad animā sit de-

terminatio questionis premissa, quæ eius contrarium: merito eam amplecti, & tenere debent omnes in foro conscientie siue penitentiali: prout ipsam, & amplector, & teneo: ac uerâ, & catholicâ esse credo. In cuius rei testimonium propria manu me subscripsi prædictæ determinationi. Laus deo altissimo.

¶ Et ego Conradus Vesseler decre. doct. sacre theologiae bacca. ecclesie sancti Georgij in Tubingen. canonicus, sentio propositæ quæstionis determinationem uerâ, iuri, & rationi consonam addo: quod mihi uidentur: saluo semper iudicio melius sentientium: quod consuetudo contra constitutionem ecclesie posituâ, de obseruatione ieiunij disponente ualeat: si saltem sit rationabilis, & legitime præscripta. c. fi. de consuetu. nã quãuis tempore quadragesimali ante uesperas non liceat sumere cibum. cap. solet. de consecr. distinct. iiii. tamen seruiens mensis religiosorum, & dominorum, uel gratia medicinarum quid recipienter de consuetudine hanc horam anticipare possunt secundum Ioann. an. & Panor. de obser. iei. in rub. qui ad hoc allegat Inno. Hosti. & alios. Neq; talem consuetudinem irrationabilem censeo: cum a iure non damnatur: neq; sit contra boni uiri arbitrium. Panor. d. c. tna. de consue. iiii. colle. Item idem cum dicit Panorm. super rub. de obseru. iei. sentio circa collationes faciendas: quod uidelicet in hoc standum est consuetudini loci: neq; uidentur tales collationes serotinæ, saltem expressè, contra ecclesie constitutionem. Nam ca. solet. allegatum prohibet ante uesperas prandium sumendum ulteriorem esum expressè non prohibens: quamuis consuetudine receptum sit, quod solum semel de die comedatur: quæ consuetudo: quia uim legis habet: eque obseruanda est cap. in his. xi. distinct. In quorum robur manu propria prædictæ determinationi me subscripsi.

¶ SEQUITVR DETERMINATIO facultatis theologicæ studij Moguntinensis.

VTRVM. patres familias tabernarij, & hospites peccet mortaliter cibos in ieiuniis ab ecclesia præceptis manere, & sero indifferentes omnibus ex familia, & hospitibus: sicut in alijs diebus ministrantes.

¶ Famose Moguntinensis uniuersitatis sacra theologica facultas de propositæ quæstionis determinatione congregata simul: & de eius ueritate requisita, prout sequitur respondit.

¶ In primis: quod presentis quæstionis determinationem: quemadmodum in codice quodam transmissio continetur: nullo falsitatis morbo pollutam fore, præsertim ubi probatio eius externa uia agitur, quam omnino illimitandam (pace omnium salua) prædicta theologica facultas credit licet asserens.

¶ Quod ministrans cibos, quibus quadragimali, & reliquum ecclesie ieiunium frangitur, propter causam ex seriosa relatione, cui ministratur: ministrans tam non errans conscientia, illius relationis oppositum distans: & super hoc ministrans, illo ipsam a mortali peccato nequaquam immunem credit. Ostenditur hoc ex communi doctrina: quod quicquid sit contra conscientiam tam in prohibitionibus, quam in præceptis, ædificat ad gehennam. habetur hoc. xxviii. q. j. omnes. §. ex his. & alibi. Quod præcipitur, imperatur: quod imperatur, necesse est seruari: si non huiusmodi habet. xiiii. q. j. quisquis.

¶ Dicitur secundò supradicta facultas, quod collationes serotinæ in cibo, & potu dum sumuntur per modum cibi non simplicis morselli: sed per modum accuratiorum, & ad explendam uoracitatem ruminam, expressè contra ecclesie constitutionem uidentur esse: nec in iam dictis collationibus loci consuetudini standum est. Prima pars ostenditur hoc modo. Catholicæ ecclesie consuetudo, &

ordinatio habet, quod in ieiunio ab ecclesia præcepto solum semel in die comedatur: ut traditur. xj. dist. c. in his. Sed sumens collationem serotinam modo prædicto: uel comedit: uel non comedit. Si primum: constat, quod talis contra ecclesie agit ordinationem. Si non comedit: habet theologica facultas, quod præterdit. Secunda pars scilicet nec in iam dictis collationibus loci consuetudini standum est: quamuis etiam adductis ostensa uideatur. Adiungit tamen dicta sacra theologica facultas, quod ecclesie ritus, & usus loci consuetudini preferendus est. Ecclesie autem usus, & ordinatio non admittit nisi unum esum, igitur collationum usus: quemadmodum dictum est: nisi efficax, & non taruata interuenierit occasio: non consuetudo: sed populi corruptela potius censenda est: dum enim excusans necessitas non interuenit: nullus omnino tempore ieiunij cibo serotino tempore sumi, neq; exhiberi debet: quoniam si aliter agit: constat, quod in contumeliam, & creatoris, & ecclesie sumit, aut exhibet: & contra deum fabricat ea, quæ scdm rectam ecclesie catholicæ consuetudinem statuta sunt. Turpe igitur arbitratur sæpe dicta theologica facultas ecclesie abijcere ordinationem: & pro ea loci inducere consuetudinem. ¶ Qua propter tertio, dicitur quod ieiunium tam corporale, quam spirituale, quo a cibis demonum: hoc est peccatis quis abstinere: est de præcepto ecclesie. Ostenditur hoc in scriptura, quod dicit. Prædicare ieiunium. iij. Reg. xxj. Illud autem spernitur, uiolatur, & infringitur, dum in uesperum deliciosa collationum sumptione quis reficitur. Nec abstinentia perfecta reputanda est, quæ collationum saturitate compensatur. & hoc est scriptura, quæ dicit: Ecce in die ieiunij uestri inuenitur uoluntas uestra. Esa. lvij. Quia igitur ieiunia illa fortitela sunt aduersus tentamenta demoniorum (cito enim per abstinentiam deuincuntur ex scriptura, quæ dicit. Hoc genus non erigitur nisi per orationem, & ieiunium. March. xviij. Sed immundi spiritus se se magis iniiciunt: ubi plus uidetur escam, & potum: ueluti in serotinis col-

lationibus ieiunij tempore: ut supra dictum est) igitur loci consuetudo quoad huiusmodi collationes faciendas abijcienda est &c. ¶ Propter hoc memorata theologica facultas concludit: quod cibus nobis præsertim ieiunij tempore sumendus est, qui concupiscentiæ æstus temperet, & minus succendat: sed per collationes serotinas modo supradictas non temperatur hominum concupiscentiæ: sed magis incenditur: igitur talis consuetudo abijcienda est: eo quod serotina deliciosa collatio est cibus impertinens, & superflua ad ieiunium ab ecclesia præceptum: ex eo etiam, quod salubritati eius, qui sumit, contrariatur: dum uoluntatis restituti non repugnat. Omnis autem talis deliciosa serotina collatio sit: uel canonicæ refectionis horam præueniendo (dum non alterum ieiunando crastinum expectat) sed pluries, quã semel comedendo præuenit: aut sit tantummodo uentris ingluuiæ, & saturitate: ut quarumlibet multitudinem gaudeat escarum: uel ut accuratioribus epulis oblectetur, qui sumit: sed quilibet istorum modorum est illicitus: igitur & loci consuetudo, quoad delicias, & serotinas collationes absque efficacia ratione excusante est illicita: quia talis: ut sic præter rationem, & contra restituti non repugnat. ¶ Expectet ergo perfectus ieiunans legitimum tempus de non s ad nonas: deinde castiget, & refrænet desiderium carnis: de muni ut nihil extra assuetum usum, & communem sumatur. Si enim ieiunando ampliores, aut magis accuratam sumat cibum, scito id ipsum ieiunium uanitatis morbo pollutum. Hæc sunt, quæ circa presentis quæstionis ueritatem ex conscientis horum de sæpe dicta theologica facultate in alma Moguntinensi uniuersitate dicenda uidebantur.

¶ Anno gratiæ. M. cccc. xcv. mensis Obris: die uero eiusdem quinta, teste uigilio facultatis iam dictæ: anno, mense, & die, ut supra.

Laus Deo.

QVAESTIO IIII.

A
De eleemo-
syna

QUARTO queritur circa tertiam partem satisfactorum: quod est eleemosyna: utrum eleemosyna, quae est pars satisfactorum: sit de consilio, aut de necessitate salutis. ¶ More consueto tribus articulis expeditur haec questio. ¶ Quantum ad primum articulum notandum, quod secundum Alex. par. iii. q. xv. memb. j. Nomen eleemosyna, quod grecum est: d' ab elois, quod est miserere: & moys, quod est aqua, quasi aqua miserationis. Itē dicitur ab hely, quod est deus: & moys aqua: quasi aqua dei, uel aqua diuina. Et secundum has interpretationes eleemosyna est opus misericordiae pietate deductum in esse, & diuino mandato aptum ad peccata extinguenda. A qua enim pietatem importat; secundum illud Hier. ix. Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum. Quod etiam deus mandauerit eleemosynam: patet Luc. xj. Date eleemosynam: & ecce omnia munda sunt uobis. Et quoniam extinguere peccata conuenit eleemosynae: hoc est ex uirtute diuina: non ex natura actus: ideo dicitur aqua diuina: hinc Eccles. iiii. Ignem ardentem extinguit aqua: & eleemosyna resistit peccatis. haec ergo descriptio magis est ethymologia, quam definitio. ¶ Secundum notandum: quod eleemosyna (ut dictum est sup. q. ij. huius di.) tripliciter potest accipi. hic uero accipitur proprie (ut distinguitur contra alia duo satisfactorum opera) pro opere pietatis impensio proximo ad releuandum indigentiam corpalem, & hoc modo potest describi secundum Alex. & Tho. in iij. dist. xv. Eleemosyna est opus sine largitio rei necessariae, facta indigenti ex compassione propter deum. Et addendum est ad releuandam indigentiam corporalem: alioquin conueniret etiam eleemosynae spirituali. ¶ Dicitur opus, siue largitio. quoniam eleemosyna (ut hic accipitur) non est uirtus: neque habitus: neque uirtutis actus elicitus: sed actus exterior imperatus. ¶ Si queris cuius uirtutis. Respondetur: quod idem actus exterior potest a pluribus uirtutibus im-

Arti. 1.
Nota. 1
Eleemo-
syna un-
de dicitur.

Nota. 2
B
Eleemo-
syna tri-
pliciter
accipit.

Eleemo-
syna non
est uir-
tus.

perarissimo a uirtute, & uitio. Et si idem actus potest simul fieri a pluribus: potest simul esse uirtuosus, & uiciosus: non qui dem intrinsicè, & essentialiter sed denominatione extrinseca: sicut si duo simul uestirent pauperem: unus propter iactantiam, alius ex compassione propter deum: exterior pauperis uestitio esset simul uirtuosa, in quantum procedit ex compassione, & charitate propter deum: & uiciosa in quantum procedit ex iactantia. Sic ergo ad faciendum eleemosynam plures uirtutes possunt inclinare. scilicet charitas dei: amor proximi: liberalitas: misericordia: etiam iustitia si fiat intentione satisfactorum pro peccatis: & per hoc reducitur ad diuersas uirtutes. ¶ Dicitur rei necessaria: id est conuenientis, seu utilis indigenti: ad excludendum dationem rei disconuenientis: si cur esset datio alicuius rei indigentis ad peccatum: unde patet: quod necessarium hic non dicit necessitatem simpliciter dictam: neque ex conditione: sed multum largè capitur pro re utili, siue conuenienti: & importat omnem largitionem, quae potest pecunia mensurari. Et sic etiam uisitatio in heremum, aut captiui, seu in turbatione existentis etiam est datio rei necessaria: quia ipsa uisitatio est res necessaria, id est conueniens, & consolatoria afflictio: licet & ipsa uisitatio non sit sine donatione alicuius muneris corporalis, uel spiritualis: alioquin non meretur, proprie dici uisitatio. ¶ Dicitur indigenti: hoc est ei, qui talibus caret: nec ex se nec ex se habere potest: unde largitio munerum facta abundantibus non est eleemosyna. ¶ Sed hic est aduertendum: quod aliquando quis indiget aliquo non pro se: sed pro alio misero, cuius curam gerit. Et largitio talium etiam includitur in ratione eleemosynae: unde dona data clericis beneficiatis, & abundantibus tantum quam procuratoribus, & dispensatoribus pauperum, pertinent ad eleemosynam: sed si alia darentur intuitu ipsorum clericorum abundantium tantum: sic datio illorum non esset eleemosyna. ¶ Et additum est: ad releuandum indigentiam corporalem: ad excludendum, eleemosynam

Distinctio XVI.

Quaestio IIII.

Largitio spiritualis, quae exhibetur in doctrina, in consilio, & hominum donis, ad animam pertinentibus: prout in hoc metro continetur. Cōsule, castiga, solare, remitte, serua, hoc est secundum Palu. dist. xv. q. iiii. ar. iiii. Confusio est eleemosyna. ¶ Spiritualem, quae exhibetur in doctrina, in consilio, & hominum donis, ad animam pertinentibus: prout in hoc metro continetur. Cōsule, castiga, solare, remitte, serua, hoc est secundum Palu. dist. xv. q. iiii. ar. iiii. Confusio est eleemosyna. ¶ Dicitur indigenti: quod est deus: & moys aqua: quasi aqua dei, uel aqua diuina. Et secundum has interpretationes eleemosyna est opus misericordiae pietate deductum in esse, & diuino mandato aptum ad peccata extinguenda. A qua enim pietatem importat; secundum illud Hier. ix. Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum. Quod etiam deus mandauerit eleemosynam: patet Luc. xj. Date eleemosynam: & ecce omnia munda sunt uobis. Et quoniam extinguere peccata conuenit eleemosynae: hoc est ex uirtute diuina: non ex natura actus: ideo dicitur aqua diuina: hinc Eccles. iiii. Ignem ardentem extinguit aqua: & eleemosyna resistit peccatis. haec ergo descriptio magis est ethymologia, quam definitio. ¶ Secundum notandum: quod eleemosyna (ut dictum est sup. q. ij. huius di.) tripliciter potest accipi. hic uero accipitur proprie (ut distinguitur contra alia duo satisfactorum opera) pro opere pietatis impensio proximo ad releuandum indigentiam corpalem, & hoc modo potest describi secundum Alex. & Tho. in iij. dist. xv. Eleemosyna est opus sine largitio rei necessariae, facta indigenti ex compassione propter deum. Et addendum est ad releuandam indigentiam corporalem: alioquin conueniret etiam eleemosynae spirituali. ¶ Dicitur opus, siue largitio. quoniam eleemosyna (ut hic accipitur) non est uirtus: neque habitus: neque uirtutis actus elicitus: sed actus exterior imperatus. ¶ Si queris cuius uirtutis. Respondetur: quod idem actus exterior potest a pluribus uirtutibus im-

faciunt eleemosynam proprie: sed instaurant, & prouident stipendium, ac cibum laborantibus debitum: secus si non interueniret obligatio: licet largo uocabulo dicantur eleemosynae: pro eo, quod non dantur propter restitutionem temporalem. ¶ Dicitur ultimò: propter deum: quod respicit perfectionem eleemosynae: hoc est eleemosynam: ut est opus meritum: unde haec distinctio datur de eleemosyna non generaliter: sed de eleemosyna meritoria: haec enim fieri debet propter deum tanquam ultimum finem super omnia dilectum. ¶ Accipitur etiam eleemosyna frequenter non pro datione: sed pro ipso dato indigenti ex compassione propter deum. sic dicimus tunicam pauperi propter deum datam esse eleemosynam. ¶ Tertio notandum: quod secundum beatum Bonauent. in dubiis literalibus dist. xv. post Alex. par. iiii. q. cv. memb. ii. De numero septiformis est eleemosyna corporalis: sicut in hoc metro continetur. Uisitatio, potio, cibo, redimo, tego, colligo, conuoluo. Uisitatio infirmum: potio sitibundum: corpora cibo famelicum: redimo captiuum: reuelo nudum: conuoluo defunctum. Quorum spiritus sufficientia sic sumptus est. Eleemosyna corporalis datur ad releuandam indigentiam corporis, indiget autem corpus alio quo ut conuenit animae: & aliquo ut leparatum. ¶ Ut conuenit indiget aliquo ad remouendum interuorem defectum, uel exteriorem. Internorem uel propter improprietatem qualitatum per infirmitatem: contra hanc ordinatur infirmum uisitatio: intelligitur autem per uisitationem non solum praesens exhibitio corporis uisitantis: sed consolatio infirmi, qua pro posse remouatur infirmitas: uel prope restorationem consumptionis humidi radicalis: haec autem sit uel per suspensionem cibi, uel potus. Et contra hanc consumptionem ordinatur cibatio esurientis, & potatio sitientis. Indiget etiam aliquo contra defectum ab extrinseco uenientem: & hoc uel a remotis, ut lunc caumata, & imbres, uel corpori adiacentia: ut frigora, & nuditas. Contra primum ordinatur hospitalitas: contra secundum uestitio corporis, uel ad restitutionem

Nota. 3
C

De numero septiformis est eleemosyna corporalis: sicut in hoc metro continetur. Uisitatio, potio, cibo, redimo, tego, colligo, conuoluo. Uisitatio infirmum: potio sitibundum: corpora cibo famelicum: redimo captiuum: reuelo nudum: conuoluo defunctum. Quorum spiritus sufficientia sic sumptus est. Eleemosyna corporalis

Coro. 1

¶ Ex quo sequitur: quod praelati ac curati accipendo decimas, ac cetera officiorum suorum emolumenta non recipiendo eleemosynam: nec haec recipiendo, aut exigendo mendicant: quoniam debitum est obligatio ad officium recipere beneficium, sicut deducit apost. j. Cor. ix. concludens. Qui in sacratio operantur, quae defacratio sunt, edunt: & qui altari deserviunt: cum altari participant. Ita & dominus ordinauit his, qui euangelium annuntiant de euangelio uiuere. Haec ibi. Et dominus euangelizantibus ait. Edentes, & bibentes, quae apud eos sunt. Dignus est enim operarius cibo suo, & mercede sua

Coro. 2

Luc. x. & Matth. x. ¶ Secundum sequitur quod fundantes beneficia pro templi ministris, & antiuersariis, quibus obligant recipientes ad certa obsequia: non

ademptæ libertatis, & contra hanc ordinatur redemptio captiuorum. Contra detestum corporis ut separati, ordinatur sepultura: siquidem non separatur corpus ab anima nisi per mortem. Mortuus autem debetur sepultura. Aliæ etiã reductiones ponuntur: sed hæc sufficiat.

Not. 4.
D
Non de
oibus
bonis sit
elemo
fyna.

¶ Quarto notandum: quod non de omnibus bonis potest fieri elemosyna saltem ordinari: secundum Tho. in iiii. distin. xv. q. ii. ar. iiii. sunt autem in genere duplicia bona: quædam necessaria habenti: quædam non necessaria. Necessaria dico uel simpliciter ad cõseruationem uitæ: sine quibus, scilicet habens uel suæ communi prouisioni, uiuere non posset, uel possent: uel decentiam status, sine quibus non potest decenter seruari status in uictu, amictu, & in familia: prout deseruit bono reipublicæ, non prout deseruit fastui, & superbiæ personæ: quædam autem non necessaria altero dictorum modorum. Item bonorum habituum quædam sic se habent, quod possidens ea tenetur ad restitutionem eorundem eis, a quibus acquisita sunt. Quædam sunt, ad quorum restitutionem possidens non tenetur. Quæ autem sunt hæc, uel illa: satis patet dist. xv. in pluribus quæstionibus. Item habentium usum rerum exteriorum: quidam habent illarum rerum administrationem, qui pro uoto suo possunt eas alienare, uendendo, commutando, donando: ut patres familias nulla lege prohibiti. Alii uero non habent earum dispensationem: ut uxor, filius familias, monachus renuntians proprietati, furiosus, amentes & huiusmodi. Hæc de primo arti. ¶ Quantum ad articulum secundum est conclusio prima. Dare elemosynam de rebus simpliciter necessariis personæ dantis, uel sibi commissis: nec est consilii, nec præcepti: sed est contrariū ordinis charitatis. Probat: quia secundum Aug. peccat, qui præposere agit: sed ordo charitatis exigit: quod homo magis sibi, & suis præuideat, quam aliis. ordinata: charitas a se ipsa incipit: ut patitur in tertio. Ideo subtrahere sibi necessaria aut suis, & retribuere alijs est contrariū ordinis charitatis: & per consequens neq;

Arti. 2.
Cõcl. 1.
E
Dare e-
leemof-
nam de
necessa-
riis per
sonæ dā-
tis est
contra-
rium or-

consilii, neq; præcepti: quia nihil contrarium charitati, aut ordini eius consulitur aut præcipitur: nam quæ a deo sunt ordinata sunt. ad Roma. xiii. Patitur tamen hæc conclusio unam exceptionem secundum Rich. dist. xv. q. v. ar. ii. & Tho. ii. q. xxxii. ar. vi. si scilicet quis subtrahe- ret sibi: & daret alicui personæ solemnem, de cuius morte immineret notabile periculum: aut detrimentum reipublicæ, uel profectui animarum, in quo casu non esset contrarium ordini charitatis, & suos negligere, & alii subuenire: quia bonum reipub. & salus animarum præferenda est uitæ propriæ corporali: quia bonum quantum ad communis: tãtò diuinius. Verum hoc facere secundum eundem non est necessitatis: sed perfectionis.

Quod tamen sanè intelligendum est: quoniam si persona solens tantæ necessitatis foret reipu. & animarum salutem, si sine ea non posset conseruari reipub. & salus animarum: esset necessariū dare ei elemosynam in casu: quia quilibet tenetur exponere uitam corporalem pro uita spirituali fratris, & pars tenetur exponere pro salute totius. Sed hæc additio est intelligenda ubi non est euidentia (saltem notabilis) de necessitate personæ solemnem. ¶ Secunda conclusio. Ex-

tra casum extremæ necessitatis proximi, non est danda elemosyna de necessariis status sui. Patet conclusio: quia nemo debet se reddere impotentem ad exercendum ea, ad quæ tenetur secundum statum suum extra casum extremæ necessitatis sui, uel aliorum, uide Ambr. ii. de offi. c. xvi. bene ad propositum. Item Aug. ser. c. v. Sed danda elemosynam de necessariis status, reddit se impotentem: ergo. Verum hic aduertendum: ut dicit sanctus Tho. ubi supra; quod decentia status habet magnam latitudinem: ita ut multis additis, uel subtractis non exit homo conditionem status: posset tamē tantum addi, uel subtrahi, & non maneret decentia status: quod tunc existimo fieri; quando propter huiusmodi subtractionem, uel additionem non sufficeret ad exercitium operationum suo statusi debitarum, in hoc casu intelligenda est con-

Cõcl. 2.
F
Non est
danda
elemo-
fyna de
necessa-
riis sta-
tus sui.

conclusio: secus si propter additionem, uel subtractionem nihilominus sufficeret ad opera status sui debita. Quanta autem posset fieri subtractio, ut nihilominus maneat huiusmodi sufficientia: non potest sermone particulari determinari: sed statim in hoc prudentiæ, arbitrio, & unctio, quæ docet de omnibus. Nec obstat: quod dominus cõsultat omnia relinquere. Matt. xix. Vade, inquit, uende omnia, quæ habes, & da pauperibus. Quoniam qui hoc consilium implet, hic mutat statum: & per consequens quæ prius fuerunt necessaria pro decetia status: non erunt necessaria statu mutato: ut si princeps indiget familia, armis, & ceteris ad regimen populi necessarijs: sed potest sustentari in hoc religionis statu elemosyna deuotorum fidelium labore, aut redditibus iam pro huiusmodi renuntiantibus in religione constitutis.

Cõcl. 3.

¶ Tertia conclusio. Extra casum necessitatis non est faciendæ elemosyna de rebus male acquisitis: ad quorum restitutionem tenetur possidens; nisi ad restituendum, ex alijs bonis suis iuste quæsitis sit sufficiens. Primum probatur auctoritate Prouerb. ii. j. Honora dominum de tua substantia: & de primitijs omnium frugum tuarum de pauperibus. Et Eccl. xxxiii. Immolantis ex iniquo, oblatio est macolata. Et sequitur. Qui offert sacrificium ex substantia pauperis: quasi qui uictuæ: ac filium in conspectu patris sui. Sed elemosyna pauperi impesa est oblatio deo facta: secundum illud Matt. xxv. Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. & Esa. lvij. Frange esurienti panem tuum: egenos, uagosq; induc in domum tuam. ubiq; sonat tuum, tua, tuarum, ad excludendum alienum. Item Greg. si- gario episcopo. Non est putanda elemosyna: si pauperibus dispensetur, quod ex illicitis rebus acquiritur: quia qui hac intentione mala accipit, ut bene dispset, grauat potius, quam iuuatur. j. q. j. c. non est putanda. Item August. j. de uerbo domini. Nolite uelle elemosynas face- re de se noce, & usuris. Et Grego. Ele- mosyna redemptoris nostri oculis illa pla-

ces, quæ non ex illicitis, & iniquitate cõ- geritur: sed quæ de rebus concessis, & bene acquisitis impenditur. Multa de hoc. xliij. q. v. Et potest addi ratio: quia nullus potest transferre dominium rei alienæ in alterum: sed in elemosyna trans- fertur dominium rei in pauperem: ergo res data non erit aliena danti. Res uero restituenda non est eius, qui restituere tenetur: sed magis illius, cui restitueri da est. Præterea restituere rem debitam est præceptum: dare autem elemosynam extra casum necessitatis consilij: sed propter conseruationem consilij non est uiolandum præceptum: ergo. imo in tali casu non est consilium. Dicitur in conclusione extra casum necessitatis: quoniam in casu extremæ necessitatis posset quis uidens fratrem famæ perire: nec habere quod retribuere, recipere rem alterius, & dare peruenire: quia in casu licet det sibi alienum: non tamen dat alienum pereuntem: quia in tali necessitate omnia sunt communia. Et periciens in casu est dominus rei datæ: & ideo porrigens non committit furtum: quia licet receperit alienum quod ad se, tamen non inuito domino scilicet pereunte: secus tamen uideretur, si porrigens haberet: uia de sustentare pauperem; & nihilominus acciperet de alieno, ut uideretur sententia Alexan. par. iiii. q. ix. membr. ij. Et sicut eum ibi intelligo: & ad hoc ualet quod supra dictum est distin. xv. q. iij. Dicitur etiam de rebus male quæsitis, ad quarum restitutionem tenetur possidens: quia ut supra dictum est dist. xv. q. xii. differetia est inter turpelucrum, & lucrum iniquum, & licet dum aliquid acquiritur inique, requiritur restitutionem: non tamen in turpi lucro, ubi actus, quo quis lucratur, prohibitus est. Non autem lucrum ex actu, ut in lenocinio, meretricio, precio incantationis: & similibus multis, in quibus et si acquisitio est iniusta: non tamē possessio rei, seu lucri sic acquisiti est iniusta. De omnibus itaq; huiusmodi rebus, ad quorum restitutionem acquirere non tenetur: potest fieri elemosyna: quia quæcumq; possunt licite in usus prius conuerti: possunt etiam pauperi-

buscitate erogari. Quæ aut talia sunt, quorum restitutio est necessaria, uel nõ habes supra latè dist. xv. per multas questiones. Unde patet: quod de acquisitis iniquè ut per futurum, rapinã, simoniã, usurã, concussione, iniustã exactiõnem, fraudem &c. non potest fieri eleemosyna: quia ad omnium horũ restitutionẽ tenent iniquè sic possidentes. Secundò sequitur: qd de acquisitis pioculationẽ, incantationem, histriõnatum, fornicationem, traditionẽ, ludum alearũ scdm opi. Alex. probabilem, potest fieri eleemosyna. Causa tacta est: qm̃ in his non requiritur restitutio, & possidentes sũt dñi rerum sic acquisitarum. Vñ licet de meretricio possit fieri eleemosyna: non tamẽ oblatio publica ad altare: de quo supra dictũ est dist. xv. q. xiiij. Et secundũ hæc intelligẽdũ sunt oēs auctoritates supra ad conclusionem inducẽt de his bonis. quæ nõ modo turpiter, sed iniquè acquiruntur: ad quorum restitutionem acqrentes tenent. Et satis potest hæc solutio singulis auctoritatibus inductis applicari. ¶ Secũda pars cõclusionis, quæ ẽ Alex. q. cx. m̃. ij. quartæ partis pbatur: quæ de pecunia acquisita per furum, rapinã, usurã, & similia, potest fieri eleemosyna, si raptor, uel usurarius pponat restituere in equipollente: & habeat, uñ restituat: quia sic dando eleemosynam non reddit se impotentem ad restituendum: hæc aut causa est, cur de taliter acquisitis non potest fieri eleemosyna: ne faciendo eleemosynam reddatur impotens ad restituendum. Quæ cã tollitur, si ad restituendum ex alijs bonis suis sit sufficiens: quia tunc possit de furto &c. facere eleemosynam: & ex alijs bonis suis iniquè ablata restituere. Ex eodem sequitur: qd nõ semper de licitè acquisitis dãda est eleemosyna: nã si quis pter ea, quæ mutuasset, nihil haberet; unde creditori mutuata restitueret, non possit facere eleemosynam per eadem causam.

Cõcl. 4. ¶ **H** ¶ **N**õ solũ in extrema necessitate iam imminente, sed etiã existentibus probabilibus extremæ necessitatis de pximo futuro signis: tenetur quilibet extra talem necessitatẽ cõstitu-

tus habens, & potens defectum patienti eleemosynam erogare. Illa cõclusio habet duas partes. Prima: qd imminẽte necessitate tenetur hñs, & potẽs eleemosynã dare. Scda, qd non solũ tenetur necessitate imminente: sed et existentibus probabilibus signis. Prima pars patet p illud Jo. iii. Qui habuerit substantiam huius mundi, & uiderit fratrem suum necesse habere: & clauerit uiscera sua ab eo, quomodo charitas dei manet in eo. q. d. nulla mō. Hęc auctoritas maxime locũ habet imminente necessitate. Qui libet autem tenetur habere charitatẽ ad proximũ: ergo et tenetur habere, aut facere sine quo charitas in eo nõ manet. Item Amb. li. de offi. & habetur in decr. lxxxvi. dist. c. palce. Palce fame morientem. quisquis enim hominem pascendo seruare poteris: si non poteris: fame occidisti. Præterea quilibet tenetur proximũ, si põt a periculo mortis eripere: multo magis quã pecus suũ: sed existens in extrema necessitate est in periculo mortis: ergo. Non aut potest erueri a periculo famis nisi dãdo eleemosynã: ergo. Scda pars probatur post S. Tho. quia uix aut nunquã potest euidenter cognosci extrema necessitas: nisi iam imminente morte: sed illã oportet accipere: ac cognoscere ex probabilibus signis, & certis secundũ certitudinẽ moralem, quibus apparentibus iudicãda est extrema necessitas: quando. s. aliquis uidet alios impotẽtes, uel pigros ad subueniendum: & pauperẽ indigentem cibo, potu, & alijs uitæ necessarijs, sine quibus uiuere non põt: & pauperẽ sibi hæc nõ posse præstare: tũc sunt sufficientia signa extremæ necessitatis: licet nondum imminet mors, qd tũ de proximo futura est: nisi subueniatur. ¶ Præterea imminente morte, consumpta uirtute naturali, nihil proficeret eleemosyna: igitur non est illa hora expectanda: nam eleemosyna datur ad subueniendum: ergo tunc dandũ, cũ põt indigenti proficere. Dicitur notanter in cõclusionẽ extra talẽ necessitatẽ constitutus, propter conclusionem primã, quæ loquit de cõstituto in simili necessitate. Dicitur etiã habẽs, & potẽs &c. quia nõ

habet, unde subueniat: non tenet: cum scdm Hiero. nullũ pceptũ sit impossibilium. ¶ **Cõcl. 5.** ¶ **Q**uita cõclusio. Dare eleemosynã extra casum necessitatis personis, miseris, & indigentibus de superfluis utriusque necessitatis: tam conseruandę uitę, quam status decentię opus est cõsiliij, & extra ca magni meriti: ac proximum pcepto sum ne charitatis diligere. Ista conclusio est de mente Alex. par. iij. q. penul. mem. i. tis de su quem sequitur Tho. iiii. scrip. distin. xv. q. de eleemosyna. arti. i. & q. iiii. eiusdem arti. i. Item. ii. q. xxxii. arti. v. Duran. & cõsilio post eũ Palca distin. hos sequitur Nico. de lyra. Ioan. iiii. Anto. Panor. de emp. & uen. cap. i. Baptista in sum. & alij pleriq; Alex. nanq; ponit tres gradus debiti iustitię. Primus est rigor, uel necessitas iustitię, cuius transgressio est mortale peccatum. Secundus est æquitas iustitię: ut bonum habens conformitatẽ iustitię: non tamen necessitatẽ, seu rigorem, cuius transgressio non est mortalis: sed uidetur uenialis. Tertius gradus est dispensatio iustitię: & est dum aliquid agitur in alterum meritorie: cuius tamẽ dimissio non est demeritoria. Cõsequenter dicit, qd subuenire his, qui sũt in extrema necessitate scdm moderatiõnem conclusionis quartæ est, de primo gradu iustitię. hoc est de rigore, & necessitate iustitię: id est eius transgressor peccat mortaliter. Subuenire autem de superfluo utriusque necessitatis naturæ: & statusest, qui non est in extrema necessitate: est tamen in euidenti, & notabili egestate, est de secũdo gradu iustitię: hoc est ad illã tenetur abudãas hmoi centiõe æquitas. i. tenetur de bono, & equo talis indigenti subuenire. Vnde si tali abundãas non subuenit p chulto; præiudicat æquitati iustitię: nisi illa unde deberet subuenire taliter egenti, referret aliquibus, de quorũ bonitate magis certus est: uel sunt magis propinqui: non tamẽ præiudicando peccat mortaliter. Subuenire aut de superfluo illis, qd cõi cõiuerudine mendicãt: nec tamẽ apparet i eis hgnũ aliqđ notabilis, uel grauis indigentia: est de tertio gradu iustitię: & est quidem meritorium: tamen non subuenire non

est demeritorium: si ex aliqua leui causa rõnabili non subueniat: ut si psumat, qd habeat indigentem qd illi sufficit ad repus illud trãtendũ. Cõcordat scdm Tho. di. Non omnis necessitas obligat ad pceptũ: sed illa sola, sine qua is qd necessitatem patitur, sustentari non potest: nec apparet in promptu quæ ei subueniat. Et de hoc casu extremæ necessitatis, intelligendæ sunt omnes auctoritates sonãtes pceptiue, ut illa Luc. vi. Omni peccati tribue. & eiusdem xi. Qdã supest, date eleemosynam. Item. i. Ioan. iiii. Qui habuerit substantiam huius mundi: & uiderit fratrem suum necesse habere, & clauerit uiscera sua ab eo, quõ charitas dei manet in eo. ubi necesse dicit extremam indigentiam. Et concordat Ly. ibidem. In eodem casu intelligendũ est illud Basilii. Est panis famelici, quem tu tenes: nudi tunica, quam in conclauĩ cõseruas: discalcia ti calceus, qd apud te marcescit: indigentis argentum, quod possidens in hamatum: quo circa tot iniuriarum, quorũ dare ualeres. Simile dicit Amb. xlvii. di. sicut hi. In extrema enim necessitate: licet res temporales sint singulorum quoad proprietatẽ: sunt tũ cões quoad uolum. Duran. dicit qd est superfluum utiq; necessitati, nature. s. & status, dari debet ex pcepto scdm illud Luc. xi. Quod superest, date eleemosynã. Nec est dubiũ, quin sit pceptũ respectu illorum, qui sunt in extrema necessitate: quia illis ex pcepto dandũ est, qd est necessarium proprio statu: a fortiori ratione id. quod superfluo. De illis autem, qui non sunt in extrema necessitate: licet sint in magna necessitate: & uerecundia: non audeo plenè diffinire: ne condemnem maiorem partẽ diuitũ. Illi inuitur. Baptista in sum. uide clarissime ad propositum Cancel. in florib. c. de auaritia. Item Aug. ser. cc. xxvii. ¶ Huius tamen conclusionis oppositum tenet Rich. in. iiii. distin. xv. quem imitatur Ang. in sum. sua. Dicunt enim quod dare eleemosynam de superfluo indigenti citra extremam necessitatẽ, est de pcepto: quod si uerum esset, uix aliqđ diuitum saluaretur. Prima tũ opinio ui-

derur probabilior: quia nihil debet dam-
nari tãquam mortale peccatum: de quo
non habetur evidens ratio: uel manife-
sta auctoritas scripturã: & ideo dictum ẽ
in conclusione: quod est proximum præ-
ceptum charitatis. Nam ubi est uera cha-
ritas: ibi est compassio proximi, & quẽ effi-
cax non est: si miseriam, cui compatitur
non releuat, dũ releuare potest sine sui,
& aliorum detrimento, quibus amplius

Cõcl. 6.
K
Sicut
non de
oibus
bonis, sic
non om-
nibus
danda
est elec-
mosyna

obligatur ¶ Sexta conclusio. Sicut non
de omnibus bonis danda est eleemosyna:
ita nec omnibus est indifferetẽ erogan-
da. Primum patet: quia non de iniqua
acquisitio: ut supra dictum est conclusio-
ne. ij. Secundum patet: quia eleemo-
syna danda est secundum regulam chari-
tatis, ergo non debet dari in damnum
eius, cui datur: licet contingit ex elee-
mosyna accipientem faueri in peccatis:
quod est maximum damnum accipien-
tibus, ergo illis non est danda eleemosy-
na per quam in peccatis nutriantur: se-
cus si spe emendationis aut subleuandę
necessitatis naturalis. ¶ Sed pro intelle-
ctu huius conclusionis notandum: quod se-
cundum Rich. in malo duo consideran-
da sunt natura: & uitium. Et sicut eius
natura ita debet ex charitate diligis: ta-
men eius uitium odatur, sic per eleemo-
synam subuenire debet indigentię natu-
rã, ut per hoc eius malitia nõ foueatur.
Et de hoc Aug. ad Vincen. donatistam.
Vtilius esurientipanis collitur (si de ci-
bo securus iustitiam negligit) quã esu-
rientipanis frangatur: ut iustitiã (sedu-
ctus) acq̃uescat. Et in expositione psal-
cij. exponens latẽ has duas auctoritates.
Omni petenti te tribue. Luc. vj. & illam
Desudet eleemosyna in manu tua, do-
nec inuenias iustum, cui eam tradas. in-
ter alia inquit. Fac misericordiã iniquo
non tãquam iniquo. Nam ipsum iniquũ
in quantum iniquus est: ne suscipias, id est
ne quasi intentione, & amore iniquita-
tis illius suscipias eum. sequit. Omni pe-
tenti da: si peccator est, qui te petit, da:
non ut peccatori. Das ut peccatori: quã-
do in quo peccator est: hoc tibi placet.
Sequitur. Tibi occurrit homo peccator:
duo nomina sunt homo, peccator. quod

Nota.

homo, opus dei est: quod peccator, opus ho-
minis est: da operi dei: noli operi homi-
nis dare. Operi hominis est dare pecca-
tori propter peccatum: placenti tibi pro-
pter peccatum. sequitur. Quidonat hi-
strionibus, qui donat auguribus: qui do-
nat meretricibus: quare donat. Nõ ibi
attendit naturam hominis dei: sed ne-
quitiam hominis humani. Si homo tan-
tum esset: & non histrio: aut augur: aut
meretrix esset: non donares, non ergo
hominis: sed arti nequissimã donas. ¶ Ex
his satis patet: quod eleemosyna danda est
cuilibet etiam peccatori propter natu-
rã sustentationem, dum necessitatẽ pa-
titur: non autem propter officium, seu
exercitiũ uitiosũ. Et per hoc auctori-
tas scripturã. & sanctorum, quã superfi-
citer tenent uidentur contrariã: facile pos-
sunt concordari. sed de mendicantibus
ualidis dicitur in. iij. ar. in dubijs. ¶ Se-
prima conclusio. Non habens liberam
facultatem iustum dominium, neq; in
rebus exterioribus administrationem:
non potest dare eleemosynam citra ex-
tremam necessitatem. Probatur conclu-
sio: quia in eleemosyna transfertur do-
minium eleemosynã in mendicum: sed
carens libera facultate dominio, uel
administratione rei: non potest transfe-
re dominium, ergo nec dare eleemosy-
nam, quia rei non suã, neq; administra-
tionis suã commisitã, tenens eam, nõ ha-
bet eius dominium: ergo non potest id
transferre: quia quod quis non habet: al-
teri dare non potest. Corollarium neq;
religiosus: neq; uxor: neq; filius famili-
as, nec familia possunt dare eleemosy-
nas de rebus suã fidei non commissis,
sine consensu prædantis mariti, seu pa-
tris familias expresso, uel præsumpto: quia
religiosus nullius rei habet dominium:
nec uxor nisi in rebus communibus: pu-
ta secundum Alexan. par. ij. q. cxii. m. e.
ii. pane, & uino &c. Ac pal. distin. xv. q.
ij. arti. vi. conclusio. ij. administratio nem:
neque filius familias: nec familia: nisi spe
cialiter fuerit administratio commissã.
Hinc patet: quod religiosus in claustro nul-
lã habens commissionem in temporalibus,
modo potest dare eleemosynam.

Cõcl. 7.

L

Coroll.

Qui nõ
dare ele-
mosy-
nam.

Vxor

Vxor uero si fuerit lucratiua: aut habes
bona paraphernalia, potest sine consensu ma-
riti dare eleemosynã: quia in his hẽt do-
miniũ, & administrationem. Et hoc sup-
dist. xv. q. iii. clarius ¶ Dicitur notanter:
Nõ habens dominium, nec administratio-
nem: quoniã si habet administrationẽ,
sive dominiũ, siue per cõmissionem: aut
per cõsensum expressum, uel præsumptũ
habentis dominium certarũ rerũ potest
de his dare eleemosynã secundum limi-
tationem, & exigentiam cõmissionis, &
administrationis sibi traditã, & non ul-
tra. Ponit tamen Palu. octo casus, in qui-
bus uxor potest eleemosynam dare sine li-
centia uiri. Et aliquos tangit Alex. par.
iii. q. cxii. memb. ii. ¶ Dicitur circa ex-
tremã necessitatem: quoniam in extre-
ma necessitate quilibet tenetur subue-
nire indigentĩ etiã de alieno: dum non
habet de suo. Debet tamẽ, ut uult Alex.
par. iij. q. cxii. si in promptu est dominus
rei, uel administrator: ut abbas, maritus,
pater familias peti ab eo licetia, quam si
non concesserit: aut præsens nõ fuerit:
nec extrema necessitas moram patitur:
debet erogare: quia in illo casu omnia
sunt cõmunia. Et ad id tenetur lege di-
uina, cui obediendũ est etiã cõtra prohi-
bitio nõ prelati: ut ibidẽ dicitur. Et Act.
v. Obedire oportet deo magis, quã ho-
minibus. ¶ Octaua cõclusio. Ordo ero-
gandi eleemosynã indigentibus, & mise-
ris imitari debet ordinem charitatis.
Probatur conclusio: quia datio eleemo-
synę est effectus charitatis: secundũ illud
j. Ioann. iii. Qui habuerit substantiam
huius mundi, & uiderit fratrem suũ ne-
cesse habere: & clausit uiscera sua ab
eo: quomodo charitas dei manet in eo.
ergo sequi debet ordinem charitatis.
Quis sit ille ordo, dictum est lib. iii. dist.
xxix. ¶ Et de hoc breuiter dicit Thom.
in iij. scrip. dist. xv. quod non est facile de-
terminare cui magis, seu prius dandũ sit
propter diuersitatem harum trium con-
ditionum: necessarium. s. debitum, & ho-
nestum: quã in diuersis habent se, ut ex-
cedentia, & excessã. Nam necessitas sim-
pliciter præponderat. Ita quod habens ex-
tremam necessitatem omnibus non exi-

Cõcl. 8.

M

Ordo

dãdi e-

leemo-

synam.

stentibus in extrema necessitate, præfe-
renda est etiam parentibus, magistris, be-
nefactoribus, & quãtũcũq; propinquis.
¶ Debitũ etiã præponderat honestati. Nã
magis reddendũ est debitũ: quã beneficiũ
impẽdendũ: ut uult philosophus ix. Ethic.
Et ideo magis faciendũ est eleemosyna
benefactoribus, quã eis, a quibus nulla
beneficiũ est acceptũ: ut eis, a quibus ac-
cepta sunt bona corporalia, uel spiritua-
lia: propter debitũ gratitudinis. Sic hone-
stas præponderat simpliciter indigentĩ: nã ma-
gis subueniendũ ẽ bonis, & honestis: quã mi-
nus bonis, aut minus honestis: siue etiã
pctõribus, atq; malis, ceteris parib;. Dũ
aut ex una parte est magis necessariũ ci-
tra extremã necessitatem: ex alia parte
maius debitũ: ex tertia mai⁹ honestũ quã
alteri pferatur: difficile aut impossibile
est iudicare in singulis: quia circumstantię
possunt infinite uariari, & talia non
cadant sub arte. De his autem unctio do-
cet, & prudentię consilium: uide pal. dist.
xv. q. iii. art. vii. Et contũ de articulo se-
cundo. ¶ Quantum ad tertium articulum
dubitatur iuxta conclusionẽ sextã: Vtrũ
omnibus indigentibus nõ malis danda
sit eleemosyna. Et arguitur: quod nõ: quia
nõ mendicantibus ualidis. i. potentibus
laboribus suis releuare indigentĩã: ergo.
Antecedens probatur: quia talibus pro-
hibetur medicatio. l. unica. C. de mendi-
ca. Et additur p̃na. ¶ Item qui tenentur
laborare ad pellendã indigentĩã: nõ di-
cunt accipere eleemosynã: sed ad labores
tenentur oēs ualidi secundũ illud Gen.
iii. dictum ad Adam, & posteros. In sudo-
re uultus tui uesceris pane tuo: in labori-
bus comedes ex ea, s. terra cunctis die-
bus uitã tue. Ad idem facit illud aposto-
li. Si quis nõn uult operari, nõ mandu-
cet. ii. Thef. iii. Frequenter deniq; in
epistolis suis fideles ad labores manuum
hortatur: seipsum præferens exemplum
fidelibus, qui uictũ manibus quæsiuit. ibi
dem. ¶ Præterea ualidi mendicantes elee-
mosynas pauperum rapiunt: & pauperes
spoliant: cum ea mendicant, quã pau-
peribus debentur. Vnde Hiero. ad Da-
mas. Qui autem bonis paternis, & ope-
ribus suis sustentari possunt: si quod pau-

Arti. 3.
Dubiu.
N
Vtrum
omnib⁹
indigenti-
bus, dan-
da sit e-
leemo-
syna.

Gab. Biel.

111

Ratio.
Omnia
relinquere
propter
Deum est
bonum,
& meri-
torium.

perum est accipiunt: sacrilegiū profectō
cōmūtunt. Sed ualidis labore sustentari
potentibus: ipsi labore sunt eorū opes.
¶ In oppositū sunt ordines mendicātiū,
in quibus sunt multi ualidi, & fortes: &
tamen ad mendicandum sunt instituti.
¶ Pro responsione ad dubium, supponen-
dam, q̄ licitū est, & meritōrium omnia
relinquere, & effici pauperem propter
deum. Nam hoc instruit doctrina, & ui-
ta christi: insinuat apostolorum conuer-
satio: & omnium fidelium primitiua ec-
clesiæ, quibus erāt omnia cōmunia: nec
quisquā aliquid suū esse dicebat. Act. ii.
& iii. Hoc. n. est cōsiliū euangelicū per-
fectionis: prout hoc latē declarat Alex.
par. iiii. q. cvi. & sequentibus. Hanc autē
renunciacionem omnium possessorū sequi-
tur necessitas mendicandi, uel laboran-
di: quoniam cū omnis homo tenetur uitā
suam sustentare necessario uictu, uestitu:
ne sit occisor sui ipsius, renuntiat omni-
bus: & nihil proprium habens, tenetur
acquirere uictum, & uestitū. Nec est
alius modus acquirendi: nisi mendicādo
ab alio, uel laboribus suis acquirēdo, & p̄
cōsequens ad alterū illorū tenetur. ¶ Sed
ut cognoscat quis ad quem tenetur:
notandū est post Alex. q. cvii. par. iiii. mē.
ij. art. ii. q̄ tripliciter contingit mendi-
care. Primō ex necessitate naturæ: ut
dū quis petit ab alio, quod per se habere
non potest propter paupertatem, uel infir-
mitatem, aut utriūq; hic modus misera-
bilis est tolerabilis, & per patientiā sit
meritorius, & laudabilis. Sicut legit de
Lazaro medico, & infirmo iacēte ante
aedem iuitis: q̄ mortuus portatus est ab
angelis in sinum Abræ. Ex quo colligi-
tur: q̄ mendicitas ex necessitate proue-
niens est occasio directiua in uitam eter-
nam: iuxta quod dicit Greg. Mala, que
nos hic premunt, ad deum ire compel-
lunt. Secundo modo quis mendicat pro
ocio fouendo, uel pro lucro cumulādo:
uel utroq; modo: & hæc mendicatio est
culpabilis: & de hac dicit Amb. de offi.
lib. ii. cap. xvi. Veniunt ualidi nullam
causam nisi uacandi habentes: & uolūt
subsidia euacuare pauperum: ex inanire
sumptum: nec exiguo contenti maiora

Triplici-
ter con-
tingit mendi-
care.

quærun: ambitu testium captantes pe-
ritionis suffragium: & naralium simula-
tione lucrantes: licitantesq; incremen-
ta quæstum. Et sequitur ibidem. Mo-
dus ad lic largiendi: ut nec illi inanes re-
cedant: neq; transcribatur uita, pauperū
in spolio fraudulentorum. Tertius mo-
dus mendicandi est supererogatio ius-
titia: cum. s. quis mendicat pro christo
uenerando, & proximo edificando.
Venerando. s. per imitationem, & cul-
tus exhibitionem. Per imitationē quā-
tum ad contemptū sui: & utilitacionem
sive abiectionem: quod christus euiden-
tissimē fecit. Vnde Hiero. Esto uilis, quā-
tū poteris: nunquā christo uilis eris. Lau-
dabilis est illa mendicatio uoluntaria,
qua se quis exponit, ut redemptori suo
se conformet: & ut cultui diuino mēte
liberiori, aut euāgelizationi uacet: de-
posita seculi sollicitudine & proximum
edificet, & prouocet ad pietatem. De
quo beatus August. in ser. xl. In illo tē-
pore multum cōmendat deus opera mi-
sericordiæ, cū sanctos suos egere facit:
ut cū facti fuerint amici de māmōna mi-
quitatis: recipiant & ipsi amicos suos in
æterna tabernacula. i. cū iterum dei p̄ iu-
giter deo uacant al. quorū (ut illi, qui
habent mūdi diuitias) elemosynas illis
largiantur. Et quomodo illos participes
faciunt in terrena substantia: sic cū illis
partem merebuntur habere in uita eter-
na. ¶ Ex his patet: quæ mendicatio est re-
proba, quæ tolerabilis: & quæ laudabilis
& meritoria: & per hoc qui possunt licite
mendicare. Sed & de labore manū
notandū secundū eundem Alex. par. iiii.
q. cviii. mēb. j. q̄ iudiciū de unaquaq; re
sumendū est secundū finem, ad quem est
ordinatū: labor autē manū ad tria ordi-
natur. s. ad ocium uitandū: ad corpus do-
mandū: & ad uictū querendū. De primo
Hiero. ad rusticū monachū. Semper ali-
quid operis facito: ut te diabolus occu-
patum inueniat. De secundo apostolus
ii. Cor. vi. annumerans ea, quibus cor-
pus castigatur: dicit. In laboribus: in ie-
nijs: in uigilijs: in castitate &c. De ter-
tio Act. xx. Ad ea, quæ mihi opus erāt:
& his qui mecum sunt, ministrauerunt

Ad eum
dē finē
p̄ce p̄ri
sunt di-
uerfa
media.

manus istæ. Si ergo consideretur: labor
manū, secundū quod ordinatur ad tol-
lendū ocium: uel ad corpus demandū: idē
est iudiciū de labore manū, & de aliis
exercitijs ad hoc ordinatis. Sic. n. non
est sub præcepto: q̄ ocium tollatur p̄-
cisē tali, aut occupatione: sed sufficit, q̄
qualicūq; licita ocium uitetur. Similiter
ad demandum corpus ualent uigilia: ie-
iunia, orationes, & exercitia spiritalia:
& ideo nullū horum est in præcepto, in
quantum ordinatur ad hūc, uel illū finē:
quia cum finis aliquis est in præcepto, ad
quem diuersa sunt media licita: per quo-
rū alterum finis potest attingi: neutrum
est in præcepto nisi sub disinctione ad
alterum. Sicut præceptū est: honorare
parentes propter eorum sustentationem, ad
indigent. Cum autem sustentari possunt
pecunia, aut rebus, neutrum horū est in
præcepto: sed sufficit: q̄ alteri illorum
subleuetur indigentia: nisi lex specifica-
ret certum medium, quod præciperet.
Sic si consideretur labor manuum in or-
dine ad uictum acquirendum: nō est in
præcepto, cum alijs medijs potest acqui-
ri, s. labore spiritali aut alio, seu alte-
rius dono gratuito: sive ad pericionem
indigentis, sive mendicantis dato, sive
proprio concedentis motu. Quis enim
diceret, q̄ magistri artium mechanicarum
possint uiuere de arte sua: & magistri ar-
tium liberalium non possunt. Nec aduo-
cati de uo patrocinio, quod præstant in
causis: & sic de omnibus licitis occupa-
tionibus. Similiter quis diceret, q̄ quis
pōt recipere dona proprio dantis motu
oblata: & non accipere petita. ¶ Notan-
da est multiplex distinctio paupertatis:
quam potuit Alexand. par. iiii. quæst.
cvij. membro ij. Paupertas, inquit, du-
plex est: simulata, & uera. Pauperum pri-
mo modo non est potestas recipiendi
elemosynas: sicut nec diuitum: quo-
niā ut patet ex diffinitione elemosy-
næ. Elemosyna est largitio facta in-
digenti ex compassione &c. ubi au-
tem est paupertas simulata: ibi non
est indigentia: deniq; huiusmodi paupe-
res solent ad mensas alienas respicere:
aut propter pecuniæ congregationem:

De mul-
tiplici di-
stinctio-
ne pau-
pertatis

aut lautorem uentris refectiōnem, uel
aliquid huiusmodi. Paupertas non si-
mulata: sed uera duplex est secūdū Hiero.
ad rusticū. s. uoluntaria, uel expedita: &
necessaria, uel illata. Prima habet gloriā.
Secunda habet cruciatū. Necessaria sive
illata, aut est potens releuari per labore:
aut nō propter infirmitatem, aut debili-
tatē: aut defectū materij, aut loci, aut
ementium & huiusmodi. & tali debetur
elemosyna a fidelibus. Si primum: puta
potens est laborare, & se releuare, nō la-
borat: aut propter causam minus rectā:
pigrity ocij amorem, & huiusmodi. Et ta-
libus non debetur elemosyna, inquan-
tum tales sunt. Et de huiusmodi apostolis lo-
quitur, dū ad labores manuales hortatur
in diuersis epistolarū suarū passibus. Aut
non laborat propter causam rationabi-
lem: ex tunc aut illa causa potest com-
pensare laborem: aut nō. Si pōt: excusa-
tur pauper recipiendo necessaria ad actu
pietatis. Et hoc pro tanto, pro quanto
pōt cōpensare: si omnino nō pōt cōpen-
sare, non debet elemosynā recipere. Si
aut sunt pauperes paupertate uoluntaria:
aut illa est assumpta amore dei, & zelo
animarū: aut ulterioris perfectionis ap-
prehensione: aut ex alia causa minus ius-
ta: puta timore deficiendi: aut secularis
inopie, uel propter honorem ab homi-
nibus cōsequendū: quoniam frequenter
tales pauperes uoluntarij, & mundo renū-
tiantes honorantur a p̄ijs hominibus: uel
alium huiusmodi causam minus rectam.
Et talium renunciatio, & paupertas est
uituperabilis: nisi corrigatur intentio.
Et tales male, & in sui dispēdiū recipiūt
elemosynā. Si autem primū: p̄ta est uo-
luntarie assumpta amore dei &c. tunc sunt
ueri pauperes, quibus regnū dei promit-
tur. Sed & illa paupertas recipit parti-
tionem: quia aut nō potest releuari per
labores: & tunc dubiū nō est, quin pos-
sint accipere elemosynam. Si aut pōt p̄
laborem releuari, & reuelatur: hoc est si
renuntiantes omnibus propter deū ma-
nuū labore uictū acquirūt. Horum dicit
Alex. est altissima paupertas quantum ad
genus paupertatis. Si non releuatur: aut
ex causa rationabili: aut irrationabili.

Duplex præceptum legis naturæ.

ralibus inclinatur. Sic ex ipsa dispositio ne corporis, homo naturaliter habet ordinem ad opus manuale, propter quod dicit beatus Iob. c. v. Homo nascitur ad laborem, & avis ad uolatum. Sed sciendum quod duplex est præceptum legis naturæ. Quoddam ordinatur ad tollendum defectum singulari personæ, uel spirituales, sicut præcepta de actibus uirtutum: uel corporalem. ut illud Gen. ii. De omni ligno paradisi comedes. Aliud uero, quod ordinatur ad tollendum defectum speciei: sicut illud Gen. j. Crescite, & multiplicamini, quo præcipitur actus generationis, quo species humana conseruatur. Inter hæc duo præcepta hoc interest. Nam ad præceptum legis naturæ primi generis quilibet tenetur. Ad præceptum uero secundi generis, quod ordinatur ad defectum speciei tollendum: non quilibet tenetur singulariter: sed tota communitas hominum tenetur, ut aliqui ex ea hunc officio uacent. Præceptum autem de labore manuum quodammodo sub utroque genere prædictorum continetur. In quantum enim labore manuum unus subuenit necessitatibus aliorum: sic pertinet ad secundum genus. In quantum unus suis necessitatibus subuenit, pertinet ad primum genus: sicut & præceptum de comedendo: præceptum autem huiusmodi ordinatum ad defectum naturalem, uel corporalem tollendum, non obligat: nisi defectu exigente: ut si esset aliquis, qui posset uiuere sine cibo. sicut de quodam fratre eremita Nicolao nomine in Suintia referatur: non obligaretur ad præceptum de comedendo. Sic & præceptum de opere manuali non obligat aliquem singulariter: secundum quod ordinatur ad tollendum defectum aliorum: sed communiter aliquo modo. Nec secundum quod ordinatur ad defectum suam personalem: nisi defectu exigente. Et ideo qui habet alias, unde licite possit uiuere: non tenetur manibus operari. Vnde non est simpliciter necessarium pauperibus ualidis laborare manibus: nisi dum aliter necessitati suæ subuenire non possunt. Et ad illud dictum ad Adam. In sudore &c. di-

citur: quod illa uerba domini magis sunt pronuntiantis penam, quam præipientis pro peccato satisfactionem. unde præmisit maledicta terra in opere tuo. Et similiter mulieri: in dolore paries filios: & non sequitur: quod quilibet homo obligetur ad laborandum ex necessitate præcepti. alias sequitur: quod tenetur ad agriculturam: de qua dominus sibi facit mentionem. Ad illud de apostolo dicendum: apostolus præcepit laborem manuum propter causas speciales: & hoc aliquibus personis: ut puta ut furtum phiberetur: & alienarum rerum concupiscentia, & acquiratio necessaria: scilicet cura, & oculi: ubi autem illæ, & similes causas non sunt: præceptum non habet locum. Ad tertium dicitur: quod ualidi mendicantes pauperes: quales sunt, de quibus loquitur responsua propositio, non spoliant alios pauperes: quia non recipiunt, quod eis non licet: habent enim suas pecendi necessaria: nec tenentur corporaliter laborare: ut dictum est. Ad auctoritatem Hiero. dicitur. quod loquitur de clericis possidentibus bona ecclesiastica, quæ debentur pauperibus. illa scilicet quæ supersunt honestæ sustentationi. Si illa conuertuntur in alios usus illicitos: spoliant pauperes, & sacrilegium committunt. Et quod ad dicitur: quod labores manuum reputantur opes ualidorum: uerum est eorum, qui laborare manibus tenentur: & per eas a melioribus bonis non impediuntur. Hanc materiam late tractat Alexand. Et tantum de illa propositione. Secunda propositio. Dantem eleemosynam petenti pie: non oportet nimis exquisitè inquirere conditionem mendicantis personæ. Ista propositio est de mente Chrys. super epistolam ad hebræos. Et habetur. xlii. dist. quiescamus. Si inquit, pro nutrimento postulat: ne in his exanimis: quoniam Abraam hospitalem se circa omnes ostendebat. Si seruator esset circa refugientes ad se: nunquam angelos hospitio recepisset. fortassis enim non putasset eos angelos: sed cum reliquis repelleret. Sed quoniam omnes recipiebat: suscepit & angelos. Non enim ex uita eorum, quos accipis, mercedem tibi retributus est deus: sed ex uoluntate, & ho-

Ad 3.

ppō. 2.

Non oportet pie datè eleemosynam nimis inquirere.

norificentiam multa, & bonitate, & misericordia. Et hoc est: quod additur, pie. Nam pie dat, qui motus charitate, ac misericordia dat ad personam sustentationem: non ad peccati continuationem. De quo satis dictum est supra cōclusionem vi. Sed cundō dubitatur circa dictum beati Augustini in probatione. vi. cōclusionis adductum: quo reprobat donationem factam histrionibus simul, & uenatoribus: præmisit enim auctoritate præallegata, qui uenatori donat: hoc in illo amat, quo nequissimus est &c. Dubitatur igitur: utrum peccent, qui aliquid donant uenatoribus, aut histrionibus. Ad hoc dubium respondet Alex. q. cxix. par. iiii. memb. j. per distinctionem. Est enim triplex uenatio: quedam oppressiua: quedam arenaria: quedam saltuosa. Venatio oppressiua est, qua opprimuntur pauperes. De qua Gen. x. Cœpit Nemroth esse potens in terra: & erat robustus uenator coram domino. i. hominum oppressor, & exactor: ut exponitur dist. vi. non est peccatum. Arenaria est, cum quis pugnat cum bestia deæta in arena: & ad hoc locat operas suas. Et hæc illicita est, sicut prima. Et qui eam exercet sub præcio locatus, peccat mortaliter, & efficitur infamis. q. vii. infames. Venatio saltuosa est, quæ fit in syluis, & saltibus montium. Et hæc est licita: sit tamen illicita ex tempore: ut in quadagesima. Et ex persona: quia clerico est illicita: saltem illa, quæ fit cum canibus, & clamore: ponere autem laqueos, uel rete sine strepitu, & clamore non est illicitum clerico. De histrionibus similiter distinguit. Sunt enim histriones, qui per aliquod instrumentum: aut corporis gestulationem homines intendunt prouocare ad uanos risus, & malâ ineptiâque lætitiâ. Et qui ob hanc causam dat, immolat demoni: ut dicit auctoritas: & peccat. Sunt, & qui nouerunt in musicalibus instrumentis canere figella, aut cithara ad infirmæ naturæ cōsolationem: sicut dauid cecinit in cithara coram rege saul: quando spiritu malo agitabatur: & melius habebat. Et talibus dare peccatum non est: sicut hoc sine citharizatione &c. Dubitatur tertio: utrum eleemo-

Dub. 2. V Distinctio uenatorum, & histrionum.

Dub. 3. X

lyna sit magis satisfactoria ceteris duabus partibus satisfactionis. scilicet ieiunio, & oratione. Pro solutione notandum: quod satisfactio ad plura ordinatur. scilicet ad plerumque satisfactionem diuinæ offensionis: ad remissionem peccatorum: ad restitutionem minus iuste possessorum: & ad quedam alia. Principaliter tamen ordinatur satisfactio ad placandam diuinam offensionem: ne ulciscatur peccatum: ut patet ex distinctione satisfactionis stricte acceptæ sup. q. ii. huius dist. Et per hoc illa operatio, uel passio uoluntaria est perfectior, & magis satisfactiua, per quam magis placatur offensa diuina. Et quoniam per nihil magis placatur deus, quam per actum a charitate elicitedum. ille actus est simpliciter magis satisfactiuus, qui a maiori elicitor charitate. Et ideo quantum ad hoc partes satisfactionis habent se, ut excellentia, & excessu. Quantum uero ad cetera: puta remissionem peccatorum: præfertur ieiunium, quod est magis corporis afflictiuum quantum ad uitiationem causæ peccatorum (cum principalis radix peccati sit superbia, contra quam ordinatur oratio ipsa ceteris antefertur. Quantum uero ad restitutionem iniuste possessorum plus ordinatur eleemosyna, per quam tollitur debitum restitutionis uagæ: & cōpensantur lucra turpia, & sollicitudo immoderata. Et quanto aliqua partium satisfactionis ad plura predictorum ualeat: tanto perfectior est ceteris. Et quia eleemosyna procedit ex charitate proximi, quæ semper est conueniens charitati dei: quia etiâ non tantum ualeat ex opere dantis eleemosynam: sed etiâ recipientis: qui eo, quod recipit, tenetur lege gratitudinis rependere spiritualia: præferre orationi, & ieiunio: quia etiâ per eleemosynam eradicatur auaritia radix peccati secundum quod scribitur. Qui uoluit diuites fieri incidit in laqueos diaboli. & sequitur. Radix omnium malorum est cupiditas. j. ad Tim. vi. & Eccl. x. Auaro nihil est celestius. Nihil est iniquius, quam amare pecuniam: hic enim animam suam uenale habet: quoniam in uita sua proiecit intimam suam. Quæ omnia simul non inueniuntur sic in alia unica parte satisfactionis, puta in oratione, uel ieiunio. Et ideo in mul-

Vtrum eleemosyna sit magis satisfactoria ceteris partibus ieiunio, & oratione.

tis passibus sacre scripturæ cōmendatur eleemosyna: & satisfactio p peccatis attribuitur eleemosynæ, & hoc respectu docti. eleemosynā preferunt cæteris partibus satisfactionis. Et dictū est notāter: q̄ eleemosyna obligat recipientem lege gratitudinis &c. quoniā dans eleemosynā nō debet obligare recipientē debito legali ad reddendū spiritualia siue ex pacto: quia sic cōmitteret simoniā dādo temporalia pro spiritualibus. Eleemosyna enim debet esse donum liberale, non cōtractus: licet per eleemosynā possit in rēdere mouere miserū recipientē ad affectū piū, & charitatiū: quo affectu mouetur ad orādū: ut dicit Pet. de pal. dist. xv. quarti. Eleemosyna. n. fit principaliter intuitu dei, qui sibi reputat factū, q̄ quid uni ex minimis suis inspēditur. hic nouit omnia remunerare: & ab eo remuneratio expectanda est: non a paupere. Et per hęc satis patet respōsio ad dubiū, quæ uarianda est secundū uariationem cōparationem eleemosynæ ad diuersos eius effectus. ¶ Quarto dubitatur: utrū eleemosynę spirituales sint prestāiores corporalibus. Respōdetur breuiter post b. Th. ii. q. xxxiii. ar. iii. Cōparādo eleemosynā spirituale ad corporalem simpliciter cæteris paribus: puta qū est equa necessitas utrobique, & indigētia &c. spiritualis potior est corporali. Tū quia id, quod datur. l. spirituale nobilius est dono corporali: puta doctrina melior auro. Tū quia nobilior est anima, cui datur: quam corpus. Tū tertio, quia maior est fructus eleemosynę spiritualis, quæ corporalis. Nam fructus spiritualis eleemosynę est emundatio a peccatis: aut profectio uirtutis, quę nobiliora sunt quibuscūq; corporalibus donis. Verū in casu, quādo cetera nō sunt paria secus est, ut magis ascendens est fame moriturus: quā informādus. Rich. ponit multiplicem distinctionem: sed dicta sufficiāt. Verū loquēdo de utilitate eleemosynę quātū ad p̄fectū, & utilitatem dantis: sic corporalis eleemosyna p̄t habere effectū spiritualem: quia dū fit ex charitate dei, & proximi, meretur augmentū gratię, & glorię. Hinc dicitur Eccl. xxix. Perde pecu-

niā propter fratres, & amici. Pone thesaurū tuū in preceptis altissimi: & proderit tibi magis, quā aurū. Itē eleemosyna mouet recipientem ad orādū pro dāte ac ad impetrādā sibi gratiam, & multa spiritualia dona, quibus promouetur ad regnū cęlorum: secundū illud Lucę xvi. Facite uobis amicos de mammona iniquitatis: ut cū defeceritis: recipiant uos in æterna tabernacula. Et secundū hoc eleemosyna siue corporalis, siue spiritualis potior est, quæ a maiori charitate, ac pietate procedit: & pauperibus magis deuotis datur. Et tantum de ista quæstione.

Q V A E S T I O V.

QUINTO queritur circa se cundā partem tertię cōclusionis textualis de uenialiu penitentia. Nā de prima eius parte, l. penitentia peccatorū ante baptismum cōmissorū, an necessaria sit, uel nō: dictū est. sup. dist. iiii. q. ii. & ea. q. dist. xiiii. Queritur igitur. Utrū uenialiu peccatorū penitentia sit ad salutē necessaria. Per tres articulos more solito huius quęstionis absolutio. ¶ Quantū ad primū notandū, q̄ multiplex est differentia peccati uenialis a mortali in genere. Vna, & principalis: quia mortale est deordinatio quędā, ac deuiatio ab ordine necessario ad salutis cōsecutionem. Veniale est deuiatio ab ordine non necessaria, sed utili. Cum enim omne peccatū est quędam deordinatio, siue deuiatio, & declinatio ab ordine dirigente hominem ad salutem. Est autē huiusmodi ordo institutus a deo duplex. Primus est necessarius: & hic est obseruantia præceptorū secundū illud Matth. xix. Si uis ad uitā ingredi, serua mandata. Alius est ordo consequendi salutem compendio sus, & utilis: non tamen necessarius: sicut obseruantia consiliorū euangelicorum. Recessus a primo ordine, qui est per transgressionē præceptorū dicitur, & est peccatū mortale: quia inducit mortē perpetuā: & priuat animam uita gratiæ ipsentis: & uita glorię in futuro. Recessus

Dub. 4. Vtrum eleemosynę spirituales sint prestāiores corporalibus.

Arti. 1. Not. 1. Utrū penitentia uenialiu sit ad salutē necessaria.

autem a secundo ordine scilicet obseruantia consiliorum, per conuersionem inordinatam ad creaturam, citra tamē transgressionem præceptorum: est peccatum ueniale. Dicitur autem peccatū: quia est quędam deordinatio in adhesionē creaturæ minus utili diuina utiliore: cum tamen ratio deprecatur ad optima. j. Ethic. prope finem. Dicitur ueniale: quia non inducit mortem: nec tollit gratiam: neque eam minuit. Alioquin: cum gratia sit finita, posset per multiplicationem uenialium tota auferri: & sic uenialia non essent uenialia. Minuit tamen feruorem gratiæ, hoc est impedit gloriam a sua operatione: secundum illud Aug. x. confes. Minus te amat, qui te cum aliquid amat, quod non propter te amat. Minus amat: non per remissionem habitus charitatis: sed cum conuertitur ad creaturam actu amoroso: impeditur ab actuali conuersione per actum charitatis in deum. Nam sicut intellectus nō simul multa intelligit actibus distinctis: ita nec appetitus in diuersa simul tendit actibus dilectionis. ¶ Ex his sequuntur alię differentię: scilicet q̄ mortale priuat gloria: obligat ad gehēnam. Mortale auertit a fine: ueniale autem non auertit: sed obliquat, & impedit aliquantulum progressum ad finem. Item mortale semper habet annexum dei contemptum uerum, uel interpretarium: ueniale autem non habet dei contemptum (nemo enim contēnit, q̄ amat) sed habet quandam desidiā, uel teporē, pro quanto plus adheret creaturæ: quā proficit ad adherendum deo. Itē mortale si non deletur in uia presentis uitę: manet simpliciter inextinguibile. Nā in futuro non deletur: ubi non est locus penitentię: sed ueniale etiam remittitur post hanc uitam: ut infra dicitur dist. xxj. ¶ Verum de quolibet actu inordinato discernere in particulari, quando sit peccatum mortale: uel quando sit ueniale, difficillimum est propter infinitas circumstantias actuariantes. Vnde circa hoc uenerabilis Gerson cancella. parisiensis in lib. de uita animę: plurimum laborauit: & multas regulas ad discretio-

nem hanc consequendam utilissimas tradidit, nec tamen (ipso teste) ad sufficientem discernēdi certitudinem peruenit. ¶ Secundo notandum: q̄ circa remissionem uenialis peccati: scilicet quid sit: Cuius per quid fiat, duplex est opinio: ut recitat Sco. dist. xxi. Quart. Prima, q̄ Duxo. nihil aliud est culpę uenialis remissio: piniores quā solutio pœnæ temporalis debite quomodo pro eo. Probatio: quia quod manet post do delectum transeuntem uenialis peccati: nō est nisi reatus ad pœnā debitam. Iste autem reatus non est nisi ad pœnā temporalem: & per consequens eolipso, q̄ soluitur pœnā temporalis: hic uel in purgatorio remittitur uenialis culpa. Quod autem peccato ueniali debetur pœnā temporalis, & non æterna: secundum iustitiam diuinam (ut quidam dixerunt) probat idem doc. sic. Debitum æternę pœnæ non stat cum charitate: sed cum charitate stat ueniale non tantum non delectum post actum: sed etiam actualiter commissum: ut patet secundum omnes. Sed maior probatur: quia per charitatem est aliquis dignus uita æternā: si cū hoc fiat debitum ad æternam pœnā: ergo si mul est ille dignus uita æternā, & pœnā æternā: quod est impossibile. ¶ Præterea post actum peccati mortalis nihil remanet de peccato nisi debitum pœnæ æternę, ut supra habitum est. q. j. dist. xiiii. Si ergo debitum pœnæ æternę posset stare cum gratia: peccatum mortale non remissum posset stare cum gratia eo modo, quo manet post actum: & sic idem esset amicus, & inimicus deo. Item essentialis pœnā damnatorum non est pœnā sensus, sed pœnā damni: illa autem necessaria cōcomitatur quamcumq; pœnā: quia nulla pœnā stare potest cum beatitudine: ergo debitum ad quamcumq; pœnā æternam includit debitum ad pœnā damni æternam: & per consequens pœnā essentialis damnationis, & illa non correspondet peccato ueniali. Itē peccatum ueniale, & mortale sunt inproportionabilia in ratione malitię, seu offensę, quia infinita uenialia: si essent: non æquarentur uni mortali in ratione offensę: quia nec omnia illa auerterent

Not. 2. Cuius per quid fiat, duplex est opinio: ut recitat Sco. dist. xxi. Quart. Prima, q̄ Duxo. nihil aliud est culpę uenialis remissio: piniores quā solutio pœnæ temporalis debite quomodo pro eo. Probatio: quia quod manet post do delectum transeuntem uenialis peccati: nō est nisi reatus ad pœnā debitam. Iste autem reatus non est nisi ad pœnā temporalem: & per consequens eolipso, q̄ soluitur pœnā temporalis: hic uel in purgatorio remittitur uenialis culpa. Quod autem peccato ueniali debetur pœnā temporalis, & non æterna: secundum iustitiam diuinam (ut quidam dixerunt) probat idem doc. sic. Debitum æternę pœnæ non stat cum charitate: sed cum charitate stat ueniale non tantum non delectum post actum: sed etiam actualiter commissum: ut patet secundum omnes. Sed maior probatur: quia per charitatem est aliquis dignus uita æternā: si cū hoc fiat debitum ad æternam pœnā: ergo si mul est ille dignus uita æternā, & pœnā æternā: quod est impossibile. ¶ Præterea post actum peccati mortalis nihil remanet de peccato nisi debitum pœnæ æternę, ut supra habitum est. q. j. dist. xiiii. Si ergo debitum pœnæ æternę posset stare cum gratia: peccatum mortale non remissum posset stare cum gratia eo modo, quo manet post actum: & sic idem esset amicus, & inimicus deo. Item essentialis pœnā damnatorum non est pœnā sensus, sed pœnā damni: illa autem necessaria cōcomitatur quamcumq; pœnā: quia nulla pœnā stare potest cum beatitudine: ergo debitum ad quamcumq; pœnā æternam includit debitum ad pœnā damni æternam: & per consequens pœnā essentialis damnationis, & illa non correspondet peccato ueniali. Itē peccatum ueniale, & mortale sunt inproportionabilia in ratione malitię, seu offensę, quia infinita uenialia: si essent: non æquarentur uni mortali in ratione offensę: quia nec omnia illa auerterent

Mortale tantum in hac uita deletur.

a sine ultimo sicut unum mortale: ergo pena correspondens mortali secundum iustitiam: in finitum. i. in proportionabiliter excedit penam debitam ueniali: non autem in proportionabiliter secundum intentionem: quia nulla pena est intensius infinita, ergo erit secundum extensionem, siue durationem: ergo non debetur ueniali pena aeterna. Et per hoc reprobatur dicta aliorum, qui dicunt, quod peccatum ueniale per se correspondet pena aeterna secundum iustitiam diuinam. Per accidens autem, scilicet cum coniungitur charitati, per quam ordinatur ad regnum: debetur sibi pena temporalis. Et ideo cum quis damnatur pro mortali habens etiam ueniale, puniatur pro ueniali in aeternum in inferno: nec puniretur pro alio aeternaliter a deo, nisi pena aeterna iuste sibi deberetur. Quod autem in aeternum puniretur: patet: quia alias in inferno esset redemptio. Et si aliter, & opposito modo diceretur, quod peccato ueniali de se debetur pena temporalis: per accidens autem propter conjunctionem eius cum mortali, debetur poena aeterna in inferno. Contra hoc arguit. Deus semper punit citra condignum: & esto, quod simpliciter secundum rigorem puniret usque ad condignum, omnino iniustum esset penam aeternam in flagere pro illo, cui secundum se debetur pena temporalis. Quantuncumque, non contungatur alteri, hoc non facit illud in finitum exigere genus culpae: ergo nec iuste sibi correspondet pena in infinitum excedens. Ex quibus concludit: quod peccato ueniali siue hic puniendo: siue in futuro: siue in inferno: siue alibi non debetur pena nisi temporalis, nec per se, nec per accidens: quia secundum se est talis offensa, quae secundum se sufficienter puniatur temporalis pena. Nec est inconueniens illam penam debitam ueniali, habere terminum in inferno: quia & uere penitens primo modo, & partem poenitentiae impositae explens, ac ante totam expletam recidians in mortale, in quo & damnatur: pro parte poenitentiae residua explenda, soluit poenam in inferno: sed non nisi temporalis, quia ex quo in remissione peccati prior commutabatur debitum poenae

aeternae, in debitum poenae temporalis: nunquam ille est debitor pro illis nisi poenae temporalis. Et per consequens poena temporalis soluta, erit liber ab istis. Nec tamen in inferno est redemptio illius. scilicet peccati, pro quo iste est damnatus: quia pro illo poenae aeternae debitum, nunquam fuit commutatum in debitum poenae temporalis: & ita semper manet illud debitum: nec unquam soluetur. Et ita intelligendum est, quod in inferno nulla est redemptio. Haec omnia Secunda opinio tenet: quod remissio culpae etiam cuiuscumque distinguitur a remissione poenae. Unde frequenter remittitur culpa, & non omnis poena culpae correspondens: sic postea deus remittere poenam, & non culpam. Et hoc consequenter dicitur: quod remissio peccati uenialis fit per aliquem actum deo magis acceptum, quam peccatum ueniale. displicet: & hoc uel relatum ab ipso operante ad illud peccatum ueniale remittendum uel non relatum ab ipso: sed a deo acceptatum in ordine ad illud: ut si opera morientis in charitate, & simul in peccato ueniali non fuerint relata ab eo ad remissionem uenialis, in quo moritur, nec etiam post mortem habeat aliquem actum meritorum respectu remissionis peccati uenialis, tamen eius opera prius facta possunt a deo esse relata ad remissionem illius uenialis post mortem. Quod sic intelligi potest. Omne opus meritorium habet duplicem effectum: unum respectu culpae remittendae: alium respectu gratiae, & gloriae conferendae. Exempli causa. Opus satisfactorium, quo remittitur poena temporalis ueniali peccato debita, uel mortali per poenitentiam quoad culpam deleta: pro hoc quod meretur remissionem poenae: etiam meretur gradum gratiae, & gloriae, neque minoris gradum utriusque, quam si non esset opus satisfactorium: ut supra patuit. q. ij. dist. praesentis. Quia nisi sic ecclesia erraret imponendo poenitentiam satisfactionem: quoniam melius foret poenitentiam nullam poenam hic soluere: & omnem poenam solutionem differre ad purgatorium. Si. h. per hoc, quod opus esset satisfactorium, aliquid diminueretur praemij essentialis, melius foret temporaliter pati quantumcumque poenam, quam carere minimo

Opi. 2.
D
Remissio culpae distinguitur a remissione poenae.

gradu gratiae: & per consequens gloriae in aeternum: quia sine aestimatione melior est gradus aeternae gloriae, quam remissio temporalis poenae. Et de hoc latere habetur supra praesentis dist. q. ij. in vj. dubio. & Ad propositum. Omne opus meritorium est remissiuum alicuius partis poenae temporalis peccato ueniali debita: & ad hoc acceptatur a deo: siue ab operante referatur ad solutionem poenae, siue non: non autem semper remittit poenam propter impedimentum, quo cessante habet effectum: impeditur autem per peccatum manens. Non enim potest poena peccati solui manente peccato in actu, uel uoluntate. Ideo si quis manet in peccato ueniali usque ad instantem mortem: impeditur usque ad instantem mortem: quoniam causa impedita, dum impedita est, non ponit effectum: cessante autem impedito, ponit effectum. In instanti mortis cessat impedimentum: quia peccatum: ergo tunc ponitur remissio uenialis secundum exigentiam praemissorum meritorum: si multa, multa: si pauca, pauca. & Prima opinio magis intelligibilis est: & concordat dictis superius dist. xiiij. huius quarti. & Tertio notandum: quod poenitentia dupliciter accipitur. (ut dictum est. q. j. dist. xiiij.) scilicet pro sacramento per a sacerdotalem absolutionem contritenti prolata a confessore. Secundo modo, pro uirtute, aut actu uirtutis: scilicet pro displicentia, seu contritione aut tristitia consequente. Sic accipitur secundo modo: quia de poenitentia sacramento dicitur dist. seq. Et hoc secundo modo potest accipi dupliciter. Vno modo proprie per habitum, aut actum detestationis peccati: aut passio actum huiusmodi praesupponente. Alio modo multum large pro cessatione uoluntatis ab actu complacentiae in peccato. Unde beatus Thomas in iiii. dist. xv. q. q. principali secunda. Et Pe. de palu. dist. praesentis. q. j. artic. ij. dicit uoluntatem recedere ab eo, quod prius uolebat: est displicere ei, quod uoluit. talis autem displicentia dolor contritionis dicitur, quando est gratia informata. Haec Thomas & palu. Et hoc modo quis habet poenitentiam, siue contritionem de peccato: etiam dum nullam memoriam habet de peccato. Et tamen

Not. 3.
E
Poenitentia dupliciter accipitur.

tum de articulo primo. & Quantum ad Artic. 2. secundum articulum est conclusio prima. Cocl. 1. Peccatum ueniale non remittitur, quoad ueniale. Non remittitur. Haec conclusio est Pe. de palu. ar. mittitur. j. concl. j. q. j. dist. praesentis. Probatur conclusio: quia implicat peccatum remitti, & quoad ueniale manere in uoluntate: sed quoad placet placet peccatum manet in uoluntate: quia ipse in uoluntate. actus complacentiae est peccatum manente actu peccato non deletur, nec remittitur. & Secunda conclusio. Ad remissionem peccati uenialis non requiritur poenitentia proprie accepta: neque actualis: nec habitualis: nec sacramentalis. Probatur: quia manens in ueniali usque ad mortem, non damnatur: sed tandem saluabitur. Ideo ueniale commissum remittitur: quia omne debitum culpae repugnat beatitudini. Nihil enim coinquatum intrahit in illam. Apoc. xxj. Non autem remittitur per actum eius, qui peccauit: quia est extra terminum meritum cuiuscumque: tam congrui, quam condignit: igitur conclusio uera. Remittitur autem per satisfactionem in purgatorio, per quam soluit poenam temporalem in uita praesentis non remisso debito. & Preterea per actum feruentem charitatis consumitur peccatum ueniale: sicut aqua per ignem: etiam in ipso actu non habeatur memoria uenialis secundum illud. j. Pet. iij. Charitas operit multitudinem peccatorum. Sed talis actus non est actus: nec habitus poenitentiae: neque sacramentum: ergo. & Tertia conclusio. Accipiendo poenitentiam secundum modo, & large, peccata uenialia non remittuntur sine poenitentia in hac uita. Illa conclusio sequitur ex prima: quia peccatum ueniale non remittitur, quoad ueniale non remittitur: sed non complacere in peccato commissio est: quoad poenitentia in ergo conclusio uera. & Quarta conclusio. hac uita Non solum per actum displicentiae: sed per omnem actum meritorium ueniale peccatum remittitur, maxime dum ad eius remissionem ordinatur. Probatur conclusio: quia omnis actus meritorius est satisfactorius poenae temporalis: ut dictum est in. j. artic. haec autem respondet peccato ueniali, ergo: & peccati uenialis. Tenet consequentia: quia

Cocl. 1.
Cocl. 2.
Cocl. 3.
Cocl. 4.

si nunquam remittitur poena peccato debita manente ipso peccato: ideo opus bonum, quod remittit poenam: remittit peccatum, cui debetur poena; si prius non fuerit dimissum. Non tamen omne opus meritorium remittit totam poenam peccato ueniali debitam: sicut nec omne opus satisfactorium pro mortali dimisso iniunctum tollit omnem eius poenam: sed requiritur certa proportio operis meritorij ad poenam tollendam in acceptione diuina: quae soli deo est determinate cognita. ¶ Dicitur maxime, dum &c. quia talis actus includit displicentiam peccati delendi. Eo enim, quod ordinatum ad remissionem uenialis, uult ueniale remitti: & per consequens uult ipsum non manere, quod uelle est displicentia uenialis. Inter cetera autem opera maxime contritio, seu displicentia meretur remissionem peccati displicentis. ¶ Quinta conclusio, & responsalis. Penitentia neque uirtus: neque sacramentum: requiritur ad ueniale peccatum remittendum. Haec est sancti Bonauenturae. Patet conclusio: quia peccatum ueniale remittitur etiam post hanc uitam: ut dicitur infra dist. xx. j. ubi tamen penitentia meritoria non habet locum. ¶ Quartum ad tertium articulum dubitatur primo: utrum unum ueniale remitti potest sine alio. Respondetur breuiter: quod sic secundum utramque opinionem praedictam. Et habet Pe. de palu. dist. praesenti. q. j. Nam poena uenialis potest solui manente poena alteri ueniali debita: ergo. Tenet consequentia: quia soluta poena solutus est reatus peccati: & per consequens peccatum secundum primam opinionem. Antecedens patet: quia poena debita uni mortali remissa quo ad culpam, remitti potest sine poena alterius: ut dictum est supra. q. ij. ergo a maiori sic erit de ueniali, quia maior satisfactio debetur pro mortali dimisso quo ad culpam, quam pro ueniali. Similiter secundum aliam opinionem probatur: quia nulla est connexio uenialium adinuicem. Nec quantum ad uersionem a deo: quia ab illo non auertuntur: sicut mortalia in hoc sunt conexa. Ideo unum mortale sine alio remitti non potest.

Nec quantum ad conuersionem ad creaturam: ut satis patet. Nulla enim uidetur connexio uerbi oris ad appetitum inordinatum cibi, uel sollicitudinem inordinatam, citra tamen transgressionem praecipiti: ergo unum potest sine alio remitti. ¶ Secundum dubitatur: utrum peccatum ueniale possit remitti manente mortali. Et arguitur: quod non: quia peccatum remitti non potest sine gratia: sed in habente mortale non potest esse gratia: ergo. Antecedens probatur per illud Prouer. x. Vniuersa delicta operit charitas. In oppositum est: quia poena potest remitti in mortali: ergo peccatum ueniale. Tenet consequentia: quia nihil aliud est remissio uenialis, nisi remissio reatus ad poenam. ¶ Circa hoc dubium est duplex opinio. Vna beati Thomae, & suorum sequacium, quod non: quod sic probantur. Nam ueniale tollit feruorem charitatis: sicut mortale tollit charitatem. Sicut ergo mortale non dimittitur, nisi restituatur charitas: ita nec ueniale nisi restituatur feruor charitatis: sed feruor charitatis, cum sit posterior charitate: non potest restitui nisi restituta charitate: haec autem restitui non potest manente mortali. ¶ Praeterea inimicus diuinus est inimicus, non remittitur offensam, nec parua, nec magna: sed habens mortale est inimicus: ergo. Praeterea ueniale non dimittitur nisi per actum aliquem magis acceptum deo, quam peccatum displicuit, sed nullus actus est deo acceptus, nisi agens sit deo acceptus: quia respexit dominus ad Abel prius: deinde ad muneratum qui autem est in mortali, non est acceptus deo: igitur. Similia arguit Pe. de palu. & Richar. ¶ Alia opinio Scoti, quod potest ueniale dimitti manente mortali: quia potest solui poena debita ueniali ab existente in mortali hic in uia, & in inferno: ut supra deductum est: quia soluta solutum est peccatum ueniale, ac demissum: quia transeunte actu peccati, nihil manet in anima repugnans remissioni peccati (quod additur propter habitum uitiosum) nisi reatus poenae: sed soluta poena tollitur reatus poenae: & ita nihil peccati manet. Haec secunda

Dub. 2.
I
Vtrum
ueniale
remittitur
manente
mortali

Opinio
Thom.

Opinio
Scot.

Ratio.

da opinio est clementior, & probabilior: & secundum hanc soluuntur rationes primae opt. ¶ Ad primum dicitur de feruore charitatis. Aut per feruorem intelligitur aliquid charitatis: puta gradus intensiois charitatis. Et patet ex dictis: quod peccatum ueniale non tollit humiliter feruorem: quia non minuit charitatem: secundum omnes. Si uero per feruorem intelligitur actus charitatis: aut intelligitur actus inexistens: & ita non tollit feruorem: non oportet, quod propter actum peccati uenialis aliquis actus inexistens tollatur. Si autem intelligitur actus charitatis, qui posset inesse: puta actus ille uenialis, qui posset esse actus charitatis: si adesset debita circumstantia finis: & ceterae, quae reddunt actum meritorium: conceditur, quod tollit feruorem, id est talem actum. Sed negetur, quod peccatum non dimittitur: nisi restituatur talis actus: quia actus ille non erit necessarius ad remissionem peccati uenialis: quia ueniale potest remitti per quemcumque actum meritorium relatum ad remissionem peccati uenialis, uel per poenam debitam solutionem, quae potest solui ab omni existente in peccato mortali. Praeterea existens in mortali potest peccare uenialiter: & sic peccans non tollit charitatis feruorem: cum talis non habeat charitatem: & per consequens nec eius feruorem. ¶ Ad secundum dicitur, quod inimicus non remittitur offensam, propter quam est inimicus, quandiu est inimicus: sed propter ueniale nullus est inimicus deo. Item non remittitur remissionem reconciliante inimicum: potest tamen remitti remissione satisfaciende: ut supra dictum est distin. praesenti. q. ij. ¶ Ad tertium dicitur, quod maior non est simpliciter uera: quia aliquando remittitur peccatum ueniale per satisfactorium, & non per aliquem actum: ut in purgatorio. Et admissa maiore gratia argumenti de remissione facta in praesentia uita. Dicitur ad minorem: quod licet nullus actus sit acceptus deo, nisi is, qui agit, sit acceptus quantum ad meritum uitae aeternae: quia nullus actus sine charitate est meritorius uitae aeternae. Et tamen aliquis actus, uel passio accepta ad remis-

si non empernae temporalis peccato ueniali debita eius, qui non est acceptus ad uitam aeternam. alioquin opera bona mortaliter in mortali facta ad nihil acceptarentur, quod est contra omnes: & ita intelligenda est auctoritas allegata. ¶ Tertio dubitatur: quare quaedam opera bona assignantur specialiter, per quae remittitur peccatum ueniale: cum tamen per quodlibet opus meritorium potest remitti ueniale peccatum: ut supra dictum est. Respondetur: quod aliqua opera specialiter assignantur, ut habetur in hoc metro. Orans, tinctus edens, confessus, dans, benedicens. Oras dominicam orationem. Dimitte nobis debita nostra. Tinctus aqua benedicta. Edens eucharistiam. Confitens sacramentaliter, uel confessione generali. Dans eleemosynam corporalem. Sumens benedictionem episcopalem. Sub oratione includitur confessio peccatorum. Sub commemoratione eucharistiae includitur digna susceptio cuiuslibet sacramenti. Assignantur autem ista: non quod per hoc alia excludantur: quoniam inter cetera maxime ualenter contritio, id est displicentia commissi uenialis: sed quae dicta sunt, specialiter assignantur: quia illi modi incitant liberum arbitrium ad detestationem peccati, per quam efficacius remittitur. Tum etiam, quia in illis concurrunt oratio, & meritum ecclesiae. Tum quia illa frequentius ex intentione agentis, uel ecclesiae ordinantur ad remissionem uenialis. Tum quia cetera ad illa reducuntur. Unde quodlibet opus meritorium habet uim remittendi peccatum ueniale: de hoc late habetur in Pe. de palu. dist. praesenti. q. ii. ar. ij. Et de ualore aque benedictae idem pulchre loquitur dist. ij. q. j. ar. ij. conclusio. Ad idem Hugo de sacramentis libro. ij. par. ix. in prin. sanctus Tho. dist. praesenti q. ij. ar. iiii. Alex. par. iij. q. vii. membr. j. ar. ij. §. j. Item. Rich. dist. xx. j. ar. v. q. j. in fi. Item dist. i. ar. i. q. iiii. Item Augustinus in enchirid. ca. lxx. Item de consens. dist. in. iiii. Aquam sale &c. ¶ Quarto dubitatur: utrum ueniale possit fieri mortale: & e converso mortale possit fieri ueniale. Pro solutione memoranda sunt, quae dicta sunt lib. iiii. dist. in. xxiii. q. i. & distin. praesenti

Dub. 3.
K
Quare
quaedam
opera assignantur
specialiter ad
remissionem
uenialis.

Dub. 4.
L
Vtrum
ueniale
possit

fieri mortale. *sent. q. j. dub. j. q. duplex est actus uirtuosus, similiter uitiolosus, scilicet elicitus, & imperatus. Quodq; elicitus est naturaliter intrinsecè, ac inuariabiliter uirtuosus, uitiolosus, uel indifferens. Ita quod actus elicitus uirtuosus non potest fieri uitiolosus, uel naturaliter indifferens: nec econuerso: quia si actus alius uirtuosus fieri debet uitiolosus: necesse est aliquid circa actum mutari: puta obiectum, uel circumstantiam: sed mutato obiecto non manet idem actus: similiter mutata circumstantia non manet idem actus elicitus: quia circumstantia sunt obiecta actus elicitus, non autem imperati: & ideo actus imperatus manens idem numero in esse naturæ, primo uirtuosus potest fieri uitiolosus, & econuerso: & multo magis actus indifferens imperatus propter mutationem actus elicitus potest primo esse indifferens: secundo uitiolosus: tertio uirtuosus. De hoc latius supra in tertio. ubi etiam allegantur dicti doctores de hac materia. ¶ Per hoc respondetur ad dubium per duas propositiones. Prima: peccatum ueniale, quod est actus elicitus in uoluntate nunquam potest fieri mortale manens idem numero in esse naturæ. Probat: quia nullus actus intrinsecè: & non denominatione extrinseca uirtuosus, aut uitiolosus, aut indifferens, potest mutari manens idem numero in esse naturæ: ita ut primo, sit peccatum, postea non: aut primo ueniale, post mortale, uel econuerso: sed omne peccatum ueniale, quod est actus elicitus, est intrinsecè uitiolosus, & peccatum ueniale: ergo. Consequencia nota. Maior: & minor probatæ sunt in. iij. dist. xxij. q. j. Præterea nunquam peccatum ueniale potest fieri mortale: nec econuerso, nisi fiat aliqua mutatio circa actum peccati, uel obiecti, uel circumstantia: sed quolibet horum mutato, mutatur in esse naturæ actus peccati elicitus: & per consequens non manet idem actus. Hæc propositio est de intentione sancti Bonau. dist. xvi. quart. art. iij. q. j. dicentis. Cū quæritur: utrum mortale fiat ueniale: si intelligitur: q. hæc culpa per essentiam fiat illa: nulla est quæstio: quia hoc est*

impossibile. Videtur idem sentire Palu. dist. xvii. q. j. art. j. conclus. iij. ubi quærit an attritio possit fieri contritio: & Gerson lec. j. de uita spiritali animæ. ¶ Secunda propositio. Peccatum ueniale, q. p. p. o. z. est actus imperatus, idem numero potest fieri mortale, & econuerso. Probat: quia aliquis potest intrare ecclesiam propter delectari carnaliter in cantu: & continuato motu potest mutare intentione, & intrare ad prouocandum concupiscentiam alicuius personæ inordinatæ dilectæ. Transitus ille continuatus est idem in esse naturæ: quia idem motus: & tamen primo est peccatum ueniale: & secundo est mortale: & ita potest exemplari in alijs multis. Latior declaratio quæritur in loco allegato dist. xxij. lib. tertio. huius coll. 8. ¶ Sed circa hoc primo quæritur: utrum frequens iteratio peccati uenialis reddat ipsum mortale, & hoc propter uerba August. in textu allegata. Peccata quamuis parua: si tamen crebra surripientia collecta fuerint: ita nos grauabunt, & oppriment sicut unum aliquod peccatum. ¶ Ad istud dubium dicitur: q. solam frequentia, & consuetudo peccandi uenialiter nunquam mutat ueniale in mortale: quoniam ut arguit Sco. dist. xxxix. lib. iij. de consuetudinario iuramento. Si primum peccatum est ueniale: etiam quodlibet aliud sequens eiusdem speciei est ueniale: quia est eadem ratio cuiuslibet actus eiusdem speciei in genere moris. Nec habitus intensior reddit peccatum grauius: quia non est maior grauitas in habitu: quam in actu, ex quo generatur: licet habitus intensior fortius inclinet ad actum, non tamen ad actum alterius generis: nec ad actum grauiorem: sed ad actum similem ei, a quo genitus est: nunc autem actus peccati uenialis: & actus peccati mortalis genere, differunt in genere moris, & ideo habitus genitus ex uenialibus peccatis non inclinat nisi ad uenialia peccata. ¶ Ad Augu. dicitur: q. loquitur dispositiue non quidem dispositione necessitante, sed inclinante: nam consuetudo peccandi uenialiter, reddit hominem minus timo-

p. p. o. i.

rationem: & augeat libidinem peccandi, quæ facile crescit ad contemptum: ut si quis tantum declaretur in mendacio iocoso: q. etiã illud non dimitteret, si prohiberetur: iam commisit illud cum tali contemptu præcepti esset mortale. Et ad hoc sunt exempla Augu. de multiplicatione guttarum, & arenæ: quæ secundum se non obruunt, & submergunt nauem: sed disponunt nauem, ut facilius obruatur fluctibus, quibus perit. ¶ Sexto quæritur: an consensus in peccatum ueniale, quo placet: faciat ipsum mortale. Quoniam teste Augu. non est peccatum adeo ueniale; q. fiat mortale, dum placet. Ad istam quæstionem distinguit sanctus Bonauent. & alij triplex peccatum ueniale. Quod dam est ueniale ex sola surreptione, id est sine aduertentia, quod præuenit deliberationem: & illud sicut uitæ non potest: ita etiam nunquam sit mortale. quãdiu manet in illo genere ex surreptione: seculus si maneret, seu continuaretur actus ex surreptione inceptus quousque accederet perfecta deliberatio: quia tunc non manet surreptitius. Secundum est, q. sit cum cogitatione, siue aduertentia, sed sine pleno consensu: ut in cogitatione de muliere, & in delectatione citra consensum in delectationem. Tertium est ueniale cum ratione, & consensu: sed ideo est ueniale: quia non est contra præceptum: ut uerbum otiosum, & mendacium iocosum. Et per hoc dicitur: q. ueniale primo, uel secundo modo, si accedat consensus perfectus, erit mortale: nam propter defectum consensus, aut imperfectionem eius fuit ueniale: ideo accedente consensu, cessat ratio uenialis peccati: & nihil deficit de ratione mortalis. Et dicitur notanter consensus perfectus: quoniam ut dicit Sco. dist. xxxix. tertii. sicut actus meritorius requirit, q. sit plenus humanus: hoc est, q. sit ex plena deliberatione, & consensu: ita non minus actus demeritorius idem requirit: quia non est deus prior ad condemnandum, quàm ad parcendum. Et cum actus de genere mortalis sit non cum plena deliberatione propter defectum perfecti consensus, qui præsupponit de-

liberationem perfectam: non censetur mortale. ¶ Sed hic nihilominus aduertendum: q. habitus quandoq; habet breuem deliberationem, quæ non uidetur deliberatio ouerum, quia habet prudentiam magnam, qua promptus est ad deliberandum quali in tempore imperceptibili: talis deliberatio est sufficiens ad rationem uentis, & peccati. ¶ De ueniali tertiij ordinis dicitur, q. illud non sit mortale nisi per consensum quiescentem in eo tanquam in fine: ut si quis tali libidine afficeretur ad mendacium iocosum, q. etiam ipsum continuare uellet contra præceptum, si a domino prohiberetur: ibi poneretur quies in mendacio iocoso plusquam in deo: & tunc se per concurreret contemptus dei: cui in casu præponeret mendacium iocosum. Et ibi locum habet uerbum Aug. Nulla peccata est a deo ueniale, quin possit fieri mortale: dum placet: non qualibet placet: sed ea qua uoluntas in ea quiescit tanquam in finem: quod tunc sit, quãdo plus placet, quàm deus: puta quando uult magis actum humilmodi, quàm amicitiam dei, qui est uerè, & simpliciter ultimus finis. Vel intelligitur hæc auctoritas de uenialibus tantum primis, & secundis generis: aut tertio, ut exponit Gerson in de uita animæ lec. i. Dum placet, in quantum est peccatum, & dei offensiuum: absq; alio quocumque motiuo, uel affectiuo ad peccandum: istud enim uidetur diabolicæ obstinationis proprium, q. impugnetur deus, & odio habeatur gratis. Vnde breuiter consensus in ueniale, ut ueniale est etiam deliberatus, non est nisi uenialis: & quamuis peccans uenialiter ex deliberatione abutatur dei misericordia, qui concessit peccatum illud esse ueniale, non mortale: tamen non peccat mortaliter: & in hoc plurimum reuertit misericordia dei quæ abusus illi etiam deliberatus non est nisi uenialis. Et tantum de illa quæstione, ac tota distinctione.

Dub. 6.
N
Triplex
est
peccatum
ueniale.

Dub. 5.
M
Verum
frequens
iteratio
uenialis
reddat
ipsum
mortale

De peccato ueniali.

Et hanc confessionem requisivit dominus ab Adam primo transgressore, cum dixit. Adam ubi es: ut dicit glos. Genes. ii. j. Sic etiam licet pro statu legis Moyfi confessio de peccatis occultis fiebat deo tantum: de quibusdam tamen irregularitatibus, & defectibus publicis, & non ob seruantia legis fiebat confessio uniuersalis; quando obtulit pro tali delicto sacrificium: sic etiam fiebat generalis confessio per sacerdotē pro populo: ut peccauimus, iniuste egimus, iniquitatem fecimus, & huiusmodi. Sed hæc non sunt confessiones, de quibus nunc queritur: & ita etiam omnes auctoritates ueteris testamenti loquentes de confessione (sicut illa. Iustus prior accusator est sui: & similes) loquuntur de confessionibus prædictis: non de sacramentali, de qua præstatio. ¶ Et sic diceret: hæc est nota in lege naturæ. Quilibet reus debet iudicari per alium: eo quod nullus est iudex in propria causa: non autem potest iudicari per alium, nisi accusetur illi: nec potest de occultis accusari nisi per seipsum: ergo debet per seipsum accusari, a quo iudicetur. Et magis consonum est rationi; quod in secreto fiat accusatio, quàm in publico, si peccatum fuerit secretum, & nulli rationabilis, quàm sacerdoti: ergo uidetur confessionem facere esse de lege naturæ. Respondetur: quod etsi notum sit in lumine naturali: uel saltem ualde consonum propositioni notæ, quod reus est iudicandus: quia nullum delictum relinquendum est impunitum in uniuerso, si est unus rector uniuersi iustus: quod est notum naturaliter, uel consonum notis naturaliter. Quodque reus sit iudicandus ab alio: tamen quis sit ille alius: non est notum per rationem naturalem: nec per aliquod ei consonum: nisi de deo, qui est retributor meritorum, & punitor peccatorum. Ille autem non indiget accusatione: cum omnia sint sibi nota, antequam fiant sine accusatione: etiam si teneretur reus se accusare deo uniuersali iudici: non sequitur, quod peccator debet confiteri nisi deo: & hoc esse de lege naturæ a pluribus concessum est. Sed hæc confessio non est

de illa, de qua questio, puta que sit homini: quod enim homini facienda sit de occultis: nulla naturali ratione: nec aliquo illi consono probatur. Hæc Scot. ¶ Cum itaque sacramentalis confessio non est de lege naturæ: oportet querere legem positiuam. Et quia hæc est duplex. diuina, & humana. ¶ Circa hoc sunt diuersæ opiniones. Vna est, quod sit de lege positua ecclesiæ, quam tenet glos. de pœnit. distinct. v. capit. j. ubi post diuersas opiniones recitatas subdit. Melius dicitur eam institutam a quodam generali, siue uniuersali ecclesiæ traditione: potius quam ex noui, uel ueteris testamenti auctoritate. Et hæc opinionem sequitur Panormitanus in capit. omnis. de pœnit. & re. & assumit tam glos. quàm Panor. pro firmamento quoddam magis dubium scilicet, quod Greci non peccant non utendo confessione. Constitentur enim soli deo in secreto: quia apud eos non emanauit hæc constitutio: & ideo eos non obligat: sicut nec constitutio continentiarum quoad existentes in ordinibus sacris: quia eam non acceptarunt. ¶ Sed contra hanc opin. communiter sunt theologo. Et arguit contra eam Scot. primò: quia non uidetur; quod ecclesiæ tam onerosum, & arduum præceptum imponeret omnibus christianis (cõtra illud Matth. xi. Iugum meum suauis est: & onus meum leue) nisi esset præceptum diuinum. Nam & August. ad Ianuariam epistola. cxviii. Dominus noster Iesus Christus: sicut loquitur: leui iugo suo nos subdidit, & sarcinæ leui: unde sacramentis numero paucissimis, obseruatione facillimis, significatione præstantissimis, societatem noui populi alligauit. Et in alia epistola ad eundem loquens contra grauantes fideles multis grauibusque obseruantijs ait. Ipsam religionem, quam paucissimis, & manifestissimis celebrationem sacramentis misericordia dei esse liberam uoluit: seruilibus oneribus præmunt: ut tolerabilior sit conditio Iudæorum, qui etiã si tempus libertatis non agnouerunt: legalibus tamen sarcinis non humanis præsum-

Opinio
Confessio
de lege
positiua
ecclesiæ
neq; ab
ecclesiâ
instituta.

ptionibus subijciuntur. Quanti autem oneris, ac seruitutis sit humane infirmitati, secreta sui cordis manifestare contra seipsum simili mortali: non sine uirgine periculo quis ignorat. Nec aliquod tantè grauitatis præceptum in tota ueteri historia reperitur: unde non est probabile, quod ecclesiæ mater tantum onus imponeret filijs suis: nisi fuisset a deo præceptum. Præterea non inuenitur: ubi ab ecclesiâ hoc præceptum institutum sit, nam glos. allegata tenens quod ab ecclesiâ sit præcepta confessio, non allegat locum, uel canonem aliquem: sed nec Panor. imitans in hoc glos. Sed turpe est dicere aliquid esse traditum ab ecclesiâ: & non posse ostendere, ubi, uel quando: sicut turpe esset theologo dicere aliquid contineri in biblia: & non posse demonstrare locum. Et sic allegatur cap. omnis de pœnit. & remis. patet: quod illud cap. est in no. iij. in concilio Lateranen. quod celebratum est annos domini mccc. i. Ante autem illud tempus per multos annos plusquam. dcc. annos fuit beatus August. qui prædicauit, & scripsit confessionem esse necessariam: ut patet in lib. de uera, & falsa pœnitentia: & in alio libello de penitentiâ: cuius dicta aliqua magister recitat distinct. presenti: & Gratianus de penitentiâ distinct. v. & vj. ¶ Item magister sententiarum præcessit Inno. in. l. annis: a quo Inno. edita est constitutio omnis: & tamen magister determinauit confessionem esse necessariam, cuius etiã doctrinam Inno. cõtra abbatem Ioachim approbauit: ut habetur de sancta trin. & si. cap. e. damnatus. Hæc ergo decretalis, omnis. longè post illam determinationem magistri edita est: & ideo decretalis non instituit confessionem: nec præcepit tanquam prius non præcepta: sed tempus quoddam limitat, in quo omitteri non debet: & quædam alia circa confessionem determinat. Et ad illud, quod adducit glos. alleg. de grecis: respondet Scot. quod antecedens. scilicet confessio non sit necessaria apud grecos, non est notum: sed magis oppositum: nã sicut apud eos necessarius est baptismus

fluminis tanquam tabula prima post naufragium: ita & sacramentum penitentiæ, quod est tabula secunda: licet forte constitutio omnis non sit noliget. Quod uero apud eos non sit cõsuetudo consistendi, non est notum, nec certum: nec hoc alicubi aliquis doctor cõtra eos scribens, & abusiones eorū reprobās exprimit: eū tamē esse notabilis discordia ab ecclesiâ romana, si in hoc discordaret: notabilior. scilicet, quã cõficere in fermentato: uel ista forma. Baptizetur, seruus christi: de quibus non tacent latini. Et si uerū esset: quod non haberent cõstituti cõsuetudinē: non hoc eos excusaret: nec propositum probaret: quoniam illã cõsuetudinē non solū laudabilem: sed etiam necessariam potuerunt omittere: sicut etiam in alijs errauerunt. ¶ Ideo aliter dicunt cõmuniter theologo: quod confessio est de lege positua diuina: sed a quo, & ubi instituta sit: non similiter sentiunt. Sanctus Bona. dicit, quod sit a christo instituta: ab apostolis instituta: & a Iacobo hierosolymorū episcopo promulgata: ubi ait in sua canon. Constituenti alterutrum peccata uestra capit. v. Sed hoc reprobat Scot. nam sacramenta institui non possunt nisi a solo christo: quia nemo potest instituire sacramentum, nisi qui potest dare efficaciam, & certitudinem sacramenti: ut sup. dictū est distinct. ij. q. j. & hęc Scot. q. iij. distinct. j. hoc autem solius dei est. Nunc autem confessio pars est sacramenti penitentiæ, uel de necessitate eius: ut sup. habitū est distinct. xiii. q. ii. Quod uero Iacobus ait. Cõstituenti &c. non ibi loquitur de confessione sacramentali: non enim exprimit, cui fiat a sacerdote, uel non sacerdoti: sed intelligenda sunt uerba ista, sicut sequentia: & orate pro inuicē &c. quod sunt quædam persuasio ad humilitatem, per quod generaliter nos ipsos esse peccatores fatemur; & orationes mutuas experimus. Denique nihil ibi addit beatus Iacobus (ut colligitur post) ut loquat tanquam præceptio christi: quod tã necessariū esset in tã necessario sacramento: si per hæc uerba instituire uellet præceptum: sicut Paulus, dum ponit præceptum de non dimittenda uxore, ait. Hic, qui matrimonium

Opinio
E
Cõfessio
est a
lege
positua
diuina.

in unum sunt, præcipio non ego: sed dñs: uxorē a uiro non discedere: & cum con- suluit unūquēq; habere uxorē suā: & mu- lierē habere uirum suum. sicut dicit. Hoc au- tē dico scdm indulgentiā, non scdm im- periū: & infra. Ceteris dico ego: non

F dñs. j. Cor. vij. q. Ideo aliter propositum probat Rich. dist. præfenti: q. confessio sacramentalis est de iure diuino ex pres- crip- so in euangelio. nam Io. xx. ait christus. Accipite spiritum sanctum: quorum re- miseritis peccata, remittuntur eis &c. Qui- bus uerbis dedit discipulis, & eorum luc- cessibus potestatem iudicandi, & remit- tēdi ministerialiter peccata. Quibus autē datur potestas iudicandi: datur etiā po- testas cognoscendi. Cognitio autē peccati remittēdi fieri nō potest nisi per accusa- tionem peccatorū, quæ est confessio. q. Et si dicitur: q. per hæc uerba bene datur po- testas arbitraria sacerdotibus iudicandi, & cognoscendi: sed non imponitur ne- cessitas peccatori se accusandi: sed tunc tantum sacerdos potest exequi suam po- testatem dñm peccator se subijcit suo iu- dicio. Rñdet Rich. q. hæc obiectio friuo- la est: nā nullus est iudex meus in re ali- qua, in qua non teneor facere, nisi quan- tum uoluerō: cū ergo christus cōstituit sacerdotes esse iudices peccatorū: tenen- tur peccatores de necessitate salutis se eis submittere peccata cōfiteri. q. Sed hæc solutio non excludit replicam: qm̄ frequenter constituitur partibus iudex arbitrarius, qui potest discernere, & iudi- care in causa earum, dum partes se sub- miserint: & iudiciū ab eo petierint: & tñ per hoc nō imponitur necessitas parti- bus se submittere. Nec frustra datur po- testas: qm̄ efficax est, dñse submiserint: tunc. n. non est in potestate partium recede- re a iudice: licet fuerit in earum potestate se non submittere. Ideo aliter ex eodem nititur declarare propositū Sco. Nā qui- cūq; amiserit gratiā, tenetur (necessitate. præcepti dilectionis diuinæ, & sui) face- re, quod in se est ad eius recuperationē: hæc autem recuperatio fit per sacramen- tū pñi: ergo tenetur ad suscipiēdum ip- sum, & per consequens ad cōfiteūdū.

Et si dicitur: q. argumentum illud effi- cax esset: si hæc esset unica, & sola uia re- cuperandi gratiam: nunc autem est alia uia: ut puta contritio, per quam remitti- tur etiam peccatū sine confessione. & suf- ficat altero modorū recuperare gratiā. Rñdet idem: q. quia uia ista recupera- di gratiam per sacramentum penitentiae facilius est, & tutior: tenetur quilibet ad illam uiam: quoniam si omīssa illa atten- taretur difficiliorem, & minus certā: expo- neret se periculo salutis suæ. Qui autem amat periculum, in illo peribit. Ecclē. ij. quia uidetur contemptor salutis suæ. q. Sed hæc responsio satis appareret: si ue- ra esset opi. Scot. q. per sacramentum pe- nitentiæ sine contritione solo obice re- moto, peccatum remitteretur. Sed opi- nio opposita. s. q. sine contritione sa- cramentum penitentiae non confert gratiam, communior est, & sanctorū di- ctis conformior, ut habitū est supra dist. xliij. q. ij. Et secundū istam patet: q. illa uia nō est facilius: neq; certior: quā aliam præsupponit scilicet contritionē saltem ut concomitantem, sine qua sacramen- tū penitentiae nō sufficit ad remissionē peccati. q. Et propter hoc uidet hnaliter di- cendū: prout etiam idem Sco. agit: q. præceptum de confessione sacramentali promulgatum est a christo apost. Et per ipsos apost. promulgatum est ecclesiæ uerbo, & factō sine oī scriptura. Sicut & multa alia tenet ecclesia ore tenus per a- postolos sibi publicata sine scriptura. Vnde Io. xx. Multa quidē, & alia signa fecit Iesus in conspectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc. Sicut & uerba consecrationis eu- charistiæ non dubitantur a christo in- stituta: & tamen illa formaliter non ha- bentur in aliqua scriptura canonica: nec in euangelijs: nec in epistolis. de celeb. mī. c. cum marthæ. Et August. in libro ex dictis Bahlij. & habetur dist. xj. eccle- siasticarū. ait. Ecclesiasticarum institutio- num, quasdam in scriptis: quasdam ue- ro apostolica traditione per successo- res in ministerio confirmatas accepi- mus &c. Et ad hoc feritur, quod christus curatos a lepra ad sacerdotē misit: ut eorum iudicium mundi decernerentur.

Et Lazarum resuscitatu apostolos solue- re iussit, in quibus opere offendit pecca- torem suo peccato mortuū: diuina mise- ricordia ad uitam reuocatu: a sacerdo- tibus soluendū. hæc autem solutio non fit nisi per sacramentalem absoluōnē: quæ præxigit confessionem. Ad idem multæ figuræ utriusq; testamenti addu- ci possunt: & rationabiles persuasiones.

Arti. 2. Et tatum de articulo primo. q. Quantū

Cōcl. 1. H ad secūdū articulum est hæc prima con- clusio. Confessio sacramentalis a chris- to instituta lege diuina, uel in cādis pec- catoribus est præcepta. Prima pars pa- tet: quia sacramēta no. legis a solo chris- to instituta sunt instituta: ut ostensum est supra tuta lege diuina. Confessio sacramentalis pars est sacramēti penitentiae. aut ei inse- parabiliter annexa: quia ut dictū est dist. xliij. huius. Sacramētū penitentiae nihil aliud est, quā absolutio cōfitentis facta a sacerdote iurisdictionem in eū habentē: hæc autem absolutio præxigit cō- fessionem: ergo &c. Secunda pars satis patet ex præcedenti articulo: nam con- fessio talis peccatori a deo longe posito præcepta est, ut appropinquet: & non le- ge naturali, nec lege positiua humana tantum: ergo diuina. Consequentia te- net a sufficienti diuisione. Antecedens quantum ad omnes sui partes, patet ex

Coroll. artic. j. Corollarium: confessio sacra- mentalis est peccanti mortaliter de ne- cessitate salutis. Probat: quia obser- uantia præceptorū est de necessitate sa- lutis Matth. xix. Si uis ad uitam ingredi: serua mandata. sed confessio est præcep- ta mortaliter peccanti ex præcedenti conclusione: ergo est eius salutis neces- saria. q. Secunda conclusio. Soli peccato

Cōcl. 2. I resulum rationis habentes in mortale peccatum lapsi tenentur sacramentaliter confiteri. Hæc conclusio est exclu- siva habens duas exponentes. Prima: peccatores in peccatū mortaliter lapsi, tenentur sacramentaliter confiteri: & mortale patet ex conclusione præcedenti. Se- cunda est: nulli, qui nō sunt peccatores lapsi, tenentur sacramentaliter confite- ri. Hæc sic probatur: habens ea, quæ

sufficiunt ad salutem: ad alia non tene- tur: sed non habens mortale habet ea, quæ sufficiunt ad salutem: ergo. Con- sequentia nota cum maiore. Minor pa- tet: quia non habens mortale peccatū, habet in se gratiā: hæc autem sufficit ad salutem: quia ipsa iplā discernit inter filios regni, & carceris secundū Aug. Prima pars patet: quia gratia, & mortale peccatum sunt immediatē opposita stante lege: er- go murdō se expellunt circa subiectum susceptibile: & uno non inexistente, a- liud inest. q. Corollarium: habens sola ue- nialia ad confessionem sacramentalem non tenetur. Probat: quia omnis talis est in statu salutis: quia in gratia: & con- iunctus siue unicus deo gratuite: ergo non indiget sacramento lōgē a deo po- sitis necessario, quale est penitentia secū- dum Hiero. & est in tex. dist. xliij. huius. Idem habet de penit. dist. præfenti. q. ii. artic. iij. q. Itē per ueniale nullus pericli- tatur extra nauē ecclesiæ: quia ueniale stat cum perfecta charitate, quæ est nauis saluans: & ideo ex institutione peniten- tiæ tanquā secundæ tabulæ post naufragium non oportet aliquē confugere ad eam propter ueniale. Si dicitur: licet expri- mā institutione penitentiae quis nō te- neatur ad uenialiu confessionem: tene- tur tamen ad eam ex statuto ecclesiæ. c. omnis utriusq; cui si se non conformat, mortaliter peccat. præcipit enim tibi cō- cilium, q. quilibet adultus ad minus se- mel in anno omnia sua peccata cōfitea- tur proprio sacerdoti: ut ergo satisfaciat huic statuto, tenetur cōfiteri: non solum mortalia: sed & uenialia: quia omnia. nā q. dicit omne: nihil excludit. q. Hinc fue- runt, qui dixerunt, q. licet ratione pec- cati uenialis, & primæ institutionis pe- nitentiæ, quis non tenetur ad confes- sionē uenialium: tñ ratione præcepti ec- clesiæ semel in anno omnes tenentur etiam peccata uenialia. Huius opin. fuit sanctus Bonauēt. Alij tenent, q. habens mortalia satisfaciit statuto ecclesiæ con- fiteō mortalia: nec tenetur ad confes- sionem uenialium. Si tamen non habet mortalia: tenetur ad confessionem ue- nialium semel in anno ad satisfaciē-
Gab. Biel. mmm 3

dum statuto ecclesie. Hanc opi. recitat fan. Tho. in suo scrip. dist. presentis. Et satis approbare uideretur Richar. dist. presentis. Sed contrarium huius tenent Sco. Duran. & Pe. de pal. q. ij. ar. iij. consentientes conclusioni positae, & eius corollario. Ad statum ecclesie dicitur: quod loquitur solum de mortalibus: & non est intelligendum de uenialibus. Tum quia aut ly omnia, distribuit nomen peccata cum in statuto ecclesie dicitur oia sua peccata, tam pro mortalibus, quam pro uenialibus: aut solum pro mortalibus. Non primu: quia tunc equè obligaretur ad confessionem uenialium habes mortalia, sicut non habens: quod illi negat. Et rationabiliter: quia esset nimis onerosum confiteri omnia uenialia tantum confessori, quam confitenti per nimiam eorum multitudinem, & memorie labilitatem. Et patet consequentia: quia statutum datur generaliter: & concernit omnes habentes peccata quaecumque; ex his, pro quibus ly peccata distribuit: nec colligi potest ex uerbis statutis, cur inter habentes uenialia unum obliget, & non alium. Si autem peccata solum, distribuitur pro mortalibus: manifestum est; quod non concernit uenialia. Præterea nullus tenetur confiteri peccata, ad quorum contritionem non tenetur: sed ad contritionem uenialium nullus tenetur: quoniam plurimis modis alijs dimittitur in presenti, & in futuro: ut supra dictum est dist. xv. q. v. Maior satis manifesta esse uidetur: cum confessio secundum probabilioris opi. præsupponit contritionem. Tum etiam: quia ut dicit Pe. de pal. ubi supra per hoc statutum, omnis ecclesia non uoluit nouum onus fidelibus imponere: sed periculum dilationis amputare eis, qui alias tenentur. Dicitur idem: quod papa si uellet, non posset fideles obligare ad confessionem uenialium: quia hoc esset mutare materiam sacramenti. A. de uenialibus facere materiam penitentiae necessaria: quod deus non fecit. Unde secundum Sco. simpliciter innocens a mortali, & ueniali tenetur non confiteri: unde si beata uirgo fuisset confessa post ascensionem christi, confitendo peccasset. Si uero innocens quis fuerit a mortali, non ueniali: potest confiteri uenialia: non tamen te-

neretur: & ideo potest non confiteri. Si dicitur: quomodo ergo confessor constitutus cognoscerit uultum pecoris sui. Respondet Sco. & concordant Thom. & Rich. cognoscerit, si subditus dicat se non habere conscientiam mortalis peccati: nam in foro conscientiae credendum est cuiuslibet de se loquenti: & per se, & contra se. Ideo sicut credere debet sacerdos confitenti peccata: ita credere debet attestanti innocentiam suam: nec plus scire possit ex confessione uenialium tantum nisi (per uerba confitentis) eum esse innocentem a mortalibus. Subditus itaque dicendo suo pastori sic. Gratia dei non sum mihi conscius de mortali; satisfacit præcepto ecclesie. ¶ Dicitur in conclusione notanter usum rationis habentes: quia carentes rationis usu ad confessionem non tenentur: sicut nec ad peccatorum contritionem: sicut pueri ante annos discretionis, & naturaliter fatui. Sic & amentes, & phrenetici. Et propter hoc notanter additur in constitutione, omnis. Postquam ad annos discretionis peruenierint. Hæc autem rationis discretio non determinatur tempore tantum, uel tantum gratis: sed in quacumque ætate cognoscit peccatum, quod commisit tanquam iniustum contra legem dei, tenetur ad confessionem. Nam ut ait Sco. in multis ante conuerfam ætatem malitia supplet gratiam: & non tantum in malis (quia forte habet citius prudentiam ad malum: unde dicitur doli capax) sed etiam in bonis. Et ad hoc cognoscendum subdit regulam. Quam aliquis instructus, & ordinatè interrogatus percipit distinctè: quid iustum, & quid iniustum in lege diuina: quod facilius potest cognosci: si ad ordinatas interrogationes ordinatè respondeat: sicut alter perfecte aduultus ad similia responderet. Sed dicitur frustra additur hæc clausula in conclusione: quia carens usu rationis non potest peccare: cum non minor discretio requiritur ad peccandum, quam ad merendum: & ideo sicut non potest mereri propter defectum rationis: ita nec demereri. Quapropter sicut alius innocens non tenetur ad confessionem: eo quod non habet peccata, quod confiteatur.

Quo confessor cognoscat uultum sui peccatoris.

Rãdetur: quod licet replica hæc locum habet in pueris, & naturaliter fatuis, & quantum ad illos, additur non necessario: sed pro maiori declaratione: tamè lunr, quod aliqui usi sunt ratione: & postea per inuirtutem, aut aliam causam priuantur rationis usu: & istudurante priuatione rationis non tenentur ad confessionem mortaliu, que ante commiserunt: ita quod non confitendo, nec iudicantur præcepti transgressores, nec peccat nouo peccato mortali. Si uero pergis querere, quid si impedimentum rationis fuerit perpetuum: nunquid dānabuntur. Rãdetur distinguendo: quia aut habuerunt contritionem peccatorum mortalium commissorum, priusquam inciderunt phrenesim, pro qua peccata eis sunt remissa; & tunc excusantur pro impossibilitate a præcepto confessionis: & per contritionis gratiam saluabuntur. Si uero nulla præmissa contritione, post mortalia commissi in peccatis deprehensi inciderunt phrenesim: idem iudicium est, ac si in illo instanti fuissent mortui: quoniam in illo instanti priuationis usus rationis: clausus est eis terminus uitæ quantum ad meritum, & demeritum. Et completum est in eis illud Eccles. xj. Lignum si ceci derit ad austrum, aut ad aquilonem: in quocumque loco ceciderit: ibi erit. Et illud uulgatum: qualem te inuenio: talem te iudico. ¶ Tercia conclusio. Quilibet lapsus in mortale peccatum tenetur confiteri omnia sua mortalia peccata, quorum memoriam habere poterit debita adhibita diligentia nisi, excusauerint legitima impedimenta. Probatur conclusio manifestè ex statuto ecclesie in c. omnis, ubi dicitur. Ois utriusque sexus fidelis postquam ad annos discretionis peruenerit: omnia sua solius peccata: saltem semel in anno fideliter confiteatur proprio sacerdoti. Vbi omnia distribuit pro omnibus mortalibus: non pro generibus singulari: sed pro singulis generum. Et probat ratione: quia omnium peccatorum confessio requiritur: de quibus habenda est contritio. Nam confessionem in uoto includit contritio: ut dictum est. Sed omnium mortaliu contritio necessaria est ad salutem: ut dictum est supra dist. xij. q. j. & ij.

Quid a his, qui post annos discretionis priuantur usu rationis.

concl. 3. Ad omnium mortaliu confessionem tenetur peccator, quorum memoriam habere poterit debita adhibita diligentia nisi, excusauerint legitima impedimenta.

¶ Præterea non est maior ratio de uno, quam de alio: cum quodlibet tollit gratiam: nec unum potest remitti sine alio: imo nec conteri de uno alio: ut supra dist. xv. q. j. ¶ Ex illo etiam sequitur: quod omnia peccata, quorum habetur memoria, nisi sacerdoti sunt confitenda. Nec diuidenda est confessio: ut una pars uni: alia alteri sacerdoti confiteatur. Tum quia finis confessionis est remissio peccatorum, quam confitens consequitur per sacramentalem absolutionem, ad intellectum supra dist. xij. expressum. Sed unum mortale sine alio non remittitur: ergo necesse est omnia simul remitti: & per consequens est necesse omnia simul uni confiteri. alioquin si confessionem diuidit: neuter confessorum absoluit. Tum quia ut Aug. ait in de uera, & falsa penitentia: & est in rex. distinct. xvj. Celare uni, quod alteri manifestandum referuatur: est se laudare, & ad hypocritam tendere: & semper uenia carere: ad quam per frustra putat peruenire. ¶ Nec tamen extra confessionem tenetur peccator requirere suam culpam agnoscere: nec tacendo ostendit se innocentem: neque hypocritam incurrit. Sed quando tacet illi, cui, & quando debet illi dicere: sicut in confessione: ubi tenetur confitens se reum ostendere omnium peccatorum, quorum desiderat remissionem. ¶ Et quod dictum est de confessione non diuidenda: intelligendum est, dum confessor est sufficienti auctoritate munitus ad absoluentium ab omnibus peccatis sibi confitentibus, quia ut dicit Gerson in regulis moralibus de penitentia: diuisio confessionis si ad hypocritam. aut pro nimio pudore fiat, impedit uirtutem absolutionis. Secus ubi auctoritas superiorum in casibus referuatis excusat: aut ubi confessor præsumeret scandalizari ex peccato confessi: & non haberetur pro tunc confessor alius discretus, cui absque probabili scandalo peccata omnia reuelari possent. de hoc et infra in secundo dubio. ¶ Dicitur notanter: quorum memoria: & quia non solum tenetur ad confessionem eorum, quorum actu habet memoriam: sed et quorum actu memoriam habere potest: adhibita debita diligentia reuocandi com-

Corol.

confessio non est diuidenda.

missa ad memoriã secundum possibilitatem fragilitatis humanæ. Si queris quã tam diligentiam. Respondet Sco. tantã diligentia, quãtã apponeret ad inquirendũ aliquid multũ arduũ, quod sibi multũ esset cordi. Cui consonat illud Aug. ubi sup. de uera, & falsa penitentia. c. xv. Paratus sit facere pro recipienda animæ uita quęcunq; faceret pro uitanda corporis morte. Sequitur. Cum gaudio enim debet facere immortalis futurus: quod facere: pro differenda morte moriturus. ¶ Ad dicitur etiam in cõclusionẽ: nisi excusauerint legitima impedimenta: quoniam si defuerit copia sacerdotis absolueret potẽtis: aut affuerit impossibilitas loquendi: durante impedimento, nõ tenetur confiteri sacerdoti: sed sufficit confessio facta soli deo. Quoniã confessio non est maioris necessitatis, quã baptisimus. Vnde cum ibi sufficit desiderium suscipiendi, quando articulus necessitatis sacramentum excludit: non contemptus religionis: ut sup. dicitur est dist. iiii. q. ij. Non enim tenetur quis confiteri per scriptum: neq; per interpretem, seu nuntium: secundũ Aug. de uera, & falsa penitentia: quoniã secretissimus esse debet penitentia foris. Et ideo ad nihil tenetur peccator: per quod peccata sua possent in publicum deuenire: dum autem adhibetur interpret, per interpretem, & confessorẽ possent peccatum publicari. Et propter eandem causam, non potest confessio simul pluribus fieri. Sic etiã quia scriptum de natura sua est patulũ: quia omnibus loquitur legentibus intelligentibus: per scriptum ad confessorẽ missum non debet fieri confessio. Verũ confitens potest uti scriptura pro sui memoria. Quod uero dicitur xxx. q. v. qualis, q; penitentia per scripturã recipienda est: intelligendũ est præsente confitente secundũ Ios. uel loquitur ibi Leo papa de confessione adulteræ in foro exteriori, cuius confessio in scriptis redigenda est. Immo secundũ Sco. talis confessio per nuntium, uel scripturam non est sacramentalis: quia nõ sit per signa idonea. Non enim sunt signa idonea, per quę confessio potest uenire in publicũ.

Per nuntius, & scripta pot fieri confessio præsente confitente.

Verum per scriptum, & nuntius, aut signa (si aliqua talia essent communia confessoris, & confitenti) per illa facienda esset confessio ipso præsente, qui confiteretur: quia illa possunt fieri secretẽ: & nullo alio interueniente. Vnde mutus sciens scribere debet per scripturã præsens confiteri: eamq; statim facta confessione laniare: ne deueniat in manus alterius. Hęc sententia sit Sco. ¶ Conclusio quarta. Nõ solũ mortalia peccata: sed etiam peccatorũ circumstantia in aliud genus mortalis peccati trahentes sunt necessariõ confitendę. ¶ Pro declaratione huius cõclusionis supponendũ est: q; proprie actus elicit nullæ sunt circumstantia: sed illa q; dicuntur circumstantia, sunt obiecta actus primaria, uel secundaria: ut diffusẽ tractatũ est lib. iij. dist. xxiii. q. j. Sed actus exterioris sunt circumstantia: uel interioris imperati. Sunt autẽ huiusmodi circumstantia quadruplices. Quędã, q; trahunt actũ peccati in aliud genus peccati: quales sunt, q; speciali prohibitione phibent. Sic ut in furto circumstantia loci consecrati, aut rei sacrę: hęc enim trahit, furtum in sacrilegium, quod speciali prohibitione prohibutum est. Et luxurię circumstantia est: q; persona sit coniugata: consanguinea, uel affinis, uolenter oppressa, aut rapta: propter quas luxuria alia, & alia sortitur nomina: ut rapa dicitur adulterium, incestus, oppressio, stuprum, raptus: quę singularibus prohibitionibus prohibentur. ¶ Alię sunt circumstantia, quę non trahunt in aliam speciem per nominis mutationem: sed tamen in eadem specie aggravant: ut est libido, & intentio actus peccati: pręcedens deliberatio: motuum seu tentatio inducens ad peccatũ: conditio plonę peccantis quoad statũ, gratiam, prudentia, qualitatẽ. Conditio personę, in qua peccatur: dãnũ per peccatũ illatũ: ut in furto: si multũ subtractum est pauperi, uel infirmo multas proles habenti. ¶ Tertia sunt imperpennentes. quę neq; aggravant: nec excusant, seu alleuant: ut q; peccatum commissum est in feria secunda, uel tertia: dum neutra est festiua. Aut qd factum est in Ruba: aut in cubili, uel cel-

Cõcl. 4. N Circũstatiarũ quędam necessaria sunt confitendę.

lario &c. ¶ Quarta sunt alleuantes peccata: ut ignorantia crassa, indeliberatio tentationis, magnitudo, infirmitas, timor, & huiusmodi. Si uero grauius peccat, qui ex certa malitia sciens peccat: quam qui peccat ex ignorantia, infirmitate, uel timore. ¶ Circumstantia primigenis necessariõ sunt confitendę: quia illæ inducunt quasi nouũ mortale: pro quanto speciali prohibitione sunt prohibita. Omnis enim actus contra prohibitionem commissus est mortalis. Si ergo contra unam prohibitionẽ tantum est simplex mortale. Si uero contra duas: est duplex uirtualiter. Et cũ oia mortalia sunt confitenda: necesse est circumstantiam peccatum quasi duplicantem, specificẽ confiteri. Inter has est circumstantia diei festi. Nam omnis peccans in die festo (puta qui furatur) duplex præceptum transgreditur: scilicet tertium: quia sabbatũ uiolat: & sextum in eo, q; furatur: & ita dupliciter peccat. Similiter frequentia, seu numerus commissorum peccatorum necessariõ est confitenda: quia hic simpliciter ponit aliud peccatum: quia quoties peccatum iteratur: toties nouum peccatum committitur. Et si confitens numerum certum ignorat commissorũ mortaliũ, saltem exprimat numerum, quem putat propinquiorem frequentia peccatorũ. ¶ De circumstantia secundi generis non est ita certum: quia aliquando satis dubium est, an grauet mortaliter. Et ideo cautum est, & satis tutum, & utile illas confiteri: præsertim quando multũ grauant: aut sunt occasiones sequentium peccatorum in se: uel alijs. Quando autem certum est: q; non aggravant mortaliter: non est necessarium eas confiteri. ¶ Circumstantia autem tertij generis confitendę non sunt: quia confitens nõ debet historiam texere: sed cum dolore, & uerecundia se de suis peccatis accusare. Et secundum hęc intelligenda est auctoritas Aug. de uera, & falsa penitentia. cap. xiiij. ubi enumeratis multis peccatorum circumstantiis infert. Omnis illa uarietas confitenda est, & deflenda: sed discernendum, quę sint

De circumstantia festi.

confitendę de necessitate: & quę de cõgruitate. Nam simul aggregat utrasque: quia loquitur de penitentia, & confessionis perfectiõne: quę tantõ est perfectior: quanto singula peccata aggravantia clarius exprimuntur, & deflentur. ¶ Quarta circumstantia regulariter nõ sunt confitendę: quia non est ibi locus se excusandi: sed accusandi. ¶ Dicitur regulariter: quoniam si circumstantia excusaret actum a mortali peccato: ut ignorantia inuincibilis: surreptio tollens deliberationem: illæ essent confitendę: ut confessor intelligere possit speciem peccati: & in suo iudicio non errare. ¶ His præmissis probatur conclusio: quia quilibet tenetur confiteri illud, quo obligatur ad penam æternam: sed per circumstantiam primi generis peccator obligatur ad penam æternam: ergo, Nam si actus desẽ non est peccatum ad imaginationem: tamen propter circumstantiam talem sit mortalis. ¶ Quinta conclusio. Ita regulariter confitendę sunt complicum circumstantia: ut tñ nõ manifestentur compeccantium personæ. Patet conclusio: quia semper cauenda est difamatio proximi, quantum cum iustitia fieri potest: ergo complices nõ sunt manifestandi: immo, & confessor si sentit, q; confitens manifestare uult personas, cum quibus, aut quarum inductione peccauit: pręuente debet: & confitentem informare, ut non manifestet personã, ut uult sanctus Bonauen. dist. xxj. par. ij. artic. j. q. iij. ¶ Dicitur regulariter: quoniam in duobus casibus personæ compeccans potest reuelari. Primus: quando propter circumstantiam personæ mutatur genus peccati: & non potest exprimi genus peccati, nisi specificetur persona, per quam specificationem confessor deuenit in notitiam personę: nec potest haberi alius confessor, ut si quis commisit incestum cum matre: uel cum unica sorore, quæ nota est confessori: si aliũ habere non potest, qui personas has nõ nosceret: præferenda est salus propria famę personę. Querendus est tamen in hoc casu (accepta licentia) alius confessor ignorans personas, si haberi possit,

Cõcl. 5. P Cõphices peccatorũ non debent manifestari

qui si haberi non potest: fiat, ut dictum est alioquin raro coniugatur in suis parochijs confiteri possent: eo quod ut in pluribus plebanis suis nota sunt: & frequenter inter eas occurrunt circumstantiæ necessarii confitendæ. Secundus casus est: quando confessor talis est, qui possit prodesse, & non obesse eis, qui deteguntur: neque per hoc diffamatur persona detestata. Ita sentit sanctus Bonauen. ubi lupra: quoniam confessor tenetur hoc habere secretum apud se: sicut cætera peccata sibi confessa. Nam & extra confessionem crimen occultum potest reuelari ei, qui prodesse potest, & non obesse propter correctionem, & salutem fratris: multo magis in confessione. Cõsulit tamen sanctus Bonauen. quod in casu fiat reuelatio extra confessionem. Dicit tamẽ hic Gerson, quod magna cautela requiritur apud confitentem, & confessorem: ne zelo proficendi indiscretò fallatur. Sufficit etiam talis expressio circumstantiarum talibus uerborum circumlocutionibus, per quam confessor de magnitudine peccatorum confitentis, pro absolutione, & penitentijs discretè confertendis instruat. ¶ Quantum ad tertium articulum dubitatur primò. Ex quo preceptum de confessione est affirmatiuum: & ideo licet semper obliget: non tamẽ pro semper: quando obligatur peccator mortali obnoxius confiteri: nam innocens a mortali simpliciter non tenetur confiteri: ut dictum est. ¶ Pro responsione ad dubium notandum: quod ut patet ex priore articulo: peccator tenetur ad confessionem duplici præcepto: diurno, & etiam ecclesiæ. Et ratione utriusque præcepti tenetur peccator in duobus casibus ad confessionem in actu: si idoneum confessorem habere poterit: cessante legitimo impedimento. Nam ad confessionem tenetur toties in uoto: quoties tenetur ad contritionem: eo quod contritio includit confessionem in uoto: ut supra dictum est. ¶ Et sic simul colliguntur quatuor casus, in quibus tenetur peccato mortali obnoxius ad confessionem in actu. Primus secundum Scot. & alios doctores communiter. Cum im-

minet iudicium damnationis, uel misericordiæ: tunc enim tenetur se præparare ad misericordiam, quantum potest ex charitate, qua diligit seipsum. Etiam ex charitate dei, qui uult omnes saluos fieri. j. Timo. ij. Cuius uoluntati tenetur quilibet se conformare. Nam in eodem casu tenetur suscipere baptismum, si baptizatus non esset. Istud autem iudicium imminet in articulo mortis: secundum illud apostoli ad Heb. ix. statutum est hominibus semel mori: post hoc iudicium. Et hic articulus non solum accipiendus est, cum mors certa imminet: sed etiam cum aggreditur actus arduos, in quibus ut plurimum, aut uerisimiliter imminet mors, siue mortis periculum: ut in bello mortali: & naufragio: aut in transitu per loca infidelium: latronum: aut navigatione per aquas periculosas, aut in acuta, graui, & periculosa infirmitate. Vnde & medici tenentur infirmis, priusquam ministrant medicinam corporalem, monere, ut medicos aduocent animarum: ut in cap. cum infirmitas. de peniten. & remis. Verum si opin. Scot. Vera est, qua tenetur: quod per confessionem, & sacramentalem absolutionem, non ponens obicem absoluitur: & ex hoc ostendit confessionis necessitatem: ut in primo articulo recitatum est, tunc uidetur: quod peccator mortali, statim tenetur ad confessionem quam tunc potest habere confitendi opportunitatem. Nam ut ipse arguit. Quicumque primam gratiam amisit, tenetur necessitate præcepti illius. Diligens dominum deum tuum: & diligens te ipsum: facere quod in se est ad eius recuperationem. Tenetur etiam ad illam uitam, quæ facilius est, & certior: ne committens se periculo pereat in eo, hoc autem per sacramentum penitentiæ: ut tibi declarat: ergo infero. Tunc tenetur ad sacramentum penitentiæ: quando tenetur uitam faciliorem, & certiorẽ agere ad recuperationem gratiæ. Ad hoc autem. scilicet gratiæ recuperationem, tenetur quam tunc potest, ergo tenetur ad confessionem quam tunc poterit post gratiæ amissionem, quod fit per mortale peccatum. ¶ Sed quia teneo oppositam opinionem esse ueriam

rem: huic non insisto. Sed hæc tetigi, ut uideant, qui dictam opi. Scot. tanquam piã, & certam amplectuntur: quid ex ea sequatur. ¶ Secundus casus est: quando uult exercere actus aliquos, quibus debetur reuerentia specialis: ut quando uult communicare. Nam ad dignè cõicandũ secundum omnes doct. non sufficit sola contritio: sed requiritur sacramentalis confessio: ut ostensum est in expo. cano. lec. vij. In alijs uero sacramentis dispensandis, congruum est præmittere confessionem: ut Pe. de pal. dist. præsent. q. ij. arti. v. Quia sicut baptismus, qui est prima tabula post naufragium: est ianua aliorum sacramentorum: ita penitentia, quæ est secunda tabula, & ianua ad alia sacramenta recidiuanti post baptismũ. Addit tamen: quod non mortaliter peccat suscipiendo, uel ministrando alia sacramenta: si non præmittit confessionem post mortale: si tamen fuerit contritus: quia per contritionem deo est iunctus. ¶ Ratione statuti ecclesiæ similiter tenetur in duobus casibus. Primus est, cum aduenit tempus pascale, quo tenetur suscipere eucharistiæ sacramentum. Secundum, dum occurrit copia confessoris ipsum absolueri potentis, de quo non est spes, quod iterum occurrat ante tempus statutum ab ecclesiã. Quoniam si tunc non confiteretur, cum confiteri poterit: est culpabiliter in mora. Concor-dat Rich. ¶ Quintum casum addunt ratione conscientiæ: ut dum habuerit conscientiam se teneri ad confessionem: licet non teneatur secundum ueritatẽ: quoniam qui facit contra conscientiam etiam erroneam: ædificat ad gehennã. Sed in hoc casu non tenetur ad confessionem: sed magis ad deponendum conscientiam erroneam: iuxta illud Ecclesiastici. xvij. Non demoreris in errore. Quam si non deponit: & contra eam agit, peccat: quia contra conscientiam agendo contemnit deum, cuius mandatum: ut credis: temerè transgreditur. ¶ Ad-ditur etiam casus: dum quis ex statuto suo ordinis, uel uoto sua sponte emisso: tenetur ad certo tempore confitendũ: quod uerum est, dum modo statutũ ordi-

nis habet uim præcepti. ¶ Secundò dubi-tatur: utrum quis teneatur eadem peccata R pluries confiteri. Respondet Rich. post Vtrum beatum Tho. sententia liter. Nemo tene-tur peccatum semel ritè confessum, & neatur remissum, idem numero: de necessitate eadem salutis iterum confiteri. Probat: quia nemo tenetur ad id de necessitate sa-plurics lurijs, ad quod nulla lege obligatur: sed ad iteratam confessionem eiusdem pec-cari: nec diuina: nec naturalis: nec hu-mana lex peccatorem obligat: ut patet satis ex præmissis. Præterea finis confes-sionis est remissio peccati: illo ergo fi-ne adepto, frustra assumeretur medium ad hunc finem. Nam secundum Pe. ha-bitibus existentibus in materia cessat mo-tus. ¶ Dicitur notanter ritè confessum: quoniam si non esset ritè confessum, tene-tur illud ritè confiteri: ut patet ex cõ-clusionone. ij. ¶ Confiteretur autè ritè, qui confiteretur ei, qui habere potestatem ab-soluendi eum: & confitendo nõ ponit obicem gratiæ remissionis peccati: unde quod cõfiteatur ei, quod absoluere non nouit: neque potest tenetur quære ei, qui potest, & nouit. Hinc eliciuntur duo casus particulares, in quibus necesse est confessionem iterari: eorundem peccatorum ratione cõ-fessoris. Primus: quando confessor non habet auctoritatem absoluendi confite-tem: uel simpliciter: ut quia non est prius eius sacerdos: nec commissarius. Cum enim confitens tali non consequi-tur absolutionem (quoniam etiam hõi sacerdos de facto absoluendi nõ legit: nul-la est absolutio, & irritum sacramentũ: ut dictum est supra. dist. xiiij. q. ij. circapri-cipium: & dicitur. q. seq.) Et ideo tan-quam non confessus in hoc casu neces-sarie est iterum confessionem iterare coram eo, qui absoluendi habet potestatem. Vel, quæ licet sit prius sacerdos: nõ habet facultatem absoluendi in casibus refer-uatis: & confitens habet aliquos casus referuatos. In quo casu confessor ab-soluere debet subditum in casibus non referuatis: & quantum ad casus referua-tos, eum remittere ad superiorem: & tunc non erit necesse omnia peccata confiteri superiori: quod nõ illa, a quibus ab-

Dub. 2.
R
Vtrum
quis re-
neatur
eadem
peccata
plurics
confite-
ri.

Casus I
in quibus
iteranda
est con-
fessio.

Arti. 3.
Aub. 1.
¶
Quan-
do pec-
cator
tenetur
confite-
ri.

solutus est ab inferiore: sed sufficit illa dumtaxat confiteri superiori, pro quo- rum absolute remissus est: dum tamen etiam illud peccatum, pro quo remissus est ad superiorem: etiam inferiori cum cæteris non reseruatis fuerit confessus: alioquin tenebitur omnia peccata superiori confiteri. Est intentio Sco. Thom. Bonauen. & aliorum communiter. Cum enim propter cauendum hypocrisim: & ut innotescat uultus peccoris suo pastori necesse est omnia peccata uni cõfiteri; oportet, q̄ talis habens casus reseruatos omnia peccata sua mortalia reseruata, & non reseruata, uni confiteatur siue superiori, siue inferiori: quia eadem ratio militat hic, quæ apud beatum Aug. qua probat confessionem non esse diuidendam. Quod si inferiori integre confessus fuerit: sufficit illud solum confiteri superiori, pro quo remissus fuit. Hæc est sententia Rich. dist. præsentis. arti. ij. q. viij. Et est hic communis ritus ecclesiæ. Et addit Rich. q̄ dum talis remittitur: debet præcedere absolutio superioris: sed hoc secundum alios honestatis est: non necessitatis. ¶ Sed contra hoc quis diceret. Cum nullas absoluit ab uno mortali sine alio: sed uel ab omnibus: uel a nullo; ut habitum est supra dist. xv. q. j. Aut sacerdos inferior ab omnibus absoluit tam reseruatis, quam non reseruatis: uel a nullo. Si ab omnibus; tunc frustra remittit confitentem ad superiorem in reseruatis iam absolutum. Si secundum: tunc inaniter impendit absolutionem in non reseruatis: immo mendaciter dicit; absoluo te &c. quia non absoluit. ¶ Ad huius replicæ solutionem Pet. de palu. dist. præsentis. q. v. ponit opi. seu modos respondendi quinq; Sed illis dimissis dicitur breuiter; & probabiliter sequendo opi. communem supra dist. xiii. recitatam: quæ est. b. Aug. magistri. & communiter doctorum præter Sco. & lequaces suos. Præmittendo; q̄ duplex est absolutio peccatorum. Quædam reconcilians peccatorem deo: & hæc non potest fieri de uno mortali, & non de alio, alias idem simul tempore esset deo reconciliatus, & inimicus: ut arguit Aug. hæc absolutio fit a deo in

instanti contritionis, qua etiam peccator poenitens absoluitur, priusquam confiteatur sacerdoti tam inferiori, quam superiori. Alia est absolutio quoad ecclesiam: scilicet quæ remouet causam separationis ab ecclesia. Nam omnis, qui mortaliter peccat, separatus est; & excommunicatus quantum ad se ab ecclesia, & a communione sanctorum. Et sicut excommunicatus pluribus excommunicationibus potest ab una absolui manente alia: sic quantum ad ecclesiam, sacerdos potest absolueri ab uno mortali, & non ab alio: sicut potest iniungere satisfactionem pro uno mortali, & non pro alio. Hæc absolutio nihil aliud est, quam iudicium siue sententia prolata a sacerdote, quod confessus non est separatus ab ecclesia propter hæc certa peccata: licet forte separatus sit propter alia. Vnde si funditus attendimus uirtutem confessionis, ipsa non est instituta (saltem in actu) tantquam necessaria remissio ni peccatorum: sed hanc præsupponit, ut loco allegato dictum est. Sed propter tria instituta est: scilicet ut peccator innotescat ecclesiæ tanquam absolutus: ut dicit magister. Ut certa satisfactio, per quam poena peccati tollitur, a confessore imponatur. Et ut poenæ pars uirtute sacramentalis absolutionis remittatur. Sunt & alix causæ: puta peccatorum instructio: meritum obedientiæ: & magna satisfactio propter penalem uerecundiam confitentis: sed tres primæ sunt ad propositum. Et quantum ad illa potest fieri separatio absolutionis: ita q̄ unus sacerdos absoluat ab uno peccato, pronuntias scilicet peccatorem propter illud peccatum quantum ad iudicium ecclesiæ, non esse separatum; & alius absoluit quoad aliud: sicut & potest remitti poena uni peccato debita, manente reatu poenæ, quoad aliud, uel alia. Et per hoc patet responsio ad replicam: quia procedit de absolutione reconciliante deo, quæ diuidi non potest: secus de absolutione peccatorum quoad ecclesiam. Huic solutioni concordat Ang. in sum. in uer. confessio. v. dicens eam esse ueriores: & allegat ad hoc Henri. de Gan. in quodlibet quest. xxx.

Utrum ¶ Secundus casus est secundum Richar. r necesse quando quis confitetur peccata sua sacerdoti idiote, & penitus ignaro nesciente discernere inter lepram, & non lepram saltem in communibus, & uisitatibus: & pro hoc nescienti soluere, & ligare. In quo casu peccator tenetur querere sacerdotem temper discretum, scientem soluere, & ligare: de quo August. in de uera, & falsa penitentia. c. x. & allegat magister in textu. Querat sacerdotem scientem ligare, & soluere: ne cum negligens circa se extiterit: negligatur ab eo, qui eum miser corditer monet, & perit: ne ambo in foueam cadant, quæ stultus emicare nolit. Quanta autem requiratur scientia in confessore: dicitur quæstione sequenti. Et quantum sit ualde congruum, ut queratur sacerdos discretus, & q̄ confessio facta ignaro sacerdoti sit iteranda sacerdoti discreto: & propter confessi informationem: & imponendam satisfactionis moderationem: tamen non uidetur necessarium, præsertim si confitens non magnopere indiget informatione. Non enim moderatio satisfactionis iniungenda est necessaria ad peccati remissionem: quia minor satisfactio (immo nulla iniuncta, uel assumpta) non impedit remissionem cæteris paribus: quoniam poena, quæ hoc non soluitur, soluetur in futuro: sicut non quæ; tales sicut, sed non nisi per ignem: nisi quis uellet in presenti satisfacere, & futuram poenam purgatorij redimere. Isti necessarius foret confessor sciens satisfactionem iustam imponere secundum canones penitentiales. Similiter illis uidetur in casu necessaria iteratio confessionis, qui credunt tantam esse sacerdotis ignorantiam: quod nesciat, a quibus peccatis habeat absoluedi potestatem. Nec ipse confitens hoc nouit: quia confitendo tali scienter se submittit periculo irritæ absolutionis: quod q̄ libet teneatur uicere ea tentione, qua tenetur per confessionem peccatorum uerorum absolutionem querere. Et dicitur notanter in casu, scienter: quoniam si ignorat sacerdotem esse sic ignarum: habet presumere de meliore: hoc est, quod sacerdos non ignoret necessaria sui of-

ficij. ¶ Elicuntur etiam duo casus, in quibus necessarium est iterare confessionem ex parte confitentis. Primus: dum confitens ex hypocrisis, aut uerecundia confessionem diuidit: aliqua mortalia uni: & alia mortalia alteri confitendo: de quo supra conclusio. iij. dictum est. Est ratio: quia sic diuidens peccata: & non consequitur absolutionem peccatorum: ideo tenetur iterum confiteri eadem peccata uni, ut absolutionem consequatur. Secundus casus, in ordine quartus, dum confitens non est capax absolutionis: quia excommunicatus, uel fictus, puta, qui ponit obiectionem per complacentiam commissorum, uel committendorum: ita quod nolle se non peccasse: aut habet propositum peccata iterandi. Nam cum confessio ordinatur ad absolutionem sacramentalem, nulla est confessio, ubi irrita est absolutio. In casu autem irrita est carens suo effectu: & ideo tenetur ad iteratam confessionem, per quam consequatur absolutionem. Et notat hic Pe. de palu. q. v. dist. præsentis. artic. iij. q. si huiusmodi excommunicatus, qui prius peccata sua exposuit suo sacerdoti, remittitur ad superiorem pro absolutione a centuris: rediens ad priorum sacerdotem, qui eum misit, & cui prius peccata sua detexit: non tenetur illi iterum priora peccata confiteri, seu dicere explicite, & in specie, sed solum in genere, & implicite dicendo, de me res: seu dico me culpabile in omnibus, quæ pridem uobis exposui: & peto absolutionem. &c. Et ista absolutio dilata per multos dies, iam potest impertiri: etiam si ille oblitus fuerit: dum tamen prius taxauit emendam iniungendam absoluedo, quam tamen non debet prius imponere (peccatorum ligando) quam fuerit absolutus. Si uero prius non taxauit emendam: & peccata confitentis deciderunt a memoria: tunc necesse est secundum illam doctorum peccata reducere iterum in memoriam confessori: ut iuste indicare possit. Ex illo dicto huius doctorum. ut dicitur sumi: q̄ in certo casu dilata absolutio non obest peccatorum absolutioni: nisi si quis habito confessore,

S
Quo ab
solui potest
fit ab uno
no peccato
ab non
& alio.

T
Duo ca
sus, in q
bus o
por ter
iterare
confes
sionem.

uult sese diligenter pluribus diebus recolligere: & omnia peccata integrè confiteri: dum occurrunt pro tempore non nimis extenso: & tandem unam recipere absolutionem: sicut fit nõnquã tempore indulgentiarum plenarum. Verum quoad excõicatione casus patitur scdm aliquos epikeizates piam moderationem. Nã si excõicatione non fuerit rebellis, & pertinax: sed desideret absolui: & proponat laborare pro absolutione: debet sacerdos talem sibi omnia mortalia confitentem absolueri a peccatis: & quãtũ ad excõicatione remittere ad excõicatorum aut absoluat ab excõicatione. Ita sentit Ange. in lum. confessio. v. §. x. allegans ad hoc Richar. in iij. dist. xvij. arti. ix. q. iij. & Rhodo. ti. de sent. excommu. xxvij. Respondet deniq; ad quãdam obiectiõnes. Sed salua reuerentia oppositum sentit Richar. ubi supra dicens. Credo: q; tales a peccatis non possint absolui ab homine: quamuis absoluantur, si uerè penitèr in iudicio dei. Concludens tandem; q; etiam excõicatione minor i excõicatione non potest absolui a peccatis manente minori excõicatione. Ita uidetur etiã sentire Pet. de pal. dist. xvij. q. v. Et si respicitur effectus excommunicationis: est manifesta implicatio: q; quis possit absolui a peccatis manente excommunicatione. De hęc accedentibus similiter est opi. san. Tho. cui cõcordat Rich. in aliquo. qui dicit; q; confessio secundũ quod est pars sacramenti, potest esse in eo, qui non est cõtritus, qui p õt peccata sui sacerdoti innotescere; & clauibus ecclesiã se subijcere. Et quamuis tunc non percipiat absolutionis fructũ: tñ recedente fictione percipere incipiet: sicut etiã est in alijs sacramentis: unde non tenetur iterare confessionem, qui hęc accedit; sed tenetur postea fictionem suam confiteri. Hęc Thom. Sed hoc non uidetur posse stare. Tum quia aut confitetur suã fictionem, qua actualiter peccat mortaliter: aut non confitetur. Si primum: non erit absoluentus: immo si absolueretur, fiet irreuerentia sacramento: tam a sacerdote absolvente, quã a confitente

absolutionem recipiente: & ita uterque peccaret: & absolutio eẽt cassa, & nulla: & per consequens tenetur quærere aliã absolutione: & ita denuo cõfiteri: quia aut non absolutus simpliciter: si absolutio subtrahitur, sicut fieri debet; aut nõ ritè absolutus: si absolutio, quę nulla e, impeditur. Si secundum: tunc confessio non est integra: quia non omnium peccatorum, quia non illius fictionis: & per consequens (ut idem sequentis quæstioncula determinat) reiteranda. Tum eẽt quia nil manet huius sacramenti suscipienti ipsum: unde postea posset sequi effectus cessante fictione: sicut in sacramentis imprimentibus characterem: puta baptismate, confirmatione, & ordine. Hęc enim, quia characterem imprimunt, & sunt initerabilia: necesse e, ut cessante fictione, habeant effectus suos, alioquin non esset salus hęc accedentibus: nec eis sufficienter prouisum, dũ penitenter fictionis. Ideo non est simile de sacramento penitentia, quod characterem non imprimit: & alijs sacramentis characterem imprimentibus: sed est bene simile de penitentia, & eucharistia. Nullus autem dicit; quod accedens hęc, id est cum mortali, se ienter ad eucharistiam: consequatur gratiam uigore eucharistia cessante fictione; sed magis sic accedens iudicium damnationis sibi acquirit, factus per hoc reus corporis, & sanguinis domini. j. Corin. xj. Ita etiam hęc suscipiens sacramentum penitentia, reus efficitur tanquam irreuerentiam exhibens sacramento. Nec obstat hic: q; etiam impenitentes recipiendi sunt ad confessionem. iuxta. cap. quod quidam. de peniten. & remis. quia et confessio eorum admittenda est: nõ sunt tamen absoluenti: sed crebris, & salutaribus monitis est eis penitentia indicenda. Et per hoc non fit irreuerentia sacramento: quia cum non absoluantur: non est ibi sacramentum penitentia: quia in absolutione sacerdotali consistit sacramentum: ut supra dictum est. dist. xiiij. q. ij. Et ideo dicitur in allegato cap. q; non est illa uera penitentia: quia deficit id, in quo consistit

Impenitentis sunt recipiendi ad confessione

V Fide accedens confessionem tenetur iterare.

essentia sacramenti: scilicet absolutio: ut etiam arguit Rich. dist. xvij. arti. ij. quæst. viii. Et si quis diceret pro opi. Thol. licet sacramentum penitentia non imprimat characterem: imprimat tũ quendam ornatũ spiritualem, qui habet vim characteris in hac parte. Respondetur. q; ponere huiusmodi ornatũ in sacramentis iterabilibus, est omnino uoluntariũ: nulla auctoritate scripturæ neq; ratione probabile. & supra dist. j. q. j. impugnatum. Tum etiam tertio. Si confitetur fictionem, & impeditur absolutio: nõ tenebitur cessante fictione de ipsa fictione confiteri plus, quã de alijs peccatis prius confessis: quia eadem ratio est de illo peccato fictionis, & alijs: quod ipse negat. Intelligentũ est tamen casus iste secundus: quando mutat confessorem. Quoniam dicit sanctus Bonauen. si ad eundem confessorem redeat, qui adhuc habeat memoriam peccatorum sibi prius confessorum: nõ oportet iterare pariter omnia prius sibi confessa: sed sufficit tangere in genere, & confessorem eõmonestare prioris confessionis: ut etiam sentit Pe. uni. supra loco immediatè allegato. Si uero confessor nõ habuerit memoriam prius confessorũ: iteranda est cõfessio, sicut fieri debet corã confessore mutato. q; Ponuntur etiam a quibusdam alijs casus. Vnus: qñ oblitus scitur penitentia in iudicium. Et hunc sanct. Thom. dicit esse de necessitate. Sed ille casus non est simpliciter de necessitate salutis. sicut nec ipsa satisfactio: quoniam si quis post confessionem, per quam consecutus est remissionem peccatorum: statim prius quã satisfecerit, moritur: nihilominus saluatur: licet quasi per ignem. Item si quis contritus confitei cõ proposito cauenda peccata, nolens tamen acceptare satisfactionem imponendam a sacerdote: sed tam uelit differre ad purgatorium, absoluentus est: ut supra dictum est. dist. xy. quæst. ij. Non est ergo necessariũ oblitio satisfactionis imponit, iterum cõfiteri, ut nouam satisfactionem a sacerdote imponendam suscipiat. Sed ei, qui uult cõsequi perfectam remissionem peccata culpa,

X Oblitus in iudicium penitentiæ non tenetur iterare confessionem.

& pena per condignam satisfactionem a confessore imponendam, si oblitus fuerit imponit: necesse habet iterum confiteri omnia sua peccata: ut suscipiat de nouo satisfactionem condignam. Et huic consentit Pet. de palu. dist. præsent. q. v. arti. iij. Et secundũ hoc dicta eiusdem statim allegata de remisio ad suum sacerdotem a superiore & c. sunt moderanda. Et multo minus tenetur negligens penitentiam, quam nouit, iterare priorem confessionem: sed sufficit confiteri negligentiam suam, per quam omisit penitentiam iniunctam, tenetur quoq; negligentiam implere: nisi fuerit mutata p cõfessorẽ. Alius casus ponit. scilicet iniuncta satisfactio facta sit a recidivãtè in peccatum mortale. Sed de hoc satisfactio est supra dist. xv. q. ii. Vbi dictum est: q; satisfactio talis: licet non recõciliet peccatorẽ deo: tamen a pena peccato prius dimisso debita liberat. Ideo sufficit peccatum, in quod recidiuauit confiteri: & non oportet peccata prius confessa iterum confiteri: nisi forte peccata prius confessa in tantum aggravauerint illud peccatũ recidivãtè per modum circumstantiarũ; quibus ipsum traherent in aliud peccati genus. Aut q; non posset sufficienter exprimi: nisi etiam peccata prius confessa recitaretur: ut dicit Ric. q; Alium casum ponunt quidam: ut recitat sanctus Thom. quando quis alicuius mortalis peccati oblitus prius: & ideo nõ confest, recordatur, tunc tenetur ille id peccatum oblitum cum omnibus prius confessis iterum confiteri: nisi forte eidem confiteretur, cui prius confessus est, qui adhuc haberet memoriam peccatorum prius sibi confessorum. Sed ab hac opinione sanctus Thom. recedit, & alij doct. communiter. Vnde quantum ad hunc casum notanda est distinctio. Richar. dist. præsent. arti. ii. q. vi. quia. aut confitens adhibuit debitam diligentiam, quam tenetur ad reducendum peccata ad memoriam: de qua supra dictum est conclusio. in. aut non. Sed habuit tempore confessionis ignorantiam crassam: aut affectam peccati tunc obli. Si secundũ: tũc tenetur de nouo facere

De peccatis oblitis bo- ma disti- ctio.

integram confessionem prius confesso- rum cum isto post oblitio uni sacerdoti eum absolueret potenti: eadem neces- sitate, qui tenetur non diuidere confes- sionem. Nam ignorantia talis non ex- cusat eum quantum ad peccatum obli- tum: unde idem est, ac si scilicet pecca- tum id omisit. Nec absolutio prioris confessionis fuit efficax, sicut nec diui- sa confessione: nisi possit habere eundem confessorem: cui prius confessus fuerat, qui adhuc memor esset peccatorum pri- us confessorum, tunc sufficeret cum ge- nerali rememoratione prioris confes- sionis confiteri peccatum prius oblitum, & negligentiam suam in rememoratio- ne, ac recolligendo se. Si primum, sufficit confiteri peccatum prius oblitum eidem confessori, cui prius confessus est, uel al- teri auctoritatem super eum habenti. Et licet prius absolutus sit a peccato oblitio quoad deum per contritionem, & quo- ad ecclesiam per sacramentalem absolu- tionem, quia (ut dicit Richar. sacerdos absoluit de confessis, & praedictio modo oblitis) tamen ista absolutio intelligenda est sub hac conditione, ut scilicet qua- do reducta fuerint ad memoriam, con- fiteantur sacerdoti absolueret potenti.

Nota.

Vel melius dici potest: quia absolutio non debet esse conditionalis: nec de- pendet a futuro: quia simpliciter est ab- solutus ab oblitis hoc modo sicut a co- fessis. Sed si reducta fuerit ad memoria: illa tenetur confiteri ea obligatio, qua tenetur omnia sua peccata mortalia co- fiteri, quod si non facit tempore debito, peccat nouo peccato mortali. Sicut per- fectè contritus: licet vigore contritio- nis absoluitur ab omnibus peccatis adeo simpliciter, & sine conditione. tenetur tamen omnia illa confiteri ex praeccepto diuino, & ecclesiae: quod si negligat in tempore suo, peccat nouo peccato mor- tali: ut supra dictum est. ¶ Et est hic ad- uertendum: quod secundum Pe. de palu. si primus confessor habeat auctoritatē he- soluendi ab omni excommunicatione, & calibus: & sic intēdebat absolueret eū, cum confessus fuerat: licet peccatū ob- litum tali modo esset casus reseruatus,

Nota.

aut excommunicatio: poterit nihilo- minus secundus confessor eum absolue- re: quia cum iam a primo confessore est absolutus a confessis: & hoc modo ab oblitis humiliter ab excommunicatione- ne etiam in foro penitentiali ecclesiae: non mansit excommunicatio: nec casus reseruatus: sed simplex peccatum so- lum: licet secundus confessor non habe- ret auctoritatem absolueret in casibus reseruatis: sed tantum in non reserua- tis. Quod bene notandum est, & ualet pro illis, qui confitentur eis, quos eligunt uigore confessionum: quibus conce- ditur facultas absolueret ab omnibus ce- suris, & calibus reseruatis: dummodota- les intendant confitentes absolueret ab omnibus censuris; & peccatis confessis, & oblitis iuxta facultatē sibi concessā: quod etiam intendere debent, dum ab- soluunt. Similiter uidetur dicendum: dū quis omittit confitendum peccatū mor- tale, ex eo quod ignorat ipsum fore mor- tale, quod distinguendum est de ignorā- tia: si non fuerit affectata et alia, uel supi- na: non tenetur nisi illud peccatum con- fiteri, quod ignorauit esse mortale: post- quam instructus fuerit, & cognouerit ip- sum esse mortale: secus si fuerit affecta- ta, uel crassa: licet hic Ange. simpliciter responderet: quod in casu non tenetur pec- catum prius confessum iterare. ¶ Dubitatur tertio de effectu confessionis. Ad quod responderet: quod multi sunt effectus, ac utilitates confessionis ritē factae. Vnus est remissio penaē torius, uel partis. Nā remissa culpa per contritionem prauiā, uel concomitantem, manet anima de- bitrix penaē temporalis, quae in toto, uel in parte dimittitur secundum dispositio- nem confitentis. Et tam ex uirtute cla- uium, qua confessor habet facultatem aliquid remittendi, quam etiam ex me- rito confitentis. Nam cum pena uolun- tariae assumpta confitens meretur tā- quam per satisfactionem condignam re- missionem penaē: ut supra dictum est. Confessio facta homini uice dei, est ual- de penalis propter annexam uerecun- diam: sequitur: quod sit pars satisfactionis. Secundum opinionem autem Sco. etiam

De eo qui peccatum non confitetur, quod non putat mortale.

Dub. 3. Y De effectu confessionis.

conferet

conferet remissionē culpae eius, qui attri- tus accedit non ponens obiectionē: ut sup. dictū est. dist. xiiii. q. ii. Alius fructus est meritū praemij beatorum propter obedientiam, quā exhibet obedienti legi diuinae, & eccle- siae. Quod tantō maius est: quanto diffi- cilius, & magis contrariū est humanae ue- recundiae naturali. Tertius est instructio confitentis particularis, quae multo fru- ctuosior est, quā generalis, quae in praedi- cationibus fieri solet. Item quartus: ra- tio satisfactionis facta a confessore, quae propter potestatem clauium reddit sa- tisfactionem efficaciorē ad penae remis- sionē: quā si solo confitentis arbitrio as- sumpta foret. Item quintus, est meritum obedientiae in seruando, & explendo sa- tisfactionem iniunctam: quia iniuncta: & plures alij fructus numerari possent. Et propter hos fructus cōsequendos ube- rius, uile est eadem peccata sepius, & plu- ribus confiteri: dummodo tamen confi- tens hoc non agit ex quadam diffidentia remissionis aut inefficaciae sacramenti prioris: sed semel facta confessionis. Nā scrupulosus, & nimium timidus non expe- dit: quia secundum regulam Gertonis, talibus expedit contra scrupulos ad con- silium dictamē boni uiri. Augeretur enim nonnunquam ex repetita confessione diffidentia. Augeretur scrupuli, & uix re- mediabilis inquietudo cordis. ¶ Quarto dubitatur: ut rōpapa possit cum aliquo dispensare: ut non teneatur confiteri. Re- spondetur post Rich. & pal. q. ij. art. vi. quia confiteri est de iure diuino: ut di- ctum est: papa, qui subditus est iuri diui- no, non potest dispensare cum aliquo, ut non teneatur confiteri in mortis peri- culo: & in ceteris casibus spectantibus ad ius diuinum. Tempus uero determi- natum scilicet pascale: & modus est de iure positivo, supra quod est papa: nec eo ligatur quoad se: neque quoad alios. Et quantum ad illud, possit dispensare. Ex quo sequitur: quod etiam papa tenetur confiteri: licet forte non secundum for- mam cap. omnis utriusque; sexus. ¶ Dubi- tatur quomodo: utrum confitens non pe- nitens, nec contritus, satisfaciatur praec- cepto ecclesiae. Petrus de palud. hoc du-

Dub. 4. AA Vtrū papa possit dispensare, ut non teneatur confiteri.

Dub. 5. BB Vtrū confitens non penitens, nec contritus, satisfaciatur praeccepto ecclesiae.

bium late prosequitur dist. praesenti. q. vii. ponens quinque modos respondendi: pertractans simul: utrum ecclesia possit praecipere actum interiorum. Sed breui- ter potest dici: quod confitens omnia pec- cata sua semel in anno: licet fictus: sa- tisfaciat praeccepto quantum ad literam: licet non quantum ad ecclesiae intencio- nem. Ecclesia praecipiens confessio- nem praecipit actum exteriorum, quem ille facit: & per hoc liberat se a pena ad- iecta. Intentio uero ecclesiae est: ut sic fiat, quatenus proficiat ad salutem con- fitentis: & hoc modo non implet: nec ta- lis confessio est sibi fructuosa: ut patet ex supradictis. Et tantum de hac qua- estione.

QVAESTIO II.

VAERITVR secundò. Vtrū a quilibet obnoxius peccato mortali teneatur confiteri proprio sacerdoti. ¶ In tri- bus articulis quaestio absoluetur. Termi- norū declarationibus, cōclusionibus, & solutionibus dubiorū. ¶ Quantum ad pri- mum notandum: quod quaestio potest duplici- ter intelligi. Vno modo, ut querat gene- raliter quantum ad omne tēpus: ut sit sen- sus. Vtrum obnoxius peccato mortali pro- quolibet tēpore: si ue quoties confiteri uoluerit: teneatur confiteri proprio sa- cerdoti. Secundo modo specialiter pro certo tēpore: puta semel in anno: prout specificat. c. omnis. de poen. & remis. Et sic dupliciter. Vno modo, quantum ad omnia peccata illo anno commissis: etiam si prius alteri sint confessis. Vel secundo, quantum ad illa la, quae post nouissimā confessionē, & ob- tēta absolutioe a quocunque: siue proprio siue alieno sacerdote, sunt commissis. ¶ Se- cundo notandum post Ockā in quodā tra- ctatu, cuius principium est. Datus in locū: ubi tractat istā materiam: quod potestas ligandi, & absolueret in foro penitentiali du- atque; sol- uendi.

Arti. 1. Not. 1. De mul- tiplici intellectu quaestionis.

Not. 2. B Triplex potestas ligandi, atque; sol- uendi.

in omnibus sacerdotibus est æqualis: ut patet dist. xxj. in nouo. & clarius. xxiii. q. j. loquitur dominus. & xvi. q. j. §. ecce in hoc capitulo. & c. sunt tamē nonnulli. Et potestas illa uocatur potestas officij, uel ordinis sacerdotalis, quæ est inamissibilis: sicut & character sacerdotalis ordinis, in quo hæc potestas fundatur. Alia est potestas executionis: & hæc est duplex. Quædam est executionis simpliciter, sine qua habes potestatem primam, neminem soluit, uel ligat: & hæc aliquando cum ordine non accipitur: sicut quādo quis ordinatur ab episcopo, qui renūtiat episcopatu: uel quando quis ordinatur ab episcopo non suo, sine licentia sui episcopi: aut quādo ordinatur ab excommunicato, degradato, uel suspensio: quoru omnium una est ratio: quia episcopi ordinantes in his casibus, non habent executionis huiusmodi potestatem: & ideo ad alios illam non transmittunt: quia quod non habet quis, alijs dare non potest. j. q. j. qui perfectionem. & c. se. Et idem contingeret, si forent eadem impedimenta ex parte ordinati. Potestas igitur prædicta accipitur cum ordine: quando non occurrunt prædicta impedimenta: & hæc duæ potestates dicuntur potestates soluedi, & ligandi remotæ: quia possunt impediri. Alia est potestas iurisdictionis, quæ requirit prælationem super aliquā plebem, uel personā tanquā materiā, super quā exerceri debet tam prima potestas, quā secunda: ut faber, uel artifex non potest operari, nisi detur materia, in quam operetur. Materia uero est peccatum per se: & per accidens, peccator eo modo, quo penitentis sacramentum cōceditur habere materiam: de quo sup. dist. xliii. q. ij. Et hæc duæ potestates secunda, & tertia executionis, & iurisdictionis, nihil dicunt super additum præter potestatem ordinis ex parte sacerdotis, huc in ipso sacerdote: sed secunda ultra primam dicit remotionem prohibitionis: ne utatur potestate concessa in sua ordinatione, qua remota, uti posset materia inquam. Tertia. s. iurisdictionis, dicit subiectionem materiæ. Materia enim illa, in quam potestas illa exerceri potest: est peccator

subditus. Vnde in hoc dicitur sacerdos habere potestatem iurisdictionis: quia subijcitur ei materia, in quā exercet potestatem ordinis. Est ergo potestas ordinis potestas ad utrāque: executionem. s. & iurisdictionem: sed remota. Fit autem propinqua remotis impedimentis, & lubiecta materia. Et de hoc latius dist. sequenti. ¶ Tertio notandum: quod potestas iurisdictionis est duplex. Quædam ordinaria: quæ. s. conuenit alicui ratione beneficij, aut dignitatis, in quo, uel qua constitutus est ipso iure. Et talis est potestas prælatorum, & curatorum: & hi possunt uices suas alijs committere: ut habetur de offi. iudi. ordi. his quibus. Aha est potestas iurisdictionis delegata, uel commissā, siue extraordinaria. Et hæc est duplex: quia quædam est limitata solum ad arbitrium committentis, & per se nullo iure sustulata: ut est potestas adiutorum, quos curati assumunt in subleuamē laboris audiendi confessiones, siue commissio eis fiat generaliter ad omnes parochianos: siue ad aliquos specialiter: siue ad unum singulariter. Alia est potestas quasi media inter ordinariam, & commissam, quæ seruata forma in iure statuta, ampliari potest committentis arbitrio, & non restringi. hæc est potestas fratrum mendicantium seruata forma expressa in cap. dudum. de sepult. in cle. ¶ Quarto notandum: quod in ecclesiastica hierarchia semper debet esse unus summus princeps, uel hierarcha: in quo plene residet tota potestas iurisdictionis: a quo ad inferiores præsidentes quoscunq; mediatè, uel immediatè omnis ecclesiastica iurisdictionis, iuxta summi principis arbitrium sine suæ potestatis detrimento deriuatur: ut habetur in cap. loquitur dominus supra alleg. xxiii. quest. j. & clarè xix. dist. ita dominus. Et per hoc quicunq; habet iurisdictionem in alium ligandi, & soluendi: habet illam a papa, qui est summus hierarcha, & princeps ecclesiæ. & hoc mediatè, uel immediatè. Immediatè, ut archiepiscopi: mediatè ut inferiores prælati, qui suam institutionem recipiunt ab archiepiscopis, epi

Not. 3.

C

Pote-

stas iu-

risdictio-

nis est

duplex.

Not. 4.

D

In eccle-

siastica

hierar-

chia de-

bet esse

unus su-

mus prin-

cipis.

scopis, archidiaconis, aut alijs inferioribus ordinarijs. Ex illis summarè tria eliciuntur. Primum: quod in ecclesia est duplex, uel triplex potestas. Potestas ligandi, uel soluendi propinqua. s. ordinaria. Delegata, seu commissā: & quasi media. Secundum: quod quilibet habes potestatem ordinariam, potest illam alijs committere, qui uice sua potest eam exercere secundum arbitrium committentis. Tertium: quemcunq; commissarius, seu delegatus potest soluere, & ligare: eundè potest etiam ordinarius soluere, & ligare: quoniam commissio talis sit sine diminutione potestatis committentis. ¶ Quinto notandum, quod difficultas huius quæstionis surgit ex uario quid nominis proprii sacerdotis. Cum enim in statuto ecclesiæ in concilio Lateranensi sub Innocentio. iii. edito: sit mentio proprii sacerdotis: & non omnes eodè modo accipiunt terminum proprio sacerdoti: ideo diuersimodè respondent ad quæstionem. Notandum ergo: quod secundum Scotum ponderatur uirtus uocabuli proprio, ut dicatur proprius, qui solus, & nullus alius: uel quia istius, & non alterius: neutro modo potest accipi in statuto: quia plures ex æquo possunt præcipi uniparochicè, & unus ex æquo absoluit omnes suos: & sic multi non haberent proprios sacerdotes. Ideo sanctus Bonauentura artic. v. quæst. ii. ponit tres acceptiones proprii sacerdotis. Cui satis concordant Scotus & Rich. ea. dist. artic. iii. q. j. Accipitur enim communissimè, communiter, & propriè. Communissimè proprius sacerdos est, quicunq; potest contentem absolueret, siue propria potestate, siue commissā: & hoc siue ab ordinarijs, siue a iure: ut sunt habentes potestatem mediā: de quo supra. Et hoc modo eiusdem contentis sunt multi proprii sacerdotes tam ordinarij, quàm commissarij uices eorum habentes: .s. papa, episcopus, sacerdos, parochianus, & eorum commissarij. Communiter dicitur proprius sacerdos ordinarius. i. qui propria auctoritate, uel officio tanquam prælatus ordinarius potest absolueret: ut papa omnium fidelium: episcopus omnium diocesanorum: sacerdos parochianus om-

nium suorum parochianorum. Propriè dicitur sacerdos, cui commissā est specialis cura in certa parochia, qui & amministrat sacramenta exercitui suo, quem habet in ecclesia. Quomodo autem accipiat in c. omnis: non æqualiter sentiunt. Nam sanctus Bonauentura tenet: quod accipitur communiter pro ordinario sacerdote, aut eius uicario generali: & hoc in prima parte decretalis. Omnis uirtus. In secunda accipitur propriè. Clarius tenet Pe. de pal. presenti dist. q. iii. art. ij. Vnde ait: quod aliter accipitur sacerdos proprius in prima parte decretalis: aliter in secunda. ¶ Primo notandum: quod decreta ista, ut declarat Ockam, ubi supra quæstio ad propositum sufficit: habet tres partes. Prima est hæc. Omnis utriusq; sexus fidelis: postquam ad annos discretionis peruenerit: omnia sua solus conscientiam saltem semel in anno fideliter confiteatur proprio sacerdoti: & iniunctam sibi penitentiam proprijs uiribus studeat adimplere: latcipientes reuenter ad minus in pascha eucharistiæ sacramentum. Hæc pars tenet uim præcepti: quia materia est tam necessaria, & salubris, quod sine statuto quilibet teneret confiteri ex lege diuina: ut supra dictum est: quod obtinet uim præcepti. Et per statutum ecclesiæ solum limitatur tempus, infra quod quilibet debet confiteri. Secunda pars est. Si quis autem alieno sacerdoti uoluerit iusta de causa sua confiteri peccata: licentiam prius postulet, & obtineat a proprio sacerdote: & hæc est dispensatiua primæ partis: quia casum ponit, in quo non ligat prima pars: in quo scilicet dispensatur super prima parte: & per hoc implens secundam partem non tenetur implere primam. Ex quo sequitur: quod præceptum siue statutum de confessione semel in anno facienda proprio sacerdoti est distinctiuum. .s. quod fiat proprio sacerdoti: uel de licentia proprii sacerdotis alteri. Tertia pars, quæ est clausula adiecta secundæ parti: scilicet cum aliter ipse scilicet alienus sacerdos, illum non possit absolueret, uel ligare. Hæc pars est distinctiua diffiniens: quod licentia proprii sacerdotis

Expofitio de decretalis omnis.

fit necessaria ad hoc, q̄ alienus possit ab
soluere, & etiam sufficiens. Quid autem
hæc licentia tribuat alieno sacerdoti: di
citur infra i quarta cōclusiōe. ¶ Quibus
presuppōitis dicit P. de pal. q̄ proprio
sacerdoti exquiuocatur in ista decretali.
Nam in prima parte accipitur cōmunis
simè, s. pro quolibet sacerdote habente
potestatem absoluendi: siue ordinariā:
siue delegatā: siue sit cōmunis, siue sin
gularis. In secunda uero parte proprij
sacerdotis (de cuius licentia p̄r quis cō
fiteri alteri) accipitur strictius pro habē
te potestatem absoluendi ordinariā: nō
tantum delegatā: quia iste delegatus nō
potest dare licentiā. Sed quoniam lex de
bet esse manifesta: ne aliquid per obscū
ritatē incautā captionem contineat: ut
dicit Isido. v. erymo. & habetur dist. iij.
erit. Et exquiuocatio est mater erroris.
Etiam quia accipiendo in prima parte
cōmunisimè, secundā pars superflueret
eo, q̄ licentiatus etiā esset proprius sa
cerdos. Ideo melius dicitur: q̄ proprius
sacerdos accipitur uniuocē in qualibet
parte istius decretalis. s. secundo modo
pro habente ordinariā potestātē absol
uendi, qui & habet delegare, uel cōmitte
re potestatem suā alteri: & per hoc dare
licentiā cōfiteri alteri. Sic accipiedo,
utrobq; habetur uerus, & sufficiens intel
lectus, & intentio decretalis. Nā inten
tio huius statuti, est obligare omnes fide
les, annos discretionis habentes ad cō
fitemdum semel in anno ad minus, om
nia sua peccata ei, qui habet potestatem
absoluendi. Quicūq; autem habet pote
statem absoluendi: aut habet hanc ordi
nariē ex officio, uel dignitate: aut dele
gatam ab ordinario mediātē, uel imme
diatē. Et ordinarij sunt proprij sacerdo
tes, delegati sunt alieni licentia a pro
prijs sacerdotibus. Nam dans licentiā
confitendi alieno: dat alieno licentiā
absoluendi. Et hi duo sufficenter in
cluduntur in statuto, quod est alterna
tium, siue distinctium. Et si dicis. Cū
dicitur de licētia proprij sacerdotis: ibi
proprij sacerdotis, non potest accipi tā
tum pro ordinario: quia hanc licentiā
frequenter dant uicarij, aut officiales

propriorum sacerdotum: puta papa, uel
episcoporum. Respōdetur: q̄ pprio sacer
doti etiā ibi accipitur pro ordinario: q̄
omnis licentia cōfiteri alieno datur ab
ordinario mediātē, uel immediatē. Nam
siue ordinarij det licentiā per se imme
diatē: siue per suum uicariū, uel officialē
mediātē: semper ipse censetur dare. Hoc
enim etiam nos facere dicimus, quod p̄
alios facimus. de sen. excō. mulieres. Et
ideo cum uicarij episcopi dat licentiā,
eps dedisse censetur: non quidem imme
diatē: sed mediātē. Quod autē proprius
sacerdos accipitur secundo modo in c.
omnis probatur: quia non accipitur pri
mo modo cōmunisimè: nec tertio mo
do propriē, uel strictisimè: ergo secūdo
modo cōmuniter. Teneat cōsequētia a
sufficienti diuisione. Nam omnes modi
accipiendi propriū sacerdotē includun
tur in his tribus. Antecedens patet pro
propria parte: quia si acciperetur primo
modo, tūc nullus sacerdos potens absol
uere siue ordinariē, siue per commissio
nem esset alienus: & tunc frustra addere
tur in statuto. Si quis alieno sacerdoti
uoluerit cōfiteri &c. quia accepta licen
tia (qui prius fuit alienus, dū non potuit
absoluere) sit proprius: & ita non confi
tetur de licentia alieno: sed proprio. Si
militer patet: q̄ nō p̄r accipi tertio mo
do: q̄a excluderetur papa, & episcopus:
quod non cōceditur: quia tunc nullus
obediendo illi statuto posset cōfiteri pa
pæ, aut suo episcopo: nisi de licentia pa
rochiani sacerdotis: quod est absurdum.
Quoniam omnem potestatem parochia
nus recipit a superiore episcopo, uel pa
pa sine diminutione potestatis superio
ris. ¶ Item quæro: parochianus dans licē
tiam confitendi papæ, uel episcopo, quid
confert eis. Aut auctoritatem, quā non
habent: & patet fallum: cum parochia
nus omnem suā potestātē habet ab eis:
ergo magis ipsi concedentes papa, &
episcopus habent eam: alias quō darent.
Aut subiicit eis materiam: & hoc simili
ter fallum est: cum omnes fideles sunt
subiecti papæ: oēs diocesanij episcopo. **Arti. 2.**
Hæc de articulo primo. ¶ **Quantū ad se
cundū articulum est prima conclusio. G**

Arti. 2.
Cōcl. 1.
G
Omnis

Replia

Omnis p̄r or Mortali
ter tene
teri.
Omnis obnoxius mortalis peccati tene
tur cōfiteri sacramentaliter habēti pote
statem absoluendi. Probatur illa conclu
sio: quia omnis talis tenetur ad cōfessio
nem sacramentalē: ut probatū est quæstio
ne precedenti: sed nulla est sacramenta
lis, nisi fiat ei, qui absoluere p̄r: quia sa
cramētū penitentiæ, cuius confessio est
pars, cōfite essentialiter in sacramentali
absolutione: ut sup. dictū est dist. xiiii. q.
ii. Hęc aut nulla est, nisi fiat a sacerdote
habente potestātē absoluendi: & per cō
sequētiā cōclusio uera. ¶ **Secūda cōclusio.**
Quicūq; fidelis cōfiterur sacerdoti eum
absoluere potenti, siue proprio, siue alie
no, semel in quolibet anno: satisfacit ge
neralis cōcilij precepto. Probatur cōclu
sio: quoniam si cōfiterur sacerdoti pprio:
manifestū est, q̄ satisfacit primę parti sta
tuti. Si alieno habenti potestātē eū ab
soluendi tunc satisfacit secundę parti, s.
q̄ confitetur alieno de licentia proprij
sacerdotis: quia nisi alienus habeat licen
tiā a proprio sacerdote, non posset ab
soluere. Alienus. n. non habet iurisdic
tionem, seu potestatem ordinariā: quia alie
nus: ergo necesse est eum habere delega
tam: sed hæc non potest delegari, seu cō
mitteri, nisi ab ordinario: ut dictum
est. committendo autem dat licentiā:
ergo habet licentiā ab ordinario: & om
nis ordinarius est sacerdos proprius: er
go &c. Præterea qui cōfiterur substituto
per sacerdotē parochianū, cōfiterur de
licentia proprij sacerdotis: ergo etiam
qui cōfiterur substituto per papā, uel epi
scopū. Teneat cōsequētia: quia uterq; il
lorū est proprius sacerdos secūdo modo:
& per cōsequētiā satisfacit secundę parti sta
tuti. ¶ **Corollariū:** q̄ licentia proprij sa
cerdotis necessaria est uolenti cōfiteri
alieno: non solum semel in anno: sed to
ties quoties uoluerit cōfiteri: quia alie
nus sine licentia nō p̄r soluere, nec liga
re. Concordat Panor. in cap. omnis.
Cōcl. 3. Confes
a sacer
dore a
lieno
neq; diuina: neq; ecclesie positua: ergo

non tenetur. Tenet consequentia: quia
quisquis tenetur ad aliquid: aliqua lege
ad hoc obligatur. Antecedens probatur
pro prima parte. s. q̄ nō lege diuina: quia
ethi cōfessor est de lege diuina: ut supra
ostensum est: nō tamen determinat tem
pa: puta semel in anno: neq; inter sacer
dotes distinguit: cum cuilibet in sua or
dinatione dicit: cui remiseritis &c. Sed
quicunq; sacerdos p̄r utri licentia
oblata materia, quæ oblatio fit per ec
clesiam, quæ distinxit parochias, & di
stinguit subiectos confitentes. Probatur
etiam antecedens pro secunda parte. s. q̄
nō obligatur lege positua ecclesie: q̄
maxime illo statuto: omnis utriusq; fe
lix fidelis &c. quoniam aliud non dabi
tur: sed hoc non: quia ut dicit conclusio
secunda: omnis talis confitens satisfacit
statuto illi: ergo ad aliam, siue iteratā cō
fessionem non obligatur. Confitetur. n.
talis alieno, accedente licentia proprij
sacerdotis: & sic satisfacit illi statuto.
¶ **Quarta cōclusio.** Data licentia, seu po
testate sacerdoti alieno sacramentaliter
absoluendi sibi confesso: non requiri
tur alia licentia cōfiterentibus ad eundē ra
tiones alienos. Posset aliquis moueri, & di
cere. Licet papa, uel episcopi possint cō
cedere aliquibus licentiā audiendi cōfes
siones alicuius, uel aliquorū: tamen con
fessorie indigent licentiā proprii sacer
dotis illos ad eundē iuxta statutum. c.
omnis. & eius secundā partem. Con
tra hoc ponitur hæc conclusio quarta:
quæ uult, q̄ data licentia sacerdoti au
diendi confessionem alicuius: uel aliquo
rum: non requiritur alia licentia, qua
confessuri licententur cōfiteri illis
sicut econuerso. Data licentia alicui
a proprio sacerdote, ut confiteatur alie
no: non requiritur alia licentia, qua
alienus audire possit confessionem tali
ter licentiati. Sed siue detur licentia sa
cerdoti alienum audiendi, siue subdito
alieno confitendi: altera illarum data
utriq; sufficit: illi ad liberē audiendum
alterius subditum: isti ad alieno confi
tendum. Sic intellecta conclusio pro
batur: quia data licentia, uel sacerdo
ti, uel confitenti, si confitetur, & a sacer
Gab. Biel. nnn 3

Cōcl. 4.
I
Sufficit
unica li
cētia ad
cōfitem
dū atten
do.

dote tali absolutio cum debita intentio ne profertur: cōfiteus uerē absoluitur: nisi ponat obicem: & per cōsequens omnibus alijs circūscriptis uerū est sacramētū: & ita nihil aliud, nec alia licentia requiritur. Consequenter nota: & antecedens: s. q. istis stantibus uerum sit sacramētū: probatur: quia nihil deficit de ueritate sacramenti: nā ibi est sacerdos habens executionē ordinis cū intentione absoluēdi (ut suppono) ut minister idoneus: uerba absolutionis, ut forma: & peccator cōfiteus subditus, ut materia. Et illa requirūtur, & sufficiunt ad ueritatem sacramenti penitentię: ut exprēmissis patet dist. xiii. q. ii. ergo. Antecedens patet. Nā per licentiā, quę datur a proprio sacerdote, siue cōfessori, siue confitenti: nullā potestatem dat sacerdoti alieno: iam enim ex ordine habet potestatem requisitam ad absoluendum peccatorem: sed tamē subiicit sibi materiam, quę sine hac licentia sibi nō esset subiecta. Sicut ille, qui concedit fabro ferrū, ut operetur: non dat fabro potestatem operandi: sed potestatiā habetę dat materiam, in quā operetur, sine qua faber non potest suam potestatem ducere in actum. Sic dum parochiano sacerdoti collata est ecclesia: aut dī parochianus sacerdos acceptat adiutorem: nulla noua potestas confertur: sed tantū alia materia, in quam potestatem ordinis prius susceptā exerceat, assignatur, qua prius caruit. Et si dicis. Per institutionem sacerdotis in ecclesia datur sibi potestas iurisdictionis, quam prius non habuit. Respondetur: q. illa potestas iurisdictionis non est alia potestas a superiore ordinis, ut dictum est: sed est subiectio materię prius non subiectę. Et ideo licet nūc possit ligare, & absoluerē eos, quos prius ante institutionem nō potuit: hoc non contingit propter hoc, q. aliqua noua potestas collata sit, qua prius caruit. Non enim per huius institutionē, aut assumptionem in adiutorē in partē sollicitudinis suscipit nouum characterē: in quo fundaretur potestas absoluēdi sacramentaliter: sed offertur noua materia. Et ideo nunc pōt exercere potesta-

Replica

re prehabitam: quod prius non potuit. Et tātum de articulo secundo. ¶ Quantū ad tertium articulū dubitatur primō circa conclusionem tertiā, & quartā. Quō sacerdos parochianus agnoscer statū parochianorū suorum, si non tenentur sibi, aut de licentia sua cōfiteri alieno: ab illo. s. superiore licentiā habent: cum tamen scriptum sit Prover. xxxii. Diligēter agnosce uultū pecoris tui. Similiter quomodo nō sibi cōfesso ministrabit sacramentum eucharistię, de quo ignorat, an sit dispositus ad eius susceptionē: immo forte quem nouit pluribus grauibus peccatis occultē irretitū. ¶ Ad hoc respondetur multipliciter. Vno modo: q. illa auctoritas nō est intelligēda de peccatis occultis subditorum: sed publicis. Nam ad reuocandū eos ab illis diligenter debet laborare etiā animam suā ponendo pro ouibus suis ueniente lupo ad rapiendum, & dispergendū: ne si fugiat silendo, uel dissimulando: nō pastor: sed mercenarius iudicetur: ut uult beatus Greg. in homi. Vel secundū alios intelligitur de noticia iudicialis inquisitionis, quę in prudente iudice p̄cedere debet sententiā. ¶ Et si utiq; id intelligēdū putatur de noticia, quę habetur uirtute sacramentalis cōfessionis: habere hęc noticiam non est in potestate curati, sed subditi: quantū ille uoluerit suo curato reuelare, cui credere oportet pro se, & contra se. Sicut ergo in confessione dicenti se omnia peccata cōfessum, & de cōfessis dolere, ac uelle cauere pro futuro, credere oportet curatum: ita etiā credere debet, cū dicit se esse cōfessum, & absolutū: nec de mortali sibi consciū, licet forte fictus sit in utroq; neq; maiorem certitudinem habere potest: nec ad maiorem noticiā obligatur curatus. Cum ergo dicit se absolutū, & cōfessum: securē potest sibi ministrare eucharistiā: non minus, quā si sibi, aut suo adiutori fuisset confessus. Et si curatus noceret subditum grauibus criminibus occultis irretitum: non propter hoc debet penitenti in publico sacramentum eucharistię denegare, exemplo christi iudę nō negantis: ut supra dictum est dist. ix.

Credēti pro se, & cōtra se.

Et nihil refert ad habendum noticiam subditi a curato: an subditus sibi confiteatur: uel alieno de licentia curati, uel superioris. Si tamen subditus esset persona leuis, de quo curatus probabiliter dubitaret: utrum uerum diceret: dicendo se alibi confessum, posset de hoc: & sua absolutione requirere testimonium. ¶ Dubitatur secundo: qui sint proprii sacerdotes immediate singulorum. Respondetur post Pe. de palud. post Hostien. in sum. de p̄p̄. & remis. q. papa: quia nulli subiectus est in terris: non habet proprium sacerdotem habentem ordinariā iurisdictionem in eum: sed potest eligere, quē uoluerit, qui uice christi eū absoluat a peccatis. Et illi se subiicit, ut peccator: nō ut papa. Papa uero omnium fidelium est proprius sacerdos secundū prēmisiā: & specialiter omnium exemptorū: & sibi immediate subiectorum: sicut familie suę, & cardinaliū, & patriarcharū: hi non habent aliū propriū sacerdotem. Ideo quātū ad hoc sub sunt summo penitentiario papę: & cui ille uices commiserit. Et dicit idē Pet. de palu. q. patriarchę sunt proprii sacerdotes primatum: primates archiepiscoporum: archiepiscopi suorum suffraganeorum. Omnes tamen prelati, & superiores, episcopi possunt sibi eligere confessores, qui possunt eos absoluerē in omnibus casibus papę non reueruatis: similiter mutare uotas: absoluerē ab excommunicatione a iure, non ab homine lata: nisi fuerint se di apostolicę referuata; ut de p̄ni. & remis. c. ult. Et hoc idem conceditur superioribus platis, & inferioribus exēptis. ¶ Et nota secundū eundem; q. quicūq; potest sibi eligere confessorem, potest eum mutare, & alium eligere: siue prior electus uiuax: siue sit defunctus. Et quicūq; electus fuerit, habet potestatem absoluēdi eligentem, nō ab eligente, uel ipsa electione, sed a dante priuilegium eligēdi: siue prelato: siue ipso iure. Pręlati autem inferiores nō exempti: ut ab abates p̄p̄ositi, decani, archipresbyteri rurales, habent pro sacerdote proprio episcopum suum. Curati uero simpli-

ces decanum, uel archipresbyterum: dū eis est cura annexa: monachi suos abbates, aut priores: clerici collegiorum decanos, uel p̄p̄ositos, quibus est cura annexa. Clerici simplices curatū, in cuius parochia commorantur. ¶ De laicis uero dicit Hosti. q. imperator de anti-qua consuetudine confiteatur capellanis suis. Reges habent proprium sacerdotē archiepiscopum, in cuius diocesi est metropolis regni, in qua solent inungi: licet tibi non morentur. Ceteri minores principes, comites &c. habent proprium sacerdotem, episcopum, uel principalem curatum ciuitatis, in qua habent domicilium: & si æquē in pluribus curati, & episcopi illorum sunt proprii sacerdotes, & quilibet in solidum. Ceteri inferiores curatos suos, in quorum parochijs habent domicilium, habent ut proprios sacerdotes pro tempore, quo ibi morantur. Si habent plura domicilia ex æquo. Si uero unum est principalis, illius curatus si unus est, est proprius sacerdos. Si plures ex æquo indifferenter quemlibet eorum citra episcopum, qui excludi non debet. Si laicus nullum habet domicilium: sed uagatur de loco ad locum: curatus loci, in quo pro tempore fuit, est suus proprius sacerdos. Filij familias, serui, scholares in studijs: dum per aliquod tempus notabile moram faciunt in una parochia: ibi habent suum proprium sacerdotem. Notabilis mora, ut dicit Ange. est maior pars anni: & præsertim illa, in qua est festum pascale. Peregrini (si cum licentia sui curati peregrinantur) habent licentiam cōfiteendi: & sacramentum eucharistię sumendi: quocūq; loco se inueniunt. Si non habent licentiam: extra articulum necessitatis non possunt absolui ab alieno. De mercatoribus dicitur similiter, sicut de scholaribus; scilicet, q. si alicubi morantur per annum: uel maiorem partem anni: p̄sertim ultra pasca, in qua tenentur confiteri, & quando communiter in pasca te non declinant ad sui loci domum: quātū non uidentur habere domicilium: ubi est eorum domus quoad sacramen-

rapercipienda: ideo tunc licite cōfite-
tur curato illi, ubi pro tunc existit: & ab
eo absoluntur: & eucharistia prouiden-
tur. Si uero morā alicubi non cōtrahūt:
non possunt absolui nisi a curato paro-
chie, in qua habet domicilium: nisi de li-
centia eius, uel superioris. Ideo cautum
est talibus accipere licētiam generalem
a papa, episcopo uel suo curato. confite-
di, & sacramenta percipiendi a quocūq;
¶ Et nota: q̄ ratihabitio proprij sacerdo-
tis sequens confessionem factam alieno
sacerdoti: ex licentia presumpta non suf-
ficit. Cuius ratio secundū Pe. de palud.
dist. present. q. ii. in fi. quia nulla ratiha-
bitio confirmat sacramentū, quod nullū
fuit. Cum ergo absolutio ab alieno (nō
habita licentia) facta, nulla sit: ut dictum
est: non pōt sequens ratihabitio facere
in sacramentis, q̄ sit sacramētum, quod
prius non fuit sacramentum. Et non est
simile; si ep̄s ordinat alienum parochia-
nū, ponens sp̄e in ratihabitioe proprij
episcopi: quoniam ep̄s ordinans alienum,
uerē ordinat: & characterē imprimit: &
est ibi uerū sacramentū: licet etiā ep̄sco-
pus proprius contradiceret: unde sic or-
dinatus: postea non uenit iterū ordinar-
dus: & ibi sequens ratihabitio nō cōfert
ordinem: sed bene executionē ordinis,
quā prius non recepit: sed hec non de ef-
fentia sacramenti. Ratihabitio n. re-
trotrahitur: & tunc mādato cōparatur,
quando solo mādato res a principio agi
pōt. Sic etiam si nō ep̄s copus ordinaret
aliquem: aut non sacerdos consecraret:
ratihabitio papæ nihil efficeret. ¶ Dubi-
ratur tertio: in quibus casibus cōmissarij
habent absoluere ad se confugientes.
Respondetur breuiter: q̄ secundū formā
commissionis extenditur, uel restringi-
rij ha- extendi ultra potest atē ordinarij com-
mittētis: quia nullus potest committere,
seu dare, quod ipse non habet. Verum:
q̄ presentati ex ordinibus mendici antiū
iu xca. c. dudum. de sepul. in cle. non pos-
sunt uigore illius commissionis absolue-
re, nisi in casibus, in quibus simplices cur-
rati possunt: & nō in casibus a iure refer-
uatis: ut habetur in eo. c. Et dicit a iure

Nota.
Ratiha-
bitio se-
quens ab
solutio-
nē nihil
operat.

Dub. 3.
M
In qbus
casibus
cōmissa
rati ha-
bent ab-
soluere.

referuatis, quoniam si ep̄s referuaret sibi
aliquos casus: q̄ pōt (qui in iure nō sunt
expressi) nihilominus presentati huius-
modi possent in illis absoluere: quia pri-
uilegiū a superiore datū nō pōt inferior
restringere. Priuilegiū autē datū est fra-
tribus in concilio uienensi. Vnde sicut
ep̄s nō potest prohibere, ne audiāt con-
fessiones suorum parochianorum: ita nec
pōt prohibere: q̄ nō absoluant secundū
auctoritatem eis in priuilegio cōcessam:
licet in glos. cle. Io. mona. teneat con-
trariū, cuius rationes soluit Ang. in sum.
post panor. ¶ Dubitatur quarto: in qui-
bus casibus potest relinqui sacerdos pro-
prius immediatus, siue curatus parochia-
nus sine eius licentia petita. Responde-
tur secundum Pe. de palud. q. iii. dist. pre-
sentis arti. post Hosti. q̄ pōt in pluribus.
Primus: si fuerit indifferens, nesciens sol-
uere, & ligare: tunc eoispo subditus ha-
bet licentiam a iure alio ad eundem de pe.
dist. vi. placuit. ubi ille casus expressē ex-
cipitur. Et dicit ubi glos. q̄ alii discre-
tū audire pōt sine licentia. Sic si curatus
ex culpa sua est minus idoneus: ut si fue-
rit reuelator: cōfessionis: aut sollicitator
ad malū: uel probabiliter putatur sacer-
doti ex cōfessione periculum immine-
re, uel est excommunicatus, aut suspensus,
& in similibus. Sed ut dicit Ange. in
sum. tunc licentia petenda est ab eo, uel
superiore. Verū tamen licet ceteris parti-
bus cōsultius sit cōlūteri proprio sacer-
doti: ut uolūt docto. cōmuniter prefer-
rim. s. Bonau. & Ange. in sum. confes.
ii. §. xxxiii. propter uarias causas, & pe-
ricula uitāda: pōt tamē, ut dictū est: nulla
existente rationabili causa cui liber cōfi-
teri alteri, habita ad hoc sufficienti licē-
tia. Ideo dubium illud est modici pon-
deris. ¶ Dubitatur quinto: utrū habens
licentiā generaliter eligendi cōfessorē
(sicut pene nūc oēs habent per literato-
ria cōfessionalia, per quē quodāmodo
omnis ordinariū, curatorū, & ep̄sco-
porum potestas euacuatur: in nō modi-
cam iacturam ecclesiasticę disciplinę
glos. c. si ep̄s. de penit. & remis. lib. v. j.)
possit eligere non curatos: siue non
habentes actuale exercitium curę.

Dub. 4.
N
In qbus
casibus
pōt re-
linqui
sacer-
dos pro-
prius.

Dub. 5.
O
Vtrū ha-
bens li-
centiam
eligēdi
cōfello-
rē pos-
sit elige-
re non

Et uidetur q̄ non: quia in glo. in c. reli-
gios. de priuile. & excessi. li. v. j. super uer-
bo speciali dicitur: q̄ penitentia etiam
de licentia proprij sacerdotis recipi nō
potest a presbytero non habente curā.
Et hoc idem tenet glo. in c. omnis. sepe
allegato. Ex quo infertur, ut recitat Pa-
nor. in dic. c. religiosi, quōd si datur pa-
rochiano facultas eligendi sibi confes-
sorem, non poterit eligere religiosum,
uel secularem non habentem animarum
curam actu. Ratio assignatur: quia cum
sit electus a parochiano: & non sit dele-
gatus proprij sacerdotis: non oportet,
q̄ per uiam prorogationis iurisdic-
tionis absoluat. Sed cum ille non habeat
per se curam: non potest fieri proroga-
tio: quia consensus priuatorum non po-
test eum facere iudicem, qui nulli preest
iurisdic-
tio: ut dicit. c. significasti. de fo-
compe. ¶ Item prorogatio est extrin-
seca: & ideo quod non est, nō potest extrēdi.
Et ideo ubi non est actualis cura in ele-
cto huiusmodi: non potest illa extendi
ad parochianum eligentem. ¶ Item con-
fessio iudicis incerti non ualeat: ut in. c.
ad hęc. de rescrip. Ideo licentia illa, qua
conceditur parochiano, quōd eligere
potest confessorem, quemcūq; uolue-
rit: non ualeat. Respondetur ad dubium:
q̄ habens licentiā generalem eligen-
di confessorem a suo curato, aut eius
superiore, papa uel ep̄s copo, potest eli-
gere pro confessore quemcūq; sacer-
dotem secularem, uel regularem: execu-
tionem sui ordinis habentem: hoc est
non prohibitum, excommunicatū, uel
suspensum: siue habeat curā sibi actu cō-
missam, siue non. Hęc responsio satis pa-
ter ex conclusione quarta, & eius pro-
barione. Nam subditus eligendo confes-
sorem talem iam subiecit se ut materiam
poteat sacerdoti subiectiōe propria,
& superioris per licentiā: & ita sunt om-
nia ad ueritatem sacramenti peniten-
tię requirita & c. Et hęc est opinio. Ho-
stien. in sum. de peni. & remis. §. cui con-
fitendum sit. & Panor. in c. religiosi. se-
quitur Hostien. licet prius fuerit alterius
opinionis: ut ibi dicit. Ait enim Hostien.
quod etiam supra dictum est. Cum quili-

bet sacerdos in ordinatione recipiat po-
testatem ligandi, & soluendi: dummodo
materiam habet: potest absoluere, & liga-
re. Materiam autem habet, ex quo de li-
centia proprii iudicis aliquem audit.
¶ Et per hęc respondetur ad contraria.
Ad glo. dicitur, q̄ glossator fuerit alte-
rius opinionis, quam tamen non pbat.
Ad ratio nem dicitur q̄ ille electus a pa-
rochiano non absoluit uia prorogatio-
nis: sed auctoritate propria, quam acce-
pit in sua ordinatione, quam exercere
potest habita materia: ut satis dictum ē.
Et ideo cum per talem licentiā offer-
tur materia: non datur noua auctoritas:
sed absoluit auctoritate propria. Et ita
ratio fundatur in falsa imaginatione qua
si non sit auctoritas in sacerdote nō cu-
rato, quæ tamen ibi est: licet in habitu,
ut dicit Host. uel remota: ut loquitur
Seco. est tamen ibi in ueritate. ¶ Ad illud
de concessione iudicis incerti dicitur:
q̄ intelligendum est in foro contentio-
so: non in foro animarum: ut exponit Ang.
Et nisi sic: omnia confessionalia, siue a
papa, siue ab ep̄s copis data essent ab esse-
ctu uacua: quia in omnibus illis conce-
ditur iudex incertus. ¶ Sed contrarium
illi opinioni a multis tenetur: ut pare-
bit infra dist. xix. in cōclusionē quinta:
ubi ex dictis Petri de pal. uidetur posse
lumi: quōd non sufficit sola peccatoris
subiectio uoluntaria: sed etiam requiri-
tur petri christi uicarij, aut eius succes-
sorū licentia, cui in hac parte pecca-
tor est subditus. Nec se potest peccator
subiicere, cui uult sine eius licentia & c.
Vide ibi. ¶ Sexto dubitatur: utrum sacer-
dotes simplices possint se mutuo absol-
uere, non obtenta super hoc speciali li-
centia. Et uidetur: quōd non. Nam in c. sacerdo-
tes sim-
ples se
cipi potest, quōd aliquis præter sui superio-
ris licentiā, confessorem sibi eligere
ualeat, qui eum possit soluere, uel liga-
re. ¶ In oppositum currit communis con-
suetudo. Respondet hic Ange. in sum.
confessi. iii. §. xxx. quōd est licentia ex-
pressa, & tacita quando scilicet ep̄sco-
pi uident, & tolerant, cum possint pro-

Dub. 6.
P
Vtrum
facerdo-
tes sim-
ples se
cipi potest, quōd aliquis præter sui superio-
ris licentiā, confessorem sibi eligere
ualeat, qui eum possit soluere, uel liga-
re. ¶ In oppositum currit communis con-
suetudo. Respondet hic Ange. in sum.
confessi. iii. §. xxx. quōd est licentia ex-
pressa, & tacita quando scilicet ep̄sco-
pi uident, & tolerant, cum possint pro-

hibere: & utraq; licentia sufficit. Et per hoc patet responsio ad dubium. De illo uide latius lec. iij. in expositione cano.

Dub. 7. ¶ Vltimo dubitatur: utrum confessio in casu necessitatis debeat fieri laico. Casus necessitatis intelligitur, dum immineret periculum mortis: nec est sacerdos in promptu, cui fieri possit confessio. ¶ Dimissis multis responderetur secundum intentionem Scot. cui concordant Richar. Pe. de pal. & communiter theolo.

q; confessio sacramentalis non potest fieri laico: quia laicus absolvere non potest: & sine absolutione non est sacramentum penitentiae. Et ideo in nullo casu tenetur quis laico confiteri: neq; uenialia: neq; mortalia. Potest tamen confessio largi, id est reuelatio suorum peccatorum fieri laico secreto propter uerecundiam, quae est una pena debita peccato: & magna pars satisfactionis. Similiter propter consilium obtinendum. Item propter humilitatem, & in signum: q; facit, quod in se est paratus confiteri sacerdoti, si eius copia haberet. Et propter hos fines consulitur a beato Augustino, & magistro: ut patet in textu. Et per hoc omnes auctorit. ad hoc sonantes intelligi debent tanquam consilium non preceptum. ¶ Et dicit Scotus, quod forte utilius esset non accusare se laico: si posset aequalem habere uerecundiam apud se recogitando eadem peccata: & si sibi ipsi posset aequē, uel salubrius consulere, quam ille laicus. Et forte quis non debet se accusando laico diffamare sine praedictis ex aliis rationabilibus causis. Et in sic se accusando peccaret: nisi simplicitas excusaret. ¶ Multa ad propositum prosequuntur summistae: sed haec sufficiant. Et tantum de illa questione, & distinctione.

DISTINCTIO. XVIII.

IC queri solet &c. Supra magister egit de poenitentia in se quantum ad eius quidditatem, & integritate. Hic agit de ea quantum ad

eius ministerium, & ministri potestatem. Et circa hoc duo facit. Primo agit de hac potestate quantum ad obiectum, circa quod uersatur. Secundo de ea quantum ad subiectum, cui ipsa communicatur distinct. xx. ¶ Et quantum potestas haec est potestas ligandi, & soluendi, qua regnum celorum indignis clauditur, dignis aperitur: ideo de ea agit sub metaphora clauis. Sicut & christus dum hanc apostolis suis promisit, cum petro ait. Et tibi dabo clauis regni celorum. Et quodeunque ligaueris super terram &c. Math. xvj. Colligitur autem sententia textus in subiectis tribus conclusionibus. ¶ Prima. Clauis ecclesiae non corporales: sed spirituales sunt sententia discernendi: & potestas iudicandi peccatores. ¶ Secunda. Solus christus animam illuminando a morte resuscitat: ac debitum mortis aeternae relaxat. ¶ Tertia. per clauis ecclesiae sacerdotes peccata remittunt: dum peccatores absolutos ostendunt: satisfactionem imponunt: ac de ea aliquid remittunt: & contumaces excommunicando a caeteris separant, & excludunt. Harum prosecutionem uide in textu: ubi etiam reatus, & macula diffinitur.

QVAESTIO I.

IRCA hanc distinctionem A queritur primò. Vtrum potestas clauium data ecclesiae extendat se ad remissionem reatus, & culpae. ¶ More consueti tribus articulis dissoluetur quaestio: dat ad scilicet terminorum declarationibus; remissionem subiunctis conclusionibus: & dubiorum solutionibus. ¶ Quantum ad primum articulum notandum, quod ut uult magister, & doctores communiter: clauis illae, de quibus quaestio, non sunt corporales, sed spirituales: sic dicitur metaphoricè: unde secundum Tho. & Sco. & alios; quia omnes transferentes secundum ali-

De potestate extendat se ad remissionem reatus, & culpae. Nota. 1.

quam similitudinem transferunt. Et clauis materialis est proximum instrumentum aperiendi, & claudendi ostium: & per hoc non est aperiens: nec aperiens: nec causa, propter qua aperiatur. Sic clauis spiritualis est aliquid requisitum ad aperiendum regnum celorum, quod non est aperiens: nec aperiens: nec causa, propter quam aperiatur: uelut est dignitas personae ad intrandum: aut indignitas ad repellendum propter meritum, uel demeritum. Nam aperiens intelligimus ipsam sententiam distantem esse aperiendum, uel claudendum, & aperiens iudicem sententiantem. Sic ergo clauis spiritualis est potestas sententiantis: haec enim est immediatum instrumentum dicendi sententiam, siue sententiandi: unde sic describitur clauis spiritualis. Est potestas iudicandi: id est soluendi, & ligandi: qua dignos recipere: & indignos excludere debet a regno dei ecclesiasticus iudex. ¶ Potestas ponitur pro genere. Ecclesiasticus iudex pro subiecto potestatis. Caetera, quae important uelut, seu actum, & obiectum, scilicet regnum dei, ponuntur loco differentiari, quibus clauium potestas ab aliis potestatibus ecclesiae distinguitur.

Not. 2. ¶ Secundo notandum secundum eosdem: haec potestas, siue auctoritas est triplex: scilicet principalis: praecellentiae, non tamen principalis: & clauis ministerii, siue ministerialis. Principalis est, qua iudex per propriam, & immutabilem, & impedibilem uirtutem aperit sententiando: & impedimenta remouendo. Et haec solius est dei secundum diuinam naturam, quae per propriam essentiam (quae semper iusta est: immo ipsa iustitia, qua praesidet omnibus) aperit, & claudit: ac impedimenta, scilicet peccata & reatum penitentiae dimittendo remouet. Et sicut diuina essentia non potest alii communicari: ita nec illa potestas: quia realiter est ipsa diuina essentia. ¶ Secunda non principalis: sed tamen excellens est potestas a superiore accepta cum uniuersalitate causarum iudicandarum: & firmitate iudicii, hoc est sententiae profes-

rendae. Uniuersalitas conuenit ei, qui nouit omnia merita, & demerita: quae sunt causa, propter quas aperiendi, & claudendi celum. Firmitas conuenit ei, qui habet uoluntatem inseparabiliter conformem diuinae iustitiae: haec clauis proprie est solius christi secundum naturam humanam. Ioan. v. Pater dedit ei iudicium facere: quia filius hominis est. Nam etiam secundum humanam naturam nouit omnia: & habet uoluntatem in obliquabilem: & ideo sententia sua est irreuocabilis, & immobiliter iusta. ¶ Tertia scilicet ministerii, est potestas particularis quantum ad causas cognoscendas: & in firma quantum ad sententiam proferendam. Pura quia potest aliquando deuiare a iustitia, reuocari. Et haec est ministrorum ecclesiae, quibus datum est, ut cognoscant in causis: & secundum legem dei iudicent regnum celorum esse aperiendum. Cui cum se conformant, a deo approbatur, & firma manet. Si uero dissentiant ab ea, infirma est, & a deo reuocatur. Item quia obstaculum prohibens introitum regni est peccatum, & debitum mortis aeternae: & causa, propter quam aperiendum regnum, est merita, & opera iustitiae. Christus autem morte sua soluit debitum mortis aeternae: & merito suae passionis, ac uoluntate immobiliter iusta nobis meruit aperiens. Nostra uero opera satisfactoria, ac merita, nisi fuerint coniuncta satisfactioni, & meritis christi: uana sunt, & effectu carentia. Ideo potestas aperiendi regnum eminenter, & excellenter est in christo secundum naturam assumptam, in qua pro nobis satisfecit, & meruit. Ministerialis uero collata est ministris sacramentorum, per quae uirtus passionis christi in nos fluit, & operatur salutem. & haec est sententia sancti Bonauenturae. ¶ Tertio notandum: quod licet potestas sententiantis, seu iudicandi intromittendos, & excludendos a regno dei est clauis principalis: quia tamen haec potestas: ut rectum habeat usum: exigit auctoritatem cognoscendi in causa peccatoris: quoniam sine cognitione di-

Not. 3. Licet potestas ligandi, & soluendi

vis prin cipalis habet ta men cla uis scien tię an nexam;

Not. 4.

Clauis scien tię non est scientia aliqua actua lis, uel habitualis: uel discretio quecuq; sicut uidetur magister sentire hic, & a pertius dist. sequenti. Quoniam ut dicit non est Sco. licet auctoritas discernendi requi rat scientiam, seu discretionem conco mitantem ad rectu usum eius: quemad modum clauis potestatis requirit aliquã iustitiam ad rectum eius usum. tamen si cut potestas recte iudicandi potest esse sine iustitia: & ideo non est iustitia: ita & auctoritas cognoscendi potest esse in aliquo sine discretione, & sciẽtia. Et ita oportet intelligere magistrum: quod cla uis scientię sit scientia discernẽdi, id est quod scientia requiritur ad rectum usu clauis illius: non simpliciter ut clauis in fit. Quod si aliter magister intellexit: fuit alterius opiniois, & minus probabi lis: ut dicitur dist. seq. Cur autẽ hec cla uis magis dicitur clauis scientię, quam altera clauis iustitię. Sco. assignat hanc rationem: quia licet utraq; clauis sit po testatis. illa discernendi: ista soluendi, & ligandi: tamen prima dicitur scientię ad differentiam secundæ: quia prima nun quam exit in actum: siue bene, siue malẽ sine cognitione: & omnis cognitio di citur scientia communi uocabulo: licet non scientia habitualis. Non enim po test aliquis discernere sine cognitione: & ideo semper est actus scientię. Secũ da autem potest exire in actum sine iu stitia: licet indebitẽ: ideo non potest dici clauis iustitię. Retinet ergo nomen ge nerale potestatis: sicut in multis consue tum est, qdum speciei non est nomen impositu: retinet nomẽ gnr̃is: sicut for titudo d̃r̃ uirtus licet uirtus sit genus Sap. viii. Sobrietatem, & prudentiam do

cer iustitiam, & uirtutem id est fortitudi nem. ¶ Quinto rememorandum, quod supra dist. xiiii. q. ii. tractatum est: scilicet an per sacramentum pœnitentię remit tatur culpa. Vbi recitatur sunt duę opi. una magistr̃i: alia sco. i, secundum quas uariatur responsio ad quæstionem. Nã secundum opi. Sco. qui tenet, quod per sacramentum pœnitentię in termino ab solutiõis (remoto obice) remittitur pec catum uigore absolutionis sacramenta lis: facile respõditur ad. q. per duas con clusiones eiusdem. ¶ Prima: quod sacer dos per clauem potestatis ministrando sacramentum pœnitentię delet pecca tum maculam, & mortis æternæ pœnam: si ue hæc duo sint: siue unum, de quo supra dist. xiiii. q. ii. Delet autem non principa liter, quod solius dei est: sed instrumen taliter. Non quidem attingendum illũ effectum: neq; uirtute propria neq; alte rius, sed attingendo aliquid præuium, qd est dispositio necessitans ad illum esse ctum, scilicet remissionem maculę, & pœ næ æternæ. Necessitans inquam, ex pa ctione diuina. Tale enim agens causans dispositionem necessariã ad terminũ, dicitur agens instrumentale secundum eum sicut est de alterante, & generãte. Ad auctoritates per magistrum addu ctas, quod sacerdos ostendit absolutum & c. dicit, quod uerum est, quod hoc fa cit sacerdos: sed non hoc solum: sed sic ostendit, quod illa ostensio est dispositio præuia necessitans ad id, quod osten ditur. ¶ Secunda conclusio eiusdem. Sa cerdos absoluendo: & pœnam tempora lem taxando remittit aliquid pœnæ cla ue non errante. Errat autem clauis: quã do aliquid determinat extra totam lati tudinem iustitię punitiue: unde dicit. Sicut in aliis commutationibus iustitia commutatiua habet aliquã latitudinẽ, ita quod non respicit necessariõ indiu sibilem gradum: sed medium recte ratio nis. Ita iustitia punitiua, quæ est quædam commutatio pœnæ pro culpa: non respi cit necessariõ indiuisibilem gradum pœ næ correspondentem huic culpæ, sed ẽ ibi aliqua latitudo, infra quam pœna mi nor non sufficit, & ultra quam pœna maior

Not. 5.

An per sacrmẽta pœn. remittat us culpa.

Cõcl. 1.

Cõcl. 2.

maior non est imponenda: manẽs ergo infra illam latitudinem non errat: licet non attingat punctuale medium. Et ideo eius iudicium a deo approbatur, & maior pœna a deo non exigitur. Et per hunc modum si taxat citra punctuale me dium: manens tamen in illa latitudine, aliquid ui clauium remittit de pœna tẽporali: quia illud, in quo deficit a medio punctuali. Et in hoc non discordat a ma gistro. ¶ Vltimõ notandum; quantum ad F illum articulum: qd usus clauium non ẽ, Vtus cla uis in sacrali absolutione. Nam clauis, ut dictũ est: est potestas ligandi, & soluendi. Hæc autẽ duntaxat exercetur in sa cramento pœnitentię: scilicet in absolu tione contentis. Ideo idem est quære re, an potestas clauium se extendat ad remissionem reatus, & pœnæ. Et quære utrum per sacramentum pœnitentię remittatur pœna, & culpa. Et quantum ad secundum, responsum est supra dist. xiiii. q. ii. quod satisfact etiam presenti quæ stioni. Ideo breuius hic respondetur sup ponendo hic ibi determinata. Hæc de articulo primo. ¶ Quantum ad articulu

Not. 6.

Arti. 2. Cõcl. 1. G

Pote stas cla uium ex rãdit se ad pec catum, & ad pœ nã re missio nem.

secundum est prima conclusio. Potestas clauium extendit se ad peccatum, & pœ nã remissionem in quantum eius usus in uoto requiritur ad contritionis perfe ctionem. In hac conclusione pœnæ om nes concordant. Et probatur: illud extẽ dit se ad remissionem peccati, & pœnæ, sine qua non remittitur peccatum, nec pœna peccato debita: sed uorum susci piendi sacramentum pœnitentię est hu iusmodi. ergo. Consequentia nota cum maiore. Minor probatur: quia peccatũ non remittitur nisi per contritionem, aut sacramentum pœnitentię in actu: in contritione autem clauditur uorum suscipiendi sacramentum. Non enim est contritio perfecta, nisi ad sit uotũ, id est uoluntas, & propositum consistendi, & suscipiendi sacramentalem absolutionẽ: ut frequenter dictum est. Similiter in sa cramento in actu includitur uotũ confi tendi & c. quia nemo confitetur nolens.

Cõcl. 2.

¶ Secunda conclusio. Potestas clauium non extendit se ad remissionem pecca ti, aut reatus pœnæ æternæ, ut causa prin

cipalis: neq; ut causa sine qua non, siue instrumentalis. Hæc conclusio probatur: quia nihil est causa effectus, quem præsupponit: cum causa sit naturaliter prior causato: sed potestas clauium, quæ exercetur ab absolutione sacramentali cõfitentis, præsupponit remissionem peccati, ut ritẽ hat: & ut habeat effectum sa cramentalem: ergo non est cã remissio nis peccati. Consequentia nota cũ maiore. Minor probata est supra distin. xiiii. q. ij. Nam absolutio, ut ritẽ impen datur: præsupponit contritionem in ab soluendo: alioquin nihil operatur: nec sufficit attritio: ut satis probatum est contra tertiam opi. ibidem recitatam: sed per contritionem peccatum iam remissum est: ergo. Præterea: nihil est cau sa effectus cuiusdam, quod non existen te nihilominus sequitur effectus propter alterius causę præsentiam, qua non præ sente, effectus non sequitur quocunq; alio præsentẽ, sed sic est de absolutione sacramentali, in qua est usus clauium re spectu remissionis peccati: ergo nullo modo est eius causa. Consequentia nota. Maior patet ex diffinitione causę po sita dist. j. huius quarti. q. j. Et minor probatur: quia contentus contritus conse quitur remissionem peccatorum: etiam si non absoluitur sacramentaliter. Et si delit contritio: peccatum non remitti tur, quantumcunq; sacramentaliter ab soluitur: ubi supra distin. xiiii. deductum est: igitur. ¶ Et si dicitis cõfitem pot cõte ri in instanti, quo absoluitio sacramenta lis habet effectum: & tunc peccatum re mittitur simul uigore contritionis, & sa cramentalis absolutionis: & ita absolu tio erit causa remissionis peccati: saltẽ partialis instrumentalis, & sine qua non. & ita conclusio non erit uniuersaliter uera. Respondetur: qd admissio casu in il lo instanti absolutio non est causa par tialis remissionis peccati: quia remissio non sequitur ad esse absolutionis. Quo niam si non esset: nec fuisset: nihilomi nus sequitur remissio peccati in instan ti contritionis. Sed in casu bene est cau sa partialis cum contritio sine qua nõ primã gratia. Intelligendo per primam

uũ non extẽdit se ad remissionẽ peccati, aut reatus pœnæ æternæ.

gratiam, quæ in eodem instanti infunditur: quæ una est, licet habeat partes gradus, scilicet intentionales, quorum unus est præcisè uirtute contritionis, alius uirtute absolutionis: & sic tota gratia uirtute utriusq; simul. Absolutio enim licet præsupponat peccati remissionem per contritionem tempore, uel natura: & per consequens gratiam contritioni correspondente: per quam peccatum remittitur tãquam per eam formale: non tã uanè, uel uacue impeditur: sed addit noui gradus gratiæ, quæ eum priore constituit unã totalem gratiam, cuius ipsa absolutio est cã sine qua non: quia hic gradus non produceretur a deo: si non ad esset sacramentalis absolutio. Et sic dictum est in. ij. questione allegata. dist. xiii. j. in declaratione tertiæ conclusionis: quod sine contritione prima gratia non confertur, quæ cum tpe præcedit sacramentum penitentiæ, hoc est sacramentalem absolutionem, prima gratia non confertur per sacramentum penitentiæ: quia iam collata est per contritionem. Si uero contritio primò in ministratiõe sacramenti elicitur: tunc prima gratia uirtute utriusq; contritionis, & sacri confertur. Hæc ibi. ¶ Tertia conclusio. Potestas clauium extendit se ad remissionem, & retentionem culpe, non coram deo: sed in facie ecclesiæ. Prima patet ex præcedenti conclusione: quia non remittit peccatum: sed remissum a deo præsupponit. Secunda pars patet per magistrum dist. præsentis. c. v. j. dicente. Quia etsi aliquis apud deum sit solutus: non tamen in facie ecclesiæ solutus habetur: nisi per iudicium sacerdotis. Et subdit. In soluendis culpis, uel retinendis: ita operatur sacerdos euangelicus, & iudicat: sicut olim legalis in illis, qui contaminati erant lepra, quæ peccatum signat. hos enim synagoga non tenuit mundos, donec sacerdotis iudicio mundi declarabantur.

¶ Quarta conclusio. Potestate clauium sacerdos euangelicus ligat, & soluit, dum peccatorem solutum, uel ligatum suo iudicio decernit. Ista conclusio sequitur ex præcedenti, & eius probatione: & similiter ex auctoritate magistri; ubi supra dicentis. Sacerdotibus dominus potestatem soluendi, & ligandi tribuit, id est o-

stendendi homines ligatos: & solutos.

¶ Quinta conclusio. Potestate clauium sacerdotes ligant, & solunt: dum penitentibus satisfactionem imponunt: & de temporali pena aliquid remittunt. Hæc conclusio similiter est magistri. c. vii. dicentis. Ligant quoque sacerdotes: dum satisfactionem penitentibus imponunt. Soluunt, cum de ea aliquid remittunt. Et probatur auctoritate ut patet in textu. Et probata est hæc conclusio quo ad se eundam partem de remissione, penæ temporalis, supra in secunda conclusione. Sco. artic. i. ¶ Sexta conclusio: quamuis potestas clauium se non extendit ad peccati remissionem: extendit se tamen ad gratiæ infusionem: augmentationem. Prima pars patet ex conclusione secunda. Altera pars probatur: quia sacerdos penitentem absoluit uirtute clauium in ministrando sacramentum causa sine qua non gradus gratiæ, quo coaugmentat gratia per contritionem infusa, cuius ipsum penitentiam sacramentum est certum, & efficax signum, qui gradus non infunderetur, nisi a sacerdote sacramentaliter absolueretur. Hæc autem gradum causat sacramentum ex ope operato, præter eum, qui sequitur opus operans. I. contritionem peccatorum, aut deuotionem sacerdotis: alioquin non esset penitentiam sacramentum nouæ legis. Et hæc conclusio satis patet ex declaratione secundæ conclusionis, & dictis supra. q. ii. dist. xiii. in conclusione. v. ibidem posita. ¶ Quantum ad tertium articulum. Dubitatur primò: utrum penitens teneatur implere penitentiam sibi iniunctam, clauæ non errante. Additur clauæ non errante: quia si sacerdos indifferetam iniungeret penitentiam, non est dubium; quin penitens posset eam non acceptare. Ideo quærit dubium de penitentia discretè (puta secundum canones penitentiales) iniuncta. Respondetur igitur post Sco. per duas propositiones. ¶ Prima: non teneatur penitens acceptare satisfactionem sibi a sacerdote iniunctam, penitens probatur: quia potestas clauium non extendit se nisi ad subiectum duplici subiectione: propria contentis: & ecclesiæ plene per iurisdictionem potestatis clauium limitantis: ut dicitur dist. sequentem. Unde ut sa-

Cõcl. 5. Sacerdos euangelicus ligat, & soluit quomodo. Cõcl. 6

Arti. 3. Dub. 1. L

ppo. 1. Vtrum penitens teneatur implere penitentiam sibi iniunctam, clauæ non errante.

in n. clauæ non errante. sacerdos potestatem clauium exerceat in contententem: oportet, ut se subiiciat sacerdoti. Potestatem autem se subiicere quantum ad commutationem penæ æternæ in temporalem: & non quantum ad taxationem penæ temporalis hic soluendæ: quantum ad illam, & taxationem eius uelle se subdere manu dei: uel hic, uel in purgatorio. Nec propter illam uoluntatem peccat mortaliter: dum conteritur de peccato: & uelit puniri pena condigna pro eo: & ab illo, cuius est iuste eam infligere: licet nollet eam sibi infligi a sacerdote: nec ipse eam uelit eam accipere: ut sit minister ipsius infligendæ. Nec potest dici inobediens ecclesiæ, quia potest se submittere ecclesiæ arbitrio, quantum ad iudicium illud penitentiale, ad quod tenetur necessarîo se submittere, scilicet iudicio discernendi eum fore peccatorem mortaliter peccato, aut a tali absolutum: licet non uult se submittere illi sequenti iudicio taxationis penæ temporalis, in quam commutata est æterna. Quod ex eo patet. Nam si a sacerdote taxatur pena condigna, potest eam non assumere. Forte sciens suam fragilitatem timeam se non implerum. In quocalu sacerdos iniungit aliquam modicam penam, penæ condignæ non proportionalem extra illam latitudinem, de qua dictum est prædicendo sibi: quod residuum soluet in purgatorio. Et soluendo illam paruam penam, culpæ dimissæ improporcionatam: potest saluari. Nec mortaliter peccat non acceptando penam condignam a sacerdote primò iniunctam, nec repugnando diuinæ iustitiæ, dum uult residuum condignæ penæ soluere in purgatorio, & sic saluari quasi per ignem, ut apostolus loquitur: ergo potest omnino nullam penam temporalem hic soluendam acceptare: & totam in purgatorio soluendam differre. Quia si hoc potest de maiori parte penæ: quare non de tota penâ. Non enim (si talis occurrat sacerdoti, dicit Scotus) expediret talem sine absolutione repellere: ne recederet desperatus. Melius enim est cum modica, & leui penâ, aut nulla mittere ad purgatorium: quam desperatum relinquendo

mittere ad infernum. De hoc etiam sup. dist. xvi. q. ii. ¶ Secunda propositio: submittens se sacerdoti quantum ad satisfactionem penæ totalis culpæ dimissæ cor respondens: tenetur totam penam sibi iniunctam implere, clauæ non errante. Patet: quia sic se submittens iudicio sacerdotis, obligatur præcepto ecclesiæ, cui se uoluntariè subiicit. Ex quo patet: quod assumens satisfactionem a sacerdote iniunctam: & post sine legitima excusatione, uel impedimento eam proliciens, peccat mortaliter: quia peccat contra obedientiam, ad quam se sponte obligauit. Et ita intelligenda est aucto. beat. Augu. in de uera, & falsa penitentia. c. xv. Ponat se omnino in potestate iudicis in iudicio sacerdotis: nihil sibi reseruans: sicut ut omnia eo iubente paratus sit facere pro recipienda animæ uita, quæcumque faceret pro uitâ corpis morte. Cui gaudio enim debet facere immortalis futurus, quæ faceret pro differenda morte mortuus. Intelligenda est enim de his, qui totaliter submittunt se iudicio sacerdotis: & quantum ad culpam remittendam (eo modo quo sacerdos remittit) & quantum ad penam satisfactionis taxandam. Vel accipienda sunt uerba Augu. tanquam pia, & fidelis exhortatio: quoniam reuera ita expedit cui libet penitentis: quoniam stultissimus est, qui refugit penam respectuè minimam acceptare, quæ penam maximam posset euadere: puta purgatorii, quæ incomparabiliter maior est omni penâ presentis uitæ: ut idem Augu. dicit. Secundò dubitatur: utrum errante clauæ, arbitrium sacerdotis ratificetur in celo. Pro solutione notandum: quod clauis dicitur errare; quando sacerdos abutitur clauæ. Pro ergo utraq; clauis errare potestatis, & sciendi potestatis quando sacerdos absoluit tentat non sacerdotis iurisdictioni subiectum, aut quem non contritum. Et in utroque casu, error ille imputatur sacerdoti ad culpam: debet enim sacerdos spiritualis iudex scire, ad quos se extendit sua iudicialia potestatis: & non excedere limites potestatis. Similiter non debet indignos absoluit. nec dignos ligare. Non enim

Dub. 2. Vtrum errante clauæ arbitrium ratificetur in celo.

est iudex principalis, sed principalis iudicis minister, qui in suo ministerio tenetur se conformare suo principali: sed de hoc dist. seq. Error clavis scientiæ potest contingere: uel ex parte sacerdotis: uel ex parte confitentis. Ex parte sacerdotis, quando omittit inuestigare necessaria: puta an confitens sit cōtritus, aut non: aut circumstantias necessario confitendas: uel dum abundat superfluis: puta quando inquiri, quæ audire delectat: non pertinentia ad hunc forum, & circumstantias fatuas peccata non aggrauantes, nec alleuiantes: & tunc non potest ferre rectum iudicium nisi a casu.

Potest etiam contingere error ex parte confitentis: quia, scilicet hctus est, & fingit se contritus: cum tamen non sit: & per hoc sacerdos credit contritum, qui non est: & ita errat in suo iudicio. Per

ppo. 1. hoc respōdetur per tres propositiones.

○ **Prima:** Sacerdotis errantis in necessariis cognoscendis arbitrium deus non approbat, neq; quoad sacerdotem, qui per suam negligentiam peccat: nec quoad eius iudicium, nisi casualiter diuino iudicio concordet. Satis patet utraque pars propositionis. Nam negligentia sacerdotis (qui tenetur scire, qui sui sunt officii) culpabilis est, similiter, & iudiciū suum: dum diuino non concordat: (q̄ uerum est semper, & iustissimum) nō approbatur. **Secūda** propositio. Arbitriū sacerdotis a deo approbatur: dum clavis scientiæ errat in superfluis: non tamen omittit aliquid in necessariis: quantum ad penitentem: non tamen quantum ad sacerdotem. Patet: quia sic iudicium sacerdotis concordat diuino: ergo est ratum quantum ad suscipientem: hic enim consequitur effectum iudicij: sed tamen sacerdos peccat satisfaciendo pruritiū aurium suarum, & sic ipse non approbatur iudicando. **Tertia** propositio. Dum penitens hctus est ostendens le sacerdoti contritum: licet clavis scientiæ non erret quo ad sacerdotem: errat tamen quantum ad confitentem. & per hoc arbitrium sacerdotis non approbatur. Patet quoad primam partē: quia sacerdos, qui tenetur credere in foro illo confi-

tenti pro se, & contra se: facit, q̄ in se est: & non potens cognoscere interiora cordis bene iudicat secundum confessa: & per consequens non peccat coram deo: nec propriè clavis errat: sed ipse penitens in periculum suum intrat uolens: dum fingit se talem, qualis non est. Er ideo iudicium sacerdotis non approbatur quantum ad fictum a deo, qui non secundum faciem iudicat: sed secundū cor, & ueritatem: approbatur tamē quātum ad sacerdotem, qui rectè quoad se iudicat. Et sic potest distingui, ut dicit Scotus de ratificatione: quia aliquando ratificatur ex utraq; parte tam sacerdotis, quā penitentis: quādoq; ex parte sacerdotis tantum: quādoq; tantum ex parte confitentis. **Tertio** dubitatur: utrum iterata confessio eorundem peccatorum uel clauium plus, & plus remittat de temporali pena peccatis quoad pœnam æternam dimissis debita. Et arguitur, q̄ sic: quia dicit bea. Aug. in de uera & fal. penitentia. c. xi. Erubescencia ipsa partem habet remissionis. sequitur.

Multum enim satisfationis obrulit: qui erubescencia dominans, nihil eorum, q̄ commisit, nuntio dei denegauit. Et infra. Quoniam uerecundia magna est pena, qui erubescit pro christo, sit dignus misericordia. Et sequitur ad propositum. Unde patet: q̄ quantum pluribus confitebitur in spe uentis turpitudinem criminis: tanto facilius cōsequitur misericordiam remissionis. Hæc ibi. Et probatur ratione: quia secunda absolutio est eiusdem rationis cum prima: ergo potest tantum remittere de pena remanente, quā tantum prima: si tantum remansit. In oppositum est: quia tunc per frequentes absolutiones posset tota pena remitti sine quacunq; alia satisfatione. consequens uidetur inconueniens: & probatur consequentia: quia pena temporalis est finita: ideo per frequentem ablationem partium tandem tota aufertur. **Ad hoc** dubium Scot. recitat duas opiniones.

Vna tenet partem affirmatiuam: nam causæ actiue eiusdem rationis habent effectus eiusdem rationis, & ideo posteriores absolutiones ita remittunt, quælibet

Dub. 3.

P Vtrum iterata confessio eorū dē peccator uel clauū ē plus, & plus dimittit.

bet aliquid penę tantum: quāntū precedens, donec tota pena tollatur. Ad rōnem in oppositum; quidam refugiunt ad partes eiusdem proportionis: ut si prima absolutio abstulit medietatē penę temporalis, quā inuenit; secūda similiter medietatē penę, quā ipsa inuenit: & ita de sequentibus absolutionibus. Et quia sic procedendo semper manet medietas: nunquā tollitur tota pena: quia infinitæ sunt partes eiusdem proportionis: eo q̄ omne continuum est diuisibile in semper diuisibilia. Sed illa solutio non uideatur sufficere: quia cum secūda absolutio est eiusdem rationis cum prima: non est ratio; quare non aufert penā tāte quantitatē, quāte prima: nec uideatur inconueniens: q̄ per multiplicatas absolutiones tota pena auferatur: sicut quandoq; per solam cōtritionem tota pena remittitur sine alia satisfatione. Et secundum hūc modum nihil melius, quā semper eadem peccata confiteri: donec post centesimam, uel millesimā absolutionem tota pena remitteretur. **Alia** est opinio, quā deo. probabiliorē reputat: q̄ secūda absolutio uirtute clauū nullā partē penę remittat: quia illud iudiciū semellatū sine errore, deus ratificat in cęlis, qđ est irreuerabile: ergo rationale est: q̄ sit irreuerabile: non q̄ nō possit iterari sine peccato: sed quod non est iterabile cum tali fructu. Et adducit simile de sententijs in foro litigioso, quibus absolute tur accusati: nam post sententiam non fit accusatio noua: nec datur noua sententia absolutoria in una, eadēq; causa: sic semel data sententia iusta per sacerdotē in eadē causa: meritis causæ nō mutatis: sententia nō est mutāda: sed prior data manet: alioquin fuisset iniusta. **Si** dicitur per nouā cōfessionem meritū causæ mutatur: quia accedit noua confessio, quæ habet annexam nouā uerecundiā. Et iā quia confessio est opus bonū, cōfitendo iteratō idem peccatū acquirat uouū meritum: similiter cōfitendo; & rememorando peccata prius confessa: elicit nouā cōtritionē: & ideo causa nō manet eadem: nec idē meritū causę iudicāde. Respōdetur: q̄ per nouā cōfessionē uerecū

Q **Opinio Scoti.**

diā, cōtritionē, non mutatur meritū causæ pro qua datur sententia: quoniam sententia cōfessoris non datur nisi de peccatis cōmissis, nō de meritis. Sententia. n. cōfessoris, quæ est absolutio a peccatis: nō est præmeritoria boni operis. Unde non negat hæc op̄. quin per illa noua merita tāquā per opera. satisfactoria aliquid penę temporalis, uel etiā tota tollatur, ac remittatur. Sed hæc operis remissio non fit uel clauū: sed uirtute operationū satisfactoriarū: sicut etiā fieret per alia opera satisfactoria. Et huic opin. magis cōsentio sup. dist. xvii. q. j. Et per hoc ad rationes ante oppositū. Ad auctoritatē beati August. dicitur: q̄ Aug. nō attribuit remissionem penę lapsus confitentis uirtuti clauium: sed uerecundiæ: quæ (ut ait) est opus multum satisfactorium: quod hæc opin. nō negat: ut dictū est. Non autē dicit Aug. q̄ hanc penę remissionem operetur uirtus clauū sine secūda sententia sacerdotis. Dubiū. n. non est; quin per opera meritoria, & passiones pro peccatis assumptas, aut patienter toleratas pena remanens post sacerdotis absolutionē, remittatur sine noua sententia, & absolutione sacerdotis. Nec minuit remissio: nec augetur propter secundam sententiam: & ideo in illa remissione nō operatur uis clauū, sed satisfaciens meritum. **Ad** rationem dicitur: q̄ licet secūda sententia sit eiusdem rationis cū prima: quia tamen effectū plenū habuit in prima: non habet aliū effectū secūdo prolata. Sicut etiam si post totius penę remissionem, adhuc confiteretur p̄c̄tōr eadem peccata, quæ prius, & iterum absolueretur. Illa iterata absolutio non haberet effectum: nō propter minorem uim clauium: sed quia iā plenum habuit effectum in prima. **Cui** placet prima opin. posset dicere ad rationem post oppositū: q̄ illatum non est inconueniens. Sicut enim per multiplicata satisfactoria opera, potest tolli tota pena debita: ita per multiplicatas absolutiones. Et si dicitur. tunc quilibet sacerdos posset subditum absoluere a pena, & culpa: quod solius papæ est: dicitur: q̄ hoc non est inconueniens particulariter **Gab. Biel. 000**

ppo. 2.

ppo. 3.

caibus sibi concessis: sed nō reservatis. Papa autem solus pōt hoc uniuersaliter.

QVAESTIO II.

VAERITVR secundō circa ultimam partem tertiæ conclusionis textualis de excommunicatione. Vtrū uirtute clauium ecclesie, homo possit hominē excommunicare. ¶ Tribus articulis quæstio resoluetur: terminorū declarationibus: responsiuis conclusionibus: & dubiorū solutionibus. ¶ Quātū ad primum notandū: qd excommunicatio dicitur quasi extra cōmunionem positio: exclusio, uel separatio. Est autem secūdū Alex. de halesparte iiii. q. lxxxii. memb. ii. & sanctū minis Bona. triplex cōmuniō. Quædā est merē spiritualiter, & interior quantū ad charitatem, & dilectionē, quæ esse debet omnium uiatorū ad se inuicem, secūdū quā præceptum est unicuiq; diligere proximum suum, sicut seipsum. In cuius executione est totius legis diuinæ impletio: ut dicit apostolus. Qui proximi dilectorem adimple. ad Rom. xiii. Et ab illa cōmunionē nullus uiator excludēdus est, siue fidelis sit, siue infidelis, sicut nullus uiator est non proximus. Et ideo excommunicatio, de qua hoc loquimur: nullū ab hac cōmunionē separat. ¶ Secunda est cōmuniō merē corporalis, in actibus. s. legitimis, qui ponuntur quinq; scilicet hic uersus. Os, orare, uale, cōmuniō, mēsa negatur. Os, id est oculū. Oratio maxime in publico. Vale. i. saluatio. Cōmuniō sacramentorum, & mensa corporalis refectionis, ut exponit sanctus Tho. ¶ Tertia est quasi media inter utraq; & est cōmuniō in sacramentorum participatione. i. susceptione & maxime eu charistie. Primam cōmunionem nō excludit excommunicatio: ut dictum est. Terciam excludit excommunicatio minor, quæ comitatur quodlibet mortale peccatum. Secundam tollit excommunicatio maior: quia ista includit minorem: nullus enim excluditur a cōmunionē exteriorum actuum: quin simul excludatur a cōmunionē sacramentorū. Excludit autem excommunicatio a cōmunionē non corporaliter per detentionē, uel incarcerationē: sed per prohibitionē: ne cōmunicet cū aliis: nec alii cū eo: ut dicit Scot. Quā prohibitionē: qui transgreditur, nouo peccato inobediētiæ inuoluitur. Et secundum hanc excommunicatio: quandoq; diffinitur, ut accipitur pro excommunicatione maiori tantū, quæ proprie dicitur excommunicatio. Et uerbū excommunicatio, in cōmuni locutione solū accipitur pro maiore. Quandoq; generalius: ut extendit se ad utraq; maiore, & minore. ¶ Primo modo sic describitur excommunicatio: est cēfura a canone, uel iudice ecclesiastico prolatapriua a cōmunionē hominū, & sacramentorū. ¶ Dicitur cēfura. i. pena quæ ponitur pro genere: lata. i. inflicta a canone: ut dū cōstitutio ecclesie hanc penā infligit transgressori ipso facto: ut quādo ecclesia per aliquā cōstitutionē prohibet cōmunionē incidēti certū crimē ita ut dū cōstitit ipsum tali crimine obcēset a cōione fidelium exclusus. ¶ Dicitur uel a iudice: ut dū nō a iure suscepto: sed p. sententiā iudicis cōione priuaē. ¶ Dicitur ecclesiastico: quia separatio, quæ fit per iudicem secularem, nō meretur dici excommunicatio: ut hic accipitur. ¶ Dicitur priua. s. prohibendo eū a cōmunionē hominum: ubi innuitur excommunicatio maior. Additur & sacramentorum: quia ab utroq; excludit. ¶ Si diffinitur placet excommunicationem minorem, dimittatur hominū: & dicatur a cōmunionē sacramentorum tantum. Aliter diffinitur alii, & redit in idē. Excommunicatio est separatio a cōmunionē ecclesie quoad fructū, & suffragia generalia. Per fructum intelligitur confortium temporale, & cōmuniō fidelium: per generalia suffragia perceptio sacramentorum secundum Pet. de pal. Vel etiam sic diffinitur. Excommunicatio est a qualibet licita cōmunionē. s. diuinorum, & actu legitimo. s. politico separatio. Has ponit sanctus Thom. post Host. parte. v. de sententia excommunicationis: & utraq; datur de excommunicationē maiori. Excommunicatio in genere:

Arti. 1. Nota. 1. Inter partem nota. 1. Bona. triplex cōmuniō. Nota. 1. Inter partem nota. 1. Bona. triplex cōmuniō.

ut includit maiore, & minore: est separatio hominis a cōmunionē legitima sacramentorū. Legitima cōmuniō sacramentorū est, quæ quis participat sacramentis sine nouo peccato mortali. Illā cōionē priuat quælibet excommunicatio: tū maior, quā minor: ut dictū est. Minor autē tantū ab illa: & non a cōibus ecclesie suffragijs: neq; a legitimis actibus humanis: siue in ecclesia, siue extra: siue in publicis, siue priuatis: dūtaxat a legitimis, siue digna perceptione sacramentorū: ut in c. Si celebrat. de cle. excōm. ¶ Ex quo sequitur: qd omnis peccans mortaliter incidit excommunicationem minore. Patet: quia nullus talis potest manens in peccato mortali dignē suscipere sacramentum: quinimo hoc suscipiens peccat nouo peccato mortali faciendo irreuerentiā sacramentorū: ut sup. dictū est dist. j. q. j. ¶ Secundō notandū: qd secundū Scot. dist. presenti in ecclesia est duplex forus. Vnus secretisimus: in quo idē ē accusator, & reus: qui dicitur forus anime uel forus penitentiæ. Et ad istum forū pertinet clauis, de quibus dictum est. q. precedēti. Alius est forus publicus: quia ecclesia habet auctoritatem corrigendi delicta publica. Et ad hunc requiritur etiā duplex auctoritas: scilicet cōfedi, & iudicādi: sicut in priori foro. In omni foro ad iudiciū rectum requiritur cognitio in causa illa: & sententia. Et hæc potestas siue auctoritas, secūdū Alex. parte iiii. q. lxxxii. memb. iiii. ar. j. & secundū sanctū Bona. dicitur gladius spūalis. xvi. q. ii. uis. in fi. ubi excommunicatio nominatē mucro epalis: pōt tamen etiam dici clauis ecclesie: quia et illa clauditur, & aperitur ecclesia. Tū istæ clauis non sunt eiusdē rōnis cū prioribus: & possunt separari ab eis: ut patet in habentibus iurisdictionē sine sacerdotio: ut in archidiaconis, & quibulā alijs habentibus iurisdictionē secūdū ordinationem ecclesie sine ordine sacerdotali. hi. n. habent clauis illas potestates. s. excōicādi: & excōicato absoluedi, & nō absoluedi, & ligādi in foro penitentiæ: & econuerso. Sicut in cōmunibus sacerdotibus, quibus nō est data ista potestas excōmunicādi, & ab excōmunicatio absoluedi: licet oēs

B Duplex excommunicatio maior, & minor.

Coroll.

Nota 2. In ecclesia est duplex forus.

ut includit maiore, & minore: est separatio hominis a cōmunionē legitima sacramentorū. Legitima cōmuniō sacramentorū est, quæ quis participat sacramentis sine nouo peccato mortali. Illā cōionē priuat quælibet excommunicatio: tū maior, quā minor: ut dictū est. Minor autē tantū ab illa: & non a cōibus ecclesie suffragijs: neq; a legitimis actibus humanis: siue in ecclesia, siue extra: siue in publicis, siue priuatis: dūtaxat a legitimis, siue digna perceptione sacramentorū: ut in c. Si celebrat. de cle. excōm. ¶ Ex quo sequitur: qd omnis peccans mortaliter incidit excommunicationem minore. Patet: quia nullus talis potest manens in peccato mortali dignē suscipere sacramentum: quinimo hoc suscipiens peccat nouo peccato mortali faciendo irreuerentiā sacramentorū: ut sup. dictū est dist. j. q. j. ¶ Secundō notandū: qd secundū Scot. dist. presenti in ecclesia est duplex forus. Vnus secretisimus: in quo idē ē accusator, & reus: qui dicitur forus anime uel forus penitentiæ. Et ad istum forū pertinet clauis, de quibus dictum est. q. precedēti. Alius est forus publicus: quia ecclesia habet auctoritatem corrigendi delicta publica. Et ad hunc requiritur etiā duplex auctoritas: scilicet cōfedi, & iudicādi: sicut in priori foro. In omni foro ad iudiciū rectum requiritur cognitio in causa illa: & sententia. Et hæc potestas siue auctoritas, secūdū Alex. parte iiii. q. lxxxii. memb. iiii. ar. j. & secundū sanctū Bona. dicitur gladius spūalis. xvi. q. ii. uis. in fi. ubi excommunicatio nominatē mucro epalis: pōt tamen etiam dici clauis ecclesie: quia et illa clauditur, & aperitur ecclesia. Tū istæ clauis non sunt eiusdē rōnis cū prioribus: & possunt separari ab eis: ut patet in habentibus iurisdictionē sine sacerdotio: ut in archidiaconis, & quibulā alijs habentibus iurisdictionē secūdū ordinationem ecclesie sine ordine sacerdotali. hi. n. habent clauis illas potestates. s. excōicādi: & excōicato absoluedi, & nō absoluedi, & ligādi in foro penitentiæ: & econuerso. Sicut in cōmunibus sacerdotibus, quibus nō est data ista potestas excōmunicādi, & ab excōmunicatio absoluedi: licet oēs

cū ordine sacerdotali receperint primas clauis. ¶ Tertiō notandū: qd excōicatio secūdū se nō est nocua excommunicatio: licet sit grauissima pena, quæ ecclesia pōt inferre: ut dicitur. xxxiii. q. iiii. corripiatur. & est bti Aug. Corripiant a ppositis suis subditi correctioibus de charitate uenientibus pro culpa diuersitate, diuersis, uel minoribus, uel amplioribus. Et sequitur ad ppositū. Quia ipsa, quæ dānatio nominatur, quæ facit episcopale iudiciū, quæ pena in ecclesia nulla maior est: pōt, si deus uoluerit, in correctionē saluberrimā cedere, atq; pficere. Est. n. medicinalis: ut in c. medicinalis. de sen. excō. lib. vi. ubi dicit. Cū medicinalis sit excommunicatio nō mortalis, disciplinā, non eradicā: dū tū is, in quē lata fuerit, non cōtēnat: cautē prouideat iudex ecclesiasticus: ut in ea ferenda, ostendat se prosequi, quod corrigēdis fuerit, & medētis. Hæc Inno. iii. Est quoq; p charitate, nō contra charitatē: quoniam correctio est peccatoris: omnis autē correctio ex charitate procedere debet: sicut operatio medētis, quæ fit ad sanitatem in hmitatis: ut de. xxxiii. q. iiii. notandum dicitur. Qui excommunicat: ut apostolus ait: ad hoc excommunicatur, ut ipūs saluus fiat in die dñi: disciplina est excommunicatio, & nō eradicatio: nisi forte ex cōtēptu, & supbia excommunicati proueniat. Vnde sanctus Bonauent. post Alex. parte. iij. q. lxxxii. membro ii. in medicinalibus duplex est modus curandi, scilicet per medicamenta lenientia: & per medicamenta exasperantia. Curatur enim aliquis per emplastrū appositionem: aliquis per sectionē. Sic in moralibus est duplex modus corrigēdi. Vnus per dulces monitiones. Alius per asperas increpationes. Et hoc secundum duo genera hominum: quia quidā sunt tractabiles, & placabiles: quidā duri, & rebelles. Sic in diuinis, & ecclesiasticis iudicijs, in quibus est instructio, correptio, & curatio: duplex reperitur modus instruēdi, corrigēdi, & curandi. Quemadmodum ergo qui non curantur per emplastrum: apponitur uulnus, & cauterium: sic inuitis, & incorrigibilibus fit

Nota 3. D Excōicatio ex se non est nocua.

Duplex medicina.

Duplex correctio.

Tho. q. maledictio, q̄ est imprecatio ma-
lorū dupliciter p̄t fieri. Vno modo in-
tentione ibi sistendū; ut dum quis ex ira,
uel odio imprecatur mala p̄sonę: nō in
bonū personę; sed in malū eius appetitu
uindictę, uel inuidię. Et hoc modo omni-
bus modis prohibita est. & de hac loquit̄
apostolus. Alio mō fit imprecatio malo-
rū bonū eius, cui imprecat̄. s. ut p̄ hoc
mala corrigat̄, & correctus a peioribus
p̄seruetur, uel liberetur: sicut medicus se-
cat, & abscondit mēbrū; ut uita cōseruet.
Et hoc mō maledictio q̄q; est licita, &
salutifera: puta quādo is, qui maledicti-
e, aliter seruari nō p̄t: & talis est excōmu-
nicatio. Et quia diabolus incorrigibilis
est: & maledictio in bonū eius dirigi nō
p̄t: nec debet tanquā iudicari a deo
irreuocabili sententia: nō est maledicen-
dus. Et per hoc patet solutio replicę.

Arti. 2.
Cōcl. 1.
G
In eccle-
sia est
p̄tās ex-
cōmuni-
candi.
¶ Quantū ad articulū secundū est prima
cōclusio. Ecclesia militāshabet potesta-
tē per hominē excōcādi hominē. Hęc
cōclusio probatur auctoritate, & ratio-
ne. Auctoritate christi Matth. xviii. Si
peccauerit in te frater tuus &c. sequitur.
Si ecclesiā nō audierit: sic tibi sicut eth-
nicus, & publicanus. Sed ethnicus, & pu-
blicanus extra cōmunionē fidelū reputā-
tur. Itē paulus. j. Cor. v. publicū fornicā-
torē satānā tradidit ut sup. allegatam
est: sed hęc traditio satānā est excōmu-
nicatio: ergo paulus, qui hō fuit, homi-
nē excōmunicauit. Et hoc se fecisse scrip-
sit ad imitationē sui. Et sequitur. Cum
huiusmodi nec cibū suuere. Itē. j. Timo.
j. excōmunicauit Hymenęū, & Alexan-
dram: ut sup. tactum est. Item ad Ga-
lath. j. Si quis uobis euangelizauerit prę-
ter illud, quod accepistis, anathema sit.
Anathema, quod separatio sonat: est ex-
cōmunicatio maior. Item. j. Corinth.
ultimo. Si quis non amat dominū no-
strū iesum christū, sit anathema. Et Ioā.
in ii. canon. loquens de hęreticis dicit.
Si quis uenit ad uos: & hanc doctrinam
non affert: nolite recipere eum in do-
mum: nec aue ei dixeritis: qui enim di-
xerit ei aue: communicat eius operibus
malignis. Quibus uerbis apertē prohi-
bet communionem malignorum. Hęc

prohibitio est excōmunicatio. Ratio
ne idem probatur. Christus ordinans
regimen ecclesię (quod beato Petro cō-
misit. Ioann. ultimo. Pasce oues meas)
dedit omnem potestatem ad bonum, &
utile regimen ecclesię necessariam: sed
potestas excōmunicandi hominē ne-
cessaria est, & utilis tam ei, qui excōmu-
nicatur, quā ipsi ecclesię: ergo. Mi-
nor probatur: quia utile est ei, quem be-
neficiā: & monitiones pię non corri-
gunt: timor pęnę, & confusionis suę
coerceat: ut a malo respiscat, & non
pereat. Vtile est etiam ecclesię. congre-
gationi fidelium: ut ouis morbida inā-
nabilis: & membrum pueridum separen-
tur ab ouili, & corpore: ne sua pestifera
contagione (quę lana sunt) inficiant
sicut in naturalibus, & medicinalibus
fieri solet. Hęc autem separatio, & ab-
scissio fit per excōmunicationem: ergo.
Hinc beatus Hieron. & habetur
xxiii. q. iii. refecandę. Refecandę sunt
putridę carnes: & scabiosa ouis a cau-
his repellenda: ne tota domus, massa, cor-
pus, & pecora ardeant, corrumpantur,
putrescant, intereant. Arrius in Alexan-
dria una scintilla fuit: sed quoniam non
statim oppressus est, per totum orbem
eius flamma populata est. ¶ Secunda cō-
clusio: quāuis potestas excōmunican-
di, & potestas ab excōmunicatione ab-
soluendi, dici possunt clauē ecclesię: nō
tamen sunt eiusdē rationis cū clauibus
soluendi, & ligandi in foro pēnitentię.
Ista conclusio satis probata est in secun-
do notabili: nec eget alia probatio. ne.
¶ Tertia cōclusio: Omnis ecclesiasticus
non excōmunicatus, nec suspensus, ha-
bens iurisdictionem coerciuā p̄t in
subditos suos contumaces ferre excōmu-
nicationis sententiam. Hanc conclu-
sionē declarat, & probat sanctus Bonau-
dus. dist. p̄genti sic. Quicūq; in ecclesia ha-
bet potestatem soluendi, & ligandi: habet
eam a christo mediatē, uel immediatē:
qui potestatem cōtulit apostolis: & prę-
cipuē petro, cui utrāq; contulit potesta-
tē ligandi, & soluendi in utroq; foro pē-
nitentiā, & exteriori iudiciali. Prima
potestas in foro pēnitentiā respicit p̄t

Cōcl. 2.
H

Cōcl. 3.
Oīs ec-
clesiasti-
cus ha-
bēs iuri-
dictionē
coerci-
uā p̄t
excōmu-
nicare.

dinem: secunda p̄lationē. Prima adit̄
egli aperit: & ideo rethē dicitur clauis:
Secunda per cęsuram subditos coarceat:
ideo dicitur gladius. Prima potestas est
arbitrandi inter deum, & hominē. Se-
cunda uero inter hominē, & hominē.
Prima: quoniam collata est petro, ut sacer-
dori, descendit in omnes sacerdotes:
quāuis nō omnes habeant executionē.
Secunda: quia collata est petro, ut p̄la-
to: descendit in oēs personas ecclesiasti-
cas, quę habēt p̄lationē siue iurisdictionē
nē coerciuā. i. iudicij exterioris cōten-
tariā in iudicādo aliquos, habet potesta-
tē coercēdi eos per cęsurā ecclesiasticā:
ut iudiciū eorū inuolabiliter obseruet.
Et quā iurisdictionē talem nō solū hāt
habētes clauē ordinis, sed et nō habētes
ordinem: & hoc uel ex iure, uel ex cosue-
tudine: ut Archidiaconi, & quādā capi-
tulari iudices delegati: episcopi electi nō-
dum consecrati: & quidam alij, de qui-
bus particularius pertinet ad canoni-
stas. Ideo possunt excōmunicare, & sol-
uere ab excōmunicatione. Qui uero nō
habēt iurisdictionem coerciuā: licet ha-
bēt clauē ordinis, siue sacerdotes sim-
plices: tamē, non possunt excōmunicare:
nisi, per commissionem: uel nisi, in ca-
sibus certis: ut ex consuetudine sacro-
dotali in furto, & rapinis: cōsue-
tudo enim dat iurisdictionē. ¶ Ex his po-
testatibus probatur conclusio: Iurisdic-
tio fori exterioris (quę exercetur etiam in inui-
tos) non est frustra, & sine effectu: ergo
necessariō habet potestatem coercēdi
subiectos. Tenet consequentia: quia a-
lias nulla esset executio sententię apud
inuitos: & ita esset sine effectu: sed nulla
coercitio ecclesiastica est efficacior ea,
quę est per excōmunicationem: cū sit gra-
uissima pęnārum huiusmodi: ergo potes-
tas excōmunicandi annexa est iuridi-
ctioni coerciuę. ¶ Dicitur notanter, in
conclusionē: omnis ecclesiasticus ad ex-
cludendū iudices seculares, quibus hęc
potestas non est tradita. ¶ Dicitur, non
excōmunicatus: quia ad excōmunicā-
dū requirit̄ potestas libera, & nō ligata.
Nunc aut̄ licet excōmunicatus habeat

potestatem iurisdictionis: habet tñ ligatā:
quia nō habet executionē eius, unde nō
p̄t alios excōcicare. ¶ Dicitur, nec suspē-
sus: quā intelligendū est de suspensione a
iurisdictione. Est. n. quodā suspensio ab
officio, & nō ab executione iurisdictionis:
& est quodā suspensio ab executione iu-
risdictionis & non ab officio, & est suspē-
sio ab utroq; Primo modo suspensus, nō
posset celebrare: posset tamen excōmu-
nicare. Secundo modo nō posset excōmu-
nicare: posset tamē celebrare. Tertio
mō suspensus neutriū posset. ¶ Dicit̄ ha-
bens iurisdictionē coerciuā propter sim-
plices sacerdotes ut dictum est. Et nō est
cura siue illā habeant de iure, sicut ordi-
narij: siue ex speciali commissione: siue
ex sola inducta cōsuetudine: dummodo
tamen terminos suę iurisdictionis non
excedant. ¶ Dicitur, in subditos, quia in
non subiectos non potest sententiam
excōmunicationis fulminare: eo q̄ sen-
tentia non suo iudice lata est nulla: &
nullus potest esse iudex nisi subiectorum
suę iurisdictioni. ¶ Dicitur, contuma-
ces: quia ut supra ostensum est: nisi crimi-
ni adiuncta sit contumacia, quę signum
est incorrigibilitatis: non est criminofus
excōmunicandus. ¶ Quarta conclu-
sio: Excōmunicatio cęsurā non so-
lum incurritur per sententiam iudicis:
sed quandoq; ipso facto ex dispositione
scripti iuris. Probatio secundę partis
conclusionis ostendit primam. Proba-
tur igitur pars secundę conclusionis:
quoniam iniure scripto lata est senten-
tia contra multos certa crimina com-
mittentes: ita q̄ eo ipso, q̄ talia commit-
tunt, excōmunicati sunt: nec requiri-
tur sententia iudicis eos excōmunicā-
tis: sed ut uideatur ab omnibus, sufficit
denuntiatio iudicis eos crimen cōmississe
declarantis. Reducuntur autem casus
illi, in quibus de facto incurritur senten-
tia secundum Pet. de palud. ad quinq;
genera casuum. Primi respiciunt fi-
dem catholicam, & scripturam sacram:
ad hoc genus pertinet excōmunicatio
hęreticorum, & eorum fautorum,
ac defensorum &c. Secundi respiciunt
ecclesiam romanam. Tertię genera-

Triplex
suspensio

Cōcl. 4.
I

Excōmu-
nicatio in-
curritur
quāq; a
iure.

liter libertatem ecclesiasticam. Quartum correctionem criminum. Quinti respiciunt casus simonis legati quantum ad regnum Franciæ. Istos casus late persequuntur summissæ: & Pe. de pal. q. ii. dist. præsentem in multis articulis: ideo relinquuntur. ¶ Quinta conclusio. Nullus potest excommunicari ab homine iurisdictionem in eum non habente. Hæc conclusio sequitur ex tertia contrario sensu. Et patet: quia potestas excommunicandi requirit iurisdictionem: ut sup. dictum est, ergo illa deficiente, deficit excommunicatio. ¶ Sed est hic notandum: quod multipliciter quis consequitur iurisdictionem in alium: quandoque ex communi iuris dispositione, sicut ordinarij in subiectione, quandoque ex speciali commissione, sicut legati, & commissarij: quandoque ex industria consuetudine, sicut sacerdotes parochiani in certis casibus: quandoque ex delicto, ut ordinarij in alienum peccantem in diocesi sua: & forte alijs modis, de quo ad canonistas. Et qualitercumque habet quis iurisdictionem in alium: est superior eius in eo, in quo habet iurisdictionem. ¶ Ex hac conclusione sequuntur aliqua corollaria. Primum: Nullus a seipso a pari, neque ab inferiori in quantum huiusmodi potest excommunicari. Patet: quia non subditus excommunicari non potest ab eo, cuius non est subditus propter defectum iurisdictionis: siue sit non subditus iure communi, siue iure speciali: ut ex privilegio, vel exceptione. Et hoc simpliciter, vel in casu. Et si in casu: intelligendum est in illo casu, in quo non est subditus: & non extra illum. De privilegio tamen exemptiones sunt multæ, & distinctiones apud canonistas. Nunc autem nullus est sibi ipsi subditus: sicut nec seipso superior. Sic nec par par: quia par in parem non habet potestatem: multo minus superior excommunicari potest a suo inferiori: ut in cap. inferior. xxj. dist. ¶ Secundum: quod communitas talis excommunicari non potest, licet singuli de communitate excommunicari possunt. Vnde si dicat iudex: excommunico universitatē. N. vel totum collegium, aut conventum: excommunicatio est nul-

la. Idē est, si dicat. Excommunico omnes, & singulos de tali universitate: quoniam nihil aliud dicit, quā si diceret: excommunico totā universitatē: cū universitas nihil aliud sit, quā omnes, & singuli de universitate. Si vero dicat: excommunico omnes de universitate. N. qui fuerunt auctores huius criminis, vel consentientes: tenet excommunicatio. Cuius ratio est: quia sic non contingit innocentē excommunicari. Hoc corollarium probatur per. c. romana. de sen. ex cō. lib. vi. §. ult. ubi sic dicitur. In universitatē, vel collegiū proferri excommunicationis sententiam penitus prohibemus: volentes animam periculū vitare: quod exinde sequi posset: cū nonnūquam contingeret innocuos huiusmodi sententia irretiri: sed in illos duntaxat de collegio, vel universitate, quos culpabiles esse constiterit. Sed hic quidam faciunt dubium, & querūt: quāvis excommunicatio nō debeat ferri in universitatē: tamen si fertur, an teneat. Et glō. videtur sentire: quod sit oppositum autem tenent communiter theologi. Et est ratio, quæ etiam probat corollaria: nam secundum Pe. de pal. q. j. art. ii. dist. præsentem sententia, quæ continet intolerabilem errorem, est ipso iure nulla: huiusmodi autē est sententia excommunicationis lata in universitatem: nam per eam contingit innoxium excommunicari: quod est error intolerabilis. Præterea: quia per istā constitutionē tollitur iurisdictione quantum ad excommunicationē universitatis: ergo si attentatur contra huiusmodi prohibitionē: nihil fit sicut in suspensione iudicis. ¶ Idē excommunicatio universitatis includit oppositum in adiecto: nā excommunicatio est separatio a communione omnium hominum, non autem sui: si ergo excommunicatur universitas, separatur a communione hominum, & non separatur a communione sui. Universitatis, & sic poterunt de universitate subcommunicare, & non poterunt: quia per excommunicationē sunt separati ab hominū communione, quæ sunt opposita. Alias rationes alij adducunt, quæ parum concludunt: sed nec ille iam posite demonstrant. Tertium: quod excommunicatus una excommunicatio-

ne potest pluribus alijs excommunicationibus irretiri: & hoc ab eodem iudice propter diversas causas: vel a diversis iudicibus, aut iuribus pro eadem causa, aut diversis. Patet: quia excommunicatio est prohibitio communionis: sed aliquis potest prohiberi a communione propter eandem causam diversis prohibitionibus: una iuris, alia iudicis: vel una iudicis superioris, alia inferioris. unde potest ordinarius fulminare sententiā contra crimen, vel personam: & simul iuris constitutio: etiam papa. Et quāvis sit una separatio quantum ad obiectum. scilicet a communione sacramentorum, & hominum: est tamē alia, & alia prohibitio, quæ etiam possunt separatim tolli per diversas absolutiones: nunquam tamen talis restituitur: communioni nisi sublati omnibus prohibitionibus. ¶ Quartum corollarium. Mortuus potest excommunicari: non quidem quantum ad sacramenta: quoniam ab illis per transmissa ab ecclesia militante (cuius sunt sacramenta) iā separatus est: sed quantum ad id, in quo communicat cū ecclesia, hoc est quantum ad suffragia generalia ecclesiæ, & quantum ad ecclesiasticam sepulturam. Patet corollariū de heretico, cuius hæresis primū post mortē suam est deprehensa, puta in scriptis suis hic de relictis: ut in c. sanē. i. xxiiij. q. ii. nec obstat, quod in ca. damnationis. ea. q. dicitur. Videntes (non mortuos) solvere possumus, vel ligare: quoniam statim subiungitur exceptio criminis hæresis. ¶ Quintum corollarium: quod nullus potest crimine alterius excommunicari: puta uxorem pro crimine mariti: nec filius pro crimine patris: nec subditi pro crimine dñi sui, neque e converso. Probatur: quia iurisdictione, & potestas excommunicandi tantum extendit se ad mortale peccatum, tanquam ad obiectum, pro quo fertur: sed nullus propter crimen alterius incidit mortale: cum omne peccatum propria voluntate, non aliena committitur secundum August. ergo. Potest tamen aliquis excommunicari propter participationem cum excommunicato in crimine, vel in actibus prohibitis, sed

si participando peccat: & ita pro suo peccato excommunicatur. ¶ Sexta conclusio. Sicut habens iurisdictionem non potest excommunicare non subditum: ita nec subditum in loco non subdito, puta exempro, vel extra territorium. Patet: quia sicut iurisdictione cuiuslibet minoris papa habet limites suos quoad personas: ita etiam quoad loca: nā ad hoc distictæ sunt dioceses, & archidiaconatus localiter: ut quilibet terminis suis contentus, non transgrediatur terminos, quos patres posuerunt: secundum illud Proverbi. xxii. Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui. Septima conclusio. Ut excommunicatio iuste feratur in certam personam ab homine, debent moniti prævia, causa iusta, forma debita in scriptis pronuntiata concurrere. Ista conclusio quantum ad singulas partes, probetur per diversa iura partim infra alle. ¶ Dicitur notanter ab homine in certam personam: quoniam si fertur a iure, vel ab homine per modum statutum: si dicat superior: quicumque fecerit hoc crimen, sit excommunicatus ipso facto: aut præcipit, ne hoc fiat sub pena excommunicationis late sententiæ: quia illa excommunicatio non fertur in certam personam: non requiritur certa monitio, quin contrafaciens statim est excommunicatus ipso facto: quia contumacia est annexa huic transgressioni. Dum vero in certam personam fertur: requiruntur triplex monitio: vel una pro tribus coram personis idoneis facta cum intervallo dierum: nisi necessitas aliud suadeat: de hoc in c. sacro. eo. ti. in tex. & glo. cum concor. ibi allega. ¶ Dicitur etiam iusta causa, quia si fuerit causa iniusta, ut puta continens intolerabilem errorem non ligat: ut infra dicitur: de hoc etiam in c. iam allega. ¶ Dicitur forma debita. Vbi nota, quod non est aliqua forma præcisa verborum determinata: sed sufficit: quod forma exprimat consensum iudicis de præsentem excommunicatis: nō autem de præterito: vel futuro. Vnde si dicat: denuntiamus illum excommunicatum, quem tamen prius non excommunicavit: non erit excommunicatus.

Cōcl. 6.

Cōcl. 7. M

Ad iustam excommunicationem multa requiruntur.

militer si dicat: uolo sit excoicatus unus de istis duobus: neuter est excommuni- catus: aut excommunicabo illum. Nec- suthic sola intentio iudicis: sed requi- ritur expressio uerborum. Hoc idem te- nept Hostien. & Innocen. ¶ Dicitur in scriptis pronuntiari: ut in cap. cum me- dicinalis. eo. ti. lib. v. jubi dicitur. Quis- quis igitur excommunicat: excommu- nicationem in scriptis proferat, & causā excommunicationis expressē cōscribat, propter quam excommunicatio profe- ratur. Exemplum nero huiusmodi scri- pturgenoatur excommunicato eradere infra mensem, si fuerit requisitus ¶ Ve- rum in penam suspensionis (contrafa- cientibus ipso facto inflictam) non in- cidunt praelati religiosi, quorum est cōi- nuō monere, & corrigere subditos: & hoc quando periculū est in mora: aut statu- ta ordinis aliam tradunt formam: aut si ex ignorantia iuris, quæ contrafacien- tes excusaret: quia religiosi frequenter ignorant iura: ut tangit Angel. in sum. excommunicatio. ii. ¶ Octaua cōclusio. Sententia excoimunicatiōis lata ab hoie quamuis iniusta, dum non fuerit nulla: timenda est, & nullatenus contēmen- da. ¶ Pro intellectu cōclusionis notan- dum: qd differentia est inter sententiam excoicacionis iniustam, & nullā. ¶ Ini- uita est, quando aliquid deficit, qd iuxta canonicas sanctiones ad iustam excom- municationem requiritur. Requiritur autē multa, ut quis ritē excoimunicetur. Que- dam ex parte excoicateris. s. qd habeat iu- risdictionē in excoicandum non ligatā, uel impeditam: & animum corrigendi amore iustitiæ non ligatū ex odio, qua- ricia, precio, uel fauore aduersariorum, uel similibus. Quædam ex parte excoi- cati. s. temeritas, aut contumacia in ma- lo culpe. Quædam ex parte causæ: ut pec- cātum mortale. Quædam ex parte ordi- nis, seu modi: ut legitimus processus præmittens monitionem trinam: ut di- ctum est. Et qd feratur in scriptis: & non post appellacionem legitime iuterposi- tam. Et quando aliquid horum delicit: sententia est iniusta: ut si fertur ab eo, qd in hoc casu nō habet potatem excoicadi:

quia non est suus iudex: aut quia est ex- communicatus, aut suspensus: uel eius iu- risdictio quoad illum est impedita per ap- pellacionem legitime interpositam: aut aliquod æquiualens appellacioni. Et di- citur legitime interposita: quando est ta- lis causa appellandi, quæ probata repuca- retur sufficiens: nam in causa fidei non est locus appellandi, neq; contra obediē- tiam, & ecclesiasticam disciplinam: ut si monachus appellaret, ut non corrigeretur secundum regulam, ut de appel. cap. ad nostram. & c. reprehensibilis. Aut dum fertur animo distorto ex inuidia & c. ut xj. q. iii. qui rectē & c. seq. quoad primū. ¶ Vel si excoimunicatus fuerit innocēs: ita qd omnino nullum delictū sit in eo, saltem quod sit dignum excommunica- tione quoad secundum. ¶ Aut quoad ter- tium. scilicet ex parte causæ: ut quando causa nō est expressa: sed tacita: uel quā- do habet errorem intolerabilem expres- sum. ¶ Est autem error intolerabilis, quā- do aliquid sub ui præcepti continetur i sententia, a qua appellatur: qd cōtter in suo genere est p̄tū: puta qd est contra ius diuinum, uel humanum canonicum: ut si excommunicatur: quia dat elemo- synam pauperi: aut quia faciebat aliquid qd in se bonum est: aut quia non operat̄ illud, quod in suo genere illicitū est: aut dum præcipit, quod impossibile est: de hoc in. c. per tuas. de sen. excom. in glo. super uerb. intolerabilem errorem. & eo. ri. li. vi. ca. solet. & clarius in c. uenerabili- bus. §. p̄t̄ quoq; ubi exprimitur; qd er- ror est intolerabilis. ¶ Similiter quoad quartum, quando processus legitimus non est obseruatus. ¶ Sed snia dicit̄ nul- la: qn aliqua iuriscōstitutione ē irretita. Vnde patet: qd omnis snia excoicatiōis nulla, est iniusta: sed nō eorum uerso. Vn- de si prolata est pro iusta causa: sed in a- nimo distorto, sententia talis iniusta eēt: & tñ nō esset nulla. ¶ Iniusta excoicatio ex causa, uel ex parte excoimunicati: & tñ non nulla nō ligat apud deum, ligat tñ apud ecclesiā. unde Aug. sup. psal. cij. Qui iustus est, & iniuste maledicitur; præ- mium illi redditur. Quæ tractans. Gra- tia. xj. q. iij. qui iustus. addit. Hic et si (ut

Cōc. 8. N Sententia excoimunicatiōis, quāuis iniusta, est timēda.

O Que sē tentia excoimunica- tionis sic nulla

dictum est) non teneatur ligatus apud deum: sententię tñ parere debet: ne ex- superbia ligetur, qui prius ex puritate conscientię absolutus tenebatur. Ligat- ergo talis excoicatio quātū ad ecclesiā. id est quantum ad ea, qd prohibita sunt ex- coicatio. i. ad uitandū ecclesiā tpe diui- norum, & cōionem sacrorum, & actus legitimos hominū. Quod si nō fecerit, tanquā contēptor ecclesiasticę discipli- nę iudicabitur: & p̄i nobediētiā morta- liter peccat, scdm bñm. Tho. Si uerō hu- militer p̄nam hanc suffert; donec legiti- mo ordine absoluitur; magnū sibi apud deum comparat meritum. Et de illa snia iniusta loquitur bñs Greg. Homi. xxvi. prope finem, cum ait. Sed utrū iuste, uel iniuste obliget pastor, pastoris tamen se- tentia gregi timēda est: ne is, qui subest: & cum forsitan iniuste ligatur, ipsam ob- ligationis suę sententiā ex alia culpa me- reatur. Pastor ergo uel absoluere indi- sceretē timeat, uel ligare: is autem, qui sub manu pastoris est: ligari timeat uel iniuste: nec pastoris sui iudicium teme- rē reprehendat: ne et si iniuste ligatus ē: ex ipsa tumidæ reprehensionis superbia culpa, quę non erat, har. Hęc ille. ¶ Si uerō sententia excommunicationis fue- rit nulla ob defectum iurisdictionis su- per excommunicatum simpliciter: uel in illo casu, quo fertur excommunica- tio: uel quia fertur post appellacionem legitime interpositam: uel quia habet in- tolerabilem errorem expressum: aut quia nulla præcesit monitio: uel ob alium defectum, propter quem ipso iure est ir- rita: tunc non oportet eam timere: nec se pro excoicato gerere uitādo cōionē sacrorum, & hominū: qm qd non est: nō oportet timere: sed dum snia est nulla, iam nō est excoicatio; neq; quoad deū: neq; quoad ecclesiā. Et ergo non est timenda quoad deum: quia nulla cul- pa. Nec quoad ecclesiā: quia secundū ueritatē nullam sniam iuriscōstitutio, qui sententiam (quę nulla est) non custodit. ¶ Host. in sum. eo. ti. §. quis sit eius effe- ctus. uer. hęc uera. dicit. Si sententia nul- la sit ipso iure: nec timēda est; nec tenē- da. Timenda tñ est non sententia; sed

scandalum populi uulgaris nescientis sententiā esse nullam. Et ad illud sedandū seruanda est in publico quousq; scanda- lum rationabiliter sedatum fuerit. Vnde si aliquis publice excommunicatur, & denuntiat nulliter: ex aduerso publi- cet sufficiēter ipse causam, propter quā snia est irrita: quo facto non pareat sen- tentiæ. Et si aliquis tunc scandalizatur: non est scandalum pusillorū: sed phari- seorum, secundum regulam christi. Marc. xv. contemendum: at tamē nō teneatur eā seruare in occulto ante scandalū feda- tionem: sed neq; in occulto, neq; in pu- blico coram sapientibus, quibus nota ē nullitas sniæ: teneatur eā obseruare. Hęc est sententia Pe. de pal. q. j. ar. iij. dist. hu- ius. ¶ Quibus præmissis probatur conclu- sio: quia censuræ ecclesiæ iuste illatę ligant, & tunc timendæ, & cauēdę: sed cē- suræ sequentes contemnentis excoicacionem etiam iniustam (non tñ nullā) iuste infligūtur contemnentis: ergo sunt timendę. Consequentia nota cum ma- iore. Minor patet per c. per tuas. de sen. excom. ubi dī, qd in aliis ubi. s. snia non ē nulla, debet excoicatus euitari: & nisi gram absolutionis imploret: non debet audiri: ne sniam ecclesiasticā cōrēnere uideatur: & per hoc amplius suo contem- pru liget: Et iā illa minor satis patet ex præmissis. Similiter patet conclusio quā- tū ad illud, qd dicit̄, dū non fuerit nulla, ex statim dicit̄. ¶ Addit̄ ē in conclusio- ne, lata ab hoie: quia snia lata a iure nunquā est iniusta: ut etiam supra dictū est: & ideo semper est timēda, & cauēda: quoniā ligat transgredientē quoad deū: & quoad ecclesiā. Quātum ad articulū tertii est primū dubiū. Qui sunt effectus excommunicationis. Et nota quoties lu- pra, uel infra sit mentio de excommuni- catione: semper accipiendum est de ex- coicacione maiori, nisi adderetur minor. Ad hoc. c. ul. de sen. exco. & sic habet cōis usus, scdm quē uerba sunt intelligē- da. ¶ Quo præmissis rādetur ad dubium; qd excommunicationis in genere sunt duo effectus. Primus, & maximus est se- paratio a diuinis, siue separatio a spiri- tualibus. Secundus est separatio a cōione,

Arti. 3. Dub. 1. qui sunt effectus excommunica- tionis.

siue consortio fidelium in humanis, siue actibus legitimis. Ad quemlibet horum reducuntur multi effectus. Nam primò excludit a sacramentis: ut supra dictum est. Item a participatione diuinorum officiorum, siue ab ingressu ecclesie maxime sub diuinis officijs, excepta sola predicacione, cui interesse potest: et quæ debet statim exire. Item excludit a generalibus ecclesie suffragijs: ita quæ ex intentione ecclesie generalia: suffragia, quæ sunt generaliter pro omnibus fidelibus, & christianis ad eos se non extendunt.

Et dicitur notanter, generalibus, quia specialiter, & in priuato, orare potest quæ pro excommunicatis, ut conuertantur, & redeant ad ecclesiam per humilem penitentiam, a qua præcisè sunt per excommunicationem. Sic orare potest quis specialiter, & in priuato pro patre, uel matre, fratre, aut amico. excommunicato. Si etiam in parascue ecclesia orat specialiter pro hæreticis, & schismaticis.

Item suspèdit ab officio, & beneficio. ita quod officium suum non potest agere: nec fructus beneficii recipere: nec officium suum alii committere. Item non potest eligere, uel eligi: uel beneficium conferre, aut recipere. collatum: quod si de factò recipit, non facit fructus suos: nec sufficit dispensatio post obtentam absolutio nem: sed necessaria è noua collatio: nisi dispensaret ille, qui conferre. beneficium potest: quia talis dispensatio uidetur de nouo conferre. Item non potest ordinare, nec ordinari: & si id fieret, de facto rata est ordinatio: quia character imprimitur: sed ordinis executio non confertur. Et si ea, quæ sunt ordinis, publicè, & solemniter facit: aut quoscunque actus eo modo, quo tantum per ordinatos fieri solent: incidit in irregularitatem, ut si celebrat: si euangelium, uel epistolam cum oratio, & dalmatica legit: faciendò autem ea, quæ etiam non ordinati facere solent: ut legere psalmos cum alijs: legere lectiões uel similes licet peccet: non tamen irregularitatem incurrit. Ad secundum reducuntur etiam plures effectus. Nam primò tenetur uitare alios, & se abstrahere a communione a-

liorum: nisi in casibus exceptis. Item si quos habet sibi ad debitum fidelitatis obligatos: hi sunt absoluti a tali debito si tate excommunicatione, ut uasalli: ut in .c. nos sanctorum. & ca. iuratos. xv. q. vj. sed huius limitationem uide infra. q. seq.

Item non potest excommunicatus agere in iudicio per se, uel per procuratorem: potest tamen impedire se defendere. Item non ualent contractus per eum celebrati ratione publici officij: si quod habet. Item non potest testamentum condere. Item priuatur ecclesiastica sepultura. Vnde quoties alicui prædictorum se ingerit, secundum multos mortaliter peccat, & est probabile: quia in hoc contemnit mandatum ecclesie, quod inducit mortale: quod puto uerum in casibus non concessis: & nisi necessitas, uel ignorantia non affectata, nec crassa excusaret. Oia hæc possunt probari multis allegationibus iuris, quas transeo. Et sufficiat hæc commemorasse, particulariorem proleuacionem, & dictorum correctionem dominis canonistis committens, & humiliter subiiciens. Ex quo sequitur: quod cum magna maturitate, & non leuiter fulminanda est excommunicationis sententia: propter grauissimam animarum pericula. tam excommunicatorum, quam cæterorum, inter quos uiuit, & conuertantur eis participantium. De quo bene loquitur Scot. ostendens: quod Apostoli excommunicatione raro: & nisi pro grauissimis peccatis publicis usi sunt.

QVAESTIO III.

QVAERITVR tertio: utrum omnis participans excommunicato maiori excommunicatione in diuinis, & humanis, sit excommunicatus, & peccet mortaliter in casibus non exceptis. More solito per tres articulos expeditur hæc quaestio: per terminorum declarationes: sub nexas conclusiones: & dubiorum solutiones. **Quantum ad primum articulum, supponitur hic differentia inter excommunicationem**

Non leuiter est ferenda sententia excommunicationis.

nem minorem, quæ tantum separat a communione sacramentorum, & non a ceteris diuinis, nec a communione hominum, & maiorè, quæ separat ab utroque. Notandum igitur: quod multiplex est participatio cum excommunicatis. Quædam in diuinis, sacramentis. l. & officijs. Quædam in actibus legitimis humanis, de quibus præcedenti dictum est. Item quædam in crimine: quædam in actibus excommunicatis. Item quædam sit ex contemptu clauium: ut quando participans non credit potestatem excommunicandi concessam hominibus: aut si credit, non tamen curat, uel aduertit: sed quæ cum excommunicatis participat sicut cum non excommunicatis. Quædam sit ex timore aut ex amore ac fauore excommunicati uel aliorum: tamen ex remorsu conscientie. Quædam sit ex animi leuitate, aut inconsideratione: quædam ex ignorantia: quædam ex certa scientia. Quædam propter lucrum spirituale ad reducendum excommunicatum: quædam propter lucrum temporale speratum: & alijs modis: secundum quorum uarietatem necesse est uariare responsionem ad quaestionem. Secundo nota: quod licet omnis peccator mortali, sit excommunicatus excommunicatione minori (quoniam omne mortale separat a digna participatione sacramentorum: ut supra dictum est) non tamen e conuerso omnis excommunicatus excommunicatione minori est peccator mortali peccato: quod manifestè patet in interdictione loci: nam posito interdictione in certo loco, omnibus habitatoribus illius loci, etiam innocentibus prohibetur ingressus ecclesie: & subtrahuntur sacramenta: & per hoc sunt excommunicati maiori excommunicatione: quia a communione sacramentorum, & diuinorum separati: quia hæc pena non semper infligitur propter demerita illorum, quibus infligitur: sed propter aliorum correctionem, & confusione: ut dum excommunicati excommunicatione maiore uident se contemni: & sibi negari communionem: citius reuertantur ad ecclesiam. Tertio notandum: quod sunt certæ personæ, & certi ca-

sius excepti, in quibus sine peccato potest communicari cum excommunicatis maiori excommunicatione. Causæ præhæduntur in his metris. Vtilitas huic, res ignorata, necesse. Hæc anathe ma quidem faciunt, ne possit obesse. Vtilitas duplex: spiritalis, & temporalis. Spiritalis utriusque, sua, & excommunicati. Sua: nam ut dicit Pe. de palu. q. vj. art. ij. dist. præsentis. concor. Ange. in sum. excommunicatio. viij. §. vj. potest quis ab excommunicato maiori excommunicatione consilium salutis suæ querere: tamen consilium corporalis: si fuerit peritus, & uir consilij, autem medicus: dum alterum æque peritum comode habere non possit. Dicit tamen Ray. quod in hoc non sunt multum laxandæ habent: sed discretè, & solum intentione utilitatis prædictæ consequendæ. Etiam pro utilitate excommunicati, scilicet eum informando, corrigendo, & inducendo ad penitentiam: & ut redeat ad unionem ecclesie: licet etiam interponatalia uerba ad captandam eius beneuolentiam, ut eum efficacius reducere possit: ut xj. q. ij. cum excommunicato. & clarius eor. cum uoluntate. & propter hoc, qui causa prædicationis, uel confessionis habitant inter eos: eleemosynas licitè ab eis recipere possunt: præsertim si alias non ualeant in illo loco sustentationem habere. Similiter propter utilitatem temporalem, potest quis communicare cum excommunicato: ut petendo ab eo debitum, & recipiendo immo pro illo potest eum conuenire coram iudice. Nam contractus, qui sine communionem explicari non potest, non dissoluitur, nec impeditur per excommunicationem superuenientem, uel etiam præcedentem. dum præcedens excommunicatio ignorata fuit: ut in .c. si uerè. in rex. & glo. eo. ti. q. Lex matrimonij etiam excusat: nedum in reddendo debitum, & exigendo: sed etiam in alijs domus obsequijs: nisi forte excommunicatio esset inflicta propter tale matrimonium. Si tamen uxor fuerit excommunicata, tenetur maritus tanquam caput inducere, & cogere mulierem ad petendum absolutionem: quod si neglexerit,

Nota. 1. Multiplex participatio cum excommunicatis.

Not. 2. Omnis mortali ter peccans est excommunicatus.

Not. 3. C

D Vtilitas duplex spiritalis, & temporalis.

E

peccaret, nisi eam hō posse corrigere: aut efficeretur ex sua coactione peior.

F **Humile:** hoc est, subditi ipsius excommunicati excusantur. unde in c. quoniā multos. xj. q. iij. subtrahuntur a prohibitione cōionis uxores, filij, serui, ancillæ, mancipia, rustici, seruientes: nec non omnes alij, qui non adeo curiales sunt: ut eorum consilia scelera perpetrentur. **¶** Et qui ignoranter excommunicatis communicat: similiter, & oratores, & peregrini, ac uiatores, q. in terram excommunicatorum deueniunt: similiter qui humanitatis cā aliquid dare uoluerunt in sustentationem excōicato. Hæc omnia in dicto. c. **¶** Quæ tamen sic moderanda sunt. Primum filij, qui non sunt emancipati, non tenentur uitare parentē excōicatum: siue si fuerint emancipati: nisi et ipsi commensales essent patris, & ab eo necessaria uitæ recipient. Et idē ē de patre respectu filij emancipati: nisi pater ab eo alimenta perciperet, quæ aliunde facile habere non posset, secundum Innocen. **¶** Excusantur etiam serui, & ancillæ seruientes; & subditi, qui non adeo curiales sunt ut eorum consilio scelera, per quibus excommunicati sunt, perpetrantur. **¶** Similiter excusantur coloni, & emphiteotæ, qui ante sententiam excōicationis excōicatio fuerunt ad familiare obsequium astricti: eidem post excōicationem cōicando. Et generaliter, qui ante excōicationem fuerunt excōicatio astricti: per excōicationem a debito non absoluntur. Vnde (ut dicitur in c. inter alia. eo. ti.) persone, quæ ante prolationem snig excommunicationis tenebantur familiariter adherere: & prestare obsequiū ei, qui post excōicatur: quia a debito nō absoluntur, tenentur soluere debitum obsequiū, & p cōsequens tenentur cōicare excommunicato in his, sine quibus obsequium exhibere non possunt. Tales persone sunt uxor, filij, familiares, & mercenarii. Sed qui non sunt obligati: ut uiatores, & pegrini licet possint & c. ut infra dicitur: non tamen sunt obligati. **¶** Sed circa hoc queritur: quid de eo, qui debet soluere pecuniam, uel rem a-

liam in certo termino: & adueniente termino, is cui debet, incidit excōmunicatiōem: an teneatur in termino ei soluere, & sibi soluendo debitum cōicare. **¶** Panor. in cap. inter alia. narrat opiniones contrarias. Inno. tenet: q. tenetur soluere: alij contrarium tenent: q. debet ponere in eadem sacram: ut glōf. xv. quest. vi. nos sanctorum. & huic magis consentit Panor. Sed Pet. de palu. q. vj. arti. ij. distin. præsentis dicit: q. debitor bona fide soluere tenetur quadam necessitate morali. Et ideo cum eo participans excusatur: licet in iudicio possit contra agentem excipere: quia illius excōicatio non liberat eum a debito: cum ille non perdit ius suum. **¶** De uasallis etiam dicit Pe. de palu. ibidem. Videtur q. dominum sequendo (sicut prius lege subiectionis) excusantur: immo, & tenentur quousq; ab ecclesia ab eius fidelitate absoluntur. Non enim eo ipso, q. excommunicatus est, solutum est iuramentum fidelitatis: alias post absolutionē faciendū esset de nouo iuramentū. Quamuis ad hoc dici possit: q. iuramentum est sopitum, non solutum: nihilominus sicut debitor debet soluere pecuniam debitam, uel ponere, ubi alius possit accipere: nec excōmunicatio creditoris debitori dat dilationem: sic uasallus debitor seruicij, si dominus in bello indiget, debet eum sequi. Hæc ille. **¶** Similiter mercenarium (qui post conductionem excōicatur) nō tenet dñs, q. eum cōducit uitare: non tñ debet excōicatum conducere scienter: nisi opus suum aliter non possit explere. Si uero ignoranter conduxerit: potest ius suum ab eo petere. **¶** Res ignorata. Ignorantia etiam excusat: ut dum quis ignorat alium excommunicatum (ignorantia facti aut iuris si ius scire non tenetur: ut pueri) dum ignorantia non fuerit affectata nec crassa: uitare non debet. **¶** Dicitur autem scire secundum Pet. de pal. ubi supra si ille uidet eū facere factum, de quo tenetur scire, q. faciens tale est excommunicatus: pura uerberare clericum, uel audiuit eum notatim iudice excommunicari, aut denūtiari, aut

G Ignorantia facti aliquando iuris excusat

ab eo, cuius est denunciare, aut excommunicare: uel si de hoc publica fama. Si autem hoc audiuit ab eius emulo: aut persona leui, aut pauca: non oportet se ipsum adhibere: quia multi multa loquuntur. Si uero nouit in occulto, in foro conscientie aut alias ex secreta eius confessione: non debet uitare in publico, sed in occulto debet. **¶** Si etiam in una die celsi denunciatus uenerit in aliam, in qua ignoratur eius excommunicatio: non est ibi uitandus in publico: etiam ab eo, qui nouit eum denunciatum: sed tantum ab illo in occulto. Verum quantumcūq; quis fuerit excommunicatus: si non fuerit denunciatus: non est uitandus, secundum decretum concilii Constant. excepto eo, qui manus uolentas iniecit in clericum clericali priuilegio non nudatum. **¶** Huius autem decretalis hic est tenor. Ad euitandum scandala, & multa pericula, quæ conscientijs timoratis contingere possunt, omnibus christi fidelibus tenore præsentium misericorditer indulgemus: quod nemo deinceps a communione alicuius in sacramentorum administratiōe, uel receptiōe, aut aliis quibuscūq; diuinis iuris, & extra prætextu cuiuscūq; censure, aut sententiæ ecclesiasticæ a iure, uel ab hoie generaliter promulgatæ, teneatur abstinere, uel aliquem uitare: aut interdictum ecclesiasticum obseruare: nisi celsura, uel sententia hmoi fuerit, uel contra personam, uel collegium, uniuersitatem, ecclesiam, cōitatē uel locū certū, uel certam a iudice publicata, uel denuntiata specialiter, & expressē constitutionibus apostolicis, & aliis in contrariū facientibus nō obstantibus quibuscūq;. Saluo, si quem pro sacrilega manuum iniectiōe in clericum, sententia lata a canone adeo notorie constiterit incidisse, q. factum non posset aliqua tergiversatione celari: nec aliquo suffragio excusari: nam a communione illius (licet denunciatus non fuerit) uolumus abstinere iuxta canonicas sanctiones. **¶** Et circa hanc ultimam clausulam dicit Gerlon in de uita spiritali, lect. iiii. In omni non denunciato potest hō se-

rationabiliter præsumere proximum suum non esse excōicatum, & oppositum faciens exponit se frequenter discrimini peccati mortalis, alienum seruum temere iudicando. Exemplariter. Video sortem interficere sacerdotem, aut uulnerare: si iudico sortem excōicatum: possum errare: quoniam a iudice potuit habere mandatum, ut hoc faceret: uel ebrietas, aut furor eum excusat: aut aliquid aliud interuenit propter quod in iudicio contentioso dum ad illud uenerit, absolueretur. **¶** Præterea. Quicquid sit in præsentia facti: nescio tamen an infra biduū a iudice fuerit absolutus, quā absolutionē nec mihi, nec alteri tenet nuntiare: secus dū iudicialiter est cōdēnatus: quia tūc iudicio publico potest absolui: si non uoluerit euitari. Hæc Gerlon salte recitatuē non assertiuē, refert. Ex quo patet: q. uix in aliquo casu potest esse tāta facti euidentiā q. sufficiat ad uitandū nō denunciatum. **¶** Necessitas. Necessitas enim absoluta, scilicet sine qua homini uere non potest, simpliciter excusari, tam excōicati, quā eius, qui communicat. Vnde excōmunicato famelaboranti, aut alia necessitate extrema subueniendum est: nam hoc ius diuinum, & naturale præcipit: qd non tollitur humana constitutiōne. Sic ēt si quis inter excōicatos habitet, uel peregrinatur: potest cum eis cōicare in recipiendo ab eis cibum, potum, uestes, & alia necessaria: pro quanto illa sunt necessaria, & aliter haberi nō pnt. Et dicit hic Pet. de pa. ubi. sup. q. excōicatio potest cōicari dādo ei elemosinam: non solū q. ne elemosina est in pcepto: immo etiā q. est in cōsilio: si p hoc non nutritur in errore: & plus ei datur intutu indigentie quā mundanę amicitie. Sic etiam necessitas conditionata, quæ est ratione pcepti diuini, uel naturalis aut consequentiæ subiectionis: pp qd obligati sunt ad cōionem: ut uxor marito in reddendo debitum: & filij patri ad honorandum, subueniendo, & seruando: de quo etiam supra dictum est. A qua communione etiam acriter non debent peraggrauationē, & spālē

¶ Quæ necessitas excuset

monitionem. Et si monitio post excōmunicarentur: dicit Pet. de palu. ubi supra sententia illa esset nulla. eo q̄ contine- ret intolerabilem errorem expressum. s̄ prohibendo contra legem diuinam, aut naturalem. Communio uero in aliis, in quibus non cadit obligatio legis diuinę aut naturalis; potest prohiberi etiam in his quinq; casibus exceptis. Vnde (ut dicit Pe. de palu.) quę dicta sunt de excep- tione quintuplicium personarum, quę communicare possunt excommunicatis: intelligenda sunt nisi ex cā sententiā aggrauando eis specialiter cōditio prohi- betur. sicut habet cōsuetudo: q̄ aliquā- do patre, marito aut domino indurato aggrauatur excommunicatio: & mouē- tur filii, uxor, subditi, ut se subtrahant a communione eorum: quia tales personę arceri possunt a communione uulgari: sed non ab illa, quę debita est eis in quā- rum tales personę: ut non ab illa, qua uxor reddere tenetur debitum uiro: sed ab illa communione, qua non tenetur lege diuina, aut naturali, scilicet ut non concedat secum, aut loquatur ei, & hu- iusmodi. Sic filius non potest prohibe- ri: ut non honoret parentes, eis seruen- do secundum legem diuinam: sed ut non comedat secum: aut loquatur eis: ad quę non tenetur lege diuina, uel natu- rali. Et sic intelligendi sunt modi com- munes tales: nam dicere, q̄ uxor in nul- lo plus uitet maritum excommunicatū, quā non excommunicatum, esset eam inducere ad contemptum clauum ec- clesię: & ita super hoc potest cadere mo- nitio, q̄ non aliter communique uiro, quā ratione legis matrimonij tene- tur. Sic de filio respectu patris, & econ- uerso: ut nō sibi communicent: nisi quā- tum tales personę secundum legem diui- nam, aut naturalem sibi communicare obligantur. Si uero maritus compelle- ret uxorem uerberibus ad communican- dum sibi in aliis actibus humanis: credo cum a uiro discedere non debet: in hoc necessitas eam excusaret. Necessitas in quam, conseruandi uitam, & sanitatem corporis, & integritatē, ad quam q̄libet tenetur lege naturali. ¶ Quartō notan-

dum: q̄ multiplex est participatio cum I excōmunicatis: ut etiam supra dictum est. q̄. ij. huiusdist. circa principium: po- test tamen (quantum hic sufficit) redu- ci ad quatuor genera. Primum est partici- patio in crimine, pro quo lata est excō- municatio: quomodo participant excō- municato, qui consentiendo crimini ta- li, cooperantur excommunicato ad cri- minis huius perpetratiōē consilio, au- xilio, iustione, uel fauore; maxime dum sine illis crimen non perpetraretur: alio- quin non cooperarentur. Secundum est participatio cum excōmunicato in cri- mine mortali, non tamen illo, propter quod excommunicatio lata est. Tertiu- est participatio in diuinis: ut in sacramē- tis suscipiendis, uel dispensandis: uel in instructione publica, uel occulta in fide, & moribus; aut etiam in diuinis officiis, & huiusmodi. Quartum est participatio in actibus legitimis humanę conuersa- tionis, de quibus supra dictum est. q̄. ij. etiam præsentī. ¶ Quintō notandum, q̄ quęstio duo quærat. Primum: utrum om- nis participans cum excommunicato excommunicatione maiori, ut excom- municatus. Et quantum ad hoc doc. sa- tis concordant. Secundum: utrum om- nis talis peccet mortaliter in casibus nō exceptis. Et quantum ad participatiōē trium primorum generum statim posi- torum, similiter satis concordant. ¶ Sed quantum ad quartum genus, non sunt p̄ omnia concordēs. nam tenet Ray. & Gof. in sum. ut recitat Panor. de his, q̄ ui me. ue. cau. c. factis. quōd omnis parti- cipans excommunicato maiori excom- municatione in humanis in casibus non exceptis; peccat mortaliter. Et dicit Gof. q̄ aliter tenentes blandiuntur pec- catoribus. Et potest hæc opi. probari pri- mō: quia hæc participatio est contra le- gem diuinam a christo. & apostolis pro- mulgatam: ergo est peccatum mortale. Consequentiā nota. Antecedens proba- tur: nam christus dicit Matth. xviii. Sic ec- clesiam non audierit: sit ibi sicut ethni- cus, & publicanus. Cum ethnicis autē, & publicanis comunicandum non est. Vnde & pharisei reprehenderunt chri- stum

Not. 5.
K

Opin.
Quōd
omnis
excom-
munica-
tur cōi-
cans in
humani-
tis pec-
cet mor-
taliter.

sum cum publicanis manducantē licet male: quia cōmunicauit eū eis propter eorū salutē. In quo casu cōmunio nō est prohibita. Item apostolus. j. Corin. v. Si is, qui frater nominatur inter uos, est fornicator: aut auarus: aut idolis ser- uies: aut maledictus: aut ebriolus: aut rapax, cum huiusmodi nec cibum sumere. ¶ Et notāter dicit, nominatur: ubi Aug. homil. de penitentia ij. q. j. multi. dicit: q̄ apostolus eam denominationē uoluit intelligi, quę fit in quēquā cū sententia ordine iudiciario: atq; cum integritate profertur: nā si nominatio sufficit: mul- ti dānandi sunt innocētes: quia sepe fal- sō in quoquā crimina nominātur. Item beatus Ioānes apostolus, & euangelista in ii. cano. scribit. Si quis uenit ad uos: & hęc doctrinā non allert. supple: sed con- trariā: nolite recipere eū in domū: nec aue ei dixeritis, qui. n. dicit illi aue: com- municat operibus eius malignis. In quibus utriq; apostoli uerbis aperte prohi- betur cōmunicatio cū excommunicatis peccatoribus in humanis. s̄. hospicio, ci- bo, & salutationis uerbo. Hinc Chrys. su- per epistolam ad Heb. Nemo contem- nat ecclesiastica uincula: non. n. hō est, qui ligat: sed christus, qui hanc potesta- tem dedit: ut supra allegatum fuit. Pre- terea. Communicans excommunicato fa- cit contra præceptū ecclēsię: sed omnis talis peccat mortaliter: ergo. Conse- quentiā nota. Minor sufficienter proba- ta est sup. dist. xvi. q. iii. arti. j. notabili- vi. Maior probatur per multos cano- nes: nā xi. q. iii. sicut apostoli, dicitur. Cum excommunicatis non est commu- nicandū. Et si quis excōmunicato auer- tendo regulas fienter saltē in domo si- mul locutus fuerit, uel orauerit: ille cō- munionem priuetur. Et. c. sequen. dicitur. Nec cū excommunicatis in oratione; aut cibo, aut potu: aut osculo commu- nicet: nec aue eis dicat: quia quicunq; in his, uel alijs prohibitis scienter excom- municatis communicauerint: iuxta apo- stolorum institutio nem, & ipsi simili- ter excommunicationi subiacent. Et. c. sequen. Cum excōmunicato neq; ora- re: neq; loqui, nisi quæ ad eandem excō-

municationem pertinent: nec uesci li- cet. Si quis. n. cū eo, aut palam, aut ab- scōditē locutus fuerit, statim cum eo communem excommunicationis con- trahet penam. Item in c. li quis frater. eadē. q. dicitur. Si quis frater aut palam: aut abicōfē cum excommunicato fue- rit locutus: aut iunctus communione: statim cum eo excommunicationis cō- trahit penam. ¶ Et si di. Istis c. probatur: q̄ communicans excommunicato inci- dit excommunicationem minorem: sed non habetur: q̄ sic comunicando pec- cet mortaliter. Sed contra hoc est beatus August. in de uerbis apostoli, ser. lxxviii. & habetur ea. q. omnis. dicens. Omnis christianus (dilectissimi) qui a sacerdotibus excommunicatur, sathanę traditur: quia extra ecclēsiā diabolus est, sicut in ecclēsiā christus. ac per hoc quasi diabolo traditur: quia ab ecclēsi- astica cōmunionē separatur. Vnde illos, quos apostolus tunc sathanę esse tradi- tos prædicat: excommunicatos a se esse demonstrat. Et idem super Ioann. & habetur ea q. c. seq. Nihil sic formida- re debet christianus, quam separari a corpore christi: si. n. separatur a corpo- re christi: non est membrum eius: si non est membrum eius: non uegetatur spiri- tu eius. Quisquis autē (inquit apostolus) spiritum dei non habet, hic non est eius. Et Hiero. ibidem ad sacerdotes loquens ait. Quibus ecclēsiā interdixeritis: nisi reconciliari per satisfactionem fue- rint: ipsi & ianua regni cęlestis clausa erit: sed nullus separatur a christo, & traditur sathanę, nec priuatur spiritu dei, neq; repellitur per clausuram cęli, nisi propter peccatum mortale. Et si- dicit, q̄ ista c. August. & Hieron. lo- quuntur de excommunicatione maio- ri: sicut & uerum est. Respondetur: q̄ etiam cap. supra allegata, cum excom- municato. & si quis frater. etiam lo- quuntur de excommunicatione maio- ri: & tamen dicunt: q̄ participans cum eo communem excommunicationis cō- trahet penā: si ergo cum eo contra- hit cōmunem penā excommunicationis: ergo similem excommunicationis penam inci-

dit participans eum eo, cui participat: sed is, cui participat, non incidit excommunicationem sine mortali: ergo nec ille, qui participat. Item in cap. sacris. de his que ui me. ue. cau. si. dicitur de eo, q. excommunicato communicat per metum. Licet metus attenuet culpam: quia tamen non prorsus eam excludit: cum pro nullo metu debeat quis peccare mortaliter: excommunicationis labe credimus inquinari. sed hæc ratio nulla esset, nisi participare excommunicato esset peccatum mortale. Item nullus excommunicatus est maior excommunicatione nisi pro mortali peccato: ut supra habitum est. q. ij. sed pro comunione cum excommunicato potest communicans excommunicati maiori excommunicatione: ut habetur xi. q. iij. c. sanctis. & eodem titu. q. in dubijs. ergo communicans talis peccat mortaliter.

¶ Præterea. Si communicans excommunicato tantum uenialiter peccaret: nemo abstinere a participatione cum excommunicatis in humanis: quoniam nulli, uel paucissimi attendunt, seu curant cauere uenialia: maxime dum per hoc expectant damna temporalia. Et per hoc tolleretur utilissimus effectus excommunicationis, qui est erubescencia: ut in c. audi deniq; xi. q. iij. Ad hoc enim fulminatur excommunicationis sententia: ut uirtus ab alijs erubescat, & reuertatur: & spiritus eius saluus fiat: dum autem non uirtus, nulla erit erubescencia.

Opinio
K est opinio communis theologorum, & canonistarum: q. communicans secundum quartum genus communionis excommunicatis maiori, excommunicatione in casibus non exceptis, non peccat mortaliter: sed tantum uenialiter. Excipiuntur tamen aliqui casus, in quibus hic communicantes peccat mortaliter. Huius opinio sunt Alexander de ales. parte iij. q. lxxxii. mēb. vi. art. ij. sanctus Thome in iij. dist. xviii. sanctus Bonaventura. ea. dist. Rich. de me. uil. Per. de palud. ea. dist. Ockam lib. vij. dialogi sut. c. lv. & plerique alij eorum imitatores: similiter Hosti. Ioann. in sum. confess. Pisanus, Artax. Anto. Auctor directorij iuris Ange. & Bap. in sum. suis. Archi. Ioann.

And. Panor. licet iste satis uacillet: & ad primam opin. declinare uideatur: dicit tamen finaliter opinionem secundam esse communem, & tenendam in c. sacris. de his, que ui me. ue. cau. si. licet rationes prima opinione non soluant. ¶ Casus autem, in quibus communicantes huiusmodi peccat mortaliter: colliguntur sex. Primus, quando comunicat cum excommunicato excommunicatione maiori in peccato mortali. Secundus, quando excommunicatus est excommunicatus cum participantibus. Tertius, dum comunicat in diuinis. Quartus, dum comunicat contra præceptum superioris. Quintus, dum comunicat pertinaciter in contemptum clauis, uel iudicis. Sextus, dum sit nimis frequenter. Et addit sanctus Bonaventura. septimum: dum uerisimiliter credit: q. pro suam communionem sententia iudicis uenit in contemptum. Sed de his casibus uidentur in conclusionibus.

¶ Et potest etiam hæc opinio muniti quibusdam rationibus. Prima: quia multi sancti uiri, & fideles catholici communicarunt excommunicatis etiam hereticis in actibus humanis: non in crimine, aut sacramentis: & pro illo non sunt reprobati, sed exculati, & commendati: quod factum non esset, si sic participando peccassent mortaliter: ergo sic communicare non est mortale. Consequentia nota cum minore. Maior probatur: nam ut dicit beatus Ambrosius & habetur xi. q. iij. iulianus. Iulianus imperator: quamuis esset apostata, habuit tamen suble christianos milites, quibus cum dicebat: producite aciem cum defensione reipublicæ, obediebant ei. Cum autem diceret eis: producite arma in christianos: tunc cognoscebant imperatorem celi. Idem dicit Augustinus super psalmos. ¶ Item beatus martyr Bonifacius, primus Moguntinensis sedis archiepiscopus missus a Gregorio papa ad prædicandum uerbum dei gentibus germanicis, sacramento constrictus est a comunione falsorum sacerdotum. i. hereticorum abstinere: & tamen in humanis eis communicauit: non in consensu: neq; sacramentis: sicut ipse fateatur, & scribit Zacharias pa-

pa successor dicit Gregorius: ut habetur xi. quest. iij. antecessor. & seq. Quod papa Zacharias commendauit dicens: q. si omnino per principalem, & humanum fauorem gentis francorum, dum ad eos accessisset, cogente ecclesiarum dei necessitate corporaliter abstinere non potuisset: & tamen in eorum consilio, & comunione consensu anima tua non est inquinata. Itaq; propter hoc, q. cum eis conuersatus es non consentiens iniquitati eorum: nullum est tibi detrimentum coram deo. ¶ Præterea. Ecclesia propter correctionem unius, non supponit multitudinem fidelium periculo mortalitatis peccati: sed si omnis participans uerbo, osculo aut in cibo, hospitio & similibus excommunicato, peccaret mortaliter: cum hoc difficile sit seruare in societate humana in casibus non exceptis: tota multitudo supponeret periculo mortalitatis peccati propter excommunicationem unius hominis in illa commorantis. Vnde melius foret nullum excommunicare, quam cum tanto periculo ceterorum unum metu excommunicationis a sua contumacia reducere. Semper enim commune præferendum est bono priuato. ¶ Item pro quolibet peccato mortali quis potest excommunicari, præsertim quando aliter corrigi non potest: sed pro comunione in humanis (extra casus concessos) nullus potest excommunicari: ergo talis communicatio non est mortalis. Consequentia est syllogistica in secunda figura. Maior patet: quia non est maior ratio de uno, quam de alio: & satis patet sup. q. ii. huius dist. Minor patet: quia pro participatione in humanis nullus potest excommunicari, nisi prius fuerit terminatus. ut in c. statuimus. & c. constitucione. eo. ti. lib. vi. ergo ante monitionem quando documq; participauerit in casibus non concessis: non peccat mortaliter. Si uero post trinam monitionem (qua specialiter, & nominatim prohibetur huiusmodi participatio) participat: tunc peccat mortaliter propter inobedientiam, & pertinaciam mandati sibi specialiter infirmati: & tunc poterit excommunicari. Item xi. q. iij. quoniam multos di-

cit papa. Si quis excommunicatis in sustentationem non superbiq; sed humanitatis causa aliquid dare uoluerit, non prohibens: ergo etiam si quis humanitatis causa, non in sustentationem superbiæ communicat in uerbo, aut cibo & c. non prohibetur. Tenet consequentia: quia efficacior, & maior est comunicatio in collatione beneficij, quam uerbi, uel hospitij. ¶ Præterea comunicati excommunicato in humanis imponitur penitentia peccato ueniali debita: ergo peccat uenialiter. Tenet consequentia: quia pro mensura peccati debet esse penitentia modus. Antecedens patet: quia c. ult. xi. q. iij. dicitur: q. quicumq; seu ignorancia, seu timore: seu necessitate cuiusq; negotij maximi, & maxime necessarij excommunicatorum se conuicti, & saluatione, oratione, osculatione contaminauerit: cum minoris penitentia medicina peccati nostræ participationem fortiaur. Timor autem licet attenuet culpam: non tamen mutat eius genus. Medicina autem minoris penitentia est medicina peccati uenialis. ¶ Præterea nullibi habetur in canone: q. incidens in excommunicationem minorem peccet mortaliter: sicut hoc habetur de excommunicatione maiore: aut q. traditur sathanæ: siue q. separatur a corpore christi, que sunt effectus peccati mortalis: ergo non est asserendum: quod nulla auctoritate probatur: maxime in his, que aggravant: quoniam penæ non sunt extendende: sed restringende. sed maxima pena est mortale peccatum, quod inducit mortem æternam. ¶ Item si sic, modica uel nulla esset differentia inter excommunicationem maiorem, & minorem quantum ad damnatum anime: nam utraq; haberet eundem effectum, quantum ad damnatum illarum anime: quia utraq; induceret extremum malum. scilicet separationem a corpore christi mystico: priuationem gratia, & gloria, & damnationem mortis sempiternæ: non est autem hoc presumendum, q. ecclesia pia mater tantum malum illis inferret pro leni actu comunione cum excommunicato sine pertinacia, & contemptu & c. Et secundum hæc opinionem comunem potest responderi ad rationes alterius opinionis & c. ¶ Ad primum ne-

getur, q̄ participatio illa quarti generis fit contra legem diuinam. Consequenter dicitur: q̄ in eo, quod dixit christus. Sit tibi sicut ethnicus, & publicanus: nō prohibuit participationem in humanis: sed tantum in diuinis: nam cum ethnicis, & gentilibus idolatris communio nem habere poterat fideles in humanis. Vnde apostolus j. Cor. x. ait. Si quis infidelitū uocat uos ad cenā, & uultis ire: omne quod uobis apponitur, manducate nihil interrogantes propter conscientia & c. ubi apostolus nō prohibet cōicari cum gentilibus in cibo: sed dat ordinem, q̄tio communicantes se habeāt, ut caueant scandalum puillorū. Itē Chryf. super epistolam ad Heb. & habetur xi. q. iii. ad mensam. Ad mensam paganorū si uolueris ire: sine ulla prohibitione permittimus. Et allegat apostolum: ut statim dictum est. Ad illud apostoli. Si is, qui frater nominatur. Similiter ad illud de cano. Ioan. dicit Anto. q̄ sunt in relligendē de his, qui in contemptū eis communicant. Vel p̄r dicit: q̄ est exhortatio propter infirmos: nō p̄ceptū. Vel intelligitur de his, qui ad imitationē suā infidelitatis, aut uitiorum trahere conātur. Vnde & Ioan. addit. Qui ei aue dixerit: communicat eius operibus malignis. i. periculo communionis in operibus malignis se exponit: ut exponit Lyrā. Nā & illa auctoritates locum habēt de non excōmunicatis. scilicet iohannis, male dicitis, quos uitare admonet Paulus propter periculum imitationis: qui tamen non sunt ipso facto excōmunicati. Ad tertium. q̄ communicans excōicatio facit cōtra p̄ceptū ecclesie. Respondeo sanctus Tho. q̄ illud p̄ceptum de non cōmunicando excōicatis directē respicit spiritualis: & ex consequenti legitimos actus. Et ideo qui cōmunicat in diuinis, facit cōtra p̄ceptū, & peccat mortaliter. Qui autem participat eis in aliis: facit prater p̄ceptum, & peccat uenialiter. Vel dicitur, q̄ non omnia p̄cepta ecclesie obligant ad mortale: & maxime p̄nalia, in quibus certa p̄na exprimitur: sed ad p̄nā immediate expressam. Et conceditur: q̄ comunicās

excōmunicato incidit p̄nā. f. excōmunicationem minorē. Simile loquitur beatus Bern. de regulis religiosorū in de dispen. & p̄cepto. P̄terea p̄cepta ecclesie obligant secundū intentionem ecclesie, quā colligitur ex catholicis expositoribus: & etiam ex aliis declarationibus canonis. Nunc autem in c. q̄ in dubijs. extra de sen. excōmun. dicitur: q̄ illi, qui scienter excōmunicatis p̄sumptuose participant: prater personas exceptas: nisi ab eorum cōmunionē admōniti destiterint: excōicationis uinculo sunt innodandi: ergo ante monitionem nō peccauerūt mortaliter: alioquin possent excōicari pro cōione habita ante monitionem: quod iura prohibent: ut allegatum est in rationibus pro opposita opinione. Vel dicitur: q̄ canones illi nō insinuant p̄ceptum: sed p̄nā: quod factis patet ex forma uerborum. Et ad canones adductos respondetur: ut ibi responsum est. Et q̄ cōsequenter arguitur: q̄ participantes in cōione similem excōicationem cum eo, cui participant. Dicendum uerum est simile in genere: sed non in specie: quia is, cui participatur, excōmunicatus est excōicatione maiori: participantes uero minori. Et ideo ultima illatio nō ualet, quia infertur: q̄ ille, cui participatur, nō incidit excōmunicationem sine mortali: ergo & ille, qui participat: quia primus incidit maiorē: secundus uero minorē tantū. Ad c. sacris respondent doct. q̄ intelligendū est de participante in crimine, uel in diuinis: siue de illa participatione, quā fit cū mortali peccato: licet ita locum habeat de ueniali sicut de mortali. Quoniam ut dicit sanctus Thom. sicut peccatum mortale non potest bene fieri: ita nec ueniale. Quicūq; enim actus, qui potest bene fieri in eo, q̄ bene fit: non est peccatum. Implicat enim peccatum bene fieri, ut p̄ctū. Et ideo sicut homo prius debet sustinere mortē, q̄ peccare mortaliter: ita etiā quā peccet uenialiter illo modo debiti, seu illa intentione, qua tenetur, q̄ mortale aut debet uitare ueniale. Siquidem nullum peccatum est eligibile: sed in rectā rōnē: nā si in casu esset eligibile: in illo nō esset

Sustinē-
da po-
tior mors
q̄ mortale
aut debet
cautum.

esset p̄ctū. Ad aliud: q̄ nullus excōmunicandus est maiori excōmunicatione nisi propter mortale: satis solutum est in probatione huius opinionis. Ad aliud negetur illatum: quoniam et si pauci curarēt uitare uenialia: multi tamē immo omnes boni, & timorati magno opere curarent p̄nam minoris excōmunicationis. f. exclusionem a sacramentis, quæ tanta est, quantum bonum est participatio ad usus sacramentorū: quæ longē grauior est, quā erubescencia etiam excōmunicato excōicatione maiori. Et esto: q̄ utile sit excōmunicato, q̄ uitetur, ut citius reuertatur ad ecclesiam: nō tamen sequitur: q̄ ideo nō uitates peccent mortaliter. Alias enim communicantes in casibus exceptis peccarent mortaliter. Et iudex quoties non puniret peccatores: peccaret mortaliter: quoniam statim corrigere peccatores: & non sine re extensentia agere: utile est peccatoribus: & magni beneficii indicium. ij. Machab. vi. q̄ Quantum ad secundū articulum est conclusio prima. Omnis uoluntariē cōmunicās excōmunicato excōmunicatione maiori: & denunciato in casibus non exceptis: excōmunicatus est ipso iure: siue in diuinis ei communicet: siue in humanis. Illa conclusio probatur per ea non supra in illa opinione allegatos: sicut apostoli & c. cum excōmunicato. & c. si quis frater. xi. q. iiii. q̄ Dicitur in cōclusionē excōmunicatus est simpliciter: & non specificatur qua excōmunicatione: an maiori, uel minori: quia quandoq; sic communicans incidit maiores, aliquādo minorē: ut subiecte conclusiones declarabit. q̄ Dicitur excōmunicatione maiori: quia cōmunicās excōicato minori excōmunicatione, nō incidit: ut dicitur. q̄ Dicitur uoluntariē: quā si coactus simpliciter cōicaret, nō incidere: ut in cano. sacris. de his, que uime tus ue cau. hū. q̄ Dicitur in casibus nō exceptis: ubi multa includitur: de quibus sup. art. j. q̄ Dicitur in diuinis, uel humanis: quia utraq; cōmunitio inducit excōmunicationē & c. q̄ Conclusio secunda. Participans excōmunicato excōicatione maiori cū suis participibus post cano-

Arti. 2.
Cōcl. 1.
M
Cōicās
excōmu-
nicato
maiori
in casibus
nō
excep-
tis est
ipso iure
excō-
munic.

Cōcl. 2.
N
Cōicās

nicā monitionem, incidit iudicis decreto maiorem excōmunicationē. Ista cōclusio patet per c. sacris. de sen. excō. ubi dicitur. Is qui uoluntariē excōmunicatis illis cōicauerit, qui cū omnibus fautoribus, & participibus suis excōmunicationis sententiam aditrici: nō prius, quā absolutiois gratia perceperit, habēdus est absolutus. Et c. q̄ in dubijs. eo. ti. ubi dicitur. Si scienter cōmunicat ei, qui cū participibus suis est uinculo excōmunicationis sententialiter innodatus: tūc n. & ipsi sententiā excōicationis incurunt. Sed hic dicit Panor. q̄ hodie hæc sententia non pōt ferri ab excōmunicatore. Vnde nullus citra papam pōt hodie ferre hanc excōmunicationē. Excōmunicato te cū omnibus participibus tibi: ut in c. statimus. eo. ti. lib. vi. Sed opus est, ut participantes prius canonicē admoneantur, quā excōmunicentur. Vnde ait Inno. quartus. Statuimus, ut nullus iudicū participantes cū excōmunicatis in locutione, & alijs, quibus ligatur participans excōmunicatione minori: ante monitionem canonicā, excōmunicatione maiori excōmunicare p̄sumat: saluis constitutionibus contra illud legitime promulgatis, qui in crimine p̄sumunt participare damnato. Quod si ex locutione, & alijs, quibus participās labitur in minorem excōmunicationē: excōmunicatus fortius indurecat: poterit iudex post canonicam monitionē huiusmodi participantes consimili damnare censura. Aliter autem in participantes excōmunicatio prolata non teneat: & proferentes p̄nam legitimiā poterunt formidare. Et quæ sit monitio canonica: declaratur infra c. constitutionum. eo. ti. & lib. Illa scilicet, quæ alijs rite seruatis, eos, qui monentur, exprimit nominatim: & sit tina: uel una pro tribus aliquorum dierum inter uallis competentibus seruatis: nisi necessitas facti aliter ea suaserit moderanda. Hæc ibi. Et ideo additum est in cōclusionē post canonicam monitionem iudicis decreto: quod tamen non respicit papam, quem hæc lex non ligat: ut c. significauit. ubi papa clericos inuo-

luit maiori excommunicatione, qui excommunicatis a papa participant in diuinis &c. ¶ Conclusio tertia. Communicans cum excommunicato maiori excommunicatione scilicet in crimine, pro quo talis excommunicatur: eadem maiori excommunicatione mulctatur. Probat hæc conclusio per c. nuper. de sen. excō ubi dicitur, q̄ comunicās sciētē nominatim excōicātō in crimine ei consiliū impendendo, auxiliū uel fauorē: ratione dāna t̄i criminis delinquere uideretur in eū, qui damnauit: ab eo uel superiori merito delicti erit absolueudus: cum facientē, & consentientem par pena cōstringat. Et clarius in c. si concubina. eo. ri. ubi dicitur. Nō est dubium sententia maioris excommunicationis inuolui, qui post latam sententiā cōmunicant in eodē crimine criminosis. Et intelligenda sunt hæc de auxiliō, cōsilio, & fauore: quibus cōsentiant, & cooperantur criminis: puta sine quibus crimen nō cōmitteretur, aut nō cōtinuaretur. ¶ Et dicitur notanter in crimine, pro quo lata est excommunicationis sententia: quoniā si cōmunicaret secū in alio crimine, pro quo sententia excōicationis nō fuisset lata: licet peccaret: nō tamen incidere sententiā excōmunicatiōis maioris. Similiter si cōicaret in crimine ante sententiā excōicationis latā: ut dicit Panor. in c. si concubina &c. ¶ Conclusio quarta. Cōmunicās excommunicato minori excommunicatione extra casus p̄dictos, siue in diuinis, siue in humanis casibus nō cōcessis: incidit sententiā excōmunicatiōis minoris. Ista conclusio satis patet ex iuribus sup. allega. in j. artic. in prima opt. ¶ Conclusio quinta, quæ cū sequentibus respōdet ad secundū quæsitū. Cōmunicās excommunicato excōicatione maiori in crimine mortali, aut in diuinis, siue etiā in humanis, post trinā monitiōnē, uel in cōtemptum clauium, aut p̄ceptū iudicis, peccat mortaliter in casibus non exceptis. Illa conclusio plures clausulas habet. Et est de mente omnium doct. Et probatur quantum ad singulas. Quo ad primam: quia quicūq; consentit mortali p̄cō, siue suo, siue alieno: peccat morta-

liter secundū illud ad Rom. j. Quoniam qui talia agūt, digni sunt morte: nō solū qui ea faciunt: sed etiā qui consentiunt facientibus: sed qui cōmunicat excōmunicato in peccato mortali, cōsentit peccato mortali: hoc. n. est cōmunicare in mortali: consentire mortali, consilio, auxiliō, uel fauore: ut in c. nuper sup. allegata. Et non ponitur hic differentia, siue cōmunicet in illo mortali, pro quo lata est sententia, siue alio: quoniam eadem est ratio de omni mortali: eo q̄ omnis cōsensu in mortale, est mortalis: licet non omnis inducat excōmunicatiōnem maiorem: ut dictū est. ¶ Quo ad secundam clausulam. i. q̄ omnis cōmunicans in diuinis peccat mortaliter: probatur secundū Tho. quia omnis talis facit contra constitutiōnē p̄ceptiā directē. Quoniā directē intendit, ecclesia prohibēs cōmunionem cum excommunicato prohibere communionem in diuinis: ut dictum est. Item excommunicatus maiori excommunicatione suspensus est a diuinis: & immicendo se illis peccat mortaliter: & sic cōmunicans ei in diuinis, cōmunicat secū in mortali. Et intelligitur conclusio, quantum ad illam clausulam de cōmunionem per cōsensum: quoniam si cōmunicaret ei in diuinis ui, uel metu, aut alia causa, dolens eum se miscere diuinis: non auderem asserere tale peccare mortaliter &c. ¶ Quo ad tertiam clausulam: scilicet in humanis post trinam monitiōnem: probatur: quia talis potest excommunicari maiori excommunicatione: ut patet in c. statumus. in probatione secundę conclusionis allegata: sed nullus potest excommunicari nisi pro peccato mortali: ergo &c. ¶ Quo ad quartam. siue in contemptum clauium: quia qui ecclesiam contemnit, christum contemnit, eo teste Luc. x. Qui uos spernit, me spernit. ¶ Quo ad quintā: uel cōtra p̄ceptum iudicis. Nam secundum Hostien. qui contra prohibitionem iudicis siue generaliter, uel specialiter factam cōmunicat: mortaliter peccat: quia pro illa cōmunionem potest excommunicari maiori excommunicatione: ut

in c. si celebrat. de cler. excō. m. quod uerum est præmissa canonica monitiōne. Et sic uidetur: quid intelligendū est post huiusmodi monitiōnē cōmunicās. hec uis tamen est si cōmunicat contra prohibitionem canonis: tunc enim nisi ex contemptu ageret: non peccaret mortaliter. Et hic est casus, in quo rarius agitur cum lege, quā cū iudice. ¶ Dicitur ultimō in casibus non exceptis: quod intelligitur de casibus in c. quoniam multi xi. q. iii. notatis. In talibus enim cōmunicantes: nec peccant: nec excōmunicatiōnem minorem incurrunt: ut patet sup. ¶ Conclusio sexta. Sola frequentia cōmunicandi in humanis cōmunicatiōe maiori excommunicatione inducit cōmunicanti p̄cō mortale. Probatur: quia uenialit̄i frequentia: licet sit uia quædā & preparatio ad mortale: tamen secundum se non est circumstantia mutans genus peccati uenialis: ut dictum est sup. dist. xvi. q. v. Dicitur notāter sola frequentia: quoniam si accederet contemptus, uel pertinacia: tūc bene mutatur genus peccati. Et quoniā frequentia est signū: licet nō infallibile, cōtēptus: quia qui frequenter agit contra monitiōnē legis: uel cōsiliū, uidetur cōtēnere legē, uel cōsiliū: & ipsam, uel ipsum penitus nō curare: quod nō est sine cōtēptu. Ideo quidā ponūt inter casus, quibus cōmunicans, peccat mortaliter: etiā frequentia: quod intelligere oportet cum inclusione contemptus &c. ¶ Conclusio septima. Credens humiter per suā communionem sequi in alijs contemptū clauium: & nihilominus cōmunicans excommunicato, non excusat a mortali peccato. Hęc est sententia sancti Bonauent. Et probatur: quia talis scandalizat populum, & proximum actiue: quia secū dum suā conscientiam dat occasionem peccati mortalis: puta contemptus clauium: & per cōsequens peccat mortaliter: etiā si secundū ueritatem reus nō scādali zaret: quoniā qui agit contra conscientia: & edificat ad gehennam. ¶ Conclusio octaua probabilis secundum opinionē doctorum uersus q̄ iuris diuini pariter, & humani. Cōmunicans excommunicato

to maiori excōicatione in casibus non exceptis: neq; in superioribus cōclusiōnibus expressis: non peccat mortaliter: sed tantum uenialiter ratione huiusmodi communionis. Ista conclusio satis deducta est in secunda opi. in j. artic. recitata. ¶ Conclusio ultima. Cōmunicans cum excommunicato minori excommunicatione: neq; peccat, neq; excommunicatiōnem incurrit regulariter ex hac participatione. Hęc conclusio patet quo ad primam partem: q̄ non peccat: quia sic cōmunicando non facit contra prohibitionem p̄ceptum, uel consiliū. Pro secunda parte patet: quia excōmunicatiō nō trahit in tertiam personam. Excommunicatiō enim minor excludit a perceptione sacramentorū: non a cōione hominū: ut sup. dictum est. & in c. quoniam multos. xi. q. iii. in quo dicit Greg. vii. Apostolica auctoritate subtrahimus ab anathematis uinculo illos, qui cōmunicant cū illis, q̄ excōicatis cōmunicant. Et accipitur anathematis impropriē secundum gloss. pro simplici excōicatione minori. ¶ Quantum ad tertium articulum dubitatur primo: quis sit effectus excōmunicatiōis minoris. Respondetur: q̄ principalis eius effectus est separatio a perceptione sacramentorum: ita q̄ si percipit sacramenta, peccat mortaliter: non tamen incidit irregularitatem, neq; separat a collatione sacramentorum. Ita q̄ licet confertur sacramenta peccet: non tamen carent sacramenta ab eo collata suo effectu. Secundus effectus: q̄ non potest eligi ad aliquam dignitatem ecclesiasticam: nisi ignoretur eius excommunicatiō ignorantia probabili, non crassa aut lupina, potest tamen eligere, & omnia, quæ sunt suæ iurisdictionis (si quam habet) exercere. omnia hæc in c. si celebrat. de de. excomm. m. i. Item nō excludit a diuinis: nisi dumtaxat a perceptione sacramentorum. Unde non prohibetur intrare ecclesiam: neq; orare cum alijs: neq; audire missam: sed celebrare, aut eucharistiam sumere prohibetur secundum cōmunionem opin. doctor. Item non prohibetur a com-

Cōcl. 9.

Arti. 3. Dub. 1. R. Quis sit effectus excōicationis minoris

Cōcl. 6.

Cōcl. 7.

Cōcl. 8.

munione hominum in actibus legitimis
Item nō prohibetur a communione ho-
minum in actibus legitimis neq; actiue,
neq; passiuē ut in c. audi. & c. ad mētam.

Dub. 2. §. euidenter. xj. q. iij. & c. ¶ Dubitatur se-
cundo: quomodo excommunicatus maio-

Quō ex cōmunicatio vitari debet, ut ca-
cōic. uī ueatur excommunicatio minor. Solutio
tari de- huius dubij patet ex præmissis. Nam in
bet. primis uitandus est participatio in crimi-
ne. Secundo in diuinis: unde si intrat ec-
clesiā tempore diuinorum debet ei jci: si
noluerit exire: debent clerici cessare, do-
nec exierit. Et similiter celebrans si nō
incepit, canonem, quo incepto procede-
re debet usq; ad summptionem inclusiuē:
& postea cessare: ac communionem, &
complenda in armario, aut loco secreto
completre. Tertio in actibus legitimis hu-
mani, secundum distm. sup. positas. Mul-
ta particularia hic tractantur canonistæ,
quæ hic omittuntur causa breuitatis

Dub. 3. & c. ¶ Dubitatur tertio: cum præcepta
superiorum nō ligant nisi subditos suos:

Quō sē unde est: q̄ omnes christiani excommu-
nicationem ab episcopo tenentur uita-
re: & nisi uitauerint, incidunt in excom-
municationem minorem. Respondetur
breuiter: q̄ non uitantes excommunica-
tionem ab inferiori iudice puta episco-
po particulari incurrunt excommunica-
tionem minorem: non auctoritate pro-
pria iudicis inferioris, saltem non sui
subditi: sed auctoritate iuris, siue legisla-
toris uniuersalis. Nam ipso iure com-
municans excommunicato maiori ex-
communicatione a quocumq; fuerit ex-
communicatus: minorem excommuni-
cationem incurrit: ut patet ex supra al-
legatis. Licet enim iudex particularis
possit subditum suum excommunicare,
excommunicatione minori: raro tamē
hoc practatur: se d̄ frequenter hæc ex-
communicatio inciditur ipso iure. ¶ Du-
bitatur quarto: utrum metus mortis, aut
alterius magni mali excuset participan-
tem in diuinis cum excommunicato ma-
iori excommunicatione a mortali. De
hoc uidentur esse opiniones, quas reci-
tat Panorm. in c. sacris. de his, quæ
ui metus ue causa sunt. Nam Hostien.

uidetur dicere: q̄ non: per c. sacris. ubi diuinis
dicitur: q̄ metus non excludit prorsus
culpam: sed attenuat. Cuius ratio assi-
gnatur: quia pro nullo metu debet quis
peccatum mortale incurrere: præsuppo-
nit igitur decretalis illa: q̄ communi-
cans excommunicato tali peccet mor-
taliter: & communiter exponitur de
communicante in diuinis: ut supra
dictum est in primo articulo. ¶ Alia est
opinio Hugo. & Guil. quā multi sequun-
tur. Ioann. in sum. confes. Ange. & Ba-
ptista distinguentes de metu. Aut est
metus cadens in constantem uirum: aut
non. Si primum: excusatur a peccato. Si
secundum: non excusatur simpliciter a to-
to: ut non peccet mortaliter: sed a tan-
to: i. q̄ non sit tantum, quantum esset:
si nullo metu inductus fuisset. Et con-
sequenter dicunt: q̄ c. sacris. intelligen-
dum est de metu non cadente in con-
stantem uirum: uel de participante in
crimine: ibi metus nullus excusatur. Sed
uidetur: q̄ illa distinctio non sufficiat:
quoniam aut in calu participare in diui-
nis & c. est peccatum: uel non. Si se-
cundum: non oportet recurrere ad me-
tum: siue enim timeat: siue non: in casu
illo non est peccatum. Si primum: tunc
metus, propter quem participat, non
est metus cadens in constantem uirum:
quia uir constans propter nullum me-
tum peccat: cum peccatum sit maximum
malum excedens omne malum tempo-
rale: uir autem constans non est, qui eli-
git maius malum propter uitare mi-
nus malum. id est non eligit peccare
propter uitare mortem temporalem.

¶ Oportet igitur uidere: utrum partici-
pare in diuinis sic excommunicato: in hoc
casu sit peccatum mortale, uel non. Et
ad huius inuestigationem inquirendum
est, qua lege prohibitum: an scilicet di-
uina, uel humana. Si humana: tunc in
casu nostro non ligat. Tam: quia a le-
ge humana prohibente communionem
non ligat in necessitate per capit. quo-
niam xi. quæst. iij. nulla autem ma-
ior necessitas, quam necessitas fugien-
di mortem imminentem. Et si pro-
pter necessitatem famis: oblatæ: licet

Dub. 4. ¶ Dubitatur quarto: utrum metus mortis, aut
alterius magni mali excuset participan-
tem in diuinis cum excommunicato ma-
iori excommunicatione a mortali. De
hoc uidentur esse opiniones, quas reci-
tat Panorm. in c. sacris. de his, quæ
ui metus ue causa sunt. Nam Hostien.

uidetur dicere: q̄ non: per c. sacris. ubi diuinis
dicitur: q̄ metus non excludit prorsus
culpam: sed attenuat. Cuius ratio assi-
gnatur: quia pro nullo metu debet quis
peccatum mortale incurrere: præsuppo-
nit igitur decretalis illa: q̄ communi-
cans excommunicato tali peccet mor-
taliter: & communiter exponitur de
communicante in diuinis: ut supra
dictum est in primo articulo. ¶ Alia est
opinio Hugo. & Guil. quā multi sequun-
tur. Ioann. in sum. confes. Ange. & Ba-
ptista distinguentes de metu. Aut est
metus cadens in constantem uirum: aut
non. Si primum: excusatur a peccato. Si
secundum: non excusatur simpliciter a to-
to: ut non peccet mortaliter: sed a tan-
to: i. q̄ non sit tantum, quantum esset:
si nullo metu inductus fuisset. Et con-
sequenter dicunt: q̄ c. sacris. intelligen-
dum est de metu non cadente in con-
stantem uirum: uel de participante in
crimine: ibi metus nullus excusatur. Sed
uidetur: q̄ illa distinctio non sufficiat:
quoniam aut in calu participare in diui-
nis & c. est peccatum: uel non. Si se-
cundum: non oportet recurrere ad me-
tum: siue enim timeat: siue non: in casu
illo non est peccatum. Si primum: tunc
metus, propter quem participat, non
est metus cadens in constantem uirum:
quia uir constans propter nullum me-
tum peccat: cum peccatum sit maximum
malum excedens omne malum tempo-
rale: uir autem constans non est, qui eli-
git maius malum propter uitare mi-
nus malum. id est non eligit peccare
propter uitare mortem temporalem.

¶ Oportet igitur uidere: utrum partici-
pare in diuinis sic excommunicato: in hoc
casu sit peccatum mortale, uel non. Et
ad huius inuestigationem inquirendum
est, qua lege prohibitum: an scilicet di-
uina, uel humana. Si humana: tunc in
casu nostro non ligat. Tam: quia a le-
ge humana prohibente communionem
non ligat in necessitate per capit. quo-
niam xi. quæst. iij. nulla autem ma-
ior necessitas, quam necessitas fugien-
di mortem imminentem. Et si pro-
pter necessitatem famis: oblatæ: licet

edificare excommunicatis: quanto magis
propter necessitatem euadendi mortē
imminentem. Tum quia ecclesia non
potest aliquem obligare sub pœna excō-
municationis, aut peccati mortalis: ut
nec metu mortis: nec perditionis rerū
communiter excommunicato. Cuius
rationem assignat Ockam in suo dialo-
go par. j. lib. vij. ca. lvij. quia ad illa quæ
sunt supererogationis: uel quæ excessi-
uē graua dinoscuntur: & ad quæ quis
nec iure diuino: nec naturali: neq; spō-
tanea uoluntate obligatur: non potest
ecclesia (etiam de plenitudine potesta-
tis) fideles arctare regulariter. Hęc. n.
est causa: quare ecclesia non potest chri-
stianos ad uotum castitatis arctare: quia
ut lex sacra dicit: castitas suaderi pōt:
imperari non potest. Similiter ecclesia
non potest christianos cogere religionē
intrare: quia hoc supererogationis est.
Sic etiam ad excessiue graua non po-
test arctare: ne de prelati hęc præcipiē-
tibus dicatur illud Matth. xxiij. Alligat
onera graua, & importabilia, & impo-
nunt in humeros hominum: digito au-
tem suo nolunt ea mouere. ¶ Et dictum
est regulariter: quia ex causa, & pro cul-
pa ad talia posset aliquos obligare. Quē
admodum aliquibus pro culpa præceden-
te matrimonii interdicitur: & aliquos
etiam in monasterio statuit esse retru-
dendos. Cum ergo mortem suscipere:
& res suas amittere: & graua tormenta
subire, & consimilia sint inter excessi-
uē graua computanda: ecclesia per nul-
lam constitutionem potest regulariter
christianos in aliquo casu, in quo ad hu-
iusmodi nec per legem diuinam: nec
per legem naturę, neque per uoluntatē
spontaneam obligantur constringere.
Sed si ad non communicandum in di-
uinis cum excommunicato minori excō-
municatione christiani nullo prædicto-
rum modorum sunt astricti: ecclesia re-
gulariter quemlibet ad non communi-
candum taliter excommunicato sub
pœna excommunicationis, & peccati
mortalis: in casu præmissio nullatenus
poterit obligari. Si uero communi-
care excommunicato in diuinis est contra

legem diuinam: tamen nullo modo (et
nō pro morte uitanda) est transgrediendū.
Sicut pro uita conseruanda non est for-
nicandum: nec innocens occidendus. Et
quod sic diuina lege uel naturali prohi-
bitum est: tibi potest ecclesia grauisimā
pœnam transgredientibus indigere: &
ad obseruandum præceptum legis diui-
næ, uel naturæ catholicos obligare. Vbi
autem (ut dictum est) non est nisi præ-
ceptum humanum ex causa rationabili
non uoluntaria: non potest ad obseruā-
dum tale præceptum catholicos sub gra-
ui pœna arctare: quin saltem pro morte
uitanda potest quis tale præceptum præ-
tergredi. In tali enim casu epikeia inter-
pretaur legem humanam non esse ser-
uandam in tali casu, seu sensu sicut uer-
ba sonare prima facie uidentur: sicut su-
pra allegatum est. Beatus Bonifacius ar-
chiepiscopus Moguntinus iuramentum
suum, quod præstitit de non edicando
hereticis, interpretatus fuit: quam inter-
pretationem papa Zacharias approba-
uit. ¶ Nodus itaque huius quæstionis, X
an pro uitanda morte liceat cōicare ex-
cōicato in diuinis: in hoc cōsistit. Vtrū
huiusmodi cōmunio sit prohibita lege
diuina, uel tantum humana. Et circa hoc
sunt opi. Ockam tenet: q̄ hæc cōmunio
sit prohibita lege diuina: q̄ sic scdm eū
probari potest. Nā excōicatus, eo q̄ ec-
clesiam audire contemnit: ab ecclesia
separatus est: & tanquā ethnicus a fide-
libus habendus. Matth. xvij. ergo in
ecclesiasticis actibus (quales sunt sa-
cramentorum ministraciones) excep-
to in necessitate baptisimo, uitari de-
bet. Tenet consequentia: quia in diuinis
fidelium, & ethnicorum in fidelium idolo-
latriarum, nulla pōt esse cōmunio. Quæ
enim conuentio christi ad Belial. Aut
quæ pars fidelis cum infideli. Quis au-
tem consensus templi dei cum idolis. ii.
ad Corint. vi. Non debet ergo actus
illos, qui tantum in ecclesia rite fieri
possunt, & proprii sunt ecclesie: in qua
tantū effectum suum habent: explorare, q̄ ē
extra ecclesiam; qualia sunt sacramen-
ta, & cetera diuina ministeria, ad que
etiā i primitiua ecclesia catechumini nō

admitrebantur. Item cum excoicati in dignè tractant diuina: quia contra dñm secundum illud Matt. xij. Qui non est mecum contra me est: qui eis cōicant in his: cōicant in eo, q̄ agit cōtra legē diuinā: & per consequens ipsi peccāt in legē diuinā: q̄a faciēs, & cōsentiens partes iudicantur, ad Rom. j. Et ideo commendat excellenter beatus Greg. sanctum Hermigaldum regem, qui elegit sustinere martyrium magis, quā ab Arriano suscipere eucharistiā: ut haberetur. xxiii. q. j. c. vlti. q. utiq; commendabile non fuisset: si susceptio sacramenti ab hæretico contra diuinam legem non fuisset &c. ¶ Alia est opinio Baptistæ in summa sua. excommunicatio. vi. ubi dicit, q̄ cōicans excoicatio etiam in diuinis metu mortis, non peccat: nec minorem excoicacionem incidit. Et fundat hoc dictum in eo, q̄ participatio in diuinis prohibita est lege humana, quę non ligat in tali necessitate. Primæ opinionis applaudere uidentur cōiter doc. qui concorditer dicunt, cōmunicantem cum excoicacione in diuinis peccare mortaliter: nullā causā excipientes; q̄ uerum non esset, nisi sic communicans ageret contra legem diuinā &c. ¶ Dubitatur quintō. Vtrū excoicatus excoicacione maioris, peccet cōicando aliis. Respondetur, q̄ sic siue cōicet non excoicatis, siue cōmunicet aliis excoicatis: nā in c. illud. de clerico excoicacione ministrante, dicit Innoc. excoicacionem non uitare multo magis, quā non uitari periculosum existit. nō uitare liquet: cum in eo sit excoicatus) sine delicto non potest: sed cum ex aliis pendat sine suo delicto, poterit non uitari. ubi Panor. Excoicacione prohibetur communio actiua, & passiua. Vnde grauiter peccat excoicacionem communicando aliis quia uidetur contemnere excoicacionem: & usurpare communionem sibi interdictam. Et hoc puto uerū: nisi in casibus, in quibus alii licitè ei possunt communicare: ut pater excoicatus nō peccat nutriendo filiū, uxorē, & familiam: quoniam cōicare est relatio q̄-

quiparantię, & ideo non potest licitè cōmunicare. quis excoicato i casu: nisi et excoicatus posset in eodē casu sibi cōicere: sicut ergo quis potest debitum suū perere ab excoicacione sine pctō; sic potest excoicacionem reddere sine pctō. Item potest audire uerbum salutis in publico, & priuato sine pctō: & tamē hoc faciendo communicat ei, qui secū participat &c. ¶ Dubitatur sextō de absolutione: quis habet absolvere excoicacionem. Respondetur, q̄ in foro p̄niētē nullus potest absolvere nisi sacerdos quia potestas clauū, a qua p̄cedit hōi absolutio: non datur nisi sacerdotibus. In illo. n. foro nullus absoluitur ab excoicacione: nisi absoluator a peccatis. Manente enim peccato, manet etiam excoicacione quoad deum. Solus autem sacerdos absoluit a peccato. Sed loquendo de foro exteriori, & iudiciali quoad ecclesiam: dicitur primō, q̄ ab excoicacione minori potest absolvere quilibet sacerdos, qui potest excoicacionem minori excoicacione absolvere a peccatis: siue sit sacerdos proprius ordinarius, siue commissarius. Et hoc si fuerit excoicatus a iure: si uerō ab homine, sic absolui debet a suo excoicacione, ut dicit Rich. Secundō dicitur: q̄ excoicatus maioris excoicacione a iure, non a iudice: ubi conditor canonis, absolutionē sibi, uel alteri nō referauit: potest similiter absolvere sacerdos proprius, ep̄s, uel curatus, qui potest absolvere peccato, pro qua lata est sententia excoicacionis a iure secundū communem, opi. theol. licet quidam canonistæ contrarium sentiant. Et est factis clarius tex. in c. nuper. de sententia excom. Excoicatus autem a iudice, uel homine ab eo, uel suo superiore, a quo excoicatus est: absolui debet: nisi ad deū eēt difficilis accessus: tunc accepta iuratoria cautione de parando iudici, posset absolui ab ep̄s, uel proprio sacerdote: ad hoc dictū, cap. nuper. & non impedit excoicacionem non sit sacerdos: quia qui in aliquo foro potest ligari: in eodem fo-

Dub. 6.

A A
Quis habet absolvere excoicacionem.

rest, & absolui. Talis autem sic absolutus in foro ecclesie exteriori, nihilominus est absoluentis a peccatis a suo sacerdote. Est etiam aduertendum, q̄ excoicatus pluribus excoicacionibus, potest ab una absolui: alia nihilominus eum ligante, hoc est separante a cōione sacramentorum, & hominū. Do nec enim ab omnibus excoicacionibus absoluitur: separatus est ab utraq; cōione. Et loquor de excoicacione maiori: & de hoc supra habitum est. q. ii. huius dist. In articulo tamen mortis, sicut a quolibet pctō: ita etiā a qualibet excoicacione potest pctōr excoicatus absolui: saltē a nō excoicato maiori excoicacione, nec suspensio. Et dicitur maiori excoicacione: quia excoicacio minor non impedit: possunt enim duo ambo excoicacione minori excoicacione se mutuo absolvere: ut habetur in c. duobus. de senten. excom. &c. ¶ Dubitatur ultimō: utrum quis potest absolui inuitus. Respondetur post Richar. q̄ excoicatus a iure non potest absolui inuitus: quia cū uoluntariē fecit illud, cui excoicacione annexa est ipso iure, aliquo modo excoicatus est sua uoluntate: nam uolens antecedens, uult uirtualiter, & consequens. Et ideo sine sua uoluntate, & requisitione non potest absolui. Et si non uult absolui: ideo ut plurimum non uult: quia manere uult in crimine, cui annexa excoicacione: sed manens in crimine, manet in annexa excoicacione: & de hac excoicacione intelligendū est cap. damnationis sententiam. xxiii. quæst. ii. ubi dicitur. Damnationis sententiam quicunq; meretur accipere: si in suo sensu uoluerit permanere: nullus relaxare poterit. Excoicatus uerō a iudice, si de facto absoluitur inuitus, teneat absolutio: quia licet inuitus potest excoicacione a iudice & absolui. Et sicut absens potest excoicacione per litteras: ita potest absens absolui: sic si iudex iniuste excoicatus, debet eēt nolentem absolvere, siue sententiā relaxare. Si uerō iuste excoicatus est: non

debet inuitus absolui: nisi forte in casu, in quo iudex uideret, q̄ illa absolutio esset magis medicinalis animæ contumacis, quā eius excoicacio: & q̄ non esset præiudicialis salutis cōitatis. Excoicacio enim licet infligatur, ut medicina ad corrigendum contumacem: infligitur tamen etiam in errore aliorū: & ideo si alii per absolutionē inuiti redderentur ad contemnendum excoicacionem proni: absoluentis non esset: quia bonum commune præferendum est singulari. Multi casus speciales in hac materia tractandi forent, qui magis ad canonistas pertinent: Ad theologum pertinet nosse principia, ex quibus conclusiones demonstrantur canonicarum. Et tātum de hac distinctio.

DISTINCTIO XIX.

OSTQVAM ostensum est &c. Egit magister distinct. præcedenti de potestate clauum quantum ad obiectum, circa quod uersatur: in hanc distinct. xix. agit de eadem quantum ad ministrum, cui datur. Et sumatur sententia textu per tres subiectas conclusiones. Prima. quamuis solus: non tamen omnibus presbyteris traditur in sua ordinatione claus scientiæ, seu discretionis. Secunda pars non tenetur a doct. nisi limitetur ad dignam receptionem, ac traditionem claus scientiæ: quę non est scientia actualis, neque habitualis: sed auctoritas discernendi, quę potest stare sine actuali cognitione: ut dictum est quæst. pri. distinct. xviii. Et he intelligendus est magister in hac conclusione &c. Secunda conclusio. Claus ligandi, & soluendi cuncti sacerdotes recipiunt in sua ordinatione: sed soli apostolice uicæ, & doctrinæ imitatores habere rectè tenent, atque dignè. ¶ Tertia conclusio. Hi sacerdotes male

Dub. 5.

Y
Vtrum excoicacione maioris peccet communicando aliis.

ditionem incurunt, qui uiuificat mortua: & ea mortificant, que coram domino uiuunt. Has conclusiones magister laius prosequitur in textu continuatione &c.

Quæstio unica.

A TRVM cuiuslibet, & soli uangelico sacerdoti conferatur clauis in susceptione sacerdotij. ¶ Quæstio hæc consueto more tribus absoluetur articulis. Primus terminos declarabit. Secundus per conclusiones ad quæstionis titulum respondet. Tertius mouenda dubia appropriatis solutionibus terminabit. ¶ Quantum igitur ad primum articulum: quia multa de clauibus dicta sunt dist. præcedenti, quæ hic præsupponuntur: ideo breuius procedendum est. Vnde rememorandum: quod licet secundum Pe. de pal. dist. præsentis. q. j. ar. i. conclusionem. ij. duplex sit clauis iurisdictionis, scilicet & ordinis. Iurisdictionis requirit materiam subiectam, sicut dominus seruum. Clauis uero ordinis, quæ peccata soluuntur, uel retinentur: non semper habet materiam in actu: ut supra tractum est: hic dicenda tantum intelligenda sunt de clauis ordinis. ¶ Secundum notandum: quod duplex est sacerdos: legalis, scilicet & euangelicus. Legalis est sacerdos uete. testa. qui licet & ipse mediator fuit inter deum, & populum orationibus suis, & sacrificijs, quæ ipsi deo obtulerunt ex donarijs populi, quorum ritus, & officium describitur Leuit. per totum: principale tamen eorum officium: ut Rich. ait: fuit præcipue respectu clauisionis, & apertionis legalis templi, et oblationis sacrificiorum, & sacramentorum legalium iudicando homines esse mundos, uel immundos, immunditij legalibus: & respectu mundationis irregularitatum legalium. Euangelicus uero est, qui ex traditione episcopi accipit in sua ordinatione potestatem super corpus christi uerum in altaris sacrificio conficiendum, offerendum, & populo dispensandum. Et sup corpus chri mysticū ad mē

Arti. 1. Nota. j. Duplex clauis.

Not. 2. Duplex sacerdos.

bra huius corporis incorporadū purgandum, a peccatis absoluendum, & ad satisfactionem ligandum: ac per hoc regnū cœlorum dignis aperiendum, & indignis claudendum: & ad sacramenta specialia dispensandum. ¶ Tertio notandum: quod aliud est habere clauis: & aliud habere usum clauis. Clauis habent, quicunque habent auctoritatem absoluendi, & ligandi: ac inter dignum, & indignū discernendi: licet non habeant sibi subiectos, in quos auctoritatem, & potestatem hanc exercent. Vltim uero clauis habent, qui dictam potestatem habent & etiam habent subiectos sibi, in quos huiusmodi potestatem exercent. ¶ Quibus breuiter præmissis, sequuntur conclusiones pro art. ij. §. Cōclusio prima. Clauis ordinis, & cœlestis regni nō fuerunt collatæ sacerdoti legali. Hęc conclusio est Pe. ubi supra. q. ii. arti. i. & probatur: nam ut dictum est dist. xviii. q. i. Clauis est, quæ ecclesiasticus iudex excludere debet ligando indignos a regno cœlorum: aut soluendo dignos recipere ad regnum cœlorū: sed ante aduentum christi non poterat aliquis recipi ad regnum cœlorum, cum usq; ad solutionem precij per passionem christi, aditus regni omnibus fuit clausus. ideo aut christi aduentū nō fuit clauis aperiendi regnū. Præterea per clauis datur potestas sacerdotibus per ministerium sacramenti pœnitentię remittere peccata, & tenere modo supra dicto, ut habetur Ioan. xx. Sed apud sacerdotes uete. testamen. non fuerat talis potestas, nam per sacramenta, quæ ipsi ministrabant, non conferebatur gratia: neque remittebatur culpa usque sacramentorum: ergo apud eos non fuerunt clauis, de quibus nunc sermo. ¶ Verū fuit quorundam opinio: ut recitat sanctus Tho. & sanctus Bonauen. quod clauis fuerunt apud sacerdotes uete. testa. sed imperfecte, & semiplene, & inchoatiue: quia & ipsi poterant imponere pœnam pro peccatis ignorantie legis ueteris. In lege autem euangelica sunt perfecte quia sacerdotes noue legis non solum imponunt pœnam confitentibus: sed &

Not. 3.

Arti. 2. Cōcl. 1. Clauis ordinis, & regni nō fuerunt collatæ sacerdoti legali.

aliquid pœnæ remittunt uirtute clauis. Sed opposita opinio, secundum quam posita est cōclusio, est probabilior, quæ communiter sequuntur doctores: propter rationes ad conclusionem adductas: neque sunt inchoatiue in uere. testa. sed bene figuratæ: sicut & alia sacramenta nouæ legis. ¶ Cōclusio secūda. Cuiuslibet sacerdoti in susceptione ordinis laicis conferuntur inseparabiliter clauis regni cœlestis. Ista conclusio habet tres partes. Prima: quod cuiuslibet sacerdoti in ordine tam bono, quam malo conferuntur potestas clauium. Secunda pars: quod clauis hæc conferuntur in collatione ordinis sacerdotij. Tertia pars: quod conferuntur inseparabiliter ab ordine. ita quod manente sacerdotio, manet & potestas clauium: & quæ sacerdotiū amitti non potest, sicut nec character delicti: ideo potestas clauium conferuntur inamissibiliter. ¶ Primum probatur: quia cui datur, quod maius est ei regulariter non negatur, quod minus est: sed maxima potestas possibilis uiriori est potestas conficiendi corpus christi uerum. Et hæc indifferenter conferuntur omni sacerdoti in susceptione sui ordinis, tam bono, quam malo. Hęc enim a christo fuit collata tam Petro, quam Iudæ: cum dominus ad omnes (quos in cœna cōmunicauerat) dixit. Quotiescūq; feceritis in meam cōmemorationē &c. Ad idem est magister in textu, adducens aucto. beati Hiero. super Matth. xvj. & Angu. in lib. quæstionum noui, & uete. testa. quas uide in text. ¶ Secunda pars probatur: quia sicut omnibus suscipientibus ordinē sacerdotalem in sua consecratione dicitur. Accipe potestatem offerendi eucharistiā pro uiuis, & mortuis: & simul traditur signum sensibile ab episcopo: calix cum uino, & panis: ita ordinatur episcopus ponēs manus super caput singulorum dicit. Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata remittantur eis &c. Per primum datur potestas conficiendi corpus christi uerum: per secundum potestas remittendi & retinendi peccata, quæ est potestas clauium &c. ¶ Præterea: si aliquibus sacerdotibus non daretur potestas cla-

uium: maximè malis ab ecclesia præcis; puta excommunicatis, & hæreticis: sed hoc non ergo. Cōsequencia nota cum maiori: quia alia ratio, seu impedimentum suscipiendi potestatem clauium assignari non potest: nisi malitia sacerdotis: aut eius præcisio ab ecclesia. Minor probatur post sanctum Bonauen. nam dominus potestatem in subditos (maximè spiritualem) noluit auferri a malis prælatis. Vnde Matthæ. xxij. ait. Super cathedram moysi sederunt &c. Tales autem fuerunt mali propter, quod dominus eis uæ æternum imprecatur: ibidem uoluit ergo dominus obedientiam, & reuerentiam exhiberi malis: sed non est obediendum necessario nisi habenti potestatem. ¶ Præterea potestas clauium est gratia gratis data collata a deo: non ad perfectionem personę, cui datur: licet ad utilitatem ecclesię, propter quam datur: & hæc comparatur secum iniquitatem in eodem lubie: sicut de gratia gratum faciente. & ideo iniquitas sacerdotis non impedit collationem clauium. Item clauis dantur sacerdoti ad utilitatem ecclesię: sed si darentur solis bonis sacerdotibus: cum nemo scit de se (& minus de alijs) utrū sit bonus, & iustus: nemo scire posset, probabiliter, an esset ligatus, aut absolutus. Ex quo sequeretur dubitatio, & perplexitas maxima in ecclesia dei, quæ est contra bonam institutionem ecclesię: quæ fundari debet in fundamentis ueritatis æternæ. Nec impedit: quod non est euidens certitudo: an soluens, & ligans sit sacerdos: cum hoc nullus euidenter scire potest de se, neque de alio: nullus enim euidenter scit intentionem ordinatoris in ordinando. Item utrum ordinator fuerit episcopus: & utrum ordinatus fuerit baptizatus &c. quæ tamē omnia requiruntur ad hoc: ut conferat potestatem clauium: quoniam hæc euidenter sciri non possunt euidencia naturalis, quæ est in scientia proprie dicta: possunt tamen sciri euidencia moraliter probabili: & illa sufficit in proposito: sed de sanctitate ministri, quæ consistit in interioribus animæ: (& facillimè pe-

ne per singula momenta mutari potest) quia septies in die cadit iustus. Ideo de illa modica, uel nulla probabilitas haberi potest: & ita fluctuant omnia in ecclesia, si iniustus haec potestas subtraheretur. ¶ Tertia pars conclusionis probatur: quia potestas clauum fundatur in characterē sacerdotali; ut dicitur infra. xxxij. & xxv. dist. Character autem est indelebilis: ut supra dictum est dist. vj. q. ij. Ideo & potestas clauum indelebiliter, & separabiliter adheret ordini sacerdotali. Item quibus dixit dominus in cēna. Hoc facite in meam commemorationē: per hoc ordinando eos sacerdotes: his dixit in die resurrectionis. Accipite spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata &c. dando p hoc potestatem clauum: sed potestas conficiendi a sacerdote, quando fuerit in humanis, auferri non potest (sicut nec character deleri) qui si intendat consecrare in materia debita utens ecclesie forma: uere consecrat, siue fuerit haereticus, degradatus, uel excommunicatus: aut alias qualitercunq; prohibitus: ergo eadem ratione non potest auferri potestas soluendi, & ligandi. ¶ Proterea nisi sic: tunc si hereticus, aut excommunicatus reconciliatur ecclesie: non posset in materia sibi subiecta habere usum clauum: nisi de nouo daretur sibi potestas clauum: sed cum illa non datur, nisi in collatione ordinis sacerdotalis: ut dictum est, sequitur: quod uel post reconciliationem non posset habere clauum potestatem in subiectam materiam. Vel quod esset ordinandus, quia potestas clauum nunquam reddi posset, nisi de nouo ordinaretur. Secundum est impossibile: quia ordo est sacramentum initerabile. Primum est contra ritum ecclesie. Sequitur ergo, quod excommunicatus precipuus &c. non perdit, seu priuatur potestate sua clauum: sed ea ut prius, post reconciliationem utitur sine noua collatione: licet perdat eorum usum, siue executionem, de quo post &c. ¶ Conclusio

Cōcl. 3. Tertia. Solis sacerdotibus: & non alijs traduntur clauis scientie, & potestatis. Pro intellectu huius conclusionis rebus, & memorandū est ex dictis precedent. dist. q. j. quod clauis scientie non est habitus scientie,

neque scientie actualis: ut uidetur magis traduntur clauis scientie, sed auctoritas discernendi inter dignū, & indignū in foro penitentiae, quae esse potest in idiotis: & ea carere potest eruditissimus. Quod promissio probatur conclusio: quia clauis principalis, scilicet potestatis, non datur nisi sacerdoti in sua ordinatione, in ostensum est cōclusio de precedentibus &c. ergo & clauis minus principalis, scilicet scientie, quae ordinatur ad clauem potestatis. Tenet consequentia: quia frustra daretur minus principale ordinatū ad principale: ubi non daretur principale. Frustra. n. est instrumentū eā principalis non existente. An ostensum est in cōclusionē scda, & eius parte. iij. Cuius ratio principalis est institutio diuina. Congruentem uero ostendit Alex. parte. iij. quae. lxxxix. membro. viii. artic. j. & post eū sanctus Bon. quoniam habens clauis has debet esse mediator, & reconciliator. Mediator inter deū, & hominem. Reconciliator reducēdo ad ecclesiam. Ad primū cōgruit of ferre dona, & sacrificia p peccatis, quibus de placetur. Ad scdm cōgruit: ut possit conficere corpus christi uerū: ut recte, & ordinatē ualeat reducere reconciliādo ad corpus christi mysticū, quod est ecclesia. ualeat quātū potest &c. ¶ Cōcl. quarta. Licet clauis scientie, & potestatis abinuiē sunt distinctae: tamen simul conferuntur in sacerdotali cōsecratione. Primum patet: & probatur post Sco. quia dixit christus, pluraliter Petro. Tibi dabo clauis regni caelorum: non dixit clauē. Et probatur ratio: quia pnt potentiam dei absolutam separari ab inuicem: ergo sunt distinctae. Cōsequētia nota. An probat: quia sicut aliquis hō praesidens potest alicui committere auctoritatem cognoscēdi in eā: non cōmittendo sibi auctoritatem sententiandi in ea (sicut frequēter examen in causa alicui committitur, cui non committitur auctoritas sententiandi) sic posset alicui cōmitti auctoritas sententiandi sine cognitione causae: licet haec cōmissio non esset ordinata: quā uoluntas eius, cui committitur: esset obligabilis. Sic & deus de potentia absoluta, posset cōmittere auctoritatem discernendi sine

Cōcl. 4. Licet clauis scientie sint distinctae ab inuicem scientie scilicet, & potestatis, tamen cōferuntur simul in cōsecratione.

auctoritate sententiandi. Et etiam auctoritate sententiandi habenti uoluntatem inobliquabilem sine auctoritate discernendi. De facto tamen utrumque cōmittitur cuilibet sacerdoti ecclesiastico complete ordinato &c. quod ideo additur: quia apostolis in cēna data est potestas conficiendi eucharistiam. Et post in die pasche cum exultans christus dixit. Accipite spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata &c. dedit potestatem clauum, & tunc plena, atque perfecta fuit eorum sacerdotalis ordinatione. ¶ Secundum probatur: quia utraq; clauis (scientie, & potestatis) data est a christo apost. in hoc uerbo. Accipite spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata &c. una scilicet potestatis, quasi principalis explicitē: alia quasi implicitē: puta scientie, quae est minus principalis, cuius usus est antequam ad usum rectum alterius, scilicet potestatis. Sic etiam episcopo ordinando in eodem signo sensibilis: scilicet flauis: aut inpositione manus super caput ordinandi, & uerbo. Accipite spiritum sanctum: quorum remiseritis &c. confert ordinatio utraq; clauis: nec potest inueniri alius actus signū sensibilis: aut uerbum in ordinatione, quo tradatur clauis scientie: sed in eo, quo datur clauis potestatis: ex eo sequenti, & implicitē datur illud, sine quo non datur usus eius, iuxta regulā. Cui datur principale, datur & accessorium Et haec probabiliter dicuntur: de quo latius infra cū de sacro ordinis tractabitur. ¶ Conclusio quinta. Cuilibet sacerdoti traditur clauis potestatis respectu cuiuslibet peccati oris, & peccati generaliter: non tamen datur cuilibet ex ordine usus, & executio respectu utriusque, indifferenter. ¶ Pro intellectu huius cōclusionis notanda clauis respectu usus, & executionem alicuius potestatis negari alicui: dupliciter potest intelligi. Vno modo sic, quod habens potestatem non possit licitē uti ea, id est sine peccati peccati: tamen si utitur ea, factum tenet, licet utendo peccet. Sic sacerdoti excommunicato, uel suspenso negatur usus, siue executio celebrandi, & conficiendi eucharistiam: non quoniam si attenter in materia debita: cum intentione, & forma insti-

Cōcl. 5. G cuilibet sacerdoti traditur clauis potestatis respectu cuiuslibet peccati oris, & peccati generaliter: non tamen datur cuilibet ex ordine usus, & executio respectu utriusque, indifferenter.

tuta consecrare: uere consecrat, & conficit: licet sic conficiendo mortaliter peccet, agens contra prohibitionem ecclesie. Sic episcopo excommunicato: aut titulum non habenti negatur executio ordinis, non quoniam ordinare possit, sed quia non potest licitē: ideo etiam negatur executio ordinis eius, qui ab eo ordinatur, saltem scienter: non quoniam suscipiat uere ordinis characterē: & sit uere ordinatus: sed quia non potest licitē, & abque peccato ministrare in ordine suscepto propter ecclesie prohibitionem; cui reconciliatus recipit executionem sub lata prohibitione: siue noua consecratione, siue ordinatione. Alio modo negatur usus, & executio simpliciter, ita quod si attentat, nihil facit: & irritum est sacramentum. Et secundum hos modos posset esse duplex opinio de usu clauum. Vna cui uidetur consentire Duran. quod non omnes habentes potestatem clauum habent eam usum, quod executio secundum primum modum: ita quod tales si potestatem clauum ligando, uel absolucō de facto exercēt, uere ligant, & solunt: licet hoc faciendo peccent. Et posset pro hac opinione argui: nam ad effectum sacramentalem, siue ad ad ueritatem sacramenti, sufficit materia debita, & forma. Intentio debita ministri habentis potestatem sacramentum tale conficiendi, & dispensandi: sed oia haec possunt concurrere in sacerdote executionem non habente. Ergo si a tali peccator confessus absoluitur: tunc unquam fuerit, & a quoque peccato confessus: est ibi sacramentum uere, & uera absolutio: nisi consistens esset fictus, in quo casu absolutio esset nulla: licet uerum sacramentum esset. Consequentia est manifesta: & maior satis patet ex definitione sacramenti, & eius declaratione tam generali, quā speciali sacramenti penitentiae supra positae distinct. j. q. j. & distinct. xiiii. q. ii. Nam si praeter illa aliquid ultra requireretur ad ueritatem sacramenti: illud exprimentum esset in eius definitione: alioquin foret ed minuta. Minor probatur: nam in sacerdote executionem non habente (exempli causa: ordinato ab

Opin. H Duplex opinio de usu clauum

hæretico secundum formam ecclesie, sive excommunicato) est potestas clavis: & potest adesse materia, scilicet peccator confitens sine fictione: & intentio absolueudi in tali sacerdote proferente formam absolutionis secundum ritum ecclesie. Si dicitis, non est minister idoneus. contra: est sacerdos habens characterem sacerdotalem, per quem sibi cõpetit potestas absolueudi: nec prohibitio ecclesie tollere potest ab eo: licet possit prohiberi, ne utatur potestate clavis: nihilominus si utatur contra prohibitionem ecclesie: uere facit, quod intendit: sicut celebrans contra prohibitionem ecclesie, uere celebrat, ordinat, baptizat, confirmat, inungit, matrimonium contrahit. Ergo etiam contra prohibitionem absolueus uere absoluit: licet peccet hoc faciendo. Nam prohibitio ecclesie nihil potest mutare circa ueritatem sacramenti: sicut & ecclesia ea neq; instituire potest, nec destituere: ut dictum est supra dist. j. q. j. Sed in traditione huius potestatis, qua institutum est sacramentum penitentie: cum dominus ait. Quorum remisistis peccata &c. nullum sacerdotem: aliquod peccatum exceptit: ergo potestatem hanc ecclesia arctare non potuit: cum sit sacramentalis: sicut potestas conticiendi eu charistiam. ¶ Præterea in canone. xvi. q. j. adiciuntur dicitur. Monachi autem: et in dedicatione sui presbyteratus: sicut & ceteri sacerdotes baptizandi, prædicandi, & penitentiam dandi, peccata remittendi, beneficijs ecclesiasticis perfruendi, rite potestatem accipiunt: ut amplius, & perfectius agant ea, quæ sacerdotalis officij esse sanctorum patrum constitutionibus approbantur: tam executionem suæ potestatis nõ habent, nisi a populo fuerint electi: & ab episcopo cum consensu abbatij ordinari. Non aliter prohibetur monachus. Et eadem ratione quilibet sacerdos nõ habens clavis executionem potest dare penitentiam; & remittere peccata: nõ minus quam baptizare, aut prædicare. Et talis si attentat: uere baptizat, & prædicat: ergo & non habens executionem,

si soluere attentat, uere soluit: licet soluendo peccet. ¶ Præterea in canonibus, in quibus irritatur factum ab alieno episcopo: simul irritatur eorum ordinatio sacramentalis: ut patet in. c. nullus aliter. &c. nullum. &c. episcopum non debere. ix. q. ii. Sed certum est: quod si tales attentant conferre ordines: uere conferunt ordines: ac eorum executionem simpliciter: ita quod si ordinati, per eos exequantur actus suorum ordinum: puta celebrando, uere celebrant: licet non licite: sed cum peccato: ergo necesse est intelligere illas clausulas irritantes executionem. De executione primo modo dicta: id est de executione licita: & nõ executione illicita: & nõ de executione simpliciter secundo modo dicta. Et ita de potestate clavis, quæ est potestas absolueudi confitentem: sicut de alia potestate ordinis, scilicet consecrandi, inungendi, confirmandi, ordinandi &c. De quo expressè loquuntur cap. allegata.

¶ Sed non obstantibus illis, est alia opinio communis penè apud omnes doctores: quod non omnes sacerdotes habent executionem clavis secundo modo dicta: quod si tentarent soluere, uel ligare in foro animæ: non solum peccarent, sed omnino nihil facerent. Et ad hoc expressè est. c. omnis. de penit. & remis. §. si quis. ubi dicitur. Si quis autem alieno sacerdoti uoluerit iusta de causa confiteri peccata: licentiam prius postulet, & obtineat a proprio sacerdote: cum aliter ipse illum non possit absolue, uel ligare. Argumentum ad idem in. c. quod autem. in eo. ti. Vnde in sacramentum penitentie, in quo confessor exequitur potestatem clavis, requiritur: quod peccator penitens sit ei subditus: non solum de necessitate ministri: scilicet ut licite exequatur absolueudo, sed simpliciter de necessitate sacramenti: ut exequatur, id est absoluat. Cuius ratio est: quia sacramentum penitentie, est sacramentum iurisdictionis, in quo confessor constituitur iudex confitentis: & per hoc, quia sententia a non suo iudice lata nulla est: oportet confitentem esse subditum confessori: & confessorẽ habere

habere iurisdictionem in eũ, per quã confitens sibi subijciatur: nec sufficit subiectio uoluntaria. Sed hæc requiritur: & ultra hæc requiritur subiectio superioris confitentem confessori subijcientis. Cuius rationem assignat Pet. de pal. quia licet quilibet in eo, quod sui iuris est: in quo. l. nulli alteri obligatur, potest se subdere, cui uoluerit: & cum disidente eligere arbitros, quos uoluerit, uel inter se componere. In his tamen, in quibus obligatur alteri, obedire tenetur: & uelit nolit: coram determinato iudice respondere. Sicut de feudo, uel delicto: ibi nõ potest in extraneum iudicem cõsentire: neq; eligere nisi de licentia iudicis, cui tenetur in hoc obedire. Cum autem ex ordinatione christi: omnis christianus subditus sit petro, cuius cure subiecit omnem christianũ: dicens ei specialiter. Pascue oues meas, qui etiam a christo uocatus est cephas. i. caput: quia uoluit christus ecclesiam habere unum uicarium unius ueri capitis, quod ipse est: a quo ceteri tenerent, quicquid haberent. Ideo de eis, in quibus christianus subditus est petro. l. in delictis sine licentia eius alteri se subdere non potest: sed tenetur ad arbitrium petri satisfacere, cui dictum est. Si peccauerit in te frater tuus &c. Vnde de peccato mortali sine licentia, & ordi ne petri non licuit alteri confiteri. Hęc sententia Pet. de pal. dist. præsentis. q. ij. art. ij. Et secundum hoc potest moderari responsio data in dist. xvii. q. ii. ad dubium quintum, ubi quistum fuit: utrum habens confessionale de eligendo confessorem idoneum possit eligere sacerdotem non curatum, & non habentem curæ exercitium &c. Hoc ut dicit Gerson in ecclesiastica potestate confide. v. rite statuit prius legislator christus: hoc ecclesia sic elucidauit, & tradidit: ne confunderetur ecclesiasticum regimen. Et ne hierarchicus ordo, quem tradidit dionysius talem esse, ut inferiora reducantur ad superiora, per media turbarentur. Et sicut peccator non potest se subijcere quantum ad peccata remittenda, nisi secundum ordinationes petri: ita in peccatis seruatis sedĩ apostolicę,

aut episcopo, non est subditus suo curato, sive sacerdoti proprio. ¶ Per hæc respondetur ad rationes alterius opinionis. Ad primam concessa maiore: negatur minor. Vnde dicitur: quod in proposito deficit materia debita: hæc enim non est peccator penitens, sed peccator penitens subditus duplici subiectione: scilicet uoluntaria, & superioris. Similiter sacerdos iurisdictionem non habens non est minister idoneus: quia nõ est iudex alicuius: ideo sententia sua, qua ligare, uel soluere nititur, nulla. Et utrumq; scilicet idoneitas ministri: & congruitas materie prædictæ: non sunt ex institutione ecclesie: sed christi sacramenta instituentis: & hanc potestatem clauium tribuentis: & ideo hic non operatur tantum prohibitio ecclesie: sed principaliter institutio christi. Et quod ibi aliud adducitur de alijs sacramentis: Dicendum: quod non est par ratio: hoc enim est singulare in sacramento penitentie: quod solum est inter cetera sacramenta iurisdictionale: in quo minister iudex constituitur penitentis. Cuius differentie rationem Scot. assignat: quia cum christus sacramenta instituit ad salutem, & utilitatem ecclesie: eo modo instituit, quo magis profuerunt ecclesie. Nunc autem non nouit: sed profuit ecclesie: quod quicumq; sacerdos quemcuq; panem consecraret. Nouisset autem, si per collationem clauium in ordine quilibet sacerdos fuisset iudex cuiuscũq; penitentis: & potuisset (quantumcunq; prohibitus) exequi actum clavis: quia in hoc iste potuit alteri facere præiudicium, cuius est subditus. Tolleretur etiam uerecundia confitentis eligentis eum, coram quo non erubesceret. Subijcerentur etiam peccatores periculo: cum æque sibi eligerent ignorantes ligare, & soluere sicut peritos. Præsumitur autem: quod iurisdictione non committitur nisi idoneis, & peritis. Ad secundam dicendum: quod canones in contrarium allegati in quibus copulatur potestas absolueudi potestati ordinandi: ac cetera sacramenta ministrandi: loquuntur de execu-

tionem licet. Et similiter dicitur: ad canones irritantes ordinationes factas ab episcopis alienis: irritant non quantum ad characteris impressionem, & sacramenti veritatem: sed tantum quoad licetiam executionem: & quantum ad hoc locum habent in sacramento penitentiae: immo magis in illo, quam in ceteris: quoniam alienus sacerdos attentans absolueri non solum: non solum non licet absoluit: sed omnino non absoluit. ¶ Corollariè sequitur ex hac cōclutione: quod potestas clavis non est potestas propinqua ad abolendum: sed remota. Patet: nā potestas propinqua actiua est, cui ad solvendum sed non impeditibilis ad agendum. Nunc autem potestas clavis non habet materiam, siue subiectum, in quod agat statim in natura: sicut potestas conchicendi habet panem pro materia: quæ eo ipso, quod panis est susceptiua consecrationis, nec indiget aliquo subiecto: quia siue fuerit consecratus, siue fuerit alterius: potest consecrari. Similiter potestas conchicendi data sacerdoti non est impeditibilis per prohibitionem cuiuscumque: & ideo est potentia actiua propinqua. Nō sic de potestate clavis, cui non correspondet peccator penitens in natura: nisi sit subiectus: neque propria, & voluntaria subiectione: sed etiam subiectione alterius potentiae actiuae puta superioris iurisdictionem tribuentis. Similiter etiam existens materia. I. peccatore subiecto: potest tamen impediri per suspensionem, excommunicationem, siue casum reservationem, per quæ tollitur eius iurisdicō quantum ad illa, respectu quorū suspenditur: ita quod in illos agere: aut exercere potestatem non potest. Est ergo potentia remota indigens alia potentia actiua: ut exeat in actum. Non ergo simile est de potentia naturali, & de potentia voluntariè concessa. Illa enim habet passivum in natura: & potest in quodlibet passum eiusdem rationis. Ista autem non habet passum nisi per subiectionem alterius agentis superioris. Nec potest in omnia peccata subiecti: sed tantum secundum limitationem superioris agentis.

Et tantum de articulo secundo. ¶ Quantum ad tertium articulum: dubitatur primo contra primam partem secunde conclusionis, quæ dicitur, quod cuilibet sacerdoti in sua ordinatione conferuntur claves. Nam malis sacerdotibus non conferuntur: nā in promissione clavis Petro Matth. xvi. Primò cōmendatus est a domino dicente. Beatus es Simon bariona &c. Et in Petro omnibus promissæ sunt ratione fidelis, & bonæ suæ confessionis, quæ respondens nomine omnium aiebat. Tu es christus filius Dei vivi. Et eiusdem xviii. ubi omnibus discipulis promisit claves, dicens. Amen dico vobis: quæcūq; alligaveritis super terram, erunt ligata & in cælis &c. promisit communionem fraternæ correctionis, quæ correctio fieri non debet nisi per eum, qui immunis est a peccato, in quo corrigere tenetur frater. iuxta illud Mar. vii. Eijce primum trabem de oculo tuo: & tunc videbis eijcere festucam de oculo fratris tui: ergo discipuli, quibus daturus erat claves boni erant, & immunes a peccatis, a quibus solvere debebant: debebant autem solvere ab omnibus generaliter. ad idem est verbum Augusti super locum allegatum Matth. xvi. Sicut dictum est iudæ: Pauperes semper habebitis &c. gerenti typum malorum: sic dictum est Petro: Tibi dabo claves regni cælorum, gerenti typum bonorum. Similiter Ioann. xx. ubi data sunt claves in verbo. Quorum remisit peccata &c. promisit insufflans. Accipite spiritum sanctum. quasi sine spiritu sancto peccata remittere non possent. Ad idem plures auctoritates adducuntur a magistro in textu, & solvuntur. ¶ Ad illa contra conclusionem adducta potest breviter dici: quod intelligendæ sunt de dignè suscipiendis, & dignè utentibus. Soli enim apostoli: & eorum imitatores in fide, & charitate dignè accipiunt: & dignè utuntur quoad se. Maluero etsi indubitanter suscipiunt, & utuntur ad utilitatem ecclesiæ: sed non sibi: sicut non datur eis propter se, sed ad ædificationem ecclesiæ. ¶ Notandum tamen: quod propter adducta. Ioan.

Arti. 3.
Dub. 1.
L

xx. cap. Accipite spiritum sanctum &c. quod ut docet magister in primo distinct. xiii. & sanctus Bonavent. dist. presentis spiritus sanctus dupliciter datur. Vno modo in dono tantum. Alio modo in seipso, simul & dono: non quum possit dari in seipso sine omni dono creato: sed quia nunquam datur in seipso, quin simul detur donum aliquod creatum. In dono tantum datur, dum gratiam gratis datam: siue gratiam gratum facientem largitur: puta donum fidei, scientiæ, prophetiæ &c. de quibus Paulus. j. Corinth. xii. Divisiones gratiarum sunt &c. Quæ dona non dantur principaliter ad sanctificandum personam: neque ad eius utilitatem: sed ad utilitatem ecclesiæ. Et illo modo spiritus sanctus datur etiam malis: eo quod gratiæ gratis datæ (quæ sunt dona spiritus sancti) dantur etiam malis: ut patet de caypha, & iuda. Illi data est gratia prophetiæ Ioannis xj. Ibi sacerdotium, cui simul cum alijs dictum est. Hoc facite in meam commemorationem. Lucæ xxi. & sequitur. Veritatem manus tradentis me, mecum est in menta, haud dubium, quin iudæ. Non enim repugnat peccatum gratiæ gratis datæ: quia perversitas non repugnat utilitati talis doni, quod ordinatur ad utilitatem communem: quævis non semper valeat accipienti. Secundo modo. In seipso, & dono, datur in dono gratiæ grati facientis: quod est charitas: secundum illud Rom. v. Charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Sicut enim nunquā datur in seipso sine hoc dono: sic hoc charitatis donum nunquam datur sine spiritu sancto. Sic enim datur principaliter ad sanctificandum personam recipientis. Primo modo spiritus sanctus datur omnibus sacerdotibus bonis, & malis in sua ordinatione, in qua & accipiunt clavium potestatem. Nam omnibus dicitur. Accipite spiritum sanctum: quorum remisit peccata &c. non autem secundo modo, quo dicitur proprie dari: quia in seipso. Primo modo satis improprie dari dicitur: quia non in se: sed tantum in dono. & sic patet duplex

solutio &c. ¶ Dubitatur secundò contra conclusionem tertiam, quæ dicit: quod solis sacerdotibus traduntur claves. Nā M ostriariis dantur claves in suo ordine: ut indignos excludant: & dignis aperiant. Respondetur breviter: quod non traduntur eis claves regni cælorum, de quibus hic loquimur: sed claves templi, vel ecclesiæ materialis: ut illa aperiant dignis: sed indignos vero ab eius liminibus expellant. ¶ Solet etiam queri: utrum christus habuerit claves: sed brevis est responsio, quæ stat in quod nominis: nemini. Si claves accipitur generaliter: ut extendit se ad omnem potestatem solvendi, & ligandi: tam principalem, quæ excellenti, quæ ministeriale: sic & deus trinitas: & hō christus: & minister sacerdos habet claves: aliter tamen, & aliter ut dictum est dist. xviii. quæst. j. Si accipitur: ut solum extendit se ad potestatem ministerialem, quomodo hic loquimur: sic christus non habet clavem: sed potestatem altiore. I. principalem, ut deus: excellentiæ, ut homo: & secundum hoc potest distinctio clavis extendi, vel limitari, quæ posita est distinct. xviii. quæst. j. ¶ Dubitatur ultimò: utrum habens clavem possit ea uti respectu superioris. Respondetur: cum materia sacramenti peccatoris sit peccator subditus duplici habens subiectione: ut dictum est: non potest habens clavem uti ea: nisi respectu subditi in foro penitentiae. Potest uti respectu superioris in uno foro, esse subditus in alio foro. Vnde habentes licentiam habendi, eligendi confessionem, ei, quem eligunt, se subijciunt: ut episcopus suo capellano: quamvis sit eius superior in foro exteriori. Sic papa, qui in terris superiorem non habet: nihilominus circumdatus est infirmitate: propter quod indiget absolutione virtute clavium sibi impendi, quæ ipse sibi impendere non potest: quia non potest se sibi ipsi subijcere. Quippe quia nemo potest sibi ipsi subiectus esse. Identitas enim repugnat subiectioni sicut & prælationi: ideo per potestatem plenitudinem, potest quemlibet cuius

Dub. 2.
M
Ostia-
rij non
habent
claves
regni:
sed tem-
pli.
Quæst.

Dub. 3.
N
Vtrum
clavem
positea
ctu supe-
rioris.

bet claves habenti subijcere in hoc foro: sic etiam potest seipsum ut peccatorem, cui uoluerit sacerdoti subijcere in hoc poenitentia foro. Cuius tamen licet ceterorum omnium manet superior in potestate papali. Et tantum de illa quaestione, & distinctione. ¶ Solent hic doct. tractare de fraternae correctione, de qua late tractauimus in expositione canonis missae lect. lxxiiii. & seq. ideo hic rescinditur &c.

DISTINCTIO. XX.

SCIENDVM est etiam: quod tempus poenitentiae &c. Postquam magister egit de poenitentia quantum ad suam quidditatem: & quantum ad ministrum sacerdotem in sex praecedentibus di. Nunc in sequentibus tribus agit de ipsa, quantum ad peccatorem poenitentiam agentem, siue suscipientem. Et primo de poenitentia peccatoris quantum ad omnia peccata generaliter. Secundo quantum ad aliqua specialiter dist. xxii. ¶ Circa primum duo facit. Primo agit de poenitentia peccatoris in praesentis uitae termino. Secundo dist. seq. xxi. de eadem post hanc uitam in purgatorio. Colligitur autem sententia huius dist. in tribus sequentibus conclusionibus. ¶ Prima. Licet tempus poenitentiae concedatur peccatori usque ad extremum praesentis uitae: nimis tamen periculosum est eam usque ad uitae terminum differre. ¶ Secunda. Decedentes hinc ante poenitentiae condignae completionem, satisfaciunt post mortem, per acerbissimum purgatorium ignem. ¶ Tertia conclusio. Sicut nulli neganda est reconciliatio, ac poenitentia in necessitate articulo: ita nec satisfactio iniungenda est: sed tantum insinuanda poenitenti in mortis periculo. Has conclusiones magister latius profequitur in textu.

QVAESTIO VNICA.

TRVM poenitentia peccatori ad uitam necessaria praedatur usque ad terminum uitae in hac praesenti uitae &c.

¶ More consueto tribus articulis soluitur nodus quaestionis huius. ¶ Quantum ad primum supponitur ex dictis sup. dist. xiiii. q. j. & ij. quod poenitentia sit sufficiens, & necessaria ad salutem peccatoris post commissum mortale peccatum: tamen interior, quae est uirtus (extendendo nomen uirtus ad uirtutis actum) quam exterior, quae est sacramentum. Quodque poenitentia exterior secundum probabiliorem opinionem non sufficit sine interiori. Interior tamen sufficit sine exteriori in actu: licet exterior in actu requiratur in uoto i. in proposito: de quo late habes supra xiiii. dist. q. ij. ¶ Secundum notandum: quod per tempus poenitentiae in proposito intelligitur tempus illud, in quo poenitentia (si haberetur) sufficeret ad salutem. Quoniam dubium non est, quin post praesentem uitam habere possit poenitentia: licet infructuosa: nam de damnatis dicitur. Sap. v. Poenitentiam agentes: & per angustia spiritus gementes. ¶ Tertio notandum: quod per terminum uitae, intelligitur instantis separationis animae a corpore, quo definit moriens esse homo: quod est primum non esse hominis. Cum enim haec separatio fiat successiue: terminatur per primum non esse, ut declarari solet. vi. Phys. Et quoniam usus rationis, ac liberi arbitrii raro durat usque ad hoc instantis: patet: quod non est idem terminus usus rationis, & uitae praesentis. His breuiter pro articulo primo praemisissis, ponitur conclusio: nes quo ad secundum articulum &c. ¶ Conclusio prima: Tempus salutaris poenitentiae durat usque ad terminum praesentis uitae. Haec conclusio est magistri in textu satis probata auctoritatibus August. & Leonis papae, quibus addo illud Ezech. xxxii. Nolo mortem impij: sed ut magis conuertatur impius a uia sua, & uiuat. & sequitur. Impietas impij non nocet ei, in quacumque die conuersus fuerit ab impietate sua. & cap. xviii. ca.

Arti. 1.

Not. 1.

Ad cose

quend

uita q-

ternam

necessa-

ria e p-

nitentia.

Not. 2.

Not. 3.

Arti. 2.

Coel. 1.

B

Tempus

salutaris

poeniten-

tiae du-

rat usque

ad ter-

minum p-

sentis u-

tae.

Si in

Si impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis suis, quae operatus est: & custodierit omnia praecipua mea, & fecerit iudiciu, & iustitiam: uita uiuet, & non morietur. Omnium iniquitatum eius, quas operatus est, non recordabor. & sequitur. Nunc quid uoluntatis meae est mors impij, dicit dominus deus. & non ut conuertatur a uis suis, & uiuat. In his nullum tempus poenitentiae determinauit dominus: sed loquitur generaliter pro omni tempore huius uitae, quod terminatur in morte. Et probatur ratione: quia quacumque hora homo est sufficienter dispositus ad susceptionem gratiae: gratia in funditur ei a deo. Propter non esse deum ad miserandum, quod ad eodem mandatum: nec est acceptio personarum apud deum: ergo quoad hoc: homo facit, quod in se est: ad est dominus ad saluandum. Sed per poenitentiam uera homo sufficienter disponitur ad gratiae receptionem: & facit, quod in se est: ergo quoad hoc: homo habet ueram poenitentiam, consequitur gratiam: siue in extremis: siue in alio tempore: nec est maior ratio

Coel. 2. de uno tempore, quam de alio &c. ¶ Con-

clusio secunda: quauis poenitentia uera quae

poenitenti

non semper potest

haberi: tamen non semper in mortis articulo haberi poterit. Prima pars patet ex conclusione praecedenti. Secunda pars

probat: quia poenitentia uera non potest haberi tempore impedire rationis: quia arbitrii libertatem querit deus in poenitente, quae haberi non potest impedita ratione: sed frequenter rationis usus cessat ante instantis mortis: ergo tunc cum ratio deficit: poenitentia haberi non potest &c. ¶ Conclusio tertia. Periculosum est: & interitui uicinum ad mortem protrahere poenitentiam: ut remedium. Haec conclusio est. b. Aug. ut recitat magister eam in littera: & eam ostendit Scot. dist. praesenti quatuor rationibus collectis ex uerbis Aug. quibus ostendit poenitentiam usque ad extrema dilatam, uix fore posse ueram, & sufficientem. ¶ Prima ratio tanta est in praecedenti conclusione: quia ad ueritatem poenitentiae requiritur libertas arbitrii, per quam libere eliciatur a poenitente: sed haec sicut, & usus rationis (quem libertas praesupponit) multum impeditur per do-

loris uehementiam, & mortis timorem: ut uix aliud possit infirmus cogitare, & per consequens uix possit se conuertere ad perfectam detestandum peccatum. ¶ Secunda ratio est: quia poenitentia usque ad extrema dilata, uix potest esse debite circumstantiata maxima circumstantia finis, quae tamen necessaria est: ut poenitentia sit iustitiae, & perfecta: hoc est, ut fiat principium liter propter deum super omnia dilectum, hunc Aug. Charitatem querit deus, non necessitatem: sed difficile est: quod is, qui usque ad extremum non elicitur displicentiam peccati propter deum: tunc eliciatur, cum deficit habitus charitatis: & dolor praesens, & imaginatio futurae poenitentiae, magis incitant ad timorem, quam ad amorem. ¶ Tertia ratio est: quia habitus inordinati, quos habuit usque tunc ad temporalia, uxorem, filios, diuitias: quae tunc praesentia sunt inphantalia, multum inclinant ad se inordinatam concupiscentiam: cum imminet separatio ab eis: & ideo, magnam faciunt difficultatem ad eliciendum displicentiam de eis &c. ¶ Quarta ratio: quantum quis minus est dominus suorum actuum: tanto requiritur intentio displicentiae ad hoc, ut sit dispositio sufficiens ad deletionem culpae: sed constitutus in extremis est minus dominus suorum actuum, quia sanus. Et sic secundum strictam dei iustitiam requiritur intentio mortis displicentiae maxime, ut eliciantur ex charitate: quia difficile nimis est in tali necessitate constitutum (quam elugere uellet, si posset ab eis se auertere) se posse libere conuertere ad detestanda peccata propter deum. Et ideo dicit sanctus Augustinus. Magnum est, cui deus tunc inspirat (si quis est) ueram poenitentiam. ¶ Ex his elicitur duo corollaria. Primum: sane persuadendum est, ut sanus poeniteat ostendendo sibi periculum serotinae poenitentiae. ¶ Secundum, in infirmo iam ad articulum istum deducto suadendum est: ut secundum possibilitatem laboret ad poenitentiam ordinatam eliciendam uoluntarie: & propter debitum finem scilicet propter deum: licet breuem. Extollenda est quoque sibi diuina misericordia: & latronis poenitentia, sera quidem: sed non sera indulgent

Coroll. 1.

est, ut

sanus poeniteat ostendendo sibi periculum serotinae poenitentiae. ¶ Secundo

Coroll. 2.

in infirmo iam ad articulum istum deducto suadendum est: ut secundum

possibilitatem laboret ad poenitentiam ordinatam eliciendam uoluntarie: & propter debitum finem scilicet propter deum: licet breuem. Extollenda est quoque sibi diuina misericordia: & latronis poenitentia, sera quidem: sed non sera indulgent

QVAESTIO VNICA.

AVRUM confessor teneatur celare peccatum sibi quocumque detectum in confessione &c. **¶** Tribus (ut solitum est) articulis plens questio absoluetur. **¶** Quantū ad primū articulū notandū, quod celare peccatum sibi a proximo ut tale commissum, est de lege naturæ. Quod eleganter probat Seco. quatuor rationibus. Prima ex ratione charitatis. Secunda ex ratione fidelitatis. Tertia ex ratione veritatis, & ratione ueracitatis. Quarta ex ratione unitatis, & mutuae utilitatis. **¶** Prima ratio. Lex naturæ de fraternā charitate exprimit, ut faciat alijs, quæcumque secundū rectam rationem uult sibi fieri; alioquin quō diligeret proximum sicut seipsum: si aliquid secundū rectā rationē uellet debere sibi fieri, quod nollit proximo fieri. Illa lex naturæ exprimitur Tob. iij. Matt. vii. & Luc. vi. Sed quilibet debet secundū rectā rationē diligere famā propriā: ergo & celationē sui secreti: maxime dū eius reuelatio cederet in aliquam diffamā: ergo & confessor debet diligere famā cōfidentis: & per cōsequens celare peccatum cōfessum: per quod cōfidentis per eius reuelationē diffamaretur: quia quod uni reuelaret: posset & ceteris pluribus reuelare: & per hoc diffamaretur. Quod autē quilibet teneatur diligere famā propriā: patet per illud Eccl. xli. Curā habe de bono nomine: hoc. n. magis permanebit tibi: quā mille thesauri magni, & preciosi. & Prouer. xxii. Melius est nomen bonum, quā diuitiæ multæ. Item secundū rectā rationem, quilibet debet sibi uelle uitā ciuile, qua idoneus est ad actus legitimos sibi competentes in illa ciuitate: sed fama amissa, priuatus est habilitate ad tales actus. **¶** Secunda ratio. Quilibet de lege naturæ tenetur seruare fidelitatem proximo suo: quam uellet, & uelle deberet sibi seruari: ergo & cōfessor cōfidenti sibi commedanti maxima secreta. Hinc Prouer. xi. Qui ambulat fraudulentē: reuelat arcana. Qui autem fidelis est: celat amicum commissum. **¶** Tertia ratio. Quilibet de lege naturæ tenetur seruare promissum iuramentum iuxta illud Zach. viij. Loquimini ueritatem unusquisque proximo suo. Sed recipiens secretum, maxime illud in confessione detectum (quod secretissimū est) promittit (salte implicite) se seruaturum: quia sine tali promissio, subiectus non committeret sibi secretum. **¶** Quarta ratio. Communis utilitas membrorum ciuili corporis adinuicē est de lege naturæ: recursus autē inferioris ad superiorē in necessitatibus, qui potest conuolare, & reconciliare: & per hoc unitatē huiusmodi corporis conseruare: est cōmunis utilitas membrorum adinuicem, & ad caput: per hoc n. & non aliter potest cōmunitas conseruari. Sed reuelatio secreti confessio nis excludit talem recursus inferioris ad superiorē in consilio animæ: quia nullus recurreret regulariter, ut nascere retur consilium, uel reconciliationē, per quā maneret in corpore: nisi illud, quod deregeretur, maneret secretū: ergo eadem lege, qua quis tenetur conseruare unitatem corporis christi mystici: & ad cōmunitatem utilitatem membrorum eius: tenetur celare secretum istud. Et concordat satis Rich. **¶** Secundo notandum: quod sub sigillo confessionis. ca. b. dicit quicquid cōfiteris uult, aut uelle debet tanquam secretum celari: debet autem uelle celari omnia, per quorum reuelationē ipse cōfiteris produci posset: uel mala suspitio de eo generari in cordibus aliorū: ut patet ex rationibus supra primō notabiliter tactis. Similiter & persona tertia, siue necessariō, siue stultē, uel etiam dolosē in confessione detecta: nā quilibet tenetur uelle proximi famā conseruare sicut suā: dū illud fieri potest sine maiori detrimento: de quo infra magis dicitur. Itē debet uelle celare oia, per quæ potest populo scādalu gñari: uel cōfessio magis odiosa: uel minus dilecta: uel magis onerosa: aut minus preciosa reputari. Item oia, per quæ potest prouenire cōfiteri, aut alijs detrimentum in anima, corpore, aut possessione, aut fama, siue amicis: unde non solum peccata, & personæ: sed circumstantiæ quæcumque, quæ in confessio

ne dereguntur, per quas, uel quæ aliqd prædictorum contingere posset: sub cōfessionis sigillo sunt claudenda, uel claudenda &c. Peccatum autem confessum sine relatione ad personam cōfidentis dummodo ex eius relatione nihil prædictorum sequitur: non pertinet ad sigillum confessionis: ut si dicatur confessor peccatum fornicationis frequenter, uel simile: sic etiam peccatum in genere cum persona perpetrante non cadit sub sigillo cōfessionis: ut si dicatur. Ioannes confessus est peccata sua bene, & distincte. Sic si aliquid historicē inter cōfidentem miseretur, nō clauditur sub sigillo confessionis: ut si dicitur fuisse: in tali loco est abundantia frugū, & similia. Ratio. n. horū est: quia cōfidentis talia nō refert, ut secreta: nec uult illa per confessionē celari nisi in casu, quo aliquid prædictorum sequeretur. talia. n. nō sunt peccata: nec circumstantiæ peccatorum ad cōfessionē pertinentiū. Hęc in sententia Richar. & post eum Petrus de palu. &c. dist. præsent. q. iij. arti. ij. **¶** His præmissis quoad articulum primū, sequuntur conclusiones pro articulo secundo.

Arti. 2. Cōcl. 1. **C**onclusio prima. Nulla in confessionis sigillo clausa, sunt aliquo modo & in aliquo casu reuelanda. Hęc conclusio probatur: quia nihil, quod lege diuina, naturali, & positua ecclesiæ est prohibitum: est faciendū: sed reuelare clausa sigillo confessionis est prohibitum: lege naturali, diuina: & positua: ergo. Maior nota. Minor pro suis partibus probatur quoad legem naturalem: nam omne secretū lege naturali est celandū: sed clausa cōfessionis sigillo sunt maxime secreta: tum ratione cōfidentis, qui sua peccata tanquam maxime secreta deregat sacerdoti. Et licet cōfidentis nō semper uerbo commēdet sacerdoti quatenus sua deposita secreta teneat: tamē hoc semper uirtualiter facit. Nullus. n. peccata sua cōfiteretur: nisi præsupponeret: quod sua confessio tanquam maxime secretum acciperetur. Tum ratione fori: quoniam forus iste est causarum, quæ uertuntur inter deū, & cōfidentem peccatorem: ubi nullus alius admittitur: dei

Not. 2. B.

Sub sigillo confessionis ca. b. dicit quicquid cōfiteris uult, aut uelle debet tanquam secretum celari: debet autem uelle celari omnia, per quorum reuelationē ipse cōfiteris produci posset: uel mala suspitio de eo generari in cordibus aliorū: ut patet ex rationibus supra primō notabiliter tactis. Similiter & persona tertia, siue necessariō, siue stultē, uel etiam dolosē in confessione detecta: nā quilibet tenetur uelle proximi famā conseruare sicut suā: dū illud fieri potest sine maiori detrimento: de quo infra magis dicitur. Itē debet uelle celare oia, per quæ potest populo scādalu gñari: uel cōfessio magis odiosa: uel minus dilecta: uel magis onerosa: aut minus preciosa reputari. Item oia, per quæ potest prouenire cōfiteri, aut alijs detrimentum in anima, corpore, aut possessione, aut fama, siue amicis: unde non solum peccata, & personæ: sed circumstantiæ quæcumque, quæ in confessio

Distinctio XXI.

Questio vnica.

autē solus est cognoscere secreta cordium, in quibus consistit principaliter peccatum: ergo sacerdos, cui tanquam uicario dei peccata reuelantur, tenetur illa tanquam secreta celare. Quod autē secreta lege naturæ celanda sunt: probatum est in notabilissimo. Quod etiam reuelatio confessionis sit prohibita lege diuina, probatur: quia quilibet christianus lege diuina tenetur non dare occasionem alteri, qua reuocetur a lege diuina: sed lex christi est de confessione faciendi, ut deductum est dist. xvii. q. j. Sed reuelans confessionem dat occasionem peccandi alteri, mortaliter peccat: & facit cōtra lege diuinam. Nō occides. occidit enim animam proximi occasionaliter: sed reuelans dat occasionem cōfidenti indebitē exequendi præceptum de confessione. si. mentiendi: aut peccata sua reticendi: uel se falso laudandi: aut alios, quos odit, uirtu perandi: ut talia per confessionis reuelatorem in aliorum notitiam deducantur. Quod etiam positua lege prohibitum sit: patet de pœnit. & remis. omnis. ubi dicitur. Caueat autem omnino ne uerbo: aut signo: aut alio quouis modo aliquatenus producat peccatorem: sed si prudentiori consilio indigerit: illud absq; ulla expresse personæ caute requirat: quoniam qui peccatum in pœnitentiā iudicio sibi detectum præsumpserit reuelare: non solum a sacerdotali officio deponendum decernimus: uerū etiam ad agendam perpetuam pœnitentiā in arctum monasterium detrudendum &c. **¶** Conclusio secunda. Non solum confessor: sed auditor a reuelante, siue a cōfidente casualiter, aut dolosē tenetur confessi sicut cōfessor tanquam secretissima nulli hominum reuelare. Patet: quia transferens aliquid in alium de facto, quod non potest licite de iure siue per errorem: non dat illi alterius uelante utendi: nec trasferendi alterum in istud ergo h. de facto transferat: alius non dolosē habet tibi ius ulterius transferendi: ergo tenetur sacerdos non habens ius reuelandi: si de celare.

Cōcl. 2. D. Non solum confessor, sed auditor a reuelante, siue per errorem: non dat illi alterius uelante utendi: nec trasferendi alterum in istud ergo h. de facto transferat: alius non dolosē habet tibi ius ulterius transferendi: ergo tenetur sacerdos non habens ius reuelandi: si de celare.

facto reuelat: non potest is, cui reuelatur ulterius licite reuelare. Sic si penitens confiteretur alicui non sacerdoti putans eum sacerdotem: qui se dolose ingereret, ac se simularet sacerdotem: ut aliquod secretum exploraret: teneretur ille sic audiens audita non reuelare. Idem est, si quis casualiter audiret: aut dolose autem applicaret. Cuius ratio: quia contumaciter in persona, non transferre ut vendit translatio: sicut dans eum mosi nam petro diuiti, credens eum paulum pauperem, ut supra habitum est dis. xvj. q. Similiter interpretatur si quis confiteretur per interpretem. Similiter quia confitens loquitur in foro secreto: ideo quilibet audiens tenetur ut secretum seruare, & per consequens non reuelare eisdem rationibus sicut confessor.

¶ Est tamen hic differentia: quia audiens a confessore male reuelante: uel a confite casualiter: nec peccat mortaliter: nisi puocarit confessorem ad reuelandum: tunc enim consentiret peccato reuelantis. Qui uero dolose audiunt, mortaliter peccat, omnes tamen tenentur ad non reuelandum &c. ¶ Conclusio tertia. Non solum peccata commissa: sed etiam peccata committenda in confessione detecta, hæc conata cōclusio ponit cōtra opinionem quorūdam; quam recitat Alex. parte. iiii. q. lxxviii. membr. ii. art. ij. dicentium, quod cum aliquis confitetur aliquod futurum peccatum notans resistere a proposito perpetrandi: non tenetur sacerdos illud celare: sed potest reuelare ei, qui potest, & uult prodesse. & mouentur: quia peccatum futurum secundum quod est de futuro (ut cum quis dicit se proponere: seu uelle facere) non est de foro confessionis: sed præteritum cum penitentia, cuius confessio est pars: est mala præterita deplangere: ergo non clauduntur sub sigillo confessionis. Et huic assentit Alex. dum tamen peccatum futurum non habet dependentiam ad præteritum: tale enim ethi congruit celare propter honestatem: tamen non clauduntur sub sigillo confessionis: & ideo si uergeret in nimis magnum periculum: non esset illa confessio penitus tacenda: nec tamen pu-

blicè reuelanda propter periculum infamie: sed cautè, & secretè alicui, qui prodesse posset, & uellet innotescenda &c. ¶ Sed contra hanc opinionem probatur conclusio rationibus præmissis: quia ita peccatum committendum refertur confessori ut secretum in confessione detectum: sicut peccatum præteritum uel presens: & ideo omnes rationes præmissæ ita militent contra futurum, sicut contra præteritum. ¶ Præterea hoc propositum, uel in futurum peccare, est peccatum actuale, & presens, etiam si nunquam sequeretur effectus, & per consequens reuelans reuelaret peccatum præteritum: quod clauditur sub sigillo confessionis &c. ¶ Conclusio quarta. Non solum confessor celare tenetur acta, & dicta continentis: sed etiam confitens id ipsum tenetur quantum ad acta, & dicta sacerdotis: dum illa tendunt in præiudicium sui, uel confessoris. Prima pars conclusio nis patet ex præmissis. Secunda est Richard. de media uilla, quam sic probat: quia nullus debet facere præiudicium famæ propriæ sine aliqua utilitate: sed neque confessori: quia quilibet tenetur diligere famam propriam, & proximam legem charitatis; ut supra dictum est. Ex illo soluitur quæstio (qua quæritur: an confitens teneatur celare penitentiam a confessore sibi iniunctam) per hæc distinctiones: quæ aut reuelatio penitentis facit præiudicium famæ propriæ, ut quia per eius iniunctionem oritur suspitio contra confidentem alicuius particulariter, uel magnotum peccatorum generaliter, aut sacerdoti, qui talem penitentiam iniunxit: pro qua, si sciretur, incurreret odium alicuius, uel aliquorum male uolentium: ut quia iniunxit mulieri, ut abstinere a familiaritate alicuius uiri, quæ suæ castitatis erat periculosa. Aut tertio (manifestando penitentiam) nec sibi, nec alteri præiudicium generaret. In primis duobus tenetur quilibet penitentiam suam celare: quilibet enim tenetur suam famam scienter non lædere sine aliqua utilitate: iuxta illud Ecclesiastici. xlvj. Curam habe de bono nomine. Sic fit sanum sacerdotis consilium, aut penitentiam (bona fide iniunctam manifestans)

Cōcl. 4. Non solum confessor tenetur celare acta, & dicta continentis: sed etiam ipse confitens.

In confessoris præiudicium crimen conditionis incurrit, & fractionis secreti confessionis. Concordat Gerson in tripartito. Excipit tamen (quod abste) si confessor contentem ad peccandum inducere uellet &c. ¶ Quantum ad articulum tertium: dubitatur primo contra conclusionem primam: nam uidetur: quod in certo calu confessio reuelari potest: quod probatur in quinque casibus. ¶ Primo, si peccatum detectum in confessione non maxime futurum uergeret in graue periculum spirituale, uel temporale reipublice: ut si quis confiteretur se uelle seminare hæresim: aut prodere, uel incendere ciuitatem: quod per reuelationem confessionis cauere posset, nam proponendum est bonum commune priuato. Vnde de hoc est uersus. Est hæresis crimen, quod nec confessio celat. Item peccatum futurum non est de foro confessionis: cum confessio sit reuelatio peccatorum commissorum. ¶ Secundus casus est: si reuelatio confessionis tenderet in bonum confidentis: ut si per reuelationem subtraheretur occasio peccandi confidenti: ut si abbas habens monachum in aliquo officio, cuius occasio ne frequentaret peccat carnis: cognito illo, posset eum remouere ab officio post confessionem auditam: licet oriretur uehemens suspitio contra monachum: quod peccatum fornicationis fuisset confessus: aut si reuelaret, alicui, quod posset prodesse, & non obesse. Nam secundum Bernard. in de dispensatione, & præcepto c. iij. Iniquum sine dubio foret: si statuta pro sola charitate contra charitatem tenerentur: sed contra charitatem est proximo, si quis reuelando confessionem posset confidentem a peccato præseruare: & id negligenter non reuelando. ¶ Tertius casus est. Si celatio confessionis cederet in peccatum confessoris: ut si confessor paucere in testè contra confidentem accusatum de crimine: & compulsus iurasset dicere ueritatem: si non diceret, mentiretur in retrogatus per iuramentum non dicendo: immo purum incidere non respondendo: quia iurauit dicere ueritatem in inquisitis: si diceret se ignorare, mentiret:

ergo tenetur dicere ueritatem: & per consequens reuelare secretum, puta confessionem: plus. n. tenetur cauere peccatum in seipso, quam famam in proximo. ¶ Quartus casus: si confessor ex celatione confessionis incurreret graue periculum temporale, uel personarum: ut si sacerdos intraret nemus cum duobus, uel pluribus: qui secretò conspirassent in mortem eius, sibi in illo nemore inferendam: & unus penitentia ductus ante introitum nemoris confiteretur illud sacerdoti. Et sacerdos audita confessione, posset se retrahere ab illo itinere, & non progredi, ut saluaret uitam suam, licet per hoc factum reuelaret confessionem sibi factam: nam plus tenetur uitæ suæ conseruandæ, quàm proximi famæ &c. ¶ Quintus casus: si celatio alicuius confessionis cederet in periculum salutis æternæ confessoris: ut si confessor haberet aliquod peccatum mortale, quod confiteri non posset, nisi reuelando confessionem sibi factam: non debet omittere confessionem propter reuelationem confessionis: quia non tenetur se ipsam dānare propter famam proximi saluandam: damnaret autem seipsum, si habita oportunitate sciēter omitteret confiteri peccatum mortale: cum confessio omnium mortalium sit de necessitate salutis: ut supra dictum est dis. xvij. q. j. &c. Ad dubium respondeatur secundum Richard. & Scot. quod in nullo casu licet sacerdoti reuelare confessionem: siue confitens peniteat, siue non: siue contentetur peccatum, nam opere perpetrata: siue perpetranda, siue sit peccatum in moribus, siue in fide. Concordat S. reuelare Thome & Bonau. similiter Alexan. par. iiii. confessio. lxxviii. excepto peccato perpetrando de futuro, ut dicitur: debet tamen confessor cauere diligenter propositum, ne peccatum perpetrandum sibi in confessione detectum opere perpetraretur, maxime si fuerit peccatum ad aliorum corruptionem in fide ordinatum, obseruata tamen discretionem, ut nullo modo prodar illum, qui sibi confessus est, ac ne aliqua mala suspitio de illo generetur. ¶ Et per hoc respondetur ad rationes. Ad primum dicitur, quod bonum commune proponendum est prius.

Rñsio. In nullo casu licet sacerdoti reuelare confessionem.

Ad rōes Ad. 1.

Cōcl. 3. Non solum peccata commissa: sed etiam peccata committenda in confessione detecta, hæc conata cōclusio ponit cōtra opinionem quorūdam; quam recitat Alex. parte. iiii. q. lxxviii. membr. ii. art. ij. dicentium, quod cum aliquis confitetur aliquod futurum peccatum notans resistere a proposito perpetrandi: non tenetur sacerdos illud celare: sed potest reuelare ei, qui potest, & uult prodesse. & mouentur: quia peccatum futurum secundum quod est de futuro (ut cum quis dicit se proponere: seu uelle facere) non est de foro confessionis: sed præteritum cum penitentia, cuius confessio est pars: est mala præterita deplangere: ergo non clauduntur sub sigillo confessionis. Et huic assentit Alex. dum tamen peccatum futurum non habet dependentiam ad præteritum: tale enim ethi congruit celare propter honestatem: tamen non clauduntur sub sigillo confessionis: & ideo si uergeret in nimis magnum periculum: non esset illa confessio penitus tacenda: nec tamen pu-

ros: sed reuelare confessionem in quocunque casu, non est bonum commune immo est maxime offensiuum boni communis. Impedit enim salutem communis pro quanto tota communitas auerteretur a confessione, quæ necessaria est ad salutem: ac induceretur ad fidei confitendum, quod contrariatur salutem. Quis enim uere confiteretur: si in aliquo casu reuelanda foret confessio. Salus autem animæ præferenda est salutem corporis, & omnium exteriorum. Præterea, ut aliorum ratione utar: quia confessor non nouit ut homo: sed tantum ut Deus: non est homini reuelandum: sed tantum deo: sed confessor quæ ex confessione nouit, non nouit ut homo, sed ut deus: ut ipsi dicitur: ergo nihil tale reuelandum est homini &c. Præterea peccatum de futuro nunquam posset reuelari: quia reuelaretur peccatum de præterito, aut præteriti: nam propositum animo firmatum de peccando in futuro est peccatum: ideo qui conuictur se uelle peccare, confiteretur se habere uoluntatem peccandi: & ita actu, & præsentialiter peccare, quod propositum tunc non instantaneè concepit: ergo etiam præterit: ergo. Et quibus allegatur uersus. Est hæretis crimen. dicit Sco. quod uersus quidem bonus est quantum ad menuram pedum: sed falsus est, & erroneus quantum ad sensum uerborum.

Ad. 2. ¶ Ad illud, quod additur, quod peccatum futurum non est de foro confessionis: dicitur: quod de foro confessionis est quantum ad celandum quicquid sigillo confessionis clauditur: tale autem est peccatum perpetrandum: denique tale non se paratur a peccato præteriti actu inexistenti, & præterito, ut probatum est. ¶ Argumenta in secundo casu dicitur: quod reuelatio confessionis nunquam cedat in bonum contentis: quoniam etiam quando reuelata confessione posset contentis prohiberi ab exteriori actu peccati: non tamen ab actu interiori, qui æquæ est peccati. Præterea etiam ob illo peccato cohibetur: tamen datur sibi occasio maiorum, & plurium peccatorum: puta inuidiæ contra reuelan-

tem, & confessionis fidei in futurum. Et si quomodocumque proficeret contentis: est tamen contra salutem communitatis: ut statim deductum est: quæ præponenda est salutem singularis personæ. Et quod additur de abbate, dicendum: quod si potest per occasionem aliquam, unde non oriatur suspitio, poterit monachum amouere ab officio: aut eum inducere secretè, ut petat absolutionem, quatenus amoueat eum: quod si facere non poterit: quoniam oriatur contra eum ratio nabilis suspitio, sustineat eum in officio, donec eum poterit sine suspitione amouere: quoniam non sunt facienda mala, ut eueniant bona. ad Rom. iii. ¶ Et quod allegatur ex Bernar. dicitur, quod celatio confessionis est pro charitate, & contentis, & totius communitatis: & non contra: ut statim supra uisum est. ¶ Ad argumentum in tertio casu dicitur communiter doc. imitantes Alex. Tho. Bonauen. Richar. Pet. de palu. quod in casu argumenti potest sacerdos securè iurare, aut dicere: sub iuramento se nescire quod nouit per confessionem: quoniam illa non nouit, ut homo: sed ut deus. Et respondendo iudici respondet, ut homo, non ut deus: nam eadem persona uerè affirmare potest aliquid in persona alterius loquens: quod uerè negat loquens in propria persona. Probatur: quia angelus loquens Moyfi in persona dei uerè dixit. Ego sum deus patris tui: deus Abraam &c. Exod. iii. quod uerè negasset in persona propria loquens: ergo a simili homo representans personam dei in foro confessionis, uerè potest aliquid affirmare, quod extra illud forum potest uerè negare: dum loquitur in persona propria: ergo dum confessor loquitur in persona propria: potest uerè dicere se nescire id, quod nouit in persona dei, nec sic dicendo: mentitur &c. ¶ Contra hæc arguit Sco. probando: quod ea, quæ nouit confessor in confessione: non nouit ut deus: sed ut homo minister dei: unde non audit confessionem ex persona dei: sicut nec absoluit ex persona dei: ipse enim absoluit ministerialiter: secundum uero prius dicta deus principaliter

Ad. 3.
K
Quid
confessor
pro
ductus
in teste
an reuelat.

paliter: unde si diceret sacerdos: ego auctoritate mea te absoluo principaliter a peccatis tuis: mentiretur: uerum tamen diceret: si loqueretur in persona dei: sicut uerum diceret dicendo. Ego sum deus tuus: ego te creauit, redemi &c. quomodo uerum dixit Angelus Moyfi. Ego sum deus patris tui. Vnde multum refert aliquid dicere in persona alterius: & loqui auctoritate alterius, siue ut minister illius: nam loqui in persona alterius est induere personam alterius: hoc est sic loqui, ut intelligantur omnia uerba locutionis referri ad personam alterius: ut non loquens (sed ille, ex cuius persona loquitur) intelligatur hæc agere, uel non agere, quæ loquens exprimit sua locutione: ut cum Esa. ait cap. j. Dominus locutus est. Filios enutriui, & exaltauit ipsi autem spreuerunt me. ¶ Loqui autem auctoritate alterius, est loqui in persona sua propria: ex commissione tamen alterius. ¶ Et confirmatur ratio Sco. nam frequenter confessor absoluenso dicit. Ego auctoritate beatorum Petri, & Pauli apostolorum: aut sedis apostolicæ, mihi commissam absoluo te &c. quæ falsa esset, si loqueretur in persona dei: quia deus non absoluit auctoritate commissam: nec Petri, & Pauli: nec sedis apostolicæ: sed propria. Præterea hæc nunquam posset dicere se scire peccata in genere, uel in specie: tacita persona contentis: semper enim mentiretur: cum non sciret ut homo: & tamen hæc dicens loqueretur, ut homo: & tamen secundum omnes potest hæc dicere sine mendacio, & etiã quandoque licitè sine peccato: ut causa consiliu quærendi: ut habetur in. cap. officij. de poenitent. & reuiss. ¶ Dicendum ergo: quod confessor quæ audit & dicit, puta absoluit: facit in persona sua: sed ut minister dei: sicut omnia sacramenta ministrantur non ex persona ministri: sed auctoritate dei. ¶ Ideo ad rationem aliter respondetur: quod in casu, quo confessor producit in testem: & iurat respondere ueritatem de interrogatis. Si que ritur de aliquo, quod non nouit nisi ex confessione: non debet respondere: nec

scio: neque nescio. nec non respondere: est transgressor iuramenti: quia iuramentum intelligi debet de interrogatis, ad quæ potest licitè respondere: licet sonet generaliter: alioquin si generaliter intelligeretur, esset iuramentum temerarium, & illicitum: & per consequens non obligaret. Vnde post confessor respondere in casu: in his, in quibus possum perhibere testimonium: nihil scio, uel simili modo. Neque iudex ultra debet, nec potest compellere: sicut in simili productus in testem non debet manifestare ea, quæ sub secreto sibi commendata recepit: sic enim manifestando ageret contra legem naturæ, ad quod nemo compelli debet. ¶ Sed diceret tacendo, & non respondendo generat suspicionem in animis audientium, quod talia, de quibus agitur: commissa sunt per. N. & quod ipse nouerit per confessionem: & ita factum reuelat confessionem. Respondendum: quod tacere est signum de se indifferens ad aliquid esse confessum, uel non confessum: & ideo de se, & ex sui natura non est signum confessionis reuelatiuum: sed magis clausiuum. Si uerò aliqui uoluerint hoc, quod est tacere, accipere: ut signum reuelatiuum ex suis phantasijs, nihil hoc ad confessorem: & ideo non erit illicitum confessori tacere: etiã per confessoris taciturnitatem, nihil probari potest contra eum, contra quem producit in testem. ¶ Per hoc facile respondetur ad formam argumenti. ¶ Ad argumentum in quarto casu dicendum: quod nullum periculum: nec etiam conseruare nitam præsentem, potest excusare uel licentiam confessorum ad aperiendum confessionis sigillum: sicut nullum periculum potest hominem licentiam ad mortali peccatum. Vnde si tyrannus minaretur mortem confessori, nisi reuelaret sibi confessum, debet plus timere deum: & se offerre martyrio, quã trahere legem dei, nature, & ecclesiæ, reuelando confessionem: hoc tamen locum non habet in casu argumenti: nam in casu illo sacerdos posset se retrahere ab interrogatis: & sic se a latronibus libera-

Ad. 4.
M
Nullum
periculum
nec uita
pns
conferuanda
potest
excusare
confessoris

re. Nec tamen per hoc diceretur reuelator confessionis: licet per illam retractionem conspiratores cognoscerent illum esse confessum inspirationem illorum: quia diuersio illa ab itinere sacerdotis ex ratione sui, non est signum ducens in notitiam peccati confessi: poterat enim ex alia causa diuertisse: etiam si illi non conspirassent, non fuisset eis signum confessi peccati: non est ergo signum ex natura actus: sed magis ex conspiratione praua latronum. ¶ Vnde Scot. ponit hanc regulam generalem. Signum, quod est de se indifferens ad hoc, quod est tale peccatum fuisse confessum, uel non fuisset: licet sit aliquibus signum magis determinatum ex aliquo supposito: non est ex se signum reuelatum confessionis: nec per consequens illicitum confessori &c. ¶ Ad rationem in quinto casu respondetur secundum Rich. & Scot. quod in casu debet differre confessionem quantum ad hoc peccatum, de quo argutum est donec occurrat, cui possit confiteri sine reuelatione confessionis sibi facte: qui si nunquam occurreret: teneatur tale peccatum non confiteri. Et est in ar. non habentis confessionem idoneum: sufficit ergo soli deo confiteri in casu, cum proposito confitendi sacerdoti, si idoneus haberi possit: uix tamen casus est possibilis: & ideo celatio confessionis nunquam cedit in periculum salutis &c. ¶ Dubitatur secundum: utrum persona tertia: id est ea, cum qua peccatum est perpetratum, sit a confitente necessario celanda. Respondetur breuiter secundum Richar. dist. present. ti. arti. v. q. ij. secunda. sub distinctione. Quia aut necessaria est expressio personae, cum qua peccatum est commissum ad cognoscendum genus peccati, ut si frater concubisset cum sorore, quae esset sibi unica, quaearendus esset confessor, cui persona tertia non esset nota. Aut si expressio personae non est necessaria ad exprimendum peccati quantitatem: adhuc subdistinguitur: aut est utilis ad correctionem eius, uel praeseruationem a recidua: tunc penitens bene facit: si extra confessionem dicit alteri personae, quae illi peccatori

possit prodesse, & non obesse. Sed pro illa causa non expedit illum noiare in confessione: nec oportet quia per tale nominationem confessor non possit procedere ad correctionem illius. Sed si fuerit utilis ad praeseruationem penitentem a recidua: sic utile est eam exprimere confessor: potest enim confessor per cognitionem personae congruentius iniungere penitentiam talem, & talia dare remedia, & documenta, & monitiones pro penitentem, & melius, & secretius poterit praeseruire a recidua. Si autem noitio personarum neutro praedictorum modorum est utilis: tunc penitens teneatur illam personam celare: quia quilibet teneatur non aggravare mala opinionem de proximo suo in corde alterius sine rationabili: & utili causa: de hoc etiam supra. q. j. dist. xvij. &c. ¶ Dubitatur tertio, utrum audita in confessione, quae alias scita extra confessionem cadant sub sigillo confessionis. Respondetur secundum sanctum Tho. & sanctum Bonavent. licet diuersi diuersa dixerunt: tamen duo breuiter hic dicuntur. Primum scitum ex confessione nunquam est reuelandum ut tale: unde nunquam licet dicere: in confessione audiui hunc illa commississe. uel Petrus confessus est mihi, quae haec fecerit: licet confessor uiderit eum talia fecisse: quae haec dicendo directe solueret confessionis sigillum. ¶ Secundo dicitur: quod dicens simpliciter illud uidi: uel illa audiui, seu noui ita esse: quod extra confessionem uideat, audiuit, nouit: non soluit sigillum confessionis. Patet: quia non refert illud ut sibi in confessione detectum: sed eo modo, quo nouit etiam, si nunquam in confessione percepisset. Et probatur: quia nullus potest alii obligare inuitum, ad quod non erat obligatus: nisi praetatus suus obliget eum praecipito: sed sciens aliquod peccatum eius (qui confitetur extra confessionem) non errat obligatus ad non reuelandum, si ille non fuisset confessus: ergo confitens: cum non sit eius praetatus: non potest eum obligare ad non reuelandum, quod prius potuit reuelare. Idem est si post confessionem sciat alio modo: ut confessum publice

Dub. 3. P. Vtrum audita in confessione, & alias scita extra confessionem, & alias scita extra confessionem cadant sub sigillo.

In iudicio, uel coram multis: nisi enim sic: per confessionem possit fieri magnum praedictum ueritati, & iustitiae. Veritati, si per hoc confessor non possit prohiberet testimonium de uisus, & extra confessionem notis. Iustitiae, si quis iudici confiteretur, & prius uel post conuictus esset, uel conuinceretur de peccato: non possit iudex exequi iustitiam: quia semper solueret sigillum confessionis & secundum haec intelligenda sunt supradicta de non reuelandis auditis in confessione. Verum est ut talibus: & non aliter notis debet tamen confessor cautus esse: & non faciliter talia referre: nisi propter certam utilitatem ad uitandum scandalum maxime in penitentem: quod tunc cauetur, dum confessor etiam ostendit causam suae scientiae eius, quod extra confessionem nouit: hoc est ostendendo modum, quo nouit &c. ¶ Dubitatur quarto: utrum confitens possit dare licentiam confessori, ut reueler confessionem sibi factam. Respondetur post Scot. breuiter licet aliter sentiat beatus Tho. & Bonavent. quod non potest dare licentiam. Ratio: quia celare peccatum confessum, non tantum est ius confitentis tamen: sed confitentis: quae ex reuelatione confessi sequeretur perturbatio in communitate: quod pessimum quilibet reputaret alium abominabilem. ¶ Preterea: confessor tenetur triplici iure ad celandum confessam: diuino, naturali, & positivo ecclesiae: quod reuocare non est in potestate confitentis: etiam licet ius illud esset introductum in fauorem confitentis. ¶ Si di. Quid ergo faciat confessor, si confitens perat peccatum suum ob aliquam utilitatem per confessor reuelari. Respondet Scot. quod si confitens dicat peccatum suum extra confessionem, non ut secretum: sed reuelandum certe personae, uel certis personis: quoniam si diceret extra confessionem: & tamen ut secretum (quia prodesse secretum est contra ius naturae) non possit confitens illud tollere. Et licet hic modus est securior: est tamen alius probabilis: de quo uide

Dub. 5. Pe. de palu. &c. q. iii. conclu. ¶ Dubitatur quinto: utrum ea, quae extra confessionem committuntur sub sigillo confessionis, claudantur sub illo: ita quod post re-

uelans esset reus fractionis sigilli confessionis. Respondetur breuiter: quod isto modo commendatum cadit sub sigillo secreti: sed non confessionis sacramentalis: quoniam sic commendans non confitetur sacramentaliter. Est autem sigillum confessionis superius ad sigillum confessionis. Palu. q. iij. aut. ii. conclu. iii. dist. present. Et celatio utriusque est de iure naturalis: ut supra probatum est: & uterque soluens peccat mortaliter: licet grauius qui soluit sigillum confessionis: quia uiolat nedum legem naturae: sed expressit legem diuinam, & positiuam ecclesiae &c. ¶ Dubitatur ultimo de confessione generali: de qua magister in text. quis sit eius effectus. Et respondetur breuiter post magistram: quod remittit uenialis quantum ad culpam, & quantum ad penam diminutionem, dum ipsa procedit ex charitate. Cuius ratio supra dist. xvi. q. v. facta est: & habetur late in Pet. q. ii. dist. present. quoniam ipsa est opus meritatum: quod ex natura actus ordinatur ad remissionem peccati uenialis: & includit contritionem, ac displicentiam peccati uenialis, nam ad hoc confitetur generaliter: quae generaliter sibi displicent: & inter actus ordinatus ad remissionem uenialis peccati, nullus est efficacior est, quam contritio ac displicentia eius uoluntariae assumptae: ut ibidem dictum est. Remittit etiam moralia oblata quantum ad penam: dum prius remissa sunt quo ad culpam. Quod notat ter additur: quoniam si non fuissent remissa quo ad culpam nihil circa ea operaretur confessio generalis. Remittuntur autem quo ad culpam per confessionem sacramentalem, & sacerdotalem absolutionem, quae absoluitur ab omnibus confessis, & obliatis praemissa sufficienter examinati: ob ut supra dictum est dist. xvii. q. j. ¶ Etiam remittuntur per contritionem peccatorum obliatorum potest. n. quis confiteri de obliatis in genere: ut dum post sufficientem sui examinationem uellet se nunquam ostendisse de uisus peccata, quorum tenet memoriam: etiam eorum, quae sunt oblata finaliter, & principaliter propter deum super oia dilectum. Sic ergo remissa

Dub. 6. S. Quis sit effectus confessionis generalis.

mortalia quantum ad culpam, confessio generalis remittit quantum ad aliquam partem: nedum obliuorum, sed etiam memoratorum: sicut quodlibet opus meritorium ualet ad remissionem pena peccati mortalibus debita, & tanto magis, quanto specialius, & ex intentione ordinatur ad remissionem huiusmodi: de quo supra distinct. xvj. quaest. ii. prope finem. & in Palu. ubi supra. q. ii. latius habetur. Et tantum de illa distinctio.

DISTINCTIO. XXII.

VM QVE multis auctoritatibus. Postquam magister egit de penitentia quantum ad penitentem: & hoc quo ad omnia peccata generaliter: in hac distinct. xxi. & ulti. de peccata recidui specialiter addens quendam de sacramento, & re sacramenti penitentiae summarie, & breuiter. Et potest sententia textus summarii in tribus conclusionibus. Prima. De reditu peccatorum dimissorum per reciduiam recitatur duplex sanctorum assertio, quarum iudicium relinquitur lectori studioso. Secunda: secundum quorundam sententiam in actione penitentiae sacramentum est, quod exteriorius geritur. Res uero contritio est, quae intus in penitentis corde elicitor. Tertia: aliorum est doctrina, quae in penitentia illud, quod foris agitur: est sacramentum tantum: interior contritio est res, & sacramentum: res autem tantum est ipsa remissio peccatorum. Quia materia duarum ultimarum conclusionum tractata est supra distinct. xliii. ideo circa materiam primae conclusionis mouetur unica quaestio: quare talis est.

QVAESTIO VNICA.

VTRVM peccata dimissa in reciduiante redeant eadem numero, specie, uel genere. Tribus articulis more solito soluetur difficultas huiusmodi quaestiois. Quantum ad primum articulum, est notandum: quod per reciduiantem intelligitur peccator, qui post peccatum prius commissum, & per gratiam infusam a domino remissa, nouo peccato actu deum offendit: siue per peccata similia prioribus dimissis, siue per dissimilia numero, genere aut specie differentia: ut si fornicator post penitentiam iteret peccatum fornicationis: aut incidat in homicidium, aut furtum: uel dei blasphemiam. Secundum supponendum est ex dictis supra distinct. xliii. q. j. quod transeunte peccati actu, nihil reale manet in peccatore: unde dicitur peccatum distinctum a peccatore, per cuius sublationem peccatum dicitur remitti: quia post actum peccati transeuntem nihil manet in peccatore (unde dicitur peccator) nisi reatus: reatus autem obligatio est peccatoris ad penam: obligatio autem dicitur ordinationem diuinam peroris ad penam propter peccatum commissum. Unde patet: quod multa dicit: scilicet peccator, & actum commissum contra deum: ac uoluntatem diuinam, & penam peccato debitam. Et secundum hoc, eadem peccata redire potest tripliciter intelligi: uel eadem quo ad actum eundem, qui peccatum est: uel quo ad eundem reatum: uel quo ad eandem penam. Et haec identitas potest intelligi quoad numerum, speciem uel genus: prout tangitur in titulo quaestiois. Et quidem quo ad identitatem specificam, & generis quaestio nullum habet dubium: quoniam manifestum est: quod penitens de homicidio potest relabi in homicidium eiusdem speciei cum priori dimisso, & a maiori eiusdem generis, & ideo intelligenda est quaestio: utrum redeant eadem numero. Et sic intelligendo quaestione de identitate numerali: adhuc satis manifestum est.

Not.

est, quod in reciduiantem non redeunt peccata dimissa eadem quantum ad actum peccati: quia non redit idem actus uoluntatis, qui transiit: sed nouus actus: hoc est actus uoluntatis de nouo elicitus a uoluntate respectu eiusdem obiecti, uel alterius. actus autem peccati est actus elicitus uoluntatis principaliter: & per consequens non redit eadem obligatio: quoniam quando alicuius aggregati aliquid uariatur numero: non manet eadem aggregatio numero. Et si diceres: deus, cuius est uocare ea, quae non sunt, sicut ea, quae sunt: posset eundem actum reuocare: & sic redire idem peccatum numero: ut arguit Richar. & Pe. de pal. dist. praesenti. q. j. artic. j. Dicendum: quod etsi deus miraculose reuocaret eundem actum: puta idem uelletiam illud non esset peccatum: quoniam non esset ab hominis libero arbitrio: cum homo non eliceret hunc actum: sed esset effectus a solo deo. Sicut. n. solus deus potest aliquid de nouo creare: ita solus deus potest aliquid de nihilo reuocare: secus si eundem actum numero deus coagere creatura rationali reproduceret: ut habet per. ubi sup. Nec putandum est: quod deus, qui non est auctor mali: propter reciduiam peccatoris miracula faciat. Intelligenda est ergo quaestio de reditu peccati dimissi quantum ad penam: ita quod propter reciduiam, ad eandem, uel tantam penam ordinetur peccator reciduians occasione peccatorum remissorum: ad quam uel quantum ordinatus fuit ante eorum remissionem. Et ad hunc sensum, magister, & sanctus in hac quaestione tractat: & ad praesens tractabitur. Et quoniam duplex est poena scilicet poena sensus, & poena damnationis: de utraque uidentem est. Similiter dupliciter peccatum remittitur quantum ad penam. scilicet uel quantum ad penam aeternam: uel quantum ad penam temporalem. Remissio peccati quantum ad penam aeternam semper concomitatur remissionem peccati quo ad culpam: quoniam quando cum peccatum mortale (cui sola poena aeterna debetur) remittitur: poena aeterna dimittitur simpliciter, uel in temporale commutatur. His praemissis distinct. i. pro articulo primo, sequuntur conclusiones pro articulo secundo. Conclusio prima.

Replica.

B Remissio peccati quo ad penam aeternam semper concomitatur poenam culpam.

In reciduiante in prioris, uel aliam culpam non redeunt peccata remissa quantum ad penam aeternam. Probatur conclusio: quia ut dictum est: remissio poenae aeternae inseparabiliter concomitatur peccati remissionem: immo nihil aliud est remitti peccatum mortale, quam ipsum non imputari ad penam aeternam uindictam: ut dicit beatus Augustinus super psalmum xxxi. Testa sunt peccata. oblita sunt. Si texit peccata, noluit aduertere: si noluit aduertere, noluit animaduertere: si noluit animaduertere, noluit punire. Et sequitur. Quid erit dei uidere peccata: an punire peccata, ut nouerit: quia hoc est dei uidere peccata, quod punire: & sic non uidere, quod est remittere: est non ordinare ad uindictam, siue nolle punire. Cum ergo peccatum non redit quantum ad culpam, quae est actus deordinatus uoluntatis (ut dictum est) non redit quo ad penam aeternam remissam. & conclusio secunda. In reciduiante non redeunt peccata quantum ad temporalem penam remissam: licet maneat obligatio ad poenam non solutam. Primum patet. quod id, quod remissum est: non redit quantum ad id, quod remissum est. Hinc Gelatus papa: & habetur de penitent. distinct. iiii. c. ult. Diuina clementia dimissa peccata in ultione ulterius redire non patitur. Item Nau. j. Non conserget duplex tribulatio: & ideo non iudicat dominus bis in idipsum. Item Augustinus libro de responsione. Qui recedit a christo, & alienatus a gratia hinc uitam: quid nisi in perditionem uadit: sed non id, quod dimissum est, redit: nec pro originali peccato damnabitur: & per consequens peccata remissa non redeunt. Faciunt ad idem probationes conclusionis primae. Secunda pars satis manifesta est: quoniam niam per reciduiam nihil remittitur: sed magis uindicta dei prouocatur: ergo quod ante reciduiam non est remissum poenae temporalis: remanet persolucendum non minus, quam si non reciduiasset: alioquin per reciduiam quis commodum reportaret quantum ad priora peccata: quod est absurdum. Ut autem quis post reciduiam satisfactionem pro peccato remisso perficere possit, dictum est superius distinct. xvi. q. ij. & c. Conclusio tertia. Peccata per penitentiam remissa.

Cocl. 2. D Nec quoad ad tempo- rale poe- na solu- tam.

Cocl. 3. E

Pctā redēunt quantū ad pōnā per modum circūstantiæ aggrauātis peccata de nouo cōmissa ex persona recidiuantis. Probatur simul, & declinat per cōclusio: nā ingratitudo est circūstantia aggrauans peccatū. Est enim ingratitudo per se uicium: quantō autē plura uicia ad actū peccati cōcurrunt: tantō peccata sunt grauiora, & arctius puniendā: ut supra dicitur dist. xvii. q. j. Peccans autē post remissionis gratiā peccatorū receptā: ingratus est gratiæ remissionis: quia ut dicit Sen. lib. iij. de beneficijs. Ingratus ē,

Modi in gratitudinis fecundum Senecā. q. beneficiū se receptis negat: ingratus, qui dissimulat: ingratus: qui nō reddit: ingratisimus omnium, qui oblitus est: recidians autē nō solū nō reddit bonū pro beneficio remissionis: sed etiā malū iterū offendēdo: & per cōsequēs peccans per recidiuā, grauius peccat propter magnitudinem remissionis acceptę, quā si hoc beneficiū nō accepisset: Et per hoc maior pena reddit dignus: & sic redēnt priora pctā remissa: nō q. propter illa si fuerint plene, remissa de nouo puniat: sed quia propter beneficiū remissionis, cui ingratus est recidiuās: peccatū recidiuē grauiatur: & per hoc pōna eius crescit. Item quātō aliquis ab alio recepit beneficiū sibi minus debitū, aut magis indēbitū: tātō sibi magis tenetur lege gratitudinis: etiā si receptū beneficiū sit minus: ut arguit Sco. & per cōsequēs magis si beneficiū sit æquale: sed existēri in mortali nullius est deus debitor nisi pōnā. Si ergo sibi gratiā cōfert: hoc erit donū maxime gratuitē, & liberaliter datum: & p. rācipuē si est gratiā æqualis gratiā innocentis: ergo iste ex lege gratitudinis est deo specialius obligatus propter illud liberaliter collatū: & per cōsequēs post offendens dantem grauius peccat propter ingratitudinem. P. rāterea quātō aliquis tenetur pluribus obligationibus ad aliquid: tātō magis peccat, si trāsgrediat: sed penitens: quoniam cūq. dignē penitet, obligat se saltē uoto, uel proposito ad non peccandum in posterum: quia sine tali proposito non est digna pōnitentia: & propter hoc adstrictus est ad non peccandum eadem lege,

qua trāsgreditur duplicem legem obligantem ad non peccandum. I. illam generalem, qua omnes obligantur nō peccare: & illā specialem de promissio seruādo. Et habet hęc cōclusio ueritatem de pōna æterna, quā tēporali: non q. pōna æterna debeat peccatis prioribus plene remitti: sed q. pōna æterna posterioribus peccatis debita aggrauatur: sicut & ipsa culpa: etiā pōna damni grauiatur nō tantum ad id, quo priuat: quia æqualiter priuantur beatitudine omnes dā nati: sed quantū ad amaritudinē, & tristitiā sequētem hęc priuationē, quę maior est in uno dā nato, quā in alio: ut infra dicitur. De pōna tenus planum est: quoniam grauiori peccato maior debetur pōna tā æterna, quā tēporalis &c. ¶ Quantum ad tertium articulū &c. Dubitatur primō contra ultimam cōclusionem. Peccata remissa non aggrauant pctā posteriora recidiuē: ergo cōclusio falsa. Consequentia nota. Antecedens probatur: quia id nō aggrauat quo non existente immo eius opposito eque, uel grauius peccat: sed si recidiuans non fuit prius penitens: sed semper innocens: grauius peccaret cadēdo ab innocentia, quā cadēdo a pōnitentia: ergo. Maior uidetur nota. Minor probatur: quia cadens ab innocentia magis ingratus est deo conseruanti in innocentia, a qua cadit: quā cadēs a remissione peccati, p. pōnitentiā post peccatum: quia cadit a maiori beneficio: quia simpliciter manus est diuinū beneficiū cōseruare innocentia, quā concedere post peccatū remissionē peccatorū per pōnitentiā: unde maius contulit beneficiū deus s. u. matri, quam Magdalenę. Singularis. n. ornatus est, & gloria in beatis nunquā cecidisse in peccatū. Hinc uirginitas p. fertur castitati u. duali, & coniugali. Ad hoc dubiū respondet: q. ratio illa nō probat, q. cadēs ab innocentia grauius peccat ratione maioris ingratitudinis: deo q. magis ingratus est, ab hoc, q. maius beneficiū recepit: quā cadēs a pōnitentia ceteris paribus: ut si alia est similis libido in peccādo: & pctā sunt eiusdē speciei. Sed hoc nō est cōtra cōclusionē: quia cū hoc stat, q. pctā. p.

Arti. 3.
Dub. 1.

Pctā remissa nō aggrauat pctā posteriora recidiuē.

pōnitentiā remissa redēnt quo ad pōnā per modū circūstantiæ aggrauātis: quia semper cōcurrunt circūstantia magnitudinis beneficii remissionis. Nec huic repugnat: q. si non cecidisset a pōnitentia: sed ab innocentia: eque uel magis peccasset: quia cadens ab innocentia habet etiā aliā circūstantiam aggrauantem. I. ingratitudinē ex alia causa. Nec est inconueniens aliquod peccatū nunc habere unam circūstantiā aggrauatē: & post aliam: & unam magis grauari, quā aliā: & tamē utramq. grauari: sic in proposito. Et ideo maior argumenti falsa est, qua arguitur: illud nō aggrauat, quo nō existēre, immo eius opposito, eque, uel magis peccat: quia utrūq. oppositorum huiusmodi grauari pōt. I. innocentia nō cōseruata: & pōnitentia nō cōtinuata: q. tamen improprie sunt opposita. Nec cōclusio hoc uult: q. in omni casu magis grauiatur pctūm recidiuē, quā si idem cōmitteretur sine recidiuā. Sed q. in omni casu pctūm recidiuē grauiatur per circūstantiam ingratitudinis, siue pctā huiusmodi (si cōmitteretur aliqua) cōmittantur post aliorū remissionē: & ita p. recidiuam: siue nō per recidiuam, ut puta quia nulla p. cecidit remissio: & ex hoc per circūstantias alias plus eque, uel minus grauiatur: q. si circūstantia ingratitudinis p. recidiuā: quod etiā possibile est: ut si q. post peccata priora nō contrita, nec dimissa iterū incidit in similia, uel alia peccata: hic nō cōcurrunt circūstantia ingratitudinis ex remissione priorū: quia nulla p. cecidit remissio: licet posset grauari ex alia circūstantia: ut puta frequentia, uel continuatione, aut impenitentia, quæ uel similes si nō cōcurrūt: minus peccat, qui peccat prioribus peccatis nō dimissis, quā si sic peccaret prioribus peccatis prius dimissis &c. ¶ Dubitatur secundō. Quare nō redēnt pctā missa per recidiuā nō reuertuntur ad pōnā: ita q. de prioribus puniatur, quasi uiscerata non fuissent remissa: cū similitur se habeat ad punitionē, sicut bona ad remunerationē. Respondet Sco. dist. p. presenti, ponens duplicē rationem diuerstatis.

Dub. 2.
G. Quare nō redēnt pctā missa per recidiuā nō reuertuntur ad pōnā: ita q. de prioribus puniatur, quasi uiscerata non fuissent remissa: cū similitur se habeat ad punitionē, sicut bona ad remunerationē. Respondet Sco. dist. p. presenti, ponens duplicē rationem diuerstatis.

Prima: quia bona meritoria semper uiuunt in acceptatione diuina ad p. premiū eis correpōdens: quod semper est eis retribuendū: nisi fuerit impedimentum ex parte recipientis per nouam culpam, qua durante non potest adipisci premiū: cessante autē, ac remissa culpa, sublatum est impedimentum: ideo redit apertum ad susceptionē premiū. Ius enim ad premiū recipiendum non penitus extinguitur p. consequens pctūm: sed impeditur: & si peccatum maneret perpetuū, ius illud perpetuū impeditur, sicut habens debitorem impotentē soluere: ius quidem habet pctūm debitū: sed nō actionē. Nā durante impotentia, nō pōt agere: quia inanis est actio, quā inopia debitoris excludit. Cessante autē impedimento impotentię actio extincta reuiuiscit: sed mala per pōnitentiā remissa totaliter extinguuntur: & nō manet ulla ordinatio eorum ad pōnā: agente hoc superabundante misericordia dei. ¶ Superadducendo ad iustitiam potest dici: peccatum nō remittitur, nisi debitum pōnæ æternæ cōmutetur in debitū pōnæ tēporalis, qua cōmutatione facta, regulariter non remittitur illud debitū pōnæ tēporalis: nisi pōna illa soluarur in se, uel in æquivalente in diuina acceptatione. Et per consequens remissio peccato mortali in se primo, & post in pōna sua soluta, nihil iuris remanet, per quod aliquid sit exigendum pro peccato sufficienter extincto, & soluto. Sed post meritū uita æterna dignū nunquā dignitas illa ad p. mium cōmutatur, ad p. premiū, uel bonū tēporale secundū iustitiā diuinam: ideo nunquam exprat illud ius quousq. bonū æternū fuerit solutū: sed illud non soluit in uiatore, dū est uiator: ergo semper manet illud iustū. Ius tñ impedit per pctūm mortale: quātū nō cōpetit executio iuris sui. Et per hoc patet: q. nō est simile de remuneratione bonorum mortificatorum: & redictione remissorum peccatorum. ¶ Dubitatur tertio, quantum grauiatur circūstantia pctōrum remissorū pctā circūstantia posteriora cōmissa. Respondetur breuiter secundum eundem Scot. q. nulla noua culpa est ita grauis ex circūstantia ali-

Dub. 3.
H. Quantū grauiatur circūstantia pctōrum remissorum.

DE SACRAMENTO
extremæ unctionis.

DISTINCTIO. XXIII.

qua respiciente penitentia precedentem, quod illa grauitas equiparetur grauitati peccati in se, siue in propria malitia; nec forte (dicit) in centesima parte. Quantitas uero huius circumstantia non potest exprimi una certa mensura. Est. n. quandoq; maior: quandoq; minor: grauat enim huiusmodi circumstantia secundum quod est maior ingratitude: & hec crescit, secundum quod est maior bonum prius collatum, aut frequentius, aut multiplicius concessum. Unde maior est ingratitude eius, cui maiora peccata, aut plura, uel frequentius sunt remissa: quam si minora quantitate, uel numero, aut rarius fuere remissa. Sic ex parte obligationis, quanto magis, aut pluries se obligauit ad non peccandum: tanto magis grauatur recidua. ¶ Dubitatur ultimò: utrum recidiuans teneatur confiteri specialiter peccata prius commissa tanquam circumstantias aggrauantes. Responderetur secundum eundem quamquam licitum sit: & quandoq; utile sit specialiter iterum confiteri peccata remissa tanquam circumstantias peccata recidui aggrauantes: non tamen est necessarium: quia in quantum aggrauant, possunt exprimi sufficienter in communi absque expressione illorum prius dimissorum in speciali. s. dicendo de magnis, & multis peccatis alias penitui, quæ credo mihi per deum remissa: & tamen ingratus beneficio remissionis: iterum relapsus sum in hæc, & illa peccata. Possent hic, & alia moueri dubia, quæ mouet Petrus de palud. dist. præsentis quæst. ij. per totum. an plectendis ultima poena sit neganda confessio sacramentalis. Item de confessione extorta per laicos de manifestando malo proprio, & complicum. Item de falsa prodicione, & accusatione innocencium &c. sed uideantur ibidem in doct. præfata. Et tantum de illa quaestione, ac distinctione, ac cæteris prioribus de penitentia sacramentali.

Dub. 4. I
Vtrum recidiuans teneatur confiteri peccata prius commissa.

DRAETER præmissa est etiam &c. Postquam magister determinauit de quatuor sacramentis intrantium ecclesiam militantem, & in ea procedentium, in præmissis. xxiii. distinct. In hac dist. xxiii. prosequitur quantum sacramentum. s. extremæ unctionis de ipsa militante ecclesia exeuntium. Et comprehenditur huius textus sententia in tribus conclusionibus subnotatis. ¶ Prima. Triplici unctione utitur ecclesia in totuplici materia distincta: uidelicet christiatis, quæ sit in uertice baptismi in fronte confirmati: in capite regum, & episcoporum. Secunda in oleo sancto, in pectore, & inter scapulas neophitorum. Tertia cum oleo infirmorum in diuersis sensuum organis egrotorum. ¶ Secunda conclusio. In sacramento unctionis ab apostolis duplici causa institutum est sacramentum tantum: ipsa scilicet unctio: & res sacramenti, peccati uidelicet remissio, & infirmitatis corporalis alleviatio. ¶ Tertia conclusio. Quamuis sacramentum unctionis sit iterabile quantum ad suscipientem: potest enim ab eodem saepius suscipi: non tamen est iterabile quantum ad materiam identitatem: quia non potest idem oleum saepius consecrari. Harum declarationem prosequitur textus. ¶ Hic suspensa fuere collectoris organa, diuinis laudibus iugiter dedicata. Et quia in ipso prototypo (collectoris manu scripto) nil amplius inueniri potuit, quam hic digestum cernitur: nam corporis ualetudine, & annorum numerositate pressus, post tantilaboris imperfectam consumationem exeuntium sacramento munitus spiritum deo tradidit: Anno 1495. Ea propter huic operi, licet imperfecto: nihil aliud adijcere ratio suauit. ¶ Habeat itaque ecclesia dei in suo gazophylacio

Cōcl. 1.
Triplex unctio ecclesie.

Cōcl. 2.
Cōcl. 3.

phylacio sacrosancto: ab eximio uiroro sacra theologie licentiato magistro Gabriele Bylex spirita, eius membro non exiguo, post donaria plurima, opulentissimasque sacrarum literarum copias inibi prius conditas, & hoc xenium non execrandum, non floccipendendum: quin potius inter ubera magnopere amplexandum extantorum, & doctorum scho lasticorum alueariis referatissimis Hugonis, Petri Lombardi, Bonauenturae, Alexandri, Thomæ, Richardi, Scotti, Durandi, Palude, Ockii, Holkot, Gregorij, Oyta, Cameracensis: & aliorum prout humana limit ualido, & negotiorum fert syluatio Tubingensi gymnasio posserenus elaboratum: & pro parte ibidem ordinariæ lectum: solemniter denique, & publice disputatum. ¶ Verum quatenus collector, & auctor præfatus ab arrogantiæ nota immunis euadat: eo quod post tantorum uirorum dogmata admittenda: & ipse tandem uel aliquid cum pauperula possit tantas ecclesie diuitias in gratum domini mittere præsumpsit coram deo dico, & audacter profiteor ego Vuendelinus Stainbach præfati uiri discipulus, & alumnus inter sacre theologie professores, ac Tubingen. gymnasio ordinarios minimus: præter ac con-

tra uoluntatem suam opus illud (ad plurimorum rogatum) ecclesie destinatum est, siquidem crebris uicibus: dum in humanis adhuc ageret: immo etiam cum iam agoni adpropinquaret instanter, instantius, ac instantissime me requisitum (prout potuit, & debuit pariter, & adiuuauit) ne eo in scio, & ignorate scriptum, seu collectorium istud (furtiue impressorum characterizatione multiplicandum) in mundum uniuersum ire faciam: nisi eo per me lecto, uiso, & reuiso uideatur eius publicatio ecclesie, & eius membris theologicam ueritatem adamantibus non obesse: sed prodesse. Celsi itaque posserenus more præceptoris, qui uere semper studens humilitatis sua ueluti siliquas ad aliorum placetas comparare non erubuit: & collectorium illud prius a me uisum, ac pro temporis breuitate reuisum, non minus aliorum scriptis (salua pace omnium) ecclesie commodosum: uelut peculiū singulare pro publica uolui communicare ad dei, & collectoris laudem, ac fidei orthodoxe exaltationem.

¶ Collectorium in quatuor libros sententiarum egregij uiri Gabrielis Biel sacre theologie licentiati finitur.

R E G I S T R V M
Q V A R T I .

✠ ✠ ✠ ✠ ✠ aa bb cc dd ee ff gg hh ii kk ll mm nn oo pp qq
rr ss tt uu xx yy zz aaa bbb ccc ddd eee fff ggg hhh iii kkk
lll mmm nnn ooo ppp qqq rrr.

Omnes sunt quaterniones, præter rrr qui est duernus.

In q̄r-
to agi-
tur.

De san-
tione imp-
fecta, q̄
fit per sa-
cramēto-
rū susce-
ptionē.
Iō agi-
tur de sa-
cramen-
tis.

De sanatione perfecta, q̄
consistit in corporum, &
animarum glorificatio-
ne. Et contingit per

In genere
In specie de

De sacramentis	<p>Vtriusq; legis nouę, & ueteris. dist. j. Nouę legis, & baptismo Ioannis dist. ij. Scđm se quid sit: quę materia: q̄ forma. dist. iij.</p>
Baptismo	<p>Quo ad effectum respectu suscipientis. dist. iij. Quo ad effectum respectu conferentis. dist. v. Quo ad ministrum, & alia quędam. dist. vj.</p>
Confirmatione	<p>De eius materia, forma, uirtute &c. dist. vj.</p>
Eucharistia	<p>Quo ad institutionem, materiam, formam. dist. viij. Quo ad modum manducandi. dist. ix. Quo ad modum existendi sub speciebus. dist. x. Quo ad modum conuersionis. dist. xj. Quo ad accidentia remanentia. dist. xij. Quo ad ministrum conficientem. dist. xij. Iterationem. dist. xiiij.</p>
Poenitentia	<p>In genere quo ad In se In spe In specie de Quo ad ministrum Quo ad suscipientē Iterationem. dist. xiiij. Sui integritatem. dist. xv.</p>
Unctione	<p>Contritione, satisfactione. dist. xvj. Confessione. dist. xvij. De auctoritate ministri. dist. xvij. De potestate mali ministri. dist. xix. In presenti uita. dist. xx. In futura uita. dist. xxj. Ingratum, qui recidit. dist. xxij. Ibi de multiplici unctione. dist. xxij.</p>
Ordine	<p>Quo ad suscipientem. dist. xxiiij. Quo ad dantem. dist. xxvj. Formalem in quantum est sacramentum. dist. xxvj.</p>
Cōiugio quantum ad causas	<p>Efficientem, quę est cō- sensus contrahentium Finalē, quę est bo- na matrimonij Materialē, quę est personę cōtrahētes: ubi ostenditur, quę personę sunt legiti- mę.</p>
Corporum resumptio- nem per generalem re- surrectionem; unde a- git de	<p>Cōsensus est cā efficiēs m̄rimonij. di. xxvij. Cōsensus qualis esse debet. dist. xxvij. De effectu cōsensus ex coactione. dist. xxix. De defectu cōsensus ex errore. dist. xxx. In genere. dist. xxxj. In spē de bono fidei cuiuslibet m̄fimo. di. xxxij. In spē de bono fidei antiquorū patrū. di. xxxij. Ex impotentia coeundi. dist. xxxiiij. Ratione fornicationis. dist. xxxv. Conditionis seruilis. dist. xxxvi. Impedimenti ordinis sacri. dist. xxxvij. Voti solemnis. dist. xxxviii. Disparis cultus. dist. xxxix. Cōsanguinitatis. dist. xl. Affinitatis. dist. xli. Cognationis spiritualis. dist. xlij.</p>
Iudicialē di- scussio- nem Agit ergo de extremi iudicij habitudine.	<p>Resurrectione: scđm se: quę, & per quid. dist. xliij. Resurrectione, quo ad statū resurgentū. dist. xliij. Statu animarum in purgatorio. dist. xlv. Statu animarum, in inferno. dist. xlvi. Quantum ad iudicij ordinem. dist. xlvij. Iudicis qualitatem. dist. xlvij. Pręmiationem bonorum. dist. xlix. Pręmiationem malorum. dist. l.</p>

